R. P.

ANTONII RVVIO RODENSIS,

DOCTORIS THEOLOGI

Societatis IESV, Sacræ Theologiæ Professoris,

COMMENTARII

IN LIBROS ARISTOTELIS Stagyritæ Philosophorum Principis, de Anima: vnà cum dubijs & quæstionibus hac tempestate in scholis agitari solitis.

Nunc primùm in Gallia editi, cum duplici Indice, quorum vnus discussas omnes quæstiones, alter res omnes notabiles complectitur.

LVGDVNI,

APVD IOANNEM PILLEHOTTE, sub signo Nominis IESV.

M. DC. XIII.

Cum Priuilegio.

ILLVSTRISSIMO AC *REVERENDISSIMO D. D. Ildephonso de la Mota, Præsuli Tlaxcalensi dignissimo, Regióque Consiliario, Doctor Antoninus Rubio Societatis Iesu Theologus.*

S. P. F.

CORDIBVS vero necessitudinis vinculo astrictis, illud, nec rarò euenire solet (Præsul Illustrissime) vt longo terrarum interuallo separatis, eo vehementius amoris ardeat igniculus, quo maius est conuersationis antiquæ exortum impedimentum: neque enim terrarum, locorumve distantia illorum memoriam delebit vnquam, quos verus, & firmus amor firme satis, & alte præssit animo. Haud aliter sane nobiscum actum esse existimo, quos verus amicitiæ nexus astrictos, tenet. Potuit quidē rerum vicissitudo, quotidieque insurgentes causę distante nos satis disiungere loco: verum illud tantummodo vix effecit, vt auferretur, vel minueretur solum quotidiana illa nostra consuetudo, qua per aliquod tempus (vtinam longius) fueramus vsi: id vero efficere non potuit, vt qui semel insitus fuit ani-

mo, verus amor, imminuatur vnquam. Quapropter nec amoris mei vim erga te (omnium amore, obſequioque digniſſimum) tot interpoſiti maris vndæ poterunt extinguere, nec terrarum interiecta moles obruet aliquando. Nec huius amoris cauſæ deſunt idoneæ ſatis, ac nobiliſſimæ, nam præter generis tui ſplendorem, maiorumque decus (quod maximum inter illuſtres Hiſpaniæ noſtræ familias locum habet) cum (vt ille alius dixit) ea ſit virtutis vis atque præſtantia, vt ſi videretur, mirabiles ſui excitaret amores: hæc ſane virtus, quæ in te maximè lucet, claréque videtur, omnium poteſt animos in ſe conuertere, atque omnium amorem excitare. Etenim ſi mentis potentias illas nobiliſſimas cognoſcēdi pariter, & amandi ſpectare velimus, eas quidem omni virtutum genere conſpicuas reperiemus. Ac in primis ſi ſcientiarum ſpectemus ornamentum (ingenij tui fructum dulciſſimum) inueniemus maximum, nam in Mexicana Academia nobiliſſima literarum apperiens aditum, in Salmanticenſi tandem, & Complutenſi præſtantiſſima quæque optimarum Artium germina decerpens, non ſolum Theologiæ peritia non vulgari, ſed diuinarum literarum notitia claruiſti. Nec illa omittam, Paſtor vigilantiſſime, in rebus gerendis prudentiam admirandam, quæ in ijs exhibendis muneribus omnium acclama-
tione

tione tibi commiſſis, mirifice ſplendet. Quid ſi morum integritatem virtuteſque commemorem? Laudabilem illam modeſtiam, Chriſtianamque humilitatem ſtatim offendo, quam nec dignitatum quas obijſti gloria, nec laudes tuæ maximæ, quæ in omnium ore verſantur, non modo delere, verum, nec minuere potuerunt. Accedit præterea humanitas, & benignitas ſingularis, qua vel maxime omnium ſoles conciliare animos, auget virtutum numerum animi magnitudo, atque conſtantia ad aggrediénda pariter, & ferenda quæque difficillima, quorum omnium merito, non ſine multorum gaudio, atque lætitia; trium nobilium Eccleſiarum Decanus, totidem Eccleſiarum Epiſcopus, & Tlaxcalenſis tandem Diœceſis inter Hiſpaniæ nouæ Epiſcopales ſedes ditiſſimæ, atque digniſſimæ fuiſti Præſul electus. Neque hoc accidit (vt quidam parum de diuina prouidentia cogitantes putarunt) fœlicis cuiuſdam aſtri influentia, & benignitate: quin imo aſtrorum, Cœlorumque Regis, Dei Optimi Maximi ſingulari beneficio, & prouidentia, qui te populo ſuo Paſtorem deſtinatum habebat. Cuius tu beneficij non immemor, illius imitandi ſtudio, qui è Paterno ſinu ad noſtra deſcendit tuguria, vt viam nos ſalutis, & veritatis doceret; ſummum illud, tantique ſemper habitum verbi Dei diſſeminandi munus, non

ſolum apud Hiſpanos ſumma cum laude fru-
ctúque exercuiſti, ſed apud Indos pariter illos,
qui ditionis tuæ ambitu continentur peregrinã
eorum linguam callẽs, quorum ſpirituali com-
modo (cum verè ſis Paterno animo, & pietate
præditus)adeò conſuluiſti,vt Diœceſis tuę Bar-
baras,diffuſaſque regiones, nec laboribus, aut
periculis parcens,nec pecuniæ, luſtraris corpo-
re,virtutéque illuſtraris. Cum præſertim nihil
ab eis omnibus, nec illud ſane quod ius, ratio-
que exigere videbatur, accipere volueris, quin
potius in eos omnes, qui aliqua egeſtate præ-
merentur, qua es præditus benignitate, & cle-
mentia,è propria annona,quam pauperibus di-
catam habuiſti eleemoſynam liberaliter eroga-
ris.Quę ſane omnia(vir eximie)prę multis aliis
meum animum tibi iam dudum,nec immerito
deditiſſimum impulerunt,vt laboris noſtri hiſ-
ce temporibus in explananda Philoſophia in-
ſumpti, optimam illam, nobiliſſimamque par-
tem,quæ in animæ explicanda natura verſatur,
tibi præ cæteris dicarem. Quod vt præſtarem,
nomen ipſum animæ me ſtatim admonuit tibi
fore de anima tractationẽ offerendam,qui tum
propriæ, tum ouium tuarum animabus omni
virtutum genere illuſtrandis ſedulo nauas ope-
ram. Mei ergo amoris non immemor hoc tibi
munuſculum, exiguum ſatis, ſi dignitatis tuæ
ducatur ratio, aliquod tamen mei erga te ani-
mi mo

mi monumentum, & ſignum dicatum volui. Hoc pignus amicitiæ noſtræ benignus ſuſcipe, quòd ſi tibi gratum extitiſſe ſenſero, inter alia innumera liberalitate tua in mè collata beneficia, cum primis ſane locum obtinebit. Tua ergo autoritate, dignitatéque grauiſſima fore nõ diffido, quin opus hoc noſtrum fœlici principio, fortunato progreſſu ad optatum exitum perueniat. Vale, Præſul illuſtriſſime, noui orbis decus,& ornamentum,ex Collegio Societatis IESV Complutenſis die Septembris nona, Anni 1611.

Cenſura Academiæ Complutenſis.

COMMENTARIOS *hos in tres libros Ariſtotelis de Anima, Patris ac doctiſſimi Doctoris Antonij Rubij Societatis* IESV *ſtudio elaboratos, accuratè, ac ſedulo perlegimus, vt ſupremi Senatus Regij decreto huic almæ Academiæ Complutenſis commiſſum fuerat: de quibus ita cenſemus nihil in primis in eis contineri ſanæ doctrinæ, ac bonis moribus quoquo modo aduerſum: ſed eiuſmodi eſſe, vt in illis vis ingenij maxima, longum, & indefeſſum ſtudium, doctrina non leuis: ſed grauis, ac ſolida, & ad D. Thomæ ſcholam egregiè attemperata maximè ſplendeat: ex quo fiet omnino, vt non poſſint non eſſe, & grati omnibus, & in magnum ſcholarum vſum, ſperamuſq́; fore, vt ſicut ex aliis libris, quos de re Dialecticâ, ac Philoſophica idem autor edidit, non vulgarem fructum Complutenſis cœpit Academia, ſic iſte quem tanto ſtudio ingenioq́; perfecit, non minori vſui futurus ſit. Quare pro certo ducimus opus eſſe dignum, quod prælo mandetur, & in publicam ſtudioſorum vtilitatem prodeat. Datum Compluti menſis Aprilis, die decima octaua, Anni mileſimi ſexcenteſimi vndecimi.*

D. Ioannes Alphonſus Gutierrez, Rector.

Doctor Deminguez Tello.
Doctor Muñoz de Benauides.
Doctor Geneſius Martinez.
Doctor Guijarro.
Doctor Salas Manſilla.
Doctor D. Iuan de Pereda Gudiel.
Doctor Melchior de Polibar.
Doctor Petrus Capata.

Licentia

Licentia Patris Prouincialis.

EGo Bartholomæus Perez de Nueros Prouincialis Societatis IESV in Prouincia Toletana poteſtate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre Claudio Aquauiua Præpoſito noſtro Generali, facultatem concedo, vt Typis mandentur Commentarij in libros Ariſtotelis de Anima à Patre Antonio Rubio Doctore Theologo Societatis IESV, & ſacræ Theologiæ Profeſſore compoſiti, & iudicio Patrum Ioannis Federici, Gundiſalui de Albornoz, & Petri de Viuero noſtræ Societatis approbati. In cuius rei fidem has literas manu noſtra ſubſcriptas, ſigillóque noſtro munitas dedimus decimo Aprilis, Anni 1611. in noſtro Collegio Complutenſi.

Bartholomæus Perez de Nueros.

Facultas R. P. Prouincialis Societatis IESV in Prouincia Lugdunenſi.

ANtonius Suffrenus Prouincialis Societatis IESV, *in Prouincia Lugdunenſi, iuxta Priuilegium eidem Societati à Regibus Chriſtianiſſimis Henrico III. die 10. Maij, 1583. & Henrico IIII. 20. Decembris, 1606. & Ludouico XIII. nunc regnante, 14. Februarij 1611. conceſſum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab eiuſdem Societatis hominibus compoſitos, abſque illorum permiſſione imprimant: Permittit Ioanni Pillehotte Lugdunenſi Bibliopolæ, vt R.P. Antonij Ruuio Rodenſis Commentarios in libros Ariſtotelis de Anima, ad ſex proximos annos imprimere, ac libere diuendere poſſit. Datum Lugduni die 2. Maij, 1613.*

Ant. Suffrenus.

INDEX CAPITVM ET QVÆSTIONVM, QVÆ IN HIS TRIBVS LIBRIS DE ANIMA accuratè diſcutiuntur.

Liber Primus.

Quæſtiones Proœmiales.

QVæſtio 1. *An conſideratio animæ ad naturalem philoſophiam propriè ſpectet, pag.3.*

Quæſtio 2. An ſubiectum propriū huius operis ſit anima, vel corpus animatum, pag.20

Quæſt. 3. An ſcientia de anima nobilior ſit ac certior cæteris, p.24.

Quæſtio 4. De vtilitate huius ſcientiæ. pag.30

Quæſt. 5. De ordinatione huius tractatus cum cæteris partibus philoſophiæ. pag.32

De diuiſione huius operis. pag.34

CAPVT I.

Expoſitio textus, pag.35

Quæſtio vnica quid ſibi voluerit Ariſtot. l. dum dixit dialecticum definire per formam, phyſicum vero per materiam, pag.38

LIBER 2. pag.42

CAPVT I.

Expoſitio Textus. 43.

CAPVT II.

Expoſitio Textus. pag. 48.

Tractatus I. De Anima quantum ad eius eſſentiam. pag. 53.

Quæſt. 1. An anima ſit ſubſtantia, pag.53

Quæſt. 2. An anima ſit corpus. pag.58

Quæſt. 3. An verum ſit animam eſſe actum corporis, vt prima particula definitionis aſſerit, pag.61

Quæſt. 4. An anima ſit actus primus ſola prioritate naturæ, vel etiam prioritate perfectionis. p.65

Quæſt. 5. Quid nam per corpus phyſicum, & organicum intelligat Ariſt. pag.74

Breue dubium circa vltimam particulam eiuſdem definitionis, pag.78

Quæſt. 6. An eadem definitio animæ ſit quidditatiua, pag. 80

Quæſt. 7. An hæc definitio animæ ſit vniuoca ad omnes animas, p.87

Quæſt. 8. An poſterior definitio animæ ſit vna, & conueniat animæ in communi, pag.100

Quæſt. 9. An eadem ſecunda definitio ſit quidditatiua, aut eſſentialis, vel deſcriptiua tantum, & accidentalis, pag.105

Quæſt. 10. An prior definitio animæ demonſtretur ab Ariſtotel. per poſteriorem definitionem à priori, vel à poſteriori tantum. pag.114.

CAPVT III.

Expoſitio Textus. pag.124.

Tracta

Tractatus de numero animarum, & animatorum pag. 127.

QVæstio 1. *An tres sint tantum species animarum, quatuor gradus animatorum, & quinque genera potentiarum*, pag. 127

Quæst. 2. An vegetatiuum includatur formaliter in sensitiuo, & vtrumque in rationali, vel eminenter tantum, pag. 135

Dubium, An anima rationalis sit formaliter corporea, pag. 142

Quæst. 3. An omnes animæ sint eiusdem speciei, & æqualis perfectionis substantialis, vel vna sit perfectior altera, pag. 144

Tractatus de modo informandi animæ. pag. 154.

QVæstio 1. *An anima rationalis sit indiuisibilis*, pa. 154

Quæst. 2. An anima plantarum, atque animalium perfectorum sint indiuisibiles, pag. 158

Quæst. 3. An Animæ sensitiuæ perfectorum animalium sint indiuisibiles, pag. 167

Quæst. 4. Vtrum anima informet omnes partes corporis, vel solam sit in aliqua determinata, pag. 173

Quæst. 5. An anima vegetatiua, & sensitiua reperiantur distinctæ in eodem animali, atque etiam in eodem homine vegetatiua, sensitiua, & rationalis, vel vna tantum sit in vno composito, pag. 178

Quæst. 6. An simul cum vnica anima datur in vnoquoque viuente alia forma substantialis inferior, pag. 186

Breue dubium de generatione cadaueris, & distinctione eius, p. 192

Quæst. 7. An in viuente dentur plures animæ partiales in diuersis partibus heterogeneis corporis. pag. 196

Quæst. 8. An anima informet partes fluidas corporis, vt sanguinem, & alios humores, pag. 207

Quæst. 9. An vngues, & capilli informentur anima, pag. 218.

Quæst. 10. An quodlibet viuens habeat propriam animam distinctam ab alio, vel eadem numero anima sit in pluribus, pag. 221.

Tractatus de potentiis animæ in generali, pa. 228.

QVæstio 1. *An potentiæ vitales sint res distinctæ ab anima, vel sola ratione*. pag. 228.

Dub. An per potentiam Dei absolutam dari possit creatura quæ operetur immediate per propriam substantiam, pag. 237

Quæst. 2. An potentiæ vitales possint realiter separari ab anima per potentiam Dei absolutam, pag. 239.

Dub. An potentia vitalis separata ab anima possit vniri subiecto extraneo per potentiam Dei absolutam, pag. 242

Quæst. 3. An potentia vitalis separata ab anima existeret per modum perseitatis ei superadditum vel per solam actualem existentiam per propriam cum negatione actuali inhærentiæ. pag. 243

Quæst. 4. An potentia vitalis separata ab anima per diuinam potentiam esset in statu naturali, aut violento, pag. 244

Quæst. 5. Vtrum potentiæ vitales oriantur ab anima tamquam à principio effectiuo, pag. 253

Quæst.

INDEX CAPITVM ET QVÆSTIONVM, QVÆ IN HIS TRIBVS LIBRIS DE ANIMA accuratè discutiuntur.

Liber Primus.

Quæstiones Procemiales.

QVæstio 1. An consideratio animæ ad naturalem philosophiam propriè spectet, pag. 3.

Quæstio 2. An subiectum propriũ huius operis sit anima, vel corpus animatum, pag. 20

Quæst. 3. An scientia de anima nobilior sit ac certior cæteris, p. 24.

Quæstio 4. De vtilitate huius scientiæ. pag. 30

Quæst. 5. De ordinatione huius tractatus cum cæteris partibus philosophiæ. pag. 32

De diuisione huius operis. pag. 34

CAPVT I.

Expositio textus, pag. 35

Quæstio vnica. quid sibi voluerit Aristot. l. dum dixit dialecticum definire per formam, physicum vero per materiam, pag. 38

LIBER 2. pag. 42

CAPVT I.

Expositio Textus. 43.

CAPVT II.

Expositio Textus. pag. 48.

Tractatus I. De Anima quantum ad eius essentiam. pag. 53.

Quæst. 1. An anima sit substantia, pag. 53

Quæst. 2. An anima sit corpus. pag. 58

Quæst. 3. An verum sit animam esse actum corporis, vt prima particula definitionis asserit, pag. 61

Quæst. 4. An anima sit actus primus sola prioritate naturæ, vel etiam prioritate perfectionis. p. 65

Quæst. 5. Quid nam per corpus physicum, & organicum intelligat Arist. pag. 74

Breue dubium circa vltimam particulam eiusdem definitionis, pag. 78

Quæst. 6. An eadem definitio animæ sit quidditatiua, pag. 80

Quæst. 7. An hæc definitio animæ sit vniuoca ad omnes animas, p. 87

Quæst. 8. An posterior definitio animæ sit vna, & conueniat animæ in communi, pag. 100

Quæst. 9. An eadem secunda definitio sit quidditatiua, aut essentialis, vel descriptiua tantum, & accidentalis, pag. 105

Quæst. 10. An prior definitio animæ demonstretur ab Aristotel. per posteriorem definitionem à priori, vel à posteriori tantum. pag. 114.

CAPVT III.

Expositio Textus. pag. 124.

Tracta

Tractatus de numero animarum, & animatorum pag. 127.

QVæstio 1. An tres sint tantum species animarum, quatuor gradus animatorum, & quinque genera potentiarum, pag. 127

Quæst. 2. An vegetatiuum includatur formaliter in sensitiuo, & vtrumque in rationali, vel eminenter tantum, pag. 135

Dubium, An anima rationalis sit formaliter corporea, pag. 142

Quæst. 3. An omnes animæ sint eiusdem speciei, & æqualis perfectionis substantialis, vel vna sit perfectior altera, pag. 144

Tractatus de modo informandi animæ. pag. 154.

QVæstio 1. An anima rationalis sit indiuisibilis, pa. 154

Quæst. 2. An anima plantarum, atque animalium perfectorum sint indiuisibiles, pag. 158

Quæst. 3. An Animæ sensitiuæ perfectorum animalium sint indiuisibiles, pag. 167

Quæst. 4. Vtrum anima informet omnes partes corporis, vel solam sit in aliqua determinata, pag. 173

Quæst. 5. An anima vegetatiua, & sensitiua reperiantur distincta in eodem animali, atque etiam in eodem homine vegetatiua, sensitiua, & rationalis, vel vna tantum sit in vno composito, pag. 178

Quæst. 6. An simul cum vnica anima datur in vnoquoque viuente alia forma substantialis inferior, pag. 186

Breue dubium de generatione cadaueris, & distinctione eius, p. 192

Quæst. 7. An in viuente dentur plures animæ partiales in diuersis partibus heterogeneis corporis. pag. 196

Quæst. 8. An anima informet partes fluidas corporis, vt sanguinem, & alios humores, pag. 207

Quæst. 9. An vngues, & capilli informentur anima, pag. 218.

Quæst. 10. An quodlibet viuens habeat propriam animam distinctam ab alio, vel eadem numero anima sit in pluribus, pag. 221.

Tractatus de potentiis animæ in generali, pa. 228.

QVæstio 1. An potentiæ vitales sint res distinctæ ab anima, vel sola ratione. pag. 228.

Dub. An per potentiam Dei absolutam dari possit creatura quæ operetur immediate per propriam substantiam, pag. 237

Quæst. 2. An potentiæ vitales possint realiter separari ab anima per potentiam Dei absolutam, pag. 239.

Dub. An potentia vitalis separata ab anima possit vniri subiecto extraneo per potentiam Dei absolutam, pag. 242

Quæst. 3. An potentia vitalis separata ab anima existeret per modum perseitatis ei superadditum vel per solam actualem existentiam per propriam cum negatione actuali inhærentiæ. pag. 243

Quæst. 4. An potentia vitalis separata ab anima per diuinam potentiam esset in statu naturali, aut violento, pag. 244

Quæst. 5. Vtrum potentiæ vitales oriantur ab anima tamquam à principio effectiuo, pag. 253

Quæst.

Quæstio 6. An potentiæ vitales emanent ab anima per veras actiones distinctas inter se se, & à generatione, vel creatione pag.256

Quæstio 7. An vna potentia, vel emanet efficienter ab alia, pag.260

Tractatus de subiecto potentiarum, pag. 266.

QVæstio 8. An vnitas, ac distinctio specifica potentiarum vitalium desumenda sit ab actibus, & obiectis earum, pag.267

Dub. An potentia visiua hominis & Leonis distinguantur specie, pag.271.

Quæstio 9. Quonam modo assignari debeat cuique potentiæ actus adæquatus propriumque obiectum, per quod distinguatur specie ab aliis, pag.272.

CAPVT I.

Tractatus de potentiis animæ vegetatiuæ. pag.281.

QVæstio 1. An potentia nutritiua consistat in temperamento primarum qualitatum, aut in solo calore naturali, vel alia sit qualitas superior, ac nobilior primis, & temperamento earum, pagina, 281

Quæstio 2. An nutritiua, augmentatiua, & generatiua sint tres potentiæ vitales realiter distinctæ vegetatiuæ animæ, vel vna tantum tria habens officia diuersa, pag.288

Quæstio 3. Quodnam sit subiectum nutritiuæ ac generatiuæ potentiæ, pag.296

Dub. De subiecto potentiæ generatiuæ, pag.298

Quæstio 4. Quidnam sit generatio viuentium propria, & in quo sensu vocata sit ab Aristot. naturalissimum opus viuentis, pag 304

CAPVT V. & VI.

Quæstio 1. An sensus sit potentia passiua, pag.313

Quæstio 2. An principium effectiuum sensationis sit sola potentia sensitiua, vel simul etiam cum ea species ab obiecto ei impressa, p.319

Dub. An species sit causa principalis sensationis, vel solum instrumentalis, atque etiam potentia, pag. 323.

Quæstio 3. An dentur species per quas obiecta sensibilia immutent sensum, pag.325

Quæstio 4. An species sint eiusdem naturæ cum obiecto, pag.330

Quæstio 5. An species sint perfectiores obiectis repræsentatis, pagina 332.

Quæstio 6. An species sint formales similitudines obiectorum, pag. 334

Quæstio 7. Quonam modo fiat vnum ex potentia, & specie in ordine ad sensationem, pag.337

Quæstio 8. An speciebus sensibilibus præter diuisibilitatem, aut extensionem, quam habent à subiecto, sit ei concedenda alia in ordine ad obiectum, p.340

Quæstio 9. An species impressa ab obiecto diuisibili secundum intensionem sit etiam indiuisibilis secundum intensionem, pag.348

Quæstio 10. An omnes species sensibiles quæ multiplicantur in medio, atque in potentia producantur immediatè ab obiecto, vel mediis aliis, pag.357

Quæstio 11. Quid & quotuplex sit commune sensibile, & quo

pacto

pacto immutet sensum. pag.362

Dub, Quidnam per magnitudinem intelligatur, pag.365.

Quæstio. 12. An sensibile proprium indiuisibili modo existens possit per sensum percipi saltem per potentiam Dei absolutam,pag.372

Quæstio 13. An præter speciem impressam sit necessaria præsentia obiecti ad sensationem externam, pag. 383.

Quæstio.14. An possit sensus sensationem elicere circa obiectum absens, vel non existens, etiam sine specie eius per potentiam Dei absolutam, pag.391

Quæst.15. An sensus errare possit circa proprium sensibile,pag.394

Quæst. 16. An dum sensus errant operentur per speciem veri sensibilis,ac si non errarent, vel per aliam diuersæ rationis,pag.401

CAPVT VII.

Quæst. 1. An color sit distincta qualitas à lumine,& quæ sit ratio propria eius, pag.408

Quæst.2. An lumen sit qualitas naturalis, & physica, vel intentionalis tantum, pag.416

Quæst. 3. An lumen videatur per se sine specie intentionali vel per speciem à se productam, sicut videntur colores,pag.421

Quæst. 4. An lumen sit in solo diaphano tamquam in subiecto,vel etiam in corpore opaco,pag.425

Quæst. 5. An lumen sit necessarium ex parte medij ad videndum quod cumque obiectum sensibile, pag.429

Quæst. 6. An lumen non solum sit necessarium ad videndum colorem ex parte medij, sed etiam ex parte obiecti,pag.435

Quæst. 7. An visio fiat per extramissionē alicuius à potentia visiua,vel per receptionem speciei ab obiecto,pag.447

Quæst. 8. An oculus sit sensorium visus, & in qua eius parte resideat potentia visiua,& fiat visio,& an vna sit potentia visiua in vno animali,vel duplex,pag.451

Quæst. vltima. An quod per reflexionem videtur in speculo, sit species vel imago obiecti aut obiectum ipsum, vel vtrumque, p.457

CAPVT VIII.

pag.460.

Quæst. 1. An sonus sit motus ipse percussionis, vel medij resilientis, vel qualitas à motu distincta permanens,vel successiua. pag.465

Quæst. 2. An necessarius sit ad productionem soni concursus trium corporum & omnia sint causa efficiens eius,pag.470

Quæstio. 3. An sonus sit in corporibus sonantibus, vel in solo medio,pag.475

Quæst. 4. An sonus realis perueniat vsque ad auditum, vel solum species intentionales eius, pag. 483

Quæst. 5. Quidnam sit vox,& quid echo,vel reflexus sonus, & quonam modo fiant,pag.493

Quæst. 6. Quodnam sit organum, vel subiectum proprium auditiuæ potentiæ,pag.501

CAPVT IX.

Quæst. 1. Quidnam odor sit, quomodo gignatur, & in quo sit subiecto,pag.507

Quæst 2. An sensorium olfactus immutetur ab odore realiter, vel

solum

solum intentionaliter, pag.512

Quæst.3. Quidnam sit organum olfactus, & in qua potentia tanquam in proprio subiecto resideat, pag.519

Quæst. 4. An olfactus hominis, imperfectior sit, quam aliorum animalium, pag.522

CAPVT X.

Tractatus de gustu, sapore, & organo eius, pag. 525.

Quæst.1. Quid sapor sit quot, & quæ species eius, & quonam modo immutet gustum, pag 527

Quæst. 2. Quod sit organum ad medium gustus, pag.533

Quæst.3. An sensus gustus distinguatur à sensu tactus, pag.535

CAPVT XI.

Tractatus de tactu, & tangibilibus.

Quæst. 1. Quod nam sit organum tactus, pag.541

Quæst. 2. An sensus tactus habeat medium externum, vel saltem internum, pag.544

Quæst.3. An qualitates tangibiles immutent tactum secundum esse reale, vel per species intentionales, aut necessario vtroque modo, pag.549

Quæst. 4. An tactus solum sentiat excellentias, vel exsuperantias obiecti tangibilis aut gradus etiam æquales, vel inferiores, pag.556

Quæst. 5. An per tactum sentiatur qualitas tangibilis producta, vel existens in organo, aut ea quæ est in obiecto, vel vtraque, pag.563

Quæst. 6. An sensus tactus sit vnus secundum speciem sicut cæteri sensus, vel multiplex, pag.565

CAPVT XII.

Quæst. vnica Quomodo sensus lædatur ab excellente sensibili, p.571

LIBER III.

CAPVT I.

Quæst. 1. An probari possit euidenti ratione quinque tantum esse sensus externos, pag.579

Quæst. 2. An omnes sensus externi perfectiores sint in homine, quam in cæteris animalibus, p.582

Quæst. 3. An sensibile positum supra sensum sentiatur, pap.587

CAPVT II. & III.

Tractatus de natura, & ratione, ac numero internorum sensuum, pag.598

Quæst. 1. Quotuplex sit sensus internus, pag.598

Quæst. 2. An distinguendi sint plures sensus interni distinctione specifica, & essentiali, pag.610

Quæst. 3. An sensus internus cognoscat sensationes externorū, p.613

Quæst. 4. An sensus internus cognoscat propriā sensationem, p.617

Quæst. 5. An sēsus internus verū, & propriū iudiciū habeat de obiecto, vel solā apprehensionem, p.624

Quæst. 6. An sensus internus cognoscat proprium obiectum, vt præsens, atque etiam vt præteritum & futurum, pag.629

Quæst. 7. Quodnam sit subiectum sensus interni, pag.631

Quæst. 8. An omnibus animalibus concedendi sint omnes sensus interni, pag.635

Quæst. 9. An sensus interni operentur per species intētionales eiusdem rationis cum speciebus externorum sensuum, vel diuersa, & à quonam eas accipiant, pag. 638

Quæst.10.

Quæst. 10. *An sensus interni solum aperentur per species sensatas, vel etiam per insensatas.pag.642*

Quæst. vltima. A quanam causa producantur species insentatæ æstimatiuæ, & quonam modo, pag. 646

CAPVT IIII.&V.

Tractatus de natura, & modo operandi intellectus agentis.657.

Quæst. 1. *An detur intellectus agens,pag.657*

Quæst. 2. *Quodnam sit proprium officium intellectus agentis, ad quod exercendum reputatus necessarius,pag.660*

An intellectus agens illuminet phantasmata,661

Quæst. 3. *An & quomodo concurrat phātasma cum intellectu agente ad productionem speciei intelligibilis,pag.666*

Quæst. 4. *An intellectus agens, & possibilis sint potentiæ animæ realiter distincta,pag.672*

Dub. vter sit altero perfectior intellectus,agēs, vel possibilis.p.678

Tractatus de natura actu obiecto intellectus possibilis.

Quæst. 1. *An sit, & quod sit intellectus possibilis,pag.679*

Quæst. 2. *An necessario sint ponenda species intelligibiles in nostro intellectu ad intelligēdū,p.681*

Quæst. 3. *an species intelligibiles quæ producuntur ab intellectu agente in intellectu possibili sint repræsentatiuæ rerum singularium, vel vniuersalium,pag.684*

Quo nam modo cognoscatur vniuersale ab intellectu nostro, pa.692

Quæst. 4. *An substantia materialis,& accidentia eius non per se sensibilia cognoscantur ab intellectu nostro pro hoc statu per speciem propriam, & ideo directè,ac per se, pag.694.*

Quæst. 5. *Quonam modo cognoscatur ab intellectu substantia separata,vt Deus & Angeli.701*

Quæst. 6. *Quonam modo anima pro hoc statu seipsam cognoscat, pag.706*

Quæst. 7. *Quonam modo cognoscat intellectus se, & suos actus habitus atque species, nec non voluntatem, & eius actus, & habitus.711*

Dub. Quodnam sit adæquatum obiectum nostri intellectus probat statu.pag.720

Tractatus de actu intellectus possibilis.

Quæst. 1. *Quidnam sit speculari phantasmata, & an necessarium in omni prorsus intellectione pro statu præsenti,pag.722*

Quæst. 2. *An intelligere consistat in actione aliqua intellectus, vel in sola receptione speciei impressa ab obiecto, aut in sola receptione actus intelligendi,pag.729*

Quæst. 3. *An intellectio consistat formaliter in vera, & reali actione intellectus verum & realē terminum habente,vel saltem eam necessario præsupponat,pag.733*

Quæst. 4 *An per potentiam absolutam possit intellectio produci à solo Deo, sine vllo concursu effectiuo intellectus,pag.743*

Quæst. 5. *An in parte intellectiua sit propria memoria, & tanquam alia potentia distinguatur ab intellectu,pag.751*

Caput

Caput 6.7.8.9.10.11.12.13.

Quaestio 1. *An voluntas sit potentia realiter distincta ab intellectu, & appetitu sensitiuo.*772

Quaest. 2. *An potentia motiua vitalis consistat in actu appetitus, vel intellectus practici, vel in executiua virtute in aliqua parte corporis residente.pag.*777

Tractatus de Anima separata pag. 783.

Quaestio 1. *An anima rationalis educatur de potentia materiae, vel ex nihilo producatur, pag.*784

*Appendix dub. pag.*786

Quaest. 2. *An anima rationalis sit simplex forma purè spiritualis, pag.* 789

Quaest. 3. *de immortalitate animae secundum philosophos, pag.*796

Quid nam antiquiores philosophi (& praesertim Aristoteles) senserint de immortalitate animae rationalis, ibidem.

Quaest. 4. *Quidnam sentiendum sit de immortalitate animae rationalis secundum principia luminis naturalis, pag.*800

Quaest. 5. *Quidnam sentiendum sit de immortalitate animae rationalis secundum fidem* Catholicam, *pag.*804.

Quaest. 6. *An status separationis à corpore sit naturalis animae rationali, pag.*807

Quaest. 7. *An anima rationalis separata à corpore, habeat naturalem appetitum illud informandi, pag.*814

Quaest. 8. *Quanam potentiae, qui habitus, quae species, & quinam modi cognoscendi sint in anima separata, pag.*817

COM

COMMENTARIORVM IN LIBROS ARISTOTELIS Stagiritæ de Anima.

PROOEMIVM.

REM satis per se magnam, & Philosopho dignã, explicationem videlicet animæ nostræ, dignitatisque ac præstãtiæ eius, maiorem satis illustrioremque effecit opus hoc Aristotelicum, exquisita ab eo diligentia elaboratum, & in quo ingenium eius pene diuinum se ipsum videtur superasse. Rem per se magnam assero animam nostram, eiusque cognitionem: cum sit veluti summa quædam, seu compendium diuinorum operũ, quæ circa totius mundi opificium versantur, quodammodo in se complectens spiritualium, corporearumq; rerum omnium excellentiam, vtpote tanquam medium vtrumque attingẽs extremum. Philosopho vero dignum eiusdem animæ notitiam inuestigare: quia nihil dignius esse potest homini sapientiæ cupido, atque studioso, quàm in assequenda perfecta notitia propriæ eximiæq; dignitatis ab eadem anima profectæ toto pectore incumbere, per quam viam sibi parat ad comparandam diuinam cognitionem, & ex qua innumerabiles pene vtili-

tates, commoda, fructus (quos longum nimis esset recensere) ei prouenient. Aureum verò opus Aristotelicum, quod miro quodam ordine, ac rerum dispositione naturam, & rationem eiusdem animæ, partes, proprietates, seu potentias, atque operationes nobis tradidit, ex quibus, & in quibus eius mirum in modum prælucet, non excellentia merito commendari potest. Hoc idem opus nec pro interpretandum suscipimus, eiusdémq; commentationem aggredimur, vt aliquam tantæ rei notitiam Philosophiæ studiosis impertiamur. Cui hæc proœmij loco censemus præmittenda, copiosiúsq; explicanda gratia commodioris intelligentiæ, quæ Aristoteles ipse in eius proœmio vno, vel altero (vt solet) verbo attigit (vniuersalioribus aliis prætermissis, huic, & aliis operibus communibus, (& iam in nostris commentariis dialecticis, & philosophicis explicatis) nempe ad quam scientiam propriè spectet naturam, & rationem animæ inuestigare. An opus hoc pro subiecto proprio animatum corpus, vel pótius eandem ipsam animam sibi vendicet, an cæteris scientiis, vel philosophiæ partibus nobilior sit hæc. Quotnam, & quæ sint vtilitates eius. Quis ei debeatur locus inter cæteras philosophiæ naturalis partes: ac tandem qualisnam sit diuisio eius. Hæc si à nobis explicentur, & ab eisdem studiosis probè teneantur, non parum emolumenti ad capiendam eiusdem Aristotelici operis doctrinam afferre poterunt.

QVAE

QVÆSTIO PRIMA,
Procemialis.

An consideratio animæ ad naturalem philosophiam propriè spectet.

VNVM Præsupponit titulus quæstionis, & 1 aliud quærit, supponit quidem animam esse rem talem, de qua possit haberi scientia. Quod euidens est, non solùm de anima in communi accepta, prout comprehendit vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem, sed etiam sumpta pro rationali: & probari potest hoc discursu. Vt aliquid possit esse subiectum scientiæ, tres potissimum conditiones debet habere requisitas, & sufficientes. Nempe, quod sit in rerum natura, vel saltem sit possibile. Quòd proprietates, & passiones habeat de se demonstrabiles. Et tandem causas, & principia, per quæ possint demonstrari: & per hæc quidem habebitur de illa scientia à priori, per effectus verò ab ea procedentes dabitur scientia à posteriori, nam per eos, demonstrari poterunt proprietates, & per has essentia; sed tam anima in communi, quàm rationalis in speciali habet tria hæc; ergo vtroque modo poterit esse subiectum scientiæ. Maior est expressa apud Aristotelem 1. lib. de Posterior. resolution. capite 1. & 25. 4. metaphysicæ, capite 1. & 11. metaphysicæ capite 6. quibus locis easdem conditiones, tanquam necessarias, & sufficientes exigit; & omnes interpretes cum eo. Minorem verò sic probo, de anima vtroque modo sumpta euidens est, saltem à posteriori per suos effectus, & operationes, quod sit in rerum natura, vt idem Aristoteles in hoc 1. libro, textu 19. docuit his verbis: *Animatum igitur ab inanimato, duobus maxime differre videtur, motu, & sensu, accepimus autem & à progenitoribus duo hæc de anima.* Et ita per hos effectus asserit eamdem animam cognouisse philosophos: quamuis non omnes eodem modo de natura, vel essentia eius senserint. Nos etiam euidenti experientia cognoscimus easdem operationes vitales procedere à rebus animatis, & non ab aliis corporibus inferioribus, & al-

tiores esse motibus omnino naturalibus,vt in calefactione, infrigidatione,motu sursum,& deorsum, atque etiam circularis ex quo euidenter colligimus procedere ab altiori principio vitæ,quod est anima:ergo euidenter à posteriori cognoscimus animam,pro vegetatiua,sensitiua,& loco motiua esse in rerum

2 natura.Rationalem vero,non minus euidenter per discursus,& ratiocinationes,liberosque actus voluntatis vsque adeò,vt dixerit Augustin.*Qui se habere animam non cognoscit,nescio an eam habeat*.De proprietatibus verò,seu passionibus,euidēs est etiam; nam in viuentibus sunt potentiæ,nutritiua,generatiua,& augmentatiua,tanquam veræ proprietates cum eisdem viuentibus conuertibiles,& ab anima, vegetatiua,& sensitiua procedentes, quas corpora non viuentia non attingunt, aut non in ea proprietate, ac perfectione, quamuis inferiores quasdam, atque improprias habeant aliquo modo similes.In hominibus etiam sunt intellectus, & voluntas, quas tanquam potentias animæ rationalis proprias,& ab ea procedentes cognoscimus per proprios actus discurrendi, ac liberè volendi, ergo habet anima vtroque modo sumpta veras proprietates de se demonstrabiles. Quod verò habeat causas,& principia,per quæ possint demonstrari,etiam est manifestum:nam principium,& causa, per quæ communiter demonstrantur passiones de subiecto,est definitio:sed anima habet duplicem definitionem designatam ab Aristotele in principio 2. libri huius operis receptam, atque probatam ab vniuersa schola; ergo habet causas, & principia, per quæ possunt de illa demonstrari proprietates enumeratæ.

3 Præsupposito igitur quod anima vtroque modo sumpta,potest esse subiectum scientiæ,quærit titulus quæstionis, an pertineat cōsideratio eius ad naturalem philosophiam, ita vt pars sit huius scientiæ?Et de anima vegetatiua plantarum, & sensitiua aliorum animalium ab homine, certum est apud omnes propriè pertinere ad philosophiam;& probatur expressis testimoniis Aristotelis,& euidēti ratione,Aristoteles enim 6. libro metaphysicorum,capite 1.textu 2. ad philosophum naturalem pertinere,de omni anima dependente à materia disputare, his verbis docet:*De quadam anima speculari naturalis est, quæcumque non sine materia, &c.* Anima autem vegetatiua, & sensitiua non solum dependent à materia, in suis operationibus vegetatiuis,& sensitiuis,quas omnes per potentias, atque instrumenta materialia exercent,sed etiam in esse,& fieri: cùm notum sit educi de potentia eiusdem materiæ. Et tandem 1.libro de partibus animalium capite 1.post medium, quamlibet animam præter intellectiuam, esse principium motus, & ideò ad

natura

naturalem philosophum pertinere, sic ait: *Non omnis anima principium motus est, neque partibus animæ omnibus id tribui debet, sed augendi principium, idem putandum, quod & in plantis est, alterandi vim eamdem, quam sentiendi, deferendi autem aliud quiddam, non vim intelligendi, delationem enim, vel in cæteris esse animalibus nouimus, &c.* Per vim autem deferendi potentiam loco motiuam animę sensitiuæ propriam intelligit. Sed ratione probatur, quia ad naturalem philosophiam pertinet agere de principiis rerum naturalium intrinsecis, quæ sunt materia, & forma, vt per se est euidens, sed anima vegetatiua, & sensitiua sunt veræ formæ, & materiales, vt probant materiales earum operationes vegentandi, & sentiendi: ergo per se pertinent ad naturalem philosophiam.

4 Nec est minus certum apud Aristotelem eisdem locis, & omnes eius interpretes, animam rationalem, vt vegetatiuam, & sensitiuam, per se etiam pertinere ad naturalem philosophiam. Quia licèt non educatur de potentia materiæ, & ideò nec dependeat ab ea in esse, & fieri, materiam tamen informat, & est principium intrinsecum, atque etiam pars essentialis compositi vere materialis viuentis, atque sensibilis, & materiales habentis operationes, nutritionis, augmentationis, sensationum & motus progressiui, sicut cætera viuentia, & animalia; ergo per se pertinet sub vtroque gradu vegetandi, & sentiendi ad philosophiam naturalem, sicut animæ eorum: Probatur consequentia, quia philosophia per se considerat quascunque partes intrinsecas entis naturalis, & quæcunque principia motus naturalis, & operationum naturalium, ac materialium: cum hæc omnia sub proprio subiecto per se comprehendantur; ergo per se considerare debet animam rationalem, vt principium intrinsecum, ac partem entis naturalis viuentis, ac sensitiui, & motus naturalis eius, ac materialium operationum.

5 Quæstio igitur ad solam animam rationalem, vt rationalis est, reducitur, hoc est secundùm gradum vltimum, ac sibi proprium rationalitatis consideratam, an pertineat consideratio eius ad philosophiam naturalem, vel potius ad aliam scientiam.

Et prima opinio asserit animam rationalem duo habere, primum, esse intellectiuam, in quo conuenit cum Angelis, & sub hac consideratione vniuersalissima nõ est forma corporis, quia intellectiuum, vt intellectiuum non est forma, alioqui Angelus esset forma: quare nec pertinet ad philosophiam, sicut nec Angelus, sed abstrahit omnino à materia. Habet etiam secundò esse vegetatiuam, & sensitiuam, & hoc modo non abstra-

hit à materia sensibili, sed eam respicit, & quia philosophia naturalis concernit materiam sensibilem, & metaphysica abstrahit omninò à materia, quamuis propter secundum pertineret anima ad considerationem philosophicam, & propter primum ad metaphysicam: considerata verò secundum integram, & adæquatam rationem, vtramque comprehendentem videtur esse in media quadam abstractione à materia, inter philosophicam, & metaphysicam valde simili abstractione mathematicarum disciplinarum, quam mediam vocare solent inter extremas easdem, philosophiæ, & metaphysicæ: quia abstrahunt quidem à materia sensibili, sed respiciunt intelligibilem, nempè quantitatē, vel corpus vt sic: & quia scientiæ diuerso modo abstrahentes à materia distinguntur genere, vel specie, propterea docent considerationem animæ rationalis, neque ad philosophiam naturalem, neque ad metaphysicam pertinere, sed quandam, scientiam mediam per se constituere distinctam ab vtraque. Ita antiquiores interpretes Aristotelis, Boëtius in prologo prædicabilium Porphyrij, & Philoponus in primum lib. de Generatione Simplicius, & Themistius in prologo Phys. quos etiam sequuntur alij. Vnicum fundamentum horum authorum videtur esse: quia si anima rationalis consideretur secundum propriam entitatem, vel substantiam, spiritualis est, & omninò independens à materia, quare abstrahit ab illa secundum rem, & secundum considerationem, eo ferè modo, quo abstrahunt Deus, & Angeli: sicut ergo Deus, & Angeli pertinent ad abstractionem metaphysicam, ita etiam anima, sed secundum quòd communicat materiæ esse vegetatiuum, & sensitiuum, non abstrahit à materia sensibili, sed eam respicit, & ex consequenti habet abstractionem philosophicam, & quia vna, & eadem res habēs vtrumque modum abstrahendi à materia non ad duas scientias, sed ad vnam pertinere debet, vna autem scientia vtroque modo abstrahens, nec potest esse philosophia naturalis, nec metaphysica, sed alia inter vtramque media, quæ vocari potest Sciētia de anima ad vtraque distincta: ad hanc debet pertinere, & non ad illas.

6 Secunda opinio asserit, animam rationalem secundum omnes gradus, atque etiam secundum omnes operationes ab eis procedentes pertinere ad considerationem naturalis philosophiæ, adeò vt anima etiam rationalis separata à corpore, & omnes operationes, quas in statu separationis habet, ad eādem philosophiam naturalm espectent. Sic Toletus q. 2. proœmiali, quod hac vnica probat ratione: Anima rationalis

semper

ſemper eſt forma phyſici corporis, actu quidem, dum illud informat, aptitudine vero dum ab ea ſeparata eſt, nam tunc naturalem appetitum habet ad informandum, ſed forma phyſica corporis pertinet per ſe ad philoſophicam conſiderationem: ergo anima etiam rationalis, quocunque modo conſiderata, & in quocunque ſtatu ſumpta eiuſdem conſiderationis naturalis debet eſſe. Vnde ſequitur quaſcunque eius operationes in quocunque ſtatu ab ea procedentes ad eandem conſiderationem naturalem pertinere, ſiue dependeant à materia, vel à ſenſibus, ſiue non: probatur conſequentia, quia eiuſdem ſcientiæ eſt conſiderare operationem, & principium à quo procedit, ſed animam, quæ principium eſt omnium operationum, per ſe cōſiderat naturalis ſcientia, vt probatum eſt; ergo etiam conſiderabit operationes ipſas.

Sed huic opinioni addit Toletus animam rationalem etiam in corpore exiſtentem, quandam habere intellectionem, per quam eleuatur ad contemplationem ſublimium rerum nullo modo dependentem ab operatione phantaſiæ, ſed hanc omnino ſuſpendi: & de hac operatione probabile eſſe ait, non pertinere ad philoſophiam, neque animam vt principium eius, & hoc modo excludi ab Ariſtotele, quotieſcunque docet, ad naturalē pertinere diſputationem de anima, non tamen de omni, hoc eſt non de anima hominis, vt principio talis operationis contemplatiuæ. Hanc ſententiam omnino probabilem eſſe aſſerunt Conymb. 2. lib. de anima, cap. 1. quæſt. 2 articul. 2. ad primum, quantum ad primum de operatione contemplatiua omnino independente à phantaſmate. Probantque, quia dependentia intellectus in corpore exiſtentis à phantaſmate non videtur propriè neceſſaria, ſed quatenus ob connexionem harum potentiarum, dum intellectus in proprium obiectum fertur, ſimul phantaſia ad aliquod ſingulare obiter attendit; ergo ſuſpendi poteſt naturaliter. Quod probari etiam poteſt, quia in raptu, nec anima egreditur à corpore, nec intellectus ab operatione intelligendi ceſſat, & tamen videtur omnino ſuſpendi operatio phantaſiæ, ſicut ſuſpenditur operatio omnium ſenſuum externorum: quare dabitur tunc operatio in corpore, ſine actuali dependentia à phantaſmate. Sed probat Toletus eſſe ſententiam Ariſtot. quòd anima, vt eſt principium huius intellectionis independentis, non pertineat ad philoſophiam, teſtimonijs eiuſdem. Primum habetur 3. lib. de anima text. 35. & 36. poſtquam enim in priori docuit vniuerſaliter intellectum noſtrum in corpore exiſtentem, nihil intelligere ſine phantaſmate, ſubdit in poſteriori: *Vtrum autem contingat ali-*

quid separatorum intelligere ipsum existentem non separatum à magnitudine, an non, considerandum est posterius. 9. autem metaphys.c.12.text.22.vbi videtur soluere hoc dubium, asserit animam nostram esse in potentia ad intelligendas substantias immateriales, non quidem in potentia cœcitatis, quasi dicat, non in potentia remota nunquam reducenda ad actum, sicut ea quam videtur habere cæcus ad videndum, sed proxima, & ad actum reducenda, qualis est ea, quam dormiens habet ad videndum colorem. Ex quibus sequitur sentire Aristotelem, quod possit anima in corpore existens intelligere separatas substantias, per se quidem, hoc est, per proprias species, & non solum per accidens, hoc est, per alienas species rerum materialium, nam de hoc nemo potest dubitare. Quod vt clariùs ostenderet 2.lib.Metap.cap.1.docuit sic se habere animam nostram ad intelligenda manifestissima omnium (qualia sunt substantiæ immateriales ex propria natura) sicut oculi vespertillionum, ad videndum lumen diei: constat autem tales oculos per propriã speciem videre lumen diei, & ideo per se, quamuis imperfectè: ergo eodem modo sentit Aristoteles animam nostram per se, & per propriam speciem intelligere substantias separatas, dum est in corpore, & ideò non per species acceptas à sensibus, vel dependentes ab eis, sed habere operationem sibi propriam, hoc est, nullo modo dependentem à phantasmate, & secundum eam non pertinere ad considerationem philosophicam.

9 Secundum testimonium reperitur in 1.lib.de anima textu 12. vbi agens de operationibus animæ asserit de quibusdam certum esse, quod sint communes corpori, & ideo non proprias ipsius animæ, vt de ira, desiderio, ac sensationibus est manifestum, de intellectione verò ait assimilari propriæ operationi, de qua si verum est esse imaginationem quandam, vel non posse haberi ab anima sine imaginatione, non erit ei propria, & ita nullam habebit propriam, & si nullam talem habet, non erit à corpore separabilis; quia quod non potest vllo modo operari sine corpore, nec sine illo esse poterit, cum esse, sit ordinatum ad operandum. Ex quibus ità arguit Toletus, Aristoteles sentit animam rationalem esse separabilem à corpore, & fides nostra docet in morte separari; ergo sentit habere operationem ita sibi propriam, & nullo modo dependentem à phantasmate exercitium eius; Quod etiam secundum fidem concedendum est, vt separabilis esse intelligatur naturaliter anima, nam mors naturalis est: Probatur consequentia, quia si non habet operationem, quam possit exercere sine corpore, nec poterit sine corpore esse.

Tertio

Tertio loco referri poſſunt recentiores, ex quibus quidam 10 abſolutè negant animam rationalem ſecundum gradum rationalitatis pertinere ad Philoſophiam, ſed ad Metaphyſicam cõſiderari aſſerunt. Alij verò diſtinctione vtendum eſſe docent: nam ſecundum gradum ipſum ſubſtantialem rationalitatis, per quem informat corpus, & conſtituit compoſitum phyſicum humanum, ad Philoſophiam pertinet, ſed ſecundum intellectũm,& voluntatem operationéſque harum potentiarum potius ad Metaphyſicam. Et tandem alij alio modo diſtinguunt, diuerſas operationes animæ, nempe ſecundum eſſentiam, aut ſecundum modum eſſendi, & modo priori pertinere ad Metaphyſicum aſſerunt, quia ſpiritualis eſt,& independens à materia,modo verò poſteriori ad Philoſophum, quia modũ eſſendi habet in materia.Conueniunt igitur recentiores iſti in eo,quòd omnes excludunt animam rationalem à conſideratione philoſophica aliquo modo.Quod poteſt probari expreſſo teſtimonio Ariſtotelis,& efficaci ratione eiuſdem: nam 1. libro Phyſicor. textu 83. aſſerit de ſolis formis Phyſicis,& corruptibilibus ſibi eſſe diſputandum in reliquis libris naturalis Philoſophiæ; ergo non de anima rationali; quæ incorruptibilis eſt,& 6.Metaphyſic. textu ſecundo, ita ait: *De quadam anima ſpeculari naturalis eſt,quæcunque non ſine materia.* ſed eadem anima rationalis eſt incorruptibilis, & ſine materia; ergo non pertinet ad conſiderationem naturalis philoſophiæ. Sed expreſſius 1. lib.de part.animalium, cap. 1. poſt medium, hanc eandem quæſtionem, de anima intellectiua propoſuit,an pertineat ad Philoſophiam naturalem conſideratio eius: eique reſpondet his verbis,*Sed quæret quiſpiam,animaduertens id quod modo dixi,vtrum de anima omni docere naturalis ſcientia interſit, an de aliqua vna,at ſi de omni,nulla certe præter naturalẽ philoſophiam relinquetur ſcientia, intellectus enim ſiue mens rerum intelligibilium eſt,itaque rerum omnium notiones naturalis vna tenebit, eſt enim eiuſdem ſcientiæ,vt tam de intellectu, quam de re intelligibili doceat,ſi quidem eadem contemplatio omnium eſt inter ſe coniunctorum,ſicut etiam ſenſus, & rei ſenſibilis, at non omnis anima principium motus eſt,neque partibus animæ omnibus tribui debet, ſed augendi principium idem putandum quod eſt in plantis,alterandi vim eandem quam ſentiendi, diſſerendi autem aliud quiddam, non vim intelligendi: delationem enim vel in cæteris eſſe animantibus nouimus,intellectum ſiue mentem in nullis. Conſtat igitur non de anima diſſerere omni oportere, quandoquidem non anima omnis natura eſt,ſed aliqua eius pars vna, aut etiam plures,ad hæc,rem à materia abſtractam nullã poteſt ſcientia naturalis contemplari,cum*

Caput 6.7.8.9.10.11.12.13.

QVæstio 1. *An voluntas sit potentia realiter distincta ab intellectu, & appetitu sensitiuo.*772

Quæst. 2. *An potentia motiua vitalis consistat in actu appetitus, vel intellectus practici, vel in executiua virtute in aliqua parte corporis residente.pag.*777

Tractatus de Anima separata pag. 783.

QVæstio 1. *An anima rationalis educatur de potentia materiæ, vel ex nihilo producatur, pag.*784

*Appendix dub. pag.*786

Quæst. 2. *An anima rationalis sit simplex forma purè spiritualis, pag.* 789

Quæst. 3. *de immortalitate animæ secundum philosophos, pag.*796

Quid nam antiquiores philosophi (& præsertim Aristoteles) senserint de immortalitate animæ rationalis, ibidem.

Quæst. 4. *Quidnam sentiendum sit de immortalitate animæ rationalis secundum principia luminis naturalis, pag.*800

Quæst. 5. *Quidnam sentiendum sit de immortalitate animæ rationalis secundum fidem* Catholicam, *pag.*804.

Quæst. 6. *An status separationis à corpore sit naturalis animæ rationali, pag.*807

Quæst. 7. *An anima rationalis separata à corpore, habeat naturalem appetitum illud informandi, pag.*814

Quæst. 8. *Quanam potentiæ, qui habitus, quæ species, & quinam modi cognoscendi sint in anima separata, pag.*817

COM

COMMENTARIORVM IN LIBROS ARISTOTELIS Stagiritæ de Anima.

PROOEMIVM.

REM satis per se magnam, & Philosopho dignā, explicationem videlicet animæ nostræ, dignitatisque ac præstātiæ eius, maiorem satis illustriorémque effecit opus hoc Aristotelicum, exquisita ab eo diligentia èlaboratum, & in quo ingenium eius pene diuinum se ipsum videtur superasse. Rem per se magnam assero animam nostram, eiúsque cognitionem: cum sit veluti summa quædam, seu compendium diuinorum operū, quæ circa totius mundi opificium versantur, quodammodo in se complectens spiritualium, corporearumq́; rerum omnium excellentiam, vtpote tanquam medium vtrumque attingēs extremum. Philosopho vero dignum eiusdem animæ notitiam inuestigare: quia nihil dignius esse potest homini sapientiæ cupido, atque studioso, quàm in assequenda perfecta notitia propriæ eximiæq́; dignitatis ab eadem anima profectæ toto pectore incumbere, per quam viam sibi parat ad comparandam diuinam cognitionem, & ex qua innumerabiles pene vtili-

tates, commoda, fructus (quos longum nimis esset recensere) ei prouenient. Aureum verò opus Aristotelicum, quod miro quodam ordine, ac rerum dispositione naturam, & rationem eiusdem animæ, partes, proprietates, seu potentias, atque operationes nobis tradidit, ex quibus, & in quibus eius mirum in modum prælucet, non sine excellentia merito commendari potest. Hoc idem opus nec pro interpretandum suscipimus, eiusdémq; commentationem aggredimur, vt aliquam tantæ rei notitiam Philosophiæ studiosis impertiamur. Cui hæc proœmij loco censemus præmittenda, copiosiúsq; explicanda gratia commodioris intelligentiæ, quæ Aristoteles ipse in eius proœmio vno, vel altero (vt solet) verbo attigit (vniuersalioribus aliis prætermissis, huic, & aliis operibus communibus, (& iam in nostris commentariis dialecticis, & philosophicis explicatis) nempe ad quam scientiam propriè spectet naturam, & rationem animæ inuestigare. An opus hoc pro subiecto proprio animatum corpus, vel pótius eandem ipsam animam sibi venditet, an cæteris scientiis, vel philosophiæ partibus nobilior sit hæc. Quotnam, & quæ sint vtilitates eius. Quis ei debeatur locus inter cæteras philosophiæ naturalis partes: ac tandem qualisnam sit diuisio eius. Hæc si à nobis explicentur, & ab eisdem studiosis probè teneantur, non parum emolumenti ad capiendam eiusdem Aristotelici operis doctrinam afferre poterunt.

QVAE

QVÆSTIO PRIMA, Procemialis.

An consideratio animæ ad naturalem philosophiam propriè spectet.

VNVM Præsupponit titulus quæstionis, & aliud quærit, supponit quidem animam esse rem talem, de qua possit haberi scientia. Quod euidens est, non solùm de anima in communi accepta, prout comprehendit vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem, sed etiam sumpta pro rationali: & probari potest hoc discursu. Vt aliquid possit esse subiectum scientiæ, tres potissimum conditiones debet habere requisitas, & sufficientes. Nempe, quod sit in rerum natura, vel saltem sit possibile. Quòd proprietates, & passiones habeat de se demonstrabiles. Et tandem causas, & principia, per quæ possint demonstrari: & per hæc quidem habebitur de illa scientia à priori, per effectus verò ab ea procedentes dabitur scientia à posteriori, nam per eos, demonstrari poterunt proprietates, & per has essentia; sed tam anima in communi, quàm rationalis in speciali habet tria hæc; ergo vtroque modo poterit esse subiectum scientiæ. Maior est expressa apud Aristotelem 1. lib. de Posterior. resolution. capite 1. & 25. 4. metaphysicæ, capite 1. & 11. metaphysicæ capite 6. quibus locis easdem conditiones, tanquam necessarias, & sufficientes exigit; & omnes interpretes cum eo. Minorem verò sic probo, de anima vtroque modo sumpta euidens est, saltem à posteriori per suos effectus, & operationes, quod sit in rerum natura, vt idem Aristoteles in hoc 1. libro, textu 19. docuit his verbis: ***Animatum igitur ab inanimato, duobus maxime differre videtur, motu, & sensu, accepimus autem & à progenitoribus duo hæc de anima.*** Et ita per hos effectus asserit eamdem animam cognouisse philosophos: quamuis non omnes eodem modo de natura, vel essentia eius senserint. Nos etiam euidenti experientia cognoscimus easdem operationes vitales procedere à rebus animatis, & non ab aliis corporibus inferioribus, & al-

tiores esse motibus omnino naturalibus, vt in calefactione, in frigidatione, motu sursum, & deorsum, atque etiam circularis ex quo euidenter colligimus procedere ab altiori principio vitæ, quod est anima: ergo euidenter à posteriori cognoscimus animam, pro vegetatiua, sensitiua, & loco motiua esse in rerum natura. Rationalem vero, non minus euidenter per discursus, & ratiocinationes, liberosque actus voluntatis vsque adeò, vt dixerit Augustin. *Qui se habere animam non cognoscit, nescio an eam habeat.* De proprietatibus verò, seu passionibus, euidēs est etiam; nam in viuentibus sunt potentiæ, nutritiua, generatiua, & augmentatiua, tanquam veræ proprietates cum eisdem viuentibus conuertibiles, & ab anima, vegetatiua, & sensitiua procedentes, quas corpora non viuentia non attingunt, aut non in ea proprietate, ac perfectione, quamuis inferiores quasdam, atque improprias habeant aliquo modo similes. In hominibus etiam sunt intellectus, & voluntas, quas tanquam potentias animæ rationalis proprias, & ab ea procedentes cognoscimus per proprios actus discurrendi, ac liberè volendi, ergo habet anima vtroque modo sumpta veras proprietates de se demonstrabiles. Quod verò habeat causas, & principia, per quæ possint demonstrari, etiam est manifestum; nam principium, & causa, per quæ communiter demonstrantur passiones de subiecto, est definitio: sed anima habet duplicem definitionem designatam ab Aristotele in principio 2. libri huius operis receptam, atque probatam ab vniuersa schola: ergo habet causas, & principia, per quæ possunt de illa demonstrari proprietates enumeratæ.

3 Præsupposito igitur quod anima vtroque modo sumpta, potest esse subiectum scientiæ, quærit titulus quæstionis, an pertineat cōsideratio eius ad naturalem philosophiam, ita vt pars sit huius scientiæ? Et de anima vegetatiua plantarum, & sensitiua aliorum animalium ab homine, certum est apud omnes propriè pertinere ad philosophiam; & probatur expressis testimoniis Aristotelis, & euidēti ratione, Aristoteles enim 6. libro metaphysicorum, capite 1. textu 2. ad philosophum naturalem pertinere, de omni anima dependente à materia disputare, his verbis docet: *De quadam anima speculari naturalis est, quæcumque non sine materia, &c.* Anima autem vegetatiua, & sensitiua non solum dependent à materia, in suis operationibus vegetatiuis, & sensitiuis, quas omnes per potentias, atque instrumenta materialia exercent, sed etiam in esse, & fieri: cùm notum sit educi de potentia eiusdem materiæ. Et tandem 1. libro de partibus animalium capite 1. post medium, quamlibet animam præter intellectiuam, esse principium motus, & ideò ad natura

naturalem philosophum pertinere, sic ait: *Non omnis anima principium motus est, neque partibus animæ omnibus id tribui debet, sed augendi principium, idem putandum, quod & in plantis est, alterandi vim eamdem, quam sentiendi, deferendi autem aliud quiddam, non vim intelligendi, delationem enim, vel in cæteris esse animalibus nouimus, &c.* Per vim autem deferendi potentiam loco motiuam animę sensitiuæ propriam intelligit. Sed ratione probatur, quia ad naturalem philosophiam pertinet agere de principiis rerum naturalium intrinsecis, quæ sunt materia, & forma, vt per se est euidens, sed anima vegetatiua, & sensitiua sunt veræ formæ, & materiales, vt probant materiales earum operationes vegentandi, & sentiendi: ergo per se pertinent ad naturalem philosophiam.

4 Nec est minus certum apud Aristotelem eisdem locis, & omnes eius interpretes, animam rationalem, vt vegetatiuam, & sensitiuam, per se etiam pertinere ad naturalem philosophiam. Quia licèt non educatur de potentia materiæ, & ideò nec dependeat ab ea in esse, & fieri, materiam tamen informat, & est principium intrinsecum, atque etiam pars essentialis compositi vere materialis viuentis, atque sensibilis, & materiales habentis operationes, nutritionis, augmentationis, sensationum & motus progressiui, sicut cætera viuentia, & animalia; ergo per se pertinet sub vtroque gradu vegetandi, & sentiendi ad philosophiam naturalem, sicut animæ eorum: Probatur consequentia, quia philosophia per se considerat quascunque partes intrinsecas entis naturalis, & quæcunque principia motus naturalis, & operationum naturalium, ac materialium: cum hæc omnia sub proprio subiecto per se comprehendantur; ergo per se considerare debet animam rationalem, vt principium intrinsecum, ac partem entis naturalis viuentis, ac sensitiui, & motus naturalis eius, ac materialium operationum.

5 Quæstio igitur ad solam animam rationalem, vt rationalis est, reducitur, hoc est secundùm gradum vltimum, ac sibi proprium rationalitatis consideratam, an pertineat consideratio eius ad philosophiam naturalem, vel potius ad aliam scientiam.

Et prima opinio asserit animam rationalem duo habere, primum, esse intellectiuam, in quo conuenit cum Angelis, & sub hac consideratione vniuersalissima nō est forma corporis, quia intellectiuum, vt intellectiuum non est forma, alioqui Angelus esset forma: quare nec pertinet ad philosophiam, sicut nec Angelus, sed abstrahit omnino à materia. Habet etiam secundò esse vegetatiuam, & sensitiuam, & hoc modo non abstra-

hit à materia sensibili, sed eam respicit, & quia philosophia naturalis concernit materiam sensibilem, & metaphysica abstrahit omninò à materia, quamuis propter secundum pertineret anima ad considerationem philosophicam, & propter primum ad metaphysicam: considerata verò secundùm integram, & adæquatam rationem, vtramque comprehendentem videtur esse in media quadam abstractione à materia, inter philosophicam, & metaphysicam valde simili abstractione mathematicarum disciplinarum, quam mediam vocare solent inter extremas easdem, philosophiæ, & metaphysicæ: quia abstrahunt quidem à materia sensibili, sed respiciunt intelligibilem, nempè quantitatē, vel corpus vt sic: & quia scientiæ diuerso modo abstrahentes à materia distinguntur genere, vel specie, propterea docent considerationem animæ rationalis, neque ad philosophiam naturalem, neque ad metaphysicam pertinere, sed quandam, scientiam mediam per se constituere distinctam ab vtraque. Ita antiquiores interpretes Aristotelis, Boëtius in prologo prædicabilium Porphyrij, & Philoponus in primum lib. de Generatione Simplicius, & Themistius in prologo Phys. quos etiam sequuntur alij. Vnicum fundamentum horum authorum videtur esse: quia si anima rationalis consideretur secundum propriam entitatem, vel substantiam, spiritualis est, & omninò independens à materia, quare abstrahit ab illa secundum rem, & secundum considerationem, eo ferè modo, quo abstrahunt Deus, & Angeli: sicut ergo Deus, & Angeli pertinent ad abstractionem metaphysicam, ita etiam anima, sed secundum quòd communicat materiæ esse vegetatiuum, & sensitiuum, non abstrahit à materia sensibili, sed eam respicit, & ex consequenti habet abstractionem philosophicam, & quia vna, & eadem res habēs vtrumque modum abstrahendi à materia non ad duas scientias, sed ad vnam pertinere debet, vna autem scientia vtroque modo abstrahens, nec potest esse philosophia naturalis, nec metaphysica, sed alia inter vtramque media, quæ vocari potest Sciētia de anima ad vtraque distincta: ad hanc debet pertinere, & non ad illas.

6 Secunda opinio asserit, animam rationalem secundum omnes gradus, atque etiam secundum omnes operationes ab eis procedentes pertinere ad considerationem naturalis philosophiæ, adeò vt anima etiam rationalis separata à corpore, & omnes operationes, quas in statu separationis habet, ad eādem philosophiam naturalm espectent. Sic Toletus q. 2. proœmiali, quod hac vnica probat ratione: Anima rationalis

semper

ſemper eſt forma phyſici corporis, actu quidem, dum illud informat, aptitudine vero dum ab ea ſeparata eſt, nam tunc naturalem appetitum habet ad informandum, ſed forma phyſica corporis pertinet per ſe ad philoſophicam conſiderationem: ergo anima etiam rationalis, quocunque modo conſiderata, & in quocunque ſtatu ſumpta eiuſdem conſiderationis naturalis debet eſſe. Vnde ſequitur quaſcunque eius operationes in quocunque ſtatu ab ea procedentes ad eandem conſiderationem naturalem pertinere, ſiue dependeant à materia, vel à ſenſibus, ſiue non: probatur conſequentia, quia eiuſdem ſcientiæ eſt conſiderare operationem, & principium à quo procedit, ſed animam, quæ principium eſt omnium operationum, per ſe cõſiderat naturalis ſcientia, vt probatum eſt; ergo etiam conſiderabit operationes ipſas.

Sed huic opinioni addit Toletus animam rationalem etiam in corpore exiſtentem, quandam habere intellectionem, per quam eleuatur ad contemplationem ſublimium rerum nullo modo dependentem ab operatione phantaſiæ, ſed hanc omnino ſuſpendi: & de hac operatione probabile eſſe ait, non pertinere ad philoſophiam, neque animam vt principium eius, & hoc modo excludi ab Ariſtotele, quotieſcunque docet, ad naturalẽ pertinere diſputationem de anima, non tamen de omni, hoc eſt non de anima hominis, vt principio talis operationis contemplatiuæ. Hanc ſententiam omnino probabilem eſſe aſſerunt Conymb. 2. lib. de anima, cap. 1. quæſt. 2 articul. 2. ad primum, quantum ad primum de operatione contemplatiua omnino independente à phantaſmate. Probantque, quia dependentia intellectus in corpore exiſtentis à phantaſmate non videtur propriè neceſſaria, ſed quatenus ob connexionem harum potentiarum, dum intellectus in proprium obiectum fertur, ſimul phantaſia ad aliquod ſingulare obiter attendit; ergo ſuſpendi poteſt naturaliter. Quod probari etiam poteſt, quia in raptu, nec anima egreditur à corpore, nec intellectus ab operatione intelligendi ceſſat, & tamen videtur omnino ſuſpendi operatio phantaſiæ, ſicut ſuſpenditur operatio omnium ſenſuum externorum: quare dabitur tunc operatio in corpore, ſine actuali dependentia à phantaſmate. Sed probat Toletus eſſe ſententiam Ariſtot. quòd anima, vt eſt principium huius intellectionis independentis, non pertineat ad philoſophiam, teſtimonijs eiuſdem. Primum habetur 3. lib. de anima text. 35. & 36. poſtquam enim in priori docuit vniuerſaliter intellectum noſtrum in corpore exiſtentem, nihil intelligere ſine phantaſmate, ſubdit in poſteriori: *Vtrum autem contingat ali-*

quid separatorum intelligere ipsum existentem non separatum à magnitudine, an non, considerandum est posterius. 9. autem metaphys.c.12.text.22.vbi videtur soluere hoc dubium, asserit animam nostram esse in potentia ad intelligendas substantias immateriales, non quidem in potentia cæcitatis, quasi dicat, non in potentia remota nunquam reducenda ad actum, sicut ea quam videtur habere cæcus ad videndum, sed proxima, & ad actum reducenda, qualis est ea, quam dormiens habet ad vidēdum colorem. Ex quibus sequitur sentire Aristotelem, quod possit anima in corpore existens intelligere separatas substantias, per se quidem, hoc est, per proprias species, & non solum per accidens, hoc est, per alienas species rerum materialium, nam de hoc nemo potest dubitare. Quod vt clariùs ostenderet 2.lib.Metap.cap.1.docuit sic se habere animam nostram ad intelligenda manifestissima omnium (qualia sunt substantiæ immateriales ex propria natura) sicut oculi vespertillionum, ad videndum lumen diei: constat autem tales oculos per propriā speciem videre lumen diei, & ideo per se, quamuis imperfectè; ergo eodem modo sentit Aristoteles animam nostram per se, & per propriam speciem intelligere substantias separatas, dum est in corpore, & ideò non per species acceptas à sensibus, vel dependentes ab eis, sed habere operationem sibi propriam, hoc est, nullo modo dependentem à phantasmate, & secundum eam non pertinere ad considerationem philosophicam.

9 Secundum testimonium reperitur in 1.lib.de anima textu 12. vbi agens de operationibus animæ asserit de quibusdam certum esse, quod sint communes corpori, & ideo non proprias ipsius animæ, vt de ira, desiderio, ac sensationibus est manifestum, de intellectione verò ait assimilari propriæ operationi, de qua si verum est esse imaginationem quandam, vel non posse haberi ab anima sine imaginatione, non erit ei propria, & ita nullam habebit propriam; & si nullam talem habet, non erit à corpore separabilis; quia quod non potest vllo modo operari sine corpore, nec sine illo esse poterit, cum esse, sit ordinatum ad operandum. Ex quibus ita arguit Toletus, Aristoteles sentit animam rationalem esse separabilem à corpore, & fides nostra docet in morte separari; ergo sentit habere operationem ita sibi propriam, & nullo modo dependentem à phantasmate exercitium eius; Quod etiam secundum fidem concedendum est, vt separabilis esse intelligatur naturaliter anima, nam mors naturalis est: Probatur consequentia, quia si non habet operationem, quam possit exercere sine corpore, nec poterit sine corpore esse.

Tertio

Tertio loco referri possunt recentiores, ex quibus quidam 10 absolutè negant animam rationalem secundum gradum rationalitatis pertinere ad Philosophiam, sed ad Metaphysicam cōsiderari asserunt. Alij verò distinctione vtendum esse docent: nam secundum gradum ipsum substantialem rationalitatis, per quem informat corpus, & constituit compositum physicum humanum, ad Philosophiam pertinet, sed secundum intellectum,& voluntatem operationésque harum potentiarum potius ad Metaphysicam. Et tandem alij alio modo distinguunt, diuersas operationes animæ, nempe secundum essentiam, aut secundum modum essendi, & modo priori pertinere ad Metaphysicum asserunt, quia spiritualis est,& independens à materia, modo verò posteriori ad Philosophum, quia modū essendi habet in materia. Conueniunt igitur recentiores isti in eo, quòd omnes excludunt animam rationalem à consideratione philosophica aliquo modo. Quod potest probari expresso testimonio Aristotelis,& efficaci ratione eiusdem: nam 1. libro Physicor. textu 83. asserit de solis formis Physicis,& corruptibilibus sibi esse disputandum in reliquis libris naturalis Philosophiæ; ergo non de anima rationali; quæ incorruptibilis est,& 6. Metaphysic. textu secundo, ita ait: *De quadam anima speculari naturalis est, quæcunque non sine materia*, sed eadem anima rationalis est incorruptibilis, & sine materia; ergo non pertinet ad considerationem naturalis philosophiæ. Sed expressius 1. lib. de part. animalium, cap. 1. post medium, hanc eandem quæstionem, de anima intellectiua proposuit, an pertineat ad Philosophiam naturalem consideratio eius: eique respondet his verbis, *Sed quaret quispiam, animaduertens id quod modo dixi, vtrum de anima omni docere naturalis scientiæ intersit, an de aliqua vna, at si de omni, nulla certe præter naturalē philosophiam relinquetur scientia, intellectus enim siue mens rerum intelligibilium est, itaque rerum omnium notiones naturalis vna tenebit, est enim eiusdem scientiæ, vt tam de intellectu, quam de re intelligibili doceat, si quidem eadem contemplatio omnium est inter se coniunctorum, sicut etiam sensus, & rei sensibilis, at non omnis anima principium motus est, neque partibus animæ omnibus tribui debet, sed augendi principium idem putandum quod est in plantis, alterandi vim eandem quam sentiendi, differendi autem aliud quiddam, non vim intelligendi: delationem enim vel in cæteris esse animantibus nouimus, intellectum siue mentem in nullis. Constat igitur non de anima differere omni oportere, quandoquidem non anima omnis natura est, sed aliqua eius pars vna, aut etiam plures, ad hæc, rem à materia abstractam nullā potest scientia naturalis contemplari, cum*

natura rei alicuius gratia faciat omnia. Hæc Aristoteles,quibus expresse negat animam sub gradu rationali, vel intellectiuo, atque etiam intellectum, & operationem eius ad philosophiã naturalem pertinere. Probatque his argumentis: Primò, quia anima rationalis secundum hunc gradum intellectiuum non est natura: quia non est principium alicuius motus naturalis.

11 Secundò, quia si naturalis philosophia consideraret animam, vt intellectiuam: ergo consideraret per se intellectum,& consequenter obiectum eius: quia ad eandem scientiam pertinet considerare rem,atque potentias, & operationes eius: sed obiectum intellectus est omne intelligibile, & consequenter omne ens: quia intelligibile conuertitur cum ente:ergo considераret per se omne ens: ex quibus sequitur (ait Aristoteles) quod non daretur vlla alia scientia, præter philosophiam naturalem, quod est absurdum. Tertiò, quia philosophia agit de ente naturali, hoc est composito ex materia, & forma,sed anima intellectiua,vt talis,atque etiam intellectus eius abstrahunt à materia: ergo non possunt pertinere ad considerationem philosophiæ naturalis. Minorem probat: quia nec anima intellectiua,nec intellectus eius dependent per se à materia, sed ab ea possunt separari.

12 Pro solutione huius quæstionis duo oportet adnotare. Primum, quod licet anima rationalis secundum suam entitatem sit spiritualis, & incorporea, est tamen corporea, vt quo: cum sit constitutiua corporis physici: & hoc non solum habet secundum gradum vegetandi, & sentiendi, sed etiam secundum gradum rationalitatis. Itaque non est anima spiritualis substantia, sicut Angelus:sed ita est spiritualis, quod essentia, & substantia eius sit actus, & forma corporis, & pars intrinseca,atque essentialis compositi corporei, & materialis. Quod non solum lumine naturali cognoscimus cum Aristotele,sed etiã supernaturali diuinæ fidei,vt in 2. & 3. libro probabitur: cum expressè sit definitum ab Ecclesia,animam rationalem esse veram formam corporis, etiam vt rationalem, vt inferius ostendemus.

13 Secundò, adnotare oportet animam rationalem duplicem habere statum, primum in corpore, in quo creatur à Deo, secundum extra corpus, dum ab eo separatur in morte hominis. Et ratio vtriusque status colligitur ex natura, & modo essendi eius: in quo duo sunt: primum, quod anima rationalis ita est forma corporis, aut materiæ, vt de potentia eius non educatur,& ex consequenti, nec ab ea dependeat in esse, & fieri, sed habeat esse independens,etiam in corpore. Quod non benè ita intelligi

intelligitur,niſi in eo habeat propriam ſubſiſtentiam,vt in noſtris commentariis phyſicis,libro 1. oſtendimus, per hunc igitur modum independens, qui eſt naturalis ſubſiſtentia, poteſt eſſe ſine corpore inquit: Reperitur etiam ſecundum, nempe quod anima ſit forma, non cuiuſlibet corporis,ſed corruptibilis,& naturaliter,ac neceſſariò corrumpendi,quare neceſſe eſt, quod potentia illa ad eſſendum per ſe ſine corpore reducatur aliquando ad actum, & ita ſecundum ordinem naturalem, & abſque vllo miraculo ſit extra corpus,etiam ſine additione alicuius noui modi eſſendi, quia per propriam ſubſiſtentiam, quam habet in corpore, vt 1. libro phyſicorum probauimus, ſuſtentatur extra illud independenter à quolibet alio, præter Deum: & ſicut per ſe ſubſiſtit extra corpus,ita poteſt naturaliter habere proprias operationes intelligendi, & volendi,vt dicemus in 3. libro.

14 Quibus præſuppoſitis tribus aſſertionibus, explico meam ſententiam, quarum prima eſt: *Anima rationalis, vt eſt principium intelligendi in corpore, per ſe pertinet ad conſiderationem naturalis philoſophiæ.* Hæc prius declaranda eſt, deinde probanda: Declaratur autem hoc modo, vniuerſaliſſimus gradus intellectualis naturæ hoc ordine deriuatur, aut deſcendit,ad particulares,vt primo conueniat Deo,qui per eſſentiam habet eſſe intellectualem naturam, & per eandem ſuam ſubſtantiam ſe, & omnia intelligit, deinde deriuatur ad Angelos, quibus conuenit per participationem: ſed perfectè in hoc ordine,quia conuenit eis tanquam naturis completis, ad animam verò imperfectiſſimo, atque infimo modo: quia non tanquam naturæ completæ; ſed incompletæ,hoc eſt tanquam parti, & ideo aliquo modo dependenti à corpore in modo intelligendi, ſaltem dum in eo eſt,ex qua dependentia intelligitur,vt proprius modus intelligendi eius ſit per receptionem ſpecierum à ſenſibus, & ideò vnum poſt aliud,atque ex alio deducendo,quod eſt intelligere diſcurrendo, aut ratiocinando, & modus iſte intelligendi imperfectiſſimus eſt propter ſucceſſionem, quam non habet Angelus, ſed ſimul intelligit omnia, quæ pertinent ad eandem rem,& quæ ex ea deducuntur,& ideò longè perfectiùs quam anima,quæ ex ſucceſſione intelligendi,& per ſpecies acceptas à ſenſibus alias,vt tardius percipiendi,quæ pertinent ad eandem rem,aut ex ea deducuntur. Et ex his intelligitur ratio ob quam anima dicitur rationalis, & hominem rationalem conſtituit, & non intellectualem ſubſtantiam ſicut Angelum. Aſſertio igitur noſtra ſic explicata affirmat animam,vt principium intelligendi in corpore, hoc eſt cum diſcurſu, pertinere

ad

ad considerationem naturalis philosophiæ.

15 Quam probo primò ex eadem doctrina adnotata, hoc modo, anima rationalis, vt principium intelligendi in corpore est pars essentialis physici, ac materialis compositi, quod est ens naturale, nempe hominis, sed ad eandem scientiam pertinet totum, & partes essentiales eius; ergo sicut corpus humanum vt tale, quia est pars materialis talis entis naturalis, pertinet per se ad considerationem physicam, ita anima, vt rationalis, secundum statum informandi illud.

Secundò, id quod verè, & propriè est natura, per se pertinet ad scientiam naturalem, sed anima, vt rationalis verè, & propriè est natura: ergo pertinet per se ad scientiam naturalem. Maior per se est euidens. Minorem vero sic probo: ex definitione naturæ, assignata ab Aristotele 2. libro physicorum: Natura est, *Principium motus, & quietis eius in quo est*; sed anima, vt rationalis informans corpus est principium motus physici hominis, in quo est, ergo est natura: Minorem probo; quia anima est principium risus, fletus, admirationis, locutionis, qui vel motus physici sunt vel sine motu physico causato ab eadem anima, vt rationali non fiunt, vt per se est manifestum: cum non fiant in brutis. Est etiam principium intellectionis dependentis à phantasmate materiali, quod satis est, vt sit motus physicus communissima ratione prout sumitur in definitione naturæ.

16 Secunda assertio, *Anima rationalis dum est in corpore, nullam habet operationem omnino independentem à phantasmate, siue per ea agnoscat spiritualia, siue corporea, aut sensibilia, & proinde nullam habet, secundum quam non pertineat ad considerationem philosophicam.* Hæc est contra Toletum: quam probo primò expresso testimonio Aristotelis 3. lib. de anima, text. 39. vniuersaliter asserentis, nihil posse intelligere animam in corpore existentem nisi cum dependentia à phantasmate, his verbis: *Qui non sentit aliquid nihil vnquam addiscet, nec intelliget, & cum speculatur necesse est simul phantasma aliquid speculari,* quæ egregie expendens D. Thom. in Commentariis eiusdem loci, ait, duo in eis asserere Aristotelem, Primum, quod nihil possit homo addiscere, nisi cum actuali dependentia à phantasmate, quod est non posse scientiam acquirere de nouo, imò nihil de nouo cognoscere, quia addiscere vtrumque comprehendit in sua propria significatione. Secundò asserit nihil omninò intelligere, aut speculari posse hominem, nisi aliquod simul phantasma speculetur, hoc est, nisi phantasia actu operetur circa idemmet obiectum intelligendum, vel circa aliquid ad ipsum perti

pertinens aut ei simile, quod est dicere, non solùm non posse intellectum humanum acquirere scientiam sine actuali dependentia à phantasmate, sed neque vti scientia acquisita. Vnde infert D. Thom. falsum esse quod Auicenna tenuit, nempè quod licet non possimus acquirere scientiam sine tali dependentia à phantasmate, benè tamen possimus vti scientia iam acquisita, vtrumque enim negat expresse Aristoteles: Rationibus verò probabitur ex professo eadem assertio 3. libro de anima.

17 Assertio vltima, *Anima rationalis à corpore separata etiam pertinet simpliciter ad considerationem naturalis philosophiæ, non tamen secundum ea, quæ sunt propria illius status, sed ad Metaphysicam:* quæ tamen commodius tractantur ad finem huius operis, cum cæteris ad statum corporis pertinentibus, quam in Metaphysica.

Prima pars huius assertionis colligitur ex præcedente, hoc modo: Anima rationalis dum informat corpus, ideo pertinet ad considerationem philosophiæ, quia est pars essentialis entis naturalis, & principium motus physici eius, sed omnia, quæ habet actu in corpore, habet secundum aptitudinem intrinsecam, dum est ab eo separata: cum essentialiter sit apta ea exercere in corpore, & ad ea exercenda appetitum habeat; ergo pertinet simpliciter ad eandem scientiam; Probatur consequentia: quia hæc præstare actu, vel habere ad ea præstāda aptitudinem eiusdem rationis, & considerationis sunt, vt per se est manifestum.

18 Secundam verò partem quòd secundum illa quæ actu habet ex statu separationis non pertineat ad philosophiam naturalem, sic probo, ea, quæ pertinent ad statum separationis, non possunt esse considerationis philosophicæ, sed Metaphysicæ; ergo neque anima rationalis secundum illa considerata. Euidens est consequentia; & Antecedens probatur: quia ad statum separationis pertinent subststere per se, sine corpore, & operari sine ministerio eius, aut sine vlla dependentia à phantasmate, imò & accipere species infusas à Deo immediatè, & per eas intelligere, vt cum D. Thoma fere omnes sentiunt, sed modus iste essendi, & operandi, non est modus formæ, sed potius completæ substantiæ spiritualis, nempe Angeli accipientis species à Deo per infusionem, & non à rebus ipsis mediis sensibus; ergo ad eandem scientiam pertinet anima secundum ea considerata, ad quam pertinent Angeli, quibus valde assimilatur, sed de Angelis constat non pertinere ad philosophiam naturalem secundum se, sed ad Metaphysicam, nisi quadam forte

ratione

ratione extrinseca, vt sunt motores corporum;ergo pari ratione anima secundum propria huius status, Metaphysicæ potius, quàm philosophicæ considerationis, censeri debet. Itaque in anima separata duo hæc distinguenda sunt, & aptitudo informandi, atque operandi per ministerium corporis, & modus actualis essendi, & operandi ad similitudinem completæ substantiæ spiritualis; & ratione prioris ad philosophiam naturalem pertinet consideratio eius; ratione verò posterioris, non nisi ad Metaphysicam.

Sed nihilominus, dicitur in nostra assertione commodius tractanda esse, quæ pertinent ad hunc statum in præsenti opere, vt benè adnotauit Suarius noster tomo primo Metaphysicæ disput.1. sect.2. num.181. quia maior perfectio scientiæ est integram atque completam rationem sui subiecti considerare, quàm partem tantum eius partem aliam reiiciendo ad distinctam scientiam, etiam si propriè ad eam pertinere censeatur: & propterea peculiarem tractatum de statu animæ separatæ ad finem huius operis subiicimus, ne lectores compellantur eum in Metaphysica quærere.

19 Ad argumentum primæ opinionis distinguendum est antecedens, quod anima rationalis secundum propriam entitatem, vel substantiam sit spiritualis; nam vt, quod, verum est, vt, quo, falsum, quia vtrumque habet secundum propriam rationem, & entitatem, & quod non sit corpus, sed spiritus, & quod sit forma corporis intrinseca, & pars essentialis compositi materialis, atque corporei, nempè hominis, & ideò falsum est, quod sit substantia spiritualis sicut Angelus. Vnde sequitur falsum esse, quod argumentum colligit, nempè animam secundum se, ac simpliciter consideratam pertinere ad considerationem Metaphysicam, sicut pertinent Angeli, sed tanquam essentialis forma corporis potius pertinet simpliciter ad philosophiam, quamuis secundum ea, quæ pertinent ad statum separationis, in quibus assimilatur Angelis, spectet ad Metaphysicam.

20 Ad primum argumentum ex his, quibus probatur animam in corpore habere aliquam intellectionem, sine dependentia à phantasmate, negandum est antecedens; quod dependentia intellectus existentis in corpore ab operatione phantasiæ, non sit per se naturaliter necessaria,cum non sit essentialis: nam licet verum sit hanc dependentiam ex connexione, & quasi sympathia harum potentiarum prouenire, sed connexio hæc necessaria est necessitate naturali,ita vt naturaliter repugnet operari intellectum, quin simul operetur phantasia circa aliquod

singn

singulare pertinens ad obiectum, circa quod operatur intellectus.

Ad secundum verò de raptu respondet D.Thom. 2. 2.quæst. 175. art. 5. quòd anima rationalis duo habet in corpore, nempè aptitudinem ad intelligendum cum dependentia ab eo, & permanente aptitudine suspenditur actualis dependentia diuina virtute supernaturali, per quam rapitur anima ad contemplationem diuinorum, & ideò tunc sine illa intelligit. Ex quo non sequitur, quod possit naturaliter habere operationem independentem, imo oppositum, quod non possit; quia si requiritur virtus supernaturalis, vt intelligente anima in raptu, suspendatur operatio phantasiæ, non potest naturaliter suspendi, & ideò, nec potest intellectus naturaliter vllam habere operationem in corpore sine actuali dependentia à phantasmate: & hæc est expressa sententia D.Thom. in eodem loco.

21 Ad argumentum, Secundæ opinionis concedéda est vtraque pars antecedétis, quod anima rationalis semper sit forma actu, vel aptitudine, sed neganda consequentia, quod secundum omnia quæ habet, pertineat ad philosophiam: nam præter rationem actualem, & aptitudinalem formę habet aliam, quam non videtur considerasse argumentum, nempè modum essendi, per se sine corpore, & modum operandi sine phantasmate, in quibus valde assimilatur substantiis separatis: vnde quamuis ratione actualis, & aptitudinalis informationis pertineat ad philosophum, non tamen secundum modum essendi, & operandi, quem habet separata: nam ratione vtriusque præcise considerata sic se habet, ac si non esset forma; quare ex his non potest pertinere ad philosophiam; non ergo bene colligit Toletus, quod licet anima habeat quasdam operationes dependentes, alias independentes à phantasmate secundum omnes debet pertinere ad philosophiam; quia omnes procedunt à forma, nam licet omnes procedant ab eo, quod est forma, non omnes procedunt ab eo vt forma, sed independentes procedunt ab anima, vt habet modum essendi, & operandi substantiæ completæ, ac separatæ.

22 Duo priora testimonia Aristotelis, quæ pro se affert Toletus difficultate carent, si consideretur nihil absolutum in eis proferre, sed sub conditione, ac dubitanter loqui nihil determinando, sensus ergo prioris est. Dubium esse, an intellectus noster in corpore existens intelligat substantias immateriales, & quonā modo possit eas intelligere. Cui respōdet in alio loco ex metaphysica citato posse eas absque dubio intelligere, quod verùm est, non solùm dum est in corpore: sed etiam separata

ab ea

ab eo (si tamen separari potest, quòd ibidem non determinat) in corpore quidem per alienas species rerum materialium, extra corpus verò fortè etiam modo alio, quem nec ipse determinat, sed vtroque modo imperfectè, & propterea alio loco in argumento citato id explicat vespertilionis similitudine, quia sicut vespertilio non ex directo aspicere potest lumen solis propter oculorum imbecilitatem, sed quasi ex obliquo, & nimis imperfectè tanquā sibi improportionatum, ita anima in vtroque statu imperfectè cognoscit purè spiritualia vt Deum, & Angelos tanquam sibi improportionata, propter modum essendi altioris ordinis, quare negamus vnquā dixisse Aristotelem, quòd anima in corpore existens intelligat substantias separatas per species proprias, aut sine dependentia à phantasmate.

23 Secundum testimonium non solùm sub conditione loquitur de anima rationali, & intellectu eius, sed secundum totum ambitum suæ virtutis, atque potentiæ, & ideò sensus illius est, non erit anima separabilis à corpore, si nullo modo potest sine sensu operari, si verò possit sine illo, separabilis erit, & vtriusque conditionalis ratio manifesta est, quia si non potest vllo modo sine phantasmate operari: ergo nec sine corpore esse vel ab eo separari: si verò aliquam potest habere operationem sine phantasmate, poterit quoque sine corpore operari, & sine illo esse, aut ab eo separari. Sic loquitur in 1. libro de anima.

In tertio, vbi citatur in argumento asserens necessarium esse intelligentem speculari aliquod phantasma, solum loquitur de anima intelligente in corpore, nihil de modo intelligendi extra corpus (si separari ab eo potest) affirmans, vel negans, & quia intellectus in corpore non dependet à phantasmate, sicut potentia organica dependet ab organo, in quo est, & per quem operatur (quod arbitror sensisse Aristotelem) euidenter ex hoc colligitur, posse animam, & intellectum eius secundum totum ambitum suæ virtutis alium modum operandi habere non alligatum phantasiæ, vt in fine huius operis ostendetur, & consequenter posse à corpore separatam permanere.

24 Argumenta pro tertia opinione obiecta, difficiliora sunt, sed in primis explicare oportet testimonia Aristotelis, & præsertim vltimum, cui innituntur, vt commodius solui possint: Cui respondent recentiores quidam, Aristotelem non loqui in eo de anima, propriè sumpta pro forma, sed de quadam ratione communissima spiritualis substantiæ communi Deo, Angelis, & animæ rationali, & ideò sermonem transferre potuisse ad Deum, vel primam intelligentiam, & hunc sensum tenuisse ostendit ipse paulò inferius, his verbis. *Quamobrem*

verissima

veri ſimilius dixerim cœlum & factum eſſe ab eiuſmodi cauſa ſi factum eſt) & magis eſſe ob eam cauſam, quàm animalia caduca, atque mortalia. Quæ de ſola prima intelligentia vera eſſe poſſe conſtat, & non de anima propriè ſumpta. Cui conſonant alia teſtimonia, in quibus loquitur de anima in eadem acceptione communiſſima, vt 1. lib. de anima c. 1. text. 8. vbi aſſignans exempla animarum, inquit, vt anima equi, hominis, & Dei, per animam Dei intelligens diuinam mentem, vel intellectum, & 2. libro de cœlo, capite 2. intelligentiam à quo mouetur cœlum vocat animam eius. Et denique Deum, & Angelos ſolet vocare animalia immortalia.

25 Hæc tamen ſolutio non poteſt ſtare cum antecedentibus verbis eiuſdem vltimi teſtimonij, quę ſic habent. *Si hæc inquam, ita ſtatui debent hominis naturæ ſtudioſi, ſane intereſt de anima, & diſſerere, & ſcire, & ſi non de omni anima, tamen de ea ipſa, qua tale animal, & quidnam anima, aut certè pars iſta animæ ſit, &c.* & paucis interpoſitis, ***nam ob eam etiam rem, qui de natura agit, eo amplius docere de anima, quam de materia debet, quo materia natura potius per animam, quam è contrario eſt, &c.*** Poſt hæc autem omnia verba relata, ſequuntur immediate verba illa vltimi teſtimonij in fauorem alterius ſententiæ oppoſiti, quibus quæſtionem proponit Ariſtoteles, an de omni anima diſputet naturalis philoſophus, vel ſolum de aliqua, an de omni parte, vel gradu eius, aut tantùm de vno, vel pluribus, quare repugnat intelligi de anima, ſub communiſſimo, & improprio conceptu, quo Deum, & Angelos comprehendit: nam anima hoc modo, non eſt qua homo eſt animal, nec eſt pars compoſiti naturalis; nec dicitur natura perfectior, quàm materia, ſed neceſſe eſt, de anima propriè ſumpta intelligi: nam cum neceſſarium ſit quæſtionem diſputari in eodem ſenſu, in quo proponitur, non eſt minus neceſſarium verba ſequentia, quibus diſputatur quæſtio, intelligi de anima ſecundùm propriam rationem animæ, quam antecedentia, per quæ proponitur, & quæ quaſi tituli eiuſdem quæſtionis formam habent.

26 Ex quibus ſequitur, quòd quamuis gratis daremus his recentioribus Ariſtotelem aliis locis adductis vti in propiſſima illa acceptione animæ, non benè ex eo deduci poteſt eadem, vti in hoc teſtimonio, cuius verba relata tam expreſſe loquuntur de ea ſecundùm proprium conceptum, & rationem partis, nihilominus nec illis locis tali acceptione vtitur, ſed etiam propria: nam in duobus primis (vt benè D. Thom. in Commentarijs prioris) per Deos corpora cœleſtia; pro dijs à quibuſdam habita intelligit, & per animam eorum, non Deum ipſum, vel

intelligentias separatas, sed animam informantem, quam assi quidam philosophi, eisdem cœlestibus corporibus tribuebant.

Vt igitur vetum sensum eiusdem testimonij tenere possimus, adnotandum est, quod in anima rationali secundum gradum rationalitatis sumpta tria possumus considerare, nempè, quod intellectiua sit abstrahendo à particularibus modis intelligendi, quemadmodum in Deo, & Angelis consideramus eandem rationem communem non consideratis distinctè, aut in particulari, specialibus modis intelligẽdi, ex eo quod intellectiuum, vt sic prædicatum est aliquo modo commune Deo, Angelis, & animæ. Secundò possumus considerare in anima esse intellectiuum per se, hoc est sine ministerio, vel dependentia à corpore, quem modum intelligendi habet separata à corpore, & in quo adhuc conuenit aliquo modo cum Deo, & Angelis, & aliquo modo distinguitur: conuenit quidem in ratione cõmuni intelligendi per se, & sine dependentia ab alio: distinguitur verò in modo imperfecto intelligendi per se, quia Deus, & Angeli habent modum completum ita intelligendi, sicut habent modum completum essendi, anima verò in hoc gradu intelligendi, imperfecta est, sicut in modo essendi incompleto. Tertiò consideramus intellectiuum per ministerium corporis, vel cùm dependentia à phantasmate, & in hoc omninò distinguitur anima à Deo, & Angelis, quibus modus iste omnino repugnat. Anima ergo rationalis ex duobus primis in ea consideratis non potest pertinere ad cõsiderationem naturalis philosophiæ, sicut nec Angeli, quibus assimilatur in modo essendi, & intelligendi, atque etiam in modo abstrahendi à materia: nam secundùm vtrumque considerata omnino abstrahit à materia, nec eam omnino concernit: modus autem sic abstrahendi à materia, non potest esse philosophicus, sed metaphysicus, vt ex superioribus est manifestum; pertinet igitur ad philosophiam ratione vltimi, ex quo habet esse actualem formam corporis, dum illud informat, & per ministerium eius intelligit, & dum est separata ab illo, habet saltem aptitudinem, imo, & appetitum ad talem modum essendi, & operandi. Et ex his colligitur germanus sensus verborum Aristotelis, & solutio argumentorum, quæ ab eis deducta sunt in fauorem oppositæ sententiæ. Imprimis enim dum negat Aristoteles, quod anima intellectiua pertineat ad considerationem philosophicam, accipitur ab eo secundum duo illa priora in ea considerata, & non secundum vltimũ, ratione cuius præcisè de ea agit in hoc opere tãquam de eo, quod per se pertinet ad naturalem philosophiã. Et in eodẽ sensu procedunt de illa argumẽta, quibus efficaciter

27

28

proba

probatur intentum: nam secundum duo illa priora bene probat primum, quod non sit natura, cum non sit principium motus, sed solius intellectionis, & volitionis abstrahentis à materia, & phantasmate, quo pacto intellectio non est motus physicus, vt per se est manifestum. Secundum etiam probat intentum, quia si anima secundum gradum intellectiuæ, vt sic, in quo conuenit cum Angelis conuenientia vniuoca, & cum Deo analogica, pertinet ad considerationem philosophicam, euidenter sequeretur, quod intellectiuum, vt intellectiuum ad eandem pertineret, & consequenter intelligibile vt intelligibile, quod constat comprehēdere omne ens, quare nihil relinqueretur considerandum à metaphysico, & ideò præter philosophiam non esset ponenda alia scientia per se considerans ens vt ens, quod patet esse falsum, cum ad considerandum hoc ponatur vniuersalis scientia, quæ est metaphysica. Tertium argumentum probat animam secundum illa duo priora in ea considerata nō pertinere ad considerationem philosophicam, quia vt sic abstrahit omninò à materia, & de abstrahentibus sic à materia, non agit philosophia: de eadem verò anima, vt informante corpus actu, vel aptitudine, atque intelligente per ministerium corporis certum erat apud Aristotelem pertinere ad philosophicam considerationem, ex his quæ docuerat de natura 2. libr. physic. & de forma in 1. & ideo nec verbum de anima rationali, hoc solùm modo considerata loquitur in eodem testimonio, quod nunc exponimus: quia de hoc non poterat quæstio apud ipsum, sed solùm, an eadem anima rationalis secundùm omnes gradus vel partes, & secundum omnem eius statum, vel solùm secundùm aliquos gradus, & statum aliquē ad considerationem naturalis philosophiæ spectet. Cui respondet non secundum omnia, quæ in ea considerari possunt spectare, quod tribus illis argumētis id efficaciter probauit. Quòd verò post verba eiusdem testimonij à nobis relata asserit, nempè intellectiuum abstrahens omnino à materia, non habere finem, cuius gratia operetur, & ab illo factum esse cœlum (si factum est) ideò docet, quia intellectiuum sub vniuersalissima ratione, primam intelligentiam, vel Deum comprehendit, atque etiam Angelos, & animam, & ideò si intellectiuum vt sic haberet finem, prima intelligentia eum haberet, quod est falsum, nam cœlum (si factibile est) fecit propter se, & non propter alium finem; cum non sit finis à se distinctus, cuius gratia operatur.

29

QVÆSTIO II.

An subiectum proprium huius operis, sit anima, vel corpus animatum.

30 PRopria materia, circa quam versatur scientia, solet vocari subiectum eius, cuius naturam explicare intendit, & passiones, aut proprietates demonstrare, & eandem materiam appellare solent obiectum in quantum quasi scopus est, in quem intentio scientis, & actus atque demonstrationes eiusdem scientiæ diriguntur. Hæc autem materia subiectum atque obiectũ vocatur adæquatum; si omnia, quæ in scientia tractantur, & rationes eorum comprehendat, si verò præcipua pars sit eiusdem subiecti comprehendentis omnia, dicitur principale, & non adæquatum. De adæquato igitur subiecto huius operis, vel philosophiæ partis quærimus, an sit anima, vel corpus animatum (de his enim duobus solum potest esse dubium) &c.

Prima opinio tenet esse corpus animatum. Ita Venetus in huius operis principio, & nonnulli ex recentioribus. Probant primò, quia subiectum partialis scientiæ, ita debet contineri sub subiecto totius, vt hoc de illo prædicetur, tanquam vniuersale de particulari; sed subiectum totius philosophiæ, cuius pars est tractatio hæc, non sic prædicatur de anima; ergo hæc non est obiectum eius. Probatur minor, quia hæc non est vera prædicatio, anima est ens mobile, vel ens naturale: cùm totum non prædicetur de sua parte.

Secundò, subiectum scientiæ est illud, cui per se primò conueniunt proprietates, vel passiones, quæ in ea demonstrantur, sed proprietates, quæ demonstrantur in hoc opere, non conueniunt per se primò animæ, sed corpori animato; ergo hoc, & non illa est subiectum; Probatur minor, quia proprietates in hoc opere demonstratæ sunt potentiæ vitales, sensitiuæ, locomotiuæ, & earum actus, qui sunt viuere, sentire, & moueri, sed hæc omnia primò, & per se conueniunt corpori animato, & non animæ; ergo non hæc, sed illud est subiectum. Probatur minor ex Aristotele 1. lib. de anima, textu 64. sic asserente: *Dicere autem irasci animam simile est, ac si quis dicat eam texere, vel ædificare: melius enim fortasse est dicere, animam non misereri, aut addiscere, aut cogitare, sed hominem anima.* Et ratione, quia potentiæ vitales, ac sensitiuæ, actusque earum, non insunt animæ, sed in organis corporeis sunt, per quæ operatur compositum, vt potentia visiua in oculis, per quos actũ videndi exercet animal.

animal. Tertiò quia corpus animatum estvna ex præcipuis speciebus entis n aturalis; ergo de illo agere debet alicubi naturalis philosopl ia, sed nulla est alia pars eius per se intendens cognitione m corporis animati, præter hanc, à qua intenditur, eo ipso quod de anima præcipua eius parte agitur; ergo scopus in quem inteutio huius operis dirigitur, est corpus animatum, ad cuius notitiã ordinatur cognitio animæ, & proprietatum eius. Vnde sequitur illud esse obiectum proprium, & adæquatum, animam verò præcipuam eius partem; quare ad summum, potest esse obiectum principale, adæquatum vero nullo modo.

31 Secunda opinio parum à præcedenti differt, nam asserit horum quidem librorum de anima, (si separatim acciperentur) subiectum esse animam, non esse tamen ita accipiendos, sed simul cum libris sequentibus, quæ appellantur Parua naturalia, in quibus magna ex parte disseritur de corpore animato, cuius forma est anima: cum his ergo efficiunt integrum opus, cuius subiectum est corpus animatum, & ideò absolute loquendo subiectum horum librorum non esse animam, sed corpus animatum, ita Apollinaris, q. 4. Procemiali, Conymb. in procmio huius operis ad finem, & ex recentioribus plures. Argumenta autem huius opinionis eadem sunt, quæ pro præcedenti attulimus.

32 Tertia opinio est communis, *quòd subiectum huius operis sit anima, & non corpus animatum.* Ita Alexand. Philop. Simplicius, Themist. Albertus Magn. D. Thom. Ægidius, Theopil. Iandun. Caiet. & Ferrar. in procemio huius operis, & Toletus. q. 4. procemiali, qui animam, non solum esse subiectum horum librorum, sed etiam Paruorum naturalium censet, supposito, quòd vnum opus efficiant omnes: & hæc mihi videtur, ex mente Aristotelis, atque etiam probabilior. Probatur primũ ex procemio huius operis, vbi postquàm Arist. opus hoc appellauit historiam animæ, docet expresse intẽtum, seu finem eiusdem operis esse cõtemplari naturam animæ, probareq́ue passiones eius, his verbis. *Quærimus autem contemplari, & cognoscere naturam ipsius, & substantiam, postea quæcunque accidũt circa ipsam, quorum alia quidem propria passiones videntur, alia autem communes, & animalibus propter illam inesse*, & statim post verba hæc asserit se inuestigaturum propriam eiusdem animæ definitionem, quæ de solo obiecto scientiæ vera esse possunt, & alteri non possunt conuenire; ergo sentit Aristoteles esse proprium obiectum: & lib. de sensu, & sensibilibus in principio asserit, animam secundum se ipsam in hoc opere esse consideratam

his etiam verbis. *Quoniam autem de anima secundùm se ipsam determinatum est priùs, & de virtutum qualibet secundùm partem ipsius.* His testimonijs adeò expressis, nihil responderi potest, nisi vnum opus efficere hos libros cùm Paruis naturalibus, & ideò vnum esse assignandum subiectum pro omnibus, quod nō est anima, licèt de ea tantùm disseratur in his libris, sed corpus animatum, cuius præcipua pars est anima; vnde licèt passiones, quæ hic probantur de anima, conueniant ei, vt principio, corpori tamen animato attribuuntur, tamquam subiecto, cui adæquatè conueniunt, vt sentire, moueri, &c. & ideò licet de sola anima hìc disseratur, non potest excludi corpus animatum à consideratione huius operis: cum eadem anima sit eius pars, & quæ de parte disputātur, per se ordinantur ad totum, sicut pars ipsa; quare per se censetur considerari totum, tanquam subiectum attributionis. Hæc tamen solutio non satisfacit; nā quod hi libri eandem partem philosophiæ naturalis constituāt cum Paruis naturalibus, dicitur quidem ad euacuandam difficultatem argum. sed non probatur, quia non sequitur eandem esse partem; ex eo quod hi libri immediatè præcedunt alios, vel immediatè hos sequuntur; immediata enim consecutio nōn tollit distinctionem partium, vt patet de reliquis. Sed neque ex eo quod ea, de quibus hìc agitur, conueniant corpori animato: cum hic nihil prorsus de illo consideretur, sed cōueniunt per se primò animæ, & eius ratione corpori animato, vt docuit expressè Aristot. in primo testimonio; ergo etiā, si vnū opus cōficiant omnes, illos potius ad hos reducere oportet, quam è conuerso, & ex consequenti ad eorū subiectum, quod est anima per se primò, imò solum in eis considerata, quæ ideò proprium obiectum huius partis esse debet. Quod probatur ratione, primò, quia licet anima tanquam pars ordinetur ad corpus animatum secūdum esse, quia illud componit, & ideò passiones, atque potentias eiusdem animæ ei communicentur, & attribuantur, sed cognitio harum potentiarum, & passionum, imò & eiusdē corporis animati, per se primò dependet ab anima, qua cognita, & quibus passionibus, & potentijs de illa probatis, nihil ferè iam superest cognoscendum, vel probandum de corpore animato, sed solum hæc cognita, & probata ei applicare, atque explicare, quæ illarum natura, & quomodo ei conueniant: nam organizatio etiam ipsius materiæ, per quam denominatur corpus, ab eadem anima ei communicatur, & eius ratione ei conuenit: ergo quantum ad cognitionem pertinet, potius pendet ab anima corpus animatum, quàm è conuerso, & proptereà eiusdem operis ex vtrisque libris confecti, subiectum potius est anima, quàm

quàm corpus animatum, ordinatio verò animæ ad illud, quasi materialis est in ordine obiectiuo; ordinatio vero eiusdem ad animam, formalis: & propterea in assignando obiecto, non est habenda ratio illius, sed huius tantum.

Secundo, quia præcipua pars, vel species animæ est rationalis, cuius potentiæ, & operationes propriæ, non solum ei conueniunt per se primò, vt principiò, sed etiam, vt subiecto, vt intellectus, & voluntas cum suis actibus: anima est enim, quæ per se primò habet intellectum, & voluntatem, atque etiam quæ per se primò intelligit, & vult, imò neque conueniunt homini, nisi in quantum esse eiusdem animæ ei communicatur, consequenter enim, debent ei communicari eædem potentiæ, & operationes; ergo cognitio hominis, vt intellectiui, aut rationalis ex cognitione animæ potius dependet, quam cognitio animæ ex cognitione ipsius: vnde sequitur præcipuũ, quod in hoc opere consideratur non pertinere ad corpus animatum, vt tale, nec contineri sub eo formaliter; quare nec potest corpus animatum esse subiectum huius operis, etiam si ex eo, & Paruis naturalibus, vnum, & idem conficiatur. Probatur consequentia, quia nec cognitio animæ rationalis, nec hominis, vt rationalis, potest ad Parua naturalia pertinere, nec ad corpus animatum etiam, vt partis eius, quia anima, vt rationalis non est pars corporis, vt animati, sed vt humani. 35

Probatur tandem, quia si corpus animatum esset subiectum, & non anima, apertè falsum esset, quod docet Aristoteles in procemio, nempe tractationem hanc nobiliorem esse cæteris, propter eximiam nobilitatem sui obiecti. Probatur cõsequentia, quia corpus animatum genus quoddam est prædicamenti substantię animali superius, & propterea illo imperfectius, quia quò superiora sunt prædicata, eò imperfectiora. Deinde genus imperfectius longe est suis speciebus; ergo digniores essent tractatus sequentes de animalibus, imò, & quicunque alius de qualibet alia specie eiusdem corporis animati, quò species quælibet perfectior est suo genere. 36

Ad primum argumentũ distinguenda est maior, quod subiectum partis ita contineri debeat, sub subiecto totius, vt hoc de illo prædicetur, tanquam vniuersale de particulari, nam de prædicatione in recto, non est necessarium, vt multis exemplis scientiarum constare potest, sed satis est prædicari in obliquo, & ita prædicatur ens naturale de anima: cum verum sit, animam esse partem entis naturalis, licet falsum in recto, quòd sit ens naturale.

Ad secundum etiam est distinguenda maior, quod subiecto 37

huius scientiæ debeant conuenire passiones, aut potentiæ, vel earum operationes per se primò, nam dupliciter conuenire possunt per se primò subiecto, nempe vt principio, vel vt principio simul, & subiecto, & vt principio tanquam quo, vel tanquam quod, & quilibet modus sufficit: & ideò sufficit conuenire animæ omnia hæc vt principio: sed quædam tantum conueniunt ei, vt principio quo, vt sunt potentiæ, & operationes vegetatiuæ, ac sensitiuæ partis, de quibus intelliguntur verba Aristot. allata in argum. alia vt principio quod, simul ac, vt subiecto, vt potentiæ, & operationes intellectiuæ partis conueniunt vtroque modo animæ rationali, de qua verum est intelligere, & velle, vt quod, & has operationes ab ea procedere, tanquam à principio quod, & in ea per se primò recipi tanquam in subiecto.

Ad tertium respondeo, primo negando minorem, quod nulla sit pars philosophiæ, in qua disseratur de corpore animato, nam in Paruis naturalibus agitur de illo. Secundò respondeo, non esse necessarium, vt per se disseratur de corpore animato, tanquam de subiecto, sed sufficit per se agi de anima, & probari de illa passiones, potentias, seu proprietates, tanquam de principio, ratione cuius conueniunt corpori animato: & ita cognitis, atque probatis de anima, satis est eas applicari corpori animato (quod sine vlla difficultate fit) vt cognoscatur natura eiusdem animati corporis.

QVÆSTIO III.

An scientia de anima nobilior sit ac certior cæteris.

38 Præsupposito, quod honorabilis sit tractatio hæc de anima, sicut cæteræ scientiæ, dubitant interpretes, an honorabilior, seu nobilior sit cæteris scientiis propter excellentiam sui obiecti, & certitudinem cognoscendi illud. Hanc autem quæstionem fundari dicunt in verbis eiusdem proœmij, quibus videtur Aristot. comparare scientiam hanc cum cæteris, vel saltem cum cæteris partibus philosophiæ, & eam aliis præferre. Sed ne in fundamento ipso errare contingat, certum debet esse, non ita comparasse hanc scientiam cum cæteris, vt omnibus eam prætulerit, imò neque cum cæteris partibus philosophiæ, sed solum inter honorabiles in primis esse ponendam docuit, quod nihil aliud significat, quàm inter præcipuas scientias esse numerandam: & non quod cæteris omnibus scien

ſcientiis, vel philoſophiæ partibus pręferenda ſit. Ecce verba eius, vt euidenter oſtendatur talem comparationem nunquam fuiſſe. *Bonorum,& honorabilium notitiam opinantes,magis autem alteram altera,aut ſecundum certitudinem, aut ex eo quod, & meliorum, & mirabiliorum eſt, propter vtraque hæc animæ hiſtoriam rationabiliter vtique in primis ponemus:* ſine fundamento ergo plures interpretes intellexerunt, Ariſtotelem comparaſſe hanc ſcientiam, cum cæteris omnibus, vel ſaltem cum cæteris partibus philoſophiæ, & aſſeruiſſe omnibus aliis eſſe digniorem, vel ſaltem omnibus aliis partibus philoſophiæ; neutrum enim docuiſſe iam conſtat ex verbis eius, ex quibus ſolum habetur inter præcipuas ſcientias eſſe numerandam, & ideò aliquas habere ſe inferiores, non tamen omnes, aliquas etiam philoſophiæ partes,non tamen omnes. Sed quia ea, quæ inter præcipua alicuius generis,vel ordinis numerantur, quadam ſaltem confuſa ratione comparantur, cum cæteris eiuſdem generis,vel ordinis,quæ non vocantur præcipua, occaſionem ſaltem dubitandi tribuunt verba Ariſtotelis, an verum ſit, quod tractatio hæc de anima ſit vna, ex præcipuis ſcientiis,vel vna ſaltem pars ex præcipuis philoſophiæ, ità vt quaſdam ſaltem alias ſcientias excellat dignitate obiecti, atque certitudine, licet non omnes,vel quaſdam ſaltem philoſophiæ partes:& vt morem geramus interpretibus, vniuerſalius dubium proponimus, an dignior ſit cæteris omnibus ſcientiis,vel ſaltem cæteris omnibus partibus philoſophiæ.

39 Et videtur in nullo ſenſu honorabiliorem, vel digniorem eſſe, & quod non ſit honorabilior omnibus alijs, ſic probo. Metaphyſica agit de re nobiliori, nempe de Deo, & ſubſtantijs ſeparatis;ergo ex parte obiecti nobilior eſt tractatione de anima,& ideò abſolutè, quia prima, ac præcipua dignitas ſcientiæ à ſubiecto accipitur.Præterea Mathematicę excedunt eam certitudine demonſtrandi, cum notum ſit Mathematicas demonſtrationes cæteris omnibus eſſe certiores.

40 Quod verò nec ſit nobilior cæteris partibus philoſophiæ naturalis,probatur, quia libri Phyſicorum,qui primam partem conſtituunt,agunt de primo motore. Et libri de cœlo de intelligentijs mouentibus corpora cœleſtia: ergo vtraque pars nobilior eſt opere iſto. Et ſi dicatur ſolum de cœlo, & intelligentijs agere in ordine ad motum, contra hoc eſt, quod de primo motore probant alia attributa, quæ pertinent ad ſubſtantiam eius,vt quod ſit infinitæ virtutis, quod ſit immutabilis,& æternus. Et tandem libri ſequentes agunt de corpore animato, atque etiam de animalibus, ſed corpus animatum, & animal no-

biliora sunt anima; ergo illæ partes nobiliores ista erunt. Probatur minor, quia animal est compositum includens præter animam corpus, & organa sensuum; ergo excedit solam animam de qua agit opus hoc.

41 Plures atque diuersas opiniones referunt circa hanc quæstionem, sed placet omnes ad duas reducere claritatis, ac breuitatis gratia: & Prima sit, quod tractatio hæc de anima excedit omnes scientias, non quidem in illis duobus designatis ab Aristotele, nempè nobilitate obiecti, atque certitudine demonstrandi simul sumptis, ita vt nobilius obiectum cæteris omnibus habeat atque etiam maiorem certitudinem, quàm omnes, sed quasdam in vna, alias verò in alia superet, & ita verum sit absolutè excedere omnes. Ita Simp. Philop. Ægidius, Albert. Magn. Paulus Venetus, Linconiensis, atque etiam Thienen. in hoc proœmio. Probant, quia certum est nobilitate obiecti excedere omnes Mathematicas agentes de accidentibus, Metaphysicam verò excedit certitudine, quod multis modis explicatur à prædictis authoribus, nam quidam asserunt scientiam de anima certiorem esse, quia agit de obiecto nobis notiori, & quod certissimè cognoscimus, saltem quantum ad quæstionem, an sit (nam essentia eius secundum se, & à priori difficile cognitu est,) quia per experientiam operationum, & effectuum qui in nobis ipsis exercentur; quod nulla scientia habet. Ita D. Thom. q. 10. de veritate art. 8. ad octauum his verbis. *Secundum hoc scientia de anima est certissima, quod vnusquisque in se ipso experitur, animam habere, & actus animæ sibi inesse: sed cognoscere quid sit anima, difficillimum est, &c.* Quem sequuntur Simplicius, atque Ægidius.

42 Alij verò ex discipulis D. Thomæ certiorem asserunt esse hanc scientiam cæteris, quia agit de re, à qua omnes habent certitudinem, nempe de anima in cuius operatione intellectiua reperitur certitudo cuiuslibet scientiæ. Alij denique certiorem esse aiunt, quia demonstrationes omnium scientiarum, etiam Mathematicarum habent certitudinem ex lumine naturali intellectus, per quod cognoscuntur earum principia, & à quibus deriuatur tota certitudo conclusionum, sed lumen naturale intellectus perfectius illustrat principia huius scientiæ, quàm aliarum; ergo erunt certiora; & proinde conclusiones ab eis deriuatæ; Probatur minor, quia agens naturale fortius agit in passum proximum secundum se, tanquam in sibi perfectius approximatum; quàm in remotum, sed principia huius scientiæ proximiora sunt eidem lumini intellectus, vtpote existentis in eadem anima, & de quo agit etiam per se hæc scientia; ergo

ergo certiora erunt omnibus alijs. Et si hæc ratio aliquid probat, absque dubio conuincit certiorem esse hanc scientiam certitudine demonstrandi etiam Mathematicis.

Nostra sententia tribus assertionibus continetur. Prima est; 42 *Tractationem hanc de anima essentialiter esse nobiliorem, cæteris omnibus scientijs, quas lumine naturali consequi possumus, præter Metaphysicam.* Probatur hac ratione; Dignitas essentialis, seu honorabilitas scientiarum sumitur ex dignitate subiecti, à quo specificantur, vt docuit expresse Aristoteles in hoc proœmio verbis superius relatis, & admittunt omnes; sed anima, de qua hic agitur tanquam de proprio subiecto, dignior est subiectis, omnibus aliarum scientiarum; ergo dignior erit hæc scientia cæteris dignitate essentiali. Minorem probo, quia cæteræ scientiæ agunt de quibusdam accidentibus, vt philosophia Moralis, & Mathematicæ, quæ vero tractant de substantia, vt naturalis philosophia secundum alias partes, corporea quidem, & ideò minus nobili, quàm anima; ergo minorem dignitatem essentialem suscipiunt ab eisdem obiectis.

Secunda assertio, Scientia de anima secundum dignitatem essentialem inferior est Metaphysic. Probatur eadem ratione, quia Metaphys. agit de Deo, & substantijs separatis, non solum secundum rationem communem entis, sed etiam secundum speciales earum: cum secundum eas abstrahat omnino à materia: ergo habet dignius obiectum, quàm tractatio hæc, & ideò maiorem dignitatem essentialem.

Tertia assertio, *Certitudine demonstrandi exceditur hac scientia simpliciter à metaphysica & Mathematicis, cæteras vero eadem certitudine excedit ipsa.* 44 Vt autem hanc sigillatim probemus, in memoriam reuocare oportet ex nostris commentarijs super lib. de Posteriori resolutione certitudinem scientiæ propriè sumptam conclusionibus scientiæ conuenire, in quibus propria ratio scientiæ consistit: sed à principijs eiusdem scientiæ deriuati ad conclusiones medijs demonstrationibus. Certitudo verò demonstrationis duplex est, vna à priori, hoc est, per causam, alia à posteriori, nempe, ab effectu, & illa est maior, atque perfectior, quia certitudo ab effectu innititur cognitioni sensitiuæ; nam effectus cognoscimus per experientiam sensuum; certitudo vero cognitionis à priori, quamuis habeatur medijs sensibus, non tamen innititur cognitioni per sensus habitæ tamquam medio assentiendi, sed naturali connexioni causæ cum suo effectu, & propterea minus longè dependet à sensibus, & ex hac parte minus est fallibilis, quod est esse perfectiorem, atque maiorem: & cum philosophia naturalis concernat motum, & sensum,

sensum, procedátque per demonstrationem à posteriori, & ab effectu, Metaphysica vero, & Mathematicæ procedant per demonstrationes à priori, maiorem, atque perfectiorem habent certitudinem demonstrandi per se pertinentem ad scientiam, & ex consequenti maiorem ac perfectiorem habent certitudinem scientificam. Sed alia est certitudo non demonstrandi, sed demonstrationi præsupposita, & talis est ea, quæ pertinet ad quæstionem, an sit subiectum, quæ ideò non solum accidentalis est scientiæ; sed nimis impropria; cum non proueniat ex principijs eiusdem scientiæ, sed quasi eis præsupponatur; certitudo autem propria, atque scientifica consistat in connexione conclusionum cum principijs media demonstratione, illa ergo certitudine accidentali, atque impropria pertinente ad quæstionem, an sit subiectum, excedit hæc scientia de anima Metaphysicam, atque etiam Mathematicas, & ideò quadam ratione nimis accidentali: à Metaphys. verò exceditur certitudine demonstrandi scientiarum propria; Mathematicas etiam excedit ipsa certitudine illa accidentali, à quibus etiam exceditur ipsa certitudine demonstrandi, qui excessus non est essentialis, sed accidentalis. Et ex his assertionibus constat, quonam modo loquendum sit de hac tractatione de anima comparata cum cæteris omnibus scientijs.

46 Sed restat explicare quomodo loquendum de ea sit comparata cum cæteris partibus philosophiæ: & dicimus omnibus esse digniorem, non solum dignitate essentiali, propter maiorem nobilitatem obiecti; nam anima nobilior est corpore animato, atque etiam animali, vt in solutionibus argum. constabit; sed etiam quadam ratione accidentali, propter maiorem certitudinem, non quidem demonstrandi, quia hæc certitudo eiusdem rationis est in omnibus partibus philosophiæ; cùm omnes communiter procedant per demonstrationem ab effectu, à posteriori, sed illa alia certitudine nimis impropria eas excedit, quia certius nobis est animam esse per operationes circa nos ipsos exercitas ab ea procedentes, quam obiecta aliarum partium, quæ per easdem operationes ab eadem anima procedentes cognoscimus, & ideò prius, atque perfectius animam.

47 Ad primum argum. de Metaphys. & mathemat. patet solutio ex nostris assertionibus: concedimus enim hanc scientiam non esse digniorem cæteris omnibus, quia Metaphysica dignior est ea, non solum dignitate essentiali propter nobilius obiectum, sed etiam dignitate accidentali, propter maiorem certitudinem demonstrandi. De Mathematicis verò concedimus digniores esse certitudine demonstrandi, sed negamus, quod

quod infertur digniores esse simpliciter Mathematicas, quia dignitas ex certitudine demonstrandi accidentalis est;ea verò, quæ accipitur ex digniori obiecto, essentialis; at cum dignius obiectum sortiatur facultas hæc, vt per se constat, dignior est eis dignitate essentiali, & ideò dignior simpliciter.

48 Ad aliud vero de cæteris partibus philosophiæ, negamus aliquam earum esse digniorem hac ex parte obiecti: nam libri physic.non agunt de primo motore secundum substantiam,nec etiam de intelligentijs,sed solum in ordine ad motum, vt verbo ipso primi motoris sit manifestum. Quod verò dicitur,alia attributa probari de ipso; quæ pertinent ad substantiam eius, verum est,non tamen vt pertinent ad substantiam,sed etiam in ordine ad motum præcisè; vt, quod sit infinitæ virtutis, per quam possit mouere infinito tempore; quod sit æternus, vt ostendatur, motum quoque æternum esse, hoc est, fine initio, & fine,& pariter de cæteris.

49 Ad vltimum de cæteris partibus sequentibus, distinguenda est minor, quod corpus animatum, vel animal sit nobilius anima; nam secundum entitatem nobilius est, sicut totum quodcumque nobilius qualibet eius parte, sed in ordine ad considerationem huius partis, & aliarum, non est nobilius, sed minus nobile. Et huius ratio est manifesta; quia nobilitas præcipua corporis animati, atque etiam animalis secundum esse, atque etiam secundum operationes prouenit ab anima, per se considerata vtroque modo in hoc opere; in cæteris verò nihil aliud ferè præstatur,quàm applicare ad corpus,& organa eius ea,quæ in isto tradita sunt de anima; & si quid aliud explicatur,etiam prouenit ab anima: quia omninò quidquid perfectionis est in corpore animato,& animali, præter materiam, prouenit eis ab anima; materia verò iam fuit explicata in libro physicorum, subiectum igitur considerationis scientificæ longè dignius habet hæc pars quàm sequentes, quamuis entitatiuè, & materiali modo perfectiora sint subiecta earum,& cum dignitas scientiæ non sit accipienda ex subiecto secundum rationem materialem, sed secundum formalem,qua consideratur à scientia, ideò dignior est hæc pars philosophiæ cæteris.

50 Argumenta verò quæ ab alijs opinionibus afferuntur, nihil probant aduersus nostras assertiones. Nam quod certitudo solùm sit in assensibus intellectus,vel animæ, omninò materialis est,& accidentalis ratio,ex qua non sumitur dignitas scientiarum, sed ex dignitate, quam habet res, de qua agitur, & ideò non potest esse hæc scientia dignior metaphys. vt probauimus. Et quod tandem obiicit vltimus dicendi modus de lumine naturali

turali intellectus, à quo illustrantur principia omnium scientiarum, eodem modo soluendum est negando minorem, quod lumen intellectus fortius illustret principia huius scientiæ, quam aliarum, & dum dicitur agens naturale fortius agere in propinquum, quàm in remotum, concedendum est; distinguendum verò, quod additur, nempè principia scientiæ de anima esse propinquiora lumini naturali intellectus, qui est eius potentia, eique inhæret. Nam, propinquitas principiorum respectu luminis duplex est, materialis, & formalis; materialis dicitur illa, quæ respicit lumen ipsum, vel intellectũ, vt rem quandam; alia est propinquitas principiorum respectu luminis, vt

51 potentiæ, quæ versatur circa illa tanquam circa proprium obiectum, vel actum, & hæc est formalis, quia accipit lumen vt illustrans, & principia vt illustrata; & de priori propinquitate concedendum est propinquiora esse principia huius scientiæ lumini naturali intellectus, vt est res quædam pertinens ad animam, & hanc propinquitatem non habent principia aliarum scientiarum; cum sint de alijs rebus diuersis ab anima, & intellectu, sed de propinquitate obiectiua negandum est: nam lumen intellectus eodem modo respicit principia omnia, vt actus proprij, vel vt propria obiecta secundum se intelligibilia, & ideo vel æqualiter omnia, vel si cum ordine aliquo, perfectiora prius. Illa ergo propinquitas materialis principiorum respectu luminis, de qua procedit arg. & quam possumus vocare propinquitatem rei, impertinens est ad maiorem, vel minorem illustrationem, & ex consequenti ad maiorem, vel minorem certitudinem eorum; quare ex ea non probatur certiora esse principia huius scientiæ, nec scientiam ipsam.

QVÆSTIO IIII.

De vtilitate huius scientiæ.

52 VTilitatem Huius scientiæ proponit Aristot. tex. 2. eiusdem procemij, his verbis, *videtur autem, & ad veritatem omnem cognitio ipsius multum conferre, maximè autem ad naturam, est enim tanquam principium animalium*, quibus eam ad duo capita reducit. Primum est vniuersalissimum pro omni veritate cognoscendi. Sic probandum primò, scientiæ omnes oriuntur ab intellectu, qui est præcipua animi potentia, in eo exercentur, in actibus, & habitibus eius consistunt, & in eo tanquam in proprio atque proximo subiecto recipiuntur: sed ad cognoscendum actus & habitus multum iuuat cognitio vniuersalis

uerſalis principij & ſubiecti eorum; ergo valde vtilis cenſenda eſt facultas hæc ad omnes alias conſequendas. Secundò ex parte obiecti huius ſcientiæ, quod eſt anima, maximam affinitatem habens cum obiectis aliarum ſcientiarum, & in primis cum ea quæ agit de Deo, & ſubſtantijs ſeparatis; quare cognitio eius viam parat ad Metaphiſ. à qua conſiderantur. Deinde ad philoſophiam moralem, quia vt Ariſtoteles docet 1. libro Ethicorum, cap. 13. qui de virtutibus agere parat, per notitiam animæ diſponi debet propter duo, ex proprio fine moralis philoſophiæ deſumpta: primum eſt morum ordinatio, atque compoſitio, ad quam multùm iuuant ea, quæ in hoc opere traduntur, nam cognita dignitate, & immortalitate animæ, facile rebus hiſce pereuntibus pro nihilo habitis, ad altiora, ſublimia, atque æterna, ſicut anima ipſa, contendit homo, pro quibus conſequendis virtutis ſtudium complectitur. Secundum, quia philoſophia moralis per ſe conſiderat actus, & operationes voluntatis, imò & intellectus (præſertim practici) atque etiam appetitus ſenſitiui, quibus medijs componuntur mores: actus autem iſti non poſſunt cognoſci ſine notitia harum potentiarum & ipſiuſmet animæ, ad quam pertinent. Multum etiam cõfert notitia animæ & potentiarum eius ad ſtudium & notitiam ſacræ Theologiæ, quæ non ſolũ de vltimo fine hominis, qui eſt beatitudo ſupernaturalis, ſed etiam de medijs per ſe ordinatis ad illam diſſerit, nempe de gratia, charitate, cæteriſque virtutibus ſupernaturalibus, atque etiam de ſupernaturalibus auxilijs, per quæ eas homo conſequitur, & exercet, eorumque exercitio meretur eandem beatitudinem, ſed horum omnium notitia maximè dependet ex eo, quod cognoſcatur natura, atque capacitas animæ rationalis, de cuius potentia obedientiali educuntur ſupernaturales habitus, anima ipſa per proprios actus ſæpe concurrente, ad quos eliciendos eleuantur potentiæ per ſupernaturalem concurſum Dei, ergo non parum iuuat tractatio hæc ad ſacram doctrinam capiendam. Secundum caput ad quod reducit Ariſtoteles vtilitatem huius ſcientiæ particulare eſt reſpectu aliarum partium ſubſequentium eiuſdem naturalis philoſophiæ, in quibus agitur de animalibus, & plantis, quorum naturam conſtituit anima, & quorum operationũ principium eſt; multum ergo iuuare neceſſe eſt cognitionem eius ad notitiam eorum conſequendam, quod adeò verum eſt, vt habita plena notitia huius tractatus, nihil ferè aliud in reliquis agatur, quàm potentias & operationes animæ cognitas applicare ad corpus, & organa eius, in quibus reſident, & per quæ etiam exercentur.

53

54

QVÆ

QVÆSTIO V.

De ordinatione huius tractatus cum cæteris partibus Philosophiæ.

55 Circa Ordinationem huius operis cum reliquis partibus philosophiæ vnum est apud omnes certum, & aliud dubium; Certum quidem est, primum locum tenere inter omnes partes libros physicorum, cum in eis disseratur de communibus principijs entis mobilis, aut naturalis. Secundum vero libros de Cœlo, & Mundo; cum in eis disputetur de ente mobili secundum primam speciem motus, qui est ad vbi, vel locum. Tertium verò libros de generatione, cum in eis disseratur de eodem ente mobili secundum alias species motus ad formam, nempe generationem, augmentationem, & alterationem: istæ enim tres considerationes entis mobilis secundum principia, & secundum omnes species motus, vniuersaliores sunt, ex quibus omnes aliæ tanquam particulares dependent, & ideo ordine doctrinæ debent præcedere. Sed statim eas consequitur in quarto loco metheororum opus agens de generatione quorundam mixtorum imperfectorum, quorum consideratio vniuersalior est etiam cæteris, quæ sequuntur de rebus animatis, ac sensibilibus, generatione, & partibus animalium. Has vero quatuor partes statim sequeretur consideratio minetalium, de quibus librum edidisse Aristotelem refertur, sed non extare inter opera eius.

56 Hoc igitur ordine tanquam certo præsupposito, potest esse dubium ad ordinem huius operis cum cæteris partibus pertinens. An statim post librum metheororum sequatur in 5. loco ante tractationem Paruorum naturalium, si ab eis distinguitur, vel si idem opus cum eis conficit, ante libros de animalibus, & plantis.

At prima opinio tenet non esse collocandum opus hoc in 5. loco, sed in vltimo post cæteras omnes partes, ita Auerro. 1. metheo. comment. 1. Philoponus in proœmio huius operis, & Alex. in suo 1. lib. de anima cap. 1. Probant 1. quia notiora sunt prius explicanda, sed composita sunt nobis notiora suis partibus; ergo prius explicari debet corpus animatum, animal, & planta, quæ sunt composita ex anima tanquam ex parte, quàm anima ipsa, quæ est pars. Secundò, quia materia est subiectum formæ ergo prius debet explicari, quam forma, vt ex illa possit cognosci hæc, sed corpus organicum, eiusque organa sunt quasi materia.

materia, in qua recipitur anima, & per quæ definitur: dum dicitur esse actum corporis physici, & organici: ergo prius debet explicari corpus organicum, quàm anima, alioqui definietur anima per aliquid confusum, atque incognitum.

57 Secunda opinio *tribuit huic tractatui inter omnia opera Aristotelis, quæ extant, quintum locum statim post libros metheororum.* Ita Diu. Thom. & omnes alij interpretes Aristotelis in hoc proœmio; & ita tenendum est. Probatur ratione D. Thomæ; quia ordine doctrinæ vniuersaliora sunt prius explicanda tanquam nobis notiora, & ex quorum cognitione dependet cognitio particularium, vt docet expresse Aristoteles 1. lib. physic. in principio, sed anima est commune principium animatorum omnium, & animalium, ex cuius cognitione tamquam ex principio formali, & primo ab intrinseco dependet cognitio eorum: ergo ordine doctrinæ prius est tradenda notitia animæ.

58 Ad primum, concessa maiori, distinguenda est minor, quod totum sit notius suis partibus; nam quoad nos, verum est, sed ex natura rei falsum; nam sicut entitas compositi fit ex partibus, ita per partes ex natura rei cognoscenda est; vnde licet ordine doctrinę respiciente prius notiora nobis, explicanda essent animalia, & plantę, sed ordine naturę, quem aliquando sequi oportet alio relicto, prius fuit tradenda notitia partis præcipuæ, quàm compositi. Ita respondet Toletus. Sed melius respondere possumus, distinguendo eandem minorem, quod compositum sit nobis notius; nam cognitione confusa notius nobis est non distincta, sed per distinctam cognitionem partium deuenimus in distinctam totius; per scientiam verò traditur distincta cognitio obiecti: ergo ordine doctrinę procedendum est in scientijs tradendis à partibus ad totum; quod præsertim verum est de partibus actualibus respectu totius actualis, qualis est anima respectu corporis animati, vel animalis; prius ergo nonsolum ordine naturæ, sed etiam doctrinæ tradenda fuit scientia de anima, quàm de corpore animato, vel animalibus; & ideò opus hoc in 5. loco collocandum post libros metheo. & ante libros Paruorum naturalium, ac de animalibus, & plantis.

59 Ad secundum, negari in primis posset, quod notitia materiæ priùs tradenda sit, quàm notitia formæ: nam forma est actus, materia verò pura potentia, non cognoscibilis, nisi per actum qui est forma, vt 1. libro Physic. ostendimus; vnde prius tradenda est notitia formæ, quæ licèt à materia aliquo modo dependeat, sed cum sit actus, est etiam secundum se cognoscibilis. Sed dato, quod priùs esset explicanda materia, quàm forma, neganda est minor, quod corpus organicum, vel orga-

na eius sint materia animæ, sed potius sunt instrumenta ad exercendas operationes animæ ordinata, imò, & organa ipsa ab anima proueniunt tanquam à constituente; quare prius cognoscenda est, quàm organa ipsa, vel organicum corpus, per quod verum est definitam esse ab Aristotele, sed ad notitiam definitionis satis est confusa quadam ratione cognoscere corpus organicum, cùm non sit pars definitionis animæ, sed solum in ea ponatur tanquam extrinsecum additamentum, sine quo non potest explicari essentia animæ; additamenta verò extrinseca satis est confusè cognoscere, quamuis necesse sit, partes definitionis cognoscere distinctè.

De diuisione totius operis.

DVabus diuisionibus vti possumus ad tradendam notitiam eorum omnium, quæ in hoc opere traduntur ab Aristotele de anima. Prior diuisio vniuersalis est, per quam in duo tantùm membra ipsum diuidere possumus, nam primò agit Aristoteles de Anima secundum substantiam, vel essentiam, tam secundum opinionem antiquorum philosophorum; quàm secundum propriam. Deinde copiosè explicat omnes potentias animæ, tam vegetatiuæ, quàm sensitiuæ, & rationalis. Secunda diuisio specialis potest esse in tres libros iuxta partitionem eiusdem Aristotelis, in quorum primo agit de substantia animæ iuxta veterum opiniones, & in duobus primis capitibus libri secundi ex propria sententia eam definit, & explicat, in reliquis vero eiusdem libri tria explicat, nempè potentias animæ in communi, atque etiam in speciali potentias animæ vegetatiuæ, & ex potentijs sensitiuis solum sensus externos. In tertiò autem libro explicat in primis internas potentias eiusdem animæ sensitiuæ in tribus primis capitibus. In sequentibus verò vsque ad nonum, agit de intellectu agente & possibili, quæ sunt potentiæ animæ rationalis, in reliquis verò motum, & quasdam alias proprietates exponit animatis omnibus communes.

***

ARISTO

ARISTOTELIS STAGIRITÆ DE ANIMA, liber primus.

CAPVT I.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Bonorum, & honorabilium scientiam opinantes, &c.

BREVIS EXPOSITIO TEXTVS.

LIBER Hic primus in duas partes diuiditur; in prima, quam continet primum caput, proponit Aristot. dignitatem, vtilitatem, atque difficultatem totius tractationis, & plura ex dicendis in ipsa vniuersaliter enumerat, in quibus precipuè consistit difficultas eius. In 2. enumerat opiniones antiquorum Philosophorum de natura animæ, easque impugnat, quod præstat per reliqua quinque eius capita. 1

Caput igitur hoc primum, quasi proœmium est, vel exordium totius operis, in quo Aristoteles Philosophum simul, atque optimum agens Rhetorem tria præstat, ad quæ exordium ordinatur, nempè auditores beneuolos, dociles, atque attentos efficere. Et beneuolos quidem efficit proponendo dignitatem, & vtilitatem huius scientiæ; dociles verò, proponendo methodum, atque modum, & ordinem procedendi, quem seruaturus est in eadem scientia tradenda. Attentos vero ostendendo difficultatem eius, propter quam attentionem animæ assiduamque applicationem intellectus ad res capessendas postulat.

Hanc igitur scientiam honorabilem esse asserit, & inter honorabiliores connumerandam, & vtrunque probat. Primum quidem quòd honorabilis sit hoc modo, Id quòd est per se bonum, & per se appetibile, est per se honorabile, nam bona honesta honore afficiunt habentes, sed quælibet scientia (præsertim speculatiua) est bonum per se appetibile, quia omnes homines naturaliter scire appetunt, vt experimur; ergo quælibet scientia est etiam per se honorabilis. Secundum verò sic probat: Vna scientia est honorabilior altera propter maiorem dignitatem subiecti, de quo agit, & maiorem certitudinem demonstrandi passiones de illo, sed hæc scientia agit de anima, quæ inter digniora obiecta connumeratur, & demonstrationes eius connu- 2 3

meſantur inter certiores; ergo ſcientia ipſa inter digniores & honorabiliores connumerari debet.

Deindè plures variaſque vtilitates huius ſcientiæ ad duas reducit; priorem quidem vniuerſalem, atque comprehendentem omnes ſcientias, ad quas valdè vtile eſſe ait ſtudium ſcientiæ de anima, in communi quidem, quia & ab anima proficiſcuntur ſcientiæ omnes tanquam à principio, & in ea recipiuntur tamque in ſubiecto, in particulari verò, quia habet etiam anima affinitatem cum omni genere ſcientiarum; cum Metaphyſica quidem propter maximam ſimilitudinem animæ cum ſubſtantijs ſeparatis, de quibus agit Metaphyſica, cum Mathematicis etiam abſtrahentibus à materia ſenſibili, quam abſtractionem licèt non habeat hæc ſcientia, quia pars eſt naturalis philoſophiæ concernentis materiam ſenſibilem, docet tamen quonam modo abſtractio fiat ab intellectu. Cum morali verò philoſophia agente de virtutibus, quæ in habitibus, & actibus potentiarum animæ conſiſtunt, & vtroſque producit anima per ſuas potentias, intellectum, voluntatem, & appetitum eaſque perficiunt. Cum dialectica tandem, quæ verſatur circa directionem operationum intellectus, qui eſt potentia animæ. Poſterior vtilitas huius tractationis eſt ad cæteras partes philoſophiæ, eas præſertim, quæ agunt de animatis, & animalibus, quorum omnium principium formale eſt anima. Proponit deinde methodum procedendi ſimul cum difficultate rerum, quarum cognitio in hac ſcientia tradenda eſt, nam difficultas non ſolùm in his explicandis, ſed etiam in inuenienda methodo, per quam debeant explicari, conſiſtit, quia difficile inquit eſſe, an methodo definiendi procedendum ſit ad inueſtigandam eſſentiam animæ, vel methodo diuidendi, aut ſyllogizandi, vel demonſtrandi; & ſi definitione vtendum ſit, an prius ſit definienda anima in communi, deinde procedendum ad definitionem partium, vel ſpecierum eius, nempe vegetatiuæ, ſenſitiuæ, & rationalis, quarum cognitio in hac ſcientia tradenda eſt. Vbi obiter profert propoſitionem illam difficilem aduerſus Platonem; *Animal enim vniuerſale, aut nihil eſt, aut poſterius eſt.* Ne aliquis exiſtimaret, eum ponere res vniuerſales realiter ſeparatas à ſingularibus ſub idearum nomine, ex quarum participatione fierent ſingulares in natura rerum, & ideò priora eſſent vniuerſalia, tanquam efficientes cauſæ ſingularium, quare ſenſus eiuſdem propoſitionis eſt, animal vniuerſale, (& pariter reliqua vniuerſalia) nihil reale eſt ſeparatum à ſingularibus, vt aſſerebat Plato, ſed ſi aliquid eſt (vt abſque dubio eſt) non ſeparatum à ſingularibus, ſed in eiſdem exiſtens, & operatione ſola intel

intellectus ab eis abstractum vel forte inquit non esse procedendum methodo definiendi ad inuestigandam definitionem animæ, sed per accidentia à posteriori cognoscendam prius, nempe per suas passiones eas demonstrando à priori per essentiam, vel definitionem, nam definitionem per passiones aliquando cognoscimus, *Quia accidentia* (inquit) *multum conferre solent ad cognoscendum quod quid est.* Nempe substantiam, vel essentiam. Difficile deinde asserit esse circa substantiam animæ decernere, an sit diuisibilis in partes integrantes, sicut diuisibile est corpus, vel omnino, indiuisibilis nullas habens tales partes, sicut indiuisibilis est Angelus. Circa passiones verò, vel operationes animæ valdè difficile in primis esse ait, inuestigare, an habeat aliquam sibi propriam, hoc est, non communem cum corpore, vel communes sint omnes corpori; esse autem communes corpori potentias, & operationes non est aliud quàm esse in organo corporeo, & per ipsum exerceri, sicut potentia visiua est in oculo, & ita actus v[illegible]endi per oculum exercetur. Organum vero corpus est, vel certè pars quædam corporis ex anima, & materia composita, & ideò omnis potentia existens in organo (quæ ideò vocatur organica) & omnis operatio per organum exercita, non sunt animæ propriæ, sed communes cum corpore, nec animæ insunt tanquam subiecto, sed composito ex corpore, & anima; potentiæ vero, aut operationes animæ propriæ vocabuntur illæ, quæ non recipiuntur in organo corporeo, nec exercentur per illud, sed potentiæ immediate insunt animæ, & actus non exercentur per organum, sed immediatè ab anima per easdem potentias in se existentes. Asserit ergo Arist. valde difficile esse inuestigare, an anima habeat aliquam operationem sibi propriam, & non communem cum corpore, vel nullam, sed omnes communes cum eo; sed hanc inuestigationem valde vtilem, quia ex ea dependet cognitio proprij modi essendi ipsius, & animæ, nam si habet operationem sibi propriam, & non communem cum corpore, poterit separari à corpore, & extra illud existere, quia modus operandi sequitur modū essendi; ergo si potest operari sine corpore, poterit etiam sine illo esse, & si talem operationem propriam non habet, sed omnes communes cum eo, non poterit ab eo separari. & de passionibus seu operationibus animæ vegetatiuæ ac sensitiuæ certum esse asserit, quod communes sint corpori, & non conueniant soli animæ nam videmus homines quosdam ex leui causa irasci, alios verò non irasci magna etiam occasione oblata: imò eundem hominem diuersis temporibus, quod non potest prouenire nisi ex diuersa dispositione corporis: ergo necesse est

has passiones ei esse communes; nam si à sola anima procederent,& non à corpore: cum anima non recipiat in se varias dispositiones, non posset esse tanta variatio in eisdem operationibus. Sed dubitat ad quemnam artificem pertineat eiusmodi passiones animæ definire. Et respondet tribus modis definiri posse, videlicet per formam,vel per materiam, vel per vtrãque simul,vt si passio iræ definiatur, quod sit *appetitus vindictæ,* per solam formam definietur; quia hæc est ratio formalis eius in ordine ad finem cõsiderata,potest etiam definiri per solam materiam,si dicatur: *Esse ascensionem sanguinis circa cor,* ex hac enim materiali alteratione sanguinis insurgit in appetitu actu desiderandi vindictam. 3. per vtrãque rationem materialem,& formalem definiri potest hoc modo: *Est appetitus vindictæ ex ebullitione, vel ascensione sanguinis circa cor,* & primò modo definiri eam per solam formam (ait) pertinere ad dialecticum, qui res definit per formas: alijs vero duobus modis ad solum philosophum naturalem. Quod hac inductione probat, Tria sunt genera scientiarũ,sub quibus comprehenduntur omnes; quædam abstrahentes à materia sensibili, vt Mathematicæ,aliæ à materia sensibili,& intelligibili vt metaphysica,aliæ denique nõ abstrahentes vllo ex his modis, sed concernentes materiam sensibilem, & solùm abstrahentes à materia singulari, vt passiones animæ vegetatiuæ, & sensitiuæ: nulla verò est scientia,vel ars, quæ consideret omnia, quæ pertinent ad materiam sensibilem, & vniuersaliter omnes passiones animæ cõmunes corpori præter philosophiam naturalem:ergo ad hanc solum pertinet vniuersaliter definire res per materiam, vel per materiam simul,& formam,quia tam materia,quàm forma materiæ inhærens sunt principia entis mobilis,& ideò per se pertinent ad philosophiã naturalem. Plura alia enumerat Arist.difficilia, ex his quæ tractanda sunt in hoc opere,vt ostendat difficultatẽ eius,quę consultò pretermittemus,quia hęc à nobis explicata sunt pręcipua.

QVÆSTIO VNICA.

Quid sibi voluerit Arist. dum dixit dialecticum definire per formam, physicum verò per materiam.

DOcens Arist. quomodo passiones animæ,quas habet cum corpore communes definiantur à naturali philosophia: asseruit per materiam ab ea definiri, vel simul per materiam, & formam. Nam per solam formam definiuntur à dialecticis: videtur autem vtrumque falsum. Primum quidem,quod dialecticus definiat per formam, n um forma non est minus natura, quàm

quàm materia, sed magis, vt 1. lib. physicorum ostendimus, quia præcipua pars est entis naturalis; ergo definire per formam ad philosoph. per se pertinet, nō ad Dialecticum. Secundùm verò, quod physicus definiat per materiam, nō est minus falsum: nam definitio debet explicare integram essentiam rei; sed sola materia non potest explicare integram essentiam rei, ergo nec potest assignari definitio per solam materiam, quod docuit Arist. 7. lib. Metaph. textu 34. in principio. 2. definitio traditur ad manifestandam naturam definiti, ergo debet assignari per aliquid notius definito; sed materia est quid confusum, & sua natura ferè incognitū, nisi per formam cognoscatur, vt idem Aristot. docuit 1. lib. Physicorum: ergo non potest definitio per eā tradi. Vnde nec Aristoteles definiuit vnquam per solam materiā: sed præcipuè per formam. Circa primum de modo definiendi Dialectici per formam. Prima opinio distinguit duplicem formā, vnam, quæ est pars compositi, vt anima est pars hominis, aliam quæ non est pars compositi, sed prædicatū superius, & vniuersale, quod etiā suo modo dicitur forma subiecti, vt animal dicitur forma hominis. Quando ergo asserit Arist. Dialecticum definire per formā, non accipit formam pro parte definiti, sed pro prædicatis essentialibus, quæ sunt genera, & differentiæ, vt hominem per substantiam corpoream, viuentem, sensitiuam, & rationalē. Ita Albertus Magnus tractatu 1. cap. 7. super primum librum de Anima, Appollinar. in Proœmio horum librorum q. 9. Iandu. q. 12. Thien. cap. præsenti. Ferrariensis q. 5. huius libr. Secunda opinio tenet Dialecticam per Logicam docentē tradere regulas definiendi per genus, & differentiam, quæ quidem sunt prædicata essentialia desumpta à tota natura ex materia & forma composita, & ideò non solam formam, sed etiam materiam dicunt, præcipuè tamen formam, tum quia forma est præcipua pars totius naturæ, tum etiam, quia sunt prædicata superiora, quæ respectu inferiorum dicuntur forma, sed definitiones per genus, & differentiam in materiis particularium scientiarum solā ipsa Logica non constituit, sed simul cum habitibus illarum scientiarum, vt in philosophia naturali simul cum habitu eius definit motum, naturam, & cætera, sicque de reliquis scientiis, & definitiones ipsæ formales vocantur, quia genus & differentia præcipuè dicunt formam, attribuuntur verò potius Logicæ, quàm aliis scientiis, quia communia omnium scientiarum pertinentia ad modos sciendi, nempe ad definitionem, diuisionem, & demonstrationem Logicæ attribuuntur per se consideranti eosdem modos sciendi. Ita Toletus q. 7. huius capitis: vtraque hæc sententia contra Arist. & contra rationem

est; Primum probo ex textu 11. huius capitis, vbi definitiones Dialecticas appellat vanas, sed definitiones quæ dantur per genus & differentiam, non solum vanæ non sunt, sed omnium optimæ, vt per se est manifestum, ergo dum asserit Aristoteles Dialecticum definire per formam, non potest talem sensum tenere, quod definiat per genus, & differentiam, nisi primum eius dictum, quod definitiones Dialecticæ vanæ sint, apertè sit falsum. Nec aliquid valet solutio eiusdem Toleti ad 3. eiusdem quæstionis, asserit enim vanas dici posse tales definitiones, licet dentur per genus & differentiam, quia non perfectè exprimunt formam, quam explicare intendunt, cum à materia dependeat, nec exprimit materiam, & ideò non possunt perfectè explicare formam. Probatur autem hoc esse falsum ex eadem eiusdem Toleti doctrina: nam ipse asserit tales definitiones Dialecticas etiam aliqua ratione omnibus scientiis esse communes, quia in omnibus reperiuntur; & ideò non procedere à nuda Logica docente, sed ab habitu etiam cuiuslibet scientiæ, cum ea concurrente ad diffiniendum in propria materia; sed repugnat habitum philosophiæ naturalis concurrere cum Logica ad definiendum in propria materia eiusdem philosophiæ, & definitionem procedentem ab vtraque non respicere materiam: ergo non ideò explicabunt minus perfectè formam, quia non exprimunt materiam. Probatur minor, quia philosophia naturalis per se respicit materiam sensibilem: ergo repugnat ab ea abstrahere in suis definitionibus, & necessarium est respectum ad eam exprimere. Secūdò probatur ratione falsitas eiusdem solutionis in omnibus ferè definitionibus philosophicis, quas Dialecticas vocari asserit Toletus, quia à Logica docente procedunt simul cum philosophia: sed euidens est exprimere materiam, ergo falsum est, quod dicitur eam non exprimere, & ideò vanas appellari: minorem probo in definitione naturæ, motus, & animæ exprimentibus materiam. Et tandem probatur in definitionibus propriis eiusdem Dialecticæ, vt enuntiationis, syllogismi, ac demonstrationis, quæ simul assignantur per genus, & differentiam, & materiam ex qua componuntur, exprimunt, nempè terminos, & propositiones.

Verus igitur sensus Arist. quem tenuit asserens Dialecticum definire per formam, ex verbis eiusdem capitis textu 11. colligendus est, quæ ita habent. *Quare secundum quascunque definitiones non contingit accidentia cognoscere, sed neque coniectari de ipsis facile manifestum, quod Dialectica dicta sunt, & vanæ omnes.* Vt autem intelligantur melius, adnotare oportet Dialecticam hoc loco pro sola parte Topica ex probabilibus differente accipere

cipere Aristotelem, & non pro tota ipsa Logica docente, vt solet aliquando, quod patet ex 1. lib. de post. resolut. cap. 10. & 25. & ex 2. lib. cap. 8. atque etiam ex 4. lib. Physic. cap. 11. imò ex verbis eiusdem loci relatis fit manifestum. Dialecticus verò ex probabilibus disserens faciliora quædam, & verisimiliora desumit ad definiendum, & sæpè vniuersaliores effectus, vel rationes, & ideò remotiores à ratione particulari & propria subiecti, vel proprietatibus eius, vt ex illis vtcunque rem explicet, & ex eius explicatione probabile possit ducere argum. & quia notiora sunt ea, quæ ex parte formæ se tenent, quàm quæ ex parte materiæ, & vniuersaliores rationes ex parte accidentium desumptæ modum formæ habent respectu subiecti, propterea dicitur per formam definire, & alia genera causarum, & quia tales definitiones eius ex vniuersalioribus ac remotioribus & aliquando etiam ex accidentibus, vel rationibus desumptæ, sæpe non attingunt proprietates subiecti, & ideò ex eis non potest propria eius essentia, vel ratio certò cognosci, sed solum veresimilis fieri, ideo Aristot. vanas appellauit tales definitiones, quasi sine fructu, & quæ finem ad quem ordinatur exacta definitio, non consequantur. Quod frequenter, & non semper intelligendum est, & quantum est ex modo ipso probabiliter differendi, quare non tollit, quin aliquando exactam definitionem assumat, & nõ solam formam attingentem, sed etiam materiam, & finem. Hoc autem per accidens se habet ad proprium finem differẽdi ex probabilibus, qui solum est rem, vel problema, de quo disputatur, vere simile, aut probabile efficere; & iste est sensus prioris loci iuxta communem interpretum sententiam. Ex quo deduximus sensum alterius de modo definiendi per formam, Dialectico proprio, & ex sensu vtriusque constat non esse Aristotelem sibi contrarium.

Secundum verò de modo definiendi philosophi naturalis per materiam facilius est, quia non vult Arist. excludere, quin per formam, & alia genera causarum definiat, imò neque quod definiat aliquando per genus, & differentiam; sed sensus eius est, quod philosophus naturalis sicut ex suo modo procedendi nõ abstrahit à materia sensibili, sed eam respicit, sic ex proprio modo definiendi, siue per formam definiat rem aliquam, siue per finem, vel efficientem, aut quouis alio modo, semper exprimit ordinem ad materiam sensibilem.

Ad primum argumentum, concesso antecedente, distinguendum est consequens; nam per formam, vt est pars entis naturalis respiciens materiam, vt alteram eius partem, vel vt est forma accidentalis subiecti sensibilis, ad physicum pertinet

definire,& non ad Dialecticum, nisi in sensu iam explicato.

Ad secundum concedendum est, quod infert, videlicet per solam,vel nudam materiam,aut materialem causam nihil posse definiri,nisi verbum aliquod adiungatur,quo simul cum materia explicetur vno,vel alio modo integra ratio definiti, cùm certum sit, quamlibet bonam definitionem conuerti cum definito. Quod non potest habere, si nudam materiam contineat, quod ergo vult Aristoteles, dum ait, philosophum definire per materiam,non est quod per nudam materiam,sed hoc tantum, quod proprius modus definiendi eius,siue per hoc,vel illud,aut per plura genera causarum definiat, sit,materiã, vel respectum ad illam exprimendo in definitione. Secundum verò ex adnotatis solutum est.

Cætera capita huius libri non iudicamus exponenda,quia in eis solum refert, & reiicit Aristoteles quædam antiquorũ philosophorum placita circa naturam animæ, adeò absurda, & à vera philosophia aliena,vt nec recitanda putemus.

COMMENTARIORVM
IN SECVNDVM LIBRVM
Aristotelis Stagiritæ de Anima.

Breue Procœmium.

NECESSE fuit aliorum sententias de natura,& ratione animæ referre Aristotelem, priusquam ex propria loqueretur; propter duo: primum quidem, quia vt admonuit ipse in 1. libro, textu 19. multi atque sapientes multa de illa dixerunt, ex quibus vera oportet accipere ad eius naturam inuestigandam, & si quæ reperiantur falsa,refutare. Vtrumque autem præstitit in 1. lib. & ideò vniuersalis scopus huius secundi, est quid de eadem sentiat ipse ostendere. Potest autem diuidi in duas partes, in priori docet, quid sit anima in communi, & quæ sint communes eius facultates, vel potentiæ per tria priora capita. In posteriori verò ex tribus animæ speciebus duas potiores explicat, nempe vegetatiuam, & sensitiuam cum suis facultatibus, aut potentiis per reliqua quæ supersunt capita,explicaturus in 3. libro animam rationalem, & potentias eius.

LIBRI

LIBRI SECVNDI
ARISTOTELIS STAGIRITÆ de Anima,
CAPVT I.
TEXTVS ARISTOTELIS.

Quæ igitur à prioribus tradita de Anima sint prius diximus.

Breuis expositio Textus.

INTENTVM huius primi capitis,est explicare quid sit anima. Diuiditur autem in tres partes: In prima præmittit Aristoteles quatuor diuisiones ad inuestigandam definitionem animæ.In secunda colligit ex eis definitionem,eiúsque partes explicat,& probat.In postrema corolarium quoddam ex eadem definitione infert. 1

Agens Aristot.de modo inueniendi definitionem cuiuscumque,1.libro.Post cap.14.asserit quærendum in primis esse prædicamentũ,sub quo res illa collocatur,eoque inuento diuidenda esse genera in species per proprias differẽtias quousque inueniatur propria eiusdem rei, ex qua simul ac genere,cõstituatur cõgrua definitio eius.Hoc igitur Aristot.præcepto à se tradito vtitur cap.præsenti ad inueniendam definitionem animæ, assignans quatuor diuisiones,quarum prima est vniuersalissima entis in decem genera suprema,seu prædicamenta,nempe substantiam,quantitatem,qualitatem,& reliqua.

Secunda diuisio est substantiæ, non quidem in tota sua latitudine prædicamentali,sed pro sola substantia Physica,seu materiali, prout abstrahit à totali, & partialibus, ex quibus essentialiter componitur. Diuisio igitur talis est. *Substantia Physica, alia est materia, alia forma, alia essentialiter ex his composita.* Et materia(inquit Aristot.)nõ est hoc aliquid,hoc est,non est aliquid determinatum ad certam speciem,& indiuiduum,sed pura potentia determinabilis ad vtrumque per formam, forma verò est,hoc aliquid,quia cum sit actus,determinata est ad certam speciem,& indiuiduum,nõ ita vt speciem,vel indiuiduum ipsa sola constituat,sed quia informans materiam, & tribuens ei esse determinatum ad talem speciem,& indiuiduum constituit cum ea compositum in tali specie,& indiuiduo. 2

Tertia

3 Tertia diuiſio eſt, actus vnus vocatur primus, & alter ſecundus, eſtque generalis diuiſio actus in tota ſua latitudine iuxta communem expoſitionem interpretum, non particularis, ita vt ſolus actus ſubſtantialis qui eſt ſubſtantialis forma, diuidatur. Actus igitur primus eſt forma, aut potentia, per quam res poteſt operari, actus vero ſecundus operatio ipſa, vt grauitas lapidis eſt actus primus reſpectu motus deorſum, motus vero ipſe actus ſecundus, & vniuerſaliter loquendo omnis actus ſecundus procedit ab aliquo actu 1. & omnis actus primus eſt principium alicuius actus ſecundi.

4 Vltima diuiſio ſic habet, corpora naturalia quædam viuunt, nempe illa, quæ à principio intrinſeco nutriuntur, & augentur, vt plantæ; alia vero vita carent, vt lapides. Vitam itaque vocat vitalem operationem procedentem à principio ſubſtantiali viuente, quibus verbis inſinuat, vitam duobus modis accipi, nempe pro vita accidentali, quæ eſt operatio nutritionis, vel augmentationis, & pro vita ſubſtantiali, à qua accidentalis ipſa procedit tanquam à principio, vt nutritio eſt vita accidentalis; ſed ſubſtantia ipſiuſmet plantæ compoſita ex materia, & anima vegetatiua eſt vita ſubſtantialis, à qua eadem accidentalis vita procedere conſtat. Ex quo infert, quod omnia corpora viuentia ſunt ſubſtantiæ compoſitæ ex materia, & forma, probatque hoc argum. Omne corpus naturale eſt compoſitum ex materia, & forma, ſed omne corpus viuens eſt corpus naturale, cum habeat in ſe principium motus naturalis: ergo eſt ſubſtantia compoſita ex materia, & forma. Et hæc in hac prima parte.

5 In ſecunda conſtituit definitionem animæ, & primò aſſerit eſſe actum, & formam corporis, quod ſic probat; anima eſt ſubſtantia, ſed non eſt corpus: ergo eſt forma, & actus corporis. Maior euidens eſt, quia ſi viuentia ſunt ſubſtantiæ compoſitæ ex materia, & forma, cum viuant ratione animæ, per quam diſtinguntur ab inanimatis, ac non viuentibus, ſequitur animam eſſe aliquid intrinſecum ſubſtantiæ viuentis, & ideò eſſe ſubſtantiam. Minorem autem ſic probat, corpus non eſt in alio tãquam in ſubiecto, ſed potius eſt ſubiectum, & quaſi materia, in qua aliud recipitur, ſed anima eſt in alio tanquam in ſubiecto, hoc eſt, in corpore viuente, quia corpus viuens eſt, quod habet animã: ergo anima non eſt corpus, & ex cõſequenti erit actus, & forma corporis. Euidens eſt conſequentia, ſiue per corpus intelligatur in minori altera pars viuẽtis, quæ eſt materia, vt voluit D. Thom. quẽ ſequuntur Ægidius, & alij, ſiue intelligatur totum viuens compoſitum ex corpore pro materia, atq; ex anima, vt voluerũt Themiſtius, Simplicius, atque Philoponus hoc loco,

loco,quia ex eo quod anima est in subiecto, vtrũque sequitur, videlicet,& quod non sit corpus pro altera parte viuentis,quæ est materia,& quasi subiectũ,in quo forma recipitur, atq; etiã, 6 quod nõ sit corpus pro integro viuenti, quia neutrũ est in alio tanquã in subiecto,vt per se est manifestum.Quo supposito,eo ipso quod probauit Aristot. animã nõ esse corpus sumpto corpore pro parte, quia nõ est in subiecto,consequenter probauit, quod non sit corpus pro composito.Ex quo euidens fit consequẽtia à sufficienti diuisione, quod anima sit actus, & forma corporis.Deinde asserit animã non esse actũ secundum,sed primum; quod sic probat; actus secundus est operatio, sed cõtingit animã esse in corpore nõ operãte,vt patet in dormientibus: ergo cũ anima sit actus corporis,non erit secundus,sed primus. Quod verò obijci posset de nutritione, à qua operatione dormientes non cessant: difficultate caret,quia tanquã certũ præsupponit Arist. posse ex parte animæ cessare viuentia ab opere nutritionis, quod ab extrinseco alimẽto dependet:quare si hoc deficiat (vt possibile est naturaliter) deficiet quoque nutritio permanente anima in corpore.

Tertio asserit animã esse actum primũ corporis,non cuiuscumque, sed physici,atq; organici:hoc est,naturalis, vt distinguatur ab artificiali,& habẽtis partes diuersæ cõditionis, & figuræ, quæ vocantur organa,seu instrumenta pro diuersis operationibus exercẽdis,vt distinguatur corpus viuẽs à nõ viuẽte: cuius partes eiusdem rationis sunt, quia non ordinantur ad 7 exercendas varias,seu diuersas operationes, vt lapis non habet partes diuersæ rationis,aut figuræ,sed eiusdem, quia nec habet operationes diuersas; sed eandẽ:quare homogeneũ corpus vocatur, hoc est,habens partes eiusdem rationis; corpus autẽ viuens, cuius actus est anima, partes habet diuersas pro diuersis operationibus exercendis, & propterea vocatur heterogeneũ, hoc est habens partes diuersæ rationis, ideò longè nobilius est corpore non viuente, & maiorem hanc nobilitatem habet ratione animæ, quæ nobilior forma est:& propterea maiorem ornatum postulat ex partium varietate consurgentem.Sed probat iam Arist.eadẽ particulã hoc modo; anima vegetatiua infima inter omnes animas est actus corporis organici; ergo reli- 8 quæ omnes animæ, nẽpe sensitiua,& rationalis erunt actus talis corporis.Euidens est consequentia : cùm sit argumentum à maiori : & antecedens probat euidens experientia, nam videmus in planta radices,truncum, folia,& in his venulas quasdã: quarum partium diuersitatem, non ex sola figuræ diuersitate, sed ex diuersis officijs colligimus; nam radices se habent quasi

in

CAPVT II.

TEXTVS ARISTOT.

Quoniam autem ex obscuris quidem manifestioribus autem fit certum, &c.

Breuis expositio textus.

13 INtentum Arist. in hoc 2. cap. est, aliam definitionem animæ assignare, per quam clarius, atque distinctius explicetur natura eius, & aliquo modo causam prioris definitionis contineat: & ideò per eam prior ipsa probari possit certa, atque euidenti demonstratione. Diuiditur autem caput in quatuor partes; in quarum prima propositis diuersis modis procedendi in tradendis scientijs, ac definitionibus rerum, distinguit quatuor genera vitalium operationum, ex quorum explicatione colligit definitionem animæ intentam. In 2. p. cõparat easdem operationes vitales cum principio, à quo procedũt: nempe anima; & cum subiecto in quo recipiuntur: quod est corpus, vel aliquã pars eius, docetque, quomodò distinguantur ex parte vtriusque; atque inter sese. In tertia duobus propositis, ac solutis dubijs constituit demonstrationem: per quam ex hac posteriori definitione priorem colligit, ac demonstrat. In vltima tandem, occasione desumpta ex vtraque definitione animæ, antiquiores quosdam philosophos laudat, quia benè locuti sunt de modo se habendi animæ in ordine ad corpus, alios verò reprehendit, quod diminuta quadã ratione de eodem senserint, repetitque priorem animæ definitionem, quasi ex posteriori probatum sit benè fuisse assignatam.

14 Duplicia sunt notiora, à quibus in tradendis disciplinis procedi potest, vt 1. lib. physicorum copiosè tradidit. Arist. quædam sunt notiora natura, nobis verò minus nota, & hæc absque dubio sunt entia nobiliora; alia ex opposito sunt notiora nobis, minus verò nota secundum naturam: qualia sunt propinquiora sensibus; vt corpora sensibilia. Deinde definitio tribus modis assignari solet. 1. per formam; vel materiam, aut per vtranque simul, quæ sunt partes essentiales definiti, vt docet idem Arist. 1. libr. Post. cap. 7. per materiam assignatur, dum dicimus, *Domus est compositum ex lignis, & lapidibus, cæterisque materiæ partibus.* Per formam si dicamus, *Hominem esse compositum physicum anima rationali præditum.* Per materiam verò, & formam simul dabitur: si dixeris, *Hominem esse compositum physicum corpore, & anima rationali constans.* Et definitiones istæ essentiales simpliciter

vocan

vocantur, quia per solas partes essentiales formalem, & materialem designantur. Aliæ verò dicuntur causales, quæ dantur per causam finalem, aut efficientem: per finalem quidem, vt si dixeris. *Domus est compositum artificiale ad conseruandum hominem factum*, per efficientem verò, *Eclipsis est interpositio terræ inter Solem, & Lunam*. 3. modo assignatur per vtrumque simul, videlicet per materiam & formam, & per causam finalem, vel efficientem, vt dum dicimus: *Homo est compositum physicum corpore & anima rationali constans ad beatitudinem conditum*. Ex his autem tribus definitionibus, prima vocatur conclusio, quia demostrari potest per secundam, & ideò secunda dicitur medium demostrationis; quia per illam demostratur prima. 3. verò vocatur ab Arist. demostratio positione differens, demostratio quidem, quia cum contineat primam, & secundam; continet totam demostrationem, per quam vna demostrat alteram, positione verò differens, quia non habet modum demostrationis, nempè dispositionem in figura, & modo; quæ dispositio cum resultet ex positione, & situ extremitatum; meritò vocatur positio. Et per carentiam huius positionis dicitur tertia hæc definitio à demostratione differre. Et exempla hæc manifesta sunt: per quæ intelligi debet aliud quod ab Arist. affertur in mathematicis figuris, nempè quadrangulo, & quadrato, quod propter eius obscuritatem mitto.

16 In tali autem definitione assignanda à notioribus nobis se progressurum asserit ad notiora naturæ, nobis verò ignota, & hoc præstat procedens à corpore animato ad animam: nam corpus animatum notius nobis est saltem cognitione confusa, (à qua in scientijs tradendis procedendum est) cum sit totum, & anima pars eius, totum vero notius nobis sit eodem genere cognitionis. Corpus verò animatum ab inanimato differre docet per vitam, nam illud viuit, hoc vero vita caret. Quo relicto, in corpore viuente vniuersaliter sumpto quatuor sunt genera vitaliū operationum: quę etiam vitæ genera vocari solent, nempè vegatio, sensatio, motus progressiuus, & intellectio. Et de vegetatione ait omnibus viuentibus cōuenire, satisque esse eam habere corpus, vt viuere dicatur, etiam si reliquis careat, ideò plantæ viuere dicuntur, quia vegetātur. Vegetari verò non est aliud, quam à principio intrinseco nutriri, & augeri per intussumptionem.

17 Ex his autem quatuor generibus vitalium operationum colligit quatuor species, seu gradus vitæ. Primus est eorum, quæ solum nutriuntur, & augentur, vt plantæ. Secundus eorum, qui non solum vegetantur, sed etiam sensu prædita sunt, vt omnia

in animali os,quia succum seu alimentū capiunt,& quasi sugere seu attrahere dicuntur,quod per folia, ramos,ac venulas distractum nutritioni totius corporis deseruit,& harum partium diuersitas notior,est ad sensum in cæteris viuentibus,vt in brutis,atque hominibus.Ex his igitur colligit Arist.quod si definitio aliqua animæ cōstitui potest omnibus animabus cōmunis, talis erit. *Anima est actus primus corporis physici, & organici*, nec est necessarium addere alias particulas nempe, *Potentia vitam habentis*,vt D.Tho.& expositores alij adnotarunt,quia per corpus organicum significantur; quare si aliquando adduntur,maioris tātum explicationis gratia fieri censendum est.Ex definitione verò colligi posse(ait)solutionem cuiusdam dubij, quod posset aliquis sic proponere Corpus, & anima sunt res diuersæ; ergo non possunt efficere vnū compositū,nisi vniantur,sed non possunt vniri,nisi per aliquid aliud à se distinctum,vniens verò est quasi forma vnitorum,quia videtur ea cōtinere:ergo anima non habet rationē formæ,vel actus,sed illud potiùs,quo vniūtur anima,& corpus,quia cum aliqua vniuntur, tāquā actus,& potentia,non indigent re alia,per quam vniantur,vt vnum efficiant,sed se ipsis,atque immediatè vniuntur,& ideò se ipsis,& non per rem aliam à se distinctā efficiunt vnum,per se quidem, & essentialiter,si sint actus essentialis,& essentialis potētia,per accidens verò, si sint actus accidentalis, & accidentalis potentia.Et rationem reddit, quia actus, & potentia in quocunque genere immediatè se respiciūt:ergo sine vlla alia re media apta sunt se coniungere, & vnum constituere, sed corpus & anima sunt actus,& potentia substantialis,vel essentialis:ergo sine vlla alia re media se coniungere apta sunt,& per immediatam coniunctionem vnum per se substantiale,seu essentiale constituere. Non tamen vult Arist.formā, & materiā,vel corpus, sic immediatè vniri,vt excludatur modus vnionis (vt intelliguntur, ac docent aliqui,quod 1.lib.phys.ostendimus falsum)sed per immediatā vnionem solum voluit excludere rem aliam mediam, quia nec possibile est sine modo vnionis coniungi,nec modus iste substantialis immediatam vnionem tollit.

Proposito ac soluto dubio confirmat, atque explicat simul Arist.definitionem animæ assignatā duobus exemplis:quorum primū est ab arte desumptū. Nā sicut se habet forma securis ad securim ipsam per artem cōfectam,sic suo modo se habet anima ad corpus animatum,quia sicut à forma artis accipit securis esse specificum rei artificialis, ita ab anima accipit corpus esse animatum,& viuens:si verò securis esset res naturalis,figura illa artificialis esset actus,& forma naturalis eius:ergo cum corpus

corpus animatum sit res naturalis, anima erit actus & forma eius. Aliud exemplũ naturale est ex partibus eiusdem corporis viuentis desumptũ. Oculus est quid cõpositũ ex organo, & potentia videndi in eo existẽte, si autem oculus ipse animal esset, absque dubio eius anima esset potentia videndi, quia dum eam habet, verè, & propriè oculus est, ea vero amissa non est oculus, nisi æquiuocè; sed ita se habet anima respectu animalis: ergo verè, & propriè est actus, & forma eius. Probatur minor, quia sicut ex organo, & potentia videndi constituitur oculus, qui est principium huius operationis vitalis, quæ dicitur visio, ita ex anima, & corpore constituitur animal, quod est principiũ operationum vitaliũ, ac sensitiuarũ, & sicut sublata potentia vidẽdi nõ permanet oculus, nisi æquiuocè, ita sublata anima non permanet corpus organicũ, aut viuens nisi æquiuocè, sicut animal, vel homo pictus. Corpus autem organicum, cuius actus & forma est anima, ait Aristot. idem esse, ac habens vitã in potentia, non quidem in potentia excludente actum, sicut semen dicitur viuens in potentia, non habens actu principium vitæ, aut vitalis operationis, quod est anima, sed potens habere vtrumque; sed corpus organicũ habet vitam in potentia sicut oculus dormientis dicitur esse actu oculus, & potentia videns, ita corpus organicum dicitur habere vitam in potentia, hoc est, vitalem operationem: quam vocamus vitam: sed principium eius habet actu nempe animam. Et vt vno verbo rem explicemus, corpus organicum habet vitam accidentalem in potentia, vitam vero substantialem non potentia, sed actu. 11

In vltima tandem parte capitis ex tota definitione animæ tanquam corolarium infert, quod anima non sit omninò separabilis à corpore, sed ex parte sit separabilis, hoc est, secundum aliquas partes, quæ sunt actus corporis; ex parte verò inseparabilis, hoc est, secundum partes alias: quæ non sunt actus corporis. Quid verò per partes intelligat, & quid per partes separabiles, & inseparabiles, non eodem modo exponitur, sed in quæstionibus explicabitur. 12

Concludit Arist. sententiam huius capitis dicens, quod licet definita sit anima in communi per actum, & formam corporis, & definitio sit communis omni animæ, hoc est, vegetatiuæ, sensitiuæ, & rationali: cum quo stat, quod aliquor partes eius sint separabiles, quia nullius corporis, hoc est, nullius organi corporei sunt actus, vt intellectus; nondum tamen esse probatum contra Platonem, quod anima sit forma informãs corpus, vel solum ei assistens ad motum, & operationes eius efficiendas, eo modo quo nauta dicitur assistere naui ad motum.

CAPVT

in animali os, quia succum seu alimentũ capiunt, & quasi sugere seu attrahere dicuntur, quod per folia, ramos, ac venulas distractum nutritioni totius corporis deseruit, & harum partium diuersitas notior, est ad sensum in cæteris viuentibus, vt in brutis, atque hominibus. Ex his igitur colligit Arist. quod si definitio aliqua animæ cõstitui potest omnibus animabus cõmunis, talis erit. *Anima est actus primus corporis physici, & organici*, nec est necessarium addere alias particulas nempe, *Potentia vitam habentis*, vt D. Tho. & expositores alij adnotarunt, quia per corpus organicum significantur; quare si aliquando adduntur, maioris tantum explicationis gratia fieri censendum est. Ex definitione verò colligi posse (ait) solutionem cuiusdam dubij, quod posset aliquis sic proponere Corpus, & anima sunt res diuersæ; ergo non possunt efficere vnũ compositũ, nisi vniantur, sed non possunt vniri, nisi per aliquid aliud à se distinctum, vniens verò est quasi forma vnitorum, quia videtur ea cõtinere: ergo anima non habet rationẽ formæ, vel actus, sed illud potiùs, quo vniũtur anima, & corpus, quia cum aliqua vniuntur, tãquã actus, & potentia, non indigent re alia, per quam vniantur, vt vnum efficiant, sed se ipsis, atque immediatè vniuntur, & ideò se ipsis, & non per rem aliam à se distinctã efficiunt vnum, per se quidem, & essentialiter, si sint actus essentialis, & essentialis potẽtia, per accidens verò, si sint actus accidentalis, & accidentalis potentia. Et rationem reddit, quia actus, & potentia in quocunque genere immediatè se respiciũt: ergo sine vlla alia re media apta sunt se coniungere, & vnum constituere, sed corpus & anima sunt actus, & potentia substantialis, vel essentialis: ergo sine vlla alia re media se coniungere apta sunt, & per immediatam coniunctionem vnum per se substantiale, seu essentiale constituere. Non tamen vult Arist. formã, & materiã, vel corpus, sic immediatè vniri, vt excludatur modus vnionis (vt intelliguntur, ac docent aliqui, quod 1. lib. phys. ostendimus falsum) sed per immediatã vnionem solum voluit excludere rem aliam mediam, quia nec possibile est sine modo vnionis coniungi, nec modus iste substantialis immediatam vnionem tollit.

9

Proposito ac soluto dubio confirmat, atque explicat simul Arist. definitionem animæ assignatã duobus exemplis: quorum primũ est ab arte desumptũ. Nã sicut se habet forma securis ad securim ipsam per artem cõfectam, sic suo modo se habet animã ad corpus animatum, quia sicut à forma artis accipit securis esse specificum rei artificialis, ita ab anima accipit corpus esse animatum, & viuens: si verò securis esset res naturalis, figura illa artificialis esset actus, & forma naturalis eius: ergo cum

10

corpus

corpus animatum sit res naturalis, anima erit actus & forma eius. Aliud exemplũ naturale est ex partibus eiusdem corporis viuentis desumptũ. Oculus est quid cõpositũ ex organo, & potentia videndi in eo existẽte, si autem oculus ipse animal esset, absque dubio eius anima esset potentia videndi, quia dum eam habet, verè, & propriè oculus est, ea vero amissa non est oculus, nisi æquiuocè; sed ita se habet anima respectu animalis: ergo verè, & propriè est actus, & forma eius. Probatur minor, quia sicut ex organo, & potentia videndi constituitur oculus, qui est principium huius operationis vitalis, quæ dicitur visio, ita ex anima, & corpore constituitur animal, quod est principiũ operationum vitaliũ, ac sensitiuarũ, & sicut sublata potentia vidẽdi nõ permanet oculus, nisi æquiuocè, ita sublata anima non permanet corpus organicũ, aut viuens nisi æquiuocè, sicut animal, vel homo pictus. Corpus autem organicum, cuius actus & forma est anima, ait Aristot. idem esse, ac habens vitã in potentia, non quidem in potentia excludente actum, sicut semen dicitur viuens in potentia, non habens actu principium vitæ, aut vitalis operationis, quod est anima, sed potens habere vtrumque; sed corpus organicũ habet vitam in potentia sicut oculus dormientis dicitur esse actu oculus, & potentia videns, ita corpus organicum dicitur habere vitam in potentia, hoc est, vitalem operationem: quam vocamus vitam: sed principium eius habet actu nempe animam. Et vt vno verbo rem explicemus, corpus organicum habet vitam accidentalem in potentia, vitam vero substantialem non potentia, sed actu. 11

In vltima tandem parte capitis ex tota definitione animæ tanquam corolarium infert, quod anima non sit omninò separabilis à corpore, sed ex parte sit separabilis, hoc est, secundum aliquas partes, quæ sunt actus corporis; ex parte verò inseparabilis, hoc est, secundum partes alias: quæ non sunt actus corporis. Quid verò per partes intelligat, & quid per partes separabiles, & inseparabiles, non eodem modo exponitur, sed in quæstionibus explicabitur. 12

Concludit Arist. sententiam huius capitis dicens, quod licet definita sit anima in communi per actum, & formam corporis, & definitio sit communis omni animæ, hoc est, vegetatiuæ, sensitiuæ, & rationali: cum quo stat, quod aliquot partes eius sint separabiles, quia nullius corporis, hoc est, nullius organi corporei sunt actus, vt intellectus; nondum tamen esse probatum contra Platonem, quod anima sit forma informãs corpus, vel solum ei assistens ad motum, & operationes eius efficiendas, eo modo quo nauta dicitur assistere naui ad motum.

CAPVT

in animali os, quia succum seu alimentũ capiunt, & quasi sugere seu attrahere dicuntur, quod per folia, ramos, ac venulas distractum nutritioni totius corporis deseruit, & harum partium diuersitas notior, est ad sensum in cæteris viuentibus, vt in brutis, atque hominibus. Ex his igitur colligit Arist. quod si definitio aliqua animæ cõstitui potest omnibus animabus cõmunis, talis erit. *Anima est actus primus corporis physici, & organici*, nec est necessarium addere alias particulas nempe, *Potentia vitam habentis*, vt D. Tho. & expositores alij adnotarunt, quia per corpus organicum significantur; quare si aliquando adduntur, maioris tantum explicationis gratia fieri censendum est. Ex definitione verò colligi posse (ait) solutionem cuiusdam dubij, quod posset aliquis sic proponere Corpus, & anima sunt res diuersæ; ergo non possunt efficere vnũ compositũ, nisi vniantur, sed non possunt vniri, nisi per aliquid aliud à se distinctum, vniens verò est quasi forma vnitorum, quia videtur ea cõtinere: ergo anima non habet rationẽ formæ, vel actus, sed illud potiùs, quo vniũtur anima, & corpus, quia cum aliqua vniuntur, tãquã actus, & potentia, non indigent re alia, per quam vniantur, vt vnum efficiant, sed se ipsis, atque immediatè vniuntur, & ideò se ipsis, & non per rem aliam à se distinctã efficiunt vnum, per se quidem, & essentialiter, si sint actus essentialis, & essentialis potẽtia, per accidens verò, si sint actus accidentalis, & accidentalis potentia. Et rationem reddit, quia actus, & potentia in quocunque genere immediatè se respiciũt: ergo sine vlla alia re media apta sunt se coniungere, & vnum constituere, sed corpus & anima sunt actus, & potentia substantialis, vel essentialis: ergo sine vlla alia re media se coniungere apta sunt, & per immediatam coniunctionem vnum per se substantiale, seu essentiale constituere. Non tamen vult Arist. formã, & materiã, vel corpus, sic immediatè vniri, vt excludatur modus vnionis (vt intelliguntur, ac docent aliqui, quod 1. lib. phys. ostendimus falsum) sed per immediatã vnionem solum voluit excludere rem aliam mediam, quia nec possibile est sine modo vnionis coniungi, nec modus iste substantialis immediatam vnionem tollit.

9

Proposito ac soluto dubio confirmat, atque explicat simul Arist. definitionem animæ assignatã duobus exemplis: quorum primũ est ab arte desumptũ. Nã sicut se habet forma securis ad securim ipsam per artem cõfectam, sic suo modo se habet anima ad corpus animatum, quia sicut à forma artis accipit securis esse specificum rei artificialis, ita ab anima accipit corpus esse animatum, & viuens: si verò securis esset res naturalis, figura illa artificialis esset actus, & forma naturalis eius: ergo cum

10

corpus

corpus animatum sit res naturalis, anima erit actus & forma eius. Aliud exemplũ naturale est ex partibus eiusdem corporis viuentis desumptũ. Oculus est quid cõpositũ ex organo, & potentia videndi in eo existẽte, si autem oculus ipse animal esset, absque dubio eius anima esset potentia videndi, quia dum eam habet, verè, & propriè oculus est, ea verò amissa non est oculus, nisi æquiuocè; sed ita se habet anima respectu animalis: ergo verè, & propriè est actus, & forma eius. Probatur minor, quia sicut ex organo, & potentia videndi constituitur oculus, qui est principium huius operationis vitalis, quæ dicitur visio, ita ex anima, & corpore constituitur animal, quod est principiũ operationum vitaliũ, ac sensitiuarũ, & sicut sublata potentia vidẽdi nõ permanet oculus, nisi æquiuocè, ita sublata anima non permanet corpus organicũ, aut viuens nisi æquiuocè, sicut animal, vel homo pictus. Corpus autem organicum, cuius actus & forma est anima, ait Aristot. idem esse, ac hàbens vitã in potentia, non quidem in potentia excludente actum, sicut semen dicitur viuens in potentia, non habens actu principium vitæ, aut vitalis operationis, quod est anima, sed potens habere vtrumque; sed corpus organicũ habet vitam in potentia sicut oculus dormientis dicitur esse actu oculus, & potentia videns, ita corpus organicum dicitur habere vitam in potentia, hoc est, vitalem operationem: quam vocamus vitam: sed principium eius habet actu nempe animam. Et vt vno verbo rem explicemus, corpus organicum habet vitam accidentalem in potentia, vitam vero substantialem non potentia, sed actu. 11

In vltima tandem parte capitis ex tota definitione animæ tanquam corolarium infert, quod anima non sit omninò separabilis à corpore, sed ex parte sit separabilis, hoc est, secundum aliquas partes, quæ sunt actus corporis; ex parte verò inseparabilis, hoc est, secundum partes alias: quæ non sunt actus corporis. Quid verò per partes intelligat, & quid per partes separabiles, & inseparabiles, non eodem modo exponitur, sed in quæstionibus explicabitur. 12

Concludit Arist. sententiam huius capitis dicens, quod licet definita sit anima in communi per actum, & formam corporis, & definitio sit communis omni animæ, hoc est, vegetatiuæ, sensitiuæ, & rationali: cum quo stat, quod aliquot partes eius sint separabiles, quia nullius corporis, hoc est, nullius organi corporei sunt actus, vt intellectus; nondum tamen esse probatum contra Platonem, quod anima sit forma informãs corpus, vel solum ei assistens ad motum, & operationes eius efficiendas, eo modo quo nauta dicitur assistere naui ad motum.

CAPVT

in animali os,quia fuccum feu alimentũ capiunt,& quafi fugere feu attrahere dicuntur,quod per folia, ramos,ac venulas distractum nutritioni totius corporis deferuit,& harum partium diuerfitas notior,eft ad fenfum in cæteris viuentibus,vt in brutis,atque hominibus.Ex his igitur colligit Arift.quod fi definitio aliqua animæ cõftitui poteft omnibus animabus cõmunis, talis erit. *Anima eft actus primus corporis phyfici, & organici*, nec eft neceffarium addere alias particulas nempe, *Potentia vitam habentis*,vt D.Tho.& expofitores alij adnotarunt,quia per corpus organicum fignificantur; quare fi aliquando adduntur,maioris t..tum explicationis gratia fierj cenfendum eft.Ex definitione verò colligi poffe(ait)folutionem cuiufdam dubij, quod poffet aliquis fic proponere Corpus, & anima funt res diuerfæ; ergo non poffunt efficere vnũ compofitũ,nifi vniantur,fed non poffunt vniri,nifi per aliquid aliud à fe diftinctum,vniens verò eft quafi forma vnitorum,quia videtur ea cõtinere:ergo anima non habet ratione formæ,vel actus,fed illud potiùs,quo vniũtur anima,& corpus,quia cum aliqua vniuntur, tãquã actus,& potentia,non indigent re alia,per quam vniantur,vt vnum efficiant,fed fe ipfis,atque immediatè vniuntur,& ideò fe ipfis,& non per rem aliam à fe diftinctã efficiunt vnum,per fe quidem, & effentialiter,fi fint actus effentialis,& effentialis poteria,per accidens verò, fi fint actus accidentalis, & accidentalis potentia.Et rationem reddit, quia actus, & potentia in quocunque genere immediatè fe refpiciũt:ergo fine vlla alia re media apta funt fe coniungere, & vnum conftituere, fed corpus & anima funt actus,& potentia fubftantialis,vel effentialis:ergo fine vlla alia re media fe coniungere apta funt,& per immediatam coniunctionem vnum per fe fubftantiale,feu effentiale conftituere. Non tamen vult Arift.formã, & materiã,vel corpus, fic immediatè vniri,vt excludatur modus vnionis (vt intelliguntur, ac docent aliqui,quod 1.lib.phyf.oftendimus falfum)fed per immediatã vnionem folum voluit excludere rem aliam mediam, quia nec poffibile eft fine modo vnionis coniungi,nec modus ifte fubftantialis immediatam vnionem tollit.

Propofito ac foluto dubio confirmat, atque explicat fimul Arift.definitionem animæ affignatã duobus exemplis:quorum primũ eft ab arte defumptũ. Nã ficut fe habet forma fecuris ad fecurim ipfam per artem cõfectam,fic fuo modo fe habet anima ad corpus animatum,quia ficut à forma artis accipit fecuris effe fpecificum rei artificialis, ita ab anima accipit corpus effe animatum,& viuens:fi verò fecuris effet res naturalis,figura illa artificialis effet actus,& forma naturalis eius:ergo cum corpus

corpus animatum sit res naturalis, anima erit actus & forma eius. Aliud exemplū naturale est ex partibus eiusdem corporis viuentis desumptū. Oculus est quid cōpositū ex organo, & potentia videndi in eo existēte, si autem oculus ipse animal esset, absque dubio eius anima esset potentia videndi, quia dum eam habet, verè, & propriè oculus est, ea verò amissa non est oculus, nisi æquiuocè; sed ita se habet anima respectu animalis: ergo verè, & propriè est actus, & forma eius. Probatur minor, quia sicut ex organo, & potentia videndi constituitur oculus, qui est principium huius operationis vitalis, quæ dicitur visio, ita ex anima, & corpore constituitur animal, quod est principiū operationum vitaliū, ac sensitiuarū, & sicut sublata potentia vidēdi nō permanet oculus, nisi æquiuocè, ita sublata anima non permanet corpus organicū, aut viuens nisi æquiuocè, sicut animal, vel homo pictus. Corpus autem organicum, cuius actus & forma est anima, ait Aristot. idem esse, ac habens vitā in potentia, non quidem in potentia excludente actum, sicut semen dicitur viuens in potentia, non habens actu principium vitæ, aut vitalis operationis, quod est anima, sed potens habere vtrumque; sed corpus organicū habet vitam in potentia sicut oculus dormientis dicitur esse actu oculus, & potentia videns, ita corpus organicum dicitur habere vitam in potentia, hoc est, vitalem operationem: quam vocamus vitam: sed principium eius habet actu nempe animam. Et vt vno verbo rem explicemus, corpus organicum habet vitam accidentalem in potentia, vitam vero substantialem non potentia, sed actu. 11

In vltima tandem parte capitis ex tota definitione animæ tanquam corolarium infert, quod anima non sit omninò separabilis à corpore, sed ex parte sit separabilis, hoc est, secundum aliquas partes, quæ sunt actus corporis; ex parte verò inseparabilis, hoc est, secundum partes alias: quæ non sunt actus corporis. Quid verò per partes intelligat, & quid per partes separabiles, & inseparabiles, non eodem modo exponitur, sed in quæstionibus explicabitur. 12

Concludit Arist. sententiam huius capitis dicens, quod licet definita sit anima in communi per actum, & formam corporis, & definitio sit communis omni animæ, hoc est, vegetatiuæ, sensitiuæ, & rationali: cum quo stat, quod aliquot partes eius sint separabiles, quia nullius corporis, hoc est, nullius organi corporei sunt actus, vt intellectus; nondum tamen esse probatum contra Platonem, quod anima sit forma informās corpus, vel solum ei assistens ad motum, & operationes eius efficiendas, eo modo quo nauta dicitur assistere naui ad motum.

CAPVT

CAPVT II.

TEXTVS ARISTOT.

Quoniam autem ex obscuris quidem manifestioribus autem fit certum,&c.

Breuis expositio textus.

13 INtentum Arist.in hoc 2. cap.est, aliam definitionem animæ assignare,per quam clarius, atque distinctius explicetur natura eius, & aliquo modo causam prioris definitionis contineat:& ideò per eam prior ipsa probari possit certa,atque euidenti demonstratione. Diuiditur autem caput in quatuor partes; in quarum prima propositis diuersis modis procedendi in tradendis scientijs,ac definitionibus rerum,distinguit quatuor genera vitalium operationum, ex quorum explicatione colligit definitionem animæ intentam. In 2.p.cōparat easdem operationes vitales cum principio,à quo procedūt: nempe anima; & cum subiecto in quo recipiuntur:quod est corpus,vel aliquā pars eius, docetque, quomodò distinguantur ex parte vtriusque;atque inter sese. In tertià duobus propositis,ac solutis dubijs constituit demonstrationem: per quam ex hac posteriori definitione priorem colligit,ac demonstrat. In vltima tandem, occasione desumpta ex vtraque definitione animæ, antiquiores quosdam philosophos laudat,quia benè locuti sunt de modo se habendi animæ in ordine ad corpus,alios verò reprehendit,quod diminuta quadā ratione de eodem senserint, repetitque priorem animæ definitionem, quasi ex posteriori probatum sit benè fuisse assignatam.

14 Duplicia sunt notiora,à quibus in tradendis disciplinis procedi potest,vt 1.lib.physicorum copiosè tradidit Arist.quædam sunt notiora natura, nobis verò minus nota,& hæc absque dubio sunt entia nobiliora; alia ex opposito sunt notiora nobis, minus verò nota secundum naturam:qualia sunt propinquiora sensibus, vt corpora sensibilia. Deinde definitio tribus modis assignari solet. 1.per formam;vel materiam, aut per vtranque simul, quæ sunt partes essentiales definiti, vt docet idem Arist. 1.libr.Post.cap.7.per materiam assignatur,dum dicimus,*Domus est compositum ex lignis, & lapidibus,cæterisque materia partibus.* Per formam si dicamus, *Hominem esse compositum physicum anima rationali preditum.* Per materiam verò,& formam simul dabitur:si dixeris,*Hominem esse compositum physicum corpore,& anima rationali constans.* Et definitiones istæ essentiales simpliciter vocan-

vocantur, quia per solas partes essentiales formalem, & materialem designantur. Aliæ verò dicuntur causales, quæ dantur per causam finalem, aut efficientem: per finalem quidem, vt si dixeris. *Domus est compositum artificiale ad conseruandum hominem factum*, per efficientem verò, *Eclipsis est interpositio terræ inter Solem, & Lunam.* 3. modo assignatur per vtrumque simul, videlicet per materiam & formam, & per causam finalem, vel efficientem, vt dum dicimus: *Homo est compositum physicum corpore & anima rationali constans ad beatitudinem conditum.* Ex his autem tribus definitionibus, prima vocatur conclusio, quia demostrari potest per secundam, & ideò secunda dicitur medium demostrationis; quia per illam demostratur prima. 3. verò vocatur ab Arist. demostratio positione differens, demostratio quidem, quia cum contineat primam, & secundam; continet totam demostrationem, per quam vna demostrat alteram, positione verò differens, quia non habet modum demostrationis; nempè dispositionem in figura, & modo; quæ dispositio cum resultet ex positione, & situ extremitatum; meritò vocatur positio. Et per carentiam huius positionis dicitur tertia hæc definitio à demostratione differre. Et exempla hæc manifesta sunt: per quæ intelligi debet aliud quod ab Arist. affertur in mathematicis figuris, nempè quadrangulo, & quadrato, quod propter eius obscuritatem mitto.

16 In tali autem definitione assignanda à notioribus nobis se progressurum asserit ad notiora naturæ, nobis verò ignota, & hoc prestat procedens à corpore animato ad animam: nam corpus animatum notius nobis est saltem cognitione confusa, (à qua in scientijs tradendis procedendum est) cum sit totum, & anima pars eius, totum vero notius nobis sit eodem genere cognitionis. Corpus verò animatum ab inanimato differre docet per vitam, nam illud viuit, hoc vero vita caret. Quo relicto, in corpore viuente vniuersaliter sumpto quatuor sunt genera vitaliũ operationum: quę etiam vitæ genera vocari solent, nempè vegatio, sensatio, motus progressiuus, & intellectio. Et de vegetatione ait omnibus viuentibus cõuenire, satisque esse eam habere corpus, vt viuere dicatur, etiam si reliquis careat, ideò plantæ viuere dicuntur, quia vegetãtur. Vegetari verò non est aliud, quam à principio intrinseco nutriri, & augeri per intussumptionem.

17 Ex his autem quatuor generibus vitalium operationum colligit quatuor species, seu gradus vitæ. Primus est eorum, quæ solum nutriuntur, & augentur, vt plantæ. Secundus eorum, qui non solum vegetantur, sed etiam sensu prædita sunt, vt omnia

bruta animalia. Tertius eorũ, quæ præter vegetationem, & sensum, motum progressiuum habent, vt perfectiora animalia. Quartus aliorum, qui præter hos tres gradus vitæ alterum habent eis longe perfectiorem, nempe intelligendi, vel ratiocinandi, vt sunt homines. Ex quibus colligit definitionem animæ hoc modo. Animatum distinguitur ab inanimato per opus vitæ ab anima procedens tamquam à principio, sed quatuor sunt genera viuentium, quatuor generibus vitalium operationum distincta; ergò bene definitur sic anima. *Anima est principium, quo primo viuimus, & sentimus; & mouemur, & intelligimus.* Addit autem primo, ad excludendam vitalem operationem, qua non primo, sed secundo viuimus.

18 Constituta definitione animæ, duo proponit, ac soluit dubia, vt eam magis explicet. Primum est, an quodlibet horum, nempe, vegetatiuum, sensitiuum loco motiuum, & intellectiuum sit anima ipsa talis speciei, vel non nisi pars animæ; hoc est, potentia eius. Gratia exempli, an vegetatiuum sit potentia animæ vegetatiuæ concessa ei à natura ad exercenda opera vitæ, vel sit anima ipsa vegetatiua, à qua eadem opera vitæ procedunt. Secundum dubium supposito, quod non sint diuersæ animæ, sed solum diuersæ partes, seu potentiæ eiusdem, an ratione seu definitione distinguantur, vel loco tantum seu subiecto? nam quidam hoc modo eas distinguentes appetitum in hepate, sensum verò in cerebro collocarunt. Et primo soluit dubium hoc secundum, afferitque euidens in primis esse, quod quatuor istæ potentiæ distinguantur ratione formali, aut definitione; quod

19 probat hoc argum. Potentiæ sunt propter actus, cum pro eis eliciendis datæ sint viuenti à natura, ab eis ergo desumere debent specificam distinctionem, sed actus harum potentiarum diuersi sunt: ergò etiam erunt potentiæ specie diuersæ. Minorem probat, quia sentire, & opinari, seu intelligere diuersi sunt actus propter diuersa obiecta in quæ tendunt. Distinctio verò earundem potentiarum secundum subiectum dupliciter considerari posse ait Arist. aut in eodem animali, ita vt omnes sint in eadem parte eius; vel diuersæ in diuersis, aut in diuersis animalibus, ita vt in quolibet sint omnes, vel quædam in vno, aliæ vero in aliis. Et respondet in quibusdam animalibus facile esse hoc iudicare, nempe in his omnibus, quorum partes abscissæ viuunt, qualia sunt reptilia ferè omnia, in quibus vita, sensus, & motus simul reperiuntur in eadem parte; & ideò, nec loco, nec subiecto separantur, nam tales partes viuere manifestum est, & ideò potentias habere vitales, moueri verò experimur, atque etiam sentire, quia si cupide pungantur, refugiunt: quod

signum

signum doloris est, dolor verò sine sensu tactus fieri non potest. Ex quo intelligimus, quod sicut anima plantarum extensa est per omnes partes eius, quia in eis abscissis, ac viuentibus reperitur, & ideò vna est actu in quolibet corpore, & plures in potentia: eodem modo anima horum animalium extenditur per totum corpus, & omnes eius partes, & vna est actu, in toto corpore, plures verò in potentia. De sola verò potentia intellectiua dubium esse posse inquit, an sit in aliqua parte determinata, vel organo corporis, an verò organica non sit, sed independens ab organo, ac proinde in singulis, & omnibus partibus corporis æqualiter reperta, ab omnibus partibus etiam, & singulis, à totóque corpore sit separabilis. Sed respondet ipse, potentiam intellectiuam alterius generis esse à cæteris potentijs vitalibus, quia non est organica, nec ab organo dependet sicut sensitiuæ, separari posse à corpore; vnde in omnibus, & singulis partibus eius æqualiter reperitur. Consideratæ verò potentiæ vitales in diuersis viuentibus destinguntur subiecto, & separari possunt, ita vt in diuersis subiectis reperiantur hoc modo, vt cum quatuor sint gradus potentiarum, nempe vegetatiuum, sensitiuum, loco motiuum, & intellectiuum; inferiores reperiri possint, & reperiantur sæpe sine superioribus, quamuis superiores sine inferioribus, nec reperiantur, nec reperiri possint. Gratia exempli, in plantis reperitur vegetatiuum sine sensitiuo, & in quibusdam imperfectis animalibus saxis perpetuò affixis reperitur sensitiuum sine loco motiuo, in animalibus verò perfectis ab homine diuersis reperiatur loco motiuum sine intellectiuo, & tandem intellectiuum in solo homine: sed in nullo animali reperiuntur sensitiuum, sine vegetatiuo, nec in homine intellectiuum sine loco motiuo, & vegetatiuo.

Primum dubium facile solui posse censuit Aristot. ex his quæ docuit in solutione secundi dubij, & propterea prius voluit soluere secundum. Solutio autem eius ex duobus constare potest, primum est vegetatiuum, sensitiuum, loco motiuum, & intellectiuum, dupliciter sumi posse, formaliter quidem, hoc est, pro principijs formalibus, vegetationis sensus, motus, & intellectionis, vel radicaliter pro principijs substantialibus, à quibus potentiæ ipsæ emanant. Partes animæ, duobus etiam modis accipi possunt, nempe pro partibus subiectiuis, aut pro partibus potestatiuis. Partes subiectiuæ dicuntur species respectu generis; vt homo, equus, & leo sunt partes subiectiuæ animalis. Partes verò potestatiuæ sunt potentiæ respectu substantiæ, à qua emanant, & quæ per illas operatur, vt intellectus,

& voluntas sunt partes potestatiuæ animæ rationalis. His igitur duobus præsuppositis, quærebat primum dubium, an quatuor illa sint diuersæ species animæ; vel solum diuersæ partes? Et respondet Arist. non esse species diuersas, sed partes, aut potentias, hoc est, non esse partes subiectiuas, sed potestatiuas: Quod verissimum est, quia secundum propriam, ac formalem significationem denotant principia formalia operationum vitalium, quę sunt potentię. Nihilominus si accipiantur pro principio radicali earundem potentiarum, & operationum, (vt suo modo accipi possunt) vocari possunt partes subiectiuæ, hoc est, diuersæ species animarum quę non solum proprijs definitionibus distinctæ sunt, sed realiter separatæ in diuersis animalium speciebus.

22 His dubijs propositis, atque solutis, iam in 3. part. capitis contendit demonstrare priorem definionem animę traditam in 1. c. per posteriorem traditam in hoc 2. quòd vt præstet, præsupponit duo, Primum quòd sicut duobus dicimur scire, nempè scientiâ tanquam forma, & anima tanquam subiecto, & duobus dicimur sanari, sanitate vt forma, & corpore tanquam subiecto, vel aliqua eius parte: ita duobus dicimur viuere, altero vt forma, altero vt materia. Secundum præsuppositum est, quòd forma, & actus recipiuntur in proprijs subiectis, vt sanitas in animali, aut parte eius: & ita id quo viuimus, vt forma erit in proprio receptiuo, vel materia: hoc supposito constituit hanc demonstrationem. Id quo primo viuimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus, est actus primus corporis physici, & organici: sed anima est id quo primò viuimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus: ergo anima est actus primus corporis physici atque organici. Minor est 2. definitio animæ, & conclusio est definitio prima, & ideò vtraque est per se euidens: solum restat maior probanda, in qua prima definitio prædicatur de secunda; quam sic probat, & simul explicat, Tria sunt in viuente

23 quocunque. Nempe corpus, anima, & compositum, sed compositum non est, quo viuimus, sed quod viuit, nec etiam quo viuimus, est corpus, aut materia, quæ solum est potentia, & potentia non viuimus: cum nec per illam distinguamur à non viuentibus, nec vita consistat in potentia, sed in actu: ergo solum

24 forma, & actus potest esse quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, & per conuersionem simplicem, id quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, erit actus primus, & forma corporis physici, & organici: quare euidens est etiam maior eiusdem demonstrationis.

In vltima tandem parte capitis, occasione sumpta ex definitionibus

tionibus animæ assignatis, laudat quosdam philosophos, qui bene locuti sunt de anima, dicentes animam non esse corpus, non tamen esse sine corpore, vt est actualis forma eius. Sed esse aliquid corporis, nempe actum, & formam corporis, non cuiuscumque, sed talis, hoc est, physici, & organici. Alios verò reprehendit, quia licet admitterent esse actum, & formam corporis: nihil de corpore determinate, cuius actus est, dixerunt; ideò diminuta quadam ratione locuti sunt.

TRACTATVS PRIMVS.

De Anima quantum ad eius essentiam.

EO ordine procedit Aristot. in hoc tractatu de anima, quo ipsemet docuit procedendum esse in tradendis scientiis rerum omnium 1. lib. de Poster. resol. cap. 1. videlicet, vt de subiecto scientiæ in primis præsupponatur, quod sit, & quid sit. Propterea Aristot. acturus de anima in hoc tractatu tanquam de proprio eius subiecto, ab eius substantia incepit, & ideò duplicem definitionem eius statim assignauit. Quod verò anima sit in rerum natura præsuppofuit, nec vllo modo probauit, quia satis per se erat manifestum. Pro rudioribus verò possumus id ostendere à posteriori ex operationibus, hoc modo; animata distinguntur ab inanimatis per quasdam operationes sibi proprias, quibus carent inanimata, vt plantæ, & animalia à lapidibus, & lignis per operationes vitæ, & sensuum: ergò prius distinguntur ab eisdem per animam, à qua habent, quod animata sint, & tales operationes elicere possint: quare necesse est fateri, quod animam habent, & ex consequenti, quod anima sit in rerum natura. Eodem igitur ordine procedemus nos in his nostris Commentariis, vt primò ea, quæ pertinent ad substantiam animæ discutiamus; quare primum tractatum de his instituimus, & prima quæstio eius erit, an anima sit substantia; quo constituto, aperietur nobis via ad examinandam vtramque definitionem ab Aristotele traditam, aliis quæstionibus eiusdem tractatus. 24

QVÆSTIO I.

An Anima sit substantia.

DE anima in vniuersali nunc agimus cum Aristotele, acturi postmodum de vegetatiua, & sensitiua in particulari in hoc 2. lib. & de rationali in 3. Propterea titulus quæ- 25

stionis vniuersaliter quærit, an anima sit substantia? Et fuit prima positio antiquorum Philosophorum asserentium animam esse harmoniam, seu consonantiam quandam: mouebantur verò ad id asserendum, quia tanquam certum præsupponentes nihil præter corpora esse in rerum natura, videbant omnia sublunaria corpora ex cōtrarijs qualitatibus esse composita ad certum quendam gradum attemperatis, ex quo habent in eo naturalem quandam proportionem, & quasi consonantiam, quam harmoniam vocabant, desumpta forte metaphora ex proportione sonorum, aut vocum, ex quibus harmonia quædam causatur in musica. Talem ergo harmoniam naturalis corporis decepti cogitarunt esse animam, & cum ex contrarijs qualitatibus, quæ sunt accidentia, constaret, vel fieret: existimasse videntur animam non esse substantiam, sed accidens. Quam positionem tribuit Arist. Empedocli in 1. lib. tex. 54. sed ipsimet Arist. hoc ferè idem attribuit Cicero 1. lib. Tusculanarū quæstionum, propterea quod in prima definitione docuerit animam esse actum corporis, pro actu corporis, pro actu verò habeatur in textu Græco (Entelechia) quæ non est aliud, (vt asserit idem Cicero) quàm continuata quædam motio, motionem verò accidens esse constat: & propterea imposuit Aristoteli, quod posuerit animam non esse substantiam, sed accidens, & eadem fortè ratione ductus, sed Nemisius, libro de natura hominis cap. 2. putauit etiam Aristotelem sensisse animam non esse substantiam, sed Gregorius Nissenus hoc idem tribuit cuidam Narcho lib. 2. de philosoph. & refert D. Tho. 2. contra gentes cap. 64.

26

27 Secunda positio non multum diuersa à præcedenti, fuit Galeni in lib. qui inscribitur. *Quod mores animi corporis temperamentum sequuntur*. c. 3. & 4. & lib. 3. de locis affectis cap. 6. asserentis animam non esse aliud, quàm temperamentum primarum qualitatum, quod constat non esse substantiam, sed accidens, quamuis re meliùs considerata lib. 2. de vsu partium cap. 8. fateatur se ignorare, quid sit anima. Sed probat esse temperamentum in duobus primis locis, 1. quia anima est id, quo pereunte, moritur animal, sed constat dissoluto temperamento corporis statim perire animal; ergò temperamentum est anima. 2. quia anima est principium, à quo oriuntur diuersæ passiones, & affectus, vt odium, amor, ira, cum cæteris. sed experientia notum est has diuersas passiones procedere ex diuerso temperamento; nam melancholici proni sunt ad tristitiam, & colerici ad iram; ergò anima non est aliud, quàm temperamentum corporis ex contrarijs qualitatibus constans: & ideò non substantia,

28

ſtantia,ſed accidens.In tertio loco poteſt connumerari ſententia Platonis, qui in Timæo docuit animam præſertim rationalem eſſe numerum quendam,vel etiam circulum,vt Ariſtot. teſtatur in lib. cap.3. conſtat autem numerum, & circulum ad quantitatem, & qualitatem pertinere, quæ accidentia ſunt, ideò ſignificare videtur animam non eſſe ſubſtantiam, ſed aliquod ex his accidentibus: quamuis D. Thom. in Commentariis primi libri, lectione 8. in principio adnotet morem Platonis fuiſſe per quædam ſymbola, & figuras de rebus loqui,& ideò ſæpe diuerſum longè tenuiſſe ſenſum ab eo quem verba ipſa videntur ſignificare; vnde numerum ſe mouentem vocaſſe animam credendum eſt propter multitudinem diuerſarum operationum, quales ſunt vegetatio, ſenſatio, intellectio, atque volitio, quas viuentia corpora exercent virtute animæ, vel anima ipſa, non quidem mota ab aliquo extrinſeco principio, ſed vt ſe mouens. Circulum quoque vocauit animam rationalem propter reflexas operationes, quas habet, & per quas ſe ipſam, proprias potentias, & operationes earum cognoſcere, & amare poteſt. Nihilominus Ariſtotelem, ait Diuus Thomas, merito illum reprehendere, non propter ſenſum, ſed propter verba, quibus occaſionem errandi vulgo ignoranti ſenſum ab eo intentum præbuit.

19 Veritas huius rei eſt, quod anima non ſit vllo modo accidens,vt videntur tres iſtæ ſententiæ aſſerere, ſed ſubſtantia. Ita Ariſtoteles in his duobus capitibus, & omnes eius interpretes. Atque etiam vniuerſa ſchola Theologorum cum D.Tho. in quæſt. de anima, artic. 1. 2. lib. contra gentes cap. 64. & 1. parte, quæſtione 75. artic. 1. & 2. & ſæpe alibi; quare neceſſarium non eſt nominatim quemcumque referre. A multis verò probatur rationibus parui momenti, vt bene Toletus, quæſt. 1. huius 2. libri. Sed ipſe etiam plures affert, ex quibus vix vnam, vel alteram efficacem reperies. Probari autem poteſt duplici argumento ſatis efficaci à priori, & à poſteriori. Et primum præſupponit duo principia ex ſe euidentia. Primum eſt, præter diuinam ſubſtantiam in ſe ſimpliciſſimam, creatas omnes eſſe realiter compoſitas: de quo nemo ſanæ mentis dubitare poteſt, niſi velit diuinam, ac ſummam Dei ſimplicitatem, atque excellentiam puri actus creaturis tribuere. Aliud principium eſt res omnes naturales,atque corporeas, tam viuentes, quàm vitæ expertes, ſubſtantias eſſe; quamuis plura accidentia habeant ad earum ornatum pertinentia, vt 30 lapis, & lignum præter quantitatem, & qualitates, quibus

ornantur, veram substantiam continent per se subsistentem, hoc est; independenter ab aliis, nullique inhærentem, vt per se est manifestum. His duobus principiis præsuppositis, sic procedit primum argumentum: Omnis substantia præter Deum essentialiter est composita; ergo si corporea sit, habet partes essentiales intra se, ex quibus realiter componatur: vna est materia, vel corpus, quam omnes admittunt, præter quam non est alia excogitabilis, nisi forma: ergo datur forma substantialis in his rebus, quæ vera sit substantia partialis, ex qua simul cum materia componatur: sed forma substătialis rerū viuentium est anima; sicut rerum non viuentiū est quæuis alia forma inferior, vt lapidis, atque ligni: ergò anima est forma substantialis componens cum corpore integram rem viuentem, & ideo vera substantia. Probatur minor, quia substantiæ animatæ distinguuntur specie ab inanimatis, tanquam longè perfectiores, vt euidenter ostendunt perfectiores operationes earum, sed distinctio specifica, & substantialis non est per materiam: cum hæc sit omnibus æquè communis, ita vt materia illarum sæpe transeat ad istarum formas, atque è conuerso: ergo distinguuntur specie substantiæ istæ per animam quæ proinde erit vera substantia.

31 Secundum argumentum à posteriori sumitur ex operationibus hoc modo: Natura cuiuscunque rei est substantia eius, (nam accidentia nòn sunt natura rerum, sed ad naturæ ornatum pertinent, in qua inhærent, & à qua sustentantur, & ideò entia secundum naturam, & non naturalia vocantur,) sed natura est principium intrinsecum motus, & cuiuscunque operationis naturalis; vt patet ex definitione tradita ab Aristot. 2. lib. Physic. ergo motus, & operationes naturales procedunt à substantia naturalium rerum, tanquam ab intrinseco principio: vlterius res naturales viuentes habent operationes perfectiores essentialiter, quàm non viuentes, vt patet de nutritione, sensationibus, intellectionibus, & volutionibus longè perfectioribus motu lapidis, & ligni; ergò naturam, & substantiam perfectiorem essentialiter, non ratione materiæ, aut corporis, cùm illa sit communis; ergò ratione animæ, quare hæc erit pars substantialis, per quam sunt perfectiores substantialiter: & ideò erit vera substantia, & nullo modo accidens.

32 Argumentum Ciceronis nullius momenti est, quia innititur falsæ interpretationi illius vocis (entelechiæ) non enim significat continuatam motionem, sed cum nouum sit vocabulum, & ab Aristotele inuentum, nouam interpretationem postulat ex mente eiusdem Aristotelis eliciendam, & præsertim ex

tim ex eiusdem capitis contextu, vbi de quidditate animæ loquitur; propria igitur significatio (entelechiæ) est actus perfectus, & quasi consummatus, quem constat esse primum, substantialem, & specificum, à quo res quasi absoluitur, & complete perficitur in propria specie, & talem docuit esse animam.

33 Sed nec argumenta Galeni aliquid probant: nam ad primum distinguenda est maior, quod anima sit id, quo deficiente moriatur animal, duobus enim deficientibus moritur animal, vel homo; altero tanquam forma substantiali, à qua recipiebat esse, altero tanquam dispositione, qua conseruabatur eadem forma in materia, vel corpore, & temperamentum quidem dispositio necessaria est ex parte corporis, vt in eo introducatur, atque conseruetur anima; quare eo dissoluto periit anima, vel desinit informare corpus, & moritur homo, vel animal; quia mors non est aliud, quàm separatio animæ à corpore, & ideò alterum, ac præcipuum, quo deficiente animal moritur, est anima. Maior ergò vera est de eo, quo deficiente, vt forma animal moritur, hoc enim solum potest esse anima: non est autem vera de eo, quo deficiente tanquam dispositione necessaria ad conseruationem formæ in materia moritur animal, & cum tale sit temperamentum, non benè probatur esse animam.

34 Ad secundum respondet D. Thom. 2. contra gentes, cap. 64. distinguendo etiam maiorem hac distinctione. Passiones atque operationes diuersæ duobus modis attribuuntur alicui, vel tanquam principio, & causæ principali, à quo non solum secundum rationem materialem, sed secundum formalem procedunt, & hoc est anima. Alio modo attribuuntur alicui, tanquam disponenti materiam, & hoc est temperamentum; ex cuius variatione variantur quidem passiones, vel diuersæ procedunt, quia variata dispositione alio modo se habet anima in corpore, & variata ratione materiali passionis, variatur etiam formalis ratio eius, & omninò procedit alia diuersa (non est enim sermo de passionibus quæ oriuntur ab essentia specifica, sed ab indiuiduali natura, quæ ex tali temperamento tanquam ex complexione ac dispositione dependet:) exemplum assignat D. Thom. in passione iræ, quæ pro materiali dicit feruorem sanguinis circa cor, & hoc modo attribuitur têperato cholerici hominis, tanquam disponenti ad illum: pro formali verò dicit appetitum vindictæ, quo pacto animæ potius, quàm temperamento attribuitur, quamuis etiam attribui possit temperamento, tanquam remotæ dispositioni, quia in quantum

proximè disponit ad feruorem sanguinis, ex consequenti iuuat quadam ratione materiali, & quasi remota ad appetitum vindictæ, sed vtroque modo desumpta passione procedit ab anima tanquam à præcipua causa media potentia existente in organo corporis.

QVÆSTIO II.

An Anima sit corpus.

35 MVlti ex antiquioribus Philosophis putantes ex vna parte animam esse substantiam vt quæstione præcedenti aduersus plures alios probauimus; ex altera verò nihil esse in natura rerum, quod non esset corpus, subtilius quidem, vel crassius secundum maiorem, vel minorem perfectionem propriæ naturæ (quod aliquando sensit D. August. vt fatetur. 5. lib. confess. cap. 13. & lib. 6. cap. 3. in principio, sic inquiens: *Cogitare aliquid substantia, nisi tale non poteram, quale per hos oculos videri solet*) dixerunt animam esse corporeum quid, vt Zeno, Hippassus, & Parmenides ignem quendam. Anaxagoras, Anaximenes, & Anaximander, aërem, Democritus, Leucippus, & cum his Pythagorei putauerunt esse minutissimas quasdam atomos in aëre per fenestram ingredientes, radiisque solaribus illuminato relucentes. Empedocles verò sanguinem esse voluit, &
36 Critias mixtum quid ex humore, & sanguine. Plures denique alij corpoream omninò eam posuerunt, à quibus forte non longe fuit Tertullianus in suo libro de Anima, & libro etiam de carne Christi, quamuis D. August. in bonum sensum eum interpretetur in libro de hæresibus, hæresi 56. & D. ipse August. lib. 22. de Ciuitate Dei; affirmat Aristot. sensisse cum his philosophis, quod anima sit quintum corpus præter quatuor elementa, eisque longè perfectius. Quod potest probari ex 2. lib. de generatione animalium, cap. 3. ad medium, vbi ita ait: *Sed enim omnis anima, siue virtus, siue potentia corpus aliud participare videtur, idque magis diuinum quàm ea quæ elementa appellantur, verum prout nobilitate, ignobilitatéve animæ inter se differunt, ita; & natura eius corporis differt.* Alij verò tenuerunt animam esse particulam quandam diuinæ substantiæ, seu diuinæ mentis, quasi à Deo ipso genitam: pro qua sententia refert D. Irenæus, lib. 1. aduersus hæreses, Carpocratem, & D. Theodoretus in lib. de diuinis Decretis, Cerdonem, & D. August. Gnostic. Manichæos, & Priscillianistas. lib. de hæresibus hæresi

tesi 46. & 70. de quibus asserit D. Hieronymus in epistola ad Marcellinum, existimasse, quod anima hominis fuerit genita 37 ex Dei substantia. Hæc tamen positio non est diuersa à prima, si originem eius intelligamus, quam egregiè tradidit Diuus Thomas 1. part. quæst. 90. artic. 1. asserens ex duplici alio errore ipsorum processisse: nam primo multi eorum credebant, non solum res omnes creatas corporeas esse, sensûque perceptibiles, sed Deum ipsum esse quasi primum corpus, à quo cætera omnia procedunt, præsertim anima omnium perfectissima; quare necesse est corporeum quid esse ab eadem substantia primi corporis deriuatum. Vnde, & Manichæi dixerunt, Deum esse lucem quandam corpoream, animam verò huius lucis partem quandam corpori alligatam. Alij verò ex eis crediderunt animam quidem quid incorporeum quodam modo esse, non tamen à corpore separatum, sed corporis formam, ita vt Deus esset quasi anima totius mundi, eum intuitu, & ratione gubernans; partes verò huius totalis animæ esse animam hominis, & aliorum animalium, sicut homo ipse, & animalia partes sunt totius mundi, quod præcipuè sensit Varro, vt testatur August. 7. lib. de Ciuit. Dei, cap. 5. 6. & 10. Anima igitur totalis Dei, diuisibilis erit, atque corporea. Et 38 ecce omnes isti sicut priores animam dixerūt esse corpoream, licet alia via processerint.

Veritas huius rei est, *quòd anima non sit corpus, & contrarium euidenter falsum*. Probatur primò ratione vniuersali præsupponente principium hoc. *Animatum differt ab inanimato sensu, & motu progressiuo*, quòd tanquam per se notum recepit antiquitas Philosophorū, vt testatur Arist. lib. 2. de anima, tex. 19. his verbis: *Animatū igitur ab inanimato duobus maximè differre videtur, motu, & sensu, accipimus autem à progenitoribus ferè duo hæc de anima*, & euidens experientia omnibus efficit manifestum. Ex quo ita arguo, corpora animata habēt in se principium sensus, & motus progressiui; cùm ex propria virtute sentiant, & moueantur ad omnem differentiam loci, ergo vel habent princi- 39 pium effectiuum horum motuum, vt corpora sunt, vel vt alia corpora, distincta ab inanimatis. Primum non potest esse verum, quia iam quodcumq; corpus moueretur tali motu, atque sentiret, quod patet esse falsum; ergo secundū est necessarium, quod vt talia corpora habeant principiū motus, & sensus, hoc est, vt animata: nam per hoc, quod animata sunt, distinguuntur ab inanimatis: sed non distinguntur per materiam, nec per eam sunt principia effectiua talium motuū, quia materia non est ratio agendi, sed recipiendi, nec principium distinctionis.

sed

ſed conuenientiæ:cum omnibus ſit communis,per actum igitur ſunt talia corpora diſtincta ab inanimatis, quia ratio talis corporis eſt ratio actus; ergo corpus animatum habet,quod ſit principium effectiuum ſenſus, & motus per actum proprium, ſed actus iſte eſt anima; ergò habet tales operationes ab anima,tanquam ab actu proprio.Probatur minor, quia operationes iſtæ conueniunt corpori animato,vt animatū eſt,ſiquidem per eas diſtinguitur ab inanimato, ſed eſt animatum per animam; ergò anima eſt actus corporis, à quo procedunt, & non corpus.

40 Probatur ſecundò alia ratione ſpeciali, quod anima non ſit corpus ex eo, quod ſit particula quædam diuinæ ſubſtantiæ corporea; quam colligere poſſumus ex D.Auguſt.in lib.de origine animæ,cap.2.& ex D.Thom.1.par.quæſt. 90. artic. 1. hoc modo. Tria habet anima, quæ à nemine poſſunt negari, quia euidenti experientia ſunt nota, nempe quod ſcientiam acquirat ex rebus ipſis; quod eam non habeat actu ante acquiſitionem, ſed ſolum ſit in potentia ad eam habendam, & tandem, quod poſtquam illam habet,non ſemper ea vtatur, nec ſemper ſit actu ſciens,vt in homine dormiente eſt manifeſtum. Et tria alia his oppoſita conueniunt Deo ex communi conſenſu omnium,videlicet, quod ſit purus actus, & ideò pugnet cum infinita perfectione eius,non habere aliquando ſcientiam. Quod omnibus modis ſit in ſe infinitus, & propterea nihil poſſit accipere, vel mendicare à creaturis ab eo potius accipientibus, quæcunque habent.Et tandem, quod ſit immutabilis, & ideò non poſſit mutari de ſciente in potentia, ad ſcientem in actu, quod manifeſtam dicit imperfectionem. Ex quibus euidenter ſequitur,animam non poſſe eſſe partem diuinæ ſubſtantiæ, cui repugnant,quæ conueniunt animæ.

41 Ad argument. verò illorum philoſophorum ex cognitione deſumptum, diſtinguendum eſt antecedens, nempe cognitionem fieri per ſimilitudinem, vel aſſimilationem rei cognitæ ad cognoſcentem,nam cognoſcens,& cognitum duobus modis conſiderari poſſunt,videlicet in eſſe rei,vel in eſſe cognoſcibilis,& cognoſcentis: & ſub priori conſideratione non oportet eſſe ſimilia, ſed etiam ſi diuerſam omninò naturam habeant, poteſt vnum cognoſcere aliud,quod conſtat euidenter in ſenſibus; nam viſus, & color res ſunt valde diuerſæ,& tamen viſus cognoſcit colorem: ſolum ergo eſt neceſſaria ſimilitudo, vel aſſimilatio cognoſcentis ad cognitum ſub poſteriori conſiderationes quo pacto accipiuntur in eſſe intentionali,ſub quo ſolum poteſt eſſe verum quod cognitum ſit intra cognoſcentem;

nam

nam secundum esse naturale sæpe extra illud est, talis autem assimilatio fit per species intentionales sensibiles,vel intelligibiles,quæ ab obiectis imprimuntur intellectui,vel sensui, nam per illas repræsentatur obiectum extra existens potentiæ cognoscitiuæ ,|& ratione huius repræsentationis habet esse cognoscibile actu,vel in prima potentia, & ratione eiusdem speciei dicitur esse intra cognoscentem.Et dum actu cognoscitur, per speciem expressam productam à potentia actu cognoscere, fit cognitum actu,& vnitur cognoscenti , fitque quodammodo vnum cum eo.Ad formam igitur argumenti,negamus animam cognoscentem corpora eis assimilari secundum propriam entitatem naturalem , sed solùm fit eis similis secundum esse intentionale,atque intelligibile per species eorum intelligibiles in se receptas , quare non oportet, quod anima sit corpus , sed spiritualis cum sit,potest corpora cognoscere.

43 Ad D. August. dicendum est , illud desumpsisse ex Cicerone, qui 1.lib.Tusculanarum quæstionum,imposuit Aristoteli,quod senserit animam nostram ex quinta quadam essentia corporea esse,sicut etiam,quod docuerit esse continuatam quandam motionem. Sed ne forte putet aliquis occasionem dedisse Aristolem loco illo,& verbis in argum.citatis,Respōdeo, quod si verba illa,& contextus,vel mediocri diligentia expendantur,constat plane,nihil tale ex eis deduci posse,non enim asserunt animam corpus esse vel corpore constare secundum suam substantiam,sed eius virtute potentiam quandam corpoream deriuari in corpus longè perfectiorem omni virtute elementorum , & hanc dicit esse calorem naturalem ; qui instrumentum est potentiæ vitalis,seu vegetatiuæ , potens ex alimento partem substantiæ viuentis producere ad nutriendum viuentia corpora, & semini plantarum,& animalium, atque hominum fœcunditatem quandam tribuere ad organizandum corpora , & vt instrumentum sit eiusdem viuentis ad generandum aliud sibi simile,quod non habet calor ignis : cum non possit illo medio ignis producere rem viuentem.

QVÆSTIO III.

An verum sit, animam esse actum corporis, vt prima particula priori definitionis asserit.

44 PRior Definitio animæ,quam 1.cap.huius primi libri tradit Aristoteles,ita habet: ***Anima est actus primus corporis physici, organici potentia vitam habentis***, præsupponit verò duo tanquā certa,

certa,& iam à nobis euidenter probata,nempè, quod anima sit substantia,& quod non sit corpus,quibus præsuppositis, titulus huius 3.quæstionis proponit primam partem eius examinandam, videlicet,an anima *Sit actus corporis.* Videtur enim falsa; quod probo 1. ex verbis eiusdem Aristotelis cap. 1. huius libr. textu 11. quibus distinguit diuersas partes,seu species animæ, & de quibusdam asserit manifestum esse,quod non sint separabiles à corpore, quales sunt anima vegetatiua,& sensitiua, idque probat,quia sunt actus eiusdem corporis, & actus alicuius non videtur separabilis ab eo. De alijs verò vt de intellectu,vel intellectiua anima concedit,quod sit separabilis à corpore,cuius ea,inquit, est ratio. *Quia nullius corporis est actus.* Negat igitur animam intellectiuam esse actum corporis : ex quo ita arguo; Definitio,& quælibet eius pars,debet conuenire definito, & quibuscumque sub eo contentis, sed esse actum non conuenit omni animæ ex mente Aristotelis, cum non conueniat rationali : ergo falsum est,quod anima in communi (quo pacto hic definitur) *sit actus corporis*, vt asserit hæc prima pars definitionis.

45 Sed ratione hoc idem probatur, quia intrinsecum est cuicumque actui siue primo vel secundo actuare rem cuius est actus,& ideò constituere eam in actuali esse:ergo nullo modo potest conuenire ei ratio actus, si aliquando cesset ab officio actuandi,quantumlibet actuare possit,sed animæ rationali non semper conuenit actuare corpus, cum naturaliter sit ab eo separata : quo tempore separationis constat non actuare illud, licet actuare possit; ergo non conuenit ei esse actum. Et si respondeatur verba in definitione non dicere actum, sed aptitudinem, & ideò satis esse animam pro statu separationis aptam esse ad actuandum corpus.Contra hoc est,quod dum verba definitionis ex propria significatione dicunt rationem actualem, non possunt accipi pro sola aptitudine,sed necessariò pro actu, alioqui non explicabunt essentiam definiti, vt si definiamus fortem, quod à fortitudine talis est, non sumitur fortitudo pro ea, quæ denominare potest fortem, sed pro denominante actu, aliter quilibet homo posset denominari fortis, licet fortitudine careat, ex eo solum, quod possit eam habere,quod patet esse falsum; ergo falsum erit animam separatam vocari posse actum corporis, ex eo quod actuare ipsum potest:cum actus ex propria ratione dicat actuationem, & ideo non possit pro potentia,vel aptitudine ad illam sumi.

46 Veritas huius rei est, *quod anima sit actus corporis*, vt prima pars definitionis Aristotelicæ asserit. Et ita in primis tenent omnes

omnes interpretes antiqui, ac recentiores, in expositione eius. Et probatur euidenti ratione: primo, quia animata distinguntur specie ab inanimatis, vt equus à lapide, sed non distinguntur per materiam, vel corpus, in quibus conueniunt potius omnia sublunaria; ergo distinguuntur per animam, à qua viuentia habent esse animata, & per carentiam eiusdem animæ cætera dicuntur inanimata: sed euidens est actum esse qui distinguit, & non potentiam: cùm hæc sit ratio conuenientiæ potius, quàm distinctionis; ergo anima est actus substantialis distinguens specie animata ab inanimatis. Secundò, quia animata sunt viuentia, & ex eodem sunt viuentia ex quo animata: ergo anima est principium vitæ, & operationum vitalium in eis, sicut est primum principium animatorum, vt sunt animata, sed primum principium vitæ, & vitalium operationum non est materia, quæ solum habet esse potentiam receptiuam; & non effectiuam motus, vel operationis, vt per se est manifestum; ergo primum principium vitæ est anima, principium autem effectiuum, vt tale est, actus: cum euidens sit omnia agere, vt sunt in actu, & nihil prorsus in quantum est in potentia; ergo euidens est animam esse actum. Ad testimonium igitur Aristotelis respondeo, per diuersas partes animæ non intelligere diuersas partes subiectiuas eius, quæ sunt diuersæ species animarum; nempe vegetatiuam, sensitiuam, & intellectiuam, sed diuersas partes potestatiuas, quæ sunt diuersæ potentiæ, & ita sentiunt D. Thom. & grauiores alij interpretes, vt in expositione textus primi capitis adnotaui. Probaturque efficaciter hunc esse sensum eius ex vtraque definitione animæ, in qua expresse docet se definire omnem animam, tam intellectiuam quàm sensitiuam, & vegetatiuam, ideò enim dixit in posteriori, *Animam esse principium, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus*, sed in hac definitione priori, quam modo examinamus, asserit animam esse actum corporis; ergo euidens est ipsum sentire, quod omnis anima, etiam intellectiua sit actus corporis. Probatur consequentia, quia ex eo probat animam esse actum corporis, quia est principium viuendi, sentiendi, mouendi, & intelligendi, sed in hoc antecedenti continetur omnis anima, etiam intellectiua; ergo etiam in consequenti, in quo dicitur, quod anima sit actus corporis. Vnde infero euidens esse, quod in prædictis verbis eiusdem capitis, in quo assignauit priorem definitionem non negauerit, quod anima intellectiua sit actus corporis, nisi velis in eodem capite sibi esse apertè contrarium. Negandum igitur est, quod ex mente Aristotelis,

47

48

49

stotelis, non omnis anima sit actus corporis, nam illis verbis in arg. oppositis non negat hoc de anima intellectiua, sed de quadam potentia eius, quæ est intellectus, de quo verum est non esse potentiam organicam, sicut sensus, & ideò nullam partem corporis informare: hoc enim significauit Aristoteles, dum dixit intellectum nullius corporis esse actum, hoc est, nullius partis corporis. Cuius pulchram rationem reddidit, nam si esset actus alicuius partis corporis (inquit) separari non posset ab ea, vt constat de potentiis sensitiuis; inhæret igitur intellectus in anima immediatè tanquam in proprio, & adæquato subiecto: & cùm anima informet omnes, & singulas partes corporis, verum est, ac necessariū in omnibus, & singulis partibus eiusdem corporis esse intellectum, quia repugnat non esse intellectum, vbicunque est anima: cùm sit naturalis potentia eius: in nulla tamen parte est per immediatam inhærentiam, sicut sunt potentiæ sensitiuæ in partibus determinatis, quæ appellantur organa earum.

50 Pro solutione secundi argum. adnotandum est actum primum & secundum in duobus differre (vt quæstione sequenti copiosius ostendetur) in priori quidem, quia actus primus habet modum formæ permanentis; cum tribuat esse subiecto per veram informationem: actus verò secundus, cum sit operatio quædam, habet potius modum statim transeuntis. Secundò differunt, quia actus primus est res quædam, secundus vero potius habet rationem modi, vnde fit, vt actus primus naturaliter vel etiam supernaturaliter possit separari à subiecto, & sine illo cōsistere, & actu etiam separetur, vt patet de anima rationali.

51 Actus verò secundus non possit consistere separatus ab agente, & suo modo, nec à subiecto, & termino: nam respectu horum trium rationē modi habet, quamuis diuersam, egreditur enim ab agente, est fieri termini, aut effectus, & recipitur realiter in subiecto, eiusque ratione dicitur idē subiectum taliter se habere: modus verò nequit esse sine eo, cuius est modus. Et ex vtraque differentia sequitur rationem actus primi posse conuenire formæ, etiam actu non informanti; habenti tamen intrinsecam aptitudinem, & inclinationem ad informandum, vel actuandum subiectum. Et ita sicut forma dicitur illa, quæ actu informat, vel apta est informare materiam, sic actus primus est, qui actuat subiectum, vel potentiam, aut talis est naturæ, vt actuare possit. Sed actus secundus cùm sit quasi actualis dependentia alicuius effectus ab agente, & egressio ab illo, non potest ratio eius saluari, nisi actu ab eo egrediatur, & eo ipso, quod intelligitur non esse actualem egressionem ab eo, intelligitur non

non esse operationem, nec in natura rerum consistere. Ex quibus ad formam argumenti; distinguenda est maior, quod ratio intrinseca cuiuscumque actus, tam primi, quàm secundi posita sit in actuatione, nã diuerso modo conuenit vtrique actuatio, secundo quidem, vt exercita, primo verò tantum vt concepta, & qua exerceri saltem possit: vel clarius; actui secundo conuenit ab intrinseco exercitium actuationis: cùm sit modus, primo verò conuenit tanquam formæ permanenti, & ideò actu exercenti officium informandi, vel potenti saltem exercere. Et dum dicitur verba in definitione aliquando non solam aptitudinem, sed actum importare, concedendum est. Quandò verò importent solum actum, vel etiam aptitudinem, ex natura definiti iudicandũ est; nam si hæc consistit in sola ratione actuali, vt patet in exemplo adducto de forti, actum dicunt definitionis verba: si verò natura definiti non in solo actu, sed in actu, vel aptitudine consistat, verba definitionis eius vnum, vel alterum importare censendum est. Et cum ita se habeat actus primus (vt ostendimus) dum in definitione animæ ponitur, non solam actualem coniunctionem cum potentia importat, sed hanc quidem, vel naturalem inclinationem ad illam, quam patet habere animam rationalem separatam à corpore; quare sicut in tali statu separationis non admittit rationem formæ, ita nec rationem formalem actus primi. 52

QVÆSTIO IIII.

An anima sit actus primus sola prioritate naturæ, vel etiam prioritate perfectionis.

PRæsupponit Titulus quæstionis distinctionem illam actus primi, & secundi positam ab Aristotele in hoc primo capite, text. 5. vbi actum primũ dicit esse, vt scientiam, secundum verò, vt speculationem. Et ideo habitus habet se, vt actus primus, speculatio verò ab eo procedens est actus secundus. Asserit verò differre actum prium, & secundum, sicut differunt vigilia, & somnus; quasi dicat habitum (cum sit res permanens) perseuerare in anima dormientis, etiam si eo tempore non operetur, operationem verò, vel speculationem solum haberi in vigilia, & statim transire. Hoc supposito asserit in 2. par. definitionis ita se habere animam informantem corpus, sicut habitum, ipsumque actuare quasi modo habituali, ac permanente, & ideò non solum in vigilia, dum operatur, sed etiam in somno dum ab 53

E

operatione cessat: & prætereà vocari actum primum,operationem verò ab ea procedentem solum haberi in vigilia, nec permanere, sed statim transire. Ita sentiunt omnes interpretes antiqui,& recentiores, quod etiam tanquam certum præsupponit titulus quæstionis.

54 Quærit autem, an anima sit actus primus prioritate naturæ tantùm, vel etiam prioritate perfectionis: Quod enim primus sit prioritate naturæ per se est manifestum; & hac etiam ratione probari potest, euidens est prius natura rem habere esse per formam substantialem; quam operetur,& eius virtute operari, & animata prius esse talia per animam, quàm opera vitæ habeant,& virtute eiusdem animæ, tanquam primo principio vitæ vitales elicere operationes:ergo euidens etiam erit animam prius actuare corpus, quàm operationem, & proinde animam esse actum primum prioritate naturæ. Solùm ergò potest esse dubium, an sit etiam actus primus prioritate perfectionis, ex eo, quod actus primus perfectior sit actu secundo, vel non dicatur hoc modo actus primus anima,quia actus primus imperfectior est secundo,sed solùm sit primus prioritate naturæ.

55 Et prima opinio est Caiet. quæst.3. de anima, vbi dupliciter ait sumi posse actum primum, & secundum; materialiter quidem,aut in esse rei,hoc est, pro ipsismet entitatibus eorum; vel formaliter in ratione actus. Et sub priori consideratione nobiliorem esse actum primum: cùm sæpe sit substantia, actus verò secundus cùm sit operatio, semper accidens: sub consideratione verò posteriori semper esse perfectiorem actum secundum: & cùm constet Aristotelem in definitione non sumere actum primum materialiter, sed formaliter potius sub ratione actus,quia verba in definitione formaliter sumi debent,sequitur non intellexisse, quod anima sit actus primus prioritate perfectionis,sed naturæ tantùm. Probat hoc argumento; actus qui nullam habet admistam rationem potentiæ, purior est, atque perfectior eo, qui aliquam rationem potentiæ habet admistam, sed actus secundus qui est operatio, nullam habet admistam rationem potentiæ, sed est vltima actualitas rei, nam dum res iam operatur, nihil ei potentiæ, neque actus superest, sed actus primus, qui est forma, aliquam habet rationem potentiæ admistam, nam postquam res per formam substantialem est in actu primo, adhuc est in potentia ad operationem,

56 tanquam ad actum secundum. Vnde sequitur,quod licet actuet subiectum, imperfectè tamen, quia illud relinquit in potentia ad vlteriorem actum; perfectior igitur est actus secundus, quàm primus: quod adeò verum esse ait, vt Aristotel. 1. Metaph.

taph. text. 51. dixerit, quod si Deus non esset in actu secundo, hoc est, in actuali operatione, nihil nobilitatis haberet.

57 Secundo probari potest, quia finis nobilior est iis, quæ ordinantur ad ipsum, sed actus primus ordinatur ad secundum, tanquam ad finem, quia vt docet Aristotel. 2. lib. de cœlo, textu 15. quælibet res producta est à natura, propter aliquam operationem propriam; ergò perfectior est primo. Et idem Aristot. 1. lib. ethico. cap. 11. & lib. 10. cap. 6. docet beatitudinem hominis consistere in contemplatione altissimarum rerum, quæ operatio, & actus secundus est, ergò perfectior est actu primo. Probatur consequentia, quia beatitudo est summa fœlicitas hominis; ergo debet consistere in actu perfectissimo eius. Probatur tandem, quia vnus actus perfectior est alio, quo minus dependet ab eo, nam maior dependentia maiorem denotat imperfectionem, sed actus secundus minus dependet à primo vniuersaliter loquendo, quàm primus à secundo, ergò perfectior est illo. Minorem probo in habitibus, & actibus, qui sunt actus primi, & secundi; nam primus actus, per quem producitur habitus scientiæ, vel virtutis acquisitæ, habetur sine eodem habitu per virtutem solius potentiæ; ergò non dependet ab habitu, qui actus primus est, & tamen habitus ipsi non habentur sine aliquo actu, imò nec vlla anima potest naturaliter esse sine vlla operatione; nam etiam in somno exercet aliquam operationem, & nutritionem habet semper.

58 Secunda opinio quorundam recentiorum duo asserit, & in vno à Caiet. recedit, in altero verò cum eo consentit, dicit enim primò, actum primum non solùm materialiter, vel in esse rei, sed etiam sub formali ratione actus simpliciter esse nobiliorem secundo, quod negat Caiet. deinde docet actum secundum quadam ratione, aut secundùm quid nobiliorem esse primo, in quantum illum perficit, & quasi actuat, in quo cum Caiet. sentit. Sed probant hoc secundum, in quo est difficultas, hoc argum. actus vt actus est nobilior potentia, vt potentia: cum illa sit perfectibilis, & iste eam perficiat, sed actus primus vt actus primus est, se habet ad secundum, tanquam potentia ad actum; ergò nobilior est secundus. Probatur minor, quia actus primus

59 perficitur per secundum, vt patet in re quacunque, cuius esse quod habet à forma, & actu primo, perficitur per operationem, quæ actus secundus est: ergò actus primus se habet ad secundum, tanquam perfectibilis ad perficientem, sed perfectibile, vt tale, se habet vt potentia, & perficiens vt actus, ergò actus primus se habet ad secundum, tanquam potentia ad actum.

Tertia opinio est aliorum, qui hoc modo distinguunt actum

primum, nempe vnus eſt, qui primo, & proximè ordinatur ad ſecundum, & huiuſmodi ſunt potentiæ, & habitus, & hunc dicunt minus nobilem eſſe, quam actum ſecundum, quia omninò eſt propter illum, tanquam propter finem; finis verò nobilior eſt iis, quæ ſunt propter finem. Alter actus primus eſt, qui non ordinatur primò & proximè ad actum ſecundum, ſed ad eſſe rei, conſequenter verò ad actum ſecundum, qui eſt operatio, & tales ſunt formæ ſubſtantiales, & præcipuè omnes animæ, quas docuit Ariſtot. in hac definitione eſſe actum primum prioritate, non ſolùm naturæ, ſed perfectionis. Hanc ſententiam ex

60 parte ſequuntur. Ricar. in 4. d. 49. art. 1. q. 4. Sotus ibidem art. 2. Medin. 12. q. 3. art. 2. in quantum aſſerunt quemlibet habitum etiam ſupernaturalem imperfectiorem eſſe actu à ſe elicito, & cùm habitus computetur inter actus primos, & actus inter ſecundos: vniuerſaliter ſentiunt inter hos actus primos, & ſecundos, illos eſſe imperfectiores, & perfectiores iſtos. Quod probant vnico argumento de lumine gloriæ, & actu viſionis beatificæ ab eo elicito, nam talis viſio ſummæ perfectionis eſt inter omnes, quos poteſt habere creatura; ergò longè nobilior eſt habitus luminis gloriæ, à quo elicitur. Probatur conſequentia, quia lumen gloriæ non eſt vltimus actus, nec facit hominem beatum ſine actu viſionis.

Noſtra ſententia his aſſertionibus explicatur. Prima, *actus primus ſubſtantialis* (qualis eſt ſubſtantialis forma, & præſertim anima) *non ſolùm ſub ratione materiali entitatiua, vt aſſerit Caiet. ſed etiam ſub formali ratione actus perfectior eſt actu ſecundo, non ſolùm ſimpliciter, vt aſſerit ſecunda ſententia Iuniorum, ſed etiam ſecundùm quid, & ſub quacunque conſideratione.*

61 Prior pars huius aſſertionis probatur contra Caietan. ex perfectione informandi animæ hoc modo; Propria, ac formalis ratio actus eſt actuare, atque perficere; ergò ille actus erit perfectior ſub ratione formali actus, qui perfectius actuat, ſed actus primus ſubſtantialis, qualis eſt anima, perfectius actuat, quàm operatio, quæ eſt actus ſecundus; ergò habet perfectiorem rationem formalem actus, & ideò erit actus perfectior, non ſolum perfectione entitatiua, & quaſi materiali (quod Caietan. aſſerit) ſed perfectione formali actus (quod negat.) Probatur minor, quia actus primus ſubſtantialis actuat ſubſtantialiter

62 tribuens corpori eſſe ſpecificum, & ſubſtantiale, non ſolùm propter ſuam entitatem, ſed etiam propter modum actuandi primarium, ac ſubſtantialem, operatio verò ſolum tribuit ſubiecto eſſe accidentale, non ſolum propter entitatem accidentalem, ſed etiam propter modum actuandi ſecundarium, & accident

accidentalem ordine naturæ præsupponentem substantialem actum, cum suo modo actuandi substantialiter; ergò etiam sub ratione formali actus, primus est perfectior secundo.

Posterior vero pars eiusdem assertionis, quod actus secundus, non sit perfectior primo, etiam secundum quid neque vllo alio modo; probatur. Actus secundus sub ratione formali actus secundi est accidentalis, & etiam si sit vltimus, est vltimus accidentalis, actus autem primus, qui est forma substantialis, est etiam substantialis actus; ergò sub ratione primi actus substantialis perfectior est actu secundo, sub quacunque ratione considerato. Probatur consequentia, quia quæcunque ratio actus accidentalis est inferioris ordinis, & perfectionis, quacunque ratione actus substantialis, sicut ratio accidentis est inferioris ordinis, & perfectionis respectu substantiæ, vt per se est manifestum. Itaque ratio actus primi vt 63 talis, hoc est, vt determinata ad actum primum substantialem, perfectior est quocunque actu secundo sub quacunque ratione actus secundi, siue actus secundi, vt secundi, siue vt talis actus secundi, quia actus secundus sub quacunque ratione 64 communi actus secundi, vel particulari, accidentalis est, & sub nulla ratione etiam particulari, potest esse substantialis: actus vero primus, vt talis actus primus est, substantialis esse potest, & verè est actus primus substantialis anima sub ratione animæ, & sub ratione talis actus primi, & ideò Aristoteles egregiè docuit animam esse actum primum, non solum prioritate naturæ, sed etiam prioritate perfectionis, quia de actu primo substantiali loquitur: cum tanquam per se notum præmiserit animam esse substantiam, & ideò substantialem formam, & substantialem actum.

Assertio secunda, *Omnes actus primi, siue sint potentiæ naturales, vel supernaturales habitus, sunt etiam perfectiores actibus secundis ab eis elicitis.* 65 Hæc est contra Ricar. Scotum, & Medinam, & Probatur efficaciter de potentiis; nam potentiæ naturales sunt actus quidam substantiæ permanentes, & radicati in ea, à quibus tanquam à causis efficientibus æquiuocis producuntur actus statim transeuntes, & producuntur quidem ab eis secundum substantiam, vel entitatem, & non solùm secundum modum, vt actus procedentes ab habitibus acquisitis, nec ipsi producuntur ab eisdem actibus secundis vllo modo; ergo isti actus primi sunt nobiliores omnibus secundis ab eis procedentibus; Probatur consequentia, quia causa æquiuoca nobilior esse debet proprio effectu, & permanentia perfectiora successiuis.

66 Sed responderi posset potentias non esse causas totales, & completas suorum actuum, sed simul cum obiectis concurrentibus per species intentionales tanquam partiales causas eos producere. Hoc tamen solum in primis verum est in potentijs cognoscitiuis, non in alijs, quæ totales sunt causæ suorum actuum; Præterea in agnoscitiuis adhuc efficaciter probat argum. quia licet verum sit solam potentiam non esse causam eorum, sed obiectum etiam concurrere, per speciem, nihilominus propter intrinsecam causalitatem, quam potentiæ habent tanquam virtutes substantiarum ad eosdem a tus eliciendos eis concessæ à natura, propter modum quoque essendi per-
67 manentem, atque intrinsecum, proximéque radicatum in eadem substantia, perfectiores longè sunt suis actibus, qui quasi extrinsecum modum habent, & statim transeuntem, nec virtutem habent vllo modo producendi potentias.

Probatur deinde eadem assertio de habitibus supernaturalibus, de quibus cõmunis sententia Theologorum tenet esse supernaturales secundum entitatem, vel substantiam:Et præterea in prima sui productione,nõ produci ab actibus:sed à solo Deo eos infundente, proprios verò actus efficienter producere,non solum quantum ad modum connaturalitatis, sed etiam quoad entitatem,vel substantiam eorum, nec solum vt instrumentales causæ,sed vt præcipuę,ac proportionatæ,atque etiam sunt qualitates permanẽtes. Actus verò statim transeunt;ergò longè per-
68 fectiores sunt actibus secundis. Et si respondeas habitum non esse causam totalem actus,sed simul cum potẽtia,hoc nihil obstat, quominus perfectior sit habitus, quia licet simul cum potentia cõcurrat ad eliciendum actum, eam tamen eleuando ad esse supernaturale,& virtutem ei tribuendo,vt possit concurrere ad productionem actus:iste autem modus causandi euidens signũ est maioris perfectionis,quam habet supra propriũ actum.

69 Assertio tertia, *Habitus acquisitus imperfectior est suo actu, & cum habitus habeat rationem actus primi, perfectior est in his actus secundus primo*: & quantùm ad hos actus, & habitus assentior Ricardo, Scoto, & Mædinæ.

Ad probandam hanc conclusionem præsuppono,quod habitus acquisitus non est causa sui actus quantum ad entitatem,vel substantiam eius, sed solum quantum ad modum facilitatis, promptitudinis, ac delectationis, vt docet sæpe Aristoteles, & tenet cum eo ferè vniuersa schola; quantum ad substantiam verò,à sola potentia producitur actus,vt constat de primo actu, quem non producit vlla ratione habitus,sed sola potentia,quia non excedit virtutem eius,sed proportionatus illi est,vt constat de actu

de actu scientiæ. Et hoc supposito ita arguo; actus est causa habitus secundum entitatem, aut substantiam eius, quem illo medio producit potentia,& nō producitur actus iste secundum substantiam ab habitu, sed secundum solum modum; ergò entitas habitus inferioris ordinis est respectu entitatis actus: cùm non possit eam attingere, & entitas actus ordinis superioris, cum eam vt causa æquiuoca causet: erit ergò in his actus secundus perfectior primo. Itaque vt benè fiat comparatio quorumcumque extremorum: vtrumque debet sumi tanquam denudatum omninò, atque distinctum ab altero, hoc est, ita vt nec illud includat, nec necessariò præsupponat. Et huius ratio est manifesta; quia comparanda sunt extrema secundum proprias, ac præcisas rationes, ita vt neutrum sumat aliquid ab alio, aut ex necessaria præsuppositione eius: nam illud quod hoc modo 70 desumpserit ab alio, non erit sibi proprium,& propterea etiam si ratione illius excedat aliud, ex quo illi prouenit: non dicetur illud excedere, sed potius dicetur vnum extremum adiuncto sibi altero excedere se ipsum. Vt ergò actum primum qui est forma substantialis, vel accidentalis, & actum secundum, qui est operatio, benè comparemus in ordine ad potentiam, ad quam constituendam, & perficiendam ordinantur, vtrumque debemus sumere,& neutrum, vt includens alterum, sed propria tantum eius, quæ habet ex propria ratione formali, consideranda sunt, vt ita concipiatur, ac si non præsupponeret alterum, vel illud includeret. Vt si comparemus animam vegetatiuam, quæ est actus primus corporis viuentis, cum nutritione, quæ est actus secundus eius, solùm debemus considerare in eadem actione perfectionem operationis vitalis, aut viuentis corpo- 71 ris, nihil de ratione, aut perfectione actus primi, nempe animæ, vt actus primus est, concipientes, quamuis consideretur operatio vitalis, cum ordine ad animam, vt est principium vitale, atque efficiens eius.

Secundò notandum est, quod actus primus perficitur per secundum accidentaliter, non quidem tanquam potentia passiua, sed tanquam actiua, hoc est, tanquam principium actiuum radicale, vel formale eius, vnde nec perficitur per ipsum ratione intrinseca, sed extrinseca tantùm, quia actio, vt actio non respicit subiectū, sed principium, à quo egreditur, & terminum, vel effectum, qui ea media præcedit, ac dependet ab eodem principio. Itaque actus secundus, vt talis solum comparatur per se cum primo, vt tali, tanquā cum principio actiuo,& extrinseco 72 eius,& ideò solū potest perficere eū extrinseca ratione. Et cùm principiū actiuū, vt tale, perfectius sit omni actu ab eo proce-

denti, vt probauimus, quia sua virtute illum continet, atque efficienter producit, sequitur actum secundum, etiam vt illud quadam ratione extrinseca perficientem minus nobilem esse, præsertim cum actus ipse primus, vt est principium secundi ratione intrinseca eum perficiat, tribuens ei totum esse, quod habet, vt per se est manifestum.

73 Ex his facile respondetur ad argumentum Caietan. concessa maiori, quod actus ille sit perfectior, qui minorem habet admistam potentiam, sed distinguendo maiorem, quod actus secundus nullam habeat admistam rationem potentiæ: nam ratione sui præcisè hoc non habet, sed in quantum præsupponit actum primum, quem si non præsupponeret, non posset constituere rem in actu perfecto, nec excludere ab ea omnem carentiam, vel priuationem; sed eum maiori absque dubio eam relinquere. Itaque si actum secundum consideremus præcisè, ex his quæ habet, vt est operatio, non excludit à subiecto nisi carentiam actus, ac perfectionis accidentalis, & actus etiam primus excludit maiorem, nempe carentiam actus ac perfectionis substantialis, vel accidentalis permamentis, & operatione perfectioris, quod euidens erit, si intelligamus per impossibile rem cum actu secundo, & sine primo, sic enim intellecta carebit actu ac perfectione substantiali, vel accidentali permanenti, quam habere potest, hanc ergò carentiam longè maiorẽ non tollit actus secundus, sed minorem, nempe actus, ac perfectionis accidentalis, ac transeuntis; ergo euidens est magis, & melius actuare primum ex se, quàm secundum ex se, quia maio-

74 rem carentiam melioris actus tollit à subiecto, licet melius actuet secundus præsupposito primo, quod ex præsuppositione primi præstat, cum ab eo accipiat suum esse, & totam nobilitatem, quam habet; non ergò ex se, vel ex propria ratione nudè considerata, quare solum potest argum. concludere, quod actus secundus simul cum primo præsupposito nobilior sit accidentaliter, quàm primus ipse sine secundo, non tamen ex propria ratione nudè considerata.

75 Ad Aristotelem verò dicimus, in Deo non esse distinctionem realem actus primi, & secundi, sed vtrumque pertinere ad simplicissimam substantiam eius; vnde eo ipso, quod non haberet actum secundum, nec habere illum posset: nam in his, quæ ex propria natura æterna sunt, vt docet idem Arist. 1. lib. de cœlo, cap. vlt. idem est esse, & posse; si autem haberet primum, & non posset habere secundum, idem actus primus imperfectissimus absque dubio esset, sicut anima, si non posset esse principium alicuius operationis vitalis: & ideò benè loquutus est Aristo

Aristoteles, dicens, si Deus non esset in actu secundo, sed solum in primo, paruam certè, vel nullam haberet nobilitatem, ex quo non sequitur nobiliorem esse actum, secundum ex propriis tantùm consideratum, sed solum, quod simul cum primo, quem necessariò præsupponit, & à quo accipit nobilitatem, quam habet, in statu perfectissimo constituat rem.

76 Ad confirmationem concessa maiori, neganda est minor, quod res sit propter operationem, tanquam propter præcipuum finem, sed cum operatio ipsa sit medium, per quod res consequitur suam perfectionem, finis in quem res per operationem ordinatur, est ipsamet per operationem perfecta, quare neque actus primus ordinatur ad secundum, tanquam ad finem, sed ad se ipsum perfectum per secundum. Ad aliud verò de contemplatione rerum altissimarum, vel clara visione Dei, in qua consistit summa fœlicitas hominis. Respondeo, operationem animæ non habere rationem beatitudinis ex maiori, vel minori perfectione actus secundi, sed ex eo præcisè, quod est assecutio summi boni, & quia hæc ratio assecutionis reperitur in operatione intellectus, & non in operatione voluntatis, docuit D. Thom. & cum eo maior Theologorum pars in clara visione Dei consistere beatitudinem nostram, potius quàm in amore, vel fruitione Dei. Et ad hunc sensum reducitur dictum Aristotelis de contemplatione rerum altissimarum: sed ex hoc non sequitur actum secundum esse perfectiorem primo, quia clara visio Dei comparata cum habitu supernaturali luminis gloriæ, à quo elicitur, minus nobilis est, vt probauimus in secunda assertione.

77 Circa vltimum argumentum, multa congerunt Caietan. & alij, varias afferentes distinctiones de actu primo separabili, vel inseparabili à secundo, de quibus nihil curandum est, quia ad præsentem quæstionem nihil prorsus referunt: nam siue actus primus sit naturaliter separabilis ab omni actu secundo, vel solum ab aliquo, vel etiam à nullo: cum certum sit distingui ab omnibus, & singulis realiter, & essentialter, & eos excellere omnibus titulis in 1. & 2. assertione enumeratis, necesse est nobiliorem illis esse, & cum de hac sola maiori nobilitate procedat quæstio, nihil prorsus refert ad illam separatio realis, vel inseparabilitas ab eis. Ad formam verò argum. concessa maiori, distinguenda est minor, quod in habitibus plus dependeat habitus ab actu, quàm è conuerso: nam in supernaturalibus, vel infusis falsa est, cum habitus isti non producantur effectiuè ab actibus, sed à solo Deo immediatè infundantur, actus verò in virtute eorundem habituũ contineantur, & ab eisdem tanquam

ab efficientibus eliciantur. De solis ergò habitibus acquisitis vera esse potest, quos concessit tertia assertio nostra minus nobiles esse, quàm actus, & ideò in his nobiliores esse actus secundos primis.

78 Ad Argum. secundæ opinionis distinguenda est maior, quod actus, vt actus sit nobilior, quàm potẽtia, vt potẽtia: nam duplex est potentia, ad quam compatari potest actus, nempe actiua, & passiua: & de actiua falsa est, quia cùm ad illã comparetur tanquam ad principium actiuum, à quo egreditur tanquam à causa æquiuoca, & in cuius virtute continetur, necesse est minus nobilem illa esse, & propterea actus secundus, vt talis comparatus cum primo, vt talis, imperfectior est, quia cõparatur ad illũ, nõ tanquam ad potentiam passiuam, sed tanquam ad principium actiuum, à quo procedit, & à quo longè nobiliori modo perficitur ipse, quàm idem principiũ actiuum ab eo, vt ostendimus.

Argum. 3. opinionis parum momenti habet, ad formam tamen eius distinguendum est antecedens, quod clara visio Dei perfectissimus actus sit omnium, quos habere potest creatura: nam comparata ad omnes alios actus secundos, quos habere potest, verum est, comparata verò cum actibus primis, & præsertim cum eo, à quo procedit, qui est habitus supernaturalis luminis gloriæ, planè falsum, vt probauimus.

QVÆSTIO V.

Quidnam per corpus physicum, & organicum intelligat Aristot.

79 Explicatis duabus primis partibus definitionis, quibus dicitur, animam esse actum, & esse actum primũ, sequuntur duæ aliæ, nempe *corporis, physici, organici:* de quibus potest esse dubiũ, quidnam intelligat Aristoteles, per *corpus organicum.* Et circa sensum huius particulæ duas sententias reperio, primã asserentẽ, *per corpus organicum*, intelligere Aristotelem, materiam primam non nudam, sed vt connotantem distincta, atque conuenientia organa pro diuersis operationibus vitæ exercẽdis: ita Greg. in 2. dist. 16. q. 2. Argentinas in 4. dist. 13. q. 1. art. 1. & alij. Ita etiã D. Tho. ad text. 4. huius lib. & in quæstione de spiritualibus creaturis, art. 3. ad 2. & Conymb. cap. 1. q. 1. art. 1. Connotare verò organa dicitur, quia licet ea actu habeat, non tamen pertinent ad naturã, vel entitatem eius, sed addunt supra illam qualitates, & alia accidentia, per quæ formantur, ac distinguntur, & ideò non tam significantur organa, quàm connotantur.

Videtur

Videtur hæc sententia expressa ab Aristotele textu 4. huius lib. vbi probans animanm non esse corpus, sed actum corporis, sic ait: *Corpus non est eorum, quæ in subiecto sunt, sed magis sicut subiectum, & materia*, & textu 7. docet ex anima, & corpore fieri vnum per se. Ex vtroque autem simul sumpto ita arguo; corpus cuius actus est anima habet se tanquam subiectum, & materia respectu illius; & ex vtroque fit vnum per se, tanquam ex actu per se, & potentia per se, sed proprium subiectum animæ, propriaque potentia in qua recipitur, quam informat, & cum qua cõstituit vnum per se, est materia orgonizata; ergò hæc intelligitur ab Aristot. in definitione nomine corporis organici.

Probatur deinde ratione. 1. quia actus importat ordinem intrinsecum ad propriam potentiam, quam aptus est informare; ergo per illam definiri debet, sicut etiam potentia ipsa per proprium actum, quem respicit: sed anima est actus informans, vt in difinitione dicitur; ergo per se, & ab intrinseco respicit propriam potentiam, hæc est materia prima organizata, & nihil aliud; per hanc ergo definita est ab Aristotele, & hæc debet intelligi in definitione eius nomine corporis organici. 84

Secundò per corpus organicum non potest intelligi compositum ex materia, & anima; ergo sola materia organizata debet intelligi. Probatur antecedens, 1. quia corpus organicum ponitur in definitione tanquam primum subiectum animæ, cuius actus vel forma dicitur esse; sed compositum ex materia, & anima nõ potest esse subiectum animæ, quia subiectum formæ, vt tale non includit formam, sed condistinctum est ab ea, & forma ipsa extra rationem eius: alioqui non possent vnum aliquid componere realiter, cum componentia debeant se excludere; ergo nec potest per corpus organicum in definitione intelligi, 2. quia si nomine corporis organici intelligeretur corpus animatum, sequeretur non definiri animam per aliquid prius, & notius se, sed per posterius, & minus notum cõtra præceptum definiendi per priora, & notiora traditum ab Aristotele 3. lib. Top. cap. 3. & lib. 6. cap. 3. loco. 21. Probatur consequentia, quia corpus animatum constituitur per animam, & effectus eius est: ergò posterior atque ignotior illa. 85

Prima opinio tenet per corpus organicum intelligere Aristotelem, non corpus incompletum, quod est materia organizata, sed completum ex eadem materia organizata, & anima constitutum, ita vt sensus definitionis sit, Anima est actus primus substantialis corporis animati, potentia vitam habentis, & hæc sententia eadem est cum sententia Caiet. & Scoti nuper citati à nobis circa sensum particulæ præcedentis, videlicet, 86

corporis

corporis physici, & asserente per corpus physicum intelligi ab Arist. compositum ex materia, & anima, vt tribuit ei esse corporeum præcisè, ita enim asserit hæc secunda opinio, per corpus organicum intelligi non solum materiam organizatam, sed compositum ex ea simul, & anima, secundum rationem formalem animæ, nempe vt tribuit ei esse animati, aut viuentis & eisdem rationibus probatur vtraque, quam tenet exprefsè D. Thom. in q. de ani. art. 1. ad 15. & 1. par. quæst. 76. art. 4. ad 1. his verbis: *Dicendum, quod Aristoteles non dicit animam esse actum corporis tantùm, sed actum corporis physici organici potentia vitam habentis, & quod talis potentia non abiicit animam; vnde manifestum est, quod in eo, cuius anima dicitur actus, etiam anima includitur, eo modo loquendi, quo calor est actus calidi, & lumen est actus lucidi, non quod seorsum sit lucidum sine luce, sed quia lucidum est per lucem, & similiter dicitur, quod anima est actus corporis, quia per animam, & est corpus, & est organicum, & est potentia vitam habens.* Hæc eadem fuit sententia antiquorum interpretum Aristotelis in commentarijs huius loci, Themistij, Simplicij, & Philoponi, quos sequitur Toletus super textum 4. & Caietan. quæst. 4. Probatur expresso testimonio Aristotelis, textu 10. huius lib. vbi explicans, quid intelligat in hac definitione animæ illis verbis, corporis physici organici potentia vitam habentis, sic ait: *Non est autem quod abijcit animum potentia existens, vt viuat, sed quod habet: semen autem, & fructus potentia huiusmodi corpus est.* Et colligitur etiam ex textu 8. vbi dixerat, animam esse, quod quid erat esse corporis; per quod definitur, sed certum est, quod anima non est, quod quid erat esse materiæ, nec materiæ organizatæ, quæ animam non includit, sed ab ea distinguitur, vt potentia ab actu: est autem eadem anima, quod quid erat esse corporis animati: cum tribuat illi esse specificum & definitionem; ergò id intelligit Aristoteles nomine corporis organici, & non solam materiam organizatam.

2 Sed probatur deinde ratione, quia essentialis ratio cuiuslibet formæ sumitur ab eius effectu formali, quem tribuit subiecto, vel tribuere potest, vt essentialis ratio albedinis est, esse constitutiuam albi, & lucis esse constitutiuam lucidi; ergo essentialis ratio animæ erit esse constitutiuam corporis animati; per hũc igitur effectum formalem, quem tribuere apta est corpori animato, definiri debet, potius quàm per materiam organizatam; nam licet media informatione tribuat eum, sed corpus ipsum animatum est ipsemet effectus formalis eius, sicut albedinis corpus album; melius ergo definienda fuit anima per corpus animatum tanquam per effectum formalem, quàm per materiam

riam organizatam.

In hac re tria mihi videntur dicenda. Primum, *benè posse vtroque modo definiri animam, videlicet per materiam organizatam, & per corpus animatum.* Quod efficaciter probant argum. vtriusque opinionis.

Secundum, *melius definiri per corpus animatum, quàm per materiam organizatam.* Quod primo probo ex fine proximo, in quem constituta est à natura quælibet forma, & consequenter anima hoc modo. Perfectius definitur res per proprium, atque proximum finem, quam per medium, quocumque finem tandem consequitur, cum clarius, atque distinctius constet essentialis ratio eius ex illo, quàm ex hoc: sed finis proximus in quẽ constituta est à natura anima, est constitutio corporis animati potentis habere operationes vitæ, informatio vero materiæ organizatæ solùm est medium ad eundẽ finem consequendum, eò enim tendit informatiò materiæ, vt constituatur compositum: ergò exactius definitur per corpus animatum quàm per materiam organizatam. Hoc etiam probat efficaciter ratio posterioris sententiæ de effectu formali.

2 Tertium quod assero est, *probabilius esse quod Aristoteles definierit animam per corpus animatum, nomine corporis organici intellectum, vt asserit secunda opinio, quàm per materiam organizatam per idem corpus organicum intellectam*, vt asserit secunda. Quod efficaciter probant testimonia Aristotelis à nobis adducta, & rationes ex eis deductæ.

3 Ad vtrumpue testimonium Aristotelis pro opposita opinione adductum simul cum argum. ex eis elicito concedenda est vtraque pars antecedentis: sed neganda consequentia, quod materia organizata intelligatur ab Arist. in definitione, nomine corporis organici, quia corpus organicum, vt Aristoteles ipse se explicans asseruit, non dicit nudum subiectum animæ, sed anima ipsa vestitum, aut informatum: sic ergò dicit materiam organizatam, vt non excludat, sed includat ipsammet animam, includens autem animam idem est, ac animatum, per quod tanquam per effectum formalem definiri debuit anima, potius quam per nudum subiectum, quod est materia organizata, quia non potest ratio formæ melius explicari, quàm per proprium effectum formalem.

4 Ad primum argum. concedendum est primum antecedens, quod actus importet ordinem intrinsecum ad propriam potentiam, quam aptus est informare, sed addendum, non solum importare ordinem ad potentiam, sed etiam ad proprium effectum formalem, nempè ad compositum, quod cum ea constituere

tuere aptus est. Imò hunc ordinem præcipuè importare, quia talem effectum respicit, vt proprium, ac proximum finem; potentiam verò, aut subiectum solùm tanquam medium ad eundem finem consequendum, & cum materia organizata sit nudum subiectum animæ, & corpus animatum per eam constitutum proprius effectus formalis, proximusque finis, cuius gratia aptus est eandem materiam informare, per talem finem nomine corporis organici intellectum ab Aristotele, potius definiri debuit, quàm per materiam organizatam.

Ad 2. argum. negandum est antecedens, quod per corpus organicum non possit intelligi compositum ex materia & anima. Et ad primam probationem eius, neganda est maior, quod corpus organicum ponatur in definitione tanquam subiectum animæ, sed ponitur potius tanquam quid constitutum formaliter per ipsam; & ideò tanquam corpus animatum, atque completum includens eandem animam, sicut album positum in definione albedinis, non significat subiectum eius, sed quid constitutum ex subiecto, & eadem albedine, quod effectus formalis est. Ad secundam probationem eiusdem antecedentis neganda est consequentia, quia licèt animatum sit effectus formalis animæ, & ideò in genere causæ formalis posterius, & secundum naturam in eodem genere ignotius, nihilominus cùm ex alia parte sit etiam finis proprius, ac proximus eiusdem animæ, cuius gratia facta est à natura in genere causæ finalis (potissimum inter causarum genera) priùs natura est, quàm eadem anima, & consequenter notius ipsa: quare benè potuit per illud definiri tanquam per natura prius, & notius. De mente etiam D. Thomæ dubitare non licet, cùm tam expressa sint verba vltimi testimonij, & maioris authoritatis, quàm alia; quare eis standum est.

Breue dubium circa vltimam particulam eiusdem definitionis.

6 VLtima Particula huius definitionis est, *Potentia vitam habentis*, de cuius sensu dubitamus, quem vt explicemus distinctio illa vitæ in expositione textus à nobis insinuata repetenda est. Vita duobus modis sumitur ab Aristotele diuersis suæ doctrinæ locis, pro vita substantiali, quæ radix est potentiarum, & actuum vitalium, & ideò quasi radicalis vita potest vocari, & hoc modo accipit ipse vitam lib. 2. de anima textu 36. dum ait, *Viuere viuentibus, est, esse*. Hoc est substantia ipsa, per quam dicuntur esse per se. 2. modo sumitur

pro

pro operatione vitali, cuius eadem vita substantialis radicale principium est, & formale potentia vitalis proximè emanans ab eadem vita substantiali, vt nutritio, & augmentatio, & cùm operatio vitalis non sit substantia, sed accidens, vita accidentalis appellari potest. Qua acceptione vitæ vsus est Aristoteles textu 3. huius lib. his verbis: *Vitam autem dicimus, quæ per ipsum fit, alitionem, augmentationem & diminutionem, &c.* Hoc supposito ad propositum dubium, Respondeo de sensu huius particulæ, *Potentia vitam habentis.* iuxta sensum præcedentis, videlicet, *Corporis organici*, iudicandum esse. 7

Vnde si corpus organicum accipiatur pro composito ex materia, & anima, non potest sumi habens vitam in potentia pro vita substantiali. Probatur euidenter, quia compositum includens animam, consequenter includit vitam substantialem, cuius formale principium est anima ipsa; ergo non potest verum esse de illo, quod habeat eandem vitam substantialem in potentia, sed eam habet actu; sumitur ergò pro habente vitam accidentalem in potentia, quæ est vitalis operatio procedens à vita substantiali tanquam à radice. Et in hoc sensu sine dubio sumitur ab Aristotele. Probatur 1, ex particula *Corporis organici*, quam probauimus ex verbis eius sumi pro corpore animato; & ideò habente vitam substantialem actu, non in potentia, 2. quia idem Aristoteles in hoc eodem cap. 1. textu 3. tradens eam doctrinam, ex qua statim colligit hanc definitionem, expressis verbis à nobis nuper relatis docet se accipere vitam pro operatione vitali nutritionis, & augmentationis, ita ergò eam in definitione accipit, & ideò de hac, & non de vita substantiali intelligit vltimam particulam eiusdem definitionis, *Potentia vitam habentis*, Iuxta aliam verò opinionem accipientem præcedentem particulam, *Corporis organici*, pro sola materia organizata non potest benè intelligi, *Potentia vitam habentis*, de vita pro operatione vitali. Intelligitur ergo de vita substantiali, ad quam materia organizata est in proxima potentia, sicut ad recipiendum animam, quæ formale principium eiusdem vitæ substantialis est, nam ad operationem vt talem, solùm est in potentia remota. Tandem vltima particula, *Potentia vitam habentis*, idem continet ac præcedens, nempè *Corporis organici*, sed aliquantulum magis explicatū, & ideò solum videtur possita maioris explicationis gratia. Integram igitur definitionem animę hoc modo declarare possumus: *Anima est actus primus corporis physici, organici, potentia vitam habentis.* Genus huius definitionis est actus, communis quidem animæ cum cæteris formis specie diuersis, per quem censetur exclusa potentia, seu materia, vel 8 9

corpus

corpus; cæteræ particulæ habent rationem differentiæ, & per primam excluduntur omnes actus secundi, per secundam, nempè, *Corporis*, excluduntur Angeli, qui licèt actus sint, completi tamen, ac per se subsistentes, quare nullius corporis sunt forma, vel actus; per particulam *Physici*, excluduntur corpora mathe-
10 matica prædicamenti Quantitatis, atque etiam artificialia. Et per particulam *Organici*, omnia corpora naturalia homogenea, vt elementa. Atque etiam omnes formæ substantiales eorum, quæ licèt sint actus corporis physici, homogenei tamen, & non heterogenei habentis partes diuersæ rationis, quæ vocantur organicæ. Vltima verò particula *potentia vitam habentis*, nihil excludit: cum solum maioris explicationis gratia addita sit.

QVÆSTIO VI.

An eadem definitio animæ sit quidditatiua.

11 EXposita definitione priori, duo restant circa qualitatem eius inquirenda, videlicet, an essentialis, vel quidditatiua sit, aut accidentalis, seu descriptiua, postremum an sit vniuoca ad omnes animas, vel quasdam ratione vniuoca, alias verò per quandam tantum analogiam comprehendat, & primum agitabitur in hac quæstione, postremum in sequenti.

Prima igitur opinio tenet, definitionem hanc non esse quidditatiuam, sed descriptiuam, vel accidentalem pro qua citantur Auicenna 6. lib. naturalium, Scotus in 2. dist. 16. quæstio. vnica, & alij, sed Scotus in eadem quæstione oppositum potius sentire
12 videtur, vt statim dicemus. Videtur autem hanc sententiam tenere Caiet. quæst. 4. de anima, vbi distinguit duos modos sumendi *corpus organicum*, in definitione animæ positum; Primo accipi posse ait pro materia, quantitate, qualitatibus, aut temperamento affecta, talique situ habente, ex quibus tamquam materialibus resultat organicum. Secundò accipitur pro forma, à qua habet rationem organici, aut talis organici, & hæc forma est potentia vitalis in eo residens, vt forma oculi est potentia visiua. Et si modo priori accipiatur definitio, tradita erit per corpus organicum tamquam per aliquid prius anima ipsa, quia dispositiones tempore præcedunt animam in materia, sicut quamcumque aliam formam substantialem. Si verò accipiatur modo posteriori, definietur anima per quid posterius se, nempe per suas potentias, aut facultates, per quas diuersa organa corporis constituuntur formaliter, sed vtroque modo descriptiua erit censenda definitio. Probatur

tur hæc sententia primò, quia anima secundum essentiam absoluta est: cùm sit substantia, ergò quicumque ordo ad aliud est ei accidentalis, præsertim si per eum tendat in accidentia, definitur autem per ordinem ad corpus, & ad corpus organicum, quod tale est per accidentia, nam diuersa organa distinguuntur in corpore animato ratione quantitatis, temperamenti, figuræ, & aliarum qualitatum: ergò non potest definiri quidditatiuè.

Secundo, definitio quidditatiua assignari debet per priora,& notiora definito secundum naturam, & non per notiora tantùm quo ad nos, nam hæc semper sunt accidentia, vel proprietates, aut effectus, per quæ repugnat rem definiri essentialiter: sed hæc definitio animæ quomodocumque accipiatur,non traditur per priora,& notiora naturæ,sed solùm per priora,& notiora nobis: ergò essentialis esse non potest. Probatur minor, quia quomodocumque accipiatur corpus organicum:est posterius natura anima ipsa,ergò non potest per illud definiri essentialiter: euidens est consequentia,& probatur antecedens: nam si corpus sumatur pro sola materia,posterior natura est anima; cum forma sit prior materia, sicut actus prior potentia in eodem genere. Si verò accipiatur corpus organicum pro materia disposita,vel organizata, accidentia includit:quod sufficit,vt sit natura posterius, & minus notum, quàm anima. Et si tandem excogitetur accipi pro materia organizata organizatione substantiali, vel pro composito ex eadem materia, & anima prout tribuente illi esse organicum substantiale, vel esse animatum, non minus sequitur per quid posterius definiri, & extra essentiam eius, quia tale esse organicum, vel animatum est effectus formalis animæ, sed effectus formalis est posterior,& extra essentiam eius,ergò non potest per eum quidditatiuè definiri. 14 15 16

Secunda opinio affirmat eandem definitionem essentialem esse, quam insinuauit D. Thom. 1. parte, quæst. 75. artic. 1. vbi disputans de natura, & essentia animæ docet, non esse corpus, sed actum corporis, sed per hanc definitioné dicitur esse actum primum corporis: ergo sentit essentialem esse. Idem etiam insinuat Scotus vbi suprà,concedens animam secundum suam essentiam esse actum corporis, quod explicat per hoc, quod sit principium formale vitæ; quare sensit per actum corporis organici habentis vitam in potentia essentialiter definiri. Ita Buridanus 2. lib. de anima, quæst.4.& omnes, qui asserunt definitionem hanc à posteriori demonstrari per sequentem, quos citabimus quæst. sequenti,& est iam ferè communis inter recentiores, longéque probabilior,& magis consona verbis,& sensui 17 18

Aristotelis. Probatur hoc secundum ex primo capite huius libri, cuius intentum in principio proponens ait, duo esse in eo determinanda, nempe, quid sit anima, & quæ sit communissima
18 ratio eius. Post assignatam verò definitionem asserit vtrumque esse in ea explicatum, quod nec verũ esset, nec propriè dictum, si descriptio tantùm esset, & non quidditatiua definitio, quia per descriptionem non explicatur, quidnam res sit, sed solum traditur medium quoddam extrinsecum, per quod quidditas eius aliquo modo possit à posteriori cognosci, sentit ergò Ari-
19 stoteles quidditatiuam animæ definitionem se tradidisse. Et cap. 2. hanc eãdem definitionem referens, posterioremque assignare volens ita ait, *Non enim solum ipsum quod sit, oportet definitiuam rationem ostendere, sicut plures definitionem dicunt, sed & causam inesse, & apparere*, quibus verbis apertè docet per hanc definitionem se explicuisse, quid sit anima, per posteriorem verò causam nobis notiorem eiusdem quidditatis animæ se tradere velle, per quam nobis appareat, hoc est, melius cognoscatur.

20 Probatur deinde ratione; primò, quia definitio quidditatiua est, quæ continet proprium genus, & propriam differentiam definiti, sed hæc definitio continet proprium genus, & differentiam animæ: ergò est quidditatiua. Probatur minor, quia anima est forma physica, sed propria ratio formæ est esse actum materiæ, sicut propria ratio materiæ est esse potentiam receptiuam formæ: ergò ratio actus intrinseca est animæ, & cuicumque alteri formæ substantiali, & est communis quibuscumque formis: ergò est ratio generica comparatione earum. Per cæteras verò particulas explicatur habitudo, seu proportio animæ ad determinatum corpus; cui tribuit esse specificum, ei quoque essentialis, & per quam distinguitur à cæteris formis:
21 ergò continent veram differentiam eius. Secundo, habitudo, seu proportio alicuius rei cum suo fine proprio, cuius gratia producta est, intrinseca est ei, atque essentialis, vt ostendit capacitas hominis ad beatitudinem: ergò essentialiter definietur per illam sed finis cuius gratia producta est anima, est constitutio corporis animati simul cum materia: ergò definitio absque dubio essentialis est. Probatur tandem, quia essentialis ratio partium sumitur ex habitudine, quam habent ad totum (cu-
22 ius ex propria natura sunt constitutiuę) atque etiam inter se se, & ideò Aristoteles 1. lib. physicorum definiuit materiam per ordinem ad compositum physicum: quod apta est constituere dicens. *Materia est primum subiectum ex quo fit aliquid, cùm insit, &c.* sed anima ex propria natura, & essentia est pars constitutiua

stitutiua corporis animati simul cum materia, & definitur per proportionem ad idem corpus animatum,& ad materiam;ergo essentialiter definitur.

Vt autem nostra sententia melius intelligatur, & argum. in 23 contrarium commodius solui possint; adnotandum est, quod esse actum primum corporis, vel ipsum informare dupliciter sumi potest,aut pro actuali exercitio informandi,vel actuandi, aut pro aptitudine ad exercendum illud. Et si 1. modo accipiatur, non potest esse essentiale animæ, sed accidentale, non quidem in eo sensu,vt intelligatur actuationem ipsam esse accidentalem, sicut est actuatio accidentalis formæ, quia dum anima actuat corpus, substantiali modo id præstat, & actuatio eius substantialis est: sed eam præstare dicimus accidere ani- 24 mæ, quia sine actuatione potest saluari essentia eius, quemadmodum saluatur essentia accidentis sine actuali informatione, vel inhæsione in subiecto. Sicut ergò verum est ad essentiam accidentis non pertinere actualem informationem, vel inhæsionem in subiecto, sed aptitudinalem: actualem verò extra essentiam eius esse, ita prorsus intelligendum est ad essentiam animæ non pertinere actualem informationem, sed aptitudinalem,quæ aptitudo non minus ei conueniet,si à corpore separetur, quàm cum informat ipsum, & de hac aptitudine informandi,& actuandi corpus intelligimus definitionem, dum affirmamus esse quidditatiuam non de informatione, vel actuatione. Vnde sequitur,quod quemadmodum est essentialis accidenti respectus transcendentalis ad subiectum, quod informare aptum est, ita est essentialis animæ transcendentalis respectus, aut secundum dici ad corpus,quod informare apta est,nec solum in sua essentia importat hunc respectum essentialem ad corpus in communi, sicut reliquæ formæ substantiales, sed ad speciale corpus, nempè organicum; quare sicut accidens non 25 potest definiri, nisi per subiectum, quia respectus ille non potest,nisi per subiectum explicari,ita anima non potuit definiri, nisi per corpus, & organicum corpus,quia essentialis respectus, quem importat ad illud, explicari non potest, nisi eo posito in definitione eius.

Ad notandum est secundò, quid nomine organi intelligatur, vt ex hoc declarari possit, quid intelligat Aristoteles per 26 corpus organicum. Organum idem ferè significat,quod instrumentum, & accommodatum ad corpus animatum, idem ferè significabunt organa eius, ac instrumenta ad exercenda opera vitæ, vt oculus erit quasi instrumentum ad videndum. Includit verò organum duo, vnum tanquam dispositionem, aliud tan-

quam formã, pro dispositione quidem includit certam quantitatem, aut magnitudinem, certum temperamentum primarum qualitatum, certam densitatem aut raritatem, certamque figuram, & hæc omnia accidentia certa vocamus, quia iuxta naturam potentiæ vitalis, ac vitalis operationis ab eadem potentia vitali elicienda determinatur magnitudo organi, temperamentum eius, densitas, atque figura, nam in quocunque genere rerum tale debet esse instrumentum, qualis est operatio, ad quam efficiendam ordinatur. Exemplum sumere possumus in corde, & cerebro, nam illud postulat temperamentum calidum in certa intensione; hoc verò frigidum determinatæ etiam intensionis, cor postulat talem figuram, cerebrum verò diuersam, cor tantam magnitudinem, & non maiorem, cerebrum verò diuersam, sicque de cæteris. Secundum quòd includit organum, est forma, & hæc est potentia vitalis, cuius proprius actus est vitalis operatio per idem organum tanquam per instrumentum exercenda, vt forma oculi est potentia visiua, vnde eo ipso quod potentia deficit, non permanet organum, nisi æquiuocè, quemadmodum deficiente, vel separata anima non permanet idem corpus organicum nisi æquiuocè, vt cadauer, vel corpus organicum depictum. Vnde si organum vt corpori animato accommodatum definire volumus, dicemus: *Organum, est pars animati corporis certa magnitudinis, temperamenti, densitatis, atque figura potentia vitali informata, ordinataque ad exercendam operationem vitalem iuxta exigentiam eiusdem potentia*, & corpus organicum erit, *quod partibus huius conditionis constat*, Aristoteles ergo in hoc lib. 2. textu 6. corpus ipsum organicum appellauit instrumentale, sicut organa ipsa appellauit instrumenta, siue instrumentales partes, & organizationem hanc vocat accidentalem, quia præter substantiam earundem partium corporis in qua organicæ conueniunt cum homogeneis, addit accidentia. Hæc verò organizatio accidentalis magis, vel minus perfecta est secundum maiorem, vel minorem perfectionem animæ, atque etiam organa ipsa perfectiora, atque plura. Præter eam vero plures (præsertim Iuniores) ponunt aliam substantialem, seu radicalem, quam dicunt formalem animæ, & quam dari colligunt à posteriori ex eadem organizatione accidentali explicata, hoc modo. Anima postulat diuersas partes corporis diuersis accidentalibus dispositionibus, ac potentijs vitalibus informatas; ergò diuerso modo substantiali, indiuiduali vnitur his partibus materiæ, ac alijs, ita vt si diuisibilis sit eadem anima; partes habeat diuersas secundum maiorem, vel minorem perfectionem

ctionem substantialem indiuidualem, quarum ratione postulat diuersas dispositiones, & accidentia in eis, diuersasque potentias vitales producit, quas non producit in alijs, sicut nec adeò diuersa accidentia pro dispositionibus exigit; si verò anima sit indiuisibilis, diuerso modo substantiali magis, aut minus perfecto, aut diuersis vnionibus partialibus vnitur eisdem partibus, & iuxta hos diuersos modos vnionis diuersum esse substantiale partiale, ac indiuiduale tribuit eisdem partibus: quod constat non habere formas substantiales inferiores, quæ easdem postulant dispositiones in omnibus partibus corporis, quia omnes partes earum sunt eiusdem rationis. Vnde inferunt, quod etiam si per potentiam Dei absolutam auferantur à corpore animato accidentia omnia, adhuc permanebit organicum organizatione substantiali, quamuis non organizatione accidentali; vtramque autem organizationem includit corpus organicum in definitione animæ positum. Sed de hac substantiali, quia non est certa, sed in opinione posita (quamuis semper à me approbata) copiosius dicetur inferius, vbi de differentia partium corporis organici ex professo disputabitur. 29

His prænotatis non erit iam difficile argumenta opposita soluere, & ad primum distinguendum est antecedens, quod anima sit ens absolutum: cùm sit substantia, nam absolutum ens est, prout distinguitur contra relatiuum prædicamentale, cuius totum esse est referri ad aliud, sed non est absolutum: prout distinguitur à relatiuo transcendentali, vel secundum dici, cuius quidem præcipuum esse absolutum est, & ad se, & ideò ens absolutum simpliciter vocatur, importat tamen respectum quendam intrinsecum, per quem ratio eius essentialis absoluta completur: & respectus iste eiusdem conditionis, & speciei est cum absoluto, quod complet, ita vt si illud substantia sit, substantialis etiam censeatur respectus, si qualitas eodem modo, & ad idem genus, atque speciem pertineat, vt patet de materia respectum intrinsecum importante ad formam, & substantialem quidem, sicut materia ipsa substantia est, ad speciemque substantialis potentiæ referendum, & talis est anima, cuius entitas absoluta quidem est, & ideò res absoluta simpliciter vocatur, sed incompleta, & partialis, aptáque coniungi cum materia ad constituendum compositum animatum, & ex hoc importat intrinsecum respectum, ac substantialem ad vtrumque, per quem completur essentia eius, & propter talem respectum appellatur relatiuum secundum quid, hoc est transcendentale, vel secundum dici, non tamen 30 31

32 simpliciter, vel prædicamentale. Quia relatiuum prædicamentale, nihil habet absolutum, sed totum suum esse, est ad aliud referri. Negandum igitur est ad formam argumenti, quod talis respectus ad corpus organicum, per quod definitur anima, sit ei accidentalis, sed intrinsecus, & essentialis est, quamuis anima sit entitas simpliciter absoluta, quia incompleta est, & per talem respectum substantialem completur. Quod autem additur talem respectum in quantum est ad corpus organicum necessariò esse accidentalem: cum organizatio fiat per accidentia, forma cuiuscumque organi sit potentia vitalis, de qua certum est esse accidens. Sic soluendum est, vt intelligamus duobus modis comparari animam ad organa corporis, formaliter, aut virtualiter, seu radicaliter, & de

33 comparatione formali, vel actuali non potest esse dubium, quin sit per accidentalem respectum, comparatio verò virtualis, aut radicalis, non est respectus ipse, sed fundamentum eius, quod non est aliud, quàm animam esse talis naturæ, vt postulet in corpore talem varietatem dispositionum, & organorum, quæ quidem accidentia, ac dispositiones ab illa emanant tamquam à prima radice. Quare talis comparatio licet sit ad accidentia, non est accidentalis, nec respectum accidentalem dicit, sed quid substantiale, aptúmque fundamentum accidentalis respectus.

34 Ad secundum, distinguenda est maior, quod semper res sit definienda per priora, & notiora natura; nam duobus modis contingit vnum definiri per alterum, vel tamquam per aliquid sibi essentiale, & tunc verum est, prius, & notius esse debere illud, per quod definitio quidditatiua assignatur, quia partes essentiales definiri notiores eo sunt semper in ordine ad notitiam distinctam eius. Sed alio modo contingit vnum definiri per alterum, non tamquam sibi essentiale, sed tamquam extrinsecum quoddam additamentum, sine quo non potest explicari essentialis habitudo, quam habet ad illud, per quam habitudinem tamquam per quid notius, ac prius in ordine ad cognitionem distinctam potest explicari definitio quidditatiua, & hoc modo potest definiri anima per materiam, vel corpus, quæ licet non pertineant ad essentiam animæ, & sint posteriora, & minus nota secundum naturam: proportio ta-

35 men ad illa essentialis est, & quia non potest eadem proportio explicari, nisi per illa, propterea ponuntur in definitione eius tamquam additamenta extrinseca, non tamquam priora, & notiora. Si verò per corpus organicum intelligatur compositum ex materia, & anima constitutum, quod vocamus animatum,

matum, aut viuens, concessa maiori, neganda est minor argum. quod non definiatur anima per prius, & notius secundum naturam, quia animatum finis est, ad cuius constitutionem ordinata est à natura anima, finis verò prior natura, & notior est iis, quæ eius gratia fiunt tanquam potissima causa naturalis, quare benè potuit quidditatiua definitio animæ per illum assignari.

QVÆSTIO VII.

An hæc definitio animæ sit vniuoca ad omnes animas.

TRiplex tantum genus, vel species animæ posuit Aristoteles vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem. Et de rationali diuerso modo loquuti sunt antiquiores philosophi: vt autem variæ eorum sententiæ intelligantur, distinguenda in primis est duplex forma, atque etiam duplex anima, vnam vocant informantem, & alteram solùm assistentem, forma, vel anima informans vocatur illa, quæ vnitur materiæ, vel corpori verà ac reali vnione, qua media tribuit ei proprium effectum formalem, & constituit cum eo compositum per se, & substantialiter vnum, quod notum est habere animam sensitiuam, aut vegetatiuam, atque etiam omnes formas substantiales inferiores. Forma verò, seu anima assistens est substantia quædam mouens aliquod corpus, absque informatione, sed per solam applicationem suæ virtutis ad ipsum, & talis est quilibet Angelus, aut intelligentia destinata à Deo ad mouendum corpus aliquod cœleste determinatum. Et proptereà vocantur animæ assistentes, quia assistunt corporibus ad motum. Qua distinctione præsupposita, certum est apud omnes, quod hæc definitio animæ sit vniuoca ad vegetatiuam,& sensitiuam, quia vtraque existimatur ab omnibus vera forma informans corpus,& cum eodem modo ad illud se habeat,necesse est vniuocam esse vtrique rationem formę,vel actus corporis.Propter solam igitur animā rationalem diuisi sunt authores; Quidam eorum existimantes non informare corpus, sed solum ei assistere ad motū, vt nauta naui,& proptereà non posse vniuocam rationem habere cum cæteris animabus, quæ per hanc definitionem potuerit explicari;sed quadā ratione analogica ei conuenire per attributionē, vel similitudinē ad animas sensitiuas, ac vegetatiuas. Et hæc est prima sententia negans hanc defini-

36

37

38

tionem esse vniuocam ad omnes animas, quia rationalis non est forma informans corpus, sed solum vocatur anima, vel forma ei assistens ad motum, quia vnitur ei ad varios motus, quare non conuenit illi, quod sit actus primus eius, nisi per similitudinem ad cæteras animas informantes. Ita Simplicius ad text. 7. huius lib. & Philop. ad text. 11. Alexand. in principio libri de sensu, & Sensi. & Iandunus, quæst. 3. huius libri existimantes quodlibet corpus habere suam animam sibi assistentem distinctam ab anima alterius.

Pro hac sententia citat Toletus, D. Gregor. Nissænum 1. lib. de anima cap. 5. libros tamen de anima non edidit, sed dispu-
39 tationem quandam de resurrectione, & anima quam ego legi, nec verbum in ea reperi, quod clare doceat animam intellectiuam non informare corpus, sed ei solum assistere, quin potius paulò ante medium illius docet expresse animam intellectiuam esse partem huius humanitatis, quod non potest esse verum, nisi eam constituat cum corpore tanquam vera forma eius. Quare dubitandum non est, quin veram formam informantem esse censuerit. Ad prædictam verò sententiam breuitatis causa referendæ sunt aliæ, quæ licet in quibusdam ab ea
40 differant, in hoc tamen conueniunt, quod negant animam rationalem esse formam corporis, sed ei vniri sentiunt ad motum tantùm. Et in primis sententia Platonis in Alcibiade, & in Phædone, quibus locis ita sentit. Vt etiam D. Thom. retulit 2. lib. contra gent. cap. 57. deinde sententia Themistij in suo lib. 2. de anima cap. 27. vsque ad 32. vbi docet hominem non esse compositum substantiale ex corpore, & anima rationali, sed substantialiter consistere in sola anima, quæ vocatur intellectus, hanc verò vniri corpori tanquam motorem mobili, & vnam numero esse in omnibus hominibus mouens omnium corpora, quia suam virtutem motiuam applicat ad omnia. Auerroës vero 3. lib. de anima, comment. 5. præter animam ve-
41 getatiuam, & sensitiuam videtur ponere in homine altiorem aliam intra gradum sentiendi, quam cogitatiuam vocat, & de potentia materiæ educi affirmat, corrumpique in morte hominis; præter has vero tres animas ponit intellectiuam, non informantem, sed solum assistentem, & vnam numero in omnibus hominibus ante generationem singulorum factam, & post mortem eorum permanentem, sed per eam non distingui hominem specie à brutis, sed solùm per animam cogitatiuam, par quam singularia tantùm cognoscit, vniri verò concedit intellectiuam animam (quam vocat intellectum) singulis corporibus, non pet informationem, sed ad intelligendum per phantasma

phantasmata, in quantum ipsemet intellectus vtitur phantasmatibus existentibus in phantasiis singulorum corporum, tanquam instrumentis ad producendas species intelligibiles, & in se recipiendas, per quas intelligit, & quia phantasmata concurrunt hoc modo ad intellectionem, quam ipse elicit. & eadem phantasmata sunt in corporibus, & ab eis producuntur, ideo attribuitur homini ex corpore, & anima cogitatiua composito intellectio, & in communi modo loquendi dicitur intelligere. Iuxta hanc igitur sententiam horum omnium philosophorum, si definitio Aristotelis comprehendit omnes animas, non potest esse vniuoca, sed analoga, quia cōmunis ratio animæ respectu informantium, & assistentium analoga est. 42

Vniuersale fundamentum horum omnium philosophorum quadruplex fuit. Primum quia materia, & forma, ex quibus fit compositum, debent pertinere ad idem genus, vel ad eundem modum essendi, imò ad eandem speciem: quia compositum vnius tantum speciei debet esse, ad quam necesse est pertinere partes eius, sed materia pertinet ad genus substantiæ corporeæ, intellectus verò, aut intellectiua anima ad genus substantiæ spiritualis, ergò repugnat hanc esse formam illius, & componere cum eo eandem rem vnius eiusdemque speciei. 43

Secundum procedit ex perfectione animæ rationalis in tribus consistente, quæ pugnare videntur cum imperfectione formæ. Primum est, quod non sit educta ex potentia materiæ, nec ab ea dependeat in suo esse, sed per creationem ex nihilo facta à solo Deo: forma autem corporis; cùm sit actus eius, vt potentiæ, in qua recipitur, & quam informat, ex eo educi debet, ab eoque dependere; ergo pugnat ratio formæ cum perfectione animæ rationalis.

Tertium est animam esse spiritualem, & incorpoream, & ideò immaterialem; ergo non potest informare materiam, quia potentia, & actus debent proportionari; sed potentia materiæ est materialis, & corporea: ergo non potest informari ab anima spirituali, alioqui constitueret hominem spirituale compositum.

Vltimum procedit ex perfectione essendi, & operandi; nam anima rationalis est per se subsistens, cùm sit per se creata, & creatio sit rei subsistentis; ergò repugnat ei ratio formæ. Probatur consequentia, quia informatio fit per inhærentiam: pugnat verò inhærentia cum substantia per se: de operatione verò intellectiua eius; docet Aristoteles textu 11. huius libri quod nullius corporis actus sit; ergo neque anima ipsa erit 44

actus corporis, vel forma eius.

Secunda sententia non omnino excludit animam intellectiuam à ratione formæ, sed realiter informare concedit, formaliter verò denegare ei videtur rationem formæ. Vnam enim animam tantùm ponens in homine, concedit vt vegetatiuam, sensitiuam informare quidem corpus, non tamen vt rationalem, sed quia eadem entitas realis, & indiuisibilis est, ideò eo ipso quod secundum duos inferiores gradus informat, censetur anima intellectiua realiter informare, non enim potest secundum illos informare, quin tota ipsa eius entitas sit in corpore illud informans, nihilominus si ratione vltimi gradus præcise consideretur, negat esse formam, & consequenter negat, quod sit forma in quantum intellectiua. Ita sentiunt Ferra. 2. lib. contra gentes cap. 58. non longè a fine §. *ad primum horum dicitur, quod ratio illa procedit*, Caie. 1. p.quæst.76. art.1.circa solutionem primi arg. & iuxta hanc sententiam videtur etiam definitionem animæ non esse vniuocam ad omnes animas formaliter sumptas, quia intellectiua, vt intellectiua non erit actus primus corporis, nisi fortè secundum solam assistentiam, quod est eandem animam præcise vt intellectiuam, aut rationalem esse formam secundum rationem analogam. Et probari potest, quia intellectus non alligatur corpori, nec alicui eius parti, imò neque operatio eius per corpus exercetur, vel in corpore recipitur; quare forma corporis non est, ergo nec anima intellectiua, vt intellectiua, cuius est potentia ab ea sub tali gradu accepta emanans, erit forma: deinde anima rationalis, vt intellectiua non est principium alicuius operationis corporis, ergò vt intellectiua non est actus primus, vel forma eius; antecedēs probo, quia intellectio est operatio solius animæ, & non corporis, cùm nec verum sit corpus, aut aliquam eius partem intelligere per se immediatè, sed ad summum per accidens, & remotè, quia intelligit anima, ergò anima non est principium alicuius operationis in corpore.

Secundò si anima non solùm est forma corporis quia sensitiua est, sed etiam formaliter vt intellectiua, euidenter sequitur, quod etiam si non esset sensitiua, sed intellectiua tantum, esset forma corporis: probatur consequentia, quia si esse formam habet ex gradu intellectiuo, quamuis eum solum haberet, per eum informaret corpus, sicut quia anima vegetatiua vt talis est forma, informat vt corpus in plantis per solum gradū vegetādi, quem habet in eis, sed si anima intellectiuā non esset sensitiua, non posset esse forma; ergò non habet

45

46

47

48

habet esse formam, vt intellectiuam, sed solum quia sensitiua est. Probatur minor, quia si non esset sensitiua, non esset anima: ergò non esset forma quia non potest esse forma inferior anima, sed Probatur antecedens, quia si non esset sensitiua, non esset actus corporis organici, nam sublatis sensibus auferuntur organa, sed si non esset sensitiua, non postularet organa sensuum, imò nec habere posset, cum hæc organa constituantur per potentias sensitiuas tamquam per formas: ergò non esset forma corporis. 49

Vera sententia tribus assertionibus explicanda est, & sit Prima. *hæc definitio animæ non conuenit vllo modo animabus, vel formis assistentibus: hoc est, neque ratione vniuoca, neque analogica, sed solum conuenit animabus, vel formis informantibus:* ideò si anima rationalis solum est forma corporis assistens, & non informans (vt asserit prima sententia) non conuenit ei vllo modo definitio. Probatur primo, ex duobus, quæ docuit expresse Aristoteles statim post assignatam definitionem animæ; primum est, non esse quærendum cur ex anima, & corpore fiat vnum per se, quia sunt actus per se, & potentia per se, & ideò per se vniuntur, & per se efficiuntur vnum, sed hoc non potest conuenire formæ assistenti: ergo nec definitio. Probatur minor, quia forma assistens solum vnitur accidentaliter corpori per potentiam motiuam, & in ordiue ad motum localem: quod est solum ei vniri accidentaliter, non ergò per se, sicut vnitur anima, quam definit Aristoteles. 50

Secundum quod esserit est, animam à se definitam sic se habere ad corpus, quod constituit, vt sit quod quid erat esse eius, hoc est, pertinens ad eius essentiam, & constitués ipsum in tali specie, sed forma assistens non potest sic se habere ad corpus, quod mouet, quia cum non informet ipsum, non potest ei tribuere aliquem effectum formalem intrinsecum, pertinentem ad quidditatem, & essentiam eius, nec proinde potest ei tribuere speciem: cum solum se habeat modo quodam extrinseco ad illud, sicut nauta ad nauim; ergò non conuenit ei definitio. Probatur deindè ratione, ex definitione ipsa asserente, animam esse, *actum corporis physici, & organici*, anima assistens non necessariò postulat corpus organicum, ergò non conuenit ei definitio: Probatur antecedens, in intelligentiis mouentibus orbes (quas vocant assistentes formas) nec enim corpora cœlestia organis prædita sunt, & quamuis essent, non minus moueri possent ab eisdem intelligentiis, quam si nulla haberét. 51

Secúda assertio; *Anima rationalis est vera forma informãs corpus.* Hæc inprimis veritas, est iá fidei cath. post definitioné Ecclesiæ

clesiæ, in Clement. prima de summa Trinitate, & fide catholica edita in Concilio Vienensi à Clemente V. vbi sic dicitur, *Quisquis deinceps asserere, defendere, seu tenere pertinaciter præsumpserit, quod anima rationalis, seu intellectiua non sit forma corporis humani per se, & essentialiter, tanquam hæreticus censendus sit.* Quã definitionem repetit, & approbat Concilium Lateranense 3. sessione 8. propterea opposita sententia illorum philosophorũ asserentium solum esse assistentem, & non informantem error est in fide. Probatur deinde expressis testimonijs Aristotelis, quæ penè innumera sunt, in quibus docet animam intellectiuam esse formam informantem corpus, ex quibus tria tantum selegi. Et primum habetur 1. libro de anima textu 90. vbi citat sententiam Platonis ponentis triplicem animam in eodem homine iuxta triplicem operationem vitalem, ita vt per vnam animam vegetetur, per alteram sentiat, & per alteram intelligat; & hanc sententiam reijcit tanquã falsam, affirmans omnes has operationes prouenire in eodem homine ab eadem anima; quod patet esse impossibile, nisi anima intellectiua sit vera forma. Probatur planè, quia euidens est nutritionem, & sensationem prouenire ab anima informante; cùm sint operationes vitales, quæ non possunt prouenire, nisi à principio intrinseco rei, sed ab eadem anima prouenit intelligere, quod est operatio vitalis, ergò anima intellectiua à qua prouenit, est forma informans.

53

54 Secundùm testimonium sumitur ex 1. lib. ethic. cap. 7. non longè à principio, vbi quærens Aristoteles in quo consistat summa fœlicitas, aut beatitudo hominis: Respondet in aliqua operatione eius esse ponendam, non quidem in ea, quæ communis sit ei cum brutis: & ideò non in operatione vegetatiua, nec sensitiua, sed in aliqua sibi propria, per quam distinguatur ab eis; & hanc dicit procedere ab anima intellectiua eius, per quam est homo, & distinguitur à brutis: sed non potest esse homo per animam intellectiuam nec distingui à brutis, si solum sit forma assistens, quia esse hominem, est esse substantiam, anima verò assistens non potest tribuere corpori, vel homini esse substantiale, cum solum assistat ad operationem, quæ est accidens; ergò necesse est, quod constituatur in esse substantiali hominis per eandem animam intellectiuam informantem, & media informatione tribuentem ei esse substantiale hominis.

Vltimum testimonium egregium profectò est, continetur-que 12. lib. meta. text. 16. & 17. vbi hoc discrimen ponit Aristoteles inter causas efficientes, & formales, quod illæ naturaliter possunt antecedere secundùm tempus suos effectus, formales

55

males vero non,sed simul semper sunt cum suis effectibus formalibus,vt sanitas cum sano, & albedo cum albo.An verò post eosdem effectus permanere possint. plures esse ait formales causas non permanentes, sed aliquam dari permanentem vt animam intellectiuam extincto homine, hæc sunt verba eius. *Causa itaque mouentes, tanquam antea orta existunt, quæ verò vt ratio,simul sunt:cum enim sanus sit homo,tunc etiam sanitas est,& forma anea sphara simul atque anea sphara, si autem aliquid posterius parmanet, considerandum est,in quibusdam enim nihil prohibet,veluti si anima talis sit,non omnis,sed intellectus, omnem namque fortassis impossibile est.*

Probatur deinde eadem assertio euidenti ratione; 1. quia euidens est hominem esse substantiam,atque substantialem speciem in eo prædicamento. Euidens quoque est secundò distingui specie ab equo,& leone sub genere animalis.Euidens est.3. hominem ex sua specie, atque essentia esse animal rationale. 16 Euidens tandem est distinctionem specificam non esse per potentiam,sed per actum,& ideò non esse per materiam, quæ potentia est; sed per formam quæ est actus,quia potentia non potest esse ratio distinctionis, sed conuenientiæ, distinctio verò per actum fit; ergo euidens erit distingui hominem ab equo, & leone per formam,sed distinguitur,quia est rationalis; ergo euidens est distingui per formam rationalem, quæ est anima intellectiua, & ideò euidens erit, animam intellectiuam esse formam informantem, & non solum assistentem, quia forma assistens non pertinet ad essentiam eius,cui assistit, nec vnitur ei essentialiter,sed solùm accidentaliter in ordine ad motum; quare non potest distinguere illud essentialiter ab alijs; 2.quia primum principium vitæ in rebus corporeis est anima;nam per animam distinguntur viuentia à non viuentibus:ergo primum principium vitalis operationis quæ vocatur vita,est eadem anima, sed secundum diuersos gradus vitalium operationum di- 17 stinguuntur diuersi gradus vitæ, & ideò dicimus animalia perfectiorem gradum vitæ habere, quàm plantas, quia perfectiorem habent operationem vitalem, nempè sensationem, sed intelligere est operatio vitalis perfectissima;& propria hominis, qui experitur se intelligere, sicut se sentire, & vegetari, ergo principium efficiens huius vitalis operationis eius est anima rationalis,aut intellectiua:repugnat autem esse principium per solam assistentiam:quia operatio vitalis debet esse à principio intrinseco,assistens verò,vt tale extrinsecum est:ergò debet esse principium per veram informationem,& ita erit vera forma.

Probatur tandem euidenter contra Auerronem,quia euidenter

58 ter experitur homo se intelligere, & hanc operationem esse sibi propriam, sed repugnat vllo modo ei conuenire per solam assistentiam intellectus: ergò necesse est, quod conueniat ratione animæ informantis. Probatur minor, quia per assistentiam intellectus solum hoc fieri asserit ille, quod est eundem intellectum vti phantasmatibus animæ cogitatiuæ (per quam constituitur homo in esse hominis, & distinguitur à brutis) ad producendum species intelligibiles eorundem phantasmatum, & recipiendas in se, sed ex eo, quod phantasmata hominis producant cum intellectu speciem intelligibilem repræsentantem eadem phantasmata, non sequitur hominem intelligere, quia productio specierum non est intellectio, quemadmodum ex eo, quod color illuminatus producat speciem visibilem in oculo se repræsentantem, non sequitur, quod color ipse, aut lumen videat, sed oculus tantùm videt eliciens visionem post productionem speciei; ergò nec per talem vnionem intellectus assistentis potest vllo modo attribui homini intellectio.

59 Assertio vltima. *Anima rationalis non solum inquantum sensitiua, & vegetatiua, sed in quantum rationalis est vera forma informans corpus, aut* (quod idem est) *secundum gradum rationalitatis verè informat ipsum.* Hæc in primis sequitur efficaciter ex verbis Clementinæ citatis, quibus decernitur, *Animam rationalem per se atque essentialiter esse formam corporis.* Quod sic probo. Id quod conuenit rei per se, & essentialiter conuenit ei, in quantum talis est, sed esse formam informantem conuenit illi in quantum rationalis est; ergò in quantum rationalis, est vera forma informans corpus, & non solum, vt vegetatiua, & sensitiua iuxta definitionem Ecclesiæ. Ideo videtur mihi sine periculo erroris non posse omninò negari, quod anima rationalis, vt rationalis est, informet corpus, etiam si dicatur informare,
60 vt vegetatiuam, & sensitiuam, quia si solum informaret secundum hos gradus inferiores, non esset verum, quod anima rationalis informaret per se, & essentialiter, sed solùm materialiter, & quasi per accidens, in quantum eadem entitas realis animæ informantis, vt vegetatiuæ, & sensitiuæ est rationalis.

Sed probatur ratione; primo, quia animam sensitiuam, aut vegetatiuam, vt talem informare corpus non est aliud, quàm tribuere corpori per veram informationem gradum sentiendi, ita vt verum sit animal esse formaliter sensitiuum, & plantam formaliter viuentem; ergò animam rationalem, vt rationalem, vel (quod idem est) secundum gradum rationalitatis esse formam corporis, non erit aliud, quàm tribuere corpori gradum rationalitatis per veram informationem, ita vt verum sit hominem

minem esse rationalem formaliter:sed euidens est id præstare; ergò euidens quoque erit, vt rationalem esse veram formam informantem corpus, Probatur minor, quia eodem modo verū est hominem esse rationalem formaliter, ac esse formaliter sensitiuum,& viuentem, ergò non minus anima rationalis, vt rationalis, est vera forma, quàm anima sensitiua,& vegetatiua, nec ipsamet minus est forma secundum gradum rationalitatis, quàm secundum gradum sensitiuum,& vegetatiuum. 61

Secundò, homo distinguitur specie substantiali à plantis sub genere viuentis, atque etiam à brutis, vt ab equo,& Leone sub genere animalis, sed distinctio specifica est per formam, quia materia non distinguit, sed potius est ratio conueniendi; ergo distinguitur per formam, & consequenter per animam: cùm omnia hæc sint animata, sed non distinguitur per animam, nisi vt rationalem, ergò vt rationalis est vera forma.

Vt autem veritas nostrarum assertionum clarius pateat, & argum. opposita commodius solui possint; Notandum est primò, animam rationalem (vt copiosius dicetur inferius) vna numero,& sola cum sit in homine, continere sua virtute gradus inferiores sentiendi,& vegetandi, quos continent anima sensitiua,& vegetatiua, eosque continere non tanquam efficientem causam, sed tanquam formalem. Ita tamen omnes continet vt non sint distincti realiter in ea, sed eadem entitas realis indiuisibilis potens eos tribuere eidem corpori, non minus quam distinctæ animæ eos tribuerent eidem homini, si in eo forent distinctæ. Secundò notandum est, animam rationalem non solum formaliter continere hos tres gradus vitæ, vegetatiuę, sensitiuæ,& intellectiuæ, sed per se, atque essentialiter, ita vt si eos nō contineret, non foret vllo modo anima rationalis, imò nec omninò esset anima. Quod probari potest, præsupposito, quod præter ipsam nō dātur in homine aliæ animę sensitiua,& vegetatiua, quod ex fide,& ratione naturali euidēti probabitur inferius, sed solùm sit in eo anima rationalis. Probatur hoc supposito. 1. quia anima est, *Actus primus corporis physici, & organici*, sed anima rationalis est anima; ergò debet esse actus corporis organici; quare ab intrinseco,& formali postulat corpus organis distinctum: sed non dantur nec excogitabilia sunt organa in corpore, nisi ad exercendas operationes sensitiuas, & vegetatiuis; ergo hæc eadem organa postulat ab intrinseco anima rationalis, vel non est anima, Minorem probo, quia potentiæ animæ rationalis, quæ sunt intellectus, & voluntas, nec sunt organicæ, nec operationes eorum exercentur per organa corpore a, vt per se est manifestum, vnde sequitur, quod anima rationalis

62 63 64 65

tionalis essentialiter, atque formaliter sit sensitiua, & vegeta-
66 tiua,quia organa sensuum sub formali ratione organorum cō-
stituuntur per potentias sensitiuas tanquam per proprias for-
mas, sed potentiæ sensitiuæ oriuntur ab anima sensitiua, vel à
gradu substantiali sentiendi tanquam propriæ eius,ergò anima
rationalis continet essentialiter gradum sentiendi, à quo pro-
ueniunt:cum non sit in homine alia anima sensitiua,à qua pos-
sint prouenire,& nisi eum contineret,anima non esset,quia nec
esset forma corporis organici. 2. anima rationalis essentiali-
ter est constitutiua hominis,sed homo ab ea constitutus essen-
tialiter est animal,viuens,corpus,& substantia:cum ex his præ-
dicatis, & earum differentijs constituatur essentialis definitio
eius; ergò anima rationalis essentialiter est constitutiua ho-
minis,animalis,& viuentis, & consequenter essentialiter con-
tinet hos tres gradus vitæ,nempè vegetatiuæ, sensitiuæ, & ra-
tionalis,eosque tribuit corpori.

67 Quibus ita constitutis soluenda sunt in primis argum. phi-
losophorum, & pro solutione primi adnotandum est,vulgare
illud in schola receptum,quod supremum infimi generis attin-
git infimum generis supremi,& è contra, quia se habet tanquā
medium inter supremum, & infimum genus,& propterea de-
bet participare vtroque extremo. Exemplum est in operatio-
nibus sensitiuis,in quarum genere supremum quid est, hoc est,
perfectissimum operatio phantasiæ,& phantasma ipsum per eā
productum, & supremum hoc sensitiui generis attingit infimū
generis superioris,nempe intellectionem humanam, ad quam
aliquomodo concurrere certum est,intellectio autem humana
infimum quid est sub genere intellectionis, cùm sit imperfe-
ctissima,& hæc eadem tanquam infimum supremi attingit su-
premum infimi nempè eandem operationem phantasiæ, vel
phantasma ipsum à quibus aliquomodo dependet. Iste autem
modus attingendi in eo consistit, quòd cùm anima sit princi-
68 pium intelligendi imperfectissimum ex propria natura, & es-
sentia,quia partiale, ordinatur etiam essentialiter ad intelli-
gendum media alia parte,ad quam dicit intrinsecum ordinem
hoc est,medio corpore per species medijs sensibus mendicatas
à rebus. Vnde sequitur,quod cum esse ordinetur ad propriam
operationem, & modus propriæ operationis sit iuxta modum
eiusdem esse animæ in sua natura importans intrinsecum ordi-
nem ad corpus; nata sit ei vniri propter perfectionem propriæ
operationis,hoc est,vt medio corpore, assequatur species ad in-
telligendum modo connaturali formæ. Hæc autem vnio cum
corpore non potest esse per solam assistentiam extrinsecam,
sicut

sicut vnitur Angelus corpori cœlesti ad motum, sed per informationem, vt probatum est. Et hinc intelligitur, quod licet anima rationalis sit spiritualis secundum propriam entitatem, ita vt nihil entitatis corporeæ, vel materialis permixtum habeat, non est tamen purè spiritualis, sicut Angelus, sed aliquomodo corporea, quia hæc eius entitas spiritualis, partialis est, & ab 69 intrinseco habet ordinem ad materiam, cui tribuit esse substantiale corporeum, & ideò est corporea tanquam quo aliud est corpus ab ea in tali esse corporeo constitutum, quod non posset constituere nisi per informationem, quare ita anima spiritualis est, vt sit vera forma corporis. Sed posset aliquis contra hunc nostrum discursum ita arguere, licet anima rationalis essentialiter sit pars, & ideò forma, & actus alicuius potentiæ, non 70 tamen potentiæ corporeæ, quæ est materia, vel corpus, sed potentiæ spiritualis, quam non repugnat dari, sicut datur spiritualis actus: huic ergo potentiæ spirituali posset vniri, & constituere cum ea compositum spirituale ex potentia, & actu spirituali. Vnde sequitur non probari efficaciter ex eo, quod anima sit substantia spiritualis imperfecta, & partialis, quod apta sit vniri materiæ corporeæ, & ideò constitutiua compositi corporei; nec etiam, quod sit aliquo modo corporea tanquam, quo, hoc est tanquam forma corporis, & apta constituere compositum corporeum, sub cuius genere, vel specie ponatur.

Respondetur tamen impossibile esse talem potentiam in genere 71 substantiæ spiritualis, cui vniretur anima ad componendum cum ea compositum spirituale, propter duo, primum, quia talis potẽtia non esset organi capax, nam diuersitas organorum non est excogitabilis, nisi propter diuersitatem operationum: tale autem compositum non posset habere diuersas operationes, sed solùm intelligere, & velle, & has non per species acceptas à rebus: cum non sit excogitabilis modus accipiendi species à rebus nisi per sensus. Vnde sequitur, quòd cum tali potentia spirituali non posset anima constituere compositum heterogeneum, sed homogeneum tantum, quòd est contra rationem animæ intrinsecam, vt patet ex definitione prima animæ, & contra dignitatem eius, quia compositum homogeneum, vt tale infimæ conditionis est, etiam si sit spirituale. Secundum, quia cum tali potentia spirituali non posset anima constituere compositum rationale, hoc est, intelligens ratiocinando, ac discurrendo, quod pugnat cum natura eius distincta ab Angelis per infimum modum intelligendi cum discursu. Sed probatur antecedens, quia ideò anima apta est intelli- 72 gere cum discursu, quia per species acceptas à sensibus, per

quas tanquam imperfectissimas in genere intelligibili non potest simul omnia cognoscere, sed vnum ex altero, & post alterum, in quo consistit imperfectio discurrendi, sed sine organis sensuum, non posset species à rebus accipere: ergò nec esset intellectiua cum discursu. Et ex hac doctrina duo intelliguntur; Primum, quod anima rationalis non pertineat ad genus spiritualis substantiæ, sed corporeæ: quia licet sit spiritualis substantia, incompleta tamen, & partialis, tanquam vera forma apta vniri corpori ad constitutionem compositi, & ideò pars essentialis compositi corporei. Secundum, quod licet anima sit substantia spiritualis, vt quod est, corporea tamen, vt quo aliud est, hoc est, vt forma eius, sed hoc modo concurrit cum materia ad compositionem totius; ergò compositum, quod ex vnione eius cum materia resultat, corporeum, est, & non spirituale; Probatur consequentia, quia compositum accipit speciem à forma, vt tali; ergo à forma corporea, vt tali speciem corporis, ad quam constat pertinere animam, tanquam partem intrinsecam eius, nam partes ad speciem totius pertinent. Et ex his patet, solutum esse primum argumentum pro philosophis: nam ad formam eius concessa maiori, neganda est minor, quod anima non sit sub genere corporis, sed sub genere spiritus; oppositum enim efficaciter probatum est.

73

Tria alia argum. contendebant probare animam non esse formam ex tribus; ex primo quidem, quia non educitur ex potentia materiæ, cui respondeo hoc non pertinere ad rationem formæ, sed ad imperfectionem, quare solum sequitur ex eo, quòd anima non sit forma imperfecta, sicut inferiores. Ex 2. verò, quia anima non est corporea, sed spiritualis; cui respondeo, spiritualem esse, sed infimam in hoc genere, atque imperfectissimam, quia incompleta, & partialis; ex quo habet attingere supremum infimi, nempè corporis, cui vnibilis est, & ideò corporea, vt quo, quia constitutiua corporei compositi per informationem materiæ. Vltimum ex quo probabatur, erat, quòd sit subsistens; cui respondeo, hoc non esse incompassibile cum ratione formæ perfectissimæ, & talem esse animam, simul subsistentem subsistentia partiali, & etiam informantem corpus.

74 Ad primum argum. 2. sententiæ facile respondetur intellectum emanare ab anima intellectiua, vt tali, & in ea recipi; deinde intellectum non esse formam corporis, vel alicuius partis eius; quod verò eodem modo se habeat vtrumque ad corpus, negamus, sed anima proximè, & tanquam actus substantia

stantialis, & primus, intellectus verò non respicit per se ita immediatè corpus, sed per animam, cuius potẽtia est, & propterea remotè, & tanquam actus accidentalis respicit corpus; quare licet intellectus forma non sit, malè infertur, quod anima intellectiua non informet, quia actus primus, & substantialis corporis proximè actuans potentiam substantialem eius, vera forma est. Itaque anima est forma, quia tanquam actus substantialis immediatè respicit potentiam substantialem corporis, vel materiæ, & ideò actuat per se illam, quòd est proprium munus formæ; intellectus vero, nec respicit corpus nisi per animam, & propterea præsupponit ordine naturæ eam informantem, 75 quare nec potest immediatè inhærere corpori, sed remotè tantum media anima, & consequenter, nec potest esse forma totius corporis, nec alicuius partis, quia ratio formæ est proximè actuare materiam. Ad confirmationem concessa maiori neganda est minor, quod anima, vt rationalis non sit principium alicuius operationis in corpore, nam licèt corpus, vel aliqua pars eius non dicatur intelligere, dicitur tamen homo 76 intelligere per animam, tanquam per formam, qua constituitur in esse hominis; vnde verum est, quod anima sit principium, quo homo intelligit. Intelligere itaque est operatio solius animæ, vt proximè intelligentis, sed cum anima sit forma constituens hominem in esse specifico rationalis, simul communicat ei consequenter propriam potentiam, & operationem, & ideò licèt anima primo intelligat, propriùs dicitur homo intelligere per animam, sicut propriùs dicitur esse rationalem de homine, quàm de anima.

Ad secundum concesso antecedente, quod anima vt intelle- 77 ctiua sit forma corporis, neganda est prima consequentia; quod etiam si non foret sensitiua; esset forma corporis, quia esse sensitiuam non est minus essentiale ei, quàm esse intellectiuam, vt probaui. Itaque non est putandum, quod anima rationalis ita contineat hos tres gradus vitæ, nempè vegetatiuæ, sensitiuæ, & intellectiuæ, vt duos priores quasi pro genere habeat, aut materialiter tantùm, & gradum intellectiuum dumtaxat contineat formaliter, & tanquam differentiam, sed formalissimè 78 continet omnès, & tanquam in proprio, atque indiuisibili gradu suæ differentiæ essentialis, intellectiuum quidem formaliter, & vt quod suo modo, vt quo; sensitiuum, & vegetatiuum, non nisi, vt quo, vt inferius explicabitur.

Ad exemplum verò de pluralitate animarum in eodem homine, Respondeo, naturaliter saltem esse impossibile, vt euidenter ostendetur inferius. Et si forte possibiles essent plures

animæ in eodem homine, nempè vegetatiua cum rationali per
79 potentiam Dei absolutam, non propterea sequeretur, quod rationalis non esset forma corporis organici, sed absque dubio foret, non minus, quam modò, dum sola est in eodem homine; concedendum tamen esset in casu eosdem gradus vegetandi, & sentiendi continere, sicut nunc continet, atque etiam, quòd duo isti gradus tribuerentur eidem corpori à duplici, aut triplici forma, quod an possibile sit, vel contradictionem inuoluat, suo loco explicabitur.

80 Et si aliquis quærat, an 2. opinio aliqua censura digna sit? Respondeo, duo asserere: Primum, quod sit anima rationalis non esset sensitiua, non esset forma corporis, & hoc verum est, vt ostendi. Secundò asserit, animam rationalem, vt animam rationalem, vel intellectiuam, non esse formam, quod non solùm est falsum: sed periculosum in fide, vt probauimus.

QVÆSTIO VIII.

Circa posteriorem definitionem animæ.

An posterior definitio animæ sit vna & conueniat animæ in communi.

SEcunda Definitio animæ his verbis traditur ab Arist. cap. 2. text. 24. anima est, *Principium quo primo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus.* De qua inquirimus, an sit vna sicut de prima dictum est, vel multiplex, ita vt pro singulis animabus singulas definitiones contineat, pro vegetatiua vnam, pro sensitiua alteram, & alteram pro loco motiua, aliamque pro rationali.

81 Prima opinio quorundam recentiorum negat esse vnam, aut multiplicem definitionem pro omnibus; aut singulis animabus, quia negat esse definitionem, nisi addatur hæc particula, tanquam actu, & forma, dicaturque, *anima est principium quo*
82 *primo viuimus, & intelligimus, tanquam actu, & forma.* Probat testimonio Arist. text. 24. 2. c. ante verba huius definitionis, vbi expresè docet duo esse principia, quo viuimus, sentimus, & intelligimus, nempe corpus, seu materiam, vt subiecto, & animam, vt forma; sicut duobus principijs sani sumus, nempe sanitate, vt forma, & corpore, aut parte eius, vt subiecto, & duobus alijs sumus scientes; ergo dum in definitione dicitur, animam esse principium, quo viuimus, &c. pro duobus potest sumi *principium*, nempe pro subiecto, & forma, aut pro

corpore

corpore,& anima; vt ergo reiiciatur corpus, necesse est addere verbum hoc, *Tanquam actu, & forma*, quia si non addatur, 83 conueniet integra definitio non soli animæ, sed etiam corpori,& ideò non erit bona.

Hæc tamen sententia apertè falsa est, & contra mentem, & verba Arist. Et ad probandam falsitatem eius sic arguo. Primum, quo distinguitur viuentia à non viuentibus, est anima, in corpore enim,seu materia conueniunt: ergò primum principium vitæ est anima, sed corpus, seu materia, aut pars eius non potest esse primum principium vitæ; ergò eo ipso, quod Aristoteles in definitione dixit, animam esse principium, quo primò viuimus,exclusit corpus,& quamlibet eius partem, quia 84 idem est esse principium, quo primò viuimus, & esse primum principium vitæ; bona igitur est definitio vt iacet; nec oportet ei addere particulam, *Tanquam actu, & forma*, vt asserit hæc sententia, nisi vt vitiosa efficiatur. Probatur minor; quia licet corpus, vel pars eius, vt, cor,sit principium vitæ, hoc tamen non conuenit illi, nisi ratione animæ,à qua habet, quod viuat,& consequenter, quod sit vitæ principium; ergo neque corpus,seu materia, neque aliqua pars eius potest esse primum 85 principium vitæ, sed sola anima cui soli eo ipso definitio conuenit. Et Aristotel.solum attulit exempla sanitatis,& scientiæ, vt hoc idem ostenderet, nempe, quod sicut corpore, vel parte eius non sumus primò sani, nec primò scientes per animam, sed per sanitatem, & scientiam, quæ sunt actus primi, atque formæ,ita non viuimus primò per corpus, vel per partem eius sed per animam, quæ forma corporis est tribuens ei vitam. Ex his non solùm constat hanc sententiam esse contra Aristotelem, sed satisfactum est testimonio eiusdem Aristotelis. Hac igitur exclusa sententia,

Asserit opinio 2. esse quidem definitionem, & vnicam, 86 non tamen conuenire animæ in communi, & ideò neque omni animæ, sed rationali dumtaxat.Ita Simplicius 2.lib. de anima,cap.2.textu 24.quod probat sic: Omnia, quæ ponuntur in definitione,debent conuenire definito, sed omnia,quæ ponuntur in hac definitione, non conueniunt animæ in communi, 87 neque alicui particulari præter rationalem, ergò hæc sola est definitum: & cùm sit vna secundum speciem, vnica erit definitio, & non multiplex,cuius definitum eadem rationalis anima erit, & nihil aliud. Probatur minor, quia esse principium quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, non conuenit animæ in communi, alioqui conueniret singulis, quod patet esse falsum;quia nec vegetatiua, nec sensitiua sunt prin-

cipium omnium illarum operationum, solum ergo restat, quod conueniat animæ rationali, quæ illarum omnium principium est in homine.

Tertia opinio tenet non esse vnam definitionem, sed quatuor, ita vt singulas definitiones contineat pro singulis animarum speciebus, vt pro vegetatiua vnam his verbis solum contentam, anima vegetatiua est, *principium quo primo viuimus*, sicque tres alias, ita vt in singulis solum ponatur propria operatio

88 vtriusque, cuius potest esse principium. Has autem omnes definitiones asserit hæc sententia breuitatis studio ad formam vnius redegisse Aristotelem. Ita tenet Ægidius ad eundem tex. 24. c. 2. & cum eo alij. Probatur hac ratione, ex contextu secundi capitis colligitur euidenter voluisse Aristotel. iterum definire omnem animam, sicut semel per priorem definitionem fecerat, alioqui, si hæc posterior definitio non esset ita vniuersa-

c lis pro omni anima, sicut prior, non posset per illam demonstrari prior, (vt per se est manifestum) sed si hæc posterior sit vnica definitio, non potest conuenire omni animæ; ergò vt omni conueniat, multiplex censenda est, & cuique speciei animæ

89 applicanda secundum distributionem accommodam. Probatur minor, quia non omni animæ conueniunt omnes partes definitionis; ergo nec integra definitio.

Quarta opinio duo asserit; primum, *quod definitio sit vna, & non multiplex*: secundum, *quod non definiatur per illam aliqua species animæ in particulari, sed anima in communi sit adæquatum definitum eius, sicut prioris definitionis.* Ita Toletus 2. lib. de anima, quæst. 3. conclus. 1. & est iam ferè communis inter recentiores, & probabilior. Probatur autem vtrunque ab ea assertum ex verbis Aristotelis in principio secundi capitis, text. 12. vbi duo asserit; primum se intendere iterum definire animam eandem prius à se definitam; ergò idem est definitum vtriusque definitionis apud ipsum, sed in prima definitione docuit expressè cap. præcedenti se definire animam in communi; ergò eandem voluit definire in hac 2, definitione, & non aliquam

90 speciem eius in particulari. Asserit deinde se velle assignare aliam definitionem notiorem prima, per quam cognosci possit: & tandem quæ aliquo modo reddat causam eius, quæ vera esse non possunt, nisi vtraque definitio sit eiusdem rei, atque eodem modo sumptæ, alioqui quo modo poterit secunda definitio esse ratio cognoscendi primam, vel causam eius reddere, si de eadem prorsus re non tradatur? Et hinc sequitur esse vnam sicut primam, nam si idem est definitum vtriusque: cum definitum prioris sit vnum, erit etiam vnum definitum posterioris,

tioris, & ideò vtraque definitio vna.

Vt autem veritas hæc meliùs intelligatur, & proprius sensus definitionis clariùs pateat; Adnotandum est rationem communem animæ, sicut quamlibet aliam genericam dupliciter sumi posse; vel vt in se tantùm cōsideratur abstracta à suis speciebus eis non consideratis; vel in ordine ad easdem species, in quantum ad illas se extendit, & per eas contrahi potest, quo pacto diximus nos, & concedunt omnes sumi ens mobile, vel ens naturale, in quantum est obiectum vniuersale totiùs philosophiæ naturalis, videlicet in quantum partes, vel species respicit, quas singulæ partes eiusdem philosophiæ naturalis considerant, nempe ens mobile ad vbi, ad formam, & reliqua: & hoc modo sumitur anima in communi, vt est definitum huius posterioris definitionis, nempe vt se extendit ad suas species, vt ad animam vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem, quam extensionem explicare voluit Aristot. per proprias operationes in eadem definitione positas. Sed sub consideratione priori, hoc est, sine vllo ordine extensionis ad easdem species accipitur eadem anima in communi in prima definitione, & proptereà nihil in ea ponitur, per quod talis extensio significetur. 91

Secundo notandum est hanc vniuersalē extensionem ad species per operationes significatam duobus modis sumi posse. Primo secundum sensum purè disiunctiuū, ita vt sensus totius definitionis sit, anima in communi est principium, quo primo viuimus, vel quo primo sentimus, vel quo primo mouemur, aut quo primo intelligimus. Et sensus iste ad mentem Aristot. esse non potest, quia easdem operationes vitales copulatim in definitione posuit. Secundo modo sumi potest extensio ad species per operationes significatas copulatim, ita vt sensus sit; anima est principium, quo primo viuimus simul, ac sentimus, mouemur, & intelligimus. Et neque hoc modo potest intelligi definitio, quia nec posset conuenire animæ in communi: cùm præter animam rationalem nulli speciei eius conueniat esse principium omnium illarum operationum copulatim sumptarum: ergò neque animæ in cōmuni. Probatur consequentia, quia nihil potest conuenire animæ in communi, quod repugnet particularibus, vt per se est manifestum. Ideò potest sumi eadem extensio vniuersalis copulatiuè; vt sumitur in quacumque propositione subiecti communis signo vniuersali affecti, hoc est, secundum sensum distributiuum, quasi dicatur animam in communi, & quamlibet in particulari esse principium omniū illarum operationū, vt dum dicimus, omnis homo disputat, sensus est, omnes, & singulos homines disputare. Et neque hoc modo 92 93

intelligitur definitio: quia secundum hanc distributionem absolutam non conuenit singulis speciebus; quare neque animæ vniuersaliter sumptæ secundum extensionem ad operationes, & species conuenire potest. Solum restat alter sensus, distributiuus quidem, atque copulatiuus, non secundum distributionem absolutam, sed accommodam, secundum quam sensus definitionis copulatiuus erit: anima est principium, quo primo viuunt omnia, quæ habent vitam, quo primo viuunt, & sentiunt omnia, quæ habent vitam vegetatiuam, & sensitiuam, & quo primo viuunt, sentiunt, & mouentur omnia, quæ habent vitam, sensum, & motum: & quo primo viuunt, sentiunt, mo-
94 uentur, & intelligunt omnia, quæ habent vitam vegetatiuam, sensitiuam, motum, ac vitam rationalem; quo pacto definitio conuenit animæ in communi, & singulis speciebus in particulari. Et hunc sensum tenuit absque dubio Aristot. in hac definitione, quia iuxta eum vtrumque verum est, quod eum docere probauimus, nempe animam in communi definiri, & vnica definitione. Verùm prætereà est tertium, quod insinuauit,
95 cap. 2. text. 1. 7. 8. nempe definitionem primam animæ à se assignatam esse communem, & vniuersalem, quasi vellet dicere, secundam quam assignare intendebat, esse specialem, aut particularem, non quod per eam aliqua species animæ adæquatè definiatur, sed quia licet definiatur anima, etiam in vniuersali, explicato tamen ordine ad species, aut particulares animas, & ideò quodam modo simul in communi, & in particulari.

Adnotandum est vltimo, viuere prout significat operationem vitæ, dupliciter sumi: primo, prout significat communem rationem omnibus operationibus vitalibus, nempe vegetatiuis, sensitiuis, & intellectiuis, quarum qualibet est quoddam viuere. Secundo, pro speciali operatione animæ vegetatiuæ, & hæc est propriissima acceptio eius: dum ergò in definitione dicitur, *Animam esse principium, quo primo viuimus*, non sumitur sub communi ratione (vt Caietan. voluit putans his
96 solis particulis contineri totam definitionem, quia cum viuere sit commune ad opus vegetatiuum, sensitiuum, loco motiuum, & intellectiuum, hæc omnia comprehendit, & ideò sufficienter explicat rationem animæ; cæteras vero particulas solum addi ad magis explicandas aliquas operationes vitales sub eadem particula contentas.) Dico autem non ita sumi ab Aristotele particulam *viuimus*, propter duo; primum, quia Aristoteles voluit hac definitione explicare animam per operationes, vel per ordinem ad illas: ergò necessarium fuit eas ponere distinctè in definitione, quia si sub illa tantum parti-
cula

cula eis communi ponerentur, confusè tantum essent assignatæ, & ideò confusa, solùm ratione possent explicare animam, & non distinctè, vt oportet explicari per definitionem; falsum ergo in primis est, quod dicitur non esse necessariò additas ad integritatem definitionis reliquas particulas. Deinde si adduntur ad explicandas alias operationes speciales præter operationem vegetandi, quia confusè continebantur sub pericula *viuimus*; eadem ratione addenda fuit alia particula, per quam distinctè explicaretur opus vegetādi, quia non nisi confusè continetur, sub eadem particula, *viuimus* sumpta, pro ratione communi vitalis operationis. 97

Dicendum igitur est, eandem particulam *viuimus*, in definitione non sumi ab Aristotele pro ratione communi omnibus operationibus vitalibus, sed pro speciali, & prima operatione animæ vegetatiuæ, quæ propriè dicitur viuere, nam sic sumpta, clara, atque perspicua permanet definitio, distinctè, & clarè explicat rationem animæ in communi, & cuiuslibet speciei eius per proprias operationes. Ex quibus argumenta aliarum opinionum facilè solui possunt. Nam ad argumentum primæ, & secundæ opinionis eodem modo respondetur concessa maiori vtriusque, & negata minori, quod si hæc definitio sit vnica, non possit conuenire omni animæ. Et cum dicitur non omnes particulas conuenire cuilibet speciali animæ, distinguendum est; nam secundum sensum copulatiuum, & absoluta distributione, verum est; neque oportet sic eis conuenire; vt ostendimus, sed satis est eis conuenire secundum distributionem accommodam iam explicatam, ex qua conuenientia satis explicatur vniuersalis ratio animæ, quæ est adæquatum definitum. 98

QVÆSTIO IX.

An eadem secunda definitio animæ sit quidditatiua, aut essentialis, vel descriptiua tantum, & accidentalis.

PRima opinio tenet hanc definitionem esse quidditatiuam. Ita Albertus Magnus 2. lib. de anima, tit. 1. cap. 4. quem refert & sequitur Caiet. qu. 4. huius libri, vbi duplicem sensum eiusdem definitionis distinguit hoc modo, animam esse principium quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, dupliciter sumi potest, aut pro actuali principio, aut pro po- 99

tentiali,seu aptitudinali,etsi pro actuali accipiatur,non est dubium, quin accidentaliter conueniat animæ, quia naturaliter contingit non esse actuale principium animam rationalem, dum separatur à corpore, & per diuinam potentiam possunt cæteræ animę ab eo separari,& tunc cessabit in eis ratio actualis principij, quare nulli animæ potest essentialiter conuenire. Si verò accipiatur principium pro eo, cui debitum est, actuale principium illorum omnium esse,essentiale est animæ in communi,& cuicumque in particulari, quia licet non pugnet cum essentia earum cessare ab actuali ratione, aut exercitio principij, pugnat planè non esse eis debitum, quod actuale princi-
100 pium earum potentiarum,& operationum sint. Accepta igitur hæc definitio animæ de principio actuali potentiarum,& operationum vitalium (inquit Caietanus) non potest esse quidditatiua, sed descriptiua. Si verò accipiatur de principio quasi aptitudinali,erit essentialis. Aristoteles verò hoc secundo modo eam accepit, & propterea essentialē esse voluit. Et ita etiam videntur tenuisse Themistius, & Philoponus 2. cap. huius lib. atque etiam Apollinaris ibidem, quæst. 4. Probat Caiet. testimonió Aristot.& ratione. Aristoteles enim in principio 2.cap. asserit se intendere assignare aliam definitionem continentem
101 causam prioris, & talem causam asserit continere posteriorem hanc definitionem: Ex quo ita arguit: Omnis causa debet esse prior suo effectu,sed esse actuale principium operationum vilium,non potest esse prius,quam animam esse actum corporis, quin potius ordine naturæ præsupponit animam vnitam corpori; ergò ex mente Aristot. non sumitur *principium quo viuimus* in definitione, pro actuali, sed pro aptitudinali, sed esse hoc modo principium est essentiale animæ; ergò definitio ipsa essentialis reputatur ab Aristot. Probatur minor, quia anima talis est naturæ, siue informet corpus, vel non, vt debitum ei sit esse actuale principium, & sine hoc debito nec esse, nec intelligi potest, essentiale ergò erit ei. Probat deinde ratione, quia illud, per quod primo constituitur res in ordine essendi cum cæteris,est ei essentiale,vt illud per quod constituitur primo, substantia in ordine essendi per se, est essentia eius: sed
102 anima constituitur primò in ordine essendi formarum substantialium per hoc, quod est esse vitæ principium : nam per hoc habet superiorem modum essendi respectu aliarum formarum inferiorum; ergo hoc pertinebit ad essentiam eius, sed hoc idem est, quod definitio continet ; ergò quidditatiua erit. Hanc vltimam minorem probat, quia dum dicitur animam esse principium, quo viuimus, non sumitur viuere, pro operatione

tione vegetatiua, sed in communi pro gradu essentiali vitæ incluso in specialibus, quare sufficeret pro integra definitione dixisse, ***Anima est principium quo primo viuimus***, in hoc enim verbo intelliguntur cæteri omnes gradus vitæ speciales; qui additi sunt, vt magis explicarentur. Vnde sequitur definitionem continere, quod anima sit talis naturæ, cui debetur esse principium, à quo primo habent vitam quæcunque viuunt, quod patet essentiale esse animæ, quare essentialis erit definitio.

103 Secunda opinio est opposita, asserens hanc posteriorem definitionem non esse quidditatiuam, sed descriptiuam, & accidentalem. Ita D.Tho.in his commentar.lect.3.Ferrar.q.4.Conymb.c.2.huius lib. q.vnic.art.2. & omnes ferè recentiores, hi præsertim, qui tenent primam definitionem demonstrari ab Arist. à posteriori per secundam. A quibus hac ratione probatur; effectus non possunt pertinere ad essentiam causæ, neque operationes ad essentiam eius,à quo procedũt tanquam à principio. Sed anima definitur hac definitione per operationes, quarum principium est, & consequenter vt causa efficiens per proprios effectus: ergò definitio non est essentialis, sed descriptiua,& accidentalis.

Vt huic quæstioni plenè satisfiat,duo sunt decernenda; Primum, qualis sit hæc definitio,vt ab Arist.tradita, quidditatiua, an descriptiua. Secundum an possit esse in sensu aliquo quidditatiua,vel in quocumque sit descriptiua.Et quantũ ad primum, placet mihi posterior sẽtẽtia, quod descriptiua sit in eo sensu, quo ab Arist.traditur, quam præter D.Tho. & alios pro ea citatos tenet Tolet. c.2.huius lib.q.3. com.2. Probatur testimonio eiusdem Aristot. in eodem principio 2.c.asserentis se definisse prima definitione animã ex obscuris: & ideò iterum definiendam esse ex manifestioribus, ita vt posterior definitio contineat aliquam causam prioris,quæ nobis appareat.Ex quibus sic arguo,Posterior definitio traditur per notiora, non secundum naturã;ergò per notiora nobis, sed notiora nobis sunt effectus,& accidentia, per quæ cognoscimus substantiam:ergo per hęc voluit Arist.definire animã posteriori definitione,quare accidentalem ac descriptiuam putauit se tradere definitionẽ, non quidditatiuã. Probatur antecedens,quod per hanc definitionem nõ sit definita anima per notiora natura,sed solum per notiora nobis ex eisdem verbis Arist. quibus asseruit hanc posteriorem definitionẽ tradere aliquã causam prioris: ***Per quam sit, & appareat:*** nam apparere respectu nostræ cognitionis intelligitur,vt per se est manifestum.Et si dicatur non repugnare,

[margin: 104, 105]

quod

106 quod tradatur definitio per notiora natura,& nobis,quia contingit notiora natura esse etiam nobis notiora. Contra hoc est, quod definitio traditur per operationes, quæ siue secundum actum,siue secundum potentiam accipiantur,hoc est,vt virtute continentur in potentia actiua animæ, non possunt esse notiora secundum naturam eadem anima: cùm sint operationes, & accidentia eius,sed solùm quo ad nos; ergo per notiora nobis, & minus nota secundum naturam traditur definitio, quod est esse accidentalem, & descriptiuam. Probatur deinde ratione, quia per hoc definitur anima, quod est esse principium, quo
107 primo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, sed siue principium harum operationum sumatur secundum actuale exercitium,siue secundum aptitudinem, quam habet anima, vt possit esse principium earum,iuxta distinctionem Caietan. est accidens respectu animæ; ergò per aliquod accidens sibi proprium definietur, & ex consequenti definitione descriptiua. Probatur minor,quia anima nec est actuale principium eorundem operationum, neque habet potentiam, vt sit principium earum, nisi medijs potentijs accidentalibus sibi superadditis; ergo non solum esse actuale principium, accidentale est ei, sed aptitudo,ideo siue actuali principio,aut aptitudinali intelligatur definitio, accidentalis,seu descriptiua erit.

108 Circa secundum verò, an eadem definitio possit intelligi in alio sensu, in quo sit quidditatiua, adnotandum est, animam esse principium operationum vitalium, vt in definitione expressit Aristot. tribus modis intelligi posse, actu quidem, vel aptitudine: & rursus esse principium aptitudinale adhuc duobus modis formale aut radicale, formale principium potest
109 esse,per potentias quibus medijs elicit easdem operationes,radicale verò,& remotum est per propriam entitatem,vel essentiam,à qua tanquam à radice oriuntur potentiæ proximè elicientes easdem operationes.

Hoc supposito certum videtur,quod si duobus modis prioribus sumatur principium, nempe pro actuali,vel aptitudinali, non possit conuenire essentialiter animæ,vt probatum est contra Caiet.quia cum anima,nec sit actuale principium operationum,nec nisi per potentias, quæ sunt accidentia, neutrum potest ei,nisi accidentaliter conuenire. Quod verò sit principium radicale, habet in quantum ab ea emanant immediatè potentiæ,à quibus eliciuntur operationes; & ideò hoc modo sumpto principio, non videtur repugnare, quod essentialiter per illud
110 definiatur. Et de hoc tantum sensu procedit dubium præsens. Circa quod est prima opinio quorundam recentiorum,qui asserunt,

ferunt, nec in hoc sensu non posse quidditatiuè definiri. Quorum totum fundamentum est, quia anima est quidem primum principium radicale potentiarum, & operationum vitalium per suam entitatem, non per suam essentiam, sed per aliam rationem formalem posteriorem essentia, & ideò animæ; vt sic non essentialem. Probant, quia sæpe contingit aliquid conuenire alicui per suam entitatem, & non per suam essentiam, vt substantiæ esse susceptiuam contrariorum. Prætereà quælibet essentia est immediatum principium suarum passionum & tamen hoc non est ei essentiale. Et substantiæ corporeæ conuenit ex se habere partes integrantes, iuxta sententiam probabilē, & 111 ferè communem, & tamen non cōuenit illi ratione essentiæ, quæ consistit in indiuisibili, sed solum ratione entitatis: ergò benè potest intelligi, quod potentiæ vitales sequantur ex entitate animæ tanquam ex prima radice, & non ex essentia, & ideò etiam si principium operationum accipiatur in hac definitione pro radicali, non erit essentialis.

Secunda opinio est aliorum recentiorum, quibus prædicta 112 distinctio non placet, sed fatentur animam per suam essentiam esse principium radicale potentiarum vitalium, operationum verò non esse principium per suam essentiam, sed per potentias ipsas, quæ accidentia eius sunt. Vnde per potentias posset definiri essentialiter, tanquam radicale principium earum, non per operationes: & cum definiatur vt principium operationum, nō potest esse definitio essentialis, sed descriptiua, desumpto etiam 113 principio pro radicali. Si verò alia definitio assignetur, non per operationes, sed solum per potentias vitales, talis definitio poterit esse essentialis. Conueniunt itaque duæ istæ opiniones recentiorum in vno, & differunt in altero; conueniunt quidem in eo, quod animæ non sit essentiale esse primum principium radicale operationum vitalium, & ideò nec posse definiri essentialiter vllo modo per easdem operationes, & ex consequenti, neque definitionem hanc quidditatiuam esse posse vllo modo, quia per operationes vitales assignatur. Et vtraq; hoc negat ea- 114 dem ferè ratione; nam prima dicit non esse animæ essentiale, quod sit primum principium radicale operationum, quia non est principium earum per suam essentiam, sed per suam entitatem essentia posteriorem. Secunda vero asserit non esse hoc animæ essentiale, quia non cōuenit ei immediatè per essentiam, sed medijs potentijs, quæ accidentia sunt, & ideò ei accidentale. Differunt tamē in eo, quod prima opinio etiam negat esse animæ essentiale, quod sit primum principium radicale potentiarum vitalium, quia putat non conuenire ei per essentiam suam

esse radicem earum, sed per suam entitatem essentia posteriorem secundùm rationem formalem. Secunda verò hoc non negat, imò concedit, quod si definiatur per solas potentias, tanquam primum principium radicale earum, & non per operationes; talis definitio erit essentialis, quia potentiæ, sicut & passiones sequuntur naturam animæ ratione essentiæ, & non solum ratione entitatis; & ideò essentiale est ei esse radicem earum.

115 Nostra vero sententia contraria est vtrique, quam hac vnica assertione explico. *Per suam essentiam immediatè conuenit animæ esse primum principium radicale potentiarum vitalium, & operationum earum, & ideò per vtrasque potest definiri a essentialiter, si sumatur tanquam primum principium radicale earum*, quare essentialis esset definitio posterior, si animam esse *Principium quo primo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus*, de primo principio radicali accipiatur. Quam conclusionem de potentijs, & operationibus tenent omnes citati pro sententia Caietan. atque etiam omnes alij recentiores præter paucos, qui has duas singulares sententias inuenerunt: & eam nos sigillatim probamus aduersus vtramque opinionem. Primo, aduersus priorem; quia quidquid sit de distinctione entitatis rei ab essentia eius (quam statim explicabo) falsum est, quod non sit animæ essentiale esse primam radicem potentiarum, & operationum; quod sic probo.

116 Diuersis animabus secundum speciem conueniunt diuersæ potentiæ vitales, & diuersæ operationes secundum speciem, sicut quibuscunque rebus specie diuersis conueniunt diuersæ passiones, seu proprietates secundum speciem, vt euidenti inductione constat; ergò euidens est emanare à principijs specie distinctis: sed asserit hæc sententia emanare à diuersis entitatibus rerum: ergo euidens est emanare ab eis, vt specie distinctis. Vlterius, entitates diuersarum rerum non possunt distingui specie, nisi ratione diuersorum prædicatorum essentialium; sed passiones, & potentiæ, cum sint specie distinctæ, & vt tales emanent à diuersis rebus, emanant ab eis, vt à diuersis secundum speciem; ergo si potentiæ emanant ab entitatibus animarum, euidens est emanare ab eis, vt diuersis per diuersa prædicata essentiália; & de

117 primo ad vltimum, sequitur emanare à diuersis rebus ratione diuersarum essentiarum, quia diuersa prædicata essentialia diuersas essentias constituunt, quia ratione suorum prædicatorum essentialium id habent. Secundo, quia essentiale est animæ talis esse naturæ, cui per se debeantur tales passiones, vel potentiæ, sed hoc est esse principium radicale earum; ergò esse hoc modo principium, erit etiam ei essentiale. Maiorem sic probo.

probo; Differentia essentialis hominis est esse rationalem: sed rationali, vt tali debita est potentia ad ratiocinandum, quæ est intellectus; ergò rationalitas est principium radicale eius, sicque de cæteris potentijs aliarum animarum suo modo conuincitur.

118 Vt autem eandem nostram assertionem probemus contra secundam opinionem, explicare prius oportet, quidnam sit animam esse primum principium radicale operationum, aliud est enim esse primum principium formale earum, & aliud primũ principium radicale. Esse principium formale est esse principium proximum eliciens per se ipsum immediatè operationem: esse verò principium radicale est esse radicem, à qua emanat idem principium proximum eliciens per se immediatè operationem. Et cùm anima sit prima radix, à qua emanant per se ipsas immediatè potentiæ, quæ sunt principia proxima, ac formalia operationum, sequitur esse principium radicale, tam potentiarum, quàm operationum, sed illarum proximum, harum vero quasi primum, & remotum. Potentias vero, solum esse principia formalia operationum. Quo supposito probatur

119 primo assertio nostra aduersus secundam sententiam hoc modo, anima per suam essentiam est principium radicale potentiarum, & medijs potentijs est principium operationum; ergò essentiale est ei esse radicale principium, tam operationum, quàm potentiarum, harum quidem immediatum, illarum verò primum. Probatur antecedens, quia esse principium radicale earum non est aliud, quàm debitas esse essentiæ eius tales potentias, & operationes, sed animæ per suam essentiam debitum est vtrumque, nempe potentia, & operatio suo ordine, potentia quidem proximè, operatio verò quasi remotè, vnde illa per se immediatè oritur ab essentia, hæc vero media potentia; ergò per suam essentiam est radicale principium vtriusque.

120 Secundo, etiam ratione probatur, quia euidens est potentias animæ esse proprietates, aut passiones propriæ eius, sed euidens est etiam proprias passiones conuenire cuilibet rei per suam essentiam, ab eaque emanare; ergò euidens est potentias animæ conuenire ei per suam essentiam; ab eaque emanare. Maiorem probo ex duplici definitione propriæ passionis, seu proprietatis traditæ à Porphyrio, & ab Aristotele, & etiam à nobis capite iam citato de proprio in Prædicabilibus, vna est talis. *Proprium est quod conuenit omni soli, & semper*, altera, *Propriũ est, quod non indicat quid est esse rei, soli autẽ inest, & cõuersim prædicatur*; sed intellectus, & voluntas conueniunt omni animæ rationali, & ei soli, ac semper: & præterea non pertinent ad essentiam

sentiam eius,& prædicantur de illa reciproca prædicatione;ergò sunt propriæ passiones,seu proprietates eius. Et pariter potētiæ corporeæ cōueniūt eidē animæ,& cuicūque alteri tanquā radici à qua emanāt,& ab ea sola,& semper,prædicāturq; reciproca prædicatione; ergo omni animæ cōueniūt per suā essentiā propriæ potentiæ,& ab eadē eius essentia emanant. Vlterius propriæ passiones cuiuscunq; rei emanātes ab essentia eius continentur in ea,tanquam in virtute,& radice earum,à qua pullulant,aut emanant,vt risibilitas, & admiratio in essentia hominis; ergò potentiæ animæ,quæ sunt proprietates, aut passiones eius continentur in essentia eiusdem. Et tandem operationes procedunt ab eisdem potentijs, tanquam à virtutibus animæ: ergo etiam continentur virtute in eadem essentia animæ,à qua habent potentiæ,quod eas eliciant:& ideò procedunt ab eadem essentia animæ, tanquam à prima radice, in qua virtute continentur. Quod hoc exemplo euidenter ostendo,nam euidens est flores, & fructus contineri in virtute seminali arboris, tanquā in principio radicali,cui per se debentur,& nihilominus est verum,non produci fructus à virtute seminali, nisi medijs flori-

111 bus. Ratio huius est,quia licet vnum horum producatur medio altero,vel per alterum,non producitur per illum,tanquam per aliquid alienum,vel extraneum ab eodem semine,sed tanquam per aliquid eius in eo contentum:vnde sequitur,quod sicut potentia,per quam elicitur operatio cum omnibus,quæ habet,atque etiam cum concursu,per quem eam elicit, continetur virtute in essentia animæ,ita etiam operatio elicita, quamuis illa proxime,hæc remotè. Et consequenter tam operatio,quam potentia debita est animæ ratione suæ essentiæ,& principium radicale vtriusque essentialiter dicenda est. Quod verò ex hac nostra sententia inferri posset,videlicet animam habere plures definitiones quidditatiuas;si vtraque eius definitio quidditatiua esse potest,contra præceptum Arist. 6. lib. Topic. c. 1. loco 17. vniuersaliter statuentis, quod res quælibet vnicam definitionē essentialem habere potest & non plures,quia cùm definitio explicet essentiam,& essentia sit vna,tantum potest esse vna definitio essentialis,hoc,inquam,difficultate caret, quia solum intelligitur in eadem scientia,vel in eodem modo definiendi, sed si definiatur eadem res per diuersa genera causarum, quæ respicit,multis definitionibus definienda est, atque etiam si definiatur physicè,& metaph. sed omnes vocari possunt vna,& eadem, in quantum eandem essentiam explicant, & solum plures ex parte modi eas assignandi, sed sub quolibet modo vnicam habere debet,& iste est sensus Aristot. Quem hoc verbo explicare possu

possumus, vna res non potest habere nisi vnicam definitionem sub vna ratione formali, vel sub vno genere causæ explicata, plures verò, si sub diuersis rationibus formalibus consideretur, vel in ordine ad diuersa genera causarum.

122 Ad argument. primæ opinionis concedendum est, quod possit aliquid alicui conuenire ratione entitatis, & non ratione essentiæ, vt qualitati conuenit intensionem suscipere ratione entitatis, quæ verè crescit per intensionem: cùm intensio fiat adueniente noua parte graduali, quæ noua entitas est, sed non conuenit ei ratione essentiæ, quia per intensionem non augentur prædicata essentialia. Et quod possit conuenire ratione entitatis, & non ratione essentiæ, patebit, si intelligatur quonam modo aliqua etiam ratione distinguantur entitas, & essentia rei, nam entitas realis rei est, quam habet essentia extra causas, & in qua fundantur essentialia prædicata realia, & actualia, in quibus essentia ipsa consistit, & hinc est, quod ex aliqua causa potest res acquirere plus entitatis, non tamen plus essentiæ, quia essentia consistit in indiuisibili, entitas verò latitudinem habet, & ideò dum res nutritur nouam entitatem acquirit, & plus entitatis realis habet post nutritionem, quam habebat prius, non tamen habet plus essentiæ, nec nouam essentiam per nutritionem acquirit, sed nouam entitatem eiusdem essentiæ. Negandum tamen est, quod passiones, vel potentiæ conueniant animæ ratione entitatis, & non ratione essentiæ, imò euidens est conuenire potentias ratione essentiæ, easdem verò potentias reales, & actuales ratione essentiæ realis extra causas existentis, & in entitate reali, & actuali fundatæ. Quidquid ergò sit de illis exemplis in argument. adductis, nihil probatur aduersus nostram sententiam.

123 Ad argumentum secundæ opinionis concedendum est, quod operationes conueniant animæ medijs potentijs: quæ sunt accidentia eius, sed negandum, quod esse radicem earundem operationum non sit, ei essentiale, quia sicut potentiæ continentur in essentia animæ tanquam in prima radice, ita etiam operationes, quas eliciunt per propriam entitatem, & virtutem contentam in eadem essentia animæ; quare sicut essentia est radix potentiarum proxima: sic & operationum prima, vt exemplum florum, & fructuum à nobis iam adductum conuincit.

Testimonium verò Aristot. quod pro se affert Caiet. explicari potest de causa finali, in quo genere causæ operationes prius conueniunt animæ, quàm vniri corpori, aut esse actum eius, quia gratia operationum vnitur corpori, ergò rationem

finis habent operationes respectu informationis, & ideò definiens Aristoteles animam per operationes tradidit causam prioris definitionis, per quam notior fit, & hoc habere possunt operationes, etiam si sint effectus ex illo communi pronuntiato ab Aristotele, Quælibet res est propter suam operationem, vt exemplo sanitatis probari potest, quia licèt sit effectus omnium medicamentorum ac totius curationis in genere causæ efficientis, & ideò in hoc genere posterior, est tamen causa finalis eorumdem, & ideò absolutè prior, quia finalis causa est omnium prima.

124 Ad argumentum eiusdem Caiet. concessa maiori, distinguenda est minor, quod anima constituatur in ordine essendi formarum substantialium per hoc, quod est esse principium vitæ: nam si intelligatur de vita substantiali, verum est, sed falsum quod de hac intelligatur ab Aristotele definitio posterior: sed intelligitur de vita accidentali, pro vitalibus operationibus. Sic autem accepto principio vitæ adhuc distingui debet, nam si pro radicali, atque remoto accipiatur, concedendum est, quod sit animæ essentiale, esse principium radicale vitalium operationum; sed negandum, quod sic accipiatur in definitione, sed accipitur pro principio formali, & proximo, quod non habet anima per suam essentiam, sed per potentias: ideò non definitur ab Aristotele per essentialia, sed per accidentia, vt ostendimus. Posset tamen definiri per principium radicale operationum essentialiter, & quantum ad hoc cum Caietan. sentimus, vt ex superioribus constat.

QVÆSTIO X.

An prior definitio animæ demonstretur ab Aristotele per posteriorem demonstratione à priori, vel à posteriori tantùm.

125 VNum præsupponit titulus quæstionis, & quærit aliud; præsupponit quidem priorem definitionem, per posteriorem demonstrari ab Aristotele, quod ex principio, & fine secundi capitis manifestum est; nam in principio præsupponit tanquam certum, definitiones quasdam continere, & tradere causas aliarum, & ideò quasdam se habere ad alias, tanquam conclusiones, per eas, tanquam per principia demonstrabiles. Et iuxta hoc præsuppositum asserit se intendere aliam definitionem animæ tradere, quæ possit esse medium probandi priorem.

priorem. Hoc autem quod in principio se intendere ait, adimplet in fine textu 24. sic probans priorem definitionem per posteriorem; omne illud quod est principium, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus primo, est actus primus corporis physici organici potentia vitam habētis: sed anima est principium, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus primo; ergò est actus primus corporis physici, & organici potentia vitam habentis. & vt intelligeretur se id voluisse demonstrare, concludit secundum caput hisce verbis. *Quod igitur quidam actus est, & ratio potentiam habentis, vt sit huiusmodi, manifestum ex his.* vnde sequitur contra mentem, & verba Aristotelis atque etiam contra omnes interpretes loquutum esse Auerroem in commentarijs eiusdem capitis asserentem, nullam talem demonstrationem fecisse Aristotel. ad probandam priorem definitionem ex posteriori. 126

Præsupposito igitur, quod prior definitio demonstratur ab Aristotele per posteriorem, quærit titulus quæstionis, quonam modo demonstretur, videlicet à priori, hoc est tanquam per causam, vel à posteriori, tamquam per effectum? & 127

Prima opinio asserit à priori per causam demonstrari, ita Philoponus, & Themistius cap. 2. huius lib. Albertus Magnus 2. libro de anima tractat. 1. cap. 5. Caietan. cap. 2. quæst. 4. Apollin. cap. 2. eiusdem libr. & Toletus quæstion. 3. atque ex recentioribus non pauci. Sed eam non omnes defendunt eodem modo: nam Caietan. ad eam defendendam præsupponit viuere dupliciter sumi posse. Primo pro gradu substantiali vitæ communi plantis, animalibus, & hominibus. Secundò sumitur pro speciali gradu vitæ vegetatiuæ, quo distinguuntur plantæ ab animalibus. Et in definitione posteriori asserit modo priori sumi, non posteriori, & sensum eiusdem definitionis esse, Anima est principium, quo viuunt quæcumque habent vitam. Quibus verbis sufficienter esset explicata anima in communi, sed addit Aristoteles speciales gradus vitæ, vt communis ratio animæ magis explicaretur. Secundo præsupponit dupliciter etiam intelligi posse, quod anima sit primum principium vitæ, vel de principio secundum se, hoc est, abstrahente ab actuali, & aptitudinali, vel de principio actuali, & in eadem definitione posteriori non sumi hoc modo posteriori, sed priori tantùm. Quibus suppositis probat priorem definitionem demonstrari à priori per posteriorem; Testimonio Arist. qui in initio 2. c. proposuit se velle tradere aliam definitionem animæ continentem causam prioris, quia prior, inquit, solum dicit, quòd est, nempe, quòd anima est actus corporis, 128 129 130

oportet autem reddere causam propter quam sit actus corporis, quod præstabit, inquit, definitio posterior; ergo cum per hanc demonstretur illa, sequitur sentire Aristotelem, quod per causam, & à priori demonstretur. Probat deinde ratione, quia prius est, quod res aliqua sit in se, & secundum se talis, & per tale esse, quod in se habet, habeat talem sedem, & ordinem cum alijs in hoc mundo, quam quod sit perfectiua alterius rei, sicut prius est, quod cælum per suum esse sit supremum corpus in mundo, quàm quod per idem esse proprium sit perfectiuum inferiorum corporum, sed anima habet duo, vnum est, quod sit principium, seu ratio totius vitæ, aliud, quod sit actus corporis, & illud constituit etiam in tali ordine rerum, hoc est in primo loco, & sede formarum, quia ex eo, quod est primum principium vitæ, superat omnes inferiores formas, & primum locum perfectionis inter eas obtinet: per hoc veró, quod anima est actus corporis, solum habet esse perfectiuum alterius, nempe materiæ actuando illam; ergò ratio principij totius vitæ prius conuenit animæ, quàm ratio actuandi materiam; sed hæc explicatur per priorem definitionem, & illa per posteriorem; ergò hæc secunda definitio continet priorem rationem animæ, prima veró posteriorem, & ex consequenti à priori demonstrabitur per posteriorem prior.

132 Cæteri vero omnes citati pro illa, & præter illos Conymb. cap. 2. huius lib. quæst. vnic. artic. 2. alio modo longè diuerso eam defendunt, præsupponentes ex mente, & verbis Aristotel. quod posterior definitio assignata sit per operationes vitales, quas dupliciter considerari posse aiunt, tanquam effectus eiusdem animæ, deinde tanquam finem cuius gratia informat corpus. Certum namque est animam ideò informare corpus, vt per illud operetur, aut in illo habeat operationes vitales, & licet considerata ratione effectus in operationibus posteriores sint anima ipsa, eiusque informatione, sed considerata ratione finis sunt priores, quia cum gratia earum informet corpus, finis informandi, & actuandi sunt, & in genere causæ finalis

133 priores. Quod præsertim verum est; cum finis non solum sit causa, sed omnium causarum prima, ideò asserunt secundam definitionem per operationes vitales traditam continere causam finalem primæ, & proinde eam à priori demonstrare. Probant testimonijs Aristotelis qui 2. libro de cœlo, & mundo, textu 17. vniuersaliter docet, quamlibet rem factam esse, & tali modo factam propter aliquam operationem, vt cœlum tale factum est, vt tales habeat operationes circa hæc inferiora; imò & homo ipse rationalis est, vt sit capax beatitu-

dinis,

dinis, quæ operatio quædam eius est, in qua vltimus finis eius consistit. Ex quibus colligunt animam esse actum corporis, ipsúmque informare,vt tales operationes in illo, aut per illud habeat; ergò operationes ipsæ respectu informationis, imò respectu ipsiusmet animæ rationem finis habent,& consequenter secunda definitio per eas assignata causam finalem primæ continet,quæ per actuationem, seu informationem traditur, & à priori eam dem onstrabit.

Secunda opinio asserit Aristotelem demonstrasse priorem definitionem animæ per hanc posteriorem, non tanquam per causam,neque à priori, sed à posteriori. Ita D.Tho.lectio.3.& plures etiam ex recentioribus,quod probant ex verbis eiusdem Aristotelis in eodem principio. 2. cap. asserentis talem esse sibi tradendam definitionem secundam,quæ contineat causam primæ, per quam appareat,quasi dicat, per quam à nobis cognoscatur: nam apparere aliquid solum dicitur respectu nostræ cognitionis; ergò solum intendit definire animam per notiora nobis,qualia sunt operationes,& effectus, & consequenter tali definitione quæ solum sit prior quo ad nos,solúmque demonstret primam à posteriori. Textu etiam 36. & 37. huius secundi libri expresse docet,& probat animam in triplici genere esse causam, videlicet in genere causæ formalis, in quantum est forma,& essentia animatorum corporum, in genere causæ efficientis, in quantum est principium vnde motus, id est, à quo operationes vitales procedunt, & in genere causæ finalis, in quantum ad eam non solùm operationes ipsæ: sed corpus, in quo, & per quod exercentur, ordinatur: nam gratia animæ corpus est; & gratia eiusdem animæ fiunt operationes per ipsum, & in ipso, repugnat ergo apud Aristotelem, quod operationes sint causa formalis animæ,& consequenter, quod definitio per eas tradita contineat causam finalem alterius definitionis, per quam definitur anima tanquam actus corporis, & consequenter repugnabit, quod hæc demonstretur per illam à priori per causam finalem. Probant deinde ratione,quia secunda definitio traditur per operationes, vt concedit prima opinio, sed operationes sub quacunque consideratione sunt posteriores anima ipsa, atque actuatione, seu informatione eius; ergo secunda definitio per eas assignata nullo modo potest demonstrare primam à priori, sed omnibus modis à posteriori. Probatur minor, quia duobus tantùm modis possunt considerari operationes vitales, vel tanquam effectus, & hoc modo constat esse posteriores anima, & informatione eius, vt aduersarij concedunt, vel per modum finis, & hoc

134

135

etiam modò sunt posteriores, quod sic probo, substantia est finis accidentium, sed operationes sunt accidentia animæ; ergo est finis earum, & ideò erunt posteriores eadem anima in eodem genere finalis causæ. Probatur antecedens, quia accidentia quæcunque sunt propter substantiam: cùm sint aliquid eius, & ad ornatum proprium sint ei concessa à natura; ergo finis eorum est. Probatur secundo etiam in particulari ex eisdem operationibus secundum se, quia compositum, & anima operantur, vt per operationes se perficiant, & non propter easdem operationes secundum se acceptas, ergo licet proximè ordinetur vtrunque ad operationes, sed operationes ipsæ ordinantur ad perfectionem vtriusque: vnde sequitur animam, & compositum per operationes ipsas perfecta esse finem, cuius gratia operationes sunt, & in genere finalis causæ, tam ipsam, quàm compositum priora esse natura eisdem operationibus; repugnat igitur, quod per operationes possit demonstrari à priori anima, vel informatio eius in genere finalis causæ, neque vllo alio modo, nam finis debet esse perfectior his, quæ ordinantur ad ipsum.

136 Nostra sententia tria asserit: Primum, *quod si operationes in definitione animæ sumantur, vt effectus, non sit demonstratio prima definitionis per secundam à priori per causam, sed solum à posteriori per effectum, in quo conueniunt omnes.* Et probatur hoc argumento: esse est prius natura, quàm operari: ergo animam esse principium essendi prius natura est, quàm esse principium operandi, quamuis de principio radicali intelligatur. Et ideò prima definitio priorem rationem animæ continebit, secunda verò posteriorem (etiam si vtraque dicatur quidditatiua) & prima non potest demonstrari per secundam à priori, sed à posteriori quasi per effectum.

137 Asserit secundo nostra sententia contra Caietan. *quod etiam si viuere accipiatur in secunda definitione pro gradu substantiali vitæ, communi vitæ vegetatiuæ, sensitiuæ & intellectiuæ, non potest demonstrari per eam prima definitio, à priori, sed solum à posteriori.* Probatur efficaciter hoc argumento. Ita se habent duo hæc, in anima, videlicet esse actum primum, & esse principium vitæ substantialis, vt substantialis vita sit effectus formalis animæ, quem corpori tribuit, esse autem formam, vel actum

138 corporis sit causalitas, per quam eadem anima eundem effectum vitæ tribuit, nam esse actum primum corporis idem est ac informare illud, aut illi vniri per informationem, informatio verò, vt in primo libr. Physicor. ostendimus

est cau

est causalitas formæ: sed per causalitatem constituitur forma causa formalis in actu, & causa formalis in actu, est prior suo effectu, cum procedat ab ea, vt constituta in actu causandi; ergo informatio, vel quod idem est, animam esse actum primum corporis, prior est effectu vitæ, cuius anima est causa formalis, & ex consequenti prius erit animam esse informatiuam corporis, quàm esse principium vitæ eiusdem, & secunda definitio explicans animam, vt principium vitæ substantialis (secundum Caietan.) continebit posteriorem rationem animæ, per quam demonstrabitur prima à posteriori.

Tertium quod asserimus est, *Operationes vitales in definitione animæ accipi posse per modum causæ finalis, & si ita accipiantur, continebit eadem definitio aliquo modo causam finalem prioris, & in hoc sensu demonstratio prioris per posteriorem erit à priori per causam.* Quod prius declarandum est, deinde probandum. 139

Pro declaratione igitur adnotandum est, operationes vitales duo habere, & quod sint effectus animæ informantis, & quod sint accidentia eius, aut totius compositi per eam constituti, & secundum vtramque rationem euidens est, non solum quòd posteriores sint eadem anima, vel composito in genere causæ efficientis, & materialis, absque dubiò ex mente Aristotelis, sed etiam in genere causæ finalis, vt in posteriori testimonio citato pro secunda opinione docuit idem Aristot. & si hæc duo tantum consideranda essent in eis, vera esset eadem secunda sententia, & argumenta in fauorem eius præiacta conuincerent, quod demonstratio primæ definitionis per secundam non esset vllo modo à priori per causam, sed à posteriori, per effectum. Sed quia aliud considerari potest, & debet, videlicet animam informantem corpus, & compositum, ab ea constitutum duplicem statum habere, prior est imperfectus, vt sumuntur solum secundum rationem substantialem nondum perfectam per operationes; posterior verò perfectus, vt consideratur iam perfecta per easdem operationes vitales, & quamuis perfectio hæc sit accidentalis, est tamen maxima, quia si substantiā consideremus nudam omni accidenti, imperfectissimū habebit statum. Quod ergo anima sit actus primus corporis, ordinatur tanquam in finem, non quidem vltimum atque totalem, sed proximum ad constitutionem substantialem compositi. Quod verò sit principium operationum vitalium per potentias vitales; ordinatur ad idemmet compositum, vt per eas perfectum, imò ad esse proprium eiusdem animæ per easdem operationes perfectum in corpore tanquam ad finem vltimum. Itaque finis vltimatus, atque completus animæ, imò, & compositi est com- 140

positum ipsum, & anima ipsa, vt vtrumque sumitur, vt habens statum perfectum per operationes, hic autem finis com-
141 pletus cōponitur ex fine cuius, & fine cui, finis cui sunt anima informans, atque compositum secundum statum imperfectum considerata, finis verò cuius, sunt operationes vtrumque perficientes, quæ respectu compositi, & animæ sub eodem statu imperfecto, rationem potius mediorum, quàm finis habent, & ideo posteriores sunt in genere causæ finalis, nihilo-
142 minus sunt aliquid totius completi finis, qui ex anima informante, aut composito, & eisdem operationibus constat: & cum tam anima informans, quàm compositum per informationem constitutum secundum statum imperfectum ordinentur ad eundem completum finem, consequenter ordinantur aliquo modo ad operationes vitales, tanquam ad aliquid eiusdem completi finis, & ideò sub hac ratione formali, qua aliquid sunt eiusdem completi finis, rationem habent finalis causæ comparatæ ad animam informantem, & compositum, vt in statu imperfecto consideratum, & ideo aliquam rationem prioritatis: & prior quidem definitio solùm explicat essentiam animæ, vt in statu imperfecto, quia solum dicit informationem corporis, & constitutionem substantialem eius, nihil continens de operationibus, per quas tam ipsa, quàm compositum perficiuntur, statúmque perfectum comparant. Definitio verò posterior explicat essentiam animæ, vt perfectam per operationes, ad quam ordinatur eadem ipsa anima, vt in statu imperfecto considerata, atque explicata per priorem definitionem tanquam ad finem, cuius aliquid sunt operationes ipsæ, nempè complementum accidentale, & ideò ex parte earum aliquid finalis causæ continet posterior definitio respectu prioris, quod satis est, vt eam à priori demonstret.

Et ex hac doctrina, non solùm vera, sed necessaria, (quam absque dubio non sunt assecuti Iuniores illi qui sequuntur secundam sententiam) ratio satis efficax contra eam, & pro nostra formari potest hoc modo. Animam esse actum primum, vel formam corporis, qua ratione explicatur per priorem definitionem, ordinatur ad compositum secundum statum imperfectum sumptum, hoc est, nondum perfectum per operationes tanquam ad finem, & eadem informatio animæ, idém-
143 que compositum vt considerantur nondum perfecta per operationes vitales; ordinantur ad semetipsa, vt perfecta per easdem operationes, ita vt compositum perfectum per operationes sit completus finis compositus ex fine cuius, qui sunt operationes, & ex fine cui, qui est compositum ipsum, & anima ipsa

ma ipsa informans secundum statum imperfectum considerata; ergo operationes vitales pertinent ad finem completum, imò sunt quasi complementum eius, in quem finem completum ordinatur anima informans secundum statum imperfectum, hoc est, nondum perfecta per operationes: quo pacto explicatur per priorem definitionem, & compositum, vt ab ea constitutum, etiam secundum eundem statum imperfectum: ergò ordinantur ad operationes, in quantum sunt aliquid eiusdem finis completi: sed operationes explicantur per posteriorem definitionem: ergo prima definitio ordinatur ad secundam tanquam ad finem: & ideò demonstratur per illam ab Arist. vt per causam finalem, & à priori in hoc genere causæ.

Probatur secundo ratione Theologica, quia negari non potest, quod beatitudo supernaturalis sit finis vltimus hominis: sed beatitudo consistit in operatione elicita ab anima, & ideò vitali: ergò negari non potest, quod operatio vitalis sit finis animæ, vel aliquid saltem completi finis eius, si ponatur tanquam finis completus anima ipsa, vt perfecta per beatitudinem: benè ergo demonstrabitur definitio hominis, nempe, ***animal rationale***, per aliam, quod sit ***capax beatitudinis***, & à priori quidem secundum genus, causæ finalis, licet contineat operationem eiusdem hominis, quæ est formalis beatitudo: pari ergo ratione demonstrabitur à priori definitio prior animæ per posteriorem, quamuis operationes eiusdem animæ continentem. 144

Ad fundamentum Caiet. negandum est primò, quod Arist. sumat in definitione *viuere*, pro gradu essentiali vitæ communi vegetabilibus, sensitiuis, & intellectiuis, sed sumit pro operatione vegetandi in speciali, vt ex contextu eiusdem loci, imò ex toto 2. cap. constat.

Secundo respondetur, quod etiam si *viuere* acciperet pro gradu substantiali vitæ quibuscunque viuentibus communi, adhuc non probaretur hac via, quod demonstratio esset à priori, quia prius est animam informare corpus, aut esse informatiuam, quam esse actum formalem substantialis vitæ communis, vt probatum est à nobis in 3. assertione nostra. 145

Ad testimonium Aristotelis, quod pro se attulit Caietan. iam respondimus quæst. præcedenti, quod loquitur Aristot. de causa, non formali, sed finali, quam tradidit per secundam definitionem, per quam à priori demonstrauit primam prioritate eiusdem causæ finalis, non formalis. 146

Ad argumentum eiusdem Caiet. distinguenda est maior, quod prius sit rem esse talem, & habere talem ordinem cum 147

cæteris in mundo, quam quod sit perfectiua alterius: nam in rebus completis verum est, quia tantum possunt perficere alia accidentaliter, hoc est, per suam operationem, & prius est, quod in se sint completæ per proprium esse, quam, quod operentur, & operando perficiant alia, in rebus verò essentialiter incompletis, & partialibus, non est verum, quia per propriam essentiam sunt perfectiuæ alterius, quare in his simul est, & nullo modo prius habere talem ordinem cum aliis rebus in mundo per propriũ esse, & per idemmet esse perfectiua aliorum, & talis est anima, cùm sit per essentiam propriã pars alterius, & forma perfectiua materiæ ad componendum cum ea compositũ; quare falsum est, quod prius sit in se, & per se principium totius vitæ, per quod tenet primum locum inter formas substantiales, quàm quod sit perfectiua materiæ, aut corporis, quod est esse actum primum eius, imò cum eius esse sit incompletum, & perfectiuum alterius, non potest intelligi, quod per illud sit principium totius vitæ, quin intelligatur eo ipso, quod sit actus, & forma alterius, & ideò perfectiua illius, imò cum per informationem, & non aliter tribuat corpori effectum formalem vitæ, prius est, quod sit informatiua corporis, quàm principium vitæ eius, vt in 2. conclusione efficaciter probatum est contra eundem Caiet. propterea non potest hac via defendi, quod prima definitio demonstretur per secundam à priori.

148 Ad primum testimonium, quod pro se affert 2. sententia, respondeò operationes vtrumque habere diuerso modo cõsideratas, & rationem effectus, & rationem finis, & sub ratione effectus priores, & notiores sunt, quoad nos, & propterea Aristot. duo promisit se ostensurum de prima definitione per secundam, videlicet causam eius in esse, & apparere, & vtrumque præstitit definiendo animam per operationes, quæ vt sunt finis eiusdem animæ, causam essendi continent: & vt sunt effectus causam cognoscendi tantum, & ideò demonstratio primæ definitionis per secundam, causam eius tradit, simúlque facit eam nobis apparere, in quantum eadem ipsa causa alia ratione est effectus, non enim repugnat vtramque rationem simul concurrere in causa finali, vt ostendimus, 2. lib. physicorum.

Vt autem intelligatur sensus alterius testimonij, adnotandum est, operationes vitales respectu animæ, & compositi duplicem rationem habere diuerso modo consideratas: nam & ad animam, & compositum ordinantur tanquam ad finem, & finis etiam eorum sunt, in quantum enim per illas anima informans, atque compositum tendunt in propriam perfectionem, media sunt, per quæ eã consequuntur, anima verò & compositũ

in con

in consideratione hac habent ratione finis earum, sed in quantum sunt complementum totalis finis, videlicet eiusdem animæ, atque eiusdem compositi, vt per operationes perfecti, rationem causæ finalis habent, cuius gratia anima informat corpus, & corpus ipsum per eam constituitur, quare posterior definitio explicans animam, habet perfectam rationem.

Ad primum argumentum eiusdem sententiæ neganda est minor, quod operationes vitales sub quacunque consideratione sint posteriores anima, & informatione eius; & cum dicitur esse accidentia animæ, concedendum est, quod verò ex hoc infertur, in genere causæ finalis esse posteriores, quia substantia est finis accidentium, distinguendum: nam in quantum per accidēdentia, quæ sunt operationes, consequitur propriam perfectionem, verum est, sed in quantum eædem operationes sunt aliquid completi finis, videlicet eiusdem animæ, vt per eas perfectæ, rationem finalis causæ habent comparatæ ad eandem animam sub imperfecto statu tendentem ad huiusmodi completum finem, & ideò secunda definitio tradita per eas ita consideratas, causam finalem continet primæ traditæ per informationem quæ imperfectum statum animæ continet, nondum per operationes perfectæ. 149

Ad 2. concedenda sunt omnia, quæ in antecedente sumuntur, nempè animam, & informationem eius esse propter compositum, atque etiam animam, & compositum operari, vt assequantur propriam perfectionem, & ideò in hoc sensu, esse finem, in quem ordinantur operationes, & operationes media, per quæ eandem perfectionem assequuntur, sed eędem operationes sunt aliquid eiusdem completi finis. Anima sub vna ratione finis est operationum vitalium, & sub alia eas habet pro fine, non totali, & completo, sed pro fine cuius, hoc est, pro ratione, & complemento, quo constituitur, completus finis, ex fine, cui, & cuius vt iam fuit à nobis expositum.

Aliud verò, quod additur in eodem argument. nempè operationes esse imperfectiores anima, & composito concedendum est, sed negandum, quod infertur nullo modo posse esse finem eius: quia vt aliquid sit finis principalis, vel completus, necesse est, quod sit perfectius re illa cuius finis est, vt autem sit aliqua ratio, vel complementum eiusdem finis, non est necessarium, sed satis est si sit aliqua perfectio eius, licèt eo simpliciter imperfectior. Et ratio huius est, quia id quod perfectius est, potest aliquo modo perfici, per aliquid minus perfectū, vt substātia perficitur per accidentia sibi propria: & ita anima, & cōpositum per proprias operationes. Nec D. Tho. aliquid sentit con- 150

tra

tra nostram sententiam; quia operationes vitales in definitione animæ solum accipit tanquam effectus eiusdem animæ iuxta primam assertionem nostram, quare in fauorem potius nostræ citari potest, quàm pro sententia opposita.

CAPVT III.

TEXTVS ARISTOT.

Potentiarum autem animæ, quæ dictæ sunt, alijs quidem insunt omnes, &c.

Breuis expositio Textus.

1 INtentum Arist. in hoc cap. 3. est distinguere gradus potentiarum vitalium, & consequenter operationum, vt intelligatur ordo, quo de illis in particulari sibi agendum sit in sequentibus. Diuiditur autem cap. in tres partes; in prima enumerat potentias vitales, & comparat eas cum viuentibus, quibus conueniunt, atque ex vtroque colligit numerum graduum viuentium. in secunda comparat species animarum quarum sunt omnes potentiæ vitales ad definitiones animæ duobus capitibus præcedentibus designatas. Et tandem in vltima magis in particulari enumerat gradus viuentium.

2 Potentiæ vitales (inquit) Arist. quinque sunt, videlicet, vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuum, loco motiuum, & intellectiuum, sed principia à quibus emanant, & quorum dicuntur esse propria, quæ sunt viuentia ipsa, tantum sunt quatuor, quia appetitiuum, & sensitiuum non separantur, sed necessariò coniuncta sunt in eodem. Primus itaque gradus viuentium est vegetatiuus, à quo emanat prima potentia vitalis, quæ nutritiua vocatur. Secundus gradus est sensitiuus, à quo duæ potentiæ vitales emanant: in eoque necessariò coniunguntur, nempe sensitiua, & appetitiua, propterea appetitiua, non distinguit nouum gradum viuentis, sed ad eundem gradum sensitiuum pertinet: quod probat duplici ratione, præmissa tamen diuisione appetitus in sensitiuum. & rationalem, rationalis est, qui sequitur cognitionem intellectus; sensitiuus, qui sequitur cognitionē sensus: omnis enim appetitus præsupponit, ac sequitur aliquam cognitionem, quia appetitus est potentia cæca, quæ per modū inclinationis fertur in bonum, quare necessariò indiget, vt ei proponatur per potentiam cognoscitiuam idem bonum, & si cognitio per quam proponitur sit intellectiua, appetitus vocatur rationalis, & est voluntas, si sensitiua, dicitur appetitus sensitiuus,

sitiuus,& iste est,qui coniungitur necessariò cum potentia sensitiua & pertinet ad eundem gradum vitæ sensitiuæ. Habet autem duplicem partem videlicet cõcupiscibilem,per quam tendit in bonum,ipsumque amplectitur ; & irascibilem per quam impedimenta tollit,quæ se offerunt in prosecutione eius. 3

Quibus præsuppositis probat 1. quod appetitiuum necessario coniungatur cum sensitiuo hoc modo : Omne sensitiuum, vt minimum habet sensum tactus, quamuis cæteris careat, sed sensum tactus sequitur necessariò appetitus:ergò duæ istæ potentiæ necessariò coniunguntur in eodem gradu sentiendi. Maiorem sic probat,& explicat, alimentum est necessarium ad conseruandam vitam,ergo cum omne sensitiuum viuat , & ducatur in suis operationibus sensu,necessariò debet cognoscere, ac discernere alimentum sibi conueniens,vt ita illud sibi sumere possit, sed per sensum tactus illud discernit; ergo hũc saltem necessario habere debet,etiam si cæteris careat,& propterea vocatur tactus sensus alimenti,Minorem verò probat,quia experientia constat tangendo nos sentire dolorem,aut voluptatem, qui sunt actus appetitus,& propterea appetitus ipse necessario, & per se coniunctus est cum sensu. Quod rursus probat, quia qualitates propriæ alimenti,vt calidum,frigidum,humidum,& sic cum sunt obiecta tactus : ergò per tactum discernitur alimentum:Deinde,quibus conuenit sensus alimenti,conuenit fames,& sitis,quæ circa idem alimentum versantur:ergò cuicunque animali inest fames,& sitis,quæ sunt appetitus cibi; & potus; quare necesse est cuicunque animali inesse appetitum , & ideò appetitiuum non distinguit alium gradum viuentis à sensitiuo. Tertius gradus viuentium est eorum, qui vltra vegetationem,sensum,& appetitum habent potentiam,qua possunt se mouere motu progressiuo : hoc enim non inest omnibus animalibus. nam quædam sunt,quæ non mouētur motu progressiuo,sed perpetuo sunt lapidibus affixa,quamuis motum dilatationis,& constrictionis habeant viuentibus proprium. 4

Quartus gradus est eorum, quæ præter prædicta omnia habent cogitatiuum & intellectiuum,hoc est,intellectum discurrentem,& simpliciter intelligentem, & ad hunc gradum pertinent homines (inquit) Aristotel.& si quid est aliud altius , aut melius homine:quod addit propter quosdam existimantes,cœlos esse animatos, & intelligentias esse corporeas, ideò habere intellectum in corpore . Sed dubitare potest aliquis , quonam modo se habeant prædictæ definitiones animæ assignatæ ad omnes hos gradus animatorum , an definiatur per illas aliqua ratio communis animæ,& consequenter omnibus his animatis,

tis, vel non. Et respondet non definiri aliquid commune realiter separatum ab speciebus animarum, quia nec datur, nec dari potest, sed à solo Platone falsò fuit excogitatum, & alijs locis ab eodem Aristot. impugnatum: sed definitur communis ratio animæ sola ratione distincta ab speciebus animarum, & in eisdem realiter existens.

Enumerat tandem magis in particulari gradus, vel species animarum, atque animatorum, docens, quonam modo se habeant inter se se, quod explicat exemplo figurarum sic se habentium, vt posteriores sint perfectiores prioribus, eásque includant quadam ratione virtuali, sicut pentagonus perfectior est tetragono, & trigono; & eas includit, atque etiam tetragonus perfectior est trigono: eumque includit, trigonus verò sicut est prior, sic est imperfectior, & in duobus posterioribus includitur. Ita ait se habere gradus animarum, nam vegetatiua est prior, & ideò imperfectior: sensitiua perfectior eamque virtute includens: cum euidens sit præstare operationes eius: & tandem intellectiua vtraque perfectior, & vtramque includens: cum præter operationes sibi proprias omnes operationes vtriusque præstet. Et ideò asserit considerandum esse qualiter sit anima in vnoquoque viuente, nam in plantis est sola vegetatiua, nihil aliud includens: in animalibus sensitiua virtute includens vegetatiuam, & in hominibus rationalis, virtute continens vtrâque. Et licet tres sint tantùm species animæ, consideratis tamen operationibus, & potentijs vitalibus, & modo, quo separatæ possunt reperiri, quinque gradus viuentium posse distingui asserit, licet solum huc usque enumerauerit quatuor. Primus est vegetatiuus, de quo constat reperiri in plantis separatum ab alijs. Secundus sensitiuus admodum imperfectus, vt minimum habens sensum tactus, sed continens virtute vegetatiuum. Tertius sensitiuus perfectus habens alios sensus præter tactum. Quartus eorum animalium, qui præter sensus omnes habent motum localem progressiuum. Vltimus eorum qui præter prędicta omnia intellectum, & rationem habent: & tale animal est homo. De his omnibus viuentium gradibus tandem docet, quod posteriora à prioribus non separantur, benè tamen priora à posterioribus: & ratio est manifesta, quia posteriora includunt priora, & propterea repugnat ab eis separari; priora verò non includunt posteriora, & ideò necesse est separari ab eis.

TRACTA

TRACTATVS DE PLVRALITATE ANIMARVM, & animatorum.

QVÆSTIO I.

An tres sint tantum species animarum, quatuor gradus animatorum, & quinque genera potentiarum.

ARIST. In præsenti cap. tres diuisiones constituit, animarum;vnam,potentiarum;vitalium alteram,& animatorum tertiam. Prima autem diuisio talis est; anima in communi sumpta alia est vegetatiua,quæ reperitur in plantis; alia sensitiua, quæ reperitur in animalibus,& alia rationalis, quæ reperitur in hominibus. Secunda diuisio sic habet,potentia vitalis in communi sumpta alia est vegetatiua,alia sensitiua;alia appetitiua,alia loco motiua,& alia intellectiua.Tertia diuisio animatorum est;aliud est vegetatiuum, vt plantæ; aliud sensitiuum habens sensum, & appetitum tantum, vt animalia imperfecta lapidibus affixa;aliud loco motiuum habens præter sensum, & appetitum aliam potentiam vitalem, per quam moueri potest motu progressiuo;aliud tandem rationale,vt homo.Has autem diuisiones sigillatim examinare,atque explicare oportet. 7

Et circa primam diuisionem potest esse dubium de anima vegetatiua,& sensitiua, an sint veræ animæ: nam de rationali superius probauimus esse veram formam, veramque animam. Fuit igitur sententia Stoicorum,quam referunt Plutar.lib.5.de placitis philosophorum cap.26.Clemens Alex.8.lib.Stromatū, & Gale.in lib.naturalium facultatum,negantium plantas viuere,quia appetitu carent, & ideò solum ponentium duo animarum genera,nempe sensitiuam, & rationalem, quia vegetatiua non separatur à sensitiua, & ideò non distinguit aliud genus animæ.Et huius sententiæ non solum meminit D. Augnst. sed eam videtur sequi lib.de spiritu,& anima cap.8. & 13.& lib.7. super Genesim ad literam cap.16.& 17.vbi explicans verba illa, *Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ* (ita ait) *si nobis tantum inesset motus plantarum,non diceretur homo factus in animam viuentem.* 8 9

uentem. Sentit ergo animam vegetatiuam plantarum non esse veram. Ex opposito vero Plato in Timæo non solùm viuere, sed sentire docuit plantas, vt etiam testatur Theodoretus lib. 5. de curandis Græcis affectionibus, & solum differre ab animalibus, quia hæc quasi acutiorem, ac vigilantem sensum habeant, plantæ vero obtusum, & quasi dormientem. Imò Empedocles, Anaxagoras, atque Democritus non solum sensum, sed mentem seu intellectum videntur eis tribuete, vt refertur 1. lib. de plantis ca. 1. Ab hac verò sententia Platonis non multum videntur differre Pythagoræi, qui non solum sensum, sed appetitum quoque tribuebant perfectioribus plantis. Fundamentũ Platonis fuisse dicitur, quia plantæ videntur distinguere vtiles succos ab inutilibus: nam illos attrahunt, hos verò potius respuunt, vt varijs experientijs intelligi potest. Prætereà arbores quædam cernuntur, quæ fructu omninò, imò omni prorsus fæcunditate carent, nisi situm in certa distantia habentes, à quo
10 mutuo se respiciant, & propterea nominibus maris, ac fœminæ designantur. Pytagoræi verò ita videntur sensisse, quia arbores quædam, si pungantur, vel secentur lacrymas quasdam videntur effundere, quod videtur eis propter dolorem accidere, dolor verò actus appetitus est, & ideò sensum suum videntur ostendere. Vtramque nihilominus sententiam referens D. August. in lib. de quantitate animæ cap. 35. eam rusticanam impietatem vocat propter Manichæorum errorem, qui vt testatur ipse in libro de hæresibus, hæresi 46. non solum plantis sensum tribuebant, sed etiam rationalem animam, contra quem errorem copiosè scripsit lib. 2. de moribus Manichæorum cap. 17.

Hæc tamen triplex positio error est in philosophia. Probatur, quia euidens est distingui res, quæ viuunt à non viuentibus, quia illæ sunt animatæ, hæc verò non habent animam, sed aliam formã ordinis inferioris, vt lapides: sed euidens est plantas viuere; ergò euidens est habere animam: deinde euidens est non habere sensum, nec appetitum; ergò euidens est dari aliquam animam, quæ non sit sensitiua, nec rationalis, & hæc dicitur vegetatiua constituens primum genus animarum. Probatur prior pars minoris aduersus Stoicos, quòd plantæ viuant. Primo ex verbis sacræ paginæ, nam primæ ad Corinth. 15. in-
11 quit Paulus: *Quod seminas non viuificatur, nisi prius moriatur.* Et Ioannis. 12. *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, &c.* Vnde non solum communis consensus philosophicæ scholæ id tenet cum Aristot. 2. lib. de anima textu 6. & 2. libr. de partibus anim. cap. 10. Sed etiam scholæ Theologicæ cum D. Dionys. cap. 6. de diuinis nominibus, & D. Aug. 11. lib. de Ciuit.

Dei, cap. 16. Vnde, quod alio loco citato asserit, vel eius non est, sicut nec liber ille, vel dum vitam negat plantis, de sensitiua intelligit, quæ nomine vitæ intelligi solet. Probatur deinde ratione: nam viuentia distinguntur à non viuentibus, vt euidens experientia docet, quia viuentia nutriuntur propriè, & augentur, hoc est, per intussumptionem, & secundum omnes partes: nam alimentum, quod est succus terræ, per radices attrahunt, & sua virtute intrinseca per omnes partes proprij corporis distribuunt, & in omnibus, & singulis propria etiam virtute conuertunt in propriam substantiam, quod constat non habere corpora inferiora: ergo euidens est plantas viuere, & habere animam, & eis id negare error philosophicus. Probatur posterior pars eiusdem minoris aduersus Platonem, & Pythagoreos, quod non habeant sensum, nec appetitum: quia euidens experientiã docet nullum esse animal quantumlibet imperfectum sensum & appetitum habens, quod si pungatur, non tribuat aliquod doloris signum se contrahendo vel alio modo se mouendo, vt spongia, & coclea ostendunt. Plantæ verò, etiam si scindantur, nihil horum ostendunt; ergò nec intelligi potest vitam sensitiuam, & appetitum habere; merito ergo docuit Aristot. 3. lib. de anima, cap. 12. textu 66. plantarum naturam admodum terrestrem esse, & propterea ineptam prorsus ad sensum. Prætereà experientia docet in omnibus sentientibus dari vigiliã, & somnum, quibus carere plantas videmus, & ideò non est minus euidens carere anima sensitiua. 12

Argũm. verò, quæ pro eisdem positionibus obiecta sunt, difficultate carent: nam quod vtiles succos attrahant, & inutiles reiiciant, non prouenit ex aliqua cognitione sensus, sed ex virtute vitali, ac naturali attrahente illos, & expellente hos. Prosequutio verò circa salutaria, & fuga circa noxia quæ eis inesse videtur, ex interna, ac naturali antipathia, & sympathia oritur, & suo etiã modo fœcunditas, quam iuxta posita habent, aut sterilitas quam ad maximã distantiã incurrũt, & propterea nomina maris & fœminæ penitus sunt translatitia, tanquam certum igitur debet esse, dari animam vegetatiuã separatam à sensitiua, & intellectiua vt cap. præsenti docet Arist. & cum eo omnes. 13

Sed adhuc qui eam admittunt, nõ omnes recipiunt eandem primam diuisionem animæ in tria genera tantùm, sed quidam aliud genus animæ addere debuisse Aristotelem putant, ita vt quatuor genera animarum distingueret, nempe vegetatiuæ, sensitiuæ, atque intellectiuæ: sicut distinxit quatuor gradus animatorum. Ita Ægidius, & Caietanus capite præsenti. Quod ita probant: animatum constituitur per animam, sed quatuor

gradus animatorum ponit Aristotel. ergò quatuor genera animarum distinguere debet. Quod enim potentia loco motiua distinguatur ab alijs, non sufficit ad distinguendum quartum gradum viuentium, cùm ab eodem genere animæ sensitiuæ oriatur, nam ab eodem oriuntur omnes potentiæ sensitiuæ: & diuersum gradum viuentium non constituunt, quare si distinguit diuersum, à diuersa anima oriri debet,& ita distinguentur quatuor genera animarum,vel non erunt distinguendi quatuor gradus animatorum.

14 Secunda opinio ex opposito tenens tria tantùm esse animarum genera,consequenter asserit tres solum distinguendos esse gradus viuentium. Ita Viguerius tractatu 1. de anima. Probat, quia sola separatio potentiæ loco motiuæ à cæteris, non sufficit distinguere quartum gradum animatorum, supposito, quod ab eadem anima sensitiua oriatur, sicut potentia sensitiua, nam gradus animatorum ab eisdem animis accipiunt vnitatem, & distinctionem specificam: ergò non potest distingui quartus gradus animatorum, nisi distinguatur quartum genus animarum, sed tria tantùm distinguuntur genera animarum ab Aristotele: ergò tres solum gradus animatorum debuit distinguere.

Tertia sententia *distinguit tria tantùm animarum genera, potentiarum quinque, & gradus animatorum quatuor in principio quæstionis enumerata.* Ita Aristotel. capit. præsenti, D.Thomas, ibidem, atque etiam 1. parte, quæstione 78. articulo 1.& cum eo cæteri expositores,& hæc est vera, & tenenda. Quæ probari potest præsertim quantum ad primam diuisionem, quæ fundamentum aliarum est ex vtraque definitione animæ ab Aristo-

15 tel. assignata cap. 1. & 2. huius libri, & à nobis explicata. Nam anima vegetatiua plantarum distinguitur specie ab anima sensitiua brutorum, vt euidenter ostendunt operationes specie diuersæ vtriusque. Ex quibus etiam probatur euidenter, quod anima rationalis sit specie distincta ab anima brutorum, & plantarum: & qualibet harum animarum datur realiter separata à cæteris, vt patet in plantis, brutis, & homine: ergò tria sunt distinguenda animarum genera. Sed cum ea distinguimus genere, vel specie, de incompleta specie, vel genere, ac partiali intelligi debet, non de completa, ac totali, quia cum anima sit pars, non potest completam speciem constituere, sed solùm esse partem speciei, vel generis. Sed nec de genere habente sub se plures species, cum constet animam rationalem esse speciem atomam. Sed tria genera animarum solum significant tres rationes vniuersales animæ, quæ sunt principia

triium

trium modorum operandi diuersorum: ita vt sub quolibet contineantur omnes species animæ eodem modo operantes. Sufficientia autem huius diuisionis diuersis modis sumitur, ac explicatur à diuersis. Sed hic modus eam sumendi à nobis excogitatus videtur breuior, clarior, & comprehendens omnes alios, continetur autem hoc discursu. Anima ex sua propria ratione habet esse principium internum, ac radicale vitalis operationis, sed tribus tantum modis vniuersalibus est principium omnium operationum vitalium; ergo tria tantum distingui debent animarum genera. Maiorem probo; nam primo modo, cognitione quidem inferiori est principium internum vitalis operationis, per modum naturæ ad multiplicandam, conseruandam, & augendam vitam per se ordinatum, in his enim tribus operationibus, videlicet generatione sibi similis, per quam multiplicantur viuentia, nutritione, per quam conseruantur in eadem vita accepta per generationem, & augmentatione, per quam augentur, euidens est operari animam sine cogitatione, & ideò modò simili, quo operantur cæteræ formæ ac res naturales inferiores, quamuis aliquo modo altiori, quia vitali. Anima igitur in communi, quæ hoc modo infimo est principium radicale, & internum vitalium operationum, constituit primum genus, ad quod pertinent omnes species animæ: à quibus hoc modo procedunt operationes vitales. Secundum genus constituit anima in communi considerata, in quantum est principium radicale, atque internum operationis vitalis per modum cognitionis imperfectæ, hoc est, sensitiuæ, vel cognitionem sensitiuam consequentis, vt comprehendatur operatio appetitus sensitiui ab eadem anima procedens, atque etiam motus progressiuus, qui media eadem cognitione & appetitu sensitiuo fit. Tertium genus constituit anima, quæ est principium vitalis operationis per modum perfectæ cognitionis, non elicitæ per organum corporeum, nec per potentiam in eo existentem, sed immediatè ab eadem anima, & hæc est sola anima rationalis. Hunc ferè modum sufficientiæ attulit D.Thom. 1.p.q.78.art.1. explicans eas per diuersos modos operandi animæ secundum maiorem, vel minorem eleuationem à rebus naturalibus non viuentibus, quod idem ferè est, & pariter alij modi ab alijs adducti ad eundem possunt facile referri, sed quia clarior, atque distinctior, & ideo facilior est hic noster, eas omittemus.

16

17

18

Vt autem explicetur diuisio graduum viuentium adnotandum est duobus modis sumi posse viuentia præcisè secundum essentiales gradus vitæ ad inuicem separatos, & hoc modo

euidens est tres tantùm distingui posse, supposito quod tria tantùm distinguuntur genera animarum. Secūdo modo sumuntur gradus animatorum non ex solis essentialibus, sed in ordine ad subiecta, nempè animata, in quibus diuersum genus potentiæ vitalis reperitur sine alijs, vel ab eis realiter separatum. Itaque ex separatione reali distinguuntur ab Aristotele, & alijs expositoribus, vt patet ex principio huius capitis, vbi probauit Arist.
19 appetitiuum non esse distinctum gradum animatorum à sensitiuo, quia licèt potentia appetitiua diuersa sit à sensitiua, non est tamen ab ea separabilis: & propterea ad eundem gradum viuentium cum ea pertinet. Et meritò quidem, quia vitam in his capitibus secundi libri semper sumit pro vita accidentali, nempè pro vitali operatione, vt superius exponentes posteriorem definitionem animæ ostendimus contra Caiet. ergo gradus vitæ, seu viuentium, vel animatorum (qui idem omninò sunt) in ordine ad operationes vitales desumi debuerūt, & non ex sola ratione essentiali. Quo supposito facilè est ostendere quatuor esse, ita vt nec plures sint, nec pauciores, etiā si genera
20 animarum tria tantùm sint, & potentiarū quinque. Ostenditur autem hoc modo; gradus animatorū in quibus reperiuntur potentiæ vegetatiuæ, hoc est, generatiua, nutritiua, & augmentatiua sine sensitiuis, & intellectiuis est infimus, & ideò primus. Secundum verò gradum constituūt animata illa, in quibus reperiuntur potentiæ sensitiuæ cū appetitiua, & sine loco motiua: & huiusmodi sunt sensitiua imperfecta, & vocatur gradus sensitiuus. Tertium constituit potentia loco motiua separata ab eodem gradu sensitiuo, atque etiam sine intellectiuo reperta in animalibus perfectis, & quartum potentia intellectiua separata à cæteris in homine. Diuisio tandem potentiarum in quinque genera, nempe in vegetatiuam, sensitiuam, appetitiuam, loco motiuam, & intellectiuā, ab omnibus recipitur, & ideò à nobis recipienda est. Sumitur autem sufficientia eiùs non ex ordine ad idem, vel diuersum subiectum animatum; cùm euidens sit in eodem reperiri plura, ac diuersa genera potentiarum valde diuersa secundum maiorem perfectionem animæ, per quam constituitur, sed sumitur ex eodem modo, vel diuerso operandi, ita vt omnes potentiæ habentes eumdem modum operandi constituant idem genus, & diuersum ab eis aliæ habentes diuersum modum operandi, sed quinque tantùm sunt modi operandi di-
21 uersi potentiarum vitalium; ergò quinque tantùm genera earum distinguenda sunt, sub quibus collocantur omnes. Probatur minor, nam omnes potentiæ vegetatiuæ habent eumdem modum operandi sine cognitione, ac per modum aliarum potentia

tentiarum inferiorum: ergò constituunt primum genus. Et secundum, omnes potentiæ sensitiuæ habentes eundem modum operandi imperfectæ cognitionis per organum corporeum, & potentiam in eo existentem, ac per species intentionales ab obiecto sensibili procedentes exercitæ, in quo modo operandi conueniunt omnes potentiæ sensitiuæ. Potentia verò appetitiua etiam si sit necessariò coniuncta cum sensitiua in eodem animato, diuersissimum habet modum operandi ab ea, nam sensitiua cum sit cognoscitiua, operatur per modum attrahendi ad se obiectum, quia iste est modus cuiuslibet cognitionis: appetitiua verò non est cognoscitiua, sed operatur per modum inclinationis in bonum sensibile, & propterea distinctum genus potentiarum constituit à sensitiua, atque etiam ab intellectiua, quòd vocatur tertium, comprehendens sub se tam appetitum sensitiuum, quam rationalem, quia licet specie distinguantur, inquantum sensitiuus tendit in bonum sensibile, hoc est cognitum per sensum, & rationalis in bonum cognitum per rationem, vel intellectum, & propterea appellatur voluntas; habent tamen eundem modum operandi per modum inclinationis; & ideò idem genus potentiæ vitalis constituunt. 22

Quartum genus est potentia loco motiua, cuius modum operandi diuersum esse à modo operandi potentiarum sensitiuarum euidens est, nam motum progressiuum efficit anima præcedente operationem sensus, & appetitus per potentiam motiuam in membris ipsis, per quæ mouetur corpus existentem. Quemadmodũ nec habent sensitiuæ potentiæ, nec appetitiuæ: meritò ergo distinguit potentia motiua quartum genus potentiarum ab vtroque diuersum. Quintum atque vltimum genus constituit potentia intellectiua, quia licet in genere cognoscitiuæ potentiæ conueniat cum sensitiuis, longè diuersum modum operandi habet, cùm non sit potentia organica, nec actus eius exerceatur per organum corporeum, nec omninò per corpus: quare nec cum dependentia ab eo, nisi quantum ad subministrationem specierum, & obiectorum. Omnis autem sensitiua cognitio actus est alicuius organi corporei, quo dissoluto repugnat operari animam, etiam si per diuinam potentiam permaneret (naturaliter namque statim corrumpitur:) & hinc procedit aliud discrimen maximum, quod potentiæ sensitiuæ operantur per species materiales, & corporeas, per quas non possunt attingere cognitionem rerum spiritualium, imò nec materialium in vniuersali, sed res tantum sensibiles, & singulares; intellectus vero omnia, & omnibus modis cognoscit, & ideò sensus non sunt scientiarum capaces sicut intellectus. Et ex eo- 23 24

dem modo vniuersalissimo cognoscendi, sibi proprio habet intellectus, quod sit radix, & origo totius libertatis, quod est maxima perfectio eius indicans distinctionem eius a modo operandi sensuum. Et ideò aliud genus à potentijs sensitiuis.

25 Ad argum. Caiet. & Ægidij concedenda est maior, & minor, sed neganda consequentia, quod quatuor genera animarum distinguere debeat Arist. sicut distinguit quatuor gradus viuentium; nam diuerso modo sumuntur ab eo genera animarum, & gradus viuentium; illa quidem ex solis essentialibus, hæc vero potius ex ordine ad subiecta, hoc est, ad animata, inquantum vnum reperitur in eis separatum ab alijs. Et cum quatuor sint animata, in quibus diuersum genus potentiarum reperitur separatum, licèt tria sint animarum genera, quatuor distinguntur gradus viuentium. Et eodem modo respondetur ad argum. 2. opinionis, nam eadem ferè fuit deceptio vtriusque: putarunt namque authores isti ex solis essentialibus distingui ab Arist. gradus animatorum, sicut distinguuntur diuersa genera animarum; ex quo intulit secunda opinio, quod cum genera animarum solum sint tria, tres tantùm distinguendi sint gradus animatorum, aut viuentium. Caiet. verò, & Ægidius ex opposito, ex quatuor gradibus animatorum intulerunt quatuor genera animarum, deceptos igitur esse dicimus eodem modo, quia putauerunt omnes æqualem debere esse numerum animarum, & animatorum, quod apertè falsum est, quia ex diuersis sumuntur iam explicatis, quæ cùm sint inæqualia, etiam oportet inæqualem esse numerum animarum, & animatorum.

26 Ad argumentum verò contra diuisionem potentiarum in quinque genera respondeo, non distingui genera potentiarum per ordinem ad subiecta, in quibus inueniuntur separata, sicut gradus viuentium, sed per diuersos modos operandi iam explicatos: nam iste est modus proprius distinguendi genere potentias, vt in alijs controuersijs est manifestum, & cum potentia visiua conueniat in eodem modo operandi cum cæteris sensibus, & generatiua cum cæteris potentijs vegetatiuæ animæ, non constituunt diuersa genera potentiarum, licèt separatæ inueniantur ab eis, sed sub eisdem generibus continentur, generatiua quidem sub genere vegetatiuarum, & visiua sub genere sensitiuarum.

***

QVÆ

QVÆSTIO II.

An vegetatiuum includatur formaliter in sensitiuo, & vtrumque in rationali, vel eminenter tantùm.

VEgetatiuum, & sensitiuum duobus modis accipiuntur; 17
primo pro potentiis vegetandi, & sentiendi, secundò pro gradibus vitæ vegetatiuæ, & sensitiuæ, à quibus tales potentiæ tanquam à radice procedunt, & de eis primo modo sumptis non procedit quæstio; quia certum est potentiam sensitiuam non includere vegetatiuam: cum sit certum non posse illo modo actum eius præstare, sed cum ordinentur ad actus speciè diuersos, ita vt vnum non includat alterum, sic ipsæ se habent, vt nullo modo se includant. De solis igitur gradibus substantialibus quærit titulus quæstionis, an ita se includant, vt sensitiuus, vegetatiuum, & rationalis vtrumque contineat. Sed 18
adhuc gradus isti dupliciter considerari possunt, vel in communi, ita vt gradus vitæ vegetatiuæ consideretur quasi abstractus à particularibus differentiis plantarum, brutorum, & hominis, vel in particulari, vt determinatus per propriam differentiam plantarum; quam negatione illa explicamus dicentes plantam habere gradum vitæ vegetatiuæ tantùm, hoc est, non sensitiuæ. Et quæstio procedit de eis vtroque modo consideratis.

Sed adnotare oportet secundò; Illud dici continere aliud formaliter, quod habet in se formaliter esse eiusdem rationis, per quod potest illud producere, vel operationes eius præstare, vt calor vnus, qui producit alterum, dicitur continere illum formaliter. Eminenter verò continere aliud est, per aliud esse diuersæ rationis, & ideò perfectius, quod in se habet posse illud producere; vel saltem perfectius præstare, quidquid illud præstare potest, vt lux dicitur continere calorem eminenter, 19
quia per esse perfectius diuersæ rationis, quod in se habet, potest eum producere.

Quibus explicatis conueniunt omnes in eo, quòd gradus essendi vegetatiuus, siue in genere accipiatur, siue in specie, continetur in sensitiuo formaliter, aut eminenter. Quod probatur euidenter; supposito, quod in vno viuente non detur nisi vna anima, quod inferius ostendetur. Nam euidens est animalia omnia non solum esse sensitiua, sed etiam vegetatiua, cum euidens sit habere operationes vegetatiuas generationis, & nutritionis, & euidens sit id habere ab anima sen-

sitiua, cùm neque à materia habeant, nec ab anima vegetatiua ab ea distincta; ergò euidens est, quod anima sensitiua eorum sit principium radicale operationum vegetatiuarum, & consequenter principium, quo viuunt vita vegetatiua, quod est esse animam vegetatiuam, & ideò illam continere formaliter, aut eminenter: & quod de sensitiua probatur respectu vegetatiuæ, simul de rationali respectu vtriusque probatum censetur. Solùm potest esse quæstio circa modum specialem continendi, an 30 videlicet continentia hæc sit formalis, ita vt anima sensitiua cuiuslibet bruti sit formaliter vegetatiua, & rationalis formaliter sensitiua, & vegetatiua, vel solùm virtualiter, aut per eminentiam, ita vt sensitiua solum sit vegetatiua eminenter, & rationalis quoque sensitiua, & vegetatiua.

Et prima opinio asserit virtualiter, aut eminenter contineri vegetatiuam in sensitiua, & vtramque in rationali, non tamen formaliter. Ita Iauellus 2. lib. de anima, Caietan. 1. part. quæst. 75. artic. 4. & magis ex professo cap. præsenti, quæst. 1. Petrus Martinez 2. lib. de anima, cap. 2. Toletus quæst. 3. & 7. eiusdem libri. & idem videtur sentire D. Thom. 1. par. quæst. 76. artic. 4. vbi ita ait: ***Nulla alia forma substantialis est in homine, nisi sola anima intellectiua, & ipsa sicut virtute continet animā sensitiuam, & nutritiuam, ita virtute continet omnes inferiores formas, & facit ipsa sola, quidquid imperfectiores formæ in aliis faciunt, & similiter est dicendum de anima sensitiua in brutis, & de nutritiua in plantis, & vniuersaliter de omnibus perfectioribus respectu imperfectarum.*** 31 Probatur testimonio Aristotelis, & ratione, Aristoteles enim cap. præsenti asserit sic se habere vegetatiuum, sensitiuum, & intellectiuum, sicut figuras priores, & posteriores, ita vt sicut priores includuntur potentia in posterioribus, vt trigonus in tetragono, & vterque in pentagono, aut triāgulus in quadrangulo; ita vegetatiuum includatur in sensitiuo, & vterque in rationali in potentia, sed includi in potentia solum est includi virtualiter, & non formaliter: ergo ex mente Arist. solum includitur vegetatiuum in sensitiuo, & vterque in rationali virtualiter, aut eminenter, non formaliter.

Quod ex modo inclusionis eorundem numerorū constat: nam triangulus secundum propriam rationem formalem, qua tres tantùm angulos æquales duobus rectis habere dicitur, non continetur actu, & formaliter in quadrangulo plures habente, sed solum in potentiam, in quantum ex posteriori figura potest effici prior: ergo nec vegetatiuum includitur in sensitiuo, vel vterque in rationali, nisi in potentia, in quantum posterior gradus, vel anima præstare potest, quidquid potest prior & longè

longè perfectius, quod est eminenter contineri, non formaliter.

Probatur deinde ratione, 1. quia differentia Metaphysica licèt sumatur à tota natura Physicæ speciei, formaliter tamen sumitur à sola forma, vt differentia *rationale* ab anima rationali, sed differentia inferior non includit formaliter superiorem, sed falsum est dicere, rationale formaliter est sensibile, vel rationalitas est sensibilitas: ergò nec anima posterior includit formaliter priorem: sed falsum erit dicere, anima sensitiua formaliter est vegetatiua, & rationalis formaliter est sensitiua, & vegetatiua. Secundò vna species non potest, vllo modo includi formaliter in alia; nec prædicari formaliter de illa, vt patet de homine, & leone, sed anima vegetatiua, & sensitiua distinguntur specie saltem partiali, & pariter distinguitur vtraque à rationali: ergò repugnat vnam includi in altera formaliter. Tertiò probatur specialiter de anima rationali, quod non includat formaliter vegetatiuum, & sensitiuum, quia si ea includit, maxime, quia posterior est, aut inferior, & in essentialiter subordinatis posteriora includunt formaliter priora, sed si hæc ratio alicuius momenti esset, sequeretur animam rationalem includere cæteras formas substantiales inferiores, & ita sicut dicitur vegetatiua, & sensitiua formaliter, dicetur quoque formaliter corporea, quod est absurdum, cum sit formaliter spiritualis, & incorporea secundum propriam entitatem. 32 33

Secunda opinio duo asserit. Primum *quod anima sensitiua formaliter includit gradum vegetandi in communi acceptum, & rationalis gradum sentiendi, & vegetandi: secundum, quod anima sensitiua includit formaliter animam vegetatiuam in speciali, & anima rationalis animam vegetatiuam, & sensitiuam, ita vt qualibet anima sensitiua sit formaliter anima vegetatiua, & anima rationalis sit formaliter anima vegetatiua, & sensitiua.* Hæc est iam communis sententia inter Recentiores, & tanquam probabilior à nobis tenenda. Sed quia non eodem modo intelligitur ab omnibus, explicare eam oportet. 34 35

Et pro explicatione duo sunt prænotanda: Primum quod essentialiter subordinata duplicia sunt, quædam completa, vel per modum naturæ completæ significata, vt genera & species, ex quibus linea prædicamentalis constituitur: talia sunt substantia, corpus, viuens, in prædicamento substantiæ. Alia sunt incompleta, quia eorundem completorum partes sunt vel formæ, & tales sunt formæ substantiales in prædicamento substantiæ, vt forma lapidis tribuens esse substantiæ, & corporis, post quam sequitur anima plantarum, & post hanc 36

anima sensitiua animalium, & tandem anima rationalis constituens hominem, & Petrum, & cum necessarium sit priora, ac superiora includi in inferioribus ac posterioribus, dupliciter id contingere manifestum est, nempè tanquam id, quod continetur in alio, & tanquam ratio contenta in alia, quod propriis verbis explicari solet, dum dicitur vnum includere, vel continere aliud, tanquam id, quod continet illud, aut tanquam quo, hoc est, tanquam ratio inferior continet superiorem, & modo priori includuntur priora, aut superiora completa in inferioribus, & hæc dicuntur continere illa, vt substantia in corporeo continetur, & vtrumque in viuente; formæ vero aut gradus non possunt continere alia, vel includi in aliis hoc modo, quia non sunt, quod est tale, sed quo, seu ratio constituendi aliud tale, vt anima sensitiua bruti, non est id quod sentit, sed quo aliud sentit. Vnde sequitur, quod anima rationalis non continet sensitiuam, & vegetatiuam, tanquam id quod per se vegetatur, & sentit, sed solum

37 tanquam ratio formalis constituens vegetatiuum, & sensitiuum; & propterea Aristoteles definiens animam non dixit esse corpus, sed actum corporis, hoc est, formam eius, per quam constituitur in esse organici atque viuentis; & in posteriori definitione non dixit animam esse, quod viuit, quod sentit, quod mouetur, & intelligit, sed esse, *Principium, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus*. Dum ergò asserimus animam sensitiuam continere formaliter animam vegetatiuam, & animam rationalem continere vtramque animam, de continentia formali loquimur, modo posteriori explicato, non priori.

Secundo notandum est dupliciter contingere, quod vnum contineat alterum formaliter. Primo in gradu eiusdem speciei, & ordinis. Secundo in gradu diuersæ speciei, & ordinis. Exemplum modi prioris est calor potens producere alium calorem, vel præstare, quod ille præstat, qui propterea illum dicitur continere formaliter, sed in gradu eiusdem speciei, &

38 ordinis. Exemplum posterioris modi est animal continens perfectionem vegetatiuam plantæ, quia proprias operationes eius præstare potest secundum rationem vniuocam, per virtutem quam habet in se formaliter, & nobiliori modo, quam ipsa, & modus iste continendi formaliter dicitur etiam modus continendi eminenter, cum sit in gradu altiori, ac eleuatiori, & verissimū sit eminentius continere animal vegetatricem virtutem, quàm plantā. Vnde fit duplicem esse quoque modū continendi eminenter, vnum quidem in superiori gradu formaliter

tali

tali, alio modo in superiori gradu non formaliter tali, sed solum virtualiter, quo pacto forma solis continet calorem: Animal verò continet eminenter virtutem vegetatiuam plantæ in virtute quadam alià superiori: sed formaliter tali, & continere 39 eminenter hoc modo, potest coincidere in eadem re, cùm continentia formali posterioris modi iam explicati, vnde dicere possumus aliquid esse, quod continet aliud formaliter tantum, nempe illud, quod in gradu eiusdem rationis, & ordinis formaliter tali illud continet, vt calor calorem, aliud verò esse, quod continet alterum formaliter simul, & eminenter, si illud contineat formaliter in gradu superiori: nam quatenus continet illud in gradu formaliter tali, dicitur continere illud formaliter, quatenus verò in gradu superiori continet eminenter. Quibus prænotatis,

Asserit nostra sententia, *animam sensitiuam continere gradum vegetandi, atque etiam animam vegetatiuam, formaliter quidem, atque etiã eminenter, & eodem modo animam rationalem vtrumque gradum, & vtramque animam, ita vt sit anima vegetatiua, & sensitiua formaliter simul, & eminenter.* Quod in primis probo, ex vtraque definitione animæ hoc modo: Quæcumque anima 40 bruti est actus primus substantialis, constituens illud formaliter, & essentialiter vegetatiuum, non minus, quam sensitiuum, & anima rationalis est actus primus substantialis constituens hominẽ formaliter, & essentialiter vegetatiuum, & sensitiuum, non minus, quàm formaliter, & essentialiter rationalẽ: ergò non minus est illa formaliter, & essentialiter vegetatiua, quàm sẽsitiua; & rationalis nõ est minus formaliter vegetatiua, & sensitiua, quã rationalis: quare ex definitione priori euidenter colligitur vtramque cõtinere formaliter inferiores animas. Euidens etiã experiẽtia docet, in animali esse opera vitæ vegetatiuæ formalia, vt generationẽ sibi similis, nutritionẽ & augmentationẽ: ergò supposito quod nõ sint plures animæ in eodẽ animali, euidẽs erit operationes has procedere ab vnica animà 41 sensitiuà, & hanc esse principiũ formale, quo viuit animal, & actum primũ tribuentẽ eidem animali esse substantiale vegetatiuum, & ex consequenti esse animã vegetatiuã formaliter. Præterea homo est formaliter, & essentialiter animal & viuẽs formaliter, & essentialiter; & vtrumque etiam prædicatum formale pertinet ad essentialem definitionem eius, quia definito conuenit formaliter, & essentialiter definitio, sed non potest esse formaliter animal, & viuens, nisi à forma vtrumque gradum ei tribuente, & non habet aliam formam substantialem præter animam rationalem, vt supponitur; ergò ab ea tan-

quam à forma tribuitur homini vterque gradus essendi, sed quod tribuit forma per informationem, continet formaliter, quia tribuit illud in genere causæ formalis, & consequenter tanquam effectum formalem: ergo anima rationalis vtrumque gradum, & animam sensitiuam, ac vegetatiuam continet formaliter: & pariter anima sensitiua gradum, & animam vegetatiuam. Nam idem argum. ei applicari potest, vt consideranti patebit. Quod verò eosdem gradus & animas etiam contineat eminenter probatur, quia continet in gradu superiori, atque eminentiori.

42 Nunc ad argum. primæ opinionis respondendum est, & ad testimonium Aristot. de figuris respondeo, exemplum figurarum adductum esse ab Aristotele; vt per similitudinem earum aliquo modo explicari posset ordo animarum atque graduum earum, quos diuersis viuentibus conferunt, similitudo verò non potest tenere in omnibus, alioqui iam esset identitas: tenet ergo 1. in eo quod sicut in posteriori figura includitur prior, ita in posteriori anima includitur prior, vt in sensitiua, vegetatiua; & vtraque in rationali. Sed in modo inclusionis valde differunt, nam in primis quantum ed animas ipsas pertinet, inferiores includunt formaliter, & essentialiter superiores, vt sensitiua vegetatiuam. Figuræ verò solùm se includunt materialiter, in quantum ex angulis vnius componitur altera, non tamen ex ratione formali eius, sicut anima inferior componitur ex ratione formali superioris (saltem nostro modo intelligendi:) & ideò verum est animam sensitiuam esse formaliter vegetatiuam, non tamen figuram tetragonam esse trigonam, quamuis

43 includat materiales angulos eius. Differunt 1. quia animæ, & earum gradus habent rationem formarum, & ideò media informatione præstant quæcunque præstare possunt: & cum informatio sit genus causæ formalis, necesse est per modum formarum se includere, & ideò formaliter, & non solùm eminenter, imò nec eminenter, si modus eminentiæ excludat formalem, sed eminenter formaliter ratione iam explicata: figuræ verò non habent modum formarum, sed specierum.

Aristot. igitur solum attulit similitudinem figurarum, vt explicaret inclusionem priorum animarum in posterioribus: asseruit autem potentia, vel virtute includi, non tamen eodem modo, sed particularem modum inclusionis iuxta naturam vtriusque extremi intelligendum esse, quæ cùm sit adeò diuersa, valde diuersus est: nam in figuris solum potest esse potentialis aut virtualis secundum materiam earum; in animabus verò cum sint veræ formæ, materialis esse non potuit, sed necessariò formalis,

malis,& cum posteriores includant priores in gradu nobiliori, ac ordinis superioris, simul debet esse per eminentiam formalem iam à nobis explicatam. Nec vnus, vel alter modus materialis, aut formalis aliquid referebat ad intentum Aristotelis, quod solum fuit ostendere posteriores gradus, posterioresque animas includere priores virtute, aut potentia iuxta propriam conditionem, & naturam; quare non potest ex eo probari inclusionem graduum, vel animarum non esse formalem.

44 Ad primum argumentum concessa maiori, & minori, neganda est consequentia, quod anima posterior non includat formaliter priorem, quia diuersa est ratio de anima, ac de differentia: nam anima est forma physica, differentia verò conceptus realis ab ea desumptus; ab eadem autem forma physica possunt desumi plures differentiæ, quia includit formaliter plures gradus essendi, vt ab eadem anima rationali desumimus vnam differentiam distinguentem hominem à planta sub genere viuentis, & aliam distinguentem eum à brutis sub genere animalis, quia eadem forma physica potest esse fundamentum, à quo intellectus sumat plures conceptus formaliter diuersos, quales sunt differentiæ: vnde licet eadem anima includat plures gradus essendi ratione distinctos, qui de ipsamet prædicantur, non sequitur, vnam differentiam desumptam ab ea, includere aliam, quia iam differentiæ istæ sunt conceptus simplices desumpti 45 ab eadem forma, prout includente determinatum gradum essendi, quæ licet sumpta secundum suam integram rationem includat omnes gradus, si tamen sub conceptu limitato concipiatur, vt includens vnum, non includit alterum: vt si anima rationalis præcise accipiatur sub gradu rationali, non erit sensitiua, nec vegetatiua, & vt concipitur præcisè, vt dat corpori esse sensitiuum, & est principium radicale sentiendi, non est vegetatiua. Vnde cùm differentia inferior desumatur ab eadem anima præcisè prout includente vnum gradum, non potest includere aliam, quæ ab eadem anima accipitur præcisè, vt includente alterum gradum: benè igitur stare potest, quod posterior 46 anima includat formaliter gradus priores, aut etiam suo modo inferiores animas, & quod differentia inferior non includat formaliter superiorem.

Ad secundum argumentum respondetur hac distinctione: species duplex est, subalterna, & infima, subalterna adhuc est contrahibilis, tanquam genus per differentias essentiales ad species atomas. Infima verò species non est iam contrahibilis per differentias essentiales, & propterea vocantur atoma, hoc est, indiuisibilis essentialiter. Hoc supposito ad formam argumenti,

ti,distinguenda est maior, quod vna species non possit includi formaliter in altera, nam de atomis speciebus vera est propter 47 repugnantiam differentiarum, quarum vna non subordinatur alteri,& ideò non potest includi in ea:de speciebus verò subalternis adhuc determinabilibus,tanquam genera,est falsa ; nam cum inferiores subordinentur superioribus, easque determinent per specialiores differentias, non solum impossibile non est,sed necessarium est eas includere,vt animal viuens,& viuens corpus, & ita anima rationalis includit vegetatiuam, sed non plantam,quia hæc habet differentiam repugnantem ; illa verò contrahibilem potius per sensitiuam , & vtraque per rationalem,& hæc est ratio inclusionis formalis.

DVBIVM.

An anima rationalis sit formaliter corporea.

48 AD tertium argumentum respondent recentiores quidam, non sequi ex eo,quod anima rationalis sit formaliter sensitiua,& vegetatiua : esse etiam formaliter corpoream , sed diuersam esse rationem de duobus illis gradibus, ac de gradu corporis,quia gradus corporis,siue sumatur in particulari,siue in communi ex sua intrinseca ratione,dicit aliquid ex directo oppositum spirituali:cùm corporeum ab intrinseco sit capax extensionis quantitatiuæ, & diuisibilitatis in partes integrantes,& ideò non possit esse totum in toto subiecto,seu materia, & totum in qualibet parte,sed necessariò si forma sit,per partes informare debeat, spirituale verò ab intrinseco dicit rationes his oppositas,est enim secundum entitatem indiuisibile,& ideò repugnat ei quæcumque diuisibilitas in partes integrantes,& si forma sit,non potest per partes informare, sed tota debet informare totum subiectum,vel materiam,tota etiam quamlibet 49 eius partem,vnde cùm anima rationalis sit spiritualis, & indiuisibilis:ab intrinseco ei repugnat esse corpoream. De sensitiuo autem,& vegetatiuo diuersa est ratio, quia gradus sentiendi,& vegetandi in communi accepti, nihil repugnans rei spirituali dicunt, sed ratio eorum communis est corporeis,& spiritualibus formis ab vtrisque abstrahens , & proptereà potest conuenire formaliter animæ rationali,etiam si spiritualis sit,sicut cõuenit sensitiuæ, & vegetatiuæ. Ex quo inferunt animam rationalem eminenter tantùm,& non formaliter includere gradum corporis,quamuis gradus vegetandi,& sentiendi includat formaliter ; animam autem vegetatiuam & sensitiuam, cùm sint formæ

formæ corporeæ eductæ de potentia materiæ, omnes gradus superiores vsque ad supremũ substantiæ includere formaliter.

50 Hæc tamen sententia in primis contraria est verbis expressis D.Thom.in principio huius quæstionis à nobis citatis, quibus asserit, animam rationalem, sicut virtute continet vegetatiuam, & sensitiuam, ita etiam omnes inferiores formas, nullum igitur admittit discrimen in modo eas continendi, cùm ergò probatum sit de vegetatiuo, & sensitiuo, quod formaliter eas contineat, efficaciter sequitur eodem modo sentire Diuum Thom. de inclusione gradus corporei. Sed probatur nullum omnino admittendum esse discrimen inter gradum corporeũ ex vna parte, & vegetatiuum, ac sensitiuum ex altera: primò quia talis est gradus essendi, quales sunt potentiæ, & operationes ab ipso procedentes, sed potentiæ, & operationes sensitiui, & vegetatiui gradus, quomodocunque sumantur; sunt corporeæ, vt ostendunt potentia nutritiua, & generatiua, & omnes sensus cum suis operationibus; ergò gradus isti etiam in communi accepti corporei sunt formaliter; falsum igitur in primis est dicere, quod à corporeis & spiritualibus abstrahunt & ideò possunt conuenire animæ rationali. Deinde falsum est affirmare, quod conueniant formaliter animæ rationali, & ei repugnet gradus corporis: cum gradus illi corporei sint formaliter.

51 Secundò, quia falsum est dicere, quod eidem animæ rationali conueniat & repugnet gradus corporis. Probatur, quia animam rationalem esse sensitiuam, & vegetatiuam formaliter nõ est esse id, quod vegetatur, aut sentit, sed solum possunt ei conuenire tanquam formæ; hoc est tanquam rationi, & vt (aiunt) tanquam, quo; sed hoc modo conuenit ei esse corpoream, cùm sit, quo aliud est corpus; ergo eodem modo conuenit ei formaliter esse corpoream, sicut conuenit esse vegetatiuam, & sensitiuam, quare commentitia est differentia, quam isti ponunt inter hos duos gradus ex vna parte, & gradum corporis ex altera respectu animæ rationalis.

52 Hac igitur distinctione soluendum est; esse aliquid corporeum formaliter, dupliciter contingit; vt quo; & vt quod: & modo priori dicitur aliquid corporeum formaliter ex eo solum, quod est ratio, vel forma constituens aliquid sub gradu essentiali corporis, quod habere potest forma, licet in se sit indiuisibilis, vt quod, nec partes habeat integrantes in sua entitate, & ideò nec extensionis sit capax: nam albedo non est alba formaliter, vt quod, se bene, vt quo, quia constituit album, tanquã forma eius. Posteriori verò modo non est aliquid corporeum, nisi

nisi in se sit capax extensionis, vel saltem sit in se dependens à materia, vel corpore,& ex eius potentia educatur. Hac igitur distinctione præsupposita ad formam argument. concesso antecedente,distinguendum est consequens,quod anima rationalis sit formaliter corporea, nam, vt quo,verum est, ac necessarium; vt quod,falsum, & impossibile. Hoc secundum satis est per se manifestum,sed Probatur primum, quia anima rationalis est vera forma substantialis tribuens materiæ esse substantiale,atque etiam esse corporeum; cùm nulla detur substantia, quæ non sit corporea,vel incorporea,& eam, quam constituit anima simul cum materia,constat,nō esse spiritualem,sed corporeamus; ergò tribuit anima esse corporeum materiæ, quod est esse corpoream, vt quo, sed non repugnat esse hoc modo corpoream,& esse spiritualem,indiuisibilem,inextensam,atque incorpoream secundqm propriam entitatem,quia cum his stare potest,quod sit ratio,seu forma tribuēs esse corporeum materiæ,sicut stat,quod albedo non sit alba,vt quod,& nihilominus sit forma tribuens corpori esse album, quod est esse albam, vt quo. Negandum est igitur,quod infertur,nempe falsum esse, quod anima rationalis sit formaliter corporea,imò potius eodem modo est corporea, ac sensitiua, & vegetatiua; & tria hæc

53 eodem modo ei conueniunt,sicut enim non est vegetatiua,nec sansitiua,vt quod,hoc est,vt ipsa vegetetur, ac sentiat:sed solū, vt quo,ex eo,quod est forma constituens vegetatiuum, & sensitiuum formaliter tale,pari ratione non est corporea,vt quod, ita vt in se sit diuisibilis, aut extensionis capax, sed ex eo solum,quod est forma constituens compositum formaliter corporeum.

54

QVÆSTIO III.

An omnes animæ eiusdem speciei, præsertim rationales sint æqualis perfectionis substantialis, vel vna sit perfectior altera.

55 VT intelligatur quæstio, necessariò distinguenda est duplex perfectio quoruncunque indiuiduorum; specifica, & indiuidualis; specifica perfectio illorum est, quam participant à natura specifica omnibus communi; indiuidualis verò prouenit eis ex differentia indiuiduali, quæ non est aliud, quàm modus quidam substantialis (secundum communem opinionem scholæ) per quem determinatur natura specifica ad hoc, & illud indiuiduum,& distinguitur indiuidualiter à quocunq; alio

alio. Et de perfectione specifica certum est æqualem esse in omnibus indiuiduis, quia eadem prædicata essentialia, speciei participant omnia, & nullum potest aliquod habere, quod non habeant alia, alioqui distingueretur specie ab his, quia distinctum prædicatum essentiale distinctam essentiam, atque speciem constituit. De sola ergò perfectione indiuiduali potest esse quæstio, an secundum eam possit esse vnum indiuiduum perfectius altero eiusdem speciei, vt Petrus, Ioannes? & in hoc sensu intelligitur quæstio proposita de animabus eiusdem speciei, vt de rationalibus, an supposito quod omnes sunt eiusdem perfectionis specificæ, vna sit perfectior altera indiuiduali perfectione, quæ indiuidualis perfectio cùm sit modus substantialis, erit perfectior substantialiter modaliter, non essentialiter, vel sicut omnes sunt æquales in perfectione essentiali, aut specifica, ita sint æquales in perfectione indiuiduali.

56 Et prima opinio tenet omnes esse æqualis perfectionis indiuidualis. Ita Henrr. quodlib. 3. quæst. 5. quamuis in fine quæstionis hærere videatur neutram partem determinare audens. Durand. verò sine formidine eam tenet in 2. d. 32. q. 3. & cum eo Argent. ibidem quæst. 1. art. 2. Soncin. 8. Meth. quæst. 26. Sotus cap. de substantia in Logica, quæst. 2. ad 9. Zima, theorem. 44. & Ioan. quidam de Ganaco, quem citat Caiet. 1. part. quæst. 85. art. 7. Ex recentioribus verò Toletus 3. lib. de anima. q. 18. asserens oppositam sententiam temerariam, ac periculosam esse. Fonseca 5. Metaphys. cap. 26. quæst. 16. sect. 2. vbi plures ex sanctis Patribus refert pro ea. Probatur testimonio Aristotelis, ex 3. libr. Metaphysic. textu 11. vbi docet inter indiuidua eiusdem speciei, non dari prioritatem naturæ, quæ versatur inter ea, quorum vnum est perfectius altero; quod non potest esse verum, nisi sentiat omnia esse æqualis perfectionis; ergò hæc est mens eius, sed animæ omnes rationales sunt eiusdem speciei; ergò ex mente Aristotelis omnes sunt æqualis perfectionis, & nulla potest esse perfectior altera, vlla ratione. Idem quoque videtur sentire Diuus Thom. 2. 2. quæst. 5. artic. 4. ad 3. vbi docet intellectum principiorum, per quem cognoscimus prima principia æqualem esse in omnibus hominibus, quia sequitur (inquit) ipsam naturam humanam; ergò sentit naturam humanam esse omnino æqualem in omnibus hominibus, & in nullo perfectiorem, perfectio autem naturæ humanæ prouenit ab anima rationali; ergo sentit hanc non esse perfectiorem in vno, quam in alio, sed æqualis perfectionis in omnibus. Et 3. part. quæst. 69. artic. 4. ad 3. expressius id videtur sen- 57 58

tire his verbis. *Diuersa capacitas naturalium in hominibus, non est ex diuersitate mentis, cum omnes homines eiusdem speciei existentes in forma conueniant, sed est ex diuersa dispositione corporum.* Probatur etiam ratione primò, quia substantia rei idem est, ac essentia eius: ergo idem est vnum esse perfectius altero substantialiter, & essentialiter, sed repugnat vnam animam esse perfectiorem altera essentialiter, quia omnes constant eisdem prædicatis essentialibus, ex quibus sumitur essentialis, ac substantialis perfectio; ergo etiam repugnat esse perfectiorem substantialiter.

59 Secundo, si vna anima est perfectior altera substantialiter, in primis sequitur vnum hominem esse perfectiorem altero substantialiter, & ideò magis homo substantialiter, & ita substantia suscipiet magis, & minus. Sequitur deinde vnum hominem habere perfectiorem intellectum, & voluntatem, quàm alterum, quia potentiæ istæ consequuntur naturam animæ, ad modum propriæ passionis, sed habere perfectiorem voluntatem, est habere voluntatem magis liberam, quæ ideò vocabitur liberum arbitrium perfectius: ergò vnus homo erit magis liber in suis operationibus, quam alter, & consequenter iste non erit omninò liber, quod patet esse falsum. Et vrgeri potest argum. hoc modo, solum potest vna anima esse perfectior altera, quia est principium alicuius operationis, cuius

60 alia non est capax, vel quia est principium eiusdem operationis secundum nouum, ac diuersum modum eius, sed nulla anima rationalis aliquid horum habet, quod non habeat quæcunque alia, vt per se patet; ergò non potest esse verum, quod vna sit perfectior alia substantialiter, sicut nec inter formas substantiales corporum non viuentium talis differentia reperitur, sed omnes concedimus esse æqualis perfectionis etiam indiuidualis, sicut omnia composita, vt omnes ignes, omnes aquas.

Secunda opinio concedit *inter animas rationales, ac cæteras eiusdem speciei, vnam esse altera perfectiorem substantialiter, ratione perfectioris differentiæ indiuidualis, & ideò perfectiorem intellectum, & voluntatem habere, & in cæteris animabus perfectiores potentias sensitiuas, aut vegetatiuas.* Ita statutum est per facultatem Theologicam Parisiensem, in quodam articulo sic asserente. *Si quis dicit omnes animas ab origine esse æquales, errat: quoniam alias anima Christi non esset perfectior, quàm anima Iudæ.* Et ita Magister sententiarum in 2. distinct. 17. vbi hanc eandem quæstionem proponit, & soluit hisce verbis. *Illud quoque non incongruè quæri solet, vtrum omnes animæ ex creatione æquales*

æquales sint, ac aliæ aliis excellentiores, pluribus non irrationabiliter videtur, quod ex ipsa creatione aliæ aliis excellant in naturalibus donis: & in essentia alia aliis sit subtilior, & ad intelligendum, memorandúmque habilior, vtpote acriori ingenio, & perspicatiori intellectu prædita. Et cum eo Scholastici ferè omnes ibidem; 61 Bonauen.& Ricard.art.4.quæst.1.& Ægidius.quæst.3.D.Thom. quæst.2.artic.3.& 1.part.quæst.85.artic.7. vbi asserit vnum hominem perfectius intelligere,& magis penetrare naturam eiusdem obiecti, quam alterum propter duo, Primum, quia habet meliorem intellectum, & meliorem animam. 2. propter inferiores potentias melius dispositas,nempe sensus externos,& internos: ita etiam Caiet. & Bañez hoc loco, Ferrar.1. lib. contra gentes cap.13. Iauellus,8.meta.q.6.& ex recentioribus plures;& nobis etiam videtur probabilior,& propterea meritò reprehendit Toletum Bañez vbi supra,atque etiam 1. lib. de genera.cap.4.quæst. 3. quod dixerit temerariam esse, atque periculosam, cùm nihil temeritatis,aut periculi, hæc, vel illa pars contineat, imò potius per modum problematis, in vtramuis 62 partem probabilis defenditur à Conymb.2.lib.de.de anima cap. 1.quæst.5.artic.3.

Quam vt explicemus simul, ac probemus duo adnotamus. Primum quod cum anima sit essentialiter pars, intrinsecum ordinem dicit ad compositum, & consequenter ad corpus, tanquam ad aliam partem, cum qua apta est illud componere, & quælibet anima singularis dicit indiuidualem ordinem ad singulare, & determinatum corpus, quia ad constitutionem cuiuslibet compositi determinati, ac singularis, determinatæ, ac singulares partes ordinatæ sunt à natura: alioqui non per se, sed per accidens coniungeretur talis anima tali corpori, pro libito posset quælibet anima ei infundi, imò nec per se, sed per accidens produceretur tale compositum: quia si alia anima infunderetur eidem corpori, non idem, sed aliud resultaret compositum, hæc autem falsa esse constat. Præterea 63 sicut anima, non vnitur materiæ propter bonum eiusdem materiæ, sed propter bonum proprium, atque compositi, nempe vt per informationem consequatur perfectionem informandi, & constituat compositum, ita hæc forma, aut hæc anima non vnitur huic materiæ,his dispositionibus,ab hoc agête præparatæ propter bonum eiusdem materiæ,aut eiusdem corporis, sed propter bonũ proprium, nempe vt perfectionem propriam informandi, & operandi, atque constituendi tale compositum consequatur. Ex quibus sequitur materiam melius dispositam, atq; organizatã per se naturaliter postulare meliorem, ac per- 64

fectiorem animam, & ideò animam ei infusam perfectiorem esse secundum rationem indiuidualem alia, quam naturaliter postulat materia minus bene disposita, & organizata, quod saltem verum est de organizatione, ac dispositione per se inducta ab agente naturali nullo obstante impedimento, nam si minus bona induceretur per accidens ratione alicuius causæ contrariæ superuenientis, atque impedientis, alia esset iudicanda ratio.

65 Ex hac igitur adnotata doctrina, hæc ratio colligi potest efficaciter probans nostram sententiam. Dispositio & organizatio materiæ, aut corporis inducitur per se ab agente naturali, propter animam infundendam, ergo melior dispositio propter meliorem animam: probatur consequentia, primò quia si ab animis eiusdem perfectionis informantur duæ materiæ, magis, & minus benè dispositæ, ergò per accidens se habet melior dispositio materiæ ad informationem; cum nulla maior perfectio formæ proueniat eidem materiæ ex ea, imò frustrà omnino inducitur perfectior dispositio, siquidem non sequitur ex ea perfectior effectus formæ: probatur 2. eadem consequentia, quia dispositio materiæ naturaliter ordinatur ad informationem formæ, ergò melior dispositio ad hoc, vt materia melius informetur à forma, sed meliorem informationem sequitur naturaliter melior effectus formalis ei ufdem formæ, & constitutio perfectioris compositi, quia esse substantiale compositi est effectus formalis formæ: ergò de primo ad vltimum melior dispositio, & organizatio materiæ infert per locum ab intrinseco constitutionem substantialem melioris compositi

66 substantialis, sed melius compositum substantiale non potest constitui, nisi à meliori forma substantiali vt per se est manifestum; ergò concluditur vnam animam rationalem constituere meliorem hominem substantialiter, quam alteram, & ideò esse meliorem substantialiter. Nec habet locum communis solutio oppositæ sententiæ de sola differentia accidentali experte dispositionum: cum ex accidentali probetur substantialis ex meliori effectu formali animæ communicato materiæ. Sed nec valet dicere meliorem effectum formalem tribui à forma eiusdem perfectionis ratione melioris dispositionis accidentalis materiæ, propter quam dicitur perfectius eam informare, & non ratione maioris perfectionis eiusdem formæ. Hoc enim apertè falsum est, quia effectus formalis cuiuslibet

67 formæ per se primo commensuratur cum perfectione substantiali eiusdem formæ, à qua per se primò procedit, cum perfectione verò dispositionum materiæ commensuratur quidem

natura

naturaliter, sed commensuratione tantum accidentali, quia substantia non potest per se primò commensurari accidentibus: cum substantialis commensuratio inter solas substantias reperiatur. Et hinc fit quamlibet animam postulare dispositiones in materia tantæ perfectionis, vel maioris iuxta perfectionem propriam indiuidualem, iuxta quam necessariò tribuet materiæ effectum formalem substantialem, & non maioris, vel minoris perfectionis substantialis, licet per accidens deficiat aliqua dispositio, propter impedimentum superueniens, & tunc tribuet absque dubio materiæ effectum formalem eiusdem perfectionis substantialis, & constituet compositum eiusdem perfectionis substantialis. Licet minus perfectum accidentaliter, & ex hoc intelligitur malè Toletum intulisse ex hac proportione naturali dispositionum cum animâ, quod corpore malè disposito propter morbum, vel aliam causam impedientem, homini amenti à natiuitate debeatur anima fatua, vel irrationalis: nam proportio de dispositionibus per se inductis in materia intelligitur, illæ autem dispositiones casu, & per accidens inducuntur, & ideò non proportionatur eis anima, sed eadem inducitur, quæ induceretur, si agens naturale per se disponens materiam non impediretur à dispositionibus per se intentis inducendis in materia. 68

Secundo probatur nostra sententia, à posteriori ex operationibus animæ hoc modo, intellectus consequitur naturaliter essentiam animæ: sed vnus homo habet meliorem intellectum, quam alter: ergò meliorem animam. Probatur minor, quia ex meliori operatione colligitur melior potentia: sed vnus homo perfectius intelligit quam alter, non qualicunque excessu: sed adeò magno, vt incredibile sit ex sola meliori, vel deteriori dispositione sensuum prouenire, vt colligitur ex faciliori, ac celeriori modo intelligendi eandem rem, ex maiori, aut profundiori penetratione eius, quam videmus in vno potius, quam in alio, item ex eo quod videmus quosdam ad inueniendum aptiores, alios ad disponendum, quosdam ad apprehendendum, & ad iudicandum alios, quosdam denique à natura rudiores, & acutiores alios, quod propterea non potest intelligi, quin ex meliori intellectu, & anima proueniat, vt egregiè D.Thom. supra.

69 Sed hæc sententia ita à nobis explicata, & probata dupliciter intelligi potest; primo, ita vt sicut necessarium est inter species eiusdem generis omnes esse inæqualis perfectionis essentialis, vt repugnet duas eiusdem perfectionis reperiri, ita sit necessarium omnes animas eiusdem speciei esse inæquales

in perfectione indiuiduali substantiali, vt repugnet reperiri duas eiusdem inuidualis perfectionis.

70 Secundo modo potest intelligi, ita vt non sit necessaria hæc inæqualitas in omnibus, imò nec in omnibus reperiatur, sed in quibusdam, cæteras verò æqualis perfectionis esse posse. Et recentiores quidam modo priori intelligendam esse asserunt propter hoc argumentum; omnes animæ eiusdem speciei distinguuntur numero: ergo habent differentias indiuiduales distinctas, non igitur æquales. Probatur hæc vltima consequentia, quia æquale in substantia facit idem: ergò omninò repugnat esse æquales, & distinctas. Hæc tamen sententia falsa est, & argumentum quo innititur satis friuolum. Quod sic probo, æquale in quacunque alia entitate reali non facit idem, sed admittit distinctionem realem extremorum: ergo etiam substantia; Antecedens patet in duabus lineis æqualibus, atque distinctis. Vnde benè intelligitur, quod plures animæ possint esse distinctæ numero, & æqualis perfectionis numericæ, vel indiuidualis. Ideò non sic intelligenda est sententia, quam defendimus, sed iuxta posteriorem sensum, quo pacto eam intelligunt autores omnes pro ea citati, tam recentiores, quàm antiqui; Videlicet *non esse necessarium, omnes animas esse inæquales, secundum perfectionem substantialem indiuidualem; sed ita inæquales esse plures, vt alia reperiantur æquales.*

71 Ad testimonium Aristotelis respondeo primò, eo loco agere contra Platonem, cuius sententiam de ideis explicat reddens rationem, ob quam ponit ideas specierum tantùm, & non generum, vt ex contextu literæ patet, atque expositione Diui Thomæ; quare nihil certum ex verbis eius deduci potest, quod ex propria sententia prolatum censeatur. Sed quamuis ex propria loquatur; Respondeo secundo, duplicem differentiam constituere inter species eiusdem generis, & indiuidua eiusdem speciei; priorem quidem in eo, quod species sunt inæqualis perfectionis essentialis; indiuidua verò æqualis omninò; quare si inæqualitatem habere possunt, non in gradu essentiali, & ideò nec in essentia, quia eandem omninò participant à specie. Et ratio huius discriminis est; quia differentiæ specificæ continent essentiales

72 gradus perfectionis distinctos formaliter à genere, & proptereà dicuntur essentialiter contrahere genus ad constitutionem essentialem specierum, differentiæ verò indiuiduales non continent alium gradum essentialis perfectionis, quia species quam determinant, non est amplius diuisibilis per alios

alios gradus, vel differentias essentiales, & propterea vocatur atoma, id est, indiuisibilis, sed solum determinari potest per quosdam modos substantiales extra essentiam eius consistentes, & modi isti vocantur differentiæ indiuiduales, per quos distinguntur indiuidua eiusdem speciei; & ex hoc discrimine prouenit, inquit Aristoteles, quod Plato posuerit ideas specierum, & non generum, quia integra, atque completa essentia potest separari ab indiuiduis, apud ipsum quidem reali separatione, apud nos verò saltem ratione, vel intellectu, & naturam sic realiter separatam ideam vocabat, per cuius participationem censebat multiplicari indiuidua, vt interpretatur Aristoteles; integra verò, atque complera essentia, & natura inseparabilis est ab speciebus atomis: nam licet genus importet gradum essentialem distinctum ab eis, quem vocamus speciem subalternam: sed gradus iste, & species hæc non est omninò completa essentialiter: sed adhuc perfectibilis per vlteriores gradus essentiales, & cum idea importet naturam omnino completam, non ponebat ideam generum, sed specierum dumtaxat: quia species important naturam completam ex gradibus generis, atque differentialibus, separabilem ab indiuiduis. 73

Et ex hac differentia inter species, & indiuidua prouenit, vt inter species detur quidem prioritas naturæ, & non inter indiuidua; sed sola prioritas temporis, in quantum vnum sit extra causas prius tempore, quàm aliud, quia cùm non sint distincta in gradu essentiali: sed omninò idem, nec potest vnum esse perfectius altero essentialiter, & ideò nec simpliciter, quia prioritas perfectionis non reperitur simpliciter, nisi inter magis, & minus perfecta simpliciter, quod est esse magis, aut minus perfecta essentialiter, quamuis secundum quid possint se excedere in modali perfectione. Solùm ergo potest dari prioritas durationis inter indiuidua, in quantum vnum sit extra causas prius quam aliud.

Primum testimonium D. Tho. difficultate caret, quia solùm asserit intellectum principiorum sequi naturam specificam æqualem in omnibus hominibus, quod verissimum est: & non minus verum, quòd natura specifica animæ rationalis eadem sit, atque æqualis perfectionis omninò ex parte principiorum essentialium in omnibus animabus, cui non repugnat perfectiorem esse vnam altera ex parte differentiæ indiuidualis ad essentiam specificam non pertinentis. In secundo verò testimonio loquitur apertè, de capacitate naturali specie diuersa, vt contextus verborum ostendit: cùm ponat exemplum in Angelis, apud se specie diuersis. 74

Ad primum argumentum distinguendum est primum antecedens, quod substantia rei idem sit, ac essentia eius; nam si de identitate reali sermo sit, verum est, si verò de identitate formali, vel rationis, falsum; nam substantia rei est entitas realis eius extra causas existens, essentia verò solum denotat prædicata essentialia, quæ in eadem entitate reali, vel substantia fundantur: ad quam entitatem actu existentem pertinet differentia indiuidualis, de qua certum est extra essentiam esse, sicut est certum esse extra prædicata essentialia: quare

75 non sequitur, quod si animæ differunt aliquo modo in perfectione substantiali; consequenter differant in essentia specifica: sed cum omnimoda identitate specificà stare potest aliqua differentia substantialis modalis ratione indiuidualis differentiæ, & consequenter inæqualitas aliqua substantialis indiuidualis.

Ad secundum negandum est primum, quod tanquam inconueniens infertur ex nostra sententia, videlicet, quod si vna anima sit perfectior altera, vnus homo sit magis homo, quàm alter; nam magis, & minus tale propriè loquendo non significat quamlibet maiorem, vel minorem perfectionem: sed intensiuam tantùm, secundum diuersos gradus intensionis eiusdem formæ, & cum substantia non suscipiat intensionem, & remissionem: sed sola qualitas, non dicitur vna substantia magis substantia, vel vnus homo magis homo quàm alter, licèt

76 aliquo modo sit perfectior, vt in Angelis constat, quia vnus est perfectior altero essentialiter: & tamen non dicitur magis Angelus, vel magis spiritus.

Secundum inconueniens, quod in eodem argumento infertur, tetigit D. Thom. 1. par. quæst. 59. art. 3. ad 3. agens de voluntate, seu libero arbitrio Angelorum, de quibus cum docuisset specie differre, negare non poterat, quod in Angelis superioribus reperiatur perfectius liberum arbitrium, sicut reperitur perfectior intellectus. In solutione autem ad 3. his verbis respondet. *Liberum arbitrium nobiliori modo est in superioribus Angelis, quàm in inferioribus, sicut & indicium intellectus: tamen verum est, quod ipsa libertas secundum quod in ea consideratur quædam remotio coactionis non suscipit magis, aut minus, quia priuationes, & negationes non remittuntur, nec intenduntur per se, sed solum per suam causam, vel secundum aliquam affirmationem ad-*

77 *iunctam*, quibus planè negat maiorem esse libertatem in Angelis perfectioribus, quia coactioni, vel necessitati opponitur libertas, & non minus repugnat cogi, vel necessitari voluntatem inferioris Angeli, quàm superioris in quibuscumque actibus est

bus elicitis, in quibus exercere poteſt libertatem: cum quo ſtat, quoſcumque modos libertatis perfectius reperiri in Angelis perfectioribus, ſicut perfectius iudicium intellectus, hæc autem maior perfectio libertatis in eo conſiſtit, quod cum Angelus perfectior ex iudicio clariori, ac perſpicaciori eligat, facilius ſe determinat ad vnam partem, & quaſi efficacius, ac firmius eam amplectitur.

Eodem igitur modo reſpondendum eſt de perfectioribus animis ſecundum rationes indiuiduales, videlicet non habere maiorem libertatem, quia nec maiorem habent Angeli, quàm anima quæcumque; non enim ſuſcipit libertas magis, & minus: habere tamen perfectiorem aliquo modo, cuius maior perfectio in illis modis operandi perfectioribus conſiſtit. 78

Ad confirmationem negandum eſt antecedens, quia nouam habere operationem vnam animam, cuius altera non poteſt eſſe principium, vel habere eandem cum nouo modo, ſicut habet Angelus intellectionem ſine diſcurſu, quam cum diſcurſu habet anima, arguit differentiam ſpecificam, non repertam inter animas eiuſdem ſpeciei, inter quas ſolùm poteſt eſſe inæqualitas perfectionis indiuidualis in operationibus, ſicut in ipſiſmet animis; hæc verò inæqualitas conſiſtit in maiori perſpicacitate intelligendi in maiori virtute penetrandi ex parte intellectus, & in aliis modis proportionalibus ex parte voluntatis iam explicatis. 79

Sed his argumentis aduerſariorum ſolutis, placet proponere aliud longè difficilius aduerſus noſtram ſententiam hoc modo. Differentia indiuidualis oritur ab eſſentia ſpecifica; ergò virtute continetur in ea; repugnat ergò vnum indiuiduum eſſe alio perfectius ratione differentiæ indiuidualis, quin ſit etiam perfectius ratione ſpecifica: quia ſi differentia indiuidualis huius indiuidui perfectior eſt differentia indiuiduali alterius: ergò natura ſpecifica eiuſdem perfectior erit, cum virtute contineat differentiam indiuidualem perfectiorem; quare non eſt intelligibile, quod indiuidua, vel animæ ſint inæqualis perfectionis indiuidualis; quin ſint inæqualis perfectionis ſpecificæ, atque adeò ſpecie diſtinctæ. 80

Pro ſolutione huius adnoto differentiam indiuidualem non diſtingui ab eſſentia ſpecifica realiter, vel ex natura rei: ſed ſola ratione habente fundamentum in re, hoc autem fundamentum eſt hæc natura realis extra cauſas producta, in qua conſiderantur prædicata eſſentialia, quibus conſtat eſſentia ſpecifica, & ab hac entitate reali ſumitur differentia numerica, vel indiuidualis, vt vnum indiuiduum differt ab alio per hanc

entitatem realem, quam habet extra causas existentem distinctam ab entitate reali alterius, & ab hac etiam entitate suscipiunt distinctionem numericam essentialia prædicata vtriusque, atque etiam natura specifica dicitur numero diuersa in eis.

81 Hoc supposito negandum est ad formam argum. quod differentia indiuidualis emanet ab essentia, quia emanatio realis importat distinctionem ex natura rei, quam non habet ab essentia, imò nec habet suam perfectionem ab essentia specifica: sed ab agente immediatè eam accipit, sicut entitas ipsa realis ab agente procedit immediatè, in cuius virtute continetur, & ab hac sua virtute habet idemmet agens, vt possit diuersas entitates producere extra causas fundantes eandem naturam specificam ratione earum numero distinctam. Vnde benè possunt indiuidua distingui, & esse inæqualia imperfectione substantiali indiuiduali, quin sint inæqualia in essentia specifica, vel specie distincta, sicque de diuersis animabus eiusdem speciei censendum est.

TRACTATVS DE MODO QVO ANIMA informat corpus.

QVÆSTIO I.

An anima rationalis sit indiuisibilis.

82 EXPLICATIS his, quæ pertinent ad substantiam animæ, agendum est de modo, quo informat corpus, circa quem primò occurrit disputandum de indiuisibilitate animæ: nam ex ea intelligitur modus, quo informet corpus. Anima autem in tria membra diuidi potest, quantum ad diuisibilitatem, vel indiuisibilitatem pertinet: primum membrum constituunt animæ imperfectæ, quales sunt plantarum, & imperfectorum animalium, vt reptilium, & aliorum huius generis; secundum vero animæ perfectæ: quales sunt sensitiuæ animalium perfectiorum, vt equi, leonis, ac similium: in tertio verò collocatur sola anima rationalis. De singulis autem his membris propriis quæstionibus disputandum est, vt tota tractatio delucidior sit, & vt à faci

à facilioribus procedamus, primo disputandum est de anima rationali, de qua quærimus, an sit indiuisibilis.

Indiuisibile, vt à nomine ipso incipiamus, illud dicitur, 83 quod partibus caret, in quas diuidi possit, vnde quot mouis contingit habere partes, tot modis eis carens dicitur indiuisibile; Partes vero triplices sunt, nempe essentiales Physicæ, vt materia,& forma; & Metaphysicæ,vt genus,& differentia: integrantes quæ vocantur entitatiuæ, vt pes, manus, caput: ac tandem potentiales,seu potestatiuæ,quales sunt potentiæ.Ideò tribus modis potest dici aliquid indiuisibile, vt adnotauit D. Thom.1.par.quæst.76. art.8. Primo, quia caret partibus essentialibus; secundo, quia caret partibus integrantibus; & tertio, quia caret partibus potentialibus.

Et primo modo indiuisibilitatis *certum est ex præcedentibus, quod omnis anima sit indiuisibilis, nempe secundum partes essentiales Physicas*, cum probatum sit non esse compositam ex materia, & forma.

Certum quoque est *nullam omninò animam esse indiuisibilem* 84 *secundum partes essentiales Metaphysicas*; nam tanquam pars speciei,quam cum materia, vel corpore componit, certum est suo modo habere genus,& differentiam.

Certum est tandem *quamlibet animam esse diuisibilem tertio modo secundum partes potentiales, quæ sunt virtutes, vel potentiæ*: cùm omnis anima habeat proprias potentias, per quas operatur. Difficultas ergo solum esse potest de secundo modo indiuisibilitatis pro carentia partium integrantium, & de hoc est, quæstio præsens, an anima rationalis partes habeat integrantes, in quas diuidi possit.

Et prima sententia negat animā rationalem esse indiuisibi- 85 lem. Ita Cleantes,& Chrysippus,quos citat D. Gregor. Nisen. in suo lib.2.de anima,cap.2. Gandauensis etiam, & Hierardus, quos citat Niphus 2.lib. de anima ad textum 20. quæst. de indiuisibilitate animæ rationalis, quibus fauere videntur Landunus, & Pomponatius, quos refert Toletus lib. 2. de anima, quæst.5. asserentes secundum principia philosophiæ, omnem animam esse indiuisibilem; de rationali vero sola fide teneri, quod indiuisibilis sit.Pro hac etiam sententia numerari debent Gerandus quidam,quem refert Argentinas,in 1.dist.8. quæst.2. art.1. atque etiam alij,quos citat Sixtus Senensis,lib.1.Bibliothecæ sanctæ,annot.8.nam hi omnes vniuersaliter docent,omnes animas esse diuisibiles. Probatur primo experientia, quia 86 videmus partem hominis abscissam tempore aliquo se mouere,& ex consequente viuere,quia nihil se mouet, nisi viuens,

& ne

& ne attribuatur paruus iste motus agitationi spirituum vitalium adhuc in ea parte perseuerantium, eadem experientia docet ad magnam etiam distantiam moueri à corporibus abscissas, vt de capite D.Pauli, & D.Dionysij legitur; remanet ergo anima simul in toto corpore, atque etiam in parte abscissa, sed non remanet tota in toto, & tota in eadem parte, cùm repugnet (saltem naturaliter) eandem animam, vel eandem eius partem, simul informare plures partes materiæ discontinuas; ergò necesse est concedere, quod à diuersis partibus animæ informentur, & ideò quod anima rationalis eas habens, non sit indiuisibilis.

Deinde ratione, quia forma informans subiectum diuisibile, atque extensum est diuisibilis, & extensa: cum forma debeat proportionari subiecto, sed anima rationalis informat subiectum extensum, ac diuisibile, nempe corpus; ergò diuisibilis est, atque extensa. Maior probatur euidenti inductione in omnibus aliis formis, tam substantialibus, quàm accidentalibus, quas omnes patet esse diuisibiles, quia diuisibile subiectum, aut materiam informant, ergo idem concedendum est de anima rationali.

87. Veritas huius rei à nobis tenenda est, ***quod anima rationalis sit indiuisibilis, ita vt contraria sententia non solùm sit falsa, sed vt minimum periculosa in fide.*** Ita sentiunt omnes interpretes Aristotelis, tam recentiores, quàm antiqui, cap.3. huius libr. ita etiã Theologi in 1. dist.8. & in 2. dist.6. & D.Thom.2. contra gentes, cap.82. & 1. par. quæst.76. artic.8. ita demum SS.Patres, præsertim D.Ambros. libr. de conditione dignitatis humanæ, cap. 2. Chryso. lib.2. de incomprehensibili Dei natura, Tertul. in lib. de anima, August. lib.6. de Trinitat. cap. 3. & lib. contra Epistolar. fundamenti cap.16. D.Greg.Magn. hom.17. super Ezech. dam. 1. lib. de fide, cap.27. D.Gregor.Nissen. lib.2. de anima, cap.2. Et prima ratio ad probandam eandem veritatem sumitur ex duobus, nempe ex eo, quod anima rationalis est entitas purè spiritualis, ac simplex nihil habens admixtum entitatis corporeæ,

88 quod superius probauimus. Atque etiam ex eo, quod non educitur de potentia materiæ, in fine huius operis probandum. Ex his igitur duobus, ita probatur, si anima rationalis esset diuisibilis, maximè propter argum. oppositæ sententiæ, vt commensuraretur naturaliter materiæ, quam informat, sed naturalis cõmensuratio cum subiecto, dicit naturalem dependentiam ab eo in esse, & fieri; quod verò dependet ab aliquo in esse, & fieri, educitur de potentia eius: ergo anima dependebit in esse, & fieri, à materia, educeturque de potentia eius, eritque entitas materialis,

terialis,& corporea,sicut cæteræ formæ,aduersus duo illa principia præsupposita. Secundo, si anima rationalis diuisibilis est: ergò habet partes integrantes suæ entitatis correspondentes partibus integrantibus materiæ.Ita vt tota anima informet totam materiam,& singulæ partes eius,partes etiam singulas,tūc ergò si abscindatur manus ab homine, necesse erit partem etiā animæ, à qua informatur abscindi,ac separari cum ea:corrupta autem manu necesse erit corrumpi eandem partem animæ, quia sicut partes cæterarum animarum commensurantur partibus materiæ,& propter hanc commensurationem dependent ab eis,& propter hanc dependentiam non possunt separatæ ab eis consistere,sed naturaliter corrumpuntur, pari ratione corrumpetur pars animæ rationalis commensurata parti materiæ, & dependens ab illa. Non enim potest dici quod illa pars animæ informans manum corrupta manu se recipiat ad alteram partem corporis,quia sicut repugnat naturaliter eandem materiam informari simul multis formis totalibus, non minus repugnat eandem partem materiæ informari simul multis partibus formæ,aut multis formis partialibus. Et multo minus dici potest, quod pars illa animæ separata à parte materiæ permaneat propter dependentiam naturalem ab illa ex commensuratione prouenientem,& ideò efficaciter probatur hoc argumēt. quod anima rationalis eo ipso, quod ponitur diuisibilis, non possit poni immortalis. 89 90

Sed explicare oportet,quonam modo possit intelligi animā rationalem esse indiuisibilem,& informare corpus diuisibile,& omnes partes eius, quod egregiè explicuerunt D.Augustinus, & D.Thomas duobus exemplis.Augustinus quidem loco iam citato vtitur exemplo Dei,qui etiam si indiuisibilis sit præsens, nihilominus esse dicitur in toto hoc mundo,& in singulis partibus eius,ita vt totus sit in toto mundo,& totus etiam in qualibet eius parte quantumlibet minima.Et ne diceretur possibile hoc esse propter diuinam immensitatem, propterea D. Tho. in quæst.de anima,articul.10.ad 18.adduxit exemplum Angeli: qui si moueat totā aulam,dicetur esse præsens toti spatio eius, non ita,vt totus sit præsens toti spatio, & partes eius singulis partibus, quia cum spiritualis sit,atque indiuisibilis, partibus caret,sed ita vt totus etiam singulis partibus. Ex quibus possibile intelligitur,quod indiuisibilis anima partibus carens possit simul informare totum corpus diuisibile, & singulas eius partes,ita vt tota sit in toto,atque etiam in qualibet parte tota. 91

Ad experientiam adductam, pro opposita sententia respondeo verum esse, quod pars aliqua hominis abscissa tantisper

mouea

moueatur, eius tamen motus, nec ab anima, nec à vita procedit, 92 sed quasi ab extrinseca agitatione spirituum vitalium ibi concurrentium, quod ex modo quo mouetur, & eiusdem motus breuitate facilè intelligitur; nam partes imperfectorum animalium abscissæ perseuerante motu, ac eodem modo mouentur, ac totum animal: nec solum motu locali, sed nutritionis, vt mox ostendemus: quem propterea motum merito colligunt à parte animæ informante illam partem materiæ, vitamque ei tribuente procedere. Dum verò in mortibus Sanctorum contigit ad magnam distantiam moueri caput, vel corpus truncum caput proprium in manibus gestasse, non naturaliter factum est, sed per miraculum.

Ad rationem vero neganda est maior, quod omnis forma informans subiectum diuisibile sit diuisibilis; hoc enim vniuersaliter sumptum apertè falsum est, quia sicut informatio abstrahit ab informatione subiecti cum commensuratione, ac dependentia ab eo, vel sine illa, ita abstrahit à diuisibilitate, vel indiuisibilitate formæ, & de ratione informationis solùm est, quod forma se ipsam tribuat materiæ, aut subiecto, propriumque effectum formalem ei conferat, commensuratio verò, aut dependentia ex particulari ratione talis formæ magis, vel mi- 93 nus perfectæ prouenit. Et hinc est, quod anima rationalis tanquam forma perfectissima informat materiam sine commensuratione, vel dependentia ab ea, quia sicut non dependet in suis operationibus proprijs, ita nec in suo esse, aut fieri: & ideò sicut sit sine dependentia à materia, ita potest naturaliter esse sine illa, & hoc est, esse immortalem.

Et quod tandem dicitur formam debere proportionari materiæ, vel subiecto, solùm est verum, ac necessarium, quantum ad rationem actus, & potentiæ.

QVÆSTIO II.

An animæ plantarum, atque animalium perfectorum sint indiuisibiles.

94 IMperfecta Animalia, de quibus nunc agemus, vocari solent ab Aristotele insecta pluribus suæ doctrinæ locis, præsertim in hoc 2. lib. textu 20. & in lib. de Iuuentute & Senectute cap. 1. vbi exemplum eorum ponit in apibus, & vespis, & eiusdem rationis sunt formicæ, atque reptilia ferè omnia, de quorum animabus, atque etiam plantarum controuersia est, an sint indiuisibiles, vel partes habeant integrantes, in quas diuidi possint, sicut

sicut habent albedo, calor, & aliæ formæ similes.

Et prima opinio tenet, esse indiuisibiles: quam sententiam Platoni tribuit Marsilius Ficinus, lib. 1. de Theologia Platonis, cap. 3. & lib. 8. cap. 1. de quo etiam referunt D. Nemes. Plotinus, & Amonius, quod senserit diuisionem repugnare cuilibet formæ, vt habetur apud D. Gregor. Nissen. 3. lib. de anima cap. 1. sed eam sequitur Thienensis 2. lib. de anima textu 22. & pro eadem citat Hugonem Senensem Pomponatius, lib. 1. de nutritione, cap. 10. vbi ipse etiam affirmat non esse à ratione alienam, Toletus quoque citat Simplicium 1. lib. de anima, textu 47. & lib. 2. textu 20. Et videtur in primis expressa apud D. Augustin. in lib. de quantitate animæ cap. 31. vbi occasione cuiusdam experientiæ de Vermiculo à pueris in agro reperto, atque in duas dartes ab eisdem diuiso, imò vna parte eius in plures alias, ita vt omnes mouerentur eadem celeritate, ac mouebatur integer vermiculus ante diuisionem, & altera medietate stilo quodam ferreo tacta, à seque contorta ad doloris locum, in admirationem raptus cogitare cæpit, quonam modo hæc fieri possent supposita indiuisibilitate animæ, quã multis arg. se alibi probasse affirmat, & firmiter tenere. Et post longam disputationem decernit non esse propter hæc, quæ videntur sensum decipere à veritate per intellectum cognita recedendum; sentit igitur has animas esse indiuisibiles, quod etiam experientia illa probare videtur, nam si in parte quadam læsus vermiculus mouetur totus ad doloris locum, euidens est animam eius vnam, & eandem esse, & non plures, atque adeò indiuisibilem.

95

96

Probatur, etiam ratione primò; quia omnes istæ animæ non dependent adæquatè à qualibet patre materiæ, & ideò nec adæquatè educuntur de potentia eius, sed à pluribus diuerso modo dispositis: ergò nec possunt esse, aut conseruari in qualibet separata ab alijs, nec proinde diuidi poterunt, sed in partibus materiæ vnitis, ac per modum vnius adæquari perfectibilis, & cõsequenter in tota materia modo quodam indiuisibili aptæ sunt consistere, quod est modum indiuisibilem, saltem imperfectum habere. Probatur minor ex definitione animæ, quia quælibet anima est actus corporis physici, & organici, ergò postulat plures partes materiæ diuerso modo dispositas, quasi diuersa organa suarum potentiarum pro exercendis vitalibus operationibus, ab eis ergò simul sumptis, & per modum vnius adæquatè dependet, & non à qualibet separata; quare nec potest in eis separatis esse, aut conseruari, sicut nec operari, & consequenter, nec diuidi ad diuisionem materiæ: sed modum indiuisibilem eam informandi habet.

97

Secundò,

Secundo, quia si esset diuisibilis talis anima; educeretur quælibet pars eius de parte materiæ, sicut tota de tota ipsa materia, quare dum nutriuntur viuentia hæc, simul cum noua parte materiæ adueniret noua pars animæ, quod esset augeri sicut non viuentia per quandam iuxta positionem nouæ partis, & ideo contra rationem, ac perfectionem intrinsecam viuentium.

98 Secunda opinio affirmat has omnes animas esse diuisibiles ad diuisionem corporum eo ferè modo, quo formæ accidentales corporum, vt albedo. Hæc est communis sententia ferè totius scholæ, nam eam in primis sequuntur omnes interpretes Aristotelis præter paucos citatos pro opposita, comm. 7. lib. Phys. com. 78. Marsil. & Saxonia 1. lib. de gener. q. 10. Apolinaris 2. lib. de anima q. 6. Toletus. q. 7. & cæteri cap. præsenti, atque etiam Scholastici Doctores in 1. d. 8. d. bona 2. par. d. q. 3. quamuis malè à quibusdam citetur pro opposita, Herueus, Ægidius, atque Durand. ibidem, Scotus in 4. d. 44. q. 1. art. 1. D. Thom. 1. p. q. 76. art. 8. & cùm eo Capreol. in 2. d. 15. q. 1. & omnes ferè eius discipuli, omnesque recentiores.

99 Tertia opinio medium ponit inter duas præcedentes: concedens quidem has formas aliquo modo esse diuisibiles contra primam, non tamen eodem modo, vel non tanta diuisibilitate, aut in tot partes, ac formæ substantiales non viuentium, vt videtur asserere secunda.

Quod vt explicet, adnotat duplices esse partes plantarum, & animalium imperfectorum, quædam sunt præcipuè, in quibus resident virtus vitalis, & organa potentiarum, per quas exercent opera vitæ, nempe virtus generatiua, sensitiua, & appetitiua: appetitus enim non est in toto corpore, sed in parte determinata, vt in spina per medium corpus in longum producta à capite, vsque ad caudam, & in plantis generatiua virtus in medula quadam eodem modo extensa per medium corpus, quæ videtur esse quasi cor eius, & ita appellatur: & phantasia nec est in toto corpore, aut singulis partibus, sed in aliqua determinata, idque videtur experientia probari, nam si abscindatur pars aliqua plantæ, sine illa nec viuere poterit, nec germinare, si alteri inseratur arbori, vel terræ mandetur; ergo signum est in illa tantum parte virtutem germinandi residere. Ex quibus intelligi asserunt has animas non esse diuisibiles ad diuisionem totius materiæ, & singularium partium eius, sicut formæ substantiales non viuentium, sed solum secundum eas partes, in quibus organa illa, & virtutes seu potentiæ resident, secundum alias vero indiuisibiles reputari.

Probant primo, quia solum censetur forma diuisibilis in eas partes

partes materiæ, in quibus post diuisionem permanere potest, quia ab his solum potest adæquatè dependere, & propterea forma non viuentium potest diuidi secundum omnes partes materiæ in infinitum, quia ab omnibus, & singulis potest dependere adæquatè, sed anima plantarum, & imperfectorum animalium non potest dependere adæquatè ab omnibus, & singulis partibus materiæ, quas informat, & ideò nec in eis separatis permanere, vt docet experientia, sed solum in quibusdam iam explicatis, ergò in has tantùm, & non in omnes censetur diuisibilis.

Secundo, quia si istæ animæ sunt diuisibiles secundum omnes partes materiæ; ergò quælibet pars earum correspondens cuilibet parti materiæ est anima; Probatur consequentia, quia sicut quælibet pars corporis corpus est, ita quælibet pars animæ debet esse anima, sed hoc non potest esse verum; ergò nec verum est, quod secundum omnes partes sint diuisibiles. Probatur minor, quia anima est actus corporis physici, & organici, sed istæ partes animæ (si eas habet) non possunt esse organicæ: nam partes organicæ diuerso modo debent esse dispositę iuxta diuersitatem potentiarum in eis recipiendarum, quam diuersitatem dispositionum constat non habere, vt vidimus; ergò nec possunt à partibus animæ informari, sed necessariò à tota anima modo indiuisibili. 100

Nostra sententia duo asserit; Primum est *animas horum omnium esse diuisibiles* aduersus primam sententiam. Secundum, *omnino esse diuisibiles*, hoc est, secundum omnes partes materiæ, quas informant aduersus tertiam, & vtrunque continet secunda opinio, quam tanquam communem, & longè probabiliorem sequimur. Probatur vtrumque egregio testimonio Aristotelis in lib. de longitudine, & breuitate vitæ cap. vltimo, his verbis: *Assimilantur autem plantæ insectis, sicut dictum est prius, diuisæ enim viuunt, & duæ, & multæ fiunt ex vna. Insecta autem vsque ad ipsum viuere peruenerunt, multo autem non possunt tempore, non enim habent instrumenta, neque facere potest ipsa principium, quod in vnoquoque, quod autem in planta potest*, vbique *enim habet germen, & radicem potentia, &c.* quibus in primis docet expressè horum omnium animas diuisibiles esse aduersus primam sententiam: dum ait ex vna plures fieri posse, & quamlibet esse vnam actu, & plures potentia. Deinde asserit in vno conuenire insecta animalia cum plantis, & in alio differre; conuenire quidem in eo, quod sic diuisibilia sunt, tam animalia, quàm plantæ, vt ex vno possint fieri, non solum duo, sed plura, quasi dicat, diuisionem harum animarum in minores, atque mi- 101 102

nores partes fieri posse secundum diuisionem partium materię, quas informant, quod est dicere semper diuidi posse, & proinde secundum quaslibet partes aduersus vltimam opinionem, vtraque ergò Aristot. aduersatur. Et verba eius relata duas rationes satis efficaces cōtinent aduersus vtramque. Et aduersus primam hæc ratio colligitur. Partes plantarum, & animalium insectorum separatæ viuunt; ergò informantur anima: vel, ergò eadem, qua informabantur ante diuisionem, & tunc sequitur euidenter diuisam fuisse in duas partes ad diuisionem corporis, & ideò non esse indiuisibilem. Probatur consequentia, quia eadem anima non potest saltem naturaliter informare duas materias discontinuas; ergò nec potest permanere eadem anima indiuisa in vtraque parte materiæ discontinuæ: sed si vtramque partem informat post diuisionem, in duas partes diuisa eas informare debet, quare diuisibilis erit; vel post diuisionem informantur singulæ partes discontinuæ ab alia anima distincta à priori, & hæc non potest esse vna, cum non possint partes discontinuæ ab eadem anima informari: erunt ergò duæ resultantes ex diuisione corporis, vel de nouo productæ ab agente vniuersali, aut primo occasione diuisionis, ne maneat vtraque pars materiæ sine vlla forma, sed vtrumque est impossibile naturaliter. Probatur minor, quia si aliæ animæ succedunt facta diuisione; ergò corrumpitur compositum, & cum eo prior anima, sed ad corruptionem compositi viuentis, & animæ eius nōn succedit naturaliter alia anima in materia, sed forma cadaueris: ergo falsum est, quod aliæ animæ succedant in partibus materiæ. Probatur minor non solùm experientia in cæteris corruptionibus viuentium, sed etiam naturali ratione, quia mors non est aliud, quàm diuisio animæ, & corporis: ergò eo ipso, quod anima desinit informare corpus, desinit idem corpus viuere, & mortuum esse dicitur, quod est forma cadaueris informari, & non alia anima.

103

104 Secundum quod asserit Aristoteles est, animam plantarum, & insectorum animalium esse vnam actu, & plures potentia; ex quo hoc argumentū colligo ad probandum esse diuisibilem secundum omnes partes, cōtra tertiam opinionem ideò anima est vna actu, & plures potentia, vel virtute, quia per diuisionem materię diuidi potest, sed impossibile est posse diuidi ad diuisionem materiæ secundum aliquas partes, nisi sit extensa in eis, ita vt tota informet totam materiam illam, & partes eius informent partes, & ex hoc sequitur esse diuisibilem secundum omnes partes; ergò talem esse concedendum est. Maiorem, & minorem simpliciter concedit tertia opinio, quia nullo modo negari possunt, sed probatur ex hoc sequi esse diuisibilem ad

105

diuisio

diuisionem omnium partium materiæ, quia anima non est minus extensa in his partibus materiæ, quàm in præcipuis, sed eodem modo est tota in tota materia earum, & pars in qualibet parte, ac est in præcipuis, sed ex hoc modo diuisibili informandi præcipuas, est diuisibilis ad diuisionem earum, ergò cum eundem modum habeat informandi cæteras, etiam erit diuisibilis ad diuisionem earum. Maiorem in qua est difficultas, sic probo; Vel anima informat partes minus præcipuas, ita vt tota informet totam materiam earum, & pars partem, & ita sequitur intentum, quod sit diuisibilis secundum easdem, & proinde secundum omnes; vel non informat eas hoc modo, sed ita vt tota sit in tota materia earum, & tota etiam in qualibet parte, sed hoc est impossibile; ergò illud est necessarium. Probatur minor, quia repugnat totam formam esse in tota materia, & tota in qualibet parte, nisi realiter sit indiuisibilis, sed istæ animæ non sunt realiter indiuisibiles; ergò non possunt sic informare vllas partes. Probo iterum minorem, quia anima huius plantæ, vel huius animalis imperfecti est extensa in partibus præcipuis, quas informat per partes, & nullam partem tota; ergò non potest esse indiuisibilis respectu aliarum. Probatur consequentia, quia alioqui eadem numero anima esset diuisibilis, & indiuisibilis realiter, quod patet esse falsum. Et si dicas respectu diuersarum partium habere vtrunque, nempe diuisibilem, & indiuisibilem esse, probatur hoc esse impossibile, quia quælibet anima alicuius plantæ, vel animalis insecti est vna numero: ergò est vna entitas numero, vel ergò hæc entitas numero habet partes integrantes substantiales, vel non, si habet partes (vt concedunt asserentes esse diuisibilem in præcipuas partes) ergò repugnat, hanc eandem entitatem esse indiuisibilem. Probatur consequentia, quia esse diuisibilem, & indiuisibilem secundum partes integrantes, repugnat conuenire eidem numero entitatis.

106

107

108

Sed probatur friuolum esse fundamentum huius sententiæ, nam affirmat has animas esse diuisibiles secundum partes præcipuas materiæ, indiuisibiles verò secundum alias, quia in illis per diuisionem separatis potest conseruari, in alijs verò non: sed hæc ratio est insufficiens. Primò, quia si partes præcipuæ harum formarum sunt diuisibiles, repugnat minus præcipuas esse indiuisibiles, cum euidens sit diuisibilitatem esse maximam imperfectionem, 2. quia non potest sumi diuisibilitas, aut indiuisibilitas formæ ex conseruatione, aut permanentia formæ diuisæ in partibus materiæ separatis, vt multis exemplis probari potest. Et omissis alijs euidens est potentiam

109

visiuam esse corpoream, & extensam,& modo diuisibili informare totum oculum, ita vt tota sit in toto, & singulæ partes eius in singulis partibus oculi,& ideò esse diuisibilem omninò, & modo diuisibili informare omnes partes subiecti, & tamen si diuidatur oculus in tres, vel quatuor partes æquales, in neutra earum conseruari poterit naturaliter eadem potentia visiua, quia sua natura postulat in organo determinatam quantitatem, & cæteras dispositiones sub tali figura, & modo, sine quibus non poterit conseruari in eo, ergò ex eo quod non possit conseruari in partibus separatis; non benè colligitur esse indiuisibilem,quamuis ex conseruatione in eis colligatur benè ab Aristot. & cæteris,quod diuisibilis sit. Quod verò non possit in quibusdam partibus separatis conseruari, & possit in alijs, non dependet ex diuisibilitate,vel indiuisibilitate formæ,sed ex eo quod ad sui conseruationem postulat tot partes taléńque vnionem earum non quaruncumque, sed talis conditionis, à quibus adæquatè dependet, quas si non habeat, licet habeat alias,in quas diuisa sit, conseruari non poterit.

110 Ad testimonium August. facile respondent quidam ex his, qui sequuntur nostram sententiam, solum sequi ex experientia illa, quam adducit, quod anima insectorum sit vna continuatione suarum partium, non tamen, quod sit indiuisibilis. Et quantum ad experientiam ipsam, ego quoque sentio non probare indiuisibilitatem, sed vnitatem continuationis suarum partium sufficere, vt moueantur partes ad locum doloris, eo modo, quo moueri videmus. Sed oportebat explicare, quid sentiat Sanctus Doctor de hac re. Et respondeo, quod si totum illud cap. legatur à principio, constabit eum sensisse, quod istæ animæ sint indiuisibiles, nam si id non sensisset, nec tantùm laboraret in illa experientia de motu partium animalis separatarum explicanda, sed facile posset respondere, quod moueri poterant ratione partium animæ, & consequenter ratione sensus, appetitus, ac motiuæ potentiæ in eis existentium, nec tamen sic respondet, sed aliam videtur solutionem quærere, qua ostendat, non probari experientia illa, quod animæ istæ sint diuisibiles, quam tamen non videtur omninò inuenire; & propterea dubius forte permansit; quare nihil ex eius autoritate contra nostram sententiam deduci potest.

111 Pro solutione primi argumenti eiusdem opinionis, & argumentorum tertiæ adnotandum est, quod indiuisibilitas, seu diuisibilitas formæ ex perfectione eius, atque ex entitate sumenda est, si enim sit infima, vt sunt formæ elementorum:

torum: euidens est esse diuisibilem & entitatem eius ex partibus integrantibus compositam, vt forma aquæ, vel ignis, & si sit superioris ordinis, indiuisibilis est, vt anima rationalis, & de his animabus plantarum, & insectorum (de quibus nunc disputamus) probat etiam experientia ipsa, quod sint diuisibiles, quia in quibusdam saltem partibus materiæ separatis perseuerant. Ex quo euidenter colligitur entitatem earum non esse simplicem, sed compositam ex partibus integrantibus. Modus etiam informandi diuisibilis, vel indiuisibilis ex entitate eiusdem formæ desumitur, quia per eam informare debet, quare si entitas formæ composita sit ex partibus integrantibus, non potest informare materiam, nisi per partes; ita vt tota informet totam materiam, & singulæ partes, singulas etiam partes eiusdem. Vnde sequitur, quod cum entitas harum animarum sit composita ex partibus integrantibus, vt concedit tertia opinio, per partes etiam informet, nec possit esse tota in qualibet, imò neque in parte vlla materiæ, sed solùm in tota, & singulæ partes in singulis partibus, quod est modo diuisibili informare. Si verò entitas formæ non sit ex partibus composita, nec potest per partes (quas non habet) informare, sed tota informabit totam materiam, & tota etiam singulas partes. 112

Verum est tamen imperfectas animas plantarum, & insectorum quandam rationem indiuisibilitatis habere in modo informandi, in quantum sic dependent ex tali vnione quarundam partium, vt non possint quamlibet earum separatam ab aliis naturaliter informare, sicut possunt formæ non viuentium informare quamlibet partem separatam, & ex hac parte verum est non habere tantam diuisibilitatem, ac habent formæ non viuentium in modo informandi, & quandam similitudinem habere cum animabus informantibus modo indiuisibili: simpliciter tamen non minus dispersæ sunt secundum suas partes per omnes partes materiæ, nec minus diuisibiles ad diuisionem earum, ac formæ non viuentium; & in hoc decipitur tertia opinio recentiorum. 113

Ex his facile soluitur primum argumentum: nam concesso antecedente, quod non dependeant adæquatè istæ animæ à qualibet parte materiæ: sed à quibusdam certis, ac determinatis, nec adæquatè educantur de potentia cuiuscumque, neganda est consequentia, quod non diuidantur ad diuisionem omnium, & singularum, quia licet non possint in quibuscumque separatis conseruari, nihilominus cum eas informent secundum suas partes integrantes: ad diuisionem earum necessariò diuiduntur, & simul desinunt esse per diuisionem.

Ad secundum concedenda est vtraque pars antecedentis,
114 quod anima hæc imperfecta educatur tota de potentia totius materiæ, & partes eius de partibus materiæ, atque etiam, quod in nutritione horum animalium, & plantarum simul cum noua parte materiæ alimenti adueniat noua pars animæ educta de potentia eius: sed neganda est consequentia, quod augeantur improprie per iuxtapositionem viuentia hæc, sicut augentur non viuentia, nam adhuc augentur per intussumptionem alimenti per omnes partes distributi, & per conuersionem eius factam per virtutem vitalem, & ideò augentur secundum omnes partes, atque etiam vitali modò; & per actiones vitales interuenientes; nec augmentum horum viuentium procedere potest in infinitum, sicut augmentum non viuentium, quia fit per virtutem intrinsecam vitalem habentem intrinsecum terminum; aliud verò augmentum per extrinsecam iuxtapositionem, & ideò non habet terminum intrinsecum, sed si in infinitum iuxta ponatur pabulum igni, in infinitum crescet, vt asseruit Aristotel.

115 Ad primum argumentum tertiæ opinionis neganda est maior, quod in eas solùm partes diuisibilis sit forma, in quibus separatis potest conseruari, quin potius necesse est, vt si semel sit diuisibilis in eas partes: in quibus separatis conseruari potest, omninò sit diuisibilis, hoc est, secundum omnes partes materiæ, ita vt tota correspondeat toti materiæ, & singulis partibus eiusdem materiæ, singulæ etiam partes. Quod verò conseruari nequeat in quibuscumque, sed in certis quibusdam vnitis, ex alio capite prouenit, vt probauimus. Quare non probat indiuisibilitatem talis animæ.

Ad secundum, concedenda est prima consequentia, quod quælibet pars animæ imperfectæ correspondens cuilibet parti materiæ, est anima: concedendum quoque est, quod additur; videlicet, cuilibet parti animæ non conuenire definitionem animæ, quia definitur anima per corpus organicum tanquam per primum, & adæquatum perfectibile: partes verò singulas non respicit, neque informat tanquam adæquatum perfectibile, sed tanquam inadæquatum; & ideò non conuenit cuilibet parti definitio simpliciter, nihilominus accommodari eis potest inadæquatè, & quasi in obliquo in hoc sensu, quod quælibet pars animæ sit actus alicuius partis organici corporis, & hoc sufficit, vt suo modo quælibet pars sit anima, & talis possit in aliquo sensu vocari. In quo differunt partes animæ à partibus inferiorum formarum; nam istæ absolutè

susci

suscipiunt denominationem totius, quia quamlibet partem materiæ respicit forma, vt adæquatum perfectibile, & propterea cuilibet tribuit denominationem totius; anima verò quia longè perfectior forma est: non nisi plures ac diuersas partes componentes corpus organicum adæquatè respicit, & informat, singulas verò non nisi inadæquatè; & ex hoc prouenit diuersa ratio denominandi.

QVÆSTIO III.

An animæ sensitiuæ perfectorum animalium sint indiuisibiles.

DEterminata indiuisibilitate animæ rationalis, & diuisibilitate animæ vegetatiuæ animalium imperfectorum, supersunt animæ sensitiuæ perfectorum animalium, vt equi, leonis, ac cæterorum, de quibus valde difficile est decernere, an indiuisibiles cum anima rationali censeri debeant, vel diuisibiles cum anima platarum, & animalium imperfectorum. 116

Et prima opinio tenet esse indiuisibiles & modo indiuisibili informare materiam, ita vt anima leonis sit tota in toto corpore, atque etiam tota in qualibet parte, sicut rationalis, eo excepto, quod dependenter à materia informat, & tanquam corporeum quid de potentia eius educitur, cùm tamen anima rationalis spiritualis sit, & independens à materia, & de potentia eius non educta. Ita sentiunt ex antiquioribus Albert. Magn. lib. 1. de anima, cap. vlt. & lib. 2. cap. 7. Alexand. Alensis 7. Metaphys. ad text. 59. Alexand. Aphrod. 2. lib. de anima, cap. 10. & Bonauent. in 1. dist. 8. in 2. par. dist. quæst. 3. Herue. ibidem, quæst. 4. D. Thom. in quæstione de spiritualibus creaturis, art. 4. in quæstione de anima, artic. 10. 2. contra gentes, cap. 72. & 1. part. quæst. 76. artic. 8. Caietan. & Ferrar. in his duobus locis vltimis. Astudillo 1. lib. de gener. quæst. 15. Bañez 1. lib. de gener. cap. 5. quæst. 5. & 1. part. quæst. 76. art. 8. dubitatione 2. quam sequuntur etiam ex Recentioribus Conimbr. & alij.

Probatur testimonio Aristotelis lib. de Iuuen. & Sene. cap. 1. non longè à fine, vbi cùm docuisset insecta animalia post diuisionem viuere, de animalibus perfectis hæc verba scribit. *Optimè autem constituta animalia hoc non patiuntur, propter quod natura ipsorum, vt possibile est, maximè vna est.* Sed maximam habere vnitatē est esse indiuisibilē; ergo sentit esse indiuisibilem. 117

Probatur minor, quia quælibet diuisio animæ tollit aliquam vnitatem eius; ergo maxima vnitas pugnat cum quacumque diuisione; si igitur maximè vna est (vt ait Aristot.) non est vllo modo diuisibilis.

118 Probant deinde experientia, quia videmus partes separatas, aut diuisas à toto horum animalium non viuere. Quia nullam habent operationem vitalem; ergo euidens signum est in nulla earum conseruari animam, etiam breui tempore, vitalem, & consequenter, neque separari partem animæ cum parte materiæ per diuisionem: quare non ab aliqua parte animæ informantur partes materiæ, sed à tota, quod est esse indiuisibilem; Probatur vtraque consequentia, quia si separarentur partes animæ, pro breui saltem tempore partes animatorum viuerent, sicut in plantis, & imperfectis animalibus diuisis constat.

Probatur tandem ratione primo, quia forma diuisibilis eodem modo respicit totum, & quamlibet partem, & ideò tam sub parte separata, quàm sub toto conseruatur, vt patet in igne: sed anima perfectorum animalium non eodem modo respicit totum, & partem: sed totum corpus respicit, vt primum, & adæquatum perfectibile, non verò partem, quia in ea abscissa non

119 conseruatur; ergò non est diuisibilis.

Secundo, si aliqua ratione anima horum animalium non est indiuisibilis, maximè quia dependet à subiecto, vel materia, & de potentia eius educitur: sed formam esse indiuisibilem, independentem à subiecto, neque eductam de potentia eius, diuersæ perfectiones eius sunt; ita vt nec ex priori inferatur necessariò posterior, nec sit ei necessariò coniuncta. Probatur vtrumque in accidenti spirituali, quale est gratia, indiuisibilis quidem, & tamen dependens ab anima, & de potentia eius educta: ergò non bene sequitur; hæc forma est indiuisibilis: ergo independens à subiecto, & ideò stare potest simul indiuisibilitas harum animarum, cum dependentia, & eductione. Et vrgeri potest argument. hoc modo; non probatur implicare contradictionem, quòd detur anima educta de potentia materiæ, & ab ea dependens, & simul indiuisibilis: ergò possibilis censenda est, & valde probabile, esse à Deo factam, & ideò in natura rerum dari in his animalibus perfectis, quæ quasi media sunt inter hominem, & imperfecta animalia.

120 Secunda opinio easdem animas diuisibiles ponit. Ita tenent comm. 8. lib. Physic. Scot. in 4. dist. 44. quæst. 1. art. 1. Durand. & Ægid. in 2. d. 8. q. 3. Capr. in 2. d. 15. q. 1. ad vltimum contra vltimam conclusionem, Soncin. 8. Metaphys. q. 11. Iauc. ibid. q. 4. Apol. 2.

Apol. 2. lib. de anima, q. 6. Marsil. 2. lib. de gen. quæst. 10. Tolet. quæst. 5. & ex recentioribus multi: & videtur nobis longè probabilior propter hæc arg. 1. quia istæ animę continentur in potentia materiæ tanquam subiecti, à quo dependent, & ex quo educuntur: ergò commensurantur eidem materiæ, sicut cæteræ omnes formæ, tam substantiales, quàm accidentales nulla excepta. Sed commensurari subiecto non est aliud, quam totam animam contineri in tota materia, & de tota materia educi, & partes eius contineri in singulis partibus, ex eísque deduci: ergo ita se habent istæ animæ respectu materiæ, quare necesse est partes eis integrantes tribuere, per quas eidem materiæ commensurentur, ac proportionentur.

Secundum, si abscindatur pars aliqua ab animali, statim corrumpitur; ergò necesse est, quod ab illa parte materiæ separetur anima, à qua informabatur, quia corruptio est separatio realis formæ à materia, vel ergò informabatur à tota anima, vel à parte eius, si à parte, iam fateris habere partes, & proinde esse diuisibilem, si verò informabatur à tota anima: ergo tota ipsa anima separatur ab ea, vel ergo corrumpitur, vel permanet separata, vel reducit se ad alias partes materiæ informandas. Separatam permanere naturaliter est impossibile, quia forma dependens à materia non potest naturaliter permanere ab ea separata, nec est minus impossibile se reducere ad alias partes materiæ informandas, quia sufficienter informatæ sunt à partibus eiusdem animæ, vel à tota ipsa anima, nec potest eadem forma naturaliter migrare de subiecto in subiectum: ergo concedendum est necessariò totam illam animam corrumpi, quod patet esse impossibile: cum tota ipsa permaneat informando cæteras partes eiusdem animalis adhuc permanentis, & impossibile sit eandem omninò animam (sicut quamlibet aliam rem) totam corrumpi, & permanere totam. Nec soluitur argument. si dicatur, nihil horum fieri in corruptione partis, sed solùm totam animam desinere informare partem illam materiæ, quam inadæquata ratione informabat, quemadmodum si abscindatur manus ab homine, non cogimur dicere, quod cum parte materiæ separetur pars animæ rationalis, nec totam animam rationalem permanere separatam, nec tamen, quod ad alias partes materiæ informandas se recipiat, sed solum, quod illam partem materiæ informare desinat, & hoc est, ab ea separari, & separatio hæc animæ dicitur corruptio manus, per solam dissolutionem vnionis sine corruptione animæ. Ita ergo dicendum est contingere, si pars equi ab eo abscindatur, quare nihil videtur probare argum. Hæc tamen solutio euidenter

121 122 123

est falsa,propter euidens discrimen inter has animas, & rationalem, quia hæc informat totam materiam, & tota quamlibet partem eius: sed omninò independenter ab ea, & hinc est, quod possit à toto corpore separari, & separata permanere, atque etiam à qualibet parte abscissa per solam cessationem ab informatione vnione dissoluta: ita vt nec desinat esse, nec separata permaneat, nec se recipiat ad informandum alias partes corporis: sed desinat informare illam in cæteris permanens. Anima verò equi, vel leonis informat materiam omnino dependenter ab ea: ergò idem est in ea desinere informare partem, quam informabat, & desinere esse, quia non potest naturaliter ab ea separari, vel sine illa esse. Nec omninò deserere materiam sine sui corruptione.

124 Tertium argum. adhuc efficacius est, & sumitur ex nutritione horum animalium hoc modo. Dum leo nutritur, necesse est animam eius informare nouam materiam alimenti, & totam quidem animam, si indiuisibilis est partibus carens; vel ergò educitur de nouo tota anima de potentia illius partis materiæ; vel iam educta se extendit ad informandam nouam illam materiam: hoc secundum non potest esse verum, quia sequeretur ex eo, hanc animam informare materiam de cuius potentia nullo modo educitur, & à qua nec vllo modo dependet, quod pugnat cum natura eiusdem animæ, & soli rationali conceditur. Necesse est ergò de potentia illius materiæ de nouo educi, quod non est minus falsum, propter duo; primum quia educi de potentia materiæ est fieri in actu de nouo, aut produci, quod iam est actu in rerum natura: ergo repugnat talem animam educi de materia alimenti. Secundum quia causa efficiens principalis nutritionis, atque etiam partialis substantiæ per eam productæ est anima ipsa; ergo si educitur de potentia materiæ alimenti, à se ipsa efficienter educitur, & cum educi sit produci, sequitur à semetipsa produci: sed repugnat aliquid producere seipsum, quia inter producens & productum intercedit necessario realis prioritas naturæ, distinctio realis, & relatio realis, quæ eiusdem ad se ipsum non dantur: ergò ex nutritione horum animalium concluditur, quod eorum animæ non sint indiuisibiles. Nam quod huic argum. respondent 1. Iuniores quidam, videlicet, posse eandem rem effectiuè concurre ad sui conseruationem, inadæquatè tamen, ex quo sequitur posse dependere efficienter à se ipsa, vt nonnullis exemplis ostendi posset. Nullius momenti est, quia conseruatiō non est productio noua: sed continuatio productionis nouæ præsupponens rem productā in suo esse; argumentum verò

verò de noua productione animæ, hoc est, de noua eductione ex potentia materiæ probat, non de sola continuatione, vel de sola conseruatione. Sed nec soluit argument. quod asserunt secundò benè posse animam educere se ipsam de nouo ex potentia materiæ alimenti, quia terminus nutritionis non est anima, neque hæc producitur, sed partialis materia resultans, quæ realiter distinguitur ab eadem anima, & ita non sequitur, quod eadem res se ipsam producat, sed aliam à se distinctam. Hoc inquam, non soluit argument. quia licet anima non sit, id quod producitur per nutritionem, quia non est id, quod est, sed quo aliud est, verum est tamen ac necessarium educi de potentia in actum per nutritionem, quod est de nouo incipere esse, imò de nouo accipere esse ab efficiente. Sed repugnat, quod eadem res accipiat esse de nouo efficienter à se ipsa, propter tria illa incommoda, quæ non minus ex hoc modo accipiendi esse de nouo à se ipsa sequuntur, quàm ex alio, ergo falsa est talis solutio argumenti. Testimonium Aristotelis pro opposita sententia hac distinctione explicatur, vnitas maxima dupliciter sumi potest; primò vniuersalissimè pro omnimoda negatione diuisionis, aut diuisibilitatis, & in hoc sensu vnitas maxima animæ, aut formæ idem est, quod indiuisibilitas eius. Secundo accipitur cum limitatione pro maxima vnitate in tali genere, quo pacto non est idem, quod indiuisibilitas, sed solum dicit negationem cuiuslibet modi diuisionis, aut diuisibilitatis, quem habere possunt formæ, aut animæ illius generis. Verba igitur Aristotelis in posteriori sensu intelligenda sunt, & non in priori, vt apertè colligitur ex contextu eiusdem loci, in quo loquebatur de animabus corporeis, hoc est, à materia dependentibus, ac de potentia eius eductis, inter quas maximam vnitatem habere debent animæ perfectorum animalium, quia maximam perfectionem huius generis habent, hæc autem maxima vnitas non consistit in minori diuisibilitate absolute, sed in minori, in ordine ad conseruationem, & permanentiam, in quo sensu maiorem vnionem partium materiæ postulant, vt introduci, atque conseruari possint, quam animæ plantarum, & insectorum, nam cum anima sit actus organici corporis, quò perfectior est anima, plurium, magisque diuersarum operationum principium est, plura, magisque diuersa petit organa, magisque inter se vnita, in quibus potentiæ resideant, & per quæ proprios actus exercere possint, sine quibus, nec potest introduci in materia, nec in ea conseruari. Et hæc est ratio à priori, propter quam animalia hæc non possunt viuere in partibus abscissis, quia non habent in eis poten-

125

126

127

tias,

tias, neque organa ad propriam consistentiam necessariò re-
128 quisita; cum tamen plantæ, & insecta animalia in multis partibus diuisa conseruentur. Itaque animæ perfectorum animalium, quantum ad diuisibilitatem in partes integrantes simpliciter cōsideratam, non sunt minus diuisibiles simpliciter, quam animæ insectorum, atque plantarum, imò quam formæ non viuentium: sed eodem modo dispersæ sunt per omnes partes corporis, quantumlibet exiguas, quibus exiguæ etiam partes animæ correspondent, considerata autem eadem diuisibilitate in ordine ad consistentiam eiusdem animæ in partibus separatis, minus longę diuisibiles sunt, quàm cæteræ animæ, aut formæ inferiores, imò quemdam modum indiuisibilitatis, similem indiuisibilitati animæ rationalis habent. Et forte in hoc sensu eas vocabit indiuisibiles opposita sententia, & non in priori. Et sic posset conciliari cum nostra, quamuis D. Thom. in loco præsertim primæ partis videatur omnem diuisibilitatem in partes
129 integrantes, etiam per accidens negare hisce animabus, & expressè asserere quod tota anima sit in toto corpore, & in qualibet etiam parte tota, quæ duo non video, qua ratione, vel in quo sensu explicari possint: & propterea censeo oppositam sententiam tenuisse, vel certè in eam maximè inclinasse, quam vel sola eius authoritas probabilem facit, & ego quoque libenter ei subscriberem, si aliquid inuenire possem, quo oppositis rationibus quoquo modo satisfacerem.

Ad illam experientiam de his animabus non conseruatis in partibus diuisis facilè respondetur, non probare veram & realem indiuisibilitatem animæ, vt superius ostendimus.

Ad 1. argum. neganda est maior, quod omnis forma diuisibilis eodem modo respiciat totā materiam, & quam libet eius partem: nam licet vera sit de imperfectissimis, quia sunt homogeneæ, falsa de quacunque anima; etiam apud omnes ferè patronos oppositæ sententiæ. Et ratio differentiæ manifesta est, quia anima non est actus cuiuscunque corporis: sed organici, & ideò tanquam primum perfectibile respicit corpus organicum, & propterea non potest naturaliter conseruari in parte quacunque separata, quia corpus organicum plures, ac diuersas, & inter sese vnitas habere debet, magis quidem, vel minus iuxta maiorem perfectionem animæ, vt expositum est.

130 Ad 2. concessa maiori, distinguenda est minor, quod formā esse indiuisibilem, & dependentem à subiecto, de eiusque potētia eductam, sint diuersæ perfectiones non habentes inter se necessariam connexionem; nam si sermo sit de dependentia, & eductione à subiecto materiali, ac diuisibili, falsa est, licet vera

esse

esse possit de dependentia à subiecto spirituali, vt probat exemplum de anima in arg. adductum, & ratio discriminis est: quia vniuersaliter est verum, quod forma educta de potentia subiecti, debet commensurari eidem subiecto, commensurari verò non est aliud, quàm secundum eundem modum diuisibilem, aut indiuisibilem ei correspondere, quod necessarium omninò est, quia cum contineatur in potentia eiusdem subiecti, eundem modum essendi materialem, vel immaterialem, & consequenter diuisibilem, vel indiuisibilem habere debet cum eo, sed constat materiam esse diuisibilem in partes integrantes: ergo nulla potest forma in ea contineri, nisi diuisibilis etiam sit in partes integrantes, ita vt tota ipsa materia contineat totam formam, & quælibet eius pars contineat etiam partem. Vnde sequitur, quod licèt esse formam indiuisibilem, & independentem à subiecto materiali sint rationes, aut perfectiones distinctæ, necessariam nihilominus habeant connexionem, ita vt euidenter vna sequatur ex altera.

131 Ad vltimum negandum est antecedens, quod sit possibilis talis forma sua natura dependens à materia, & educta de potentia eius, & simul indiuisibilis, hæc enim duo omninò sunt opposita, atque incompossibilia: quare non possunt in eadem re vllo modo inueniri. Rationes autem huius implicationis satis efficaces sunt illæ, quibus nostram sententiam corroborauimus, Quod verò in eodem argum. additur animas horum animalium quasi medium esse inter rationales, & alias inferiores, distinguendum est: nam quantum ad veram diuisibilitatem sumptum, falsum est: sed verum in ordine ad consistentiam, & conseruationem eiusdem animæ in partibus diuisis, petunt enim istæ animæ absque dubio plures ac diuersas partes vnitas ad propriam consistentiam in materia, quàm animæ inferiores, & ideò non conseruantur sicut illæ in partibus separatis per diuisionem, in quo animæ rationalis assimilantur, quamuis adhuc in hoc etiam à perfectione eius deficiant, quia plures adhuc partes, ac dispositiones postulat in materia ad introductionem, & conseruationem.

QVÆSTIO IIII.

Vtrum anima informet omnes partes corporis, vel solùm sit in aliqua determinata.

132 Circa quæstionem hanc diuersis modis opinati sunt antiquiores philosophi; nam quidam eorum in solo capite, aut in aliqua eius parte velut in arce posuerunt animam (rationalem

nalem præsertim de qua videntur loquuti) sic Xenocrates, Herophilus, Hippocrates, Strato, & Erasistratus, vt testantur, Tertullianus in libro de anima, Lactantius in libro de opificio Dei cap. 16. Tullius 1. lib. Tusculanarum quæstionum; sic etiam Plato, vt refert Alcinous in lib. de doctrina Platonis capit. 23. Alij vero in solo corde eam constituerunt, vt Andreas Cisalpinus lib. 5. Peripateticarum quæstionum, quæstion. 6. Simon Portius lib. de mente humana capit. 7. & Philo Iudæus in libro qui inscribitur, *Quod deterius potiori insidietur*, pro qua etiam sententia referri solet Galenus, idemque videntur sentire Tertullianus eodem lib. de anima, & lib. de resurrectione carnis, quod colligit ex illis verbis Christi, Matthæi 9. *Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris?* & D. Hieronym, lib. 2. in Matth. cap. 14. idque colligens ex verbis Christi, Matth. 15. *à corde exeunt cogitationes prauæ*. Alij denique animam collocant in vna, vel altera parte corporis præcipua, vt Parmenides, & Epicurus in toto pectore. Itaque omnes istæ sententiæ in eo conueniunt, quod anima non sit in toto corpore, nec in qualibet parte eius, sed in præcipua quadam, vna, vel altera.

Quod probari potest testimonio expresso Aristotelis lib. de animalium motu cap. 7. vbi opificium corporis animati comparat Ciuitati suis legibus benè instructæ, cuius principem, aut moderatorem (inquit) non oportet singulis partibus eius assistere, sed solum in præcipua quadam sedem habere, ex qua per imperium mouet membra omnia eiusdem reipublicæ ad propria munera exequenda. Ita ergo censendum est de anima respectu totius corporis, vt non in singulis membris, sed in quodam præcipuo resideat, quod his verbis docet. *Quare non oportet in vno quoque esse animam, sed in quodam præcipuo corporis existēti.*

133 Sed probatur etiam ratione: primò; quia anima est actus organici corporis: ergò solùm potest esse in partibus organicis, quales sunt dissimilares, sed præter has sunt plures homogeneæ, & ideò non organicæ, vt caro & os, in his ergo non potest esse anima.

Secundo, si in qualibet parte humani corporis sit anima rationalis, erit etiam intellectus, & vbi est intellectus: sunt scientiæ, cùm ipse sit subiectum scientiarum: ergò intellectus erit in pede, atque etiam erunt scientiarum habitus, & actus, & ita dicetur homo pedibus scire, quod ridiculum est. Deinde cum anima rationalis sit indiuisibilis, tota erit in qualibet parte corporis, & ideò erit simul in pluribus locis, ac disconrinuis, quia partes corporis discontinuæ sunt, cùm sint diuersæ rationis, ac figuræ. Et randem sequitur candem animam simul moueri motibus

tibus contrarijs: cum contingit diuersas partes hominis simul moueri sursum, & deorsum. Imò simul mouebitur, & quiescet, quia sæpe solet moueri vna pars corporis, & quiescere altera; hæc verò absurda sunt; ergò falsum quoque erit affirmare, quod anima sit in quacumque parte corporis viuente.

Veritas huius rei à nobis tenenda est, *quòd anima quæcunque informat omnes partes corporis, quæ aliquam operationem* vitalem sensus, aut motus exercent: quælibet quidem iuxta propriam naturam, ita vt si indiuisibilis sit, tota sit in toto corpore, & tota etiam in qualibet parte eius quantuncumque minima; si verò sit diuisibilis, ita vt tota ipsa anima sit in toto corpore, & partes eius in partibus corporis. Hæc est communis sententia omnium interpretum Aristotelis 2. lib. de anima cap. 3. atque omnium Scholasticorum in 2. d. 17. vbi D. Thom. id asserit, ac præterea in q. de anima art. 10. & 2. contra gent. cap. 72. Et colligitur euidenter ex doctrina Aristotelis 1. quidem ex definitione prima animæ, hoc modo, *Anima est actus primus organici corporis*, sed esse actum primum idem est apud Aristot. ac esse formam, ergò est forma organici corporis, sed corpus organicum constituitur ex partibus organicis, & istæ ex cæteris omnibus; ergò anima est forma omnium partium corporis, easque informat; vnde sequitur in omnibus esse, quia forma non potest informare, nisi in eo sit, quod informat: cum informet per se ipsam tribuendo se materiæ. 134

Probatur deinde ratione 1. quia omnes partes corporis (de quibus loquimur) exercent aliquam operationem vitalem; ergò informantur anima. Probatur consequentia, quia non possunt exercere operationem vitalem, nisi viuant: cum operatio vitalis sit à principio intrinseco vitæ, nec possunt viuere, nisi informentur anima, quia anima est principium vitæ per informationem: ergo necesse est, quod informentur anima: antecedens vero euidenti experientia notum est, cum videamus omnes partes corporis nutriri, & augeri, & notum sit nutritionem, & augmentationem esse operationes vitales. Secundo, potentiæ vitales procedunt ab anima: ergo non potest esse potentia vitalis, vbi non sit anima, sed in qualibet parte corporis est aliqua potentia vitalis, & in quibusdam plures: ergo necesse est animam quoque esse in omnibus. Minorem probo, quia in qualibet parte corporis est potentia nutritiua, & augmentatiua, vt docet experientia, quia omnes partes augeri constat, & per totum ferè corpus animalis dispersa est potentia sensitiua tactus; ergò in toto etiam corpore, & singulis eius partibus datur anima, 135

Ve-

136 Vt autem hæc veritas melius intelligatur,& argum. opposita commodius solui possint, adnotandum est,tribus modis sumi totum (vt ad præsens institutum pertinet,) pro essentiali, pro integrali,& pro potestatiuo. Essentiale est,quod totam cõtinet essentiam ; integrale, quod omnes partes integrantes: & potestatiuum,quod omnes potentias,seu virtutes,& iuxta hanc distinctionem intelligi debet, quod asserimus, animam informare omnes partes corporis,& ita in omnibus, & singulis esse, quæ si indiuisibilis sit,vt rationalis, tota est in qualibet parte corporis totalitate essentiali.Quia in qualibet parte existit secundum totam essentiam,non tamen totalitate integrali, quia non est totum integrale,cùm sit in hoc genere indiuisibilis partibus carens,sed nec totalitate potestatiua, quia non est in qualibet parte corporis secundum omnes potentias,sed secundum vnam,vel plures tantùm. Quare secundum hunc modum

137 existendi potius dicitur esse tota anima indiuisibilis in toto corpore,& pars eius in singulis partibus, quia hoc modo diuisibilis est diuersas habens partes potestatiuas,quæ sunt diuersæ potentiæ, seu virtutes.Si vero anima sit diuisibilis, est quidem tota in toto corpore totalitate integrali, non tamen tota in qualibet parte,quia non est in ea secundum omnes partes integrantes,sed secundum vnam vel alteram,nec est tota in qualibet parte corporis totalitate potestatiua, quia non est secundũ omnes potentias,aut virtutes,licet sit secundum vnam,vel plures.Sed adhuc anima hæc diuisibilis est tota in singulis partibus corporis totalitate essentiali: cùm tribuat vitam partibus singulis,& aliquam operationem vitalem.

His suppositis ad testimonium Aristotelis respondeo sensum eius esse,quod anima speciali modo sit in corde tantùm, quia in illa parte præcipuè influit virtutem vitalem, à qua deriuatur per totum corpus,& ideò in ea parte existens dicitur totum corpus gubernare ad similitudinem regis, non tamen negat omninò, quod in cæteris partibus sit:sed solum, quod non sit illo eodem modo.

138 Ad primum argumentum concesso antecedente,neganda est consequentia, nam dissimilares partes, quæ vocantur organicæ,componuntur ex similaribus, vt digitus ex carne, osse, & neruis,vnde eo ipso,quod anima est actus organici corporis,& organicas partes eius informat, necesse est etiam, quod informet homogeneas,ex quibus componuntur organicæ. Et consequenter est necessarium, quod in omnibus suo modo sit, & omnibus tribuat actum aliquem vitæ,& aliquam operationem vitalem.

Ad

Ad secundum distinguendum est antecedens, quod in qualibet parte corporis humani sit intellectus, & voluntas, nam cum potentiæ istæ non sint organicæ, nec operationes earum exerceantur per organa corporis, nec vllam partem corporis immediatè per se informare possunt, sed in anima à qua proximè emanant recipiuntur, tanquam in subiecto proximo, in corpore verò, aut partibus eius non immediatè, sed media anima: & cum hæc sit immediatè in singulis partibus, tanquam forma earum, in eisdem dicuntur esse mediatè, & proinde scientiæ, atque virtutes in his potentijs existentes, nec etiam adæquatè, quia anima non informat adæquatè singulas partes, cum non respiciat singulas tanquam totum, & adæquatum perfectibile, sed hoc modo solum informat totum corpus. Ad formam igitur argumenti concedenda est prima consequentia, quod intellectus, & voluntas, scientiæ, & virtutes sint in pede, modo explicato, negandum tamen, quod dicatur homo scire per pedem, quia denominationes istæ toti, & non partibus conueniunt simpliciter, quod si per caput scire aliquando dicitur, vulgaris certè locutio est, & ea solum ratione admittenda, quia cum in capite vigeat sensus, quorum operationibus mediis intelligit, speciali quadam ratione dicitur per illam partem exercere intellectus operationes proprias, verè tamen, & propriè per nullam exercentur, nec alicui parti simpliciter, & adæquatè communicantur, sed toti homini, & propterea solum est propria locutio ea, qua enuntiamus hominem intelligere per animam. 139 140

Vltimum tandem, quod in eodem argumento dicitur rationalem animam esse in pluribus locis simul, si tota informat omnes partes corporis, distinguendum est. Quia neque anima est per se in loco circumscriptiuo, & proprio, sed solùm per accidens ratione corporis, nam corpus tantum circumscribi potest superficie ambiente, non anima, cum sit spiritualis, sed quia corpus, quod propriè circumscribitur, informat constituens cum eo compositum circumscriptum, per accidens dicitur circumscribi, & hoc modo dicitur esse in pluribus locis partialibus, & inadæquatis. Dicitur præterea habere præsentiam adæquatam in toto corpore per informationem, & inadæquatam in singulis eius partibus. Dicitur etiam præsens toti spatio eiusdem corporis, præsentia partiali, quia sicut constituit simul cum corpore vt cum alia parte compositum habens præsentiam totalem in spatio. Ita anima habet partialem, & ratione huius præsentiæ partialis, quam habet adæquatam in toto spatio, & inadæquatam in singulis partibus, potest 141 142

136 Vt autem hæc veritas melius intelligatur,& argum. opposita commodius solui possint, adnotandum est,tribus modis sumi totum (vt ad præsens institutum pertinet,) pro essentiali, pro integrali,& pro potestatiuo. Essentiale est,quod totam cõtinet essentiam ; integrale, quod omnes partes integrantes : & potestatiuum,quod omnes potentias,seu virtutes,& iuxta hanc distinctionem intelligi debet, quod asserimus, animam informare omnes partes corporis,& ita in omnibus, & singulis esse, quæ si indiuisibilis sit,vt rationalis, tota est in qualibet parte corporis totalitate essentiali.Quia in qualibet parte existit secundum totam essentiam,non tamen totalitate integrali, quia non est totum integrale,cùm sit in hoc genere indiuisibilis partibus carens,sed nec totalitate potestatiua, quia non est in qualibet parte corporis secundum omnes potentias,sed secundum vnam,vel plures tantùm. Quare secundum hunc modum

137 existendi potius dicitur esse tota anima indiuisibilis in toto corpore,& pars eius in singulis partibus, quia hoc modo diuisibilis est diuersas habens partes potestatiuas,quæ sunt diuersæ potentiæ, seu virtutes.Si vero anima sit diuisibilis, est quidem tota in toto corpore totalitate integrali, non tamen tota in qualibet parte,quia non est in ea secundúm omnes partes integrantes,sed secundum vnam vel alteram,nec est tota in qualibet parte corporis totalitate potestatiua, quia non est secundũ omnes potentias,aut virtutes,licet sit secundum vnam,vel plures.Sed adhuc anima hæc diuisibilis est tota in singulis partibus corporis totalitate essentiali : cùm tribuat vitam partibus singulis,& aliquam operationem vitalem.

His suppositis ad testimonium Aristotelis respondeo sensum eius esse,quod anima speciali modo sit in corde tantùm, quia in illa parte præcipuè influit virtutem vitalem, à qua deriuatur per totum corpus,& ideò in ea parte existens dicitur totum corpus gubernare ad similitudinem regis, non tamen negat omninò, quod in cæteris partibus sit:sed solum, quod non sit illo eodem modo.

138 Ad primum argumentum concesso antecedente,neganda est consequentia, nam dissimilares partes, quæ vocantur organicæ,componuntur ex similaribus, vt digitus ex carne, osse, & neruis,vnde eo ipso,quod anima est actus organici corporis,& organicas partes eius informat, necesse est etiam, quod informet homogeneas,ex quibus componuntur organicæ. Et consequenter est necessarium, quod in omnibus suo modo sit, & omnibus tribuat actum aliquem vitæ,& aliquam operationem vitalem,

Ad

Ad secundum distinguendum est antecedens, quod in qualibet parte corporis humani sit intellectus, & voluntas, nam cum potentiæ istæ non sint organicæ, nec operationes earum exerceantur per organa corporis, nec vllam partem corporis immediatè per se informare possunt, sed in anima à qua proximè emanant, recipiuntur, tanquam in subiecto proximo, in corpore verò, aut partibus eius non immediatè, sed media anima: & cum hæc sit immediatè in singulis partibus, tanquam forma earum, in eisdem dicuntur esse mediatè, & proinde scientiæ, atque virtutes in his potentijs existentes, nec etiam adæquatè, quia anima non informat adæquatè singulas partes, cum non respiciat singulas tanquam totum, & adæquatum perfectibile, sed hoc modo solum informat totum corpus. Ad formam igitur argumenti concedenda est prima consequentia, quòd intellectus, & voluntas, scientiæ, & virtutes sint in pede, modo explicato, negandum tamen, quod dicatur homo scire per pedem, quia denominationes istæ toti, & non partibus conueniunt simpliciter, quod si per caput scire aliquando dicitur, vulgaris certè locutio est, & ea solum ratione admittenda, quia cum in capite vigeat sensus, quorum operationibus mediis intelligit, speciali quadam ratione dicitur per illam partem exercere intellectus operationes proprias, verè tamen, & propriè per nullam exercentur, nec alicui parti simpliciter, & adæquatè communicantur, sed toti homini, & propterea solum est propria locutio ea, qua enuntiamus hominem intelligere per animam. 139 140

Vltimum tandem, quod in eodem argumento dicitur rationalem animam esse in pluribus locis simul, si tota informat omnes partes corporis, distinguendum est. Quia neque anima est per se in loco circunscriptiuo, & proprio, sed solùm per accidens ratione corporis, nam corpus tantum circunscribi potest superficie ambiente, non anima, cum sit spiritualis, sed quia corpus, quod propriè circunscribitur, informat constituens cum eo compositum circunscriptum, per accidens dicitur circunscribi, & hoc modo dicitur esse in pluribus locis partialibus, & inadæquatis. Dicitur præterea habere præsentiam adæquatam in toto corpore per informationem, & inadæquatam in singulis eius partibus. Dicitur etiam præsens toti spatio eiusdem corporis, præsentia partiali, quia sicut constituit simul cum corpore vt cum alia parte compositum habens præsentiam totalem in spatio. Ita anima habet partialem, & ratione huius præsentiæ partialis, quam habet adæquatam in toto spatio, & inadæquatam in singulis partibus, potest 141 142

simul moueri motibus contrarijs, atque etiam moueri, & quiescere etiam inadæquatè: quemadmodum dicitur Angelus esse in toto corpore adæquatè per applicationem adæquatam suæ virtutis ad agendum in ipsum, & in qualibet eius parte inadæquatè, & ideò simul in pluribus locis continuis inadæquatè, & sicut Angelus potest moueri sursum, & deorsum mouendo partes corporis vnam sursum, & aliam deorsum, semper tamen inadæquatè; pari ratione anima potest moueri simul motu sursum, & deorsum ad motum diuersarum partium, inadæquatè tamen, & eodem modo moueri, & quiescere.

QVÆSTIO V.

An anima vegetatiua, & sensitiua reperiantur distincta in eodem animali, atque etiam in eodem homine vegetatiua, sensitiua, & rationalis, vel vna tantùm sit in vno composito.

143 PRima sententia fuit Platonis in Timæo, atque etiam lib. 9. de repub. quam referunt Arist. 1. lib. de anima. cap. vlt. D. Thom. 1. part. quæst. 76. artic. 3. & Galenus libr. 8. de vsu par. cap. 1. Vbi animam vegetatiuam, sensitiuam, & intellectiuã non solum distinctas realiter in homine posuit, sed etiam loco, ita vt intellectiua sit in cerebro, sensitiua in corde, & nutritiua in hepate. Et eodem ferè modo eas multiplicauit Galenus ipse in lib. qui inscribitur, *Quod mores animæ sequantur temperamentum corporis*, & lib. 7. de decretis Aristot. & Platonis, vbi gloriatur se demonstrasse contra Aristot. quod in homine sint tres animæ. Ita etiam Fernel. libr. 7. physiolog. Duas vero animas posuerunt in homine sensitiuam, & rationalem, Didymus 2. lib. de Spiritu Sancto, Philo Iudæus in quodam Opusculo quod inscribitur, *Quod deterius insidietur potiori*, & alij, quos refert D. Hieron. in epist. ad Heluid. quæst. 2. idémque sequuti sunt Ocham. in 4. quæst. 7. Mayronius, in 2. distinct. 17. quæst. vnica. Mirand. lib. 33. de euersione singularis certaminis sect. 2. Et in lib. de Eccles. dogm. cap. 14. dicitur Syros quosdam posuisse duas animas in homine, vnam animalem sanguini admixtam, per quam animetur corpus, & alteram spiritualem ad operationes præstandas. Et tandem Manichæi dixerunt duas esse animas in homine, sed vtramque rationalem, vnam quidem

dem fine labe culpæ, à bono Deo factam ex quadam particula propriæ substantiæ, alteram verò vitijs plenam factam à malo Deo; testatur hoc D. Aug. lib. 6. contra Faustum c. 8. lib. de duabus animabus. cap. 12. & lib. 10. de gen. ad lit. cap. 13.

Argum. Platonis fuit ab experientia desumptum; nam experimur in nobis non solum inclinationes contrarias, sed contrarios actus earum, vt iracundiam, concupiscentiam rerum sensibilium, bonósque motus rationis, & voluntatis. Quod docuit expresè D. Paulus illis verbis, ad Galat. 6. *Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vt non quæcunque vultis illa faciatis*, sed contrariæ inclinationes, & actus non possunt prouenire ab eadem anima: ergò necesse est plures animas ponere in homine. 144

Argumentum vero Galeni hoc erat, virtus sentiendi deriuatur à cerebro ad omnes alias partes corporis; cerebrum verò non participat eam ab alia parte: ergo à se habet, sed à cognitione sensitiua pendet intellectiua: ergò vtraque est ponenda in eodem cerebro, & consequenter anima rationalis; irascibilis verò ab omnibus in corde ponitur; concupiscibilis verò in iecore ponenda est, vt ostendunt venæ ab eo deriuatæ: ergò diuersæ sunt animæ in eodem homine ponendæ pro his virtutibus, & operationibus diuersis, & in diuersis partibus corporis: cum in diuersis ponantur virtutes ipsæ. 145

Probari etiam potest experientia, & ratione; experientia quidem, quia experimur omnes triplicem operationem in nobis, non solùm specie, sed genere distinctam, nempe nutritionem, sensationem, & intellectionem, sed operationes genere distinctę procedunt à virtutibus, & potentijs distinctis etiam genere, quæ non possunt ab eadem anima prouenire: ergo necesse est has tres animas distinctas ponere in homine, & in quocumque animali duas, nempe vegetatiuam, & sensitiuam. Ratione verò probatur, quia dum embrio formatur in vtero matris, prius viuit vita plantæ, deinde vita animalis, & tandem vita hominis, vt docet expresè Aristot. 2. lib. de gener. animalium cap. 3. & cum eo D. Thom. 1. part. quæst. 118. artic. 2. ad 2. & medici fere omnes: ergò prius habet animam vegetatiuam, deinde sensitiuam, & tandem rationalem; sed sensitiua non expellit vegetatiuam, nec rationalis sensitiuam, cum nulla sit oppositio, vel contrarietas inter eas, sed potius naturalis quædam subordinatio, cùm videamus operationes vegetatiuas deseruire sensitiuis, & sensitiuas rationalibus: ergò omnes permanent simul in homine. 146

Veritas huius rei à nobis tenẽda aduersus omnes supradictas

M 2

sententias est, *quòd neque in eodem animali sunt duæ animæ vegetatiua, & sensitiua, nec in eodem homine duæ, vel tres, nempe vegetatiua, sensitiua, & rationalis, sed in animalibus sola sensitiua tribuens eis vtrunque gradum vitæ vegetatiuæ, & sensitiuæ, & in eodem homine vna tantum anima rationalis tribuens ei omnem gradum vitæ vegetatiuæ; sensitiuæ, & rationalis, & omnes vitales operationes.* Ita tenet expressè Aristot. 1. lib. de anima, cap. 4. text. 66. & cap. 5. text. 91. & cum eo omnes eius interpretes, tam antiqui, quam recentiores; ita etiam Scholastici, Scot. in 2. dist. 15. quæst. vnic. & in 4. dist. 11. quæst. 2. artic. 2. Ægid. in 1. dist. 16. quæst. 1. Duran. in 4. dist. 11. quæst. 2. Argent. dist. 13. quæst. 1. concl. 2. D. Thom. 2. lib. contra gent. cap. 58. & 1. part. quæst. 76. artic. 3. Albert. Magn. tract. 2. de homine c. 1. Alens. 2. part. quæst. 62. memb. 2. Henr. quodl. 2. quæst. 2. & 3. Et ex philosophis antiquioribus. Auic. 6. natur. part. 1. cap. 3. Plutar. & Alex. vt refert Philoponus 2. libr. de anima ad text. 13. Ita demum SS. Patres, præsertim August. locis nuper citatis, & in lib. de spiritu, & anima cap. 9. atque etiam lib. de quantitate animæ cap. 3. D. Hieron. vbi supra, D. Greg. Magn. homil. 12. in Ezech. Greg. Nyss. in lib. de creatione hominis cap. 15. Damasc. 2. lib. de fide cap. 2. Hugo Victor. in lib. de spiritu, & anima, & Lact. in lib. de ira Dei cap. 11. & habetur expressè in lib. de Ecclesiasticis dogma cap. 12.

147 Probatur ex verbis Scripturæ Sacræ, nam Genes. 2. his verbis explicatur creatio animæ rationalis, & formatio hominis, *& inspirauit in faciem eius spiraculũ vitæ, & factus est homo in animam viuentem:* quibus anima ipsa rationalis vocatur spiraculum vitæ, vt attribuatur ei vita absque vlla limitatione, & ideò omnis vita, nempe vegetatiua, sensitiua, & intellectiua, quod planè significatur in textu Hebræo, qui non legit in singulari *spiraculum vitæ*, sed in plurali, *spiraculum vitarum*, ad significandum (vt benè adnotauit Caietan.) super eundem locum, animam rationalem omnem gradum vitæ conferre homini.

Ex his autem, & alijs locis colligit eandem veritatem, cámque definiuisse videtur 8. Synodus generalis, quę est Constanti-

148 nop. 4. his verbis. *Apparet quosdam id temporis in tantùm impietatis venisse, vt duas in homine animas impudenter dogmatizent, quos omnes, & similia sentientes; cum vetus & nouum testamentum, & omnes Ecclesiæ Patres vnam animam rationalem asseruerint, sancta & vniuersalis Synodus anathematizat.*

Propter hanc igitur definitionem asserunt quidam contra fidem esse, quomodocunque ponere plures animas in eodem homine, vt Heruæus in tractat. de vnitate animarum cap. 22. & Toletus

Toletus lib. 2. de anima quæst. 7. alij verò id negant, quia explicari possunt verba octauæ Synodi, ita vt solum velint damnare eos, qui vel plures animas rationales ponunt, vnam assistentem, & aliam informantem, vel tandem vnam ab bono Deo factam, alteram à Deo malo, vt posuerunt Manichæi.

Ego vero sentio erroneum in primis esse aliquo ex his duobus modis postremis plures animas ponere in eodem homine, propter prædictas definitiones; ponere verò duas, vel tres animas informantes, videlicet vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem, vt animum esset temerarium, & in fide periculosum, quia hoc tempore ita sentit vniuersa schola, & verba octauæ Synodi videntur quamcunque pluralitatem animarum in eodem homine damnare voluisse. Catholici verò authores oppositum asserentes excusari possunt, quia bona fide loquuti sunt, aut non attendentes præfatam definitionem, aut certè verba eius non expendentes, nec adeò vniuersaliter receptam esse in schola eandem veritatem intelligentes. 149

Sed probatur ratione, 1. ex his quæ 1. libr. physic. tracta. de forma ostendimus naturaliter repugnare apud Aristotelem, & totam Peripateticam scholam duas formas substantiales simul informare eandem materiam. Et certè si plures simul essent in eodem corpore, hęc omnia absurda, sequuntur, videlicet nullum viuens esse vnum per se, neque in vna specie atoma, sed in multis: nec esse vnum suppositum aut indiuiduum, sed plura. Et quod non esset vnum per se, sed per accidens. probo, quia si post vnam animam superuenit altera; ergò constituit vnum per accidens. Probatur consequentia, quia per primam animam constituitur compositum in esse completo suæ speciei; ergò quidquid ei aduenit, non potest per se aduenire, sed per accidens, quia accidens censetur, quidquid aduenit alicui iam in vltimo actu specifico constituto. Prætereà, quælibet anima constituit propriam speciem atomam distinctum ab alia, propriúmque indiuiduum, & suppositum; ergò quot animas habuerit compositum, in tot speciebus atomis substantialibus collocabitur, totque indiuidua, atque supposita erit, & ita simul erit idem compositum homo, & brutum.

Secundo, quia certum est animam rationalem esse formam substantialem verè informantem materiam, vt superius probauimus; sed forma substantialis per informationem tribuit materiæ esse substantiale, sicut forma accidentalis tribuit subiecto esse accidentale: ergo anima rationalis tribuit materiæ esse substantiale: vel ergo esse substantiale corporeum, vel incorporeum, quia inter hæc nullum datur medium; non tri- 150

buit ei esse incorporeum, quia quidquid materia constat, corporeum esse debet; ergò tribuit materiæ esse corporeum, & tunc aut viuens, vel non viuens; non hoc secundum, quia anima est vitæ principium, tribuit ergò esse viuentis, non insensibilis, vt patet, ergò viuentis sensibilis, atque adeò rationalis; quare tribuit omnes gradus vitæ, & ideò non sunt necessariæ anima vegetatiua, & sensitiua in homine, vt gradus vitæ vegetatiuæ, & sensitiuæ conferant, sed omninò superfluæ, ac propterea nullo modo admittendæ, quia natura nihil superuacaneum efficit.

151 Probatur tandem ratione Theologica hoc modo; quia sacra Concilia, & SS. Patres duas tantùm partes humanitatis Christi Domini assignant, corpus videlicet, & spiritum, qui est anima rationalis, vt patet in Concilio Lateran. sub Innocentio. III. cap. 1. vbi dicitur naturam humanam esse constitutam ex corpore, & spiritu. Et in Clement. vnica de summa Trinitate, & Fide Catholica, Verbum factum esse hominem, per hoc, quod assumpsit partes nostræ naturæ simul vnitas, corpus scilicet, & animam rationalem. Et in Symbolo Athanasij, *Sicut anima rationalis: & caro vnus est homo, &c.* ergò non datur alia anima in homine præter rationalem. Quod etiam probari potest; quia si præter animam rationalem detur in Christo vegetatiua, & sensitiua, sequitur humanitatem eius in triplici specie fuisse constitutam, quia quælibet anima constituit compositum in specie atoma distincta ab alia. Esset igitur in specie animalis irrationalis: & ideò non solum rationalis natura, sed irrationalis fuisset assumpta à Verbo: quod alienum est à modo loquendi, & sentiendi Sanctorum Patrum, & Scholasticorum.

Ad argum. Platonis concedendum est antecedens, quod in homine sint actus contrarij, atque etiam contrariæ inclinationes eò modo, quo contrariæ vocari possunt ex eo, quod ad obiecta contraria tendunt, sed neganda est consequentia, quòd à diuersis animabus procedant, sed ab eadem rationali procedere possunt, nam propter eminentiam, quam habet; radix esse potest oppositarum inclinationum, & actuum diuersa ratione sumpta.

Argum. vero Galeni duo assumit falsa; & primum videtur ex ignorantia processisse, putauit enim animam intellectiuam, seu intellectum in solo cerebro reperiri propter virtutem sentiendi (à qua dependet) in ea parte primùm residentem, quod ex ignorantia processisse assero, quia ignorasse videtur animam intellectiuam in omnibus, & singulis partibus corporis

poris viuentibus esse, vt superius probauimus. Et prætereà intellectum proximè emanare ab anima, & in ea recipi tanquam in proximo subiecto, & non in organo corporeo, vel in aliqua parte corporis. Sed in toto ipso corpore, & partibus eius media anima. Vnde non magis cerebrum intelligit, quàm quælibet alia pars, imò nulla: sed anima per se primo intelligit: nam cum in ea sit intellectus, communicatur homini operatio eius, & dicitur homo intelligere per animam; partibus verò hoc non attribuitur, quia non sunt primum, nec adæquatum perfectibile, quod anima informat. Quare non benè intulit aliis animabus opus esse ad informandum corpus, à quibus aliæ potentiæ, & operationes procedant, nempè nutritiua virtus, & appetitus sensitiuus, in quo est irascibilis: sed cum anima intellectiua informet totum, & omnes partes eius, & simul sit sensitiua, & vegetatiua, in omnibus etiam partibus potest esse principium nutritiuæ, ac sensitiuæ operationis. Nec ita à cerebro deriuatur virtus sentiendi, vt in ea tantum parte sint organa sensuum & potentiæ sensitiuæ: cum constet sensum tactus per totum corpus, & plures partes eius esse dispersum. Falsum deinde est, quod irascibilis sit in iecore: sed cum appetitus sensitiuus verè sit in corde tanquam in proprio subiecto, vt Aristoteles docet, & cum eo omnes ferè philosophi, tam antiqui, quàm recentiores, & appetitus sensitiuus contineat irascibilem, & concupiscibilem tanquam partes próprias in eodem corde ab eisdem ponitur, & non in iecore, & quamuis daremus esse in iecore, non benè colligit Galenus ibi esse ponendam animam sensitiuam distinctam à rationali in cerebro existente: sed cum eadem anima rationalis, quæ simul est sensitiua, in iecore existeret: benè posset esse principium irascibilis in ea parte residentis. 152

Ad vltimum respondeo 1. cum Aristot. D. Thom. & ferè omnibus medicis; ita esse, quod in generatione humana successu temporis tres illæ animæ recipiuntur in eadem materia seminis; primo quidem vegetatiua, deinde sensitiua, & tandem rationalis: sed vegetatiua anima quam prima recipit materia, non est anima plantæ: sed alterius speciei sub eodem genere viuentis, seu vegetatiui. Quod verò dici solet embryonē prius viuere vita plantæ, non de specie aliqua plantarum intelligitur: sed hoc tantum significat quod prius viuit vita vegetatiua, quę plantarum genus est. Nec anima sensitiua est alicuius bruti: sed alterius speciei ab omni bruto, & cōpositū illud ab vtraque anima constitutū vocatur embryo, & est imperfectū quid, quod natura tanquam mediū sumit ad formationē hominis; nā cum 153

anima rationalis perfectissima forma sit, perfectissimas dispositiones postulat in materia, quas natura non potest statim inducere; quia cùm non statim in suis operibus perfectum constituat: sed ab imperfectioribus paulatim tendat vsque ad perfectum per se primò intentum: paulatim quoque disponit materiam seminis; primo quidem imperfectè, & cum sub his dispositionibus imperfectis non possit forma seminis naturaliter conseruari, introducitur imperfecta quædam anima vegetatiua eisdem dispositionibus proportionata. Deinde prosequitur natura,& dispositiones perficit,perfectiùsque eandem materiam organizat: sub qua organizatione perfectiori non

155 potest iam conseruari anima illa vegetatiua imperfecta, & propterea introducitur sensitiua, etiam imperfecta eidem organizationi proportionata. Et tandem crescentibus organizationibus, & dispositionibus desinit esse hæc, quia perfectiorem animam iam postulat materia eisdem dispositionibus affecta, videlicet rationalem, & per introductionem eius generatur homo. Corrumpuntur autem priora composita imperfecta,& consequenter expelluntur imperfectæ animæ ab agente naturali, nempe homine per virtutem seminalem tanquam per proprium, ac naturale instrumentum, à principio vsquè ad finem humanæ generationis operans;nam humanum semen virtutem habet organizandi perfectè materiam pro introductione animæ rationalis, & consequenter ad id quod minus est, & ad perfectam organizationem ordinatur, nempe ad organizandum eandem materiam pro introducendis eisdem animabus vegetatiua, & sensitiua imperfectis, & licet idem semen corrumpatur per accidens à propria virtute,atque etiam ab agente naturali, per se quidem intendente introductionem animarum, & per accidens corruptionem eiusdem seminis, & corrupto semine corrumpitur etiam per accidens virtus eius, per cuius actionem organizata fuit materia,& introducta anima vegetatiua, eadem tamen anima vegetatiua introducitur in materia cum alia virtute simili ordinata, ab eodem naturali agente ad organizandum perfectius materiam pro introductione animæ sensitiuæ imperfectæ, quæ etiam cum simili alia virtute censetur introduci, per quam perfectius or-

156 ganizatur materia ad introductionem animæ rationalis. Et ratio huius est, quia semen humanum, quà humanum est, & virtute animæ rationalis productum, atque decisum habet virtutem perfectè organizandi materiam, vsque ad introductionem animæ rationalis, & consequenter educendi de potentia materiæ animas imperfectas ordinatas ad introductio-

nem

nem eiusdem animæ rationalis; & tandem introducendi eandem animam rationalem, & vniendi eam cum corpore; & cum intermediæ illæ animæ imperfectæ sint, & ordinatæ à natura ad eiusdem animæ rationalis introductionem, sicut virtute eiusdem seminis educitur quælibet de potentia materiæ; ita consequitur eam virtus ordinata ad vlteriorem organizationem inducendam in materia pro introductione perfectioris animæ, & media hac virtute vtrumque fit, nempe dispositio materiæ perfectior, & eductio, aut introductio perfectioris animæ, eodem quidem, vel saltem proportionali modo in prima anima, ac 2. & 3. vt explicatum fuit à nobis 1. libro de Genera. capite 4. vnde non sequitur, quod tres animæ successiuè introductæ in materia simul in ea permaneant, sed successiuè etiam corrumpuntur expulsa priori à posteriori, nempe vegetatiua à sensitiua, & hæc à rationali, quia licet non sint propriè contrariæ, postulant tamen proprias, ac diuersas dispositiones in materia pro sui conseruatione, quæ quidem expulsæ per inductionem perfectiorum naturaliter desinunt informare materiam. 157

Nec aliquid efficit contra hanc doctrinam articulus quidam vniuersitatis Oxomensis, quo damnatur erroris sententia asserens, quod dùm infunditur anima rationalis, destruitur anima vegetatiua, aut sensitiua. Nam articulus iste partim certè, aut nihil authoritatis habet, cùm non sit alicuius Concilij, aut Pontificis definitione confirmatus: sed solum innitatur paucorum hominum particularium iudicio, quod longè minoris momenti est, quàm authoritas D. Thom. & aliorum, qui prædictam doctrinam scripserunt.

Sed potest quis aduersus eam obiicere hoc modo, eadem anima rationalis introducitur in materia alimenti per nutritionem, sine his animabus vegetatiua, & sensitiua præcedentibus in ea, atque etiam corruptis: sed absque vllo medio; ergò sic potuit naturaliter introduci per primam generationem, & ideò sine vlla necessitate ponitur tales animas in corpore præcedere rationalem. Respondeo, diuersam esse rationem, quia prima introductio animæ rationalis longè perfectior est nutritione, quæ solum est extensio animæ iam informantis corpus; & ideò plura, ac perfectiora media postulat, qualia sunt inferiores animæ; in nutritione verò inferiores formæ præcedentes sufficiunt, vt forma sanguinis. Quamuis non desint, qui concedant easdem animas in nutritione præcedere; sed prior solutio magis placet. 158

Secundo respondere possumus cum Alberto Magno in

Summa de homine, & Philopono, quos citat Toletus quæst. 7. huius lib. negantibus, quod in progressu humanæ generationis introducantur in materia anima vegetatiua, & sensitiua: sed solum introducitur rationalis, quæ progressu temporis, & crescentibus dispositionibus materiæ, diuersos gradus vitæ tribuit corpori, primo quidem vegetatiuum: deinde sensitiuum, & tandem rationalem, quamuis enim simul, & semper habeat virtutem tribuendi omnes: sed solùm eos tribuit, pro quibus disposita est materia: nam actus actiuorum (vt asseruit Aristot.) recipiuntur in patiente benè disposito, & eodem modo, & ordine operationes exercet, prius quidem vegetatiuas tantùm, deinde vegetatiuas, & sensitiuas, & tandem has omnes cum rationalibus, prior tamen solutio omninò sequenda est.

QVÆSTIO VI.

An simul cum vnica anima detur in quocumque viuente alia forma substantialis inferior.

159 PRima opinio ponit in quibuscumque compositis viuentibus præter animam, aliam formam inferiorem (quam corporeitatis vocant) à qua habet idem compositum esse corporeum, ab anima verò esse animatum, aut viuens. Hanc tenuerunt Stoici, & cum eis Pericles quidam Lydius, vt testatur Simplicius 1. lib. Physicorum, in sua digressione de corporeitate materiæ primæ. Posteà verò sequuti sunt eam Auicenna 1. libr. sufficientiæ capite 2. Henric. quodlibet. 2. quæst. 2. & quodlib. 4. quæst. 3. & 4. Scot. in 4. dist. 11. quæst. 3. Richard. in 2. dist. 17. artic. 1. quæst. 5. Antonius Andreas 7. lib. Metaphysicor. quæst. 16. & 17.

160 Sed in modo eam defendendi conueniunt in vno, & differunt in altero; Auicenna, & Scotus conueniunt quidem in eo, quod vterque existimat hanc formam corporeitatis esse incompletam, & constituentem cum materia corpus, quod est altera pars viuentis, distinguique realiter à formis specificis, & pertinere ad genus corporis indirectè tanquam aliquid eius. Sed differunt in alio; nam Auicenna hanc formam asserit esse coæuam materiæ, & ideò inseparabilem ab ea, quare non in solis viuentibus eam ponit: sed in elementis, & aliis. Scotus verò, nec eam ponit coæuam materiæ, nec in omni compo

composito substantiali: sed in solis viuentibus; & tunc primò produci intelligit, cùm primo generatur viuens ex non viuente; ita vt per actionem viuentis educatur prius de potentia materiæ, in eáque recipiatur, vt constituatur ex vtraque corpus aptum recipiendi animam, & constituendi cum eadem anima compositum viuens, sensitiuum, aut rationale. In corruptione verò viuentis permanere, ait Scotus eandem formam corporeitatis, & esse formam cadaueris. Dum verò cadauer ipsum conuertitur in aliud mixtum, aut elementum, corrumpi formam corporeitatis.

Fundamentum Auicennæ est, quia prius quàm materia recipiat quamlibet formam specificam, necesse est habere partes distinctas, atque extensas, alioqui reciperetur eadem forma in subiecto confuso, & indiuisibili, quod patet esse absurdum: sed materia non potest habere partes distinctas, & extensas, nisi ratione alicuius formæ constituatur in ratione corporis substantialis; & ita sit principium, & radix quantitatis, per quam partes eius extendantur, & distinguantur; nam cum quantitas sit primum accidens corporeum, non potest oriri, nisi ex corporea substantia: ergo debet præcedere animam in materia alia forma, per quam constituatur compositum corporeum, & hæc est forma corporeitatis. 161

Scotus verò eam probat primò, quia in hoc differunt viuentia à non viuentibus, quantum ad modum compositionis, vt docent omnes philosophi, quod hæc componuntur ex materia, & forma, viuentia verò ex corpore, & anima, & propterea Aristoteles definiens animam non dixit esse actum materiæ: sed corporis Physici, & organici; ergo corpus non dicit nudam materiam: sed etiam quid aliud, vel ergo materiam simul cùm dispositionibus, vel simul cum anima, vel simul cum forma corporeitatis: sed duo priora non potest denotare, ergò denotat tertium, & ita necessariò ponéda est forma corporeitatis ad compositionem viuentis. Probatur minor, quia essentia substantiæ non potest componi ex accidentibus: sed viuens componitur essentialiter ex corpore, & anima; ergo corpus non includit accidentia: sed neque animam simul cum materia, quia corpus, & anima sunt partes distinctę realiter: ex quibus viuens componitur; ergo neutra includit alteram. Secundò, quia si non detur forma corporeitatis simul cum anima in viuente, producenda erit de nouo in morte eius forma cadaueris, quod est impossibile, quia nec datur causa, à qua producatur, nec possent cadauera relicta ex corporibus diuersæ speciei distingui specie. Probat tandem argumento Theologico, quia idem nu- 162

mero fuit corpus Christi viuum, & mortuum, & tam viuum, quàm mortuum fuit vnitum Verbo. Sed neutrum potest esse verum, nisi ponatur forma corporeitatis: ergò necessariò ponenda est. Probatur minor, quia vnitas corporis præcipuè sumitur à forma, sed si non ponatur forma corporeitatis, necessariò cõcedendum est, diuersam habuisse formam viuum, & mortuum, nam viuum habuit animam, mortuum vero formam cadaueris de nouo productam non solum numero, sed specie distinctam: ergo non fuit idem corpus, sed distinctum specie, & numero. Quam distinctionem non haberet posita forma corporeitatis, à qua constituitur corpus, vt tale, & ab eadem constitueretur idem.

164

Quod vero sequatur non fuisse vnitum verbo corpus Christi in triduo probatur, quia Verbum diuinum nihil dimisit ex his, quæ semel assumpsit, vt D. Damascen. asseruit 3. lib. fidei ca. 16. sed dimisit in resurrectione formam cadaueris, vt est manifestum: ergò nunquam assumpsit eam, nec proinde cadauer per eam constitutum: & certè si cadauer fuisset in triduo vnitum Verbo, fuisset etiam vera hæc propositio, *Verbum diuinum est cadauer*, sicut vera nunc est hæc, *Verbum diuinum est corpus viuum*, consequens autem videtur absurdum.

165 Secunda opinio negat, quod talis forma corporeitatis vllo modo ponenda sit in composito aliquo substantiali viuente, aut non viuente, sed in non viuente solum formam specificam, & propriam sufficere, in viuentibus verò solam, & vnicam animam, & hæc est communis sententia, & vera, quam tenet D. Thom. in 2. d. 18. quæst. 1. artic. 2. & 1. p. quæst. 76. artic. 2. & ibidem Caiet. Heru. in tractatu de vnitate forma. quæstion. vltima. Argent. in 4. d. 13. quæst. 1. artic. 1. Greg. in 2. d. 17. quæst. 2. Mars. in 3. quæst. 13. artic. 1. Palud. in 3. dub. 21. quæst. 4. artic. 3. Ferra. 2. libr. contra gent. cap. 58. & eam tenuit absque dubio Comm. licèt ab aliis referatur pro opposita; nam in lib. de substantia orbis, capit. 1. reprehendit Auicennam, quod posuerit formam corporeitatis ostendens multa sequi absurda in philosophia ex tali positione, ita denique omnes recentiores.

166 Probatur testimonio Aristotelis, 1. lib. de gen. capit. 2. 3. & 4. in quibus duo ex professo asserit, & probat aduersus antiquiores philosophos; Primum quod subiectum generationis substantialis non sit ens actu, quia si esset ens actu, nulla daretur generatio simpliciter, aut substantialis, sed omnes essent generationes secundum quid, & alterationes quædam. Secundum, quod subiectum, quod mutatur per generationem substantialem est simplex materia, hoc est, nuda omni forma præsertim

substan

substantiali. Vtrumque autem horum falsum erit, si ponatur forma corporeitatis præcedens in materia introductionem animæ,& permanens in ea adueniente anima,vt ponit Scotus,& multo magis falsum,si ponatur coæua materiæ, vt posuit Auicenna:Quod sic probo; in quacunque generatione, vel saltem in generatione vnius viuentis ex altero, manet materia cum forma corporeitatis sub vtroque termino generationis, à quo, & ad quem,totum hoc non est simplex materia, sed compositum quid ex eadem materia, & substantiali forma corporeitatis; & proinde ens actu substantiali, ergo ens actu, est subiectũ generationis,& non simplex materia, quare non erit generatio simpliciter,sed alteratio.

Probatur deinde ratione D.Thom.vbi suprà,hoc modo,omne illud,quod aduenit enti completo constituto in actu substãtiali,& in determinata specie,& in diuiduo,aduenit ei accidentaliter,& ideò non potest cum eo efficere vnum ens per se,quia ex pluribus entibus in actu non resultat ens per se,sed per accidens, sed si forma corporeitatis ponatur in materia præcedens introductionem animæ,anima ipsa adueniet enti iam cõpleto,& constituto in actu substantiali per materiam, & formam substantialem corporeitatis:ergò adueniet per accidens, & non constituet vnum per se,sed per accidens:quare vel compositum substantiale erit vnum per accidens contra Auicennam,vel saltem viuens quodcunque contra Scotum. Sed respõdent huic argument. quod forma corporeitatis incompleta est,& ideò non constituit cum materia ens completum substantiale, vel ens actu, sed solum ens incompletum, atque in potentia ad recipiendam formam substantialem specificam,vel animam,quod ens in potentia appellatur corpus,& altera pars compositi:& cum ex ente in potentia, & ente in actu,quale est forma,fiat per se vnum,bene potest vnum per se fieri ex materia cum forma corporeitatis,& anima.Hæc tamen solutio falsa est, quia si forma corporeitatis datur præcedens in materia introductionem animæ, vel alterius formæ specificæ, euidens est constituere cum materia compositum substantiale, & per se vnum cum sit forma substantialis vnita materiæ, & distincta realiter ab ea, sed illud compositum substantiale non potest esse sub genere corporis,quin sit sub aliqua specie atoma, imò quin sit indiuiduum alicuius speciei atomæ: ergò necessario debet esse quid completum, quia species atoma completa substantia est:falsum ergo in primis est,quod forma corporeitatis vnita materiæ efficiat quid incompletum. Deinde falsum est, quod illudmet compositum substantiale possit efficere vnum

167

168

per

per se substantiale, tanquam altera pars eius cum anima superueniente. Probatur, quia intrinsecum est formæ substantiali cuicunque esse actum substantialem materiæ, eamque determinare ad speciem atomam: ergo repugnat formam corporeitatis informare materiam, quin eam constituat in specie atoma, & ex consequenti in indiuiduo, quia non datur in rebus genus, nisi in specie, neque species nisi in indiuiduo. Sed species atoma non est quid incompletum, nec determinabilis per se ad aliam speciem, & multò minus indiuiduum eius: ergò repugnat formam corporeitatis componere cum materia aliquid per se, & substantialiter determinabile per animam ad speciem viuentis, aut aliquid incompletum substantialiter, etiam respectu animę superuenientis, cui vniatur per se ad vlteriorem compositionē. Secundo, quia anima vegetatiua tribuit composito esse substan-

168 tiale: cum sit substantialis forma; ergo vel esse substantiale corporeum, vel incorporeum: Probatur consequentia, quia ab eadē forma prouenit esse specificum & genericum, vt ab eadem anima sensitiua leonis prouenit esse specificum leonis, & esse genericum animalis, & sic in cæteris, nec potest anima constituere rem sub genere, quin constituat eam in aliqua specie, sed nō constituit compositum incorporeum: cum constituat materiale; ergo constituit corporeum, & ideò tribuit esse corporeum materiæ, quare superflua omninò erit forma corporeitatis, contra Scotum, & Auicennam, ideò non admittenda.

169 Ad fundamentum Auicennæ concedenda est maior, quod materia vt recipiat formam ab agente naturali, habere debeat partes distinctas, atque extensas, sed neganda est minor, quod neutrum habeat nisi ab aliqua forma substantiali. Imò neutrum ab illa habet, sed partes entitatiuas distinctas à se, quod sufficit ad recipiendum formam substantialem.

Ad primum Scoti concedendum est antecedens, quod viuens componatur ex corpore, & anima; atque etiam prima consequentia, quod nomine corporis non intelligatur nuda materia; sed neganda est minor, quod non possit intelligi materia organizata, vel simul cum anima: vtrumque enim probabile esse ostendimus cap. 2. huius libri, cum autem aduersus primum dicitur accidentia non posse componere essentialiter substantiā, concedendum est, quia materia organizata, vt nomine corporis intelligitur, non significat agregatum ex materia, & dispositionibus, sed solam materiam connotantem dispositiones, vel organa; quare sola materia componit accedente organizatione, tanquam conditione necessaria, sine qua non posset recipere animam. Et cum dicitur aduersus secundum, corpus, & animam esse

esse partes componentes distinctas realiter, concedendum est, sed negandum, quod non distinguantur realiter ex eo, quod 170 corpus includat animam; nam corpus, vt est altera pars compositi, solum significat materiam, vt habentem esse corporeum ab anima, quam proinde non includit in recto, sed quasi in obliquo, & talis inclusio non tollit distinctioné realem vtriusque partis, quod hoc modo intelligetur. Ad constitutionem compositi vt corporei concurrunt materia, & anima præcisè, vt forma corporis, de quibus constat distingui realiter; ad compositionem verò eiusdem compositi sub alijs gradibus concurrunt materia non nuda, sed vt habet esse corporeum ab eadem 171 anima vt forma corporis, & suscipiens ab eadem cæteros gradus, vnde licet compositum sumptum sub vno gradu non distinguatur à se ipso, vt sumitur sub alio, nisi sola ratione, semper tamen distinguitur materia realiter ab anima siue nuda accipiatur in ordine ad compositum vt corporeum, siue vt accipiens esse corporeum substantiale ab ea in ordine ad idemmet compositum sub gradibus vitæ acceptum, & ideò semper constituere potest cum ea compositionem realem.

Tertium argument. priusquam secundum soluere oportet. Ad eius verò solutionem præsupponendum est in morte Christi nihil miraculosum, aut præter naturas rerum accidisse, sed per solam separationem animæ à corpore contigisse, sicut contingere solet mors cuiuslibet alterius hominis sic occisi; ita sentiunt communiter SS. Patres, & Scholastici Doctores. Quare non est tenenda sententia Marsil. in 3. q. 3. art. 1. quamuis eam probabilem iudicet Henr. quodl. 1. q. 4. nempe corpus Christi permansisse in triduo absque vlla forma substantiali cum sola, ac nuda materia: hoc enim miraculum in primis est, sine vlla necessitate positum, vt mox ostendam, & ex recto sensus iudicio colligitur esse falsum, quia in corpore Christi mortuo eadem prorsus figura apparuit, eademque organizatio, & eadem accidentia, ac in cæteris corporibus mortuis, sed in cæteris iudicamus ex his quandam formam substantialem animæ similem ei succedere in materia, quam vocamus formam cadaueris postulantem organizationem similem: ergo dicendum est in morte Christi formam cadaueris successisse animæ in materia, vt mors eius similis esset alijs. Dicendum igitur est, cum D. Tho. 3. p. q. 50. art. 5. & alijs Scholasticis, qui eum sequuntur, sacrum Christi corpus verum fuisse cadauer in triduo per veram formam cadaueris cõstitutum, sicut reliqua corpora mortua, & talem formam vnitam fuisse Verbo pro illo paruo tempore, non quidem noua prorsus vnione, sed ex vi prioris, quia 172

illum

assumptum fuit corpus eius cum anima, imò nec permanente, sed quodammodo transeunte, quia anima eius sanctissima deserente corpus, naturali consecutione fuit necessarium (ne materia maneret sine vlla forma, & ne mors eius miraculosa, & non naturalis ex hac parte censeretur) quod forma cadaueris succederet in materia, & cum materia permanserit vnita verbo, & ex consequenti fuit necessarium ex vi vnionis materiæ in principio factæ, vt quasi per modum transeuntis assumeretur forma cadaueris, & adueniente anima per resurrectionem, & informante corpus, eadem forma cadaueris expelleretur simul, ac dimitteretur à Verbo, quemadmodum partes substantiales corporis Christi per actionem caloris naturalis resolutæ dimissæ fuerunt, sicut consumptæ.

Illud verò quod ex Damascen. affertur, videlicet Verbum diuinum nihil semel assumptum reliquisse, de his quæ per se primo, aut primaria intentione, ac permanenter assumpsit, intelligi debet, non de alijs, quæ per solam consequentiam naturalem, & quasi secundaria intentione, ac per modum viæ. Ad 174 formam igitur argument. Scoti, distinguenda est maior, quod corpus Christi fuerit idem numerò mortuum, & viuum; nam duplex identitas considerari in eo potest, videlicet numerica, & suppositalis, & hanc absque dubio omnimodam habuit, quia cum cadauer fuerit Verbo vnitum, nullum habuit proprium suppositum, sed diuinum terminans naturam eiusdem cadaueris, & ideò idem prorsus suppositum, ac habuit corpus viuum. Identitas verò numerica naturæ eiusdem corporis dupliciter considerari potest, completè quidem, quatenus resultauit ex hac materia, & hac anima vnitis, vt tribuente esse corporeum eidem materiæ, & hoc modo non fuit corpus Christi idem numero, mortuum, & viuum, quia aliam habuit formam distinctam ab anima, aliamque naturam specie distinctam ab humanitate; incompletè verò considerata eadem identitate numerica corporis ex parte materiæ idem numero fuit. Dum verò Sancti Patres affirmant fuisse idem numero, de identitate suppositali, & numerica incompletè considerata intelligi debent, non de completa, quia non potuit habere maiorem modo naturali, quomodo fatentur contigisse mortem eius.

BREVE DVBIVM.

De generatione cadaueris, & distinctione eius.

175 SOlutio secundi argumenti dubium postulat agitandum, de forma cadaueris, de qua duo sunt breuiter disputanda; videlicet,

licet, quonam modo, vel à qua causa generetur per se, & an formæ diuersorum cadauerum distinguantur specie, vel solo numero, & consequenter cadauera ipsa.

Et circa primum, quidam tenere videntur formam cadaueris educi de potentia materiæ à dispositionibus, ex quibus prouenit mors animalis, vel hominis, tanquam ab instrumentis causarum, à quibus inducuntur, & ab his tanquam à causis præcipuis, ac per se, vt si mors animalis proueniat ex nimio calore, ab hoc producetur forma cadaueris succedens animæ in materia, & à causa extrinseca producente eundem calorem tanquam à principali, & per se, ita videntur sentire Gregor. in 2. dist. 16. quęst. 2. Capreol. dist. 15. quæst. vnic. artic. 3. & cum eis Conimb. 2. lib. de gen. cap. 4. quæst. 10. artic. 3. propter hoc argum. dispositiones præcedentes introductionem formæ per se concurrunt ad eductionem eius ex potentia materiæ, vel ad vnionem cum materia, sed nimius calor, aut nimia frigiditas præcedens in materia, expellit animam, & disponit eandem materiam ad formam cadaueris introducendam; ergo erit causa saltem instrumentalis educens ex ea eandem formam cadaueris, & per consequens causa illa inducens eundem calorem cuius est instrumentum, erit principalis, & per se.

175 Ego vero existimo *formam cadaueris, nunquam habere causam particularem principalem, neque instrumentalem per se, sed solum per accidens, per se verò produci à causis vniuersalibus.* Ita Pater Suarius tom. 1. Meta. dispu. 18. sect. 2. nu. 27. Et probatur hac ratione efficaci, causa per se alicuius effectus positiui est ea, quæ per se primò illum intendit producere, sed nulla datur causa particularis per se primo intendens producere formam cadaueris; ergo nullam causam per se habebit. Minorem sic probo, siue animal ex abundantia caloris pereat, vel ex abundantia frigoris, aut ex quacunque alia distemperie, euidens est, neque calorem, neque frigus per se primò intendere productionem formæ cadaueris, aut expulsionem animæ: sed intensiorem calorem tanquam dispositionem per se ordinatam ad propriam formam mixti: per accidens verò contingit talem calorem esse dispositionem ad expulsionem animæ, & eductionem formæ cadaueris ex potentia materiæ, & ideò per accidens omninò sequitur corruptio viuentis, & pręter intentionem eiusdem agentis, & multò magis sequitur per accidens forma cadaueris: cum non sequatur ex intentione alicuius alterius agentis particularis, sed solum ex necessitate materiæ, ne maneat sine forma. Succurrere autem huic necessitati materiæ euidens est ad nullam causam particularem per se pertinere, sed solum ad cau-

sim vniuersalem, aut primam; quia vniuersalissimum quid est, vnde sequitur, eductionem formæ cadaueris ex potentia materiæ, & introductionem eius ad nullum agens particulare per se pertinere, & ex consequenti generationem cadaueris nullam habere causam particularem per se, sed ab vniuersali per se fieri, ad quam per se pertinet omnes defectus particularium causarum supplere.

176

Ad argum. verò oppositæ sententiæ distinguenda est maior, quod dispositiones præcedentes in materia per se ordinentur ad introductionem formæ, vel vnionem eius cum materia, nam ad introductionem illius formæ, quam intendit per se agens, à quo producuntur, per se ordinantur: non tamen ad introductionem alterius: quæ sequitur præter intentionem eiusdem agentis, & cum forma cadaueris non sit per se intenta ab agente, quod eas produxit, non ordinantur per se ad introductionem eius.

177 Quod probatur secundo, quia dum corpus viuum perijt iugulatum, aut in momento occisum, sequitur naturaliter forma cadaueris in materia, atque etiam generatio cadaueris, sed non datur aliqua causa efficiens particularis per se talis generationis, imò nec per accidens disponens materiam, quia ridiculum est, & sine vllo fundamento confictum, quod à quibusdm dicitur in his etiam casibus hominem perire ex abundantia caloris, vel frigoris, aliaue distemperie, cum nulla sit causa, à qua verisimiliter possint tam cito dispositiones induci; ergo non producitur per se cadauer ab aliqua causa particulari, sed ad vniuersalem oportet omninò recurrere, à qua per se producatur, quemadmodum in generationibus animalium imperfectorum ex putri materia.

Circa secundum verò de distinctione cadauerum, omnes autores pro sententia priori de causa eorum citati, ac refutati asserunt distingui specie cadauera per ordinem ad dispositiones præcedentes in materia pro expulsione animæ, & introductione formæ eiusdem cadaueris, ita vt semper sit verum, cadauer genitum ex abundãtia caloris, ex qua subsequuta fuit mors viuentis specie distinctũ esse à cadauere genito ex abundantia frigoris, etiam si viua corpora essent eiusdem speciei, vt cadauer Petri ex abundantia caloris mortui, & cadauer Ioannis ex

178 abundantia frigoris specie distinguntur. Probant quia ad distinguenda cadauera specie, non debet attendi illa organorum distinctio in cadauere remanens, quia licet in corpore viuo organizatio hæc necessaria esset, & diuersa organizatio argumento esset diuersitatis formæ, & speciei eiusdem viuentis, sed

in cada

in cadauere æquiuoca est, & non necessaria organizatio ad vllas operationes exercendas, quas constat non habere: vnde sequitur ex ea desumi non posse argum. ad distinguenda specie cadauera.

Et si his autoribus obijcias, quod ex eorum sententia statim sequitur, videlicet cadauer hominis, & asini esse eiusdem speciei, si vterque ex abundantia caloris obijsse contingat. Quidam eorum negare videntur, sed nescio quo pacto negari possit, quia si in ordine ad dispositiones præcedentes in materia desumenda est identitas, vel differentia specifica cadauerum, vbi eædem dispositiones secundum speciem præcedunt, necesse est cadauer eiusdem speciei inducere. Propterea Caiet. concedendum esse arbitratur, sed mirandum non esse ait, quod ex viuentibus diuersæ speciei relinquantur cadauera eiusdem, quia cum forma cadaueris imperfecta sit, & commune medium per quod omnia corpora viuentia tendunt in elementa, nihil mirum, quod eadem secundum speciem à diuersis agentibus produci possit. 179

Hæc tamen sententia non est minus falsa, quàm præcedens; Probatur, quia agentia particularia, à quibus producuntur excessus caloris, & frigoris, non sunt causæ per se formæ cadaueris: sed per accidens, vt probauimus contra eosdem autores; ergò in ordine ad illa non potest sumi vnitas: vel distinctio specifica cadauerum, quæ est per se.

Veritas igitur huius rei est, quod *vnitas ac distinctio specifica cadauerum desumenda sit ex vnitate, ac distinctione corporum viuorum, quibus succedunt, & assimilantur, & non ex ordine ad dispositiones præcedentes, vel causas eas inducentes in materia.*

Ad argumentum vero oppositæ sententiæ, negandum est antecedens, quod ad distinguenda specie cadauera non sint attendenda organa: imò hæc diuersitas organorum præcipuè attendi debet, quia licet sint æquiuoca, & operationi non deseruiant, à forma tamen substantiali proueniunt, & ideò diuersitas eorum euidens signum est specificæ distinctionis formarum substantialium, & cadauerum. Quod euidenter probatur à posteriori ex diuersitate figuræ, & membrorum, quæ sic necessariò habent cadauera succedentia corporibus viuis specie distinctis, vt naturaliter repugnet habere similia: habent igitur formas substantiales specie diuersas, quas naturaliter, & necessariò consequuntur, aut comitantur diuersa illa accidentia, & ideò specie distinguuntur. 180

***

QVÆSTIO VII.

An in viuente dentur plures animæ partiales in diuersis partibus heterogeneis corporis.

PRIOR PARS QVÆSTIONIS.

181 DVo quærimus; primum, an dentur saltem diuersæ animæ, aut formæ partiales in diuersis partibus heterogeneis eiusdem corporis, quamuis non possint dari totales. Secundum, si tales animæ partiales non dentur, quónam modo differant eædem partes heterogeneæ eiusdem animalis, accidentaliter tantùm, vel etiam substantialiter? & ideò in duas partes diuidenda est quæstio; prior de pluralitate animarum partialium aget; posterior de modo distinguendi partes heterogeneas.

Partes corporis animati duplices sunt, quædam eiusdem figuræ, & rationis, ac denominationis, & dicuntur homogeneæ: vt partes ossis, & partes etiam carnis, nam quælibet pars carnis caro est, & quælibet pars ossis os est. Aliæ sunt partes heterogeneæ: quæ ex homogeneis prædictis componuntur, vt manus ex carne, & osse, atque etiam caput, & istæ sunt diuersæ figuræ, ac temperamenti, & per eas exercet corpus diuersas operationes. Et de homogeneis nemo dubitat, an diuersas animas, seu formas partiales habeant, sed certum apud omnes est non habere, de heterogeneis verò maxima ratio dubitandi est, propter tria. Primum quia longè diuersas dispositiones postulant, vt cerebrum frigiditatem maximam, cor vero maximum calorem, sicque de cæteris. Secundo quia diuersam valde figuram ha-
182 bent. 3. quia diuersa officia, vel operationes exercet per illas corpus animatum, per oculos visionem, auditionem per aures, & propterea vocantur partes istæ non solum heterogeneæ, sed officiales, quasi diuersa sint instrumenta pro diuersis officijs exercendis. Hæc autem omnia indicia videntur esse diuersarum animarum, aut formarum partialium, quod sic probo. Temperamentum primarum qualitatum est dispositio ad formam substantialem, vel animam; ergo diuersum temperamentum ad formam, vel animam diuersam. Figura etiam corporis est signum animæ, aut formæ substantialis: ergo diuersa figura denotat diuersam formam substantialem, vel diuersam animam. Et tandem potentiæ vitales, & operationes earum procedunt ab anima, aut substantiali forma; ergo diuersæ operationes à diuersis formis, & ita videtùr ex his tribus probatum,

tum, quod partes heterogeneæ eiusdem corporis animati diuersas formas partiales, aut diuersas partiales animas habeant. Cuius signum est, quod diuersas etiam definitiones habent, nam alia est definitio capitis, alia manus. Diuersæ verò definitiones diuersas species explicare debent, quæ à diuersis formis substantialibus debent constitui.

Et ita tenet prima opinio, quod in quolibet viuente dantur partiales formę substantiales, aut partiales animę specie distinctæ: per quas constituuntur partes heterogeneæ sub propria, ac distincta ratione talium partiũ, quibus superuenit totalis anima, tanquam forma communis totius corporis, & omniũ partium. Gratia exempli, caput, manus, & pedes, caro, & ossa, ac nerui, præter communẽ, & totalem animã sensitiuam in brutis, & rationalem in homine, habent proprias partiales specie distinctas, per quas constituũtur in ratione capitis, manus, aut pedis, carnis, vel ossis. Ita com. 6. lib. Phys. text. 59. & 12. Metaph. tex. 2. & 17. Niphus 1. lib. de gen. text. 78. & 7. Metaph. disput. 11. Paul. Venetus in summa de homine, cap. 5. Vallesius in lib. de Sacra philosophia, cap. 4. atque etiã plures medici, & videtur eandem sequi D. Tho. in 4. dist. 49. q. 4. art. 4. ad 5. Hæc tamen sententia falsa est, quia talis anima informat totũ corpus, & omnes partes eius: ergo tribuit eis omnes gradus essendi, quos habet per modum formæ, quare si vegetatiua sit, omnibus partibus tribuet gradum vitæ vegetatiuæ, si sensitiua vtrumque gradum vegetandi, & sentiendi, & si rationalis omnes tres, nempe, vegetatiuum, sensitiuum, & rationalem, sed potentiæ vegetatiuæ, & sensitiuæ consequuntur naturaliter eosdem gradus essendi: ergo quæcũque anima totalis tribuet omnibus partibus quascumque potentias, & operationes vitales eam consequentes, quod docuit expresse Aristot. in 2. definitione animæ dicens, animam esse principium, quo viuimus, mouemur, sentimus, & intelligimus. Sed potẽtiæ vitales informant organa corporis, & ea constituunt sub propriis rationibus, vt potentia visiua oculos, & auditiua aures, sicque de cæteris: ergo non sunt necessariæ ad constituenda organa, vel organicas partes animæ partiales: sed reiiciendæ omnino sunt tanquam superfluæ, existimandúmque abundè satis sufficere totalem animam ad constituendas partes corporis distinctas, & organicas: cum sit forma corporis organici ex propria definitione.

183

184

Propterea secunda opinio non ponit animas, vel formas partiales distinctas à totali: sed cum intelligat omnes animas præter rationalem esse diuisibiles, & ideo habere partes integrantes, per quas informant partes corporis, asserit partes inte-

185

grantes harum animarum informantes partes corporis heterogeneas,esse specie partiali diuersas, vt pars animæ sensitiuæ informans caput specie distinguatur à parte eiusdem animæ sensitiuæ informante cor,sicque de cæteris,& consequenter partes heterogeneas eiusdem corporis,quas cõstituunt, specie partiali substantiali inter se differre,vt caput à corde, & hoc à manu. Vnde solum ponit has partes animę specie distinctas in animalibus, & plantis, non in homine, quas partes affirmat non esse continuas, sicut nec partes animæ, per quas constituuntur, continuæ sunt, quia ea quæ specie differunt continuari non possunt, nec proinde constituere vnum numero compositum
186 simpliciter ex defectu continuationis, sed tantum secundum quid, sicut partes domus, nempe ligna, & lapides, non sunt simpliciter continuæ.Citantur pro hac sententia Cõm.lib.Physic.com.59.& 12.metaph. text.2. Paulus Venetus 2.lib. de anima,text.29.sed his locis potius sequuntur primam sententiam. Videtur tamen hanc secũdam tenere D.Tho. in 4.d.49.q.4.art. 5.his verbis: *Licet caput,& alia mẽbra sint partes indiuidui vnius speciei, non tamen, si vnumquodque per se consideretur cum alio, est eiusdem speciei, manus enim habet aliam speciem partis à capite.* Eam verò tenet expresse Pererius noster 6.lib.suæ philosophię, c.6.q.3.quam vt probet,supponit duo,primum,quod partes heterogeneæ animalis distinguantur specie partiali, quod manifestant diuersę figuræ,& diuersa temperamenta earum,nam cerebrum frigidissimum est,& calidissimũ cor.Supponit secundò, quod eædem partes heterogeneæ non sunt continuæ,nam quæ differunt specie non possunt continuari,vt docet Aristor.5. lib. phys. text. 39. & 40. Deinde ex vsu anatomicæ artis, per quem dissecantur, & ex dissectione deprehenditur esse discontinuas. Et probari etiam potest expresso testimonio Arist.2.lib.de partibus animalium,c.7.non longe à principio,vbi de cerebro asserit non esse connumerandum inter partes continuas corporis. Ex his ergo duobus duo colligit: arguit. primum, quia partes heterogeneæ distinguuntur specie, sed distinctio specifica sumitur a forma:ergo habent formam specie distinctam,non totalem, cum in vno viuente solũ sit vna totalis anima:ergo partialem,non distinctã à totali,vt dicebat prçcedens opinio, quia omnino repugnat dari etiã plures animas distinctas in eodem, vnã totalem,& aliã partialem: ergo necesse est dari plures,quæ sint partes integrãtes specie diuersæ eiusdem totalis animæ:per quas partes ipsæ possint differre specie substantiali partiali absque multiplicatione animarũ. Ex secũdo verò ita arguit,partes heterogeneæ animalis sunt discontinuæ; ergo non solũ habent partes

partes animæ discontinuas: sed etiam partes discontinuas materiæ: sed repugnat (saltem naturaliter) eandem numero formam simul informare plures materias discontinuas; ergo non possunt materiæ discontinuæ harum partium informari ab eadem numero anima, nisi habente partes etiam discontinuas, per quas informentur, & ideo necesse est ponere plures animas partiales animarum diuisibilium eiusdem viuentis.

187 Sed etiam hæc sententia falsa est, quod probo primo, quia non minus differunt partes heterogeneæ humani corporis, figura, temperamento, & aliis, quam partes eiusdem bruti, quare non minus repugnabit esse continuas, nec magis intelligetur esse discontinuas ex vsu eiusdem anatomicæ artis, quam partes aliorum animalium; ergo non minus discontinuam materiam habent; sed ideo non possunt informari ab eadem numero anima partes animalis, nisi habente partes integrantes diuersas, quia non potest eadem numero anima informare materias discontinuas; ergo nec poterunt partes humani corporis tam diuersæ, & tam discontinuæ informari ab eadem numero anima rationali, quare præter illam erunt necessario ponendæ in homine plures animæ partiales specie distinctæ, quod negat eadem opinio, & falsum esse probauimus impugnantes præcedentem. Et si respondeas, diuersam esse rationem de anima rationali, quæ vna numero, & specie cum sit, habet virtutem informandi partes materiæ discontinuas, & constituendi eas diuersas specie partiali, quod præstare non potest anima diuisibilis (longe imperfectior) nisi per partes integrãtes specie diuersas. Probo hoc esse falsum, quia anima rationalis informans omnes partes corporis est indiuisibilis, atque etiam eadem numero, & specie: ergo non potest constituere partes heterogeneas humani corporis specie partiali diuersas. probatur euidenter consequentia, quia distinctio specifica sumitur à forma: sed eadem anima rationalis informans omnes, & singulas partes non distinguitur à se ipsa specie totali, nec partiali; ergo non potest constituere differentiam specificam totalem, nec partialem inter easdem partes.

188 Secundò probatur, quia partes eiusdem animæ sensitiuæ distinguuntur specie partiali; & ideo non possunt esse continuæ; ergo non possunt constituere vnam animam per se secundum numerum, nec secundum speciem, nec idem numero compositum physicum secundum numerum, nec secundum speciem. probatur consequentia, quia plura specie, & numero diuersa non possunt constituere aliquid substantiale per se vnum, nisi per se, & substantialiter vniantur: sed non pos-

sunt per se, nec substantialiter vniri; ergo nec vnum per se secundum numerum, aut speciem constituere. Minorem sic probo, ea quæ vniuntur per se, vel vniuntur tanquam actus per se, & potentia per se, quo pacto vniuntur partes essentiales, nempe materia & forma, vel ita vt vtrumque sit in actu, sed modo aliquo indiuisibili coniungantur ad constitutionem, nō vnius essentialis, seu vnius integralis, quo pacto vniuntur partes eiusdem continui per puncta indiuisibilia, sed neutro modo possunt vniri partes heterogeneæ specie partiali diuersæ, ac discontinuæ: ergo non possunt vnum per se constituere secundum numerum vel speciem: probatur minor, quia omnes partes animæ sunt actus, & neutra se habet ad alterā, tanquam potentia; sed neque vniuntur per indiuisibilia sicut partes continui, quia talis vnio est vera continuatio, negat verò hæc sententia, quod sint continuæ; ergo non potest admittere talem vnionem, ideo non possunt vllo modo vniri per se, nec proinde possunt constituere vnum per se.

189 Ad primum argumentum pro ratione dubitandi propositum concedendum est antecedens, quod partes heterogeneæ illis tribus distinguantur, videlicet temperamento diuerso, figura, atque officiis diuersis, neganda tamen est consequentia, quod diuersam habeant formam substantialem, sed ab eadem possunt informari anima, quæ propter suam eminentiam postulat partes ita diuersas, & vna cum sit, virtutem habet informandi omnes, quia est actus corporis organici, hoc est, habentis partes, & membra adeo diuersa.

Ad secundum distinguenda est maior, quod eædem partes habeāt partiales, atque incompletas definitiones diuersas: nam diuersas specie totali, aut partiali, falsum est, quia non habent formas specie diuersas vno, nec alio modo. Diuersas vero partialiter indiuidualiter quæ differentia non est essentialis: sed accidentalis, vel ad summum substantialis indiuidualis, ac partialis, iuxta diuersas opiniones: verùm, ad quam differentiam sufficit informari ab eadem anima indiuisibili diuerso modo, vel à partibus eiusdem animæ diuisibilis numero partiali diuersis: sed continuis.

190 Ad tertium concessa maiori, & minori, quod in his partibus dentur diuersæ potentiæ procedentes ab anima, neganda est consequentia, quod diuersas habeant partiales animas: sed ab eadem diuerso modo informante easdem partes procedere possunt in eas potentiæ diuersæ ab ea radicaliter emanantes. Quando vero D. Thom. asserit partes heterogeneas habere species, ac definitiones diuersas, de accidentalibus loquitur defini

definitionibus,& speciebus ex diuersis figuris, & temperamentis desumptis, non de essentialibus.

Ad vtrumque vero argum. secūdę opinionis, dicimus vtrumque fundamentum, quod supponitur,& ex quo deducuntur esse falsum. Primum quidem quod partes heterogeneæ eiusdem viuentis, vt cor,& cerebrū, pes,& manus distinguantur specie substantiali: nam diuersa temperamenta,& figuræ diuersæ non denotant diuersam formam substantialem, neque partes diuersæ speciei eiusdem formæ, sed formam quidem excellentiorem, nempe animam potentem informare partes adeò diuersas, & potentem in eis temperaméta diuersa, quod patet in anima indiuisibili, quæ per diuersos modos informandi constituit tales partes diuersas, quod etiam potest præstare diuisibilis anima, etiamsi non habeat partes specie diuersas: sed diuersas tantum perfectione indiuiduali intra eandem speciem, vt statim explicabitur. Falsum est etiam secundum fundamentum, quod partes heterogeneæ non sint continuæ: nam licet diuersæ appareant, musculis quibusdā, neruis, ac fibris tamen continuātur, magnis quidem aliquando,& aliquando adeo paruis, vt sensu non percipiantur, vt Vesalius lib. 7. de fabrica humani corporis, cap. 4. bene adnotauit. Et hac fortasse de causa in dissectione membrorum aliquando non percipiuntur ligamenta hæc ab exercentibus anathomicam artem,& propterea iudicant has partes non esse continuas: sed rationi potius standū est, quæ efficaciter probat partes heterogeneas hominis cōtinuari: cum ab eadem forma indiuisibili informentur. Et eodē modo intelligendum est easdem partes in animalibus cæteris continuari informatas diuersis partibus eiusdem animæ diuisibilis, sed continuis.

Quod verò de cerebro docuit Aristoteles, non esse connumerandum partibus continuis, statim explicuit dicens, non continúari partibus actu sentientibus immediatè: sed non sentientibus, videlicet cum medulla dorsi,& per hanc continuatur cum reliquo corpore: non est enim necessarium, omnes partes habentes vitam sensitiuam actu sentire, imò nec habere sensitiuam potentiam; quia plures, ac perfectiores dispositiones requiruntur, vt pars aliqua sit organum potentiæ sensitiuæ, quam vt gradum substantialem sentiendi ab anima recipiat, vt inferius explicabitur. 191

Posterior pars Quæstionis.

EX refutatione harum duarū sententiarū habemus, in nullo viuente præter vnicam totaiē animā admittendas esse partiales. Sed nec vllam animā diuisibilē habere partes integrantes 192

specie partiali diuersas. Ex hoc aũt resultat maxima difficultas quæstionis in posteriori parte examinanda, videlicet, an partes heterogeneę eiusdẽ viuentis, vt caput, cor, & manus distinguantur substantialiter, vel solum accidentaliter per diuersas figuras, dispositiones diuersas, & alia diuersa accidẽtia. Et ratio dubitandi maxima est, quia distinctio substantialis non sumitur à materia: sed à forma substantiali. Sed eandem prorsus formam substantialem habet omnes istæ partes eiusdem viuentis, nempè eandem animam totalem, à qua informantur, præter quam nulla datur in eis partialis: ergo non distinguuntur substantialiter: sed per solas dispositiones, & accidentia.

Ita asserit 1. opinio, quam defendunt Gregor. in 2. d. 26. & 27. q. 1. Herueus in tract. de vnitate format., q. 11. Capr. in 2. d. 15. q. 1. ad 6. Soncin. 8. lib. Metaph. q. 10. Caiet. 2. lib. de anima, q. 1. Sotus 1. lib. Phyi. q. 3. ad 8. Bannez 1. lib. de gen. c. 4. q. 8. art. 4. concl. & eandem tenere videtur D. Tho. 1. p. 76. art. 5. ad 3. vbi ita ait: *Partes animalis, vt oculus, manus, caro, no sunt diuersarum specierum: sed diuersarum dispositionum, &c.* & præter rationem dubitandi probatur hoc modo, partes heterogeneæ præter diuersas dispositiones, & figuras, de quibus constat esse accidẽtia, solum habent formas proprias, per quas distingui possint: nam in forma communi totius corporis, quæ est anima, conueniũt: sed formæ proprię earũ sunt potentiæ vitales in eis residentes, & non in aliis; ergo per has solum distinguuntur, & hæc sunt etiam accidentia, vt constat de potentia visiua, residente in oculis: ergo solum distinguuntur accidẽtaliter. Probatur minor expresso testimonio Aristot. 2. lib. de anim. text. 9. vbi sic ait: *Considerare autem, & in partibus oportet, quod dictum est, si enim esset oculus animal, anima vtique ipsi visus esset, hic enim est substantia oculi, oculus autem materia visus est, quo deficiente non est amplius oculus, nisi æquiuocè, sicut lapideus, aut depictus.* Probabilis est hæc sententia propter authoritatem tantorum virorum, recentioribus tamen communiter non placet, nec mihi videtur doctrinæ Arist. consentanea: quod probo duplici argumento ex priori definitione animæ desumpto, primũ tale est, anima est actus primus, & substantialis corporis physici, & organici: ergo corpus cuius anima est actus, organicum debet esse substantialiter. probatur consequẽtia, quia actus, & potentia eiusdem conditionis esse debẽt: ita vt si actus est substantialis, potentia quoque substantialis sit, alioquĩ non ordinabitur vnum per se ad alterum: sed organa corporis viuentis iuxta prædictam sententiam solum differunt per accidentia: ergo non potest esse organicum substantialiter, nec partes eius, vt organicę possunt constitui

ftitui ſubſtantialiter ab anima:ſed ſolum accidentaliter, quare non erit anima actus ſubſtantialis eius quod definitioni eiuſdem animæ aduerſatur.

Probatur ſecundo, quia temperamentum, diſpoſitiones, & cætera accidentia corporis,& partium eius ordinantur à natura ad informationem,& conſtitutionem compoſiti ſubſtantialis; ergò diuerſæ diſpoſitiones ad diuerſum modum informationis: ſed partes organicæ poſtulant diuerſas,ac perfectiores diſpoſitiones, & imprimit eis anima perfectiora accidentia, nempe potentias vitales,quas non imprimit aliis partibus; ergo perfectiori modo informantur ab anima: ſed perfectior modus informandi conſtituit compoſitum perfectius ſubſtantialiter; ergo non poteſt negari, quin tales partes differant ſubſtantialiter aliquo modo. Non tamen ab omnibus aſſignatur eodem modo hæc differentia ſubſtãtialis partium. Sed quidam aſſerunt, quod licet vna tantum numero ſit anima in eodem viuente, indiuiſibilis quidem in homine, diuiſibilis verò in animalibus,& plantis, & ideò non differant partes organicæ propter diuerſitatem animæ indiuiſibilis, aut partium eius (ſi diuiſibilis ſit) prouenit tamen earum differentia ex diuerſo modo partiali,quo vnitur eiſdem partibus, hũc autem modum vnionis ſpecie diuerſum eſſe docẽt in diuerſis partibus,& propterea non ſolum ſubſtantialiter: ſed ſpecie eſſentiali diuerſas eſſe. Et ratio eorũ eſt, quia modus,quo vnitur anima corpori, colligitur ex effectu formali: quem ei tribuit;ergo ex diuerſo effectu formali, quẽ cõmunicat diuerſis partibus,colligi debet diuerſo modo eiſdẽ vniri:ſed nõ omnibus partibus cõmunicat eundem effectũ formalem:ſed diuerſis diuerſum,etiã ſecundum ſpeciem, iuxta diuerſam capacitatẽ atque diſpoſitiones earum: ergo diuerſum modũ vnionis ſecundũ ſpeciem habet in diuerſis,ex quo partes ipſę erũt ſpecie diuerſæ.minorẽ probant à poſteriori ex potentiis, quia potentiæ vitales procedunt ab eſſe, quod anima communicat corpori, & partibus eius per informationẽ,vegetatiuæ quidem ab eſſe vegetatiuo, & ſenſitiuæ ab eſſe ſenſitiuo:ergo euidenter ſequitur à poſteriori, quod partes non habentes vllam potentiam ſenſitiuam: ſed vegetatiuam tantum,non recipient ab anima eſſe ſenſitiuum: ſed ſolum vegetatiuum, & quæ habent potentiam vegetatiuam, & ſenſitiuam, recipient eſſe vegetatiuum, & ſenſitiuum, ex quo habebunt differentiam ſpecificam ſubſtantialem, ac partialem. Sed hic modus dicendi falſo innititur fundamento, & ideò tanquam falſus reiiciendus eſt. Eius namque fundamentum eſt, quod anima diuerſis modis partialibus ſpecie diſtinctis

194

195

infor:mat

informat diuersas partes corporis, quia non communicat eis eosdem gradus essendi, sed quibusdam vnum, duos verò alijs: hoc autem fundamentum sic probatur falsum. Ab eadem forma prouenit esse genericum, & specificum, ita vt repugnet tribuere subiecto, vel materiæ esse genericum, quin simul ei tribuat esse specificum, probatur vtrumque in albedine tribuente corpori esse genericum colorati, & specificum, albi, ita vt repugnet ab ea tribui esse album, & ab alia esse coloratum, atque etiam repugnet eam tribuere esse coloratum, quin simul tribuat esse album: sed omnes gradus essendi, quos anima tribuit corpori, habent se tamquam genera, & species, vt viuens se habet tanquam genus sensitiui, & sensitiuum tanquam genus rationalis: ergo non solum ab eadem anima tribuuntur omnes, sed repugnat genericos tribuere toti corpori, vel alicui parti eius, quin simul tribuat specificum, & ex hoc sequitur non habere animam diuersos modos vnionis specie partiali distinctos in diuersis partibus ex eo, quod diuersos effectus tribuat diuersis partibus secundum diuersos gradus essendi eisdem communicatos.

Argum. verò eiusdem opinionis ex potentijs desumptum nihil probat, sed ad formam eius concessa maiori, quod potentiæ oriantur ex gradibus essendi, neganda est minor, quod his partibus, quibus non tribuitur vlla potentia sensitiua, non tribuatur gradus naturæ sensitiuæ, nam plures, atque maiores dispositiones postulant potentiæ, quam soli gradus essendi, propter exercitium suorum actuum: ad quos elicíendos se habent tanquam specialia instrumenta animæ, & ideò specialibus dispositionibus ornari debent, vt ei deseruire possint: quare cæteræ partes possunt recipere ab anima sensitiua gradum substantialem sentiendi, licet nullam potentiam sensitiuam recipiãt, quia dispositiones eorum sufficiunt ad recipiendum esse, non tamen ad recipiendam potentiam, quia non sunt apta instrumenta ad exercendam vllam operationem sensitiuam, & propterea nec apta sunt organa harum potentiarum, & tales partes fortasse sunt ossa, de quibus docet Aristoteles, nec sensum tactus habere, cum tamen efficaciter probetur recipere ab anima gradum substantialem vitæ sensitiuæ,

Propterea asserunt alij, partes heterogeneas eiusdem viuentis substantialiter differre, non differentia specifica: sed omnes 196 esse eiusdem prorsus speciei, differre tamen differentia partiali indiuiduali, hãc verò differentiam non prouenire ex parte animæ, etiam in animabus diuisibilibus, sed ex eo solum, quod licèt anima sit eiusdem omninò rationis in omnibus partibus, vni-

tur

tur tamen diuersis partibus per modos vnionis partiales distinctos indiuidualiter, quorum ratione partes ipsæ resultantes differunt etiam partialiter indiuidualiter. Itaque asserit hæc sententia animam (si diuisibilis sit) habere partes eiusdem omninò rationis, non solum specificæ, sed indiuidualis partialis: si verò sit indiuisibilis omninò eandem esse in omnibus partibus, & ideo ex parte animæ diuisibilis, vel indiuisibilis non sumi vllam prorsus differentiam substantialem partium, sed solum ex eo, quod diuersos modos vnionis partiales habet in diuersis partibus, ex quibus resultat differentia substantialis indiuidualis, atque partialis earumdem partium. Probant, quia non minus differunt substantialiter indiuidualiter partes heterogeneę hominis, quam animalium perfectorum, vel imperfectorum, sed talis differentia saluatur in partibus heterogeneis hominis absque vlla differentia ex parte animæ rationalis; cum eadem forma indiuisibilis sit informans omnes partes corporis ex eo solum, quod diuersis modis vnionis partialibus magis, aut minus perfectis vnitur diuersis partibus corporis; ergo saluari etiam potest in quacunque anima diuisibili absque vlla differentia maioris perfectionis indiuidualis in partibus eius, ex eo solum, quod eædem partes eius eiusdem omninò perfectionis indiuidualis diuersis modis vnionis partialibus magis, aut minus perfectis vniuntur diuersis partibus corporis: quam virtutem ad modos vnionis magis, & minus perfectos habent ex propria perfectione animæ, quam non habent inferiores formæ corporum homogeneorum.

197 Sed hæc etiam sententia falsa est. Probatur primo, quia modus vnionis, per quem anima vnitur corpori, & partibus heterogeneis eius, talis debet esse, qualis est perfectio eiusdem animæ, & ideò modus vnionis, quo vnitur anima sensitiua corpori perfectior est modo, quo vnitur eidem corpori anime vegetatiua, & modi, quibus vniuntur corpori duæ animæ vegetatiuæ, aut sensitiuæ eiusdem omninò perfectionis specificæ, & indiuidualis, eiusdem etiam omninò perfectionis specificæ, & indiuidualis erunt. Vnde sequitur, quod si partes eiusdem animæ diuisibilis eiusdem sint omninò perfectionis indiuidualis, modi partiales vnionis, quibus vniuntur diuersis partibus corporis, eiusdem omninò perfectionis erunt, & ideò repugnabit, quod ratione eorum partes organicæ eiusdem corporis sint diuersæ perfectionis indiuidualis. Secundo, modus vnionis, quo vnitur forma materiæ est informatio, vt primo libro Physicorum ostendimus; ergo modi partiales diuersæ perfectionis indiuidualis, per quos anima vnitur diuersis partibus materiæ, erunt

partiales

partiales informationes diuersæ perfectionis; vnde sequitur non dari perfectiores modos vnionis partialis, quin anima diuisibilis secundum diuersas partes magis, & minus perfectè informet diuersas partes corporis, sed repugnat quasdam partes animæ perfectius informare, quam alias, nisi in se sint aliquo modo perfectiores; ergo repugnat per diuersos modos partiales vnionis perfectiores, & minus perfectos vniri corpori diuersas partes diuisibilis animæ, nisi in se sint aliquo modo magis, aut minus perfectæ. probatur minor, quia informatio est proprium officium formæ, propriaque causalitas eius ex se ordinata ad effectum formalem eiusdem formæ; ergo perfectior informatio est perfectior causalitas ordinata ad perfectiorem effectum formalem, sed perfectior effectus formalis, non procedit à forma æqualis perfectionis, sed necessario à perfectiori; ergo de primo ad vltimum perfectior modus vnionis non potest conuenire partibus animæ eiusdem omninò perfectionis.

198 Nostra igitur sententia duo asserit, primum, quod partes organicæ eiusdem viuentis sint diuersæ perfectionis substantialis non specificæ, sed indiuidualis partialis. Postremum, quod diuersa hæc perfectio substantialis partium, non solum proueniat ex modis vnionis partialibus diuersæ perfectionis indiuidualis, sed primo, & per se ex eo, quod anima diuisibilis habet partes diuersæ perfectionis indiuidualis, per quas informat diuersas partes corporis, anima verò indiuisibilis talis est naturæ, vt secundum se totam, magis, & minus perfectè informet partes diuersas corporis, meliusque officium formæ exequatur in quibusdam, quam in alijs, vt petit natura organici corporis, & ex his sequuntur perfectiores modi partiales vnionis in his partibus, quam in alijs. In primo conueniunt omnes ferè recentiores, & efficaciter probatum est aduersus opinionem eorum, qui dixerunt partes heterogeneas corporis accidentaliter tantum esse diuersas. Postremum verò efficaciter etiam probant duo argumenta, quibus modum dicendi postremum refutauimus:

199 Ad 1. argument. eiusdem modi dicendi concessa maiori distinguenda est minor, quod maior, & minor perfectio partium organicarum in homine saluetur absque maiori, vel minori perfectione animæ rationalis; à qua informantur omnes. nam absque maiori, vel minori perfectione entitatiua, aut materiali, verum est, quia cum eadem omninò, atque indiuisibilis sit secundum entitatem, non potest hoc modo sumpta esse perfectior in diuersis partibus: absque maiori verò, vel minori perfectione formali, falsum; hoc est quantum ad perfectiorem informandi

formandi maiorem, vel minorem; nam anima ideò est actus substantialis organici corporis, quia virtutem habet diuersis modis informandi partes diuersas eius, ita vt diuerso modo sit informatiua cordis, cerebri, oculorum, & aurium, & ideò constitutiua harum partium diuersæ perfectionis partialis indiuidualis, quod ad rationem heterogeneæ formę pertinet, nec formæ homogeneæ conuenire potest: cum eodem prorsus modo informet omnes partes materiæ.

Ad 2. negandum est antecedens, quod partes animæ diuisibilis sint eiusdem omninò perfectionis indiuidualis, & diuerso modo magis, & minus perfectò possint vniri diuersis partibus corporis, nam licet anima ipsa diuisibilis possit his modis magis, vel minus perfectis vniri diuersis partibus corporis, hoc tamen habet per diuersas partes determinatas magis & minus perfectas, secundum rationes indiuiduales, & non alio modo. Per diuersas autem partes determinatas, id habere dixi, quia nō potest secundum quamlibet indifferenter informare quamlibet partem corporis, alioqui esset forma homogenea habens partes omninò eiusdem rationis. Hæc verò habet anima indiuisibilis longè perfectiori modo, quia secundum se totam est informatiua diuersarum partium per informationes partiales inadæquatas diuersæ perfectionis indiuidualis, ratione cuius constituit partes organicas corporis diuersæ perfectionis partialis, substantialis, & indiuidualis. 200

QVÆSTIO VIII.

An anima informet partes fluidas corporis, vt sanguinem, & alios humores.

DVplices Partes viuentis insinuat titulus quæstionis, solidas videlicet, quales sunt caro, os, neruus, & similes, atque etiam fluidas, quæ per corpus moueri, ac fluere dicuntur, quia quasi liquidæ sunt, vt sanguis, phlegma, atra bilis, & flaua bilis; quas quatuor humores vocant, & his similes sunt spiritus vitales, & animales quantum ad motum. Nam cum tenuissimi sint, & quasi de natura aëris, passim per corpus mouentur. De partibus autem solidis præsupponit, quod informentur anima, vt superius à nobis probatum est, quia ad primam consistentiam compositi pertinent, de fluidis verò in dubium reuocat, & quiuis eadem sit ratio de omnibus: sed quia inter omnes præcipua est sanguis, ad sanguinem reducitur quæstio claritatis gratia, & quod de eo statutum fuerit, de omnibus tenendum censebitur. Prima igitur opinio asserit, sanguinem cum cæteris 201 202

partibus

partibus fluidis informari anima, ita tenent ex recentioribus Theologis Conrad.12.quæst. 54. Hispalensis in 2. distinct. 15. quæstion.1 Medin.3.part.quæst.5.art.2.Astudillo 1.lib.de gen. q.15.art.2.Toletus 2.lib.de anima, q.4.& quidam alij. Probant testimonijs Aristotelis, qui duo asserit expresse de sanguine. Primum,quod sit pars viuentis 3.lib.de historia animalium ca. 2.in principio,& 2. lib. de partibus animalium cap. 3.etiam in principio. vbi distinguens duplices partes viuentis, nempè similares,ac dissimilares: inter priores connumerat sanguinem. Postremum,quod de eo asserit est animatum esse,3.libr. de historia animalium cap.19. post medium hisce verbis: *Quamdiu*

203 *vita seruatur sanguis vnus animatur, & feruet*,quibus ego addo, adipem apud eundem Aristotelem non esse aliud,quam sanguinem bene concoctum: vt docet 2.libro de partib.anim. c.5.in principio;sic inquiens *Seuum, & adeps inter se differũt sanguinis ratione,est enim eorum vnumquodque sanguis concoctus per bonitatem enutriendi*,quod sensit Gal.libr. 2. de temperamentis affirmans adipem esse sanguinem frigore concretum, aut congelatum:sed communis est medicorum sententia de adipe, quod anima informetur, & viuat, cum sit pars animalis: ergo idem sentiendum de sanguine. Quod in sacris literis videtur assertum,nam Leuitici 17.sic dicitur:*Anima carnis in sanguine est, & ego dedi illum vobis,vt super altare in eo expietis pro animabus vestris, & sanguis pro anima piaculo sit.* Quibus verbis ideo per oblationem sanguinis super altare, animarum peccata expiari debere dicitur,quia anima ipsa in sanguine continetur:euidens autem est,non alio modo, quam per informationem contineri posse; ergo significatur plane, quod informetur anima. Et D. Augustin.in lib. Quæst.veteris, & noui testamenti, vt refertur 32.quæst.2.cap. Moyses. videtur id collegisse ex eisdem verbis Scripturæ; ita enim ait: *Anima certe quia spiritus est,in sicco habitare non potest,ideo in sanguine fertur habitare,*

204 Probant deinde ratione:primo,quia omnes partes cuiuslibet compositi informantur eadem forma substantiali, sed sanguis est pars viuentis, vt docet expresse Aristoteles duobus illis locis citatis,atque etiam D.Thom.in 4.dist.44.quæst. 1. artic. 2. quæstiunc. 2. & quæstiunc. 3. ad 3. ergo informatur ab eadem forma totius,quæ est anima. Secundo,quia animata distinguũtur ab inanimatis in eo,quod mouentur versus omnem differentiam loci,inanimata vero ad vnam determinantur, vt ignis mouetur sursum:sed euidens est sanguinem in animalibus moueri versus omnem differentiam loci,sursum,enim ascendit, & descendit deorsum, atque etiam versus latera corporis proce-

dit

dit; ergò necessario concedendum est, esse animatum. Probatur 205 tandem ratione Theologica, nam certum est, Verbum diuinum non solum assumpsisse naturam humanam, sed sanguinem, & humores, quia ad veritatem humanæ naturæ pertinent, vt docet expresse D. Thom. 3. par. quæst. 54. artic. 1. in corpor. & ad 1. & communiter Theologi. Certum est etiam Verbum diuinum vnam tantùm naturam assumpsisse, & vnica assumptione, non pluribus, sed natura est vna per vnam formam, & humana per vnam animam rationalem; ergò omnia, quę assumpsit Verbum, pertinent ad vnam eandem naturam humanam, ab eadem anima rationali informantur, & eadem assumptione assumpta sunt: sanguis igitur informatur anima. Probatur consequentia, quia si propriam habet formam, erit diuersæ naturæ ab humana; cum distinctio naturarum sit per formam, & consequenter diuersis assumptionibus assumentur, quia vnica assumptio vnius est naturæ, & non plurium, vel ergò negandum est, sanguinem, & humores assumptos fuisse à verbo, quod absque errore non licet, vel concedendum, quod ab eadem anima informentur.

Hæc tamen sententia non defenditur eodem modo ab om- 206 nibus citatis authoribus, sed plures, aut ferè omnes ita sentiunt sanguinem informari anima, vt gradum saltem vitæ ab ea accipiat. Alij vero, vt Toletus, & cum eo recentiores quidam viuere negant, sed solum accipere aiunt ab anima gradum corporis mixti, quia sentiunt non tribuere animam omnes gradus essendi quibuscumque partibus corporis, sed plures, vel pauciores secundum modum dispositionis, & organizationis, quam habent, & ita quibusdam solum tribuit gradum corporis mixti, vt sanguini, & humoribus; alijs verò gradum vitæ, & non gradum sentiendi, vt ossibus; alijs verò partibus perfectioribus tribuit motum, & sensum, atque etiam gradum substantialem rationalitatis. Alij verò distinguunt in animali duplicem sanguinem, imperfectum quidem, qui ad vltimam concoctionem non peruenit, & hunc vocant nutrimentalem, quia rationem alimenti habet, ex quo nutritur animal; & alterum perfectum, quia magis depuratus est, & vltimam concoctionem assecutus, & hunc docent non ad nutrimentum pertinere, sed ad veritatem, & integritatem naturæ, & ideò hunc assumptum esse à Verbo diuino, & ab omnibus corporibus in resurrectione reassumendum, quia sine eo, nec naturalis homo, nec ideò verus diceretur assumptus à Verbo diuino, aut resurgere. De priori igitur sanguine dicunt non viuere, nec omninò informari anima, sed propria forma inferiori, nec assum-

ptum fuisse à Verbo diuino, nec reassumendum in resurrectione corporum; quia tota necessitas eius cessat in eo statu, in quo iam non nutriuntur corpora; posteriori vero sanguini vtrumque concedunt, nempe informationem ab anima, atque etiam vitam; hoc modo loquitur Caiet. 3. part. quæst. 54. artic. 3. & Silues in rosea aurea tract. 31. quæst. 3. quòd etiam sequuntur alij.

107 Secunda opinio absque vlla distinctione sanguinis negat, quod ipse, vel humores, aut spiritus vitales, aut animales informentur anima, sed proprias formas omni anima inferiores habere affirmat. Hæc est communis omnium ferè Scholar. antiquiorum in 4. dist. 44. vbi eam tenet D. Bon. artic. 1. quæst. 1. ad 2. Richar. artic. 1. quæst. 2. Dur. quęst. 2. ad 2. supplem. Gab. quæst. 2. dist. 6. Palud, q. 1. art. 2. nu. 18. Sotus artic. 3. atque etiam dist. 10. quæst. 1. artic. 2. Capr. quæst. 2. artic. 3. ad 4. Scot. contra 1. concl. & Scotus ipse in 4. dist. 10. quæst. 1. art. 1. Abul. Paradoxa. 2. quæst. 40. Galen. lib. de vsu partium, & cum eo Valles. 1. lib. controu. medica. cap. 4. & medici ferè omnes, maximaque recentiorum pars. Et videtur mihi longè probabilior, quam his tribus assertionibus explicandam censeo.

108 Assertio 1. *siue sanguis informetur anima, vel non, sed forma propria anima inferiori; concedendum est: quod sit aliquo modo pars integralis corporis viuentis;* nam quamuis nec viuentia omnia, imò nec omnia animalia sanguine prędita sint, vt de plantis, & piscibus, constat, hæc tamen, & similia quandam aliam substantiam habent sanguine proportionatam, vt medullam, vel aliam substantiam liquidam ad veritatem, & integritatem naturæ pertinentem, de qua sicut de sanguine intelligitur assertio hęc, quod sit pars integralis eorum. Quod in primis expressum est apud Arist. vbi supra. Atque etiam apud D. Tho. in 4. d. 48. q. 1. art. 2. quæstiun. 2. & quæstiunc. 3. & 3. p. q. 54. art. 2. ad 3. quibus locis docet Christum in resurrectione reassumpsisse totum sanguinem in passione effusum, quia pertinebat ad veritatem, & integritatem humanæ naturæ. Quod etiam colligo ex Conc. Trid. sess. 13. c. 13. vbi dicitur sanguinem Christi contineri in Sacramento Eucharistiæ sub speciebus quidem vini ex vi verborum, sub speciebus verò panis per concomitantiam. *Ex vi illius naturalis connexionis, & concomitantia, qua partes Christi domini inter se copulantur.*

109 Sed vt explicemus quonam modo sanguis sit pars corporis viuentis, adnotare oportet ex D. Thom. & ex Richard. vbi supra, partes integrantes corporis viuentis triplices esse; quasdam pertinentes ad primariam constitutionem eius, quas ideò

prima

primarias vocare possumus, & tales sunt in animalibus solidæ, vt ossa, carnes, nerui. Aliæ sunt non quidem pertinentes ad primam constitutionem, & ideò nec primariæ, sed sine quibus primariæ non possunt habere esse naturale, nec naturalem consistentiam, & tales sunt sanguis, & cæteri humores: quos si à corpore separaueris, nec carnes, nec ossa, ac nerui, habebunt esse naturale, nec naturalem consistentiam, imò nec vllam operationem naturalem. Et propterea sanguis, & humores vocari possunt partes secundariæ pertinentes ad veritatem, & integritatem naturæ: quamuis sanguis in ordine ad primarias partes in quas conuertitur, pars in potentia vocari possit, & ex hoc egregiè explicantur, atque conciliantur diuersa loca D.Thom. in quibus aliquando vocat sanguinem partem actualem viuentis; aliquando verò partem solùm in potentia: & vnum non est alteri contrarium, sed vtrumque verum iuxta hos duos sensus: quia in ordine secundario pars integralis actualis est, sed in ordine primario solum est pars in potentia, quia in partes primarias conuerti potest. Præter has sunt partes aliæ non pertinentes ad naturalem consistentiam corporis viuentis, sed ad ornatum eius, & ad quædam alia satis conuenientia pro conseruatione, & tales sunt capilli, & vngues, de quibus quæstione sequenti disputabimus, an informentur anima. Dum ergò assertio nostra affirmat, sanguinem, & humores esse partes integrantes corporis viuentis: de partibus secundarijs, non de primarijs intelligenda est: & in hoc eodem sensu loquitur de sanguine Aristoteles.

Secunda assertio, *siue dicatur sanguinem informari anima, vel non, idem est iudicium de toto sanguine, qui vere sanguis est, quare vel totus anima informatur, vel totus habet aliam formam anima inferiorem*; quare non est admittendus duplex sanguis specie substantiali distinctus, vnus, qui nutritioni deseruiat, alter verò non, sed ad compositionem corporis spectet. hæc est contra Caiet. & Sylues. Quam probo 1. authoritate Aristotelis, & medicorum omnium; Aristoteles enim vbicunque de alimento animalium sanguine præditorum loquitur; absolutè, & sine vlla distinctione asserit sanguinem esse vltimum alimentum, præsertim lib. de Iuuen. & Senectute cap. 2. lib. de Somno, & Vigilia ca. 4. & lib. 2. de partibus animalium cap. 3. ita vt talis distinctio sanguinis secundum illa officia, in tota eius doctrina non reperiatur, nec vllum sanguinem agnouerit, qui nutritioni non deseruiat, nec à medicis vnquam positus sit, vel ita distinctus: ergo non est admittenda. Probatur ratione 1. quia sanguis ille purus specie

distinctus à nutrimentali in corpore, & partibus eius esse de-
213 bet, & discontinuatus à nutrimentali; cum ponatur distinctus specie ab illo propter diuersam formam substantialem, qua informatur, sed nulla est pars in toto corpore, quæ non nutriatur, ergò partes illæ, in quibus talis sanguis continetur, eo nutriuntur, quia non habent alium sibi approximatum, quo nutriri possint. Et certè si impurus sanguis nutrimento aptus est, nulla potest assignari ratio ob quam sanguis iam depuratus non sit aptius nutrimentum, facilius conuertibile in substantiam aliti: friuola igitur, & sine fundamento censenda est talis distinctio sanguinis. Quod probatur tandem experientia: nam certum est, sanguinem in venis, ac poris existentem esse nutrimentalem, quia per has vias defertur ad omnes partes corporis, vt quælibet desumat ex eo partem sibi necessariam, sed experientia sensuum constat, sæpè à venis, & poris defluere purissimum sanguinem, vel certè talem quantum ex colore, & accidentibus colligi potest, qui non distinguitur à quocunque alio magis depurato specie, sed solum secundum magis, & mi-
214 nus perfectum intra eandem speciem per aliqualem maiorem depurationem; ergò admitti non debet talis distinctio specifica sanguinum. Propterea Diu. Thom. in loco.3. par.cit.vt significaret hanc distinctionem sanguinis non esse admittendam, asseruit Christum Dominum in resurrectione assumpsisse totum sanguinem, in passione effusum, propter integritatem, & veritatem naturæ, & tamen dubitari non potest, quod effuderit de sanguine nutritioni deseruienti, quia cum nutritio continuo tempore fiat, & Christi corpus tunc nutriretur, nutrimentalem sanguinem habere debuit in omnibus partibus corporis, & consequenter eum effundere: sine vllo enim fundamento, à quibusdam dicitur, quod totum sanguinem nutrimentalem per sudorem expulerit, ideò nihil eius habuerit tempore passionis effundendum. Ex quibus intelligitur D. Thom. sentire, quod totus sanguis in corpore existens ad integritatem, & veritatem naturæ pertineat, totúmque assumptum fuisse à Verbo.

Vltima assertio, *nec sanguis, neque humores, nec spiritus vitales informantur anima, sed proprias habent formas anima inferiores.* Probatur primo ex his duobus principijs. Primum est, non posse partes materiæ informari eadem forma, aut eadem anima, nisi sint continuæ, in quo omnes conueniunt: nam cum materiæ discontinuæ sint plures, eadem numero forma informaret simul plures materias, quod patet esse naturaliter impossibile.

Aliud

Aliud principium est, quod sanguis non est continuus cum cæteris partibus corporis, quod expressum est apud Aristotel. 3. lib. de historia animalium, c. 14. vbi docet expresè sanguinem esse dispersum per omnes partes corporis, & in omnibus, & singulis moueri, sed reliquæ partes corporis non mouentur; ergò repugnat cum eis continuari, sicut repugnat, decurrentem aquam continuari cum terra quiescente. Et si dixeris non continuari cum partibus corporis, in quibus, vel per quas mouetur, vt cum venis, arterijs, aut poris, nec proinde cum carne, & ossibus, benè tamen cum parte illa, quæ est quasi officina, aut fons eius, in qua fit, & à qua deriuatur ad cæteras partes corporis, videlicet cum corde, vel iecore, quod quasi coagulatus sanguis est. Hoc in primis expresè contrarium est verbis eiusdem Aristotelis 2. lib. de partibus animalium c. 3. ad finem, quæ ita habent. *Non enim sanguis continuus carni, neque cognatus est, sed in corde, ac venis, quasi vasis continetur.* Est autem cor apud Aristotelem principium totius sanguinis, & quasi officina, in qua fit, & fons, à quo emanat, & in eo continetur, tanquam in vase; ergo apud ipsum, neque cum fonte continuatur, & ideò cum nulla parte totius corporis. Ex his ergo duobus principijs sic forma argum. naturaliter repugnat, quod eadem forma substantialis, vel eadem anima informentur partes discontinuæ, sed sanguis cum nulla parte corporis continuatur; ergò naturalem continet repugnantiam, quod eadem anima informante alias partes informetur. 215

216

Secundo probatur hoc discursu; si sanguis informatur anima, vel recipit ab ea omnes gradus essendi, vel quosdam tantùm, videlicet gradum substantiæ, atque etiam corporis misti, sed vtrumque repugnat: ergò repugnat informari anima. Probatur minor, quod non recipiat omnes, quia si sanguis recipit omnes gradus essendi ab anima: ergò recipit gradum vitæ, sed non potest viuere, nisi augeatur secundum proprium modum viuentis, sicut cæteræ partes corporis, sed constat non sic augeri: ergò repugnabit viuere, & informari anima.

Quod vero non recipiat ab anima gradum corporis misti tantùm, sic probo; gradus generis, & speciei tribuuntur ab eadem forma, ita vt contradictionem inuoluat tribuere vnum sine alio, repugnat enim albedinem efficere corpus coloratum, quin eo ipso efficiat album, sed corpus mixtum est genus ad viuens, & non viuens: ergò repugnat animam conferre gradum genericum corporis misti, quin simul conferat gradum corporis animati, aut vitæ vegetatiuæ, imò neque hunc potest, quin conferat gradum speciei atomæ alicuius viuentis, & si sit anima 217

ſenſitiua non poteſt conferre gradum vitæ, quin conferat gradum naturæ ſenſitiuæ in aliqua ſpecie atoma animalis. Et tandem ſi ſit anima rationalis, non poteſt conferre gradum vitæ ſenſitiuæ, quin ſimul conferat gradum rationalitatis. Sed dicunt conferre gradum corporis miſti in ſpecie atoma ſanguinis, quod non repugnat. Sed probo magis hoc repugnare, quia quodlibet genus diuiditur immediatè per differentias oppoſitas, & inter ſe repugnantes, conſtituenteſque repugnantes ſpecies: ſed nec oppoſitæ differentiæ poſſunt deſumi ab eadem forma phyſica, nec phyſicè ab eadem conſtitui: ergò à diuerſis, & oppoſitis: tunc ergò ſanguis ſic informatus ab anima per ſe eſt ſpecies corporis miſti, vel ergò corporis miſti viuentis, aut oppoſiti, videlicet non viuentis: nam corpus miſtum proximè diuiditur in viuens formaliter, & non viuens formaliter, tanquam in ſpecies oppoſitas: ſed ſanguis non eſt ſpecies viuentis formaliter: cum non viuat; ergo formaliter eſt ſub ſpecie oppoſita corporis miſti non viuentis, quam repugnat conferre animam: cum conferat oppoſitam viuentis, quare repugnabit informari anima.

218 Secundo probatur, quia omnes gradus eſſendi prædicamentales à ſupremo genere vſque ad atomam ſpeciem, quos poteſt tribuere quælibet forma phyſica, ſunt eadem res, idemque effectus realis, & formalis eiuſdem animæ, vt in Petro gradus ſubſtantiæ, corporis, viuentis, ſenſibilis, & rationalis, quare non diſtinguuntur à parte rei: ſed ratione tantùm ratiocinata: ergò repugnat animam conferre vnum, quin conferat omnes. Probatur conſequentia, quia cum informet ante operationem intellectus, & à parte rei, daretur vnus ſeparatus ab altero realiter, & proinde diſtinctus ab eo ex natura rei: cum realis ſeparatio inferat realem diſtinctionem, vel ex natura rei. Quod tandem probo ex nutritione, quia ſanguis eſt vltimum alimentum animalis, vt docet expreſsè Ariſtoteles locis ſuperius citatis, & conuertitur per nutritionem in ſubſtantiam aliti, ſed conuerſio ſubſtantialis fit per corruptionem ſubſtantialem eius, quod conuertitur in alterum: ergò nutritio fit per corruptionem ſubſtantialem ſanguinis: ſed corruptio ſubſtantia-

219 lis eſt amiſſio formæ antiquæ, & acquiſitio nouæ; ergò ſanguis per nutritionem amittit formam, quam habebat, & acquirit nouam, eius videlicet in cuius ſubſtantiam conuertitur, quæ eſt anima, vnde ſequitur eam prius non habuiſſe, dum erat ſub forma ſanguinis, vel ſi eam habebat, non corrumpi ſubſtantialiter, cum non acquirat nouam: ſed ſolùm accidentaliter, & ideò nutritio non erit conuerſio ſubſtantialis alimenti:

ſed

sed mutatio accidentalis eius, quod patet esse falsum.

Posset tamen responderi concedendo, quod nutritio sit conuersio substantialis sanguinis in substantiam aliti, quod non repugnat, etiam si informetur anima; nam dum est sub forma sanguinis, minus perfectè informatur ab anima, & modo vnionis minus perfecto indiuidualiter ei vnitur; per nutritionem verò licet non suscipiat nouam formam substantialem, suscipit eandem nouo, ac perfectiori modo indiuiduali informante, quod sufficit ad conuersionem substantialem, & vt nutritio sit corruptio substantialis alimenti. Quam solutionem satis probabilem efficere videtur id, quod medici docent, & satis verisimile est: videlicet aliquas partes etiam solidas, ac primarias animalis, ex aliis etiam solidis, & primariis nutriri aliquando, vt neruos ex carne, aut quid simile, in quarum nutritione non possumus nos excogitare alio modo conuersionem substantialem fieri, nisi ex eo solum, quod desinat anima informare secundum modum vnionis indiuidualem imperfectiorem, eam partem, quæ conuertitur in aliam, & incipiat eam informare modo perfectiori indiuiduali: ita ergo excogitari potest de conuersione sanguinis, etiam si informetur anima, & sic soluetur argument. Hæc tamen solutio locum non habet: nam vel sanguis informatus anima secundum modum vnionis indiuidualem imperfectum suscipit ab ea omnes gradus essendi, vel quosdam tantum: & hoc postremum probatum est impossibile, & primum etiam probauimus falsum, quia ex eo sequitur sanguinem viuere, quod etiam ei repugnare ostendimus. **220**

Ad testimonia Aristotelis pro prima opinione respondeo, duo illa de sanguine asserere, videlicet, quod sit pars animalis, & quod versus omnem differentiam loci moueatur in corpore: sed neutrum probat sentire Aristotelem, quod viuat, aut informetur anima: nam quod partem esse affirmat, de secundaria intelligit, non de primaria; secundariæ vero partes, nec viuunt, nec informantur anima, neque id est vllo modo necessarium: sed per proprias formas inferiores anima id habere possunt, & omnia officia sibi propria præstare. Mouetur autem versus omnem differentiã loci, non à se: sed ab eadẽ anima mediis spiritibus vitalibus tanquam instrumentis, per ordinem, quem habet idem sanguis ad opera, ac functiones vitæ, quod adeò verum est, vt adhuc in corpore recenter mortuo ab eisdem spiritibus moueatur; quare ex tali motu non sequitur, quod viuat, vel informetur anima: nam animata, seu viuentia non mouentur quomodocumque: sed à se, hoc est, à principio **221**

intrinseco,& ideò hoc tantum modo moueri est argumentum vitæ,aut animationis: vnde nec feruor sanguinis probat eum viuere,sicut nec feruor aquæ, aut motus argenti viui:cum omnes isti motus sint à principio extrinseco, vel si ab intrinseco, non sicut vitales: sed modo alio imperfectiori: sed solum habent quandam similitudinem cum motibus vitalibus.

De adipe verò concedimus, quod non distinguatur substantialiter à sanguine: sed negamus, quod informetur anima eisdem rationibus ac de sanguine.

222 Testimonium verò ex sacris literis desumptum exposuit D. August. quæst. 17. in eundem Leuiticum dicens, sensum eius esse, quod vita sit in sanguine, quia multis modis ab eodem sanguine dependet: nam ab eo alitur,ac fouetur, non verò esse in eo formaliter, tanquam in corpore animato, quod satis est, vt congruenter præceptum sit peccata animarum per oblationem sanguinis in altari expianda esse,& eodem modo intelligi debent verba eiusdem Augustini citata.

Ad primum argumentum distinguenda est maior, quod omnes partes integrantes eiusdem compositi informentur eadem forma; nam quæ ad primariam constitutionem eius pertinent,verum est,quæ verò secundariæ sunt, informari non possunt.

Ad secundum iam responsum est exponendo testimonia Aristotelis, quod sanguis non mouetur in corpore motu vitali. Sed solum à principio extrinseco.

Pro solutione vltimi adnotare oportet, quod cum sanguis in suo ordine iam exposito sit pars integralis humani corporis, pertinet ad integritatem eius, nō primariam:sed secundariam, 223 omninò tamen necessariam ad consistentiam, & statum naturalem primarum partium, & totius corporis viuentis, & consequenter pertinet ad veritatem humanæ naturæ, quia nō esset naturalis homo, nec verus in hoc ordine naturæ, qui non haberet sanguinem, & humores, nec posset sine illo habere operationes vitales,aut in esse naturali consistere, propterea vnus, & idem homo constituitur,& integratur ex primariis,& secundariis partibus: nam licet secundariæ habeant proprias formas aut animas inferiores,non tamen completas; sed partiales, per quas ordinantur suo modo, & ordine ad constitutionem to-224 tius, quod simul cum primariis componunt, & hinc est, quod non sint aliæ naturæ distinctæ à composito ipso,nempe natura humana:sed ad eandem referantur: ex eo autem,quod ad integritatem, & veritatem naturæ humanæ pertinent, fuerunt necessariò assumendæ à Verbo diuino, alioqui nec integram, nec veram

veram humanitatem naturalem assumpsisset, nec naturalis homo sine illis esset, ex eo verò, quod partes sunt eandem naturam humanam integrantes, eadem assumptione totali, & completa assumptæ fuerunt, & non distinctis, quamuis non informentur eadem forma, quia per proprias incompletas pertinēt ad integritatem, & veritatem eiusdem humanæ naturæ, vt expositum est. Quod vero hoc non repugnet, efficaciter probari potest, quia in triduo mortis Christi permanserunt vniti Verbo sanguis, & cæteri humores, & quidem sub propriis formis, & non informati ab anima, quæ à corpore separata non potuit naturaliter eos informare, & nihilominus nemo ausus est dicere, quod tunc non fuerunt vniti, etiam si non informarentur anima: sed propriis formis, ac diuersis ab ea, nec etiam aliquis dixit, quod in triduo assumpserit Verbum plures naturas, vel animam, cadauer, & humores pluribus assumptionibus: sed ad eandem naturam pertinere omnes dicebantur, quia ad integritatem, & veritatem eius pertinuerunt, & propterea illius dicebantur esse, & suo etiam modo cadauer cum forma propria: cum dicere soliti sumus, & maxima cum proprietate loquendi, hoc esse cadauer Petri, vel Ioannis, imò, & hoc (signato cadauere) esse corpus eius, & ipsummet Petrum, vel Ioannem mortuum, non ergò oportuit nouas assumptiones ponere in triduo factas, licet nouæ fuerint formæ assumptæ, quia omnes pertinuerunt suo modo ad humanitatem à principio assumptam ad quam ordinabantur; nam vbi vnum est propter alterum, non plura esse censentur, & ideò ex vi prioris assumptionis assumpta putantur, & consequenter eadem assumptione totali, & completa, qua assumpta fuit à principio natura humana. Ex quibus iam patet solutio argum. nam ad formam eius concedenda est maior, quod vnam tantum naturam humanam, & vnica assumptione totali, & completa assumpta fuerit à Verbo diuino: sed minor distinguenda, quod natura sit vna per vnam formam substantialem: nam de homogenea absolutè verum est, de heterogenea verò non nisi cum hac limitatione, quod per vnam formam totalem ad quam ordinantur partiales constituentes partes secundarias habeat vnitatem. Et ratio huius differentiæ sumitur ex perfectione organici, ac viuentis corporis, & vitalium operationum, tam perfecta enim, & tam diuersa sunt organa eius, & operationes per ea exercitæ: vt præter primarias partes organicas, alias postulet sibi necessarias pro consistentia, & statu naturali earum, & totius corporis ac etiam pro instrumentis ad easdem operationes exercendas, longè tamen inferiores primariis, & quæ in eas

225

transire possunt, & in hunc finem ordinatæ sunt à natura, præsertim sanguis. Et ideò per proprias formas inferiores constituuntur & anima non informantur.

QVÆSTIO IX.

An vngues, & capilli informentur anima.

226 PRima opinio negat vngues, & capillos informari anima: sed existimat habere speciales formas inferiores anima, sicut de sanguine,& humoribus dictum à nobis est,quæst. præcedenti, ita Galen.in lib. artis medicæ,quamuis oppositum teneat 7. lib. de antomicâ administratione circa finem, Fernel. lib. 2. Physiologiæ, cap.2. Achillin. lib.2. de elemen. quæst.1. artic.5. Thomas Garb. lib. 1. tract. 4. quæst. 53. Frascatorius in suo lib.de anima, Peramatus, lib.de hominis procreatione cap.8. Conciliator differ. 34. Toletus 1. lib. de anima, quæst. 4. Probatur primo ex generatione eorum: nam ex corporum excrementis per virtutem expulsiuam in extremitates corporum reiectis generantur: sed excrementa non sunt partes viuentis, nec possunt disponi pro suscipienda anima; ergo nihil potest ex eis generari, quod sit animatum. Minorem sic probo, excrementa sunt quasi expurgamenta naturæ: ergo materiam eorum à se expellit, tanquam ineptam ad suscipiendam animam quæ ideò non erit capax dispositionum eiusdem animæ,& consequenter vngues, & capilli ex eis geniti non informantur anima. Secundo quia impossibile est aliquid viuere quin exerceat aliquam operationem vitalem: sed capilli, & vngues nullam habent: ergò non viuunt, nec informantur anima. Probatur minor, quia saltem haberent nutritionem,& augmentum, quod constat non habere: nam augmentum proprium ex alimento fieri debet assumpto ab eodem viuente, & conuerso in substantiam: sed augmentum horum non fit ex alimento assumpto: sed potius ex superfluo eius à natura reiecto; ergo non augentur propriè. Præterà non augentur secundum omnes partes: sed solum secundum anteriores, & adhuc istæ solùm secundum longitudinem. Et quod his etiam

227 partibus accedit, adeò durum est, terrestre, atque imperfectum, vt non videatur capax vitæ, quia sine vllo dolore secatur, quod habent capilli omnes; ergò nec isti, nec illæ viuunt, aut informantur anima.

Secunda opinio concedit informari anima, non quidem

totius

totius corporis, sed alia vegetatiua distincta à sensitiua, aut rationali totius animalis, vel hominis modo simili, ac herbæ terræ adhærentes habent aliam formam distinctam à forma terræ, nempe animam vegetatiuam, cuius virtute nutriuntur accepto succo per radices ab ipsamet terra. Ita D. Bonau. in 4. d. 44. q. 2. Dur. q. 1. Et quidem, quod viuant, & informentur anima ostẽdunt ex augmento, quod propria operatio viuentium est. Quod verò non informentur eadem anima totius, ex modo augmenti durantis per totam vitam: cùm tamen totum viuens determinato tempore augeatur vsque ad statum: ergò diuersus iste modus augmenti non potest ab eadem numero anima prouenire, & propterea alia distincta eis est concedenda.

Tertia opinio tenet vngues, & capillos viuere, & informari anima, non distincta ab anima totius, sed eadem: ita D. Thom. in 4. d. 44. q. 1. art. 2. quæstiuncula 3. ad 3. Iauel. 2. lib. de anima q. 10. Bañes 1. lib. de generatione c. 4. q. 8. ar. 4. concl. 3. Viguer. de institut. c. 21. & quantum ad vngues pertinet, eandem sequitur Valles. lib. 2. controuers. medi. cap. 5. quibus non solùm propriam nutritionem eis concedit, sed etiam sensum tactus: quãuis de capillis neget, quod informentur anima. 228

Nobis verò displicet in primis opinio secunda, asserens vngues, & capillos informari anima vegetatiua distincta specie à sensitiua brutorum, & rationali hominum, quia superius probauimus efficaciter non dari plures animas totales; vel partiales in eodem viuente, præsertim specie distinctas.

Ex alijs verò duabus opinionibus oppositis, quamuis neutra habeat pro se efficacẽ aliquam, vel vrgentem rationem, & ideò æqua probabilitate possit quælibet defendi, placet nihilominus tertia, *quod vngues, & capilli informentur anima totius viuentis & ab ea recipiant omnes gradus essendi.* Propter authoritatem D. Thomæ. Quam in primis colligo ex Aristotele 3. lib. de historia animalium cap. 12. in principio, vbi ad tantam duritiem aliquando prouenire vngues docet, vt nihil differant ab ossibus, his verbis: *Quod idem vnguibus etiam euenit: quippe cum in nonnullis animalium genus vnguium pre nimia duritudine nihilo ab ossibus differat.* Sed de ossibus constat informari anima; ergò idẽ sentit de vnguibus Aristoteles. Sed probatur ratione 1. ex generatione, & augmento harum partium, quia eodem modo generantur partes istæ in pueris, ac ossa, & carnes, eodem etiam modo crescunt secundum omnes partes, & dimensiones, vt cõstat experientia; ergò eadem anima informantur. 2. ex continuatione, nam ita adhærent carni, vt non possint diuelli ab ea sine dolore maximo, quod signum est physicæ continuationis, 229

vt be

vt benè adnotauit Vallesius vbi suprà dicens apparere in eis versus inferiorem partem fibras, seu venulas, per quas cum carne continuantur, & per easdem quoque defertur ad eas alimentum, vt nutriantur.

130 Pro solutione argument. aliarum opinionum adnotandum est, quod sicut non omnes partes integrantes, nec omnes partes viuentis corporis eiusdem perfectionis sunt, sic non omnes alimentum ita perfectum, aut tam purum postulant pro suo nutrimento, & augmento; & hinc est, quòd perfectiores assumunt sibi priores partes eiusdem alimenti, impuras quasdam reijciẽtes, tanquam minus idoneas ad proprium nutrimentum, respectu cuius excrementa vocari possunt, non tamen omninò inutiles ad nutritionem, & augmentum aliarum partium inferiorum, sed imperfectioni earum proportionatas, & ita contingit in nutrimento primarum partium: vt residuum alimenti minus purum tanquam sibi minus idoneum respuant, proportionatum tamen inferioribus partibus, quo aluntur, licèt excrementum primarum partium sit. Et eiusmodi sunt capilli, & vngues, quæ licet non sint simpliciter necessariæ ad constitutionem compositi, iuuant tamen ad conseruationem eius, atque etiam ad aliquas operationes exercendas per membra corporis, quæ non benè possent sine illis exerceri, quare non solum ad corporis ornatum, sed etiam suo modo ad bonum statum, conseruationem, & operationes eius conceduntur viuenti corpori à natura, & ideò satis congruum est, quod eadem informentur anima. Et ex his patet solutum esse primum argum. primæ opinionis.

Ad 2. vèrò concessa maiori, neganda est minor. quod capilli, 131 & vngues non nutriantur propriè. Et cum dicitur non nutriri ex alimento assumpto: distinguẽdum est; nam ex partibus eius, verum est, quia ex his solùm nutriuntur primariæ partes, vngues vero, & capilli tanquam imperfectiores minus adhuc puro alimento, quod quasi residuum est eius, quo vtuntur perfectiores, & ab eis expulsum tanquam impurum, & propterea quasi excrementum vocari potest. Negandum est etiam, quod non augeantur secundum omnes partes, atque etiam secũdum omnes dimensiones: nam incrementum, quod per anteriores fit, ex augmento priorum prouenit, vt clarius cernitur, manifestumque fit, quod secundum longitudinem, latitudinem, & profunditatem augeantur. Quod vero augeantur semper, solum probat non esse primarias, aut præcipuas partes viuentis, quæ ex præcipuo quoque alimento nutriantur, sed imperfecto vtũtur, & facile in propriam substantiam imperfectam conuertendum,

tendum, nam quasi à præcipuis partibus iam præparatum eis subministratur, certum tamen terminum habere sui augmenti citra dubium est, quia etiam si nunquam præscindantur, vltra certam magnitudinem non procedunt. Capilli verò crescunt 232 quoque secundum omnem dimensionem, vt in pueris percipi potest, quamuis in alijs ætatibus solum percipiatur sensu augmentum secundum longitudinem, quod verò sine dolore præscindi possint, hoc tantum contingit per partes, à carne cum qua continuantur magis remotas; diuelli verò non possunt sine dolore, quod satis est, vt per aliquam sui partem carnem contingant, cum eáque continuetur earum substantia, & ideò possint eadem anima informari.

QVÆSTIO X.

An quodlibet viuens habeat propriam animam distinctam ab alio, vel eadem numero anima sit in pluribus.

SOlum restat in fine huius tractatus disputandum, an in singulis viuentibus dentur singulæ, ac distinctæ animæ, vel vna, & eadem sit in multis, aut in omnibus.

In hac re quatuor sententias reperio, seu quatuor potius errores Philosophicos, omnes tamen in eo conueniunt, quod nõ multiplicant animas ad multiplicationem corporum, seu viuentium, sed vnam, & eandem numero ponunt in omnibus. Differunt tamen, quod quidam eorum in quibuscumque viuentibus, vnicam esse profitentur, & hos retulit Albertus Magnus in Summa de homine. 233 Alij verò in omnibus hominibus dumtaxat posuerunt vnicam animam rationalem. Sed isti tripartiti sunt; nam quidam vnicam illam animam posuerunt assistentem tantùm, vt Miranduralanus lib. 31. de euersione singularis certaminis sectiõn. 1. & libr. 32. sectiõn. 2. & 6. Achilinus in lib. de intelligentijs, qui asserunt ita tenendum esse secundum principia Aristotelis, & naturalis philosophiæ, quamuis secundum fidem Catholicam necessariò sint multiplicandæ singulæ pro singulis hominibus. Alij verò tenuerunt non informare corpora, sed esse tantùm assistentem, ita vt licet homo habeat corpus, cui assistit anima, sed corpus non pertinere ad substantiam, vel essentiam eius, sed hanc in sola anima (quæ vocatur intellectus consistere) eo ferè modo, quo Angelus est forma assistens corpori cœlesti ad mortum, non tamen efficit cum eo compositionem substantialem, quia non vnitur ei

substan

substantialiter, sed ipse est substantia quædam quasi per se con-
234 stituta in suo esse. Sic Themistius in suo lib. 2. de anima, capit. 27. Commentator verò 3. lib. de anima, commento. 5. & in destructionibus destructionum contra Algazelem, Animam dixit esse intellectum quendam assistentem, ac separatum à corpore, imò ab homine, & ideò eum non constituere: sed hominem habere quandam aliam animam sensitiuam, quam cogitatiuam vocat, informantem quidem corpus, & constituentem eundem hominem in specie propria, ac perfectiorem animabus brutorum, à quibus per eam distinguitur specie, non per rationalem, quam vocat intellectum separatum, & assistentem omnibus hominibus ad intelligendum, ita vt per eum, (licet vnicum) intelligant omnes. Quam sententiam superius explicauimus, & re-
235 futauimus.

Alij verò plures, vt Albertus Magnus in suo tractatu, contra vnitatem intellectus, & Cardinalis Bessarion lib. 3. contra calumniatorem Platonis affirmant solum Auerroem id tenuisse.

Consulto omitto Pythagoræ, ac sectariorũ eius delirium de transmigratione animarum in corpora: asserebant enim animam vnius hominis à corpore eius separatam per mortem in alienum migrare, non hominis tantùm, sed etiam pecudis, aut alterius bruti; ita vt fateretur de se Empedocles prius fuisse piscem, quàm hominem. Et portentum hoc, quasi ab Orco reuocarunt postea hæretici Albanenses, & Albigenses, quos egregiè insectatur D. Athanas. lib. 6. de beatitudine Filij Dei. Hęc verò relinquenda esse statuimus, quia ad poëtarum fabulas reuocata sunt, & inter eas recensentur.

Præcipuum fundamentum Mirandulani, & Achillini ad asserendum, quod in doctrina Aristotelis, & principijs philosophiæ non sint multiplicandi intellectus, vel animo rationales pro singulis hominibus, est, quia dubitari non potest, quin secundum principia eiusdem Aristotelis, & veræ philosophiæ
236 anima rationalis (quam intellectum vocant) sit vera forma informans corpus, & constituens hominem in sua specie distincta à cæteris animalibus. Quo supposito probant vnicam esse in omnibus hominibus hoc præcipuè argument. euidens est apud Aristotelem. 8. lib. phys. in principio, & 1. lib. de cœlo, & mundo cap. 12. mundum, & generationes rerum omnium esse ab æterno, atque etiam est euidens ex 3. lib. physicor. esse impossibile infinitum actu, ac tandem ferè euidens est ex diuersis locis horum librorum de anima atque ex lib. 12. meta. text. 19. animam rationalem, seu intellectum esse immortalem. Ex quibus euidenter sequitur vnicam esse in omnibus: nam si generationes

tiones æternæ sunt; ergò præcessere infiniti homines, quilicet etiam fuerint corrupti quantum ad corpora, permanent tamen animæ immortales; ergò dabuntur actu infinitæ, nisi dicat non esse distinctas animas in singulis hominibus, sed eandem in omnibus. Nes soluitur argument. si dicatur materiam esse creatam à Deo ex nihilo in principio temporis. Et ideò generationes incepisse. Quia modus isto incipiendi non est conformis principijs philosophiæ, ex quibus non solum non habetur, quod creatio sit possibilis, imò oppositum, videlicet, quod ex nihilo nihil possit fieri, sed quidquid fit ex præsupposito materia, vel subiecto fieri, quod videtur fuisse quasi principium per se notum, non solum apud Aristotelem: sed apud omnes philosophos, quamuis ex fide habeatur ex nihilo facta esse omnia in principio temporis. Vnde sequitur, quod cum secundũ doctrinam Aristotelis, & principia philosophiæ non sit admittendum infinitum actu, nec animam rationalem cum corpore perire, necessariò dicendum sit vnicam esse in omnibus hominibus tanquam veram formam omnium corporeum. 237

Probatur etiam ex alijs quæ docet Aristoteles de eodem intellectu, videlicet, non esse actum corporis 2. lib. de anima text. 11. Quòd idem est, ac dicere non esse formam: cum forma, & actus sint idem. Et 3. de anima text. 5. intellectum esse immixtum corpori, & separatum, & 2. de generat. animalium capit. 3. deforis venire. 238

Quod probatur etiam rationibus naturalibus, primò, quia nihil potest multiplicari secundum numerum, nisi ratione materiæ, vnde probabile est, & forte euidens, quod D. Thom. Angelos sentiat non posse distingui solo numero, quia materia carent, sed intellectus est immaterialis: ergo repugnat dari plures numero distinctos; quare necesse est vnum numero in omnibus esse. Nec possibile est quod vnus iste intellectus sit forma informans materiam; ergo assistens tantum erit. Probatur antecedens, quia quidquid est in materia, debet esse singulare: cum materia, sit prima radix indiuiduationis, vel saltem conditio eius; ergò si intellectus informat materiam: singularis erit, & ideò non poterit intelligere vniuersalia, quæ abstrahunt à materia, sed singularia tantum, sicut sensus, quod patet esse falsum. 239

Secundo, si intellectus, vel anima vnitur materiæ, tanquam forma; de tali vnione inquiro, an sit substantia, vel accidens? nam si substantia sit, sequitur, quod dissoluta vnione per mortem peribit anima, cùm pereat aliquid pertinens ad substantiã eius; nam ex indiuisibili (quale est anima) nihil corrumpi potest

test quin corrumpatur totum, vt per se est manifestum, & idem inconueniens sequitur, si vnio sit accidens proprium eius, quia non potest naturaliter destrui passio, quin simul destruatur essentia, si verò sit commune accidens eius, naturaliter poterit
240 ab ea separari, & ita poterit permanere vnita corpori destructa vnione, quod inuoluit contradictionem. Deinde siue talis vnio sit substantia, vel accidens, corporea debet esse: cùm per eam vniatur anima corpori, & si corporea sit, repugnat inesse eidem animæ, quia corporeum non inhæret spirituali. Quare omnibus modis repugnat intellectum vniri materiæ, & proinde repugnabit esse formam. Nihilominus animam rationalem non esse vnicā in omnibus hominibus, sed pro singulis multiplicari singulas, tanquam veras formas corporum euidens est in doctrina Aristotelis, atque etiam secundum veram philosophiam, & certissimum secundum fidem nostram.

Tria hæc sigillatim, (quanquam breuissimè) probanda sunt contra omnes has positiones. Et quidem, quod anima sit vera forma probatum à nobis est suprà non solùm expressis testimonijs Aristotelis, sed euidentibus rationibus, & ideò solùm restat nunc probandum hoc supposito, quod non sit vna in multis, vel in omnibus hominibus, sed singulas multiplicari pro singulis.

Probatur ergo quod non sit vnica anima in omnibus, sed pro singulis hominibus singulæ multiplicentur expressis testimonijs Aristotelis, nam 1. lib. de anima, cap. 3. text. 53. & lib. 2. cap. 1. text. 8. asserit non quamlibet animam informare quodlibet corpus, sed determinatam determinatum, & ideò reprehendit insanam positionem Pythagoricā de transmigratione animarum in alia corpora, quæ apertè præsupponunt distinctionem earum. Et lib. 12. metā. cap. 3. text. 20. negat animas antecedere corpora, si autem vna tantum foret, omnia certè corpo-
241 ra antecederet. Probatur deinde ratione, quia anima non potest informare res diuisas, ac distantes, cum informatio sit vnio realis, & intima formæ cum materia, & eadem anima non possit multis simul vniri propter limitatam virtutem informandi. Probatur tandem euidenti experientia, quia euidēs est quosdam homines esse sapientes & insipientes alios, quosdam studiosos, alios verò vitijs deditos, sed virtutes, & scientiæ sunt in anima tanquam in proprio subiecto; ergò non possunt habere eandem animam, nam ex eo sequeretur eandem animam sapientem simul esse & ignorantem, vitijs, & virtutibus oppositis informatam, imò actus virtutis, & vitij oppositos simul exercere, & actum scientiæ, & erroris circa eandem propositionem;
cam

eandem etiam animam beatam simul in cœlo, atque in inferno damnatam, quæ vel cœcis impossibilia, & stulta apparebunt. Quod verò certissimum sit contrarias esse has positiones fidei nostræ, probant expressa verba Sacræ paginæ, in quibus distinctio animarum rationalium traditur, vel præsupponitur, vt Ezech. 18. *Omnes animæ meæ sunt, sicut anima patris, ita anima filij: anima quæ peccauerit ipsa morietur.* Et Lucæ 16. dicitur animam Lazari delatam esse in sinum. Abrahæ, diuitis verò sepultam esse in inferno. Ex quibus, & alij, eas tanquam fidei contrarias damnauit. Ecclesia in Concilio Later. sub Leone 10. sess. 8. hisce verbis. *Damnamus, & reprobamus omnes asserentes animam intellectiuam mortalem esse, & vnicam in cunctis hominibus, & hac in dubium vertentes, cum illa, non solùm verè, per se, & essentialiter humani corporis forma existat, verùm, & immortalis, & pro corporum, quibus infunditur multitudine singulariter multiplicabilis, & multiplicata, & multiplicanda sit.* Et ecce probata tria illa, quæ promisimus, aduersus omnes, qui vel vnicam ponunt animam in cunctis viuentibus, vel vnicam in solis hominibus, quæ assistens cùm sit, ipsa sola est homo, vel etiam si sit forma informans, non multiplicatur in singulis. Ex quibus constat quam falsum sit, quod positio Mirandulani, & Achillini asserit, videlicet secundum fidem Catholicam multiplicandas esse animas, sed secundum principia philosophiæ vnicam esse, nam cum vtraque veritas, nempe supernaturalis diuinæ fidei, & naturalis philosophiæ deriuentur ab eadem, summa, & infallibili veritate diuina, repugnat esse oppositas, & omninò necessarium est in omnibus, & per omnia esse sibi consentaneas. 242

Ad primum argumentum aliqui respondere voluerunt dicentes, Aristotelem non fuisse certum de immortalitate animæ, & ideò non probari contra ipsum, quod vnicam posuerit in omnibus hominibus: nam plures ponere potuit, pereuntes tamen cum corporibus. Sed hæc solutio non habet locum in doctrina Aristotelis, quia vt suo loco ostendemus, vel certus de immortalitate animæ fuit, vel vt minimum magis in eam inclinauit, vt euidenter probant diuersa testimonia eius. Sed nec habet locum solutio aliorum, quod transmigrationem animarum cum Pythagora tenuerit, cum expresse eam tanquam fabulosam refutauerit primo libro de anima, textu 53. 243

Sed D. Thom. 2. libr. contra gentes, capit. 8. asseruit, Aristotelem non egisse de infinito in vniuersali, vt se extendit ad spiritualia, sed solum de infinito in corporibus, de quo solùm

negauit esse possibile, de infinito verò rerum spiritualium intelligi non potest, quid ipse senserit, nam fortè putauit non repugnare: cum sit quasi infinitum per accidens rerum nullum ordinem inter se habentium. Et ideò nihil certum contra ipsum concludi potest.

Alij tandem fatentur planè contradictionem in doctrina eius reperiri.

144 Ego vero existimo nihil referre ad solutionem argum. quod hoc, vel illo modo senserit Aristoteles de infinito rerum spiritualium, & animarum, præsertim cum non solum in rebus spiritualibus, sed in rebus physicis successiuis ex eius sententia de æternitate mundi euidenter probetur dari motum, & tempus actu infinitum. Quidquid ergo de hac re senserit, euidens est in doctrina eius, vt vidimus multiplicari animas secundum multiplicationem corporum, & pro singulis hominibus dari singulas, & ideò euidens est nihil posse probari contra ipsum, vel ex principijs eius in fauorem vnitatis animarum. An verò ex multiplicatione animarum ab eo expresè asserta, aliquid aduersus alia, quæ docuit inferri possit, vel contradictionis argui, nihil prorsus refert; nam licet id concedatur, non minus certò constabit multiplicasse animas aduersus prædictas omnes positiones vnicam ponentes.

145 Ad aliud vero, quod ex principijs philosophiæ affertur ad idem probandum. Respondeo non esse eis contrariam creationem mundi in tempore, nec etiam creationem materiæ, & animæ rationalis, sed valde consentaneam, imò, & creationem esse possibilem, atque etiam materiam, & animam rationalem, non nisi per creationem ex nihilo fuisse factas euidenter, probatur ex eisdem principijs veræ philosophiæ, quibus proinde consentaneum non est, quod ex nihilo nihil possit fieri absolutè; sed cum hac limitatione, videlicet à causis naturalibus, aut per virtutem earum, in quo sensu id intellexerunt, & asseruerunt philosophi, putantes forte, nihil aliud posse efficere primam causam præter illa, quæ per secundas efficit, & si ita senserunt: ignorantia absque dubio veræ philosophiæ in hac parte laborasse videntur, quæ planè docet primam causam habere virtutem actu infinitam, & per eam posse ex nullo præsupposito subiecto res perducere, quod est eas ex nihilo creare. Nihil ergò probari potest ex principijs veræ philosophiæ, præsupposita etiam immortalitate animæ, eis satis consentanea in fauorem vnitatis animæ.

146 Alia testimonia eiusdem Aristotelis adducta admittimus, sed negamus, quod ex tribus illis, quæ asserit de intellectu, sequatur

sequatur vnicũ ponere in omnibus hominibus. Nam primum, quod non sit actus corporis, & secundum, quod sit immistus corpori, & ab eo separatus, non significat extra corpus esse, vel solùm ei assistere: sed non esse potentiam organicam informantem aliquam partem corporis, vt potentiam visiuam, aut sensitiuas alias, quia sicut actus eius non exercetur per organa corporis, sic ipse non est forma alicuius organi, sed est in anima tanquam in proprio subiecto, & propterea dicitur esse in toto corpore, & in singulis partibus eius, in quibus est anima. Vnde sicut multiplicatur anima pro singulis corporibus, & hominibus, pariter multiplicatur intellectus.

Tertium vero, quod asserit deforis venire intellectum, atque intellectiuam animam, significat non educi de potentia materiæ, sicut cæteras omnes formas, & animas, sed disposita eadem materia ab agente particulari, & organizato corpore infundi à primo; quo autem modo infundatur, vel per quam actionem producatur à primo agente, nec explicuit Aristoteles, nec forte intellexit; benè tamen, quod licet non educatur de potentia materiæ, nec ab ea dependeat, vera sit forma eam informans, & non tantum assistens, vt ex verbis eius euidenter probauimus. 247

Ad primum argument. eiusdem sententiæ facilè possemus negare antecedens, quod nihil possit multiplicari secundum numerum, nisi ratione materiæ. Nam valde probabile est in Angelis dari plures solo numero distinctos sub eadem specie, vel id saltem non implicare contradictionem, nec D. Thom. negauit hoc secundum, vt primam partem eius interpretantes cum maiori Thomistarum parte tenuimus. Sed etiam si concedatur repugnare numericam multiplicationem sub eadem specie in rebus purè spiritualibus, negandum est repugnare in anima rationali, quæ licet spiritualis sit, habet tamen intrinsecum ordinem ad corpus, tanquam altera pars essentialis componens cum eo hominem, quod sufficere posset, vt per ordinem ad diuersa corpora multiplicarentur animæ, & consequenter intellectus, qui potentiæ eius sunt: à qua emanant, & in qua recipiuntur tanquam in proximo subiecto.

Circa solutionem secundi argument. de vnione animæ cum corpore, tanquam certum præsupponit Peripatetica schola non esse accidentalem, sed substantialem, quia cùm vniantur, tanquam potentia, & actus substantialis, non possunt vniri vnione accidentali, sed necessariò substantiali, nec medio aliquo accidenti, sed immediatè in hoc sensu, per modum tamen vnionis substantialem, quamuis pauci quidam, & sine funda- 248

mento rationis negauerint per modum aliquem vnionis coniungi substantialem, vel accidentalem, sed vnionem ita esse omnino immediatam ac per se, vt medium quodcumque excludat, vt in nostris commentatijs physicis admonuimus. In quibus etiam ostendimus medio modo vnionis substantiali vniri, corporeo quidem (etiam in homine) quia de potentia materiæ educto,& in ea recepto,quo supposito;

Ad formam argument. dum quæritur, an vnio animæ rationalis cum corpore sit substantia, vel accidens, respondeo esse substantiam, non quidem pertinentem ad entitatem animæ, vel corporis, sed modum substantialem de nouo productum à generante hominem: vnde neganda est consequentia, quod dissoluta vnione pereat anima, quia nihil substantiæ eius perit, sed solùm substantialis modus de nouo productus per generationem, qui est entitas realis distincta ab ea, atque etiam à corpore. Quo pereunte permanere potest anima, sicut certum est materiam permanere.

TRACTATVS DE POTENTIJS animæ in generali.

1 ABsoluimus omnia, quæ pertinent ad essentiam, & substantiam animæ, atque etiam ad modum informandi corpus, & partes eius pro explicatione primæ, ac secundæ diuisionis positæ ab Aristotele, capit. hoc 3. restat nunc agere de potentijs eiusdem animæ in generali, quod pertinet ad vltimam, de quibus tria disputabimus. Primum, an potentiæ sint res, vel entitates reales distinctæ ab anima, vel solo nomine, aut ratione formali ab ea distinguantur. Secundo, an, & quonam modo emanent ab ea. Tertio, à quonam capiant vnitatem, ac distinctionem specificam.

QVÆSTIO I.

An potentiæ vitales sint res distinctæ ab anima vel sola ratione.

2 HOc est primum quærendum de potentijs animæ; ex quo cætera dependent, an sit potens, atque sufficiens ad eliciendas operationes vitales nutritionis, sensationis, intellectionis, &

nis,& volitionis per propriam substantiam immediatè,ita vt sit proximum principium earum,nam si hoc habet,si solo nomine, vel sola ratione distinguentur ab ea potentiæ vitales, vel non sit proximum principium per suam substantiam,sed accidentibus realibus sibi superadditis indigeat ad easdem operationes eliciendas, quæ accidentia supperaddita sint potentiæ vitales, & principia proxima, & quasi formalia, seu instrumenta eiusdem animæ ad eliciendas easdem operationes.

Et prima opinio tenet, potentias vitales non esse entitates distinctas,aut superadditas animæ, imò nec distinctas rationes formales ab ea,sed esse ipsammet animam,quæ in quantum diuersæ operationis principium est, nomen diuersæ potentiæ induit, vt anima vegetatiua in quantùm principium est nutritionis, vocatur potentia nutritiua pariterque de cæteris. Ita Gregor. in 2.distin.3.quæstion.2.artic.3. Gabr.quæstion. vnica articul.2.conclus.2. Ochamus.quæstion.24.& 26.Mars.in 1.quæstio.7. articul.3. Burid. cap. hoc 3.quæst.6.& Saxonia 2. lib. de anima,quæst.de distinct.potentiarum.

Secunda opinio conuenit cum prima in eo,quod asserit, potentias non esse entitates distinctas, ac superadditas animæ,sed eandemmet entitatem eius, habere tamen distinctas rationes formales ex natura rei, distinctásque definitiones ab ea, eo ferè modo, quo verum, & bonum distingunt communiter ab ente, non tanquam res distinctas, sed tanquam rationes formales eiusdem entitatis.Ita Enrr.quodlib.3.quæstion.14.Scotus in 2. dist. 16. quæst. vnica. D. Bonauent.in 1.dist.3.quæst.3. Thomas de Garuio in Summa, tracta. 5. quæst. 2. artic. 3. Argument. vtriusque opinionis eadem sunt, atque eò tendunt, vt non sint ponendæ entitates; seu accidentia supperaddita in anima ad eliciendas operationes vitales,sed per propriam entitatem substantialem sub diuerso nomine significatam, vel sub diuersa ratione formali desumptam esse principium proximum earum.

Quod probatur authoritate, & ratione: nam Aristoteles in primis ita videtur sentire, dum definit animam cap. 2. huius lib. quod sit principium, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, quasi dicat esse principium harum operationum per se, ac per suam naturam, & essentiam, non per accidentia, alioqui per sola accidentia definiri animam, quod patet esse falsum; sentit ergò potentias non esse distinctas entitates ab anima. Quod docet etiam D. Augustin. 10. lib. de Trinit. cap. 11. asserens, memoriam, intelligentiam, & voluntatem vnam tantum vitam esse, non tres vitas, & vnam

mentem, non tres mentes. Et expressius in lib. de spiritu, & anima. cap. 13. his verbis: *Dicitur anima, dum vegetat, spiritus, dum contemplatur, sensus, dum sentit, animus, dum sapit, dum intelligit, mens, dum discernit ratio, dum recordatur, memoria, dum vult, voluntas, ista tamen non differunt in substantia, quemadmodum in nominibus, quoniam omnia ista vna anima est, proprietates quidem diuersæ, sed essentia vna.* Et D. Bern. de interiori domo cap. 67. ait intellectum voluntatem, & memoriam esse vnam animam, sicut Pater, Filiuss, & Spiritus Sanctus sunt vnus Deus, atque eodem modo loquendi vtuntur passim alij sancti: ergò sentiunt non distingui potentias realiter ab anima.

4 Ratione verò probatur 1. quia agens, & passum mutuam habent correspondentiam, sed materia, quæ passum est respectu cuiuslibet agentis, & actionis circa ipsam, non indiget ad patiendũ potentia passiua, vel accidenti superaddito, sed per suam entitatem, vel substantiam patitur recipiendo: ergò anima, quæ absque dubio sua natura principium actiuum, aut verum agens est respectu operationum viralium, non indiget aliquo superaddito accidente ad agendum, vel eliciendum operationes vitales, sed per propriam substantiam immediatè potest eas elicere. Secundo, quia si aliqua esset necessitas ponendi accidentia distincta ab anima pro potentijs vitalibus, maximè quia anima non est operatiua per propriam substantiam, & propterea indiget his virtutibus, aut accidentibus superadditis, quibus medijs operetur, sed hæc ratio præsupponit falsum; ergò non probat distinctionem. Minorem sic ostendo; Opposita sententia, quæ distinguit has potentias realiter ab anima, asserit proximè, & naturaliter emanare ab ea tanquam à principio efficiente, & per actionem quidem cum de potentia ipsius animæ educantur ab agente, quod sine actione fieri non potest: cum ipsamet eductio sit actio ad quam non solum passiuè, sed actiuè concurrit anima; ergò agit, & operatur immediatè per se, & per suam substantiam in tali emanatione absque accidenti aliquo sibi superaddito, quod sit potentia; poterit ergo per se immediatè agere ad elicendas operationes vitales, & ideò non indigebit superaddito accidenti, seu potentia à se distincta. 3. si anima non est operatiua per propriam substantiam, sed indiget accidentibus superadditis, quæ sunt potentiæ, vel ex perfectione, vel ex imperfectione, sed ex neutro capite habere potest; ergò falsum est quòd eis indigeat, vel habeat. Probatur minor, quia maior perfectio est per propriam substantiam posse operari, quàm per accidentia, & propterea Deus sine his operatur per substan

substantiam propriam: ergò quod anima operetur per accidentia, non potest ei prouenire ex perfectione, nec etiam ex imperfectione, quia longè imperfectiora sunt accidentia, & operantur per propriam entitatem per se immediatè absque alia potentia, quæ sit accidens superadditum, vt patet de calore, & de cæteris qualitatibus actiuis; quibus cum longè perfectior sit anima, operabitur per propriam substantiam absque potentiis sibi superadditis. Et vndecumque habeat, quod per accidentia superaddita operetur intrinsecũ sibi erit: quare implicabit contradictionem fieri à Deo talem animam, quæ possit operari per propriam substantiam sine accidentibus superadditis, quod durum videtur: cùm non appareat ratio conuincens talem repugnantiam.

6 Tertia opinio affirmat *omnes potentias vitales esse accidentia superaddita animæ, & ideò entitates distinctas realiter à substantia eius.* Ita Magister in 1.d.3. D.Tho.1.p.q.77. art.1. quod etiam docet verum esse in Angelis, q.54.art.3. Alens.2.p.q.65. memb. 2. Albert.Magn.in 1.d.3.art.vlt. & 2.lib.de anima, q.7. Iand.q. 9. Henr.quodlib.1.q.9. Capr.in 1.d.3.q.3. art.2. Mars. Ficinus lib. 10. de Theologia Platonis, vbi affirmat fuisse sententiam eiusdem Platonis in Thimeo, Sotus in Logica, capit. de proprio, Toletus in hoc libro quæst. 9. Caiet. & Bañez super loca D.Thomæ, & quantùm ad potentias sensitiuas, & vegetatiuas, Durandus in 1.distinct.3.in 2.part.disput. quod etiam videtur ibidem sentire D. Bonauent. quamuis de aliis potentiis vterque cum Scoto sentiat. Et hæc sententia communis est inter recentiores, & nobis videtur vera, & tenenda.

7 Sed tota difficultas eius consistit in inueniendo aliqua ratione efficaci, qua talis distinctio probetur, quia plures, quæ afferri solent, parum roboris habere videntur, & propterea eas omitto.

Probatur ergo testimonio Aristotelis 1. lib. de anima, text. 11. & lib. 2. cap. 2. nam in hoc secundo loco definit animam, quod sit actus corporis physici, & organici, in primo verò asserit intellectum non esse actum corporis, neque ipsum, vel aliquam partem eius informare: hæc autem apertè contraria sunt, nisi sentiat Aristoteles, intellectum, & animã esse duas entitates realiter distinctas; ergò absq; dubio id sentit. Probo minorẽ, quia si intellectus solo nomine differt ab anima, vt asserit prima sententia, euidens est, quod si hæc est actus, & forma corporis, intellectus quoque actus, & formã erit; quare non potest in doctrina Aristotelis sustineri. Sed nec secunda, quia licet intellectus distinguatur ab anima quadam ratione formali, impossibile est animã informare corpus, quin eo ipso

informet intellectus: nam forma secundum entitatem realem, & per illam informat corpus: sed intellectus est eadem entitas realis cum anima; ergò repugnat hanc informare corpus, quin ille eo ipso informet. Prætereà idem Aristoteles 1. lib. Ethicorum ad Nicomachum, cap. 6. de intellectu, & anima loquens, sic ait: *quemadmodum in corpore est visus, sic in anima est mens, & aliud in alio*, quæ non possunt esse vera sine reali distinctione, quia visus realiter distinguitur à corpore, quod patet sine eo esse posse: ergo mens, seu intellectus ab anima. Nec potest esse verum, quod aliud sit in alio, sine reali distinctione: nam intellectus non potest esse in anima, nisi tanquam pars in toto, vel tanquam accidens in subiecto, & neutro modo potest esse sine distinctione reali, cùm pars distinguatur à toto realiter, & accidens non possit inhærere subiecto, nisi realiter distinguatur ab eo, quia realis inhærentia vnius in altero præsupponit realem distinctionem. Quod etiam non obscurè docuerunt Sancti Patres, & in primis D. Dionys. cap. 11. Cœlestis hierarch. vbi de Angelis ait, quemlibet diuidi in substantiam, virtutem, & operationem, ita distinguens virtutem à substantia, sicut operationem ab vtraque, constat verò operationem esse accidens distinctum realiter ab eis, quia in solo Deo operatio est substantia eius; ergò sentit tria illa distingui realiter. Quod si verum est in Angelis, multò melius in anima. D. August. 15. de Trinitate, cap. 7. in principio asserit mentem non esse animam: sed aliquid eius, vel aliquid in ea; mentem verò distinguit expresè à notitia, quare per eam necessariò intelligit potentiam intellectiuam, Ansel. in lib. de casu diaboli, expresè ait, potentias animæ non esse substantiam eius, non tamen omninò nihil. Et Damascen. in sua Dialectica ponit potentias animæ in prædicamento qualitatis, & ideò sentit esse vera accidentia realia, quare non esse idem realiter cum substantia eiusdem animæ.

8

9

Sed probatur ratione, primo à priori præsuppositis duobus principiis tanquam certis, primum, quod naturalis potentia operatiua alicuius actus constituit secundam speciem qualitatis. Quod docet expresè Aristot. in eo prædicamento, & admittunt omnes.

10 Secundum præsuppositum est, quod potentiæ sumunt suam speciem ab actibus, hoc est, per ordinem ad illos, quod docet expresè Aristoteles in hoc 3. cap. & probatur efficaciter, quia potentiæ ordinantur per se primò ad actus, tanquam ad finem, propter quos eliciendos tribuuntur rebus à natura; ergò tales sunt naturæ potentiæ, quales sunt actus. Ex his duo-

11

bus prin

bus principiis constituo hoc modo argumentum potentiæ vitales, vt nutritiua,sensitiua, & intellectiua sunt operatiuæ alicuius actus, nempe vitalis operationis; ergò pertinent ad secundam speciem qualitatis ex priori principio præsuppositо: sed qualitas,& eius species sunt accidentia realia; ergò potentiæ vitales sunt accidentia realia animæ superaddita, per quæ elicit tales operationes. Probatur etiam consequentia ex posteriori principio, quia operationes vitales sunt accidentia; ergò potentiæ per se ordinatæ ad illas, vera quoque & realia accidentia erunt: sed accidens reale non potest esse eadem entitas realis cum substantia,vt sæpe à nobis probatum est. Præsertim in prædicamento ad aliquid, & iam recipiunt omnes; ergò potentiæ vitales realiter distinguuntur à substantia animæ.

12 Secundo probatur in anima rationali hoc modo; implicat contradictionem, quod res corporea, & materialis sit idem realiter cum incorporea, & spirituali,vt per se est manifestum: sed potentiæ sensitiuæ, & sensationes in homine sunt corporeæ, & materiales: cùm sint in organis corporis, vt visus in oculis, & auditus in auribus, & operationes eorum fiant per species corporeas, ab obiectis sensibilibus productas in easdem potentias, atque etiam recipiantur in eisdem potentiis: cùm sint immanentes, & exerceantur per eadem organa corporea; ergò distinguuntur realiter ab intellectu, & voluntate, quæ sunt potentiæ eiusdem animæ rationalis: sed ex hoc sequitur euidenter distingui realiter ab eadem anima, quia si essent idem realiter cum ea,essent etiam,idem realiter inter se:ergò necesse est distinguere omnes realiter ab anima.

Probatur tertio, euidenti inductione discurrente per omnes substantias creatas corporeas, vel corpore præditas: de quibus euidens est non operari per se immediatè:sed per potentias superadditas, quæ sunt accidentia realiter ab eis distincta: vt.de elementis,atque corporibus cœlestibus, atque etiam de corporibus viuentibus,quæ per calorem naturalem operantur nutritionem, & augmentationem patet; ergò eadem est ratio de anima,non solùm vegetatiua,& sensitiua:sed rationali.

13 Ad testimonia Aristotelis respondeo ex verbis ipsius facile intelligi sensum. Asserit enim animam esse principium, quo primo viuimus,sentimus, mouemur, & intelligimus, quasi dicat,animam esse primum principium, ac radicem harum operationum,quod absque dubio habet per suam substantiam: sed hoc non tollit, quin esse principium formale., & proximum habeat per potentias sibi superadditas, atque adeò realiter à se

distinctas. Simul ergò stare possunt, quod per propriam substantiam definiatur: sed in ordine ad operationes, cuius prima radix, atque principium est. D. autem August. in 1. loco docet omnes potentias animæ radicari in eadem anima, quæ cum sit principium vnius, atque eiusdem vitæ, & non plurium, ipsæ quoque potentiæ dicuntur esse vna vita, & non plures, hoc est, in vna vita ab anima procedente radicari, & non in pluribus, in quo etiam sensu asserit non esse plures mentes: sed vnam. Sensum verò alterius testimonij planè indicant postrema verba eius, videlicet: *Quoniam omnia illa vna anima est, proprietates quidem diuersæ, sed essentia vna*, quibus fatetur proprietates, seu potentias animæ, per quas omnia illa officia, vel operationes exercet distinctas esse inter se, & proinde ab eadem anima:

14 sed emanare ab ea tanquam ab eodem principio, & in hoc sensu esse eandem animam, quæ in quantùm, diuersa illa officia per eas exequitur, diuersa nomina sortitur: sed nomina ipsa, neque continere, neque explicare diuersam substantiam: sed eandem; causalis est igitur sensus, per quem simul cum diuersitate potentiarum significatur vna, & eadem substantia animæ, in qua radicantur, & à qua emanant.

Ad primum argumentum concessa maiori, & minori, quod materia sit per propriam entitatem principium passiuum respectu cuiuslibet agentis, neganda est consequentia, quod anima sit principium actiuum proximum, atque formale suarum operationum per propriam substantiam. Et ratio differentiæ in eo consistit, quod esse principium passiuum imperfectionis est, & ideò non indiget aliquo superaddito, quod sit potentia, sed materia ipsa tanquam imperfectissima per se ipsam illud officium exequitur, agere verò maximè perfectionis est, quam non attingit creatura per propriam substantiam, sicut nec actio ipsa, vel operatio propria eius substantia esse potest, solius enim Dei est, tanquam agentis infinitæ perfectionis sic agere, vt tam virtus agendi, quam actio ipsa sit eius substantia, Tribuere igitur animæ sicut cæteris quibuscumque agentibus creatis accidentia superaddita pro virtutibus, ac potentiis ad operandum, non est multiplicare entitates sine necessitate: sed omninò necessarias eis concedere, sine quibus agere non possent.

15 Pro solutione 2. argum. duo adnotanda sunt, ex quibus duplex oritur solutio eius. Primum est, duplicem esse actionem, vnam dependentem non à solo agente: sed ab aliis extrinsecis, videlicet subiecto, aut obiecto, approximatione inter agẽs, & passum, & per quam producitur aliquid non habens necessariam

sariam connexionem cum eodem agente; & hæc vocatur operatio communi appellatione. Sub qua comprehenduntur omnes operationes immanentes, & transeuntes, omnésque mutationes, & motus. Alia est actio non dependens ab aliquo extrinseco: sed à solo agente, cuius essentiam sequitur naturaliter, & necessariò, & per quam aliquid producitur habens non solum necessariam: sed immediatã connexionem cum eodem agente, & hæc nõ vocatur operatio, imò nec vocari solet actio: sed naturalis quædam resultantia effectus ab agente, & vterque modus actionis conuenit animæ, prior quidem respectu operationum vitalium, posterior respectu potentiarum, per quas illas elicit, & ad priorem modum agendi necessario requirit potentias sibi superadditas, non ad posteriorem. Et ratio differentiæ est, quia per modum posteriorem agendi, naturaliter, & sine dependentia ab aliquo extrinseco actio sequitur, atque etiam effectus, & talis quidem, qui necessariam, atque immediatam connexionem habet cum substantia eiusdem animæ, & propterea naturalis potius resultantia vocatur, quàm actio; quare repugnat per mediam aliquam potentiam, aut virtutem distinctam ab eadem substantia fieri: nam eo ipso immediatior esset hæc eadem virtus, præterquam quòd processus in infinitum daretur, vt consideranti facile patebit. 16

Prior verò agendi modus non habet has conditiones, quia nec naturaliter, vel necessariò sequitur actio cum dependentia à solo agente: sed ab aliis extrinsecis, nec effectus, qui producitur habet necessariam, atque immediatam connexionem cum eo; & propterea necessario ad illum requiruntur potentiæ, per quas determinetur ad diuersa obiecta: nam secundum propriam substantiam indifferens est ad omnia. Euidens exemplum habemus vtriusque actionis, atque etiam assignati discriminis inter vtramque in aqua, de qua constat non posse operari cum dependentia ab extrinsecis, nisi per frigiditatem, & humiditatem, quæ sunt virtutes, ac potentiæ ei superadditæ, realitérque ab ea distinctæ, & nihilominus si expellatur ab ea frigiditas ab igne per calefactionem, semoto igne reducit se naturaliter, & necessariò ad pristinam frigiditatem, per actioné quidé posterioris ordinis, non tam actio, quàm naturalis resultantia vocata, sine aliqua virtute, aut potentia media: per quam talis actio ab ea procedat: sed immediatè procedit à substantia eius, quo exemplo (nisi ego fallor) conuincitur doctrina tradita. Et soluitur argument. nam ad formam eius distinguenda est maior, quod propterea anima indigeat 17

poten

potentijs ſuperadditis ad operationes vitales eliciendas, quia non eſt immediate operatiua, nam eodem modo agendi, quo eſt principium earum, verum eſt nō eſſe immediatè per ſe operatiuam, nec talem modum agendi habet in ordine ad potentias vitales, ſed longè diuerſum, & quem exercere repugnat per potentias ſuperadditas, vt probatum eſt: quare ex eo non probatur, quod operationes vitales per tales potentias non eliciat.

18 Adnotandum eſt ſecundo ad idemmet agens, quod aliquam rem producit, pertinere ea omnia cum ea producere, quæ illi debita ſunt ex vi generationis, aut productionis in eodem inſtanti, in quo generatur, vel producitur, & cum proprietates, & potentiæ debeantur rei ex vi generationis, & in inſtanti, in quo generatur, productio earum generanti tribuenda eſt, cui naturaliter incumbit, non quomodocunque rem producere, ſed in bono ſtatu ei naturaliter debito. Itaque dum homo hominem generat, vel leo leonem, non ſolùm producit ſubſtantiam, ſed in eodem inſtanti omnes paſſiones, & proprietates, atque potentias naturales eorum, vt vegetatiuas, & ſenſitiuas: & ita dum Deus creat animam ex nihilo, in eodem inſtanti educit de potentia eius intellectum, & voluntatem: hæ autem potentiæ, & paſſiones producuntur quidem à generante, vel creante, tanquam ab agente principali, media tamen ſubſtantia, vel eſſentia animæ, tanquam inſtrumento, quia naturaliter eam conſequuntur. Vnde anima non concurrit effectiuè ad emanationem, vel productionem potentiarum, tanquam præcipuum agens, ſed tanquam inſtrumentum eius: & cum inſtrumentum non operetur per aliquam virtutem permanentem ſibi impreſſam, vel ſuperadditam à præcipuo agente, ſed per motionem eius, vel tanquam virtus eius, ideò anima non ſolum non concurrit, ad productionem, vel emanationem potentiarum per aliquam virtutem, aut potentiam ſuperadditam, ſed immediatè per propriam ſubſtantiam tanquam virtutem præcipui agentis, & inſtrumentum eius, ſed reſpectu operationum vitalium

19 præcipuum agens eſt, & ideò poteſt per potentias eas elicere, imò neceſſarium eſt, vt probauimus.

Ex quibus facilè reſpondetur ad argument. diſtinguendo etiam maiorem, ſed alio modo, nam cum dicitur ideò animam operari per potentias, quia non eſt immediatè per ſe operatiua: diſtinguo maiorem, tanquam cauſa principalis verum eſt, & à nobis probatum, ſed tanquam inſtrumentum generantis, vel producentis ſubſtantiam eius, falſum; quia ad rationem inſtrumenti non requiritur virtus impreſſa, vel ſuperaddita, ſed ſufficit extrinſeca motio agentis principalis, vel ſufficit eſſe

virtutem

virtutem eius per se ordinatam ad talem effectum; quare non benè infertur ex eo, quod possit effectiuè concurrere ad emanationem potentiarum per propriam substantiam, posse per eandem sine potentijs medijs concurrere ad operationes vitales, propter diuersum modum operandi, nam ad illam concurrit per modum instrumenti, ad has verò tanquam præcipuum agens, constat vero plus ad hoc requiri, quàm ad illud in quibuscunque agentibus. Et ex his duabus solutionibus, posterior hæc magis placet, quia tollit prorsus difficultatem argumenti.

Ad formam vltimi argumenti respondent plures ex recentioribus negando maiorem, quod anima indigeat potentijs superadditis ad operandum propter perfectionem, vel propter imperfectionem, sed propter modum naturalem agendi creaturæ. Ego vero censeo non posse negari, quod propter imperfectionem eis indigeat, quia id conuincit argumẽtum, cum modus operandi perfectissimus sit per propriàm substantiam, & sine interuentu alicuius virtutis accidentalis effectum attingere, & propterea soli Deo attribuitur, & nulli creaturæ. Hoc igitur admisso, ad illam partem minoris, quæ asserit accidentia esse imperfectiora, & operari per proprias entitates sine alijs virtutibus superadditis. Respõdeò, accidentia esse virtutes substantiæ, per quas suos effectus attingunt, & ideò non posse per alias virtutes operari, quia daretur processus in infinitum, immediatè autem, & per propriam entitatem attingere effectum tanquam virtutem alterius maioris longè imperfectionis est, quàm attingere tanquam agens principale per virtutes proprias superadditas vt per se est manifestum. 20

DVBIVM INCIDENS.

An per potentiam Dei absolutam dari possit creatura, quæ operetur immediatè per prôpriam substantiam.

Circa aliud, quod in eodem argumento additur, videlicet, quod vndecunque habeat anima indigere potentijs superadditis ad operandum, erit sibi intrinsecum, & ideò implicabit contradictionem, quod sine medijs potentijs possit elicere actus vitales, breue dubium occurrit, au producibilis sit adeò substantia, quæ sine medijs accidentibus possit operari, & ideò idem realiter sint in ea essentia, & potentia, vel contradictionem inuoluat. Et quod non implicet contradictionem dari talem creaturam sic operantem, vt animam, vel Angelum tenent: 21

nent recentiores quidam, quorum hoc est præcipuum fundamentum, quia talis modus operandi sine medijs potentijs superadditis non postulat in operante virtutē infinitam, sed operans immediatè per propriam substantiam limitatum foret secundum eam ad certum genus, & differentiam hominis, aut Angeli: ergo non pugnat talis modus operandi cum limitatione creaturæ, & ideò non est censendus omnino impossibilis: præsertim cum prima, & secunda opinio, vt vidimus in præcedenti quæstione, teneant operari animam per propriam substātiam immediatè, hoc est sine accidentibus superadditis; quare durum videtur, non posse fieri à Deo talem substantiam sic operantem.

22 Oppositam vero sententiam tenet absque dubio D. Thom. locis citatis, præsertim 1.p.q.54.art.3. vbi licet expresśè non asserat implicare contradictionem, quod potentia operatiua Angeli, vel animæ sit eius essentia, ratio verò qua vtitur ad id probandum, vel nihil omninò probat, vel probat implicare cōtradictionem, & ideò euidens est id sentire. Probat enim ex intrinseca imperfectione, & limitatione creaturæ id prouenire; quod si verum est, contradictionem implicabit, cum repugnet omninò dari aliquam creaturam non habentem esse limitatū, atque imperfectum. Ratio igitur eius hæc est, intelligere Angeli, vel operatio alterius creaturæ non potest esse substantia eius, quia ad solam infinitatem Dei pertinet, quod intelligere, vel operari sit substantia eius: esse verò creatum ex intrinseca limitatione, & imperfectione habet, quod operetur medio accidenti, quod sit eius operatio, vt aduersarij, & omnes concedunt; ergò nec potentia operatiua potest esse essentia, aut substantia eius. Consequentiam probat, quia essentia creaturæ ex sua ratione intrinseca est in potentia ad duos actus, videlicet ad esse substantiale, aut subsistentiam, per quod completur substantialiter, atque etiam ad operationem, tanquam ad actum accidentalem, per quem perficitur accidentaliter; sed potentia sumit suam speciem ab actu, ad quem essentialiter ordinatur; ergò potentia creaturæ ad esse substantiale substātialis est: cùm actus essendi sit ei substantialis, potentia verò ad operandum accidentalis, sicut operatio ipsa, ad quam ordinatur, & à qua sumit suam speciem, & rationem, est accidens; repugnat igitur, quod potētia operatiua substantiæ creatæ sit ipsamet eius substantia.

23 Quod hac etiam ratione probari potest, ac declarari simul. Potentia ad operandum præsupponit essentiam vltimò terminatam, atque completam per actum essendi, quem prius respicit, quàm operationem; ergò est potentia accidentalis. Proba

Probatur consequentia; quia quidquid aduenit enti iam completo in sua essentia, & per suam subsistentiam, non potest esse substantia eius, sed accidens ei superadditum: atque adeò realiter ab ea distinctum, quia non potest entitas realis superaddita esse idem realiter cum entitate, cui additur. Præter quam, quod satis efficaciter probatur repugnare, quod accidens reale sit idē realiter cum substantia. Et hæc ratio non est parùm efficax ad probandum contra Scotum distinctionem realem potentiarū ab anima, & hæc sententia D. Thom. videtur mihi longe probabilior opposita.

24 Ad primum vero argumentum negandum est antecedens, quod modus operandi per propriam substantiam sine potentia superaddita non postulet virtutem infinitam in operante, postulat enim, sicut modus operandi operationem, quæ sit eius substantia. Hæc est enim summa perfectio diuini esse, quòd sicut est propria essentia Dei, sic est etiam propria operatio eius, quare repugnat communicari creaturæ. Nec durum est asserere, quòd contradictionem implicet dari creaturam sic operantem, licet multi teneant actu dari, quia rationes quibus probatur non dari, procedunt ex limitatione creaturæ ei essentiali, & ideò eadem probabilitate, qua probant non dari, probant quoque implicare contradictionem, quod detur; quod vero nō sint demonstrationes, nihil refert, nam satis est esse valdè probabiles, vt asseratur implicare contradictionem, & valdè probabile esse, quod per potentiam Dei absolutam fieri repugnet, non est enim necessaria demonstratio, nam si talis daretur, non esset disputabile, an per potentiam Dei absolutam fieri possit, sed euidens, quod non possit.

QVÆSTIO II.

An potentiæ vitales possint realiter separari ab anima per potentiam Dei absolutam.

25 EX definitis quæstione præcedenti, quod potentiæ distinguantur realiter ab anima, resultat præsens de separatione ab ea. Præsupponitur autem tanquam certum apud omnes, naturaliter non posse separari ab anima propter naturalem, ac necessariam connexionem, quam habent cum substantia eius, eo ferè modo quo cæteræ proprietates, seu passiones cum proprijs essentijs, quas consequuntur. Propterea titulus quæstionis quærit, an per potentiam Dei absolutam talis separatio potentiarum ab anima fieri possit, & eadem est quæstio de proprijs passio

passionibus, quæ sunt potentiæ ad operandum respectu subiectorum, à quibus emanant.

Et prima opinio impossibilem reputat talem separationem. Ita Caiet. 1. par. q. 54. art. 3. §. ad 3. rationem, & eiusdem sententiæ videtur esse Capreol. in 1. distint. 3. q. 3. Ratio Caiet. est, quia potentiæ habent immediatam, ac necessariam connexionem cum anima, & emanant ab ea, efficienter quidem, non tamen per aliquam actionem mediam, sed per immediatam dependentiam. Sed talis modus dependentiæ non potest suppleri à Deo, quia est intrinsecus, atque immediatus, & eo ipso, quod à Deo solo dependerent, tolleretur, ergò repugnat omninò talis separatio. Secũdo potest probari, quia si intellectus separaretur ab anima, duplex implicatio contradictionis sequi videretur; prior quidem, quod anima ipsa simul sit intellectiua, & non sit intellectiua, nam cum separato ab ea intellecta adhuc sit rationalis, etiam est intellectiua, & cum sit intellectiua per potentiam intellectus; & eam non habens, non erit intellectiua. Posterior est quòd intellectus separatus posset intelligere, quia cùm sit potentia naturalis sufficiens est ad actum eliciendum, & ex alia parte non potest actum elicere, nisi radicatus in anima.

26

Secunda opinio communis est, *quod supposita distinctione reali potentiarum ab anima, separabiles sint ab ea per potentiam Dei absolutam*. Ita Ferrat. 4. lib. contra gentes cap. 69. Bañez 1. p. qu. 77. artic. 1. dub. 1. ad 4. Sotus in prædicab. c. de Proprio, & omnes ferè recentiores; & est vera, & tenenda.

Quam vt probemus, adnotare oportet, proprietates rerum esse triplices, quædam sunt accidentia perfecta, seu completa superaddita substantiæ ad operandum per illa, & tales sunt potentiæ vitales respectu animæ, & omnes potentiæ naturales operatiuæ, aliæ sunt imperfectæ, & quasi incompletæ, quia potius modi rerum, quas consequuntur, vocari debent, quàm res, quia nihil aliud in re, quam consequuntur, ponunt, præter talem modum se habendi, & tales sunt præsentia, & figura, nam illa solùm ponit talem modum se habendi in ordine ad spatium, & figura talem modum se habendi per proprios terminos. Aliæ denique, neque res sunt, neque modi rerum, sed rationes formales, & speciales entitatis earum, & tales sunt passiones, vel proprietates entis, vt verum, bonum, & vnum.

27

Hoc supposito de solis potentijs quæ sunt accidentia completa substantiæ superaddita ad operandum, intelligitur nostra sententia, ac præsertim de potentijs animæ, quas vitales appellamus. Et probatur, quod possint separari ab anima per poten-

tiam

tiam Dei absolutam, hoc modo; potentiæ non habent essentialem, aut intrinsecam connexionem cum anima; ergò per diuinam potentiam separari possunt ab ea. Probatur antecedens, quia ex vna parte sunt effectus reales, & realiter distincti ab ea, à qua procedunt tanquam à causa efficienti instrumentali per veram actionem, vt superius probauimus, & inferius etiam probandum est; & ex altera non sunt modi eius, sed entitates reales, atque completæ eidem animæ superadditæ. Ex priori igitur habent, quod ita possint separari ab anima, vt possit anima sine illis esse. Quod probatur experientia, & ratione, experientia quidem, nam in cæco permanet anima sine potentia visiua. Ratione verò, quia potest Deus suspendere actionem illam, per quam emanant ab anima, & permanebit anima sine illis. Quod ita probo, magis intrinseca est emanatio esse ab essentia, vel subsistentiæ à natura, quam potentiarum ab anima: cum substantia sit modus substantialis essentiæ, per quem substantialiter terminatur: potentiæ verò sint accidentia, sed Deus suspendit emanationem subsistentiæ à natura in humanitate Christi non habente subsistentiam propriam; ergò multò melius poterit suspendere emanationem potentiarum ab anima, & tunc sine illis permanebit. Ex posteriori verò habetur, nec repugnare, quod potentiæ ipsæ separatæ ab anima possint consistere; cùm sint entitates completæ, quamuis naturaliter dependentes ab ea. Quod efficaciter probari potest exemplo quantitatis in Eucharistia existentis desinente substantia panis, in qua erat; est enim quantitas propria passio substantiæ corporeæ, aut materiæ primæ emanans immediatè ab ea, non minus quàm potentiæ ab anima; ergo nec ex hac parte potest repugnare separatio earum. 28

Nec argum. Caiet. probat repugnantiam separationis, quia duo assumit falsa; Primum, quod potentiæ habent intrinsecam connexionem, aut dependentiam ab anima. Postremum, quod sine vlla media actione emanant ab illa: primum namque probauimus modò falsum, & falsitas postremi inferius probabitur; interim verò sufficit id negare ad solutionem argumenti.

29 Ad secundum negandum est antecedens, quod duæ illæ implicationes sequantur ex separatione reali potentiarum ab anima. Prior enim hac distinctione tollitur, animam esse intellectiuam duplicem sensum habere potest, videlicet formalem, & radicalem; formaliter intellectiua dicitur per intellectum; radicaliter verò per essentiam, quæ radix est intellectiuæ potentiæ, & hoc modo intellectiuam esse, idem est ac esse ratio-

nalem, quod proinde prædicatum essentiale eius est ab ea nullo modo separabile. Separato igitur ab anima intellectu non esset anima sine illo permanens intellectiua formaliter, esset tamen intellectiua radicaliter. Nec posterior implicatio sequeretur, quia si talis separatio fieret, nec posset anima intelligere sine intellectu, nec intellectus sine anima, quia neque anima potest concursum requisitum ad intellectionem præstare, nisi medio intellectu in se radicato, nec intellectus propriam exercere operationem, nisi actu radicatus in anima.

BREVE DVBIVM.

An potentia vitalis separata ab anima, posset vniri subiecto extraneo per potentiam Dei absolutam.

30 SEd restat breuiter inquirendum, an separans Deus intellectum ab anima rationali, vel quamlibet aliam potentiam, posset eam vnire alteri subiecto extraneæ naturæ, vt lapidi, aut ligno, aut animæ se inferiori, aut alicui bruto, vel plantæ, hæc enim omnia reputarentur subiecta extraneæ naturæ?

Et respondeo implicare contradictionem. Quod sic ostendo; implicat contradictionem, quod forma aliqua vniatur alicui subiecto, quin ei conferat proprium effectum formalem, vt quod calor vniatur corpori, quin illud constituat formaliter calidum, sed repugnat intellectum præstare proprium effectum formalem lapidi; ergò repugnat ei vniri. Minorem probo, quia effectus formalis, quem intellectus præstat subiecto, 31 est constituere illud formaliter intellectiuum, hoc est, formaliter potentem elicere intellectionem tanquam principium formale eius, sed effectus iste repugnat omninò lapidi; ergò repugnabit, quod ei vniatur intellectus. Minor sic probatur; esse principium formale intellectionis est, præstare concursum ad talem operationem, per se quidem, & per intellectum, vel saltem per intellectum, sed neutro modo potest lapis præbere talem concursum, nam per se, hoc est, per propriam virtutem illum præbere euidentem repugnantiam continet, cùm sit ordinis superioris, & repugnet essentiam inferioris ordinis esse radicem, aut per se continere virtutem ad operationem ordinis superioris. Nec continet minorem repugnantiam, quod possit lapis præbere concursum ad intellectionem per intellectum, quia ideò anima potest per intellectum talem concursum

sum præstare, & ita per eum elicere intellectionem, quia est virtus, ac potentia eius à se emanans, sed repugnat intellectum esse virtutem, aut potentiam lapidis, aut emanare ab illa; ergò repugnat, quod lapis ipse præstet aliquem concursum per intellectum ad eliciendam intellectionem, aut per eum intelligat.

QVÆSTIO III.

An potentia vitalis separata ab anima existeret per modum perseitatis ei superadditum, vel per solam actualem existentiam propriam cum negatione actualis inhærentiæ.

PRæsuppositа actuali separatione potentiarum ab essentia, quam probauimus possibilem per potentiam Dei absolutam, scitu dignum est, quonam modo se haberet potentia actu existens sine anima, atque etiam sine alio subiecto, hoc est, an haberet statum violentum, sicut habet lapis in superiori loco positus, vel naturalem, sicut habebat, dum erat in proprio subiecto, aut præter naturam, quia per miraculum ita se haberet. 32

Sed quæstio hæc præsupponit aliam difficiliorem, circa modum existendi, quem haberet tunc potentia, an videlicet esset per se existens per solam negationem actualis inhærentiæ, quam habebat in subiecto, & efficientiam diuinam sine illa conseruaretur, vel per alium modum perseitatis sibi à Deo superadditũ, per quem terminaretur, atque compleretur essentia eius. Et quod de potentia vitali separata proponimus discutiendum, intelligitur de quocunque accidenti, quod à Deo separaretur à subiecto, vt de quantitate Eucharistiæ à substantia panis separata, & sine subiecto existente.

Et prima opinio tenet non conseruari modo priori, sed per modum perseitatis sibi superadditum, quem modum existimat Caietan. esse substantialem, nempe existentiam substantialem actualem, quæ licet non possit conuenire naturaliter accidenti, potest tamen virtute diuina, ita tamen, vt licèt communicatio huiusmodi substantialis sit supernaturalis, sed postquam communicatus est supernaturaliter, naturale sit accidenti, per illum existere sine subiecto, sicut naturale est cæco, cui visus per miraculum restituitur per eum videre. Hanc tamen sententiam Caietani satis efficaciter impugnat Pater Suarius tomò 3. in 3. partem Diu. Thom. 33

Q 2

disput. 56. sect. 2. quia modus substantiæ omninò repugnat accidenti, atque etiam Pater Valentia 3. par. disput. 6. quæst. 5. puncto 1. Suarius verò ipse, & recentiores alij entitatem accidentalem asserunt esse talem modum, sed quasi substantialem quantum ad officium, quia sicut subsistentia substantiæ determinat actualem existentiam eius, & præstat ei independentiam à quocunque subiecto: quod est facere eam formaliter, & positiuè subsistentem per se, ad similitudinem eius modus per se virtute diuina communicatus accidenti, licet reuera, & quasi materialiter sit entitas realis accidentalis, ac modalis, sed officio est quasi modus substantialis: cum actuali existentiæ accidentis separati tribuat independentiam à quocunque subiecto, faciatque accidens ipsum per se esse, & quasi subsistere realiter. Quod videntur etiam sentire Ferrar. 4. contra gentes, capit. 66. Ruardus articul. 14. pagin. 295. Probant testimonijs D. Thom. in 4. distinct. 12. quæst. 1. articul. 1. quæstiunc. 3. vbi asserit, quantitati Eucharistiæ dari, vt per se subsistat, & expressius 3. par. quæst. 77. articul. 1. ad 4. vbi post separationem, inquit, dari accidentibus Eucharistiæ nouam compositionem ex esse, & quod est, hisce verbis: *Accidentia huiusmodi manente substantia panis, & vini non habebant ipsa esse, nec alia accidentia: sed subiecta eorum habebant huiusmodi esse per ea, sicut nix est alba per albedinem, sed post consecrationem ipsa accidentia, quæ remanent habent esse, vnde sunt composita ex esse, & quod est, &c.* sed non possunt habere nouã compositionem ex esse, & quod est, nisi per acquisitionem noui esse, quod est modus per se: ergò sentit Diuus Thomas acquirere hunc modum, & per eum terminari, atque subsistere per se, & non per solam negationem actualis inhærentiæ in subiecto, & diuinam efficientiam.

35 Probatur deinde ratione primò, quia sicut natura substantialis, vt sit in rerum natura, debet esse terminata, atque completa per subsistentiam, ita accidentalis per alium modum, alioqui sicut repugnat substantialem consistere, nisi per proprìam, vel alienam subsistentiam compleatur, ac terminetur, pariter repugnat, quod accidentalis consistat, nisi completa per modum proprium actualis inhærentiæ, aut per alterum sibi superadditum: sed euidens est per separationem carere primo modo actualis inhærentiæ, quo complebatur inhærens subiecto: ergò necesse est alio modo terminari, dum est separata, & proportionato quidem statui separationis, & ideò opposito actuali inhærentiæ: qualem constat esse modum perseitatis: iste ergò concedi debet necessariò potentiæ vitali

vitali separatæ ab anima, & conceditur quantitati separatæ à substantia panis in Eucharistia. Secundo quia de accidenti separato verum est, quod per se subsistat, aut per se existat, cùm habeat esse independens à quocumque subiecto: sed subsistentia, vel existentia per se non est sola negatio inhærentiæ, seu independentiæ à subiecto (vt asseruit Scotus communi ferè consensu scholæ refutatus) sed modus positiuus terminans, atque complens naturam subsistentem, vt patet in natura substantiali; ergo nec existentia per se accidentis separati potest consistere in negatione actualis inhærentiæ in subiecto: sed modus positiuus supernaturalis poni debet, per quem compleatur, ac terminetur natura eius. Probatur tandem, quia ex duobus immediatè oppositis non potest tolli vnum, nisi per alterum: sed modus actualis inhærentiæ in subiecto immediatè opponitur modo perseitatis; ergò repugnat illum tolli ab accidenti, nisi per hunc, quem proinde accidenti separato necessariò concedere debemus: cum certum sit per separationem ablatum esse ab eo modum actualis inhærentiæ. Maiorem probant euidenti inductione in omnibus oppositis, quia non potest auferri à linea obliquitas, nisi per rectitudinem, nec ab aëre tenebræ, nisi per lumen. Et confirmari potest, quia certum est hunc modum perseitatis esse possibilem per potentiam Dei absolutam, per quem terminetur accidens separatum; ergo necessariò debet ei concedi: Probatur consequentia, quia meliori modo, & magis sibi connaturali conseruabitur natura accidentalis per eum terminata, atque completa, quàm sine illo per solam negationem inhærentiæ. 36 37

Secunda opinio asserit *potentiam vitalem separatam ab anima, & quodcumque aliud accidens separatum à subiecto, esse quidem per se, non per aliquem modum perseitatis supernaturalem ei superadditum: sed per negationem actualis inhærentiæ in subiecto, & diuinam efficientiam illud sine subiecto sustentantem per propriam existentiam actualem, quam habet, & per quam est extra causas.* Ita Scotus in 4. dist. 12. quæst. 1. & 6. Richard. ibid. art. 1. quæst. 2. Sotus dist. 10. quæst. 2. art. 2. Pater Valentia vbi suprà, qui affirmat esse D. Thom. & communem Scholasticorum. In eam inclinant Palud. in 4. dist. 12. quæst. 1. & 3. atque etiam Marsi. ibid. quæst. 9. art. 4. ad 4. eámque sequuntur recentiores non pauci, & videtur mihi magis ad mentem D. Thom. & longè probabilior. 38

Probo primum ex quæst. 77. art. 3. vbi sic ait: *Quia speciebus sacramentalibus datum est diuina virtute, vt remaneat in suo esse* 39

quod habebant, substantia panis & vini existente, consequens est, quod etiam remaneant in suo agere, & ideò omnem actionem, quam poterant agere, substantia panis, & vini existente, possunt etiam agere substantia panis, & vini transeunte in corpus, & sanguinem Christi. Quæ verba sic expendo, esse quod habebant accidentia separata, dum inhærebant substantiæ, non potest esse actualis inhærentia, quia repugnat hanc habere separata ab ea; ergo est actualis existentia, quia præter essentiam, nihil aliud habere possunt, quod in subiecto habuerint, nisi actualem existentiam. Hanc igitur intelligit Diu. Thomas per esse, quod habebant in subiecto, & in hoc esse permanere affirmat à subiecto separata, & quia hoc idem esse habent, colligit habere idem agere, vel eandem actionem, quam habebant in subiecto. Et addit datum esse eis diuina virtute, vt in eodem esse remaneant, & in eo sustententur per diuinam virtutem, & efficientiam; sentit igitur D. Thom. non sustentari extra subiectum per aliud esse eis superadditum: ergò nec per alium modum perseitatis, quia modus perseitatis superadditus aliud

40 esse est ab eo, quod habebant in subiecto. Itaque factum est per miraculum ex mente D. Thom. vt actualis existentia accidentium, quæ inhærens subiecto sustentabat accidentalem naturam, sustentet illam sine adminiculo talis inhærentiæ, vel subiecti supplente Deo per suam efficientiam totum, id quod præstabat actualis inhærentia in subiecto, aut subiectum per illam in genere causæ materialis, & ideò eadem existentia actualis accidentium, quæ erat in alio per inhærentiam actualem, dicitur per se existentia per negationem quidem eiusdem actualis inhærentiæ, & per extrinsecam efficientiam Dei, sine acquisitione alicuius realis modi positiui, & quia tam negatio actualis inhærentiæ, quàm diuina efficientia eam supplens datur per miraculum eisdem accidentibus, ideo propriissimè asseruit Diuus Thomas, diuina virtute datum esse accidentibus, vt per se existant, etiam si nullus talis modus positiuus perseitatis eis tribuatur.

Sed probatur iam ratione satis efficaci. Modus ille, qui additur potentiæ vitali separatæ ab anima, vel cuilibet alteri ac-

41 cidenti separato à subiecto, est entitas realis modalis distincta ex natura rei ab eodem accidenti cui additur, vt supponunt opinantes, & non est entitas realis substantialis, vt etiam fatentur; ergo est entitas accidentalis: sed cuicunque entitati accidentali essentialis est inhærentia aptitudinalis ad subiectum, quæ non est aliud, quàm aptam esse inhærere subiecto; ergò tali entitati modali superadditæ accidenti separato essentialis

est

est aptitudinalis inhærentia ad subiectum. Vnde sequitur non posse esse modum per se. Probatur consequentia, quia modus per se est modus independentiæ à subiecto; sed repugnat eandem entitatem esse modum independentiæ à subiecto, & esse aptam dependere à subiecto; ergò repugnat talem entitatem accidentalem superadditam esse modum per se, & consequenter, quod accidens separatum à subiecto conseruetur à Deo per talem modum per se, qui sit entitas accidentalis modalis. Sed huic argumēto respondere conantur aduersarij negantes, quod omne accidens dicat ordinem ad subiectum: sed si sit modus satis esse, quod adhæreat eidem rei, quam modificat, vt de creatione constat, quæ licèt vera actio sit, nec dicit ordinem ad subiectum, imo nec dicere potest: sed repugnat ei quicumque ordo ad subiectum, cum ex propria ratione creationis sit productio totius entitatis rei ex nihilo, hoc est, nullo præsupposito subiecto, quod si repugnat ei præsupponere subiectum, repugnabit quoque ordinem habere ad illud, quia non potest illud respicere, nisi tanquam sibi præsuppositum in genere causę materialis; solùm ergò respicit creatio terminum per eam productum, non quidem respectu inhæsionis, quia non vt subiectum: sed solùm respectu adhæsionis, ea ferè ratione, qua modi substantiales respiciunt rem, quam terminant, aut modificant, vt subsistentia adhæret naturæ substantiali, quam terminat. Sic igitur se habere aiunt modum hunc, qui diuina virtute addetetur potentiæ vitali separatæ, & reuera additur quantitati Eucharistiæ separatæ à subiecto, non enim inhæret eidem quantitati, neque ipsam respicit tanquam subiectum. Sed solum adhæret ei eam terminando, sicut adhæret subsistentia naturæ substantiali, quam terminat. Solutio tamen hæc expressè contraria est doctrinæ Aristot. & veritati: doctrinæ quidem Aristot. qui 4. lib. Metaph. text. 2. docet expressè eodem modo se habere ens ad omnia entia, sicut sanum ad omnia sana; ita vt sicut nihil sanum est, aut dicitur vllo prorsus modo, quod non sit, & dicatur tale per intrinsecam attributionem ad sanitatem formalem animalis, quia aliquid eius est, nempe modus, causa, vel signum, & proptereà vna, & eadem scientia datur de sano in tota sua latitudine accepto, quia omnia, quæ ad vnum ordinantur, pertinent ad vnam scientiam illud vnum per se considerantem: pari ratione ens in tota sua latitudine consideratum se habet ad omnia entia, quia omne ens, aut est per se, quod est substantia, aut aliquid entis per se, quod est accidens; ita vt nulla sit entitas accidentalis, siue completa,

41

42

vel incompleta, siue res, vel modus rei, aut quippiam aliud, quod non habeat intrinsecum respectum attributionis ad ens per se. Et propterea sæpe de accidenti pronuntiauit Aristoteles, quod non tam sit ens, quàm entis ens, & hæc est ratio (inquit) propter quam omnis entitas accidentalis pertinet ad
44 vnam, & eandem scientiam Metaphys. cum substantia, quia omnia, quę ordinantur ad vnum, pertinent ad vnam scientiam, à qua illud met vnum per se consideratur. Ex quo ita arguo: modus quicumque modificans, aut terminans naturam accidentalem est entitas accidentalis, vt fatentur aduersarij; ergò talis entitas accidentalis dicit intrinsecum respectum attributionis ad substantiam tanquam aliquid eius: cùm sit entitas realis, & non substantialis. Probatur consequentia, quia ens adæquata diuisione diuiditur in entitatem substantialem, & accidentalem apud Aristotelem, sicut sanum in omnia sana, ita vt vtrumque membrum comprehēdat cum attributione vnius ad alterum. Sed repugnat tali modo attributio ad substantiam; ergo repugnat esse entitatem accidentalem. Minorem fatentur aduersarij, & sic probari potest, respectus attributionis ad
45 substantiam, vel est inhæsionis, vel adhæsionis, nec alter excogitari potest; sed vterque ei repugnat, quia euidens est repugnare ei inhærentiam, & euidentius, quod ei repugnet adhærere substantiæ: cùm sit entitas primo diuersa ab ea, à qua non potest eadem substantia terminari. Et totam vim huius argum. ita comprehendo; diuisio entitatis in substantialem, & accidentalem est sufficiens, & adæquata: sed diuisum comprehendit omnem, & quamlibet entitatem; ergo, & membra. Deinde, talis modus per se comprehenditur sub diuiso; ergò sub aliquo membro diuisionis: sed sub neutro comprehenditur; ergò non datur. Probatur minor, quia non sub entitate substantiali: cùm sit accidentalis, nec sub accidentali, quia non habet vllam attributionem ad substantiam, inhæsionis, nec adhæsionis; ergo vel diuisio non est sufficiens: cùm non comprehendat talem modum, qui est vera entitas realis, vel talis modus non est possibilis, cum non comprehendatur sub vniuersalissima diuisione entis. Probatur etiam ratione eandem solutionem esse falsam, quia modum adhærere rei, quam modificat, non tollit, quin dicat ab intrinseco ordinem aptitudinalis inhærentiæ ad subiectum, si sit entitas accidentalis; ergò quod talis modus per se accidenti separato adhæreat, non tollit, quin ordinem aptitudinalis inhærentiæ ad subiectum importet: Antecedens probatur, quia indiuisibilia quantitatis quæcumque adhærent ei continuando, aut terminando partes eius,

eius, & nihilominus apud aduersarios necessarium est, vt dicant ordinem inhærentiæ ad indiuisibilia substantiæ, tanquam ad subiecta; ergò adhærentia modi qui est entitas accidentalis modalis, non tollit, imo necessario postulat in eo respectum inhærentiæ ad subiectum.

46 Probatur secundo, non esse admittendum talem modum perseitatis, quia non est vllo modo necessarius; nam bene potest accidens sustentari sine subiecto absque vllo alio modo ei superaddito per diuinam virtutem supernaturalem; ergò non est necessarius modus superadditus. Probatur antecedens, quia virtus diuina potest per se immediatè præstare per modum efficientis, quod præstabat per subiectum in genere causæ materialis sustentando in eo accidens; ergò non indiget modo superaddito. Probatur iterum antecedens hoc modo: actualis inhærentia in subiecto non est de essentia naturæ accidentalis, & ex alia parte distinguitur ex natura rei ab ea; ergò potest esse sine illa extra causas per actualem existentiam propriam conseruatam immediata efficientia diuinæ virtutis sine alio modo superaddito. Probatur consequentia, quia actualis inhæ- 47 rentia in subiecto non est aliud, quàm actualis vnio cum eo per actualem dependentiam materialem; sed actualis vnio cum actuali dependentia à subiecto non est intrinseca naturæ accidentali, vt est per se manifestum; ergò potest vtraque suppleri à Deo, & sine illa conseruari accidens. Conceduntur hæc omnia aduersarij; sed aiunt posse quidem suppleri; sed non esse congruum naturæ accidentali, quod per solam efficientiam diuinam suppleatur: sed per modum aliquem, quo terminetur, & compleatur: cum connaturale sit ei non existere extra causas, nisi terminatam, atque completam: sed non potest in statu separationis à subiecto terminari, atque compleri per modum proprium actualis inhærentiæ; ergò alter ei tribui debet, quo compleatur, & terminetur, qui ita sit modus per se, vt sit entitas accidentalis.

48 Hæc tamen solutio repugnantiam inuoluit, quia omninò repugnat, quod natura accidentalis terminetur, aut compleatur, nisi per proprium modum actualis inhærentiæ: vt probat discursus iste: si natura accidentalis terminetur per modum, qui non sit actualis inhærentia, erit modus per se, & tunc vel substantialis, vel accidentalis; non substantialis, vt probatum est contra Caietanum, quia entitates primò diuersæ, quales sunt substantialis, & accidentalis, non possunt vllo modo se respicere, tanquam potentia per se, & actus per se, & ideò nec se terminare: sed nec potest esse modus acci-

dentalis, vt asserit secunda opinio; ergo admitti non debet. Minorem sic probo: modus iste perseitatis est verè subsistentia; ergò non est modus accidentalis; sed substantialis; quare repugnat terminare naturam accidentalem. Antecedens probo, quia naturam esse subsistentem non est aliud, quàm esse incommunicabilem alteri, vt supposito: sed modus iste perseitatis constituit ex propria ratione naturam, quam terminat, incommunicabilem alteri, vt supposito, & prorsus inassumptibilem, quia eo ipso quod per talem modum terminatur, nullo modo assumi potest, etiam si ex se foret assumptibilis: quia esset per eum, & per se terminata; ergo vera subsistentia. Probatur consequentia, quia impossibile est præstare effectum formalem subsistentiæ illud, quod vera subsistentia non est, sicut præstare effectum formalem albedinis illud, quod vera albedo non est: sed talis modus per se præstat effectum formalem subsistentiæ, qui est constituere naturam incommunicabilem alteri, vt supposito; ergo est vera subsistentia, quare authores isti volentes tribuere accidenti separato modum perseitatis, tribuunt ei veram subsistentiam.

49 Vt autem testimonium D. Thom. secundum germanum eius sensum explicemus, adnotandum est primo, aliquid esse per se dupliciter intelligi posse: videlicet per modum positiuum sibi connaturalem, quo pacto substantialis natura dicitur esse per se, quia modo positiuo propriæ subsistentiæ terminatur; aut per negationem actualis inhærentiæ accidentalis in subiecto, & hoc modo diceretur esse per se potentia vitalis separata, & dicitur esse per se quantitas Eucharistiæ. Duplex est etiam actualis existentia rei, vna per se, natura sua determinabilis per alium modum independentiæ, qui vocatur subsistentia, & talis quidem est existentia substantiæ, & ideò vocatur per se, quia apta est esse independens per modum positiuum independentiæ: alia non per se; sed natura sua determinabilis per modum actualis inhærentiæ accidentalis, quæ est actualis dependentia à subiecto, & propterea vocari potest actualis existentia in alio, & quamuis non sit natura per se, quia non est determinabilis per modum actualis independentiæ à subiecto, potest tamen esse per se negatiuè, & ab extrinseco, videlicet per diuinam virtutem eam separantem à modo actualis inhærentiæ accidentalis, ac dependen-

50 tiæ à subiecto, & tali modo existentia actualis accidentis separati à subiecto dicitur existentia per se: non modo priori, imò cum ex intrinseca, & essentiali ratione habeat esse terminabilem per modum actualis inhærentiæ accidentalis, ac dependen

dependentiæ à subiecto, sicut natura substantialis habet ex suis principiis essentialibus esse terminabilem per modum independentiæ à subiecto, repugnat eidem naturæ accidentali terminati per modum actualis independentiæ, qui est modus perseitatis, sicut repugnat naturæ substantiali terminari per modum actualis inhærentiæ accidentalis, ac dependentiæ actualis à subiecto. Et hoc est etiam non leue fundamentum nostræ sententiæ propter quod asserimus implicare contradictionem, quod accidenti separato communicetur modus perseitatis, quia est actus repugnans naturæ eius ab intrinseco terminabili per actualem inhærentiam in subiecto: sicut natura substantialis per actum subsistentiæ per se; quare sicut repugnat prorsus naturæ substantiali, quod terminetur per actualem inhærentiam, quia est actualis dependentia à subiecto; ita repugnat naturæ accidentali terminari per modum perseitatis, qui est modus actualis independentiæ à subiecto habens intrinsecam repugnantiam cum proprio; præter rationes alias desumptas ex propria natura modi perseitatis.

Secundò notandum est, quod cùm sit in opinione positum, an existentia actualis cuiuslibet naturæ substantialis, vel accidentalis distinguatur ex natura rei ab eadem eius natura, vel sola ratione, verisimile est, Diuum Thomam (vt ex multis suæ doctrinæ locis probabiliter satis colligitur) existimasse, quod ex natura rei distinguatur, & eandem existentiam sic distinctam terminare naturam: sed esse per se in substantiis, & ideò esse subsistentiam earum constituentem eandem naturam in supposito, vel persona, & cum ea efficientem compositionem realem ex esse, & quod est, aut ex natura, & subsistentia. Et in accidentibus suo modo terminare naturam, & constituere cum ea per realem compositionem, vnum quid per se ex natura, & modo; & hoc vnum per se vniri subiecto per actualem inhærentiam, ac dependentiam ab eo, & cùm hæc vnio dissolui possit per diuinam virtutem potentem separare accidens à subiecto, facta hac separatione, permanere naturam accidentalem, sine subjecto compositam ex esse, & quod est, & ex esse quidem per se negatiuè, & ab extrinseco diuina virtute efficienter supplente actualem inhæsionem in subiecto, per quam dicebatur esse in illo. Et hanc compositionem similem esse compositioni Angelorum ex esse per se positiuo, & quod est. Et hoc est, quod sæpe repetit D. Thom. 3.p. quæst.77. per tres priores articulos, videlicet accidentia separata retinere illud met esse, quod habebant in

sub.c

subiecto,& per illudmet esse iam non inhærens, sed sine inhærentia conseruatum effectiuè à Deo,verè dici,quod sint per se, verè etiam dici, quod habeant compositionem similem compositioni Angelicæ,ex esse,& quod est,& non per modum perseitatis de nouo eis additum. Quod efficaciter colligo ex alio testimonio magis expresso ad idem propositum, quod habetur in 4.dist.12.quæst.2.artic.1.quæstiuncul. 3. ad 5.vbi loquens de accidentibus Eucharistiæ separatis à subiecto,ita ait: *Cùm ista accidentia habeant esse,& essentias proprias, & eorum essentia non sit eorum esse,constat,quod aliud est in eis esse,& quod est,& ita habent compositionem illam,quæ in Angelis inuenitur.* Est autem valdè notandum his verbis in primis asserere D.Thom. quod accidentia separata habent proprium esse,& propriam essentiam, per quæ dicuntur esse per se,per quæ etiam dicuntur habere realem compositionem ex esse,& quod est, sicut Angeli; non ergò sunt per se, neque habent compositionem realem ex esse, & quod est,per esse,vel modum perseitatis eis communicatum apud D.Thom. sed per proprium esse, sicut per essentiam propriam. Hoc autem esse proprium, quod habere docet D. Tho. non videtur posse esse aliud, quàm actualis existentia propria, cùm accidentia non habeant,nec habere possint subsistentiam. Et cum affirmet D.Thom. constituere realem compositionem cum essentia,sentire videtur, quod ex natura rei distinguatur ab ea,quia realis compositio non potest fieri,nisi ex componentibus realiter,vel ex natura rei inter se distinctis.

52

53

Ad primum argument: distinguenda est maior, quod sicut natura substantialis debet esse terminata per propriam subsistentiam, vel alienam,ita accidentalis per proprium modum, vel alienum: nam vt habeat esse naturale completum per modum dependentiæ,vel actualis inhæsionis,verum est, & secundum ordinem naturalem necessarium, sed non est essentiale, nec intrinsecum, vt non possit per absolutam Dei potentiam sustentari natura hæc sine suo termino, cum quo certum est non habere intrinsecam connexionem. Nam sine illo esse potest,sicut reperitur humana natura in Christo sine proprio modo,vel subsistentia. Et sicut sustentatur à Verbo media propria subsistentia eam terminante, posset sustentari sine illa, atque etiam sine propria per immediatam efficientiam diuinæ virtutis,quod præsertim intelligi potest, cum à propria subsistentia, imò à quacumque non dependeat natura,nisi in quodam genere formalis causæ secundariæ,atque extrinsecæ,de quo nulla efficaci ratione probari potest, quod à Deo non possit suppleri per immediatam efficientiam,quæ maior esse debet,vel maiori

54

55

concur

concursu adhibito, quam dum accidens sustentabatur in subiecto, nam ad supplendam causalitatem materialem subiecti, aliquem concursum addere oportet ei, cum quo via ordinaria sustentabatur media causalitate eius.

Ad secundum concedimus existentiam per se accidentis separati à subiecto non consistere in sola negatione actualis inhærentiæ, sed in primis importare actualem existentiam positiuam ei naturalem, quamuis sola ratione distinctam à natura, atque ex se aptam inhærere subiecto, sed per diuinam efficientiam sustentatam, sine tali inhærentia, & ex hoc habet esse existentiam per se negatiuè, vnde non dicitur subsistentia, quia subsistentia dicit modum positiuum, per quem natura substantialis habet independentiam à quocunque alio vt supposito. Et de hac subsistentia tenuit Scotus consistere in sola negatione dependentiæ, & propterea meritò refutatur ferè ab omnibus. 56

Ad tertium distinguenda est maior, quod ex duobus modis oppositis non potest tolli vnum ab aliquo, nisi per alterum, nā si illud à quo tollitur, capax sit vtriusque, verum est: si vero alterius tantùm sit capax, falsum, & quia accidens non est capax vtriusque modi oppositi, videlicet modi independentiæ à quolibet subiecto, & modi actualis dependentiæ à subiecto, non est necessarium, quod auferatur iste ab illo per alterum in actuali separatione, sed ablatio eius fit per diuinam virtutem in genere efficientis causæ supplentem materialem causalitatem subiecti. Et possumus euidenter imitare argumentum in substantia, à qua certum est auferri posse à Deo modum independentiæ per se à subiecto, qui est subsistentia propria, non tamen per modum oppositum actualis dependentiæ, seu inhærentiæ in subiecto, quia non est capax talis modi, licet sit capax oppositi. Exempla verò in argument. adducta continent modum contrariæ oppositionis, cuius extrema se expellunt ab eodem subiecto vtriusque capaci, vel continent subiectum aliquo modo vtriusque extremi capax. 57

Ad confirmationem negandum est antecedens, quod possibilis sit modus perseitatis, per quem terminetur natura accidentalis separata, etiam per potentiam Dei absolutam, quia modus perseitatis, in nullo distinguitur à subsistentia, vt probauimus: cum formalem effectum subsistentiæ conferat naturæ, quam terminat, effectus verò formalis subsistentiæ repugnat naturæ accidentali.

***

QVÆ

QVÆSTIO IIII.

An potentia vitalis separata ab anima per diuinam potentiam esset in statu naturali, aut violento.

PRima opinio asserit potentiam vitalem separatam à subiecto non fore in statu violento, sed naturali: Quam tenet Caietan. 1. part. quæstion. 83. & Conrad. 12. quæstion. 6. articul. 1. hac sola ratione, quia separatur à Deo, & ab eo conseruatur sine subiecto. Nam quæcunque creatura habet potentiam obedientialé respectu Dei, vt authoris naturæ, ac totius esse, & in ordine ad quemcumque motum, aut effectum; ergò quocumque modo ab ipso moueatur, in quocumque statu ponatur, & quocumque modo de illa disponat Deus, non faciat ei violentiam: cùm per potentiam obedientialem ei subijciatur. Probatur consequentia, quia violentum debet esse contra naturalem inclinationem, & ideò cum resistentia eius, cui fit violentia; sed nihil à Deo factum circa creaturam potest esse contra naturalem inclinationem eius, nec per hanc potest ei resistere: ergò nihil à Deo prouenìens potest esse violentum. Et exemplum afferunt de corpore graui ascendente ad replendum vacuum, motu quidem naturali, non violento, quia licet sit contra inclinationem particularem grauitatis, est tamen secundum inclinationem vniuersalem, quam habent corpora naturalia ad bonum totius vniuersi: quod maximum dispendium patitur per vacuum.

59 Hæc tamen sententia sic vniuersaliter accepta falsa est, quod sic probo. Violentùm vt docet Aristotel. locis statim citandis est, *Quod fit à principio, vel causa extrinseca passo non conferente vim*, hoc est, nihil iuuante, sed resistente potius per naturalem inclinationem contrariam, vt dum calefit aqua, violentus dicitur talis motus, quia fit à principio extrinseco, nempe igne calefaciente, resistente aqua per naturalem frigiditatem: sed etiam si motus iste fiat immediatè à Deo imprimente aquæ calorem, dicetur fieri à principio extrinseco efficiente, nempè Deo, & passo nullam vim conferente, quia euidens est aquam non iuuare ad talem calefactionem, sed potius ei resistere per qualitatem contrariam; ergò non desinit motus esse violentus ex eo, quod fiat à Deo, si contra naturalem inclinationem rei particularis fiat, & ex consequenti, nec desinet potentia vitalis, separata à subiecto esse in statu violento, ex eo, quod à Deo separetur, aut separata conseruetur. Nec tollit hanc violentiam potentia obedientialis; quam habet creatura, vt Deus prout voluerit,

fuerit, eam disponat, aut moueat, sicut nec tolleret, quin posset eam mouere, aut disponere contra inclinationem naturalem, ex qua habet motus, aut dispositio eius, quod violenta sit, à quacunque causa extrinseca fiat. Et hoc reputo vniuersaliter verum ac necessarium: an vero in particulari motus corporis ad replendum vacuum cõtra inclinationem particularem violentus sit, vel præter naturam, seu naturalis ex inclinatione, quã habent partes ad bonum totius, modo non disputo, quia nihil refert ad propositum: cum nec potentia vitalis, nec accidentia Eucharistiæ separentur a subiecto, propter bonum naturale totius vniuersi, sed in commentarijs super libros de cœlo, & mundo disputandum relinquo.

61 Secunda opinio quorundam recentiorum, negat etiam potentiam separatam à subiecto esse in statu violento, sed diuerso fundamento innititur ac præcedens, asserens violentum solùm esse illud, quod est contra inclinationem naturalem actiuam, aut formalem, non tamen cõtra solam passiuam, & cum actualis inhærentia, qua priuatur potentia, vel accidens, non procedat à natura eius tanquam à principio efficienti, nec formali, quia non est effectus formalis eius, sed solum tanquam a principio passiuo, apto quidem ad eam recipiendam ab agente vniẽte illam subiecto, à quo eam separauit, ideò non patitur violentiam, nec est in statu eius separata à subiecto. Probant testimonio Aristotelis 2. lib. ethicorum ad Eudemum caput. 9. ante medium vbi his verbis definit violentum. *Quando igitur qu ipsum præter impetum intrinsecum mouerit, sed auerit ve, vi id fieri asseueramus, quando verò secus non vi.* In qua definitione verbum illud expendendum esse asserunt, videlicet *Præter impetum intrinsecum*, nam (præter) idem est apud Aristotelem pluribus suæ doctrinæ locis, atque (contra) vt etiam verbo Græco id significante indicatur, *impetum vero intrinsecum*, vim agentis significat conantis in contrarium actum, vt grauitatem in lapide sursum proiecto, vel etiam vim formæ informantis subiectum, ex cuius informatione sequeretur expulsio formæ contrariæ, nisi impediretur, vt si calor introduceretur in aqua, & impediretur naturalis expulsio frigoris Deo conseruante vtramque formam simul in aqua, pateretur absque dubio calor violentiam quia inclinatio formæ impetus iure vocatur, sicut inclinatio agentis, quia forma expellens alteram ex parte agentis se tenet, à quo effectiuè procedit expulsio. Inclinatio verò passiua materiæ non est impetus quia impetus conantis in operationem est, & resistentis extrinseco impedienti: materia verò per passiuam potentiam non conatur in effectum, nec resistit agenti extrinseco;

62

trinseco; quare etiam si impediatur à causalitate, seu effectu proprio, non dicitur aliquid contra impetum intrinsecum eius fieri, nec ideò dicitur violentiam pati.

Probatur deinde ratione, quia si ad rationem violenti sufficeret contra passiuam inclinationem rei esse, hæc sequerentur absurda; nempe quod aër esset violenter sub tenebris, cum habeat naturalem potentiam seu inclinationem passiuam ad lu-
63 cem tanquam ad perfectionem sibi conuenientem, nam definiens Aristotel. lumen in hoc 2. lib. de anima, capit. 7. ait, *esse actum diaphani.* Deinde cœlo esset violenta quies apud eos, qui tenent motum esse ei naturalem solùm propter principium passiuum, quia motum ab Angelo factum naturaliter recipit. Præterea dum materia habet vnam formam, esset ei violentum carere alia: cum constet naturalem habere potentiam, appetitum, & inclinationem ad alteram. Et tandem quod caput esse aiunt, humanitas Christi violenter esset vnita Verbo, quia caret propria personalitate, ad quam passiuam tantùm inclinationem habet: quod maius absurdum est, & vitari non potest, nisi concedatur violentum non esse, quod solum est contra potentiam naturalem passiuam.

Nihilominus sententia hæc nunquam mihi placuit, quia duobus principijs innititur, aut falsis, aut valde incertis, atque
64 infirmis. Primum est, quod subsistentia non procedat efficienter à natura substantiali, nec actualis inhærentia à natura accidentali, contra sententiam D. Thom. 3. part. quæst. 2. artic. 5. ad 1. & artic. 12. in corpore, & ad primum, vbi asserit subsistentiā procedere ex principijs intrinsecis eiusdem naturæ, principia autem intrinseca sunt essentia, & ideò non solam materiam, sed simul etiam formam dicunt in rebus corporeis. Et præterea non passiuam tantùm, sed efficientem causalitatem, quia forma, aut modus solùm in aliquo receptus tanquam in subiecto non dicitur ab eo procedere, sicut anima rationalis non procedit à corpore, in quo recipitur. Atque etiam contra rationem satis efficacem, quam ita constituo. Passiones emanant effectiuè ab essentia propter tria, quæ respectu earum habet, est enim eis nobilior, natura prior, & cum qua passiones ipsæ naturalem, ac necessariam connexionem habent, sed hæc omnia habet essentia, vel natura substantialis respectu propriæ subsistentiæ, atque etiam sub modo accidentalis respectu actualis inhærentiæ; ergò emanat effectiuè ab ea: Probatur minor, quia essentia nobilior est subsistentia, cùm hæc sit modus illius, &
65 ad speciem eius reducatur, & ideò potest eam virtute continere, sicut essentia passiones: prior est etiam natura: cùm sit distin-

ctaab

cta ab ea ex natura rei, & per eam terminetur, atque compleatur. Sed connexio eiusdem subsistentiæ cum natura intimior est, ac magis necessaria, quàm passionum cum essentia: cum illæ sint accidentia eius, subsistentia verò modus substantialis constituens eam in supposito, vel persona, ex quo intelligitur maiorem proportionem habere cum ea, quàm passiones, ergò multo maiori ratione procedet ab ea effectiuè, quam passiones.

Sed objiciunt autores eiusdem sententiæ contra hanc doctrinam hoc modo:

Ad hanc efficientiam naturæ respectu subsistentiæ ponere oportet duplicem actionem in productione cuiuslibet rei, vnam per quam producatur natura: alteram per quam ab ea emanet subsistentia, nam cùm natura respectu actionis, per quam producitur, sit effectus, & non causa: & respectu alterius, per quam producitur subsistentia emanans effectiuè ab ea, sit causa efficiens, & non effectus, necesse est distinctas esse actiones per quas producuntur ab agente, quia repugnat aliquid esse causam efficientem, & effectum respectu eiusdem actionis, & ideò suppositum constans natura, & subsistentia, vt Petrus, vel Ioannes duplici actione realiter distincta produceretur, & suo etiam modo accidens in subiecto, quòd in primis est contra D. Thomam. 1. par. quæst. 45. art. vbi ait creari, & fieri esse rei subsistentis, quia eius est fieri, cuius est esse, esse autem subsistentis est; ergò sentit per eandem actionem fieri naturam, & subsistentiam eius, quia vtraque constat, & componitur subsistens, seu suppositum per se factum. Et certè superflua esset duplex actio, cum per eandem fieri possit vtraque, atque adeò integrum suppositum, aut integra res subsistens, & ideò secundam actionem, per quam procedere dicitur subsistentia à natura commentitiam vocant. Respondeo, quod natura, & subsistentia, & proinde res subsistens vtraque constans; in primis non producitur vnica actione simplici, aut indiuisibili. Quod efficaciter probatur in anima Christi, imò in humanitate eius, nam illa facta est per creationem, sicut quælibet alia, & humanitas per generationem, & tamen non est producta subsistentia, sed sine illa factæ sunt, & si dimitteretur humanitas Christi à Verbo diuino, produceretur de nouo subsistentia propria eius, non per actionem antiquã iam transactam, & ideò non existentem; ergò per nouam totalem, aut saltem partialem. Quare non est vna simplex per quam vtraque producitur in eodem instanti creationis, vel generationis: cùm constet diuidi, aut separari posse; ergo subsistentia non conseruabatur per eandem indiuisibilem

66

67

trinſeco; quare etiam ſi impediatur à cauſalitate, ſeu effectu proprio, non dicitur aliquid contra impetum intrinſecum eius fieri, nec ideò dicitur violentiam pati.

Probatur deinde ratione, quia ſi ad rationem violenti ſufficeret contra paſſiuam inclinationem rei eſſe, hæc ſequerentur abſurda; nempe quod aër eſſet violenter ſub tenebris, cum habeat naturalem potentiam ſeu inclinationem paſſiuam ad lu-63 cem tanquam ad perfectionem ſibi conuenientem, nam definiens Ariſtotel. lumen in hoc 2. lib. de anima, capit. 7. ait, *eſſe actum diaphani.* Deinde cœlo eſſet violenta quies apud eos, qui tenent motum eſſe ei naturalem ſolùm propter principium paſſiuum, quia motum ab Angelo factum naturaliter recipit. Præterea dum materia habet vnam formam, eſſet ei violentum carere alia: cum conſtet naturalem habere potentiam, appetitum, & inclinationem ad alteram. Et tandem quod caput eſſe aiunt, humanitas Christi violenter eſſet vnita Verbo, quia caret propria perſonalitate, ad quam paſſiuam tantùm inclinationem habet: quod maius abſurdum eſt, & vitari non poteſt, niſi concedatur violentum non eſſe, quod ſolum eſt contra potentiam naturalem paſſiuam.

Nihilominus ſententia hæc nunquam mihi placuit, quia duobus principijs innititur, aut falſis, aut valde incertis, atque 64 infirmis. Primum eſt, quod ſubſiſtentia non procedat efficienter à natura ſubſtantiali, nec actualis inhærentia à natura accidentali, contra ſententiam D. Thom. 3. part. quæſt. 2. artic. 5. ad 1. & artic. 12. in corpore, & ad primum, vbi aſſerit ſubſiſtentiã procedere ex principijs intrinſecis eiuſdem naturæ, principia autem intrinſeca ſunt eſſentia, & ideò non ſolam materiam, ſed ſimul etiam formam dicunt in rebus corporeis. Et prætereà non paſſiuam tantùm, ſed efficientem cauſalitatem, quia forma, aut modus ſolùm in aliquo receptus tanquam in ſubiecto non dicitur ab eo procedere, ſicut anima rationalis non procedit à corpore, in quo recipitur. Atque etiam contra rationem ſatis efficacem, quam ita conſtituo. Paſſiones emanant effectiuè ab eſſentia propter tria, quæ reſpectu earum habet, eſt enim eis nobilior, natura prior, & cum qua paſſiones ipſæ naturalem, ac neceſſariam connexionem habent, ſed hæc omnia habet eſſentia, vel natura ſubſtantialis reſpectu propriæ ſubſiſtentiæ, atque etiam ſub modo accidentalis reſpectu actualis inhærentiæ; ergò emanat effectiuè ab ea: Probatur minor, quia eſſentia nobilior eſt ſubſiſtentia, cũm hæc ſit modus illius, & 65 ad ſpeciem eius reducatur, & ideò poteſt eam virtute continere, ſicut eſſentia paſſiones: prior eſt etiam natura: cùm ſit diſtin-

cta ab

cta ab ea ex natura rei, & per eam terminetur, atque compleatur. Sed connexio eiusdem subsistentiæ cum natura intimior est, ac magis necessaria, quàm passionum cum essentia: cum istæ sint accidentia eius, subsistentia verò modus substantialis constituens eam in supposito, vel persona, ex quo intelligitur maiorem proportionem habere cum ea, quàm passiones, ergò multo maiori ratione procedet ab ea effectiuè, quam passiones.

Sed obijciunt autores eiusdem sententiæ contra hanc doctrinam hoc modo:

Ad hanc efficientiam naturæ respectu subsistentiæ ponere oportet duplicem actionem in productione cuiuslibet rei, vnam per quam producatur natura: alteram per quam ab ea emanet subsistentia, nam cùm natura respectu actionis, per quam producitur, sit effectus, & non causa: & respectu alterius, per quam producitur subsistentia emanans effectiuè ab ea, sit causa efficiens, & non effectus, necesse est distinctas esse actiones per quas producuntur ab agente, quia repugnat aliquid esse causam efficientem, & effectum respectu eiusdem actionis, & ideò suppositum constans natura, & subsistentia, vt Petrus, vel Ioannes duplici actione realiter distincta produceretur, & suo etiam modo accidens in subiecto, quòd in primis est contra D. Thomam. 1. par. quæst. 45. art. vbi ait creari, & fieri esse rei subsistentis, quia eius est fieri, cuius est esse, esse autem subsistentis est; ergò sentit per eandem actionem fieri naturam, & subsistentiam eius, quia vtraque constat, & componitur subsistens, seu suppositum per se factum. Et certè superflua esset duplex actio, cum per eandem fieri possit vtraque, atque adeò integrum suppositum, aut integra res subsistens, & ideò secundam actionem, per quam procedere dicitur subsistentia à natura commentitiam vocant. Respondeo, quod natura, & subsistentia, & proinde res subsistens vtraque constans; in primis non producitur vnica actione simplici, aut indiuisibili. Quod efficaciter probatur in anima Christi, imò in humanitate eius, nam illa facta est per creationem, sicut quælibet alia, & humanitas per generationem, & tamen non est producta subsistentia, sed sine illa factæ sunt, & si dimitteretur humanitas Christi à Verbo diuino, produceretur de nouo subsistentia propria eius, non per actionem antiquã iam transactam, & ideò non existentem; ergò per nouam totalem, aut saltem partialem. Quare non est vna simplex per quam vtraque producitur in eodem instanti creationis, vel generationis: cùm constet diuidi, aut separari posse: ergo subsistentia non conseruabatur per eandem indiuisibilem

66

67

actionem: per quam conseruabatur natura, quia impossibile est desinere rem, & non cessare actionem, qua conseruatur; & impossibile est etiam permanere rem, quin permaneat actio per quam conseruatur; & tandem impossibile est permanere actionem, qua conseruatur vnum non permanente actione, per quam conseruatur alterum, quin aliquo modo sint distinctæ.

68 Propterea dicendum est duas esse actiones quasi partiales: dixi (quasi) quia non sunt ita partiales, sicut illæ per quas producuntur partes eiusdem rei, gratia exempli. Actio per quam producitur calor vt duo, composita est ex duplici actione partiali separabili; sicut totus ipse calor diuisibilis est in duos gradus, tanquam in partes intensionis, & prior gradus posset produci sine posteriori, & tunc euidens esset produci per actiones totales distinctas: ergò quando simul producuntur, eadem quidem est actio totalis, diuisibilis tamen in duas partiales, & ex

69 eis composita. Vocantur ergo duæ actiones quasi partiales illæ, per quas producuntur natura, & eius subsistentia, quia sicut natura, & subsistentia se habent tanquam res, & modus eius, ita vna actio sit quasi realis, aut per quam producitur res, videlicet natura, & alia modalis, per quam producitur subsistentia, quæ est modus eius, & sicut integra res subsistens composita est ex natura, & subsistentia, tanquam ex partibus, sed tanquam ex natura, & modo, seu termino eius, sic suo modo actio per quam vtraque producitur, aut integra res subsistens, composita est ex actione reali, seu per quam natura producitur, & ex actione modali, seu ex modo actionis, per quem producitur susistentia. Istæ autem duæ actiones quasi partiales ita se habent, vt prior possit separari à posteriori, quia potest produci natura non producta subsistentia, sed posterior non potest eodem modo separari à priori, sed necessario debet esse simul cum ea, vel certè eam præsupponere, vt per se est manifestum, quia se habet ad illam tanquam modus.

70 Ex his facilem habet sensum, id quòd asserit D. Thom. quod creatio est subsistentium, non enim voluit creationem immediatè terminari ad subsistentiam, sed ad tale esse actu existens, ad quod consequitur naturaliter subsistentia. Itaque formalis, & immediatus terminus creationis actualis existentia rei est eadem realiter cum natura: formalis inquam quasi partialis,

71 nam formalis integer eadem actualis existentia est terminata, atque completa per subsistentiam, completus verò omninò, adæquatus, atque totalis tanquam id quod creatur, res actu existens, atque subsistens. Quod sic intelligendum est, vt

possit

possit etiam creari res actu existens sine subsistentia per potentiam Dei absolutam: si verò creanda sit iuxta exigentiam naturæ, non potest creari, nisi terminata per subsistentiam, & hoc voluit D. Thom. dum dixit creari esse subsistentium, quia si secundum exigentiam naturæ creanda est res: repugnat creari nisi subsistens. Et propterea naturaliter repugnat creari accidentia, quia nec subsistunt, nec debetur eis subsistentia; imo nec modus per se, sed actualis inhærentia, quare non possunt naturaliter produci, nisi dependenter à subiecto, ideò non per creationem. Et hinc patet ex verbis D. Thom. in sensu, quem ipsemet tenuit intellectis non sequi naturam, & subsistentiam, siue rem integram subsistentem ex eis compositam fieri per vnicam simplicem, atque indiuisibilem actionem, & idem censendum est de natura accidentali, & actuali eius inhærentia modo iam explicato. Et cum non ponamus duplicem actionem completam, ac totalem pro natura, & subsistentia; sed vnam tantum compositam ex duplici quasi partiali, ac separabili modo explicato, nihil superfluum, neque commentitium ponimus, sed verum ac necessarium.

72 Alterum cui innititur sententia illa, est testimonium Aristotelis, asserens violentum esse à principio extrinseco contra impetum rei, impetus verò solùm significat inclinationem principij actiui, aut formalis, & ideò non sufficit, quod aliquid sit contra principium passiuum, vt violentum appelletur. Hoc autem falsum esse, aut valde infirmum probatur, quia Aristoteles eo loci non definit violentum in vniuersali, sed quandam speciem eius, nempe illam, in qua violentia fit contra inclinationem principij actiui nulla facta mentione eius quòd fit contra inclinationem formæ, quod etiam est violentum, quia repugnat inclinationi principij actiui. Alijs verò locis communem definitionem violenti affert, comprehendentem triplicem speciem eius, iuxta triplicem inclinationem naturalem specie distinctam, contra quam violentum esse potest; videlicet 1. Ethicorum ad Nicomachum capit. 3. his verbis. *Illud autem est violentum, cuius principium extrinsecus eius modi est, vt ei, neque qui agit neque qui patitur, quippiam conferat.* Iuxta quam definitionem constat violentum esse, quòd fit contra inclinationem quamcunque siue principij actiui, siue formæ, vel subiecti, aut principij passiui, cum sit à principio extrinseco passo nihil conferente, hoc est, non iuuante, præsertim cum dicat Aristoteles nihil conferente illo, quod agit, vel patitur, quasi dicat, siue violentia illi fiat, quia cogitur agere contra inclinationem, vt quādo graue per impulsum impressum cogitur pro-

ducere in se motum ab extrinseco proijciente non iuuans ad eundem motum per inclinationem naturalem suæ grauitatis,
73 sed resistens potius, siue fiat violentia subiecto per impressionem alicuius formæ disconuenientis, vt si oculo imprimatur qualitas repugnans temperamento naturali eius, nihil dicitur iuuare ad receptionem eius, sed repugnare potius per potentiam passiuam oppositam. Sectione etiam problema.1.quæst.6. *violentia* (ait) *contra naturam est.* Natura verò quamlibet inclinationem naturalem comprehendit, vt per se est manife-
74 stum: ergo violentum in genere sumptum, vt hic definitur ab Aristotele, contra quamlibet inclinationem principij actiui, formalis, aut materialis est: Quamuis inter has tres species violenti perfectior sit illa, quæ contra inclinationem efficientis causæ est, deinde ea, quæ contra inclinationem formæ ad informandum, & infimum locum teneat alia, quæ solum est contra naturalem inclinationem passiuam materiæ, aut subiecti. Nam quod iidem recentiores dicunt naturam solùm significare formam, & non materiam, quia materia solùm est natura per quandam analogiam, non potest esse ad mentem Aristotelis, vt nostris comment. physicis ostendimus. Et tandem cùm non expresserit Arist. quid per impetum intrinsecum intelligat, pro libito, ac sine fundamento exponunt isti intelligere, non solum inclinationem principij actiui, sed etiam inclinationem formę, nam si semel dicatur impetum non solùm in-
75 clinationem efficientis causæ significare, sed etiam inclinationem formæ ad informandum, nulla potest assignari ratio, cur non etiam significet inclinationem passiuam materiæ ad recipiendum, quia vtraque inclinatio tam formæ, quàm materiæ naturalis est, & neutra est actiua; ergò non est maior ratio ob quam potiùs dicatur impetus inclinatio formæ ad informandum, quàm materiæ ad recipiendum. Nam quod dicunt formam se tenere ex parte agentis, nihil ad rem facit, cùm sit inclinatio longè diuersa sicut genus efficientis, & formalis causæ.

Ad primum, quod vocat absurdum de aëre, qui violenter erit sub tenebris, negandum est esse absurdum, imò concedendum, quod sit in statu violento, quia priuatur forma valde conuenienti suæ naturæ, non quidem vt elemento, sed vt diaphano, vtramque enim rationem distinguere oportet in aëre, & iuxta vtramque ei tribuere formas suæ naturæ conuenientes, & ad quas recipiendas naturaliter ordinatur. Ad aliud verò de motu cœlorum respondeo, non esse huius loci decernere, an, & quomodo motus cœli sit naturalis, ex quo dependet, an futura sit ei violenta quies.

Id

Id tamen videtur mihi obiter dicendum, quod motus cœli 76 non est ei naturalis, quia per eum moueatur ad acquirendam rem aliquam, aut formam, vel etiam modum, quibus careat, sicut mouentur cætera corpora, quia adhuc modo præsentiæ, quem acquirit per motum, non est priuatum: cum habeat alterum eiusdem rationis, sicut aër illuminatus hoc lumine non dicitur carere alio, quod posset suscipere, & ideò nec esse in statu violento quandiu illud non habet, quare nec dicetur cœlo violenta quies: cum propter illam non dicatur carere aliqua forma, vel modo sibi debito, nec enim motus ipse debitus illi est propter se, sed propter hæc inferiora, quare nec censetur ei violenta carentia eius: sed tam motus, quàm quies naturalis ei esse potest, de quo suo loco ex professo agemus.

Ad tertium de materia respondeo, quod si priuetur vna forma per aduentum alterius (cùm non possit naturaliter duabus simul informari) euidens est non esse in statu violento, cùm potentia eius per vnam formam sufficienter, & quantum possibile est naturaliter sit actuata; quare nulla potest ei violentia inferri ex eo, quod non habeat omnes simul. Nec etiam erit in statu violento, quia vnam habens possit habere cæteras, quia non potest simul, sed successiuè. Si verò priuaretur forma, quam habet, & sine vlla relinqueretur, in statu violento foret: cum ab extrinseco priuetur perfectione sibi naturaliter debita, & ideò talis priuatio sit contra impetum propriæ inclinationis.

Ad vltimum de humanitate Christi negandum est, quod ideò non sit in statu violento carens propria personalitate, quia passiuam tantùm habet inclinationem ad illam. Hoc enim falsum esse probauimus, sed habet inclinationem principij actiui ad 77 illam; nec est in statu violento quia habet aliam personalitatem infinitè perfectam, & ideò continentem omnem perfectionem naturalem propriæ in eodem genere terminandi dependentiam eius, ac constituendis eam in esse personali, per quam magis est satiata, quàm foret per propriam, non ergo amittit inclinationem ad propriam: imò nec appetitum, sed satiatum habet hunc & illam, etiam naturaliter, & ideò appetitum habet ad illam, non per modum desiderij, quod carentiam, atque imperfectionem importat, sed quasi per modum fruitionis, quia perfectissimè satiatum.

Tertia opinio asserit iuxta hanc eandem doctrinam à nobis 78 traditam de humanitate Christi, potentiam vitalem separatam, vel quoduis aliud accidens non esse in statu violento, quia inclinatio eius ad proprium modum actualis inhærentiæ

satiatur per modum perseitatis, ei communicatum, per quem perfectius longè terminatur, atque completur, quam per actualem inhærentiam. Esset autem in statu violento, si per talem modum supernaturalem non suppleretur carentia proprij. Ita sentiunt plures ex recentioribus.

Nostra sententia duo asserit. Primum est, *quod omne accidens separatum à subiecto sit in statu violento.* Probatur ex definitione generali violenti superius allata ex Aristot. nempe. *Violentum est cuius principium extrinsecum huiusmodi est, vt ei neque qui agit, neque qui patitur quippiam conferat.* Sed accidens separatum priuatur ab extrinseco agente inhærentia actuali sibi naturaliter debita contra impetum intrinsecum propriæ inclinationis actiui principij, vt probauimus, quia modus iste oritur à natura accidentali tanquam à principio efficiente, quamuis non sine actuali dependentia à subjecto; ergò statum violentum habebit sine illa, præsertim cùm probatum sit non suppleri per modum perseitatis.

79

Secundum, quod asserit nostra sententia est peculiare *de potentia vitali separata à subiecto, quod etiam si ei modus per se communicaretur, adhuc esset in statu violento.* Hæc est directè contra vltimam sententiam; quod sic ostendo, potentia vitalis ordinatur per se primò, atque essentialiter in eum finem, vt sit principium efficiens vitale, atque intrinsecum viuentis ad eliciendam vitalem operationem: sed non potest esse tale principium separata à subjecto; ergò priuatur ab efficiente extrinseco maxima perfectione sibi debita à natura contra naturalem impetum suæ inclinationis actiui principij; quare necesse est habere statum violentum. Minorem sic probo; potentia vitalis non potest esse principium vitalis operationis, nisi tanquam instrumentum actu coniunctum cum primo principio vitæ, quod est anima, quia operatio vitalis ex propria ratione debet procedere à principio intrinseco vitæ, vt suo loco ostendetur; ergò potentia vitalis separata non potest elicere operationem vitalem, ad quam eliciendam, vt actiuum principium ordinata est à natura.

80

Nec tolleretur status violentus, etiam si separata haberet modum perseitatis, quia etiam si modus iste posset supplere carentiam actualis inhærentiæ, quia perfectior esset quasi in eodem ordine essendi, nullo tamen modo suppleret modum naturalis inclinationis ad eliciendas vitales operationes, quia sic separata existens, etiam cum modo perseitatis non posset esse principium vitalis operationis, esse autem, & operari diuersa sunt. Vnde licet suppleri possit modus essendi imperfe-

ctior

ctior per modum perfectiorem, non sequitur posse suppleri per eumdem modum essendi, modum & inclinationem ad operandum.

QVÆSTIO V.

Utrùm potentiæ vitales oriantur ab anima tanquam à principio effectiuo.

DE emanatione potentiarum ab anima tria sunt disputanda. Primum an effectiuè emanent ab ea, & consequenter in aliis generibus causarum ab ea dependeant. Secundum, supposito quod ab ea procedant tanquam à causa efficiente, an media aliqua actione, vel sine illa. Et tandem an eo ordine ab ea oriantur, vt vna earum sit alterius causa, & quonam modo. 81

Et circa primum de origine potentiarum vitalium ab anima fuit prima sententia omninò negans, quod procedant effectiuè ab ea: sed à solo generante sine vllo medio effectiuè concurrente producantur. Ita Comment. 4. lib. Metaph. comm. 2. vbi negat vniuersaliter, quod substãtiæ respectu accidentium tribuenda sit efficiens, aut finalis causalitas: sed sola materialis. Iand. verò etiam de potentiis, ac passionibus negat, quod effectiuè procedant ab anima: sed ad summum in genere finalis, ac materialis causæ 2. lib. de anima, quæst. 10. & idem sentit Nimphus eodem lib. text. 29. atque etiam Ægidius in 1. dist. 31 quæst. 18. Probatur primo, quia substantia creata, nec agit per se immediatè: sed per accidentia, nec dari potest accidens, quo medio concurrat effectiuè ad productionem potentiarum, vel passionum: cùm istæ sint prima accidentia, & si daretur aliud prius, procedendum esset in infinitum.

Probatur secundo, quia si potentiæ naturaliter emanant ab anima tanquam ab efficiente, sequitur quod si aliqua auferatur ab ea per miraculum, vt à rationali intellectus, vel naturaliter eam amiserit, vt sensitiua visum, relicta suæ naturæ iterum emanabit ab ea, vt frigiditas amissa iterum oritur ab aqua sublato impediente: sed talis emanatio est impossibilis; ergò impossibilis erit etiam prior. Minorem sic probò, cæcus homo non potest naturaliter acquirere potentiam visiuam amissam, quia à priuatione ad habitum non datur naturalis regressus; ergò falsum est has potentias naturaliter emanare ab anima tanquam ab efficiente. 82

Secunda opinio communis est, & vera, *quod potentiæ vitales naturaliter procedant ab anima, tanquam ab efficiente.* Ita D. Tho. 1. part. quæst. 77. art. 5. & 7. Caietan. & Bañez ibidem. & cæteri

eius discipuli, omnésque recentiores cum eis. Probatur primò, quia operationes vitales procedunt à principio vitæ, tanquam à prima radice earum: sed potentiæ vitales sunt virtutes naturales eidem primo vitæ principio concessæ à natura pro eisdem operationibus vitalibus eliciendis: ergò continentur in virtute eius, ab eodémque oriuntur tanquam à prima radice: constat autem primum principium totius vitæ esse animam; ergò sicut procedunt ab ea operationes vitales tanquam à prima radice; ita etiam potentiæ, quod est effectiuè ab ea procedere. Secundò probatur efficaciter exemplo aquæ, cuius potentia naturalis ad infrigidandum est frigus, & quasi naturalis eius proprietas, sicut intellectus, & voluntas sunt potentiæ animæ rationalis ad intelligendum, & volendum: sed frigus procedit à substantia aquæ effectiuè; ergo intellectus, & voluntas procedunt effectiuè ab anima. Minorem sic probo, amissa frigiditate per calefactionem, & remoto calefaciente, naturaliter se reducit aqua ad pristinam frigiditatem, vt euidens experientia ostendit: sed non est alia causa efficiens particularis præsens actu, & approximata, à qua possit noua illa frigiditas efficienter produci præter naturam eiusdem aquæ; ergò dicendum est ab ea emanare tanquam ab efficiente. Probatur minor discurrendo per omnes causas naturaliter possibiles, & primò de extrinsecis est manifestum. Sed probatur nullam dari intrinsecam præter naturam aquæ. Nam duæ excogitantur ab aduersariis, dicunt enim in quibusdam partibus aquæ quantumuis calidis semper manere intensum frigus, & ab his partibus infrigidari calidas, & ita se reducere in naturalem suam frigiditatem, quod tribui solet Commentatori 2. lib. de anima comment. 1. & à Caiet. iudicatur probabile 1. par. quæst. 54. artic. 3. Sed euidenter probatur falsum; primo experientia sensibili; nam in vase aliquo igni applicato vehementérque ab eo calefacto sensu tactus experimur totam aquam, & omnes eius partes non solum esse calidas: sed æquali fere intensione; ergò contra experientiam, & sine vllo fundamento dicitur aliquas partes eius intensum frigus habere; nam cùm eodem fere modo sint applicatæ, & approximatæ agenti, eodem ferè modo in omnes aget, & æquè ferè intensum calorem eis imprimet. Secundò, ratione, quia etiam si daremus partes aliquas habere intensam frigiditatem, euidens est non habere summam, quia repugnat non recipere aliquem calorem ab igne, & à partibus sibi proximis vehementer calefactis; sed si non habeant summam non possunt eam producere in aliis partibus, quia non possunt agere vltra propriam intensionem,

(Margin numbers: 83, 84)

sionem, præsertim cum nihil operetur forma substantialis eiusdem aquæ (vt asserunt) ergò repugnat ab eis reduci alias ad summam frigiditatem, vt reduci constat. Ex quo patet etiam falsum, quod ab aliis dicitur: nempe in partibus calidis aliquid frigiditatis permanere semper: cùm non possit sine frigiditate saltem remissa conseruari aqua, ab hac igitur frigiditate remissa expelli aiunt calorem sublato calefaciente, & reduci totam aquam ad frigiditatem sibi connaturalem, & hoc asserimus esse euidenter falsum; quia si natura ipsius aquæ nihil agit, repugnat remissam illam frigiditatem intendere se ipsam: nam ex professo probauimus 1. lib. de generatione nullum agens posse se ipsum intendere. Posterior causa intrinseca, qua tribuunt alij, est quidem qualitas virtualis, qua media emanant calor, & frigus ab aqua, & igne, & pariter humiditas, & siccitas in his, & aliis elementis, ab hac ergò qualitate eminenter continente prædictas omnes reducuntur elementa ad summam intensionem earum, quando eam amittunt per actionem contrarij. Hoc tamen expressè contrarium est doctrinæ Aristotelis, & rationi, vt 2. lib. de generatione copiosè ostendimus. 85

Veritas ergo est, quod primæ qualitates elementorum, quæ sunt naturales potentiæ earum ad operandum: effectiuè procedunt ab eorum substantiis. Ex qua efficaciter probatum est potentias vitales eodem modo emanare ab anima, cum sint naturales pro operationibus vitalibus eliciendis.

86 Vt autem hæc veritas melius intelligatur, & argumenta opposita facilius solui possint, vnum est adnotandum, videlicet, has potentias produci à generante compositum viuens, vel à Deo creante animam in eodem instanti, quo generatur compositum viuens, vel creatur anima, tanquam à causa quidem præcipua, atque proxima, media tamen anima, tanquam instrumento. Quod tenui 8. lib. physicorum cum Aristotele, & D. Thom. Conimb. & Suario tom. 1. Metaphys. disput. 18. sect. 7. num. 21. & pluribus aliis recentioribus. Probatúrque hac ratione efficaci, quia ad generantem, aut creantem pertinet producere rem cum omnibus, quæ ei debentur ex vi generationis, aut creationis in eodem instanti, in quo generatur, vel creatur: sed rei genitæ debentur proprietates, aut naturales potentiæ in eodem instanti, in quo generatur, vel creatur ex vi generationis, aut creationis, & natæ sunt ei tunc conuenire, vt sit in statu sibi connaturali, in quo produci debet à generante, vt operari possit, & à contrariis se defendere, quod præstat per potentias, & passiones; ergò ad generantem, vel creantem 87

pertinet producere passiones, & potentias in eodem instanti, sicut pertinet producere substantiam, & ideò tanquam ad præcipuam, atque proximam causam medio tamen subiecto tanquam instrumento, quia cùm substantia sit natura prior, atque nobilior his accidentibus, & quasi actus primus, & substantialis, illa verò quasi secundus, & accidentalis: satis est naturæ eius consonum, vt ea virtute contineat, & ideò aliquem possit præstare influxum ad productionem eorum tanquam medium, & quasi virtus generantis.

88 Ad primum argumentum oppositæ sententiæ distinguendum est antecedens, quod substantia creata non sit immediatè operatiua, sed per accidentia: nam actione dependente ab aliquo extrinseco, vel subiecto, quæ transmutatio vocari solet, & tanquam agens præcipuum, verum est, ad actionem vero, quæ nec ita dependet, nec transmutatio dicitur: sed simplex quædam, naturalis, atque interna emanatio, & quædam resultantia ex generatione, vel creatione substantiæ: benè potest per se immediatè concurrere tanquam virtus generantis: sicut de concursu essentiæ, ad emanationem subsistentiæ superius ostendimus.

Ad secundum respondeo distinguendo consequens prioris consequentiæ, quod si auferatur intellectus ab anima, vel corpus amittat visum, concedendum sit posse naturaliter restitui sicut frigiditas aquæ: nam de potentia sensitiua falsum est, de intellectiua verum. Et ratio differentiæ est, quia potentia sensitiua non emanat ab anima nisi supposita congruente dispositione organi, in quo recipienda est. Et quia semel corrupta dispositione organi, vel organo ipso destructo non datur agens naturale potens reproducere easdem dispositiones, non potest iterum emanare naturaliter potentia sensitiua ab anima, benè tamen intellectus (si per potentiam Dei absolutam auferatur) & Deus vellet iterum concurrere cum anima, vt fecit in instanti creationis eius. His enim, suppositis emanabit intellectus, quia cùm non sit potentia organica, non postulat dispositiones in subiecto, & propterea nihil obstat, quin naturaliter emanare iterum possit sublato impedimento.

89

QVÆSTIO VI.

An potentiæ vitales emanent ab anima per veras actiones realiter distinctas inter sese, & à generatione, vel creatione.

Præsup

PRæsupponit titulus præsentis quæstionis id, quod definitum est in præcedenti, videlicet animam concurrere ad productionem suarum potentiarum per veram efficientiam tanquam virtutem generantis: quærit verò, an potentiæ producantur à generante media anima per veram actionem distinctam ab ea, per quam procedit anima ipsa à generante, vel creante.

90 Et prima opinio tenet non produci per veram actionem, sed sine illa per naturalem resultantiam ex generatione, aut creatione. Ita videtur sentire Caiet. 1. p. q. 54. art. 3. ad finem, sed clarius q. 77. art. 1. ad 2. & 3. vbi expresse asserit hanc resultantiam esse, per efficientiam animæ, sine media actione. Et ita ex professo Bañez 1. p. q. 77. art. 6. dub. 3. qui nonnihil magis explicare videtur mentem Caiet. nam quamuis in resolutione dubij neget passiones, & potentias procedere per veram efficientiam, in solutione tamen ad 2. ita ait. *Licet anima non concurrat ad productionem sui, potest concurrere ad productionem potētia sine noua actione: scilicet applicando actionem agentis, & quasi deferendo illam ad ipsam potentiam.* Et videtur hæc sententia expressa à D. Thom. in eodem art. ad 3. his verbis. *Emanatio propriorum accidentium à subiecto non est per aliquam transmutationem, sed per aliquam naturalem resultantiam sicut ex vno aliud naturaliter resultat, vt ex luce calor.* Probat etiam ratione Bañez hoc modo: 91 tunc aliquid est causa actiua per veram actionem, quando inter agens, & effectum mediat vera actio, sed inter proprietates, aut potentias ab ea emanantes nulla potest esse vera actio media: ergò non emanant per veram actionem. Minorem probat tripliciter: primo, quia si anima produceret in se potentias per veram actionem, cùm non possit ad eam concurrere per aliam potentiam, sed necessariò per se ipsam, ageret immediatè per propriã substantiam, & non medio accidente. Quod patet esse impossibile, cum solius Dei sit hoc modo agere. Secundo, quia si media actione eas produceret, talis actio esset alteratio: cum sit ad qualitates, & cum instantanea foret: daretur vera alteratio instantanea, quod 6. lib. physic. probatur impossibile, & tandem, quia vera actio præsupponit causam efficientem tempore priorem se ipsa, & effectu, vt inductione per omnes facta constat, sed anima non est prior tempore emanatione potētiarum, nec etiam ipsismet potentijs: cum omnes incipiant in eodem instanti generationis; ergò non emanant per veram actionem.

92 Secunda opinio tenet *potentias, & passiones procedere ab anima per veram, & realem actionem distinctam à generatione compositi, vel creatione animæ, quamuis non per transmutationem.* Ita

Suarius

Suarius 1.tom.meta.disp.18.sect. 3. n.4. & 5.& omnes ferè recentiores, & videtur mihi non solum probabilior, sed vera. Vt autem eam probemus, præsupponere oportet illud, in quo conueniunt authores oppositæ, & constat ex præcedente quæstione, videlicet subiectum potentiarum, siue sit anima in rationalibus, siue compositum in sensitiuis, & vegetatiuis concurrere ad productionem earum per veram efficientiam, quod expresse docuit D.Thom. 1.part.quæst.77.artic.6. his verbis. *Subiectum in quantùm est in potentia, est susceptiuum formæ accidentalis, in quantùm autem est in actu est eius productiuum.* Et paulò inferius applicans distinctionem hanc ad subiectum potentiarum ita ait. *Manifestum est, quod omnes potentiæ animæ siue subiectum earum sit anima sola, siue compositum fluunt ab essentia animæ sicu à principio.*

93 Hoc igitur præsupposito, probatur primo, quod per veram, ac distinctam actionem hoc modo. Anima, vel compositum respectu potentiarum habet veram efficientiam: ergo veram causalitatem efficientem, sed causalitas causæ efficientis est actio: ergò concurrit subiectum ad productionem passionis per veram actionem, & non per eandé, per quam producitur ipsum à generante (vt Bañes asserit) ergò per distinctam; quare per actionem distinctam à generatione, vel creatione procedent. Minorem sic probo. Vera creatio, & vera eductio formæ de potentia materiæ sunt actiones distinctæ realiter, quia creatio nullum potest subiectum præsupponere, eductio verò ex propria natura, & ratione præsupponit subiectum, & circa illud versatur, sed productio animæ rationalis est vera creatio, emanatio verò intellectus, & volútatis ab ea est vera eductio vtriusque de potentia eiusdem animæ: ergò sunt actiones distinctæ realiter, quare non potest anima concurrere per veram efficiẽtiam ad productionem, vel emanationem potentiarum: nisi concurrat per veram actionem realiter distinctam à creatione, per quam fit ipsa à Deo. Minorem sic probo, eductio formæ de

94 potentia materiæ, aut subiecti est dependentia eiusdem formæ à subiecto in esse, & fieri, sed intellectus, & voluntas dependent in esse, & fieri ab anima; in esse quidem, quia non possunt esse sine illa naturaliter; in fieri verò, quia non possunt naturaliter fieri nisi dependenter ab ea tanquam à subiecto, & causa materiali: ergò de potentia eius educuntur. Et eodem modo probatur fieri potẽtias corporeas per actionem distinctam realiter à generatione: cùm hæc sit productio substantiæ, emanatio verò potentiarum eductio earum de potentia eiusdem substantiæ.

Secundo probatur, quia actio non est aliud, quam actualis depen-

dependentia effectus ab agente, sed productio rei, & emanatio proprietatis ab essentia eius sunt plures dependentiæ actuales ab agente realiter distinctæ: ergò plures actiones distinctæ realiter. Minorem sic probo, duæ entitates reales quarum vna non est pars, neque modus alterius, sed ex æquo distinguuntur, non possunt eadem reali dependentia dependere ab agente: ergò neque fieri ab eo eadem actione. Probatur antecedens, quia cùm dependentia effectus ab agente non sit aliud, quam accipere entitatem ab eo, necesse est acceptionem entitatis distinctæ esse distinctam dependentiam, & ideò distinctam actionẽ: ergò non possunt dependere ab agente eadem dependentia, sed diuersa, & proinde nec fieri eadem actione, sed multis. Probatur tandem euidenti exemplo aquæ calidæ reducentis se in pristinam frigiditatem, ex cuius reductione ita arguo: frigiditas amissa emanat naturaliter nunc ab aqua per distinctam actionem, à productione prima eiusdem aquæ: ergò per distinctam actionem emanauit, dum facta fuit aqua, euidens est consequẽtia, quia non tollit distinctionem vnius actionis ab alia simultas temporis, vel instantis, in quo fiunt: cum constet plures actiones eodem tempore, vel instanti fieri posse. Sed antecedens probo, quia euidens est, hoc tempore dependere frigiditatem actu ab agente: cum prius non dependeret: quia non erat, sed actualis dependentia ab agente est actio ergo hoc tempore datur actio, quæ prius non erat, est igitur actio noua, & ideò realiter distincta ab actione antiqua: per quam producta fuit aqua iam non existens, & pari ratione distinctæ sunt actiones, per quas producuntur subiectum, & passio, vel potentia emanans ab eo, licet non sint distinctæ mutationes, quia sola actio, per quam producitur subiectum, potest esse mutatio, actio verò per quam producitur potentia, nec est mutatio, nec esse potest: cum non præsupponat subiectum, sed in eodem instanti ipsum consequatur, imò hac duplici de causa non solet appellari actio, videlicet quia non est mutatio subiecti, sed simplex dependentia ab eo simul, & agente, à quo idem subiectum producitur, & quia per naturalem quandam resultantiam sequitur ex actione, per quam producitur subiectum, atque etiam ab eodem agente, & in eodem instanti temporis naturalis resultantia vocatur. Et propterea acutè satis D. Thom. loco proximè citato asseruit emanationem proprietatum, vel potentiarum à subiecto non esse per aliquam transmutationem; quibus verbis non negauit actionem, quam concessit eo ipso quod docuit esse per veram efficientiam, sed solum negauit actionem, quæ est transmutatio subiecti. Vndè non solum censeo non esse contra Diu. Tho

95

96

asserę

asserere, quod potentiæ, & passiones emanant à subiecto per veram actionem distinctam ab ea, per quam producitur idem subiectum, sed procul dubio ex mente eius. Et ex his constat sensus verborum eius, quæ pro opposita sententia citauimus.

97 Ad argumentum vero alterius opinionis concessa maiori, neganda est minor, quod inter subiectum, & passionem, vel potentiam ab eo procedentem, non mediet actio.

Et ad primam probationem eius distinguendum est consequens, quod substantia agat per se immediatè, & non per accidentia; nam hac actione non dependente ab extrinseco, & naturaliter emanante ab ea, per quam producitur idem subiectū: benè potest agere per se ipsam, præsertim cùm non agat tanquam præcipuum agens, vt in alijs actionibus, sed tanquam virtus, aut instrumentum generantis, nam sicut per se immediatè est virtutis eius ad producendas passiones, & non per superadditum accidens, ita per se immediatè concurrere potest, ac debet: ad alias verò actiones alio modo se habet: cùm sit præcipuum agens, & ideò non potest nisi per accidentia concurrere.

Ad secundum concedendum est talem actionem esse alterationem, non propriam, quæ fit inter qualitates contrarias; sed impropriam, cùm non ita fiat, nec sit mutatio, sed simplex quædam actio. 98 Quod autem dicitur alterationem non posse fieri in instanti, vniuersaliter loquendo falsum est, vt ostendit illuminatio, quæ per se fit in instanti, & est alteratio quædam licet non propria, sicut nec est propria alteratio emanatio passionis: cùm non versetur inter contraria: benè ergò potest in instanti fieri.

Ad vltimam probationem neganda est maior, quod actio præsupponat necessariò causam efficientem, se atque effectu tempore priorem. Quia sol in eodem instanti in quo factus fuit, illuminauit mundum, & etiam est euidens illuminationem esse veram, & realem actionem. Ex hac autem nostra sententia intelligitur, tot esse distinguendas actiones, quot sunt potentiæ, vel passiones procedentes à subiecto, nam cum sint entitates distinctæ realiter à subiecto, & inter se repugnat dependere ab agente eadem dependentia reali, & consequenter eadem actione: tot verò actiones ponere, quot sunt potentiæ, aut passiones procedentes, non est eas multiplicare sine necessitate, imò compellente necessaria ratione.

QVÆSTIO VII.

An vna potentia, vel passio emanet efficienter ab alia.

VT

VT facilius intelligatur quæstio, & breuius ad difficultatem eius perueniamus, adnotandum est ex D.Tho.1.part. quæstion.77. artic. .. & 7. quod licet anima sit vna, plures potentiæ naturaliter emanant ab ea, sicut riuuli plures ab eodem fonte, & cum opera naturæ confusa non sint, sed ordinata per se, plures istæ potentiæ suo ordine emanant ab eadem anima, vna prius, & posterius altera, imò & inter se ordinatæ sunt, ita vt quælibet aliquo modo per se, ac per suos actus cum alijs ordinetur. Diuersos autem ordines earum excogitabiles ad quatuor reducere possumus claritatis gratia, ad quos facile referuntur cæteri. Primus ordo perfectionis est: secundus causæ finalis: tertius durationis, aut temporis: posterior causalitatis efficientis. 99 100

Et in primis quod attinet ad ordinem perfectionis, certum est sic ordinari, vt spirituales sint priores, videlicet intellectus, & voluntas. Secundum locum tenent sensitiuæ: Infimum verò vegetatiuæ. Cuius ratio desumitur ex tribus, videlicet ex perfectiori modo essendi, ex perfectiori modo operandi, seu tendendi in obiectum, atque etiam ex perfectiori obiecto. Quæ omnia absque dubio concurrunt in eis eodem ordine: nam potentiæ rationales habent esse spirituale, & ideò longè perfectius cæteris omnibus ex propria ratione corporeis. Perfectius quoque tendũt in obiectum per actus etiam spirituales, & ideò minus limitatos, & per quos vniuersaliori, ac perfectiori modo attingunt obiectum. Maior etiam obiecti perfectio manifesta est: cum cæteræ potentiæ tanquam corporeæ & per corporeum organum operantes ad certum, ac limitatum obiectũm entis corporei, ac sensibilis solùm possint se extendere: vt visus ad solos colores, & lucem. Eadem autem tria concurrunt in potentijs sensitiuis, prius quàm in cæteris, & ideò secundum locũ perfectionis eis conceditur. Quod ex eo solùm euidenter colligitur, quia cognoscitiuæ sunt, vel cognitionem sequuntur, cũ tamen vegetatiuæ naturali modo sine cognitione operentur eodem modo, ac operantur potentiæ inferiores non vitales; quare necesse est perfectiores illas esse; & propterea vegetatiuas infimum locum perfectionis tenere.

Et ex ordine perfectionis colligitur ordo finalis causæ, nam imperfectiores ordinantur ad perfectiores tanquam media ad finem, cuius gratia à natura sunt constitutæ, & ideò idem ordo, quem secundum perfectionem tenent, tribuitur eis in ratione medij, & finis. Manifestum est enim vegetatiuas ordinari ad sensitiuas, vt per proprias operationes disponant organa sensuum producendo illa ad debitum temperamentum, & 101

augmen

augmentum, & producendo spiritus vitales, imò & animales quibus medijs operantur. Potentiæ verò sensitiuæ ordinantur ad intellectiuas submistrando eis species, sine quibus pro statu saltem animæ in corpore non possunt operari. Ipsæ autem potentiæ intellectiuæ ordinantur ad sensitiuas eas dirigendo in suis operationibus, & tam istæ, quàm illæ ordinantur ad compositum tanquam ad communem omnium finem, cuius gratia à natura sunt institutæ, & ideò compositum se habet quasi domus quædam, vel familia, aut ciuitas benè constituta, in qua inferiores personæ ordinantur, vt superioribus deseruiant, superiores verò vt inferioribus imperent, eosque dirigant in suis ministerijs, & operationibus.

Quantum ad rectum denique ordinem durationis spectat: potentiæ omnes eiusdem compositi, nullum ordinem temporis inter se habent, nec aliqua est prior alia, vel alijs, sed simul sunt omnes, quia in eodem instanti temporis, in quo generatur vi-

102 uens: emanant omnes potentiæ ad ipsum pertinentes, & in eodē instanti habent esse: quamuis in suis operationibus, quædam prius alijs operentur, vt vegetatiuæ prius quàm sensitiuæ, & vegetatiuæ: ac sēsitiuæ prius quā rationales, vt experiētia notū est.

Solum restat ordo naturæ ac dependentiæ secundum genus causæ efficientis, & de hoc solo ordine procedit quæstio; nam quod prædicti tres reperiantur inter potentias modo iam explicato, certum est apud omnes. Dubitamus itaque, an potentiæ, vel passiones per se immediatè emanent ab anima, vt vegetatiuæ, sensitiuæ, atque intellectiuæ, atque etiam

103 singulæ species horum generum, & similiter omnes passiones à subiecto, vt in homine capacitas disciplinæ, admiratio, & risibilitas, vel non omnes per se immediatè, sed quædam medijs alijs, vt illæ, quæ videntur necessariò præsupponere alias in subiecto, vel actus earum, vt voluntas emanet ab anima medio intellectu, sicque de cæteris; eo quidem modo vt sicut prima producitur à generante medio subiecto efficienter concurrerente, ita secūda procedat ab eodē subiecto media prima etiam effectiuè concurrente, & sic tertia media secunda, vel nullum concursum efficientem habeat vna circa emanationem alterius, sed essentia immediatum circa emanationem omnium.

Et prima opinio affirmat eodem modo emanare efficienter secundam potentiam à prima, ac emanat prima à subiecto, vt voluntas ab intellectu, sicque de cæteris. Ita videtur sentire D. Thom. 1. p. q. 77. art. 7. vbi secundum ordinem efficientis docet vnam potentiam emanare ab anima media alia, probatque hac

104 ratione, in his, quæ secundum ordinem naturalem procedunt ab vno,

ab vno, ſicut illud vnum eſt cauſa omnium, ita quod eſt ei propinquius eſt quodam modo cauſa eorum, quæ ſunt magis remota, ſed potentiæ oriuntur ab anima, quæ ideò comparatur ad illas ſicut principium actiuum æquiuocum, atque etiam finale, & conſequenter tanquam quid perfectius ad imperfectiora: ergò inter potentias, perfectiores ſunt propinquiores eidem animæ, & ideò comparantur ad imperfectiores per modum finis, & agentis: vnde ſequitur has eſſe effectus illarum, & ex conſequenti illis medijs tanquam efficientibus emanare ab anima. Secundo probari poteſt ex paſſionibus, quarum vnam demonſtramus à priori per alteram de ſubiecto, vt riſibilitatem per admirationem, & hanc per capacitatem diſciplinæ, ergò vna ſe habet ad alteram, vt cauſa, qua media, atque effectiuè concurrente procedit à ſubiecto.

105 Noſtra tamen ſententia eſt, quod ſi ſtrictè, ac proprie loquendum ſit de emanatione ſecundum ordinem efficientiæ, omnes potentiæ, omnéſque paſſiones per ſe immediatè emanant à ſubiecto, & nulla mediante alia effectiuè concurrente. Ita tenent omnes ferè recentiores (nam ex antiquis nullum ferè reperio, qui dubium hoc in particulari attingat.) Probatur primo, quia ſi vna potentia emanat effectiuè ab altera, vel perfectiores emanabunt medijs imperfectioribus, vel ex oppoſito imperfectiores medijs perfectioribus, ſed vtrumque eſt impoſſibile: ergò talis ordo emanationis ſecundum efficientiam impoſſibilis eſt. Probatur minor, quia cauſa efficiens æquiuoca eſt perfectior ſuo effectu: ergò repugnat perfectiores emanare ab anima medijs imperfectioribus effectiuè concurrentibus, nam iam daretur cauſa perfectior effectu. Quod ſic vrgeri poteſt, ſi ita emanaret, euidenter ſequeretur imperfectiores potentias, & paſſiones propinquiores eſſe ſubiecto, quam perfectiones, quod manifeſtã continet repugnantiam, quia cum ſubiectum ſit quaſi fons, à quo emanant omnes, & ideò omnium perfectiſſimum, non poteſt, non eſſe perfectius, quòd magis ei appropinquat, & proximus ab eo emanat. 106 Quod verò non emanent imperfectiores medijs perfectioribus effectiuè concurrentibus ſic probo. Imperfectiores ſunt priores ordine generationis, & temporis, vt docet expreſsè D.Thom. in eodem articulo 7. atque etiam art. 4. eiuſdem quæſtionis, quia natura procedit ab imperfectioribus, ſed quæ ſunt generatione priora, ſunt priora ſecundum eſſe exiſtentiæ, quia quod prius generatur, prius exiſtit: ergò prius habent eſſe imperfectiores potentiæ, quàm perfectiores, & proinde non poſſunt illis medijs effectiuè concurrentibus produci, quia quod poſterius ha-

bet esse, non potest esse efficiens causa eius, quod prius fit, ac prius habet esse. Secundò, quia si non omnes potentiæ emanant per se immediatè ab anima, sed quædam medijs alijs, sequitur nec dependere omnes immediatè ab anima in suis operationibus, sed quasdam medijs alijs. Probatur consequentia, quia ideò dependent ab anima in suis operationibus, quia sunt virtutes eius ad operandum ordinatæ, sed non sunt omnes virtutes eius proximæ, sed medijs alijs, sicut nec immediatè omnes, sed quædam medijs alijs ab ea emanant, ergò nec dependent omnes immediatè ab anima, nec possunt operari sine dependentia ab his, quibus medijs emanant.

Consequens autem secundum vtramque partem est falsum: secundum priorem quidem, quia quælibet potentia vitalis est virtus animæ ad eliciendā operationem vitalem, sed sola anima est principium totius vitæ, ergò ab ea dependet omnis potentia vitalis immediatè: non ergo media alia. Quod verò imperfectiores potentiæ non necessariò dependeant in suis operationibus à potentijs perfectioribus; manifestum est, quia nec potentiæ vegetatiuæ dependent à sensitiuis: cum reperiantur sine illis in plantis, nec sensitiuæ ab intellectiuis; cùm reperiantur sine illis in brutis: imo in eodem homine possunt sensus operari sine dependentia ab intellectu, & voluntate; inter sensus quoque non reperitur talis dependentia, quia nec visus ab auditu, nec iste ab olfactu, aut gustu, imò neque vllus sensus externus operatur cum dependentia ab internis: ergò benè probatur à posteriori, quod neque in suo esse talem dependentiam habebit, & propterea non emanabunt potentiæ istæ imperfectiores à perfectioribus, vel ab anima eisdem medijs effectiuè concurrentibus.

107

108 Hæc autem nostra sententia non est vllo modo contra mentem D. Thom. quia licet verba eius primo aspectu videantur contraria, si diligentius expendantur, contraria non sunt; non enim asserit D. Tho. perfectiores potentias esse principia effectiua imperfectiorum, sed quodammodo esse causam earum, per modum principij effectiui; similitudinem igitur tantum effectiuæ emanationis voluit eis concedere, non veram emanationem effectiuam vnius ab altera. Quod ex duobus, quæ asserit ibidem, planè colligitur; nam primò asserit sensum esse quandam participationem deficientem intellectus, & ideò secundum naturalem originem quodammodo esse ab intellectu. Secundo quod asserit, est imperfectiores potētias esse principia susceptiua, seu subiecta perfectiorum, vt sensus respectu intellectus, quia cum recipere sit quid imperfectum, omne imperfectum

fectum respectu perfectioris habet modum receptiui; neutrum verò illorum potest veram causalitatem efficientem significare, sed solam similitudinem, vt verba ipsa ostendunt: imò nec secundum potest significare veram causalitatem materialem, sed solam similitudinem, quia sensus non potest esse subiectum, cui inhæreat intellectus.

109 Quod vt melius intelligatur adnotare oportet, quòd cùm ab eadem anima proueniant omnes gradus essendi compositi, tam vniuersales, quàm particulares, ita se habeant inter sese, vt gradus vniuersalior sit quasi materia, ac potentia respectu inferioris, quia habet rationem imperfecti, & contrahibilis, seu determinabilis per illum, eo modo quo materia determinabilis est per formam; gradus verò inferior se habet vt forma, quia cōtrahit, ac determinat superiorem, vnde fit, quòd sicut inter materiam, & formam datur mutua ratio prioris, & posterioris in diuerso genere causæ; ita inter prædictos gradus ratione nostra distinctos: vt in homine gradus substātiæ, corporis, viuentis, sensitiui, & rationalis, ita se habent, vt superiores habeant rationem materiæ, ac potentiæ respectu inferiorum, & inferiores rationem formæ, quia illi habent rationem perfectibilis, & determinabilis; isti vero rationem perficientis, ac determinantis; & ideò vniuersaliores concipiuntur tanquam priores in genere causę materialis, posteriores verò tanquam priores in genere causæ formalis, & quia forma habet rationē actus, atque perfecti, & efficiens causat, in quantū est actus, sic enim habet rationē perfecti, propterea gradus inferiores habent modū, & similitudinē principij actiui, nā & ipsa forma principiuū actiuū est respectu operationū, & simili modo se habent potentiæ: nā illæ quæ consequuntur gradus essendi, vniuersaliores dicuntur, etiā priores in genere causę materialis respectu potentiarū: quæ sequūtur gradus inferiores, vt potentiæ vegetatiuæ, quæ sequuntur gradum viuentis, dicuntur priores sensitiuis in hoc genere causæ; atque etiam sensitiuæ, quæ sequuntur gradum animalis respectu rationalium, quæ sequuntur gradum rationalitatis; & ex opposito potentiæ consequentes gradum inferiorem, sunt priores in genere causæ formalis, & habent similitudinem principij actiui respectu earum, quæ consequuntur gradus superiores, vt sensitiuæ respectu vegetatiuarū, & rationales respectu harum, & illarum, & cōsequenter dicuntur istæ emanare ab illis per modum principij actiui, sed esse quasi subiecta earū, non tamen esse vera principia effectiua, nec vera subiecta, sed similitudinem vtriusque habere: Et hæc doctrina continet germanum sensum Diu. Tho. vt legenti articulum citatum cōstabit, & ostendit nostram

110

111

sententiam de vera efficientia loquentem non esse contra mentem eius, sed valde ei consentaneam.

Et ex his solutum est argumentum D. Thom. vel certè explicatus sensus eius, quia non intendebat probare propriam efficientiam, sed quandam similitudinem eius, quæ sufficiebat, vt intelligeretur ordo emanationis potentiarum ab anima.

Ad secundum concedendum est antecedens, quod vna passio demonstretur per alteram à priori, sed neganda est consequentia, quod tanquam per causam efficientem. Nam in primis demonstratur tanquam per causam finalem, quia priores, ac perfectiores sunt fines posteriorum, atque imperfectiorum. Præterea cum perfectiora, vt talia, sint natura priora imperfectioribus, vt docet Aristoteles in Postprædicamen. cap. de priori, quodammodo sequitur, perfectiores potentias posse à priori demonstrare imperfectiores: quod habent etiam ex eo, quod ratione suæ perfectionis propinquiores sunt essentiæ, licet tanquam ab efficiente æquè immediatè omnes emanent.

APPENDIX

DVBIVM.

De subiecto potentiarum vitalium.

TRiplex Genus causæ docuit D. Thom. exercere subiectum respectu passionum, vel potentiarum 1. p. q. 77. art. 6. ad 2. finalis, efficientis, & materialis: finalis quidem, quia potentiæ 113 sunt propter animam, videlicet, vt per operationes per eas elicitas se perficiat. Genus verò efficientis causę exercere animam, & quoduis aliud subiectum ostendimus in emanatione passionum, & potentiarum. Nunc verò explicandum restat genus causæ materialis.

Pro eius vero explicatione adnotare oportet, potentias vitales duplices esse, quædam sunt organicæ, illæ quidem, quæ per organum corporeum operantur, vt sensus, & istæ sunt corporeę, & in subiecto corporeo inhærentes, nempe in aliqua parte determinata corporis, quæ vocatur organicą, vt visus in oculis. Aliæ sunt potentiæ, quæ non operantur per organum corporeum, nec proinde in eo recipiuntur, & tales sunt rationales, quarum subiectum proximum & adæquatum est anima rationalis. Ex quibus sequitur potētias organicas corrumpi in morte cuiuslibet viuentis, quia corrumpitur organum, quod est proprium subiectum earum: potentias verò immediatè inhærentes animæ, atque in ea sola, quales sunt rationales, destructo

compo

composito permanere, sicut permanet anima ipsa. Ita loquendum est de subiecto potentiarum, & permanentia, vel corruptione earum corrupto composito. Sed qui eas non distinguūt realiter ab anima, sed sola ratione formali, vt Scotus, & sectatores eius, concedere tenentur permanere in anima separata omnes potentias sensitiuas, & vegetatiuas, & expresse id concedit Scotus loco nuper citato. Quo autem pacto sic permanentes non operentur, difficile explicare possunt; nam licet dicant ideò non operari, quia non permanent organa, quæ necessaria sunt ad receptionem specierum; Hoc non satisfacit, quia cum immediatè sint in anima, tanquam in subiecto, vel potius realiter sint anima ipsa, non videntur operari organa per illas, sed anima immediatè, sicut nos dicimus de potentijs rationalibus, intellectu, & voluntate eo ipso, quod tenemus proximè inhærere animæ tanquā proprio subiecto; nam eo ipso sequitur non esse in organo corporeo immediatè, & ideò non operari per illud, sed animam immediatè per ipsas, & propterea separata à corpore per eas operari sine vlla indigentia organorum. Ex quo apparet falsum esse fundamentum, videlicet, quod identificentur cum anima. Testimonia verò, atque rationes, quas affert idem Scotus in 2. dist. 17. q. 3. ad probandum omnes potentias sensitiuas, & vegetatiuas permanere in anima separata nullius momenti sunt, nec vllam penitus difficultatem continent, & ideò consultò eas omitto. 113

QVÆSTIO VIII.

An vnitas, ac distinctio specifica potentiarum vitalium desumenda sit ab actibus, & obiectis earum.

DVplicem causam potentiarum vitalium ex professo discussimus in præcedentibus, efficientem, videlicet, & materialem. Sed quia perfecta notitia cuiuslibet rei dependet ex quatuor generibus causarum, agendum restat de causa formali, atque finali, nam & si potentiæ, quia accidentia sunt, non componantur ex materia, & forma, vt ex partibus intrinsecis, nihilominus ab aliquo debent speciem sumere, quod sit quasi forma, & finis earum, de quo quærit titulus quæstionis, an sit actus, vel obiectum, aut vterque simul. 114

Et circa hanc quæstionem fuit prima opinio Scoti in 1. dist. 16. quæst. vnic. asserentis, quod quamuis à posteriori cognoscamus nos vnitatem, & distinctionem specificam potentiarum

per actus, quos eliciunt circa obiecta propria, intrinsecam tamen speciem non ab his extrinsecis desumunt, sed ex proprijs, atque absolutis, intrinsecisque differentijs, sicut res aliæ. Ita etiam sentiunt Philopon. Apolin.& Paul.Venet.2.lib.de anima ad text.33. Tienens. ad text.29. Iandunus.q.7.& alij. Probant, quia potentiæ sunt entitates absolutæ: ergò habent essentiales differentias absolutas: per quas species earum constituuntur,& distinguuntur,non ergò per ordinem,vel respectum ad actus,& obiecta,cùm tam actus,quàm obiecta sint eis extrinseca.

115 Secundo probari potest hoc modo;dari possunt potentiæ specie distinctæ habentes actus, & obiecta eiusdem speciei; ergò non potest sumi distinctio specifica earum ab actibus, & obiectis. Antecedens probo,quia potentiæ visiuæ hominis,& leonis distinguntur specie: cum oriantur ab animabus, & animalibus specie diuersis, sed vtraque versatur circa idem obiectum visibile, & ideò visiones vtriusque eiusdem speciei sunt: ergo potentiæ specie diuersæ habent actus, & obiecta eiusdem speciei. Probatur tandem, quia eadem potentia habet actus, & obiecta diuersa; ergò nec vnitas, nec distinctio earum potest sumi ex vnitate, vel distinctione actuum,vel obiectorum. Probatur antecedens,quia in intellectu diuersi actus sunt principiorum, & scientiæ, opinionis, & fidei, non solùm materiali ratione, sed formalissima:cum distinguantur per diuersa media assentiendi, quæ sunt immediata veritas principiorum, demonstratio, ac probabilis ratio, & testimonium. Et vrgeri potest, quia actus sunt posteriores potentijs, cum sint effectus earum; ergò non potest potentia ab eis speciem capere. Probatur consequentia, quia non solum actus,sed respectus ad illos præsupponunt potentiam in sua specie constituam.

Secunda opinio affirmat *potentias tam vitales, quam eis inferiores sumere vnitatem, ac distinctionem specificam ex actibus, & obiectis.* Ita D.Thom.expresè 1.p.q.77.artic.3.quem sequuntur sui omnes,Caiet.& Bañ.ibidem. Ferr.2.lib.de anima quæst.9.& omnes interpretes Arist.tam recentiores quam antiqui ad textum 33.huius libri,præsertim Alex.Aphrodis. Ægidius,& Nim-

116 phus,éstq; cõmunis,& vera. Probatur testimonio Arist.c.4. huius lib.text.33.vbi acturus de potentijs animæ vegetatiuæ asserit, primo sibi agendum esse de actibus, & obiectis earum,quia non possunt, nisi per hæc extrinseca definiri; ergo sentit habere intrinsecum ordinem ad illa. Probatur consequentia, quia non potest explicari per definitionem essentia potentiarum,nisi positis in ea actibus & obiectis; ergò ordo, seu habitudo ad illa essentialis est potentijs, à qua proinde desument vnitatem,

ac distin

ac distinctionem specificam. Et si dicas solum sentire Aristot. per actus, & obiecta cognosci, ac definiri quo ad nos. Probatur hoc esse falsum, & verbis eiusdem Aristotelis contrarium, quibus asserit ad inuestigandam, vel tradendam cognitionem scientificam potentiarum, prius esse assignandas definitiones earum, quas assignare impossibile est, nisi cognitis prius actibus, atque obiectis earum tanquam prioribus: sed cognitio scientifica innititur veræ definitioni explicanti naturam rei, ergò hanc sentit Aristoteles non posse tradi, nisi per actus, & obiecta potentiarum, & ex consequenti essentialem esse potentiis ordinem ad illa.

Probatur deinde ratione, quia potētiæ sunt quasi instrumenta animæ naturaliter ordinata ad tales actus eliciendos circa talia obiecta; ita vt pro diuersis actibus, & obiectis diuersæ sint à natura tributæ potentiæ viuentibus, atque etiam inferioribus substantiis; ergò ex sua natura, atque ratione intrinseca ordinantur ad actus, & obiecta, & pro illorum diuersitate diuersa sunt. Probatur consequentia ex instrumentis artium: nam diuersæ artes, diuersa postulant instrumenta, & hæc diuersa sunt inter sese, quia diuersis actibus deseruire apta sunt, vt patet de instrumentis fabri ferrarij, & pictoris, intrinseca igitur est habitudo instrumentorum cuiuslibet artis ad vsum, atque exercitium illius artis, & consequenter ad actus, & obiectum eius, & per diuersam hanc habitudinem distinguuntur specie. Pari ergò ratione de instrumentis naturalibus, qualia sunt potentiæ, fatendum est talia esse à natura instituta pro talibus actibus circa talia obiecta elicienda, & consequenter essentialem eis esse habitudinem ad illa, & per habitudinem diuersam distingui specie. Secundo, ordo, seu habitudo ad proprium finem, cuius gratia res constituta est, pertinet ad essentiam eius, vt si de homine loquamur, essentialis est ei capacitas beatitudinis in operatione consistentis: sed operatio circa tale obiectum est finis, cuius gratia constituta est à natura potentia; ergò habitudo ad illam est ei essentialis. Minorem probo, quia potentiæ datæ sunt animæ gratia operationum, nempe vt per illas eliciat operationes circa obiecta (ad alterum enim finem eis non indigebat) intendit igitur natura per potentias operationes circa obiecta; quare istæ erunt proprius finis, in quem sua natura ordinantur.

117

118

Hæc autem sententia non est sic intelligenda, vt ab actibus, & obiectis sumatur vnitas, & distinctio potentiarum, quasi actus ipsi, vel obiecta sint de essentia earum: nam cum actus, & obiectum sint res aliæ, nō solùm distinctæ à potentiis sed alte-

119

rius prædicamenti, non possunt essentiales eis esse, sed prorsus sunt eis extrinsecæ. Sed habitudo, seu respectus ad actus, & obiecta intrinsecus, atque essentialis est potentiis, & in propriis differentiis essentialibus earum importatus. Potentiæ itaque qualitates absolutæ sunt in secunda specie qualitatis collocatæ, non tamen ita sunt absolutæ, quin includant intrinsecum respectum ad actus, & obiecta in propriis differentiis: eiusmodi autem respectus non sunt relationes prædicamenti ad aliquid: sed cùm sint de essentia absolutorum, ad speciem, & prædicamenta eorum pertinent.

Sed adhuc est adnotandum secundo ex D. Thom. 1. part. q. 77. artic. 3. duplicem esse potentiam, actiuam, & passiuam: actiua est illa, quæ sine passione, aut receptione præcedente operatur, vt nutritiua, & generatiua. Passiua verò potentia non dicitur talis in hac parte, quia solùm sit ad patiendum, vel recipiendum, hæc enim purè passiua est, & non vitalis, vt potentia materiæ ad recipiendam formam: sed passiua vocatur, quia actionem eius præcedit passio, non quidem propria (quam corruptiuã vocant) sed pro sola receptione etiam perfectiua subiecti, & talis est omnis potentia cognoscitiua, siue sensitiua, vel intellectiua sit. Vtraque autem potentia respicit actum, & obiectum diuerso tamen modo: nam potentia actiua respicit illud tanquam finem, vel terminum per eam productum, vel etiam tanquam materiam circa quam operatur, quo pacto asserit Aristoteles, cap. 4. huius libri alimentum esse obiectum potentiæ nutritiuæ, quæ etiam habet pro obiecto per modum finis, aut termini producti partialem substantiam viuentem. Potentia verò passiua potius respicit obiectum tanquam principium motiuum, seu effectiuum ad operandum. Vtraque igitur suo modo habet intrinsecam habitudinem, seu respectum ad actum, & obiectum: sed actum respicit proximè, & quasi remotè obiectum, vtrumque verò per se, & essentialiter, & ideò per ordinem ad vtrumque sumit vnitatem, & distinctionem specificam.

110

111 Ad primum argumentum oppositæ sententiæ distinguenda est maior, quod potentiæ sint entitates absolutæ: nam si velit omnino esse absolutas sicut substantia; ita vt nullum prorsus respectum transcendentalem, aut secundum dici in sua essentia importent, falsa est: si verò intelligatur esse accidentia, aut entitates absolutas: ita vt non sint relatiua prædicamenti ad aliquid, nihil præter relationem essentialiter importantia, verum est: sed nihil probat contra nostram sententiam, quia licet sint entitates prædicamenti absoluti, imperfectæ quidem, & quarum

& quarum essentia per quosdam respectus intrinsecos ad actus, & obiecta completur.

Tertium argumentum priusquàm secundum soluendum est, cui hac distinctione fit satis, actus alicuius potentiæ duplices sunt adæquati, atque inadæquati, actus adæquatus est vltra quem non se extendit potentia: sed ad illum tantum, hoc est, non ad alterum diuersæ rationis: sed omnes, quos habere potest eiusdem sunt rationis specificæ, vt generatio hominis censetur actus adæquatus potentiæ generatiuæ eius, quia licet plures possit habere actus generandi, omnes sunt eiusdem rationis specificæ, sicut homines ipsi, quos potest generare: actus verò inadæquatus est vltra quem potest se extendere potentia, hoc est, ad alterum diuersæ speciei, & dicuntur inadæquati, quia nullus per se adæquatur potentiæ: & tales sunt, quos potest habere intellectus, nempe principiorum, & scientiæ, fidei, & opinionis, nullus enim horum per se adæquatur potentiæ: sed vltra eum potest se extendere ad alterum diuersæ rationis specificæ. Dum ergo dicimus potentiam sumere speciem ab actu, de adæquato intelligimus, non de inadæquato; adæquatum verò constituere censentur inadæquati omnes secundum vniuersalissimā rationem adæquatā potentiæ in qua conueniunt considerati, & hæc ratio sumitur ex modo, quo eliciuntur à potentia sub tali ratione immutationis ab obiecto, vt inferius explicabitur. Aliud verò quod additur, videlicet actus esse posteriores potentiis tanquam effectus earum, distinguendum est: nam in genere efficientis causæ verum est, falsum verò in genere causæ finalis, quia in eum finem concessa est potentia subiecto: vt per eam eliciat tales actus, per quos se perficiat, quare actus est finis potentiæ: & cùm causa finalis sit prior efficiente, ac cæteris, priores sunt actus potentiis: ideò, per ordinem ad illos speciem accipiunt.

122

APPENDIX
DVBIVM.

An potentia visiua hominis, & leonis distinguantur specie.

Secundum argumentum dubium illud tangit, an potentia visiua hominis, & leonis sint diuersæ speciei, vel eiusdem. Cui respondet Caiet. 2. lib. de anim. cap. 10. in principio, & 1. p. q. 77. artic. 1. vbi eum sequitur Bañez in solutione ad 1. dubio 2. quod istæ potentiæ possunt dupliciter considerari, videlicet vt proprietates diuersarū specierum, & hoc modo sunt diuersæ

ſpeciei, aut in ordine ad actum, & obiectum viſibile; quo pacto ait eſſe eiuſdem ſpeciei. Hæc tamen ſententia probatur falſa, 113 primò, quia ſpecies potentiarum, vt potentiæ ſunt, ſumitur ab actibus, & obiectis, ad quos per ſe ordinantur: ergò ſi hoc modo ſunt eiuſdem ſpeciei, vt conceditur, repugnat diſtingui ſpecie in ordine ad principia. Quia etiam in ordine ad principia ſunt potentiæ ab eis emanantes pro talibus actibus eliciendis circa talia obiecta: ergò ſi vt potentiæ ſunt eiuſdem ſpeciei, non poſſunt in ordine ad principia diſtingui ſpecie. Secundo, entitas potentiæ non habet aliud, quàm eſſe inſtrumentum naturale animæ in ordine ad finem operandi circa obiectum, & huius rei gratia emanat ab anima; ergò vnicam habet ſpeciem ex ordine ad actum, & obiectum deſumptam, & non aliam ex emanatione à tali principio: cùm ex emanatione ab eo, nihil aliud habeat quàm eſſe inſtrumentum vitale ad talem actum, & obiectum ordinatum. Apertè ergò falſum eſt, & ſine fundamento aliam ſpeciem ei tribuere ex emanatione à principio; quare ſi in ordine ad actum, & obiectum ſunt eiuſdem ſpeciei viſus hominis, & leonis, non poſſunt ex alia conſideratione diſtingui ſpecie. Et tandem, quia ex emanatione à diuerſo principio, non benè colligitur diſtinctio ſpecifica earum, cùm non emanent ab eo, vt diuerſo ſpecie: ſed vt idem genere; nam potentia viſiua hominis non emanat ab anima rationali, vt rationalis eſt, vel ab homine, vt eſt homo: ſed ab anima, vt ſenſitiua, & ab homine ſecundum naturam ſenſitiuam: ſed anima rationalis, vt ſenſitiua non diſtinguitur ab anima leonis, etiam vt ſenſitiua, nec homo, & leo, vt ſunt animalia: ſed ſub tali gradu tam animæ, quam compoſita ſunt eiuſdem rationis genericæ; ergò principium à quo emanant, vt tale eiuſdem rationis eſt; quare falſum eſt, quod emanent à diuerſo principio, & quod ex ordine ad diuerſum principium, à quo emanant, diſtinguantur ſpecie.

Ad primum argumentum negandum eſt antecedens, quod dari poſſint potentiæ ſpecie diſtinctæ, quę verſentur circa idem obiectum formale, & habeant actus eiuſdem ſpeciei, & cùm hæc habeant potentia viſiua hominis, & leonis, falſum eſt, quod vllo modo diſtinguantur ſpecie.

QVÆSTIO IX.

Quonam modo aſſignari debeat cuique potentiæ actus adæquatus, propriúmque obiectum, per quod diſtinguatur ſpecie ab aliis.

124 EX definitis quæstione præcedente solum in communi constat à quónam vnitas, & distinctio specifica potentiarum desumenda sit, non verò in particulari: quænam potentia sit distincta specie ab alia. Ideò explicare oportet, quonam modo assignandus sit cuique potentiæ proprius actus adæquatus, propriúmque obiectum: per quæ specie distincta ab aliis intelligatur, hoc enim valdè difficile est, & ideò specialem quæstionem postulat. Et priusquam diuersa autorum placita afferamus, excludi debet modus quidam dicendi Ianduni vbi suprà asserentis, pro distinctione reali obiectorum circa quæ versantur potentiæ specie, distinguendas esse. Vnde ait tot distingui potentias visiuas, quot sunt colores diuersi, & sic de cæteris. Quod satis apertè falsum esse constat in potentiis spiritualibus, nempe intellectu, & voluntate, quas nemo multiplicat, & tamen versantur circa innumeras penè entitates diuersas, pro quarum diuersitate si multiplicandæ forent iuxta regulam huius autoris, innumeros penè oporteret intellectus, innumerásque voluntates in singulis hominibus ponere.

125 Hoc igitur modo dicendi excluso, aliam regulã ponit Tolet. pro distinctione singularum potentiarũ, quæst. 8. huius libri sic inquiẽs. Quotiescumque dubitamus de aliquibus actibus, an pertineant ad eandem potentiam, vel diuersæ sint pro singulis potentiæ distinguendæ, considerandum est, an eo ipso, quod ab aliquo eorum impeditur subiectum, propter læsionem organi, vel aliud impedimentum eo ipso priuetur cæteris, vel non: sed etiam si ab illo vno eliciendo impediatur: nihilominus possit cæteros eliceere. Et si modo priori res se habeat ad eandem potentiam iudicandum est pertinere omnes, & per rationem omnibus communem, tanquam sibi adæquatam distingui specie à cæteris potentiis. Si verò modo posteriori, ad diuersas potentias pertinebunt. Hanc tamen regulam nec omninò certam, nec firmam iudico, propter duo. Primum est, quia inter obiecta eiusdem potentiæ constat quædam esse excellentiora, ac perfectiora aliis, vt lux inter obiecta visus, & inter colores albedo, & ex alia parte ratione sensibilis communis, cui adiungitur necessariò proprium, vt percipi possit, contingit quædã esse minutiora, quædam etiam magis proportionata debilitati, aut imperfectioni potentiæ, vt contingit in intellectu, respectu cuius quędam sunt veritates vniuersaliores, & quasi omnibus peruiæ, quas ideò rudes etiam homines facile percipiunt; ob quas causas aliquando contingit potentiã visiuam, aut intellectiuam nõ posse percipere quædam visibilia, aut intelligibilia: cùm tamen possit alia, & nihilominus ad easdem potentias indicantur

pertinere

pertinere omnia; fallit ergò regula assignata. Præterea in potentijs subordinatis videtur manifestum, quia eo ipso, quod aliquis priuatur actibus sentiendi, necesse est priuari actibus
126 intelligendi: cùm nihil possit intelligere anima informans corpus, nisi medijs sensibus, & eo ipso, quo priuatur, vel impeditur ab actibus externorum sensuum, necesse est priuari actibus sensuum internorum. Et tandem eo ipso, quod priuatur, vel impeditur ab actibus intellectus, necesse est priuari actibus voluntatis, & tamen constat intellectum, & voluntatem, sensus, & intellectum, atque etiam sensus externos, & internos esse distinctas potentias: ergò regula assignata non est sufficiens ad cognoscendam distinctionem potentiarum.

Nostra sententia duo asserit, primum, *ad desumendam vnitatem, ac distinctionem specificam potentiarum præsupponendam esse distinctionem genericam superius explicatam ex diuerso modo operandi, aut tendendi in obiectum.* Videlicet ex determinatione ad vnum sine cognitione, qui modus si à principio vitæ, quod est anima, non procedat, constituit genus potentiarum vitalibus inferiorum, si vero à principio vitæ, constituit infimum genus potentiarum vitalium. Modus verò operandi cum cognitione
127 sensitiua constituit secundum genus potentiarum sensitiuarũ, & modus intellectiuæ cognitionis constituit tertium, modus verò operandi per modum attractionis ab obiecto per cognitionem proposito, constituit quartum potentiarum appetitiuarum. Et tandem modus operandi in ordine ad locum supposita cognitione, & appetitu, constituit genus potentiæ motiuæ secundum locum, in viuentibus quidem corporeis, nam de spiritibus alia erit fortè ratio. Hæc distinctio generica potentiarum secum affert, vel simul probat distinctionem realem earũ, quia non est possibile, in creaturis præsertim corporeis adeò limitatis ex sua inferiori conditione eandem substantiam per vnum, atque idem instrumentum reale modos adeò diuersos operandi exercere, sed pro singulis singula postulat instrumenta, seu potentias distinctas, vt ex instrumẽtis artis probauimus.

Secundum quod asserimus est *potentias distingui specie sub eodem genere per obiecta formalia diuersa, hoc est secundum specialem modum mouendi, aut immutandi potentiam desumpta.* Hæc est enim vltima ratio formalis obiecti sub qua potentia versatur circa illud, & ideò per actum, qui versatur circa obiectum di-
128 uersum, hoc est, diuerso modo immutans potentiam, distingui debent potentiæ specie. Itaque idem modus immutandi, seu mouendi potentiam constituit obiectum sub vna, & eadem ratione formali obiectiua adæquata postulans vnam, & eandem
poten

potentiam circa illud operantem: vnde fit, vt omnia obiecta, quibus conuenit talis ratio motiua potentiæ, pertineant ad eandem potentiam, quantumcunque diuersa sint specie, vel genere secundum proprias naturas. Nam secundum eas accepta materialia obiecta censentur, nec ad potentiam pertinent, nisi vt sub tali ratione motiua, aut immutatiua accipiuntur, quæ si vna, & eadem sit, omnia illa obiecta quantumlibet diuersa secundum proprias naturas, vt sub ea contenta censentur eiusdem rationis, & propterea possunt, ac debent ad eandem potentiam pertinere. Hanc autem rationem 129 motiuam, aut immutatiuam potentiæ prius explico. Deinde probabo per illam esse distinguendas potentias. Explicatur autem in sensibus, & intellectu hoc modo, ratio immutatiua obiecti visibilis est, quod aptum sit tali modo vniri potentiæ visiuæ ad eliciendam simul cum ea visionem, videlicet per aliquam extrinsecam illuminationem sui ipsius aut medij, per aliquod medium extrinsecum, & cum alijs conditionibus huic sensui propriis, ex quibus intelligitur specialis modus, quo visibile aptum est immutare visum, diuersus à modo, quo sonus immutat auditum, & alia obiecta immutant alios sensus, qui in intellectu non est minus manifestus. Nam intellectus animæ in corpore existentis aptus est immutari ab obiecto per phantasmata, & ideo quæcunque obiecta materialia conueniunt sub hac ratione formali immutandi intellectum, & propterea ad eandem potentiam intellectiuam pertinere debent. Hæc autem ratio formalis obiectiua immutandi potentiam in primis eò est vniuersalior, & plura, ac magis diuersa obiecta materialia comprehendit, quo perfectior est potentia, hoc est, minus materialis, quia materialitas limitat potentiam. Deinde quælibet 130 particularis ratio immutatiua vna est vnitate speciei atomæ, vt oportet ad constitutionem vnius potentiæ specificæ, & sub illa conueniunt omnia obiecta, conuenientia etiam atomæ speciei, quamuis contingat secundum proprias naturas esse genere, aut specie diuersa, quia talis conuenientia obiectiua, quasi ratio extrinseca eorum est, & ideò non tollit diuersitatem intrinsecam naturarum.

Ab hac igitur ratione formali obiectiua, aut immutatiua potentiæ, & ab actu, qui circa illam versatur desumenda est distinctio specifica potentiarum. Quod sic probo; potentia specificatur ab actu, & obiecto, vt probauimus, non ab obiecto materiali, cùm euidenter constet eandem potentiam versari circa plura, atque diuersa obiecta materialia, ergò ab obiecto formali, & actu, qui circa illud versatur, sed ratio formalis obiectiua est ra

est ratio immutandi potentiam: ergò ab ea sumitur species, & per diuersas rationes immutandi distinguentur specie potentiæ, & ex consequenti per actus, qui circa illas versantur. Minorem probo, quia cætera per se patent, obiectum comparatur ad potentiam passiuam, tanquam principium motiuum aut immutatiuum eius (vt quæstione præcedente ostendimus distinguentes potentias actiuas, & passiuas) ergò ratio formalis obiectiua est ratio mouendi, aut immutandi potentiam: & diuersa ratio immutandi est diuersa ratio formalis obiectiua, & adæquata quidem: cùm comprehendat omnia, quæ possunt immutare talem potentiam, & ab ea percipi. Secundo, quia potentia sumit speciem ab actu formali, & adæquato, tanquam ab aliquo priori se: cùm sit finis eius, & actus est talis speciei ratione obiecti prioris eodem actu, atque potentia, vt docuit expressè Aristotel. cap. 4. huius libri in principio: ergò de primo ad vltimum species potentiæ sumitur ab obiecto, in quantùm tribuit speciem formalem, & adæquatam actui: vt quid prius eodem actu, & potentia, sed totum hoc habet obiectum vt immutatiuum, aut motiuum eiusdem potentiæ: ergò ab eo vt tali sumit potentia speciem, & ex diuerso obiecto, vt immutatiuo distinctionem specificam. Probatur minor, quia tale obiectum, tali modo immutans potentiam est principium determinans ipsam ad actum talis speciei, & prius vtroque videlicet actu, & potentia: cùm sit finis eorum, vt per se est manifestum.

131

Ex quibus infero non esse necessarium ad distinguendas specie potentias, prius, vel aliunde probare distinctionem realem earum, vt recentiores quidam docent, seu si rectè probetur distincto specifica ex actu, & obiecto formali iuxta mentem Aristotelis, & D. Thomæ, (generica etiam distinctione præsupposita) vt probata à nobis est per diuersam rationem motiuam, seu immutatiuam potentiæ, simul probatur efficaciter distinctio realis. Itaque concedimus non posse assignari singulis potentijs proprios actus adæquatos, propriaque obiecta formalia adæquata, à quibus sumatur distinctio specifica earum, nisi distinguantur realiter eædem potentiæ, & ideò nec poterit probari distinctio specifica, nisi probetur realis quia eo ipso quòd idem realiter sint, quantumcunque assignentur diuersi actus, & obiecta formalia, facilè negari potest distinctio specifica potentiarum, si dicatur actus illos inadæquatos esse, illáque obiecta formaliter diuersa etiam inadæquata, ab actibus verò; & obiectis inadæquatis, quia quasi partiales sunt, non potest distinctio specifica sumi; vnde eadem potentia plures actus inadæquatos elicere potest circa plura, ac diuersa obiecta formalia

132

lia inadæquata. Negamus verò hanc distinctionem realem prius esse probandam, vel alio medio proprio distincto, aut præsupposito, sed si recte assignetur distinctio actuum & obiectorum potentijs eiusdem generis, eo ipso probari vtrumque, videlicet distinctionem specificam, & realem. Et ratio, quæ me 133 mouet ad id asserendum, in primis est, quia si non probaretur vtrumque ex debita assignatione actus, & formalis obiecti, insufficiens esset doctrina Aristotelis asserentis potentias distingui specie per diuersos actus, diuersaque obiecta nulla prorsus mentione facta distinctionis realis. Quod si non sufficit distinctio specifica actus, & obiecti, nisi probata prius distinctione reali insufficienter assignasset modum eas distinguendi. Moueor secundo, quia præsupposita distinctione generica, aut vnitate, ex eodem, vel diuerso modo operandi de sumenda, & assi- 134 gnata obiectorum diuersitate sub diuersa ratione motiua, aut immutatiua potentiarum, ac diuersitate actuum sub diuersis rationibus motiuis tendentium in ipsa, efficaciter satis probatur distinctio realis potentiarum simul cum specifica ita vt locum non habeat subterfugium illud de diuersis actibus, & obiectis inadæquatis, quia specialis ratio immutatiua ex se est adæquata speciali potentiæ, & ex se eam postulat, & ex se includit realem distinctionem, quod nō solum ostenditur in potentijs vniuersalioribus intellectus, & voluntatis, sed etiam efficaciter. In externis sensibus inter se comparatis, quia eo ipso, quod obiectum visibile diuerso modo mouet, aut immutat visum, postulat pro tali modo speciali immutandi potentiam in tali organo, talibus dispositionibus affecto, nimirum luce, trāsparentia, & alijs, & ideò longè diuersum ab organo auditus, quod organum sic diuersum ab eodem organo visus, & aliorum sensuum postulat diuersus modus immutandi soni, vel audibilis, & pariter probatur in obiectis aliorum sensuum externorum, & internorum. Diuersitas autem organorum realem distinctionem potentiarum in eis residentium euidenter includit: ergò nulla est necessitas probandi prius realem distinctionem, vt fiat assignatio actus, & obiecti adæquati cuiuslibet potentiæ, per quod distinguatur specie ab alia, sed sic probata distinctio specifica eam necessariò includit.

CAPVT IIII.

TEXTVS ARISTOT.

Necessarium autem est eum, qui de his perscrutationem facturus est, &c.

Breuis

Breuis expositio textus.

1 EGit capite præcedente Aristoteles de potentijs vitalibus in communi, in præsenti vero incipit agere de eisdem potentijs in speciali:& quia anima vegetatiua communior cæteris est, vt potest omnibus viuentibus conueniens,consequenter potentiæ eius sunt communiores, & ideò nobis notiores & propterea prius de his agendum esse docet,quàm de sensitiuis, & intellectiuis. Intentum itaque huius capitis est de potentijs animæ vegetatiuæ differere.

Diuiditur autem in tres partes. In prima propositis his, de quibus acturus est,docet vegetatiuam animam, potentias eius, actusque earundem potentiarum communes esse omnibus viuentibus. In secundo asserit, & probat animam vegetatiuam,& consequenter cæteras triplex genus causæ exercere in corpore, formalis, finalis,atque efficientis, reprehenditque Empedoclē, Democritum,& Leucippum, quod causam augmentationis, & 2 nutritionis viuentium non benè assignauerint. Et tandem disserit de alimento tanquam de proprio obiecto nutritiuæ potentiæ.Principio igitur probat, quod potentiæ animæ vegetatiuæ communes sint omni viuenti; quia anima ipsa vegetatiua omnibus conuenit, vt duo eius officia euidenter ostendunt,nēpe nutrire, & sibi simile generare, quod naturalissimum opus viuentium esse docet, non quidem omnium, sed perfectorum, in quibus tres conditiones concurrere debent, per quas ab imperfectis,(quibus non conuenit generare sibi simile)distinguntur.Prima, quod perfectæ ætatis sint,defectu cuius, dum viuere incipiunt,non generant. Secunda,vt non sint mutila,sed com-3 petentibus membris prædita, nec vllo naturali vitio impedita. Tertia vt non sint sponte genita,hoc est,ex sola putri materia, & non ex semine; nam ex his,quæ primo modo fiunt,plura reperiuntur facultate generandi sibi similia destituta, vt de vermibus constat.His igitur,quibus tres istæ conditiones competunt,naturalissimum opus est generare sibi simile (inquit Aristoteles)quia per talem generationem consequuntur perpetuitatem quandam, in qua diuinæ naturæ ex propria sua ratione æternæ assimilantur,licet enim non possint esse perpetua in indiuiduo , quia natura corruptibiles sunt, efficiunt saltem propriam speciem perpetuam per continuatam generationem sibi similis,per quam indiuidua,quæ quotidie pereunt, reparantur, & ita salua semper manet species in his,vel alijs indiuiduis.

4 Docet deinde Aristot.in 2.par.capitis vegetatiuam animam, & pariter cæteras triplex genus causæ exercere in eadem generatione,

ratione,formale quidem: cùm sit forma generantis, & geniti,à qua habent esse specificum; est etiam finis generationis proximus, nam propter animam introducendam per generationem præparat natura,atque disponit materiam tantáque organorum varietate ornat, vt per ea possit proprias operationes exercere; Et tandem est causa efficiens,quia omnes operationes viuentis propriè procedunt ab eadem anima vegetatiua tanquam à principio efficiente intrinseco,quas ad duas reducit,nempe generare,& alimento vti ad nutriendum, & augendũ viuens genitum.

Ex quibus constare ait,quam fuerint reprehensione digni antiquiores Philosophi non benè assignantes causam nutritionis, & augmenti viuentium. Atque in primis Empedocles, qui aiebat causam augmenti plantarum esse elementa, eo quidem ordine,vt inferior pars earum, nempe radices à terra ipsa cui adhærent, augeantur,rami verò tanquam superior earum pars ab igne sursum tendẽte,atque degente.In quibus duo errores continentur;prior in eo,quod inferiorem, & superiorem locum in plantis non rectè assignabat,quia radices non tenent inferiorẽ locum(vt dicebat) sed superiorem,vt cõstat ex animalibus;nam cum per radices alimentum plantę capiunt,sicut per os animalia,radices plantæ correspondent ori animalis, sed os animalis est superior pars eius;ergò radices in planta pars quoque superior erunt.Error posterior est,quod causam augmenti viuentiũ esse elemẽta asserebat, quod sic probatur falsum;quodlibet elementum naturalem habet inclinationem ad propriũ locum, & elementa contraria ad loca contraria; ergò non possunt in viuente consistere nisi ab aliquo contineantur,ac vnita detineantur, alioqui in propria loca tendent, & per tendentiam separabuntur,& per separationem viuens ipsum destruẽt,illud autem, à quo continentur, nobilius est, & proinde ei debet augmentum tribui,& non elementis,hoc verò absque dubio est anima, quæ vnita corpori mixto per informationem, elementa ipsa, quibus constat, dicitur continere. Deinde reprehendit Leucippum, & Democritum, qui nutritionem viuentium tribuebant igni, vt causæ eius, ex eo, quod inter elementa omnia maximè nutriri, & augeri videatur, & ideò esse causam augmenti aliorum omniũ, quia quod est maximè tale in genere aliquo,causa est aliorum omniũ eiusdem generis. Quod probat esse falsum, tum quia augmentum: ignis non habet certum terminum, sed in infinitum abire potest, augmentum verò viuentium ex propria eorum perfectione certum postulat terminum, quia membra corporis viuentis determinatæ magnitudinis esse debent,vt per ea opera vitæ exercere anima possit:nã tam magna esse pos-

ſent,vt non poſſent ab ea moueri. Tum etiam,quia determinatio magnitudinis per augmentum acquirendæ non debet materiæ tribui, ſed formæ; hoc eſt, animæ tanquam nobiliori, ad materiam verò corporis pertinere ignem notum eſt,cum ex eo,
6 & aliis elementis tanquam ex materia fiat mixtum. Explicata ratione vegetatiuæ animæ aſſerit Ariſt. explicare oportere potentiam vegetandi ei propriam ex proprio obiecto eius, quod eſt alimentum. Et propterea in extrema parte capitis agit de alimento, cuius naturam dubio quodam propoſito, ac ſoluto declarat. Eſt autem dubium, an alimentum ſimile ſit rei nutriendæ, nempe viuenti, aut diſſimile, atque contrarium: & quoſdam tenere ait, ſimile eſſe oportere, quia ſi contrarium ſit; non nutriet, ſed deſtruet potius corpus viuens, quia vnum contrarium alterum deſtruit. Alios verò oppoſito aſſerere diſſimile potius, atque contrarium eſſe oportere, quia nihil propriè patitur, niſi à ſuo contrario, ſed conſtat alimentum pati à viuente, à quo decoquitur, & ideò immutatur, imò tandem corrumpitur; ergò contrarium ei debet eſſe alimentum. Hac tamen diſtinctione veritatem eſſe explicandam docet, vt in principio nutritionis antequam alimentum digeratur, & in ſubſtantiam aliti cõuertatur,diſſimile, & contrarium eſſe oporteat: ſed in fine dum iam eſt decoctum, atque conuerſum omninò ſimile: cùm eandem formam, nempe animam ſuſcipiat.
7 Et ita vtramque ſententiam in concordiam redigi poſſe, ſi de alimento diuerſis temporibus conſiderato intelligantur.

Sed vt ratio eiuſdem alimenti clarius pateat, tribus modis conſiderari poſſe affirmat;primò vt ſubſtantia eſt,& hoc modo conſideratum eſt obiectum nutritionis,non enim poteſt nutriri viuens, niſi ex aliqua ſubſtantia: cùm continua deperditio ſubſtantiæ ex actione caloris naturalis non poſſit niſi per conuerſionem ſubſtantialem alimenti,per quam alia ſubſtantia acquiratur, reparari. Secundo conſideratur, vt quantum, & ſic eſt obiectum augmentationis,nam augmentum per acquiſitionem maioris magnitudinis fieri debet. Tertio ſumitur tanquam quid ſuperfluum ex nutritione, & augmento, & ita pertinet ad generationem,quia ex ſuperfluo alimento fit ſemen, quod materia generationis eſt. Ex quibus colligit definitionem poten-
8 tiæ nutritiuæ, atque etiam vegetatiuæ animæ. Et potentia nutritiua(inquit)eſt: *Virtus animæ vegetatiuæ, per quam viuens in quantum viuens ſe conſeruat.* Præter nutritiuam verò potentiam tria aſſerit concurrere ad nutritionem,nempe animam vegetatiuam, tanquam principium efficiens eius, principale quidem, quod media potentia nutritiua,tanquam inſtrumento nutritionem

nem efficit. Alimentum tanquam obiectum, aut materia, circa quam agit anima, vt per conuersionem eius nutriat corpus. Et corpus ipsum tanquam id quod nutritur. Animam autem vegetatiuam perfecti viuentis sic definit: *Est principium generandi tale, quale ipsa habet.* Principium quidem principale, quod per potentiam generatiuam,tanquam per instrumentum efficit generationem.Hac similitudine tandem naturam nutritionis declarat,sicut enim(inquit)nauta duobus gubernat nauem,manu, & gubernaculo, ex quibus eadem manus mouetur ab eodem nauta,sed mouet gubernaculum, hoc verò non mouet iam aliquid aliud,quod sit instrumentum,sed proximè nauem;ita anima duobus vtitur ad nutritionem perficiendam, nempe calore, & alimento, & calore quidem, quasi eum mouendo, & calor ipse mouet,aut alterat alimentum,idem verò alimentum nihil aliud mouet, quod sit intermedium ad mouendum aliud.

TRACTATVS DE Potentiis animæ vegetatiuæ & actibus eius.

Hucusque egit Aristoteles de potentiis animæ in genere; iam verò incipit agere de eisdem in specie,& primo de potentiis animæ vegetatiuæ,quia vniuersaliores sunt,& cunctis viuentibus communes; nos igitur Aristotelicum sequentes ordinem, tractatum de eisdem instituimus,& ideò quęrimus primo de nutritiua potentia eius.

QVÆSTIO I.

An potentia nutritiua consistat in temperamento primarum qualitatum, aut in solo calore naturali, vel alia sit qualitas superior, ac nobilior primis, & temperamento earum.

ET in quæstione hac tanquam certum præsupponendum est, necessarias omninò esse primas qualitates, aut temperamentum earum ad nutritionem, & cætera officia vegetatiuæ animæ exercenda, ad quæ eleuantur ab eadem anima vegetatiua tanquam instrumenta, vt docet expressè Aristo-

teles 2. libr. de generatione animalium, cap. 4. præsertim circa medium, & Diu. Thom. 1. par. quæst. 78. articul. 1. Et probatur primo ratione vniuersali, quia viuens est corpus mixtum: ergò indiget quatuor primis qualitatibus ad sui generationem, conseruationem, & operationes. Secundo ratione speciali, quia nutritio est conuersio alimenti in substantiam aliti, quam conuersionem necessariò præcedere debent plures aliæ actiones per quas disponitur idem alimentum, quas notum est exercere animam medijs primis qualitatibus. Ad dispo-
11 sitiones etiam eiusdem alimenti, vt in substantiam conuertatur, cum primis pertinet temperamentũ viuenti proprium, & connaturale, quod præsupponi debet ad introductionem animæ in materia; ergò vt fiat nutritio necessarius est concursus quatuor primarum qualitatum. Ex quo infero falsam esse, vel certè diminutam sententiam Galeni lib. 3. de causis simptomatum, cap. 30. Auicennæ sen. 1. 1. par. doctrina 6. c. 31. atque etiam Valesij 5. lib. controuers. medica, cap. 11. qui totam efficientiam instrumentalem soli calori tribuunt. Licet enim præcipuus sit calor in concursu dispositiuo, atque etiam instrumentali, & propterea Aristoteles sæpe ei tribuat concoctionem alimenti, cæterásque actiones, per quas disponitur, omnes tamen quatuor qualitates concurrere docet loco citato, & pluribus alijs.

Hoc supposito, difficultas quæstionis in hoc est posita, an præter temperamentum primarum qualitatum, aut præter calorem præcipuè concurrentem ad disponendum alimentum, ponenda sit alia qualitas nobilior, ac superior, quæ sit potentia nutritiua, vel calor ipse, aut temperamentum sit nutritiua potentia.

Et prima opinio tenet potentiam nutritiuam non esse aliam qualitatem distinctam à calore naturali, sed calorem ipsum, vel temperamentum esse potentiam nutritiuam, à qua tanquam ab instrumento animæ vegetatiuæ fit conuersio alimenti in substantiam aliti, quam vocamus nutritionem. Ita Comment. 4. metaph. cap. 2. Zima Theoremate 73. & cum his recentiores quidam non vulgaris autoritatis. Præsupponit autem hæc sententia calorem naturalem viuentis, non esse distinctum specie à calore elementari, nec proinde in eodem viuente esse distinctum numero ab eo, sed eundem, quod licet non sit certum, sed in opinione positum, est tamen probabilius, & doctrinæ Aristotelis magis consentaneum, sed medicis relinquendum, à quibus ex proprio instituto disputatur.

12 Hoc præsupposito, probant primò testimonijs Aristotel. calori naturali tribuentis concoctionem alimenti, ita habetur in fine huius capitis textu. 50. his verbis: *Omne autem alimentum necessa*

necessarium est concoqui posse, operatur autem concoctionem calidum, vnde omne animatum habet calorem. Imo augmentationem ipsam ei tribuit, & ex consequenti nutritionem, in lib. de sensu, & sensibilibus, cap. 4. post medium, his etiam verbis: *Calidum enim augmentat, & struit nutrimentum.* Et 3. lib. de part. anim. cap. 6. circa finem. *Calor enim est, quod vim obtinet augendi.* Sed constat non posse ei tribui tanquam præcipuæ causæ: nam hæc est anima; ergò tanquam virtuti, ac potentiæ eius. Probant deinde ratione primò, quia temperamentum primarum qualitatum est sufficiens dispositio ad introductionem cuiuslibet formæ mixti: sed anima est quædam forma mixti; ergò ad introductionem eius sufficit temperamentum connaturale viuenti. Vlterius nutritio est introductio vegetatiuæ animæ in materia alimenti; ergò sufficienter, atque vltimò erit 13 disposita per tale temperamentum, ad quod producendum sufficiunt primæ qualitates. Vnde sequitur esse etiam sufficientem virtutem animæ ad nutritionem: Probatur consequentia, quia vltimam dispositionem consequitur naturaliter forma; ergò quod potest producere vltimam dispositionem, & eo modo, quo potest, debet ei tribui introductio formæ, quare non est necessaria alia qualitas pro nutritiua potentia. Secundo, ad vnam, eandémque operationem sufficit cum præcipua causa vnicum instrumentum, duo verò, aut plura superuacanea sunt: sed nutritio vnica est operatio animæ vegetatiuæ; ergò ad eam præstandam sufficiet vnicum eiusdem animæ instrumentum: sed hoc est calor naturalis, vel temperamentum; ergò sufficiet cum anima ad talem operationem; & ita erit potentia, seu virtus nutritiua eius. Probatur minor, quia ei tribuit Aristoteles 14 locis citatis vim nutriendi, & augendi, non vt causæ principali: nam hæc est anima; ergò vt instrumento. Tertio, calor naturalis sufficiens instrumentum animæ est ad omnes operationes præcedentes conuersionem substantialem alimenti, & quas conuersio ipsa naturaliter sequitur; ergò sufficiens instrumentum ad conuersionem ipsam, quæ est nutritio. Maiorem probo, quia omnes actiones proximè prærequisitæ ad conuersionem alimenti comprehenduntur in eo, quod est alimentum concoquere ac præparare: sed ad vtrumque docet Aristoteles in eisdem citatis locis vim habere calorem naturalem; ergò sufficiens instrumentum est pro omnibus, atque adeò pro nutritione; & ita erit potentia nutritiua.

15 Secunda opinio asserit *calorem naturalem, vel temperamentum non esse potentiam nutritiuam: sed aliam qualitatem superiorem, ac nobiliorem qua calore, aut temperamento vtitur ad dispo-*

nendum alimentum, & conuertendum in substantiam aliti, nutritionémque efficiendam. Ita expressè Aristoteles 2. libr. de generatione animalium capit. 4. ante medium, his verbis. *Quemadmodum quæ ab arte efficiuntur per instrumenta efficiuntur, sed verius dixerim per motum eorum, qui artis operatio est in alio: sic à facultate, siue virtute animæ vegetalis agitur, vt siue in animalibus ipsis, & plantis postea ex alimento vis eadem efficit incremen-*
16 *tum vtendo caliditate, & frigiditate quasi instrumento.* Quod etiam docuit in fine huius capitis similitudine gubernatoris nauis vtens, qui duobus, inquit, instrumentis vtitur, vno quidem, quod mouetur ab eo, & simul mouet aliud instrumentum, & hoc est manus mota à nauta, & mouens ipsa temonem, alio verò quod mouetur quidem, non tamen mouet aliud instrumentum, sed immediatè nauem, vt temo, ita anima vtitur duobus instrumentis ad nutritionem, vno quidem moto à se, & mouente simul aliud, & hæc est potentia nutritiua mota ab anima: cùm sit virtus eius, sed mouens ipsa calorem tanquam aliud instrumentum sibi subordinatum, quod non mouet iam aliud instrumentum, sed alimentum immediatè alterando, ac disponendo illud. Ita etiam D. Thom. in 2. dist. 18. q. 2. art. 3. & 1. p. q. 78. artic. 2. ad 1. & q. 118. artic. 1. ad 3. Albertus Magnus 2. lib. de anima, tractat. 2. cap. 6. Philop. & Themist. cap. præsenti. Apolin. 2. de anima, quæst. 2. Ferrar. 2. contra gentes, cap. 73. Vigue. in institutionibus Theolog. c. 10. §. 2. Tolet. 2. lib. de anima quæst. 10. multique ex recentioribus, & videtur mihi non solum probabilior, sed vera.

17 Probatur primo, quia potentiæ vitales oriuntur naturaliter ab essentia animæ, sicut propriæ passiones ab essentia cuiuscunque alterius subiecti; ergò sunt eiusdem ordinis vitalis cum anima, ita vt sicut anima est primum principium formale vitæ, & radicale vitalium operationum, sic potentiæ sint principia formalia earundem operationum vitalium, sed anima est altioris ordinis respectu aliarum formarum naturalium, sicut vita altioris est ordinis, respectu naturalis esse rerum non viuentium: ergò potentiæ vitales eam consequentes altioris ordinis esse debent respectu potentiarum, seu virtutum naturalium rerum non viuentium. Vlterius calor naturalis, vel temperamentum sunt virtutes inferiores consequentes inferiores substantias, nempe elementa, & mixta ex eis composita; ergò non possunt esse potentiæ vitales emanantes à principio vitæ, & propterea cum potentia nutritiua sit vitalis, non po-
18 test esse calor naturalis, vel temperamentum, sed qualitas alia superioris ordinis esse debet, vt sit eiusdem ordinis vitalis

vitalis cum anima. Et vim huius argumenti sic vrgeo ; & declaro simul ; ars quælibet petit instrumenta sibi proportionata ad exequendas operationes sibi proprias , & artes diuersæ diuersa quoque instrumenta pro diuersis operationibus , ad quas ordinantur , & si ars vna altior sit altera , postulat altiora instrumenta pro altioribus , ad quas ordinatur , quas exercere non potest per instrumenta artis inferioris. Sed sicut ars operatur per instrumenta sibi propria ; ita forma substantialis per proprias virtutes , & potentias naturales sibi concessas à natura : altior igitur forma qualis est anima, altiora certè postulat instrumenta , aut virtutes sibi proprias pro operationibus sibi propriis altioris ordinis præstandis , quare non potest eas exercere per virtutes inferiorum formarum tanquam per proprias , quales sunt primæ qualitates , vel temperamentum earum, de quibus proinde efficaciter probatur non posse esse potentias vitales animæ.

Probatur tandem , quia euidens est potentiam nutritiuam hominis distingui specie à potentia nutritiua equi , aut leonis, & multo euidentius potentiam nutritiuam hominis , leonis,& plantæ distingui inter se specie, quemadmodum est euidens potentiam generatiuam horum trium viuentium distingui inter se specie : & ratio vtriusque est , quia potentia generatiua plantæ producit plantam integram, & nutritiua partem eius , nec potest generare animal , aut illud nutrire , & multo minus potentia generatiua leonis potest generare hominem, aut nutritiua eiusdem nutrire hominem : sed calor naturalis, aut temperamentum qualitatum non distinguuntur specie in planta , leone , & homine , præsertim apud patronos oppositæ sententiæ , vt in principio quæstionis admonuimus ; ergò non est potentia nutritiua. 19

Vt autem hæc veritas melius intelligatur,adnotare oportet, quod licet nutritio solùm consistat essentialiter in vnica actione substantiali , videlicet in conuersione substantiali alimenti, plures alias prærequirit actiones accidentales (& fortè inter eas aliquam substantialem) quæ sunt transmutationes alimenti , per quas paulatim disponitur ad conuersionem substantialem,eas verò enumerauimus 1.lib.de generatione,cap.5.& proptereà non iudicamus in præsentia repetendas. Sed vt hoc verbo includantur plures , dicimus per eas peruenire alimentum ad formam sanguinis : quem vocauit Aristoteles vltimum alimentum animalis, vel ad aliquid ei proportionatum : conuerso autem alimento in sanguinem, adhuc ei supersunt transmutationes aliæ , per quas simile efficitur carni , ossibus , neruis; 20

cæterisque partibus animalis, in quas conuerti debet, & istæ sunt quasi organizationes eius: nam vt aptum sit recipere animam, oportet aliquo etiam modo fieri organicum corpus, 11 quia anima actus est talis corporis. Ad hæc igitur officia tam diuersa,& transmutandũ tot modis alimentum,ad illúdque organizandum, ac perfectè disponendum, sicut necessaria sunt tot vasa, in quibus recipiatur, hoc est, tot partes corporis diuersæ figuræ, capacitatis, ac dispositionis; ita sunt necessaria diuersa instrumenta, aut virtutes,vt attractatiua alimenti, retentiua, concoctiua, discretiua, aut separatiua inutilium partium, expulsiua earum, ac distributiua vtilium partium eiusdem alimenti,per omnes partes corporis, quamuis non omnes istæ virtutes sint distinctæ realiter; inter has verò numerantur primæ qualitates, aut temperamentum earum, & his omnibus vtitur potentia vitalis, & præsertim calore ad plures, ac diuersas functiones magis accommodato: sed tam calor ipse, quàm aliæ qualitates primæ ad eas concurrere possunt virtute eiusdem potentiæ vitalis: cuius sunt proxima instrumenta; quod constat, cùm idem calor, idémque temperamentum corporis viuentis iuxta probabiliorem sententiam non distin- 12 guantur specie à calore, & temperamento inferiorum corporum, in quibus euidens est hos effectus non habere, imò nec habere posse; habent igitur eos in viuente per coniunctionem cum potentia vitali ordinis superioris, & nobilioris, à qua eleuantur: vt possint hæc omnia præstare: imò ad eandem conuersionem substantialem, seu nutritionem, quæ proprius actus eius est cum ea concurrere. Ex quibus in primis patet iam sensus testimoniorum Aristotelis, qui calori naturali,vel temperamento tribuit concoctionem, ac dispositionem alimenti, imò & nutritionem, & augmentum, non tanquam potentiæ vitali: sed tanquam instrumentis eius, quibus ad tales functiones præstandas vtitur.

13 Ad primum argumentum neganda est maior, quod temperamentum sit sufficiens dispositio ad introductionem cuiuslibet formæ mixti: nam licet sufficiens sit ad introducendam formam mixti inferioris ordinis, non tamen superioris, qualis est anima postulans præter primas qualitates, aut temperamentum,earum organizationem, aliásque altiores dispositiones, quas temperamentum non potest præstare virtute propria: sed vt eleuatum à virtute, seu potentia superiori vitali eidem animæ proportionata, & ab ea emanante. Possumúsque exemplum afferre in prima generatione eiusdem viuentis ex semine, ad quam licet sit necessarium temperamentum primarum

qualita

qualitatum pro dispositione materiæ, non est tamen sufficiens dispositio ad introductionem animæ, quia non potest organizare materiam, nec superiores alias, ac proximiores, & omninò necessarias dispositiones inducere, sine quibus introduci non potest, & propterea semini tribuit anima perfectiorem aliam virtutem, qua vtitur generatiua potentia ad organizandum, ac perfectè disponendum corpus pro receptione animæ, quam virtutem iuuat suo modo temperamentum, ab ea elenatum ad id præstandum. Vnde sequitur, quod cum nutritio sit generatio quædam partialis eiusdem viuentis, non sit temperamentum sufficiens dispositio pro introductione animæ in materia alimenti, sicut sufficiens non est ad eandem introducendam in materia seminis: sed necessaria sit perfectior alia qualitas, ad organizandam materiam perfecteque disponendam, cui temperamentum deseruiat tanquam instrumentum. 24

Ad secundum, negandum est antecedens, quod ad vnam operationem semper sufficiat vnum instrumentum: nam plures sunt, quas non potest præcipua virtus per se præstare, nisi aliis virtutibus se imperfectioribus adiuuetur, vt in operibus artis, non potest præstare ats, nec per artem homo, quemlibet effectum per vnicum instrumentum: sed pluribus indiget, subordinatis tamen præcipuæ virtuti: ita ergò se res habet in operationibus animæ. Nam ad intellectionem non sufficit potentia vitalis intellectus: sed prærequiritur species intelligibilis, atque etiam intellectus agens, & phantasma, à quibus producitur, cæterum quia subordinata sunt, habent rationem vnius instrumenti completi, atque perfecti potens operationem vitalem elicere. Ita ergo censendum est nutritiuam potentiam non sufficere ad opus nutritionis præstandum, nisi sibi coniungantur minores, atque inferiores virtutes, quæ pet talem coniunctionem cum ea possunt attingere idem opus vitale nutritionis: sed quia ei tanquam præcipuæ, ac vitali virtuti emananti ab anima subordinantur, pro eodem completo, ac sufficienti instrumento animæ computantur ad eandem operationem vitalem eliciendam. 25

Ad tertium negandum est antecedens, quod calor naturalis, vel temperamentum sit sufficiens instrumentum ad opus nutritionis præstandum: sed præter illud requiruntur plura alia, nempe virtutes illæ à nobis enumeratæ iuuantes ad disponendum alimentum, & præter illas virtutes alia perfectior, per quam organizatur suo modo alimentum, & fit aptum ad recipiendam animam, & insuper potentia ipsa nutritiua, à qua tanquam à præcipua virtute animæ fit conuersio eius- 26

dem alimenti in substantiam aliti, quæ conuersio est nutritio ipsa. Nec Aristoteles tribuit calori, vel temperamento concoctionem, ac dispositionem alimenti tanquam sufficienti, aut totali instrumento, & multò minus nutritionem ipsam, & augmentum: sed tanquam necessariò, & coadiuuanti ad hæc omnia; ita vt ex eo, & aliis virtutibus enumeratis, ac potentiæ nutritiuæ subordinatis fiat vnum integrum, atque completum instrumentum animæ respectu talis operationis, & effectus eius.

QVÆSTIO II.

An nutritiua, augmentatiua, & generatiua sint tres potentiæ vitales realiter distinctæ vegetatiuæ animæ, vel vna tantùm tria habens officia diuersa.

27 PRima opinio distinguit realiter, & essentialiter has tres potentias, quam videtur expressè tenere D. Thom. 1. part. quæst. 78. art. 2. & quæst. 79. art. 7. & 2. lib. contra gentes. cap. 89. & tenent expressè Albert. Magn. 2. lib. de anima, cap. 6. & 2. part. Summæ, quæst. de anima vegetabili, art. 2. Ægidius quodlib. 3. quæst. 11. Caietan. ad cap. 4. huius libri, & ibidem Ferrar. cum Aquario, Bañez 1. lib. de generatione, cap. 5. & 1. par. quæst. 78. art. 2. quæst. 7. Fernel. 5. lib. Physiologiæ, cap. 3. Thienen. ad tex. 10. huius libri, Iandunus quæst. 13. eiusdem, & refertur pro eadem Galen. lib. de naturalibus facultatibus, cap. 7.

Probatur quantum ad distinctionem potentiæ generatiuæ à nutritiua, & augmentatiua testimonio Aristotelis cap. præsenti, vbi duo attribuit officia valdè diuersa animæ vegetatiuæ, videlicet generare, & alimento vti. Sed vtrumque præstat per potentias, vel virtutes: cùm ergò adeò diuersa sint, non potest per eandem virtutem vtrumque præstare: sed alimento vtitur per nutritiuam, & augmentatiuam, & sibi simile generat per generatiuam: ergò erit hæc diuersa ab illis ex mente Aristotelis. Deinde ratione primo, quia realis, & simultanea separa-

28 tio duorum euidenter probat distinctionem realem eorum: sed potentia generatiua actu separatur à nutritiua, & augmentatiua; ergò distinguitur ab eis realiter. Minorem probo primo, quia nutritiua, & augmentatiua reperiuntur in multis animalibus imperfectis sine generatiua, imò in eodem animali, & homine, vt constat experientia. Deinde in eodem animali, in quo omnes istæ potentiæ reperiuntur, habent subiecta realiter

realiter distincta, quia nutritiua, & augmentatiua sunt dispersæ per omnes partes corporis, generatiua verò solùm residet in parte determinata. Secundo, ex diuerso modo operandi, per quem superius probauimus distingui non solùm specie: sed genere potentias; nam potentia generatiua operatur prius producendo semen, & per semen decisum organizando materiam, & membra corporis efformando: nutritiua verò, & augmentatiua modo alio diuerso per attractionem, & concoctionem alimenti, substantialémque conuersionem eius in corpus viuens secundum omnes partes: ergò repugnat esse eandem facultatem vegetatiuæ animæ. Et ex hoc colligitur tertium argumentum hoc modo, quoties aliqua potentia habet actum aliquem, quem non potest habere alia, distinguitur realiter ab ea: sed generatiua habet aliquem actum, quem non possunt attingere nutritiua, & augmentatiua: ergò distinguitur ab eis realiter. Minorem sic probo, generatiua habet vim formandi integra, atque perfecta membra corporis, vt caput, cor, brachia, & pedes, quam non habet nutritiua: nam si abscindatur ab animali brachium, non potest eius virtute iterum formari, aut restitui, imò nec vniri corpori. 29

Probatur deinde quantum ad distinctionem nutritiuæ, & augmentatiuæ inter sese duplici alio argumento. Primo, quia potentiæ distinguuntur specie per actus, & obiecta adæquata: sed nutritiua, & augmentatiua habent actus, & obiecta diuersa: ergò distinguũtur specie. Minor probatur primo ex Aristotele capite præsenti, & 1. lib. de generatione cap. 5. quibus locis, asserit alimentum, vt est potentia substantia viuens, esse obiectum, circa quod versatur virtus nutritiua: sed vt quantum, est obiectum virtutis augmentatiuæ, de actibus verò diuersis euidentius est: nam actus proprius nutritiuæ potentiæ est conuersio alimenti in substantiam aliti, & mutatio substantialis materiæ eiusdem alimenti à propria forma ad animam, quam per conuersionem recipit, & ideò est generatio substantialis partialis, augmentatio verò mutatio accidentalis est; imò propriè motus, & realiter distinctus ab eadem nutritione, vt probauimus, 1. lib. de generatione, cap. 5. Secundo probatur ex reali separatione harum potentiarum, etiam in eodem viuente, in quo potentia nutritiua durat toto tempore vitæ, augmentatiua verò solùm vsque ad statum, & tunc cessat prorsus actus eius, & proinde extinguitur ipsamet potentia. 30 31

Secunda opinio solum distinguit generatiuam à nutritiua & augmentatiua, has verò duas posteriores non diuersas potentias esse censet: sed eandem habentem diuersa nomina, & 32

officia. Ita tenent præter citatos pro opinione præcedente Apollin.2.lib.de anima,quæst.9.Iauellus, q. 18. & ex recentioribus non pauci: qui identitatem nutritiuæ, & augmentatiuæ ex eo probant, quia vtraque versatur circa idem alimentum, & licet diuersos actus habeant, subordinatos tamen, & quorum vnus consequitur alterum naturaliter & sine noua difficultate, quemadmodum termini ad quos per se ordinantur,nam quantitas partialis, vel vnio eius cum quantitate viuentis, quæ est terminus augmentationis:naturaliter sequitur partialem substantiam productam per nutritionem: ergò neque ad hos actus, neque ad terminos eorum requiritur duplex potentia,vel virtus, sed vna sufficit, quemadmodum ad generationem primam, ac totalem substantiæ,& productionem quantitatis consequentis sufficit vna virtus generatiua. Distinctionem verò generatiuæ à nutritiua eisdem rationibus primæ opinionis efficaciter probari censent.

33 Tertia opinio asserit nutritiuam, augmentatiuam, & generatiuam esse eandem potentiam realem animæ vegetatiuæ habentem tria hæc officia,videlicet nutrire & augere corpus, atque etiam generare sibi simile, & iuxta hæc officia diuersa, diuersis nominibus significari,nempe generatiuæ,& nutritiuæ, & augmentatiuæ. Ita Themisti.2. libro de anima,capite 4. Titelman.libr.8.suæ philosophiæ cap.8.Durand.in 1.dist. 3. 2. part. quæst.2.Valesius lib.2.controuersar.medic.capit. 19. & 20. vbi asserit sententiam hanc non esse vulgatem, sed solis viris Doctioribus proponendam. Eam etiam sequuntur iam ex recentioribus multi, & nobis videtur sequenda; propter duò,primũ, quia est expressa Aristotelis tribus præsertim locis, videlicet 2. libr.de generat.animalium,cap. 4. ante medium, vbi postquam dixerat eãdem facultatem vegetalis animæ generare sibi simile,& augere,magis id explicans ita ait:*Sic etiam principio constituit id,quod natura efficitur,eadem enim materia est ex qua augetur,& ex qua constituitur primum, itaque facultas quoque agens eadem, quæ in principio est,sed maior: quod si hæc vegetalis anima*

34 *est,eademque generatiua quoque est.* Quasi dicat facultatem animæ vegetatiuæ,per quam nutrit, auget,& sibi simile generat,se habere sicut puerum, & virum,nam in principio quasi parua est,non se extendens ad omnes actus sibi proprios, sed ad nutriendum,& augendum proprium corpus,sed tandem fit maior se extendens ad producendum, vel generandum aliud simile, sed eadem est semper,hoc est,in vtroque statu perfecto, & imperfecto,sicut idem est homo in statu pueritiæ,ac virili.Secundus locus est capite præsenti textu 54. vbi sic de hac potentia loquitur.

loquitur. *Vegetatiua enim anima, & alijs est, & prima, & maximè communis potentia est anima, cuius sunt opera generare, & alimento uti.* Et adhuc expressius textu 42, eiusdem capitis his verbis. *Quoniam autem eadem potentia animæ est vegetatiua, & generatiua de alimento necessarium est determinare primum, separatur enim ab alijs potentijs opere hoc.* Nihil certè expressius dici potuit. Quod videntes authores oppositæ sententiæ, glossas quasdam huius expressi textus quæsierunt, futiles absque dubio, & sine vllo fundamento. Et in primis Caiet. vbi supra, ait eandem potentiam esse vegetatiuam, & generatiuam dixisse Aristotelem, quia vegetatiuam nō pro nutritiua accepit, sed prout communis est nutritiuæ, augmentatiuæ, ac generatiuæ, & tanquam genus ad illas comparatur, & quia genus non ponit in numerum cum specie, non enim dicimus duo esse, animal, & hominem: ideò vegetatiua, quæ genus est ad omnes tres, non ponit in numerum cum omnibus, neque cum qualibet per se, & ideò verè dici potuit, eandem esse potentiam vegetatiuam, & generatiuam. Hic tamen sensus ineptam comparationem, & locutionem efficit, & indignam prorsus, quæ non solùm Aristoteli, sed vel mediocri philosopho tribuatur. Est enim, ac si diceret, sensum, & visum eandem esse potentiam sensitiuam, vel animal, & hominem non esse diuersa animalia, sed idem. Quas prorsus ineptas esse cōparationes, & locutiones, quia nō videat? Quare alij videntes apertè dixisse eandem potentiam animæ esse nutritiuam cum generatiua, asserunt non de identitate reali, aut specifica, sed de identitate subiecti locutum fuisse, & ita sensum eius esse, quod idem sint subiecto: cum sint in eodem viuente. Hæc tamen expositio non minus friuola est, quia eodem modo posset dicere Aristoteles omnes sensus, tàm internos, quàm extrenos, imò omnes potentias sensitiuas, cognoscitiuas, & appetitiuas esse eandem: cùm constet esse in eodem subiecto. Præterea Aristoteles ipse in eodem capite reddit rationem propter quam sint eadem potentia, quia habent idem obiectum, videlicet alimentum: ergò repugnat verba eius intelligi de identitate subiecti. Alij tandem putant, quod dum Aristoteles asserit eandem esse potentiam non de identitate reali, nec specifica intelligit, sed de identitate materiæ circa quam versantur, nam omnes versantur circa alimentum. Sed profectò in hoc sensu dici poterit ignem, vel aërem, vel quodlibet aliud alimentum habere eandem potentiam, aut virtutem agendi: cum circa eandem materiam agere possint, & sæpe agāt. Ex quibus patet omnes hos authores fugam potius simulare, quàm

35

36

quàm rem explicare; quare euidens est Aristotelem pro eadem potentia animæ eas posuisse.

37 Vt autem secundum, propter quod teneo hanc sententiam ostendam, reiiciendam censeo prius rationem in fauorem eius à quibusdam assignatam, videlicet plures, ac diuersos actus nutritionis, augmentationis, & generationis ab eadem potentia, vel virtute elici posse, & ideò non esse pro illis multiplicandas, quia subordinati sunt, ac se præsupponunt, & plures actus subordinati non postulant plures potentias. Hæc tamen ratio insufficiens est, quia actus sensuum externorum, & actus etiam sensuum, & intellectus magis subordinati sunt, seque præsupponunt ordine naturæ, & nihilominus postulant potentias diuersas, ergò licet nutritio, & augmentatio, & generatio sint actus subordinati, & ordine naturæ se præsupponentes, possunt distinctas potentias postulare. Hoc igitur fundamento refutato,

38 Secundum, propter quod hanc sententiam, vt probabiliorem teneo, est, quia potentiæ, vel virtutes ad operandum non multiplicantur, nisi vbi vna non est sufficiens pro multis actibus, sed maior, ac noua requiritur ex eo, quod nouus actus postulet nouam virtutem, aut propter se, aut propter nouum modum operandi ad illum necessariò requisitum. Sed eadem virtus nutritiua sufficiens est omni ex parte pro nutritione, augmento, & generatione. Ita vt tres isti actus non postulent maiorem virtutem, & ideò nec distinctam propter se, nec propter modum operandi diuersum, per quem fieri debeant: ergo non sunt pro eis multiplicandæ plures virtutes, vel potentiæ. Minorem sic probo, productionem partialis substantię sequitur naturali necessitate productio quantitatis, quæ etiam eodem modo producitur, hoc est, per eandem conuersionem alimenti, & absque noua difficultate: ergò non postulat maiorem virtutem, nec proinde distinctam à potentia illa, quæ est sufficiens ad producendum substantiam partialem: quamuis per distinctam mutationem, vel motum, quia partialis quantitas res est distincta à partiali substantia, quam consequitur, ideò sicut in generatione totali producitur per distinctam actionem, vt de passionibus probaui, sed per eandem virtutem, eodem modo in nutritione viuentis postulat actionem distinctam, per quam producatur, ab eadem tamen potentia nutritiua: Respectu cuius actus sunt inadæquati nutritio, & augmentatio, & ideò potentiam non multiplicant.

Vt autem probetur eadem minor de generatione, suppono id, quod quæstione sequenti probabitur euidenter, nempe potentiam

tentiam generatiuam non esse virtutem illam in semine deciso residentem, per quam organizatur, ac disponitur materia seminis pro anima introducenda, & composito generando, sed virtutem factiuam seminis ex superfluo alimenti. Quo supposito ita arguo; eadem virtus nutritiua potens est ex eodem alimento pro quibusdam partibus corporis nutriendis efficere sanguinem, pro aliis nempe ossibus medullam, & in mammillis pro nutriendo fœtu iam genito, lac, (siue lac differat specie à sanguine, siue non, nemo enim pro eo conficiendo ex sanguine distinctam virtutem à nutritiua posuit) ergò eadem virtus nutritiua poterit ex eodem sanguine conficere in alia parte corporis determinata semen pro generando eodem fœtu. Probatur consequentia, quia nulla ratio afferri potest, per quam probetur distinctam virtutem requiri ad efficiendum ex eodem sanguine lac, quàm semen, non est ergò multiplicanda alia virtus pro hoc effectu, sed virtus factiua seminis est generatiua, vt suppono; ergò eadem virtus nutritiua est generatiua habens hos tres actus inadæquatos circa idem alimentum, & per eundem modum operandi circa illud, videlicet nutrire, & augere proprium corpus, & generare nouum ei simile, sicut habet nutrire, & augere proprium, alimentumque producere pro nutriendo alio de nouo genito. 39

Quod tandem probatur ratione eiusdem Aristotelis, quia sicut potentiæ passiuæ specificantur ex modo, quo immutantur ab obiecto, ita potentiæ actiuæ ex modo, quo versantur circa obiectum per proprium modum operandi circa illud, quod idem est, ac ex termino adæquato, quem per se producunt, sed nutritiua, & generatiua versantur circa idem obiectum eodem modo operando circa illud, & producunt eundem terminum: ergò sunt eiusdem speciei. Probatur minor, quia versantur circa alimentum operando circa illud eodem modo, videlicet disponendo, & transmutando illud diuersis transmutationibus ordinaris ad conuersionem eius substantialem in corpus viuens eiusdem speciei; ergò habent idem obiectum, eundemque modum operandi circa illud, & præterea producunt terminum eiusdem speciei; nam nutritiua producit partialem substantiã, generatiua totalem eiusdem speciei, illa per generationem totalem, hæc per generationem partialem, ergò sunt eiusdem speciei. 40

Ad testimonium Aristotelis pro prima opinione concedendum est, quod duo illa officia tribuat Animæ vegetatiuæ, & quod ea præstet per aliquam potentiam, sed negandum, quod per distinctas, quia neutrum eorum, neque vtrumque simul excedit 41

cedit virtutem eiusdem potentiæ nutritiuæ, quin potius cum circa idem obiectum, nempe alimentum versentur, nec diuersum postulent modum operandi, ab eadem potentia fieri possunt.

42 Ad primum argumentum concessa maiori, quod ex separatione duorum probetur distinctio realis eorum, neganda est minor, quod potentia generatiua separetur à nutritiua, & quod dicitur nutritiuam, & augmentatiuam reperiri in omnibus viuentibus, non tamen generatiuam negandum est. quia in his omnibus non generantibus non deficit omninò potentia, sed debilis est, vel deficiente dispositione aliqua ad talem actum requisita, actu generandi priuatur. Potentia enim nutritiua nō statim, vel à principio potest in actum generationis prorumpere, quousque robusta sit, & propterea pueri non generant vsque ad robustam ætatem, vt capite præsenti insinuauit Aristoteles, & adhuc in robusta ætate deficit ei aliqua conditio, vel dispositio ex parte seminis, cui conueniens calor deficit, aliquando etiam deficit aliqua pars corporis, in qua semen recipi debet, & propterea non producitur: quemadmodum si mammillæ in fæminis deficiant, non generabitur lac, sed non propter hos defectus censetur deficere potentia generatiua. Et ex his intelligitur nunquam separari generatiuam à nutritiua: quamuis actus separentur, sed nec separantur subiecto, quia licet potentia nutritiua solùm in parte determinata semen producat, ex quo habet rationem potentiæ generatiuæ, quia medio semine præstat actum generationis, eadem tamen est per omnes partes corporis dispersa, & in ordine ad illas diuersos etiam actus, & effectus præstare potens inadæquatos tamen, & modo simili idem habet adæquatum subiectum. Quamuis diuersa partialia, vel inadæquata, ex quibus non potest colligi distinctio eius.

Ad secundum negandum est, quod diuersum modum operandi habeant nutritiua, & generatiua, nam attractio, & con-

43 coctio per diuersa instrumenta eius fiunt, sed ad eundem finem conuersionis substantialis alimenti ordinantur, conuersio autem substantialis alimenti eiusdem speciei inuenitur in nutritione, & generatione, licet pluribus, vel paucioribus transmutationibus mediis facta. Nam eiusdem speciei sunt partialis substantia, in quam conuertitur per nutritionem, & totalis, in quam conuertitur per generationem, licet hæc posterior conuersio quandam aliam transmutationem postulet, quia sanguis immediatè conuertitur in partialem substantiam per nutritionem, non tamen immediate in substantiam totalem genitam, sed prius in semen, quæ conuersio forte non est substantialis,

sed

sed accidentalis, sicut nec conuersio eiusdem sanguinis in lac, vt superius ostendimus, & communis ferè medicorum sententia tenet. Ex peculiaribus verò accidentibus habet semen mirabilem illam virtutem organizandi corpus, & attingendi introductionem animæ, quæ conuersio substantialis est eiusdem seminis in viuens integrum, & simul generatio eius, sed hæc omnia virtuti potius nutritiuæ attribui debent, à qua eandem virtutem accipit, & quæ medio eodem semine, vt instrumento sibi proprio, licet separato generationem attingit, vt primum, ac præcipuum instrumentum animæ, & ratione huius attingentiæ virtus, vel potentia generatiua vocatur. 44

Ad tertium distinguenda est maior, quod quando vna potentia habet aliquem actum, quem non potest habere alia, distinguuntur realiter, & specie. Nam si proueniat ex defectu intrinseco potentiæ, non posse attingere talem actum verum est, si verò ex alia ratione, vel defectu extrinseco, non est necessarium, & hoc modo contingit in proposito, quia virtutem nutritiuam non posse membra integra proprij corporis abscissa iterum formare, sicut format ad generandum, non prouenit ex defectu proprio, sed ex diuersa dispositione materiæ, quia materia seminis tenera est, ac disposita ad talem formationem membri ex ea, quam teneritudinem non habet eadem materia brachij iam formati, & abscissi. Vnde aliquando contingit in pueris aliqua membra abscissa restitui virtute facultatis nutritiuæ, & passim in plantis, in quibus abscissi rami pullulare consueuerunt. Vel certè, vt Galenus docet in lib. de semine cap. 17. virtus delineans, seu formans membra in generatione prolis efficacior est, quam in prole genita, & propterea non potest membra integra postea restituere, aut de nouo formare, sicut potuit in principio generationis. 45

Ad primum argumentum eorum, quibus probare contendebat eadem opinio, nutritiuam, & augmentatiuam distingui specie, concessa maiori, quod potentiæ distinguantur specie per actus, & obiecta adæquata, neganda est minor, quod virtutes istæ habeant obiecta adæquata diuersa. Ad illud verò quod additur ex Aristot. alimentum secundum rationem substantialem esse obiectum nutritiuæ, & vt quantum, esse obiectum augmentatiuæ, concedendum est, sed dicendum neutram rationem eius per se sumptam esse obiectiuam adæquatam alicuius virtutis, aut potentiæ, sed quælibet censetur inadæquata, quia non postulat maiorem virtutem côuersio eius, vt quanti, quam vt substantię, sed eo ipso, quod per nutritiuam conuertitur substantialiter, naturali necessitate censetur conuersum, vt quantum in 46

quantitatem viuentis de nouo productam per naturalem consecutionem, & ideò sine indigentia alterius virtutis, vel poten-
47 tiæ. Propterea verò dixit idem Arist. officia huius potentiæ esse generare, & alimento vti, quasi distinguens vsum alimenti ab actu generationis, quia nutritio, & augmentatio fiunt per immediatam conuersionem alimenti in substantiam aliti, & ideò vtraque comprehenditur sub alimenti vsu, generatio verò non fit per immediatam conuersionem alimenti in substantiam, neque in substantiam aliti, sed media transmutatione in semen, quamuis fortè accidentali, & non per cõuersionem in substantiam aliti, sed geniti, sicut nutritio pueri ex lacte non est conuersio alimenti in substantiam eiusdem viuentis, nempe matris, sed alterius de nouo geniti. De actibus verò, nempe nutritione,
48 & augmentatione negandum est, quòd sint adæquati diuersarum potentiarum, sed inadęquati sunt eiusdem: cùm non postulet vterque simul maiorem virtutem, quàm sola nutritio.

Ad secundum negandum est, quod potentia nutritiua, & augmentatiua separētur in eodem viuente, quia licet verum sit nutritiuam durare toto tempore vitę, etiam est verum durare augmentatiuam, cuius proprius actus est productio nouæ quantitatis; quòd verò maiorem producat, accidentale est actui eius ex maiori perfectione, vel robore eiusdem potentiæ, quòd habet vsque ad statum. Vnde licet hæc ratio accidentalis ei deficiat post statum, non censetur deficere potentia, sed solum est verum, quod non sit ita robusta, ac erat in prima ætate, sed infirma iam, vel debilis: sicut non censetur deficere potentia visi-
49 ua in sene ex eo, quod non possit minora visibilia conspicere, sed debiliorem habere statum propter debilius organum. Tandem D. Thom. explicari potest in eo sensu, vt has virtutes, seu potentias distinguat, solum ratione diuersorum actuum, ita vt licet eadem sit, plures tamen actus ordinatos habens, ita se habet, ac si multiplex esset, quia secundum vnum actum se ipsam præsupponit, vt elicientem alterum, eo modo quo vna præsupponeret alterā, si plures virtutes, aut potentiæ forent. Quamuis verba eius in oppositam sententiam valde videantur inclinare.

QVÆSTIO III.

Quodnam sit subiectum nutritiuæ ac generatiuæ potentiæ.

50 DE subiecto nutritiuæ potentiæ certū est in doctrina Arist. ab omnibus recepta, quòd sit in partibus corporis ab anima informatis. Quod hoc discursu probari potest. Certum est augmenta

mentationem viuentis fieri secundum omnes partes, vt 1. lib. de generatione cap. 5. text. 33. docet Aristotel. ita, vt quælibet pars viuens nutriatur, & augeatur, sed quælibet pars viuens habet in se animam vegetatiuam, quæ radix est nutritiuæ potentiæ, necesse est ergò nutritiuam potentiam esse in quacumque parte viuente, & ideò non esse in parte aliqua determinata tanquam in subiecto, sed in toto corpore viuente, & singulis partibus eius. Quod rursus probari potest ex natura eiusdem nutritionis, quæ operatio vitalis est, vitalis verò operatio à principio intrinseco, atque coniuncto eidem viuenti procedere debet, sed quælibet pars viuentis nutritur: ergò in qualibet parte exercet anima operationem vitalem nutritionis, quod impossibile erit, nisi habet in se principium intrinsecum eius, quod non solum est anima, sed potentia ipsa vitalis nutritiua; quare necesse est in toto viuente, & singulis eius partibus reperiri tanquam in subiecto per eam operante. Vlterius, quemadmodum de anima diuisibili diximus superius habere diuersas partes integrantes, alias quidem perfectiores aliis secundum diuersas differentias indiuiduales partiales, per quas constituuntur partes organicæ corporis magis, & minus perfectæ secundum partiales differentias indiuiduales. Pari ratione dicendum est de potentia nutritiua, quia vitalis est naturaliter emanans ab essentia eiusdem animæ, atque etiam diuisibilis, & corporea easdem partes integrantes habere in diuersis partibus corporis, magis, ac minus perfectas ratione differentiarum indiuidualium. Cuius ratio est, quia partes in quibus residet magis, & minus perfectæ sunt; ergò sua natura postulant modum nutrimenti perfectiorem, atque etiam perfectiorem partem substantiæ, per quam nutriantur, & consequenter perfectiorem potentiam nutritiuam partialem, à qua producatur, quia perfectior effectus eo modo quo perfectior est, perfectiorem causam postulat. Eiusmodi ergò partes nutritiuæ potentiæ per inferiores virtutes, quas habent in partibus corporis residentes, vltimum alimentum, (quod est sanguis) per venas, & poros delatum attrahunt, disponunt, & præparant iuxta exigentiam eorundem partium, vt pars residens in ossibus conuertit alimentum sibi assignatum in medullam, & hanc tandem in naturam ossium; in partibus verò carnis existens, eundem sanguinem conuertit in carnem, in mammillam verò sanguinem attractum conuertit in lac, pro fœtu iam in lucem edito nutriendo, & in alia parte corporis residens superfluum sanguinem attractum conuertit in semen pro generatione alterius viuentis.

51

52

53

Ex quibus infero, falsò quosdam multiplicasse diuersas potentias nutritiuas secundum speciem in diuersis partibus corporis pro his effectibus diuersis præstandis, hac ratione ducti, quia cum sint specie diuersi, diuersas causas secundum speciem postulant, & ab eadem potentia secundum speciem procedere non possunt. Falsam nihilominus esse hanc sententiam affirmo, quia falsum est, quod effectus isti distinguantur specie; nam sicut partes corporis quamtumlibet diuersæ figuræ, diuersi temperamenti, ac diuersarum qualitatum, non distinguuntur specie, vt caro, os, & nerui. Ita effectus, quos producit potentia nutritiua ad nutriendas diuersas partes corporis, non possunt differre specie, quia partes substantiæ productæ, ad easdem partes nutriendas eiusdem speciei sunt cum eis, vt pars carnis producta adueniens per nutritionem eiusdem speciei est cum parte carnis, cui adiungitur, & similiter pars ossis, & pariter de cæteris. Vnde sequitur potentiam nutritiuam in diuersis partibus corporis non habere effectus specie diuersos, sed nec alimentum in diuersis partibus transmutatum specie diuersum est, vt sanguis, medulla, lac, & semen, sed eiusdem, diuersum verò accidentaliter iuxta probabiliorem sententiam medicorum, & philosophorum.

54

De subiecto potentiæ generatiuæ.

55 VT subiectum potentiæ generatiuæ inueniamus, necesse est quàm breuissimè disputare de forma substantiali seminis (nam copiosa de hac re disputatio medicis est relinquenda) an sit anima, vel alia forma inferior, sicut de sanguine probauimus in præcedentibus. Nam ex hoc dependet, an possit esse subiectum potentiæ generatiuæ, vt quibusdam placuit, vel aliud sit subiectum eiusdem potentiæ quærendum præter semen, & quodnam illud sit. In qua re illud tanquam certum inter opinantes præsuppono, quod superius insinuaui, nempe semen animalis fieri ex sanguine superfluo, non ita vt superflui nomine intelligatur impurus sanguis, aut excrementosus, sed potius depuratus, non tamen necessarius ad proprij corporis nutritionem, & ideò quasi reseruatus à natura pro generatione. Ita expresè Aristotel. 1. lib. de generat. anim. cap. 17. & 18. & cum eo plures philosophi, ac præcipui Theologi, D. Thom. 1. par. quæst. 119. artic. 2. Albert. Magn. in lib. de animal. tract. 5. & 6. Soranus Ephesius in Isagoge cap. 16. Scotus in 2. dist. 20. quæst. 2. Dur. dist. 30. quæst. 3. Maior. dist. 13. quæst. 6. Basolius dist. 33. quæst. vnica art. 3. Abulen. in cap. 12. Exod.

56

Exod. quæst. 24. ita etiam Medici plures cum Galeno lib. 2. de semine cap. 4. quod etiam tenuit Pythag. vt testatur Plutarchus lib. 5. de placitis philosophorum capit. 3. Et huius ratio satis congrua assignatur, quia viuens quodcumque se, & suam speciem quantum potest, intendit conseruare, ad propriam igitur conseruationem conuertit alimentum, nempe sanguinem in propriam substantiam, ad conseruationem vero speciei partem quandam eiusdem alimenti quasi reseruat, ex qua semen efficit: cui communicat virtutem disponendi, & organizandi materiam pro introductione alterius animæ.

57 De semine igitur ita facto inquirimus, an informetur anima, & viuat, vel non, sed formam habeat anima inferiorem, vt de sanguine, & humoribus superius docuimus.

Et prima opinio asserit informari anima, & viuere. Ita Galenus in lib. de marasino cap. 5. Paramatus in lib. de semine, Zima 2. lib. de anima ad textum 43. Vallesius lib. 2. controuers. cap. 9. quod tenuit etiam Plato in Timæo, & Themistius 2. lib. de anima, textu 6. & ex recentioribus nonnulli. Quod probant testimonio Aristotelis 2. lib. de generat. animalium cap. 3. in principio, vbi semen animalium viuere his verbis docet. *Quippe cum nihilominus semina, & conceptus animalium viuant, quam stirpes, & aliquando prolifica sint.* Deinde ratione primo, quia arborum fructus sunt earum semina, ex quibus terræ mandatis pullulat arbor alia similis in specie, & tamen viuere constat: cum nutriantur, & augeantur: dum in arbore permanent. Et par erit ratio de semine animalium in eis permanente. Secundo, quia repugnat in aliquo esse potentiam vitalem, per quam eliciat vitalem operationem, nisi in eo sit anima, & viuat, nam potentia vitalis naturaliter coniuncta est animæ & operatio vitalis non potest procedere, nisi à viuente: sed in semine est potentia generatiua vitalis, per quam organizat corpus: eique vnit animam, & principium generationis est, de qua nemo dubitat esse operationem vitalem: ergò nec dubitari debet, quin viuat semen, & informetur anima. 58

Secunda opinio negat *vllum semen sub forma, & specie seminis viuere, vel informari anima, sed aliam habere formam animæ inferiorem.* Hæc est expressa sententia Aristot. 2. lib. de anima ca. 1. text. 10. vbi hæc habet verba, *Non est autem, quod abijcit animam potentia existens, vt viuat: sed quod habet, semen autem, & fructus potentia huiusmodi corpus est.* Et 2. lib. de generat. animal. cap. 3. non longè à fine: cùm proposuisset dubium, an semen animam habeat, necne: respondet habere quidem in potentia. Quare sentit non viuere actu, quia nihil actu viuit, nisi actu habeat

59 animam. Et ita sentiunt D. Thom. par. quæst. 119. artic. vltimo, & expressius 2. lib. contra gent. cap. 89. Scot. in 4. distinct. 44. quæst. 1. Albert. Magn. 2. part. Summæ de homine. Fernelius lib. 7. suæ Physiologiæ, cap. 13. Iandun. 7. Metaphysic. quæst. 19. Concil. differ. 48. Thom. Garb. lib. 1. tractatu 5. quæst. 5. & nobis videtur non solum probabilior, sed vera. Probatur primo, quia non est corpus organicum; ergò non informatur anima, quæ actus est organici corporis. Secundo, quia nec nutritur, nec augetur per intussumptionem, vt viuentia: sed solum per iuxtapositionem, vt sanguis; & cætera, quæ nec viuunt, nec informantur anima. Quod autem quidam respon-
60 dent; quodammodo esse organicum, & heterogeneum, quia habet partes quasdam crassiores, & terrestriores, alias vero subtiliores, & aëreas, friuolum est, quia hoc ipsum reperitur in corporibus homogeneis, vt in vino, & aliis mixtis non viuentibus, quare non est sufficiens, vt dicatur esse corpus organicum, vel heterogeneum, vt oportet ad habendam vitam, vel animam.

Probatur tandem, quia semen animalium non est continuatum cum corpore eorum: cum sit liquidum, licet sanguine crassius: sed continetur in eo tanquam aqua in vase, vt de sanguine docuit Aristoteles: ergò naturaliter repugnat informari eadem anima, ac totum corpus.

Testimonium verò Aristotelis per alia longè expressiora à nobis adducta explicandum est, in quibus ex professo, ac per-
61 spicuis verbis docet semen animatum esse, ac viuens, non actu: sed potentia, cum in proximo sit ad recipiendam animam; ita ergò intelligit Aristoteles semina animalium, atque stirpium animata esse, & viuere, non actu: sed potentia; nam si actu viuerent, non possent ex eis generari viuentia eiusdem speciei, vt docuit D. Thom. in posteriori loco citato.

Ad primum argumentum de fructibus arborum respondeo, dupliciter sumi posse; primo sub ratione fructuum actu coniunctorum, cum arbore tanquam partium eius actualium; & ita viuere censentur, & habere animam: cum propriè nutriantur, & augeantur. Alio modo tanquam semina ab arbore separata, & hoc modo, nec habent animam, nec viuunt, cùm nullam habeant operationem vitalem.

Circa solutionem secundi argumenti recentiores quidam
62 tenentes semen viuere; id explicant hac distinctione. Semen duplex est, vnum actu coniunctum cum animali, aliud iam decisum, ac separatum ab eo pro generatione; & primum informatur ab eadem anima totius: postremum verò, cum non

sit con

sit continuum, non potest ab eadem informari, si sit animalium perfectorum, quorum anima, aut indiuisibilis est, & ideò non potest per aliquam sui partem, etiam diuisam illud informare; nec tota ipsa anima propter discontinuationem: sed in decisione ipsa, ac separatione accipit quandam aliam animam vegetatiuam, quam natura ei tribuit, ordinans ipsum ad generationem, non enim posset generationi deseruire, nisi animatum, quia non posset habere virtutem organizandi, atque formandi corpus, quæ vitalis est, nisi informaretur anima. Si verò semen sit animalium imperfectorum, vel plantarum, potest etiam decisum informari anima, quæ cùm sit diuisibilis, potest permanere in partibus separatis. Et hoc supposito asserunt potentiam generatiuam esse in vtroque semine tanquam in proprio subiecto. Et isti quidem acutè satis philosophantur: sed 63 in primis ex falso principio præsupposito, quod semen viuat: deinde gratis omninò, & sine necessitate dicunt semen acquirere in decisione nouam animam: cum non sit necessarium ad generationem, ad quam sine anima, & sine potentia vitali concurrere posse mox ostendemus. Imò nec sit naturaliter possibile talem nouam animam in decisione accipere, quia si semen in animali perfecto existens informatur anima sensitiua, aut rationali, & eam amittit per decisionem; ergò non potest naturaliter accipere aliam animam inferiorem. Probatur consequentia, quia non potest animam illam amittere, nisi per veram, & realem corruptionem, vera autem, & realis corruptio non potest terminari ad corpus viuens: sed ad cadauer; ergò 64 nec potest naturaliter animæ sensitiuæ succedere immediatè vegetatiua in eadem materia: sed cadauer, quo succedente non datur virtus in tota natura, quæ possit immediatè restituere cadauer ad vitam.

Recentiores tandem isti non videntur sibi constare: nam ex vna parte generatiuam potentiam non distinguunt à nutritiua cum Aristotele. Ex altera verò eas collocant in diuersis subiectis: cum nutritiua sit in animali, & partibus eius, quæ nutriuntur, & augentur propriè, & generatiuam ponant in semine, in quo non datur potentia nutritiua: cùm nec nutriatur, nec augeatur propriè, vt probaui; in diuersis verò subiectis repugnat esse idem numero accidens; vt per se est manifestum.

Alij verò potentiam generatiuam non in semine collocant tanquam in subiecto: sed in viuente ipso, existimantes esse potius virtutem factiuam seminis, dicunt tamen non esse in parte aliqua determinata corporis tanquam in subiecto: sed per totum corpus, & omnibus partibus dispersam; & ita in

65 omnibus partibus ſemen fieri,& ab omnibus attrahi, dum pro exercitio generationis deciditur. Sic ſentit Hippocrates in lib. de genitura, & in lib. de locis, & Albertus Magnus 2. lib. de anima, tract. 2. cap. 7. Probant, quia ex ſemine, & per virtutem ſeminalem generatur fœtus ſimilis generanti ſecundum omnia membra; ergò neceſſe eſt, quodlibet membrum aliquid proprium conferre, vt tot membra ſimilia ſingulis membris generantis producantur per generationem: nam ſi in vna tantùm parte determinata formaretur ſemen, & ab ea ſolum decideretur, non eſſet maior ratio ob quam vnum, quàm alterum membrum ex eo fieret, vt cor, quam caput, imò omnia membra formarentur ſimilia illi parti. Quod poſſet confirmari à ſigno, quia ex nimia ſeminis emiſſione debilitatur totum corpus, & omnes eius partes, ſignum igitur eſt, quòd ex omnibus trahatur ſemen deciſum.

66 Oppoſitam nihilominus ſententiam, *quod non fiat ſemen in omnibus partibus corporis, nec ex omnibus trahatur, & proinde, quod potentia generatiua* (ſi: virtus factiua ſeminis eſt) *non ſit diſperſa per totum corpus, & omnes eius partes: ſed ſolum in parte quadam determinata*, tenet Ariſtot. 1. lib. de generat. animal. cap. 17. & 18. Galen. in lib. de ſemine, & Fernel. lib. 7. Phiſiol. cap. 2. Paral. in lib. de ſemine; & multi alij ex medicis, quos citat Valeſ. 1. lib. controu. med. & hæc eſt vera. Quæ probatur ſatis efficaciter ex ſemine arborum, & aliorum fructuum in parte determinata formatorum, & exiſtentium, atque ex quibuſcumque aliis ſuccis, vel humoribus corporis, vt ex atra bili, ſanguine, & lacte in parte quadam determinata productis; ita ergò cenſendum eſt de ſemine. Deinde quia fundamentum oppoſitæ ſententiæ planè eſt inſufficiens, quia nec diuerſitatem partium, vel organorum corporis ſimilium in genito, &

67 generante efficit materia ſeminis: ſed virtus deriuata in eo ab anima, per quam formantur organa, ac partes corporis; quare cùm in determinata parte ſit anima, in ea poteſt fieri totum ſemen accipiens ab ea virtutem formandi ſimilia organa his quæ ſunt in generante. Et certè ſi in omnibus partibus deberet formari ſemen propter ſimilitudinem in omnibus membris, ſequitur euidenter, quod ſi generanti deficeret aliquod membrum, non poſſet generare fœtum integrum: ſed neceſſariò membro illo orbatum; quod patet eſſe falſum. Debilitas verò ex nimia ſeminis effuſione cauſata in toto corpore ex eo prouenit, quod pars illa, in qua fit ſemen, & ex qua deciditur, ſugit à viciniorIbus ſanguinem; & illæ ab aliis, & ita debilitantur omnes.

Noſtra

Nostra igitur sententia circa subiectum potentiæ generatiuæ duo asserit. Primum *nec esse in semine coniuncto, nec in deciso* contra priorem sententiam. Quod euidenter sequitur ex eo, quod neutrum viuat, vel informetur anima; nam potentia generatiua vitalis est, sicut actus ipse generandi sibi simile: sed potentia vitalis naturaliter, & necessariò debet esse coniuncta cum suo principio, à quo emanat, nempe anima: ergò repugnat naturaliter, quod potentia generatiua sit in subiecto non viuente, aut in quò non est anima: sed probatum est nullum semen viuere; ergò repugnabit esse in eo tanquam in subiecto.

Secundo asserit *potentiam generatiuam solùm esse in ea parte viuentis, in qua semen fit tanquam in subiecto* contra posteriorem. Quod vt intelligatur in memoria reuocandum est illud, quod superius docuimus, videlicet nutritiuam potentiam habere diuersas partes in diuersis partibus viuentis corporis, & quasdam quidem perfectiores aliis ex differentia indiuiduali partiali, & consequenter effectus diuersos. Quos omnes operando circa alimentum per diuersas virtutes inferiores, quibus pro instrumentis vtitur præstat; ita vt ex eodem sanguine efficiat medullam in ossibus, & partem ossis per conuersionem substantialem eiusdem medullæ. In partibus verò carnis efficiat carnem, & in mammillis præter nutrimentum earum, ex eodem sanguine efficiat lac pro nutrimento fœtus; in alia verò parte corporis efficiat semen, cui tribuit virtutem organizandi materiam, & attingendi introductionem animæ in ea. 68

Quæ virtus seminalis (quantumuis mirabilis) vitalis non est: sed inferior potentia vitali generatiua, & instrumentum eius, separatum quidem, quo medio hæc præstat. Et ideò hæc omnia animæ, vt principio formali, & incompleto: sed in hoc genere præcipuo tribuuntur, viuenti verò per illam, vt principio completo, & potentiæ nutritiuæ secundum illam partem, per quam producit semen ex sanguine mediis instrumentis inferioribus, & à qua habet rationem potentiæ generatiuæ tanquam præcipuo instrumento vitali coniuncto animæ tanquam vitali potentiæ eius. Et ecce tibi subiectum potentiæ generatiuæ esse determinatam partem corporis, in qua residet tanquam pars quædam integralis nutritiuæ potentiæ inter præcipuas numeranda. 69

Vnum in calce huius quæstionis animaduertendum iudico, quod apud authores quosdam reperio; videlicet semen, vt generationi deseruiat, prius conuerti in sanguinem. Quod non videtur mihi necessarium; imò nec verum, aut naturaliter possibile; nam cùm semen factum sit ex depurato sanguine non 70

potest iterum in sanguinem conuerti; imò nec possibile est, quod iam decisum sub forma seminis conuertatur in sanguinem, quia dum fit ex sanguine: accipit seminalem virtutem, quam sub forma sanguinis non habebat: ergò non potest conuerti rursus in sanguinem, quin eam amittat, ea verò amissa non poterit naturaliter organizare corpus, nec efformare membra, nec generationem attingere.

QVÆSTIO IIII.

Quidnam sit generatio viuentium propria, & in quo sensu vocata sit ab Aristotele naturalissimum opus viuentis.

71 VT explicemus, quid generatio sit, quod est primum in titulo quæstionis contentum, duplex acceptio generationis distiguenda est: communis, atque impropria; & specialis, ac propria; & generationis quidem modo priori acceptæ duplex definitio colligitur ex doctrina Aristotelis, prior ex 5. libro Physic. cap. 1. text. 7. quæ talis est. *Generatio est mutatio à non esse simpliciter ad esse simpliciter.* Posterior vero ex 1. lib. de gen. cap. 4. text. 23. ita habens. *Generatio est mutatio huius totius in hoc totum nullo sensibili remanente eodem, vt subiecto.* Et duæ istæ definitiones eadem sunt, & solum differunt in eo, quod posterior explicatior est.

Generatio verò specialiter, & propriè sumpta in solis viuentibus reperitur, cuius definitionem integram non inuenio apud Aristotelem, eam tamen ex diuersis, quæ de illa docet pluribus suæ doctrinæ locis, præsertim 7. lib. Metaph. cap. 8. text. 28. 8. lib. Ethicor. cap. 12. sect. 4. prob. quæst. 14. atque etiam in lib. de gener. anim. & de historia anim. collegit, atque composuit D. Thom. 1. part. quæst. 27. art. 2. & recepit ab eo schola Theologorum, quæ sic habet. *Generatio est origo viuentis à viuente coniuncto secundum similitudinem eiusdem naturæ specificæ.*

72 Hoc autem modo explicanda est, vt per primam particulam, nempe, *origo viuentis à viuente*, significetur processio, seu emanatio vnius viuêtis ab altero tanquam à principio effectiuo, & ideò excludatur cômunis, atque impropria generatio superius explicata, quæ licet dicat processionem vnius substantiæ ab altera. Dicit prætereà imperfecta generatio, transmutationem de non esse substantiæ ad esse substantiæ, quam non dicit eadem particula posterioris definitionis; nam origo vnius viuentis ab altero communis est rei transeunti de non esse ad esse, atque ei, quæ semper habuit esse. Quare in hac particula nihil imper-

fectionis importatur: cùm tamen in prioribus definitionibus importetur intrinseca imperfectio rei genitæ incipientis habere esse post non esse, & ex consequenti ipsiusmet generationis, per quam accipit esse post non esse. Per secundam verò particulam videlicet, *coniunctò*, explicatius distinguitur generatio viuentium. Nam generationem viuentis esse à principio coniuncto denotat, quod aliquid de substantia propria generantis communicetur rei genitæ, & ita contingit in hac generatione propria, in qua vnum viuens producit aliud, non ex alia extrinseca substantia, cuius materiam disponat pro introductione formæ suæ speciei, sed aliquid propriæ substantiæ exhibens, cui virtutem communicat disponendi, & organizandi materiam, & vniendi ei formam; & id quidem in generatione viuentium materialium, atque imperfectorum contingit, non tamen necessarium est ad propriam generationem viuentis, sed quod ei communicet generans propriam substantiam absque his imperfectionibus, abundè satis sufficiet; imò perfectissima generatio erit, generatio verò non viuentium non fit ex propria generantis substantia, quia nihil proprium exhibet generans, ex quo genitum fiat, sed extraneam materiam disponens, & ex ea similem formam educens, aut ei vniens compositum dicitur generare. Vltima particula definitionis est, *Secundum similitudinem naturæ specificæ*, per quam (inquit D. Thom.) excluditur productio vermium ex animali, vel homine, quia non procedunt secundum similitudinem eiusdem naturæ specificæ: capilli verò, & vngues geniti non sunt, etiam si informentur anima, & procedant in similitudinem naturæ, quia generatio est origo vnius viuentis ab alio, capilli verò, & vngues non sunt aliud viuens distinctum, sed partes, eiusdem viuentis, quæ vel in eo producuntur à principio generationis, vel virtute nutritiuæ potentiæ posteà fiunt ex alimento. Itaque generationem esse originem viuentis à viuente coniuncto in similitudinem naturæ specificæ significat planè, quod procedens sit viuens completum realiter distinctum à viuente, à quo procedit, & non sit eius pars. Alioqui nutritio eiusdem viuentis esset completa generatio. Per eandem particulam, *Secundum similitudinem naturæ specificæ*, excluduntur etiam omnes generationes æquiuocæ, etiam rerum viuentium, & ostenditur solùm conuenire definitionem generationibus vniuocis, & has solum esse propriè generationes.

73

74

75

Ex definitione sic explicata colligo primò, rem propriè genitam solum dici eam, cui ex propria ratione generationis cõuenit esse similem generanti in atoma specie, & non aliunde,

aut ex alio capite, nam si generatio viuentium ex propria, atque essentiali definitione debet terminari ad rem similem in natura specifica, sequitur rem genitam ex propria ratione generationis, & non aliunde similem esse debere in specie principio generanti, vel si aliunde talem habuerit similitudinem, & non ex ratione suæ productionis, talem eius productionem nō esse generationem, quia non est per se productiua rei similis in specie principio generanti, nec rem productam genitam esse. Secundo colligo generationem mulli ex equo, & asina, & cæteras omnes generationes æquiuocas non comprehendi hac definitione, quia per illas non consequitur natura finem primario intentum nec tales dicuntur naturalissima viuentis opera, nec efficiunt propriè, & per se simile, sed improprium, & per accidens: quare impropriissimam rationem generationis habent, veluti generationes non viuentium. Et ideò prima mulier producta à Deo ex costa viri, nec fuit genita, nec productio illa fuit generatio, quia licet processerit similis viro in atoma specie, non ex vi talis productionis, quia sicut ex costa viri facta est à Deo mulier: potuit fieri vir alius, imò, & leo, vel equus, & solum facta est mulier potius, quam res alia ex diuina voluntate, sic vel alio modo disponente materiam, vt postularet introductionem animæ rationalis mulieris, potius quam viri, & potius, quam alterius animæ, aut formæ, productio verò de se erat indifferens ad quamlibet substantiam corpoream producendam, & ideò generatio propria viuentis esse non potuit.

77 Colligitur tertiò, quod si detur productio aliqua, vel processio vnius viuentis ab alio adeò perfecta, vt ex propria sua ratione, quod per eam producitur, procedat simile producenti, non solum in specie, sed in eadem numero natura ei communicata, talis processio non solum erit vera, & propria generatio, sed perfectissima, cui perfectissima conueniet definitio tradita. Et talis est processio Verbi diuini à Patre æterno. Quæ cū sit intellectualis, & intellectus operetur per modum similitudinis, & assimilationis producens terminum, qui sit similis principio intelligenti, vt intelligens est, & cum in hac eadem ratione intellectualis processionis sit infinitè perfecta, habet pro termino rem propriissimè, ac perfectissimè similem, non solum in natura specifica, sed indiuiduali, nempe Verbum diuinum eiusdem naturæ cum Patre ex ratione eiusdem productionis, & ideò productio ipsa est propriissimè genemtio, & Verbum diuinum perfectè genitum: nam quod in eadem definitione ponatur similitudo in eadē specie, non tollit, quin si maior sit possibilis, quò maior sit, eò sit generatio perfectior. Vnde sen-

ſus illius particulæ eſt(vt oſtendimus)quòd ſit origo viuentis à viuente coniuncto ſecundum propriam ſimilitudinem, quæ vt minimum debet eſſe in ſpecie atoma,nam generica iam eſt im- 78 propria, & cum euidens ſit perfectiorem eſſe, aut ſummam ſimilitudinem, ſi ſit in eadem numero natura, perfectiorem habebit rationem generationis ea,per quam procedit hoc modo ſimile. Proceſſioni verò Spiritus Sancti non conuenit definitio generationis,quia cum ſit per voluntatem, non habet modum ſimilitudinis, aut aſſimilationis, ſed potius modum inclinationis in bonum, nec ideò procedens ea ratione talis proceſſionis procedit ſimile, ſed quaſi actualis inclinatio, vel actualis amor per actum voluntatis productum, qui etiam eſt amor, nihilominus eum talis proceſſio ſit diuina, & quidquid in Deo eſt,ſit ipſa diuina ſubſtantia, amor ita procedens Deus eſt,& ideò ſimilis principio ſpiranti,videlicet patri,& filio,non quidem ratione ſuæ proceſſionis, ſed ex eo, quod intra Deum ipſum procedit,& ideò non eſt Deus genitus,ſed Deus ſpiratus; hæc verò Theologis ſunt relinquenda.

Poſterior quæſtionis pars.

SEd reſtat in poſteriori parte eiuſdem quæſtion. explicanda 79 vniuerſalis illa propoſitio Ariſtot.c. præſenti text. 34. contenta,nempe. *Naturaliſſimum opus viuentis,eſt generare ſibi ſimile.* Circa cuius ſenſum certum eſt, quod generatio ſibi ſimilis ſit opus naturale viuentis:eum ſit operatio vitalis eius, & per potentiam generatiuam ſibi naturalem elicita. Difficultas ergò ſolum eſſe poteſt,quare dicatur naturaliſſimum opus viuentis: nam vt hoc ſit verum, non ſatis eſt,quod opus ſit naturale,ſed quod magis ſit naturale,quàm cætera, vel quod nullum dari poſſit ita naturale; Et mihi videtur etiam in primis certum comparationem hanc ſolum fieri ab Ariſtotele inter opera viuentis,vt viuens eſt,& ideò ſolum inter opera,quæ ex gradu vitæ omnibus communi procedunt. Eiuſmodi autem tria tantùm ſunt,nempe nutritio,augmentatio,& generatio ſibi ſimilis; ergò inter has tres operationes tantum conſtituit Ariſtoteles comparationem dicens, quod licet naturales ſint viuenti omnes,magis tamen naturalis eſt generatio,quàm nutritio,& augmentatio, & de veritate huius comparationis ſic expoſitæ difficultas eſſe poteſt.

Circa quam omiſſis multis aliis expoſitionibus,duas tantùm proponam,quæ mihi placent,Prior eſt omnium ferè interpretum huius loci,quod generatio ſit opus magis naturalis cæteris 80 ex proprio fine,cuius gratia à natura intenditur,qui eſt bonum ſpeciei

speciei consistens in perpetua conseruatione eius, ideò enim data est viuenti potentia generatiua à natura, vt per eam producat aliud, vel alia indiuidua, vt cùm non possit per se ipsum (quia corruptibile est) conseruare perpetuò speciem, eam efficiat perpetuam in aliis: finis verò nutritionis est conseruatio indiuidui, quia per eam quodlibet indiuiduum intendit se conseruare in proprio esse indiuiduali, sed commune bonum speciei perfectius est, & quasi diuinius bono particulari cuiuslibet indiuidui, & ideò magis, ac prius intentum à natura, quæ propter conseruationem speciei intendit conseruationem indiuidui: quod verò magis, ac prius est intentum à natura, dicitur, &

31 est magis naturale; merito ergò Aristoteles inter opera animæ vegetatiuæ naturalissimum vocauit generationem. Nec probat aliquid contra hunc sensum, quod de nutritione obiiciunt recentiores quidam, videlicet non solum ordinari ad bonum, & conseruationem indiuidui, sed etiam ad bonum, & conseruationem speciei, quia propterea natura nutrit, ac fouet indiuiduum, vt in eo conseruet speciem. Nam hunc finem conseruandi speciem non intendit per se primò, atque immediatè nutritio, sed quasi secundario, aut ex consequenti, & per se primò conseruationem indiuidui. Generatio vero sibi similis nullo modo respicit bonum indiuidui, sed per se primò, & solum, bonum speciei, & propterea semper est verum, quod sit naturalius nutritione, & omnium operum viuentis, vt viuens est, naturalissimum, vt asseruit Aristoteles, qui hanc doctrinam eleganter scripsit cap. præsenti text. 35. hisce verbis. *Quoniam igitur cõmunicare non possunt ipso semper, & diuino continuatione, propterea quod nihil contingit corruptibilium idem, & vnum numero permanere, secundum quod potest participare vnum quodque, sic communicat, hoc quidem magis, illud verò minus, & permanet non ipsum, sed quale ipsum, numero quidem non vnum, specie autem vnum.* De nutritiua verò, & opere eius loquens textu 47. eiusdem capitis ita ait, *Quare huiusmodi anima principium potentia est talis, vt conseruet habens ipsam secundum quod est huiusmodi.*

Præter hanc expositionem communem, ita à nobis explica-

32 tam, particularem aliam excogitauimus, illud tãquam certum fundamentum præsupponentem, quod naturalissimum sit bono perfecto se diffundere, atque communicare aliis, quantùm potest, ita vt bonum non communicatum, vel saltem non potens se communicare quasi sterile, atque imperfectum merito censeatur, iuxta illud, quod de se ipso per accommodationem Deus ipse protulit Isai. 66. *Numquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam dicit dominus? si ego, qui generationem cæteris tri-*

bu-

buo sterilis ero. Sed certum quoque est viuens non posse communicare aliis maximum bonum vitæ,nisi per generationem, quia per nutritionem non se communicat aliis, sed propriam tantùm vitam in se conseruat; ergò generatio,per quam viuens diffundit bonum vitæ communicans illud cæteris, perfectissimum opus naturale est omnium, quæ potest habere anima vegetatiua,& ideò naturalissimum, & iure tale vocatum ab Aristotele.

CAPVT V.

TEXTVS ARISTOT.

Determinatis autem his dicamus communiter de omni sensu.

Breuis expositio textus.

EXplicatis his,quæ ad potentiam animæ vegetatiuæ pertinent, gradum facit Aristoteles ad explicandas potentias animæ sensitiuæ; primò quidem in communi, deinde in particulari. Vt autem naturam earum in communi ostendat, duo intendit docere ac probare capite præsenti. Primum quod sensus sit potentia passiua. Postremum, quod excitetur, ac reducatur ad actum à suo obiecto: propterea in duas partes diuidendum est,nam in priori ostendit illud, in posteriori hoc. 1

Ad explicationem igitur primi accedens, asserit potentias vegetatiuas esse actiuas, hoc est tales, quarum proprium officium sit agere circa suum obiectum, non pati ab illo: vt officium nutritiuæ potentiæ est agere circa alimentum, tanquam circa obiectum proprium, vt illud conuertat in substantiam aliti,& ideo potentia actiua dicitur: Sensus vero omnes passiuæ potius potentiæ sunt. Quod probat ex duobus; primo ex actu earum,deinde ex obiecto. Ex actu quidem,quia tunc sentire dicuntur, quando alterantur, sed alterari est pati; ergò tunc sentiunt, quando patiuntur, quare sentire erit pati, vel certè cum passione fiet. Ex quo tandem sequitur sensum esse potentiam passiuam. Maiorem illam probat,quod sensatio fiat per alterationem,& motum sensitiuæ potentiæ,quia vt sensus sentiat,aliter se habere debet, quàm prius,dum non sentiebat, aliter autem se habet per receptionem alicuius, videlicet speciei; aut proprij actus sentiendi,vel vtriusque,sed recipere est alterari,& consequenter pati; ergò potentia cum quadam passione operatur,quod est esse passiuam. (An verò patiatur à simili, vel dissi- 2

mili, iā se explicuisse docet in libris de generatione, vbi docuit id quod patitur in principio esse dissimile agenti, sed in fine simile, & ita potentia sensitiua in principio, hoc est, antequā patiatur ab obiecto recipiendo similitudinem eius', dissimilis est ei, sed per receptionem eiusdem speciei fit similis, quia habet iam in se similitudinem obiecti ipsam aliquo modo repræsentantem, ratione cuius quasi ipsummet obiectum in se habere censetur, & ex hoc facta est ei similis.) Probat secundo ex obiecto, per modum dubij proponens, quare sensus nō sentiat seipsum, vel ea sensibilia, quæ in se, vel apud se habet, non enim videt se oculus. Et respondet, ideo sensum non sentire seipsum, quia ex propria natura habet, quod ab alio debeat immutari, vt sentiat, & hoc est, esse potentiam passiuam, quia si actiua foret, non indigeret immutatione ab alio ad operandum, vt patet in omnibus potentiis actiuis tali immutatione non indigentibus ad operandum.

3 In posteriori parte capitis, explicaturus, à quonam potentia sensitiua excitetur, vel ad actum reducatur, duo præsupponit, primum duobus modis dici aliquid potens sentire, videlicet secundum potentiam remotam, & proximam; quemadmodum potens scire, nam habens habitum scientiæ, dum nihil per eum contemplatur, dicitur potens scire potentia proxima, quia nihil ei ad sciendum actu deficit, nisi applicatio ad opus, quam statim habere potest, aut, cùm voluerit, nisi aliquod adsit impedimentum extrinsecum infirmitatis, vel somni, aut quippiam aliud. Qui verò solam habet potentiam intellectiuam sine habitu scientiæ, vt puer, dicitur sciens in potentia remota, quia proxima caret, quæ habetur per habitum. Et qui hoc tantummodo dicitur sciens in potentia, non erit sciens actu, nisi præcedente alteratione ac passione, hoc est, receptione habitus, per quem perueniet ad actum, quæcunque enim receptio qualitatis, vel habitus, alteratio quædam, ac passio vocatur. Sciens verò in potentia proxima peruenire potest ad actum scientiæ, sine præuia alteratione, hoc est, sine receptione habitus, per quem

4 iam censetur esse in proxima potentia. Pariter ergò potens sentire dupliciter dicitur, aut secundum potentiam proxima, aut secundum remotam tantùm; secundùm proximam quidem, si potentiam sensitiuam habeat, & ideò quodcunque animal hoc modo dicitur sentire potens: potens verò sentire in potentia remota erit illud, quod nec potentiam sensitiuam habet, sed in proxima dispositione censetur esse, vt eam habere possit, quo pacto semen organizatum pro introductione animæ sensitiuæ dicitur sentire potens secūdum potentiam remotam.

Itaque idem est in ordine sentiendi habens potentiam, ac in ordine sciendi habens potentiam cum habitu, & etiam nondum habens potentiam sensitiuam, sed proximè habere potens, idem est in ordine sentiendi, ac in ordine sciendi habens intellectum sine habitu.

Secundum præsuppositum est distinctio passionis propriè sumptæ ab impropria; & passionem propriè tantùm sumi ait pro receptione alicuius disconuenientis, ac disponentis ad corruptionem, & talis passio est quæcunque receptio actiuæ qualitatis habentis contrarium in eodem subiecto; nam per talem receptionem ad corruptionem disponitur subiectum. Passio verò impropria dicitur receptio quæcunque etiam rei perficientis. Quando ergò dicitur sensus potentia passiua, quia non operatur, nisi immutetur ab obiecto, per receptionem speciei ab eo impressæ, non de passione propria, sed de sola impropria intelligitur, quia recepta species non disponit sensum ad corruptionem, sed potius eum perficit. 5

His suppositis explicat iam, quid sit illud, quod potentiam sensitiuam reducit ad actum hac distinctione. Potens sentire secundum potentiam remotam reducitur ad actum eiusdem potentiæ à generante, vt semen proximè dispositum pro receptione animę sensitiuæ, simul cum eadem anima recipit à generante potentiam sensitiuam: per quam dicitur sensitiuum actu, aut in proxima potentia. Sensitiuum verò in potentia proxima, quale est habens potentiam sentiendi nondum applicatam ad actum, reducitur ad actualem sensationem ab obiecto sensibili, quemadmodum intellectiuum in potentia proxima, quale est, habens intellectum cum habitu reducitur ad actum intelligendi ab obiecto intelligibili. Differunt tamen obiectum sensus, & intellectus (inquit Aristoteles) quia obiectum sensus est singulare existens extra intellectum, intellectus verò vniuersale non existens extra intellectum, sed intra ipsum, quia vt intellectus intelligat, opus est speciem obiecti intra se habere, per quam in memoria reseruatam, atque repræsentantem obiectum, dicitur obiectum ipsum intra se habere, non quidem in esse reali, vel materiali, sed in esse intelligibili, in quantũ per speciem repræsentatur, per hanc verò potest semper ipsum intelligere, licet non sit in natura rerum. Sensus verò cum sit potentia materialis, materialia solum, ac sensibilia sentire potest, & ideò solum singularia extra se existentia, quæ proinde non potest cognoscere, nisi actu existant, & per se excitent sensum, & sensationem eius terminent; loquitur enim Arist. de sensibus externis, in quibus vera sunt hæc. Ex quo aliud discrimen colligit inter po- 6

X

tentias ipsas sensitiuas, & intellectum, nam per intellectum cum volumus operamur, aut intelligimus, sine obiectum præsens sit per se extra, vel non, quia intra eundem intellectum adest per speciem repræsentatum. Quod planè intelligendum est postquam semel illud percepimus media specie, nam ad primam perceptionem eius, etiam requiritur aliquo modo obiectum extra intellectum, quod non semper adest. Sed non sentimus cum volumus, quia deficit sæpe obiectum per se ipsum præsens, quod omninò requiritur ad sensationem sensuum externorum, non solùm primam, sed quamlibet aliam.

CAPVT VI.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Dicendum autem secundum vnum quemque sensum, & de sensibilibus primo.

Breuis expositio textus.

8 CApite præcedenti docuit Aristoteles sensum esse potentiam passiuam, patique ab obiecto, à quo reducitur ad actum sentiendi. Intentum verò huius capitis est communem rationem obiecti sensibilis, à quo patitur, nobis ostendere. Diuiditur autem in duas partes; in priori diuidit sensibile duplici diuisione. In posteriori verò comparat membra vtriusque diuisionis inter se, vt ex comparatione magis elucescat ratio om-9 nium. Sensibile igitur in commune diuidit Arist. priori diuisione in sensibile per se, & per accidens; sensibile per se est, quod per se, hoc est, ratione sui, & non alterius immutat sensum, vt color per se immutat visum, & sonus auditum; rationem verò sensibilis per accidens post modum explicat. Posterior diuisio est quasi subdiuisio alterius membri prioris, nempe sensibilis per se, quod duplex esse ait, commune, & proprium; sensibile proprium tribus describit modis, primo: *Quod vnius tantùm sensus obiectum est, & ab eo solo percipitur non ab alio*, vt sonus à solo auditu. Deinde *Circa quod non errat sensus*, vt circa colorem, vel lucem non errat visus. Tertiò etiam illud describit in calce capitis, dicens esse: *Id cui temperamentum proprij organi proportionatur*, vel vt alij exponunt, ad quod talis sensus per se primò ordinatur, vt ad visibile visus. Sensibile commune est, *Quod à pluribus sensibus percipitur*, vt motus à visu, & auditu. Quinque autem esse docet sensibilia communia, videlicet, figura, magnitudo, seu quantitas, numerus, motus, & quies. Sensibile per accidens

dens illud esse asserit. *Quod non immutat sensum, nec ab eo patitur sensus per se*, sed vtrunque habet ratione alicuius sensibilis per se ei coniuncti, vt substantia non immutat sensum per se, nec ab ea sensus patitur, sed ratione coloris, vel alterius accidentis per se sensibilis; vnde non dicimur videre Petrum, aut Ioannem, quia tales homines sunt, sed quia talem habent colorem per se visibilem ratione cuius videntur.

In posteriori tandem parte comparat primo sensibile proprium, & commune ex vna parte cum sensibili per accidens ex altera, asseritque hoc differre, quod commune, & proprium agunt per se, hoc est, ratione sui in sensum. Sensibile verò per accidens, non ratione sui agit in sensum, sed solùm ratione alterius, cui coniungitur. Comparat secundo sensibile proprium, & commune inter se in eo, quod licet sensibilis per se vtrique conueniat, proprius tamen, atque perfectiùs conuenit sensibili proprio, quam communi, quia temperamentum organi cuiusque sensus magis est proportionatum proprio sensibili eiusdem sensus, quàm communi. 10

TRACTATVS DE OBIECTIS SENSIBILIBVS, ET modo, quo immutant sensus per species intentionales, ac de natura earundem specierum.

QVÆSTIO I.

An sensus sit potentia passiua.

PRimum, quod Aristot. docuit c. 5. fuit, quod sensus sit potentia passiua, & hoc est etiam primum, quod in controuersiam vocamus. 11

Et prima opinio ponit in quolibet organo sensus duplicem potentiam sensitiuam, passiuam vnam, quæ immutatur ab obiecto per receptionem speciei ab eo, & ideò officium eius solùm est recipere speciem obiecti, & actiuam alteram ad eliciendum actum sensationis præsupposita receptione speciei. Ita Apollinaris 2. li. de anima q. 13. & Iand. q. 16. Probat testimonio Arist. 3. lib. de anima, c. de intellectu agente; vbi duplicem posuit vir-

tutem, aut potentiam necessariam ad intelligendum, vnam quidem actiuam quæ vocatur intellectus agens, & aliam passiuam, quæ vocatur intellectus possibilis; ergò censet duplicem aliam eiusdem proportionatam esse necessariam ad sen-
12 tiendum. Probatur consequentia, quia eodem modo loquitur de potentia sensitiua, & intellectiua, & eodem modo fiunt intellectio, & sensatio per receptionem, & actionem. Probant deinde ratione, quia in quolibet genere debet correspondere cuicunq; potentiæ passiuæ alia actiua, à qua reducatur in actum, quia repugnat eandem potentiam esse simul actiuam, & passiuam, sed ad sentiendum requiritur receptio simul, & actio; ergo potentiæ recipienti, vel patienti correspondere debet potentia agens; & ita duplex erit necessario ponenda in organo cuiuslibet sensus, actiua, & passiua.

13 Hæc tamen sententia contraria est doctrinæ Arist. & rationi. Probatur primū ex capite præsenti, vbi cum docuisset sensum esse potentiā passiuam, addidit reduci ad actum à virtute actiua externa, nempe ab obiecto, & non ab alia virtute interna, quę sit potentia sensitiua agens, neq; vsquam alibi talem sensum agentem posuit. Imo in 3. li. vbi præter intellectū possibilem posuit agentem, non posuit illum ad intelligendum, sed ad solam productionem speciei intelligibilis, per quā fieret possibilis in actu primo ad intelligendum, sed sensum fieri in actu primo ad sentiendū docuit per immutationem, & actionem obiecti externi in ipsum, & non per virtutem internam, aut sensum internum; ergò nō censuit esse necessarium, nec ideò in doctrina eius potest poni. Probatur etiā ratione nō esse ponendum: sensus agens non est necessarius ad productionem speciei sensibilis, quia hęc producitur sufficienter ab externo sensibili eidem potentię sensitiuæ proportionato, sed nec ad recipiendā speciem ab eo productā requiritur alia potentia distincta ab actiua eliciente sensationé, sed hæc sufficit pro vtroque officio recipiendi speciem ab obiecto, & eliciendi sensationem; ergò frustra additur sensus agens, & ideò nō est vllo modo admittēdus. Probatur minor ex intellectu possibili sufficiente ad eadem duo officia, etiam apud aduersarios, nam eadem est potentia intellectiua recipiens speciem obiecti ei impressam ab intellectu agente, & phantasmate, & eliciens actum intelligendi; ergò eadem potentia sensitiua erit sufficiens ad recipiendam speciem ab obiecto externo, & ad eliciendam sensationem, quare non est necessarium multiplicare aliam. Et ex hoc deprehenditur deceptio huius sententiæ in eo consistens, quod non est necessaria alia potentia animæ ad producendam speciem sensibilem, per quam vniatur obiectum

sensui,

sensui, sed obiectum externum sufficit, cùm sit ei proportionatum: in parte verò intellectiua requiritur potentia actiua ad producendã speciem intelligibilem in intellectu cognoscente, qui passiua potẽtia est, quia obiectum materiale externum non est proportionatum eidem intellectui cognoscenti, & ideò non potest per se imprimere ei speciem sui, nisi eleuetur ab alia virtute spirituali actiua. Et ex his exposita est m.s Aristotelis ponentis duplicem virtutem ad intelligendum, & ad sentiendum vnam tantùm, atque etiam solutum argumentum eiusdem sententiæ. Nam potentię passiuæ debet correspõdere actiua ei proportionata, à qua reducatur in actum, & ita correspõdet sensui; vt est potentia passiua, alia actiua, sed extrinseca, nempe obiectũ cuius virtute producitur species, & immutatur sensus, quia satis proportionata est eidem sensui, quare non requiritur actiua intrinseca, sicut in intellectu, cui non datur extrinseca proportionata. 14

Secunda opinio solum ponit vnam potentiam sensitiuam in quocunque organo, & hanc dicit esse purè passiuam, ita vt nihil efficiat ad sensationem, sed solùm præstet concursum passiuum recipiendo speciem, nihilominus sentire dicatur, quia sensatio non consistit in actione aliqua, sed solùm in receptione speciei, siue in vnione eius cum potentia sensitiua. Sed receptionem speciei dupliciter distinguunt; prior distinctio est, posse sumi in ratione accidentis, vel vt est virtus obiecti repræsentans illud, & receptio speciei vt accidentis non est sensatio, sed vt virtutis obiecti. Sed adhuc hoc modo sumpta distinguitur posteriori distinctione in receptionem quasi materialem, vt quando recipitur in potentia non attendente, vel aduertente, ac reciperetur in aëre, & hoc modo receptio speciei non est sensatio, quia ad sensationem requiritur aduertentia ex parte potentię; si verò cum aduertentia potentię recipiatur: sola ipsa receptio, vel vnio speciei cum potentia aduertente erit sensatio. Dum ergò dicunt receptionem speciei, vel vnionem eius cum potentia esse sensationem, non de vnione speciei, vt accidentis loquuntur, sed vt virtutis eiusdem obiecti ipsum repræsentantis, & cum aduertentia eiusdẽ potentiæ receptæ. Ita sentiunt Ægidius quęst. 1. de cognitione Angelorum. Nimphus in libello de sensu agente. Thienensf. 2. lib. de anima comm. 61. Venetus in Summ. de anima c. 1 . Caiet. c. 5. huius libri. Probatur testimoniis Aristot. qui tria asserit de potentia sensitiua, & sensatione; primum, ca. 5. huius libri per totum, quod sensus est potentia passiua, & reducitur in actum ab externo efficiente, nempe obiecto. Ex hoc autem equitur sensationem effectiuè à solo externo principio proce- 15 16

dere, sensum verò pati tantum ab eo, & ideò sensationem in sola receptione speciei ab obiecto consistere, quæ quidem ab eodem obiecto procedit effectiuè. Secundum, quod asserit textu 59. eiusdem capitis est, principia effectiua sensationis extra sensum esse. Et tandem in 3. lib. text. 140. ait, eundem esse actum sensibilis, & sensitiui, vel sensus, & hunc in sensu, non in sensibili esse, sicut idem motus sunt actio, & passio, & vtraq; in passo recipitur, hæc sunt verba Aristotelis: *Sicut enim actio, & passio in patiente est, sed non in agente, sic & ipsius sensibilis actus in ipso sensitiuo existit* quibus planè docet ad sensationem solùm concurrere sensum recipiendo actionem sensibilis, quæ prout in sensu recepta sensatio dicitur. Probatur etiam ratione, quia sentire nihil aliud est, quam percipere obiectum sensibile, sed eo ipso, quod potentia recipit speciem cum aduertentia; dicitur percipere obiectum sensibile; ergo eo ipso dicetur sentire absque vlla alia actione.

17

Hæc tamen sententia in primis est contra doctrinā Aristotelis, qui duo docet de sensationibus, videlicet esse operationes vitales, dum animam ca. 2. huius libri definit dicens, esse principium, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, docens hos omnes esse actus vitales, quos exercet anima per potentias vitales, sed receptio speciei in potentia non est actio eiusdem potentiæ, sed obiecti, vt fatetur eadem sententia: potentiæ verò solùm est passio, respectu verò obiecti cuius est actio, vitalis esse non potest, cùm non sit ab eo tanquam à principio vitæ; ergò non est actio vitalis. Secundo asserit esse actiones immanentes 9. lib. Metaphys. c. 4. text. 16. ergò non possunt consistere in receptione speciei ab obiecto, quam sub ratione actionis patet esse transeuntem: cùm procedat ab obiecto, & transeat ad potentiam, in qua recipitur.

18

Deinde est etiam contra rationem; primo quia experientia constat recepta specie in oculo sæpe non fieri visionem, vt in dormiente, aut vigilante, sed distracto ad alia; ergò non consistit in sola vnione speciei cum potentia. Nec soluit argumentum, quod dicunt non recipi in his casibus cum aduertentia, aut conatu potentiæ, & ideò non dari sensationem, quia conatus, vel aduertentia nō est intelligibilis sine aliqua actiuitate, vel actione potentiæ, nam per solam receptionem alicuius in se non dicitur recipiens conari, neque aduertere; ergò sensatio præter receptionem speciei in potētia dicit actionem eiusdem potentiæ habentis speciem. Secundo probatur ex intellectione, & sensatione internorum sensuum, quibus omninò assimilantur sensationes externæ, vt visio, sed intellectio, & sensatio interna non potest

19

potest in sola receptione speciei consistere: sed præter illam dicit actionem eiusdem potentiæ informatæ specie; ergo idem habere debet externa sensatio. Minorem probo, quia sensus internus discernit iudicio quodam imperfecto sensatum per visum, non esse sensatum per auditum, atque etiam suo modo externi sensus de suis obiectis iudicant: iudicium verò (quoduis illud sit) aut discretio non potest fieri per solam receptionem speciei: sed actiuitatem potentiæ postulat; ergò sicut intellectio, ita quæcumque sensatio interna, vel externa, præter vnionem speciei cum potentia actionem eiusdem potentiæ important, in qua præcipuè consistunt.

Tertia opinio etiam asserit sensum esse potentiam purè passiuam: sed alia via procedit, non enim in sola receptione speciei sensationem consistere intelligit: sed in actione quidem, non quam eliciat effectiuè potentia: sed anima media specie recepta: potentiam verò nihil aliud præstare præter passiuum concursum ad speciem recipiendam requisitum, eo ferè modo, quo aqua per calorem receptum ab igne calefacit, nullum tamen concursum actiuum ad calefactionem præstat: sed à solo calore in ea existente effectiuè procedit calefactio. Ita Albertus Magnus 2. par. Summæ de homine, tractatu de sensibus animæ. Et ad hanc ferè reduci potest sententia illa, quæ asserit potentiam sensitiuam nihil præstare ad sensationem præter receptionem speciei, neque speciem ipsam efficere sensationem: sed quasi obiectiuè excitare animam veluti consopitam, à qua sola sic excitata procedit effectiuè sensatio. Ita enim senserunt Plotinus Æneade 4. lib. 6. Simplic. 1. lib. de anima, textu 51. & 52. & vtraque sententia potest probari hoc argumento. Sensatio est vnica, atque simplex actio; ergò ab vnico, ac simplici principio debet procedere: sed anima, potentia, & specie sunt res distinctæ; ergò non potest ex omnibus, nec ex duobus effici vnum principium eius: sed ab vno eorum debet procedere, & cum non procedat à nuda potentia ex se indeterminata, necessariò dicendum est, à sola specie procedere effectiuè, vt Albertus docet, vel à sola anima, vt docent alij. 10 11

Vtraque hæc sententia denegat omninò potentiis sensitiuis effectiuum concursum ad sensationes, & eas efficit purè passiuas, & ideò vtraque probatur falsa. Primò ex doctrina Aristotelis in libro de Somno, & Vigilia, cap. 1. vbi docet expressè sensationem non esse animæ solius, neque corporis: sed coniuncti, hoc est, organi compositi ex anima, potentia vitali, & corpore, falsum est ergò eam tribuere soli animæ; 12

vel soli speciei; imò etiam animæ per speciem, & potentiam vitalem omninò ab eius efficientia excludere. Quod probo duplici argumento; primo, quia potentiæ concessæ sunt animæ à natura: vt per eas tanquam per instrumenta operetur, sicut cæteris rebus inferioribus concessit inferiores potentias ad suas operationes inferioris ordinis tanquam per naturalia instrumenta præstandas. Sed instrumenta concurrunt effectiuè ad operationes; ergò falsum est excludere potentias ab omni concursu effectiuo,& eas purè passiuas efficere. Secundò, quia si puræ passiuæ forent, euidenter sequeretur perfectiores esse

23 potentias animæ vegetatiuæ,quàm sensitiuæ. Probatur consequentia,quia nobilius est agere, quàm pati:sed potentiæ vegetatiuæ sunt actiuæ, & purè actiuæ; ergò nobiliores erunt potentiis sensitiuis purè passiuis.

Argumentum verò,pro eisdem sententiis factum,nihil probat, quia falsum est simplex esse debere principium effectiuum cuiuslibet operationis, imò propter rerum imperfectionem sæpe requiritur vnio duorum ad agendum, vt patet in multis trahentibus nauim, ac similibus. Quare nihil repugnat,quod ex potentia vitali, & specie in ea recepta fiat vnum integrum principium sensationis, quo medio eliciatur ab anima.

24 Vera sententia, & tenenda est, *quod sensus sit quidem potentia passiua: non tamen purè passiua, sicut materia prima; sed ex parte passiua, & ex parte actiua, quæ sic explicanda est.* In sensatione tria reperiuntur, primum est obiectum vniti potentiæ per speciem sui, quam ei imprimit, per quam sufficienter constituitur potentia in actu primo ad operandum,& simul determinatur ad operandum circa tale obiectum. Secundum, potentiam ipsam actuatam per speciem receptam in se ab obiecto elicere sensationem tanquam principium effectiuum eius.Postremum eandem potentiam recipere actum à se elicitum. Itaque tria hæc præstat potentia sensitiua, non enim verum est,quod plures ex Græcis interpretibus cap. præsenti sentiunt, obiectum imprimere speciem in nudum organum, & non in potentiam. Sed quod Latini ferè omnes sentiunt, videlicet in organum quidem potentiæ informatum; ita vt sicut potentia est forma eiusdem organi, per quam operatur; ita etiam sit ratio reci-

25 piendi speciem. Quod colligitur ex his, quæ docuit Aristoteles cap. præsenti asserens potentiam sensitiuam passiuam esse, & immutari ab obiecto, & per hanc immutationem quasi excitari ad operandum: immutatio verò non potest alio modo fieri, quàm per receptionem speciei eiusdem obiecti; sentit ergò speciem in eadem potentia recipi, & non in nudo organo, alio

no, alioqui non esset potentia passiua, quia nihil in se recipiens, non pateretur. Supposito verò, quod potentia ipsa speciem in se recipiat, per eam quoque operabitur, & proprium actum in se etiam recipiet, quia actio immanens (qualis est sensatio) in eodem principio à quo elicitur, effectiuè, tanquam in subiecto recipitur. Hanc sententiam sic explicatam tenent Philop. 2. lib. de anima, cap. 12. Alexand. 1. lib. de anima, cap. de intellectu practico, & speculatiuo. D. Thom. 1. p. quæst. 56. art. 1. & q. 79. art. 3. Scotus in 1. dist. 3. quæst. 7. & 2. lib. de anima, q. 1. art. 3. Gregor. & Capreol. ibidem, quæst. 2. Ferrara. 2. contra gentes, cap. 82. Sotus in 4. dist. 14. quæst. 1. art. 7. Tolet. 2. lib. de anima, quæst. 12. Conimb. cap. 6. q. 1. art. 2. & omnes ferè recentiores. Et videtur mihi non solum probabilis: sed vera, & in doctrina Aristotelis certa, vt ostendunt testimonia aduersus alias opiniones adducta. Quod autem Aristot. in hoc 5. cap. docet sensum esse potentiam passiuam, & lib. 3. cap. 4. text. 2. idem prorsus de intellectu, vbi etiam asserit intelligere esse quoddam pati, non est vllo modo contrarium huic sententiæ, quin potius ex eius explicatione à nobis tradita constat germanus sensus vtriusque testimonij: nam ex tribus illis, quæ in sensatione reperiuntur; primum, & vltimum passiones potentiæ sunt, vna quidem antecedens actum sensationis, nempe receptio speciei ab obiecto, & altera consequens eundem actum, videlicet receptio eiusdem actus immanentis in eadem potentia: vnde sic potentia sensitiua est actiua, vt actus eius, in quo sensatio consistit, non fiat sine duplici passione antecedente, & consequente; & ita est passiua ratione vtriusque passionis, vt etiam sit actiua ratione proprij actus, imò præcipua ratio eius est elicere actum vitalem sensationis, nihilominus passiua vocatur ab Aristotele ad distinctionem potentiarum vegetatiuæ animæ, quæ purè actiuæ sunt, & nullo modo passiuæ. 26

QVÆSTIO II.

An principium effectiuum sensationis sit sola potentia sensitiua, vel simul etiam cum ea species ab obiecto impressa.

QVæstione præcedenti definitum est, potentiam sensitiuam informatam specie ab obiecto sibi impressa elicere actum sensationis. An verò ad eundem actum sola potentia concurrat effectiuè, vel etiam species cum ea, satis difficile est, & propterea propria quæstione disputandum. Circa quam: 27

Prima opinio tenet speciem non cócurrere effectiuè ad actum sensationis: sed solam potentiam, quamuis non possit effectiuum concursum præstare, nisi disponatur prius per receptionem speciei, quę ideò solùm concurrit disponendo potentiam, & eam obiectiuè mouendo, atque excitando ad actum loco obiecti, cuius virtus est. Ita Henric. quodlib. 4. quæst. 7. Toletus vbi suprà conc. 2. Qui eam probat primò, quia sentire est propria operatio animæ; ergò debet procedere à principio animato media potentia eiusdem animæ: sed species est inanimatum quid, & accidens extrinsecum, & quasi mortuum productum in potentia ab alio accidenti etiam mortuo, vt species visibilis à calore; ergò non potest esse principium vitalis operationis animæ.

28 Secunda opinio communis est, & vera, *quod species concurrat effectiuè simul cum potentia ad sensationem; ita vt ex vtraque fiat vnum totale principium compositum ex duplici quasi partiali.* Ita D.Thom. 1. par. quæst. 56. art. 1. & 1. 2. quæst. 51. art. 5. Scotus in 1. dist. 3. quæst. 7. §. *Ad quæstionem respondeo, & dico,* & omnes illi, quos citauimus pro nostra sententia, quæst. præcedente, quod potentia concurrat effectiuè ad sensationem, præter vnum Toletum. Et colligitur in primis ex verbis D.Aug. li. 9. de Trinit. cap. vlt. *Ab vtroque enim pariter notitia à cognoscente, & cognito,* absque dubio tanquam ab efficientibus, sicut partus, vel generatio prolis, cum procedat à specie impressa potentię, tanquam à virtute quasi seminali eiusdem obiecti, à quo ei imprimitur; non enim agit obiectum sensibile per se ipsum cum potentia: sed eam immutando per speciem; ergò effectiuum concursum, quem præstat ad sensationem, non per se: sed per speciem præstat; quare necesse est speciem effectiuè concurrere cum potentia tanquam virtutem obiecti.

29 Probatur deinde ratione, quia potentia sensitiua ex se non est sufficienter constituta in actu primo ad operandum: cum ex se sit indifferens ad quamlibet operationem sui ordinis eliciendam, & ad nullã in particulari determinata, determinatur verò ab obiecto media specie sibi impressa eiusdem obiecti; ergò sicut per speciem terminatur; ita per eam constituitur sufficienter in actu primo, quia non potest operari, nisi determinatam operationem, sicut nec elicit operationem in communi, sed talem, determinatur verò per speciẽ, tanquam per formam sibi inhærentem; ergò species est forma potentiæ determinans, atque complens potentiam, vt sit principium completum, ac determinatum ad eliciendam operationem: sed forma agentis est principium formale effectiuum operationis; ergò species concurrit

concurrit effectiuè cum potentia ad sensationem: benè igitur concludit D.Tho.1.p.q.56.art.1. agens de concursu speciei ad sensationem his verbis: *Sicut enim calor est principium formale calefactionis in igne, ita species rei visæ est principium formale visionis in oculo.*

Vt autem hæc nostra sententia intelligatur melius, explicare oportet quonã modo procedat actus sentiendi à potẽtia simul, & specie, nempe tanquã ab agentibus totalibus subordinatis, vel partialibus. In qua re certum mihi videtur, quod non procedat ab eis tanquam à duobus agentibus totalibus sufficientibus, & adæquatis, quia nec sola potentia potest elicere actum vitalem sensationis, nisi determinetur, & compleatur per speciẽ, nec species potest per se elicere operationẽ vitalẽ, quæ ex sua ratione debet procedere à principio vitali, & proinde intrinseco, quia vita à principio intrinseco prouenit, & consequenter vitalis operatio: vnde necesse est, quod à neutra procedat sensatio tanquam à principio totali, & adæquato: sed tanquam à partiali, & inadæquato; ita vt ex vtraque cõpleatur vnũ totale, & adæquatũ principiũ effectiuum eius. Sed principia partialia alicuius operationis, vel effectus dupliciter se habere possũt, vel modo imperfectissimo; ita vt singula per singulas operationes partiales operentur, & ex multis operationibus partialibus eorũ componatur vna operatio totalis, per quam fit etiã totus effectus, qui etiã correspondeat illis quasi per partes, & hoc modo se habẽt plures portantes pondus: singuli enim per suas actiones partiales distinctas concurrunt, & singulis correspondet pars portationis eiusdem. Hunc autem modum se habendi causarum partialium imperfectissimum voco, quia non per se: sed quasi per accidens coniungũtur nullum habentes ordinem, aut subordinationẽ per se. Alio modo minus imperfecto se habere possunt, si per se sint subordinatæ, & vna se habeat ad alteram tanquam actus, vel potentia, quæ per eum determinetur, ac perficiatur in ordine ad operationem; & ita vt non per plures actiones partiales concurrant: sed ita ab vtraque procedat tota ipsa actio, vt singulis non correspondeat pars eius, vel partialis actio, nec actio ab vtroque elicita sit composita ex multis actionibus partialibus: sed actio ipsa in hoc genere simplex sit, hoc est, non composita ex multis actionibus partialibus agentium: & pari ratione nec terminus actionis, vel effectus correspondeat eis per partes: sed singulis totus, quamuis tam actio, quam effectus cuilibet eorum secundum propriam ac distinctã rationem formalem, vel prædicatum correspondeat, videlicet potentiæ ratione vitalitatis, speciei vero ratione determinationis ad tale obiectum.

obiectum. Et hoc posteriori modo se habent potētia,& species in ordine ad operationem vitalē sensationis,non modo priori.

32 Quod probo, quia nec soli potentiæ, nec soli speciei possunt correspondere omnia prædicata essentialia eius, etiam secundum rationem incompletam, & partialem, nam licet potentiæ correspondeat ratio vitalitatis, non potest ei correspondere ratio specifica, quia sine specie non est determinata etiam modo incompleto ad partialem operationem circa obiectum, aut obiectum tale, sed omnem prorsus determinationem ab eadem specie accipit: speciei verò non potest vllo modo correspondere ratio vitalitatis:cùm sit virtus obiecti extrinseci.

Et ex hoc colligitur modus incompletus, & partialis, quo duo hæc agentia per modum vnius ex vtroque compositi eliciunt eandem operationem. Ita quidem subordinata per se in ordine ad illam, vt sensus sit quasi vniuersalis causa, quia indeterminatus de se ad plures actus, species verò quasi particularis eum determinans, sed eo ipso, quod singulis non potest correspondere secundum omnia sua prædicata,non potest modo completo,ac totali singulis attribui,sed incompleto,& partiali. Quod verò dicimus potentiam, & speciem se habere vt actum, & potentiam in ordine & operationem, non debet sic intelligi, vt censeatur potentia passiuè concurrere ad operationem, sed comparatur ad speciem vt potentia, quia licet ex se actiuitatem habeat, non tamen completam, nec determinatā, sed completur & determinatur per speciem tanquam per virtutem obiecti,& per eam tanquam per formam,quam in se recipit constituitur in actu primo completo,& sufficiente ad eliciendam operationem.

33

Et ex his facile soluitur argum.alterius opinionis:concedimus namque sensationem esse propriam operationem animæ sensitiuæ, & debere procedere à principio animato operante per potentiam vitalem. Et tandem concedimus,speciem, nec animatum esse, nec vitale. Ex quibus non sequitur non posse esse principiū effectiuū talis operationis, quia nec anima sentit,nec animatum potest se solo,aut per solam suam potentiam vitalem elicere sensationem, nisi fiat potentia similis obiecto, ab eóque determinetur, & tali similitudine effectiuè cum ea concurrente vice obiecti, elicit operationem. Cùm enim potentiæ sensitiuæ sint passiuæ, operari nequeunt, nisi ab obiecto prius perficiantur,& quasi fœcūdentur per speciem, & hinc est, quòd nec possunt partum propriæ operationis in lucem edere, nisi coadiuuante, & cooperante cum eis obiecto per propriam virtutem eis impressam.

34

APPEN

APPENDIX
DVBIVM.

An species sit causa principalis sensationis, vel solum instrumentalis, atque etiam potentia.

PRæsupposito, quod tam species, quàm potentia sint partiales causæ effectiuæ sensationis constituentes vnam totalẽ, merito dubitamus, an sint causæ partiales præcipuæ, vel solũ instrumẽtales. Et videntur principales causę, & non instrumentales: primo, quia potentia informata specie est causa principalis sensationis: ergo partiales causæ, ex quibus constat, nempe potentia secundum se, & species secundum se erunt principales partiales. Antecedens probatur, quia sensatio aliquam causam habere debet proximam, & principalem, hæc non potest esse alia, quàm potentia informata specie; ergò erit causa principalis. Minorem probo, præter potentiam sola anima potest esse causa principalis sensationis, sed anima non est causa proxima, sed remota, quæ per suas potentias operatur tãquam per proximas; ergò istæ simul cum specie obiecti principales, & proximæ sunt. Secundo, causa principalis est illa, cuius virtutem, & perfectionem non excedit operatio, vel effectus; sed in ea continetur, vt calor productus non excedit virtutem caloris producentis, & ideò dicitur causa principalis eius, sed actus vilitatis sensationis non excedit virtutem potentiæ vitalis informatæ specie obiecti; ergò causa principalis eius, & non instrumentalis censenda est. Minorem probo, quia potentia vitalis specificatur ab actu vitali, vt sibi proportionato, in quem à natura ordinata est; ergò non excedit virtutem eius. Hanc partem tenent recentiores quidam quantum ad potentiam asserentes causam principalem partialem esse, & non instrumentalem: & quantum ad speciem referunt pro eadem Scotum in 1. dist. 3. quæ. 7. etiam asserentem esse causam principalem partialem, quamuis ipsi talem causalitatem principalem speciei denegent, & instrumentalem tantùm esse sentiant. Sed Scotum immeritò pro hac parte referunt, quia quæ. illa 7. nihil de hac re loquitur: quæstione autem sequenti, in qua quærit, vtra earum principalius concurrat ad sensationem, potentia, vel species, nihil aliud asserere inuenietur, quàm quod principalius concurrat potentia, & ideo nec pro vna, nec pro altera parte citari debet Scotus.

Nostra vero sententia asserit neutram esse causam sensationis

nis principalem, sed vtramq; instrumentalem partialem, quod vero ex eis simul sumptis resultat, nempe potentia specie informata, instrumentalis totalis, atque proxima, principalis verò intellectionis quidem est anima simul cum obiecto ita vt ex vtroque vna causa totalis integra, atque completa constituatur: sensationis verò animal per illam partem, quam vocamus organum potentiæ simul cum obiecto, ita vt ex vtroque integra atque completa coalescat: duo enim hæc per suas virtutes tanquam per instrumenta partialia vniuntur, & efficiunt

37 vnum completum principium sensationis. Probatur primò ex modo concurrendi potentiæ, & speciei, nam modus operandi causæ principalis, & instrumentalis hoc distinguuntur, quod principalis causa operatur per virtutem propriam, & non vt virtus alterius, instrumentum verò præcisè in quantum virtus alterius est, sed tam potentia, quàm species operantur, non virtute propria, sed in quantum sunt virtutes alterius, potentia quidem animæ cuius virtute, vt principij totius vitæ, ac vitalis operationis (& proximi quidem) potest eandem operationem elicere, species verò obiecti, quod in ordine ad talem operationem eliciendam eam sibi substituit, vt vnita potentiæ vices eius gerat; ergò instrumentum vtraque est, & vt tale concurrit ad operationem. Secundo, quia sicut anima principaliter, & proximè est actus primus, & forma corporis, ita principaliter, & proximè est principium effectiuum operationum, quæ proximè, ac præcipuè procedunt ab esse rei, sed hæc immediatio non tollitur per concursum potentiatum; ergò solum potentiæ concurrunt tanquam instrumenta, nam si tanquam præcipuæ causæ concurrerent, tolleretur prorsus, & anima solùm esset remotum principium operandi; quod patet esse falsum. Probatur minor, quia anima est vnicũ principium totius vitæ, ergò proximum, non solum vitæ substantialis, sed etiam operationum, quæ habent esse vitale ab eodem vnico principio vitæ, à quo solo participatur omnis ratio vitalis, sicut ratio vitæ, restat igitur potentias solùm esse vitalia eius instrumenta operationum.

38 Ad primum argumentum pro opposita parte, concessa maiori neganda est minor, quod anima non sit causa principalis, & proxima sensationis, non enim verum est, quod per suas potentias operetur, tanquam per causas proximas, sed tanquam per instrumenta: cum præcisè, vt virtutes eiusdem animæ eliciant operationes.

Ad secundum distinguenda est maior, quod causa principalis ea sit, cuius virtutem non excedit effectus, nam dupli

dupliciter id contingere potest; primo quidem, ita vt virtus, atque perfectio causæ, quam effectus non excedit, sit ei propria, & non sit virtus alterius, & vt talis operetur: nam si propria sit, præcipua causa erit; si verò sit virtus alterius, & vt talis operetur, potius erit instrumentum: esse autem virtutem alterius, & vt talem operari non consistit in eo solum, quod ab eo procedat, vel accipiatur, nam plura sunt, quæ ab alio procedunt, & virtutem operandi accipiunt ab eo, sicut accipiunt esse, & tamen non sunt instrumēta eius, sed tanquam propriæ causæ eliciunt suas operationes, & producūt proprios effectus, vt patet in igne producto ab alio igne. Sed sic se habere debet, vt nihil aliud habeat, quàm esse virtutem alterius naturæ eius debitam, & solùm in eum finem concessam, vt per illam exerceat operationes sibi proprias, & tunc licet operatio non excedat talem virtutem, aut perfectionem eius, non est verum, quod sit causa principalis eius, sed potius est instrumentum: per quod illud idem cuius virtus est, & à quo emanat, operatur, & hoc modo se habent potentiæ vitales respectu operationum ab eis procedentium, quæ quidem perfectionem earum non excedunt, non tamen, vt eis propriam, sed vt virtutem alterius in eum dumtaxat finem ei concessam à natura, vt per eam eliciat proprias operationes, quod est esse proprium, ac naturale instrumentum eius, idque euidenter constat in cæteris omnibus potentiis animæ, atque etiam rerum naturalium inferiorum, & distinctio prædicta præ oculis habenda est pro multarum similium quæstionum solutione.

39

QVÆSTIO III.

An dentur species, per quas obiecta sensibilia immutent sensum.

IN duabus præcedentibus quæstionibus plura de speciebus tetigimus; quasi præsupponentes dari, & ad sensationem eliciendam necessarias esse. In præsenti verò quærimus, an dentur, & necessariæ sint.

40

Et prima opinio, vel negat omninò tales species dari, aut ab obiectis produci; vel licet dari admittat in medio, vel in organis sensuum, negat tamen produci in potentiis, aut per receptionem earum immutari easdem potentias ab obiectis, imò negat esse necessarias, tanquam aliquid effectiuum sensationis simul cum potentia. Et dari quidem negauerunt omninò Plotinus æneade 4. lib. 5. vbi id etiā tribuit Platoni, Galenus lib. 7.

de

de decretis Hippoc.cap.6.Seneca libro 2. naturalium quæstionum cap.5.produci verò in potentiis, & consequenter concurrere effectiuè cum eis, negauerunt Enricus quodlib. 5. q.14. Ocham in 2.q.17.& 18.Gab.in 1.dis.8.q.2.Gregor.in 1. dist.8. q.1.& in 2.dist.7.q.3.Durand.in 2.dist.3.q.6.Vales.2. lib. controu. medicarum cap. 29. Et speciatim in visu negauit esse necessarias ad videndum, Thomas Garbius in Summa lib.1.tract. 5.qu. 63. asserens hanc sententiam se defendisse in Bononiensi Academia. Et hi omnes sufficere aiunt ad eliciendam effectiuè sensationem solam potentiam: dummodo obiectum præsens sit. Toletus verò secutus Simplicium, & Philop. 2.lib.de anim. cap.5.solum concessit in nudo organo produci, negans effectiuè concurrere ad sensationem, ibidem q.34.

41 Probat Durandus non dari, primò quia si species essent necessariæ ad sensationem, maximè vt rationes cognoscendi obiectum, sed non sunt rationes cognoscendi; ergò nec sunt necessariæ. Probatur minor, quia ratio cognoscendi aliud prius ipsa debet cognosci, alioqui non potest ducere potentiam in cognitionem alterius, quia nihil potest cognosci per incognitum, sed nullus vnquam cognouit species per sensus externos, ergò non sunt necessariæ ad eorum sensationes, & ideò nec ad sensationes internorum, vel ad intellectionem. Et confirmat Durandus exemplo imaginis, quam necesse est prius cognoscere, vt per eam cognoscamus rem repræsentatam. Secundò probatur, quia si necessaria foret species, maximè propter similitudinem, vel assimilationem potentiæ cum obiecto, sed hanc assimilationem non potest efficere, ergò nec poterit deseruire sensationi. Probatur minor, quia species non potest esse similitudo obiecti, nec ipsum repræsentare, cùm sit alterius naturæ ab eo.

42 Communis tamen sententia scholæ est, dari species impressas ab obiectis, non solùm in medio, vel in nudo organo, sed in ipsismet potentiis: cum quibus effectiuè concurrunt ad eliciendos actus sensationis, quàm nō solùm probabiliorem censemus, sed veram, & ex doctrina Aristotelis efficaciter deductam. Eam tenent in primis Sancti Patres, August.lib.10. confes.cap.10.& cap.15.lib.12.super Genes.ca.10.& lib.11.de Trinitat.c.2.Ansel.in monol.cap.36.Damasc.2.lib.fidei ortho.cap. 20.D.Thom.3.lib.contra gentes, cap.49.& 1.p.quæst.55. artic. 1.& 3.Deinde Scholastici maioris momenti.Alens.2.p. summæ quæst.22.Albert.Magn.2.p.Summæ de homine, tractatu 4.quæstio.14.& de quatuor coæuis, quæst. 5. cæteri verò in 2. dist. 3. D.Bonauent.artic.4.quæst.1.Scotus quæst. 10.& 11.Ricard.q.5.
Argent.

Argent.quęst.2.artic.4.Marsil.in 1.quæst.7.Ægidius quodlib.1. quæst.11. Heru. quodlib.5.quæst.6. Et quod Plato eas posuerit saltem in visu,vt simul cum radiis ab oculo ad obiectum emissis visionem eliciat testatur Chalcidius super Timæum, vbi idem Plato docere videtur. Et concursum quidem effectiuum 43 earum cum potentiis ad sensationem(præsupposito,quod dentur) probauimus, quæst. præcedenti. Ex quo euidenter sequitur, non solum medio, nec solum nudo organo, sed ipsismet potentiis imprimi, quia nisi in eis sint: repugnat cum eis effectiuè concurrere. Nunc igitur solum est nobis probandum, quod dentur, & necessariæ sint ad sentiendum. Quod ex triplici capite probo,nimirum testimoniis Aristotelis,experientia,& ratione.

Primum testimonium Aristotelis habetur in lib. de memoria,& remin.sum.2.non longè à fine, vbi cum quæsisset,qua ratione rei absentis per memoriam sensitiuam recordemur. Respondet memorationem fieri per phãtasmata earum, quas prius vidimus, vel alio sensu percipimus in memoria reseruata(quas constat species obiectorum esse:)verba Aristotelis hęc sunt: *Qui ecstasim patiebantur phantasmata dicebant, vt facta, & qui meminissent, hoc autem fit cum aliquis non imaginem, tanquam imaginem considerat.* Ex quibus constat pro certo intelligere Aristot. quod species obiectorum dentur, imò & custodiantur in sensu interno. De externis verò non minus efficaciter probatur ex 2. lib. de anima, textu 21. vbi sensum vniuersaliter acceptum, his verbis definit. *Sensus est id, quod est susceptiuum formarum sine* 44 *materia.* Et exemplum definitionis assignat dicens; *Vt cera annuli, sine ferro, & auro recipit signum, accipit autem aureum, aut æreum signum, sed non in quantum aurum, aut æs; similiter autem, & sensus vniuscuiusque ab habente odorem, aut saporem, aut sonũ patitur.* Quo exemplo sensibus externis acutè satis accommodato clarissimè docet, quod sicut sigillum aureum imprimit sui similitudinem in cera, non impresso auro, ita coloratum, vel quodlibet aliud sensibile obiectum imprimit sui similitudinem in potentia sensitiua, non impresso colore ipso, vel sapore, aut sono, & has similitudines obiectorum sensibilium impressas potentiis ab ipsis vocat formas sine materia, vt patet etiam textu 134. huius lib. vbi sic ait: *Vnumquodque enim sensorium susceptiuum est sensibilis sine materia, vnde, & abeuntibus sensibilibus insunt sensus, & imaginationes in ipsis sensoriis.* Quia non habent illud esse naturale obiectorum,sed aliud magis diminutum, communis vero schola vocat eas species.

Secundum caput ab experientiis sumitur: & prima sit in-

45 terni sensus, qua vtitur Aristoteles in primo loco citato. Nam experientia constat, notitiam hominis semel visi, iam verò absentis, in memoria sensitiua permanere, sed hoc esset impossibile, nisi aliqua eius similitudo permaneret in memoria, quæ internus sensus est; ergò negari non possunt species. Minorem probo, quia obiectum non est præsens per se; ergò nec mouet sensum pe se, nec terminat per se sensationem; quare non potest sentiri, nisi per aliquid à se relictum, aut reseruatum in memoria sit præsens, & per præsentiam suæ virtutis moueat sensum, & per aliam virtutem per sensationem productam, sensationem eius terminet, non est igitur hæc neganda. Secunda experientia sit in visu, vtpotè no-

46 tiori sensu. Nam oculus non potest se videre, neque vnus homo hominem alium à tergo existentem, & tamen experimur oculum vnius se videre in pupilla oculi alterius è regione positi, quod non est intelligibile, nisi ex eo, quod oculus vnius producit aliquam similitudinem propriam in oculo alterius, quæ per reflexionem producit aliam in oculo eiusdem; & ita informatur oculus propria specie, & se videt. Posito etiam è regione speculo videmus in eo hominem, vel aliud corpus à tergo positum. Et quod mirabilius apparet, si duo specula è regione ponantur, quodlibet apparet, ac videtur in altero. Horum autem nulla potest dari causa, nisi quod homo à tergo positus producit speciem sui vsque ad speculum, in quo eadem species producta reflectitur, & per reflexionem aliam similem imprimit oculo alterius, qui à tergo illum habet, & per eam videtur, ac si à tergo speculi, & è regione videntis existeret, & quodlibet speculum multiplicat speciem sui vsque ad aliud, & illæ per reflexionem alias. Et tandem experientia constat per inspicilia concaua, quosdam acutius videre, quàm per plana, cuius nulla ratio reddi potest, nisi quia in centro illorum magis vniuntur species obiecti, & efficaciores redduntur in repræsentando, quia vnita virtus fortior fit se ipsa dispersa.

47 Vltimum caput rationibus constat; quare prima est; cognitio fit per assimilationem potentiæ cum obiecto, vt docuit expressè Aristoteles capit. 5. huius libri, & conuincitur ex modo operandi potentiæ cognoscitiuæ per modum attrahendi ad se obiectum: cùm potentia appetitiua operetur per modum inclinationis in illud. Sed nec est possibile potentiam attrahere, vel coniungere sibi obiectum per se ipsum, cùm sit disiunctum ab ea, nec ei assimilari: cum secundum se sit valdè dissimile, nisi per aliquam sui similitudinem in eadem potentia produ-

ctam

ctam ei vniatur, & intra eam dicatur quasi se recipere, sibique similem reddere; negari ergò non potest, quod talis detur similitudo, nisi negetur sensationem esse possibilem. Secundo; potentia sensitiua ex se est indifferens ad plures actus: ergò non potest hunc potius, quàm alterum elicere, & ex consequenti nullum, nisi determinetur ab obiecto: sed non potest obiectum per se ipsum determinare potentiam: vt contendunt negantes species, ergò necessariò tenentur concedere, quod per aliquam similitudinem sui ei impressam eam determinet, & ideò hæc erit necessariò admittenda. Minorem probant efficaciter experientiæ omnes adductæ; nam obiectum absens non potest per se determinare memoratiuum sensum ad sui cognitionem potius, quàm alterius. Sed neque obiectum à tergo existens potest per se determinare visum ad sui potius, quàm alterius visionem; cùm non censeatur ei præsens, sed eodem modo se habens, ac si absens foret. 48

Ad primum Durandi, concessa maiori, quod species sit necessaria ad sensationem, tanquam ratio cognoscendi obiectum, neganda est minor, quod non possit esse ratio cognoscendi obiectum, nisi cognoscatur ipsa à sensu; nam duplex est ratio cognoscendi aliud, vna intrinseca ipsius obiecti, ratione cuius à tali potentia cognoscibile est; alia extrinseca, quasi medium extrinsecum est cognoscendi obiectum. Et hæc adhuc est duplex, vna habens eundem modum essendi cum obiecto, in cuius cognitionem ducit, & hanc vocant instrumentale signum, per quod repræsentatur, atque cognoscitur, & talis est imago externa habens eundem modum essendi cum prototypo, aut re, quam repræsentat. Altera non habens eundem modum essendi, sed magis diminutum, obiectum quadam saltem ratione imperfecta repræsentans, & simul se tenens ex parte potentiæ tanquam forma eius, per quam determinatur ad operandum, & hoc modo se habet species. Et de ratione formali intrinseca obiecti certum est, semper, & necessariò percipi à potentia, non enim potest videri paries, quin videatur albedo, à qua habet rationem visibilis. Certum quoque est, rationem cognoscendi extrinsecam habentem eundem modum essendi cum obiecto, semper, & necessariò percipi à potentia, non enim potest videri res, quam imago repræsentat, quin imago ipsa videatur, quia habet eundem modum essendi naturalem, ac materialem, atque sensibilem cum eo, species verò longè diuersum; nam modus essendi obiecti visibilis naturalis est, ac materialis: modus essendi speciei, intentionalis, ac diminutus, vt quæstione sequenti dicetur. Et propterea 49 50

Aristoteles locis nuper citatis vocauit species formas sine materia, hoc est, non habentes eundem modum naturalem, ac materialem essendi cum obiecto; non ergò habet species proportionem cum visu tanquam obiectum eius, sed solum tanquam forma intentionalis aliquo modo repræsentans obiectum, & vniens ipsum cum eodem visu. Quare falsum est, quod debeat ab eadem potentia sensitiua cognosci: cum non habeat esse sensibile sicut obiectum, atque etiam sicut imago externa: sed esse diminutum, & intentionale, non perceptibile per sensum.

QVÆSTIO IIII.

An species sint eiusdem naturæ cum obiecto.

PEtit titulus quæstionis, quæ sit natura harum specierum, per quas obiecta sensibilia immutant sensus, & ab eis sentiuntur.

Et prima opinio affirmat, non solum esse eiusdem generis: 51 cùm vtraque sit qualitas, sed eiusdem atomæ speciei, sicut vna albedo cum alia: quam tenent Durand. in 2. dist. 3. q. 6. nu. 17. & in 4. dist 49. quæst. 1. nu. 13. & Vales. 2. lib. controu. medicarum. ca. 28. Probant primò, quia species sensibilis est imago obiecti ipsum repræsentans solum secundum accidentia sensibilia, vt secundum colorem, quantitatem, & figuram, ergò est eiusdem speciei cum eo. Probatur consequentia, quia euidens est imaginem esse aliquo modo similem obiecto, alioqui non posset illud repræsentare, similitudo verò propria fundatur in conuenientia vniuoca extremorum, vt 7. lib. phys. probauimus: ergò habet eandem naturam specificam cum eo. Secundò, quia vel species habet naturam corpoream, & materialem, vel incorpoream, & spiritualem, non spiritualem, cum inhæreat subiecto materiali, nempe potentiæ sensitiuæ, & organo eius. Habet igitur esse corporeum, & materiale, & consequenter sensibile sicut obiectum, quare erit eiusdem speciei cum illo, cùm sit secundum se ei similis.

Secunda opinio asserit *diuersæ naturæ esse speciem sensibilem ab* 52 *obiecto.* Ita D. Thom. de sensu, & sensibilibus lect. vltima. 7. meta. lect. 6. & quæst. 8. de veritate artic. 11, ad 3. his verbis, *Dicendum, quod inter cognoscens, & cognitum non exigitur similitudo, quæ est secundum conuenientiam in natura: sed secundum repræsentationem tantùm, constat enim quod forma lapidis in anima est longè alterius naturæ à lapide in materia.* Ita etiam Alber. Mag.

2. lib.

2. lib. de anima, tractat. 4. cap. 11. Tolet. quæst. 33. & 34. Molina 1. part. quæst. 12. art. 9. & Fonseca 2. Metaphys. cap. 2. quæst. 2. sect. 5. in fine, quod etiam sensit Comm. com. 27. imò & D. Aug. 7. lib. super Genes. capit. 2. & videtur nobis probabilior. Probatur testimonio Aristotelis 2. lib. de anima, textu 114. vbi receptionem qualitatis naturalis in subiecto vocat passionem cum materia, receptionem verò speciei in potentia, passionem sine materia, & textu 121. easdem species vocat formas sine materia: cùm tamen obiectum sit omninò materiale. Ex quibus efficaciter colligitur sentire, quod longè diuersæ naturæ sint ab obiecto. Probatur deinde ratione primo, quia si species, & obiectum essent eiusdem naturæ, sequeretur species obiectorum contrariorum vt albi, & nigri esse contrarias, sicut obiecta ipsa contraria sunt: sed non sunt contrariæ; ergò nec eiusdem naturæ. Minorem probo, quia contraria non possunt simul produci in eodem subiecto, quia productionem vnius sequitur naturaliter expulsio alterius: sed species albi, & nigri in quacumque intensione producuntur simul ab albo, & nigro in eadem parte aëris, vt adnotauit benè D. Tho. 7. Metaph. lectio. 6. ergò non sunt contrariæ, nec proinde eiusdem naturæ cum obiectis. Secundo, quia in sensu interno permanent species sensibilium externorũ, vt soni, odoris, & saporis; ergò si sunt eiusdem naturæ cũ obiectis, permanebit verus sonus, verus sapor, ac verus odor in eodem sensu interno, quod planè absurdum est. 53

Ad primum pro opposita sententia, concesso antecedente, quod species solum repræsentet per se obiectum secundum accidentia sensibilia, neganda est consequentia, quod sit eiusdem speciei. Et cum dicitur speciem esse similem obiecto: distinguendum est cum D. Thom. cuius verba retulimus: nam secundum repræsentationem, verum est: sed secundum esse, apertè falsum, quia vt statim ostendemus, longè diuersum modum essendi habet species ab obiecto. Quod interim probo ex speciebus intelligibilibus Angelorum, quæ non solum accidentia obiectorum repræsentant, sed magis per se substantiam, & tamen constat ipsas esse accidentia: cùm inhæreant in intellectu eiusdem Angeli; ergò non requiritur similitudo inter speciem, & obiectum secundum esse: sed solùm debet ei assimilari species secundum repræsentationem. 54

Ad secundum respõdeo, species sensibiles habere esse corporeum, & non spirituale: sed non corporeũ naturale: sed à naturali valdè degenerans; & ideò vocatur intentionale, & reuerà est esse quoddam diminutum, & respectu esse naturalis obiecti longè inferius; & propterea non est sensibile, quamuis sit

medium, vt sentiatur obiectum: itaque esse speciei est proportionatum ad vniendum obiectum potentiæ, non tamen vt sentiatur tanquam obiectum.

QVÆSTIO V.

An species sint perfectiores obiectis repræsentatis.

55 SVpposito, quod species sensibiles non sint eiusdem naturæ cum obiectis per eas repræsentatis, sed diuersæ; Occurrit quæstio quinta, an comparatæ secundum entitatem cum obiectis perfectiores sint, vel imperfectiores eisdem obiectis.

Et prima opinio absolutè docet perfectiorem esse speciem sensibilem quocunque obiecto à se repræsentato. Ita Ferrar. 1. lib. contra gentes ca. 65. §. ad primum. Et potest probari, quia Aristoteles in hoc 2. lib. text. 121. & 124. species impressas externorum sensuum, quas constat esse imperfectissimas omnium, vocat formas sine materia; ergò censet esse immateriales, perfectiores ergò sunt obiectis materialibus repræsentatis. Et D. Thom. affirmat esse minus materiales, quàm obiecta. q. 5. de potentia art. 8. imo spirituales eas vocat 1. p. q. 78. art. 3. idem ergò sentit.

Nostra tamen sententia duo asserit. Primum *quascunque species externorum sensuum imperfectiores esse obiectis per eas repræsentatis.* 56 Hæc est communis ferè sententia recentiorum, quam tradidit D. Aug. epist. 56. Et quam hoc discursu ex præcedentibus quæstionibus elicito sic probo. Species istæ producuntur ab obiecto tanquam à præcipua causa: vt ostendimus, quia non est excogitabilis altera particularis. Nec in hac parte sine fundamento, vel necessitate recurrendum est ad vniuersales, vel occultas. Deinde producuntur ab eo tanquam à causa æquiuoca: cùm sint diuersæ naturæ, & speciei: ergò sunt imperfectiores obiecto. Probatur euidenter consequentia, quia omnis causa æquiuoca ex propria natura est perfectior suo effectu. Secundò, quia species istę non habent esse physicum, aut naturale sicut obiectum, sed intentionale, & propterea non denominant subiectum, cui inhærent: ergò habent esse inferioris ordinis comparatæ cum obiectis, & consequenter sunt imperfectiores.

Vt autem hæc veritas intelligatur melius; & modos loquendi Aristotelis, ac D. Thomæ explicemus, adnotare oportet 57 species istas intentionales sic vocatas, quia cognitionibus (quæ intentiones, hoc est, quasi attentiones animæ ad cognoscenda obiecta vocantur) deseruiunt id peculiare habere, quod

licet

licet ab obiectis procedant tanquam à principiis efficientibus præcipuísque causis, indifferenter procedunt à qualitatibus actiuis physica actiuitate, & actione, & etiam ab his, quæ nullam actiuitatem physicam, seu naturalem habent, non enim sunt qualitates actiuæ physica actiuitate albedo, nigredo, raritas, densitas, & similes, quia nunquam producunt, imò nec producere posse censentur alias sibi similes, nec dissimiles, & nihilominus producunt effectiuè species intentionales in sensibus, atque etiam in medio. Et ex hoc efficaciter satis colligitur primò, modus agendi imperfectissimus, quem habent obiecta ad productionem specierum (qui non vocatur physicus, aut naturalis: sed intentionalis, sicut ipsæ species) longè inferior modo agendi physico & naturali, qui solùm reperitur in qualitatibus naturalibus omnium perfectissimis, quales sunt primæ, ex quarum permixtione procedunt cæteræ omnes: modus verò agendi intentionalis omnibus ferè secundis, quantumlibet imperfectissimis communis est, & propterea iure vocatur imperfectissimus. Secundo colligitur effectum per talem modum agendi productum, qui est species intentionalis longè imperfectiorem esse effectu producto per modum agendi physicum, & naturalem, à quo degenerat: cùm modus procedendi à sua causa, imò & causa ipsa vt talis imperfectior sit. Et ideò iure posse vocari esse intentionale diminutum respectu naturalis: quod in suo ordine, & gradu integrum, perfectum, & quasi completum est. Et ex hoc colligitur tertiò confirmatio satis efficax nostræ sententiæ, quod species istæ sint imperfectiores suis obiectis, cum obiecta habeant esse naturale, species verò solum esse intentionale ab eo degenerans, & ideò diminutum ac magis imperfectum. Et ex hac imperfectione prouenit, quod species istæ non denominant subiectum, in quo recipiuntur, cùm tamen omnes formæ accidentales realem denominationem ei tribuant. 58 59

Vltimò colligitur sensus, quem Aristoteles, & D. Thom. tenuerunt: dum species vocarunt formas sine materia, vel dixerunt esse immateriales, aut spirituales. Non enim ignorarunt, quin potius expressè docuerũt procedere ab obiectis sensibilibus, & corporeis, atque etiã in subiectis sensibilibus, & corporeis, qualia sunt organa sensuũ, & aër, vel aqua recipi: non ergò potuerũt sentire, quod accidentia forent incorporea, aut immaterialia, vel spiritualia, cum euidentius nossent spiritualia, vel incorporea accidentia recipi non posse in subiectis materialibus extensis, atque corporeis propter manifestã improportionem. In hoc ergò sensu dixerũt esse incorporeas, aut spirituales,

vel formas sine materia, quia in gradu essendi materiali, & corporeo diminutæ sunt, & sicut degenerant ab esse naturali materiali, quod intra latitudinem esse corporei perfectum est; ita dicuntur minus habere de materia, & minus de corpore, hoc est, diminutum; atque infimum esse corporeum, & materiale, & ideò nec habent esse sensibile sicut obiecta sensuum.

QVÆSTIO VI.

An species sint formales similitudines obiectorum.

60 CErtò constat ex præcedentibus speciem esse similitudinem obiecti: sed quærimus nunc, an sit formalis similitudo eius ipsum repræsentans per modum imaginis, vel solùm quadam ratione virtuali, quia virtus, & quasi semen eiusdem obiecti sit; & ita sicut semen est principium effectiuum generationis, vt instrumentum viuentis absque alia ratione formalis similitudinis: sic species sit principium effectiuum sensationis tanquam semen, ac virtus obiecti absque ratione formalis similitudinis imaginis.

Et prima opinio *solum tribuit speciei hoc postremum negans ei rationem formalis similitudinis repræsentantis obiectum per modum imaginis*. Ita sentit maior recentiorum pars, à quibus solis disputatur præsens quæstio. Quorum potissimum argumentum, hoc est, repræsentatio formalis obiecti solum potest esse duplex, aut realis naturalis, qualis est in imagine externa, aut realis intentionalis, qualis tribui solet speciei expressæ à sensu 61 productæ: sed nullo ex his modis potest species impressa ab obiecto ipsum repræsentare; ergò non est similitudo formalis eiusdem obiecti. Minorem probant, quia naturalis similitudo imaginis fundatur in vnitate eius cum obiecto; primo, & per se repræsentato; & præterea non ducit in cognitionem eiusdem obiecti, nisi prius ipsa cognoscatur, constat vtrumque in imagine externa. Sed species intentionalis neutrum habet, quia nec est eiusdem naturæ cum obiecto per se primò repræsentato, nec ducit in cognitionem eius prius cognita, vt in præcedentibus ostendimus; ergò non est similitudo formalis naturalis obiecti. Quod verò nec sit similitudo formalis intentionalis, probant, quia formalis similitudo intentionalis obiecti informans potentiam, & repræsentans ei obiectum reddit ipsam formaliter cognoscentem. Sed hoc non præstat species impressa, alioquin neque expressa, neque cognitio ipsa 62 foret necessaria: sed eo ipso, quod potentia informaretur specie impressa,

impressa, absque alio quocumque cognosceret obiectum, quod patet esse falsum: ergò falsum est, quod species impressa sit similitudo formalis obiecti. Quod vrgeri potest, ac declarari simul: nam tunc potentia cognoscit actu obiectum, quando facta est ei actu, & formaliter similis, quia cognitio consistit in actuali assimilatione eius cum obiecto: sed si impressa species est similitudo formalis obiecti, eo ipso, quod actu inhæret potentiæ eam informans, constituet eam actu, & formaliter similem obiecto: ergò constituet eam formaliter cognoscentem. Et si respondeas non sufficere similitudinem quamcumque ad cognitionem, sed perfectam requiri, quam non constituit, nisi species expressa, quia hæc sola est perfecta similitudo eius, impressa verò imperfecta, quia quasi habitualis: cùm per modũ permanentis sit in potentia; sola verò expressa est actualis, & ideò modum actus habens transit cum ipsa cognitione. Hoc non soluit argum. quia eo ipso, quod species impressa ponitur formalis similitudo obiecti, actu informans potentiam, est similitudo formalis actualis: ergò constituit potentiã actu, & formaliter similem obiecto. Quod est esse perfectè similem, quia formalis, & actualis similitudo obiecti perfecta est, & nihil aliud habet species expressa.

Secunda opinio tenet, quod species sit similitudo obiecti per modum imaginis ipsum repræsentantis. Sic videtur sentire Aristoteles 2. lib. de anima textu 21. & in lib. de Memoria, & Reminis. cap. 1. quibus locis eodem modo imprimere ait obiecta proprias similitudines in potētiis sicut sigillantes annulis imprimunt eorundem sigillorum figuras, & imagines obiectorum vocat species intentionales: sentit igitur ea repræsentare per modum formalium similitudinum. Et eodem modo loquitur D. Tho. pluribus aliis suæ doctrinæ locis vocans speciem similitudinem obiecti vnientem ipsum cum potentia, præsertim 1. p. q. 12. art. 2. 2. contra gentes, cap. 98. & lib. 3. c. 49. ita etiam loquuntur plures interpretes Aristotelis, eisdem locis citatis. Probatur autem ex eo, quod Aristot. docet cap. 5. huius lib. tex. 62. videlicet, quod sicut corpus physicum per physicam, ac propriam alterationem contrarij in principio alterationis patitur à dissimili: sed in fine factum est perfectè simile, vt patet de eo, quod patitur ab igne calefaciente; ita sensus patitur à sensibili passione, non propria: sed intentionali; & ideò in principio, hoc est, antequam imprimat illi speciem à dissimili patitur, quia visus, & color dissimiles sunt: sed in fine per passionem ipsam, quæ est receptio speciei, factus est idem sensus perfectè similis eidem obiecto, verba Aristotelis hæc sunt. *Sensitiuum autem po-*

63

64

tentia est tale, quale iam actu sensibile, sicut dictum est, patitur igitur non simile existens, passum autem assimilatum est, & est quale illud. Ex quibus efficax videtur desumi argumentum hoc modo: potentia antequam recipiat speciem ab obiecto dissimilis est eidem obiecto, & per receptionem fit ei similis, & qualis est obiectum ipsum. Quod est esse perfectè similem secundum esse intentionale: ergò species, est similitudo intentionalis obiecti, alioqui non redderet potentiam ei similem, & est forma eiusdem potentiæ determinans eam ad actum sentiendi obiectum; ergò est similitudo formalis eius. Secundo, euidens est speciem esse virtutem obiecti impressam potentiæ ab illo; vel ergò est virtus eius per modum formalis similitudinis ipsum repræsentantis, vel tantum per modum effectus intentionalis
65 ab eo procedentis, & ordinati, vt sit principium sensationis, eo ferè modo, quo semen est virtus animalis ab eo decisa, & naturaliter ordinata ad generationem naturalem viuentis (non est enim alius modus excogitabilis:) si primum dederis, habeo intentum; si solum habet secundum, non potest esse principium effectiuum sensationis: ergo falsa est prior sententia. Probatur minor, quia cognitio sensitiua fit per modum assimilationis; sed species non potest efficere assimilationem potentiæ cum obiecto, si solùm sit virtus, vel semen eiusdem obiecti per modum effectus, & non per modum formalis imaginis; ergò necessarium est illi concedendum hoc postremũ. Minorem probo, quia effectus causæ æquiuocæ, cùm sit alterius naturæ ab ea, non procedit ei similis: vt patet de calore producto à sole; sed species procedit ab obiecto tanquàm à causa æquiuoca, & ideò est extraneæ naturæ ab eo, vt probauimus: ergò non potest habere modum assimilationis potentiæ cum obiecto. Et si respondeas speciem impressam non assimilare potentiam obiecto formaliter: sed effectiuè, & quasi virtualiter, tanquã prin-
66 cipium productiuum cognitionis. Contra hoc arguo, quia repugnat produci terminum similem, imò nec actionem procedere per modum assimilationis, nisi à principio producenti simili: sed species impressa per se non est similitudo formalis obiecti: sed virtus eius tanquam causæ æquiuocæ; ergò non potest assimilare potentiam obiecto, nec esse principium sensationis per modum assimilationis ei proprium.

Nihilominus prior sententia plausibilior est, & cùm non sit minus probabilis, quàm posterior, libentius eam amplectimur.

Et ad testimonia quæ pro se affert posterior, Respondeo Aristotelem, & D. Thom. per quandam analogiam, ac similitudinem loqui de impressione speciei ab obiecto in potentiam, dum

dum eam explicant per impressionem materialem sigilli, vt melius naturam eius explicent, non quod veram imaginem, aut similitudinem formalem imprimere intelligant: sed vir- 67 tualem dumtaxat, qua media obiectum vnitur potentiæ, vt expressam, ac formalem sui similitudinem exprimat, quæ inhærens eidem potentiæ sit formalis eius notitia, seu cognitio. Et sic per eam à potentia cognoscatur, & eodem modo debet intelligi, quod idem Aristoteles docet, nempe potentiam in principio pati ab obiecto passione intentionali, atque impropria, tanquam ab omninò dissimili: sed recepta iam specie fieri similem quadam ratione virtuali, quasi per semen eius ab eo susceptum, vt tandem fiat perfectè, ac formaliter ei similis per productionem speciei expressæ, quæ est, quasi conceptus 68 formalis, expressaque similitudo, atque etiam imago eiusdem obiecti. Et sic soluitur primum argumentum ex eodem testimonio Aristotelis desumptum.

Ad secundum respondeo, speciem esse virtutem obiecti impressam potentiæ ab eo quasi seminalem; & ideò non per modum formalis similitudinis; sed per modum effectus, non communis: sed specialis, quo medio idem obiectum, cum potentia exprimit propriam, ac formalem sui similitudinem, eo ferè modo, quo viuens medio semine à se deciso producit effectum sibi propriè, ac formaliter similem. Quod verò additur speciem procedere ab obiecto, tanquam à causa æquiuoca, concedendum est, & consequenter esse extraneæ naturæ respectu eiusdem obiecti, quia alterius speciei, sicut decisum se- 69 men alterius est naturæ à viuente, à quo decisum est: sed eadem species est virtus obiecti, qua media exprimit perfectam sui similitudinem, sicut viuens medio semine. Per talem igitur virtutem impressam fit potentia similis obiecto virtuali quodam, atque imperfecto modo, similis tamen futura modo perfecto.

QVÆSTIO VII.

Quonam modo fiat vnum ex potentia, & specie in ordine ad sensationem.

VT ad difficultatem quæstionis citò perueniamus, duo sunt statuenda. Primum est *species sensibiles non esse paruulas quasdam substantias, vel corpuscula subtilia, vt falsò quidam dixerunt*, quos refert, & reiicit Scaliger exercitatione 128. & hac ratione probatur falsum: quia species istæ proce- 70 dunt

dunt ab obiecto per se sensibili, tanquam à causa præcipua, vt superius ostendimus, sed obiectum per se sensibile non est substantia, sed accidens. Repugnat verò substantiam produci ab accidenti tanquam à causa principali; ergò impossibile est, quod species sensibiles sint substãtiæ, vel corpora subtilia. Et certè si corpora forent quantumlibet subtilia, non possent plura recipi in eadem parte medij, atque sensorij (vt recipi constat) sine penetratione naturaliter impossibili; necesse est ergò fateri, quod accidentia sint, vt ita possint recipi in potentia, & organo, eique inhærere & ita cum ea concurrere tanquam vnum principium operationis.

Secundo statuo, *accidentia hac educi de potentia subiecti, in quo recipiuntur, potentia videlicet, ac sensorio, seu organo in quo residet potentia, atque etiam medio nempe aere, vel aqua, de quorum po-*
71 *tentia educi assero per actionem eiusdem obiecti sua virtute immutare potentis intentionaliter eadem subiecta per productionem harum specierum, vt per eas tanquam per proprias virtutes concurrat cum potentia ad sensationem.* Contra Soncinatam 7. meta. quæst. 8. & alios id negantes: Probatur autem duplici argumento efficaci; primo quia educi aliquid de potentia materiæ, vel subiecti est dependere ab eo in esse, & fieri, sed species istæ dependent in esse, & fieri à subiecto, in quo recipiuntur: ergò educuntur de potentia eius. Minorem sic probo, species non possunt esse extra subiectum, vel separatæ ab eo; cùm sint accidentia realia: ergò dependent ab eo in esse, sed fieri alicuius ordinatur
72 ad esse; ergo sic se habet ad fieri sicut ad esse; quare si dependent à subiecto in esse, necesse est dependeant in fieri; & proinde ex eius potentia educantur. Secundo, si species non educuntur de potentia subiecti: ergò creantur, sed creari ab obiectis (à quibus producuntur tanquam à præcipuis causis) repugnat: ergò necesse est admittere, quod educantur de potentia subiecti. Probatur prior consequentia, quia creatio est productio rei ex nihilo, hoc est, ex nullo præsupposito subiecto concurrente ad productionem in suo genere materialis causæ, vt omnes exponunt, sed si species non educuntur de potentia subiecti, non fient ex aliquo præsupposito subiecto concurrente materialiter ad productionem earum; ergò fient ex nullo præsupposito subiecto, & ideò creantur.

His præsuppositis, atque probatis constat species recipi in potentia tanquam formas accidentales in subiecto. Ex quo inferunt recentiores quidam ex specie, & potentia non fieri magis vnum quàm ex accidenti, & subiecto quocumque, vt ex albedine, & corpore, & ideò vnum tantùm accidentale, vel vnum

per

per accidens. Quod probant, quia species sunt accidentia: ergò non possunt vniri subiecto, nisi vnione accidentali, sed ex quibuscumque vnitis vnione accidentali non potest resultare nisi vnum accidentale: ergò non resultat ex potentia, & specie, nisi vnum accidentale. Et ex hoc dicunt colligi falsum esse dictum illud Commentatoris sæpe in schola vsurpatum, *Ex potentia, & obiecto fit magis vnum, quam ex materia, & forma.* Quamuis à Caiet. 1. p. q. 14. art. 1. & ab aliis Thomistis defendatur 3. lib. de anima, text. 5. nam ex materia, & forma fit vnum per se substantiale; ex potentia verò, & specie non nisi vnum accidentale: ergò non magis vnum, sed minus vnum.

Huic tamen quæstioni sub distinctione respondendum est; 73 nam species sensibilis duplicem considerationem habet, priorem quidem in ordine ad subiectum quatenus accidens, quoddam intentionale est, posteriorem verò in ordine ad obiectum, quod repræsentat, in quantum similitudo eius est. Quam distinctionem posuit Aristoteles in lib. de Memoria, & Reminiscentia cap. 1. Si igitur consideretur species modo priori non potest cum potentia efficere, nisi vnum accidentale, quod quasi tertiũ est ab vtraque distinctum, si verò consideretur modo posteriori sub ratione qua repræsentat potentiæ obiectum, quasi obiectũ ipsum esse censetur, non quidem in esse rei, sed in esse repræsentati, & hoc modo sic vnitur potentiæ, vt non efficiatur ex vtraque aliquid tertium: sed ipsamet potentia quodam modo fiat obiectum, nam habens in se similitudinem eius, quodammodo dicitur habere ipsum in se, cum repræsentatum habeat, & sub eadem ratione dicitur esse ipsummet obiectum, sicut species ipsa vocatur obiectum, vt repræsentatum. Et sic obiectum 74 dicitur esse intra intellectum, vel sensum per suam similitudinem, ratione cuius intellectus ipse, vel sensus in actu primo, fit res ipsa intelligibilis secundum esse intentionale repræsentatum. Ita docet expresè D. Thom. multis suæ doctrinæ locis ex mente Aristotel. præsertim 2. lib. contra gent. capit. 98. nõ longè à fine his verbis, *Intellectus in actu est intellectum in actu secundum doctrinam Aristotelis.* Et in hoc sensu verum dixit Comment. quod ex intellectu, & intelligibili fit magis vnum, quàm ex materia, & forma, nam neque materia fit forma, nec forma fit materia, sed ex vtraque fit tertium à qualibet realiter distinctum; ex sensu verò, & sensibili, aut ex intellectu, & intelligibili ita fit vnum, vt sensus ipse quodam modo fiat ipsummet sensibile, & intellectus fiat intelligibile, non quidem in esse rei, 75 sed in esse intelligibili, aut intentionali, hoc est, secundum modum repræsentationis intentionalis expositum, & in ordine

quidem

quidem ad operationem sensitiuam, aut intellectiuam, cuius sensus factus sensibile ipsum, aut intellectus intelligibile, vnum principium per se est sensationis. Immeritò ergò à recentioribus hic sensus reiicitur solùm considerantibus vnionem speciei cum potentia secundum entitates earum, & ideò quasi materialiter, quo pacto vnum tantùm accidentale ex his fieri posse dicendum est, consideratis verò in esse sensibili, & intentionali repræsentatiuo, aut repræsentato magis vnum fit, quàm ex materia, & forma, quia non fit ex duobus tertium, sed vnum potius dicitur fieri aliud, videlicet sensus sensibile, aut intellectus intelligibile, & hoc tantùm probat argument. eorum.

QVÆSTIO VIII.

An speciebus sensibilibus præter diuisibilitatem, aut extensionem, quam habent à subiecto, sit eis concedenda alia in ordine ad obiectum.

Nihil de diuisibilitate specierum reperietur apud antiquiores, sed à solis recentioribus disputari cœpit. Vnum verò præsupponit titulus quæstionis, & quærit alterum; præsupponit quidem species sensibiles receptas in potentia, aut in medio tanquam in subiecto, esse extensas ac diuisibiles ad extensionem superficiei eiusdem subiecti, qua media recipiuntur in eo, sicut cætera omnia accidentia corporea. Quod probatur primò; quia repugnat accidens corporeum receptum in subiecto media quantitate non coëxtendi eidem subiecto: cùm inter accidens, & subiectum naturalis proportio dari debeat. Tot igitur partes habere debet accidens, quot habet superficies subiecti. Sed species sensibilis est accidens reale, & corporeum receptum in corporeo subiecto; ergò coëxtenditur superficiei eius, & tot, quot ea habebit partes. Secundo, quia repugnat ab agente diuisibili, vt tali procedere effectum indiuisibilem, sed species procedit ab obiecto diuisibili, vt tali, ergò procedit diuisibilis, & habens partes sicut agens ipsum. Et hinc sequitur falsum esse, & sine fundaměto excogitatum à quibusdam, quod species sint indiuisibiles, & ita tota species recipiatur in toto subiecto, & tota etiam in qualibet eius parte, aut indiuisibili, quod tenuisse aiunt Venetum 2. lib. de anima ad textum 127. & Pisanum in sua perspectiua parte 5. Hanc verò diuisibilitatem specierum possumus vocare extensiuam, atque subiectiuam, cum ex ordine ad subiectum, atque extensionem eius illam habeat.

76

Qua

Qua præsupposita quærit titulus quæstionis, an præter hanc 77 diuisibilitatem extensionis subiectiuam aliam diuisibilitatem extensionis habeat species in ordine ad obiectum, quæ ideò appelletur extensio obiectiua. Et ratio dubitandi est, quia sicut subiectum in quo recipitur: habet partes extensionis, ita obiectum, quod repræsentat: ergò sicut coextenditur subiecto, ita vt quælibet pars speciei sit in parte subiecti, & non tota in aliqua eius parte, videtur necessarium, quod coextendatur etiam obiecto in modo repræsentandi illud, & cum obiectum sit diuisibile, & extensum, species ipsa modo diuisibili illud repræsentabit, ita vt tota repræsentet totum, & pars partem, & consequenter indiuisibilia speciei indiuisibilia eiusdem obiecti, & ita sicut tribuitur speciei extensio subiectiua ex ordine ad subiectum extensum: pari ratione tribuenda ei sit extensio obie- 78 ctiua in ordine ad obiectum extensum.

Nihilominus prior sententia concedens speciei intensionem subiectiuam, denegat illi obiectiuam asserens modo indiuisibili ipsum repræsentare, ita vt sicut tota ipsa species repræsentat totum obiectum, & omnes eius partes, sic pars quælibet speciei repræsentet totũ obiectum, & omnes eius partes. Sic Cardinalis Toletus 2. libro de anima, quæstion. 34. & alij ex recentioribus. Probat exemplo luminis in medio producti ab aliquo luminoso, quod ita se habet ad productionem eius, vt omnes eius partes coniungantur per modum vnius agentis, sicut omnes partes ignis ad producendum calorem in ligno. Vnde sequitur totum ipsum lumen productum, & quamlibet eius partem dependere à toto luminoso, & qualibet eius parte, & non hæc pars ab illa parte, quod est modo indiuisibili dependere ab eo, pari ergò ratione totum obiectum, & omnes eius partes coniunguntur per modum vnius agentis ad producendam spe- 79 ciem in eodem medio, vel potentia: ergo sicut tota species dependet à toto obiecto, ita quælibet etiam pars à toto, & non vna pars ab alia, sed eodem modo repræsentat species obiectũ: ac dependet ab illo: ergò tota repræsentabit totum, & quælibet etiam pars totum, & non pars partem, quod est modo indiuisibili, atque inextenso ipsum repræsentare. Vnde etiam sequitur nullam esse ei tribuendam extensionem obiectiuam.

Secundo probari potest experientia; nam videmus plura obiecta minutissima, quorum quodlibet per se separatum videri non potest, coniunctum cum aliis videri; imò cùm nullum posset videri separatum ab aliis, si coniungantur, videri poterunt omnia, & singula, vt plura grana tritici, vel plura oua, quæ ad tantam distantiam non viderentur per se separata, videri

possunt

possunt coniuncta, non solum omnia, sed etiam singula, quod non potest aliunde prouenire, nisi quia mutuò se iuuant ad productionem speciei, & quasi per modum vnius agentis perfectioris coniuncta: perfectiorem speciem, & quasi magis ex-
80 tensam producunt, per quam videri possunt omnia, & singula; cum tamen singula separata non possent, nisi imperfectas producere species, per quas non possent ad tantam distantiam videri. Ad talem autem speciem perfectiorem non se habent sicut partes eiusdem totalis obiecti, sed ita vt à qualibet dependeat tota species, cùm per modum vnius agentis eam producant, & consequenter modo indiuisibili, atque inextenso repræsententur per eam, tota ipsa specie repræsentante omnia, & singula, & qualibet parte eiusdem speciei omnia etiam, & singula, multo ergò melius hoc verum erit de partibus obiecti cõtinuis, si de discontinuis ostendit experientia esse necessarium; cum continuæ partes magis sint vnitæ, quare nulla potest tribui extensio obiectiua speciei.

Secunda opinio recentiorum probabilior est tribuens speciebus extensionem obiectiuam, ita vt modo diuisibili obiectum repræsentent, tota quidem ipsa species totum, & pars partem eius duntaxat, non totum. Probatur primo, quia si in præsentia alicuius augeatur obiectum aliquod, nouamque extensionem acquirat successiuè per additionem partium quantitatis, & albedinis. Tunc inquiro, an sicut additur ei noua pars, ita addatur noua pars speciei præexistenti: per quam prius videbatur, ita vt per nouam partem speciei additam repræsentetur noua pars addita obiecto, vel nihil addatur speciei, sed præexistens sine additione repræsentet obiectum cum noua illa parte ei superaddita, ex eo quod incipit dependere tota cum omnibus suis partibus, non solum ab obiecto præexistenti, à quo dependebat prius, sed etiam à superueniente parte præexistentibus vnita per modum vnius agentis ad conseruandam totam præexistentem speciem cum omnibus suis partibus, quæ depẽ-
81 dentia sufficit, vt per eam repræsentetur non solùm antiquum obiectum, sed etiam superueniens pars; sed hoc secundum non potest esse verum; ergò primum est necessarium, quia non est excogitabilis alius modus repræsentandi in specie, quare concedenda erit speciei extensio obiectiua. Minorem sic probo, species est virtualis imago, ac similitudo obiecti: ergò solùm potest repræsentare obiectum, à quo procedit, sed non procedit ab illa parte obiecti de nouo producta: ergò impossibile est eã repræsentare, aut per eam videri. Antecedens prioris consequentiæ iam supra probaui, sed eandem consequentiam probo;
nam

nam cætera per se patent, quia species accipit esse ab obiecto, à quo producitur, & non ab alio, à quo posteà conseruatur (etiam si posset ab vno produci, & ab alio conseruari, quod statim constabit falsum) ergò accipit ab illo esse repræsentatiuum, quod habet, & non ab alio. Probatur euidenter consequentia, quia esse repræsentatiuum pertinet intrinsecè ad eandem entitatem, atque ad idem esse speciei acceptum ab obiecto producente; quare sicut ab hoc solum accipit esse, & non ab alio postea conseruante, ita ab eo solo accipit repræsentationem, vnde sequitur hoc solum, & non aliud posse repræsentare, & ideò nisi noua addatur pars speciei præexistenti, impossibile est, quod partem de nouo additam obiecto repræsentet: quod si pars noua ei addatur, diuisibilis erit in modo repræsentandi obiectum. Sed probo secundo, quod præexistens species non possit conseruari à nouo, ac distincto obiecto, vel parte obiecti superueniente, & proinde quod non possit ab ea dependere, & ratione dependentiæ eam repræsentare, vt asserit opposita sententia, sed à solo Deo producente illam, quia imago, vt imago, solùm habet correspondentiam naturalem cum obiecto repræsentato, cùm relatio repræsentationis in naturali esse speciei, vt repræsentatiuo fundetur, vel illud sequatur: sed impossibile est repræsentare speciem aliud obiectum, à quo non accipit esse repræsentatiuum, vt probaui: ergò impossibile est esse repræsentatiuum speciei referri, vel ordinari ad aliud, & ex consequenti impossibile erit conseruari ab alio: cùm conseruatio naturalem fundet ordinationem. 82

Et si aliquis vellet pro opposita sententia respondere his argumentis, quod dum obiectum præsens potentiæ extenditur successiuè, non additur speciei præexistenti pars aliqua repræsentans partem etiam superadditam obiecto, nec ab ea repræsentatur pars superaddita, sed noua species producitur repræsentans ipsum cum superaddita parte, & cæteris omnibus modo indiuisibili. Ex hac solutione sequitur euidenter species totales, & completas actu infinitas successiuè producendas esse, atque etiam alias actu infinitas corrumpendas in extensione successiua obiecti. Probatur consequentia, quia cùm extensio obiecti successiua fiat per partes proportionales, quæ sunt actu infinitæ, & per additionem cuiuslibet corrumpenda sit tota species, & producenda alia, sequitur actu infinitas esse corrumpendas, & totidem de nouo producendas, quod videtur maximum inconueniens in entitatibus absolutis, atque completis (quales sunt species) concedere, si alia via possit benè explicari repræsentatio speciei (vt reuera potest) tribuendo 83

illi obiectiuam extentionem: ergò non est vllo modo admittenda repræsentatio speciei indiuisibilis, sed extensio obiectiua ei tribuenda est.

Quam in primis oportet intelligere, vt eadem sit entitas realis speciei habens diuersos respectus ad subiectum, & obiectum, quia sicut eo ipso, quod producitur in subiecto diuisibili: habet partes extensionis subiectiuæ; eo etiam ipso, quod producitur ab obiecto extenso: habet in repræsentando partes extensionis obiectiuæ. Deinde tria sunt necessariò præsupponenda, in quibus fundatur extensio obiectiua specierum.

Primum est, quod quælibet pars organi, aut subiecti, in quo producitur species, immutari potest à toto obiecto, & ab omnibus partibus eius. Vnde sequitur sic produci speciem ab obiecto in toto subiecto, & qualibet eius parte, vt ab ea parte possit percipi totum ipsum obiectum, & quælibet eius pars; quare necesse est vt in toto subiecto, & qualibet eius parte tot reperiantur partes obiectiuæ extensionis specierum, quot sunt partes eiusdem obiecti, in ordine ad quod eadem extensio obiectiua accipitur, alioqui non posset percipi ex qualibet parte subiecti totum obiectum, & omnes partes eius, quod repugnat experientiæ.

84

Eiusmodi autem partes obiectiuæ extensionis suis indiuisibilibus vniuntur, & continuantur, quemadmodum partes intensionis subiectiuæ, quia quælibet res continua iuxta proprium modum essendi debet habere propria indiuisibilia, quibus partes eius copulentur, vt ex eis fiat vnum continuum in tali modo essendi, sicut de partibus intensionis, & extensionis qualitatum naturalium docuimus 6. libro physicorum, & 1. libro de generatione capit. 4.

Et hinc sequitur secundum necessariò præsupponendum, videlicet, quamlibet partem eiusdem extensionis obiectiuæ specierum, & quodlibet indiuisibile, quo continuantur extensum esse per totum subiectum, & tot habere partes extensionis subiectiuæ, quot sunt partes eiusdem subiecti, quemadmodum eisdem locis citatis ostendimus, totam intensionem, qualitatis naturalis, & omnes eius gradus: vel partes atque etiam indiuisibilia extensa esse per totum subiectum, & ideò tot habere partes extensionis quodlibet indiuisibile intensionis, quot sunt partes subiecti, imò tot, quot habet integra ipsa qualitas intensa, & omnes partes intensionis eius, quia cum qualitas ipsa sit extensa per totum subiectum, consequenter extensa est etiam per totum quælibet pars intensionis eius, & cum partes illæ intensionis sint continuatæ per indiuisibilia in-

85

tensio

tensionis, non minus necessarium est, quodlibet horum indiuisibilium extensum esse per omnes partes subiecti, quàm totam qualitatem intensam, & quamlibet eius partem, & tot habere partes extensionis quodlibet indiuisibile eiusdem intensionis, ac totam qualitatem intensam, & quamlibet partem intensionis eius. Et tandem sequitur non minus posse percipi totum obiectum, & omnes partes eius per quodcumque indiuisibile extensionis subiectiuæ speciei, ac percipi possunt per omnes, & singulas partes eius; & ideò per totam extensionem subiectiuam specierum, alioqui non possent percipi à qualibet parte potentiæ, vel organi, quod contradicit experientiæ; nam videmus per quamlibet partem oculi videri totũ obiectum, & omnes eius partes, quod non esset possibile, nisi per minimam partem extensionis subiectiuæ speciei posset percipi: cùm nihil percipiat potentia, nisi informata specie, eodem igitur modo sequitur, per quodlibet indiuisibile eiusdem subiectiuæ extensionis percipi totum obiectum, & omnes eius partes: cùm non minus sit extensum per totum organum, quàm partes. Quæ etiam satis efficaciter confirmantur ex his, quæ eisdem locis ciuitatis dicta sunt de indiuisibilibus intensionis, & extensionis qualitatum naturalium. 86

Sed vt hæc duo vera sint, & necessaria (vt absque dubio sunt) necessarium est etiam tertium, nempe, quod in qualibet parte medij, atque etiã organi producantur omnes, & singulæ partes extensionis obiecti partes specierum, per quas in qualibet parte organi repræsententur omnes, & singulæ, alioqui extensio subiectiua, iam explicata non habebit sufficiens fundamentum veritatis, quia cum pars quælibet speciei non possit repræsentare, nisi determinatam partem obiecti, à qua procedit, si in singulis partibus medij, & organi non producantur partes specierum repræsentantes omnes, & singulas partes obiecti, non poterit ratione obiectiuæ extensionis per quamlibet minimam partem, & per quodlibet indiuisibile speciei repræsentari, ac percipi totum obiectum, & singulæ eius partes in singulis partibus organi, vt consideranti erit manifestum. 87

Quibus sic expositis ad primum argumentum oppositæ sententiæ concedendum est totum antecedens, quod quælibet pars luminis procedit à toto luminoso, cuius partes vniuntur ad producendum illud per modum vnius agentis: sed neganda est paritas rationis, quæ infertur de partibus speciei, quod quælibet procedat à toto obiecto. Et ratio disparitatis consistit in diuersitate luminis, & speciei, nam species repræsentat obiectum quasi per modum imaginis, & propterea non sic procedit 88

tota à toto obiecto, quin quælibet etiam pars à toto etiam procedat, sed ita vt per singulas partes producat singulas partes eiusdem speciei, & sic quælibet sicut est determinata, atque distincta ab alia, determinatam quoque partem obiecti repræsentet, atque distinctam à quacumque alia, nec vna alteram repræsentare possit.

Quod in obiecto heterogeneæ figuræ probat experientia, cuius pars speciei repræsentans figuram capitis, nequit repræsentare figuram manus, cum sit longè diuersa, sicque de cæteris. Et eadem certè ratio (licet non adeò manifesta) est de specie figuræ homogeneæ, quia modus imprimendi speciem, quem habet obiectum sigillo, aut imagini similis, ex sua propria ratione determinatam repræsentationem, & determinatam rem repræsentatam postulat. Negandum igitur est, quod partes obiecti vniantur ad producendam speciem per modum vnius agentis intentionalis, sicut vniuntur in agentibus naturalibus, in quibus non reperitur modus aliquis imaginis, nam in illis non agunt partes distinctis actionibus partialibus, & ideò nec tribuitur effectus eis quasi per partes, sed modo indiuisibili, ita vt totus toti, & singulis etiam partibus totus, licet modo inadæquato, aut tanquam agenti inadæquato. Partes verò obiecti sic vniuntur per modum vnius agentis, vt quælibet operetur per virtutem propriam tanquam distinctam à virtute alterius, imò à virtute totius, quare per proprias actiones partiales, quamuis vnitas ad constituendum vnam totalem concurrunt, & totus ipse effectus tribuitur eis per partes, quamuis ex partibus singularum efficiatur vnus totalis. Quod hoc exemplo explicari potest, dum homo aliquis imprimit speciem suæ figuræ oculo, manifestum est, partem speciei repræsentantem brachium non repræsentare caput, quare nec à capite procedere, sed à solo brachio, quia neque caput habet virtutem intentionalem imprimendi similitudinem brachij, neque brachium similitudinem capitis: cum diuersæ sint figuræ; quare necesse est per virtutes distinctas, vt distinctas operari, & consequenter per distinctas actiones partiales, quibus distinctæ partes effectus correspondeant, quamuis ex virtutibus singularum, & ex partialibus earum actionibus componatur vna virtus, & vna actio totalis, atque etiam ex partialibus effectibus eis correspondentibus vnus totalis effectus, hoc enim necessaria conditio est vnius agentis diuisibilis.

Pro solutione secundi argumenti, tanquam certum est præsupponendum, quod sicut plura corpuscula eiusdem rationis, aut coloris, vt plura grana tritici coniuncta videri possunt; cùm

cùm tamen quodlibet separatum ab aliis non posset videri in eadem distantia, ita etiam verum est de pluribus diuersæ rationis, aut coloris, quod facile experiri possumus. Vnde sequitur non id prouenire ex eo, quod se iuuent ad producendas perfectiores species, quàm separata producerent. Probatur consequentia, quia quæ diuersi coloris sunt, non possunt se iuuare: cùm repugnet obiectum album iuuare, vel concurrere ad productionem speciei repræsentantis obiectum nigrum, vt per se est manifestum, & tamen non minus certò constat corpuscula diuersi coloris simul sumpta videri, & distinctè videri in ea distantia, ad quam videri non posset quodlibet separatum ab aliis, vel certè non distinctè; ergò hoc non prouenit ex concursu vnius cum altero ad productionem speciei. 91

Quod alia potest experientia confirmari, nam contingit idemmet patuum corpus à tanta distantia videri ab vno homine, & non ab altero, quod constat non prouenire ex defectu speciei: cùm eodem modo eam producat respectu vtriusque; imò si ex defectu speciei proueniret, à neutro videretur, prouenit ergò absque dubio ex perfectiori, aut imperfectiori potentia, aut organo, quia potentia quælibet, vel organum eius iuxta mensuram propriæ perfectionis petit perfectiorem, vel imperfectiorem speciem secundum intensionem, & extensionem ad operandum: ita vt cum improportionata specie omninò non possit operari, vel certè non ita benè, vel non ad tantam distantiam secundum maiorem, vel minorem improportionem: quod ergò contingit parua corpuscula inter se separata non posse videri ad tantam distantiam, videri autem non solùm omnia, sed etiam singula ad eandem distantiam, si sint coniuncta, defectui potentiæ tribuendum est, atque etiam paruitati cuiuslibet per se sumpti, ratione cuius improportionatum est potentiæ, & imperfectam producit speciem, per quam videri non potest ab ea, quæ improportio ex parte vtriusque proueniens, suppletur per coniunctionem eorum, quia licet quodlibet coniunctum aliis non producat perfectiorem speciem, quàm produceret separatum, nec maioris extensionis, omnia tamen coniuncta producunt simul plures species eiusdem extensionis; & ita multitudo supplet defectum singulorum, & visus immutatur multo fortius ab omnibus simul, quàm à qualibet separata, & ideò operari potest circa singula: quia simul operatur circa omnia; cùm tamen circa singula separata non posset, & id quidem contingit absque concursu vnius obiecti, cum alio ad productionem speciei, ex eo solùm quod simul operantur omnia, simúlque immutant potentiam. 92

& simultanea illa immutatio omnium æquiualet maiori, aut fortiori immutationi singulorum potentiæ proportionatæ in tali distantia, illa etiam omnia corpora parua, quamuis per proprias species, propriásque immutationes potentiam immutent, & per singulas visiones percipiantur ab ea, quasi inadæquata censentur respectu vnius, & eiusdem obiecti æqualis magnitudini omnium, quod per vnicam immutationem, & visionem vnicam adæquatam videre posset potentia in eadem distantia; & ex his constat solutum esse argumentum.

QVÆSTIO IX.

An species impressa ab obiecto diuisibili secundum intensionem sit etiam diuisibilis secundum intensionem.

93 Pars negatiua, quod species impressa nullam habeat diuisibilitatem intensionis, videtur probari primo, quia dupliciter potest intelligi, quod species impressa ab obiecto sit diuisibilis secundum intensionem; primo ex eo, quod plures gradus intensionis obiecti repræsentat: secundo quia eosdem repræsentat magis, & minus perfectè. Vterque autem modus videtur impossibilis; ergò impossibile est, quod species sit diuisibilis secundum intensionem. Euidens est consequentia, quia non supersunt alij modi, quibus diuisibilis possit excogitari species secundum intensionem, præter hos duos. Sed probatur antecedens, quia plura in primis dantur obiecta sensibilia, in quibus nulla datur latitudo intensionis, vt de multis sensibilibus communibus, nempe magnitudine, numero, & figura constat; ergò ab his non potest produci species diuisibilis secundum diuersos gradus intensionis obiecti, quos repræsentat: sed nec repræsentans eundem gradum, vel entitatem eiusdem obiecti magis, aut minus perfectè, quia cum obiectum careat gradibus intensionis, non operatur perfectius, aut minus perfectè intensiuè: sed eodem modo semper, quia per eandem entitatem omninò in se immutatam; ergò non producit speciem se repræsentantem secundum maiorem, vel minorem perfectionem; nec proinde diuisibilem secundum intensionem adhuc hoc modo.

94 Secundo probatur in obiectis sensibilibus habentibus plures gradus intensionis, quia omnes isti gradus constituunt eandem numero qualitatem tantæ intensionis, & consequenter tantæ virtutis ad agendum, vt octo gradus albedinis, vel caloris constituunt vnam numero albedinem, aut vnum nu-

numero

mero calorem intensionis, vt octo, & virtutis, vt octo ad agendum; ergò omnes isti gradus vniuntur ad agendum, & per modum vnius agentis operantur. Vnde sequitur effectum à tali agente productum dependere à toto ipso agente sic intenso, & à qualibet parte, vel gradu intensionis eius: sed species, quam producit est effectus adæquatus totius intensionis; ergò dependet à tota ipsa intensione, & à qualibet eius parte, vel gradu, & proinde repræsentabit totam, & quamlibet partem modo indiuisibili secundum intensionem. Probatur hoc vltimum, quia species repræsentat obiectum, à quo procedit secundum modum procedendi ab illo, erit igitur indiuisibilis secundum intensionem. Nec locum habet solutio tradita quæstione præcedente, quod in effectibus naturalibus verum hoc sit, non in intentionalibus, qualis est species, quæ cùm sit quasi imago obiecti, non potest quælibet pars eius repræsentare aliam partem obiecti, præter illam à qua procedit, & multò minus totum ipsum obiectum, & ideò per partes, & modo diuisibili debet repræsentare. Nam diuersa longè ratio est de intensione, & extensione obiecti, extensio enim diuersas partes entitatis eius dicit, nec in vna reperitur, in eadem subiecti parte: sed necessariò in diuersis; & ideò quælibet potest agere per propriam virtutem distinctam ab alia ad productionem speciei, & propterea modo diuisibili, secundum extensionem debet procedere ab omnibus, & singulis, & propterea modo diuisibili eas repræsentare. Tota autem intensio obiecti, & omnes eius gradus reperiuntur in eadem parte subiecti, & in eadem parte extensionis, vel entitatis obiecti, quia intensio formæ est perfectio eius circa eandem partem: ergò non potest operari obiectum, vel pars eius, quin operetur secundum omnes gradus intensionis, quos habet, nec proinde producere speciem, quin ab omnibus simul, & necessariò dependeat omnesque, & singulos simul, & necessariò repræsentet, quod est modo indiuisibili obiectum intensum, & omnes gradus intensionis eius repræsentare. Et ita tenēt nonnulli ex recentioribus. Nam antiquiores interpretes Aristotelis hanc diuisibilitatem intensiuam specierum non attingunt, sicut nec extensiuam. 95

Nihilominus probabiliorem iudico sententiam oppositam, *tribuentem his speciebus modum diuisibilitatis intensiua naturæ obiecti proportionatum, quam maior recentiorum pars sequitur.* Eam verò his duabus assertionibus explico. 96

Prior est, species impressa diuisibilis est secundum intensionem in ordine ad plures gradus intensionis obiecti, quos modo diuisibili, & per partes repræsentat; ita vt nec vna pars intensionis eius repræ-

sentet totam intensionem obiecti, neque aliam partem intensionis eius, sed qualibet pars suam partem determinatam intensionis, & non aliam. Hanc assertionem sic prius declaro, & deinde eam probabo. Eadem numero albedo extensa per totam manum, & singulas partes eius, perfici potest in tota ipsa manu, & singulis eius partibus per additionem noui gradus, vsque ad octo, & gradus isti, qui ei adduntur, vocantur partes intensionis eius, & ad similitudinem huius intensionis intelligi debet intensio speciei repræsentantis eandem albedinem, vt si excogitemus per quandam alterationem continuam intendi albedinem. Et in principio huius intensionis successiuæ produxisse in medio,
97 vel potentiam quandam speciem repræsentantem ipsam secundum paruam illam intensionem quam tunc habet, procedente verò intensione, sicut additur eidem albedini in eadem manu, & in eisdem partibus eius existenti alter gradus eductus de nouo ex potentia subiecti; ita suo modo additur speciei prius productæ ab ea in medio, vel organo alter gradus, vel pars tantò perfectior in repræsentando, quantò intensior, ac perfectior facta est albedo repræsentata, à qua producitur, & de potentia eiusdem organi, aut medij educitur, & sic intenditur species iuxta intensionem obiecti; ita vt sicut in fine totius intensionis vna, & eadem numero albedo existens in eodem subiecto, aut in eadem parte eius habet octo gradus intensionis in essendo, quorum quilibet est diuisibilis in infinitum per
98 partes proportionales intensionis; ita eadem numero species in principio producta sub intensione repræsentatiua imperfecta habeat octo gradus intensionis, aut perfectionis intensiuæ in repræsentando obiectum, quorum quilibet est diuisibilis in infinitum per partes proportionales intensionis correspondentes infinitis partibus proportionalibus intensionis eiusdem obiecti, quas repræsentant. Et rursus quemadmodum omnes gradus intensionis obiecti, & omnes partes eorum vniuntur, & continuantur propriis indiuisibilibus intensionis, sic suo modo gradus intensionis speciei, & partes eorum illos repræsentantes vniuntur, & continuantur indiuisibilibus sibi proportionatis repræsentantibus eadem indiuisibilia, quibus continuantur gradus, & partes intensionis obiecti, & iste est modus indiuisibilitatis intensiuæ, quam tribuit hæc prior assertio nostra speciebus sensibilibus.

Quam sic probo primo, quia obiectum extensum producens speciem sui communicat ei extensionem, quam habet; ita vt sicut totum obiectum producit totam speciem, & pro-
99 ptereà totum ab ea, tanquam à similitudine repræsentatur,

sic

sic singulæ partes extensionis eius concurrunt per proprias entitates distinctas ad productionem eiusdem speciei, quæ cùm eiusdem rei, à qua producitur quasi imago sit, & non alterius, sequitur quamlibet speciei partem solùm esse repræsentatiuam determinatæ partis obiecti, à qua producitur, & non alterius: quod in figura heterogenei corporis ostendimus; sed obiectum non minus est diuisibile secundum partes graduales intensionis, quàm secundum partes extensionis, vt de albedine constat; ergò sequitur producere speciem sui secundum eandem intensionem; ita vt quælibet pars secundum maiorem, vel minorem intensionem, quam habet concurrat ad producendam partem speciei eiusdem intensionis, & non alterius, & consequenter pars illa speciei eandem partem sic intensam, & non alteram, neque totum ipsum obiectum intensum repræsentet, quod est modo diuisibili ipsum, & partes eius repræsentare, & suas partes intensionis habere. Quod efficaciter potest ostendi in obiecto habente partes magis, & minus intensas, vt si albedo intensior sit in facie, quàm in manu, vt sæpe contingit, sequitur producere perfectiorem partem speciei in medio, aut in oculo. Probatur consequentia, quia cùm producat eam secundum perfectionem, quam habet, & in facie habeat maiorem, absque dubio producet partem speciei maioris perfectionis intensiuæ: nam eò est perfectior species, quò perfectius obiectum repræsentat. Tunc ergò negari non potest primo, quod species albedinis à toto homine producta habeat partes magis, ac minus perfectas secundum intensionem, quæ repræsentent partes eius magis, & minus intensas in eadem albedine. Ex quo efficaciter satis infertur speciem esse diuisibilem secundum partes intensionis. 100

Secundo negari non potest eandem speciem habere modum repræsentandi diuisibilem secundum intensionem, quia in eo consistit modus diuisibilis secundum intensionem, quod est nullam partem repræsentare totum obiectum sic intensum, neque aliam partem intensionis eius: sed vnam tantùm determinatam; ex hoc enim sequitur necessariò, nec vnam partem speciei dependere à toto obiecto, nec ab aliis partibus: sed quamlibet à parte distincta, eámque dumtaxat repræsentare: sed pars speciei procedens ab albedine existente in facie, non potest procedere ab albedine existente in manu; cum sint diuersæ intensionis, ac perfectionis; ergò modo diuisibili secundum intensionem repræsentant tota ipsa species, & singulæ partes eius. Secundo probatur, quia si obiectum præsens potentiæ intendatur successiue, vel speciei 101

præexiſtenti à qua repræſentabatur prius additur noua pars intenſionis, per quam ipſum magis intenſum repræſentet, vel non: ſed alia ſpecies perfectior de nouo producitur: à qua cum maiori illa intenſione repræſentatur, & ſi primum conceſſeris habetur intentum, quod ſpecies habeat partes intenſionis, quarum quælibet repræſentet partem intenſionis obiecti determinatam, & non aliam, quod eſt eſſe diuiſibilem ſecundum intenſionem: ſi verò corrumpi dixeris, & produci nouam, ſequitur corrumpi actu infinitas totales, atque completas, & alias etiam actu infinitas produci de nouo. Probatur conſequentia, quia ſucceſſiua intenſio obiecti habet partes proportionales actu infinitas, & ad nouam productionem cuiuſlibet ſequitur productio nouæ ſpeciei totalis, atque cōpletæ repræſentantis totum obiectum cum noua intenſione: cùm de nouo debeat repræſentari pars illa proportionalis intenſionis obiecti de nouo producta, nec poſſit repræſentari per ſpeciem præexiſtentem, ſi nulla pars intenſionis ei additur, admittere autem productionem ſpecierum completarum actu infinitarum ſatis magnum incommodum eſt nullo modo admittendum, ſi repræſentatio obiecti de nouo intenſi alio modo probabili ſaluari poteſt eo non admiſſo, (vt reuera poteſt) conceſſa diuiſibilitate ſpeciei ſecundum intenſionem: hæc igitur concedenda eſt. Et ſi dixeris in tali intenſione ſucceſſiua obiecti, nec produci nouam partem ſpeciei, nec nouam ſpeciem: ſed nouam illam intenſionem obiecti per ſpeciem præexiſtentem repræſentari, abſque vlla additione partis, quia eo ipſo quod noua intenſio obiecti producitur, incipit dependere ſpecies præexiſtens ab ea, ſicut à toto ipſo obiecto, & omnibus partibus eadem ratione, ac noua intenſio caloris inciperet dependere à toto igne, & omnibus partibus eius, & conſequenter poterit repræſentari per eandem ſpeciem, quia ſpecies totum illud à quo dependet in ſuo eſſe, repræſentat. Probatur efficaciter hoc eſſe impoſſibile, quia cùm ſpecies ſit quaſi naturalis imago obiecti modo iam explicato; repugnat aliquid repræſentare, à quo non ſit producta, quia à quo non accipit eſſe, nec poteſt accipere repræſentationem, in qua conſiſtit eius eſſe, nec proinde ab ea poterit repræſentari, quare apertè falſum eſt, quod præexiſtens ſpecies poſſit dependere à noua parte intenſionis obiecti producta, etiam in conſeruari, quia ſpecies nec in eſſe, nec in conſeruari poteſt dependere, niſi ab obiecto quod repræſentat, & à quo producitur, & hoc habet ex propria ratione, ac natura intentionalis ſimilitudinis.

102

Aſſertio

Assertio posterior, *non solum species habet diuisibilitatem intensionis, ex eo, quod plures gradus, aut graduales partes obiecti repræsentat, sed etiam ex eo, quod eosdem, vel eundem potest magis, & minus perfectè repræsentare, atque etiam obiectum nullam habens intensionem.* Hæc etiam prius declaranda est, deinde probāda. Eam verò declarat experientia, quia videmus idē obiectū prorsus in se immutatum, magis, & minus perfectè repræsentari per speciem à se productam ratione medij, vel organi melius dispositi, & per eam perfectius videri ab eadem potentia eodem modo disposita; vbi autem magis, & minus datur, necesse est dari intensionē, & hoc est, eam habere speciē in modo repręsentandi obiectū & esse diuisibilem secundū intensionem. 103

Quam diuisibilitatem sic probo esse concedendam speciei, si ponatur obiectum alicuius intensionis in loco ita distanti à potentia, vt imperfectè, aut confusè videatur, & tunc incipiat potentia moueri, & accedere ad ipsum, quo propinquior fit, perfectius, hoc est, distinctius, atque clarius illud videt, secundum eundem, vel eosdem gradus intensionis, ita vt possit eosdem gradus obiecti, vel obiectum ipsum nullam habens intensionem repræsentare species secundum vnum gradum perfectionis, & secundū duos, & tres, ac plures; ergo perfectius sibi repræsentantur iidem gradus per speciem, quàm prius repræsentabantur, & si propinquior fiat, perfectius ei repræsentabuntur, habet igitur species præter diuisibilitatem intensionis respectu graduum intensionis obiecti, in quantùm potest pauciores, atque etiam plures repræsentare, aliam distinctam respectu eorundem, vel eiusdem: in quantum potest eos repræsentare magis, ac minus perfectè & consequenter secundum maiorem, & minorem intensionem. Et quod diuisibilitates istæ sint distinctæ in specie, possumus probare ex reali separatione earum in obiecto nullam intensionem habente hoc modo. Eadem figura, vel magnitudo obiecti videtur imperfectius, magisque confusè, quo plus distat à potentia, & quo magis ad eam accedit, videtur clarius, atque distinctius; ergò magis, & minus perfectè repræsentatur per speciem, non quidem diuersam de nouo productam, quia cum distantia habeat partes infinitas percurrendas per infinitas partes motus eiusdem obiecti accedentis ad potentiam, vel potentiæ accedentis ad obiectum, sequeretur species actu infinitas produci de nouo, & alias actu infinitas corrumpi; quod nullo modo admittendum est; ergò per eandem numero speciem, quam magis, & minus perfectè repræsentare idem obiectum impossibile est, sine aliqua additione partis vel gradus intensionis, 104 105

quia,

quia quo perfectius representat, eò est perfectior in suo esse, perfici verò in suo esse sine additione alicuius nouæ entitatis repugnat, sicut repugnat qualitatibus naturalibus, vt probauimus 1. libr. de generatione, c. 4. necesse est ergò eidem speciei concedere gradus intensionis in modo representandi idem obiectum, & omnino immutatum, & secundum eos aliam diuisibilitatem intensiuam, præter eam, quam habere probauimus in priori assertione.

106 Sed posset aliquis huic argumento respondere concedendo, quod magis, & minus perfectè videatur idem obiectum in se immutatum, quò magis accedit ad potentiam, vel potentia ad ipsum, quia nullo modo negari hoc potest, sed negando, quod ex hoc infertur, videlicet id contingere ex eo quod magis & minus perfectè repræsentetur per speciem, quia benè potest magis & minus perfectè videri, etiam si secundum eandem perfectionem repræsentetur ex parte speciei propter maiorem, aut minorem distantiam à potentia; nam approximatio obiecti est conditio necessaria, vt percipiatur à potentia, & ideò sola maior, vel minor distantia potest esse sufficiens causa, vt magis, aut minus perfectè, vel distinctè percipiatur. Vnde sequitur posse magis, & minus distinctè, aut clarè percipi immutata omninò specie; quod sic probo: obiectum omninò immutatum percipitur magis, & minus distinctè propter maiorem, vel minorem distantiam à potentia, vt docet experientia; ergò immutata omninò specie, poterit magis, & minus clarè percipi propter solam maiorem, vel minorem distãtiam.

107 Probatur consequentia, quia quò propinquior est potentia respectu obiecti, eò perfectius operatur circa illud cæteris paribus ex parte aliorum, vel cæteris omninò immutatis, sicut propter maiorem, vel minorem approximationem aliis omnibus omninò immutatis perfectius operatur quodcunque agens naturale. Et ratio vtriusque est modus operandi cuiuslibet agentis naturalis limitatæ virtutis, quod fortius operatur in passum, vel circa obiectũ proximum, quàm remotum, quare non probat argumentum intensionem speciei, vel diuisibilitatem secundum illam.

108 Hæc tamen solutio aliquam habet apparentiam veritatis, sed nec potest esse vera, nec argumento satisfacere, quia ratio ipsa, in qua fundatur, probat, non posse prouenire visionem magis, & minus perfectam eiusdem obiecti, magis, vel minus distantis, nisi à specie magis, aut minus clarè, atque distinctè ipsum repræsentante: Quod sic probo; agens naturale fortius agit in passum sibi proximum, quàm in remotum; ergò perfe-

ctiorem

ctiorem ei imprimit effectum, sed obiectum agit naturaliter in medium, atque etiam in organum, & potentiam imprimendo illis speciem; ergò quò minus distat ab eis, perfectiorem producit speciem, hoc est, clarius, atque distinctius se repræsentantem, & si successiuè propinquius fiat per maiorem accessum ad potentiam, vel potentiæ ad ipsum, intensiorem producet speciem, quemadmodum naturale agens intensiorem qualitatem producet, quò magis appropinquat ad passum. Vnde sequitur non posse videri perfectius à potentia propter solam minorem distātiam, sed per se primò videri perfectius, propter intensiorem speciem, quam à minori distantia producit, ad cuius productionem euidens est iuuare minorem distantiam, aut maiorem approximationem, tanquam conditionem necessariam. Quare falsum est, & omninò negandum, quod in argumento assumitur, nempe clarius, atq; distinctius videri obiectum appropinquans ad potentiam propter solam minorem distantiam cæteris paribus ex parte speciei, imò præcipua causa perfectioris visionis est intensior species, quam obiectum à minori distantia producit.

109 Quod sic vrgeo, perfectior operatio non potest procedere, nisi ex perfectiori principio, ac perfectiori concursu eius, sed species cum potentia est principium sensationis; ergò repugnat perfectiorem sensationem procedere, nisi à perfectiori specie, vel eadem perfectius concurrente, quod patet non esse possibile ab eadem distantia. Itaque eodem argumento, quò probatur potentiam perfectius operari circa obiectum magis sibi approximatum, conuincitur planè obiectum magis approximatum potentiæ perfectius operari circa illam, & intensiorem sui speciem ei imprimere, & cùm prius sit obiectum imprimere potentiæ speciem sui, quàm operari potentiam circa illud, & species impressa sit principium operationis cum potentia, à posteriori probatur ex perfectiori visione eiusdem obiecti à minori distantia maior perfectio intensiua speciei, & consequenter diuisibilitas intensiua eius, & ita ex solutione obiectionis propositæ fortius confirmatur assertio nostra. Duas itaque diuisibilitates secundum intensionem concedimus his speciebus, vel duos modos diuisibilitatis intensiuæ per duas assertiones nostras: prior diuisibilitas est ratione plurium graduum; vel gradualium partium intensionis obiecti, quas potest repræsentare; posterior ratione maioris, vel minoris perfectionis secūdum quam potest repræsentare eundem, vel eosdem gradus intēsionis obiecti, vel certè eandē eius entitatem nullam intensionem in se habentē, sed solum respectu speciei.

Ad

110 Ad primum argumentum pro negatiua parte propositum, neganda est minor, quod impossibilis sit vterque ille modus diuisibilitatis intensiuæ. Et cum impugnatur posterior ex eo, quod plura sunt obiecta nullam intensionem in se habentia, distinguendum est de intensione obiectiua. Nam duplex est; formalis vna, & virtualis altera; formalis est, quam habent qualitates ipsæ,quæ sunt obiecta sensuum per additionem graduum. Virtualis verò est perfectio essentialis, aut entitatiua, quam habet in se obiectum ex propria natura quantumlibet indiuisibili, in quantum magis, aut minus clarè, ac distinctè potest percipi à potentia, quæ versatur circa illud,quæ (nisi ego fallor) etiam in diuina essentia in se simplicissima necessariò ponenda est: cùm possit magis, & minus clarè ac distinctè videri à beatis, quorum beatitudo essentialis magis, & minus perfecta est ratione huius intensionis: virtualis quidem in obiecto, formalis verò in actu intellectus illud videntis. Et ex ea intelligitur ratio à priori, propter quam non potest comprehendi diuina essentia ab aliquo intellectu creato, quia intẽsio illa virtualis obiectiua est actu infinita, sicut entitas eius infinitè perfecta est in se;ergo non potest secundũ totã videri ab intellectu creato,& proinde nec ab eo cõprehendi,cũ comprehensio sit cognitio obiecti, quantũ cognoscibile est.

111 Et hæc distinctio intensionis obiectiuæ sic est applicanda ad obiecta sensibilia, vt aliquando formalis sit in eis,nempe in omnibus, quæ sunt qualitates intẽsibiles,& remissibiles, aliquando verò virtualis,vt in eisdem in quantùm secundum eandem intensionem adhuc possunt clarius, ac distinctius videri, atque repræsentari per speciem,atque etiam in his,quæ non suscipiunt intensionem, & remissionem, vt in quantitate,& figura,in quantum entitas earum magis, & minus clarè, ac distinctè potest repræsentari per speciem iuxta perfectionem eius,& sic repræsentata magis, ac minus clarè, ac distinctè percipi à potentia. Itaque obiecta quædam habent vtramque,ea videlicet quæ habent in propria entitate latitudinem intensionis, & remissionis; alia verò virtualem tantùm, si latitudine intensionis propriæ entitatis careant, vtraq; tamen intensio obiectiua causat formalem intensionem in specie expressa, & cognitionẽ,per quam percipitur obiectum,quia species ipsa in se,atque etiam cognitio formaliter repræsentant obiectum secundum maiorem vel minorem claritatem, ac distinctionem, & ideò maior perfectio, vel minor repræsentandi, in qua consistit intensio earum: necessariò debet esse formalis: cùm non detur in imagine repræsentatio virtualis, sed repræsentatio ipsa sit perfectio

fectio formalis eius. Negandum igitur est, quod species non habeat semper diuisibilitatem intensiuam formalem, siue obiectum, à quo producitur, & quod repræsentat, formalem habeat, aut virtualem tantùm: nam vnam, aut alteram habere omninò necessarium est, & quælibet sufficit ad producendam speciem, & cognitionem magis, aut minus intensam formaliter, vt expositum est.

112 Ad secundum neganda est maior, quod omnes gradus intensionis totius obiecti, & cuiuslibet partis eius sic vniantur per modũ vnius agentis, vt per eãdem actionem simplicẽ operentur ad producendam speciem, sicut vniuntur omnes gradus eiusdem obiecti in ratione qualitatis naturalis intẽsæ ad producendam aliam qualitatem naturalem intensam eiusdem speciei. Quia cùm species sit velut imago obiecti, ipsum repræsentans (modo superius explicato) & ex se ordinata ad productionem speciei expressæ, quæ vera, ac formalis imago est, quælibet pars intensiua speciei est quasi imago alicuius determinatæ partis intensionis obiecti, & non alterius, sicut de partibus extensionis eiusdem speciei probauimus.

QVÆSTIO X.

An omnes species sensibiles, quæ multiplicantur in medio, atque in potentia, producantur immediatè ab obiecto, vel quædam medijs alijs.

113 CIrca Hanc quæstionem tres sunt opiniones, duæ extremæ, & altera media.

Prima opinio extrema negat vllam speciem producere alteram, sed omnes asserit produci ab obiecto immediate, & per se, tam in medio, quam in potentia. Hanc tenet in visione luminis Scotus in 2. dis. 16. quæst. vnica asserens lumen productum à sole in medio esse speciem intentionalem, per quam videtur, nec tamen producere aliud sibi simile, imò nec esse vllo modo actiuum pro tali productione, sed quoduis lumen, aut partem eius immediatè produci à sole. Et cum eadem ratio esse videatur de coloribus, atque speciebus ab eis productis, vniuersaliter videtur sentire, nullam speciem producere alteram, vel actiuè cõcurrere cum obiecto ad productionem eius. Cum Scoto sentiunt sectatores eius, & ex recentioribus non-

114 nulli. Probatur primò, quia omnes dependent per se immediatè

diatè ab obiecto in conseruari, & nulla earum ab altera; ergò etiam in esse,& fieri.Euidens est consequentia, quia hæc accidentia intentionalia, ab eodem producente dependent in esse, & fieri,& conseruari. Sed probatur antecedēs, quia permanente obiecto præsente, potest perire vna species permanentibus aliis, vt species producta in medio non pereunte specie producta in organo, ergò non dependebat ab ea in conseruari.

Secundo, species repræsentat rem à qua procedit, & sicut ab ea accipit esse, sic accipit repræsentationem: sed omnes species repræsentant per se immediatè obiectum, & nulla repræsentat aliam:ergò nulla procedit ab alia, sed omnes immediatè ab obiecto. Probatur minor, quia illud repræsentat species, quod per eam cognoscitur, sed per nullam cognoscitur altera; sed per omnes obiectum, & nihil aliud; ergò omnes repræsentant solum obiectum, & nulla repræsentat alteram.

115 Probatur tandem duabus experientiis,prima, quia constat obiectum existens extra cubiculum non videri à quocunque angulo eiusdem cubiculi,sed videretur necessariò, si species productæ immediatè ab obiecto, producerent alias, ergò non est hoc vllo modo admittendum. Probatur minor,nam si species producta ab obiecto produceret alteram, eodem modo eam produceret, ac producta est ipsa ab obiecto, sed obiectum producit species versus omnem partem medij, aut versus omnem differentiam loci, cùm ab omni parte medij videatur,aut videri possit, ergò etiam vna species multiplicaret aliam versus omnem partem medij, aut versus omnem differentiam loci, quare in toto aëre cubiculi, & non solùm in medio eius. producta verò specie in toto cubiculo videri posset obiectum ex quocunque angulo eius, quia statim ac species peruenit ad potentiam, sequitur necessariò visio obiecti per illam: cum principium sensationis sufficiens sit potentia informata specie.

116 Secunda experientia est;quia experimur obiectum ingentis magnitudinis non videri totum ex angusto loco, vt turris magna ex parte aliqua interiori cubiculi, non videtur tota,sed tantum pars eius, quæ per fenestram mouere potest visum, & & actum eius terminare, sed si vna species producat aliam, sequitur necessariò totam videri, ergò talis productio vnius speciei ab alia experientiæ aduersatur. Minorem sic probo, in qualibet parte medij, producit turris,& omnes eius partes speciem,per quam tota potest videri ex quacunque parte eiusdem medij:si ergò species hęc producta in medio multiplicat aliam in potentia; ergò producet eam in oculo existentis in cubiculo à regione turris & ideò informabitur specie totius turris, &

elicie t

eliciet visionem totius turris contra manifestam experientiam.

Secunda opinio extrema, non solùm concedit produci species aliquas ab aliis, sed ab eis solis, quia absque vlla dependentia ab obiecto eas producunt. Itaque obiectum ad certam quandam distantiam multiplicat species, & hæ, vel earum partes per se immediatè producunt alias in potentiam sine vllo concursu obiecti. Ita Albertus Magnus 2. libr. de anima, tractatu 3. quem recentiores quidam sequuntur. Probatur primo, ex fine, in quem producuntur species ab obiecto, videlicet, vt per ipsas perueniat ad potentiam, & ei coniungatur, constat autem dum maximè distat obiectum à potentia, non posse per se immediatè producere in eam speciem, sed solum in medio sibi proximiori; quare nec potest coniungi potentiæ per species immediatè à se productas, vt igitur ei coniungatur necesse est concedere: quod species istæ productæ ab obiecto possint alias producere in potentiam, atque in partes medij propinquiores, & sine vlla dependentia ab obiecto. Minorem sic probo, species istæ sunt separatæ ab obiecto: cùm sint ab eo productæ in medio, & non in se ipso, dum ergò producunt alias in potentiam, vel producunt eas tanquam instrumenta eiusdem obiecti; & hoc non, quia species productæ non sunt perfectiores ipsis, sed æqualis perfectionis, aut minoris; ergò non concurrunt ad productionem earum tanquam instrumenta, sed tanquam præcipua causa, sed eo ipso, quod concurrunt, vt præcipua causa, non potest esse cum dependentia ab obiecto, nec potest obiectum immediatè concurrere, sed solùm vt causa remota; ergò ita tenendum est, quod species istæ sine dependentia ab obiecto producant alias. Probatur minor, quia pręcipua causa alicuius effectus solum potest agere cum dependentia à causis vniuersalibus, & non ab aliqua causa particulari, nam si à particulari dependet, neque ipsa, neque alia particularis, à qua dependet, erunt totales causæ, sed partiales: cùm duæ causæ particulares, & totales non possint simul concurrere ad eundem effectum, quia subordinari non possunt, nam subordinatio solùm reperitur inter particulares ex vna parte, & vniuersales ex altera. Constat autem species, & obiectum non esse partiales causas alterius speciei, quia quælibet habet sufficientem virtutem producendi illam; ergò vna species producit alteram sine dependentia ab obiecto.

117

118

Tertia opinio est media duo asserens contra duas extremas propositas; Primum est, *quod species producta ab obiecto in medio possint quidem multiplicare alias, vel certè nouas partes in medio, atque in potentia. Postremum, quod eas producant cum actuali de-*

119

pendentia ab obiecto, à quo ipsa producta sunt, & sine illa non possint. Ita Palatius 2.lib.de anima ca.12. fol. 193. referens pro se Ioannem Assianum ;ita etiam recentiores multi,& videtur nobis probabilior. Quam primo colligimus ex D. Thom. quæst. 16.de veritate art.1. ad 1.vbi asserit, quod dum lapis videtur in speculo per reflexionem, species eius producitur in oculo, non immediatè ab ipso lapide,sed à speculo,hoc est,à specie eiusdem lapidis producta ab eodem lapide, & reflexa in speculo, quare sentit speciem productam ab obiecto producere aliam per reflexionem in potentia,per quam videtur,& virtute quidem obiecti, quia reflexio speciei fit virtute eiusdem obiecti.

Probatur autem primum, quod species producta in medio ab obiecto producat alteram, aut partem eius in potentia euidenti experientia obiecti à tergo positi,& visi in speculo per reflexionem,non enim potest videri per speciem immediatè pro-
120 ductam ab obiecto:cùm nec sit in situ,vel distantia,à qua possit eam in oculo videntis producere;ergò per speciem productam ab eo in speculo, ratione cuius idemmet obiectum apparet in eodem speculo ab ea repræsentatum, sed non potest videri,nisi per aliam productam in oculo, quam cùm non possit obiectum per se producere, necesse est eam producat media eadem specie in speculo reflexa,& ita vna species producit alteram.

Probatur secundum, quod non possit vna species producere aliam effectiuè, nisi cum actuali dependentia ab obiecto, ex duobus ; ex priori quidem, quia species producta ab obiecto est virtus eius, quam sibi substituit ad immutandam potentiam, & concurrendi cum ea ad sensationem ; ergò quidquid agit in tali ordine,operatur tanquam virtus, atque instrumentum eiusdem obiecti, & proinde dependenter ab illo. Ex posteriori verò probatur,quia species producta ab obiecto in medio non dependet quomodocunque in conseruari ab eo, sed ex continuata emanatione ; ergò ex eadem continua emanatione ab obiecto dependebit agere eius ad producendam aliam speciem.

121 Ad primum argum.primę opinionis distinguenda est maior, quod secundæ qualitates non sint actiuæ; nam de actiuitate naturali, verum est ; de intentionali verò falsum ; hæc autem actiuitas intẽtionalis non solum ipsis qualitatibus naturalibus concedenda est, sed speciebus intentionalibus ab eis productis tanquam virtutibus earum, quarum actiuitate media immutant potentias, & cum eis concurrunt ad sensationes. Ad confirmationem negandum est antecedens, quod omnes dependeant per se immediatè ab obiecto, & nulla ab alia, quia sicut

vna

vna producitur ab altera cum actuali dependentia ab obiecto, ita dependet in conseruari ab ea, vel certè ab eodem obiecto per eam. Quare negandum est, quod permanere possit naturaliter species producta ab altera pereunte producente, quia sicut producitur ab obiecto per illam, ita etiam per eandem conseruatur.

122 Ad secundum distinguenda est maior, quod species repræsentet illud à quo procedit: nam solum est vera de eo, à quo procedit tanquam à præcipua causa, & cuius virtus est, quæ cùm omnes habeant respectu solius obiecti, & non respectu alterius, fit vt solius obiecti sint similitudines, sicut solius obiecti sunt virtutes.

Ad primam experientiam, quam affert vltimum argumentum, concessa maiori, quod obiectum extra cubiculum existens non videatur ex quocunque angulo eius, neganda est minor, quod videatur, si species producta in medio multiplicet alteram, quia non multiplicat eam, nisi eo modo, quo obiectum, à quo procedit, obiectum autem visus sicut non videtur per lineam transuersalem, sed solum per lineam rectam, vt docet experientia, ita non multiplicat species per lineas transuersales, sed solum per lineas rectas, quamuis versus omnes differentias loci, & ita species producta in medio hoc tantummodo potest producere alteram, ex quo non sequitur, quod producat eam in angulis cubiculi, nec proinde, quod ab eis possit videri obiectum.

123 Ad experientiam de turri negandum est, quod videatur tota ab existente in cubiculo. Negandum quoque est, quod species à turre producta in medio producat aliam repræsentantem totam ipsam turrim in oculo eius, sed solum producit speciem repræsentantem partes eius, quæ per lineam rectam percipi possunt ab existenti in cubiculo. Cuius ea est ratio, quia species producta ab obiecto non potest producere aliam, nisi cum actuali dependentia ab eo, & iuxta modum, quo potest obiectum cum ea concurrere. Constat verò obiectum non posse concurrere, nisi per lineam rectam, quia iste est modus eius immutandi potentiam, sicut est etiam modus operandi eiusdem potentiæ. Vnde fit, quod licèt species producta in medio à turre totam ipsam turrem repræsentet ratione extensionis obiectiuæ, non tamen possit producere aliam in tali oculo repræsentantem integram turrim, sed solum secundum eas partes eius, quæ per lineam rectam possunt immutare oculum existentem in cubiculo, quia solum secundum illas potest turris concurrere cum eadem specie ad immutandum oculum, li-

mitatur ergò virtus, atque concursus talis speciei ad producendum aliam in oculo ab obiecto, quod solum potest secundum aliquas partes ad talem speciem producendam concurrere quare non videbitur integra turris, sed solum secundum aliquas partes, vt docet experientia.

124 Ad primum secundæ opinionis concessa maiori, neganda est minor, quod possit vna species producere aliam, sine dependentia actuali ab eodem obiecto, & cum additur speciem productam ab obiecto in medio esse separatam ab eo: distinguendum est, nam si nomine separationis intelligatur distinctio realis ab illo, atque existentia in subiecto ab eodem discontinuo, verum est, si verò separatio neget actualem, & quasi continuam emanationem ab eo, sicut luminis à sole, falsum erit. Itaque eidem obiecto coniuncta est: cùm sit ab eo producta, actuque conseruetur ab eodem, & ita quidem, vt inter speciem ipsam in aëre productam, atque obiectum nihil sit medium: quod satis est, vt ad producendum nouam aliam speciem, aut nouam partem in potentia coniungi possint per modum vnius agentis, sicut calor productus ab igne in aërem, & ignis ipse coniunguntur ad producendum calorem in aquam. Quo supposito dum quærit argumentum, an species medij producat aliam tanquam instrumentum obiecti vel tanquam præcipua causa. Respondeo non vt præcipuam causam, sed vt instrumentum, quia præcisè tanquam virtus obiecti à se substituta.

125 Sed vnum est discrimen in hac parte obseruandum inter modum, quo luminosum multiplicat lumen per medium, & obiectum species; nam licet vtrumque per lineam rectam operetur, lumen verò cum maiori diffusione per idem medium propter maiorem perfectionem agendi, ideo potest ad latera declinare effectus eius, non solum in actione directa, sed etiam in reflexione: Obiectum verò solum multiplicat speciem per lineam rectam, tam in actione directa, quàm in reflexa, quia modus agendi intentionalis imperfectior est, & ideò magis limitatus; quare multiplicatio specierum, nec ad latera, nec ad cubiculum declinat, sicut diffusio luminis: & hinc procedit quod, non possit videri obiectum ex cubiculo, vel angulis eius: quia non producuntur ibi species sicut lumen.

QVÆSTIO XI.

Quid, & quotuplex sit commune sensibile, & quo pacto immutet sensum.

Prior

Prior quæstionis pars.

IN duas partes placet quæstionem diuidere: in quarum priori duo explicanda erunt; nempe quid per commune sensibile intelligamus, & quotuplex sit commune sensibile; in posteriori verò modum quo commune sensibile moueat sensum discutiemus. 116

Circa primum, non est intelligendũ nomine sensibilis communis aliquis conceptus communis abstractus à particularibus sensibilibus, quia nec ratio ista communis à sensu potest percipi, nec ab ea immutari, & ideò nec ad ipsum aliquo modo pertinere, nam sensus singularia tantum sensibilia percipere possunt: quare per communia sensibilia singularia absque dubio intelliguntur. Sed nec intelligitur per sensibile commune illud singulare sensibile, quod percipitur à solo sensu communi interno, vt asseruit Apollinaris 2. lib. de anima, c. 8. nam experientia constat sensibilia communia, quæ ab Aristotele, & omnibus pro talibus numerantur à sensibus externis percipi, vt magnitudinem, figuram, & motum. Nec etiam dicuntur talia, quia non possunt percipi à sensibus externis sine concursu eiusdem sensus communis interni, vt Perspectiui quidam voluerunt, quos citat Toletus 2. lib. de anima q. 15. quia sensus externi non indigent operatione sensus communis interni ad exercendas proprias. Nec tãdem significatur nomine sensibilis communis illud tantum, quod ab omnibus externis percipitur, vt placuit Themistio ca. 6. huius libri, & videtur esse mens Aristotelis ibidem textu 63. & 64. vbi distinguens propria sensibilia à communibus asserit illa esse propria, quæ ab vno tantùm sensu percipiuntur, communia verò quæ ab omnibus. Nam certum est non omnia sensibilia communia percipi ab omni sensu externo, quia per olfactũ non percipimus figuram rei. Vnde Aristoteles ipse eodem loco se explicuit probans motum esse sensibile commune, quia per visum, & per tactum percipitur. Ex quo deducimus, quid sit per sensibile commune intelligendum: videlicet illud, quod pluribus sensibus percipi potest, & iste est communis ferè sensus expositorum in eodem 6. capit. Ideò autem omnibus sensibus esse commune asseruit Aristoteles, quia omnia ferè sensibilia communia ab omnibus sensibus percipi possunt. 117

Circa numerum vero communium sensibilium adnotare oportet, plura, vel pauciora numerari, prout magis, vel minus vniuersaliter numerantur. Ide^ Perspectiuos speciales rationes eorum considerantes 19. enumerasse refert Buelio lib. 3. in principio, & Aristoteles ipse aliis locis quædam alia enu-

128 meraſſe conſtat, præter illa quæ recenſuit ca. 6. huius libri; vt Vnitatem 3. libro de anima, textu 32. & in lib. de ſenſu, & ſenſibili, ca. 4. obtuſum, Acutum, Aſperum, & Lene. Congruentius tamen fuit quinque ſolum enumerare tanquam vniuerſaliora capita, ſub quibus comprehenduntur omnia, & ad quæ reducuntur facile. Vt ita ſub breuiori numero comprehenſa memoria retineri poſſint. Hæc autem ſunt, motus, quies, numerus, figura, & magnitudo. Et ad numerum quidem reducuntur, diſcretio, & vnitas, quia & numerus diſcretionem importat, & principium eius vnitas eſt. Obtuſum verò, & acutum, aſperum, & lene, curuum, & rectum ad figuram, diſtantia, & ſitus ad magnitudinem. Singularis eſt igitur, & falſa ſententia Galeni 3. lib. de cognoſcendis pulſibus, quam ſequutus eſt Vega, lib. 1. de arte medendi, ca. 5. motum, & quietem à numero communium ſenſibilium reijciens, quia motus, inquit Galenus, non eſt per ſenſum cognoſcibilis, ſed ſolum per intellectum, & proinde neque quies, vltra hoc habens, quod in negatione, vel priuatione conſiſtat, de qua etiam videtur certum non cognoſci per ſenſus. Singularem nihilominus eſſe affirmo ſententiam hanc, quia omnes interpretes Ariſtotelis ca. 6. huius libri motum, & quietem inter ſenſibilia communia cum eo enumerant. Falſam verò, quia experientiæ contrariam, qua conſtat motum percipi per viſum, & tactum, vt docuit idem

129 Ariſtoteles in eodem capite, & conſequenter quietem, quæ non ſumitur pro ratione formali priuationis, aut negationis in hac parte, ſed pro ſtabilitate, vel conſiſtentia rei, in qua fundatur negatio, aut priuatio motus: quare falſum eſt, quod per ſolum intellectum, & non per ſenſum percipiantur. Ad motum tandem reducitur tempus, vel ſub eo comprehenditur, quia licet ſenſu percipiatur, & per ſe, vt docet Ariſtotel. 4. lib. phyſicor. ca. 11. textu 98. non ſecundum rationem formalem temporis, ſed ſolum vt conſequitur motum, eique coniunctum eſt, & hæc de ſignificatione, & numero ſenſibilium com-

130 munium. Quæ ſic explicari debent, vt per numerum, nec ratio formalis diſcretionis intelligatur, nec ordo numerabilitatis, nam nec ſenſus numerat, nec rationem formalem diſcretionis percipit, ſed materialiter omninò accipitur, vt eſt commune ſenſibile pro multitudine rerum ſenſibilium diſcontinuata. Sed nec figura pro formali ratione qualitatis, quam nec ſenſus percipit, ſed pro materiali terminatione quantitatis, vt corporibus naturalibus inhærente, nec motus ſumitur, prout dicit rationem formalem viæ, aut fieri termini, ſed pro ſola ratione materiali conſiſtente in variatione ſitus, & loci, aut localis

præſen

præsentiæ; quies verò pro consistentia, seu permanentia rei sensibilis in eodem situ, vel loco.

DVBIVM.

Quidnam per Magnitudinem intelligatur.

CVm Magnitudo idem sit, quod extensio partium, ratione cuius proprium sensibile dicitur tantum vel maius, aut tantæ, vel maioris extensionis, hoc modo distinguunt extensionem recentiores quidam. Quædam est intrinseca, atque propria cuiuslibet rei, vel accidentis corporei, quam non accipit à quantitate: sed à se habet, consistit autem in hoc, quod est habere proprias partes integrantes suæ entitatis propriis etiam indiuisibilibus copulatas, & distinctis partibus spatij correspondentes, licet non coextensas eidem spatio, nec partes eius occupantes, ratione cuius extensionis vna entitas dicitur maior, vel minor altera, vel æqualis, si plures, vel maiores, aut æquales habeat partes aliquotas: & cum totum hoc habeat à se, & non à quantitate, posſitque illud habere separata à quantitate, sequitur per se posse sentiri sine quantitate, saltem, vt commune sensibile: cum habeat intrinsecam extensionem, quæ est sensibile commune. Præter hanc verò extensionem dicit aliam accipere à quantitate, hanc tamen non intelligi nomine communis sensibilis: sed propriam tantum. Sed hanc sententiam non recipiunt antiquiores, imò neque vllus ex interpretibus Aristotelis inuenitur, qui nomine magnitudinis hac in parte non intelligat veram quantitatem, aut veram extensionem prædicamenti quantitatis, quam si aliquo modo non habeat sensibile proprium, non posse sentiri docent cap. 6. huius libri, atque etiam Diuus Thomas verbis superius citatis se sentire testatur, nec minus expressè id asserit Scotus in 4. distinct. 12. quæst. 3. Et potest sic efficaciter probari primò, quia si magnitudo, vt est commune sensibile, significat propriam illam extensionem in eo solùm consistentem, quod res habeat partes integrantes propriæ entitatis copulatas propriis indiuisibilibus, in quas diuisibilis sit, licet nullam accipiat extensionem à quantitate, sequitur substantiam ex propria natura, & intrinseca extensione esse per se sensibilem, sicut cætera sensibilia communia, vt recentiores isti concedunt. 131

Hoc autem expressè contrarium est doctrinæ Aristotelis asserentis substantiam non esse vllo modo per se sensibilem, hoc est, nec tanquam proprium, nec tanquam commune

sensibile:sed omninò per accidens ad finem 6. capitis,textu 65. his verbis. *Secundum accidens autem di itur sensibile,vt si album sit Di ris filius, secundum accidens enim hoc sentit, quoniam accidit albo hoc, quod sentis, quapropt. r nihil patitur secundum quod huiusmodi est à sensibili.* Secundò probatur, quia si proprium sensibile per illam intensionem (quam propriam vocant) sentiri potest sine vlla extensione quantitatiua, quam accipiat à

132 vera quantitate,euidenter sequitur albedinem,& quoduis aliud sensibile proprium per suam intrinsecam extensionem modificatam sentiri, & non modificatam per quantitatem. Et ex consequenti naturaliter posse sentiri etiam separatam à quantitate. Et ex hoc sequitur albedinem corporis Christi, vt in Eucharistia existentis naturaliter videri posse, & consequenter Christum ibi existentem contra communem sententiam Scholasticorum. Probatur consequentia: nam albedo est sensibile proprium. Et habet extensionem sibi propriam, & ratione eiusdem extensionis est sensibile commune, quamuis nullam ibi accipiat extensionem localem à quantitate, quod non tollit ab ea rationem proprij, neque communis sensibilis, quia talis extensio localis obiecti non requiritur apud recentiores istos ad sensationem; ergò nec tollit, quin sentiri possit naturaliter. Probatur consequentia, quia etiam si separaretur à quantitate, posset videri naturaliter, vt fatentur: cùm tamen nullam haberet extensionem localem: ergò etiam si eam non habeat in Eucharistia: naturaliter sentiri poterit.

Argumentum hoc solùm posset effugere,qui negaret Christum in Eucharistia habere propria accidentia, quæ habet in cœlo, & quæ naturaliter conueniunt corpori eius, quantitatem videlicet, & qualitates, vt asseruit Durand. in 4.distinct. 10. quæst. 2. Sed ex hoc multa sequuntur incommoda, vt probauit Pater Suarius in 3. part. D.Thom. tom.3. disput.51. sect. 2. Propterea hæc sententia recentiorum tribuens accidentibus proprias extensiones distinctas ab extensione quantitatis falsa censenda est, & quæ vocabulo extensionis abuti-

133 tur. Non enim consistit vera, ac propria extensio in eo, quod est habere partem extra partem secundum entitatem: sed secundum modum, quo res coextendi potest spatio, illúdque replere, aut occupare; ita vt quælibet pars petat coextendi distinctæ parti spatij, eámque occupare, & aliam excludere ab ea,quod est esse cum quacumque alia impenetrabilem. Quam extensionem patet non habere vllas partes entitatiuas ex se: sed solas partes quantitatis prædicamentalis, à quibus eam recipiunt partes integrantes substantiæ, & aliorum accidentium,

tium, & sine illa non tam extensæ dicuntur, quàm entitatiuæ distinctæ, & aptæ, vt per quantitatem extendantur, quare abusus vocabuli extensionis est, nimísque impropria locutio quamcumque multitudinem partium entitatiuarum extensionem vocare. Hæc igitur extensio quantitatiua, quæ sola vera est, & propria, necessaria conditio est cuilibet agenti corporeo ad agendum in extrinsecum, vel illud immutandum: & cum sensibilia communia per se sint immutatiua sensuum nec debet, nec potest vlla alia extensio præter hanc commune sensibile vocari, & hæc de priori parte quæstionis.

Posterior quæstionis pars.

HIs de significatione, & numero sensibilium communium ita expositis discutiendum restat, quonam modo immutent sensum, vel ab eo percipiantur, videlicet per speciem, aut sine illa, & si per speciem, an per distinctam à specie, per quam immutat, atque percipitur sensibile proprium, vel per eandem.

Et prima opinio asserit aut sine vlla specie percipi à sensu, vel omnino per speciem proprij sensibilis ab hoc solo impressam, & nullo modo ab eisdem communibus sensibilibus. Ita Ferrar. 2. lib. de anima, quæst. 11. Caiet. & Palacius ibid. cap. 6. Fonseca 2. lib. Metaphys. cap. 2. quæst. 2. sectione 5. Sed hæc sententia falsa est, quantum ad vtrumque. Et quantum ad primum quidem probo esse falsam testimonio Aristotelis, & ratione, Aristoteles enim ad finem 6. capitis definiens sensibile per accidens asserit nihil pati ab eo sensum, neque aliquid in sensum agere: sed ex eo solum percipi, quia accidit sensibili per se. Ex quo ita arguo, sensibile commune est sensibile per se; ergò per se immutat sensum, & non per accidens, & sensus per se ab eo patitur; sed non immutatur sensus à sensibili, neque hoc agit in sensum, nisi per impressionem speciei; ergò contra sensum Aristotelis est dicere, quod sensibile commune sentiatur sine vlla specie. Quod verò sit contra rationem sic probo. Perfectiorem rationem sensibilis habet proprium, quàm commune: sed proprium non potest percipi à sensu, nisi ei vniatur per suam speciem, qua media concurrat cum eo ad sensationem; ergò multò minus poterit percipi sensibile commune à sensu, nisi ei vniatur, vt sic possit esse cum principio sensationis; sed constat non posse per se, hoc est, sine specie vniri, quia nec potest proprium, licet sit perfectius: ergò impossibile est, quod sentiatur, & non per vllam speciem. Quod verò non pos-

134

135 sit percipi per speciem omninò alienam, quam ipsum nullo modo producat, videlicet per speciem sensibilis proprij, sic probo. Non potest obiectum vniri potentiæ per speciem, nisi ab ea repræsentetur: sed non potest secundum communem ordinem rerum species sensibilis repræsentare obiectum, à quo non procedat aliquo modo; ergò nec est possibile, quod commune sensibile vniatur potentiæ per speciem proprij nullo modo procedentem ab eo, vt asserit eadem sententia.

Secunda opinio per extremum opponitur præcedenti, asserens sensibile proprium imprimere sensui propriam speciem se repræsentantem, atque distinctam à specie proprij sensibilis, & per illam percipi. Ita Scotus in 4. dist. 12. quæst. 3. Gandau. 2. lib. de anima, quæst. 17. Ægidius in eodem lib. ad textum 65.
136 dub. 2. & Landun. quæst. 18. Probatur primo, quia sensibile proprium, & commune per se mouent sensum; ergò imprimunt ei propriam speciem, non vnam, & eandem; ergò distinctas, quare percipietur commune per speciem propriam, sicut percipitur proprium. Probatur minor, quia sensibile proprium, & commune non solùm specie: sed genere differunt, vt albedo, & quantitas; ergò non possunt repræsentari per eandem speciem, quia rerum adeò diuersarum non potest dari eadem imago; necesse est ergò per diuersas repræsentari sensui. Secundo, quia contingit sensibile proprium videri per propriam speciem, & variari commune, cum quo simul videbatur, vt si videatur album sub figura triangulari, & hæc fiat postea quadrangularis; tunc ergò inquiro, an mutata sit species, per quam videbatur prius idem album, vel non: si mutatam esse dixeris in alteram: cùm solum sit mutatum commune sensibile, sequitur propriam speciem imprimere, & illam esse corruptam: nam cum ex parte proprij nihil sit mutatum, nec potest noua eius species esse producta: sed per antiquam permanentem, atque immutatam videri, si verò eadem perseuerat species proprij variato communi, sequitur hoc nihil imprimere sensui, & ideò vel omninò sine specie videri, aut per speciem proprij, quam nullo modo producit, quod esset incidere in præcedentem opinionem refutatam. Probatur tandem, quia sensibile commune percipitur à sensu sine proprio: ergò per distinctam speciem, quia omninò
137 sine specie percipi repugnat. Probatur antecedens in eo, qui manu tangeret cœlum, quod sine sensatione tactus non posset fieri: sed cœlum nullum habet sensibile proprium pertinens ad sensum tactus, quia caret omni qualitate tangibili ratione suæ incorruptibilitatis: ergò solum sentiretur magnitudo eius, quæ est commune sensibile, & consequenter commune sine proprio

proprio, quod videtur etiam contingere, dum à longè videtur turris nullo in ea viso colore: sed solum magnitudine.

Tertia opinio quasi media est inter primam, & secundam, asseritque *sensibile proprium per speciem videri, quam aliquo modo producit contra primam, non tamen per distinctam à specie sensibilis proprij, sed per eandem à se modificatam contra secundam*, & hæc est fere communis, & vera, quam tenet D. Thom. 2. lib. de anima lect. 13. 1. part. quæst. 17. artic. 2. & quæst. 78. art. 3. ad 2. & ibidem Bañez, Philop. Tienensis, & Paulus Venetus, cap. 11. huius libri, Toletus quæst. 14. Ferrar. cap. 6. & omnes ferè recentiores. Quam in primis oportet explicare, & deinde probare. Explicatur autem hoc modo, sensibilia propria non percipiuntur à sensibus separata à subiectis sensibilibus: sed in eis, non enim videtur albedo abstracta: sed in concreto: in concreto verò naturaliter, & necessariò sunt coniuncta cum sensibilibus communibus, & ab eis determinantur ad talem modum essendi, & cum ex determinabili, ac determinante fiat aliquid vnum, sequitur quod sensibile proprium, & commune ex natura rei percipiantur à sensu per modum vnius obiecti; sed eo modo, quo percipiuntur, immutant sensum; ergò per modum vnius eum immutant: & immutatio fit per productionem speciei; ergò per modum vnius imprimunt ei speciem, & consequenter vnam speciem repræsentantem vtrumque sub ratione vnius, & non plures: nam si plures imprimerent, vt plura ac distincta immutarent, & non vt vnum. Per modum autem vnius coniungi dicimus ad immutandum sensum, & producendam in eo speciem proprium, & commune sensibile, non quidem per accidens: sed per modum vnius per se, quia in ordine sensibili per se modificatur, ac determinatur proprium per commune, licet in ratione entis non constituant, nisi vnum per accidens. Quod hoc exemplo fiet manifestum, visus non videt albedinem separatam à subiecto: sed in eo existentem, in quo talis, aut tanta extensio reperitur, talis etiam figura videtur etiam cum motu, vel in eodem loco consistens, hæc autem sunt communia sensibilia, quibus per se coniuncta, atque modificata percipiuntur propria naturaliter; & ideò per modum vnius per se, atque per vnam speciem per se modificatam. Vnde fit speciem, per quam percipitur sensibile proprium, duo habere, videlicet entitatem, & modum, & ratione entitatis repræsentat proprium sensibile: ratione verò modi repræsentat commune; & ideò vtrumque concurrit ad productionem eius per modum vnius, & singulis correspondet species ipsa secundum eam rationem, qua concurrit ad productionem eius,

138

139

proprio quidem correſpondet ſecundum entitatem, communi vero ſecundum determinationem, & modum. Et eodem modo correſpondet eis ſenſario ipſa, cuius ſimul cum potentia principium ſunt.

140 Ad probandam verò hanc ſententiam ſic explicatam præſupponẽdum eſt, quod licet vtrumque ſenſibile tam proprium, quàm commune ſit ſenſibile per ſe, proprium tamen per ſe primò, & ideò tanquam primarium obiectum ſenſus; commune verò eius ratione, hoc eſt, tanquam aliquid eius, vt tanquam extenſio, figura, aut motus eius. Et ideò tanquam determinatiuum, vel modificatiuum, nam quantitas, vel figura non poſſunt per viſum percipi, niſi ratione coloris, vel lucis: ſenſibile igitur commune, quaſi per ſe ſecundo percipitur. Hoc igitur ſuppoſito ſic arguo; ſenſibilia communia non ſunt obiecta primaria ſenſuum, & conſequenter nec ſeparata à propriis ſunt immutatiua eorum, ſed vt aliquid eorum ſunt, naturaliter eis coniuncta immutant; ergo non poſſunt imprimere ſpeciem ſui in ſenſu, niſi præſuppoſita immutatione proprij, ſed nec propria poſſunt immutare niſi determinata, & quaſi modificata à communibus, quia agens debet eſſe determinatum in ſingulari exiſtenti. Vnde ſequitur neutrum poſſe immutare ſenſum, nec producere in eo ſpeciem ſaltem naturaliter niſi vt vnitum alteri, quare per modum vnius principij immutare poſſunt, & nõ alio modo, & proinde per vnam tantum actionem, ſed ab vno principio per vnam tantùm actionem non poteſt procedere niſi vnus effectus; ergò nec poſſunt plures, ac diſtinctas ſpecies imprimere, ſed vnicam ſecundum diuerſas rationes vtriſque correſpondentes modo iam expoſito.

141 Secundo probatur, quia nec ſunt neceſſariæ plures ſpecies, ſed per vnam percipi poſſunt: cum percipiantur per modum vnius ſenſibilis determinati. Nec ſit intelligibilis modus; quo vniri poſſint tanquam principium vnius, eiuſdemque ſenſationis: ſi plures, ac diſtinctæ ab vtroque producantur.

142 Ad primum argumentũ ſecundæ opinionis cõceſſa maiori, negãda eſt minor, quod ſenſibile cõmune, & propriũ nõ producãt vnam, & eandem ſpeciẽ. Et cum dicitur eſſe diuerſa, nõ ſolum ſpecie, ſed genere, diſtinguendum eſt, & in eſſe rei concedendum, ſed in eſſe ſenſibilis negandum. Hoc enim modo ſumpta per ſe communicant in eadem ratione obiectiua immutandi eandem potentiam ſenſitiuam, à qua vtrumque percipitur ſub ratione vnius, atque eiuſdem obiecti, quia commune eſt quaſi modus proprij, & determinatiuum eius, cum quo conſtituit vnũ per ſe immutatiuum potentiæ, ac productiuum

vnius,

vnius, atque eiusdem speciei, à qua sub tali ratione, & conuenientia potest vtrumque repræsentari.

Illud verò, quod in secundo argumento quæritur, an variato sensibili communi, & permanente inuariato proprio, pereat species, à qua repræsentabatur vtrumque. Distinguendum est, nam secundum entitatem, non perit, sed integra perseuerat, quia secundum eam non procedebat nec tribuebatur communi sensibili, sed proprio; perit verò secundum modum, ratione cuius tribuebatur, & procedebat à sensibili communi, illudque repræsentabat.

143 Et quod pro incommodo inferri potest ex hac solutione, videlicet infinitos modos speciei perire posse, & alios infinitos de nouo produci, concedendum est, quia sicut sensibile proprium, quod mouetur, acquirit, & amittit infinitas præsentias locales, atque etiam infinitas partes motus, non mirum est, si pro earum acquisitione, ac deperditione infinitos modos eas repræsentandi acquirat, ac deperdat species, nec debet reputari incommodum: cùm tam præsentias, quàm modos, quibus repræsentantur sint entia incompleta.

144 Circa solutionē vltimi argumenti, Gaietanus cap. 6. huius libri, concedit sensibile commune posse percipi à sensu sine proprio. Nihilominus ex doctrina à nobis nuper tradita probatur efficaciter hanc sententiam esse falsam, quia repugnat secundarium obiectum percipi à potentia, sine primario, sed sensibile proprium est primarium obiectum sensus; commune verò non nisi secundarium tanquam aliquid eius: ergo non potest sine illo percipi. Secundo, commune sensibile solum pertinet ad sensum, in quantùm determinat, ac modificat proprium: & ideò nec species ratione suæ entitatis ipsum repræsentat, sed ratione modi, per quam determinatur, sed modus non est vllo modo separabilis à re, quam modificat; ergò nec potest species representare commune sensibile separatum à proprio, & consequenter sine illo nequit à potentia percipi.

Ad argumentum igitur, præsupposito quod cœlum nullam habeat qualitatem tangibilem, (quod valdè probabile est) negamus, quod posset per tactum sentiri quantitas eius, quemadmodum, nec posset videri, nisi haberet lucem manus verò illum tangens impediretur, ne posset vlterius progredi à quantitate eiusdem cœli ratione suæ impenetrabilitatis, propter quam non admittit naturaliter aliam in eodem loco, & tunc si manus ipsa tangens cœlū conaretur progredi causaretur compressio aliqua in brachio, & ratione compressionis dolor sine aliqua impressione qualitatis à cœlo, vel sine distemperie, quia sola

sola compressio partium, sicut sola diuisio sufficiens causa doloris est, nullam igitur sensationem tactus causaret cœlum, vel quantitas eius, quare nec probatur hoc exemplo, quod commune sensibile possit sine proprio percipi à sensu.

QVÆSTIO XII.

An sensibile proprium indiuisibili modo existens possit per sensum percipi saltem per potentiam Dei absolutam.

144 ASseruimus quæstione præcedente nullum sensibile proprium percipi posse sine extensione aliqua quantitatiua, aut sine locali præsentia, quæ communia sensibilia sunt. Quærimus modo, an ita sit necessaria extensio hæc communis sensibilis ad percipienda propria, vt si per miraculum ea caruerint, & indiuisibilem modum habuerint, possint percipi à sensu naturaliter, vel saltem per potentiam Dei absolutam, possimusque exemplum designare in corpore Christi existentis in Eucharistia, & nullam habentis extensionem localem, sed modum potius indiuisibilem, & ita totum in tota hostia contineri, atque etiam in qualibet parte totum, an videlicet sub eo modo indiuisibili possit oculis corporeis videri color eius, atque etiam quantitas, & consequenter Christus ipse, sicut modo videtur à nobis Petrus.

145 Et prima opinio affirmat proprium sensibile nullam habens magnitudinem, aut extensionem quantitatiuam, vel localem præsentiam, sed modum indiuisibilem, non solùm naturaliter videri posse, sed de facto videri, nisi impediatur visio eius, & ideò corpus Christi, vt in Eucharistia existens ratione proprij coloris quantumlibet modum indiuisibilem habentis videri posse naturaliter: & nisi propter meritum fidei per miraculum occultaretur, de facto videretur ab omnibus intuentibus hostiã consecratam. Ita Ocham in 4. dist. 10. q. 5. art. 3. Maior. qu. 5. & probabilem censet Gabriel. lect. 45. in can. Missæ lit. P. Probat Ocham, quia corpus Christi ratione sui coloris est visibile, & licet non habeat præsentiam circumscriptiuam, est tamen præsens speciebus sacramentalibus; ergò habet virtutem imprimendi speciem sui in oculo, sicut potest alias actiones exercere circa medium, vel aliud extrinsecum corpus; nihil ergò obstare potest: quin naturaliter videatur, nisi aliquod extrinsecum impedimentum.

Hæc tamen sententia tanquam singularis, & falsa reiicienda est,

est; nam cæteri omnes Scholastici, quos statim citabimus, in eo conueniunt, quod corpus Christi vt indiuisibiliter existens sub speciebus sacramentalibus non sit naturaliter visibile, vel sensibile per quemuis alium sensum. Quod vero sit falsa probant omnes, quia vt videatur Christus, vt ibi existens, immutare debet visum imprimendo ei speciem, & diuisibilem quidem, quia in subiecto diuisibili, nempe in oculo produci, atque inhærere debet, sed secundum modum indiuisibilem, quem habet, non potest producere effectum diuisibilem: ergò nec potest immutare sensum, nec ab eo percipi. Secundo, quia corpus Christi, vt sic existens modo inextenso non respicit vllo modo extrinseca corpora, circa quæ possit agere, vel à quibus possit pati: vnde nec percuti potest, vel lædi ab aliquo extrinseco, neque extrinsecum lædere, vel quoquo modo in ipsum agere, quia agere, & pati approximationem corporum tanquam conditionem necessariam postulat: ergò nec potest imprimere speciem sui sensui: vt ab eo percipiatur, nec sensum ipsum aliquo modo respicere, vt corpoream eius, atque extensam actionem terminet: quia impressio speciei realis actio vnius corporis in alterum est, quamuis intentionalis.

146

147

Propterea secunda opinio negat naturaliter videri posse proprium sensibile sub modo indiuisibili existens, nec proinde corpus Christi, vt est in Eucharistia, bene tamen per potentiam Dei absolutam. Ita videtur sentire D. Thom. in 4. dist. 10. quæst. vnica, art. 4. quæst. 1. præsertim ad 2. vbi loquens de oculo glorificati corporis, ait non implicare contradictionem. & 1. part. quæst. 76. art. 7. ad 2. affirmat oculum Christi existentis in Eucharistia videre se ipsum, quamuis non videat modum, quem in ea habet. Ita etiam Alexand. Alens. 4. part. q. 10. memb. 7. artic. 3. §. 8. versiculo, *Consequenter quæritur*, addens pium esse credere Beatam Virginem oculis suis vidisse Christum prout in Eucharistia existentem, quod speciali priuilegio ei fuit concessum, atque etiam Sotus in 4. distint. 10. quæst. 1. artic. 7. & habetur in Summa Victoriæ, Eucharistia num. 61. Et pro eadem sententia citantur Bonau. & Vualdens. sed immeritò, quia non id asserunt. Citatur tandem Scotus, qui oppositam potius sententiam quodammodo tenet, vt statim ostendemus. Eam tamen sequuntur nonnulli ex recentioribus.

148

Et quantum ad priorem eius partem, quod non possit videri naturaliter, efficaciter probata est duobus illis argumentis, quibus præcedentem impugnauimus. Solum igitur restat probanda quantum ad posteriorem, quod per potentiam Dei absolutam non repugnet.

Quod

sola compressio partium, sicut sola diuisio sufficiens causa doloris est, nullam igitur sensationem tactus causaret cœlum, vel quantitas eius, quare nec probatur hoc exemplo, quod commune sensibile possit sine proprio percipi à sensu.

QVÆSTIO XII.

An sensibile proprium indiuisibili modo existens possit per sensum percipi saltem per potentiam Dei absolutam.

144 Asseruimus quæstione præcedente nullum sensibile proprium percipi posse sine extensione aliqua quantitatiua, aut sine locali præsentia, quæ communia sensibilia sunt. Quærimus modo, an ita sit necessaria extensio hæc communis sensibilis ad percipienda propria, vt si per miraculum ea caruerint, & indiuisibilem modum habuerint, possint percipi à sensu naturaliter, vel saltem per potentiam Dei absolutam, possumusque exemplum designare in corpore Christi existentis in Eucharistia, & nullam habentis extensionem localem, sed modum potius indiuisibilem, & ita totum in tota hostia contineri, atque etiam in qualibet parte totum, an videlicet sub eo modo indiuisibili possit oculis corporeis videri color eius, atque etiam quantitas, & consequenter Christus ipse, sicut modo videtur à nobis Petrus.

145 Et prima opinio affirmat proprium sensibile nullam habens magnitudinem, aut extensionem quantitatiuam, vel localem præsentiam, sed modum indiuisibilem, non solùm naturaliter videri posse, sed de facto videri, nisi impediatur visio eius, & ideò corpus Christi, vt in Eucharistia existens ratione proprij coloris quantumlibet modum indiuisibilem habentis videri posse naturaliter: & nisi propter meritum fidei per miraculum occultaretur, de facto videretur ab omnibus intuentibus hostiã consecratam. Ita Ocham in 4. dist. 10. q. 5. art. 3. Maior. qu. 5. & probabilem censet Gabriel. lect. 45. in can. Missæ lit. P. Probat Ocham, quia corpus Christi ratione sui coloris est visibile, & licet non habeat præsentiam circumscriptiuam, est tamen præsens speciebus sacramentalibus; ergò habet virtutem imprimendi speciem sui in oculo, sicut potest alias actiones exercere circa medium, vel aliud extrinsecum corpus; nihil ergò obstare potest: quin naturaliter videatur, nisi aliquod extrinsecum impedimentum.

Hæc tamen sententia tanquam singularis, & falsa reiicienda est;

est; nam cæteri omnes Scholastici, quos statim citabimus, in eo 146 conueniunt, quod corpus Christi vt indiuisibiliter existens sub speciebus sacramentalibus non sit naturaliter visibile, vel sensibile per quemuis alium sensum. Quod vero sit falsa probant omnes, quia vt videatur Christus, vt ibi existens, immutare debet visum imprimendo ei speciem, & diuisibilem quidem, quia in subiecto diuisibili, nempe in oculo produci, atque inhærere debet, sed secundum modum indiuisibilem, quem habet, non potest producere effectum diuisibilem: ergò nec potest immutare sensum, nec ab eo percipi. Secundo, quia corpus Christi, vt sic existens modo inextenso non respicit vllo modo extrinseca corpora, circa quæ possit agere, vel à quibus possit pati: vnde nec percuti potest, vel lædi ab aliquo extrinseco, neque extrinsecum lædere, vel quoquo modo in ipsum agere, quia agere, & 147 pati approximationem corporum tanquam conditionem necessariam postulat: ergò nec potest imprimere speciem sui sensui: vt ab eo percipiatur, nec sensum ipsum aliquo modo respicere, vt corpoream eius, atque extensam actionem terminet: quia impressio speciei realis actio vnius corporis in alterum est, quamuis intentionalis.

Propterea secunda opinio negat naturaliter videri posse proprium sensibile sub modo indiuisibili existens, nec proinde corpus Christi, vt est in Eucharistia, bene tamen per potentiam Dei absolutam. Ita videtur sentire D. Thom. in 4. dist. 10. quæst. vnica, art. 4. quæst. 1. præsertim ad 2. vbi loquens de oculo glorificati corporis, ait non implicare contradictionem. & 1. part. quæst. 76. art. 7. ad 2. affirmat oculum Christi existentis in Eucharistia videre se ipsum, quamuis non videat modum, quem in ea habet. Ita etiam Alexand. Alens. 4. part. q. 10. memb. 7. artic. 3. §. 8. versiculo, *Consequenter quæritur*, addens 148 pium esse credere Beatam Virginem oculis suis vidisse Christum prout in Eucharistia existentem, quod speciali priuilegio ei fuit concessum, atque etiam Sotus in 4. distint. 10. quæst. 1. artic. 7. & habetur in Summa Victoriæ, Eucharistia num. 61. Et pro eadem sententia citantur Bonau. & Vualdens. sed immeritò, quia non id asserunt. Citatur tandem Scotus, qui oppositam potius sententiam quodammodo tenet, vt statim ostendemus. Eam tamen sequuntur nonnulli ex recentioribus.

Et quantum ad priorem eius partem, quod non possit videri naturaliter, efficaciter probata est duobus illis argumentis, quibus præcedentem impugnauimus. Solum igitur restat probanda quantum ad posteriorem, quod per potentiam Dei absolutam non repugnet.

Quod

Quod probant primo hoc discursu: color existens in corpore Christi est sensibile proprium, & eiusdem rationis,& na-
149 turæ cum colore aliorum corporum; ergò est per se visibile, & accommodatum visui, vt videri ab eo possit. Solum potest obstare,vt videatur defectus sensibilis communis, nempe extensionis localis,aut præsentiæ quantitatiuæ,quam in Sacramento non habet, aut modus indiuisibilis, quem loco eius habet, sed hæc non obstant, quin videri possit: ergò non repugnat videri.

Minorem probant,de defectu localis præsentiæ; quia præsentia localis est ratio formalis vbicationis, vel ipsummet vbi, quod acquirunt corpora per motum localem, sed eiusmodi vbi non est obiectum sensus, sed solum potest percipi ab intellectu: tum quia importat respectum ad spacium, quem non potest sensus percipere, tum etiam, quia non est certum, quod sit aliquid intrinsecum in ipso mobili, quod ideò per sensum possit percipi, sed plures asserunt esse solam denominationem extrinsecam, quam habet corpus à loco se circunscribente; si autem esset commune sensibile certissimum foret, ergò non est necessaria talis præsentia, vt videatur, sed sine illa videri poterit ratione specierum, quibus præsens est: & si moueatur ad motum illarum, poterit etiam videri, vt in naui mota constat,cuius motum ab aliquo cubiculo non percipimus, nisi per aquam & corpus aliud interiectum.

150 Quod verò modus indiuisibilis, quem Christus habet in Eucharistia non obstet, vt videatur; dupliciter probant: primo, quia indiuisibilitas non est modus positiuus, sed sola negatio extensionis, negatio verò non est perceptibilis per sensus: ergò vt sentiatur obiectum indiuisibili modo existens, non est necessarium, quod indiuisibilitas ipsa sentiatur. Probatur antecedens, quia rem indiuisibiliter existere,hoc est, totam in toto,& totam in qualibet parte, benè potest per solam negationem extensionis intelligi; ergò non est ponendus modus positiuus, cum non sint positiuæ entitates multiplicandæ, sine vrgenti necessitate. Et esto concedatur modum indiuisibilitatis, quem Christus habet in Eucharistia esse positiuum, non sequitur, quod sit imperceptibilis per sensum, quia non esset supernaturalis secundum substantiam, vel entitatem: cùm reperiatur in substantia naturali, sed solum ex parte efficientis, aut ex modo, quo efficitur, sicut visus restitutus ex eo naturalis est secundum substantiam, & ideò naturaliter videri potest, etiam si ex modo, quo restituitur ab efficienti sit supernaturalis. Imò etiam si talis modus indiuisibilis supernaturalis esset,

videri

videri posset, quia si daretur color supernaturalis absque dubio 151 foret sensibile proprium, non minus quàm naturalis: ergò posset per sensum percipi, & consequenter poterit videri præsentia indiuisibilis, etiam si concedatur supernaturalis secundum entitatem. Et consequenter Christus ipse, vt eam habet. Secundò probant, quia licet sensibile commune non possit vllo modo percipi à sensu sine proprio, non tamen repugnat percipi proprium sine communi; ergò nec repugnabit percipi sub modo indiuisibili. Probatur antecedens, quia commune sensibile non est ratio sentiendi proprium: ergò proprium non dependet à communi, quantùm ad sui sensationem dependentia essentiali, quemadmodum nec à subiecto, sed solum dependet secundum modum naturalem, quia naturalis modus essendi eius est inhærere in subiecto media quantitate; ergò sicut non repugnat, quod separetur color à subiecto, atque etiam à quātitate, figura, & aliis communibus sensibilibus: non repugnabit, quod separatus ab eis videatur, separatus verò ab eis ha- 152 beret modum indiuisibilem: ergò sub tali modo potest percipi à sensu, quamuis non naturaliter; benè tamen per potentiam Dei absolutam. Cuius exemplum sumere possumus in accidentibus Eucharistiæ, quæ sicut separauit Deus à substantia panis, posset separare etiam inter se, ita vt quantitas sola existeret separata ab omnibus qualitatibus, & quælibet harum separata ab aliis: cùm sit certum distingui realiter à quantitate, & inter sese. Tunc ergò posset sentiri color per visum, quia nulla apparet implicatio contradictionis, & tamen haberet modum indiuisibilem; cùm esset separatus à quantitate.

Probatur tandem, quia color per se primò est visibilis: ergò vt videatur, non dependet per se à modo diuisibili, vel indiuisibili, cum quolibet ergò videri, aut sine vtroque non dicit intrinsecam repugnantiam, quare poterit cum modo indiuisibili videri per potentiam Dei absolutam. Probatur prior consequentia: quia visibilitas coloris non dependet ab his modis: cùm sit ei intrinseca. Et vrgeri potest argum. hoc modo; duo solum requiruntur per se, & sufficiunt ad sensationem, videlicet potentia, & obiectum ei vnitum per se, vel per suam similitudinem, sed non implicat contradictionem, quod Deus 153 imprimat speciem visui talis coloris indiuisibiliter existentis; cùm sit per se repræsentabilis per speciem: ergò nec potest implicare contradictionem, quod vt sic existens videatur.

Tertia opinio negat omnino, quod proprium sensibile sub modo indiuisibili existens videri possit, non solum naturaliter, sed per potentiam Dei absolutam, & ideò affirmat implicare

contradictionem, quod Christus prout in Eucharistia existens videatur, aut sentiatur alio sensu. Ita Ricar. in 4.dist.10. art. 5. q.2. Palu.& Capr. q. vlt. Hisp.q.1.artic.3.ad 6.contra quintam conclusionem,Suar.in 3.p. D.Tho.to.3.disp.53. section.4. fundamenta huius sententiæ mox proferenda sunt.

Vltima opinio videtur media inter secundam, & tertiam, quia visionem sensibilis proprij sub modo indiuisibili existentis, aut corporis Christi in Eucharistia, duobus modis sumi posse docet; primò quidem secundum considerationem absolutam: secundo cum reduplicatione, vt sub tali modo indiuisibili existentis; & vt modo priori videatur, necessarium non est videri talem modum indiuisibilem, & ideò per potentiam Dei absolutam videri potest: sed modo posteriori implicat contradictionem videri, quia modus indiuisibilis, non est visibilis: nec proinde propriũ sensibile, vt sub eo existens. Ita exprefsè Scot. in 4.d.10.q.9.§. *Ad quæstionem dico*. Probat primum; quia visio 154 est forma absoluta potentiæ visiuæ; ergò fieri potest sine vllo respectu ad modum præsentialitatis obiecti diuisibilem, vel indiuisibilem: quare non repugnat videri proprium sensibile, vel corpus Christi in Eucharistia, etiam si non habeat diuisibilem præsentiam, atque etiam si non videatur modus indiuisibilis, quem habet, sed ita vt corpus ipsum videatur neutro horum modorum viso.

Probat verò secundum, quia si videatur proprium sensibile, vt sub modo indiuisibili existens, sequeretur, quod prout est tali modo, causaret primo in potentia visionem sui: & etiam eam primo terminaret, sed hoc implicat contradictionem: quia causare primò visionem sui, & eam primo terminare requirit necessariò in obiecto primo causante, & primo terminante debitam dispositionem, hoc est, debitam approximationem, & debitam distantiam à potentia, sed tale sensibile prout sic existens, vel corpus Christi, prout est in Eucharistia, nec potest debito 155 modo ab ea distare, quia vt habens talem modum essendi non est in loco, & ideò nec potest esse approximatum, vel distans ab alio corpore: ergò si sub tali modo essendi reduplicatiuè accipiatur, non est vllo modo visibile, aut sensu perceptibile.

Nostra sententia duabus continetur assertionibus. Prior est, *neque proprium aliquod sensibile, prout habet modum indiuisibilem, aut inextensum, neque corpus Christi, prout est in Eucharistia, vllo modo videri potest per sensum, etiam de potentia Dei absoluta*. Sensus huius assertionis est; implicare contradictionem, quod videatur modus indiuisibilis corporis Christi, aut cuiuslibet alterius corporis eum habens, & ideò implicare contradictionem, quod

quod videatur, vt sub tali modo indiuisibili existens. Hæc est contra secundam opinionem, & eam tenent omnes authores citati pro tertia, atque etiam Scotus verbis expressis. Est etiam expressa apud D.Thom.3.p.q.76.art.7.in corpore vbi ita ait: *Et ideò propriè loquendo corpus Christi secundum modum essendi, quem habet in hoc Sacramento, neque sensu, neque imaginatione perceptibile est, sed solo intellectu, qui dicitur oculus spiritualis.* Et in solutione ad secundum, *Oculus corporalis Christi videt seipsum sub Sacramento existentem, non tamen potest videre ipsum modum essendi, quo est sub Sacramento, quod pertinet ad solum intellectum.* 156

Et probatur efficaci ratione hoc modo; non potest videri sensibile secundum modum indiuisibilem, nisi viso modo ipso indiuisibili, quem habet, neque Christus prout est in Eucharistia, nisi viso modo, quem ibi habet; sed talis modus indiuisibilis non est vllo modo sensibilis: ergò neque Christus in quantum illum habet vllo modo sentiri potest. Maior expressa est in verbis D.Tho.citatis, & etiam est per se euidens; quia euidens est non posse videri corpus, vt album, nisi visa albedine, & etiam est euidens non posse videri corpus, vt habens figurã, nisi visa figura: ergò euidens est non posse videri sensibile proprium secundum modum indiuisibilem, neque Christum, vt habentem talem modũ indiuisibilem in Eucharistia, nisi viso modo indiuisibili. Minorem verò, nempe cõtradictionem implicare, quod videatur talis modus indiuisibilis; probo hoc discursu. Sensibile diuisum est ab Arist.c.6.huius libri adæquata diuisione, in sensibile proprium, commune, & per accidens, sed modus essendi indiuisibiliter nullum horum est; ergò non pertinet ad sensus, nec vllo modo sentiri potest. Euidens est consequentia, quia nulla potentia potest versari circa illud, quod est extra rationem sui obiecti; ergò sensus versari nõ potest circa id, quod non est vllo modo sensibile. Sed probatur minor de sensu visus in speciali, cuius propriũ obiectum solum est color, & lux, sed modus indiuisibiliter essendi non est color, neque lux: ergò non est propriũ sensibile visus. Quare apertè falsũ est, quod asserit secunda opinio, videlicet modũ essendi indiuisibiliter (etiã si positiuus concedatur) non esse supernaturalem secundum entitatem, sed naturalem, & solum ex modo, quo producitur ab efficiente supernaturalem, vt oculus restitutus cæco, quod apertè falsum voco, quia si esset naturalis secundũ entitatem, connaturalis foret colori, sicut visus restitutus cæco, sed non est ei connaturalis, quin potius opponitur modo eius connaturali; nam cũ color ex propria essentia, & natura sit accidens corporeum aptum inhærere subiecto media quantitate: sua natura postulat modum essendi 157 158

diuisibiliter: ergò non potest esse ei connaturalis; quare necesse est esse supernaturalem secundum substantiam. Et ex hoc etiam efficaciter colligitur non esse vllo modo sensibilem, nec videri posse. Quod enim excogitari posset visibilem fore colorem supernaturalem, cui modus iste connaturalis esse posset, fundamento caret, quia sicut communis ferè omnium sententia tenet, non posse vlla ratione dari supernaturalem substantiam creatam, quia ex propria essentia est ordinis naturalis, eodem modo non potest dari corporeum accidens supernaturale secundum substantiam, vel entitatem; quia ex intrinseca sua ratione naturale est accidens, sicut nec dabilis est quantitas supernaturalis;qua media inhærere aptum esset,si daretur.Hinc ergò constat talem modum indiuisibiliter essendi non esse proprium sensibile visus. Quod verò non sit commune, euidentius est, cum nullum sit ex quinque enumeratis ab Aristotele,

159 capit. 6. ad quæ reducuntur omnia. De sensibili vero per accidens non est minus euidens, quia sensibile per accidens, vt locis citatis docuerunt Aristoteles, & D. Thom. & docent omnes, comparatur ad commune, & prorium tanquam subiectum eorum, cuius formæ sunt, & ideò perceptis per se formis dicitur per accidens percipi subiectum, licèt nullam habeat rationem sensibilis ex propria natura, sed constat hunc modum non posse sic comparari ad sensibilia propria, & communia; ergò nec potest esse sensibile per accidens. Quod verò dicitur ab his, qui defendunt secundam opinionem, videlicet modum indiuisibiliter existendi non esse entitatem positiuam, sed solam negationem extensionis, & ideò non esse sensibilem, quia negationes non sentiuntur; quare vt videatur proprium sensibile secundum talem modum, vel Christus in Eucharia, vt ibi existens non esse necessarium videri modum. In primis est falsum, quia modus iste indiuisibilis (vt docuit D. Thom. loco citato) similis est modo essendi substantiæ sua natura indi-

160 uisibili, ac positiuo iuxta omnium sententiam, quia magna perfectio substantiæ est: ergò positiuus esse debet modus indiuisibilis communicatus sensibili proprio, vel corpori Christi. Secundo, quia modus diuisibilis dicit intrinsecam imperfectionem; ergò modus indiuisibilis ea carnis dicit intrinsecam perfectionem: quare necessariò debet esse positiuus, quia negatio pura nullam perfectionem importare potest. Et etiam si daremus in sola negatione consistere, & ideò non esse visibilem, falsum esset, quod posset videri Christus, vt sub tali modo existens; quia repugnat videri aliquid vt sub tali mo-

161 do existens, nisi videatur modus ipse (vt probauimus:) si igitur

igitur inuisibilis esset talis modus, quia in sola negatione consistit, euidenter ex hoc sequitur Christum non posse vllo modo videri, vt habentem talem modum, quem certum est in Eucharistia habere.

Assertio posterior, *non solum est naturaliter impossibile: sed implicat contradictionem videri proprium sensibile modo indiuisibili existens, vel Christus in Eucharistia praeciso modo indiuisibili, aut non viso.* Priorem partem tenent omnes sententiæ, præter Ochamum, & probata est euidenter ab omnibus duobus illis argument. quibus sententiam eius refutauimus.

Quod verò non sit possibile videri etiam per potentiam Dei absolutam præciso modo, aut non viso, vel sine vllo sensibili communi, vt asserit secunda pars eiusdem assertionis; probatur primò: quia aut videretur per speciem productam à se, vel immediatè à Deo, aut sine vlla specie supplente Deo concursum speciei: sed neutro modo videri potest; ergò omnibus modis est inuisibile. Minorem probo primò, quòd non possit videri per speciem productam à se in potentia, quia nullum ordinem habere potest ad illam, propinquitatis, vel præsentiæ, aut approximationis: ergò implicat contradictionem in potentiam agere, aut speciem sui ei imprimere, propria virtute: sed nec virtute diuina, vt instrumentum eius, quia repugnat produci speciem à colore, cum repræsentante modo diuisibili, nisi sub modo etiā diuisibili concurrat, ad eam producendā: sed species producta in oculo necessariò debet esse diuisibilis habēs partes integrantes: cum sit accidens corporeum receptum in subiecto corporeo ac diuisibili: ergò repugnat produci ab obiecto, vt habente modum indiuisibilem. Quòd verò non possit videri per speciem à solo Deo productam in potentia, probatur; quia vel talis species ita repræsentaret obiectum, vt tota repræsentaret totū, atque etiam quælibet pars totū, vel ita vt tota repræsentaret totū, & pars solum partem; non est enim possibilis alter modus repræsentandi: sed nec repræsentaret modo priori, nec posteriori: ergò nullo modo. Probatur minor, quia prior modus repræsentandi est modus indiuisibilis: ergò non potest ita repræsentari obiectum, quin repræsentetur modus ipse indiuisibilis, quemadmodum nec potest repræsentari modo diuisibili, quin repræsentetur modus ipse extensus, ac diuisibilis; & ideò nec videri per eam sic repræsentantem, quin videatur modus indiuisibilis, de quo probauimus iam non esse vllo modo visibilem. Et eadem ratione probatur non posse repræsentari modo diuisibili; quia nec talem modum habet obiectum repræsentatum: sed oppositum, nec posset videri, nisi viso modo

161

163

diuisibili, si diuisibiliter repræsentaretur. Secundo probatur argum. Theologico, quia corpus Christi, vt in Eucharistia existens, est organicum, & vt organicum continetur sub specie panis per se, hoc est, ex vi verborum; ergò non potest videri, nisi organicum videatur: sed non potest videri corpus organicum, nisi videatur figura eius, quæ est commune sensibile, ergò repugnat videri sine sensibili communi. Minorem probo, quia corpus organicum dicit corpus heterogeneum habens partes organicas diuersæ rationis, sed partes organicæ diuersæ rationis sunt diuersæ figuræ: ergò non potest videri organicum corpus, nisi visa figura. Probatur tertiò, quia organum sensus, imò & sensus ipse habet esse extensum, ac diuisibile; ergò non est capax speciei indiuisibilis: siue ergò recipiat speciem sibi ab obiecto impressam, vel immediatè adeò diuisibilis debet esse, atque extensa, imò, & modo diuisibili repræsentare, ita vt quælibet pars determinata eius repræsentet partem obiecti determinatam, vt superius probauimus, & non aliam, neque totum obiectum, sed modus iste repræsentandi est diuisibilis: ergò implicat contradictionem repræsentare obiectum, nisi sub modo diuisibili existens, quia inter speciem repræsentantem, & obiectum repræsentatum intrinseca proportio requiritur, non solùm in esse rei, sed in esse sensibilis repræsentati: quare obiectum sensibile sub modo indiuisibili nòn est repræsentabile per speciem sensibilem vllo modo, nec sentiri potest per eam.

164 Probatur tandem, quod non possit videri sine specie supplente Deo concursum speciei: quia visio est forma diuisibilis inhærens subiecto diuisibili, nempe visiui, & per eam producitur omninò necessariò species expressa diuisibilis, non solum in modo essendi, sed in modo repræsentandi: ergò concursus, quo Deus suppleret vicem speciei impressæ, diuisibilis esse deberet eisdem modis: cùm sit eadem ipsa visio, vt à Deo proueniens; quare non posset per eam videri obiectum, nisi modum diuisibilem habens, sicut probatum est non posse videri per speciem à se impressam.

Ad argument. igitur Ochami concedendum est antecedens, quod corpus Christi secundum se sit visibile per suum colorem, cæterum vt videatur postulat pro conditione intrinseca modum diuisibilem sine quo, nec potest agere in potentiam, nec eam vllo modo respicere: cùm careat ordine ad extrinsecum; quare nec potentia potest in ipsum ferri, nec ipsum videre.

Ad primum argumentum secundæ opinionis concessa maiori neganda est minor. Quod verò dicitur præsentiam quantitatiuam, quæ vocatur vbi circumscriptum, non esse sensibile commu

commune secundum rationem formalem vbicationis extensæ: distinguendum est. Nam præsentia localis duo importat in sua ratione formali, & tertium tanquam materiale; primum est extensio, seu commensuratio corporis in ordine ad spatium verum, aut imaginarium: secundum est respectus eiusdem extensi corporis ad spatium. Tanquam materiale verò, & non necessarium dicit circumscriptionem à loco, sine qua constat supernaturaliter saltem dari posse in quolibet corpore. Ex duobus autem primis in ratione formali importatis, verum est respectum non percipi sensu, falsum verò, quod extensio corporis in spatio non percipiatur: nam ratione huius est sensibile commune localis præsentia, sine qua contradictionem implicat, quod corpus percipiatur per sensum, vt probauimus. Et quia ea caret corpus Christi in Eucharistia, visibile non est, falsum est ergò sufficere, vt videatur, quod præsens sit speciebus, & ad motum earum moueatur: nam quod in se, & per se non est sensibile, videri non potest ex eo, quod alterum, cui præsens est, vt eumque videatur. Negandum est etiam, quod modus indiuisibilis præsentiæ non obstet, quò minus videatur Christus in Eucharistia. Quod verò dicitur esse solam negationem extensionis, iam probauimus falsum: & ostendimus esse modũ positiuum communicatum eidem corpori Christi, & accidentibus eius, & adiecimus, quod etiã si in sola negatione consisteret, & ideò videri non posset, satis hoc foret, vt non posset videri corpus Christi, vt ibi existens, cum impossibile sit videri corpus, vt est hic, si non videtur illud ratione cuius dicitur esse hic. 165

Ad secundum quod est primum de modo indiuisibili negandum est; quod talis modus indiuisibilis non sit supernaturalis quoad entitatem, vel substantiam, vt efficaciter à nobis fuit probatum, quare, ex hoc etiam cap. repugnaret videri.

Ad secundum de illo modo, negandum est etiam antecedẽs, quod sensibile proprium possit vllo modo percipi sine aliquo communi, quia licet commune sensibile non sit ratio sentiendi proprium, sicut proprium est ratio sentiendi commune, est tamen conditio intrinseca, vt sentiri possit, sine qua non est vllo modo proportionatum sensui, nec potest repræsentari per speciem, vt probauimus.

Quod ergo additur proprium sensibile non habere essentialem dependentiam à communi, vt sentiatur, distinguendum est: nam tanquã à ratione suæ sensibilitatis non dependet, benè tamen tanquam à conditione intrinseca, quæ dependẽtia ad essentialem reduci potest, quare non potest vllo modo suppleri: Et tandem assero, quod licet non probetur euidenter implicare 166

contradictionem, quod proprium sensibile videatur sine communi, vt Christus in Eucharistia, probatur tamen efficaciter intra latitudinem probabilitatis; ita vt non benè possit argumentis satis fieri, nisi negando aliqua ab omnibus ferè in schola recepta, atque etiam alia valde proxima principiis veræ philosophiæ, aut Metaphysicæ, vt facile potest constare ex discursu totius quæstionis. Et hoc satis est, vt teneamus implicare contradictionẽ, in quo nulla fit iniuria diuinæ omnipotentiæ.

Quod verò attinet ad D. Thom. satis expressa est eius sententia in vltimo loco, in quo diuerso modo loquitur ac in aliis, 167 in quibus sub dubio id reliquisse videtur, quod videatur corpus Christi in Eucharistia. Re tamen melius considerata in Summa firmiter asseruit nõ posse vllo modo videri, & huic testimonio tanquam extremæ eius sententiæ standum est. Quod verò in solutione ad secundum asseruit oculum Christi videre se ipsum in Eucharistia existentem, ex duobus aliis, quæ in eadem solutione addit, facile explicatur; primum est, quod neque oculus Christi videat modum, quem habet in Eucharistia, qui nullo modo visibilis est. Postremum, quod non est eadem ratio de alio oculo glorioso, ac de oculo Christi; nam alter oculus non est in Eucharistia sicut oculus Christi. Ex primo enim euidenter sequitur sentire D. Tho. quod neque oculus Christi videt se secundum modũ, quem habet in Eucharistia, quia repugnat videre se, vt ibi existentem: si non videatur modus, quo ibi 168 existit. Quo supposito ex secũdo intelligitur, quem sensum tenuerit, dum asseruit oculum Christi in Eucharistia existentem videre seipsum, videlicet ratione identitatis numericæ eiusdem Christi, & eiusdem eius oculi in cælo, & in Eucharistia existentis. Ratione cuius verum simpliciter est quod oculus Christi videt seipsum in Eucharistia existentẽ: cum videat seipsum extra Eucharistiam, non enim requiritur ad veritatem huius: *Oculus Christi videt seipsum in Eucharistia existentem*, quod vt in Eucharistia existens habeat visionem sui: sed sufficit, quod alicubi eã habeat: nam cum idem numero sit oculus eius extra, & intra Eucharistiam existens, sufficit vtcumque, & vbicumque se videre, vt dicatur se videre in Eucharistia existentẽ. Quemadmodum sola identitas numerica eiusdem oculi sufficit, vt verum sit affirmare de eo, Oculus Christi in cælo existens habet modum indiuisibilem, nec requiritur, vt eum habeat secundum modum, quem habet in cælo. Et possumus exemplum afferre in corpore existente simul Compluti, & Romæ per potentiam Dei absolutã, quod sufficeret Romæ calefieri ab igne, licet non calefieret Compluti, vt verum foret de eo affirmare,

Petrus

Petrus existens Compluti calefit ab igne, vt autem significaret D. Thom. hunc se tenere sensum, adiecit hæc verba. *Nec tamen est simile de alio oculo glorioso: quia etiam oculus Christi est sub Sacramento, in quo non conformatur ei alius oculus gloriosus*, quasi dicat ideò non esse verum, quod alius oculus gloriosus videat oculum Christi in Eucharistia existentis, sicut verum est de oculo Christi, quod se videat in Eucharistia existentem. Quia numerica identitas non conuenit alteri oculo glorioso ab eo distincto.

QVÆSTIO XIII.

An præter speciem impressam sit necessaria præsentia obiecti ad sensationem externam.

Sensus quæstionis est, an præter speciẽ sui, quam obiectum imprimit potentiæ, per quam concurrit ad sensationem cum potentia tanquam principium eius, necessariò requiratur actualis existentia, ac præsentia eiusdem, vt per se terminet eandem sensationem; vel sufficiat esse ei præsens per eandem speciem ad terminandum, & ideò in absentia, vel iam non existens percipi possit à sensu. 169

Et prima opinio tenet, præsentiam obiecti ita esse necessariam, vt nisi præsens per se ipsum sit, non possit per vllum sensum externum percipi, etiam per potentiam Dei absolutam. Ita Gabr. in 2. dist. 3. q. 2. concl. 2. quem recentiores aliqui sequuntur. Probatur testimonio Aristot. 2. lib. de anima, text. 6. vbi propria obiecta sensus, & intellectus his verbis distinguit: *Singularium quidem secundum actum sensus, scientia autem vniuersaliũ, hæc autem in ipsa quodammodo sunt anima, vnde intelligere in ipso est, cum vult, sentire autem non est in ipso, necessarium est enim esse sensibile.* Ex quibus ita arguo, nulla potentia potest versari circa illud, quod intra latitudinẽ sui obiecti nõ continetur, etiam per potentiam Dei absolutam, vt visus non versatur circa sonum: sed proprium obiectum sensus est res singularis actu existens ex mente, & verbis Aristotelis: ergò nullo modo operari potest circa sensibile non existens, & consequenter nec circa absens: nam ita se habet absens ad effectum sensationis, ac si non esset in rerum natura. Quod etiam D. August. sensisse videtur, vt probant verba sequentia ex 11. lib. Confess. cap. 19. desumpta. *Quoquo modo se itaque habeat arcana præsentia futurorum: videri nisi quod est, non potest.* Probatur deinde ratione; primò ex fine, in quem dati sunt sensus isti à natura animalibus, 170

171 qui absque dubio non est alius, quàm vt per eos, regere se possint circa sensibilia præsentia; nam pro absentibus, aut præteritis, etiam iam non existentibus dati sunt eis sensus interni, & ex hoc fine desumitur modus, quo immutantur omnes à suis obiectis, videlicet per speciem in eis productam, qua repræsentantur. Et ex vtroque sequitur sensationem externam adeò necessariò postulare præsentiam obiecti sensibilis, circa quod versatur, vt non possit etiam supernaturaliter versari circa obiectum absens, vel actu non existens, quia nec potest, nisi per se præsens immutare potentiam.

Secundo, quia si sensibile potest in absentia, vel actu non existens percipi à sensu; ergò poterit sonus non existens audiri, cœlum ab homine in terra degente tangi, atque etiam mel gustari, & consequenter nutrire corpus, quæ quidem portentosa in primis videntur; & deinde apertè falsa, quia omnes sensationes externæ sunt intuitiuæ notitiæ, de ratione autem intuitiuæ notitiæ est, quod tendat ad obiectum per se præsens, alioqui si absens sit, non dicetur intueri ipsum: ergò impossibile omninò censendum est externum sensum percipere posse sensibilia, nisi actu præsentia.

172 Secunda opinio huic ex diametro opposita asserit actualem sensibilium præsentiam nullo modo esse necessariam: sed percipi posse à sensibus obiecta absentia, aut non existentia per sui speciem, non solum supernaturaliter: sed etiam naturaliter, & sæpe contingere, quod ita percipiantur. Ita Buridanus 2. lib. de anima, q. 21. & 22. quem sequuntur recentiores quidam non vulgaris authoritatis. Probántque egregiis in primis testimoniis eiusdem Arist. ac D. August. Aristoteles enim in lib. de insomniis cap. 2. iuxta antiquam translationem id expressè asserit hisce verbis. *Manifestum autem, id est, cum continenter aliquid sentimus: nam licet sensum transferamus, ea nihilominus comitatur passio, vt de sole ad vmbram, contingit enim nihil tunc cernere*

173 *ob motiunculam à lumine adhuc in oculis restantem.* Et vniuersaliter de omni sensu externo, ac de omni sensibili docuerat in principio eiusdem capitis in hæc verba: *Sensibilia enim secundum singulum sensorium in nobis efficiunt sensum, & qua fit ab eis passio, nō solum inest in sensoriis, dum sensus agunt, sed, & dum abierunt.* Et D. Aug. 11. lib. de Trin. cap. 2. non minus expresse id docet sic loquens: *Nam insertarum fenestrarum cancellis, si eos forte intuebamur sæpe in illis apparuere coloribus, vt manifestum sit hāc affectionem nostro sensui ex ea re, quæ videbatur impressam attenderimus quæque luminaria, & inde oculos clauserimus, quasi versantur in conspectu.* Probant deinde ratione à simili, quia dum proiectus

iectus lapis sursum mouetur, imprimitur ei impulsus quidam aliquandiu durans: qui tandem se ipso, ac sine contrario paulatim languescit, ac deficit: ita ergò res se habebit in specie impressa à sensibili præsenti, vt post sensationem factam absente iam obiecto languescere incipiat, & tandem deficiat, non enim probari potest plus dependere speciem ab obiecto, quàm à proiiciente impulsum: permanebit ergò visio aliquantulum in absentia obiecti: cùm permaneat species, quæ cum potentia, & tanquam virtus eiusdem obiecti sufficiens principium sensationis est, quare non erit necessaria semper obiecti præsentia ad sensationem, etiam naturaliter. 174

Vltima sentētia quasi media est inter duas priores, & asserit duo. Primum, *naturaliter quidem non posse percipi à sensu externo obiectum absens, vel non existens: sed præsentiam eius naturaliter esse necessariam, vt sentiatur.* Secundum, *per potentiam Dei absolutam percipi posse à sensu sine præsentia reali, & sine existentia actuali, per speciem sui conseruatam à Deo in sensu, aut de nouo ab eo productam, per quam dicitur præsens in esse cognito, vel obiectiuo.* Ita Molina 1. p. quæst. 55. art. 2. disp. 2. memb. 5. Suarius tomo 3. in 3. part. D. Thom. dis. 53. sect. 4. & disp. 55. sect. 2. & est iam ferè communis inter recentiores. Et colligitur euidenter ex doctrina D. Thom. 3. part. q. 76. art. 8. vbi docet aliquando in Eucharistia miraculosè videri Christum sub specie pueri, aliquando sub specie iuuenis, aliquando etiam videri carnem eius, aut etiam sanguinem, in cuius testimonium perseuerat vsque in hodiernum diem miraculum illud continuatum in oppido Scalabitano in regno Lusitaniæ bis in anno expositum, vt ab omnibus videatur, his modis apparente, aut viso Christo, & carne, & sanguine eius. In his verò apparitionibus miraculosis ait D. Thom. numquam videri verum corpus Christi, aut veram eius carnem, aut sanguinem: sed repræsentari hæc in oculis videntium, per species eis impressas à Deo, ac si verè ibi essent, eo ferè modo, quo Christus Dominus sub peregrini specie à duobus discipulis visus est. Sentit ergò in his apparitionibus apparere res ibi non existentes, vel non præsentes per species productas in potentia: sed absque mendacio, quia tales apparitiones ostenduntur, & fiunt in confirmationem veritatis fidei, & non ad decipiendos homines. Pro hac etiam sententia possunt referri omnes, qui cum D. Thom. eodem modo loquuntur de his apparitionibus, vt Scotus in 4. distinct. 10. quæst. 1. Ledesma 1. part. 4. quæst. 14. artic. vltim. Anton. 3. part. Theolog. tit. 13. cap. 14. Victoria in relatione de Eucharistia, num. 62. & Sot. in 4. distinct. 10. quæst. 1. artic. 8. & 175

h...

hæc vltima sententia videtur mihi probabilior.

Ad cuius veritatem ostendendam duo sunt à nobis probanda; Primum, quod sensus externi non possint naturaliter operari, nisi circa res per se ipsas præsentes; quod probo expresso in primis testimonio Aristot. 2. lib. de anima, text. 60. in fauorem primæ opinionis relato, quo testatur Aristot. intellectum operari posse quotiescunque voluntas eum applicauerit, quia habet intra se obiecta vniuersalia, circa quæ operatur repræsentata per species conseruatas in memoria; sensus verò cùm operetur
176 solum circa singularia sensibilia actu existentia extra se, non potest operari, nisi eisdem sensibilibus actu existentibus. Probatur deinde ratione, primo, quia obiectum non potest concurrere ad sensationem per se: cùm nec sit præsens potentiæ, nec ei proportionatum, concurrit igitur per speciem, quam in sensu producit, per quam consequitur præsentiam, & proportionem; sed species dependet ab eo, tanquam à causa naturali, non solum in esse, & fieri, sed etiam in conseruari; ergò non potest permanere in potentia eo absente, vel non existente, & ex consequenti, nec poterit fieri sine illo sensatio naturaliter. Et si respondeas non posse diu durare, nec omninò permanere absente obiecto, nisi vehementer fuerit ab eo immutata potentia, vel ipsa intenso quodam conatu in eum prius intenderit, & tunc non nisi paruo tempore, & ita vt non tam sensatio præterita permanere dicatur secundum eam perfectionem, quam habuit prius; quam secundum quasdam reliquias eius. Probo hoc esse falsum duplici argumento: primo, quia dependentia effectus à sua causa naturali in conseruari non minus est naturalis, quàm dependentia in esse, & fieri; ergò sicut semper dependet eodem
177 modo in esse, & fieri, ita etiam in conseruari, sed euidens est eodem modo, & semper dependere effectum à sua causa naturali in esse, & fieri, siue sit intensior, vel remissior, siue paruo, vel magno tempore, ita vt nec per minimum tempus possit esse, vel fieri naturaliter, nisi cum actuali dependentia ab ea: ergò eodem modo dependebit in conseruari semper, siue remissior sit, vel intensior, siue paruo, vel magno tempore, ita vt nec per minimum tempus possit conseruari, sine actuali dependentia ab ea, & consequenter, sine actuali eius præsentia, vel existentia. Et certè si semel conceditur posse conseruari, sine actuali dependentia à causa paruo tempore, euidenter sequitur posse etiam diu conseruari: nam si aliquo tempore sine illa conseruatur, ergò actualis dependentia ab ea non est necessaria ad sui conseruationem; quare sine illa poterit quocumque tempore conseruari, & multò melius secundum esse intensum, aut perfectum,

fectum, quàm secundum esse remissum, aut imperfectum, quia quò debilius est, plus dependet à sua causa. Et vrgeri potest euidenti experientia in lumine, & quocumque alio effectu dependente à sua causa in conseruari, quod nec remissum, nec paruo tempore, imò neque vllo alio modo potest, sine actuali dependentia naturaliter conseruari; ergò vel negandum est, quod species dependeat naturaliter in conseruari ab actuali præsentia obiecti contra manifestam experientiam, & rationem, vel negandum quod possit vllo modo, vel vllo tempore, quamuis minimo conseruari, sine actuali eius præsentia, vel sine illa percipi à sensu, vel sensationem eius durare. Probatur tandem falsitas huius sententiæ, quia si abeunte sensibili perseuerat eadem eius visio: ergò videtur per eam in eodem situ, & in eadem distantia, sed dum prius videbatur, erat extra oculum, & in tali distantia ab illo; ergò in eadem dispositione videri debet, sed non potest clausis oculis videri aliquid extra illos propter impedimentum appositum, imò nec apud defensores primæ opinionis extra videtur, sed intra oculos, quod manifestam continet repugnantiam; ergò naturaliter est impossibile, quod clausis oculis permaneat eadem species, eadem visio, & eiusdem obiecti, ac antea. 178

Probatur iam secundum, quod per potentiam Dei absolutam possit videri obiectum absens, vel non existens contra secundam opinionem. Primo, quia si id non foret possibile, maximè quia species obiecti producta in potentia non solum habet naturalē dependentiam ab eodē obiecto in conseruari: sed omninò intrinsecam, hoc autem est falsum; ergò nulla potest assignari ratio talis repugnantiæ. Probatur minor, quia lumē productum in medio dependet in conseruari à luminoso, à quo producitur: & nihilominus potest conseruari à Deo extincto luminoso, & vniuersaliter loquendo, omnem effectum purè efficienter productum à causa secunda, potest conseruare per se prima, sicut potest producere; sed species non dependet ab obiecto plusquam efficienter, sicut à luminoso lumen: ergò potest Deus supplere efficientiam obiecti, à quo conseruabatur. Secundo, quia Deus potest ex se solo producere speciē cuiuscumque obiecti, & in quacumque potentia, quæ versatur circa illud: cum constet eas produxisse in intellectu Angeli à principio; atque etiam cùm infinita virtus eius eminenter contineat obiectum quodcumque, atque etiam virtutem eius obiectiuā, ac productiuam specierum. Et eadem ratione potest speciem à se productam sine obiecto conseruare, sine illo in eadem potentia; sed ex potentia, & specie tāquam virtute obiecti constituitur. 179

tuitur vnum principium sufficiēs sensationis, quia per speciem determinatur potentia,& constituitur sufficienter in actu primo ad operandum circa tale obiectum: ergò poterit elicere actum,sine præsentia obiecti;vel actuali existentia eius.

Sed respondent obiectum duobus modis concurrere ad sensationem, videlicet tanquam comprincipium eius media specie impressa in potentia,atque etiam terminando eandem sensationem,per se quidem præsens,quia sensationes externæ sunt
181 quasi notitiæ quædam intuitiuæ, quibus intrinsecum est terminari ad rē præsentem:vnde licet possit Deus supplere priorem concursum obiecti per speciem à se productam in potentia,non tamen posteriorem.Hæc tamen ratio solum habet apparentiam, non tamen probat repugnantiam, quam intendit; nam licet sensationes quasi intuitiuæ sint notitiæ, non est tamen necessarium ad rationem intuitiuæ notitiæ, quod terminetur ad rem secundum esse reale præsentem, sed satis est terminari ad eam, vt habentem esse præsens repræsentatum potentiæ, quod habet per speciem expressam tanquam per rationem intrinsecam terminantem à qua repræsentatur obiectum, vt actu,& expressè cognitum,quo pacto terminus est quasi intrinsecus eiusdem cognitionis. Non est igitur necessarium, quod hæc ratio causę formalis extrinsecæ suppleatur à Deo per aliquem concursum,quia non est necessarium,quod eam exerceat obiectum per propriam præsentiam realem,sed potest per
182 præsentiam quasi extrinsecam, quam habet in specie expressa eiusdem cognitionis eam terminare, supposito quod species ipsa expressa proxima, atque intrinseca ratio terminandi est eiusdem sensationis, sicut potest per esse sensibile, quod habet repræsentatum in specie impressa esse principium eius.

Ad testimonium Aristotelis pro prima opinione adductum respondeo,ita existimasse Aristotelem, non posse sensus externos operari circa sensibilia absentia, vel non existentia, quia solùm cognouit ordinem naturalem rerum, iuxta quem verissimum id est; per potentiam verò supernaturalem non cognitam ab eo,aliter fieri potest, vt probauimus. Ad argumentum vero ex testimonio deductum concessa maiori,distinguenda est
183 minor,quod obiectum adæquatum externi sensus sit res singularis actu existens,vel actu præsens, nam secundum naturalem modum operandi visus ita est,quia circa illam tantùm operari potest; absolutè verò falsum; sed adæquatum obiectum externi sensus est singulare sensibile externum,realiter præsens, vel repræsentatum præsens per speciem. Testimonium verò Diui Augustin.eodem modo intelligendum est de potestate naturali

sensus,

sensus, supernaturaliter verò conseruata specie obiecti, etiam in absentia eius operari potest.

Ad primum argumentum concesso antecedente, quod in eũ finem sint sensus à natura concessi animalibus, neganda est consequentia, quod non possint supernaturaliter operari, nisi circa præsentia, quia ex fine naturali potentiæ solum potest colligi modus naturalis operandi eius tali fini consentaneus, Deus verò eleuare potest eam ad operandum cum sola specie, vt probauimus.

Ad secundum concedenda est consequentia, quod possint gustus, & tactus per solam speciem obiecti elicere sensationes in absentia earum, quod portentosum non debet existimari, sed miraculosum, & supernaturale ex parte conseruationis speciei absente obiecto. Quod verò infertur mel degustatum per solam speciem posse nutrire, negandũ est; quia nutritio est alia operatio per quam alimentum conuertitur in substantiam aliti, quam euidens est postulare verum, & reale alimentum, circa quod versetur. Quod verò dicitur externas sensationes esse notitias intuitiuas, concedi potest, quia notitia intuitiua eo distinguitur ab abstractiua quòd hæc non est cognitio obiecti in se, sed in alio cognito, quo pacto Deus à nobis cognoscitur per creaturas prius cognitas. Intuitiua verò est cognitio obiecti in se, hoc est, non in alio cognito. Quod verò in se cognoscatur, vt per se præsens, vel solum; vt præsens in esse cognito, aut repræsentato per speciem, non variat essentialem rationem intuitiuæ notitiæ, sed accidentalem tantum, quemadmodum notitia illa, qua Deus cognoscit ab æterno futura contingentia intuitiua est, etiam si futura ipsa non sint Deo ab æterno præsentia secundum esse reale, sed solum secundum esse cognitum, vel repræsentatum in diuina essentia per modum speciei, aut in diuinis ideis, (quod iam ferè omnes sequuntur) & intuitiua etiam esset si eadem futura forent Deo præsentia secundum esse reale, sed solùm in ratione intuitiuæ accidentali modo diuersa.

184

185

Ad testimonia Aristotelis, & Diui Augustini pro secunda opinione opposita, quæ eodem modo loquuntur, Respondeo ex his, quæ affert Diu. Thomas, in eodem lib. de Insomniis lection. 3. & 4. organum visus non solum pati à sensibilibus passione intentionali, sed etiam reali (præsertim vehementibus) vt ibidem docet Aristotel. cum enim sit corpus lucidum ex vehementi luce solis, & colorum eam maximè participantiũ intenditur aliquando lux eius, & cũ ex luce imprimi soleãt calor, ac siccitas, etiam per hæc patitur, ac læditur propriũ eius

tempe

temperamentum, & ex hac simul passione, & aliqua actione eius circa medium, nec non ex reflexione lucis eorundem vehementiorum sensibilium circa ipsum disturbatur, & patitur etiam motiones aliquas, non solùm alterantes, sed etiam locales, quæ sunt quasi ebulitiones quædam eius, & huiusmodi impressiones reales, ac reales motiunculæ permanent abeuntibus
186 sensibilibus aliquantulum. Ex quibus licet re vera nulla resultet visio, resultat tamen in imaginatione deceptio quædam, per quam indicat permanere actum visionis circa eadem obiecta: imaginantur enim se adhuc videre illa, eo ferè modo, quo contingit dormientibus, aut infirmis propter nonnullas impressiones receptas ab obiectis, quarum ratione imaginantur se videre, vel audire illa. Et hunc sensum tenuerunt absque dubio D. August. & Aristotel. quamuis loquentes simul de externis, atque internis sensibus obscurè loquantur, ita vt facile sit quædā eorum verba de internis intelligenda externis tribuere, & ita decipi, sed considerata natura, & modo operandi vtriusque sensus, prædicto modo intelligenda sunt.

Sed obiiciunt recentiores non posse de imaginatione intelligi prædicta testimonia, quia in potestate voluntatis est imaginationem diuertere à quocumque obiecto, efficereque vt ab actu circa illud cesset; ergò si ad imaginationem pertineret opus illud, & non ad visum, posset homo, cum vellet à tali actu sensationis cessare; sed docet experientia oppositum, nempe quod pro paruo illo tempore non est in potestate eius cessare; ergò non est imaginationi tribuendus talis actus, sed sensui externo, qui voluntati non subditur. Ego verò respondeo falsum esse, & contra euidentem experientiam, quod opus imagi-
187 nationis semper sit in potestate voluntatis; imò sæpe constat ita vehementer rapi imaginationem, vt non possit detineri, vel prohiberi à suo actu, nec sit in potestate hominis eam aliò diuertere, aut efficere, quod cesset ab operando, circa vehemens sensibile, & ita censendum est in casu nostro, quod pro paruo illo tempore, non est in potestate voluntatis imaginationem sic vehementer excitatam cohibere.

Ad argumentum eiusdem sententiæ ex similitudine impulsus desumptum respondeo, impulsum non dependere à proijciente, à quo imprimitur in conseruari, & ideò potest permanere in absentia eius: sed species dependet ab obiecto in conseruari, & ideò, nec pro paruo tempore potest eo absente permanere.

QVÆ

QVÆSTIO XIIII.

An possit sensus elicere sensationem circa obiectum absens, vel non existens etiam sine specie eius per potentiam Dei absolutam.

DVbium hoc solùm habet locum inter eos, qui nobiscum tenent, per potentiam Dei absolutam posse operari sensus abeuntibus sensibilibus, vel actu non existentibus. Quo supposito meritò dubitatur, an non solum possit fieri sensatio circa sensibile, quod non est per se præsens, sed etiam si non sit præsens potentiæ per speciem sui in ea productam à se, vel à Deo. Itaque sensus quæstionis est, an possit videri Petrus absens sine specie, supplente Deo omnem concursum obiecti, & speciei, & concurrente cum potentia visiua nuda ab omni specie. 188

Et quod fieri hoc possit videtur tenere noster Molina 1. part. quæst. 55. art. 2. disp. 1. ante medium, quia asserit necessarium esse concursum obiecti, vel speciei tanquam virtutis eius ad eliciendum actum cognitionis, quando obiectum, & eius species non continentur eminenter in re alia, quæ efficienter cum potentia concurrat, quibus verbis sentire videtur possibile esse quod nuda potentia, hoc est sine obiecto præsente, aut specie eius eliciat actum cognitionis, Deo cum ea concurrente, atque per suum concursum supplente eum, quem obiectum, vel eius species præstarent; quia eminenter continet obiectum, & speciem, atque etiam virtutem eorum ad concurrendum cum potentia, imò & concursum, quem præstarent: potest igitur illum præstare per se, & proinde supplere præsentiam obiecti, atque speciei. Et hoc idem tenent recentiores alij. Probantque hoc argumento; Deus potest supplere omnem concursum efficientis principij, vel causæ, quæ non sit vitalis (nam ab hac pendet essentialiter operatio vitalis, & ideò sine concursu eius elici repugnat) cùm possit per se ipsum efficere, quidquid efficit per causas secundas, vt docet expresè D. Thom. 1. part. quæst. 105. articul. 5. his verbis: *Erroneum est dicere, Deum non posse facere per se ipsum omnes determinatos effectus, qui fiunt per quamcumque causam creatam.* Sed concursus, obiecti per se, aut per suam speciem est efficiens, & non vitalis, cùm non sit causæ intrinsecę, sed extrinsecę, ergò poterit Deus eum supplere, ita vt potentia cum solo concursu diuino, sine vllo obiecto præsente per se, vel per suam speciem eliciat cognitionem cuiuscunque obiecti ad se pertinentis. 189

Oppositam sententiam, quod non sit hoc possibile vllo modo in sensationibus externorum sensuum, sed omninò necessaria sit in eis species saltem obiecti, tenent Conimbricenses 2. lib. de anima, cap. 6. quæstion. 3. articul. 1. Probántque, quia sensus externi talis naturæ sunt, vt tendant in obiecta, prout se habent hic, & nunc, hoc est, prout materialibus, motus, distantiæ, & quantitatis conditionibus affecta existunt, atque adeò, vt præsentia apertè rei, vel saltem repræsentata tanquam præsentia: quare non poterunt vllo modo versari circa rem omninò absentem qua talis est, & hanc conditionem intrinsecam addunt obiecta externorum sensuum supra obiectum intellectus, & phantasiæ, nam intellectus fertur in rem tam ab-
190 sentem, quàm præsentem, tam singularem, quàm vniuersalem, phantasia etiam in rem præsentem, & absentem, sed singularem tantum. At externi sensus tanquam in infimo gradu potentiarum cognoscitiuarum existentes tendunt in solam rem singularem, & præsentem, vel exibitam in specie, vt præsentem.

Alij verò sine limitatione tenent tam sensum, quàm intellectum creatum ad cognitionem cuiuslibet obiecti creati singularis, vel vniuersalis indigere præsentia obiecti per se, vel per speciem, & ita implicare contradictionem, quod potentia nuda omni specie obiecti possit in absentia, eiusdem obiecti elicere cognitionem. Ad hoc autem probandum præsupponunt, tanquam certissimum fundamentum, quod ad naturam, & essentiam cuiuscumque cognitionis omninò necessariò requiritur quod potentia cognoscitiua, vt sit principium cognitionis, fiat
191 similis obiecto à se cognoscendo, vt docent Aristoteles 3. lib. de anima, textu 36. & 37. & D. Thom. 1. part. quæst. 12. artic. 2. & quæst. 14. art. etiam 2.

Hoc fundamento præsupposito probatur hæc sententia; primo, quia concursus obiectiuus ad sensationem, vel intellectionem non est efficientis quomodocumque, sed efficientia obiectiuæ in eo consistente, quod obiectum, vt actu sensibile, vel intelligibile à potentia per talem sensationem, vel intellectionem ei sic vniatur, vt sit comprincipium eiusdem sensationis, vel intellectionis cum eadem potentia, sed repugnat potentiam ita fieri similem obiecto per solum concursum diuinum, quia similitudo debet fieri per formam inhærentem, auxilium autem, vel concursus diuinus non est forma inhærens, sed extrinsecum quid: ergò per eum non fit potentia similis obiecto, nec poterit esse sufficiens principium operandi circa illud. Et vrgeri potest argumentum hoc modo. Actus sentiendi, vel intelligen

telligendi est expressa similitudo obiecti, vt tale obiectum est, & producit speciem expressam, quæ est expressa, ac formalis, atque perfecta similitudo eiusdem: ergò procedit à principio simili eidem obiecto, vt tale obiectum est, sed per solum concursum diuinum non fit nuda potentia similis obiecto, vt probauimus: ergò nec potest elicere sensationem, vel intellectionem sine specie, per quam, vt formam inhærentem similis fiat. 192

Nihilominus priorem sententiam probabiliorem iudicamus, quia non probatur per argumenta posterioris repugnantia, vel implicatio contradictionis in eo reperiri, quod Deus suppleat concursum obiecti, atque speciei, ita vt cùm eo possit potentia elicere sensationem, vel intellectionem. Et in primis ferè expressa est apud D. Thom. vt ostendunt verba eius pro eadem opinione citata. Sed probatur ratione, quia concursus obiecti per se, aut per speciem quantumcumque obiectiuus, non est intrinsecus: cum sit efficiens, & non vitalis, non est enim excogitabilis concursus causæ efficientis intrinsecus, vel à quo essentialiter dependeat actus vitalis, præter vitalem animæ, aut potentiæ, & propterea de his solum probari potest, quod non possint suppleri à Deo: his igitur adhibitis poterit Deus supplere quemuis alium concursum efficientis causæ, etiam obiectiuum, nam obiectiuus concursus solum determinat efficientiam eius, circa quod versatur operatio vitalis, nihil verò intrinsecum addit respectu eius: ergò ratio obiectiui concursus non tollit, quin possit suppleri à Deo: cum sit efficientis extrinseci, etiam vt obiectiuus concursus est, & possit benè intelligi, quod operatio vitalis versetur circa obiectum sine concursu eius effectiuo: sine quo produci potest à potentia species expressa eius supplente Deo concursum obiectiuum, & tunc terminabit idem obiectum operationem vitalem per speciem expressam repræsentatum à Deo cum potentia productam, per quam dicetur esse eidem potentiæ præsens, imò intra ipsam in esse repræsentato, eíque vnitum, vt actu intellectum, quamuis non fuerit vnitum, vt actu intelligibile, quia vnio hæc purè efficientis extrinseci est, & ideò non repugnat, quin à Deo suppleatur. Vnio per verò speciem expressam suppleri non potest, quia formalis ratio cognitionis consistit in actuali inhæsione speciei expressæ cum potentia, & hæc eadem actualis inhæsio speciei expressæ est vnio intentionalis obiecti, vt actu intellecti cum potentia, quia ab eadem specie repræsentatur expresè, & ideò per eam vnitur perfectissimo modo potentiæ. 193

Ad primum igitur argumentum sententiæ oppositæ distinguenda est maior, quod potentia ad eliciendam sensationem

debeat esse similis obiecto, nam de similitudine, & identitate virtuali verum est; de formali verò falsum, quia vt sit principium sensationis, vel intellectionis sufficit virtualis similitudo, per quam consequitur formalem producta specie expressa, per quam fit actu, & formaliter similis, sicut fit actu, & formaliter cognoscens, nam per impressam tantùm fit cognoscens, vt principium, & potens elicere cognitionem, hoc est, habens virtutem cognoscendi. Et hanc virtualem similitudinem, quam acquirit per speciem impressam, cùm sit purè efficiens, & non vitalis, potest ei tribui à solo Deo præstante per se concursum, quem præstaret species. Quod verò talis concursus sit obiectiuus: nihil refert, cùm sit efficiens, & non vitalis, sed extrinsecus, vt probat ratio nostræ sententiæ.

Ad secundum concessa maiori in sensu prædicto, neganda est minor; quod per concursum diuinum non fiat potentia virtualiter similis obiecto, quia esse ei similem virtualiter non est aliud, quàm esse potentem producere expressam, & formalem similitudinem eiusdem obiecti, quod habet per concursum diuinum, per quem etiam determinatur ad operandum circa tale obiectum. Terminatur verò operatio eius ab specie expressa tanquam à termino intrinseco, à quo suppletur extrinseca terminatio obiecti non necessaria, nisi secundum naturalem modum operandi potentiæ. Itaque virtualis similitudo, cùm non sit, nisi virtus ad operandum, non est necessariò constituenda per intrinsecam formam inhærentem potentiæ, sed per auxilium diuinum, quamuis extrinsecum constitui potest.

QVÆSTIO XV.

An sensus errare possit circa proprium sensibile.

195 QVæstionem hanc excitauit definitio sensibilis proprij assignata ab Aristotele capit. 6. huius libri hisce verbis, *Dico autem propriũ quidem, quod non contingit alio sensu sentiri, & circa quod non contingit decipi.* Ex qua definitione sequi videtur nunquam contingere, quod sensus aliquis erret circa sensibile sibi proprium, vt visus circa colorem, vel auditus circa sonum; quod cùm multis experientiis videatur constare oppositum, meritò vocatur in quæstionem, an sensus circa proprium sensibile errare possit: quæ non est intelligenda de errore, aut falsitate formali (quam compositam vocare solent) nam hæc solùm reperitur in formali iudicio intellectus, qui iudicare simpliciter po

ter potest, & vnum attribuere alteri, vel remouere ab eo per modum compositionis, aut diuisionis, quam perfectionem iudicandi non attingunt sensus. Sed intelligitur de errore apprehensionis (si propriè error vocari potest) per quem potentia non apprehendit rem, sicut est in se : sed aliter, & sua apprehensione occasionem errandi tribuit intellectui, vt dum visus apprehendit solem sub parua quantitate : cùm magnam in se habeat.

Et in primis circa vniuersalem sensum quæstionis, an errare possint sensus, vel non; fuit opinio Epicureorum asserentium, numquã omninò errare sensus, cuius meminit Tulius in quæstionibus Academicis, & D. August. lib.8. de ciuitate capit.7.& quam videtur magna ex parte sequi Tertullianus in suo lib. de anima capit. de quinque sensibus. Et probari potest primo, quia sensus omnis apprehendit rem sicut ei repræsentatur per speciem, sed species producitur ab obiecto, & est naturalis imago eius; ergò non potest illud repræsentare aliter, quàm est; & consequenter non potest decipi. 196

Secundo, quia si admittatur error in sensibus, sequitur euidenter admittendum esse in nostris scientiis, imò in principiis earum, & quod maius absurdum est, in fide diuina. Probatur consequentia, quia intellectus noster pro hoc statu, nec notitiam principiorum, nec alicuius scientificæ conclusionis (præsertim philosophicæ procedentis semper ab effectibus ad causas) nec aliquem assensum diuinæ fidei assequi potest, nisi mediis operationibus sensuum; quare si in his admittitur error, necessariò redundabit in fide, in scientiis, atque principiis, & ideò nihil erit certum.

Secunda opinio fuit ex diametro opposita, quæ frequenter adeò errare sensus asseruit, vt nulla sit penitus eis adhibenda fides. Ita senserunt ex Academicis Philosophis nonnulli, aduersus quos libros quosdam scripsit D. August. qui habentur in primo tomo operum eius. Probari autem potest multis experientiis : nàm visus decipitur frequenter, vt circa magnitudinem solis. Et his, qui iterica laborant infirmitate, alba omnia pallida videntur : infirmi etiam amara sentiunt omnia, quare nulla potest certa fides eis concedi.

Tertia opinio videtur medium tenere inter hæc extrema duo asserens. Primum est, circa propria sensibilia raro decipi sensus. Secundum, circa sensibilia cõmunia plus deceptionis admittere. Hæc est expressa sententia Aristot. 2. lib. de anima, text. 161. cuius hæc sunt verba. *Sensus circa proprium quidè est verus, aut quam paucissimum habens falsum, secundo autem eius cui acci-* 197

dunt hæc, & hic iam contingit, vt falsus sit. Sed diuersis modis exponitur à diuersis interpretibus. Et prima expositio est Alberti Magni, 2. lib. de anima, tract. 3. cap. 5. & Apollinar. ibid. quæst. 13. asserentium sensum non posse errare circa proprium sensibile. Probant, quia licet obiectum aliquando appareat aliter, quàm est, nunquam tamen apparet sensui aliter, ac sibi repræsentatur per speciem, imò repugnat aliter apparere: sed iudicans de illo secundum quod sibi repræsentatur, falli non potest: cùm repræsentatio sit naturalis; ergò nec possibile erit errare sensum circa proprium sensibile, nec videtur in quonam error eius possit consistere. Hæc tamen expositio, nec vera esse potest, nec satisfacit difficultati. Primo, quia eadem ratione probatur sensum non posse falli circa sensibile commune, quod constat esse falsum, cùm illud semper cognoscat, vt sibi repræsentatur per speciem ab eo productam, vel modificatam, & repræsentatio sit naturalis. Secundo, quia error consistit in eo, quod aliter cognoscatur obiectum, ac est in se: sed sæpe hoc accidit, vt probant omnes illæ experientiæ pro secunda sententia allatæ; ergò decipitur sensus circa proprium sensibile.

198 Secunda expositio est Simplicij, atque Themistij 2. lib. de anima, cap. 12. quam videtur sequi D. Thom. ibidem lect. 13. & alij; & asserit sententiam Aristotelis cum triplici conditione intellectam esse veram. Prima conditio est, quod organum potentiæ sit benè dispositum: nam defectu huius conditionis decipitur infirmus iudicans amara esse, quæ dulcia sunt. Secunda conditio est, quod medium etiam sit benè dispositum, defectu cuius rubea apparet manus, vel facies, si per intermedium vitrum rubeum videatur. Tertia conditio est debitæ distantiæ; nam si nimia intercedat inter obiectum, & potentiam, decipi solet circa illud iudicans esse alterius coloris: cùm sit in se album. Sed nec expositio hæc satisfacere potest, quia cum his tribus conditionibus sicut non potest errare sensus circa proprium sensibile, sic etiam nec circa commune, quare non erit verum discrimen positum ab Aristotele.

199 Propterea Toletus quæst. 13. huius libri alio modo exponendum esse Aristotelem docet; & expositio eius consistit in tribus. Nam primo asserit sensum circa ratiõé communem proprij sensibilis non posse errare, vt circa rationem coloris, non enim potest visus iudicare coloratum esse, quod nullum colorem habet. Ita docet etiam D. Thom. 1. p. q. 85. art. 6. & rationem eius talem assignat; quia repugnat potentiam versari circa aliquid, quod non contineatur intra latitudinem sui obiecti proprij, vt auditus non potest audire, nisi sonum; sed si sensus

errare t

erraret circa rationem communem proprij sensibilis: versaretur circa aliquid, quod extra obiectum eius est: ergò repugnat errare circa propriũ sensibile sub ratione communi sumptum. Secundo asserit circa sensibilia propria in particulari errare posse, vt circa album, vel nigrũ, vt talia sunt, accipiens tanquam nigrum, quod in se est album. Asserit tertiò circa applicationem proprij sensibilis ad tale subiectum, vel ad talem locum errare posse sensum, sicut errat applicando rubeum colorẽ manui, quam medio rubeo vitro rubeam percipit. Sed nec expositio hæc videtur sufficiens, quia eisdem modis verum est errare posse sensum, vel non errare circa sensibile commune: ergò nunquam erit verum discrimen positum ab Aristotele inter vtrumque. Probatur antecedens, quia circa particularia sensibilia cõmunia, vt circa motum, aut circa quietem constat errare sensum percipiẽs corpus, vt in quiete, quod reuera mouetur. Et similiter in applicatione sensibilis communis ad tale subiectum, vel locum; cùm constet aliquando applicare paruam extensionem rei habenti magnam, vel ad tantum locum, aut spatium extendi, quod ad maius, vel minus extensum est. Et tandem circa rationem vniuersalem sensibilis communis, non potest falli sensus, sicut nec circa rationem communem sensibilis proprij, quia sicut nihil potest visus percipere, quod non sit visibile; ita nihil visibile potest percipere, quod non sit modificatum per commune sensibile, æqua igitur est vtriusque ratio sic sumpta in ordine ad deceptionem sensuum. 200

Omnes istæ expositiones, & singulæ earum plura continent menti Aristotelis, atque etiam veritati consona: sed nulla earum vtramque plenè attingit. Duabus ergo assertionibus propositæ quæstioni respondeo. 201

Prima talis est. *Sensus externi per se loquendo non possunt falli circa sensibilia propria, siue in communi, siue in particulari considerata: sed solùm per accidens.* Circa communia verò etiam per se falli possunt, & multò magis circa sensibilia per accidens. Hanc reperio apud D. Thom. 1. p. quæst. 17. art. 2. in corpore: eam autem sic probo quantum ad priorem eius partem de sensibilibus propriis, sensus respiciunt per se primò adæquatas rationes propriorum sensibilium, tanquam propria, & adæquata obiecta, à quibus speciem accipiunt: ergò habent naturalem, atque intrinsecam proportionem cum eisdem sensibus, & sensus cum ipsis; quare ex hac parte repugnat operationem sensuum deficere à perfectione sibi debita: sed quæcumque deceptio, vel error est maxima imperfectio sensitiuæ operationis; ergò repugnat ex parte proprij sensibilis prouenire, &

consequenter, quod per se circa illud decipiatur. Et ex hoc infero per accidens contingere quemlibet errorem sensus circa
102 proprium sensibile; nempe ex defectu alicuius conditionis, seu accidentis, vel extrinseci ad eam requisiti: & cum medium sit conditio requisita ad sentiendum, ex defectu, aut indispositione eius per accidens decipitur sensus circa proprium sensibile, vt experimur in visu, qui turbato medio circa colores decipitur. Deinde quia bona dispositio organi, in quo residet potentia sensitiua, requiritur ad bonam operationem eius: decipi etiam solet sensus ob aduersam dispositionem organi, vt experiuntur infirmi, quibus cibi omnes amari videntur. Et tandem, quia debita approximatio obiecti requiritur ad eandem operationem eliciendam, quemadmodum ad operationem cuiuslibet agentis approximatio passi circa quod operaturum est, & ideò ex defectu debitæ approximationis errare etiam solet sensus longè ab eo distante obiecto, & existimare album esse nigrum.

Posterior vero pars, quod per se errare possint sensus circa sensibile commune, & facilius multò circa sensibile per accidens, probatur; quia commune sensibile non pertinet per se primò ad sensum, nec conuenit ei ratio obiectiua sensus, nisi ratione proprij, in quantum modus eius est, vnde sequitur nec ab eo speciem sumere sensum: sed à proprio tantùm, nec habe-
103 re essentialem proportionem cum eo. Et hinc est etiam, quòd error circa commune sensibile non tangit entitatem, vel substantiam sensationis: sed quandam modificationem eius, qua variata eadem manet sensatio secundum substantialia, vt quòd Solem apprehendat visus sub pedali magnitudine, aut cum apprehenderet sub tota, quam habet, non lædit, aut variat visionem eius, nisi sola accidentali ratione; & propterea per se dicitur errare posse sensum circa illud: non tamen circa sensibile proprium, quod essentialiter respicit sensus. Sensibile verò per accidens non mouet sensum: sed solum percipitur, quia sensibilium per se subiectum est, non ergò mirum si frequentius circa illud errare contingat sensum.

104 Secunda assertio, *sensus secundum communem modum operandi, quem habent, raro decipiuntur circa sensibilia propria, etiam secundum speciales rationes considerata: circa communia vero frequènter, & multò magis circa sensibilia per accidens.* Hæc est absque dubio expressa sententia Aristotelis, & iste eius sensus; ita vt nec loquatur de solis sensibilibus propriis secundum vniuersalem rationem eorum tantùm: sed etiam secundum speciales, nec loquatur cum limitatione illarum trium conditionum

quas

quas posuit secunda expositio: sed secundum communem modum operandi, quem habent sensus sublata quacumque conditione. Probatur primum ex verbis eius, quæ habentur 2. lib. de anima textu 161. vbi ita ait: *Sensus propriorum quidem est verus, aut quam paucissimum habet falsum :* & paucis interpositis, *quod enim album sit , non est falsus* , & paulo inferius. *Dico autem, vt motus, & magnitudo, quæ accidunt sensibilibus : circa quæ maxime iam est decipi secundum sensum :* euidens est ergò eum loqui de sensibilibus tam propriis, quàm communibus in particulari.

Quod verò non loquatur cum illis limitationibus: sed vt operari solent sensus: probatur primo, ex vltimis verbis relatis, 205 quibus asserit maxime decipi sensum circa communia sensibilia, quod non potest esse verum, si cum illis limitationibus intelligatur, cum quibus cōstat vix, aut nunquam decipi. Imo nec verum esset , quod plus deceptionis haberet circa communia, quàm circa propria : nam seruatis illis conditionibus; ita rarò circa communia, quàm circa propria errat , vt consideranti est manifestum. Et tandem quod secundum communem modum operandi rarò decipiatur circa propria, & frequenter circa sensibilia communia, & per accidens, docet euidens experientia in omnibus sensibus , quam negare nemo potest. Et probatur ex prima assertione , ex qua talis ratio deduci potest : sensus non possunt per se errare circa sensibilia propria; sed solum per accidens, circa communia verò nō solum per accidens: sed etiam per se, vt probatum est in tertia assertione; ergò frequentius errare possunt circa communia , quàm circa propria. Probatur consequentia, quia, quod est per se, frequentius contingit, quàm quod solum est per accidens.

Sed contra vtramque assertionē hanc ita potest quispiā obiicere, si circa proprium sensibile nō potest per se errare sensus, 206 sed solum per accidens ex defectu alicuius cōditionis, vel accidentis extrinseci. Circa cōmune verò etiā per se errare potest, sequitur quod posito sensibili proprio in debita distantia , organo , ac medio benè dispositis nullo modo errare possit circa illud. Et ex opposito adhuc his positis poterit errare circa commune, & vtrūque videtur falsum; primum quidē, quia existente iride in debita distantia, atque etiā collo columbæ percipit lucem pro colore; ergò fallitur circa propriū; circa cōmune verò non videtur, qua ratione possit falli. Respondeò non falli circa propriū, quia si duo illa sint debitè approximata iuxta communem modū operandi sensuū non iudicabit sensus colorē in eis esse: sed lucē, quamuis valdè similem colori secūdum apparentiā, vel certè, si id iudicet rarò illud iudicabit. Circa commune

verò frequenter adhuc errare posse ostendunt motus, & quies.

107 Ex his colligitur falsas esse duas illas sententias extremas in principio quæstionis propositas. Et prior quidem Epicureorum, quod nunquam sensus errant, euidentibus experientiis omnibus manifestis ostenditur falsa: nam gustus infirmi dulciores cibos sentit amaros.

Posterior etiam Academicorum, quod semper errent sensus, & ideò nulla sit eis adhibenda fides, quia sapientibus, & insipiẽtibus notum est sæpissimè sensus percipere res, vt in se sunt, sed veritas cognitionis consistit in conformitate cum re cognita: ergò sæpissimè vera est cognitio externorum sensuum. Probatur etiam ex vtraque philosophia naturali, & morali, quarum principia, & conclusiones aliquam habent certitudinem, experientiæ sensuum innitenti, quod foret impossibile, si semper sensus errarent. Et tandem quia veritas diuinæ fidei habetur etiam mediis sensibus, iuxta illud Christi Ioannis vltimo: *Quia vidisti me Thoma, credidisti.* Et illud etiam Pauli: *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.* Et rursus: *Quomodo credent in eum, quem non audierunt? &c.* ergo non semper errant sensus, quia si semper errarent, nihil certum in fide per cognitionem assequi posset intellectus.

108 Ad primum igitur, & tertium argumentum sententiæ prioris respondeo, satis esse, quod sensus, nec per se vnquam decipiantur circa propria sensibilia, nec etiam per accidẽs frequenter: sed vt plurimum res apprehendant, sicut in se sunt, vt media eorum notitia possit intellectus certam, vt plurimum cognitionem naturalium, & moralium effectuum consequi: nam materia harum scientiarum, & modus abstrahendi ab illa, non semper postulat maiorem certitudinem. Nec tollitur certitudo hæc ex eo, quod per accidens decipiantur sensus, quia non innituntur singularibus sensationibus, vel experientiis: sed vniuersali experimento ex multis singularibus experientiis repetitis collecto, vt docuit Aristot. 2. lib. Posteriorum, cap. vlt. vniuersale verò experimentum fallax esse non potest. Veritas verò diuinæ fidei eisdem experimentis, vt conditionibus iuuatur, eis tamen non innititur, tanquam rationi credendi, vel assentiendi veritatibus fidei, sed testimonio infallibili primæ veritatis reuelantis credenda omnia; quare licet decipiatur aliquando sensus, non propterea poterit esse falsa fides.

Ad secundum argumentum eiusdem sententiæ respondebitur quæstione sequente.

Ad argumentum secundæ opinionis ab experientiis desumptum, respondeo solũ ex eis sequi, quod sensus decipiatur sæpe

circa

circa communia sensibilia, & frequentius circa sensibilia per accidens, circa propria verò nec semper; nec sæpè, sed raro: vt plurimum verò ea cognoscunt sicut in se sunt; quare non sequitur nullam esse eis adhibendam fidem.

QVÆSTIO XVI.

An dum sensus errant, operantur per speciem veri sensibilis, ac si non errarent, vel per aliam diuersæ rationis.

Secundum argumentum postulat quæstionem aliam satis difficilem, & à nemine hucusque agitatam, videlicet, an, dum sensus errat videns apparentem colorem, qui verè lux est, & non color, videat illum per speciem veri coloris, aut per speciem lucis, & ita eiusdem rationis sit talis visio, ac si videret sine errore lucem, vel diuersæ rationis. 209

Et videtur, quod per speciem veri coloris eum videat; primo, quia in tali visione errat: & ideò aliter sibi apparet obiectum, ac in se est: sed non potest ei aliter ac est, apparere, nisi aliter, ac est, repræsentetur ei per speciem, ergò quod ei apparet, repræsentatur sibi per speciem, quia quod ei apparet, id sentit, sed nihil sentire potest nisi media specie; ergò quod ei apparet, nempe color repræsentatur ei per speciem: sed color non potest repræsentari per speciem lucis, cum differat specie à luce; ergò repræsentatur ei per speciem coloris; quare non potest esse talis visio eiusdem rationis, ac si non errans videret lucem. Secundo quia si colorem apparentem videret per speciem lucis, non erraret in tali visione, vt supponimus: probatur apertè, quia speciem lucis non potest ei repræsentari, nisi vera lux, nec videri nisi vera lux, ergò repræsentatio, atque etiam visio essent conformes obiecto, & consequenter nulla esset deceptio, quod cùm sit falsum: necesse est concedere, quod non per speciem lucis, sed coloris videatur. Ideò hanc partem probabilé esse docet noster Fõseca 1. lib. metaph. c. 2. q. 3. sect. 8. 210

Opposita nihilominus sententia tenenda est, *quod in his deceptionibus fiat sensatio per speciem obiecti, vt in se existentis, ita vt dum oculus videt lucem in iride apparentem sibi colorem rubeum, vel alterius speciei, non per speciem coloris, sed eiusdem lucis ea videat, & proinde visione eiusdem rationis cum ea, per quam sine deceptione videretur idem obiectum.* Quod sic probo; colorem illum apparentem, qui verè lux est, videt oculus per speciem, non coloris; ergo lucis. Euidens est consequentia, quia cum obiectum sit vera lux, & appareat color, non potest dari alia species, per quam videatur, nisi lucis, vel coloris. Sed probatur 211

minor,

minor, quod non videatur per ſpeciem coloris primo, quia ſpecies producitur naturaliter ab obiecto exiſtente in rerum natura: cùm euidens ſit obiectum non exiſtens, non poſſe producere ſpeciem ſui, ſed ibi non eſt color exiſtens, à quo producatur; ergò non poteſt produci, niſi à luce, nec poteſt aliud quàm lucem repræſentare. Secundo probatur, quia ſi lux, quæ videtur in iride ſub apparentia coloris propè eſſet, produceret abſque dubio ſpeciem ſui in oculo, per quam videretur tanquam vera lux; ergò procul exiſtens producit eandem ſpeciem ſui in eodem oculo, quamuis imperfectam: quia omne agens naturale magis, & minus approximatum ſemper producit effectum eiuſdem rationis, magis, aut minus perfectum, ſed lux eſt naturale agens reſpectu ſpeciei: ergò à maiori diſtantia producet ſpeciem eiuſdem rationis, ac produceret à minori; longè tamen imperfectiorem, minuſque diſtinctè ſe repræſentantem, per quam fiet viſio eius, licet ſub apparentia coloris.

212 Circa ſolutionem verò argumentorum conſiſtit maxima difficultas præſentis quæſtionis poſita in aſſignanda vera cauſa vniuerſali, ac ſufficiendi erroris cuiuſlibet ſenſus, tam circa ſenſibilia propria, quàm circa communia, atque explicando modo, quo talis ſenſatio erronea fiat, & per quam ſpeciem.

Et prima opinio aſſerit, quod dum ſenſus errat propter organi indiſpoſitionem, ſenſationem elicit per ſpeciem veri ſenſibilis, in eo autem errat: quod ſenſibile verum applicat ſubiecto, cui non conuenit, vt dum infirmus amara ſentit omnia, elicit ſenſationem veræ amaritudinis, & per ſpeciem eandem amaritudinem repræſentantem, & ex hac parte non accidit error, ſed ex applicatione veræ amaritudinis ad alienum ſubiectum, in quo reuera non eſt, nempe ad cibum verè dulcem. Quo autem modo fiat, vt cibus dulcis imprimat ſenſui ſpeciẽ amaritudinis; inde euenire docent, quod ſenſorium infirmi eſt affectum humore bilioſo, & eius ratione amaritudine, quam imprimit cibo dulci, eum inficiens, cibus autem dulcis eo humore infectus verè amarus fit, & ideò habet vim imprimendi ſpeciem veræ amaritudinis, per quam ſentitur amarus. Et ſi dicas talem ſenſationem non poſſe eſſe falſam; quia id quod ſentitur amarum per ſpeciem veræ amaritudinis, verè eſt amarum; ergò ſentitur ſicut eſt, & proinde vera ſenſatione. Reſpondent adhuc eſſe ſenſationem falſam, quia cum cibus non ſit verè amarus, niſi ſecundum quid, hoc eſt, ſecundum eam partem,

213 ſecundum quam afficitur humore bilioſo, guſtus tamen iudicat eum amarum ſimpliciter, & ideò aliter de eo iudicat, ac eſt in ſe, quod eſt falsò iudicare. Hæc tamen ſententia nec in guſtu

poteſt

potest esse vera, nec in aliis sensibus. Ostendo primum; quia gustus non iudicat, imò nec potest iudicare de obiecto, nisi per speciem quam ei imprimit, & ideò nec potest iudicare cibum secundum omnes partes esse verè amarum, quia non imprimit ei speciem veræ amaritudinis, nisi secundum priores partes infectas humore illo, non secundum alias: vnde sequitur nec elicere falsam sensationem: Probatur consequentia, quia de parte illa infecta, quam tantùm cognoscit per speciem veræ amaritudinis, non est falsum esse amaram, sicut sentitur: de cæteris verò non infectis, non potest ferre iudicium: cùm non recipiat ab eis speciem: ergò nullo modo verum est, quod in tali sensatione erret, vel falsum habeat iudicium. Secundo quia vel sensorium infirmi infecit cibum producendo in eo veram amaritudinem, vel solùm ei applicando aliquam substantiam, in qua vera amaritudo cum humore illo bilioso inhæret, vt saliuam, vel quid aliud, per quam euidens est non posse penetrare omnes eius partes, & ideò nec eas inficere, sed superficiales tantùm; quare nec omnes poterunt imprimere eidem sensorio speciem veræ amaritudinis, aut per eam sentiri, sed imprimENT speciem propriæ dulcedinis, & per eam sentientur; quare non sentientur amaræ, quod patet esse experientiæ contrarium: si verò dicatur veram amaritudinem producere in toto sensorio infecto; 214

Probatur falsum esse ex duobus: ex priori quidem, quia sapor est secunda qualitas, sicut albedo, & cæteri colores, & ideò non est productiua sui similis per alterationem, sed solum speciei intentionalis; ergò falsum est, quod producat aliam amaritudinem in cibo; & iam, quod eam produceret, necesse foret per realem alterationem eam producere expellendo dulcedinem contrariam ab eodem cibo, sed alteratio inter contraria est successiua; ergò non potest dari in primo instanti, quo cibus tangit sensorium, sed immediatè post; datur verò in eodem instanti productio speciei intentionalis eiusdem cibi in eodem sensorio: cùm sit instantanea; ergò prius imprimet cibus speciē propriæ dulcedinis per eam, quàm in se recipiat veram amaritudinem per alterationem; quare prius sentietur per speciem dulcedinis, quàm veræ amaritudinis: falsum igitur est, quod per speciem veræ amaritudinis fiat semper sensatio cibi ab infirmo. Quod euidentius adhuc conuinci potest, quia si totum cibum per amaritudinem ei impressam inficeret, & ideò in toto sentiret veram amaritudinem, nunquam sensus infirmi deciperetur: cùm semper amarum sentiret id, quod re vera amarum est, vt ab eo sensatum. 215

Sed,

Sed, quod modus iste,nec sit vniuersaliter verus in aliis sensibus, nec possit per eum explicari deceptio eorum, probatur (nisi ego fallor) euidenti ratione; quia dum visus propter eandem indispositionem organi decipitur, obiectum verè album tanquam pallidum iudicans, vt contingit his qui laborant iterica infirmitate (quam Hispani vocamus *Tiricia*) impossibile est talem sensationem falsam, fieri per speciem veri palloris: cùm nullum sit obiectum verè pallidum, à quo imprimatur; 216 nec possit ab obiecto albo imprimi, vnde nec potest eo modo explicari falsitas talis sensationis.

Nostra igitur sententia vniuersalis est; *quod dum sensus decipiuntur, siue circa communia sensibilia, siue circa propria, non fit sensatio per speciem apparentis sensibilis, sed veri, aliter tamen apparentis, ac in se est, atque etiam aliter ac per speciem repræsentatur & in hoc consistit deceptio.* Gratia exempli, dum omnia apparent pallida visui iterico, non videt ea per speciem palloris, sed albedinis, vel alterius coloris, quem intuetur,& à quo speciem recipit, propter indispositionem tamen organi, id quod verè album est, & cuius speciem habet, & per quam operatur circa illud, apparet sibi pallidum. Itaque obiectum, quod sentitur, album est: & per speciem albedinis sensorio impressam sentitur, & operatio ipsa verè est sensatio albedinis, sed sensui sic indisposito apparet sub ratione palloris, & ideò falsò iudicanti (eo modo, quo iudicare potest) esse pallorem, & in hoc iudicio apparenti consistit falsitas, quia iudicat sensus de obiecto, aliter ac in se est, applicans ei pallorem, quem non habet, & tota causa falsi iudicij est indispositio organi, quæ facit, vt vera albedo per speciem propriam repræsentata sensui indisposito, appareat ei, ac si esset pallor; 217 & ratio huius apparentiæ est, quia sensus sic dispositus, vel ad magnam distantiam recipiens speciem, vel per turbatum medium, adeò imperfectam, vel adeò imperfectè eam recipit, vt per eam non distinguat lucem à colore, vel dulcedinem ab amaritudine, sed vna pro altera recipiat,eamque applicet subiecto eam non habenti, sed potius oppositam. Nec ad hanc deceptionem est necessaria species obiecti apparentis; imò nec possibilis naturaliter: cùm non existat, vel non sit præsens,& eo ipso, quod daretur in sensu, non posset per illam falsam elicere sensationem, quia per illam non iudicaret album esse pallidum, in quo consistit falsitas,sed verum sentire pallidum, cuius speciem habet,& per quam ipsum percipit esse pallidum, quod verissimum est. Et modus iste explicandi deceptionem in sensu similis est modo, quo intellectus decipitur. Nam per species

species veri hominis, ac veri lapidis iudicat hominem esse lapidem, & in tali iudicio decipitur attribuens, vel applicans homini verum significatum lapidis, quod ei non conuenit, eo quod ei apparet conuenire, & apparentia hæc est tota ratio deceptionis; quod verò intellectus efficit per iudicium verum, atque perfectum, sensus efficit per imperfectum, & quasi inchoatum, aut virtuale, quod non est difficile intelligere, 218

Et ex hac doctrina facile soluuntur argumenta pro opposita parte. Nam ad primum concedendum est, quod dum sensus errat, aliter ei appareat obiectum ac in se est, sed negandum, quod repræsentetur ei per speciem aliter, ac in se est, non enim apparet sensui aliter ac in se est propter indebitam repræsentationem speciei, sed ratione alicuius extrinseci, videlicet maximæ distantiæ, aut indispositionis organi, vel medij, in quibus species eius recipitur: nam licet species repræsentet obiectum, vt est in se, sed recepta in organo indisposito non potest causare cum potentia sensationem, nisi cum illa imperfectione apparentiæ obiecti diuersi. 219

Ad secundum negandum est antecedens, quantum ad illam partem, quod si videatur lux apparens color per speciem lucis, non possit visus errare circa illam, quia licet per speciem repræsentetur, imperfectè tamen, quia ad maximam distantiam producta est, atque etiam propter maximam distantiam non potest visus per illam distinguere lucem a colore, sed potius iudicat esse colorem. Et vniuersaliter loquendo maxima distantia, vel indispositio organi, aut medij sufficiens causa est, vt sensus non distinguat inter diuersa obiecta, aut opposita, sed vnum pro alio accipiat, hoc est, sub apparentia eius, & ideò aliter ac in se est. Quod verò de gustu infirmi afferebat 220 illa sententia veram amaritudinem sentire, falsum est, quia licet humor biliosus aliqua ex parte cibum inficiat, non imprimit ei veram amaritudinem, quam non habet, sed infectio illa solum inducit in quibusdam partibus eius dispositionem impedientem rectam sensationem naturalis dulcedinis. Vnde nec facit, quod partes illæ cibi infectæ producant speciem veræ amaritudinis, sed solùm, quod per speciem dulcedinis impressam, non valeat sensus dulcediné repræsentatam percipere, nec eam ab amaritudine distinguere, sed tanquam veram amaritudinem eam apprehendere, & ita falsam habere apprehensionem.

***

CAP.

CAPVT VII.

De visu, visibilibus, ac medio, perspicuo, ac lumine.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Cuius igitur est visus, hoc est visibile, visibile autem est, & color, &c.

Breuis expositio textus.

1 POst tractatum de sensibus in communi, ac modo operandi eorum, incipit iam Aristoteles agere de eisdem in particulari, & incipit à visu, tanquam à perfectissimo omnium; quod ex tribus probari potest, videlicet ex perfectiori organo, quod pro perfectiori absque dubio potentia natura ipsa constituit, & maiorem eius perfectionem ostendit oculorum compositio omnibus manifesta. Ex perfectiori etiam obiecto, sub quo lux comprehenditur, quæ est omnium qualitatum naturalium perfectissima, & perfectissimis corporibus, atque incorruptibilibus conueniens, nempe cœlestibus sub eodem obiecto visus eius ratione comprehensis. Et tandem ex modo operandi perfectissimo, & valde simili intellectuali, quæ omnia ex eiusdem capitis expositionibus constabunt. Intentum igitur Aristotelis in capite isto est explicare naturam potentiæ visiuæ. Diuisio autem bimembris, nam in priori parte de obiecto eiusdem potentiæ, & eorum quæ sub se comprehendit, differit, in posteriori verò quodnam, & quale sit medium videndi explicat.

2 Principio igitur adæquatum obiectum visus esse ait visibile, hoc est, quod videri potest, sub quo non solùm omnes colores, sed lucem, & quæuis alia lucem, vel splendorem participantia comprehenduntur, vt putrefacta quædam ligna, quorundam piscium squamæ, & id genus alia. Vt autem singulorum visibilium naturam explicet, agit in primis de colore, quem tali definitione explicat color est, *Motiuus perspicui in actu*, quid autem perspicuum sit, his verbis explicat, vt definitio coloris innotescat: *Perspicuum autem dico quod est quidem visibile, non autem secundum se visibile, vt simpliciter dicam, sed per externum colorem*, vt aër, inquir, & aqua. Nomine autem externi coloris lumen intelligit quia in ordine ad visum cum colore communicat, nec aliter potest intelligi color in eadem explicatione, quia neque aër, neque aqua colorem alienum suscipiunt, & tamen perspicua esse docet; ergò per externum colorem lumen intelligit ab extrinseco eis prouueniens. Quod etiam probatur

effica

efficaciter,quia definiens statim lumen,inquit esse : *Actum perspicui, vt perspicuum est*, sit autem actu visibile per lumen ; ergò dum dicit perspicuum esse visibile per externum colorem : lumen potius nomine externi coloris intelligit, non verum colorem. Quod satis apertè insinuauit statim post definitionem luminis declaratam, his verbis : *Lumen autem, vt color est perspicui, &c.*

Deinde, quia in explicatione perspicui colorem pro lumine posuit,& idem lumen est præcipuum visibile,definit lumen hoc modo : *Lumen est actus perspicui, vt perspicuum est*, ac si diceret albedinem esse actum albi,vt album est,sicut enim albedo constituit corpus actu, & formaliter album, ita lumen constituit corpus, in quo recipitur perspicuum, hoc est, illustratum, aut splendens. Dixit verò lumen esse actum perspicui, vt perspicuum est;quia duplex est perspicuum,actu,vel potentia; perspicuum potentia dicitur omne corpus capax lucis, etiam si illam non habeat : actu verò perspicuum non est, nisi sit luce perfusum,seu illustratum,vt perspicuum in potentia est aër tenebrosus,perspicuum actu,dum illuminatus est. 3

Ex quibus colligit falsam esse sententiam Empedoclis, & aliorum asserentium lumen esse corpus. Quod probat triplici argumento : primo, quia cum euidens experientia nos doceat lumen peruadere totum aërem, hoc est, per omnem dimensionem eius se diffundere, si lumen esset corpus, euidenter sequeretur se penetrare cum corpore diaphano,in quo recipitur, penetratio autem corporum naturaliter est impossibilis. Secundo quia tenebræ opponuntur lumini, tanquam priuatio eius, sed oppositio priuatiua est inter priuationem, & habitum,seu formam circa idem subiectum ; ergò lumen forma quædam est. Falsum igitur est, quod sit corpus, nam corpus substantia est,& non forma in corpore alio recepta. Et tandem, quia si lumen esset corpus,localiter moueretur,dum se diffundit per medium, sed motus localis:cùm sit ex propria natura successiuus necessariò fit in tempore : ergò illuminatio totius medij à sole facta per se, & necessariò fieret successiuè, & in tempore contra euidentem experientiam,quia videmus luminosum in medio spatio positum in momento ipsum illuminare,& etiam contra rationem, quia lumen contrario caret, & propterea non potest per se produci in tempore. Nec satisfacit (inquit) huic argumento Empedocles asserens, breuissimo quidem tempore, & ideò imperceptibili per sensum lumen percurrere totum medium, & ideò videri in instanti diffundi. Quia licet breue spatium fortè posset imperceptibili tempore percurrere, sed ma- 4 5

gnum adeò, quale est interuallum ab Oriente in Occidentem, repugnat pertransire, nisi in mora temporis sensu perceptibili, quare non posset nos latere successio talis motus. Præter colorem verò, & lumen quædam alia esse ait visibilia per se, vt fungos, cornu, capita quædam piscium, squamæ, & oculos cati. Et hæc quidem non sunt visibilia sicut color; qui non potest videri sine aduentitio, aut externo lumine, quo illuminetur medium, sed per se, hoc est, non per extrinsecum lumen necessariò in medio præsuppositum videri possunt: quod patet experientia: cùm in tenebris videantur. Vnde falsam esse ait Democriti sententiam asserentem medium corpus inter obie-
6 ctum, & potentiam quantumlibet diaphanum impedimento nobis esse ad videndum, quare, inquit, si interuallum inter cœlum, & terram existens vacuum foret, longè melius videremus, ita vt vel formicam in cœlo existentem possemus distinctè visu percipere. Falsam verò probat esse hanc sententiam, quia non potest fieri visio nisi immutato oculo ab obiecto, sed non potest immutari ab eo, nisi species transeant per medium, quia sensibili supra sensum posito non fit sensatio: ergò non posset per vacuum fieri visio, & hæc est sententia totius capitis.

TRACTATVS DE NATVRA, ET RATIONE VISIuæ potentiæ, ac de organo, vel sensorio eius, colore, & lumine, ac cæteris ad actum, & obiectum eius pertinentibus.

QVÆSTIO I.

An color sit qualitas diuersa à lumine, & quæ sit propria ratio eius.

7 DE natura, & diuersitate colorum libellum quendam composuit Aristoteles inter opera eius relatum post Metaphysicam, quamuis Theophrasto potius, vel alteri eius expositori antiquo tribuendū omninò esse censeant nonnulli ob aliquam styli diuersitatem. De eisdem etiam disserit (quamuis obscurè satis, vt solet) in lib. de sensu, & sensibilibus, cap. 3. per totum, Vbi refert primam opinionem Pythago-

Pythagoreorum asserentium colorem esse ipsammet extremam superficiem cuiuslibet corporis. Quod hoc arguméto probant; color ex propria natura diuisibilis est, sed sola quantitas est per se diuisibilis; ergò color quantitas esse debet,& non est corpus, nec linea,vt per se patet; ergò superficies, non quæcunque, sed extima,vel extrema corporis,nam hæc sola visibilis est.

Secunda opinio non distinguit colorem à lumine, sed asserit 8 lumen ipsum,prout receptum in corpore opaco,prę\sertim mixto colorem esse:iuxta diuersitatem verò dispositionum eiusdem corporis,diuerso modo apparet,& vt apparens tanquam disgregatiuum visus vocatur albedo, apparens verò sub aliis formis induit nomina aliarum specierum coloris. Itaque absente lumine nullus est color in corporibus, neque albedo, nec nigredo; sed eo adueniente fiunt omnes, hoc vel illo modo diuersi, iuxta diuersum modum,quo lumen ipsum recipitur in corporibus opacis.Ita sensit Plato in Timęo,ita etiam omnes ferè.Arabes,Auempace,vt citat Comment.2. libro de anima,comment. 65.Auicenna 6.lib.naturalium,part.3.capite 2.vbi citat Alpharab. Alphrodis.lib.1.naturalium quæstionum, quæstio.1. capit. 2. & eadem videtur fuisse sententia Alberti Magni, in libro de sensu, & sensibili tractatu 2. capit. 1. vbi existimauit colorem duo importare; vnum quidem tanquam materiam, nempe 9 qualitatem secundam ortam ex mixtione primarum,aliud verò vt formam, nempe lumen, vnde extincto lumine per absentiam luminosi (inquit) non permanere colores formaliter, & ita colorem formaliter sumptum idem esse cum lumine. Imò etiam D. Thom. 2. lib. de anima lectione 14. ad finem, vbi sic loquitur de colore, *color nihil aliud est, quàm lux quædam quodammodo obscurata ex admixtione corporis opaci.* Probatur hæc sententia primò ex definitione pespicui tradita ab Aristotele capite præsenti textu 68.his verbis: perspicuũ autem dico *quod est visibile per externũ colorem*,sed constat esse visibile per lumen ex ipsomet Aristotele statim definiéte lumen *quod sit actus eiusdem perspicui, vt perspicuum est:* ergò putauit Aristoteles idem esse colorem,& lumen:Probatur consequentia,nam alioqui non 10 posset definitio perspicui omnibus perspicuis conuenire, cum plura eorum nullum alterum colorem externum habeant præter lumen,vt aër,aqua,cœlum, & id genus alia. Prior verò definitio coloris hoc etiam loco assignata,ita ait,color est:*Motiuus perspicui in actu*sed hæc definitio conuenit lumini;ergò non distinguitur ab eo color.Minorem sic probo; lumen solis videtur per aërem illuminatũ,quod constat esse perspicuum actu: ergò producit speciẽ sui in eo,sed hoc est eum mouere,quia non alio

modo eum mouet color, nisi producendo in eo speciem sui transeuntem ad oculum, vt per eam videatur; ergò lumen est motiuum perspicui in actu, & proinde non distinguitur à colore. Et tandem ex posteriori definitione coloris tradita in libro de sensu, & sensibili, cap. 3. sic inquiens, color quippe erit,
11 *Perspicui in corpore determinato extremitas.* Ex qua sic arguo, corpus terminatum, seu determinatum est corpus opacum, in quod terminatur visio: nam corpus purè diaphanum, vt aërem videre non possumus, nisi in aliud corpus opacum terminetur visio; ergò color iuxta hanc definitionem est extremitas huius perspicui densi, vel opaci terminantis, seu determinantis visionem, sed constat hoc perspicuum esse tale per lumen in extremitate eius, hoc est, in superficie extrema receptum, per quam vt sic illuminata videtur; ergò color erit extremitas eiusdem perspicui sic illuminati, & proinde erit lumen ipsum ratione cuius illuminatur, & visibile est idem corpus.

Probatur deinde ratione; primo, quia lumen facit colores omnes actu visibiles; cùm ipsi solum sint visibiles in potentia: ergò est actus, & forma eorum, & consequenter colores ipsi formaliter sumpti erunt idem, quod lumen. Euidens est consequentia, & antecedens expressum apud Aristotelem 3. lib. de anima textu 18. his verbis: *Quodam enim modo, & lumen facit potentia existentes colores, actu colores.* Quod etiam cecinisse vi-
12 detur Poëta 6. lib. Æneidos, dicens: *Rebus nox abstulit atra colorem*, atque etiam Ecclesia in quodam Hymno: *Rebúsque iam color reddit, vultu nitentis sideris.* Secundo, quia eiusdem prorsus rationis sunt colores, qui videntur in iride, atque etiam in collo columbæ, cum his, qui videntur in cæteris corporibus, vt docet experientia visus, sed de illis constat esse lumen in nube, vel alio corpore refractum: ergo, & cæteri colores lumen erunt.

Secunda opinio *distinguit duplicem colorem, verum, & apparentem; & hunc non esse distinctum à lumine censet, illum verò specie distingui.* Ita omnes ferè interpretes Aristotelis in commentariis huius capitis. Et est communis, & vera, sed primo decla-
13 randa est; deinde probanda; Declaratur autem hoc modo. Veri colores sunt secundæ qualitates resultantes ex permixtione primarum, atque adeò ex certo temperamento mixti, vt docet Aristotel. in lib. de coloribus, capit. 1. 2. & 3. atque etiam in lib. de sensu, & sensibili, cap. 3. & hinc est, quod cum temperamentum mixtorum causa intrinseca sit, & ferè semper stabilis verus ipse color ab intrinseca causa proueniat, & ferè semper sit qualitas permanens, apparens verò ab extrinseca causa prouenit, à qua dependet, etiam in conseruari, & ex eius motu,

motu, vel mutatione, atque ex facili variatione alterius extrinseci facile variatur, ex sola enim reflexione radiorum lucis causatur, quæ refractio cum dependeat ex situ, & dispositione corporis opaci, circa quod fit, atque etiam ex præsentia corporis luminosi, & hæc facile mutentur, atque etiam luminosum facile moueatur, ita etiam apparentes colores non solum facile mutentur, sed facile dispareant. Non tamen dicuntur, apparentes, quia non habeant veram entitatem, sed quia cùm vera entitas eorum sit lumen ipsum, habent tamen apparentiam colorum, & diuersorum colorum, ex diuersa reflexione lucis. Vnde experimur ex tali modo reflexionis lucis in corpore opaco apparere in eo colorem album, ex alio verò rubeum & ex alio viridem, & ex remissione eiusdem lucis refractæ apparere nigrum colorem. Itaque dicimus hos colores apparentes esse lumen ipsum diuerso modo refractum in corpore opaco; quare non distinguuntur inter se specie, à veris verò coloribus specie distinguuntur, non ita vt color sit genus ad veros colores, & apparentes, quia non habent vniuocam conuenientiam cum eis, sed analogicam tantùm; nam licet veram habeant entitatem lucis, solam tamen similitudinem, & apparentiam colorum, & ideò dicuntur colores per attributionem ad veros colores; & propterea non distinguntur specie ab eis sub genere immediato coloris, sed sub alio superiori qualitatis, in quo conueniunt veri colores cum lumine. 14

Nostra igitur sententia sic explicata, Probatur testimonio Arist.qui capite præsenti diuersis definitionibus definit, vtrumque:nam colorem esse ait:*Motiuum perspicui in actu*, lumen verò, *actum eiusdem perspicui*; ergò color præsupponit lumen in subiecto, per quod idem subiectum fiat perspicuum actu, & ipsum mouere possit producendo in eo speciem propriam Gratia exempli,aër secundum se est perspicuum in potentia, quem proinde non potest mouere color producendo in eo speciem, nisi prius fiat perspicuum actu; fit verò perspicuum actu per lumen in se receptum;ergò color ex propria ratione præsupponit lumen in subiecto; quare necesse est, quod sit qualitas realiter,atque essentialiter distincta ab eo.Et si dicas lumen etiam esse motiuum perspicui in actu, quia si aër aliquantulum sit illuminatus, moueri potest ab aliquo luminoso per productionem specierum, & ita videri per tale medium. Respondeo res distinguendas esse ex his, quæ eis conueniunt per se, non ex his, quæ conueniunt per accidens, color igitur per se habet mouere perspicuum actu, nec potest illud actu perspicuum 15 16

constituere; lumen verò per se illud constituit perspicuum in actu; quare per se habent rationes distinctas. Vnde per se color quicumque intensus, vel etiam remissus præsupponit lumen in subiecto, lumen verò non præsupponit per se colorem, neque etiam aliud lumen, sed per se solùm præsupponit perspicuum in potentia, & illud constituit in actu formali; quare non habet per se, quod sit motiuum perspicui in actu, sed quod illud constituat in actu. Contingit verò per accidens, quod factum iam perspicuum actu per lumen remissum, moueatur ab intensiori, quod non tollit distinctionem eius à colore ex rationibus per se, ac propriis per definitiones explicatis desumendam. Capite etiam de Qualitate in prædicamentis, docet expresse Aristoteles, colores esse passibiles qualitates tertię speciei habentes contrarium, & 7. lib. Physicor. terminare per se motum alterationis, constat autem lumen non terminare motum per se, quia contrario caret, & ideò per se producitur in instanti, veri autem colores per se successiuè; ergò diuersa qualitas est color à lumine ex mente Aristotelis.

17 Probatur deinde ratione, quia lumen contrario caret, & solùm habet oppositionem priuatiuam cum tenebris, conuenit etiam incorruptibilibus corporibus, & perfectissima omnium qualitas est habens virtutem producendi calorem, & omnes fere primas qualitates elementorum; veri autem colores contrarij sunt, vt albedo, & nigredo: quibus nihil horum conuenit; ergò realiter, atque essentialiter distinguuntur à lumine. Secundo colores distinguuntur specie inter sese, vt albedo, & nigredo, & permanent absente, vel extincta luce; absurdum est enim dicere veros omnes colores extingui abscedente sole, aut quouis alio luminoso, & eisdem aduenientibus de nouo produci, sed lumina omnia sunt eiusdem speciei, & dependent in conseruari à præsentia luminosi, eoque absente extinguũtur prorsus in medio; ergò dubitari non potest, quòd præter lumen dentur veri colores, qui sint qualitates realiter, & specie distinctæ ab eis.

18 Vt respondeamus argumentis oppositæ sententiæ exponendæ in primis sunt tres illæ definitiones perspicui, & coloris Aristotelis, vt intelligatur nihil continere contra nostram sententiam. Prima est definitio perspicui, quod asserit esse visibile per externum colorem, nomine autem coloris lumen intelligit, vt explicui, atque probaui in expositione textus; quare ex hoc non sequitur colorem esse lumen, nisi per quandam similitudinem, quia sicut corpus coloratum dicitur visibile per colorem superuenientem accidentaliter, sic perspi

perspicuum dicitur visibile per lumen ei ab externo luminoso proueniens accidentaliter; colorem ergò sumit Aristoteles in hac parte sub communissima ratione ad verum colorem,& lumen,non sub propria, nec definit omne perspicuum:cùm constet perspicua quædam esse visibilia per internam lucem vt ignem,& semper esse talia actu,sed ea tantùm,quæ non semper in actu sunt:sed aliquando in potentia, & hæc fiunt in actu per lumen externum. Expositio secundæ definitionis,quæ est prima coloris,ex doctrina nuper tradita constat: atque ex ea realis,atque essentialis distinctio coloris a lumine.Illud tamen adnoto,quod perspicuum in hac definitione non sumitur vniuersaliter pro quocumque: sed solum pro diaphano, aut transparente, quod potest esse medium visionis: nam multa sunt perspicua,quæ ob densitatem medium videndi esse non possunt,de quibus certum est,non posse à colore moueri.Quare in duabus definitionibus coloris, & in definitione luminis tribus modis sumit Aristoteles perspicuum,magis,& minus vniuersaliter,in definitione quidem luminis pro quocumque, quia cuiuscumque potest esse actus; nam quodcumque est capax luminis: in prædicta verò definitione coloris,pro eo tantùm, quod mediū videndi esse potest:& in posteriori definitione eiusdem coloris mox explicanda solùm pro perspicuo per se terminato, vt dicemus, & nisi diuersi isti modi accipiendi perspicuum distinguantur, impossibile erit has definitiones intelligere. Præter has verò tres acceptiones perspicui adhuc secundum aliam distinctam definit illud Aristoteles, vt nuper in eius definitione adnotauimus,quod etiam si non aduertatur,non erit intelligibilis illa eius definitio. Nec vitio tribui debet Aristoteli,quod diuersis acceptionibus perspicui vtatur, quia necessarium fuit ad naturam luminis, & coloris, atque etiam ipsiusmet perspicui commode explicandam. 19 20

21 Altera denique definitio coloris obscurissima est; quare licet in eius expositione desudauerint recentiores interpretes, nescio an sensum eius, mentémque Aristotelis attigerit. Germanum igitur sensum Aristotelis eruere, nisi ex contextu capitis impossibile est, quod semel,& iterum attentè percurrens, simúlque egregiam commentationem D. Thom. hoc modo declarandam esse censeo. Eo in primis tanquam certo fundamento præsupposito, quod in definitione hac non sumit colorem Aristoteles,prout est secunda qualitas ex mixtione primarum orta: sed in quantùm rationem visibilis habet, quamuis priorem illam rationem tanquam fundamentum posterioris, à quo oritur, ibidem quoque explicet.

22 Hoc ſuppoſito duplicia corpora diſtinguit,quædam quidem interminata, quæ ſicut ex ſe non habent terminum ſuæ extenſionis,vel difficile eum habent, niſi alieno terminentur, vt patet de aëre,igne,& aqua,ita nec habent determinatam partem, vel terminum in ordine ad viſum,per quem videantur: ſed vel ſecundum totam profunditatem penetrari poſſunt per viſum, vel certè ſecundum magnam partem eius, & adhuc indeterminatam, cuius non eſt à nobis aſſignabilis terminus, vel extremum,& ſi omninò careant termino,vel extremo, per quod
23 videantur, vt aër, & ignis elementaris,videri non poſſunt,niſi per aliquod corpus opacum terminetur viſio eorum, ſi verò magna tantum ex parte extremo per quod videantur; careant, non indigent corpore opaco pro termino extrinſeco ſuæ viſionis: ſed ſufficit ſibi naturalis denſitas, quam habent ad eam terminandam, quia eius ratione viſus non poteſt omnem eorum profunditatem peruadere, aut penetrare,& talia ſunt corpora magna ex parte transparentia; non tamen omninò ob denſitatem, vt vitrum, chriſtallum, & lapides quidam, atque etiam ſtellæ, & id genus alia. Alia ſunt corpora, quæ ſicut propriis extremis ſuæ extenſionis materialiter terminantur, ſic etiam in ordine ad viſum per propria extrema ex ſe determinata videri poſſunt,hoc eſt,per ſuperficiem extremam; nam licet in profunditate etiam viſibilitatem habeant:non poſſunt per eam videri nimia eorum denſitate, & opacitate impediente, & quaſi eam ſuffocante, & talia ſunt corpora nimis denſa, & omninò opaca,hoc eſt, nulla ferè ex parte tranſparentia.

24 Secundo adnotat D. Thom. perſpicuitatem (quæ non eſt aliud quàm capacitas lucis) diuerſos habere gradus in corporibus; & ideò diuerſis modis ſumi ab Ariſtotele iuxta illos diuerſis locis; primus, ac perfectiſſimus gradus tribuitur corporibus omninò diaphanis, aut tranſparentibus, & inter hæc primum locum perfectionis obtinent corpora cœleſtia; deinde ignis, & aër, multo verò inferiorem aqua ob denſitatem, his verò ſuccedunt corpora illa magna ex parte tranſparentia, vt vitrum, criſtallum & tandem corpora omninò opaca, qualia ſunt mixta omnia ex elementis compoſita, quæ ex ea parte, qua participant perſpicuis elementis, nempe igne, aëre, & aqua, aliquam perſpicuitatem habent, maiorem,vel minorem, ſecundum quod plus habent de his elementis, & minus terreſtria ſunt.

25 Ex his patet iam ſenſus definitionis: qui talis eſt, color eſt extremitas perſpicui non cuiuſcumque: ſed per ſe terminati in ordine ad viſum, vt excludantur diaphana non per ſe terminata

minata in ordine ad visum: sed per extrinsecum corpus opacum, atque etiam vt excludatur lumen, quod ex propria ratione non respicit extremitatem corporis determinatam: sed indifferenter quodcumque perspicuum & quamlibet eius dimensionem, ac dimensionis partem tanquam actum formalem eius: hoc est, constituendo illud actu, & formaliter perspicuum; & ideò definitur, quod sit: *actus perspicui, vt perspicuum est.* Itaque lumen, & color adhuc in ordine ad extremitatem perspicui valdè differunt per diuersum modum eam recipiendi: nam licet vterque sit in ea, lumen quidem constituendo eam actu, & formaliter perspicuam, sicut constituit perspicuum totum corpus diaphanum, & quamlibet eius partem, nullam verò efficiendo terminatam, per quam videatur totum; quare non est in extremitate tanquam in per se terminante visionem, quod constat habere colorem, & in hoc consistere rationem eius, vt per hanc definitionem explicatur, & in qua non accipitur perspicuum prout commune quid ad perfectè, & imperfectè perspicuum, qualia sunt diaphanum, & opacum, & multò minus pro perspicuo perfecto, quale est solum corpus diaphanum: sed pro imperfecto tantùm, nempe pro opaco habente aliquam participationem perspicuitatis ex propria permixtione elementorum, qua constat, & ad hanc rationem perspicui imperfecti determinatur, per vltimam particulam, nempe corporis per se terminati. Et ita exposita definitione constat per eam optimè explicatam esse ab Aristotele naturam coloris, vt ordinatur ad visum, & à lumine, ac cæteris distingui. Cuius sensus talis est, color est: *Extremum perspicui per se terminati in ordine ad visionem.* Definitur autem per extremum perspicui tanquam per subiectum loco generis positum, quod per aliam particulam, per se terminati, determinatur ad imperfectissimum perspicuum, & distinguitur à lumine, & cæteris. 26

Ad 1. argum. respondeo, negando vtramque partem antecedentis, nempe, quod lumen cõstituat colores actu visibiles tanquam forma eorum; constat enim ex verbis expressis huius capitis eos habere in se causam visibilitatis; & ideò esse per se visibiles, vt omnes ferè interpretes docent. An verò lumen tanquam conditio necessaria ex parte ipsorum compleat hanc rationem visibilitatis, vel solùm sit necessarium ex parte medij: inferius explicabitur, atque etiam comparatio eiusdem luminis cum intellectu agente constituta ab Aristot. in 3. lib. Sensus verò vtriusque testimonij in eodem arguméto adducti est, noctem quidem colores abstulisse, vel diem eos restituisse in or- 27

dine ad actum videndi, in quantum extincta luce aufertur conditio requisita, vt videantur, nempe dispositio medij, & species eorundem colorum in eo existentes, sine quibus videri non possunt, & per lumen diei restituuntur.

Vltimum argumentum solutum est ex doctrina tradita. Et ad formam eius neganda est maior, quod idem sint colores veri, & apparentes in ordine ad visum: nam licet in communi ratione visibilis conueniant, distinguuntur tamen in propriis naturis per definitiones explicatis ab Aristotele, & in multis aliis à nobis adductis.

QVÆSTIO II.

An lumen sit qualitas naturalis, & physica, vel intentionalis tantùm.

28 QVamplura lucis encomia afferre possemus, quibus disputatio de natura eius illustrior fieret: sed breuitatis studio ea omittimus, præsertim cum à Conimbricensibus nostris, non minus copiosè, quàm eruditè tradantur 2. lib. de cœlo, & mundo, cap. 3. quæst. 5. art. 2. Vt autem ad propositam quæstionem veniamus, præsupponendum est iuxta communem sententiam perspectiuorum, quam affert, & approbat D. Thom. quæst. 9. de veritat. art. 1. ad 7. & 2. lib. de anima, lect. 14. atque etiam Alber. Magn. quem citat, & sequitur Toletus 2. lib. de anima, qu. 18. lucem, & lumen non distingui essentialiter: sed ex eo solùm, quod eademmet qualitas, vt est in corpore luminoso: à quo emanat, vocatur lux: sed vt producta est ab eodem luminoso in alio corpore diaphano, aut perspicuo, vocaturtur lumen. Quo supposito circa eius naturam non eodem modo sentiunt omnes. Et in prmis corpus esse dixerunt Empedocles, & ex Academicis philosophis plures; imò & D. August. 2. lib. de libero arbitrio asserit lumen primum locum tenere inter corpora, & Theod. in quæst. super Genes. q. 7. lucem ait esse substantiã per se cohærentem, eandémque sententiam tenuit Damasc. 2. lib. orthod. fidei, cap. 7. Quorũ fundamentũ videtur fuisse, reflexio 29 radiorum, & mirabilis effectus eius. Experimur namque radios lucis refrangi in speculo, aut alio denso, ac terso corpore, & per coniunctionem eorumdem radiorum aërem intercipi, & quasi partes eius comminui, & in ignem conuerti: sed constat refractionem corporibus tantùm conuenire, & corpus à solo corpore alterari, aut cõminui posse: ergò ex vtroque probatur radios lucis, & consequenter lucem ipsam esse corpus.

Hanc

Hanc tamen sententiam duplici ratione euidenti refutauit Aristoteles cap. præsenti. Prima, quia cùm lumen peruadat totam profunditatem corporis diaphani, si lumen esset corpus, duo corpora essent in eodem loco, & ideò se penetrarent. Secundo, quia motus localis fieret in instanti; nam cùm lumen careat contrario: euidens est illuminationem fieri per se in instanti, & ideò lumen extendi in instanti: sed extensionem luminis per medium comitatur motus localis: ergò iste fieret in instanti, quod repugnat.

Secunda sententia asserit lucem esse formam substantialem corporum lucidorum, quam tenuerunt nonnulli, quos citant D. Thom. 1. part. quæst. 67. artic. 3. & Ægidius 2. lib. exam. cap. 11. probaríque potest primo, quia caret contrario, omne autem accidens sensibile contrarium habet: ergò potius censenda est substantialis forma, cui conuenit carere contrario. Secundo, quia nullus effectus accidentalis formæ dependet ab ea in conseruari, vt euidenti inductione constare potest: sed experientia docet lumen productum in medio dependere in sua conseruatione à luminoso, à quo producitur: & quo abeunte extinguitur; ergò non est accidentalis forma: sed substantialis. Sed hæc etiam sententia euidenter falsa probatur; quia substantia non est per se sensibilis, vt superius docuit Aristoteles: sed solum per accidens; sed constat lumen esse per se sensibile: ergò non est forma substantialis corporum lucidorum. Secundo, quia si esset forma substantialis informaret materiam eorum: ergò duæ formæ substantiales informarent simul eandem materiam. Probatur consequentia, quia præter lumen habent corpora diaphana, vt aër, & ignis proprias formas substantiales, quas constat retinere in tenebris extincto prorsus lumine. Et tandem, quia experientia docet lumen intendi, atque remitti, intensio autem, & remissio pugnat cum natura substantialis formæ.

30

31

Ad has duas sententias reduci possunt duæ aliæ; nam quidam tenuerunt lumen productum esse ipsammet substantiam solis, quam per medium diffundit, & cum substantia solis sit corporea, consequenter dicunt lumen esse corpus. Quod præter inconuenientia illa deducta ex prima sententia id asserente, quæ non minus euidenter ex hac sequuntur, vt consideranti patebit. Duplici alia ratione probatur falsa, priori quidem, quia euidens experientia docet absente sole lumen hoc in medio productum extingui, quod non est intelligibile, nisi per anihilationẽ: cum neque aliquid eius permaneat actu, vel in potentia materiæ, & si dicas ad motũ solis retrocedere, & tandem se

32

reducere

reducere ad illum,& ideò non corrumpi. Probatur falsum, quia si hoc ita esset, nihil aliud foret illuminatio, quam extẽsio substantiæ solis ad maiorem locum,& retractio ad eundem, quod non est excogitabile fieri sine rarefactione, & condensatione, nec sine motu locali recto, quæ non possunt naturaliter ei cõuenire. Posterior ratio est, quia cùm talis diffusio propriæ substantiæ sit continua, & ea, quæ diffunditur extinguatur, consumpta iam foret tota substantia solis.

33 Alij verò existimarunt lumen esse speciem ignis, quod videtur idem esse, ac dicere formam esse substantialem; Ita Proclus in commentariis super Timæum Platonis cap. 3. & videtur id sentire Aristoteles, vt testatur Diu. Thom. 1. part. quæst. 67. art. 2. ad 2. Sed probatur falsum, quia siue per speciem ignis intelligatur ignis compositus ex materia,& forma, siue sola forma ignis, eadem omninò inconuenientia allata contra duas illas priores sententias sequuntur.

His igitur refutatis sententiis cæteri omnes authores tenent lumen, nec esse corpus, nec substantialem formam, neque omninò substantiam, sed affirmant esse formam quandam realem accidentalem, tam in corpore luminoso, quàm in corporibus ab eo illuminatis. Ita vt in sole, vel igne sit qualitas quædam propria, & quasi innata, in aëre vero ab extrinseco producta. Hoc vero non ab omnibus intelligitur eodem modo: sed quidam asserunt lumen esse qualitatem intentionalem, hoc est, nõ habentem esse naturale in subiecto, sed intentionale, sicut spe-

34 cies coloris in aëre, est enim lumen lux producta à sole in aëre, vt per eam videatur. Ita Scotus in 2. distinct. 13. quæst. vnica. Ægidius ibidem, atque etiam 2. li. de anima, ad textum 76. dub. 2. & 3. Thienensis ad text. 71. Burid. quæstion. 17. eiusdem lib. & Assian. in quæstionibus perspectiuis. Huius autem sententiæ meminit D. Tho. eamque refutauit 1. part. quæst. 76. art. 3. Probatur verò falsa primo, quia qualitates intentionales: cum non habeant esse naturale, sed diminutum, non possunt producere effectus naturales, nec sentiri, aut videri, constat vtrumque in speciebus intentionalibus aliorum obiectorum; sed euidens experientia docet lumen productũ in medio calefacere aërẽm ipsum,& cætera corporea in eo existentia: ergò non habet esse

35 intentionale. Et si dicatur habere vtrumque modum essendi, probatur euidenter esse falsum, quia inferioris, & superioris ordinis sunt modus essendi naturalis,& intentionalis valdéque diuersi: ergò repugnat eidem rei conuenire. Et vrgeri sic potest: lux,& lumen solum differunt ex communi sententia perspectiuorum, sicut calor existens in igne,& calor, quem producit in

cit in medio,sed constat hos calores esse eiusdem speciei;ergò sic se habebunt lux solis, & lumen medij: quare si illa est accidens naturale, & intentionale, pari ratione hoc. Et tandem, quia si lumen in toto medio productum esset species intentionalis, repræsentaret solem,aut eius lucem, vel vtrumque in ea magnitudine,situ,& figura,quam habet sicut species cuiuscumque alterius obiecti, à quo procedit, repræsentat illud. Vnde sequitur,quod ex quacumque parte medij,& ab oculo sub quacumque dispositione, vel situ existente,quamuis non è regione eius posito, non solum videri posset, sed necessariò videretur, quod contradicit experientiæ. Probatur consequentia, quia oculus habens speciem obiecti,etiam à tergo existentis,necessariò illud videt. 36

Communis igitur,& vera sententia est,*lumen esse qualitatem realem, physicam, naturalem, & non intentionalem.* Ita Alexand. Simp.Albert.Magn.& alij interpretes Aristotelis cap.præsenti, atque etiam D.Thom.1.part.quæst.67.art.7.& quæstion. 10.de Veritate art.8.ad 10.& alij Scholastici in 2.dist.13. quam efficaciter satis probant argumenta: quibus omnes præcedentes refutauimus. Huius autem veritatis signum est,quod accidentia intentionalia propter diminutum esse, quod habent, non denominant subiectum, vt patet de speciebus intenrionalibus omnium sensuum, sed quodcunque corpus capax lucis denominatur lucidum ab ea; ergò non est qualitas intentionalis,sed physica & naturalis. 37

Ad argumentum primæ sententiæ respondeo, reflexionem radiorum non esse materialem, quæ per motum localem lucis fiat, non enim transit vnum accidens ab vno subiecto in alterum,sed per quandam similitudinem dicuntur radij reflecti,nō quidem ita vt iidem retrocedant per motum localem,quia hoc est contra rationē accidentis, sed per extensionem, ita vt noui producantur versus anteriores partes medij, vel saltem nouæ partes radiorum. Et ex hoc intelligitur, quod quamuis materialis reflexio corporibus tantum conuenire possit, metaphorica ex eius similitudine desumpta possit conuenire accidenti corporeo, quare non probatur lumen esse corpus ex reflexione radiorum, sed solum esse qualitatem corpoream. Nec verum est radios solares producere ignem in partibus aëris, in quibus concurrunt,vel vniuntur,per attritionem,vel comminutionem eorundem partium, sed quia vniti maiorem vim habent ad calefaciendum eandem partem aëris, in qua vniuntur, & ideò intensiorem calorem in ea producunt, & consequenter intensiorem siccitatem,quibus simul cum raritate naturali disposita 38 39

facile

facile conuertitur in ignem.

Et Sancti Patres hac distinctione explicandi sunt. Lumen dupliciter sumitur, aut pro qualitate, quæ est accidens luminosi corporis, aut pro corpore ipso luminoso, à quo qualitas hæc emanat, & cui propria est, & corpora hæc perfectiora sunt aliis in suo ordine, vt patet de sole, & igne. Patres verò locuti sunt de luce posteriori modo, non priori, & ideò eam dixerunt esse corpus, & huius sensum eos tenuisse colligitur ex contextu eorundem locorum. Et eundem tenuit Aristoteles, vel si lumen ipsum aliquando adducit in exemplum tanquam corpus, non ex propria sententia, sed illorum Philosophorum, qui corpus esse dicebant: tale exemplum affert, nam aliquando vtitur exẽplis ex aliorum sententia, quia melius per illa res declaratur, quibus & nos cum multis aliis authoribus vti solemus. Theodoretus verò per substantiam per se cohærentem veram entitatem realem lucis intellexit, quamuis accidentalem, sicut in communi modo loquendi vocare solemus entitatem realem coloris eius substantiam.

Ad primum argumentum secundæ sententiæ negandum est antecedens, quod omne accidens sensibile habeat contrarium; 40 nam licet verum hoc sit de accidentibus mixtorum corporum, quæ ex contrariis componuntur, & ideò ex eorum temperamento oriuntur qualitates secundæ etiam contrariæ, non tamen de accidentibus superioris ordinis, quæ incorruptibilibus corporibus præcipue conueniunt, à quibus longè abest contrarietas qualitatum, præcipuè actiuarum, ex quarum permixtione oriuntur cætera contraria, & talis est lux tanquam ex præcipuo fonte à sole orta; quare non probatur esse formam substantialem ex eo, quod careat contrario, sed solum quod sit qualitas longè perfectior his, inter quas reperitur contrarietas.

Et ex hoc etiam soluitur secundum argumentum: nam falsa est vniuersalis illa propositio in argument. assumpta, quod nullus effectus aliarum qualitatum sensibilium dependeat in conseruari ab eis, vt. ostendunt species intentionales. Hæc enim maxima dependentia aliquando ex imperfectione effectus prouenit, vt in intentionalibus, aliquando ex maxima perfectione eius, vt in luce, aliquando etiam ex maxima perfectione suæ causæ, vt in Deo cernimus, à luce verò dependet in conseruari, non solùm effectus intentionalis, qualis est species, sed etiam realis vniuocus, qualis est lumen, quod argumento est exuniæ perfectionis eius.

QVÆ

QVÆSTIO III.

An lumen videatur per se sine specie intentionali, vel per speciem a se productam sicut videntur colores.

PRobauimus in præcedenti tractatu necessarias esse species 41 intentionales in sensibus, vt per eas externa sensibilia vniātur potentiis, simulque cum eis constituant integrum principium sensationis. Et hoc ideò, quia cum nimis materialia sint obiecta, non possunt per se vniri potentiis. De luce verò cùm sit qualitas omnium perfectissima, & ex consequente longè immaterialior cæteris, specialis est difficultas, an per semetipsam vniatur potentiæ visiuæ, vel non minus quàm cæteræ indigeant specie intentionali, per quam vniatur, & ab eadem potentia visiua percipiatur. Et hoc est, quod titulus quæstionis sciscitatur.

Circa quam prima opinio affirmat lumen per se ipsum videri, & non per speciem, quia cùm sit perfectissima qualitas, ita est realis, & naturalis, vt cōtineat etiam perfectionem qualitatum intentionalium, nempe specierum, & ideò vocari potest naturalis simul, & intentionalis, sed perfectissimo modo, quia non habet esse intentionale diminutum, atque imperfectum, sicut habent species, sed perfectissimum, & quasi per eminentiam, ratione cuius per se immediatè, ac sine specie vniri potest potentiæ, tanquam obiectum actu visibile, & vt tale per se eidem potentiæ præsens, & per se immediatè videri, imò non potest naturaliter producere speciem sui, quia vt minimum esset superflua. Ita Caiet. quem sequuntur plures. Et videtur expressa sententia D. Thom. 1. part. quæst. 56. artic. 3. in corpore his verbis. *Considerandum est, quod aliquid tripliciter* 42 *cognoscitur; vno modo per præsentiam suæ essentiæ in cognoscente, sicut si lux videatur in oculo, & sic dictum est, quod Angelus intelligit se ipsum; alio modo per præsentiam suæ similitudinis in potentia cognoscitiua, sicut lapis videtur ab oculo, per hoc, quod similitudo eius resultat in oculo.* Quibus duo asserit expressè; primum, quod lux videtur ab oculo per se ipsam immediatè præsentem oculo, sicut essentia Angeli intelligitur per se ipsam immediatè præsentem intellectui proprio. Secundū, quod alio modo videtur lux ab oculo, ac lapis, nā hic præsens fit oculo per speciem sui productam in eo: lux vero per suam essentiam præsens est oculo, & ideò per eā videtur & neutrū potest esse verū, si lux videatur per speciē; nam nec videretur, sicut intelligitur essentia Angeli; nec

alio

alio modo, ac videtur lapis præsens oculo per speciem sui, & idem docet, quæstion.8.de Veritate artic.3. ad 17. & quæst.10. art.8.ad 10.

43 Sed ratione probatur primò, nam species ideò necessaria est ad videndum colores, quia non possunt esse per se præsentes oculo, nec ideò per se ei vniri, vt obiecta actu visibilia, sed lumen est præsens per se potentiæ, cum sit diffusum per medium, vsque ad potentiam ipsam, imò & organum ipsum illuminet, sicut parietem simul ac medium, vsque ad ipsum, & est actu, ac perfectissimo modo visibile: ergò nihil ei deficit, vt per se immediatè videatur, nec indiget specie ad sui visionem. Et si forte dicatur, quod licet hæc habeat, nihilominus specie indiget, quia vniuersaliter loquendo sensibile supra sensum positum impedit sensationem sui. Contra hoc est maxima perfectio luminis, quod sicut per medium diffusum, & inter potentiam, & obiectum positum non impedit sensationem aliorum obiectorum magis distantium, sicut impediunt colores, ita quam-
44 uis ponatur iuxta sensorium, imò supra illud, non impediet visionem propriam, nec aliorum. Et vrgeo argumentum, quia ipsummet sensorium visus maxima ex parte diaphanum est, & lumen in se habet, à quo non solum non impediuntur sensationes, sed nulla posset fieri sine illo, impedirent tamen colores; ergò lumen per se immediatè, inhærere potest organo, & esse præsens potentiæ, quare nullo modo erit necessaria species.

Secundo, quia si lumen esset qualitas purè naturalis, & non simul intentionalis, sequeretur duo accidentia purè naturalia solo numero diuersa simul esse in eodem subiecto, quod à nemine admittitur. Probatur consequentia, quia si inter duo luminosa se respicientia ponatur corpus solidum, vel opacum, resultant duæ vmbræ: ergò producunt duo lumina numero distincta. Probatur consequentia, quia vmbra non est aliud, quam priuatio luminis, vel remissum lumen, duæ autem priuationes
45 inferunt duas formas oppositas; quare etiam si nullum esset tale corpus inter medium, duo lumina producerent in eisdem partibus medij, & ita darentur duo talia accidentia solo numero distincta in eodem subiecto, quod à nemine ferè admittitur; propterea concedendum est lumen esse qualitatem naturalem simul, & intentionalem, & ita non indigebit specie, vt videatur, sed per se immediatè videri potest.

Nostra tamen sententia est opposita, *quod sicut colores non videntur per se immediatè, sed per speciem sui productam in medio, atque etiam in potentia, sic etiam lumen, vel lux quæcumque non videtur*

detur nisi per speciem sui, quam producit in medio, atque in potentia: unde non est qualitas vllo modo intentionalis, sed purè naturalis. Ita expresse D. Thom. quæst. 10. de Veritate artic. 8. in solutione ad 10. arg. ex his, quæ proposuit in 2. loco in hæc verba: *Ipsa enim lux, quæ est in sole, non videtur à nobis, nisi per similitudinem eius in visu nostro existentem.* Ita etiam Alexand. Simp. Alber. Toletus cæterique omnes interpretes capite præsenti, & ideò communis est iam in schola.

Quam sic probo, primò de luce distante ab oculo hoc modo; non potest obiectum cõcurrere cum potentia ad operationem vitalem, nisi ei coniungatur per se, vel per sui similitudinem productam in potentia, sed lumen distans ab oculo non potest 46 ei vniri per se; cùm sit per se separatum ab eo; ergò necesse est, quod propriam speciem producat in eodem oculo, per quam vniatur potentiæ, & videatur ab ea, sicut colores. Et si dicas per lumen, quod est in ipso oculo, vel prope ipsum videri lumen extra existens. Probatur hoc esse falsum primò, quia omnes partes luminis sunt eiusdem rationis: ergò neutra repræsentat alteram, nec per illam videri potest.

Secundo, quia si lumen quod est in oculo, vel prope ipsum, repræsentaret aliud distans ab oculo, & ideò per illud videretur, sequeretur semper, & in quacumque positione, vel situ videri, etiam si esset à tergo videntis, imò etiam si valde distaret à potentia, vel omninò extingueretur, quod patet esse falsum. Probatur consequentia, quia potentia informata specie obiecti est sufficiens principium sensationis, vt superius ostendimus. Secundo probatur de lumine in oculo existente, quia experientia docet, idem lumen pupillæ, quod sine reflexione non videtur à proprio oculo, videri per reflexionem in speculo è regione posito; ergò non videtur per se, sed per speciem. Probatur 47 consequentia, quia si per se videretur, sine reflexione videretur. Et prætereà, quia hæc fuit potissima ratio superius tradita ad probandam necessitatem specierum: ergò hæc eadem conuincit videri lumen per speciem in eadem reflexione.

Probatur tandem, quia euidens experientia ostendit, nullum prorsus videri obiectum, siue sit lumen, vel color, nisi aliquali medio interiecto inter ipsum, & potentiam: ergò nullum potest per se immediatè videri, sed necessariò per speciem. Probatur consequentia, quia eo ipso, quod aliquale intercedat medium, non potest obiectum vniri per se potentiæ: cùm sit per se separatum ab ea: ergo nec potest per se immediatè concurrere cum ea ad visionem, sed vtcumque debet præstare per speciem.

Ad testimonium D. Thom. respondeo, illis verbis non affir-

mare, quod lumen existens in oculo videatur per suam essentiam,& non per speciem,sed sub conditione loquitur,inquiens, quod si lux videretur in oculo, videretur per præsentiam suæ essentiæ immediatè,& non per speciem,& quod ita intelligitur essentia Angeli; & conditionalis illa vera est, sed cùm nihil affirmet,non deducitur ex hoc testimonio D.Thom.sentire,quod lumen per se immediatè, & non per speciem videatur. In aliis verò duobus testimoniis videtur clarius dicere, quod vno modo videtur res per essentiam suam,sicut quando essentia visibilis coniungitur visui, sicut oculus videt lucem,sed eundem planè sensum conditionalem tenet, quem expressit posteà in loco primæ partis iam exposito, nam eisdem ferè verbis, & ad idem propositum allatis loquitur, ad quod nihil referebat, quod lumen videatur per speciem, vel sine illa,nam idem argumentum desumitur, si ex conditione supposita videretur per se: ac si de facto videatur. Per posteriorem igitur locum primæ partis explicantur benè hæc priora tanquā per præcipuum, & vltimum, atque etiam alia, si quæ sunt, in quibus eodem modo loquatur D. Thom. verba autem nostri testimonij non solùm sunt absoluta,sed clara,atque perspicua,per quæ fatetur lumen videri per speciem, quibus omninò standum est.

48

49

Ad primum argumentum concessa, maiori neganda est minor, quod lumen sit per se præsens potentiæ, ex eo quod per totum medium sit diffusum vsque ad potentiam, nam lumen illud,quod attingit organum, sicut non videtur, vt experientia docet,quia sine aliquo medio inter ipsum, & potentiam interiecto videri non potest: ita nec potest per se vniri potentiæ, vt cum ea concurrat ad sui visionem, quia eo ipso,quod medium intercedat, per se separatum est à potentia, & ideò non potest nisi per speciem sui eidem vniri, quantumcumque sit per se visibile. De lumine verò in pupilla eiusdem oculi existente, iam probauimus videri nō posse per se,nec per speciem. Aliud verò, quod additur de perfectione luminis, ratione cuius positum inter potentiam,& alia sensibilia non impedit visionem eorum, concedendum est; sed negandum, quod ex eo infertur, esse qualitatem intentionalem, & ideò sine specie videri per se immediatè,quia non impedire visionem aliorum habet ex maxima perfectione qualitatis naturalis,non ex ratione intentionali,& ideò,nec videri sine specie potest,vt probauimus. Quod tandem lumen pupillæ, vel sensorij non videatur, non procedit ex vniuersali illa causa, quod sensibile positum supra sensum impediat sensationem: nam hoc fortè non est vniuersaliter verum; vt inferius ostendetur: sed prouenit ex ratione

50

speciali

speciali huius sensus, euidenti experientia comprobata, qui operari non potest, nisi medio aliquo interiecto inter ipsum, & obiectum.

Ad secundum neganda est consequentia, videlicet duo accidentia purè naturalia, & solo numero diuersa dari in eodem subiecto, quia nec casus argumenti id probat: nam licet duæ causentur vmbræ propter opacum corpus inter duo illa luminosa positum, non tamen duo lumina numero distincta, quia vmbra non est priuatio luminis: cùm videamus in ea existentes obiecta, etiam intra ipsam posita, sed est remissio luminis in ea parte medij quæ non tollit continuationem luminis ab vtroque luminoso producti, & consequenter, nec identitatem numericam eius, quia vnum continuum, & vnum numero idem sunt. Negandum igitur est, quod luminosa illa sic se respicientia producant duo lumina numero distincta, siue opacum corpus inter vtrumque intercedat, siue non. 51

QVÆSTIO IIII.

An lumen sit in solo diaphano, tanquam in subiecto, vel etiam in corpore opaco.

DE hac re parum, aut nihil reperietur apud antiquos authores. A recentioribus verò breuiter attingitur, & 52

Prima opinio eorum negat omninò in corpore opaco recipi lumen, sed solùm hæc illuminari quadam ratione extrinseca à lumine existente in parte medij attingente superficiem eorum, vt paries v.g. non recipit in se lumen, nec illuminatur formaliter a lumine sibi inhærente, sed extrinseca ratione à lumine existente in aëre eundem parietem attingente, quod lumen formaliter illuminat aërem, & ex formali illuminatione aëris resultat extrinseca parietis.

Probatur testimonio Aristotelis, & ratione. Nam Aristoteles capite præsenti definit lumen, quod sit actus perspicui, vt perspicuum est, sed perspicuum idem est ad diaphanum secundum communem expositionem interpretum: ergò sensus definitionis erit lumen esse actum diaphani, vt diaphanum est, per quod euidens est definiri tanquam per proprium subiectum, vnde sequitur nullum corpus præter diaphanum esse susceptiuum luminis, sed corpus opacum non est diaphanum vt constat de pariete: ergò non est susceptiuum luminis. Quod etiam probat ratio, quia si corpus opacum recipit in se lumen, vel illud recipit in sola superficie extrema, vel etiam in profunditate, 53

sed vtrũque est impossibile; ergò impossibile quoque erit, quod in se recipiat lumen. Minorem sic probo, quia lumen est accidens corporeum; ergò sua natura aptum inhærere corpori, vt corpus est, sed non est corpus ratione superficiei, sed ratione profunditatis, quam terminat superficies (imò solum habet superficies in corpore, quod terminet profunditatem eius) ergò non potest inhærere corpori ratione solius superficiei, sed necesse est inhærere ei etiam secundum profunditatem.

54 Quod verò non possit in profunditate opaci corporis recipi, probatur quia si in partibus profunditatis recipitur, non est maior ratio ob quam in his, quàm in illis recipiatur: cùm omnes sint eiusdem rationis, & idem impedimentũ densitatis habeant; quare vel in omnibus recipietur, vel in nulla: sed in tota profunditate recipi impossibile est, & à nemine excogitatum, quia iam lumen peruaderet, & quasi penetraret totum corpus opacum secundum omnes dimensiones, ac omnes partes earum, sicut peruadit diaphanum, totúmque illuminaret, sicut totum aërem illuminat, quod planè absurdum est. Et ideò omninò negandum, quod in corpore opaco recipiatur lumen per informationem. Quod videtur sentire D. Thom. in lib. de sensu, & sensato, lection. 6. docens corpora nimis opaca, qualia sunt valdè terrestria, non esse lucis capacia.

55 Secunda opinio concedit corporibus opacis aliquam capacitatem luminis, per quam non solum extrinseca ratione, sed formaliter illuminantur. Sed diuerso modo à diuersis intelligitur;

Nam quidam solum secundum extimam, vel extremam superficiem posse recipere lumen concedunt, & ideò non illuminari secundum profunditatem, quod videtur sentire D. Thom. in 2. d. 14. art. 3. ad 10. & illud confirmare ex D. Dionysio. Verba D. Thom. sunt: *Dicendum, quod sicut dicit Dionysius in 4. capite de diuinis nominibus lumen solis recipitur in diuersis corporibus diuersimodè secundum diuersam capacitatem eorum: & ideo aliqua sunt, quæ illuminãtur in superficie tantum, vt corpora opaca, aliqua etiam sunt, quæ illuminantur in profundo sicut diaphana.*

Alij verò *etiam secundum profunditatem illuminari volunt, non quidem secundum omnes eius partes, sed solùm secundum quasdam eidem superficiei externæ proximiores.* Ita Caiet. cã. præsenti, Toletus quæst. 17. huius libri ad primum, & est iam ferè communis inter recentiores, videturque nobis, vt probabilior sequenda. Duo igitur probanda sunt, vt maiorem eius probabilitatem ostendamus; Primum est, quod lumen recipiatur in corpore opaco. Secundum, quod non in sola eius superficie extre-

56 ma, sed

ma,sed etiam in partibus profunditatis ei proximioribus. Primum probatur ex definitione luminis ab Aristotele tradita: *Lumen est actus perspicui, vt perspicuum est*, ex qua ita arguo; proprium subiectum luminis est perspicuum, vt perspicuum est: ergò corpus in tantum est susceptiuum luminis, in quantum est perspicuum; & quò plus habet de perspicuitate,eò magis est capax luminis:sed corpora opaca habent aliquid perspicuitatis: ergò habent aliquam capacitatem recipiendi lumen; & ideò necesse est fateri,quod in eis recipiatur. Minorem probo ex definitione coloris assignata ab Aristot. lib. de sensu, & sensibili, cap.3. & quæst. 1. huius tractatus à nobis elucidata. *Color est extremitas perspicui in corpore determinato.* In qua per corpus determinatum non intelligit diaphanum, alioqui lumen esset color:cum sit in extremitate eius; sed intelligit corpus opacum,quod per se habet partem determinatã, per quam visionem terminat, & vocat illud perspicuum, in cuius extremitate asserit esse colorem; ergo capax lucis absque dubio esse censet. Probatur deinde ratione,quia corpus opacum præcipuè differt à diaphano ratione densitatis transparentiæ oppositæ: ergò omne corpus habens densitatem opacum est, & quò densius,magis opacum, quia magis oppositum diaphano; sed euidens est plura corpora densa, atque opaca esse lucis capacia, & formaliter recipere in se lumen, vt patet de speculo,Christallo,Luna, & Stellis: ergò negari non potest, quod corpus opacum sit capax luminis; & ex consequenti corpora alia magis opaca erunt quoque lucis capacia,minus tamen, quia quò plus densitatis habent, eò minus de perspicuitate, & ideò minorem lucem recipere poterunt. Sicut constat de aliis qualitatibus, quæ magis, vel minus perfecte recipiuntur in subiectis secundum maiorem, vel minorem capacitatem eorum. Et tandem, quia constat reflexionem luminis fieri in corpore opaco, hoc est, denso, ac terso, vt in speculo, aut in pariete albo, sicut fit etiam in aqua: sed non potest intelligi, quod reflexio fiat in corpore,nisi sit capax luminis,& verè, ac formaliter illuminetur; ergò lumen recipitur in corpore opaco. Probatur secundum, quod non recipiatur in sola superficie, quia lumen ex propria natura est accidens corporeum; ergò aptum inhærere corpori secundum trinam dimensionem longitudinis, latitudinis,& profunditatis, pugnat igitur cum natura eius, quod in sola superficie inhæreat.

Secundò, quia si lumen inhæret in sola superficie corporis opaci, sequitur dari extensionem latitudinis qualitatis corporeæ separatam à partibus profunditatis extensionis eiusdem,

quod est idem, ac dari superficiem separatam à corpore. Probatur consequentia, quia lumen, quod informat aërē contingentem parietem illuminatum, secundum omnes dimensiones eiusdem aëris extensum est: ergò vel idemmet informat superficiem parietis, vel aliud distinctum: sed idem esse non potest, quia idem accidens numero non potest inhærere in duobus subiectis discontinuis, est ergò aliud, si igitur non est extensum, nisi in superficie parietis, & non in profunditate, ergò datur accidens extensum secundum solam latitudinem, sine profunditate; quod est dari quasi superficiem extensionis qualitatis separatam ab extensione profunditatis: hoc est, accidens longum, & latum, & non profundum, & hoc non est minus impossibile, quàm dari corpus latū, sine profunditate: nisi quod hoc est per essentiam, & illud per participationem, sed æqualiter repugnat vnum, ac alterum comparatum cum natura corporis, & corporei accidentis, vt consideranti facile constat.

Pro solutione primi argumēti adnotare oportet perspicuum in definitione luminis, non sumi pro omni corpore pellucido, 59 sed solū pro eo, quod lucere potest lumine externo ab alio susceptο, vt in eius definitione dicitur; sic autem sumptum plures gradus habet, vt superius ostendimus: & in primo gradu eius est corpus diaphanum, vel omninò transparens, quòd perfectissimè recipit lumen ab alio, hoc est; secundum omnes dimensiones, & omnes earū partes, & id quidem perfectissimo modo, vt patet de äëre, atque etiam de corpore cœlesti, quo mediū solem, & omnes Stellas videmus, hoc autem impossibile foret, nisi esset perfectè diaphanum. In secundo gradu collocantur corpora illa magna ex parte diaphana, sed non omninò propter naturalem densitatem, ratione cuius inter opaca numerantur, vt patet de Christallo, Luna, & Stellis. In tertio gradu perspicuitatis sunt densiora, ac imperfectiora corpora, quorū extremitatem colorem appellauit Aristoteles: & quò huiusmodi corpora densiora, ac magis terrestria sunt, eò sunt minus perspicua. Hanc distinctionem desumpsi ex D. Thom. lib. de sensu, & sensibili lectio60 ne 6. ex qua deducitur Aristotelem in definitione luminis sumpsisse perspicuum prout quid commune ad hos tres gradus, quia secundum omnes sunt corpora lucis capacia ab externo suscipiendæ, vt ita dicantur visibilia per externum colorem, hoc est, per lumen ab externo susceptum, quia per colorem externum in definitione perspicui lumen intelligere Aristotel. docui, & probaui: ergò & lumen potest esse actus eorum, vt perspicua sunt. Vel si pro solo diaphano sumpsit perspicuum, voluit certè per subiectum perfectissimum susceptiuum luminis ab externo illuminan-

minante illud definire: ita tamen vt omnibus possit accommodari iuxta gradum perspicuitatis cuiuscumque. Quare non benè infertur ex definitione Aristotelis, solum corpus diaphanum, vel transparens esse subiectum luminis ab extrinseco recepti, licet hoc solum sit subiectum perfectissimum, & proptereà non pugnat cum definitione, quod etiam corpora opaca iuxta gradum suæ perspicuitatis sint luminis receptiua. 61

Ad secundum argumentum respondeo, lumen recipi in corpore opaco, non secundum solam superficiem: sed etiam secundum partes profunditatis. Et quod dicitur omnes partes profunditatis esse eiusdem rationis, etiam est concedendum, negandum tamen, quod infertur, videlicet omnes illuminari, vel nullam: sed proximiores quidem illuminantur, nō remotiores. Et ratio huius duplex est, vniuersalis vna; quia virtus luminosi est finita; & ideò non potest nisi limitatam extensionem formæ efficere, etiam si forma, quam extendit, careat contrario, & per diaphanū extendatur, vt patet de luminosis particularibus. Altera ratio particularis est, quia cùm corpus nimis opacum nimiam densitatem habeat, & perspicuitatis parùm, non præbet facilem transitum lumini; & ideò non potest peruadere, nisi proximiores partes profunditatis, & id quidem imperfectè ob capacitatem, & dispositionem subiecti imperfectissimam, iuuat etiam, quod cum pori eiusdem corporis sint aliqualis dispositio ad suscipiendum lumen in partibus profunditatis, & pori non recta via, sed obliqua procedant, & passim contrahantur, & aliquando occludantur, difficilis etiam efficitur via, & transitus eiusdem luminis per easdem partes profundas ex hac parte. Et hinc est quod non possit, nisi in proximioribus recipi, & remissius multò, atq; imperfectius, quàm in superficie. Sensus autem verborum D. Thom. non est, quod lumen inhæreat in sola superficie, vt in diuisibili, atque condistincta à profunditate, eámque terminante: sed nomine superficiei partes etiam profunditatis superficiei proximas, quas superficiales vocare solemus, intellexit.

QVÆSTIO V.

An lumen sit necessarium ex parte medij ad videndum quodcumque obiectum visibile.

VT difficultatem quæstionis aperiamus, tanquam certum, atque euidenti experientia comprobatum præsupponi debet potentiam visiuam non posse naturaliter operari 62

circa vllum obiectum visibile, nisi medium aliquod intercedat inter vtrumque. Quod vt ostenderet Aristoteles de colore, definiuit eum dicens, *esse motiuum perspicui in actu*; hoc est, medij inter ipsum, & potentiam interiacentis, quasi diceret non posse immutare potentiam, nisi immutando prius medium, & eadem prorsus ratio est de lumine, vt ostendimus. Supposita igitur necessitate medij, meritò inquirimus, an necessariò debeat esse illuminatum, vt possit per illud fieri quælibet visio.

Et prius quàm probabiles sententias referamus: reijcienda est singularis quædam, & plane falsa, non solum vniuersaliter negans necessitatem luminis ex parte medij: sed affirmans penitus impedire visionem. Quam tenuit Andreas Cisalpinus quodlib. 5. quæst. 7. & verum esse posset, si solum vellet aliquando impedire: nam adeò intensum potest esse lumen in medio, vt vel colores, vel minora quædam luminosa offuscata non appareant, nec videri possint, vt constat de Luna, & Stellis, quæ in præsentia Solis, non videntur propter medium nimis illuminatum, atque etiam ex opposito propter medium remissè 63 illuminatum non videntur colores. Quod etiam constat in quibusdam corporibus noctu lucentibus, quorum colores ob paruam illuminationem medij, tunc non apparent: sed medio magis illuminato diu videntur. Ex quibus intelligitur lumen ex parte medij contemperatum esse debere, ac proportionatum naturæ, & qualitati obiectorum, vt visionem iuuet, & non impediat. Vniuersaliter verò asserere, quod impediat semper, & nunquam iuuet, euidenti experientiæ repugnat: cum experiamur omnes idem obiectum, & in eadem distantia videri à nobis, aut melius videri per medium magis illuminatum: cum prius, vel non videretur, vel minus benè per medium obscurum, vel remissiori lumine illustratum. Hac igitur exclusa sententia duas alias extremas, atque probabiles reperio.

Prima affirmat ad quamlibet visionem, non solum coloris: sed etiam luminis necessarium esse medium illuminatum; ita vt per medium omninò tenebrosum, nullum prorsus obiectum 64 videri possit. Ita videntur tenere Comment. 2. lib. de anima, comment. 67. D. Thom. lect. 14. atque etiam Auicen. lib. naturalium quæstionum p. 3. c. 3. & expressè Ferra. q. 13. huius lib. Sonc. lib. Metaph. quæst. 9. Tolet. q. 17. huius lib. Hi enim omnes asserunt, quæcumque lucida, quæ noctu videntur imperfectè saltem illuminare medium, sufficienterque, vt videri possint. Et probatur, quia color vt definit Aristot. cap. præsenti, est motiuus perspicui in actu; ergò actu illuminati; sed mouet illud per impressionem speciei: ergò impressio speciei coloris

necessa

necessario præsupponit medium illuminatum; ita vt tenebrosum non sit subiectum capax illius: sed lumen videtur etiam per speciem productam ab eo in medium: ergò præsupponit medium illuminatum. Probatur consequentia, quia sicut non est capax speciei coloris, nisi illuminatum, pari ratione non est capax speciei eiusdem luminis; quare non potest lumen producere speciem sui in medio, nisi illuminatum præsupponatur, 65 & consequenter, nec videri per illud, nisi illuminatum: ideò necessarium erit lumen ex parte medij ad videndum lumen ipsum, & quoduis aliud obiectum visibile.

Secundò, quia siue color sit, qui videtur, siue lumen, impossibile est videri, quin medium aliquo modo illuminet; ergò nec potest visio vllu fieri, nisi per illuminatum medium. Antecedens probo, quia de colore docuit expresse Arist. cap. præsenti non posse videri sine lumine: ergò sentit necessariò esse requisitum, vel ex parte medij, vel obiecti; & si primum concedatur, habetur intentum, atque etiam si postremum; quia si color, qui videtur, necessariò debet esse illuminatus; idem lumen, à quo illuminatur, illuminabit medium, saltem secundum partes ei proximas, quod necessarium planè est, vt possit medium immutare, & per illud videri. Si verò sit lumen, quod videtur, multò magis necessarium erit illuminare aliqua saltem ex parte idem medium; & ita efficietur necessarium, quod nulla visio 66 fieri possit, nisi per medium aliquo modo illuminatum.

Secunda opinio extrema tenet, nec ad visionem coloris, nec ad visionem luminis esse necessariũ lumen ex parte medij; sed vtrumque videri posse per mediũ omninò tenebrosum. Ita recentiores quidam putantes se eam probare efficaciter, hoc arg. ab experientia deducto, contingit hominem in loco obscuro existentem videre colorem illuminatum à tali loco valdè distantem, imò & corpus lucidum, vt qui intra puteum valde obscurum latet, videre solet stellas cœli: ergò conuincitur ad similes visiones non esse requisitum lumen ex parte medij. Et si dicatur primò, non requiri lumen ex parte totius medij; sed solum ex parte proximiori eidem obiecto, vt circa illam speciem producat, & ab ea in potentiam multiplicetur; & ita obiectum videatur, sic vrgent: Quodcumque agens naturale fortius operatur in partes sibi proximas, quàm in remotiores eodem modo dispositas: sed species producta ab obiecto in parti- 67 bus propinquioribus illuminatis potest multiplicare aliam in partibus remotioribus non illuminatis: ergò multò melius poterit obiectum producere speciem in eisdem partibus propinquioribus, etiam si non sint illuminatæ, quia species product

ab obiecto in partibus propinquioribus illuminatis multiplicat aliã in remotioribus non illuminatis virtute obiecti, à quo processit: ergò principalius procedit secũda species ab obiecto, quàm à prima specie: tunc ergò argum. manet in suo robore. Probatur euidenter consequentia, quia si obiectum media specie à se producta, potest producere aliam in partibus remotioribus non illuminatis, multò melius potuit per se immediatè producere priorẽ speciem, in partibus propinquioribus, etiam non illuminatis: sed obiectum in casu argumenti potest producere speciem in partibus remotioribus non illuminatis: ergò multò melius poterit eam producere in proximioribus, etiam nõ illuminatis; quare absque illuminatione alicuius partis medij poterit speciem producere in eo, & per ipsum in potentia.

68

Alij verò respondent in omni loco quantumuis tenebroso, ex quo videtur obiectum, esse aliquid luminis, ratione cuius (licet imperfectè) dicitur medium illuminatũ: sed hoc esse falsum probant, quia videmus luminosa quædam noctu videri, & eò melius videri, quò medium est magis obscurum: ergò non requiritur ad visionem eorum, quod sit illuminatum. Prætereà, quia si color illuminatus extra obscurum locum existens potest producere speciem in loco illo tenebroso, atque etiam in potentia visiua in eodem loco existente, quia aliquantulum est illuminatum, non minus poterit eam producere, si ponatur intra eundem locum tenebrosum parùm illuminatum. Probatur consequentia; quia quò agens magis est passo approximatum melius potest operari circa illud; videretur ergò etiam in loco tenebroso positus, quod est contra experientiam.

Nostra sententia medium ponit inter hæc extrema, & ideo duo asserit. Primum est *ad videndum lumen non esse necessarium, quod medium sit illuminatum: sed per medium omninò tenebrosum videri posse, & ideò lumen non esse necessarium ex parte medij ad videndum aliud lumen contra primã opinionem.* Hæc est expressa sententia Arist. in lib. de sensu, & sensibili, c. 2. vbi asserit, corpora quædam esse splendida, quæ in tenebris videntur, vt sunt vermiculi, quos Hispanicè vocamus, *lucernigas*, atque etiam fungi, oculi cati, & capita quædã piscium, sentit ergò ad videnda hæc non esse necessariũ medium illuminari. Sed respondent non illuminari medium ab aliquo luminoso extrinseco, & ideò docet Arist. videri in tenebris, nihilominus non videri omninò, sine aliquo paruo lumine ab eis producto in medio, quod cum minimum sit, non tollit, quin medium dicatur simpliciter tenebrosum, & solum secundum quid illuminatum. Hæc tamen solutio expressè cõtraria est eidem Aristot. ibidem docenti splendentia

69

dentia hæc fulgere quidem in tenebris: sed lumen non facere: ergò falsum est dicere, quod vllo modo illuminent medium: nam quæcumque parua illuminatio medij est productio luminis in eo. Verba autem Aristotelis hæc sunt. *Lauia enim in tenebris nata sunt fulgere, non tamen lumen facere.* In quorum expositione D. Thom. tribuit causam huius fulgoris dicens eum habere eiusmodi corpora, quia polita, & tersa sunt, fateturque 70 nullum lumen producere in medio his verbis; *Quamuis in se aliqualiter fulgeant huiusmodi corpora; non tamen habent tantum de fulgore, quod de se possint facere medium lucidum in actu.* Probatur deinde experientia: nam corpora lucida non solum videntur in tenebris: sed quò magis obscurum est, ac tenebrosum medium, videntur melius, vt de igne, & Stellis est manifestum: ergò non est necessarium lumen ad visionem eorum.

Secundum, quod asserit nostra sententia est, *lumen esse necessariũ ad videndum colorem contra secundã sententiã.* Hoc non solum colligitur ex verbis Aristotelis: sed continetur expressè in eis; ita vt nullam prorsus explicationem patiantur. Colorem enim his verbis definit cap. præsenti textu 67. *Omnis enim color motiuus est eius, quod est secundum actum, perspicui, & hoc est, ipsius natura. Vnde non est visibilis sine lumine: sed omnis cuiusque color in lumine visibilis.* Loquitur autem de lumine medij in his omnibus, vt ipsamet verba, & eorum contextus ostendunt; ergò expressa est eius sententia, quod sit necessarium ex parte medij ad videndum colorem, quod non minus expressis hisce verbis docuit textu 73. eiusdem capitis: *Id quidem, quod in lumine hoc* 71 *enim erat ipsi colorem esse, motiuum esse secundum actum perspicui, actus autem perspicui lumen est.* Quibus tale cõstituit argumentum; omnis color est motiuus perspicui in actu: sed actus perspicui est lumen: ergò omnis color est motiuus perspicui illuminati; ex quo euidenter sequitur vniuersalis negatiua, videlicet nullum colorem posse videri nisi per medium illuminatum, & ex consequenti, nec sine lumine ex parte medij.

Ratio autem à priori ad id probandum ex natura luminis, & coloris desumenda est. Nam lumen longè perfectior qualitas est colore, non solum secundum suam naturam: sed etiam secundum rationem visibilitatis eam consequentis; ergò sicut habet ex maiori hac perfectione constituere actu perspicuum per realem, & naturalem illuminationẽ; & ideò solum præsupponit perspicuum in potentia tanquam subiectum, pari ratione 72 habet mouere posse intentionaliter idemmet perspicuum in potentia, quod est propriam speciem ei imprimere posse sine vlla præcedenti illuminatione. Color verò longè imperfectior

ctior est,& multò magis materialis, & ex eadem imperfectione,& materialitate habet, vt non possit naturaliter immutare medium,sed neque intentionaliter,nisi dispositum per illuminationem; quare verum est vtrumque à nobis assertum,nempe ad visionem luminis non esse necessarium medium illuminatum, sed per tenebrosum videri posse, esse tamen omninò necessarium ex parte medij ad videndum colorem,ita vt non possit in tenebris videri. Quod verò D. Thom. asseruit medium illuminari saltem imperfectè à lucidis, quæ noctu videntur,de quibusdam perfectioribus intelligi debet, quæ non solum fulgent,sed lumen efficiunt. De aliis veræ non potentibus lumen 73 efficere,ipsemet D.Thom.docuit expresse in postremo loco à nobis citato non efficere perspicuum actu: quia non valent lumen in eo producere.

Ad primum argumentum prioris sententiæ oppositæ concedenda sunt omnia, quæ in maiori, & minori assumuntur de specie coloris necessario præsupponente illuminatum mediũ, in quo recipiatur, sed neganda de specie luminis; imò potius sicut lumen ipsum solum præsupponit pro subiecto,in quo recipiatur perspicuum in potentia,sic etiam species eius. Et discrimen hoc fundatur in eiusdem luminis perfectione,vt ostendimus. Quod exemplo eiusdem aëris, vel aquæ fit manifestũ: nam calor perfectior est frigore, & frigus perfectior humiditate,& tamen non postulat perfectius subiectum, sed in eodem 74 prorsus recipiuntur; perfectius tamen efficiunt,quia idem corpus perfectius esse habent per calorem,quàm per frigiditatem, & perfectius per hanc,quam per humiditatem, & par est ratio de albedine,& nigredine.

Ad secundum negandum est antecedens,quod nullum possit videri obiectum,siue sit lumen,vel color illuminatus,quod nõ illuminet medium; nam de multis noctu fulgentibus ostendimus videri omninò in tenebris,& nullo modo illuminare medium, quia licet splendentia sint, non tamen efficientia luminis,& ideò nec illuminatiua medij.

Ad argumentum secundæ opinionis concedendum est colorem illuminatum videri ex obscuro loco,non tamen omninò tenebroso, sed aliquantulum illuminato lumine, quo illustratur idem color; sufficit enim aliquantulum illuminari, vt possit idem obiectum producere aliqualem speciem sui, licet imperfectam in eo,& ex media in oculo. Quod verò infertur, videri posse eundem colorem illuminatum extra obscurum locum existens,si intra eundem obscurum locum ponatur, concedendum est, sed negandum, quod hoc sit contra experientiam;

etiam; nemo enim expertus est aliquando in simili casu non videri. Et quod tandem de lumine affertur, posse videri in tenebris, concedendum est, sed negandum de colore propter discrimen adductum.

QVÆSTIO VI.

An lumen non solum sit necessarium ad videndum colorem ex parte medij, sed etiam ex parte obiecti, nempe ipsiusmet coloris.

QVæstio hæc longè difficilior est præcedente; & de sola visione coloris procedit, an dum videtur color lumine per totum medium vsque ad parietem (in quo color ipse residet) diffuso, non solum lumen ipsum concurrat necessariò illuminando medium, sed etiam ex parte eiusdem coloris coadiuuando, vel disponendo ipsum, aut aliquo modo cum eo concurrendo ad sui visionem; vel non habeat talem concursum cum obiecto, nec sit necessarius ex parte eius. 75

Et prima opinio affirmat necessarium esse concursum luminis ex parte obiecti ad visionem. Ita videtur sentire D.Thom. pluribus suæ doctrinæ locis, præsertim in 1.dist. 45. artic. 2. ad 1.& dist.48.artic.2.& in 2.dist.20.quæst.2.artic.2.ad 2. 1. contra gent.cap.67.1.2.quæst.8.art.3. ad 2.vbi idem videntur sentire Conradus,& Medina;& tandem 22.quæst. 1.artic.3. Hanc tenent Palatios, Petrus Martinez, Sebast.Perez, Conimb.& plures alij recentiores cap.præsenti. Probant testimonio Aristotelis in lib.de sensu,& sensibili cap.3.vbi definit colorem: *Quod sit extremitas perspicui in corpore determinato*, vel ergò definit colorem secundum propriam naturam;& hoc non; quia hoc modo non solum est in extremitate corporis, sed etiam in profundo eius: vel definit colorem, vt visibilem, sed dicit esse extremitatem perspicui: ergò illuminati. Probatur consequentia, quia corpus capax lucis perspicuum non est in tenebris existens, nisi luce ipsa perfundatur; idem ergò est dicere, quod sit extremitas perspicui, & quod sit extremitas illuminati, vnde sequitur colorem, vt visibilem,& proindè, vt obiectum visus lumen includere ex mente Aristotelis, & ideò ex parte obiecti necessarium esse ad visionem coloris. 76

Probant deinde multis experientiis. Prima, quia ex loco obscura videtur color illuminatus; sed ex loco eiusdem coloris illuminati non videtur color alius in eodem obscuro loco positus. Quare discrimen hoc ex parte solius obiecti illuminati,

vel

cientia, sed ut concurrat cum colore, tanquam partialis causa ad producendam speciem eiusdem coloris, simul etiam producendo speciem sui; per quam videatur. Docet itaque hæc sententia ex colore, & lumine, tanquam ex duplici causa partiali coalescere vnam causam totalem speciei coloris, totalem quidem efficientem, sed non totalem obiectiuam, quia solus color est causa obiectiua suæ speciei, sed non potest solus præstare totam efficientiam requisitam ad productionem eius, nisi adiuuetur per causalitatem partialem luminis. Et hinc est, quod cũ species solum repræsentet obiectum sub ratione obiecti, species coloris quamuis a colore simul, & lumine producta, tanquam à duplici causa partiali efficiente, nihilominus solum repræsentet colorem, quia ab eo solum procedit tanquam ab obiecto efficiente, à lumine vero tanquam à puro efficiente, hoc est, non obiectiuo. Quod quidam explicant exemplo intellectus agentis, quod quasi vniuersalis causa omnium specierum intelligibilium simul cum obiecto, aut phantasmate concurrit, & ideo tanquam omninò necessarium ad quamlibet intellectionem rei materialis, nec per vllam repræsentatur species eius: sic lumen concurrit cum omnibus coloribus ad producendas proprias species, quasi vniuersalis causa partialis, & ideò non repræsentata per easdem species, ita enim Aristotel. comparauit intellectum agentem cum lumine: & ita dixit fieri ab eo colores actu visibiles. 3. lib. de anima, textu 18. Et fundamentum huius viæ, asserunt esse, quia per eam facile intelligitur, & defenditur necessitas luminis ad visionem coloris nec potest alio modo commodè defendi. Cui addunt in ipsa etiam natura coloris, & luminis fundari; nam lumen est perfectissimum visibilium, & longè diuersæ rationis ab aliis, & proptereà posse per se solùm, atque independenter ab aliis immutare medium, atque potentiam: colores vero tanquam imperfecta visibilia nõ posse sine dependentia ab illo, & ideò habet se ad visionem eorum, quasi vniuersalis causa concurrens cum omnibus.

Vltima sententia negat omninò lumen requiri ex parte obiecti, sed illuminato medio posse absque aliquo concursu efficienti, vel dispositiuo luminis videri colorem. Ita Comm. 2. lib. de anima comm. 67. Thienensis, & Iandunus ibidem quæst. 19. Ferrara 2. lib. de anima quæst. 14. & ibidem Aquarius, Toletus 2. lib. de anima, quæst. 17. affirmans esse communem sententiam, & propriam, atque expressam D. Thom. pro qua etiam citantur Ægidius, & Sonci. Præcipuum fundamentum huius sententiæ desumitur ex definitione coloris tradita ab Aristotele cap. præsenti, hisce verbis: *Color est motiuus perspicui m* [illegible]

dit

dit Aristoteles, hoc esse naturam eius, idest, à natura eius emanare, vt exponunt omnes interpretes nullo excepto, sed mouere perspicuum in actu est producere in eò speciem sui; non enim habet aliam actionem color circa perspicuum, nec habere potest: ergò ex sua definitione, & naturali proprietate habet posse producere speciem sui in medio, atque adeò in potentia, non ergò à lumine externo. Sed huic argument. respondere conantur recentiores diuersis modis etiam diuersis exponentes prædictam definitionem, & verba Aristotelis. Et primo fatentur negari non posse, quin Aristoteles senserit colorem esse per se visibilem, quia per se ipsum terminat visionem; sed non intellexisse, quod sit per se sufficienter visibilis, ita vt nullo indigeat, quantum est ex parte sua, vt videatur: indiget enim lumine, à quo adiuuetur, vt possit producere speciem sui, & videri. Quod verò expositio hæc non satisfaciat, probo; quia si color per se ipsum est motiuus perspicui in actu; ergò non per lumen, quia cùm lumen etiam in ordine ad visum sit à se distinctum, repugnat quod conueniat ei per se, quod conuenit ratione luminis, sed esse per se motiuum perspicui est esse productiuum speciei in eo, per quam illud mouet: ergò per se habet virtutem mouendi visum, & concurrendi cum eo ad visionem; quare ex parte sua non indiget lumine vt videatur. Quòd verò visibilitas coloris sit virtus sufficiens producendi speciem in medio illuminato; probatur: quia color est sensibile proprium talis speciei: ergò ex se habet sufficientem proportionem obiectiuam cum potentia, vt ab ea sentiatur; sed ex sola potentia, & obiecto completur sufficiens principium sensationis: ergò color sufficiens principium obiectiuum sensationis est, & proinde poterit simul cum potentia absque adminiculo alterius ex parte sua requisiti efficere sui visionem. Affirmans ergò Aristoteles, quod color sit per se visibilis, euidenter docere voluit, quod nec lumine, neque aliquo alio indigeat ex parte sua vt videatur. Et multò minus satisfacit expositio aliorum asserentium sentire quidem Aristotelem, quod color sit per se visibilis, non tamen actu visibilis, sed potentia. Quia colorem asseruit Aristoteles per se, & ex propria natura esse motiuum perspicui in actu, sed mouere ipsum est per productionem speciei propriæ, per quam euidens est fieri actu visibile: ergò sensit planè Aristoteles esse visibile actu, quia non alia ratione lumen est visibile, nisi quia potest producere speciem sui in potentia, & hoc est esse visibile actu. 85

Germanum igitur sensum huius definitionis, quem euidenter tenuit Aristoteles, vt perspicua verba eius ostendunt. Attulit 86

vel non illuminati prouenit; ergò lumen tenet se ex parte coloris, tanquam necessarius ad eum videndum. Secunda experientia est, quia quò magis illuminatus est color, etiam si medium eodem modo se habeat, melius videtur. Tertia, si maior sit illuminatio medij, quam obiecti, offuscatur obiectum, ita vt penitus non videatur, vt patet in quibusdam splendentibus, quæ noctu videntur splendoris ratione, sed latet color eorum, quousque sole illucescente illustretur magis, & tunc apparet, & videtur lumine eorum ob imperfectionem offuscato.

Probant tandem ratione, quia non est naturaliter possibile, quod illuminetur totum medium, quin illuminetur simul color existens in superficie corporis opaci: ergò nec potest videri color, nisi illuminatus: quare frustrà negatur necessitas luminis ex parte eius. Antecedens probatur, quia non potest illuminari totum diaphanum, vsque ad parietem, quin vltima superficies eius illuminetur, alioqui daretur extensio luminis naturaliter, sine vllo termino, sed non potest illuminari vltima superficies diaphani, quin illuminetur vltima superficies parietis ei contigua, imò cum ea penetrata: ergò illuminato medio necesse est colorem illuminari; quare non poterit nisi illuminatus videri, & sic erit necessarium lumen ex parte obiecti.

77

Hæc tamen sententia non defenditur eodem modo ab omnibus; sed quinque modis valde diuersis. Primum tenuit Auempace, vt testatur Commenta. 2. lib. de anima, comment. 67. atque etiam Auicen. lib. 6. naturalium, part. 3, capit. 1. asserentium, non dari colores in corporibus absente lumine, sed per illuminationem produci ab eo, & per absentiam corrumpi, quia re vera non sunt aliud à lumine ipso in variis corporibus recepto.

78

Secundum modum tenet maior pars eorum, quos citauimus, præsertim Albertus Magnus in Summa de homine, quæstione de substantia coloris fol. 95, asserunt verò lumen concurrere ex parte obiecti, tanquam formam coloris, vt visibilis, quia tribuit ei visibilitatem hoc modo, vt ipse solum sit visibilis in potentia, per lumen verò constituatur visibilis actu, & ita adæquatum, & totale obiectum cuiuslibet visionis coloris coalescat ex materiali, quod est color, & ex formali, quod est lumen. Sic etiam videtur sentire D. Thom. locis citatis, & cum eo Conrad. Medina, Palatios, Petrus Martinez, Sebastian. Perez, & alij: fauet autem huic viæ comparatio illa constituta ab Aristotele 3. libro de anima, textu 18. inter intellectum agentem.

79

agentem, & lumen, his verbis: *Quodam enim modo, & lumen facit potentia existentes colores, actu colores.*

Tertius modus defendi eandem sententiam asserit lumen non concurrere ex parte coloris efficiendo illud visibile formaliter, & ideò nec tanquam rationem formalem videndi colorem, sed solum tanquam aliquid cum quo color habet necessariam connexionem non secundum propriam naturam, sed in ordine ad visionem, ita vt non possit videri, nisi cum eo coniunctus, nec nisi eo viso; eo ferè modo, quo sensibile proprium habet necessariam connexionem cum communi, vt idem color cum extensione, vel figura, quia non potest videri nisi extensus, vel figuratus, sic etiam non potest videri nisi illuminatus. Vnde dicunt, quod sicut sensibile proprium, & commune videntur per eandem speciem totalem modificatam, siue per proprias partiales vnitas inter se, quasi rem, & modum, & ideò quasi integrantes vnam; pari ratione lumen, & color videntur per eandem speciem totalem, siue per proprias species partiales vnitas inter se, & integrantes vnam speciem totalem. Ita sentiunt ex recentioribus nonnulli.

Quartus modus non tribuit lumini respectu coloris efficientiam aliquam in ordine ad visionem, sed colorem censet se solo producere speciem sui in medio illuminato, atque etiam in potentia, vt tamen eam producat, quasi pro dispositione postulat, quod lumine perfundatur, ea ferè ratione, qua postulat eandem illuminationem in medio, vt possit ei imprimere speciem. Et hæc necessitas luminis ex parte coloris, tanquam dispositionis videtur insinuata illo verbo Christi in Euangelio: *Omne quod manifestatur, lumen est*, quasi dicat omne, quod manifestatur, medio lumine fit manifestum. Et hæc via soluit omnia, quæ Aristoteles de colore docet, atque etiam ab omnibus difficultatibus, quæ aduersus alias obiiciuntur, expedit se, vt mox videbimus; distinguitque semper speciem coloris ab specie luminis, atque etiam visionis vtriusque, sed ponit necessariam esse simultatem speciei, & visionis, luminis cum specie, ac visione coloris tanquam vniuersalis dispositionis requisitæ ad videndum quæcunque, vt videri posset color. Dicemus verò statim quantum probabilitatis habeat.

Vltimus modus asserit lumen requiri ex parte coloris, non vt sit forma eius tribuens ei visibilitatem, neque vt concurrat cum eo ad producendam eandem speciem, per quam repræsentetur vtrumque, ad modum, quo sensibile commune concurrit cum proprio, neque vt dispositionem sine efficientia,

vel non illuminati prouenit; ergò lumen tenet se ex parte coloris, tanquam necessarius ad eum videndum. Secunda experientia est, quia quò magis illuminatus est color, etiam si medium eodem modo se habeat, melius videtur. Tertia, si maior sit illuminatio medij, quam obiecti, offuscatur obiectum, ita vt penitus non videatur, vt patet in quibusdam splendentibus, quæ noctu videntur splendoris ratione, sed latet color eorum, quousque sole illucescente illustretur magis, & tunc apparet, & videtur lumine eorum ob imperfectionem offuscatò.

Probant tandem ratione, quia non est naturaliter possibile, quod illuminetur totum medium, quin illuminetur simul color existens in superficie corporis opaci: ergò nec potest videri color, nisi illuminatus: quare frustrà negatur necessitas luminis ex parte eius. Antecedens probatur, quia non potest illuminari totum diaphanum, vsque ad parietem, quin vltima superficies eius illuminetur, alioqui daretur extensio luminis naturaliter, sine vllo termino, sed non potest illuminari vltima superficies diaphani, quin illuminetur vltima superficies parietis ei contigua, imò cum ea penetrata: ergò illuminato medio necesse est colorem illuminari; quare non poterit nisi illuminatus videri, & sic erit necessarium lumen ex parte obiecti.

77

Hæc tamen sententia non defenditur eodem modo ab omnibus; sed quinque modis valde diuersis. Primum tenuit Auempace, vt testatur Commenta. 2. lib. de anima, comment. 67. atque etiam Auicen. lib. 6. naturalium, part. 3, capit. 1. asserentium, non dari colores in corporibus absente lumine, sed per illuminationem produci ab eo, & per absentiam corrumpi, quia re vera non sunt aliud à lumine ipso in variis corporibus recepto.

78

Secundum modum tenet maior pars eorum, quos citauimus, præsertim Albertus Magnus in Summa de homine, quæstione de substantia coloris fol. 95. asserunt verò lumen concurrere ex parte obiecti, tanquam formam coloris, vt visibilis, quia tribuit ei visibilitatem hoc modo, vt ipse solum sit visibilis in potentia, per lumen verò constituatur visibilis actu, & ita adæquatum, & totale obiectum cuiuslibet visionis coloris coalescat ex materiali, quod est color, & ex formali, quod est lumen. Sic etiam videtur sentire D. Thom. locis citatis, & cum eo Contrad. Medina, Palatios, Petrus Martinez, Sebastian. Perez, & alij: fauet autem huic viæ comparatio illa constituta ab Aristotele 3. libro de anima, textu 18. inter intellectum

79

agentem.

agentem, & lumen, his verbis: *Quodam enim modo, & lumen facit potentia existentes colores, actu colores.*

Tertius modus defendi eandem sententiam asserit lumen non concurrere ex parte coloris efficiendo illud visibile formaliter, & ideò nec tanquam rationem formalem videndi colorem, sed solum tanquam aliquid cum quo color habet necessariam connexionem non secundum propriam naturam, sed in ordine ad visionem, ita vt non possit videri, nisi cum eo coniunctus, nec nisi eo viso; eo ferè modo, quo sensibile proprium habet necessariam connexionem cum communi, vt idem color cum extensione, vel figura, quia non potest videri nisi extensus, vel figuratus, sic etiam non potest videri nisi illuminatus. Vnde dicunt, quod sicut sensibile proprium, & commune videntur per eandem speciem totalem modificatam, siue per proprias partiales vnitas inter se, quasi rem, & modum, & ideò quasi integrantes vnam; pari ratione lumen, & color videntur per eandem speciem totalem, siue per proprias species partiales vnitas inter se, & integrantes vnam speciem totalem. Ita sentiunt ex recentioribus nonnulli.

Quartus modus non tribuit lumini respectu coloris efficientiam aliquam in ordine ad visionem, sed colorem censet se solo producere speciem sui in medio illuminato, atque etiam in potentia, vt tamen eam producat, quasi pro dispositione postulat, quod lumine perfundatur, ea ferè ratione, qua postulat eandem illuminationem in medio, vt possit ei imprimere speciem. Et hæc necessitas luminis ex parte coloris, tanquam dispositionis videtur insinuata illo verbo Christi in Euangelio: *Omne quod manifestatur, lumen est*, quasi dicat omne, quod manifestatur, medio lumine fit manifestum. Et hæc via soluit omnia, quæ Aristoteles de colore docet, atque etiam ab omnibus difficultatibus, quæ aduersus alias obiiciuntur, expedit se, vt mox videbimus; distinguitque semper speciem coloris ab specie luminis, atque etiam visionis vtriusque, sed ponit necessariam esse simultatem speciei, & visionis, luminis cum specie, ac visione coloris tanquam vniuersalis dispositionis requisitæ ad videndum quæcunque, vt videri posset color. Dicemus verò statim quantum probabilitatis habeat.

Vltimus modus asserit lumen requiri ex parte coloris, non vt sit forma eius tribuens ei visibilitatem, neque vt concurrat cum eo ad producendam eandem speciem, per quam repræsentetur vtrumque, ad modum, quo sensibile commune concurrit cum proprio, neque vt dispositionem sine efficientia,

vel non illuminati prouenit; ergò lumen tenet se ex parte coloris, tanquam necessarius ad eum videndum. Secunda experientia est, quia quò magis illuminatus est color, etiam si medium eodem modo se habeat, melius videtur. Tertia, si maior sit illuminatio medij, quam obiecti, offuscatur obiectum, ita vt penitus non videatur, vt patet in quibusdam splendentibus, quæ noctu videntur splendoris ratione, sed latet color eorum, quousque sole illucescente illustretur magis, & tunc apparet, & videtur lumine eorum ob imperfectionem offuscatò.

Probant tandem ratione, quia non est naturaliter possibile, quod illuminetur totum medium, quin illuminetur simul color existens in superficie corporis opaci: ergò nec potest videri color, nisi illuminatus: quare frustrà negatur necessitas luminis ex parte eius. Antecedens probatur, quia non potest illuminari totum diaphanum, vsque ad parietem, quin vltima superficies eius illuminetur, alioqui daretur extensio luminis naturaliter, sine vllo termino, sed non potest illuminari vltima superficies diaphani, quin illuminetur vltima superficies parietis ei contigua, imò cum ea penetrata: ergò illuminato medio necesse est colorem illuminari; quare non poterit nisi illuminatus videri, & sic erit necessarium lumen ex parte obiecti.

77

Hæc tamen sententia non defenditur eodem modo ab omnibus; sed quinque modis valde diuersis. Primum tenuit Auempace, vt testatur Commenta. 2. lib. de anima, comment. 67. atque etiam Auicen. lib. 6. naturalium, part. 3, capit. 1. asserentium, non dari colores in corporibus absente lumine, sed per illuminationem produci ab eo, & per absentiam corrumpi, quia re vera non sunt aliud à lumine ipso in variis corporibus recepto.

78

Secundum modum tenet maior pars eorum, quos citauimus, præsertim Albertus Magnus in Summa de homine, quæstione de substantia coloris fol. 95. asserunt verò lumen concurrere ex parte obiecti, tanquam formam coloris, vt visibilis, quia tribuit ei visibilitatem hoc modo, vt ipse solum sit visibilis in potentia, per lumen verò constituatur visibilis actu, & ita adæquatum, & totale obiectum cuiuslibet visionis coloris coalescat ex materiali, quod est color, & ex formali, quod est lumen. Sic etiam videtur sentire D. Thom. locis citatis, & cum eo Conrad. Medina, Palatios, Petrus Martinez, Sebastian. Perez, & alij: fauet autem huic viæ comparatio illa constituta ab Aristotele 3. libro de anima, textu 18. inter intellectum agentem.

79

agentem, & lumen, his verbis: *Quodam enim modo, & lumen facit potentia existentes colores, actu colores.*

Tertius modus defendi eandem sententiam asserit lumen non concurrere ex parte coloris efficiendo illud visibile formaliter, & ideò nec tanquam rationem formalem videndi colorem, sed solum tanquam aliquid cum quo color habet necessariam connexionem non secundum propriam naturam, sed in ordine ad visionem, ita vt non possit videri, nisi cum eo coniunctus, nec nisi eo viso; eo ferè modo, quo sensibile proprium habet necessariam connexionem cum communi, vt idem color cum extensione, vel figura, quia non potest videri nisi extensus, vel figuratus, sic etiam non potest videri nisi illuminatus. Vnde dicunt, quod sicut sensibile proprium, & commune videntur per eandem speciem totalem modificatam, siue per proprias partiales vnitas inter se, quasi rem, & modum, & ideò quasi integrantes vnam; pari ratione lumen, & color videntur per eandem speciem totalem; siue per proprias species partiales vnitas inter se, & integrantes vnam speciem totalem. Ita sentiunt ex recentioribus nonnulli. 80

Quartus modus non tribuit lumini respectu coloris efficientiam aliquam in ordine ad visionem, sed colorem censet se solo producere speciem sui in medio illuminato, atque etiam in potentia, vt tamen eam producat, quasi pro dispositione postulat, quod lumine perfundatur, ea ferè ratione, qua postulat eandem illuminationem in medio, vt possit ei imprimere speciem. Et hæc necessitas luminis ex parte coloris, tanquam dispositionis videtur insinuata illo verbo Christi in Euangelio: *Omne quod manifestatur, lumen est*, quasi dicat omne, quod manifestatur, medio lumine fit manifestum. Et hæc via soluit omnia, quæ Aristoteles de colore docet, atque etiam ab omnibus difficultatibus, quæ aduersus alias obiiciuntur, expedit se, vt mox videbimus; distinguitque semper speciem coloris ab specie luminis, atque etiam visionis vtriusque, sed ponit necessariam esse simultatem speciei, & visionis, luminis cum specie, ac visione coloris tanquam vniuersalis dispositionis requisitæ ad videndum quæcumque, vt videri posset color. Dicemus verò statim quantum probabilitatis habeat. 81

Vltimus modus asserit lumen requiri ex parte coloris, non vt sit forma eius tribuens ei visibilitatem, neque vt concurrat cum eo ad producendam eandem speciem, per quam repræsentetur vtrumque, ad modum, quo sensibile commune concurrit cum proprio, neque vt dispositionem sine effi- 82

cientia,

vel non illuminati prouenit; ergò lumen tenet se ex parte coloris, tanquam necessarius ad eum videndum. Secunda experientia est, quia quò magis illuminatus est color, etiam si medium eodem modo se habeat, melius videtur. Tertia, si maior sit illuminatio medij, quam obiecti, offuscatur obiectum, ita vt penitus non videatur, vt patet in quibusdam splendentibus, quæ noctu videntur splendoris ratione, sed latet color eorum, quousque sole illucescente illustretur magis, & tunc apparet, & videtur lumine eorum ob imperfectionem offuscato.

Probant tandem ratione, quia non est naturaliter possibile, quod illuminetur totum medium, quin illuminetur simul color existens in superficie corporis opaci: ergò nec potest videri color, nisi illuminatus: quare frustrà negatur necessitas luminis ex parte eius. Antecedens probatur, quia non potest illuminari totum diaphanum, vsque ad parietem, quin vltima superficies eius illuminetur, alioqui daretur extensio luminis naturaliter, sine vllo termino, sed non potest illuminari vltima superficies diaphani, quin illuminetur vltima superficies parietis ei contigua, imò cum ea penetrata: ergò illuminato medio necesse est colorem illuminari; quare non poterit nisi illuminatus videri, & sic erit necessarium lumen ex parte obiecti.

77

Hæc tamen sententia non defenditur eodem modo ab omnibus; sed quinque modis valde diuersis. Primum tenuit Auempace, vt testatur Commenta. 2. lib. de anima, comment. 67. atque etiam Auicen. lib. 6. naturalium, part. 3, capit. 1. asserentium, non dari colores in corporibus absente lumine, sed per illuminationem produci ab eo, & per absentiam corrumpi, quia re vera non sunt aliud à lumine ipso in variis corporibus recepto.

78

Secundum modum tenet maior pars eorum, quos citauimus, præsertim Albertus Magnus in Summa de homine, quæstione de substantia coloris fol. 95. asserunt verò lumen concurrere ex parte obiecti, tanquam formam coloris, vt visibilis, quia tribuit ei visibilitatem hoc modo, vt ipse solum sit visibilis in potentia, per lumen verò constituatur visibilis actu, & ita adæquatum, & totale obiectum cuiuslibet visionis coloris coalescat ex materiali, quod est color, & ex formali, quod est lumen. Sic etiam videtur sentire D. Thom. locis citatis, & cum eo Contrad. Medina, Palatios, Petrus Martinez, Sebastian. Perez, & alij: fauet autem huic viæ comparatio illa constituta ab Aristotele 3. libro de anima, textu 18. inter intellectum

79

agentem.

agentem, & lumen, his verbis: *Quodam enim modo, & lumen facit potentia existentes colores, actu colores.*

Tertius modus defendi eandem sententiam asserit lumen non concurrere ex parte coloris efficiendo illud visibile formaliter, & ideò nec tanquam rationem formalem videndi colorem, sed solum tanquam aliquid cum quo color habet necessariam connexionem non secundum propriam naturam, sed in ordine ad visionem, ita vt non possit videri, nisi cum eo coniunctus, nec nisi eo viso; eo ferè modo, quo sensibile proprium habet necessariam connexionem cum communi, vt idem color cum extensione, vel figura, quia non potest videri nisi extensus, vel figuratus, sic etiam non potest videri nisi illuminatus. Vnde dicunt, quod sicut sensibile proprium, & commune videntur per eandem speciem totalem modificatam, siue per proprias partiales vnitas inter se, quasi rem, & modum, & ideò quasi integrantes vnam; pari ratione lumen, & color videntur per eandem speciem totalem, siue per proprias species partiales vnitas inter se, & integrantes vnam speciem totalem. Ita sentiunt ex recentioribus nonnulli. 80

Quartus modus non tribuit lumini respectu coloris efficientiam aliquam in ordine ad visionem, sed colorem censet se solo producere speciem sui in medio illuminato, atque etiam in potentia, vt tamen eam producat, quasi pro dispositione postulat, quod lumine perfundatur, ea ferè ratione, qua postulat eandem illuminationem in medio, vt possit ei imprimere speciem. Et hæc necessitas luminis ex parte coloris, tanquam dispositionis videtur insinuata illo verbo Christi in Euangelio: *Omne quod manifestatur, lumen est*, quasi dicat omne, quod manifestatur, medio lumine fit manifestum. Et hæc via soluit omnia, quæ Aristoteles de colore docet, atque etiam ab omnibus difficultatibus, quæ aduersus alias obiiciuntur, expedit se, vt mox videbimus; distinguitque semper speciem coloris ab specie luminis, atque etiam visionis vtriusque, sed ponit necessariam esse simultatem speciei, & visionis, luminis cum specie, ac visione coloris tanquam vniuersalis dispositionis requisitæ ad videndum quæcumque, vt videri posset color. Dicemus verò statim quantum probabilitatis habeat. 81

Vltimus modus asserit lumen requiri ex parte coloris, non vt sit forma eius tribuens ei visibilitatem, neque vt concurrat cum eo ad producendam eandem speciem, per quam repræsentetur vtrumque, ad modum, quo sensibile commune concurrit cum proprio, neque vt dispositionem sine efficientia, 82

ciemia, sed ut concurrat cum colore, tanquam partialis causa ad producendam speciem eiusdem coloris, simul etiam producendo speciem sui; per quam videatur. Docet itaque hæc sententia ex colore, & lumine, tanquam ex duplici causa partiali coalescere unam causam totalem speciei coloris, totalem quidem efficientem, sed non totalem obiectiuam; quia solus color est causa obiectiua suæ speciei, sed non potest solus præstare totam efficientiam requisitam ad productionem eius, nisi adiuuetur per causalitatem partialem luminis. Et hinc est, quod cũ species solum repræsentet obiectum sub ratione obiecti, species coloris quamuis à colore simul, & lumine producta, tanquam à duplici causa partiali efficiente, nihilominus solùm repræsentet colorem, quia ab eo solum procedit tanquam ab obiecto efficiente, à lumine vero tanquam à puro efficiente, hoc est, non obiectiuo. Quod quidam explicant exemplo intellectus agentis, quod quasi uniuersalis causa omnium specierum intelligibilium simul cum obiecto, aut phantasmate concurrit, & ideo tanquam omninò necessarium ad quamlibet intellectionem rei materialis, nec per ullam repræsentatur species eius: sic lumen concurrit cum omnibus coloribus ad producendas proprias species, quasi uniuersalis causa partialis, & ideò non repræsentata per easdem species, ita enim Aristotel. comparauit intellectum agentem cum lumine: & ita dixit fieri ab eo colores actu visibiles. 3. lib. de anima, textu 18. Et fundamẽtum huius viæ, asserunt esse, quia per eam facile intelligitur, & defenditur necessitas luminis ad visionem coloris nec potest alio modo commode defendi. Cui addunt in ipsa etiam natura coloris, & luminis fundari, nam lumen est perfectissimum visibilium, & longè diuersæ rationis ab aliis, & propterea posse per se solùm, atque independenter ab aliis immutare medium, atque potentiam: colores verò tanquam imperfecta visibilia nõ posse sine dependentia ab illo, & ideò habet se ad visionem eorum, quasi uniuersalis causa concurrens cum omnibus.

82

83

Vltima sententia negat omninò lumen requiri ex parte obiecti, sed illuminato medio posse absque aliquo concursu efficienti, vel dispositiuo luminis videri colorem. Ita Comm. 2. lib. de anima comm. 67. Thienensis, & Iandunus ibidem quæst. 19. Ferrara 2. lib. de anima quæst. 14. & ibidem Aquarius, Toletus 2. lib. de anima, quæst. 17. affirmans esse communem sententiam, & propriam, atque expressam D. Thom. pro qua etiam citantur Ægidius, & Sonci. Præcipuum fundamentum huius sententiæ desumitur ex definitione coloris tradita ab Aristotele cap. præsenti, hisce verbis: *Color est motiuum perspicui secundum actu* ...

84

dit

dit Aristoteles, hoc esse naturam eius, idest, à natura eius emanare, vt exponunt omnes interpretes nullo excepto, sed mouere perspicuum in actu est producere in eo speciem sui; non enim habet aliam actionem color circa perspicuum, nec habere potest: ergò ex sua definitione, & naturali proprietate habet posse producere speciem sui in medio, atque adeò in potentia, non ergò à lumine externo. Sed huic argument. respondere conantur recentiores diuersis modis etiam diuersis exponentes prædictam definitionem, & verba Aristotelis. Et primo fatentur negari non posse, quin Aristoteles senserit colorem esse per se visibilem, quia per se ipsum terminat visionem; sed non intellexisse, quod sit per se sufficienter visibilis, ita vt nullo indigeat, quantum est ex parte sua, vt videatur: indiget enim lumine, à quo adiuuetur, vt possit producere speciem sui, & videri. Quod verò expositio hæc non satisfaciat, probo; quia si color per se ipsum est motiuus perspicui in actu; ergò non per lumen, quia cùm lumen etiam in ordine ad visum sit à se distinctum, repugnat quod conueniat ei per se, quod conuenit ratione luminis, sed esse per se motiuum perspicui est esse productiuum speciei in eo, per quam illud mouet: ergò per se habet virtutem mouendi visum, & concurrendi cum eo ad visionem; quare ex parte sua non indiget lumine vt videatur. Quod verò visibilitas coloris sit virtus sufficiens producendi speciem in medio illuminato; probatur: quia color est sensibile proprium talis speciei: ergò ex se habet sufficientem proportionem obiectiuam cum potentia, vt ab ea sentiatur; sed ex sola potentia, & obiecto completur sufficiens principium sensationis: ergò color sufficiens principium obiectiuum sensationis est, & proinde poterit simul cum potentia absque adminiculo alterius ex parte sua requisiti efficere sui visionem. Affirmans ergò Aristoteles, quod color sit per se visibilis, euidenter docere voluit, quod nec lumine, neque aliquo alio indigeat ex parte sua vt videatur. Et multò minus satisfacit expositio aliorum asserentium sentire quidem Aristotelem, quod color sit per se visibilis, non tamen actu visibilis, sed potentia. Quia colorem asseruit Aristoteles per se, & ex propria natura esse motiuum perspicui in actu, sed mouere ipsum est per productionem speciei propriæ, per quam euidens est fieri actu visibile: ergò sensit planè Aristoteles esse visibile actu, quia non alia ratione lumen est visibile, nisi quia potest producere speciem sui in potentia, & hoc est esse visibile actu. 85

Germanum igitur sensum huius definitionis, quem euidenter tenuit Aristoteles, vt perspicua verba eius ostendunt. Attulit 86

D.Thom.3.lib. de anima,textu 18.(explicans comparationem illam ibidem cõstitutam ab Aristotele inter intellectum agentem,& lumen)hisce verbis; *Vnde dicit,quod est habitus,vt lumen, quod quodammodo facit colores existentes in potentia esse actu colores,& dicit(quodammodo)quia superius ostensum est, quod color secundum se ipsum est visibilis,hoc autem solùmodo facit lumen ipsum esse actu colorem,in quantum facit diaphanum esse in actu,vt moueri possit à colore,& sic color videatur,&c.* Hanc igitur sententiam, vt Aristot.& D.Thom.propriam,ac probabiliorem teneo.

87 Quæ cum sufficienter sit testimoniis vtriusque probata,probanda nunc est, primo ex refutatione aliarum,deinde positiua, ac propria ratione. Prima igitur via Auicenæ, & aliorum, quod colores non sint aliud, quàm lumen ipsum, vt in diuersis corporibus receptum sufficienter fuit à nobis superius impugnata, atque expugnata. Secunda verò via,quod lumen sit forma coloris,non secundum suam naturam consideratì,sed in ordine ad visum, expresse contraria est doctrinæ Aristotelis, vt probant testimonia citata. Ex quibus sic arguo,color est per se, atque ex propria natura visibilis, atque etiam per se motiuus perspicui in actu; ergò vtrumque habet à se formaliter. Probatur consequentia, quia quæ prædicantur de aliquo per se, formaliter de eo prædicantur, & ideò formaliter ei conueniunt: ergò non fit per se visibile à lumine, tanquam à forma. Quod verò sit contraria rationi probo, quià color distinguitur specie à lumine,vt modo probauimus contra primam sententiam, sed vna species non potest esse forma alterius: ergò lumen non potest esse forma coloris.

88 Et si dicatur non esse formam eius secundum suam naturam considerati, sed in ordine ad visum, & adhuc hoc modo non intrinseca,sed extrinseca.Contra hoc est, quod proprietas sequitur essentiam, & emanat ab ea:ergò si repugnat vnam speciem esse quomodocunque formam alterius per propriam naturam,vel essentiam:repugnabit quoque ratione proprietatis, sed visibilitas est proprietas luminis, atque etiam coloris; ergò repugnat, quod per visibilitatem lumen sit forma coloris, non minus quam ratione naturæ, vel essentiæ.

Deinde probatur falsum,quia quædam sunt colorata,quæ simul habent exiguum lumen, ratione cuius noctu videntur, sed non eorum colores, quos tamen videmus diu, ergò lumen adhuc in ratione visibilis non est forma coloris; Probatur consequentia, quia si forma esset, sicut parua illa lux noctu videtur, videretur etiam color in eodem subiecto cum ea existens, à qua fieret formaliter visibilis, visa enim forma, non potest non videri

videri res per eam constituta. Secundo quia si lumen est forma 89 coloris,& per eandem speciem indiuisibilem repræsentatur,sequitur,quod si alter eorum successiuè intendatur,color quidem per se,lumen verò saltem per accidens,corrumpatur species illa,quia repugnat rem alio modo se habentem eodem modo repræsentari, & repugnat etiam eandem indiuisibilem speciem repræsentare res diuerso modo se habentes, corrupta verò illa specie producenda erit altera totalis, atque completa, & cùm intensio procedat per infinitas partes proportionales, corrumpentur species totales,atque completæ actu infinitæ,& totidem producentur de nouo,quod non potest admitti.

Tertium modū asserentem lumen concurrere ex parte colo- 90 ris ad visionem per modum vnius obiecti cum eo, & ità vt per eandem speciem vtrumque repræsentetur,vel per singulas quasi partiales, & vnitas ad concurrendum cum potentia: sic impugno. Lumen, & color sunt sensibilia propria specie distincta: ergò quodlibet est per se primò repræsentabile per propriam speciem distinctam ab alio; quare repugnat, quod per eandem repræsententur. Probatur consequentia, quia impossibile est eandem speciem esse similitudinem duorum specie distinctorum. Nec est simile exemplum de sensibili proprio, & cōmuni, quia sensibile cōmune non est per se primò repræsentabile per speciem:sed quasi secundariò, in quantum est modus proprij:color verò,& lumen sunt per se primò repræsentabilia, sicut sensibilia; quare non possint per eandem speciem repræsentari: cùm ex alia parte sint specie diuersa: & eadem ratione non possunt per modum vnius coniungi ad producendam eandem speciem,& ex cōsequenti nec videri per eandem visionem, sed necessariò per diuersas.Quod verò nec possint repræsentari per distinctas species partiales vnitas ad eandem sensationem, probatur, quia color est per se, & ex propria natura visibilis, & visibile completum:cùm habeat completā naturam, & speciem independentē à quocunque alio visibili:ergò per speciem completam repræsentabilem, & ideò non per partialem. Secundo, quia si color, & lumen essent partialia visibilia: se haberent, tanquam materia, & forma; nam alio modo vniti tanquam partes ipsæ, vel species eorum repugnat; lumen ergò esset forma coloris quod iam impugnauimus. Et tandem si per diuersas species partiales concurrerent per diuersas visiones partiales viderentur, & cuilibet corresponderet pars eiusdem visionis totalis,& non tota ipsa visio, quod non est intelligibile.

Vltimum deinde modū prius impugnare placet, quàm quar- 91 tum, de cuius probabilitate quid sentiam statim explicabo.

Duo igitur præſupponit hæc vltima via:& duo alia aſſerit.

Primum præſuppoſitum eius eſt non poſſe colorem,& lumen repræſentari per eandem ſpeciem,nec videri per eandem viſionem. Secundum præſuppoſitum,vtrumque eſſe per ſe viſibile,vt expreſsè docet Ariſtoteles, & tenent ferè omnes, ſed diuerſo modo, quia lumen eſt primum, ac perfectiſſimum viſibile, colores verò imperfecta tantùm viſibilia, & quaſi per participationem eius.

Et ex hoc colligit primum aſſertum, videlicet non poſſe colores immutare medium,& potentiam per productionem ſpeciei,niſi dependenter a lumine neceſſariò cum eis concurrente, non quidem tanquam forma eorum, quia alioqui non eſſent per ſe viſibiles contra ſecundum præſuppoſitum, ſed tanquam partiali cauſa integrante cum eis,ac potentia vnum principium totale viſionis,non ſui,ſed eiuſdem coloris:cùm ex primo præſuppoſito,non poſſint per eandem ſpeciem repræſentari,nec per eandem viſionem videri. Secundo aſſerit hunc concurſum partialem luminis cum colore non eſſe obiectiuum, alioqui concurrerent per modum vnius obiecti ad producendam ſpeciem coloris,& ideò neceſſariò deberent repræſentari per illam,quia quidquid producit ſpeciem, tanquam cauſa obiectiua non poteſt non repræſentari per eam, efficiunt ergò color, & lumen vnam cauſam totalem ſpeciei, totalem quidem efficiētem,non totalem obiectiuam, ſed coaleſcentem ex partiali obiectiua,& partiali purè efficiente,poſſe autem lumen præſtare concurſum purè efficientem ait,quia quaſi vniuerſalis cauſa eſt concurrens cum omnibus coloribus.

Et duo quidem ab hac via præſuppoſita vera ſunt,ſed duo aſſerta planè falſa.Quod probatum erit,ſi oſtendamus impoſſibile eſſe, quod lumen cōcurrat cum colore ad producendam ſpeciem, niſi concurſu obiectiuo, & ideò neceſſariò debere repræſentari per eandem ſpeciem coloris. Oſtenditur autem primo, quia color ex primo præſuppoſito eſt per ſe viſibilis:ergò habet à ſe propriam viſibilitatem,& non à lumine, Vel ergò per hanc viſibilitatem eſt ſufficiens cauſa obiectiua ſpeciei, vel inſufficiens ac diminuta:ſi primū dederis,euidenter ex eo infero poſſe ſolum colorem ſine concurſu effectiuo luminis producere ſpeciem ſui in medio,& potētiā,per quam videatur.Probatur conſequentia, quia cauſa obiectiua ſenſationis eſt etiam efficiens, atque ſufficiens ad producēdam ſpeciem, & per eam ſimul cum potentia ſenſationem:ergò ſufficiens cauſa obiectiua erit etiam ſufficiens in genere efficientis; quare ſi non indiget lumine, vt cauſa obiectiua, non poteſt indigere illo vt efficiente. Si verò dicas

92

dicas visibilitatem coloris esse diminutam, aut imperfectam, & ideò non esse sufficientem causam obiectiuam speciei, sequitur hunc defectum causalitatis obiectiuę suppleri à lumine, sed non potest suppleri, nisi per concursum obiectiuum: ergò falsum est, quod non præbeat obiectiuũ concursum, sed pure efficientem. Minorem probo, quia species est virtus solius obiecti, quam sibi substituit ad concurrendum cum potentia ad sensationem; ita vt ex potentia, & specie constituatur vnum principiũ sufficiens sensationis: ergò solum obiectum sub ratione obiecti producit speciem; quare solus color sine concursu luminis producit speciem. Probatur consequentia, quia illud solum habet rationem obiecti, à quo solo producitur species, sicut illud solum per eam repræsentatur: nullus ergò concursus obiectiuus deficit colori, qui suppleri debeat, vel possit per lumen; quare commentitius est concursus iste luminis ex parte obiecti cum colore. Quod 93 ex aliis sensibus efficaciter probatur; quia nullum datur in eis proprium sensibile, quod per solum concursum obiectiuum, non possit producere speciem in potentia, & per eam concurrere ad sensationem, absque alia causa efficiente ipsum coadiuuante, præter primam: ergò non minus erit sufficiens color absque concursu efficienti luminis ad producendam speciem sui in potentia, & cum ea visionem.

Quod sic vrgeo, & probo talem concursum luminis cum colore non posse esse vniuersalem, vt asserit hæc sententia, sed necessariò particularem, quia vniuersalis concursus non potest esse partialis, vt per se est manifestum, sed concursus luminis cum colore conceditur ab hac via partialis, ergò non potest esse vniuersalis, vel si vniuersalis vocatur, propterea quod ad quamlibet visionem concurrit necessariò lumen: friuolum profectò est propterea ipsum vocare causam vniuersalem visionis coloris, atque etiam concursum eius vniuersalem: nam species obiecti concurrit ad omnes sensationes, atque etiam potentia sensitiua, & tamen nemo vnquam dixit speciem esse causam vniuersalem. Et de concursu eius euidenter constat non 94 esse vniuersalem, sed particularem, quia hæc species ad hanc solam visionem particularem concurrit, & ideò tanquam causa particularis, quamuis aliæ species concurrant ad singulas sensationes alias particulares, quod patet sufficiens non esse, vt aliqua earum sit, vel dicatur causa vniuersalis, nec eius concursus sit vniuersalis: si verò particularis, & partialis est, eo ipso non est necessarius, quia cum solus color sit totalis causa obiectiua producendi speciem, eo ipso est totalis causa efficiens eius, quia species à solo obiecto producitur obiectiuè, sicut

ipsum solum repræsentat; ergò ab eo solo producitur efficienter, quia nulla causa efficiens præter obiectiuam, & vniuersales concurrit, nec concurrere potest ad sensationem, vt probauimus. Probatur tandem (nisi ego fallor) euidenter: quia lumen concurrit cum colore ad producendam speciem tanquam causa partialis; ergò concurrit obiectiue, & concursu obiectiuo, & proinde vt constituens cum eo vnum totale obiectum per eandem speciem coloris repræsentatum. Probatur primò consequentia hoc modo; lumen est obiectum visus sub ratione visibilis, sicut etiam color: sed lumen concurrit cum colore ad productionem speciei sub ratione visibilis, ac per visibilitatem, quam habet; ergò concurrit tanquam obiectum visus, & ideò concursu obiectiuo. Secundo eam probo, quia lumen concurrit cum colore, tanquam perfectissimũ visibile habẽs visibilitatem independentem ab aliis, & à qua dependent cætera visibilia, & propterea potest supplere defectum visibilitatis eorum; ergò concurrit per visibilitatem, & ideò tanquam obiectum visus perfectissimũ, & consequenter concursu planè obiectiuo. Quod hoc modo vrgeo; color, & lumen vt sunt qualitates absolutæ talis naturæ nullam habent inter se connexionem; ergò neque hoc modo color indiget lumine, neque lumen est necessarium colori; quare solum possunt eam habere, vt visibilia sunt, & non alio modo. Vnde si lumen necessariò debet cum colore concurrere, talem concursum non præstabit secundum rationem qualitatis: sed secundum rationem visibilis: sed vt visibile est obiectum visus: ergò per concursum obiectiuum debet necessariò concurrere, & non alio modo.

95

96

Restat iudicium ferre de secunda via asserente lumen requiri ex parte coloris, non ad adiuuandum colorem concursu obiectiuò, nec efficiente: sed solum tanquam dispositio necessaria, aut quasi dispositiua conditio, vt possit producere speciem sui, eo ferè modo, quo concurrit ex parte medij ipsum disponendo, vt possit recipere speciem coloris, in quo solùm potest esse discrimen, quod ex parte medij est quasi dispositio materialis subiecti ad recipiendum, ex parte verò coloris, non subiecti: sed agentis, vt possit virtus eius prodire in actum intentionalem producendi speciem, quia benè potest intelligi, quod virtus actiua ex se sufficiens ad agendum, postulet certam dispositionem in subiecto, vt possit in actum exire, sine qua non poterit, & exemplo nobis esse potest potentia visiua, aut quælibet alia sensitiua postulans necessariò tales dispositiones in organo, vt possit per illud propriam exercere operationem; ita vt ex defectu alicuius non possit exire in actum, & similiter

97

potentia

potentia motiua, quod experimur passim.

De hac igitur sententia censeo probabilem esse,& inter omnes vias, quibus defendi potest, colorem esse necessarium ex parte obiecti esse à difficultatibus magis expeditam, & absque dubio probabiliorem,& faciliorem; & habet pro se argumenta illa; quibus communi ratione probatum est lumen esse necessarium ex parte coloris,cuius necessitatem ad dispositiuam reducit,quia non videtur alia via commodè defendi posse.

Sed vt ad nostram sententiam reuertamur, hoc breui argumento ex prædictis omnibus eliciendo probanda est, color est per se visibilis,vt ex definitione eius constat; ergò sua sola virtute potest producere propriam speciem in medio illuminato, per quam videatur absque aliquo concursu luminis;non solum obiectiuo,atque effectiuo:sed dispositiuo. Consequentia satis 98 efficaciter probata est ex impugnatione aliarum opinionum, quantum ad effectiuum concursum luminis, quantum ad dispositiuum verò efficaciter satis conuincitur ex eo,quod nulla potest adduci ratio alicuius momenti ad probandam talem necessitatem,quæ proinde ponenda non est,quia nihil est ponendum tanquam necessariò requisitum ad visionem ex parte obiecti præter illa, quæ ponuntur necessaria ad alias sensationes sine vrgenti ratione id probante.

Restat soluere argumenta pro secunda opinione proposita 99 ad probandam necessitatem luminis ex parte obiecti.Et ad definitionem Aristotelis respondeo, hæc distinctio, perspicuum, quod significat corpus capax lucis, dupliciter sumitur, pro perspicuo actu, quod est tale per lumen; & pro perspicuo in potẽtia:& hoc modo sumitur in illa alia definitione coloris, quod sit: *Extremitas perspicui in corpore determinato*, quod est sufficiens subiectum coloris;ita vt etiam si actu non sit illuminatum, nihilominus color eius erit per se visibilis, poteritque in medio illuminato imprimere speciem sui absque alio concursu effectiuo luminis, vt probauimus; non est ergò sensus definitionis,quod color sit extremitas perspicui, id est, illuminati: sed solum, vt lucis capacis, quod habet paries in tenebris; & ideò eius extremitas tunc est verus color per se visibilis. Quod verò additur iuxta hanc sententiam non magis esse colorem in extremitate perspicui, quàm in profundo, negandum est; quia in extremitate existens, potest mouere perspicuum constitutum in actu per lumen, vt aërem illuminatum; quod non potest existens in partibus profunditatis: nam latitudo profunditatis corporis ratione opacitatis hoc planè impedit: & hæc fuit ratio ob quam per extremitatem perspicui definiuit

colorem Aristoteles in ordine ad visum consideratum, quia medium videndi diaphanum esse oportet.

100 Ad primam experientiam concedimus colorem valdè illuminatum videri ex obscuro loco, quia lumine eius illuminatur aliquantulum totum medium, vsque ad obiectum, quo eodem lumine plus illuminato medio iuxta colorem extra existentem offuscatur color in eodem loco obscuro existens, & apparere non potest, & ideò non videtur.

Ad secundam vero respondeo, quod si totum medium sit illuminatum vsque ad superficiem parietis, apparebit color, & videri poterit per speciem, quam statim producet in medium.

Ad tertiam negandum est, quòd magis videatur color, quo magis fuerit illuminatus medio eodem modo se habente; nam eo ipso, quod magis sit illuminatus, etiam erit magis illuminatum medium, & si non esset, non videretur magis, quia visibilitas obiecti quantum ad proprium actum omninò proportionatur dispositioni medij, cum debeat fieri per speciem de potentia eius eductam, & in eo tanquam in subiecto proportionato recipi. Vnde eadem experientia docet pro ratione illuminationis medij attemperatæ, videri magis, aut minus obiectum, quomodocumque se habeat circa illud lumen.

101 Ad vltimam verò concedendum est corpora exiguæ lucis diu non videri propter maximam illuminationem medij ab intensiori luminoso factam, & videri in tenebris, quia non indigent illuminatione medij. Verum est etiam colorem eorum non videri noctu sed diu, quia requirit illuminationem medij, & per illuminationem diu existentem non offuscatur.

Ad rationem verò de illuminatione coloris necessaria illuminato toto medio, concedendum, id est, sed neganda est consequentia, quod ideò sit necessarius concursus eius ex parte coloris, quem licet perfundat lumen simul cum medio, nullum tamen concursum ex parte eiusdem coloris præstat ad productionem speciei, aut visionem eius: sed propriam tantum producit speciem distinctam à specie coloris, per quam videtur distincta visione.

Comparatio tandem adducta pro secunda via, quam constituit Aristoteles inter intellectum agentem, & lumen, iam fuit ex mente D. Thom. explicata pro nostra sententia. Cætera verò, quæ afferuntur à recentioribus pro vltima via, ex nostris argumentis, quibus eam refutauimus soluta sunt.

102 Pro sensu autem D. Thom. circa quæstionem hanc, adnotauit benè Bañez, 1. part. quæst. 79. art. 3. in fine, & ex parte Ferrar. 1. lib. contra gentes, cap. 76. in principio. D. Thom. diuersis illis

locis

locis citatis vtramque sententiam, vt probabilem acceptare, vt patet ex 1. part. quæst. 79. art. 3. ad 2. & modo vna, modo altera vti, prout magis ei fauet ad explicandam Theologicam doctrinam, quam eisdem locis tradit: nam ad intentum hoc nihil referebat, quod probabilior sit vna, vel altera. Quare ex his omnibus locis non licet colligere, quid de hac re senserit. At vbi commentatorem Aristotelis agebat, vt loco à nobis citato, propriam mentem explicare oportebat, eámque esse docuit expressè, quod lumen non sit necessarium ex parte coloris: sed solum ad illuminandum medium.

QVÆSTIO VII.

An visio fiat per extramissionem alicuius à potentia visiua, vel per receptionem speciei ab obiecto.

Circa modum, quo fit vel procedit visio à potentia visiua, celebris fuit in schola opinio Platonis in Timæo, & in Theeteto asserentis fieri per emissioné alicuius à potentia ipsa extra se in obiectum; quod etiam sequuti sunt Stoici cum Empedocle, Gale. 7. libro de placitis Hippocratis, & Platonis ad finem, lib. 10. de vsu partium, & lib. 1. prognost. sent. 19. Seneca 1. natural. quæst. Aphrodis. 1. lib. problematum, quæst. 75. Euclydes in libello de perfectiua. Ptolomæus in catoptico, Chalcidius in commentariis super Timæum. Alchindus in lib. de aspectibus, Lactantius in lib. de opificio Dei, cap. 8. & quamuis ab aliis alio modo explicetur sensus Platonis, hi tamen omnes, & cum eis Plutarch. lib. 4. de placitis philosophorum, cap. 13. & Gregorius Nissæn. lib. 4. de viribus animæ, cap. 2. hunc sensum tenuisse docent, vt potentia visiua nullam ab obiecto speciem recipiat: sed ex se emittat radios quosdam lucis (quos visorios appellant spiritus, Galenus verò fulgorem, aut splendorem egredientem ab oculo) per medium vsque ad obiectum, quod attingunt, & suo contactu visibile efficiunt, iidem verò spiritus, postquam obiectum contigerunt, ad oculos reuertuntur quasi alterati, aut infecti ab eodem visibili ab eis alterato, aut infecto, & cùm primum attingunt pupillam fit visio. 103 104

Et in primis videtur in eadem sententia fuisse Aristoteles, 2. lib. de Cœlo, & Mundo, text. 49. asserens nihil referre siue dicamus, quòd visus moueatur ad visibile, vel hoc ad visum, & 3. lib. Meteor. Summa, 2. cap. 3. concedit visum egredi à potentia, & potentia reflecti ad ipsum, & ibidem affirmat hominem

quendam fuisse, qui continuò præ oculis ferebat simulachrum, seu idolum proprium, quod semper intuebatur, quod non videtur possibile, si per speciem fiat visio intra potentiam, & oculum recepta: sed ex eo solùm, quod extra eam fiat in medio. Præterea 5. lib. de generatione animalium, cap. 1. sic de visione quorundam hominum loquitur: *Qui intus in concauo oculos positos habent, longè aspicere possunt, quoniam motus in vastum non dissipatur: sed recto tramite meat.* Quibus verbis sentire videtur, visionem fieri per motum alicuius emissi ab oculo, quem motum ait non dissipari: sed firmiter tendere in obiectũ. Atque etiam D. August. lib. 6. Musicæ, vbi asserit radios visuales productos vsque ad rem visam vegetari ab anima viuentis. Probatur autem experientia fascinantium, qui obiectum, quod aspiciunt reali alteratione, & qualitate afficiunt, per quam vehementer lædere solent, & aliquando occidere, & nos quoque experimur in tenebris emicare ab oculis nostris eiusmodi radios, aut pruritus, vel splendorem; ergò horum visio per extramissionem alicuius à potentia emissi in obiectum fit.

105

106 Probatur deinde ratione, primo quia idem obiectum à longè visum apparet minus, quàm si è propinquo videatur; ergò non percipitur per speciem: sed per aliquid à potentia emissum. Probatur consequentia, quia species ad quamcumque distantiam repræsentat naturaliter obiectum, & omnes partes secundum eandem magnitudinem, quam habent; ergò impossibile est per eam visum interdum maius, interdum verò minus apparere: censebitur verò possibile, si per emissionem radiorum videatur, quia radij minores euadent ad maiorem distantiam: cùm virtus potentiæ à qua emittuntur finita sit, & consequenter minorem habebit effectum ad distantiam maiorem, sicut cætera agentia naturalia. Secundo, quia potentia visiua non solum percipit obiectum: sed distantiam eius ab oculo: sed distantia non potest cognosci per speciem, sicut nec potest per eam repræsentari; cùm non sit sensibile per se, nec per accidens; poterit verò cognosci si per extramissionem radiorum fiat visio, qui totum medium vsque ad obiectum percurrentes, inde ad potentiam regrediantur, & suo motu quasi distantiam metientes eam manifestam efficiant potentiæ.

107

Secunda opinio quasi media asserit vtroque modo visionem fieri, videlicet per emissionẽ alicuius ab obiecto in potentiam, atque etiam à potentia in obiectum; ita tamen vt prius obiectum emittat à se speciem in potentiam; potentia verò recepta in se specie emittat à se spiritum visiuum videndi facultate præditum; quo spiritu attingente obiectum fit visio, non in oculo,

oculo, sed in medio, vbi spiritus attingit obiectum, in qua attingentia consistit visio. Ita Valles. 2. lib. controuersiarum medicarum, cap. 18. eisdem verò rationibus, & experientiis potest probari hæc sententia, ac probata est præcedens.

108 Hæc tamen sententia contradicit principiis veræ philosophiæ, quod sic probo, aut spiritus ille visorius, seu splendor, vel radius, qui egreditur ab oculo, & tendit in obiectum, permanet extra eundem locum, vel reuertitur ad illum sine aliquo ei superaddito, vel onustus aliquo alio, sed nullo ex his modis se habere potest, ergò commentitia est & falsa talis emissio eius a potentia pro efficienda visione. Probatur minor, quia si extra oculum manet, fieret visio in aëre, vel in obiecto, & non in oculo, & ideò nec esset actio vitalis, neque immanens, nec videret homo propriè loquendo, sed aër, vel obiectum. Hæc verò veræ philosophiæ aduersantur, & euidenti experientiæ. Quod verò vacui, aut nudi reuertantur spiritus ad oculum, aut etiam onusti, fundamento prorsus rationis caret, quia nulla datur

109 virtus in obiecto, vel in medio, à qua compellantur regredi: cùm vtrumque sit corpus infimi ordinis, hoc est, vita carens, & quasi emortuum; quare absque vllo fundamento fingitur, quod per talem emissionem, & regressionem spiritus fiat visio. Secundo, quia vel illud, quod egreditur à potentia est substantia, vel accidens, sed neutrum esse potest; ergò commentitia est talis egressio. Minorem probo primo, quod non sit substantia; quia nec à tam paruo corpore, ac est oculus totus, emitti posset, nec ad tantam distantiam. Secundo, quia non posset visio in instanti fieri, vt experientia docet cum substantia illa egrediẽs corporea esse deberet: vnde nec ad obiectum peruenire posset, nisi per motum localem, quod constat non posse in instanti fieri. Tertio, quia corpus illud, nec cœlos posset, imò nec visum penetrare, vt fieret visio: & stante magno vento hoc, atque illuc defferretur corpusculum illud. ita vt non posset visio in directum fieri ab eo, quod contradicit experientiæ. Quod verò non sit accidens, non minus euidẽter probatur; quia omne accidens est in subiecto per realem inhæsionem dependentem ab ipso subiecto, & ideò ita fixam, atq; stabilem, quæ variari non potest per transitum eiusdem accidentis ad aliud subiectum qui naturaliter proinde repugnat, quarè talis visio naturaliter impossibilis est.

110 Propterea oppositam sententiam, quod visio non fiat per emissionem alicuius à potentia, sed potius per emissionem speciei ab obiecto in ipsam, & receptionem eius intra eandem potentiam; qua receptione media idem obiectum vnitur potẽtiæ,

& à

& à potentia, & obiecto sic vnitis per modum vnius principij elicitur visio propria. Est Aristotelis expressa in hoc 2. lib. de anima, capit.7.textu 67.& 74.cap.12.textu 121. lib.3. capit. 1. 2.& 3.& in lib.de sensu,& sensibili,cap.2.quam semper sequuta

111 est tota Peripatetica schola. Et probatur efficaciter: nam species emittuntur ab obiectis ita necessariæ ad visionem, vt in multis casibus conuincatur, non posse nisi per illas visionem fieri,vt patet in reflexione facta in speculo, per quam euidens experientia probat videri obiectum à tergo videntis positum, quod per solam emissionem visorij spiritus, vel visualis radij fieri repugnat: cùm non sit possibile spiritum quasi recto tramite egressum ab oculo, & eodem modo ad illum reuersum obiectum in ea dispositione existens tangere. Vnitur verò per speciem ab eodem obiecto egressam,& reflexam in speculo,per reflexionemque producentem alteram in eadem potentia, & ita fit absque vlla difficultate visio; ergo absque fundamento excogitatur fieri per extramissionem visorij spiritus tot difficultatibus implicatam.

112 Ad argumenta oppositæ sententiæ respondeo Aristotelem, ac Diuum Augustinum,ex sententia Platonis loqui,vt de Diu. Augustin.docet D.Thomas,in quæstio.de spiritualibus creaturis,artic.9. ad 12.parum enim referebat ad institutum illorum locorum,quod vno,vel alio modo fieret visio, & fortè melius explicabatur iuxta sententiam Platonis, & propterea illa potius,quàm propria vtuntur,reseruantes propriam suis locis tradendam. Exemplum verò illud ab Aristotele de homine proprium simulacrum semper præ oculis ferente in quæstionem vltimam huius capitis commodius explicandum remittimus. Sensus autem alterius loci est,eos,qui recónditos habent oculos,longius,& acutius videre, quàm qui prominentes habent, quia in reconditis oculis melius vniuntur species, quod experimur per fistulam aspicientes. Et ratio Aristotelis optima est, quia motus in vastum non dissipatur, sed recto tramite procedit,motus quidem qui fit ab obiecto in potentiam per emissionem specierum,vt ibidem docet Aristoteles, non à potentia in

113 obiectum, vt docuit Plato. Quamuis alia posset reddi ratio eiusdem effectus,quia prominentiores oculi nimia luce perfunduntur,qui magna ex parte offuscátur,& ideò imperfectius, & ad minorem distantiam aspicere possunt, oculi verò reconditi lucem magis temperatam suscipiunt,à qua non impediũtur,sed potius adiuuantur, cuius signum est,quod cùm versus solem inspicimus,solemus manum supra oculos extendere, ne nimia luce impediantur.

Exem

Exemplum verò fascinantium difficultate caret, quia nociua illa qualitas ab eorum oculis egressa, nihil ad visionem confert.

Fulgor verò ille, qui noctu egreditur ab oculis clausis deriuatur planè ab aliqua parte oculi luminosa, vel ab aliquo spiritu vitali quasi incenso, sed remissus adeò est, vt nihil ad visionem alterius obiecti conferat, sed per aliquam reflexionem speciei in parte densiori eiusdem oculi facta videatur ipse.

Aliud verò de perceptione distantiæ, verum est, sed falsum, quod distantia ratione extensionis, non sit commune sensibile, quod percepto medio sentiatur: & quia obiecta à maiori distantia imperfectiorem producunt speciem, & imperfectius mouentem potentiam, fit, vt appareant partes, & consequenter totum minorem habere extensionem, quàm reuera habent. 114

Opinio vero Valesij tria continet, non solum doctrinæ Aristotelis, sed communi sensui scholæ contraria. Primum, quod visio non sit operatio vitalis, secundum, quod non sit actio immanens, sed transiens, cùm non possit recipi in potentia, sed in medio, vel obiecto vbi fit, permanere debeat.

Tertium, oculum non videre, imò nec hominem, sed aërem, vel obiectum, in quo sit visio. Quæ omnia falsa sunt, & ideò sententia ipsa, tanquam falsa est reiicienda.

QVÆSTIO VIII.

An oculus sit sensorium visus, & in qua eius parte resideat potentia visiua, & fiat visio, & an vna sit potentia visiua in vno animali, vel duplex.

TRia proponit titulus quæstionis; duo priora pertinent ad sensorium huius potentiæ, aut proprium, atque proximum subiectum eius; postremum verò ad vnitatem. Vt autem explicari possint omnia, breuiter agendum est de structura, & compositione oculi, qua exposita longè facilius explicabuntur cætera.

Vt autem structura, & compositio oculi explicetur, adnotandum est ex obseruatione anotomica, atque etiam ex Aristot. 2. lib. de histor. animalium, cap. 9. & lib. 4. cap. 8. 5. de gen. animal. cap. 1. & lib. 2. de partibus animal. cap. 1. ex Galeno 8. lib. de vsu partium, cap. 6. & lib. 10. cap. quod oculi structura quinque cõstat tunicis, tribus humoribus, & septem musculis; licet hæc omnia non attingantur ab omnibus his autoribus, sed præcipua, quæ, vt distinguamus, & explicemus; Supponendum est illud 115

lud omnibus peruium, videlicet oculum habere quasi globi figuram ex se aptissimam, & accommodatissimam, vt possit ex omni parte,& versus omnem partem inspicere.

In centro igitur,& quasi medio oculi residet humor quidam pellucidus, atque crystallo valde similis, & ideo *Chrystallinus* appellatus,quamuis aliquantulum mollis sit,habetque figuram similem lupino, vel lenticulæ. Hunc humorem circundat te-
116 nuissima quædam tunica *specularis*,siue *Aranea* nuncupata,quia & speculi valde similis est,quia,& nitet,& splendet,atque etiam aranearum telæ ob tenuitatem similis est;& propterea vtramque denominationem habet. Deinde humor crystallinus quasi immersus est alteri humori, qui vocatur *Vitreus*, quia vitri liquefacti,atque splendentis persimilis,sic verò huic humori immersus est crystallinus, vt media eius pars supereemineat, ac si globus ligneus in aquam immergeretur. Et quod valde mirandum est:cum humor iste crystallinus diaphanus sit,ac pellucidus ad modum speculi, non possint in eo reflecti species, per quas posset quisque in oculo alterius se videre,sicut nec in speculo,nisi habeat opacum corpus à tergo constitutum, proptereà nigrorem quendam eidem humori crystallino à tergo adiunxit, vt quasi pro speculo nobis esse posset, & verum de eo foret vulgatum illud sæpè vsurpatum, quod sicut speculum est oculus artis,ita oculus ipse speculum est naturæ.Humorem ve-
117 rò vitreum circundat secunda tunica *Retina* nuncupata, quia venulis multis, & quasi arteriis intexta, modum quendam retis habet; & ad eam partem desinit, qua crystallinus humor eminere incipit super vitreum, vtrumque autem humorem prædictum ambit tertia tunica, quam *Vueam* vocant, quia similis est vuæ folliculo, à quo pendulum detraxeris, propter foramen in eo relictum.Hæc verò tunica non est omninò diaphana, sed affecta colore aliquo subobscuro; & propterea non debuit omni ex parte contegere pupillam, sed ex anteriori parte patentem relinquere, ne visio impediretur, nec eodem colore afficitur tunica vuea, in quibuscunque oculis, sed diuerso, ex cuius diuersitate diuersis nominibus vocantur oculi diuersorum, nempe, cæsij, negri, virides, aut alterius colo-
118 ris, vt docet Aristoteles 1. libro de historia animalium, cap. 10. nihilominus vocari solet eadem tunica, *nigrum oculi.* Hanc tertiam tunicam, sequitur tertius quoque humor, qui *Aqueus*, vel *Albugineus* dicitur similis albo oui, à quo humore aqueo humectatur pupilla ne exsiccata ab intrinseco destruatur temperamentum oculi, & potentia ipsa pereat. Et hunc humorem sequitur quarta tunica, quam *Corneam* vocant,

cant, quia valdè similis est laminæ corneæ, sed splendida, ac diaphana totum ambiens oculum. Itaque aqueus humor, quasi inter has duas tunicas vueam, & corneam residet. Et tandem sequitur quinta tunica *Alba* quodam prædita foramine, sicut vuea, per quod pupilla conspiciatur: ad eandemque transmitti possint species. Et tunica hæc vltima fortis est & *adhærens* etiam vocari solet, quia integrum oculum quasi firmat, & in propria sede consistere facit deriuaturque à tunica caluariam ambiente, ex quo alio nomine vocatur pericranium, estque calidior cæteris, vt suo calore prædictos oculi humores foueat ne congelentur, & destruatur organum, & appellari eadem solet album oculi.

Totus verò hic oculi globus quasi ligatus est septem musculis, qui non sunt aliud, quàm ligamenta quædam facile mobilia, quibus oculus sustinetur, & in varias partes hinc inde moueri facile potest, hoc est, sursum, deorsum, in partem dexteram & sinistram, & reliquas.

Ad eandem quoque oculorum structuram (quamuis extrinseca quadam ratione) concurrunt duo nerui originem trahentes à cerebro, & ad oculos vsque protracti, vnus quidem per partem dexteram, alter verò per partem sinistram, sed protracti, vt postquam tantisper à cerebro distant inter se coniugantur, & rursus priusquam oculos pertinguant, separentur; vocantur verò eiusmodi nerui *optici*, seu *visorij*, quia, & per eos tendunt species ab externis sensibus vsque ad internos, & spiritus animales deriuantur à cerebro, vsque ad oculos, vt his mediis possint idem oculi suam visionem elicere, quam sine eis minimè possent, ambiunturque duplici tunica, intimiori quidem tenui, externa verò dura, ex quibus ortum habent duæ aliæ tunicæ vuea, & cornea. Vnde (ex his duobus neruis adeò dependet bonus status potentiæ visiuæ, vt si forte disconuenientem aliquam patiantur alterationem, ex hoc solum quasi haberetur: & operationes eius maxima ex parte debilitentur, & aliquando omninò impediantur. 119

Situs denique corporis, in quo natura collocauit oculos, ac visiuam potentiam, accommodatissimus est pro operationibus ab eis exercendis, videlicet in parte capitis anteriori, vt quasi in specula constituti omnia inspire, & omnibus partibus corporis prospicere possint, & huius rei gratia oportuit palpebris, atque etiam ciliis, ac superciliis, ab eadem natura protegi aduersus externas iniurias, vt exponit Aristoteles primo libro de historia animalium, capite 9. 120

& hæc

& hęc de primo, hoc est de oculorum structura dixisse sufficiat.

121 Quibus prælibatis sequitur disputandum, in quanam parte resideat potentia visiua, tanquam in proprio subiecto, vel organo, in quo visio fiat.

Et prima opinio tenet in coniunctione illa duorum neruorum opticorum residere, & ibidem visionem fieri. Ita Auicenna 6. naturalium, part. 3. cap. 8. & alij. Cuius vnicum fundamentum est, quia vnica est potentia visiua in vno, & eodem animali; ergò vnicum debet esse organum eius: nam ex vnitate subiecti sumitur vnitas numerica accidentis; sed oculi sunt duo ac omninò distincti: ergò si in eis ponatur potentia visiua, non erit vna, sed duplex; quare necesse est eam ponere in vno subiecto: quale est coniunctio neruorum.

122 Secunda opinio est opposita, potentiam visiuam in oculis tanquam in proprio subiecto, vel sensorio collocans: quam cæteri omnes interpretes Aristotelis tenent, & ideò communis est (quamuis Albertus Magnus, quasi medius incedere videatur dicens quantum ad initium esse in oculo, quantum ad progressum in neruo, quantum ad perfectionem verò in sensu interiori:) quam sic omnes intelligunt, vt sensorium visus, in quo residet potentia, & fit visio, sit oculus, non tamen sit in toto oculo, sed in parte quadam determinata eius, quæ ab omnibus vocatur pupilla, quod hoc discursu efficaciter satis probari potest.

123 Nam tota structura oculi ordinatur ad recipiendam, & conseruandam potentiam visiuam, eo ferè modo quo structura anulli ordinatur ab arte, ad includendam in eo gemmam prætiosam; ergò sicut prætiosior pars totius anuli, & quasi centrum eius est illa, in qua gemma ipsa proxime recipienda est, sic pars illa oculi, in qua proximè recipienda est prætiosa gemma, nempe potentia visiua, perfectior, atque prætiosior pars oculi debet esse, sed pupillam esse perfectiorem, ac prætiosiorem partem oculi, plurisque æstimandam colligitur planè ex verbis Scripturæ Sacræ Psalm. 16. *Custodi me, vt pupillam oculi.* Et Zachar. *Qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei*; ergò hæc pars oculi pro organo haberi debet, in quo potentia visiua collocanda est. Sed quænam pars potius, quàm aliæ pupillæ nomine intelligatur, non est inter omnes certum; sed quidam humorem vitreum; quidam tunicam retinam; alij araneam intelligunt; quos omnes refert Toletus quæst. 17. huius lib. ipse verò Toletus duo asserit; primum pupillæ nomine nullum posse humorem intelligi, nec proinde in humore vllo collocandam esse potentiam, tanquam in sensorio; in quo visio fiat. Quod probat, quia neque vllus humor potest habere vitam sensitiuā, nec

nec omninò sentire, ergò nec potest esse subiectum sensitiuæ potentiæ, vel organum eius. Asserit secundo, pupillam in qua residet hæc potentia esse tunicam araneam, quod probat ex duobus;ex priori quidem,quia læsio quæcunque in ea facta visionem impedit; imò & aufert: ergò signum est in ea residere potentiam.Ex posteriori verò,quia ad hanc dirigitur quodcunque obiectum videndum recto tramite, rectáque oppositione.

124 Nostra sententia duo asserit:Primum est,*quod organum huius potentiæ, nec neruus esse potest,nec neruorum coniunctio, sed omninò ponenda est in oculo.* Hoc est contra primam sententiam Auicennæ, & aliorum. Postremum, *quod organum huius potentiæ, quod pupillæ nomine intelligi debet, nec vlla ex quinque tunicis superius enumeratis est, nec vllus ex cæteris humoribus, sed solus crystalinus.* Hoc est contra Toletum,& alios opinantes. Quod tenet expressè Aristoteles,lib.1.de histor. animalium,cap.9. hisce verbis:*Humor oculi interior,quo videmus,pupilla est,quod eam ambit:nigrum dicitur.Quod postremo nigrum circundat,candidum,siue albugo,* atque etiam libro de sensu,& sensibili, cap.2.& lib.5. de gener.animal.cap.1.ita etiam Galenus lib.8.de vsu partium,ca. 6.& lib.1. capit. 10. quod sequuntur etiam insigniores Medici, vt Vega in Galen.de locis affectis,lib.4.cap.1.Vales.libr.2.contrprincipal.

125 trouer. medic. cap.8.& alij; & est iam communis sententia recentiorum omnium.

Circa quam illud obiter adnoto, recentiores quosdam humorem crystalinum cum vitreo confundere, & pro eodem numerandum esse censere, ex eo solum quod Aristoteles locis citatis nullam mentionem fecerit humoris vitrei, sed crystalini dumtaxat. Hæc tamen ratio friuola est, quia Aristoteles non omnia, quæ ad structuram oculi pertinent expressè tetigit, & ideò non sequitur:quod non sint distinguenda, nisi quæ ipse,vt distincta nominauit. Standum igitur est Galeno, qui in posteriori loco citato vtrumque humorem distinguit, docens crystalinum proximè nutriri ex vitreo, vitreum verò ex sanguine in venulis tunicæ reticularis præparato. Et ita sentiunt omnes ferè recentiores solum humorem crystalinum, & non vitreum pupillam vocantes, & in eo solo collocantes potentiam visiuam.

126 Probatur ergo iam primum assertum nostrum,quod coniunctio neruorum non sit sensorium visus, quia experientia anatomicæ artis constat aliquando hos neruos non coniungi, sed à cerebro vsque ad oculos diuisos semper procedere, vt testatur se vidisse Vesalius libro 4. de fabrica corporis humani, cap. 4. falsum est ergò, quod in eorum coniunctione ponenda sit

potentia visiua. Secundo, eadem experientia docet, quod altero oculo clauso, alter acutius videt, idque adnotauit Aristoteles,& rationem eius tradidit section. 31. proble. quæst. 4. quia virtus animæ applicanda per duplicem potentiam applicatur per vnam, & ideò perfectiorem habet effectum: cum quo stare non potest, quod visio fiat in neruis, vel eorum coniunctione, sed necesse est fateri, quod fiat in oculis, quia nisi in oculis fieret, nulla posset reddi ratio eiusdem experientiæ, imò nec experientia ipsa vera esse posset.

127 Probatur deinde postremum assertum, quod solus humor crystallinus sit pupilla,& proprium sensorium visus,quia in eo maximè, ac præcipuè concurrunt conditiones requisitæ ad organum visus. In primis enim hæc pars oculi maximè splendida est, conspicua, atque diaphana, habétque à tergo opacum alium humorem eo modo quo speculo à tergo adiunctum est plumbeum, vel staneum bitumen, vt possit in eo fieri specierum reflexio, & propterea iure vocatur humor iste quasi specu-

128 lum,in quo per reflexionem specierum videt se homo è regione positus. Est etiam in centro oculi,atque etiam in medio aliarum omnium partium collocatus, ita vt omnes videantur ordinatæ à natura ad eum ornandum,tuendum,& conseruandum, omnibúsque quasi septus, atque munitus videatur. Ex quibus facile potest colligi esse partem oculi omnium perfectissimam; sed certum est in parte eius perfectissima esse collocandam potentiam,ad quam recipiendam,& actus eius exercendum ordinatur à natura tota structura oculi: ergò in hac parte potius quam in cæteris (meritò suæ perfectionis pupilla vocata) re-

129 sidere debet potentia visiua, & per eam exercere visionem.

Ad argumentum igitur primæ opinionis concedendum est, duplicem esse potentiam visiuam in singulis animalibus, non solum realiter, sed numero distinctam, quia cum organum eius sit pupilla (vt probauimus) & hæc sit duplex, quia non continuatur vna cum altera, duplex est etiam potentia visiua, quia distinctio numerica accidentium efficaciter probatur ex distinctione subiectorum. Hanc verò potentiam multiplicare, non solum non est inconueniens, sed fuit omninò necessarium

130 duplicem ponere, sicut etiam duplicem potentiam auditiuam, propter duo. Primum est perfectio, atque necessitas harum potentiarum ad cæteras operationes vitæ exercendas, atque etiam ad opera intellectus, quod per se est manifestum. Postremum, quia cum sint in parte, aut situ valdè eminentiori corporis collocatæ, externorum corporum iniuriis patent; propterea quasi duplicare oportuit has duas potentias, vt vna saltem

tem permanere possit, si corrumpatur altera. Et si forte duplicatur olfactus, non tam propter necessitatem sui actus, quam propter alios vsus organorum factum est, vt suo loco dicetur. 131

Ad primum Toleti negandum est antecedens, quod nullus humor possit habere vitam sensitiuam, nam licet verum hoc sit de sanguine, & cæteris humoribus fluidis, qui non continuantur cum partibus solidis, & ideò non possunt ab eadem anima informari, falsum tamen de pupilla, quæ non est humor fluidus sed quasi congelatus, sicut crystallus est quasi congelata aqua, & ideò valde similis est partibus solidis, cum quibus continuatur. Benè ergo potest informari anima, & accipere ab ea vitam sensitiuam, esseque organum sensitiuæ potentiæ. Quod verò visus ex læsione tunicæ araneæ ledatur, non probat esse organum eius, quia non solum potentia læditur ex læsione organi, sed eorum à quibus dependet conseruatio eius; constat verò pupillam dependere ab his, à quibus circumscribitur in propria conseruatione, quia temperamentum eius per coniunctionem cum eis conseruatur. Præcipuè verò atque directè læditur potentia visiua ex sola læsione pupillæ, ad quam recto tramite diriguntur obiecta videnda, potius quam ad tunicam araneam.

QVÆST. VLTIMA.

An quod per reflexionem videtur in speculo, sit species, vel imago obiecti, aut obiectum ipsum, vel vtrumque.

IN quibuscunque corporibus politis, ac pellucidis experimur reflexionem fieri, & per eam videri corpora è regione eorum posita, etiam si à tergo videntis sint, ex quo oritur dubium an illud, quod videtur in corpore, in quo fit reflexio, vt in speculo, sit species intentionalis obiecti, vel obiectum ipsum. 132

Et prima opinio affirmat vtrumque videri, nempe obiectum, atque speciem, vel simulacrum eius. Ita D. Tho. q. 8. de Veritate, art. 5. & 1. p. q. 58. art. 3. quibus locis asserit lapidē, & imaginem eius simul videri in speculo, quem sequuntur Capreolus in 1. d. 35. q. 2. artic. 1. in solutionibus argum. contra secundam conclusionem. Caiet. 1. p. q. 56. art. 3. comment. in lib. de sensu, & sens. cap. 1. Scotus in 2. d. 13. q. 1. Cœlius lib. 15. cap. 1. Ioan. Gandau, in lib. de sensu, & sensib. quæst. 9. Tim. 3. lib. meteo. quæst. 4. Probatur testimonio Aristot. 3. lib. meteo. cap. 4. vbi refert hominem quendam propriam imaginem in aëre reflexam ante oculos per totam vitam detulisse, quod non foret possibile, nisi id quod videtur in reflexione præter obiectū, esset etiam ipsius 133

imago. Probatur deinde ratione, quia id quod videtur per reflexionem in ſpeculo, minoris longè magnitudinis eſt, quam obiectum ipſum. Situs quoque ac diſpoſitio, in quibus videtur: longe diuerſi ſunt ab his, quos obiectum habet; nam magis diſtans ab oculo videtur, quam ſit ſecundum ſe. Imò, & aliquando ſuprema pars obiecti apparet infima & è conuerſo. Et aliquando in quibuſdam ſpeculis tali modo compoſitis plura apparent
134 obiecta: cum ſolum extet vnum. Ex quibus euidenter ſequi videtur, vel non videri obiectum, vel non videri ipſum tantum, ſed etiam ſimulacrum eius, ratione cuius his modis diuerſis apparere poteſt; nam ſi ipſum dumtaxat videretur, eodem modo appareret ſemper. Probatur tandem, quia ſi obiectum videretur, & non ſimulacrum eius, in ea diſtantia videretur, in qua ſit reflexio ſpeciei, ſed conſtat videri in alia longè diuerſa, nam reflexio ſpeciei fit in ſuperficie ſpeculi, obiectum verò videtur in profundo eiuſdem ſpeculi, imò aliquando diſtans ab eo ex poſteriori parte, quod non videtur poſſibile, niſi ratione ſimulacri ſimul cum eo viſi.

135 Secunda opinio *negat omninò videri per reflexionem ſpeciem, vel ſimulacrum obiecti, ſed obiectum dumtaxat videri cenſet.* Ita Ricar. in 4. d. 11. q. 1. ad 6. principale. Palatius in 2. d. 3. diſp. 5. Apollinar. 1. lib. de anim. q. 17. Tolet. q. vltim. & omnes ferè recentiores, & eſt cõmunis omnium ferè Perſpectiuorum, vt conſtat ex Ciruelo lib. 2. Perſpectiuæ. c. 2. concl. 13. & Vitellione li. 5. nec eſt probabilior tãtum, ſed vera. Quam probo primo, quia obiectum viſus, ex omnium conſenſu ſolum comprehendit lucem, & colores, ſed ſpecies intentionalis obiecti non eſt lumen, neque color, ſed quædam alia diminuta qualitas ſpecie diſtincta: ergò non pertinet ab obiectum, quod videtur, quare nec videri poteſt. Probatur minor de veris coloribus; quia colores ſunt ſecundæ qualitates, & ideò non actiuæ phyſica ac naturali actione ad producendum alias habentes eſſe naturale, & phyſicum, quod ſolum conuenit primis qualitatibus: ergò colores obiecti non poſſunt producere alios per reflexionem in ſpeculo, ita vt tanquam ſimulacrum eorum aut eiuſdem obiecti videantur: & multò minus poteſt dici, eſſe colorem apparentem
136 illud, quod videtur in ſpeculo, quia colores apparentes verum lumen ſunt, verum autem lumen non poteſt produci à colore: cùm ſit longè perfectius illo; quare ex hoc etiam conuincitur ſimulacrum illud, vel ſpecies apparens non eſſe lumen; quod videatur. Prætereà colores apparentes non ſunt permanentes, ſed mox euaneſcunt, præſente etiam luminoſo, à quo cauſantur: ſed colores viſi in ſpeculo permanent, quandiu præſens eſt obie-
ctum;

ctum;veri ergo sunt,& non apparentes.

Secundo probatur, quia species obiecti producitur in speculo, & ab eo fit reflexio ad oculum; nec in toto speculo, sed in parte eius (quantumlibet paruum sit) ergo species producta in speculo,non potest esse maioris magnitudinis,quàm sit magnitudo illius partis speculi, in qua producitur, quia accidens sumit extensionem quantitatiuam à subiecto: ergò non potest habere maiorē extensionem, quàm sit extensio, aut magnitudo subiecti. Sed experientia patet habere multò maiorem, quia in minima parte speculi videtur magnum obiectum: ergò non est intelligibile, quod simulacrum obiecti videatur. Et tandem quia si videretur simulacrum,cùm non habeat esse naturale, sed intentionale, viderentur species intentionales, & numquam fuisset dubitatum an dentur in natura rerum. 137

Nec Sanctus Thomas tenet oppositam sententiam,quia illis locis non agit de sensationibus, sed de modo intelligendi Angelorum sine discursu,qui eadem cognitione cognoscunt principium,& conclusionem in eo contentam.Ad hunc autem modum cognoscendi, explicandum vtitur exemplo visionis reflexæ iuxta illam sententiam asserentem visum simul per eam cognoscere obiectum, & eius simulacrum, quòd valde simile, & accommodatum est ad id intelligendum. Sed ex hoc non benè colligitur, quod D. Thom. teneat sententiam illam, nam (vt superius ostendimus) sæpe solet Sanctus Doctor exemplis ex aliorum sententia vti ad explicandas difficultates Theologicas, quas ex professo discutit. Testimonium verò Aristotelis superius à nobis expositum est. Nam, vel ab oculis Antiphrontis ophthalmia laborantibus crassus aliquis humor forte diffluere solebat, à quo proximus aër densabatur, & in aëre sic densato reflectebatur species propria à se emissa, & per talem reflexionem se videbat semper: vel certè non visu externo, sed per internam imaginationem læsam se videre semper falsò apprehendebat. Nam de eodem homine testatur Aristoteles in lib. de memoria, & reminiscentia, cap. 1. simulacra omnia,quæ phantasia concipiebat tanquam verè facta,aut gesta narrasse.Et Galen.lib.3.de locis affect.c.6.docet, propter cerebrum humore melancholico affectum sibi persuasisse quosdam plura obiecta ante oculos versari, seque ea videre, quæ tamen interius solummodo conficta erant. 138 139

Ad primum argum. ex illis experientiis deductum respondeo alio modo se habere obiectum in multiplicanda specie directa,& reflexa; nam directam per se ipsum producit, sine alio corpore medio: reflexam verò non nisi medio speculo, in quo 140

fit reflexio, & iuxta conditiones reflexionis iudicandum est tam de specie producta in oculo, quam de visione obiecti. Species igitur reflexa non repræsentat obiectum in ea distantia ac situ, in qua est: quia non mouetur visus immediatè ab ea, sed media reflexione in speculo facta, & cum in alio loco, aliaque distantia, & situ sit speculum, in eadem repræsentatur obiectum, 141 & sub minori magnitudine, iuxta naturam reflexionis factæ in corpore minori, alteriusque dispositionis, cæteræque varietates in repræsentatione obiecti contingentes ab eadem etiam causa proueniunt, adiuncta varia dispositione, & compositione speculorum, & ipsiusmet videntis, vt eadem experientia notum est.

142 Ad secundum respondet Tolet. vbi supra, quod cum in productione speciei reflexæ interueniat distantia obiecti ab speculo, & speculi ab oculo: necesse est eandem speciem repræsentare obiectum cum vtraque distantia, ita tamen vt ex recta, & reflexa fiat vna quasi duplicata, & propterea, inquit, repræsentatur obiectum, quasi vltra speculum esset. Ego verò non credo repræsentari obiectum, tantum distans à speculo, quantum verè ab eo distabat, quia licet in profundo eius repræsentetur, & vltra illud, non tamen separatum, sed prope idem speculum positum, vt visu iudicamus omnes.

143 Vnde nec verum puto, quod cum tota distantia recta, & reflexa quasi vnam componentibus repræsentari debeat. Sed repræsentari in profundo speculi, & vltra illud potius, quam in superficie extima, propter naturam reflexionis, quæ sicut est motus oppositus directo, per quem obiectum producit speciem sui in speculo, ita repræsentat ipsum modo quasi opposito, hoc est, versa facie ad oculum: cum per speciem directam ab eo in speculum procedente repræsentaretur, versa facie ad speculum. Et ita contingit in repræsentatione distantiæ; nam per speciem directam repræsentatur citra speculum, & quasi ante illud, sicut reuera est, & ideò per speciem reflexam vltra speculum, & quasi post ipsum, prope ipsum tamen speculum positum, cum ab eo reflectatur species, & hæc de sensu visus dicta sufficiant.

CAPVT VIII.

De auditu, sono, ac medio, de ipsa echo, atque etiam de voce.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Nunc autem primum de sono, & auditu determinemus.

Breuis

Breuis expositio textus.

EXplicata in primo loco sensitiua potentia omnium perfe- 1
ctissima, nempe visiua, pergit Aristoteles explicare auditum, qui secundum locũ perfectionis post visum obtinet, quia minus est materialis, quàm cæteri sensus, vt ex modo operandi pure intentionali; & ideò perfectiori in genere cognitionis intelligi potest. Intentum igitur huius capitis est explanare naturam auditiuæ potentiæ. Diuisio autem eius quadrimembris: nam in prima parte insinuata diuisione soni in rectum, & reflexum (qui vocatur echo) exponit modum, quo directus sonus efficiatur, & à quibus causis. In secunda agit de sono reflexo. In tertia de organo, in quo residet hæc potentia. Et tandem de diuersis sonis præsertim de perfectissimo, qui est vox.

In prima igitur parte, vt explicet naturam soni, diuidit eum 2
in sonum actu, & sonum potentia, quæ diuisio sonororum potius corporum est: nam quædam sunt, quæ sonora quidem vocantur, quia effectiua soni sunt, quamuis actu eum non efficiant; & ideò dicuntur sonora in potentia, quod est esse sonatiua. Alia sunt, quæ non solum valent sonum edere: sed eũ actu efficiunt, vt sonatiua corpora, dum actu se collidunt, aut percutiunt. Supposita autem distinctione soni in rectum, atque reflexum docet, quonam modo rectus fiat, asserens tria ad productionem eius requiri corpora, duo quidem, quæ se percutiant, 3
& medium per quod se percutiant. Quod sic probat, sonus resultat ex percussione: sed vnum, & idem corpus, non se percutit: ergò percussio duo postulat quasi extrema corpora: sed percussio non potest fieri, nisi medio motu locali, quia non se percutiunt corpora, quamdiu permanet vtrumque immotum, nec motus localis potest in vacuo fieri; sed in pleno: ergò tria requiruntur necessariò corpora, vt efficiatur sonus. Qualia vero 4
esse oporteat eiusmodi corpora, statim exponit, & prius quidem, qualia esse debeant duo corpora se percutientia his conditionibus: nam oportet (inquit) dura esse, alioquin non poterunt medium corpus diuidere, & ideò nec sonus causabitur ex mutua eorum percussione; propterea mollia corpora sonum nõ faciunt, etiam si se percutiant, vt si lana percutiat lanam. Secundum requiritur, vt læuia sint, hoc est, vt aliquas superficierũ partes planas habeant, & ideò quasi perpolitas, non super eminentes; si enim talia sint, integram ac maximam medij corporis partem simul percutient, & cum maxima resistentia eius, & 5
ex tali percussione sonus efficietur; si verò supereminentes partes habeant, medium potius in minutissimas partes secabunt

paulatímque, ac fine vlla ferè refiftentia dilabetur, & fonum non efficiet. Tertia conditio eft, quod alterum faltem eorum fit concauum:nam ita fiet, vt medium corpus percuffum ab altero non facilè dilabatur: fed partes potius eiufdem concaui corporis percuffi ab altero,& ipfum frequenter percutiat;& ita efficiatur fonus, vt patet in tinnitu permanâte poft fonũ campanæ,quem Hifpani vocant,(*retintin.*)Vltima cõditio eft,quod velox fit percuffio corporum, alioqui fi tarda fit, locus dabitur medio corpori,vt fenfim,& fine fono dilabatur.Duę autem iftę conditiones extremæ non requiruntur fimpliciter ad productionem foni, quia aliquis poteft fine illis fieri: fed folum, vt perfectus efficiatur, & hæc de fono directo.

6 De reflexo vero (qui vocatur echo) ftatim in 2.parte, docet ita fieri,vt fonus directus ex percuffione corporum medio aëre factus,feratur cum ipfo aëre,ad aliquam diftantiam,in qua occurrere ei folet corpus folidum prohibens vlteriorem dilatationem eius,quare retrocedere eum cogit,cum aëre,in quo fe-

7 rebatur verfus audientem, à quo rurfus auditur. Quod egregiè explicat exemplo lapidis in aquam proiecti, qui fuo ictu circulum quendam fpargit in aqua fibi proxima, & ifte circulus maiorem alium,& fecundus tertium fe maiorem,quoufque occurrit litus, vel faxum impediēs vlteriorem multiplicationem circulorum,& vim aquę cogens,vt per minores circulos reuertatur.Ex quibus colligit benè locutos fuiffe antiquos Philofophos afferentes in vacuo fieri fonum,per vacuum intelligentes aërem, eum tamen non facientes præcipuam caufam foni: fed medium tantum, quo caufatur fonus à corporibus fe collidentibus,tanquam à præcipuis caufis,quod verum eft;fic autem intelligendum, vt continuus effe debeat aër, vfque ad auditum, alioqui fi interrumpatur, non poterit fonus per eum fieri, vel certè non poterit audiri, quia non poterunt fpecies eius vfque ad auditum peruenire, de quo inferius dicetur.

Explicat deinde in 3.parte capitis modum, quo fiat auditio, aítque ita fieri,videlicet vt aër externus intercedens inter corpora fonantia, & auditum continuus effe debeat cum aëre in-

8 terno intra aures confiftente,& fub quadam tunica(quæ vocatur miringa) comprehenfo; ità tamen,vt aliqua ex parte contingatur ab externo aëre. Hunc ergò externum aërem continuatum vfque ad auditum mouent corpora fonantia per eum producendo fonum, vel multiplicando fpecies eius, quoufque pertingant internum aërem, & in eo recipiantur, poft receptionem verò fiat auditio. Hoc autem effe difcrimen inter internum, & externum aërem docet, vt ifte facile diffipetur, vel fluat,

fluat, internus verò nec dissipetur, nec fluat: sed in eodem semper loco perseueret. Quod vsque adeò verum esse putauerunt quidam ex antiquioribus Philosophis, vt dixerint auditionem fieri posse, etiam si aër externus non esset: sed medium omninò vacuum, quia sufficit (inquiunt) internus aër, quem quidem adeò necessarium esse existimat Aristoteles, vt si aliquo motu moueri contingat, vt dum auris quodam veluti bombo personat instar cornu, minimè audiamus, imò etiam si alia de causa aër ipse malè sit affectus, vel membrana qua continetur. 9

Sed dubitat Aristoteles, an supposito, quod ex percussione duorum corporum resultat sonus, vtrumque eorum sit præcipua causa eius, vel alterum tantùm, nempe percutiens, vel percussum, & ideò vtrumque sonatiuum dicatur, vel alterum tantum. Et respondet vtrumque esse causam soni, & vtrumque sonatiuum vocari diuersa ratione: nam sonus non fit, nisi violenter pertingatur medium ab extremis se collidentibus, ac tangentibus, vt autem per violentum contactum eorum pertingatur medium, necessariò requiritur concursus vtriusque, vnius quidem percutientis, ac mouentis medium corpus, alterius verò, vt percussi, & resistentis eidem medio, prohibentisque ne paulatim dissipetur, ac dilabatur: sed cum magna violentia perfringatur ab vtroque se tangente, & collidente: & ecce quo pacto vtrumque corpus sonans suo modo cōcurrit ad violentam perfractionem, ac diuisionem medij (quam proximè sequitur sonus) & consequenter ad eum producendum, ita vt ex vtroque vna causa totalis, & proxima integretur. 10

In extrema tandem parte capitis agit de speciebus, ac differentiis sonorum, quos in primis distinguit in acutos, & graues; cognoscuntur verò per sonatiua corpora: nam sicut acutum, & obtusum in ordine ad tactum se habent; item sonatiua corpora acutum, & grauem sonum efficientia in ordine ad auditū: sicut enim acutum in ordine ad tactum dicitur corpus, quod breui tempore magnam corporis scissionem efficit, & obtusum quod non nisi magno tempore efficit paruam. Ita acutum est illud, quod breui tempore auditum acriter mouet; graue verò, quod mouet parùm: & ob id tardum dicitur, non quod tardum, & velox sint idem, quod graue, & acutum: sed quia causa sunt, vt sonus grauis, & acutus, vel sonatiua corpora sic moueant auditum. Sonus omnium perfectissimus est vox; quam propria definitione explicare contendit, dicens: esse sonum animalis: nam sola animalia propriam vocem emittunt; tibia verò, aliàque instrumenta solum per analogiam. Nam carent distinctione syllabarum, quæ est potissima ratio vocis, & propterea solum 11

12 dicitur vox per similitudinem. Nec tamen sonus cuiuslibet animalis vox est, nisi eius, qui sanguinem, ac respirationem habet, & cum verum sit ea sola animalia respirare, quæ pulmonem habent: *Erit vox sonus animalis factus ab aëre à pulmone per respirationem ad guttur vsque emisso, cum intentione aliquid significandi.*

Quam definitionem, vt explicemus, adnotare oportet cum eodem Aristot. animalia respirantia quandam habere viam à pulmone, vsque ad os productam, quę vocatur guttur, per quam pulmo iuxta cor calidissimum residens, & ipse quidem ex proprio temperamento calidus valdè existens, externum aërem, ac frigidum attrahit, & calidum à se expellit, sicque se simul, & cor

13 refrigerare potest. Extrema verò pars huius viæ versus os in suprema parte colli posita *gurgulio* vocatur, in quo detinetur semper aër, & aër in hac parte detectus percutitur ab aëre emisso à pulmone per respirationem, & ex hac percussione fit sonus ille, qui vocatur vox; fitque à cunctis animalibus respirationem habentibus: sed à solo homine dearticulatur, lingua, dentibus, & palato cæterisque instrumentis ad dearticulationem con-

14 currentibus; quæ vt applicantur ab appetitu per imaginationem moto, aliam perfectionem eidem voci dearticulatæ tribuunt, quia ex hoc ordinari potest ad significandum, non solùm ea quæ per imaginationem apprehenduntur, & affectus appetitus: sed conceptus mentis, & affectus voluntatis: & hoc explicatur per vltimam particulam eiusdem definitionis: *Cum intentione aliquid significandi*, hoc est, affectum aliquem, vel conceptum, vt distinguatur vox à cæteris sonis eisdem instrumentis factis, vt à tussi, & reliquis. Ex quibus duo colligit: Primum est, aerem attractum, & emissum per respirationem duo habere officia, vnum quidem ad vitam necessarium: videlicet refrigerationem pulmonis, & cordis, sine qua peribit citò animal;

15 aliud non quidem necessarium ad vitam: sed valdè accommodatum, in quantum per illum vocem explicato modo formamus, & loquimur nostros conceptus, atque affectus aliis significantes. Colligit secundo pisces non edere vocem, quia gutture, ac respiratione carent, sonus verò, quem cuiusdam fluuij pisces edunt branchiis, aut ore, cauda, alióve instrumento causatus, licet appareat vox, non est tamen vera: sed solam similitudinem vocis habet, quia instrumentis veræ vocis accommodatis non fit.

TRACTA

TRACTATVS DE POTENTIA AVDITIVA, ET actibus eius, ac ſono recto, atque reflexo.

QVÆSTIO I.

An ſonus ſit motus ipſe percuſſionis, vel medij reſilientis, vel qualitas à motu diſtincta permanens, vel ſucceſſiua.

Prior quæſtionis pars.

DE natura ſoni duo quærit titulus quæſtionis. Primum, an ſit motus ipſe corporum à quibus ſit, vel qualitas per talem motum producta. Poſtremum an dato quod ſit qualitas, ſucceſſiua ſit, vel permanens.

Vt autem intelligatur primum, adnotare oportet, duplicem motum concurrere ad ſonum, vnus eſt corporum ſe collidentium, alter corporis medij per eorum colliſionem reſilientis, vt aëris exempli gratia, quo medio ſe percutiunt corpora ſonantia. Et de motu priori nemo ferè vnquam dubitauit, quod ſonus non ſit: ſed de poſteriori. 16

Fuit prima ſententia affirmans eſſe ſonum, pro qua Tolet. q. 19. huius libri citat Themiſtium, & cæteros expoſitores Græcos, & ipſemet docet non eſſe improbabilem. Probatur verò teſtimonio Ariſt. cap. præſenti tex. 85. ſonum his verbis definientis: *Eſt enim ſonus motus eius, quod poteſt moueri hoc modo, quo reſultantia à leuibus cum aliquis percuſſerit.* Deinde ratione, quia omnis qualitas denominat ſubiectũ, in quo eſt, ipſum determinando, & qualificãdo: ſed ſonus nullũ ſubiectũ denominat; ergò nõ eſt qualitas. Minorem ſic probo, quia vel denominaret corpora ſonantia, vel aërẽ mediũ, vel auditũ, non eſt enim excogitabile aliud, quod tanquã ſubiectũ denominet: ſed nullũ horum denominat: ergò non eſt qualitas: ſed motus aëris reſiliẽtis denominãs aërẽ ipsũ motũ. Minor ſatis eſt per ſe manifeſta; quia nulli horũ aliquã denominationẽ formalem à ſono, tanquam à forma quiſpiã tribuit: ſed corpora ſe percutiẽtia extrinſecè tantum denominantur ab eo ſonantia, tanquam ab effectu, & ideò denominatione cauſæ; auditus verò nunquã fortè recipit in ſe realem ſonum, neque motus reſilientis aëris formaliter ſonans dicitur: ſed ſolum, vt effectus corporum ſonantium vocari poteſt ſonus, quod eſt eſſe ipſummet ſonum ab eis productum. 17

Secundo

Secundo sonus neque est prima, neque secunda qualitas, cùm
18 nec sit aliqua ex quatuor, nec ex earum permixtione resultet. Imò nec si esset qualitas, posset per motum localem produci; qui ad vbi potius quam ad qualitatem terminatur.

Opinio posterior communis est, *quod sonus non sit motus aeris resilientis, sed qualitas realiter ab eo distincta, & per motum causata à corporibus sonantibus*; & ita tenendum est. Ita Auicenna, lib. 6. naturalium, parte 2. cap. 5. Albert. Magn. in Summa de homine parte 2. quæst. 1. D. Thom. lect. 16. huius lib. cum cæteris interpretibus cap. præsenti, Toletus quæst. 19. Bañez. 1. p. q. 78.
19 artic. 3. dub. 1. de auditu, & reliqui iuniores. Et colligitur planè ex doctrina Aristotelis cap. 6. huius lib. vbi distinguit sensibilia propria à communibus in eo, quod communia à multis sensibus percipi possunt, propria verò ab vno tantum, vt color à visu, & sonus ab auditu. Deinde inter communia sensibilia enumerat motum. Ex vtroque verò ita arguo. Sonus est sensibile proprium; ergò ab vno tantùm sensu percipi potest: motus verò est sensibile commune: ergò à multis sensibus perceptibilis, sed repugnat idem obiectum sensibile, ab vno tantùm sensu percipi posse, & etiam à multis: ergò repugnat sonum à solo auditu perceptibilem, esse motum.

20 Probatur etiam ratione primò; quia motus, & sonus habent diuersa accidentia, aut proprietates, dicitur enim sonus grauis, & acutus, quæ accidentia, ac denominationes non conueniunt motui; nam motus solum dicitur tardus, & velox, non grauis, & acutus; ergò non sunt idem. Secundo, quia entitas illa, quæ potest esse naturaliter sine alia, distincta debet esse realiter ab illa, sed experimur sonum campanæ permanere transacto motu corporum sonantium, atque etiam aëris resilientis: ergò sonus res distincta est ab omnibus his motibus. Tertio, quia omnia sensibilia propria, quia per se causant passionem in sensu, collocantur in tertia specie qualitatis, vt docet expresè A-
21 ristoteles in eo prædicamento; sed motus nullum habet per se prædicamentum, quia incompletum quid est. Et ideò reiicitur ab Aristotele ad Postprædicamenta, vt patet ibidem cap. de motu: ergò distinguntur essentialiter; quare non potest sonus in motu resilientis aëris consistere, sed qualitas esse debet distincta essentialiter à motu.

Ad testimonium Aristotelis respondeo ex integro contextu literæ constare, quod explicuerit illis verbis sonum per causam, non ita vt motus ipse medij corporis sit præcipua causa
22 soni, quod ipse etiam Aristoteles docuit ibidem, inquiens, aërë, & aquam media esse per quæ sonus efficitur, sed non esse au-

thores

thores soni,hoc est præcipuas causas, sed corpora sonantia, quare nihil refert,quod motus sit imperfectior sono ad hoc,vt sit qualitas ab eo distincta, ac per, eum producta à præcipua causa perfectiori.

Ad argument.vero respondetur,sonum esse in corpore medio resiliente,vt in aëre,quem ideò non denominat, quia non est qualitas omninò permanens,sed citò transiens,sicut impulsus in lapide,aut rubor in facie causatus ex verecundia.

Aliud verò, quod dicitur, sonum non esse primam,nec secundam qualitatem, concedendum est,quia diuisio illa qualitatis in primam, & secundam, non est adæquata comprehendens omnes qualitates, vt in 2.lib.de generatione docuimus, non enim comprehendit lucẽ,neque impulsum.Et quod tãdem additur nõ produci sonum per motũ localem, distinguendum est. Nam per se, & tanquam proprius terminus verum est, sed quasi ex consequenti, & per accidens eo ferè modo, quo idem motus localis producit sæpe calorem. Per se verò producitur sonus per alterationem propriam consequentem, aut comitantem motum localem,quæ alteratio licet proprio,atque speciali nomine careat,vocari potest sonatio,idest productio soni tanquam termini per se intenti per illam. 23

Posterior quaestionis pars.

PRæsupposito iam primo,quod sonus sit qualitas distincta à motu aëris resilientis, sequitur secundum; an sit qualitas successiua nullam habens partem permanentem.

Et prima opinio tenet successiuam esse sicut motum, ita vt nullam habeat permanentiam. Ita Palatius,ad text. 8. huius li. Fons.5.meta.c.10.qu.1. sect.3. à quo non longè abest Tol. qu. 19.huius lib.qu.3.nec etiam Conimb. qui hoc solo distingunt successionem soni,à successione motus:quod hæc conuenit motui per se,illa verò conuenit sono per accidens:quare videntur sentire sonum in successione consistere, licet conueniat ei ratione motus. Sed probatur ex definitione Aristotel. qua dicit sonum esse, *ictum,vel motum corporis*, quæ definitio causalis ad minus est hunc sensum continens, *sonus habet esse per motum, & cum motu*: ergò repugnat fieri,aut esse nisi cum motu, & existente motu,vt asseruit etiam D.Thom.lect.16.huius lib.& verum esse non potest,nisi habeat esse successiuum sicut motus. Probatur deinde ratione,quia sonus in fieri,& esse sese accommodat motui,sed motus nullam habet permanentem partem, sed omnes successiuas, ergò nec sonus.Probatur consequentia, 24

quia

quia si aliquam habet permanentem, verum erit, quod sit, quando non est motus, quia in tali permanentia non est motus; imò non dependebit in esse, & conseruari à motu; quare non repugnat naturæ eius diu conseruari sine motu; nam postquam semel sine eo conseruatur semper conseruari potest. Secundo, si aliquo tempore sine motu permanet, sequitur audiri tunc à potentia existente intra sphæram actiuitatis eius, sed tunc non

25 possunt audiri sonantia corpora, quia non mouentur, nec se percutiunt, nec sonum efficiunt, audietur ergò sonus non auditis corporibus sonantibus, quod patet esse impossibile. Imò sequeretur eundem sonum non semel tantum, sed iterum, ac pluries audiri auditione recta contra experientiam. Probatur consequentia, quia auditio fit in instanti, si in instanti fit sonus, & post illud instans permanet, ergò audietur iterum, quia obiectum existens intra sphæram actiuitatis potentiæ naturaliter emittit speciem sui ad potentiam, per quam percipi potest, & cum infinita sint instantia in tempore, quo durat sonus, pluries imò infinities audiri poterit.

Secunda opinio *negat sonum esse qualitatem omninò successiuam sicut motum, sed aliquam tribuit ei permanentiam, & ita quasi mediam esse asserit inter entia purè successiua, & purè permanentia.* Hæc est iam ferè communis inter recentiores, & videtur mihi non solùm probabilior, sed vera. Quam sic declaro & confirmo, si inceptionem, & desitionem soni consideremus, inueniemus ex vtraque habere quandam successionem: ex inceptione quidem, quia non potest fieri, nec incipere esse, nisi cum motu corporum se percutientium, & aëris resilientis, sed motus est successiuus, ergo aliquam habet successionem sonus, quantum ad suum fieri. Quantum ad desitionem quoque non potest negari ei successio: cùm experientia auditus nobis constet sonum paulatim, ac successiuè lan-

26 guescere, quousque tandem omninò euanescit. Permanentia verò eius, duplici experientia probatur; prior est, quia euidenter nobis constat eundem numero sonum à multis audiri successiuè; primo quidem ab his, qui sunt intra sphæram actiuitatis eius; deinde verò ab aliis, qui vel ipsi per motum proximiores fiunt, & eam ingrediuntur; ergò euidens est toto illo tempore durare, & ideò aliquam habere permanentiam. Posteriorem experientiam habemus omnes in voce reflexa, quæ vocatur Echo, nam constat prius audiri vocem directam, postmodum verò reflexam: constat etiam per moram illam temporis inter vnam, & alteram auditionem intercedentem necessariò permanere sonum, siue fiat echo per reflexionem eiusdem, vel

specie

specierum: nam species ab eo dependent in conseruari: ergò euidenter probatur, per eandem moram temporis eundem numero sonum durare.

Verumtamen, vt melius successio, ac permanentia soni intelligatur, & argument. opposita commodius soluantur, adnotare oportet, ita fieri à corporibus sonantibus, siue se collidentibus, vel inter se separatis, aut diuisis, vt medio motu resilientiæ medij corporis, vt aëris, vel alicuius alterius fiat, & in corpore ipso medio resiliente, tanquam in subiecto recipiatur. Resilientia verò medij corporis quasi fuga eius violenta est ab ipsismet corporibus, quasi illud à se repellentibus causata. Causatur verò medio impulsu, ei impresso ab eisdem, sed per se fit per alterationem propriam distinctam ab eodem motu locali resilientis corporis, à quo causatur, eo ferè modo, quo causatur calefactio corporum medio motu locali eorum, & per eam calor. Sed hoc puto esse discriminis inter calorem productum per motum localem, & sonum, quod calor productus dependet quidem in fieri à motu locali non tamen in conseruari: cùm videamus eo transacto permanere calorem. Sonus verò non solum in fieri dependet à motu resilientis corporis, sed etiam in conseruari, quamuis à motu corporum sonantium in conseruari non dependeat, sed eo transacto permaneat, quia non causatur immediatè ab eis medio tali motu, sed medio motu resilientiæ medij corporis. Ab hoc igitur asfero dependere in conseruari, & tandiu durare sonum, quamdiu motus aliquis aëris durat, & non amplius, sed quia non fit per ipsum, tanquam proprius terminus eius, sed per propriam alterationem, quam sonationem propriè vocare possumus, cùm sit per se, ac proxima productio soni, ideo non est successiua qualitas, sicut successiuus est motus, sed aliqualem habet permanentiam, vt probauimus; quamuis dependentem à motu, non quidem tantam, quantam habet calor per motum localem productus, sed longè minorem, quia debilioris est conditionis, & naturæ. Et do quidem paruo tempore, quo permanet, conseruatur medio motu ab vniuersalibus causis, vel etiam ab eisdem corporibus sonantibus, cuius virtus esse videtur motus, per quem possunt concurrere ad eum conseruandum, sicut ad producendum, quamuis diuerso modo immeimdiationis virtutis, aut suppositi. Vt varias opiniones comprehendamus, 27 28

Ex quibus ad testimonium Aristotelis respondeo, verum esse, quod sonus per motum; & cum motu fiat, sed dupliciter hoc debet intelligi; quia duplex motus in productione soni interue

interuenit; vel certè triplex; nam duplici in primis locali motu medio fit; prior est corporum sonantium se collidentium, vel separantium; posterior verò motus est corporis medij resilientis,proxime concurrentis, nam ille quasi remotè concurrit. Tertius verò, & proprius, quem per se terminat sonus est alteratio,& cui speciem confert. Et licet tres isti motus omnino sint successiui nullam habentes permanentem partem, non sic est successiuus sonus,sed licet ab hac successione dependeat,

29 esse tamen eius aliqualem habet permanentiam, vt probauimus, sicut calor productus per motum localem dependet ex eius successione, & nihilominus ea transacta permanet, quia quamuis sonus causetur medio motu,alterius est naturæ ab eo, cùm sit qualitas,& non sit fieri,aut via ad terminum, sicut est motus. Quod verò infertur posse conseruari sonum sine motu,negandum est,nam cessante omninò motu aëris, cessat quoque sonus,& paulatim cum motu ipso languescit.

Ad aliud verò,quod obiicitur non audiri corpora sonantia, quia dum auditur sonus, iam non mouentur. Respondeo hac distinctione,non enim audiuntur in se,& per se,quia nihil po-

30 test audiri,nisi sit sonus,vel sonum aliquo modo participet;audiuntur verò in suo effectu,quem causant,ita vt cum sonus audiatur,tanquam productus per motum collisionis eorum,ipsamet corpora, atque eorum collisio audiri dicantur; alio verò modo audiri non possunt.

Illud vero,quod tandem dicitur semel,& iterum audiri eundem numero sonum rectum; etiam est distinguendum; nam à diuersis successiuè ingredientibus sphæram eius, per motum ipsorum,vel eiusdem soni,semel,& iterum auditur; non tamen ab eisdem sed toto tempore, quo permanent intra sphæram eius,eadem auditione continuata,& non interrupta audiuntur, non multis per discontinuationem distinctis.

QVÆSTIO II.

An necessarius sit ad productionem soni concursus trium corporum,& omnia sint causa efficiens eius.

Prior quæstionis pars.

31 DVo petit titulus quæstionis. Primum, an ad efficiendum sonum necessariò requirantur tria corpora; duo extrema se collidentia,& medium. Postremum; an omnia hæc sint causa effectiua eiusdem soni,& vtrumque erit eodem ordine sigillatim

latim disputandum. Et circa primum duæ versantur opiniones inter recentiores, quamuis non videantur oppositæ.

Prior tenet omninò requiri tria corpora, & hæc videtur expressa sententia Aristotelis capit. præsenti textu 78. vbi ita ait, *Fit autem secundum actum sonus semper alicuius ad aliquid, & in aliquo, percussio enim est quæ facit:* Et probatur ratione, quia duobus modis fieri potest sonus vel violenta percussione, vel violenta diuisione, sed vtraque postulat necessariò tria corpora, ergò & productio soni non potest minus, quam per tria corpora fieri. Maior certissima est. Minorem verò sic probo. Percussio fit per contractum, & diuisio per separationem diuersarum partium eiusdem corporis, sed contractus non datur minus, quàm inter duo corpora contigua: separatio vero efficit partes eiusdem corporis corpora diuersa, cùm eo ipso, quod separantur, quælibet fiat integrum corpus distinctum ab alio, ergò tam violenta percussio, quàm violenta diuisio postulant duo extrema corpora; & neutra potest, nisi per medium corpus fieri non solum, quia motus localis est, qui per vacuum non potest naturaliter fieri, sed etiam in ordine ad sonum, quia si in vacuo fieret percussio vel diuisio, nullus efficeretur sonus: ergò ad productionem soni tria corpora necessariò requiruntur, vt docuit Aristoteles. 32

Secunda opinio negat necessitatem trium corporum ad productionem soni, sed duo sufficere affirmat. Aristotelem verò sic explicat, vt tria requiri voluerit, non quidem ad productionem soni simpliciter, sed ad perfectam, vel quod idem est, ad perfectum sonum. Probatur multis exemplis; nam si aërem virga percutias sonum efficies, ad quem solum concurrunt duo corpora videlicet virga percutiens, & percussus aër, sine alio medio corpore. Et ex sola percussione aëris ad arteriam vocalem fit sonus absque vllo medio: nam aër qui medius esse potest, potius est percutiens, & arteria ipsa percussa ab eo immediatè. Solus denique aër percutiens aquam, vel aliud corpus sonum efficit sine corpore medio. Et tandem per diuisionem solidi corporis, vt panni, vel papyri fit sonus, vbi nec dantur extrema corpora se percutientia, nec medium, quo se percutiant: ergò sine fundamento dictum videtur, quòd tria requirantur corpora ad productionem soni; extrema se percutientia, & medium. 33 34

Ego verò media quadam via in hac re incedendum arbitror, per quam duæ istæ extremæ sententiæ sic possunt conciliari, vt solo nomine differre videantur, & germanus sensus verborum Aristotelis constabit.

Dicendum ergo *tria corpora distincta realiter semper, & ne-*

cessariò requiri, ad quemlibet sonum producendum, sed non semper discontinua. Quod probant expressa verba Aristotelis,& ratio à nobis facta pro priori sententia, quia neque per contactum,nec per separationem, nec in aëre, & aqua, aut in aëre, & alio corpore, neque in gutture potest sonus aliquis aut vox fieri, nisi duæ partes aëris,vel aquæ distinctæ realiter (quamuis non discontinuæ) se percutiant: vel vna earum percutiat corpus aliud media altera. Quod in omnibus exemplis pro opinione posteriori adductis euidenti experientia constat. Et ita conciliari poterunt extremæ illæ sententiæ,ita vt prior affirmet omninò necessariò requiri concursum trium corporum realiter distinctorum, sed non semper realiter discontinuorum, quod

35 plane verissimum est. Posterior verò solùm neget, quod semper sint necessaria tria corpora discontinua, quòd non est minus verum, & communi modo loquendi consentaneum; nam solum vocantur tria corpora illa, quæ discontinua sunt: partes verò eiusdem, licet distinguantur realiter, non dicuntur tria corpora, quia sola corpora realiter discreta, aut discontinua efficiunt numerum.

Aristoteles verò illis verbis vniuersaliter locutus per tria corpora solum intellexit realiter distincta, non realiter, discontinua,nam quantum pertinet ad efficiendum sonum, diuer-

36 sæ partes eiusdem corporis æquiualent planè corporibus discontinuis,cùm eundem præstent effectum soni, ac si essent discontinua corpora; quare in ordine ad sonum efficiendum propriissimè vocantur tria corpora diuersa:videlicet extrema cum medio. Et ita patet solutio ad argument. posterioris sententiæ, & germanus sensus verborum Aristotelis.

Posterior quæstionis pars.

SEd restat disputandum, an, & quomodo hæc tria corpora concurrentia ad sonum iuxta modum expositum sint efficiens causa eius.

Et prima opinio asserit corpora sonantia se percutientia non esse proximam causam soni sed impulsum, quem per motum, quo se percutiunt, imprimunt aëri intermedio, à quo impulsu procedit motus resilientiæ ipsiusmet aëris, & medio isto motu, tanquam conditione necessariò requisita procedit ab eo-

37 dem impulsu sonus, eo ferè modo, quo idem impulsus est proxima causa motus lapidis sursum proiecti: proijciens verò, à quo impulsus imprimitur, solum est causa remota, cui nihilominus idem motus proiecti attribuitur; quia impulsus à quo proximè fit, ab eo imprimitur. Sic igitur sonus proximè fit ab

impul

impulsu eidem aëri impresso à corporibus se percutientibus medio motu, vt conditione, & remotè ab eisdem corporibus, quibus nihilominus sonus attribuitur, quia ab eis imprimitur impulsus, per quem fit. Et hoc modo aiunt debere intelligi Aristotelem, quotiescumque asserit capit. præsenti corpora sonantia se percutientia esse causam effectiuam soni. Probant hoc argumentum: sonus proxime sequitur ex resilientia intermedij corporis, sed resilientia est motus quo idem medium percussum resilire cogitur: ergò ista erit proxima causa soni, quæ fuerit proxima causa motus resilientiæ, sed proxima causa huius motus est impulsus eidem medio impressus à corporibus sonantibus se percutientibus: ergò erit etiam causa proxima soni, sonantia verò corpora erunt remota tantùm. Secundo probatur, quia Aristoteles textu 85. huius capitis asserit sonum esse motum resilientiæ, quo mouetur medium percussum à corporibus sonantibus; quod ad minus debet causaliter intelligi, vt sit verum, sicut docent omnes ferè interpretes: ergò per talem motum fit sonus, sed causa eiusdem motus est impulsus impressus eidem aëri: ergo impulsus est proxima causa soni. 38

In hac re tanquam certum præsuppono nullam dari causam per se particularem soni, sed præter vniuersalem, aut primam, à qua fit per se, solum dati causam particularem per accidens, quemadmodum caloris producti per motum localem nulla datur causa particularis per se, sed solùm per accidens. Probatur hoc, quia causa per se est illa, ex cuius influxu per se sequitur effectus, sed nulla datur causa particularis per se influens in productionem soni: ergò nec dabitur particularis causa per se eius. Minorem probo, quia sonantia corpora ferè semper mouentur per impulsum ab extrinseco impressum, per quem solum intenditur per se præsentia localis per motum adquirenda. Et pari ratione, si aliquando mouentur naturaliter, per accidens sequitur resilientia medij, aut diuisio eius, & ex consequenti, per accidens sequitur sonus: ergò nulla datur particularis causa per se eius. Dum ergò causam efficientem particularem eius quærimus, de sola causa per accidens particulari, & proxima potest quæstio procedere. Et hanc dicit sententia proposita esse impulsum, per quem mouetur medium motu resilientiæ; sonantia verò corpora remotam tantùm. 39

Ego verò probabilius existimo, *quod causa per accidens proxima, & principalis soni sint corpora sonantia, vt se collidentia, vel vt violenter diuisa, resilientiam verò medij, & consequenter impulsum eis impressum, quo medio mouentur tali motu, solùm esse medium, vel*

instrumentum, quo efficiunt sonum. Hanc puto esse sententiam
40 Aristotelis, & omnium interpretum eius. Et de Aristotele quidem patet ex principio huius capitis, vbi corpora sonantia vocat ea, quæ virtutem seu potentiam habent efficiendi sonum per mutuam collisionem, nulla facta mentione medij, aut impulsus ei impressi: ergò hæc sola, vt se collidentia causa soni sunt, & non impulsus medio impressus.

Et textu 79. docet expresse corpus medium resiliens non esse præcipuam causam soni, sed sonantia corpora se percutientia hisce verbis, *Non est autem soni dominus aër, neque aqua, sed oportet solidorum percussionem fieri ad inuicem.* Ex quibus, verbum illud (dominus) de causa præcipua soni exponunt omnes interpretes (nullo excepto) quam negat esse medium motum à corporibus sonantibus, & consequenter neque impulsum ei impressum, per quem mouetur, aut resilire cogitur.

Sed ratione probatur primò, quia duo concurrunt ad sonum; nempe corpora se collidentia, & medium resiliens, sed medium resiliens, per motum resilientiæ non est causa soni, sed medium tantùm, quo sonantia corpora causant sonum; quare nec inter causas numeratur ab Aristotele: ergò causa vnica principalis, & proxima sunt corpora sonantia medio motu resilientiæ ab eis facto, eum producentia. Probatur minor exemplo caloris, qui sic producitur medio motu locali; ac sonus medio motu resilientiæ, sed constat non esse causam præcipuam caloris, sed corpus motum: & motus ipse tantùm est medium, quo eum producunt, ergò motus resilientis aëris non est causa præcipua soni, sed medium tantùm, quò eum producunt sonantia corpora, vt præcipua causa, nec motus potest habere vllam actiuitatem
41 ad causandum sonum. Secundo, quia impulsus, vt alibi docui, & probaui, solùm concurrunt ad motum, tanquam virtus corporum sonantium impressa aëri, sibique substituta ad ipsum mouendum, sed quidquid agit præcisè, vt virtus alterius, quam sibi substituit ad talem effectum producendum, concurrit, vt instrumentum, quia ex eo præcisè, quod virtus eius est concurrit, & non ex propria: ergò impulsus non potest esse præcipua causa motus resilientiæ, quare etiam si gratis concederetur, hunc motum efficere sonum, non efficeretur ab eo, vel ab impulsu, tanquam à præcipua causa, sed tanquam ab instrumento. Et ita censeo impulsum solum efficere sonum medio motu, tanquam instrumentum corporum sonantium.

Ad argumentum respondeo distinguendo minorem, quod impulsus sit causa efficiens motus resilientiæ, nam de præcipua causa negandum est, de instrumentali concedendum.

QVÆ

QVÆSTIO III.

An sonus sit in corporibus sonantibus, vel in solo medio.

Prior pars quæstionis.

EX præcedentibus constat tria corpora necessariò requiri ad productionem soni; nempe duo se collidentia, & medium, per quod se collidunt: quæ non semper requiruntur discontinua: sed sufficit esse partes diuersas eiusdem corporis continui, vt cum aër, & aqua se percutiunt sonúmque efficiunt, vna pars aëris, vel aquæ habet rationem percutientis, & altera rationem medij. Quo supposito duo quærit titulus quæstionis: Primum, in quonam horum trium corporum recipiatur sonus tanquam in subiecto, in extremis se percutientibus, vel in solo medio? Postremum, an medium quod est subiectum soni, sit solus aër, vel etiam aqua, & consequenter quodcumque aliud corpus habens conditiones similes. 42

Et circa primum tenet prima opinio, sonum non solùm recipi tanquam in subiecto corpore medio: sed etiam in extremis se collidentibus, quæ sonatiua, vel sonantia vocantur, & hæc asserit recipere in se sonum quantumcumque sint solida, densa, ac dura. Ita Venetus, quem citat Palatius cap. præsenti ad text. 85. Vega 1. lib. de arte medendi fol. 144. quam nonnullos ex antiquioribus interpretibus Aristot. tenuisse testatur Apollinarius, quæst. 21. huius lib. ita denique recentiores quidam. 43

Probant primo ratione, & experientia: Ratione quidem, quia sonus, & impulsus, eiusdem conditionis sunt: sed quodcumque corpus quantumlibet solidum, densum, ac durum est capax impulsus: ergò erit etiam capax soni.

Secundo, quia dum sonus fit per violentã perfractionem ac diuisionẽ solidi corporis, vt panni serici, aut papyri, nõ videtur negari posse, quod in partibus eorũ diuisis recipiatur sonus: ergò nec potest negari, quod dum fit per collisionẽ recipiatur in corporibus se collidentibus. Experientia etiã probãt, quia post factum sonum remanet tinnitus cymbali, qui sonus quidã languescẽs est, & statim cessat, si cymbalum manu apprehendatur: ergò euidẽs signũ est in cymbalo tanquã in subiecto recipi. Nã si in solo aëre intercepto foret, nihil ad cessationẽ eius efficeret apprehẽsio cymbali. Et præterea sonus auditur, etiã si fiat intra vas omninò clausũ, quod non posset fieri, nisi sonus in partibus eius solidis reciperetur & eas penetraret. Quod enim dicitur recipi in aëre existente in poris eius, nihil valet, quia non 44

minus audiretur si fieret intra vas non habens poros. Et præterea, quia quos habet, nec via recta protracti sunt, nec continui, vt per eos possit sonus deferri.

45 Secunda opinio negat sonum recipi in corporibus sonantibus tanquam in subiecto, sed in solo medio recipi affirmat. Ita omnes ferè interpretes Arist. tam antiqui quam recentiores capite præsenti commentat. Auicenna, Simplicius, Albertus Magnus, D. Thom. Caietan. Bañez, Toletus, quæst. 20. huius libri, Themistius cap. 26. sui libri de anima, & Conimbr. quæst. 2. huius cap. artic. 2. & cum his cæteri. Et hæc videtur nobis non solum probabilior, sed in doctrina Aristot. necessaria. Probatur hoc secundum ex duobus, quæ de sono docet Aristot. c. præsenti; Primum quidem text. 78. vbi loquens de modo, quo a tribus corporibus producatur sonus: ita ait, *Fit autem secundum actum sonus semper alicuius ad aliquid, & in aliquo, percussio enim est, quæ facit, &c.* sentit ergò duo corpora se percutientia producere effectiuè sonum in medio, tanquam in proprio subiecto; non ergò in se ipsis. Probatur consequentia, quia si in medio producunt: ergò per actionem transeuntem, sed actio transiens non permanet in agente, sed transit ad passum, & consequenter terminus per eam productus, quia in eodem subiecto cum ea recipi debet: ergò nec actio per quam sonus producitur, nec sonus ipse potest recipi in corporibus sonantibus. Quod text. 82. confirmat definiens sonatiuũ corpus, quod sit, *motiuum vnius aëris continuitate, vsque ad auditum*, mouet autem aërem per productionem soni in eo, & hoc est, esse sonatiuum actu: ergò in solo medio, tanquam in subiecto recipitur sonus: alioqui si in corporibus etiam sonantibus reciperetur, non benè esset definitum sonatiuum corpus per motionem aëris. Et textu 88. vocem ait, *esse sonum animalis*, sed vox est particularis quidam, & perfectissimus sonus factus à corporibus sonantibus sicut cæteri, & tamen non recipitur in eis, vt in arteria, lingua, palato, ac cæteris, sed in solo aëre: ergò neque alius quisibet sonus. Probatur consequentia quia omnes eodem modo fiunt, ac de potentia eiusdem subiecti educi debent: sentit ergò Aristoteles nullum prorsus recipi in corporibus sonantibus, sed omnes in solo medio. Quod verò probabilius hoc sit, ostendo primò; quia euidenti experientia constat sonum à longè factum non statim audiri: tametsi statim videatur percussio facta, vel aliquis effectus eius, vt patet in fulmine, & tonitruo; nam prius illud videmus, quàm audiamus hoc. Cuius nulla potest ratio conueniens assignari, nisi quia maiorem habet sphæram actiuitatis obiectum visus, quàm auditus; & ideò non diffundit sonus species ad tan

46

47

ad tantam distantiam, ac propterea non auditur, quousque appropinquet ad nos appropinquante aëre, in quo defertur: vnde sequitur in solo medio recipi, & non in corporibus sonantibus, quæ cum non moueantur eodem modo: non possunt deferre sonum, nec sonus in eis receptus potest audiri. 48

Et vrgeri potest hæc ratio, supposita communi sententia, quam sequuntur etiam recentiores isti circa modum, quo fit auditio: videlicet sonum differri aliquantulum per aërem secundum esse reale, & ab ea distantia ad quam defertur vsque ad auditum, multiplicare suas species, & per eas audiri. Quod non potest esse verum, si sonus recipiatur in corporibus sonantibus. Probatur apertè, quia sonus realis non defertur per medium, nisi moto per spatium aëre in quo est: sed corpora sonantia non mouentur per spatium: sed in suis locis permanent: ergò non recipitur sonus in eis. Et si dicatur sonum receptum in corporibus sonantibus non audiri ex eo, quod per medium se diffundat secundum esse reale: sed solùm secundum esse intentionale; ita vt per species à se multiplicatas perueniat vsque ad auditum.

Obiicio aliam experientiam satis notam: nam sæpe experimur omnes, quod flante in contrarium vento non auditur sonus existens intra spheram auditus, quod non potest esse verum, si per solas species intentionales se diffundat: nam diffusionem harum impedire non potest flatus aëris contrarius: sed eo non obstante semper eas multiplicat sonus vsque ad auditum intra propriam sphæram contentum, & ideò non posset impediri auditio eius, impeditur verò, quia aër in quo defertur realis sonus, vsque ad aliquam distantiam stante vento mouetur in contrarium, & cum eo sonus, & ita ab auditu elongatur, vt extra propriam eius sphæram sit, & non possit vsque ad illum multiplicare species, quas absque dubio posset, nisi contrarius vtentus obstaret: quare nec potest audiri, nisi auditus ipse ad illum appropinquet. 49 50

Vt autem quam sit probabilis nostra sententia percipiatur melius & arg. commodius solui possint: adnotandum est discrimen maximum inter impulsum ex vna parte, & sonum ex altera: nam licet in multis assimilentur, valdè diuersi sunt in modo, quo producuntur, ex quo colligitur valdè diuersa subiecta postulare, vterque quidem producitur medio motu locali: sed valdè diuerso, quia impulsus per separationem corporis, cui imprimitur à proiiciente, à quo separatur, vt dum lapis sursum proiicitur: imprimitur ei impulsus medio motu, quo separatur à proiiciente. Quare impressio impulsus fit per immediatam

actionem proiicientis in corpus proiectum: quæ actio est motus localis separationis ipsius ab eodem proiiciente, & ideò solum postulat per se duo corpora, nempe proiiciens, & proiectum, medium vero solum propter communem rationem motus, & actionis transeuntis: quæ non potest naturaliter in vacuo fieri, vnde supposito quod motus, vel actio transiens posset fieri in vacuo, absque dubio posset quis lapidem sursum proiicere per impressionem impulsus, sicut potest modo: sonus verò non fit per immediatam actionem vnius corporis in aliud: sed media perfractione medij corporis. Itaque licet fiat per motum, quo duo corpora se percutiunt, atque collidunt, non tamen est sufficiens talis motus collisionis, nisi per eundem motum compellatur resilire medium inter vtrumque corpus: à quibus violenter se collidentibus, violenter etiam resilire cogitur secundum suas partes; quam resilientiam ab eis causatam, proximè sequitur sonus, corpora igitur se percutientia non causant sonum ex eo, quod vnum agit in aliud; ita vt hoc sit agens, illud verò patiens: cùm constet vtrumque esse agens, vt docuit expressè Aristot. text. 85. huius capitis, hisce verbis. *Vtrum autem sonat id quod verberat an id quod verberatur, an & vtrumque modo autem altero.* Et docet euidens experientia: nam sæpe videmus corpora sonantia actu mota in contrarium se collidere, & sonum causare. Ex quibus sequitur primò sonum ex proprio modo suæ productionis fieri circa medium, & ex potentia eius educi ac in eo tanquam in proprio subiecto recipi: impulsus verò semper imprimitur vni extremo ab altero. Vnde licet imprimatur etiam impulsus aëri à corporibus sonantibus, diuersa ratione se habet ac respectu soni, videlicet vt alterum extremum, in quod tanquam in passum per se agunt corpora sonantia.

51

52

Secundo sequitur non repugnare, quod sonus recipiatur in corporibus sonantibus, ex eo solùm, quod solida, densa, ac dura sint: sed primaria repugnantia est modus ipse productionis soni, ex quo prouenit, vt nec ex potentia ipsorum educi possit, quia neutrum concurrit ad illum tanquam passum: sed vtrumque tanquam agens in tertium, vt in passum, & quidem per actionem transeuntem, quæ simul cum suo termino recipi nequit in agente: sed in passo, respectu igitur sonationis, & soni vtrumque agens est, & neutrum se habet, vt passum respectu alterius: sed quasi per modum vnius agentis totalis.

53

Et ex his tandem intelligitur impulsum accommodatius postulare pro subiecto corpus solidum, quam fluidum; quia illud facilius potest proiiciens à se separare per motũ localem, quam hoc.

hoc. Sonus verò omninò postulat corpus fluidum, & quod facilè possit inter duo corpora se collidentia resilire, extrudi, atque disrumpi. Et ex tota hac doctrina abundè satis solutum est primum argumentum quantum ad comparationem soni cum impulsu.

54 Ad secundum negandum est antecedens, quod sonus productus per violentam diuisionem aëris à solidis corporibus recipiatur in partibus eorum solidis; in poris verò earum ratione aëris, quo pleni sunt, recipitur quidem, quia aër in eis existens non habet rationem corporis sonantis: sed ad medium potius pertinet, & quasi pars eius est, suóque modo mouetur motu resilientiæ, ratione cuius capax soni est, & eius ratione magna ex parte, permanet tinnitus cessante iam sono cymbali, & manibus compresso eodem cymbalo quiescit idem aër, & tinnitus idem paulatim languescit.

Posterior quæstionis pars.

An medium in quo fit sonus tanquam in subiecto, sit solus aër, vel etiam aqua, ac cætera corpora fluida, & quæ facilè resilire possunt.

55 Ostenso iam in priori parte quæstionis sonum solum recipi in corpore medio, tanquam in subiecto sequitur disputandum in posteriori parte, quale debeat esse corpus medium, in quo recipiendus sit sonus, videlicet an solus aër, vel etiam aqua cum cæteris corporibus fluidis ei similibus.

Et prima opinio tenet solum aërem esse medium, per quod sonantia corpora possunt se collidere ad productionem soni, & ideò in solo aëre recipi sonum tanquam in subiecto, non in aqua, nec in cæteris. Ita Comm. loco nuper citato. Alber. Magn. tract. 3. huius libri, cap. 28. Ægidius comm. 7. eiusdem capitis, & pro eadem citatur D. Thom. in commentariis huius capitis: sed immeritò, quia lectione 16. ad text. 79. expressis verbis asserit, etiam in aqua fieri, & recipi sonum, quamuis non ita perfectè sicut in aëre. Probatur hęc opinio testimonio Arist. in hoc

56 2. lib. cap. 7. ad finem. Vbi media singulis assignans sensibus, de medio auditus, in quo recipitur sonus, his verbis loquitur: ***Medium autem sono quidem aër est, odori autem innominatum est, communis enim quædam passio est in aëre, & aqua.*** Quibus cum pro medio odoris aërem, & aquam posuerit, pro medio soni solum aërem designauit, sentit igitur aquam non esse medium, quia si medium esse intelligeret, sicut pro odore designauit

vtrumque,sic designaret vtrumque pro sono. Probatur deinde ratione, quia ad productionem soni requiritur, quod corpus medium confestim,& quasi vno ictu extrudatur,atque disrumpatur,alioqui si sensim extruditur,sonum non efficit: sed densitas aquæ,& maxima eius fluxibilitas impedit, quin ita extrudi possit,atque disrumpi vno ictu,& ideò sensim elabitur: ergò ineptum omninò medium est ad productionem soni, & receptionem eius.

57 Secunda opinio expressa est ab Aristot.cap.præsenti, tex.79. hisce verbis: *Amplius auditur in aere,& in aqua,sed minus*, quibus duo asserit: Primum *in vtroque elemento auditionem fieri:* Postremum *minus benè in aqua.* Et ita sentiunt cum Aristotele cæteri omnes interpretes,tam recentiores, quàm antiqui,præter citatos pro sentētia opposita Auicen.Them.Simpl. D.Tho. & cæteri cap.præsenti,atque etiam Scaliger exercita.297.& videtur nobis hoc non solum probabilius:sed omninò verum. Et quod ad verba Arist.attinet, asserunt recentiorès quidam iuxta ipsum, deferri quidem sonum genitum in aëre per aquam per species intentionales, quia licet nec in ea generetur, nec per eam se diffundat realiter,benè tamen per suas species,quas per aquam multiplicat,& per has audiūt pisces sonos extra aquam factos:sed in aqua factos nunquam.

58 Sed obiicio in primis illis eundē Arist.4.li.de historia,anim. cap.9. vbi de piscibus expresè asserit sonos edere sub aquis:ergò non solum putat aquam esse subiectum deferens sonum:sed medium,in quo producitur.Verba Aristot.hæc sunt:*Pisces vocis quidē expertes sunt:quippe qui neque pulmonem,neque arteriā:aut guttur obtineāt: sed sonos quosdā stridorésque mouent,quia vocales esse existimātur.Vt lipa,& chromis,ab his enim quasi grunitus quidā emittitur.*Et de ranis paulò inferius,sic loquitur.*Et quidē genus illud vlulatus, quam ololyginem nominant mares intra aquas reddunt,vt citant ad coitū fœminas.*Et paucis interpositis,*reddūt rana,suā illam maxillæ inferioris labro demisso pari libra cum aqua modicè recepta in fauces superioréque intincta.* Et si rursus dicatur cum Alb.Mag.vbi supra,adhuc nō sequi ex hoc Aristot.sentire, quod in aqua producatur sonus: sed in quibusdā partibus aëris aquam subintrantibus:cuius signū esse ait,quod cū soni isti sub

59 aquis editi audiuntur, statim supra easdē aquas apparent bullæ quædam ascendentes, quæ non nisi medio aëre fieri possunt.

Hoc apertè falsum est,& contra mentem Aristotelis,qui per collisionem aquæ docet ranas sonos edere; falsum verò, quia experientia constat pisces quocumque tempore sonum edere, audiuntur enim motus eorum sub aquis:ergò si in aëre, & non in aqua

in aqua fit talis sonus, sequitur plurimum aëris degere sub aquis,& continenter quidem, quia non potest vbicumque sunt pisces sonus generari, nisi semper, & in cunctis locis eorum reperiatur aer, & in singulis locis non parum, quia magna aëris pars requiritur ad tam magnos sonos edendos. Consequens 60 autem apertè falsum est, & naturæ elementorum contrarium, quæ non patitur sub grauioribus leuia degere corpora,præsertim in magna quantitate,ac semper,& vbique: ergò efficaciter conuincitur sonum non solum in aqua deferri, vt fiat auditio: sed in aqua planè generari, tanquam in medio, & ideò in ea recipi,tanquam in subiecto. Quod alia experientia non minus euidenti conuincitur:nam sæpe audimus lapillos sub aquis impetu motos,ac se percutientes sonum edere. Nec credibile est, quin si quispiam sub aquis cymbalum percutiat, sonum aliquem edat, licet imperfectum.

Probatur tandem ratione ex modo, quo generatur sonus iuxta Aristotelem, & omnes,videlicet per collisionem corporum sonantium circa medium, & extructionem, ac disruptionem eius:sed aqua in profundo,vbi nullus est aër,confestim,& vno ictu violenter potest disrumpi lapide, aut baculo,violentérque resilire:ergò & sonus generari.Verum quidem est,quod non est medium; ita accommodatum aqua,ac aër pro generatione soni,& propterea imperfectus sonus duntaxat in ea fieri potest,vt asserit nostra sententia.

Testimonium verò Aristotelis pro contraria sententia ad- 61 ductum, per alia à nobis citata explicandum est in quibus magis ex professo de natura,medio,ac subiecto soni agebat singula explicans; ita vt in eo non tradiderit medium soni secundum totum ambitum,vel extensionem,quam habet: sed solum primarium, & accommodatissimum, per quod fit perfectissimus sonus,in nostris verò testimoniis,vbi ex professo naturam soni, & modum productionis eius discutiebat, necesse fuit alia corpora (præter potissimum) circa quæ potest sonus(licet imperfectus) produci, declarare; nempe aquam, sub qua certissi- 62 mum est intelligere Aristotelem cætera corpora liquida, ac fluida,de quibus eodem modo constat resilire,& disrumpi posse, atque aquam ipsam, & propterea esse medium soni saltem imperfectum,vt vinum,acetum, lac,& similia.

Argument. verò eiusdem sententiæ difficultate caret: nam facilè negatur antecedens, videlicet non posse corpora se collidere per aquam, & hanc confestim extrudere, atque disrumpere,sonúmque causare; quamuis non tam citò, nec tam celeri motu propter densitatem eius.

Sed

Sed restat hoc loco inquirendum breue dubium, an sicut aër,& aqua, cæteráque corpora eis similia sunt medium soni, eiusque subiecta,in quibus recipitur,sic etiam sint corpora sonantia, ex quorum collisione possit fieri sonus circa medium. Videtur enim quod non,quia non conuenit eis definitio sonatiui corporis assignata ab Aristotel.textu 82. huius capitis hisce verbis: *Sonatiuum est,quod motiuum est vnius aeris continui-*
63 *tate vsque ad auditum.* Ex quibus infero aërem non esse sonatiuum,sed aliud corpus à se distinctum; quod eum mouere potest; & multò minus aquam, nec eis conueniunt conditiones corporis sonantis positæ ab Aristotele capit. præsenti,nō enim sunt solida, nec dura corpora; quare non videtur per contactum,vel percussionem eorum posse causari sonum. Et ita videtur sentire D.Thom.lectione 16.huius lib.vbi ita ait: *Manifestum est,quod neque aer, neque aqua habent proprium sonum, sed necessarium est ad soni generationem in aere,vel aqua quod aliqua corpora firma,vel solida, & dura percutiant se inuicem, & percutiant aerem,*atque etiam Philoponus,Albert.Magn.& Ægidius locis nuper citatis.

Oppositum verò tenent alij,vt Auicenna 6.naturalium par. 2.cap.6.Simplic.atque Themissius,& Scaliger locis nuper citatis,& videtur mihi probabilius, & tenendum; quia dum nubis disrumpitur à fulmine,quod non est aliud, quàm ignita exhalatio, generatur sonus, & tamen nullum ibi interuenit corpus solidum,nec durum; ergò non requiritur semper tale corpus
64 ad productionem soni. Prætereà tempestate maris ingruente fit magnus sonus, absque interuentu alterius corporis ab aëre, & aqua distincti; ergò duo hæc elementa, non solum sunt medium in generatione soni,sed sæpe etiam sonantia,vel sonatiua corpora. Et tandem aëre violenter emisso per fistulam fit sonus; ergò dantur ibi corpus percutiens, & percussum; cum alterum tantùm solidum sit; quare necesse est fateri aërem percussum esse,vel percutientem, quod est esse sonatiuum corpus.

Nec tamen existimo oppositas esse has duas sententias; sed hac distinctione ad concordiam redigi, quia si de sono perfecto,modoque perfecto edito sermo sit,neque aër, neque aqua, imò neque vllum corpus fluidum, aut liquidum potest sonatiuum corpus esse.Si vero de quolibet sono etiam imperfecto, & quocunque modo producto loquamur, nullum ferè corpus solidum,vel liquidum,durum,vel molle,aut cuiuscunque alte-
65 rius conditionis esse potest,quod non possit aliquem edere sonum,& aliquo etiam modo sonatiuum vocari.Aristoteles verò sonatiuum corpus perfectum solum definiuit, & in ordine ad

perfe

perfectum sonum, perfectoque modo edendum, & eius dumtaxat conditiones tradidit, vt benè adnotauit Themistius, capit. præsenti dicens Aristotelem non tam sonantia definisse corpora, quam benè sonantia; & in priori sensu negauit prior sententia aërem, & aquam esse corpora sonantia; non in posteriori, in quo loquitur sententia posterior, hoc autem modo sonatiua esse corpora conuincunt eius argumenta, sicut argumenta sententiæ prioris probant non esse sonatiua, ita vt perfectum edere possint sonum, vel modo perfecto, quare neque hæc, neque illa soluere oportebit.

QVÆSTIO IIII.

An sonus realis perueniat vsque ad auditum, vel solùm species intentionales eius.

PLures sunt de hac re sententiæ, quas claritatis, ac breuitatis gratia possumus ad tres reducere. 66

Prima affirmat necessarium esse, vt audiatur sonus, quod secundum esse reale, & naturale perueniat vsque ad organum auditus. Ita Auicenna lib. 6. naturalium, cap. de auditu. Albert. Magn. in Summa de homine, tractatu etiam de auditu, Alexand. cap. præsenti, Simpl. ibidem in quadam digressiuncula contra Alexand. Ægidius ad tex. 84. & ex recentioribus nonnulli. Non tamen intelligitur ab his omnibus eodem modo, sed valde diuerso. Nam Auicenna eundem numero sonum productum in parte aëris attrita, aut disrupta à corporibus sonantibus deferri putat ab eadem parte discurrente per medium aërem, vsque ad organum auditus, eo ferè modo quo sagitta pergit per mediũ aërem vsque ad scopum. Simpl. verò putat moueri totum aërẽ continuum, vsque ad auditum mota illa parte percussa in qua fit sonus, quia non potest moueri vna pars continui corporis, quin totum ipsum corpus moueatur, vt pars ligni, quin moueatur totum lignum; vnde sicut in parte illa percussa causatur sonus per motum, ita eo ipso producitur in toto aëre vsque ad auditum. Alexander verò asserit sonum vsque ad auditum produci, non eadem percussione, sed diuersis, ita vt prima pars percussa à corporibus sonãtibus percutiat alteram sibi proximam, & per hanc percussionem fieri in ea sonum, & hæc alteram & ita multiplicari vsque ad organum, eo ferè modo, quo proiecto lapide in aquam multiplicantur circuli. Præter hos autem tres modos explicandi hanc sentẽtiam extat quartus, quo eam sic intelligunt recentiores quidam, vt dicant sonum non produci 67

duci in aqua,nec recipi in ea secundum esse reale,sed solum per suas species,per quas fit auditio eius in eadem aqua, ex opposito verò non posse in aëre producere suas species nec per eas audiri,& cum audiri constet,dicunt necessarium esse,vt multiplicetur sonus ipse realis per totum aërem vsque ad auditum.

68 Probatur verò auditionem fieri perueniente sono reali vsque ad auditum,quod vniuersaliter asserit hæc sententia,testimoniis Aristotelis, & ratione. Primum testimonium desumo ex cap.præsenti,textu 82. vbi sonatiuum corpus hoc modo definit. Sonatiuum igitur est: *Quod motiuum est vnius aeris continuatione vsque ad auditum.* Ex qua definitione sic arguo:sonatiuum corpus mouet aërem continuum vsque ad auditum; ergò vel illud mouet motu locali, hoc est,continua agitatione, vel motu alterationis alterando illud; si continua agitatione, producet absque dubio per eam sonum;cùm sonus causetur per agitationem aëris à corpore sonante collidente se cum alio, si verò alterando illud, non potest alia specie alterationis illud mouere,nisi sonatione,hoc est,productione soni in eo,quia sonatiuum,vt sonatiuum, non potest nisi productione soni alterare corpus, sicut calefactiuum, vt tale non potest alterare nisi

69 producendo calorem. Et si dicas non mouere continuum aërē motu physico, sed intentionali per multiplicationem specierum vsque ad auditum, vt per eas auditio fiat. Contra hoc est, quod solum obiectum sensus potest mouerę medium tali motu intentionali, sicut color mouet visum; sed sonatiuum non est sonus,sed valde ab eo distinctum tanquam causa ab effectu; ergò non potest mouere continuum aërem hoc motu, sed naturali, & reali per productionem soni realis in eo,cuius est propria causa,lib.etiam de sensu,& sensib.cap.7. proposito dubio an sensibilia prius moueant medium quàm sensum(loquitur autem de his sensibus tantùm, qui medium habent exter-

70 num, vt benè adnotauit ibidem D.Thomas) respondet visibile simul mouere medium, & potentiam, duos verò alios, nempe auditum,& olfactum,prius mouere medium,quàm sensum; & rationem discriminis reddit, quia sonus, & odor non solum medio motu medij,sed per multos motus eius producuntur in eo,& per eosdem perueniūt ad gustum,& auditum,& cùm motus necessariò fiat successiuè,atque in tempore,necesse est prius sonum fieri in medio,quàm perueniat ad potentiam; hoc autem non potest esse verum, nisi realiter perueniat, quia si per solas species intentionales, cum istæ fiant in instanti non habentes contrarium,sequitur simul ac sonus factus est,multiplicare suas species vsque ad auditum, simulque audiri, & ideò

non

non prius,sed simul sonum mouere medium,& potentiam. De visu verò notum est non peruenire colorem ad medium secundum esse naturale,sed solum per lumen,vel species,& tam istæ, quàm illud producuntur in instanti, & propterea non potest visibile mouere prius medium,quàm potẽtiam,sed simul vtrũque:verba Aristotelis hæc sunt: *An circa sonum quidem, & odorem hoc accidere rationabile, quemadmodum enim aer, & aqua continua quidem,partibiles autem amborum motus.* Et quibusdam interpositis sic prosequitur: *De lumine autem alia est ratio, per id enim quod est esse aliquid,lumen est,sed non motus aliquis,omnino autem, nec similiter in alteratione se habet & latione, lationes namque rationabiliter medium prius attingunt. Videtur autem sonus cuiuspiam,quod fertur esse motus, quacunque verò alterantur, non ampliùs similiter, contingit enim simul totum alterari, & non dimidium prius,velut aquam simul omnem congelari.* 71

Proponit deinde aliud dubium, an dum plures sunt intra sphæram soni tintinabulo facti, simul omnes audiant eundem sonum,vel non nisi distinctum.Videtur enim non posse omnes eundem audire: cùm non possit idem sonus ad aures omnium peruenire.Cui respondet, non omnes audire eundem numero sonum, sed eundem tantum specie, quia sonus primò factus à tintinabulo,qui vnus numero est, non peruenit ad omnes, sed alij multiplicantur vsque ad auditum,& ita sonus,qui proximè ad auditum perueniunt, diuersi numero sunt, sicut & potentiæ ad quas perueniunt.Ecce verba eius: *Videtur autem quibusdam esse dubitatio, & de his, impossibile enim dicunt quidam alium alij idem audire,aut videre,& odorari,non enim possibile esse multos,& seorsum existens audire,& odorari, quod enim vnum seorsum idem à seipso esset,* hoc est dubium. Sequitur solutio eius. *An mouens primum vt tintinabulum,vel thus,vel ignem,idem,& vnum numero sentiunt omnes,id autem quod iam proprium alterum numero, specie autem idem,quare simul multi vident,& odorantur, & audiunt.* Ex vtroque autẽ testimonio duo colligo.Primum quod auditio non fiat per species intentionales ex mente Aristot.sed per sonum realem peruenientem ad auditum. Probatur apertè, quia si per species fieret, omnes audientes eundem numero sonum, primò productũ audirẽt, quia omnes species,quas in auribus omnium produceret,ipsummet, & non alterũ numero distinctũ repræsentarẽt,vt per se est manifestũ in visu,ac cæteris sensibus;idẽ enim numero color videtur à multis per diuersas species ab eo productas in oculis singulorũ.Sed asserit Aristoteles,nõ omnes simul audiẽtes tintinabulũ eũdẽ numero sonũ audire,sed numero diuersos,quia quãuis sonus primò factus 72 73 74

sit

sit vnus,& idē numero qui tamē proximè ad aures diuersorum perueniūt,numero diuersi sunt:ergo sentit planè primùm sonū per alios sonos reales diuersos multiplicatos per mediū vsque ad potentiam audiri à multis,& non per species. Postremum, quod colligo est, non solum esse necessarium, vt audiatur sonus, quod perueniat secundum esse reale vsque ad auditum, vt asserit prædicta opinio, sed multiplicari per multas, ac diuersas percussiones, quasi per modum circulorum factas in aëre iuxta vltimam expositionem Alexandri.

57 Sed probatur iam non posse sonum in aëre producere species,nec per eas audiri,sed omninò necessarium esse, vt audiatur,quod perueniat secundum esse reale, vsque ad aures duplici ratione. Prior est,quia species intentionalis carens contrario in instanti deberet produci per totum medium vsque ad auditum; ergò eo ipso quod factus est sonus absque vlla mora audietur,quod est contra euidentem experientiam, nam facta percussione arboris in sylua, aut pertracta nube à fulmine, & vtrobique facto sono, non statim fit auditio eius,sed post aliquantulum temporis,ergò non fit per species intentionales.

76 Secundo,si sonus auditur in aëre per species,& non per realem multiplicationem vsque ad auditum, sequitur quemlibet sonum rectum bis audiri. Probatur consequentia, quia sonus realis defertur per aërem percussum,& commotum à corporibus sonantibus vsque ad aliquam distantiam,vel vsque ad illam multiplicatur (vt asserunt opiniones huic contrariæ) sed in principio sui esse producit speciem vsque ad auditum in instanti(vt probatum est,)ergò si delatus per motum,vel multiplicatus vsque ad illam distantiam adhuc durat,producet nouas species,per quas transacta iam prima auditione in instanti facta, iterum audiatur; imò pluribus; & infinitis auditionibus: cùm infinita dentur instantia,atq; infinitæ partes in tēpore illo,quo defertur,vel multiplicatur secundū esse reale,& in quolibet instāti distincto ab alio,possit fieri auditio,atq; distinta audictio.

77 Hæc tamen sententia secundum se sumpta falsa est, atque etiam iuxta omnes modos, quibus explicatur, vel intelligitur ab omnibus autoribus citatis. Vtrumque verò constabit si probemus impossibile esse,& nullo modo necessarium ad auditionem,quod sonus realis perueniat vsque ad auditum. Hanc probo efficaciter impugnando singulos modos, quibus talis multiplicatio soni, vsque ad auditum excogitatur fieri; & primò, quod eadem numero pars aëris percussa, in qua fit sonus, perueniat vsque ad auditum, & idem numero sonus in ea factus; probatur falsum,quia aliquando percussio parua est,& minimis

quibus

quibusdam instrumentis facta, vt constat de voce humana, & tamen auditur ad magnam distantiam, & à multis intra illam contentis; repugnat verò per tam paruam percussionem tantùm ei imprimi impulsum, vt possit ad tantam distantiam moueri. Præterea esto moueri possit: cum motus localis per tam par- 78 uam percussionem factus licet velox sit; tempus consumat, & notabile quidem, ac sensu perceptibile, sequeretur non statim ac fit vox audiri ab eis posse, sed auditionem differri per tempus sensu perceptibile contra experientiam. Propterea hic modus defendendi illam sententiam omninò improbabilis mihi videtur. Probatur deinde falsum quod sonus realis perueniat vsque ad auditum per productionem alterius sibi similis, primò quia non est intelligibile, quod sonus aliquis producatur in medio sine percussione, ac motu eiusdem medij, sicut non est possibile, quod producatur impulsus sine motu proijcientis, vel proiecti, aut vtriusque; tunc ergò vel producitur sonus realis 79 vsque ad auditum vnica percussione proximæ partis aëris, qua mota mouetur totus aër vsque ad auditum, vt dicebat Simplicius, vel multis percussionibus quasi in circulo factis, eo modo, quo per motum lapidis in aqua mouentur partes aquæ per modum circuli, & vtrumque manifestè impossibile est, quia tam parua percussio aëris in ore facta, non potest vim obtinere mouendi tam magnum aërem. Est etiam contra experientiam cum immoto omninò, atque quieto aëre qui circa nos est, audiamus sonum à longè factum, imò, & factum propè, quod possibile non esset, si totus aër moueretur, perciperemus enim absque dubio, vel tactu talem motum. Præterea cum motus totius aëris per partem illam, aut per multas percussiones factas moram temporis & non paruam inducat, sequitur non statim ac vox formatur in ore, audiri à cunctis circunstantibus, sed post moram temporis sensu perceptibilem, contra euidentem experientiam. Et quod plus est, & euidentius ostendit falsita- 80 tem oppositæ sententiæ; simul auditur ab his qui prope, & ab his, qui longè sunt, quod repugnaret, si per vnum, vel plures motus aëris multiplicaretur sonus vsque ad auditum, quia prius tempore mouerentur partes proximiores aëris, quam remotæ & prius, in illis, quam in his sonus produceretur & prius à proximioribus audiretur.

Probatur tandem quia si sonus fiat extra locum aliquem, vndequaque clausum, auditur in eo, & sit fiat in eo, vt intra æneum vas magnæ profunditatis, omni etiam ex parte clausum auditur extra, & tamen non potest sonus realis produci in duro, ac denso corpore (vt probauimus supra) & ideò nec

penetrare tale corpus: ergò falsum est quod semper sonus realis, vsque ad auditum perueniat, aut peruenire possit. Sed respondent iuniores produci sonum in poris eiusdem vasis, per agitationem aëris in eis inclusi. Et ita posse penetrare totum
81 corpus. Hæc tamen solutio friuola ostenditur ex duobus; ex priori quidem, quia licet poros admittamus in his corporibus, pauci admodum, & nimis angusti sunt, in quibus proinde nihil ferè aëris reperitur, esset verò necessaria magna aëris copia intus existens, atque egrediens, vt per vtriusque percussionem fieret tam magnus sonus ac est ille, qui foris auditur, si magnum sit vas. Ex posteriori verò quia licet dentur tales pori non sunt ordinati, nec recta via tendentes, sed passim interrupti per densiores partes à quibus vndique circumdati sunt, qua ratione per varios anfractus tendere necesse est: & ita redditur impossibilis productio realis soni per eos penetrantis totum ipsum corpus.

Secunda opinio negat quidem peruenire sonum realem vsque ad auditum, sed asserit sonum ad aliqualem distantiam multiplicari, ita vt à sono primo producto producatur alter vsque ad illam distantiam, & ab ea vsque ad auditum species multiplicet, per quas audiatur. Ita videtur sentire D. Thom. in 2. dist. 2. quæst. 2. artic. 2. ad 5. vterque Gaietan. cap. præsenti, Conimb. ibidem quæst. 2. artic. 2. & plures alij. Ad illam verò distantiam multiplicari existimant per varias motiones, & agitationes aëris in circulo factas, eo ferè modo, quo in aqua fiunt
82 iniecto lapide. Probant hoc solo argumento, quia primus sonus fit per commotionem, & agitationem aëris, sed agitatio hæc non statim cessat, sed aliquantulùm extenditur per aërem: ergò nec cessat statim productio soni, sed sicut pars aëris agitata, in qua primo producitur sonus, agitat aliam sibi proximã, quousque impulsus eis impressus extinguitur, ita post sonum primò productum producitur alter vsque ad eam distantiam, ad quam potest impulsus mouere, & agitare aërem.

Sed vt melius hæc sententia intelligatur adnotare oportet dupliciter exagitari posse, quod sonus multiplicetur, vel per virtutem actiuam eius, ita vt sonus primo productus à corporibus sonantibus sua virtute producat alterum, sicut calor vnus productus ab igne in ferro producit alterum in manu, vel non per virtutem eius, nec eo actiuè concurrente, sed per agitationem aëris sequentis, ita vt aër, in quo producitur primus sonus per impulsum ei impressum à corporibus sonantibus resiliens imprimat suo motu impulsum aëri sequenti, à quo agitetur, & nouus sonus producatur. Videntur autẽ autores omnes huius

huius sententiæ intelligere,quod multiplicatio soni ad certã distantiã fiat,non per virtutem actiuã soni prioris,sed per vlteriorem agitationẽ aëris ab eo factam, quia nihil de virtute actiua soni insinuant,sed ex sola aëris agitatione id probare cõtendũt.

Nostra tamen sententia duabus assertionibus explicatur. 83 Prior est,*à principio,quo fit sonus,multiplicat speciem sui per aërem, vsque ad auditum, & per has species auditio fit semper,quare nulla prorsus multiplicatio soni realis vno,vel alio modo excogitata à prædictis opinantibus necessaria est ad auditionem, sed valde superflua, atque impertinens.* Probatur primo ratione vniuersali aduersus vtramque sententiam, & omnes modos defendendi primam, quia sonus est proprium sensibile sicut color; sed propria sensibilia habent virtutem producendi proprias species intentionales in medio,& potentia:ergò hanc habet sonus, sicut probauimus cap. præcedente eam habere colorem:tunc vltra agens approximatum passo,& non impeditum naturaliter, & necessariò producit in eo effectum propriæ virtutis,sed sonus statim ac fit est approximatus aëri, qui est passum benè dispositum, & non impeditum ad recipiendas species intentionales soni:ergò producit eas, & illæ alias vsque ad auditum, & ita fiet auditio sine multiplicatione soni realis,quia potẽtia informata specie sufficiens est principiũ sensationis. Quod sic vrgeo, euidenti experientia piscatorũ constat pisces audire voces in aëre emissas, & 84 hoc fieri sine vlla commotione aquæ,imò in summa quiete eius melius audire,& propterea ad profũdiores partes aquę se recipere: ergò talis auditio nõ fit per realẽ productionẽ soni in aqua, sed per solas species intentionales per eã multiplicatas:pati ergò ratione auditur sufficiẽter in aëre sine vlla alteratione naturali eius simultanea,vel comitãte, quæ sit productio realis soni.

Secundo probatur argum.ad hominem satis efficaci aduersus 85 secundam opinionem admittentem sonum à certa illa distantia (ad quam vsque multiplicatur realiter & naturaliter)producere speciem sui in medio,& potentia per quam solam auditur sufficienter. Hoc inquam supposito,sic arguo:non minus potest sonus à principio suæ productionis multiplicare speciem sui in medio,& potentia,quã post realem multiplicationem ad illam distantiã:cùm per eam nec naturam mutauerit,nec maioris,sed minoris forte virtutis factus sit:ergò à principio eas multiplicat,& per eas solas audiri potest.Probatur euidẽter,quia per eas solas auditur ab illa distantia apud autores huius sententiæ. Ex quibus infero, quàm sit falsus,& sine fundamento vltimus modus explicandi priorem opinionẽ negans in aqua produci posse sonum realem, sed audiri sonum in aëre factum per species in- 86

tentionales, & negans quoque ex opposito, quod in aëre possint produci species intentionales soni, & concedens produci sonum realem, vsque ad auditum, certum est enim aërem omnibus esse medium accommodatum ad auditionem, & magis accommodatum, quàm aquam, vt expressis verbis asseruit Aristoteles cap.præsenti; si igitur est medium accommodatum ad productione soni realis; ergo erit etiam ad productionem specierum; quare ex hac parte non repugnabit in eo produci, sed nec repugnat ex parte eiusdem soni, qui cùm sit sensibile per se, & proprium, non minus, quàm color, & cætera obiecta aliorum sensuum, necesse est ei concedere virtutem eas producendi, atque etiam, quod verè eas producat. Præterea si est medium magis accommodatum ad auditionem, quàm aqua, & in hac possunt produci species soni, sine fundamento negatur, quod non possint produci in aëre.

Assertio posterior, nec multiplicatur sonus realis vsque ad auditum, neque ad certam distantiam, neque vllo alio modo, sed sonus primo productus defertur ad aliquam distantiam per aërem commotum, & resilientem, maiorem quidem, aut mino-

87 rem secundum maiorem, vel minorem resilientiam aëris, in quo defertur, ita tamen vt à principio producat species, & per eas audiatur tam in aqua, quàm in aëre. Hæc est etiam contra vtramque opinionem, & modos omnes explicandi primam, eamque simul cum priori tenet Toletus, q.21. huius lib. & videtur etiam tenere noster Molina. 1. par. quæst. 55. art. 2. disput. 1. non longè à fine, & cùm his maior recentiorum pars. Et probat efficaciter argumentis factis contra easdem opiniones, & modos eas defendendi.

88 Testimonium Aristotelis difficile satis apparet, nisi contextus illius loci paulò attentius consideretur, in quo Aristoteles hoc solùm intendit, quod obiecta auditus, & olfactus non possint mouere potentiam, quin prius moueant medium motione reali, & naturali, quia sonus in eo producitur secundum esse reale per motum collisionis eorum, & ideò necesse est prius alterari aërem per productionē soni realis, & receptionem eius, quàm moueat in potentia, odor verò non mouet olfactum, nisi per effusionem odoriferę exalationis per medium. Prioritas verò hæc mouendi medium realis est in vtroque sensu, & sensibili, sed non necessariò est temporis, vel durationis, sed naturæ saltem, quia prius natura est sonum fieri, & esse, atque in aëre recipi secundum esse naturale, quam mouere sensum siue eum moueat secundū esse naturale, siue solum secundùm esse intentionale, & pariter de odore debet intelligi, ergò Arist. asserens hæc

hæc duo obiecta prius mouere medium, quàm potentiam, de reali,& naturali motione loquitur;prioritatem verò vniuersaliter accipit,prout communis est ad prioritatem naturę,& temporis neutrā determinans,sed determinandam relinquens iuxta diuersas sententias de modo, quo fit auditio,quas in fine huius tractatus explicabimus. Visibile verò nō prius mouet medium, quàm potentiam,quia non mouet ipsum motu physico,aut naturali; cum nec fiat in aëre per motū,vel agitationem eius,nec se diffundat per eum,sed solū moueat ipsum,& potentiam motione intentionali,per productionem specierū,quæ simul tempore,& natura fieri solent in aëre,& potentia visiua iuxta communem omnium sententiam. Aliud verò quod Aristoteles asserit in eodem testimonio,videlicet omnes quidem audire primū sonū eundem numero,licet ille qui immediatè peruenit ad singulos,sit numero diuersus,sępe accidit iuxta nostrā sententiam; nam licet sonus, & vox primò producta eadē numero sit,diuiditur tamen se diffundens per diuersas partes medij, & versus diuersas differentias loci,& sic diuisa defertur in diuersis partibus aëris, vsque ad aliquam distantiā à qua multiplicat species: vnde cū ratione diuisionis diuersa numero fiat, verū est diuersū numero sonū à multis audiri intra sphæram actiuitatis auditus, quāuis per species audiatur, non tamē ab omnibus, quia plures etiā sunt,qui versus eandem differentiā loci existentes eundem numero sonū,& vocē audiunt,quare non bene colligitur ex eo, quod Arist. docet non omnes proximè audire eundem numero sonū, quod sentiat ipse semper, & necessariò peruenire sonum, vsque ad auditum secundum esse reale, & naturale, & doctrinam huius solutionis tenet Ferrar.2.lib.de anima.quæst.15. 89

Pro solutione primi argumenti in memoriam in primis reuocare oportet illud, quod superius dicere cœpimus de modo quo producitur sonus,videlicet medio motu locali resilientiæ, quo medio corpus, vt aër percussus à corporibus sonantibus & quasi fugiens ab eis mouetur per impulsum quem dum vehementer se collidunt aut separantur per diuisionem, ei imprimunt. Per talem enim motū (quem resilientiæ vocant) causatur sonus, & propterea licet contrario careat, successiuè fit, quemadmodū lumen contrario carens successiuè nihilominus producitur à Sole in aëre, quia medio motu locali, per quem approximatur eidē aëri producitur:vnde sequitur,quod sicut lumen successiuè producit species in oculo,& successiuè ob eo videtur,pari ratione sonus producitur successiuè,quia medio motu locali;& ideò successiuè producit species in medio,& potentia:hoc tamē est discrimen,quod lumen non postulat successiuè 90

produci: sed in instanti: sed quia accidit luminosum appropinquare per motum, per accidens producitur lumen successiuè, & successiuè videntur: sonus verò naturaliter postulat produci successiuè, non propter latitudinem contrarietatis, quam habeat: sed quia ex propria natura petit produci medio motu resilientiæ essentialiter successiuo; ideò semper producit species in tempore, & etiã auditur in tempore. Cuius ea est ratio quia modus operandi sequitur modum essendi: sed sonus habet sem-
91 per modum essendi successiuum; ergò eundem modum habet operandi, ac mouendi mediũ, & potentiam. Vnde si in instanti produceretur sicut aliquãdo producitur lumen in instãti multiplicaret species, & in instanti audiretur, sicut in instanti ea producit lumen, & in instanti videtur: nam productio specierũ cùm sit intentionalis actio contrario carens, quasi per se petit in instanti fieri, & quasi per accidens successiuè, & in tempore.

Secundo notandum est, quodlibet agens corporeum limitatam habere sphæram, intra quam potest operari, & non extra illam & iuxta maiorem, vel minorem virtutem operandi maiorem, vel minorem habet sphæram. Constat verò obiectum visibile perfectius esse sono, sicut & sensus ipse visus perfectior auditu est, vnde maiorem habet sphæram actiuitatis, & ad maiorem distantiam potest mouere visum, quàm sonus auditum. Et ex vtroque hoc notabili sequitur duplici de causa contingere posse, quod ab eadem distãtia prius videatur lumen, quàm audiatur sonus ex priori quidem si lumen non fiat successiuè: sed in instanti, vt postulat natura eius: cum tamen sonus semper postulet fieri in tempore. Ex posteriori verò, quia licet vtrumque fiat in tempore, vt contingit in fulmine, & tonitruo, maiorem longè sphæram actiuitatis habet lumen, quàm sonus: ideò quamuis vterque multiplicet species in tempore, citius tamen lumen ad eandem distantiam. Et hinc prouenit, quod licet sint in eadem distantia, prius videtur lumen, quam audiatur sonus, etiam à visu, & auditu existentibus intra sphæram actiuitatis cuiusque. Prius autem videri aio lucem, quàm audiatur sonus, quia dum videtur hoc, nondum auditur iste: sed postmodum, tum quia videns fortè non erat intra sphæram soni, erat tamen intra sphæram luminis, tum etiam, quia licet intra sphæram vtriusque foret, citius operatur lumen, præsupposito, quod vterque operetur successiuè, propter maiorẽ perfectionem, maiorémque virtutem actiuam, non solum respectu actionis naturalis: sed etiam intentionalis; post modum verò audiri incipit sonus, audiri verò incipit, dum iam sphæram auditus attingit propinquior ei factus per motum aëris resilientis,

lientis, in quo defertur. Et eodem modo se res habet in sono 92 per ictum securis circa lignum causatum.

Et ex his constat solutum esse primum argumentum, quia licet verum sit sonum statim ac incipit esse, multiplicare species: sed quia incipit esse in tempore, successiuè eas multiplicat, quare non potest audiri tam citò, ac videtur lux ob rationes assignatas: licet ergò statim ac incipit esse, producat speciem, non ad tantam distantiam ac visibile; ideò sæpe non auditur à vidente lucem: sed necessariò spectandum est ad auditionem, quod per motum localem aëris, in quo defertur, ad auditum appropinquet, & minorem eius sphæram attingat.

Ad secundum concesso antecedente neganda est consequentia, quod bis audiatur idem numero sonus auditione directa ab eodem auditu existente intra sphæram eius, non enim incipit in instanti: sed successiuè, & in tempore, & per motum resilientis aëris defertur: & aliquo tempore durat, sed falsum est, quod interrumpatur, vel cesset auditio, per quam audiebatur, & post aliquod tempus iterum audiatur: sed solum sequitur toto illo tempore continuo audiri vna auditione continuata.

QVÆSTIO V.

Quidnam sit vox, & quid echo, vel reflexus sonus, & quonam modo fiant.

PRimum, quod postulat titulus quæstionis est explicatio naturę vocis, quam tradere cœpimus in expositione textus, 93 & nunc perficiemus adnotantes naturam duas statuisse vias ab ore animalis, per interiores partes pectoris procedentes, quarum vna pergit vsque ad ventriculum, seu stomachum, & vocatur *gula*, quia per eam emittitur cibus in ore præparatus ad eundem ventriculum; & via hæc habet ex parte oris extrema cauitatem grandem, quam vocamus *fauces*, & est orificium illud gulæ satis magnum, quo deglutimus. Altera via tendit ad pulmonem, & durior est, ossi potius, quàm carni similis, nec recta: sed obliqua habens circulares quosdam anfractus, nec æquales habens partes: sed quasdam supereminẽtes, & ideò asperitatem in ea causantes, & propterea vocatur *arteria aspera*, atque etiam *guttur*. Deseruit autem non ad transmittendum cibum, aut potum: sed respirationi, quia per eam pulmo attrahit aërem pro temperando maximo calore cordis. Est enim *pulmo*, 94 vt docet Aristot. 3. lib. de part. animal. cap. 3. spongiosa quædam substantia: & quasi folles cordis, & ideò valdè accommodatus

pro aëre recipiendo, atque expellẽdo:procedúntque ab eo duæ aliæ viæ tendentes in ipsum cor, vna per quam transmittit aërem in cor,& remittitur ab eodem corde,& hæc dicitur *arteria venosa*, quia vnicam habet tunicam sicut venæ sanguinis: per alteram viam desumit sibi pulmo ipse proprium alimentum à corde, & dicitur *vena arteriosa*, quia duplicem habet tunicam, sicut arteriæ sanguinis. Pulmo igitur virtute animæ in se existentis habet facultatem attrahẽdi ad se externum aërem, eundémque à se emittendi per asperam arteriam ad efformandam vocem, quæ ideò *arteria* etiam *vocalis* nuncupatũr, & cùm sit angusta via, aër per eam emissus magna vi percutit aërem re-
95 tentum in magna illa cauitate, quam pro extremo habet circa os,& vocatur *larinx*, siue *gurgulio*,& per hanc collisionem aëris attracti,atque emissi per respirationem, aërísque retenti fit sonus, qui aliis instrumentis in ore residentibus quasi distinctus, expolitus,ac dearticulatus fit vox, & in quãtum ab anima cum imaginatione aliqua mouente appetitum, à quo prædicta omnia instrumenta applicantur ad eiusdem soni, ac vocis formationem procedit affectum animæ significat, & ad significandos conceptus intellectus, & his mediis res conceptas naturalem habet aptitudinem & actualem significationem earum consequitur media impositione hominum. Ex quibus intelligi potest definitio vocis insinuata ab Aristot. in fine huius capitis, quam his verbis ad formam definitionis reduci posse dicebamus in expositione textus. *Vox est sonus animalis factus per collisionem aëris à pulmone attracti, atque emissi per respirationem cum aere in gurgulione, vel laringe retento, & cum quadam imaginatione*, quam definitionem, vt intelligamus tria hæc distinguere, atque ordinare oportet, videlicet, *sonum, vocem, & ser-*
96 *monem:* nam se habent tanquam superius, & inferius, quia sonus superior est, vtpote communis omnibus corporibus, quæ possunt se percutere, vox verò solis animalibus conuenit, & ideò inferior est sono, & propterea in definitione dicitur vocem esse sonum,non quemcumque: sed animalis, & quia non quibuscumque animalibus conuenit vocem edere, licet possint sonum efficere,nisi habentibus pulmonem,arteriã vocalem, & cætera instrumẽta, quibus mediis formatur vox:ideò adduntur cæteræ particulæ in definitione,per quas distinguitur vox à cæteris sonis tanquam perfectum quid ab imperfecto, & quia ex eo,quod cum imaginatione mouente appetitũ ad applicationẽ instrumentorum formatur,consequitur significationem alicuius affectus naturalis, necesse fuit addere, quod cum imagina-
97 tione fiat. Sed adhuc vox communis iisdem animalibus deter-
minatur

minatur per dearticulationem ad sermonem, quia peculiaribus instrumentis ab appetitu per imaginationem moto applicatis exposita, atque distincta in syllabas apta fit ad significandum, non solùm naturales affectus quod habent brutorum voces: sed conceptus intellectus, & res alias, quas per conceptus intelligimus: sed neque has, neque illos actu significant voces, nisi ex hominum impositione. Ex actuali verò significatione conuenit illi vltima perfectio, nempe sermonis: nam sermo vox humana est, hoc est, dearticulata, & ad significandum res, & conceptus imposita, qua vtuntur homines in communi conuictu ad sensa mentis, & res per ea concepta aliis significanda.

Quonam modo fiat reflexio soni, qui vocatur echo.

Echo idem significat, ac sonus reflexus, reflexio autem soni explicatur ab Aristot. in textu per reflexionem pilæ ad parietem proiectæ, quia sicut pila per impulsum ei impressum à proiiciente mouetur motu recto, quamdiu non occurrit ei corpus obsistēs, vel impediēs, tali verò occurrēte corpore, videlicet pariete, statim ac illud cōtingit, per eundē impulsum, quo ferebatur, retrocedit, aut retrorsum redit, & retrocessio ista vocatur reflexio, aut reflexionis motus. Quod patet etiā in radiis solaribus recta via per aërē extensis, qui si corpus opacū reperiant, à quo vlterior transitus rectus impediatur, retrorsum reuertuntur, & eam partem aëris, in qua coincidunt cum recta illuminatione à se facta, intensius illumināt, motus ergò iste retrocessionis vocatur reflexio luminis, & lumen ipsum, vel radij reuertentes appellatur lumen reflexum, vel reflexi radij. Ita ergò intelligendum est de sono, qui siue diffundatur per totum medium secūdum esse naturale, aut reale, siue solum secundum esse intentionale per speciem, procedit diffusio vna vel alia recta via, quousque occurrat corpus aliquod eam impediens, & tunc aër via recta tendens, atque in eo sonus, vel eius species in eo delata, eodem quo ferebatur impulsu, retrocedit vsque ad sphæram auditus, & iterum auditur, & sonus iste, vel species eius retrocedens vocatur echo. De quo quærimus quonam modo fiat. Et quamuis plures sint de hac re sententiæ, ad duas tamen extremas reducere possumus omnes claritatis gratia. 98

Et prior tenet echo fieri per reflexionem soni realis in corpore obsistente; & reuersionem eius vsque ad auditū, vel certè vsque ad aliquā partem medij, ex qua speciem sui producat in organo. Ita videtur sentire Plato in Phedro asserēs echo esse sonū, qui à solidis, & concauis corporibus reflectitur instar amoris. Ita expresè Auicenna lib. 6. natural. cap. de auditu, Simplic 99

Alex.Philop.cap.præsenti, & idem videtur sentire D.Tho. Alb. Magn. tractat.3.cap.19. Palatius,& alij ex interpretibus huius capitis. Et cum eis recentiores quidam: sed ferè omnes diuisi sunt in modo particulari loquendi:nam Auicenna putat eundẽ numero sonum primò productum in parte aëris deferri in eã vsque ad locum reflexionis, & percusso corpore obsistente reuerti cum ea vsque ad auditum;& ita echo esse eundem numero sonum realem euntem per motum directum, & redeuntem ad auditum per reflexũ. Simplicius verò reflexionem fieri censet ex eo,quod commota parte aëris proxima corpori obsistẽti iterum commouetur totus aër in contrarium, hoc est, versus auditum,& multiplicatur sonus vsque ad illum,iterúmque au-

100 ditur. Quare videtur sentire echo esse quidem realem sonum, non eundem numero cum eo,qui primò productus est:sed eundem specie. Alex. verò alia ratione sonum reuerti putat. Ita vt vltima pars aëris quæ sonum deferebat, percutiat corpus obsistens,& hęc eadem retrocedens aliam sibi proximam percutiat mouens eam in contrarium, simúlque imprimens ei sonum,& hæc aliam, & sic vsque ad auditum, vt iterum audiatur sonus, non idem numero:sed specie. Alij verò,quos citat Iandunus 2. lib. de anim: quæst.13. sic multiplicari sonum vsque ad corpus obsistens credunt,vt ex eius percussione producatur alter,& reuertatur vsque ad auditum, non idem secundum numerum,nec secundum speciem: sed specie distinctum à priori, quia prior productus fuit à viuente: imò ab homine, cum esset vox eius,

101 posterior verò producitur à non viuente.Aliqui tandem ex his, qui solum multiplicari sonum per medium existimant vsque ad aliquam distantiam, adhuc putant pertingere vsque ad corpus obsistens,& ab eo aliquantulum reflecti secundum esse reale,& ab ea distantia peruenire vsque ad auditum solum per species intentionales. Et ita echo non esse eundem numero sonum,qui primò fuit auditus: sed numero distinctum, & auditione quidem recta audiri secundum esse reale,reflexa verò solum per species intentionales, omnes itaque sententiæ istæ conueniunt in eo, quod echo fiat per reflexionem soni realis, quamuis diuersis viis incedant circa modum, quo realiter peruenit vsque ad corpus obsistens, & ad auditum vsque reuertitur; ideò pro eadem sententia numeramus omnes.

102 Probatur testimonio Aristot. cap. præsenti, vbi reflexionem soni docet fieri sicut reflexionem pilæ ad parietem allisæ: sed constat motum reflexionis pilæ, non minus esse realem,& naturalem,quam directũ; ergo etiam reflexio soni,realis,& naturalis erit ex mẽte Aristotelis,qui expressius id videtur asseruisse

sect.11.

sect. 11. prob. q. 13. vbi postquā quæstionem proposuerat; quare vox prolata sæpe amittat formam & nihilominus eam iterum per reflexionem audiamus, quod est fieri echo: hisce verbis respondet. *An quod refractio est, non perfractio, sic enim cum totum permanet, tum partes ab eo duæ vniformes proficiscuntur; quippe cū per similem angulum refractio existere soleat:* itaque vox resonandi similis primæ efficitur, quibus expresse videtur dicere per reflexionem produci nouam vocem realem, & naturalem priori similem, quæ resonare dicitur, & iterum audiri, quod est asserere echo fieri per reflexionem realis soni, & non solius speciei; & hoc idem assertū videtur, Sapientiæ 17. illis verbis: *Resonans de altissimis montibus echo*, resonare enim sicut sonare, non conuenit speciebus intentionalibus, sed sono reali, ac naturali.

Sed probatur ratione primo, quia euidenti experientia constat sonum directum, & reflexum non audiri simul, sed vnum post alium, ita vt inter auditionem vtriusque aliquantulum intercedat tempus, sed si per solas species intentionales fieret reflexio, simul omninò fieret vtraque auditio; ergò non fit per solas species, sed per realē soni retrocessionem. Probatur minor, quia species intentionales producuntur in instanti; ergò simul ac sonus auditur, directa auditione multiplicat species vsque ad corpus obsistens, & istæ simul reuertuntur vsque ad auditum, & iterum fit auditio. Et vrgeo argument. hoc modo, inter auditionem directam, & reflexam mediat tempus; in hoc igitur medio tempore inquiro, vbinam sit sonus directè auditus, & si dicas esse in aëre, statim infero iterum, atque iterum audiri ante reflexionem; si verò dicas nullibi esse, euidentius infero, nec posse producere species, per quas fiat reflexio, quia quod non est, agere non potest, etiam si immediatè prius extiterit; imò nec possunt eodem tempore permanere species iam productæ ab eo, dum erat, vt per eas fiat reflexio, quia species dependent in conseruari ab existentia obiecti; ita vt eo extincto statim euanescant.

103

104

Secundo, quia si reflexio soni fit per solas species, eodem modo fiet, ac visio reflexa alicuius rei in speculo, sed nō potest hoc modo fieri; ergò non fit per species. Minorem probo, quia per visionem reflexam in speculo videtur res in profundo speculi, & quasi vltra illud, sed in echo non sentitur sonus in profundo corporis obsistentis, vel vltra illud, sed in ipsomet: ergò non sentitur per speciem, sed realis ipse sonus, qui in ipso corpore reflectitur, est, quod auditur.

Secunda opinio asserit *echo non fieri per reflexionem soni realis, sed solum per reflexionem specierum intentionalium in corpore*

obsist.

obsistente, ita vt cum aere deferantur, & aer per motus reperiat corpus obsistens, atque impediens proprium motum, quasi allisus ad tale corpus, resilit in oppositam partem, mouetúrque easdem species deferens versus auditum, & species sic delata, cum primum

105 *perueniunt ad sphæram auditus, qui eundem sonum directa auditione potentia audiuit, producunt aliam speciem per quam iterum auditur, & reflexa auditio ita facta, vel sonus vt sic auditus per reflexionem vocatur echo.* Ita sentiunt Buridan. 2. lib. de anima, qu. 12. Apolina. quæst. 24. noster Molina 1. par. quæst. 58. art. 2. disput. 1. Toletus 2. lib. de anima, quæst. 22. & recentiores permultis ita vt iam sit ferè communis inter eos, nobisque videtur probabilior. Quam probamus eisdem rationibus, quibus probatum est quæstione præcedente sonum non multiplicari per medium secundum esse reale, nec peruenire vsque ad auditum,

106 sed per solas species intentionales audiri. Si enim sonus non multiplicatur, nec per se potest vsque ad auditum vt plurimum peruenire, nec poterit reflecti, sed sicut recta auditione auditur per species intentionales; ita etiam auditione reflexa. Vt plurimum verò assero non posse reuerti sonum realem, quia aliquando ad tam paruam distantiam contingit fieri reflexionem (quia contingit propè inueniri corpus concauum obsistens) vt sonus primò productus in aëre deferatur vsque ad locum reflexionis, & cum aëre ipso reflectatur, sed addo non esse talem reflexionem soni realis adhuc in casu isto necessariã, vt fiat echo, nec etiam audiri sonum ipsum reflexum per se, nec per se ad auditum peruenire, sed per speciem intentionalem, quæ sufficienter reflecti potest in corpore concauo, ita vt per eam, vel per aliam ab ea multiplicatam fiat auditio reflexa absque reflexione soni realis.

Ex his infero, quod dum fit echo, idem numero sonus, & eadem numero vox primo audita, iterum auditur, & non sonus, vel vox numero à prima distincta, quia cum vtraque auditio, recta, atque reflexa fiat per species primò productas ab eadem numero voce, & per reflectionem multiplicatas reuertentes vsque ad auditum, necesse est eandem numero vocem repræsentare, & consequenter eandem numero vocem audiri, licet per distinctas species repræsentatam.

107 Vt autem sententia nostra intelligatur melius, & opposita argumenta facilius solui possint, adnotandum est sonum realem, post primam sui productionem deferri in aëre resiliente, & quandiu non recedit à sphæra auditus, quasi continuata, vel conseruata auditione, atque directa auditur, recedente verò ab eius sphæra cessat auditio eius, sed contingit species à se diffu-

sas

sas per medium,& in aëre delatas inuenire corpus solidum, & concauum (tale enim esse debet illud in quo fiat reflexio) à quo impeditur aër, ne vlterius progrediatur, & sic impeditus reflectitur versus auditum, & in eo species, quæ cùm primum perueniunt ad sphæram auditus,iterum auditur sonus & sonus per species reflexus,& iterum auditus vocatur echo,& ecce tẽpore illo intercedente inter auditionem rectam, & reflexam sonus tendit per medium delatus in aëre, quousque accedit magis ad locum reflexionis,& recedit ab sphæra auditus,& ita nõ auditur tempore illo,quousque species,quas producit motus in aëre pertingentes corpus concauum reflectuntur in aëre reflexo,& peruenientes ad sphæram auditus iterum per eas auditur sonus.

Ex quibus non erit difficile argumenta opposita soluere, & primum testimonium Aristotelis parùm momenti habet, quia similitudo reflexionis pilæ non tenet in omnibus, sed in eo, quod propter impedimentum, & resistentiam obsistentis corporis,tam pila, quàm aër,in quo sonus defertur eodem impulsu,quo feruntur,retrocedunt,& mouentur versus impellentem, & ad hoc tantum explicandum vtitur Aristoteles similitudine pilæ. In cæteris verò diuersus est reflexionis modus, vt potest facile constare ex reflexione soni à nobis exposita. 108

Secundum testimonium longè difficilius est,sed exponi adhuc potest iuxta sensum nostræ sententiæ; nam species,quæ reflectitur in corpore concauo aliam multiplicat versus sphæram auditus repræsentantem eandem vocem; & ideò verum est quod per reflexionem efficiatur vox priori similis,hoc est, iterata similitudo eius; tantundem namque valet,& efficit species in ordine ad auditionem,ac vox ipsa naturalis; & cùm sit similitudo eius, vocari potest vox alia ei similis. Cætera verò, quæ dicuntur in eodem testimonio de diuisione vocis per refractionem; & de modo perueniendi ad visum per suos angulos,benè etiam possunt referri ad species intentionales vt consideranti patebit. Et pari ratione verba sapientis; nam resonare dicitur sonus in montibus, quia ab illis reflectitur vsque ad sphæram auditus, vt iterum audiatur,siue reflectatur per se, vel per suas species. 109

Ad primum argumentum negandum est antecedens; quod sonus fiat in instanti; nam quamuis contrario per se careat, consequitur tamen ex propria natura motum localem resilientiæ,& eo medio fit; & propterea in tempore fit,atque etiam in tempore auditur. Sicut lumen medij à sole illuminati fit successiuè, quia sol illuminat per motum, & ita multiplicat in

tempore species, atque etiam videtur in tempore, sed etiam si concedatur antecedens, vt maiorem locum difficultati argum. tribuamus, neganda est consequentia, quod simul sint auditio recta, & reflexa; vel quod simul audiantur directus sonus, & echo, quia licet species intentionales producantur in instanti, deferuntur tamen in aëre resiliente successiue, vnde successiuè perueniunt ad locum reflexionis,& successiuè etiam reuertun-
110 tur vsque ad sphæram auditus; & ideò non statim per eas audiri potest sonus auditione reflexa; nec ideò simul, ac auditur auditione directa,sed necesse est tempus aliquod (licet breuissimum)inter vtramque auditionem intercedat.Et dum vrgetur argum. inquirendo, vbinam sit sonus in illo intermedio tempore. Respondeo esse in aëre,& cum infertur,iterum,atque iterum audiri auditione directa; neganda est consequentia, quia dum intra sphæram auditus continetur, auditur quidem, non alia auditione directa, sed eadem continuata, vel conseruata, dum verò iam ab sphæra recessit,& ad locum reflexionis appropinquauit, neque auditur auditione directa,quia non est intra sphæram auditus; neque reflexa,quia species eius,quæ reflectũtur,& per reflexionem multiplicantur,in eodemque aëre reflexo deferuntur, nondum peruenerunt ad sphæram auditus, & ideò nondum potuit per eas audiri sonus, nec per alias ab eis multiplicatas,quia dum obiectum,vel eius species non sunt intra sphæram potentiæ,non possunt eam immutare.

111 Ad secundum respondeo, quod licet vtraque sensatio reflexa,nempe visio,& auditio fiat per species intentionales,diuersa tamen ratione; nam reflexio soni fit per reflexionem aëris, qui statim in superficie obsistentis corporis concaui resistentiam reperit,& ideò statim ab illa reflectitur, & cum eo species soni; quare non potest sonus in profundo eiusdem cõcaui corporis, vel vltra ipsum repræsentari, sed in ipsomet, quod in obiecto visibili, aut specie eius non reperitur. & propterea non mirum est,si alio modo repræsentetur obiectum per speciem reflexam eius,ac repræsentatur sonus,quamuis dum species visibilis reflectitur in corpore minus terso, imò & in speculo minus puro,repræsentet etiam obiectum non in profundo speculi,sed in extima superficie eius.

Et si quærat aliquis, an species possint recipi in corpore solido; etiam secundum partes densas eius; nam in poris certum videtur posse recipi propter aërem in eis degentem,ex vtroq; sequitur nõ posse species reflecti, sed in corpore ipso concauo inhærere;quare nec per reflexionẽ specierũ poterit echo fieri.

Huic respondent recentiores quidam ex his, qui nostram senten

sententiam de modo reflexionis sequuntur, concedendo, quod species soni possint recipi in corpore solido, ac duro, etiam secundum partes densas, sed difficilius, atque imperfectius longè in eis recipiuntur, & propterea necesse est cum ipso aere cito resiliente magna ex parte resilire; non ergò omnes species soni hærent in corpore concauo, licet aliquæ hærere possint; præsertim in partibus porosis eius, in quibus non recipiuntur, cum tanta difficultate; quare adhuc datur locus reflexioni per species reuertentes faciendæ. 112

Ego verò alio modo respondeo, species per se non reflecti, sed ratione aëris resilientis, aer verò per impulsum delatus, & impeditus hærere non potest, sed necessariò retrocedit, quare necessario etiam retrocedunt cum eo species, quia non possunt transire ad corpus concauum; cùm non possit naturaliter idem accidens numero transire de vuo subiecto ad aliud. Negandum igitur est, quod in concauo ipso corpore hæreant, quamuis forte in puncto reflexionis producant alias, in eodem concauo corpore hærentes, quod constat nihil ad reflexionem per eas faciendam referre.

QVÆSTIO VI.

Quodnam sit organum, seu subiectum proprium auditiuæ potentiæ.

SOlum restat circa sensum auditus explicandum, quænam pars animalis sit organum huius potentiæ, in quo tanquam in proprio subiecto resideat. Et quamuis quædam animalia sint quæ auditum habent in medio corporis intra anfractus quosdam à natura collocatum, vt testatur Arist. 4. lib. de histor. animaliũ, c. 8. & 1. lib. de partibus animal. c. 12. & alia etiã sint, quæ cum audire sit certum, incertum tamen per quamnam partem tanquam per organũ huius potentię audiant. Nõ est tamen minus certum omnia fermè animalia, quæ potentia auditiua gaudent, situm habere in ea parte temporũ extrema, quæ auribus contegitur; nam sicut natura pilos superciliorum supra oculos statuit, in quibus residet potentia visiua, vt eã ab iniuriis externorum quantũ possibile est defendant; ita statuit aures, quibus circundata, & quasi vallata, atq; munita sit pars illa, in qua tanquã in organo, ac subiecto cõstituitur potẽtia audiẽdi, quo melius possit cõseruari: & propterea aures ipsas, nec nimis molles fecit, ne nimis facile cõtundi possent, nec nimis duras, ne facile cõstringerẽtur, sed mediã naturã tenẽtes, cartilaginosas quidẽ, hoc est ex partibus carnis, atq; etiã osseis cõpositã. Et aures istæ habent 113

habent internam viam anfractibus quasi coehlearibus, atque obliquitatibus plenam, quasi in modum labyrinthi, ne forte sonus in rapido delatus aëre, suo impetu concutiens sensum eũ lædat. Nec solum obliqua est, & anfractuosa via hæc, sed angustissima, ne forte aqua, vel quid aliud externum per eam ingrediatur, à quo temperamentum sensorij lædatur, vt insinuauit Aristot. cap. præsenti textu 83. Et tandem in hac eadem via collocauit natura humorem quendam densum, atque viscosum, vt si forte bestiolæ ingredi attentauerint, hæreant in via, & facile capiantur, & his de causis *foramen* hoc *cæcum* vocari solet, quasi per ipsum aditus non pateat ad internas partes auditus, sed quamuis angustissimum sit, desinit tamen versus cerebrum in cauitatem quandam, & amplitudinem quasi orbicularem, cuius medietatem operit pellicula quędam, siue membrana, quam *tympanum* auditus, atque etiam *myringam* vocant. nam similitudinem tympani cuiusdam habet. Sustentatur autem membrana hæc tribus ossiculis, quorum vnum similitudinem *incudis* habet veluti duobus innixi pedibus, alterum quasi figuram *malleoli*, & tertium similitudinem *stapedæ*. Membrana etiam hęc affixa est neruo cuidam à cerebro descendenti, per quam, & spiritus animales necessarij ad sensationem eliciendam deriuantur, & species sensatæ sonorum ad sensum communem internum transmittuntur. Intra medietatem illius cauitatis versus cerebrum, in quam desinit cæcum foramen, residet substantia quædam subtilissima eodem tympano circundata, & quasi versus externam partem aurium vallata: quam ob nimiam subtilitatem aërem vocant, sicut subtilissimum sanguinem vocamus spiritum. Itaque non est verus aër, sed aëri similis, & quia ab ipsa hominis formatione collocatus est ibi à natura, & ibi semper, & immobilis permanet, vocatur aër innatus, atque immobilis, imò propter rationem statim tradendam vocatur à multis vitalis aër. His explicatur modo saltem imperfecto fabrica auditus, & simul aperitur via ad intelligendum varias autorum sententias de organo eius.

114

115

Themistius igitur cap. præsenti ad textum 83. organum auditus asserit esse spiritum animalem deriuatum à cerebro in has internas partes aurium, ad quem per innatum aërem perueniunt species soni, & efficitur auditio. Sed hæc sententia falsa probatur, quia spiritus siue vitales sint operationibus animæ vegetatiuæ deseruientes, siue animales deseruientes operatiónibus animæ sensitiuæ, non sunt aliud, quàm purissimus quidã, ac tenuissimus sanguis aëri persimilis; sed de sanguine probatum est nec viuere, nec informari anima; ergò talis spiritus non

116

non viuit, nec informatur anima, nec proinde potentiæ vitalis capax esse potest.

Alij verò organum huius potentiæ dicunt esse neruum illum à cerebro descendentem, cui diximus affixum esse tympanum. Ita Auicenna, quem sequitur Albert. Mag. tractatu de auditu, quæst. 1. pro qua etiam sententia citatur à quibusdam Galen. lib. 1. de causis symptoma. cap. 13. sed immeritò: cùm pro organo huius potentiæ expresse ponat innatum aërem. Refertur etiam Nissenus lib. 4. de viribus animæ, cap. 6.

Vesalius verò lib. 1. de humani corporis fabrica, capit. 8. asserit organum auditus esse ossicula illa, cui affixum esse tympanum diximus, cuius rationem reddit, quia sicut malleus incudem pulsans producit sonum, ita vnum ex his officulis mallei figuram habens, per ingressum externi aëris quasi agitatur, & se collidit cum membrana, seu tympano, & hac agitatione in- 117 currit in officulum aliud habens similitudinem incudis, ipsumque percutiens sonum edit, ex quo facto tanquam à signo colligit in his officulis edentibus sonum residere potentiam auditiuam tanquã in organo, potius quàm in alia parte. Hoc tamen fundamentum satis incertum est, & ad probandum ossicula illa esse organũ auditus satis friuolum, & nullius momenti. Incertum esse assero, quia nec ratione, nec experientia probari potest talis motus, per quem vnum eorum incurrat in alterum, & sonum efficiat. Sed quam sit friuolum existimare, quod talis sonus (etiam si daretur) conduceret ad auditionem soni externi, vt ex hoc putari posset in eisdem corporibus residere potentiam auditiuam, probatur; quia quilibet sonus in ea parte editus impedit auditionem soni externi; & esto, non impediret, nihil certè iuuare potest ad audiendos alios sonos: ergò futilis ratio ex hoc potest colligi ad probandum ibi residere auditum. Pro- 118 pterea Toletus quæst. 21. huius libri tympanum docet esse organum huius potentiæ, quod verosimile videtur; quia cum primum sonus externus, vel species eius tympanum attingit, videtur necessarium fieri auditionem, quia non potest vlterius pertransire eam penetrando.

Nihilominus vltima sententia ponit auditiuam potentiam in substantia illa subtilissima, aëri simili, typano contecta. Ita expresse Aristot. 2. lib. de partibus animalium cap. 10. hisce verbis. *Auditum etiam nonnulla animalia situm in capite habent* 119 *debita ratione, quod enim inane vocatur, plenum aëris est, sensorium autem audiendi aërem esse fatemur.* Et cap. præsenti textu 83. de eadem aërea substantia hæc verba scribit. *Hic autem in auribus ædificatus est, ad hoc vt immobilis sit, quatenus certè sentiat omnes*

differentias motus, propter hac autem, & in aqua audimus, quoniam non ingreditur ad ipsum connaturalem aërem, cum autem hoc accidit, non audit, neque si membrana laboret, sicut vtcúmque super pupillam est pellis, laborat. Quibus expresse sentit, quod sicut pupilla est organum visus, ita naturalis iste aër est organum auditus. Idem quoque expresse in li. de sensu, & sensibili cap. 2. ita etiam Galen. lib. 8. de vsu partiũ c. 6. in hæc verba. *Alteratur non à quouis sensibili omne sensorium, sed splendidum quidem, ac lucidum à coloribus, aëreum à sonis, vaporosum ab odoribus, & vt in summa dicam simile simili notum est, ac familiare.* Quibus hanc rationem satis congruentem, ac probabilem insinuat. Sensoriũ cuiuslibet sensus debet esse congruum receptaculum specierum eius, per quas sensatio fiat à potentia in eo residente. Sed aër maxime, ac primo est receptiuus soni, & specierum eius: ergò aëri simile debet esse organum auditiuæ potentiæ, vt congruentissimum sit receptaculum earum, & est talis subtilissima illa substantia.

120 Secundã rationem congruentiæ insinuauit Aristoteles verbis citatis, quia sicut de pupilla dicebamus potissimam partem oculi esse, & magis septam, & quasi muris vallatam à natura, vt melius in ea conseruetur potentia visiua. Ita aërea hæc substantia cæteris partibus contecta est, & quasi eas pro muris habet, quod certè maximum indicium est, quod in ea constituerit natura auditiuam potentiam, quantum fieri potest conseruandam tanquam valde necessariam ad comparandas scientias, rerúmque omnium notitiam.

Sed obijciet aliquis nullam partem corporis posse esse organum potentiæ vitalis, quæ non informetur anima, sed aër non est capax animæ, cum non possit cum cæteris partibus corporis continuari, nec proinde ab ea informari: ergò neque substantia hęc aërea capax erit animæ, & consequenter, nec potentiæ vita-

121 lis eius. Respondetur tamen hanc substantiam non esse aërem, sed quid ab eo diuersum, quamuis propter subtilitatem similem, nec tantam subtilitatem habet ac spiritus, sed aliquantulum crassior est, vnde nec mobilis sicut spiritus, sed immobilis facta est à natura, & cum cæteris partibus corporis continuata, quod sufficit vt capax sit animæ, & ab ea informetur, & consequenter potentiæ vitalis.

Vt autem explicemus illud, quod pro Toleto opponebamus, videlicet nec sonum realem, nec speciem eius posse membranam penetrare, vt ad aëream substantiam tanquam ad organum perueniat, adnotare oportet auditionem sic fieri, vt cum primum sonus attingit tympanum, producat speciem sui in substantia illa aërea inclusa, quod præsertim necessarium est apud Aristo

Aristotelem asserentem, quod in cæteris saltem sensibus præter tactum, sensibile supra organum positum non sentitur;si enim, hoc verum est, non poterit in eadem substantia inclusa recipi sonus realis, vt sentiatur, sed per speciem ita productam debet eam immutare, quod multò facilius intelligitur iuxta nostram sententiam; nam cum primum species soni attingit tympanum, potest aliam similem in eadem illa substantia multiplicare. Quod non impedit tympanum, quia subtilissima quædam pellicula est, per quam potest sonus realis alterum sibi similem producere in eadem substantia aërea (si productiuus ponatur) vel saltem illuc vsque deferatur, vel quod verosimilius, ac facilius est species in aëre, illuc vsque delata potest producere aliam in organo, & per eam fiet auditio. 122

CAPVT IX.

De olfactu, olfactibili, & medio.

TEXTVS ARISTOT.

De odore autem, & olfactibili minus facile determinabile est dictis, &c.

Breuis expositio textus.

POst tractatum de visu, & auditu tertium locum concedit Aristotel. sensui olfactus,propter maiorem similitudinem, quam habet cum eis,in eo saltem, quod per medium externum aëris, & aquæ immutatur ab obiecto, quo carent gustus, & tactus. Intentum igitur huius capitis est naturam olfactus exponere. Quod præstat Aristot.tribus,hoc ordine ad eum spectantibus expositis,videlicet natura odoris,atq; speciebus eius,medio per quod ab eo immutatur, & organo in quo tāquā in proprio subiecto residet,& ita trimembris est diuisio totius capitis.

Sed prius quàm naturam huius sensus explicandam aggrediatur, difficultatem eius proponit in eo positam, quod sensus iste in nobis imperfectissimus sit,cùm constet nos non percipere minora,vel remissiora adorabilia,sed intensiora tantum sicut animalia illa quæ duros, ac supereminentes habent oculos dicimus,imperfectiorem habere visum, quia non vident nisi maiora visibilia;quare difficile quoque nobis est per experientiam cognoscere naturam odoris, & specierum eius; ex quibus cùm dependeat maximè notitia eiusdem potentiæ, difficile est eam cognoscere. Sed cum magnā similitudinē habeant odores cum saporibus, vsque adeò,vt eisdem ferè significentur nominibus, 123

dicuntur enim odores quidam dulces; alij verò amari, odoratum videtur natura concessisse animalibus, propter gustum, per sapores igitur cognoscendi sunt à nobis odores, & olfactus per gustum, quam viam parasse nobis videtur eadem natura excellentissimum gustum (præter cætera animalia) nobis concedens, quod etiam probat ex sensu tactus, nam gustus quasi quidam tactus gustabilium est; ergò meliorem tactum habens habebit meliorem gustum, sed cætera animalia bonitate tactus excedimus, ergò etiam bonitate gustus. Minorem sic probat, bonitas tactus indicium maximum prudentiæ, atque ingenij est, quia arguit optimum temperamentum corporis, à quo maximè dependent operationes internorum sensuum, atque intellectus. Vnde eos, qui carne molles sunt, ingenio præstare iudicamus; duriores verò hebetiores dicimus. Sed constat hominem prudentia excellere cætera animalia, ergò excedit ea sensu tactus, & gustus.

124

Species igitur odoris explicat per analogiam ad sapores dicens, quod sicut dantur duæ species contrariæ saporis extremæ sub quibus continentur medij, vt dulces, & amari, acres, & pingues; ita dantur extremi odores, sub quibus continentur medij eisdem nominibus significati; non quidem ita vt semper reperiantur in eisdem subiectis; nam aliquando id quod habet odorem dulcem, non habet dulcem saporem, sed amarum: sed quia sicut se habent extremi sapores ad gustum; ita extremi odores ad odoratum. Addit tamen quod per odoratum non solum percipimus odorabile, sed etiam inodorabile, seu odore carens. Sed tribus modis ait dici aliquid inodorabile. Primo, quia omninò caret odore. Secundo, quia debilissimum, aut valde remissum habet, ita vt vix sentiri possit. Et tertio, quia pessimum habet ac nociuum.

125

Agit in secunda parte capitis de medio odoratus, asseritque non solum aërem, sed etiam aquam esse, & quia de sola aqua dubitari posset, probat euidenti experientia, quia animalia in aquis degentia, vt pisces ad cibos accurrunt, quod possibile non esset, nisi odore attraherentur. Vnde infert, quod vniuersaliter omnia ferè animalia, tam aquatilia, quàm terrestria, tam sanguine prædita, quam exanguia, tam pulmonem habentia, & ideò respirantia, quàm quæ eo carent, & consequenter respiratione, sensu odoratus prædita sunt, sed diuersa, inquit, ratione odorantur illa, quæ pulmonem habent, & quæ eo carent; nam illa spirando, hoc est, spiritum, aut aërem attrahendo, hæc verò absque inspiratione. Sed ex hoc discrimine in modo percipiendi odorem ait dubium quoddam oriri, nempe an odoratus sit.

tus sit eiusdem speciei in vtrisque; & omninò in quibuscunque animalibus, vel diuersæ. Et respondet esse eiusdem speciei in omnibus. Probatque ex eodem obiecto, quod est odor respectu omnium. Nam tam benè, quàm malè olentia, tam per inspirationem, quàm sine illa habent odorem pro obiecto, sed vnitas specifica potentiæ sumitur ex vnitate obiecti: ergò eadem est potentia specifica olfaciendi in omnibus. Et rationem dubitandi de modo odorandi diuerso cum inspiratione, & sine illa soluit, quia discrimen hoc non se tenet ex parte potentiæ, sed ex aliquo extrinseco prouenit, hoc signo probandum, quia animalia respirantia organum olfactus coopertum habent, & ideò non odorantur nisi per inspirationem, quæ viam odoribus aperiat perueniendi ad organum, qua inspiratione non indigent cætera, quorum organum patet. Et ex hoc prouenit discrimen aliud; nimirum, quod sub aquis vbi aër non est inspirationi deseruiens, non odorantur illa, sed benè hæc, quia impedimento illo per inspirationem tollendo carent; hoc verò discrimen non se tenet ex parte obiecti, sed ex parte alicuius extrinseci, & propterea speciem olfactus non variat in eis. 126

Vt tandem quale esse debeat organum huius potentiæ exponat, vno verbo naturam odoris indicat dicens, quod sicut sapores humiditate abundant, ita odores abundant siccitate; vnde cum organū potentiæ debeat esse aliquo modo simile obiecto, talis temperamenti esse debet, vt siccitas in eo prædominetur. 127

TRACTATVS DE sensu olfactus, & odore eius obiecto.

QVÆSTIO I.

Quidnam odor sit, quomodo gignatur, & in quo sit subiecto.

Circa naturam odoris fuit sententia Heracliti, quam citat Aristoteles in lib. de sensu, & sensibili cap. 5. asserentis esse vaporem quendam, aut fumosam exhalationem, quam res odoriferæ spirant: quam videntur sequi Plato in Timæo, Galenus in lib. de instrumento olfactus, Auicenna lib. natural. par. 2. c. de odore, Theophrastus lib. 6. de causis plan- 1

tarum cap. 5. D. Damasc. 2. lib. orthodoxæ fidei cap. 18. Alfarab. quem citat Venetus capit. præsenti ad textum 97. Probatur testimonio Aristotelis, sect. 13. problem. quæst. 5. ita quærentis. *Odor verò fumosa euaporatio est, quam ob causam res malè olidæ grauius olent, cum calent, quam cum frigent.* Respondet, *an quod natura odoris vapor quidam, & exhalatio est, quæ calore existunt.* Probatur deinde ratione, quia odores cerebrum temperant, atque etiam lædunt vsque adeò, vt Arist. in lib. de sensu, & sensib. cap. 5. dixerit in hunc finem productos esse à natura; nempe ad cerebrum temperandum, ac refrigerandum. Et quod amplius est nutrimento corporis deseruiunt, vt Galen. 2. aphoris. docere videtur, distinguit enim duplices partes in animali, quasdam solidas, quas cibo nutriri ait; tenues verò alias, & quasi aëreas, quales sunt spiritus vitales, & animales, quas affirmat aëre attracto, & odore nutriri. Sed nec temperare cerebrum, nec nutrire corpus possunt, nisi substantiæ sint, quia effectus isti à sola substantia, & non à nudis accidentibus præstari possunt: ergò odores sunt subtilis illa substantia, quam res odoriferæ spirant,
3 videlicet fumosa euaporatio, aut exhalatio. Hæc tamen sententia falsa est, quam vt talem refutauit Aristot. in libro de sensu, & sensibili capit. 5. & iuxta principia eius sustineri non potest, quia capit. 6. huius lib. docuit substantiam non esse per se sensibilem: sed constat odorem sentiri per se, ergò non est subtilis illa, aut vaporosa substantia. Sed ratione probatur, quia obiecta sensuum externorum, quæ passionem in sensibus causant, sunt qualitates passibiles tertiæ speciei, vt docet Aristoteles capit. de qualitate in prædicamentis, sed odor causat passionem in sensu olfactus, sicut colores in visu; & sonus in auditu: ergò erit passibilis qualitas, & non substantia, & consequenter, nec fumosa euaporatio, aut exhalatio, quas constat esse substantias.

Nostra igitur sententia duo asserit. Primum est, *quod odor sit qualitas quædam per se sensibilis à sensu odoratus.* Secundum, *quod sit secunda qualitas causata ex certa permixtione primarum, seu ex temperamento rei odoriferæ*; quare in solis mixtis corporibus, & non in puris elementis reperitur. Vtrumque sine dubio tenet Aristoteles libro de sensu, & sensibil. capit. 6. cum sententiam Heracliti ex professo reijciat, atque etiam capit. præsenti, in cuius fine sic definit odorem: *Est autem odor sicci, sicut sapor humidi.* Siccum verò, & humidum de qualitatibus so-
4 lis, vel earum ratione de subiecto dici possunt. Vtrumque etiam tenent Albert. Magn. 2. part. summæ de homine, titulo de olfactu quæst. 5. & lib. 2. de anima, tract. 3. cap. 25. D. Thom. Alex.
Aphro

Aphrodis. & cæteri antiquiores lib. de sensu, & sensib. cap. 5. Iandu.2. lib. de anima, quæst. 27. Toletus quæst. 25. Conimb. cap.præsenti, quæst. 1. art.2. vbi etiam recentiores vniuersi. Et primum quidem probatum est aduersus priorem sententiam; quare solum restat explicare secundum.

De generatione igitur odoris agit Aristoteles non solum, cap.præsenti,& per duas sectiones integras 12. & 13. problem. sed copiosius in lib.de sensu,& sensib.cap.5. quibus locis odorē ait resultare in mixtis corporibus odoriferis ex temperamento primarum qualitatū, in quo siccum comprehendit humidum, hoc est,ipsum superat. Vnde quamuis quatuor primis qualitatibus res odorifera constet, in eo tamen gradu,ac dispositione, vt, ex his præcipua dispositio materiæ eius sint humiditas, & siccitas tali modo permixtæ,vt siccitas vincat humiditatem, & absolutè sit superior, ac prædominans, causa autem efficiens à 5 qua tali modo attemperantur, est externus calor, à quo sic humidum resoluitur, diluitur, & quasi attenuatur,vt ab humido comprehendatur, ac superetur: vnde efficiens causa odoris est calor externus, materialis verò humidum,& siccum in ea proportione,vt siccum comprehendat humidum.

Hæc autem ita se habere manifestis experientiis comprobari potest. Et in primis,quod odor sit secunda qualitas distincta à quatuor primis, & ex earum permixtione procedens; probatur experientia elementorum omnium, in quibus nullus est prorsus odor,vt docuit expresè Aristot. lib.de sensu, & sensib. cap.5. esset verò si odor foret qualitas prima:ergò cum non sit in eis, sequitur esse secunda ex permixtione primarum causatam in solis corporibus mixtis. Quod verò elementa odore 6 careant,intelligimus, si pura sint, & nullam permixtionem alterius corporis habeant. Nam dum terra post nimiam siccitatem madefacta redolet, per mixtionem humiditatis aquæ id habet, non ex ratione elementari. Quod verò ex tali temperamento,in quo siccum comprehendat humidum,sequatur odor, colligitur planè ex eo, quod res odoriferæ dum calefiunt,magis redolent calore excitante,& augente siccum,magisque decoquente humidum, efficientéque vt magis à sicco comprehendatur. Vniuersaliter etiam verum est easdem res plus redolere verno tempore, quàm hyemali propter caloris abundantiam. Imò plures ex eis,cum incenduntur suauiorem longè odorē spirant. Et tandem quod aliquid humiditatis permixtæ necessarium sit, constat eadem experientia: nam eisdem rebus odoriferis,quas vt redoleant, incendimus, humiditatis aliquid permiscemus, & si hæc, & alia nimis terreantur,vel vehementi

7 consumantur incendio, parum, vel nihil odoris ex se emittunt, vt constat etiam in cineribus ligni odorati. Ex quibus colligere possumus definitionem odoris intentam, quæ talis erit: *Odor est qualitas secunda ex certo temperamento primarũ, in quo siccum comprehendit humidũ resultans, ac per se mouens sensum odoratus.*

Sed aduersus doctrinam traditam de generatione odoris ex tali temperamento, in quo siccum comprehendat humidum: Sic obiici potest, odor, & sapor opposita sequuntur tẽperamenta primarum qualitatum: ergò repugnat esse simul in eodem subiecto. Probatur consequentia, quia repugnat naturaliter idẽ subiectum opposita temperamenta habere, vt per se est mani-
8 festum. Consequens autem pugnat cum euidenti experientia, quia videmus poma, succos, & plura alia simul cum sapore suauissimo, non minus suauissimum spirare odorem. Imò nullum ferè corpus designari potest odoriferum, quod nón habeat bonum, vel malum odorem, neque sapidum odorem non habens.

9 Respondet Toletus, & Conimbricenses cum eo, pluresque alij ex recentioribus, corpora odorifera diuersas partes habere, & in quibusdam siccum comprehendere humidum, in aliis verò humidum potius comprehendere siccum, odorem igitur spirant partes priores; sapor verò reperitur in posterioribus; & ideo non sunt odor, & sapor in eadem parte subiecti: sed in diuersis, quod nullam continet repugnantiam; licet opposita sequantur temperamenta; quia idem corpus secundum diuersas partes habere potest temperamenta illo modo opposita.

Sed aduersus hanc solutionem obiici potest: Primo, quod licet possibile sit idem corpus heterogeneum habere partes
10 oppositi temperamenti, & in his vera possit esse solutio: sed in homogeneis non videtur vniuersaliter vera: nam cum habeant partes eiusdem rationis, & omninò similes, non videtur posse in eis dari tanta diuersitas; imò tanta oppositio temperamenti, nec etiam videtur negari posse, quod eadem pars vini habens eundem saporem habeat etiam [illegible] odorem: nam si non habet eundem, nullum prorsus habebit: cùm non videatur posse habere diuersum. Quod verò nullum habeat, non videtur intelligibile. Secundo obiicio, quod etiam in eisdem partibus homogenei, vel heterogenei corporis vtraque qualitas reperitur simul: nam eædem partes corporis suauissimum odorem spirantes, pessimum habent saporem, qui etiam si pessimus sit, nihilominus oppositum temperamentum postulat, in quo humidum comprehendat siccum: ergò adhuc probatur odorem, & saporem simul reperiri in eadem parte subiecti, &

conse

consequenter opposita temperamenta; & ideò solutio eadem id negans falsa est.

Alio igitur modo respondent recentiores quidam, quibus propter primum argumentum non placet prædicta solutio, asserúntque non esse intelligendum, quod sapor quicumque sequatur humidum comprehendens siccum, & odor quicumque siccum superans humidum de quocumque sapore, & odore: sed de excellentissimis, cæteri verò sapores, qui non ita excellunt, benè possunt sequi ex sicco superante humidum, vnde solum repugnat, quod suauissimus sapor sit simul in eodem subiecto cum suauissimo odore, non tamen cum alio minus perfecto, & pariter odor simul cum sapore. Sed hæc etiam solutio non est minus difficilis, quàm prima; quia experimur non solos odores suauissimos sequi siccum comprehendens humidum: sed etiam mediocres, & pariter de saporibus. Patet hoc in vino, & aliis humidis mediocriter sapidis, atque etiam in floribus mediocritèr odoriferis, necnon in speciebus aromaticis, vt de thure, & aliis patet, quæ licet non sint suauissimi odoris, nihilominus magis redolent, quò magis incalescunt, & vniuersaliter loquendo experientiæ omnes superius adductæ, vel non probant odorem sequi siccum comprehendens humidum, vel si probant de excellentissimo, eodem modo probant de medioeri, quare falsum supponit solutio hæc. 11

Et mihi videtur priori standum esse, quam vt explicemus, adnotare oportet res omnes in quibus simul esse possunt sapor, & odor, vel partes esse rerum viuentium, vel fructus, aut ex his, vel illis procedere, & cum viuentia habeant partes diuersi temperamenti, pariter fructus eorum, & quæ ex his procedunt. Quare in his partibus, in quibus humidum superat siccũ saporem habent, in aliis verò in quibus siccũ superat humidum habent odorem, neque vnquam in eadem parte reperitur vtraque qualitas, neque temperamenta opposita, quæ sequuntur. Si verò aliquãdo in aliis rebus præter has reperiantur simul, quod raro, vel nunquam accidit, tales erunt, quæ possint etiã habere partes diuersi, atque oppositi temperamenti, vt si in terra cui admiscetur pluuia, aliquid saporis sit simul cũ odore aliquo, quem proparuo illo tempore spirare solet, locum habebit diuersitas temperamenti secundum diuersum modum, quo permiscentur partes: ita vt in quibusdam comprehendatur siccum ab humido propter maiorem aquæ admixtionem, & in his partibus reperiatur solus sapor, in aliis verò siccum comprehedat humidum propter minorem aquæ admixtionem, & in eisdem reperiatur solus odor. Et ex his soluitur facile vtrumque argumentum. 12

13 Primum quidem, quia res istæ in quibus simul sunt sapor,& odor; ita sunt homogeneæ,vt ex heterogeneis procedant:quare permanet in eis conditio heterogeneorum,quantum ad partes diuersi,atque oppositi temperamenti, licet non tanta, ac in eisdem à quibus procedunt;si quæ verò sunt ex his non procedentibus, ex elementis tali modo permixtis fiunt, vt possint etiam habere partes diuerso modo temperatas, vt expositũ est.

Et eodem modo soluitur secundum:nam de vino,floribus,ac cæteris,quæ in eo opponuntur,constat ex heterogeneis proce-
14 dere,& propterea secundum diuersas partes diuersa, atque opposita temperamenta habere,& iuxta ea simul saporem,& odorem. Huic solutioni addo rarò inueniri in eodem corpore suauissimum saporem cum odore etiam suauissimo.

Ad testimonium Aristotelis pro prima sententia respondeo Aristotelem, non tenuisse sensum formalem:sed causalem materialis causæ, quare idem fuit apud ipsum dicere odorem esse fumosam exhalationem, ac si diceret ei esse coniunctam, tanquam subiecto cui inhæret.

Ad argumentum verò negandum in primis est odorem nutrire,quod negauit expresè Aristoteles libro de sensu,& sensib. cap.5. Quod verò de gente quadam refertur solis odoribus sine vllo cibo viuere, fabulosum censendũ est. Confortationem verò cerebri non semper habet,nec id omnibus odoribus con-
15 uenit: sed quibusdam, hunc verò effectum habent coniuncti cum fumosa exhalatione (quæ substantia est) in qua tanquam in subiecto deferuntur, cuius etiam ratione nutrire dicuntur spiritus, qui cùm sint aërea quædam substantia ex aërea etiam substantia,cui inest tale accidens,nutriri debent.

QVÆSTIO II.

An sensorium olfactus immutetur ab odore realiter, vel solum intentionaliter.

PRius quam ad quæstionem veniamus, præsupponendum est medium huius sensus, per quod immutatur ab obiecto, esse aërem,& aquam,vt docuit,& probauit expresè Aristoteles cap.præsenti,text.97. & lib.4. de historia anim.cap.8. cui consentiunt in primis omnes interpretes, atque etiam Theophrastus lib.6.de causis plantarum,cap.1.Alber.Magn.2.par.Summę de homine tract.de olfactu,Them.2.lib. de anima,cap.34. suæ paraph.Garb.in Summ.quæst.69. Fernel.lib.6.physiologiæ,cap.
16 10. & cæteri omnes. Nec obstat ex parte aquæ,quod pisces in

ea degen

ea degentes respiratione careant, sine qua olfactio non potest fieri, quia non omnia animalia respirando olfaciunt, nisi ea tantùm, quæ organum olfactus absconditum, vel coopertũ habent, ideòque ad illud aperiendum respiratione, seu inspiratione indigent, & propterea sine illa olfacere non possunt, vt cap. præsenti docuit Aristoteles. Aquatilia verò, atque etiam ex terrestribus plura patens habent organum; quare non indigent operatione respirandi præuia, vel comitante ad olfaciendum. Malè igitur Plinius lib. 9. naturalis historiæ, cap. 7. affirmans aquatilia omnia respirare asseruit, aërem sub aquis degere, quo respirare, atque olfacere possint; imò & odorem ipsum nihil aliud esse voluit, quàm infectum aërem. Vtrumque autem falsum est, quia naturalis ordo vniuersi non patitur elementum aëris sua natura leue, sub graui corpore quale est aqua degere: sed eo ipso, quod ob extrinsecam causam contingit aliquas aëris particulas sub aquis ingredi, naturali vi expelluntur. Nec verum esse potest, quod odor sit infectus aër, cum in corporibus solidis odor existat, & ab eis in aërem per exhalationem transmittatur, vt quæst. sequenti ostendemus. 17

Medio igitur huius sensus præsupposito, atque exposito, quærit titulus quæstionis, quonam modo per illud immutetur sensus iste ab odore. Videlicet multiplicato per ipsum secundum esse reale vsque ad organum, vel solum secundum esse intentionale.

Et prima opinio tenet odorem non immutare olfactum, nisi calor solis agens circa odorifera copora per humidi resolutionem, & attenuationem extrahat exhalationem siccam, quæ est substantia quædam subtilissima, aëri, aut fumo similis; & propterea vocatur exhalatio, quia exhalationes quasi aëreæ naturæ sunt, ab aliis verò fumosa euaporatio, quia vaporibus calore solis ab aqua extractis persimilis est, in qua exhalatione odor ipse, tanquam in proprio, & proximo subiecto deferatur, vsque ad organum, vnde per totum medium secundum esse reale hoc modo deferri affirmat, & eodem prorsus immutare organum. Ita Auicenna 6. naturalium part. 2. cap. de olfactu, Albert. Magn. 2. lib. de anima, cap. 3. vbi pro eadem sententia citat Platonem. Probari potest duplici ratione ex duplici alia experientia deducta. Prior est, quia experimur in rebus pessimi, ac vehementissimi odoris simul ac eas sentit olfactus organum lædere; imò & cerebrum, quem effectum non potest odor causare per solas species intentionales: cùm realis, & naturalis sit; imò nec solus ipse etiã secundum esse reale: cum sit accidẽs, nisi in aliqua substantia deferatur: ergò necesse est concedere, 18

quod

quod vsque ad organum perueniat in exhalatione delatus, & ita totum medium afficiat,& sensum immutet. Posterior ratio ex alia experientia dedúcitur; nam experimur vento in contrarium flante olfactionem sæpe impediri,atque etiam aliquãdo adhuc iam extracta exhalatione odorifera retardari, ita vt non statim sentiatur odor, sed post aliquod tempus: sed neutrum foret possibile, si per solas species intentionales immutaret medium, & organum, quia nec istæ possunt à tali causa impediri,nec productio earum retardari,cùm (nullum habentes contrarium) in instanti fiant.

Hæc tamen sententia falsa est,& Aristoteli contraria. Probo vtrumque duplici testimonio Aristot. Primum habetur, sectio. 12. problem. quæst. 10. vbi hoc argumento impugnat Heraclitum asserentem odorem esse exhalationem emissam à re odorabili. Quia si odor esset talis exhalatio, semper diminueretur, & breui consumeretur eadem res odorabilis per continuam emissionem propriæ substantiæ, quod constat esse contra experientiam; nam licet aliquantulum diminuantur plures,& consumantur tandem, diu tamen redolentes durant, & plures neque diminuuntur, neque consumuntur, etiam si semper redoleant: odor igitur non est exhalatio. Ecce argument. hoc non minus efficaciter probat contra Auicennam, quia continuæ emissioni exhalationis innititur, quam concedit ipse, licet non dicat cum Heraclito odorem esse ipsam exhalationem. Vltimus locus Aristotelis est cap. præsenti, vbi docet,& probat medium olfactus esse aërem, & aquam, ex quo ita arguo; si odor defertur in exhalatione vsque ad organum, cum exhalatio sit substantia, neque ipsa, neque odor in ea delatus afficiet aërem, vel aquam, sed omninò independenter ab eis differetur: tùm sit substantia ab eis distincta; quare sine vllo medio externo odor afficiet organum, & ideò falsum erit, quod ab Aristotele, & omnibus asseritur olfactum habere pro medio externo aërem,& aquam.

Secunda opinio ex diametro huic opposita negat odorem secũdum esse reale mouere vllo modo medium, vel organum, sed solum per species intentionales sicut color, qui nullo modo à se ipso egrediens mouet vtrumque per species; ita ergo odorem asserit nec per se, nec per exhalationem ad medium, vel organum peruenire, sed per solam speciem immutare intentionaliter vtrumque. Ita Comm. 2. lib. de anima, comm. 97. impugnans Auicennam duplici argument. priori quidem, quia à multis refertur de olfactione vulturum ad maximam, & ferè incredibilem distantiam fieri, oportebit ergò tot, vel tam magnas

gnas exhalationes emitti, vt non sufficiat substantia rei odorabilis, sed statim consumatur. Posteriori verò, quia si per exhalationem deferretur odor, exhalatio illa cùm sit corporea substantia, se penetraret cum aëre, & aqua. 22

Tertia sententia quasi media inter duas prædictas extremas asserit odorem immutare medium, secundum esse reale vsque ad aliquam distantiam, ab illa verò solum per species intentionales medium, & organum. Sed in modo immutandi medium realiter vsque ad illam distantiam diuerso modo sentiunt.

Nam quidam per exhalationem, aut fumosum vaporem id præstare censent, & non per multiplicationem odoris, ita vt vnus odor producat alterum in medio. Sic locuntur D. Thom. lect. 20. huius lib. atque etiam in 2. dist. 2. quæst. 2. artic. 2. ad 5. Philoponus cap. præsenti. Apollina. quæst. 26. huius libr. Iandu. quæst. 24. & in lib. de sensu, & sensibili, quæst. 27. Contacen, lib. 5. de elementis. Marcell. in suo lib. 3. de anima, cap. 27. & vterque Caietat. hoc loco. Ferrar. qu. 27. huius lib. Conciliator diff. 155. & maior recentiorum pars.

Alij vero absque emissione exhalationis id præstare existimant per multiplicationem realem, ita vt vnus odor producat alterum vsque ad certam distātiam medij, à qua reliquam partem medij vsque ad organum, atque etiam ipsummet organum solùm per species intentionales immutet: ita Alexand. in lib. de sens. & sensibil. cap. de odor. Amon. & Boëtius cap. 2. antepræedicam. Garbius in summa quæst. 69. quod etiam defendunt tanquam probabile Conimb. nostri 2. lib. de anima cap. 9. quæst. 3. artic. 1. probantque testimonio Aristotel. cap. 12. huius lib. text. 127. vbi ita ait, *Vt aer olet enim, vt passus aliquid, quid igitur est odorare prater pati aliquid, aut odorare sentire est, aer, autem passus, mox sensibilis fit.* Et probari etiam potest ratione sic; quia parū aquæ odoriferæ infusum in vas plenum aqua elementari reddit totam aquam benè olentem; quod non potest fieri, nisi per productionem odoris sibi similis in tota aqua ab odore existēte in parua illa portione. Secundo, quia aër contingens rosas, vel aliam rem odoriferam suauiter olet; ergò quia recipit in se realem odorem ab ea in se productum. 23

Quid autem in tanta sententiarum varietate nos de hac re sentiamus, his assertionibus sit manifestum. Prima assertio sit, *odor nec medium, nec aliquam partem eius, nec organum immutat per multiplicationem realem, nec talis multiplicatio necessaria est ad sensationem odoris.* Ad hanc probandam præsuppono communē illam sententiam Aristotelis, & omnium in principio huius 24

quæstio

quæstionis præsuppositam,& probatam, quod medium odoratus sint aër, & aqua, ex quo ita arguo. Odor consistit in sicco superante humidum,cui temperamento opposita sunt elementum aëris, & aquæ:cum vtrumque sit valde humidum, & aqua nimis frigida; ergò non potest in eis produci realis odor. Probatur consequentia, quia si produceretur; ergò per eductionē eius de potentia eorum,sed repugnat,quod de potentia eorum
25 educentur; ergò repugnabit,quod multiplicetur in eis. Minorem sic probo: non potest educi de potentia alicuius subiecti accidens,nisi in potentia eius contineatur, sed odor non continetur in potentia horum elementorum; ergò nec potest educi de potentia eorum. Probatur minor, quia odor ex propria natura est accidens corporis mixti præsupponens temperamentum eius, vt ex Aristotele ostendimus superius; quare nec in eius potentia continetur; nec de ea educi potest, sicut nec de potentia corporis cœlestis, quod si aliquando in terra, vel aqua producitur aliquis odor, præsupponit absque dubio aliqualem permixtionem, ratione cuius de potentia eius educi potest; repugnat verò de potentia elementari eius educi, vel ei, vt puro elemento conuenire.

Secundo quia odor est secunda qualitas naturalis sicut color, sed secundæ qualitates non sunt actiuæ, ad producendum
26 sibi similes, vt patet de eisdem coloribus; ergò nec odor erit actiua qualitas; ita vt possit,super physicam productionem sibi similis multiplicari in medio. Addidimus in nostra assertione, non esse talem multiplicationem physicam odoris in medio necessariam ad sensationem eius,quia sine illa potest sufficienter sentiri per species intentionales à principio productas, sicut sentitur per eas ab illa distantia ad quam multiplicantur iuxta eandem sententiam.

Secunda assertio *non semper defertur odor per medium in exhalatione etiam ad aliquam distantiam, nec semper id est necessarium ad olfaciendum licet aliquando deferatur, & necessarium sit, sed tunc adhuc non fit olfacto per exhalationem ipsam immutantem organum.* Præsupponit assertio hæc olfactionem non semper fieri per exhalationem peruenientem vsque ad organum,quod probatum à nobis est efficaciter contra Auicennam. Asserit verò primò,non semper odorem deferri in exhalatione, sed aliquādo. Quod declaratione potius,quam probatione indiget; declaratur verò hoc modo. Odorabilia sunt in duplici differentia; quædam in quibus, vel ob nimium humidum, vel ob siccum terrestre non benè comprehendente humidum, imperfecti sunt odores, ita vt quædam nullum prorsus odorem

emit

emittant; perficiuntur verò calore resoluente humidū, vel deputante siccū,eumq; perfectè cū humido permiscēte,& per talē resolutionē,extrahitur exhalatio ab eis,in qua odor emittitur. Alia verò sūt odorabiliū,quæ à principio generātur perfectiora,quia materia in qua fiūt perfectionē est,sic eo à permixtione terrea libero,perfecteq; cōprehēdente,aut superāte humidū; quare nō indigēt noua resolutione caloris per quā exhalatio aliqua ab eis extrahatur deferēs odorē,sed sine illa perfectè odoratū mouēt.Et huius signū euidēs est;ꝙ semper redolent sine vila diminutione, aut cōsūptione;imò neq;vnquā marcescunt. 27

Secundum quod continet nostra assertio est,*quod dum adhuc defertur odor per exhalationem,vsque ad aliquā partem medij, imò etiam vsque ad organum,si prope sit,non mouet ipsa olfactum ita vt per immutationem naturalem eius fiat olfactio,sed fit per species intentionales,quas odor in ea delatus producit in sensorio.*Hoc probo primo ex Aristot.c.præsenti,vbi expresse docet sensum olfactus habere medium externum, nempe aërem, & aquam,quod non esset verum si exhalatio per se coniungeretur organo; & illud per se moueret, tunc enim nihil externum esset medium inter exhalationem ipsam,& organum.Deinde ratione; quia sensibile debet coniungi immediatè, sensui per se, vel per suam speciem,sed odor in exhalatione delatus non potest per eam coniungi immediatè sensui,nisi producat in eo speciem sui: ergò per solam exhalationem etiam vsque ad organum in casu peruenientem nos potest sentiri odor. Probatur minor,quia exhalatio non est odor ipse, sed corpus distinctum ab odore; ergò exhalatione attingente organum mediat corpus inter ipsum, & odorem,& consequenter inter sensum,& eius obiectum;non ergò coniunguntur immediatè,nec possunt sensationem elicere,nisi coniungantur per speciem eiusdem odoris in organo productam,& per se immediatè inhærentem potentiæ Ex quibus duo infero; primum,quod dum ad huc exhalatio datur deferens odorem, non concurrit per se ad sensationem olfactus, sed hæc solum fit per se ab odore per speciem intentionalem mouentem sensum.Probatur,quia si aliquo modo posset per se naturaliter immutare medium, & potentiam vel id posset per se ipsam, vel per odorem, sed vtrumque est impossibile: ergò impossibile est exhalationem concurrere per se ad sensationē. Probatur minor, quia exhalatio est substantiam, sed substantia non est per se sensibilis, ergò non est per se immutatiua sensus, nec medij, nec producit odorem, quia odor non potest alium sibi similem producere in medio,vt superius probauimus: ergò neque vllo modo potest per se concurrere ad sensationem olfactus. 28 29

olfactus. Infero secundo sensationem odoris semper, & necessariò per se fieri per immutationem intentionalem medij, & organi, ab odore ipso, & non ab exhalatione per se, quod ex
30 priori illato est manifestum: Vnde sequitur quod per se loquêdo operatio huius sensus solum fit per immutationem intentionalem, & nunquam per naturalem, immutatio verò intentionalis à principio extractæ exhalationis fit, quia à principio verum est, ac necessarium odorem in exhalatione existentem esse per se sensibilem nullum habens contrarium in productione specierum: ergò necessarium est eas à principio producere, & à principio fieri sensationem intra sphæram actiuitatis eius per immutationem intentionalem medij, & organi.

31 Ad 1. argum. pro Auicenna, concessa experientia illa vehementissimi odoris lædentis sensum dicimus læsionem nō procedere ab odore, nec exhalatione, sed ab alia qualitate actiua, vel organi simul cum odore etiam delata ab eadem exhalatione, itaque à corpore odorabili extrahitur exhalatio odorifera, non solo odore affecta, sed aliis qualitatibus eiusdem odorabilis corporis, & actiuis quidem, atque conuenientibus, vel no-
32 ciuis. Quarum ratione odor infectus iudicatur, & per quas exhalatio ipsa in organum, vel cerebrum agit, & vnum vel alterum, aut vtrumque lædit: & eodem modo censendum est de suauissimis odoribus in eisdem exhalationibus delatis, quæ cerebrum confortant, & quasi demulcent ratione alicuius qualitatis actiuæ, valdeque conuenientis simul cum odore ipso delatæ. Hanc solutionem indicauit D. Thom. 1. part. quæst. 78. articul. 3. asserens organum olfactus non alterari realiter, nisi per accidens, hoc est, ab adiunctâ qualitate actiua secum in exhalatione delata.

Ad secundum concedimus etiam aliquando impediri olfactionem flante in contrarium vento, quia ventus ipse secum fert exhalationem simul, & species ab odore in ea delato productas, & ita secum exhalationem defert vt eam extrahat à sphæra actiuitatis olfactus; quare licet species semper multiplicet odor intra suam sphæram, non tamen intra sphæram olfactus, & propterea non sentitur.

Ad testimonium Aristotelis respondeo intelligi de passione
33 intentionali, non naturali; nam eodem modo docet Aristotel. cap. 6. huius lib. de omnibus sensibus esse potentias passiuas, quod de sola passione intentionali verum esse potest, de qua intelligitur absque dubio ab Aristotele; eodem igitur modo intelligi possunt hæc, ita vt benè olere dicatur aër, quia habet in se speciem intentionalem, sicut in hoc testimonio asserit

aërem

aërem pati à colore, & bene olere tanquam aliquid passum, & ita intelligi debet experientia posterioris argumenti.

Ad experientiam verò prioris dicimus totam illam aquam redolere, quia permiscetur ei portio rei odorabilis, à quà producuntur species intentionales, & non alio modo.

QVÆSTIO III.

Quidnam sit organum olfactus, & in quo potentia tanquam in proprio subiecto resideat.

VT quæstionem, ac difficultatem eius intelligamus, adnotare oportet ex vsu anathomicæ artis à cerebro deriuari duos quasi canales, vsque ad ossa foraminosa narium, quæ sunt prope concauitates oculorum, & canales isti in extremitatibus efficiunt quasi duas carunculas ad modum extremitatis mammillæ, & propterea *processus mammillarum* vocari solent, per quos cerebrum transmittit excrementa in nasum, & respirationis vsu ascendunt fumi vsque ad cerebrum, & per eosdem canales descendunt rami neruorum vsque ad nasum, quos alij membranam narium appellant, quia narium nomine canales isti intelliguntur, quos nasus operit. Illas verò carunculas (quas mammillas vocant) voluerunt nonnulli operiri tunicis quibusdam, quas appellasse aiunt Aristotel. *opercula olfactus.* cap. præsenti, text. 100. & in lib. de sensu, & sensib. cap. 5. sed quia vsus anatomicæ artis eas non reperit, medici irrident Aristot. Verumtamen nunquam Aristoteles talem tunicam pro operculo posuit: vt benè Tolet. quæst. 26. huius lib. & Conimb. cap. præsenti, quæst. 4. art. 3. adnotarunt, sed operculi nomine intellexisse carnem quandam spongiosam, atque porosam, quæ cernitur ante mammillas, & dilatatur, atque extenditur per respirationem, eiúsque pori aperiuntur, per aëris verò detentionem constringitur, & quasi clauditur & propterea satis propriè vocari potest operculum mammillarum, & olfactus, si in eis resideat, tanquam in organo, quod verba Aristotelis non obscurè indicant, ita enim habent textu 100. huius cap. *Odoratiuum sensorium aliis quidem sine operculo est, sicut oculus, aliis verò aërem recipientibus habet cooperimentum, quod respirantibus discooperitur dilatatis venis, & meatibus.* Et ecce distinctionem omnium partium, in quibus aut in cerebro ipso à quo deriuantur, residere potest potentia odorandi, & hoc inquirit titulus quæstionis.

Et prima opinio negat in aliqua harum partium residere, sed

34 35 36

in ventriculis, vel finibus anterioribus cerebri, à quo deriuantur. Hanc existimant plures esse sententiam Galeni 8. lib. de vsu partium, cap. 6. atque etiam in lib. de olfactu. Vt Valesius 2. lib. controuers. med. cap. 24. quamuis Toletus eum referat pro alia. Probatur primo, quia cerebrum percipit odores, cum ex eorum perceptione confortetur, aut lædatur; ergò continet in se organum odoratus. Secundo, quia si in his receptaculis anterioribus cerebri, esset sensus iste, non esset nobis necessaria respiratio ad olfaciendum, sed sine illa possemus contra euidentem experientiam: ergò necessariò fatendum est in eis esse. Antecedens probatur, quia respiratio est attractio, atque ascensio aëris, sed si in superiori parte non esset organum, non esset necessarium aërem ascendere: ergò nec esset necessaria respiratio, sed sine illa sentiremus odorem.

37 Sed hæc sententia falsa probatur testimonio Aristotel. in lib. de sensu, & sensib. capit. 2. vbi de organo olfactus sic loquitur, *Quæ propter, & circa cerebrum loco odoratus proprium sensorium est, potentia enim calidæ frigidi materia est.* Sentit igitur in loco cerebri inferiori consistere, cuius rationem satis congruam insinuat, nempe quia organum olfactus, simile temperamentum postulat ei, quod materia odoris est; nempe calidum, & siccum comprehendens humidum, sed cerebrum habet omninò oppositum: cùm frigidissimum, atque humidissimum sit: ergò non potest esse organum olfactus.

Secunda opinio ponit sensum odoratus in ramis neruorum deriuatis à cerebro, vsque ad nasum, quos alij vocant nasi membranam. Ita Comm. 2. collectan. cap. 17. probat testimonio Aristotelis lib. 1. de historia animal. cap. 11. vbi docet expressè olfactum, per nares administrari: ergò sentit intra ipsas, vel in aliqua parte earum interna residere. Deinde ratione primo, quia olfactus non potest residere in cerebro, qui expers sensus est, vt docet Aristotel. 2. lib. de partibus animal. cap. 10. & consentit Galen. 3. lib. de causis symptom. vocans cerebrum organum non sentiens, & processus mammillares sunt eiusdem substantiæ cum cerebro: ergò in neutra harum partium est; quare solum restat esse in neruis. Secundo, quia si processus mammillarum, vt multi tenent esset organum, sequeretur posse à nobis sentiri odorem eorum, quæ intra nos sunt, per foramen, quod à palato tendit in caruncul as, quod nunquam aliquis expertus est.

38

Sed neque hæc sententia placet primo, quia cum nerui isti, seu membrana expansi sint vsque ad extremas partes internas nasi, sequeretur odores percipi à nobis absque vlla inspiratione contra experientiam. Probatur consequentia, quia statim spe-

cies odo

cies odorum incurrerent in organum absque vlla attractione 39 aëris,& fieret sensatio. Secundo,quia omnes experimur in parte aliqua secretiori,magis, quàm externa sentire odores, ergò non debet poni organum sensus in his neruis adeò patentibus, & externis.

Tertia sententia affirmat olfactum esse in interiori parte nasi, atque etiam in tota respirationis via ad ipsa vsque interna viscera. Ita Valesius loco nuper citato existimans se Platonem sequi in dialogo de natura. Hæc tamen sententia magis est à veritate aliena, quàm duæ præcedentes. Quia si ita esset, fieret olfactio non solum in partibus cerebro vicinis, sed in intimis visceribus, quod patet esse contra experientiam, & valde absurdum.

Vltima igitur sententia est, *processus mammillares esse organum, in quo olfactus residet.* Hæc est communis, & longè probabilior, nam eam sequuntur Philopon. capit. præsenti. Albert. 40 Magn.2.parte Summæ de homine, tractatu de olfactu, vbi pro ea citat Algaz.D.Gregor. Nyssenus lib.4.de viribus animæ cap. 5.Fernel.in lib.de partibus corporis humani cap.9. Garbi.quæstion. 59. Conci. diff, 55, pro qua etiam referunt Auicennam fen.3.can.1.Toletus quæstion.27.huius libri,Conimb.cap.præsenti quæstio.4.articul.2.& omnes ferè recentiores,éstque satis probata ex refutatione aliarum.

Ideo ad primum argumentum primæ opinionis negandum est antecedens,quod cerebrum sentiat odores, sed confortatur, aut læditur ab exhalatione ipsum tangente, in qua odor defertur, non tamen ratione odoris, sed alterius qualitatis actiuæ, 41 atque etiam nociuæ,aut conuenientis simul cum odore delatæ, quare non probatur organum olfactus esse in cerebro.

Ad secundum negandum est etiam antecedens,quod si organum non esset in cerebro, non esset necessaria respiratio ad olfaciendum, & cum dicitur, respirationem esse attractionem aëris sursum; Respondeo primo non esse hoc necessarium,imò potest per respirationem attrahi aër versus quamcumque differentiam loci, prout oportunum fuerit,vel necessarium. Deinde dici potest secundo satis esse, quod propè cerebrum sit organum,vt sursum aër attrahi dicatur per respirationem.

Ad testimonium Aristotelis, quod pro se affert secunda opinio. Respondeo per nares administrari olfactum tanquam per medium, seu viam, quà species odoris organum perueniunt 42 in parte magis interna residens, quemadmodum etiam dici potest administrari per aërem, vel aquam: cum tamen certum sit in eis non esse organum,

Ad primum argumentum respondeo processus mammillares cõiunctos esse cum cerebro,& ideò similes ex parte substantiæ eius,nihilominus diuersum habent temperamentum à cerebro, quia non sunt adeò frigidi, nec adeò humidi, sed magis temperati, meliúsque permixtas habent qualitates has cum calore,& siccitate eis contrariis,ideò conueniens subiectum odoratus esse possunt.

Ad secundum respondeo, non sentiri internum odorem stomachi, sed neque oris, aut ciborum, qui in ore versantur, quia cum non sentiamus, nisi inspirantes, & aërem ab ore per inspirationem non nisi via recta per fauces ad pulmonem attrahamus,non habet locum odoratio per foramen illud facienda.

43 Et si quæras, quid de hac re senserit Aristoteles. Respondeo nihil certum haberi apud ipsum circa determinatam partem,in qua sit sensus iste, sicut de aliis organis sensuum reperitur, sed fortè dubius de hac re ipse fuit: vel propriam sententiam non omninò explicuit; sed diuersis locis videtur fauere diuersis.

QVÆSTIO IIII.

An olfactus hominis imperfectior sit, quàm aliorum animalium.

Videtur perfectiorẽ esse sensum olfactus in homine, quàm in feris propter hæc argumenta; Primum,quia perfectior est anima sensitiua hominis,à qua oritur,sicut cæteræ potentiæ, quàm anima sensitiua ferarum. Secundo, quia organum huius potentiæ perfectius habet,vtpote magis liberum à conditionibus obiecti, cum habeat illud magis humidum, ac frigidum propter vicinitatem cerebri, & odor sequatur ex temperamento,in quo prædominatur siccum:ergò perfectiorem quoque habebit potentiam in eo residentem:Probatur consequentia, quia quò organum eius magis est liberum à conditionibus obiecti, plures differentias eiusdem obiecti percipere potest: ergò per-

44 fectior est. Quod vrgeri potest ex eo, quod olfactus hominis percipit suauissimos florum odores,quos constat feras non percipere: ergo percipit plures differentias proprij obiecti,& quò plures differentias eius percipit, perfectius percipit obiectum ipsum. Et ideò perfectior potentia erit.

Oppositam verò sententiam, *quod imperfectior sit sensus iste in hominibus, quàm in multis feris*, tenet expresſè Aristoteles cap. præsenti, & cum eo omnes interpretes nullo excepto. Sic enim loquitur in huius capitis initio: *Sensum hunc non habemus certũ, sed pe*

sed peiorem multis animalibus, prauè enim odorat homo, & nihil sentit odorabilium, sine molesto, & iocundo tanquam non existente certo sensorio. Rationabile autem est sic, & qui duros oculos habent, colores sentire, & non manifestas esse ipsis differentias colorum, nisi terribili re, & non terribili, sic autem, & odores hominum genus. Eandémque sententiam expressit in lib. de sensu, & sensibili, cap. 4.

Sed hac distinctione explicanda prius est, & deinde probanda. Dupliciter potest considerari perfectio huius potentiæ, vel ex parte essentialis differentiæ, quæ sumitur ex ordine ad odorem, tanquam ad proprium obiectum, atque etiam ex modo attingendi illud, aut ex rationibus accidentalibus; & si modo priori consideretur, nō potest esse perfectior in homine, quàm in animalibus, quia idem prorsus obiectum respicit in vtrisque, quod etiam eodem modo respiciunt, atque attingunt omnia: ergò non potest esse essentialiter perfectior in homine, quam in cæteris animalibus. Ex aliis verò accidentibus statim attingendis minorem longè perfectionem habet in homine quam in multis animalibus. Et iuxta hanc distinctionem explicanda est, atque intelligenda sententia Aristot. communis & vera. Quæ secundum priorem partem efficacitet satis probata est ex ordine ad idem obiectum, & ex eodem modo illud attingendi, ex quibus essentialis perfectio potentiarum desumitur. Probatur vero quantum ad posteriorem, duplici ratione insinuata ab Aristot. in eisdem verbis relatis. Ait enim primò, quod sicut animalia duros habentia oculos non percipiunt omnes differentias colorum; ita homines non percipiunt omnes differentias odoris. Quod etiam sensit Plato in Timæo, & post ipsum Teophrastus lib. 6. de causis plantarum, cap. 5. & Teophilus cap. præsenti. Et probatur euidenti experientia: nam canes per olfactum sentiunt leporum, auium, & aliorum animalium vestigia, & dominos etiam absentes odoratione perquirunt, & inter homines alios agnoscunt, & plures aliæ feræ odoratione insectantur alias, eásque præsentiunt, & fugiunt, vel prosequuntur, quos odores euidens est non pertingere olfactum nostrum: ergò euidens est plures odorum differētias percipere, & ad maximam quidem distantiam, vt eadem experiētia docet, præsertim in vulture; quare necesse est fateri, quod perfectiorem olfactum sortiantur perfectione accidentali.

45

46

Secundo asseruit Aristoteles eiusmodi olfactus imperfectionem in homine ex imperfectione, atque imbecillitate organi prouenire, quod cum iuxta cerebrum situm sit, plus ab eo humiditatis, ac frigiditatis participat, quàm naturæ olfactus,

& operationi eius conueniret, cuius ratione minus stabile, ac firmum est, & odorum species minus firmas, minusque distin- 47 ctas percipit, & quæ remissius multò ipsum, ac potentiam afficiunt, ideò minus distinctam cognitionem obiecti elicit potentia, paucioraque cognoscit obiecta, & ad minorem distantiam.

Ad primum argumentum concessa maiori, distinguenda est minor; quod anima sensitiua perfectior sit in homine, quàm in brutis; nam considerata sub conceptu generico formæ sensitiuæ falsum est. Et cum eam sic consideratam sequantur potentiæ sensitiuæ, sequitur eiusdem perfectionis essentialis esse in homine, & feris, sicut gradus sentiendi secundum rationem genericam eiusdem perfectionis in omnibus est: quod verò ad perfectionem accidentalem pertinet, singulis specierum animalium contulit natura sensitiuas potentias perfectiores, vel minus perfectas, vt congruebat bono eorum statui, & conseruationi vitæ, & quia odorum sensus parum, vel nihil deseruiebat ad bonum statum rationalis animæ in corpore, vel ad operationes eius, ideò minus perfectum contulit ei hunc sensum natura vsque adeò, vt non pauci sint homines, qui operatione eius omninò destituti sint, quod ex organi indispositio- 48 ne prouenire arbitror. Congruebat verò maximè statui animalium, & conseruationi eorum, vt perfectior olfactus eis concederetur, quia sensus alimenti vocari in eis potest, sicut in nobis sensus tactus; per olfactum namque præcipuè alimentum sibi conueniens agnoscunt, & à disconuenienti, & nociuo distingunt.

Ad secundum neganda est maior, quod organum olfactus sit perfectius in homine; nec verum est, quod temperamentum organi debeat esse omninò dissimile obiecto eiusdem sensus, vt 49 cap. de tactu declarabitur. Si enim nullam similitudinem cum eo habeat, non erit conueniens receptiuum specierum eius. Hoc autem est certum, quod organum olfactus in nobis ex vicinitate cerebri nimis humidum, ac frigidum est, & ideò nimis imperfectum comparatum ad odorem temperamentum oppositum postulantem, vt ostendimus.

Ad tertium neganda est minor, quod olfactus hominis plures differentias odoris percipiat, cuius oppositum probauimus.

CA

CAPVT X.

De gustu, & gustabili.

TEXTVS ARISTOT.

Gustabile autem est tangibile quoddam, & hæc est causa cur non sit sensibile per medium extraneum.

Breuis expositio textus.

INtentum Aristot. in isto capite est explicare naturam quarti sensus externi, qui dicitur, gustus, quem nobilitate vult præcedere tactum propter minorem aliquam rationem materialitatis. De quo explicat quatuor; quid sit gustabile, aut sapor, quem pro obiecto habet, species eius, medium, & organum; ideò quadrimembris est diuisio totius capitis. 1

Vt igitur obiecti naturam explicet, asserit gustabile esse quoddam tangibile. Quod probat duplici argum. 1. gustus non fit per medium externum: sicut visus, sed sine medio sentire, est per contactum; ergò nequit gustari sapor, nisi per contactum; quare gustabile quoddam tangibile est. Secundo sapor non percipitur à gustu, nisi media humiditate, quam pro materia habet sapor ipse: sed humiditas non sentitur, nisi per tactum: cum sit qualitas tangibilis; ergò gustabile quoddam tangibile est. Sed aduersus priorem rationem arguit hoc modo. Aliquando existentes in aqua percipimus cibos à longè in ea iniectos, vt si quis vnam partem aquæ attingat, & in alia parte eius distantiori infundatur mel, sentiet illud, & non nisi per intermediam aquam; ergò falsò supponit ratio hæc, quod gustus non habeat medium externum. Respondet non sentiri mel in casu, nisi quia dulciorem efficit aquam; ita vt illa, quæ tangitur gustu, dulcis sit participationem mellis habens, & ecce mel ipsum sine medio gustatur. Arguit contra posteriorem rationem sic, dantur gustabilia sine humiditate, vt sal, & saccarum; ergò falsum supponit, quod gustabile non percipiatur nisi percepta humiditate. Respondet gustabile habere humiditatem actu, vel potentia, quæ potentia ad actum reducitur per saliuam, qua afficitur, priusquam gustetur, & ideò verum est non percipi vllum gustabile, nisi percepta humiditate, & his in commune saltem explicuit obiectum gustus. Sed vt explicet illud in particulari, asserit ad gustum, non solum pertinere gustabile: sed etiam oppositum, nempè ingustabile: sed tripliciter 2

ait dici aliquid inguſtabile. Primo,quia adeò minimum ſaporem habet,vt guſtari non poſſit. Secundo, quia ſaporem habet adeò vehementem,& nociuum,vt vix guſtari poſſit. Et tertiò 3 quia prauum habet ſaporem. Sed, inquit, inguſtabile primo modo dupliciter dici, aut per puram negationem ſaporis,quia nullum prorſus habet,& tale dicitur inguſtabile, ſicut Angelus inuiſibilis. Secundo dicitur inguſtabile priuatiuè, quia licet non habeat ſaporem perceptibilem, habere tamen poteſt ſicut tenebroſus aër poteſt habere lumen. Dum ergò dicitur inguſtabile oppoſitum guſtabili pertinere ad guſtum, de hoc poſteriori inguſtabili debet intelligi, non de priori purè negatiuo.
4 Addit tamen non ſolum guſtabile, & inguſtabile pertinere ad guſtum:ſed etiam potabile,& impotabile; dicitur autem potabile,quia aliquid ſaporis participat.Agit in tertia parte de ſenſorio guſtus, inquiens eſſe humidum, non actu: ſed potentia, quod de humido ſaporifero intelligit, hoc eſt, habente ſaporem admixtum, hoc enim modo non poteſt organum habere in ſe humidum actu:ſed potentia tantùm,non verò de humido elementati: nam humiditas elementaris etiam actualis benè poteſt eſſe in organo; imò neceſſaria eſt ei: ſed permixtam ſapori non debet habere actu: ſed ſolum potentia. Vnde quamdiu lingua infirmi amaris humoribus eſt affecta, non percipit vllum alium ſaporem: ſed amara omnia iudicat.

5 Explicat tandem ſpecies ſaporis dicens duos eſſe extremos ſapores,qui ſimpliciores ſunt,vt dulcis,& amarus; ſicut album, & nigrum inter colores: ſimpliciores autem eos vocat, quia iuxta illos ſunt duo alij extremi,nempe iuxta dulcem, pinguis, & iuxta amarum, ſalſus: ſed non ſunt iam ita ſimplices. Alij ſunt ſapores medij inter hos extremos, vt acer, auſterus, acerbus, & acidus; ita omnes ſpecies ſaporum ſunt octo, ad quas reducuntur omnes ſapores.Ex tota hac doctrina colligitur definitio huius ſenſus,& obiecti eius. Nam guſtabile,aut ſapor eſt qualitas realis immutatiua guſtus, & guſtus eſt potentia, ſeu facultas perceptiua guſtabilis, vel ſaporis.

***

TRACTA

TRACTATVS DE SENSV GVSTVS, DE SAPORIBVS, DE modo quo immutatur ab eis, & distin-ctione eius à sensu tactus.

QVÆSTIO I.

Quid sapor sit, quot, & quæ species eius, & quonam modo immutent gustum.

SAPOR vt colligitur ex Aristotele, lib. de sensu, & sen-lib. cap. 4. *Est secunda qualitas resultans ex tali permix-tione primarum, in qua humidum comprehendit, vel supe-rat siccum, immutatiua gustus.* Per priores particulas, vsque ad vltimā distinguitur à primis qualitatibus elementorum perti-nentibus ad obiectū tactus; & ita se habet respectu illarum, vt quasi pro materia, aut subiecto permixtionem earum præsup-ponat, vel certè corpus mixtum ex eis compositum, in quo ita prædominatur humiditas, vt siccitatem comprehendat, vel su-peret. Non tamen quamlibet humiditatē, & siccitatem conse-quitur: sed siccitatem terream, & humiditatē aqueam: nam licet non sint diuersæ speciei siccitas terræ, & ignis; nec humiditas aquæ, & aëris, sic tamen accidentali modo differunt, vt siccitas terrea, & humiditas aquea densiorem materiam præsupponant, & permanentiores sint in ea, & ideò ad immutandum orga-num gustus magis idoneæ, siccitas verò ignis, & humiditas aë-ris subtilioris materiæ sunt, & non ita permanentes: sed citò potius euanescunt, & propterea non sunt apta materia saporis, nec idoneæ ad immutandum organum gustus, talem igitur permixtionem illarum sequitur sapor, & non istarum. Per vl-timam verò particulam distinguitur sapor à cæteris secundis qualitatibus, præsertim ab his, quæ sunt obiecta aliorum sen-suum. Sed ex tota definitione colligitur saporem esse accidens mixti corporis, & ideò non conuenire elementis suam purita-tem retinentibus: nam ratione alicuius extrinsecæ admixtio-nis aliqualem possunt saporem contrahere.

6

7

Circa species verò saporis dissentiunt antiqui in duobus; vi-delicet in numero earum, & modo, quo inter se ordinentur: nam circa numerum: Plin. lib. 15. naturalis histor. cap. 27. tre-decim enumerauit, videlicet dulcem, suauē, pinguem, amarum, austerum, qui est stipticus, acrem, acutum, acerbum, qui est 8

ponticus, acidum, salsum, & tres alias, quas mirabilis naturæ appellauit, quia plures continere videntur sapores proprios, vel alienos, videlicet saporem vini, saporem etiam lactis continentem pinguem tanquam proprium, dulcem, alienum. Et tandem sapidis aquis suum peculiarem tribuit saporem. Aristoteles verò ad finem præsentis capitis octo species saporum numerauit, videlicet dulce, amarum, pingue, salsum, acre, austerum, acerbum, & acidum. Sed in lib. de sensu, & sensibus ad septem eas reuocauit, quia pingue reduxit ad dulce, salsum verò ad amarum. Sed si ita numerandæ sunt, non septem: sed sex tantùm numerabuntur, quia si ab octo demas duo, nempe pingue, & salsum, quæ in dulci, & amaro imbibuntur, solùm restabunt sex, & ita esset profectò, nisi in vtroque loco citato per incuriam fuisset prætermissus acutus, vt benè adnotauit Tolet. q. 29. huius lib. quod meritò supplendum asseruit, vt ita constare sibi possit Aristoteles nouem species ponens: sed eas ad septem reuocans. Galenus vero aliam videtur speciem addidisse, nempe insipidum, quale est in albugine oui.

9

Communis tamen omnium interpretum consensus Aristotelicum numerum sequitur, cui assentiendum est. Quamuis parum momenti habeat, maiorem numerum ponere omnes distinguendo, vel minorem, quasdam sub aliis numerando, vel ad eas referendo ratione similitudinis.

Sed in modo ordinandi has species sub vna prima contrarietate duorum extremorum simplicium maximè distantium in tali genere dissentit planè Aristot. à Platone, & Galenus ab Aristotele. Nam Plato in Timæo, & Galen. loco citato, quos Conciliator sequitur differ. 145. primam contrarietatē, sub qua collocantur reliquæ species saporum, non constituunt ex dulci, & amaro; sed ex acerbo, & acuto. Aristoteles verò cap. præsenti, & lib. de sensu, & sensibili, cap. 5. primam contrarietatē saporū, sub quibus continentur reliquæ, quasi secundariæ, constituit ex dulci, & amaro. Sed grauissimi isti Philosophi contrarij in hac parte non sunt: sed diuerso modo locuti ex diuersa consideratione saporis. Nam Galenus tanquam peritissimus medicus naturam eius ex ordine ad temperamenta corporum diuersa, ex quibus oriuntur, species eius cōsiderauit, quæ absque dubio accidentalis ratio earum est: cùm contingat eandē speciem saporis in diuersis corporibus repertā, diuersa, atque omninò opposita temperamenta eorum sequi, vt amaritudo in apio reperta sequitur temperamentū eius, in quo prędominatur calor. In radice vero peponis sequitur temperamentum oppositum, in quo prædominatur frigus. Et præterea sapor, & odor sequūtur temperamen

10

peramenta primarum qualitatum opposita;nam odor sequitur temperamentū,in quo siccum comprehendit,vel superat humidum,sapor verò oppositū, in quo humidum comprehendit,vel superat siccū.Et tamen constat nō esse qualitates contrarias,licet sint diuersę:ergò ex ordine ad talia temperamenta,non potest tanquam ab essentiali, nec ideò tanquam ex infallibili regula sumi prima contrarietas saporum , nec ordinatio aliarum specierū sub ea.Propterea Arist.ex essentialibus saporis eam desumpsit, & ideò infallibilē regulā tradidit, quam absque dubio admitterēt Galenus,& alij.Essentialis verò ratio saporis,ex qua primam contrarietatē desumpsit Arist.est saporem esse qualitatem talis naturæ,vt possit immutare gustum;nam ex hac ratione constituitur in specie passibilis qualitatis , vt docet idem Arist.in eo prędicamento.Prima verò extremā immutatiua gustus sunt sapor dulcis , & amarus, quia ille modo perfectissimo eum immutat,iste verò pessimo, reliquæ verò species magis,& minus perfectè, aut modo magis,aut minus inepto, prout magis , & minus accedunt,vel recedunt ad illas,& hæc regula sumendi primam contrarietatem specierum saporis,& ordinandi omnes species sub ea,nunquā fallit,& propterea illam sequuntur omnes interpretes Aristot. præsertim D.Thom.de sensu,& sensibili, lect.11. Comment.cap.præsenti,ad text.105.& 5.collecten.cap.17.Garb.in Summ.tract.5.quæst.71.Conta.in lib.de elem. Iauel.2.lib.de anima, quæst.46. & ita sentiendum est , & hæc de duobus in titulo quæst. propositis. 11

Sed restat vltimum , ac magis difficile, quomodo sapor immutet gustum, videlicet se coniungendo eum eo , vel sensorio eius, secundum esse reale,& physicum,vel solùm secundum esse intentionale per species proprias,vel vtroque modo.

Et prima opinio asserit gustum immutari à sapore secundum esse reale,& naturale. Ita Valesi.2.lib.controuers.med.cap. penult. Probatur testimonio Aristot.cap.præsenti textu 101. & 102. vbi duo asserit , primum quod sensus gustus, cum sit quidam tactus , non habet medium externum , ex quo infero mouere sensum sine medio , & ideò per se immediatè attingendo organum,& potentiam, & non per speciem. 12

Ex quo idem colligitur , quia humiditas cùm sit qualitas tangibilis, sine medio mouet organum , & ideò secundum esse reale,& naturale,nō secundum esse intentionale,& consequenter sapor per illam mouens.Secundum nihil posse causare sensationem in gustu , nisi eum per humiditatem moueat. Quod sentit planè D.Thom.1. par. quæst.78. art.3. sic inquiens : *Ex parte autem organi est immutatio naturalis tactu & gustu,nam,&* 13

manus

manus tangens calida calefit, & lingua humectatur per humiditatem saporum. Probatur deinde ratione; quia vbi obiectum est per se præsens,& proportionatum potentiæ, per se illam mouet,& ideò specie intentionali non indiget, per quam præsens, & proportionatum fiat,ac moueat,sed ita se res habet in sapore respectu gustus; ergò non indigebit specie:sed per se immediatè mouebit sensum,& sentietur. Minorem sic probo; sapor tãgit per se,& sine medio organum, sicut tangit humiditas, per quam mouet ipsum; ergò per se ipsum fit ei præsens. Probatur consequentia, quia contactus fit per immediatam præsentiam vnius ad alterum, & ea se tangunt, vt docuit Aristotel. 5. lib. phys.quorum vltima sunt simul. Est etiam per se proportionatus gustui in esse gustabili: cùm sit per suam naturam realem actu gustabilis.

Secunda opinio tenet saporem mouere gustum,& sentiri ab eo,non per se ipsum immediatè,sed per speciem sui productam in organo,& potentia.Ita expressè D.Thom.1.p.quæst. 78. art. 3.in corpore,& ad 4. vbi organum gustus dupliciter immutari dicit dum sentit,immutatione naturali ab humiditate gustabilis,& immutatione spirituali,siue intentionali à sapore eius,& 14 cum D.Thom.sentiunt omnes ferè interpretes huius cap.præsertim recentiores, & videtur nobis expressa ab Aristotele, & longè probabilior.Aristoteles enim cap.12.huius lib.in principio sic loquitur de sensibus: *Oportet autem vniuersaliter de omni sensu accipere,quod sensus est id,quod est susceptiuum formarum sine materia, vt cera anuli sine ferro, & auri recipit signum*, quæ verba de speciebus intentionalibus intelligunt omnes interpretes, eaque ad particulares sensus, visus, odoratus, & gustus applicat (paucis interpositis) sic inquiens: *Similiter autem, & sensus vnius cuiusque ab habente odorem, aut saporem, aut sonum* 15 *patitur,&c.* Sentit igitur Aristoteles,gustum immutari à sapore per species intentionales, sicut visum,& auditum, & non secundum esse naturale.

Vt autem ratione probent hanc sententiam recentiores quidam,videntur supponere,quod sapor non possit esse præsens per se organo huius potentiæ,quia cum sit neruus quidam linguæ quadam spongiosa,ac nimis porosa carne contectus, habet potentia gustandi hanc carnem pro medio, non quidem externo, sed interno,nam solum negauit Aristoteles habere medium externum. Quo supposito ita arguunt: sapor non potest per se ipsum tangere organum huius potentiæ: ergò nec potentiam in organo existentem, nec etiam per alium saporem sibi similem in ea productum, quia sapor non est actiua qualitas, sicut

neque

neque odor, vt cap. præcedente probauimus: ergò nec potest ei coniungi per se, nec per sui similem in esse reali; quare necesse est, quod ei coniungatur, & præsens fiat per sui similitudinem 16 intentionalem productam in hac media carne, atque etiam in potentia ipsa. Hoc tamen argumentum vnum videbitur præsupponere incertum, & fortasse falsum, videlicet quod sapor solum possit tangere secundum esse reale carnem illam spongiosam, quæ est medium internum gustus, non tamen organum eiusdem potentiæ sub ea existens, videlicet neruum in quo residet potentia. Quod si esset certum, vel ab aduersarij concessum, probaret quidem efficaciter intentum. Verisimile tamen est alimentum, in quo defertur sapor, saltem secundum subtiliores partes per meatus, ac poros illius spongiosæ carnis pertransire vsque ad neruum, eumque tangere per se, & consequenter saporem in eo delatum, satisque erit, vt sapor in his partibus subtilibus delatus sentiatur, vt verum sit, quod sapor secundum esse naturale moueat gustum: Imò vt gustus suam habeat operationem sine speciebus intentionalibus, non est enim necessarium, vt sapor omnium partium alimenti degustetur, vt totum ipsum alimentum assumptum nutrire possit corpus, sed sufficit secundum aliquas partes degustari; quare non probabi- 17 tur per species intentionales mouere gustum.

Vt igitur efficaciter impugnetur, admittendum est aduersus nostram sententiam saporem secundum esse reale, non solum ad mediam illam carnem spongiosam tegentem organum peruenire, sed vsque ad organum. Quo admisso adhuc potest efficaciter probari, quod sapor non per se, sed per species intentionales moueat organum, atque potentiam, & sentiatur hoc modo.

Vt obiectum concurrat cum potentia ad operationem vitalem, debet esse ei intimè præsens secundum motum talis potentiæ, vt si sit intellectiua debet esse ei intimè præsens, non solùm in esse reali, sed in esse intelligibili, si verò sit sensitiua in esse sensibili, & si sit talis potentia sensitiua in esse obiectiuo 18 eius, vt sapor eius, debet esse intimè præsens potentiæ gustus in esse gustabili. Et ratio à priori huius intimæ præsentiæ necessario requisitæ est perfectio operationis vitalis procedentis à principio intrinseco, ex quà planè colligitur potentiam, & obiectum, ex quibus fit integrum principium vitalis operationis, prius debere effici vnum intrinsecum principium, quàm eliciant operationem, non possunt autem fieri vnum principium intrinsecum ante operationem per solum contactum, qui sufficeret, quidem ad rationem alterius operationis inferioris; &

non

non vitalis,vt ad calefaciendum,cuius ex eo solum vnum principium esse dicuntur, quia simul concurrunt ad agendum circa passum extrinsecum, non tamen sufficit, vt sint vnum principium vitalis operationis, quæ non est actio circa passum extrinsecum, sed interna, ac propria eiusdem potentiæ in se, & circa se (vt sic loquamur) in eaque permanens; ergò necessariò ad eam requiritur,vt fiant vnum per internam,seu intimam præsentiam obiecti ad potentiam, quæ intima præsentia non est excogitabilis, nisi obiectum ante operationem intra eandē potentiam sit secundum esse obiectiuum, sed constat non posso saporem esse intra potentiam gustus per se inhærens illi, nec per alterum saporem sui similem in ea productum, ergò solum per speciem intentionalem ei inhærentem. Quod sic declaro simul,& confirmo,nam duo solùm possunt sine specie intentionali per se intelligi, quia per se sunt intra ipsam potentiam secundum esse intelligibile. Primum est diuina essentia non solum respectu diuini intellectus, sed etiam respectu intellectus Deum clarè videntis,quia cùm sit infinita,atque immensa, per se est intimè præsens cuicunque creaturæ, & per se potest fieri præsens in esse intelligibili cuicunque intellectui creato, cum per se sit intra ipsum, & quia hanc intimam præsentiam in esse intelligibili potest habere per suam infinitatem,& immensitatem,per quam est intra intellectum, & potest ei vniri in ordine ad visionem sui, repugnat quod eam habeat per aliquam creaturam, & hæc est præcipua ratio, ob quam repugnat dari speciem impressam diuinæ essentiæ, per quam videatur à beatis. Postremum est,Angelus ad se intelligendum, quia ratione identitatis dicitur esse intra proprium intellectum,quem intra se habet tanquam virtutem intelligendi, & ideò non indiget specie,vt se intelligat, sed per se vnitur cum suo intellectu, & per se efficit cū eo vnum principium intrinsecum intellectionis.Cætera verò omnia specie indigent,vt intelligantur, etiam si simul sint cum re intelligente per præsentiam, vel se penetrent cum ea.Et hinc est, quod licet duo Angeli sint in eodem loco,vel vnus sit intra alterum per illapsum,(eo modo,quo excogitetur possibile per diuinam potentiam)neuter potest alterum intelligere sine specie, quia nulla harum est intima præsentia in esse intelligibili, qualis requiritur ad constituendum vnum principium intrinsecum vitalis operationis, sed realis tātum extrinseca(& vt ita loquamur) quasi materialis in ordine ad intellectionem: intima enim præsentia in esse intelligibili quasi intentionalis est,quam non habet per se res vna respectu alterius nisi sit infinita,atque immēsa:nam infinitudo, & immen

immensitas omnem modum præsentiæ possibilem includunt. Creatura verò limitatum esse habēs solum potest habere respectu alterius extrinsecam,& quasi materialem præsentiam, at respectu sui etiam intentionalem, non ratione immensitatis, sed ratione identitatis, quia nullus potest excogitari modus præsentiæ quo res non dicatur esse sibimet præsens juxta modū essendi quem habet ex propria perfectione essentiali. Ex quibus efficaciter colligitur saporem non esse intimè præsentē per se potentiæ gustus in esse gustabili, vt requiritur ad constituendū cum ea vnum principium sensationis, sui, quantūcunque tangat per se organum, imò etiam si alimentū se penetraret cum eo,& idem sapor cum potentia, quia per contactum, vel penetrationem non dicitur esse intra potentiā, sed solùm esse simul loco cum ea; adhuc ergò remanet extra illam secundum proprium esse gustabilis,& propterea specie indiget, per quam constituatur sub tali esse intentionali, & ita vniatur ei constituens cum ea vnum principium intrinsecum sensationis. 21

Et ex eadem doctrina intelligitur nihil probare testimonio Aristotelis,& D.Thom. aduersus nostram sententiam, quia licet alimentum tangat organum, & humiditate eum afficiat, hoc non est eum afficere vt gustabile, sed solùm vt tangibile, quia non afficit illud per saporem in eo productum, sed per humiditatem nō pertinentem per se ad gustum, sed ad tactum: quare nec potest gustum secundum propriam rationem gustus mouere, vel afficere, nisi per speciem intentionalem, vt probauimus. 22

Ad argument. verò neganda est minor, quod sapor sit intimè præsens gustui per seipsum; quia non est per se intra ipsum vt probauimus. Vnde quamuis concedatur præsens loco, imò quamuis concederetur penetratus cum organo,& potentia, extrinseca prorsus est, veraque præsentia,& quasi materialis, non intima, nec secundum esse gustabilis: quare non sufficit vt ita vniatur potentiæ constituens cum ea vnum principium intrinsecum sensationis, quam proinde vnionem non potest habere secundum esse naturale, sed solùm per speciem intentionalem sui productam in eadem potentia.

QVÆSTIO II.

Quod sit organum, ac medium gustus.

DVo petit titulus quæstionis, videlicet quænam sit illa pars corporis, in qua residet potentia gustandi: hæc enim 23

enim vocatur eius organum, atque etiam quodnam sit medium per quod sapor, vel species eius ad eandem potentiam peruenit. Vt autem vtrumque explicemus, adnotare oportet à cerebro vsque ad linguam deriuari duos neruos, qui per mediam linguam pergentes minores alios, aut quasi ramusculos ad vtramque partem linguæ, imò ad palatum vsque spargunt; hos neruos tegit caro quędam rara, spongio, atque porosa meatibus plena, vt per eam possint sapores, vel earum species facilè ad neruos peruenire. Per hos igitur neruos, ac ramusculos eorum tanquam per organum extensam esse potentiam gustandi docet Aristotel. 1.lib.de historia animal.cap.11.& 2.lib.de partibus animal.capit.12.qui consentiunt omnes tam philosophi,

24 quàm Medici, Galen.libro de vsu partium capit.2. Vesali. lib.2. de fabrica capit. 19. Auicenna lib.12. de animalibus capit. 12. Vales.2.lib.controuers.medic.capit.24.Plinius libr.11. naturalis historiæ capit.35.Lactan.lib.de opificio Dei cap. 10. Comment.1.collectan.capit.3. Albert. Magn. in 2.parte Summæ de homine.quæst.2.de gustu citans Gregor.Nyssen.Toletus, Conimb. & cæteri omnes interpretes huius capitis, & ex sanctis Patribus D.August.lib.2.de verbis Domini.D.Damasc.2.libr.de fide cap.18.D.Nemes.in libr.de natura hominis cap.9.qui eandem potentiam ad palatum quoque extendunt,& meritò, nam & ramusculi neruorum ad ipsum quoque aliqua ex parte extenduntur. Vnde cæteri omnes in hoc etiam consentiunt. Imò Aristoteles ipse 4.lib. de partibus animalium cap. 11.etiam ad gulam eam extendit hisce verbis. *Esculentorum enim voluptas in descendendo contingit. Dum enim deglutimus pinguia sentimus & salsa & dulcia, & reliqua generis eiusdem & omnium ferè condimentorum esculentorumque in deuorando gulæ tactione suauitas existit & gratia.* Sed in quanam parte linguæ præcipuè vigeat sensus iste?

25 Respondeo cum Aristotele, 1.lib. de historia animal.cap.11. & omnibus ferè interpretibus huius loci, *hunc sensum magis vigere in cuspide linguæ, & ita tenendum est*, quia experientia, & ratione comprobari potest: experientia quidem; nam lapsos cibos ad linguæ radicem ob cuspidem eius retrahimus vt perfectius saporem eorum percipiamus. Ratione verò quia ea pars linguæ mollior est, & nerui quoque (licet minores) absque dubio molliores, ac propterea ad percipiendos sapores magis idonei.

26 Vnum tantùm adnotare oportet, quod Aristotel.in libr. de sensu.& sensib.cap.2.& 2.lib.de partibus animal.cap. 10. posuit organo omnium sensuum, & præcipuè gustus, & tactus in corde sed

de, sed in eo apud ipsum intelligi debet tanquam in principio, ac radice, non tanquam in proprio, proximóque subiecto, quod organum vocamus, & ideò organa singulorum his quinque atque etiam aliis locis citatis distinxit, & in diuersis partibus corporis collocauit.

Et ex his constat, quodnam sit medium gustus, nam medio quidem externo caret, quod in tribus prioribus sensibus est aër, & aqua, & hoc solum asseruit Aristoteles, quo non obscurè significauit habere medium internum: nam si hoc etiam careret, absolutè proferret non habere medium, habet igitur internum, nempe spōgiosam illam, atque porosam carnem, qua tegitur, & per quam sapores, vel eorum species ad eum perueniunt, & ita sentiunt omnes citati autores.

QVÆSTIO III.

An sensus gustus distinguatur à sensu tactus.

PRima opinio negat gustum distingui à sensu tactus. Ita Venetus cap. præsenti, & videtur cum eo sentire Ægidius in expositione textus 103. eiusdem capitis. Ponit itaque hæc sententia sensum tactus esse dispersum per totum corpus, sed in lingua habere specialem quendam actum circa cibos, gustando sapores eorum, qui actus non est aliud, quàm tali modo eos tangere, vt per talem contactum percipiatur sapor eorum. Hunc verò actum specialem habet in parte illa corporis determinata, & non in reliquis propter speciales dispositiones in ea sola existentes; & non in aliis. Et huius exemplum habetur in anima, quæ licet sit vna specie, & numero in toto corpore, habet tamen diuersas potentias, & operationes in quibusdam, & non in aliis vt in oculis potentiam visiuam & actum videndi. Ita ergò idem sensus tactus secundum speciem, & numerum reperitur in toto corpore, & partibus eius, sed non eodem modo, nec ita perfectè operatur in omnibus, sed iuxta dispositiones earum, quare in lingua perfectiores habente dispositiones, perfectiorem habet actum, quo tangendo cibum simul percipit saporem eius, & ex hoc actu perfectissimo sensus tactus denominatur gustus. Itaque quo ad essentialia negat hæc sententia distingui gustum à tactu, sed solum ponit diuersum ab eo per quandam connotationem talium dispositionum in organo, & talis perfectionis accidentalis in operatione. Fundatur verò in quibusdam testimoniis Aristotelis: nam duo protulit de sensu gustus cap. præsenti, nempe, quod sit tactus

27

28

quidam, loquitur autem formaliter, & non materialiter tantum, quia distinctio, aut identitas formalis potentiarum ex obiecto sumitur ab eodem Aristotele: sed in obiecto conuenire docet: cum affirmet non posse gustum percipere vllum saporem, nisi percepta humiditate, de qua constat esse qualitatem tangibilem, ergo sentit habere idem obiectum, quod expresse protulit dicens: *Gustabile esse quoddam tangibile*, & ideo esse eandem potentiam essentialem; quare formalis est prædicta locutio eius. Videlicet, *Gustus est quidam tactus.*

29 Secunda opinio communis & vera est omnium interpretum Aristotelis, qui cum eo tenent *gustum, & tactum esse duos sensus speci distinctos, non minus quàm tres alios, quamuis in quibusdam assimilentur.* Et de Aristotele certissimum est cap. sequenti, & 3. lib. de Anima cap. 1. Et 3. libr. de histor. animal. cap. 8. quibus locis expressis, ac propriis nominibus enumerat hos duos sensus tanquam distinctos sicut cœteros tres, asserens quinque enumerari externos sensus, interpretes verò omnes cap. præsenti, & sequenti expresse id sentiunt, ita vt nemo vnquam de hoc dubitauerit; quamquam similitudines oppositæ pro alia sententia aliqualem apparentiam identitatis indicent. Et primam rationem pro hac sententia, contra illam desumo ex his verbis Aristotelis cap. sequenti textu 112. *Omnia enim*

30 *tangibilia sentit secundum eandem partem, & saporem, si igitur, & alia caro sentiret saporem, videretur vnus, & idem sensus, gustus, & tactus, nunc autem duo propter quod non conuertitur.* Quibus asserit organa horum sensuum ita se habere, vt lingua sit adæquatum gustus, quia in illa & nulla alia parte corporis residet, sed inadæquatum tactus, quia non solum in lingua reperitur, sed in cæteris partibus corporis: ex quo ita arguo. Potentiæ sensitiuæ specie distinctæ postulant distincta organa prout congruunt modis earum operandi distinctis, sed gustus, & tactus, habent distincta organa, cum organum tactus sit in toto corpore, & singulis partibus eius, gustus verò in sola lingua: ergo sunt distinctæ potentiæ. Nec soluitur arg. dum dicitur idem esse organum tactus per totum corpus dispersum habens tamen in diuersis partibus dispositiones diuersas, quia perfectius exercet propriam operationem per vnam partem, quàm per alteram, & ideò perfectiores in ea parte dispositiones po-

31 stulat, vt linguam per quam sic quædam tangit, vt non solum humiditatem eorum, sed saporem etiam percipiat, ex quo non debet lingua censeri organum distinctum à cęteris partibus, nec distinctæ potentiæ, sed solum distincta pars, atque perfectior

totius

totius adæquati organi, in quo residet tactus. Nam adhuc lingua potest habere suam operationem tactus sine operatione gustus, vt si quispiam aquam purè elementarem bibat nullum saporem habentem, sentiet per tactum humiditatem, & frigiditatem eius, nullam habens sensationem saporis, nec gustus: ergò adhuc in parte illa, in qua concurrunt sensatio tangendi, & gustandi, sunt separabiles, atque distinctæ: ergò potentiæ istæ distinctæ sunt, siquidem vna operatur non operante alia. Secundo, quia diuersa obiecta habentia diuersum modum immutandi distinguunt diuersas potentias (vt superius ostendimus) & 32 ideò potentiæ distinguuntur per obiecta diuerso modo immutantia, sed euidens est diuerso modo immutare saporem à primis qualitatibus tangibilibus, quæ sunt obiecta tactus: ergò distinguit potentiam gustandi à potentia tangendi. Probatur minor, quia sapor immutat potentiam gustus secundum distinctam proportionem, ac immutant qualitates tangibiles, de quibus euidens est immutare linguam, in qua est gustus, nullam efficientes sensationem gustus, & efficientes sensationem tactus: ergò distingunt tactum à gustu.

Pro solutione argum, distingui debet triplex acceptio tactus, 33 communissima quidem, prout tantum dicit simultatem corporum per extrema indiuisibilia, quo pacto definitur ab Aristotele 5. lib. physicorum asserente corpora illa tangere, quorum vltima sunt simul. Secunda est mágis propria pro contactu potentiæ vitalis necessariò ad percipiendum obiectum proprium, in qua quidem conu[illegible]it gustus cum tactu. Tertia strictissima est pro contactu potentiæ vitalis solas qualitates tangibiles, vt tales percipientis, & hæc est sensus tactus distinctus à gustu. Et iuxta easdem acceptiones sumi potest tangibile, vt consideranti patet.

Qua distinctione præsupposita ad formam argumenti negandum est antecedens, quod gustus, & tactus conueniant in organo, & obiecto, sed in vtroque planè distingui efficaciter probatum est. Quod verò neuter indigeat medio externo, nihil refert ad identitatem eorum; sicut nec refert, quod tres alij 34 sensus indigeant eodem medio externo, vt non censeantur distincti. Quod verò asseruit Arist. gustum esse quendam tactum, & gustabile quoddam tangibile iuxta secundam acceptionem tactus, & tangibilis intelligitur. Et cum quæritur, an sint propositiones per se, vel solum per accidens, sicut hæc, *album est dulce*. Respondeo esse per se, quia saltem necessitate, ac perseitate naturali præsupponit gustus tactũ, & gustabile tãgibile, quod non habent album, & dulce. Sed ex hoc non probatur, quod

quidam, loquitur autem formaliter, & non materialiter tantum, quia distinctio, aut identitas formalis potentiarum ex obiecto sumitur ab eodem Aristotele: sed in obiecto conuenire docet: cum affirmet non posse gustum percipere vllum saporem, nisi percepta humiditate, de qua constat esse qualitatem tangibilem, ergo sentit habere idem obiectum, quod expresse protulit dicens; *Gustabile esse quoddam tangibile*, & ideo esse eandem potentiam essentialem; quare formalis est prædicta locutio eius. Videlicet, *Gustus est quidam tactus.*

29 Secunda opinio communis & vera est omnium interpretum Aristotelis, qui cum eo tenent *gustum, & tactum esse duos sensus specie distinctos, non minus quàm tres alios, quamuis in quibusdam assimilentur.* Et de Aristotele certissimum est cap. sequenti, & 3. lib. de Anima cap. 1. Et 3. libr. de histor. animal. cap. 8. quibus locis expressis, ac propriis nominibus enumerat hos duos sensus tanquam distinctos sicut cæteros tres, asserens quinque enumerari externos sensus, interpretes verò omnes cap. præsenti, & sequenti expressè id sentiunt, ita vt nemo vnquam de hoc dubitauerit; quamquam similitudines oppositæ pro alia sententia aliqualem apparentiam identitatis indicent. Et primam rationem pro hac sententia, contra illam desumo ex his verbis Aristotelis cap. sequenti textu 112. *Omnia enim*

30 *tangibilia sentit secundum eandem partem, & saporem, si igitur, & alia caro sentiret saporem, videretur vnus, & idem sensus, gustus, & tactus, nunc autem duo propter quod non conuertitur.* Quibus asserit organa horum sensuum ita se habere, vt lingua sit adæquatum gustus, quia in illa & nulla alia parte corporis residet, sed inadæquatum tactus, quia non solum in lingua reperitur, sed in cæteris partibus corporis: ex quo ita arguo. Potentiæ sensitiuæ specie distinctæ postulant distincta organa prout congruunt modis earum operandi distinctis, sed gustus, & tactus, habent distincta organa, cum organum tactus sit in toto corpore, & singulis partibus eius, gustus verò in sola lingua: ergò sunt distinctæ potentiæ. Nec soluitur arg. dum dicitur idem esse organum tactus per totum corpus dispersum habens tamen in diuersis partibus dispositiones diuersas, quia perfectius exercet propriam operationem per vnam partem, quàm per alteram, & ideò perfectiores in ea parte dispositiones po-

31 stulat, vt linguam per quam sic quædam tangit, vt non solum humiditatem eorum, sed saporem etiam percipiat, ex quo non debet lingua censeri organum distinctum à cæteris partibus, nec distinctæ potentiæ, sed solum distincta pars, atque perfectior

totius

totius adæquati organi, in quo residet tactus. Nam adhuc lingua potest habere suam operationem tactus sine operatione gustus, vt si quispiam aquam purè elementarem bibat nullum saporem habentem, sentiet per tactum humiditatem, & frigiditatem eius, nullam habens sensationem saporis, nec gustus: ergò adhuc in parte illa, in qua concurrunt sensatio tangendi, & gustandi, sunt separabiles, atque distinctæ: ergò potentiæ istæ distinctæ sunt, siquidem vna operatur non operante alia. Secundo, quia diuersa obiecta habentia diuersum modum immutandi distinguunt diuersas potentias (vt superius ostendimus) & ideò potentiæ distinguuntur per obiecta diuerso modo immutantia, sed euidens est diuerso modo immutare saporem à primis qualitatibus tangibilibus, quæ sunt obiecta tactus: ergò distinguit potentiam gustandi à potentia tangendi. Probatur minor, quia sapor immutat potentiam gustus secundum distinctam proportionem, ac immutant qualitates tangibiles, de quibus euidens est immutare linguam, in qua est gustus, nullam efficientes sensationem gustus, & efficientes sensationem tactus: ergò distingunt tactum à gustu. 32

33 Pro solutione argum, distingui debet triplex acceptio tactus, communissima quidem, prout tantum dicit simultatem corporum per extrema indiuisibilia, quo pacto definitur ab Aristotele 5. lib. physicorum asserente corpora illa tangere, quorum vltima sunt simul. Secunda est mágis propria pro contactu potentiæ vitalis necessariò ad percipiendum obiectum proprium, in qua quidem conu_it gustus cum tactu. Tertia strictissima est pro contactu potentiæ vitalis solas qualitates tangibiles, vt tales percipientis, & hæc est sensus tactus distinctus à gustu. Et iuxta easdem aecceptiones sumi potest tangibile, vt consideranti patet.

34 Qua distinctione præsupposita ad formam argumenti negandum est antecedens, quod gustus, & tactus conueniant in organo, & obiecto, sed in vtroque planè distingui efficaciter probatum est. Quod verò neuter indigeat medio externo, nihil refert ad identitatem eorum; sicut nec refert, quod tres alij sensus indigeant eodem medio externo, vt non censeantur distincti. Quod verò asseruit Arist. gustum esse quendam tactum, & gustabile quoddam tangibile iuxta secundam acceptionem tactus, & tangibilis intelligitur. Et cum quæritur, an sint propositiones per se, vel solum per accidens, sicut hæc, *album est dulce*. Respondeo esse per se, quia saltem necessitate, ac perseirate naturali præsupponit gustus tactũ, & gustabile tãgibile, quod non habent album, & dulce. Sed ex hoc non probatur, quod

tactus in tertia acceptione, ac proprijssima pro sensu solum percipiente qualitates tangibiles prædicetur de gustu, sed talis prædicatio sic enunciata, *sensus gustus est sensus tactus* falsa est, ac disputata, sicut hæc *sensus visus est sensus tactus.*

CAPVT XI.

De tactu, tangibilibus, ac medio.

TEXTVS ARISTOT.

De tangibili autem, & tactu eadem ratio, &c.

Breuis expositio textus.

35 VLtimo loco sensum tactus proponit Aristoteles explicandum, quia materialior est cæteris, & ideò imperfectior. Eius verò doctrinam quasi promiscuam, & minus ordinatam tradit, & propterea vt melius intelligi possit, eam ordine tantisper inuerso explicabimus. Totum igitur caput quatuor continet dubia, & eorum solutiones; & ideo in quatuor partes possumus illud diuidere ita vt in singulis singula proponat, & soluat dubia.

Primum dubium proponit circa vnitatem, vel pluralitatem tactus, videlicet, an sit vnus, vel plures sensus, & primo contendit probare, quod non sit vnus, sed multiplex tactus, hoc argum. vnus sensus vnius est contrarietatis, vt vnus visus albi, & nigri, sed tactus versatur circa plures contrarietates; nempe calidi, & frigidi, humidi & sicci: ergò multiplex erit. Et si respondeatur, ait, quemuis alium sensum circa plures contrarietates versari, nec tamen ideò esse plures. Respondet versari quidem circa plures, sed omnes conuenire sub vna ratione communi, à qua vnitatem capit sensus; talis verò ratio communis non datur in
36 tactu, sub qua conueniant omnes contrarietates, circa quas versatur, & ideò non posse habere vnitatem. Sed decepri putamus vnum esse: cum multiplex sit, & causam deceptionis esse affirmat medium, quod nobis est naturaliter coniunctum, nempe caro, quæ cùm eadem sit in omnibus partibus, per quas tangimus, videtur nobis eundem esse tactum in omnibus: sed hoc non obstante distinctus est, quia etiam si connaturalis, nobísque coniunctus foret aër, sicut modo est caro, distincti forent visus, auditus, & olfactus, per eum tanquam per idem medium operantes, & solum ex nostra deceptione prouenirer persuasio, quod essent vnus: ergò etiam si eadem sit caro nobis
comm-

connaturalis, distincti sunt tactus in nobis, licet decepti iudicemus esse eundem. Quòd probat etiam exemplo gustus, qui 37 simul reperitur in eadem lingua cum tactu, sed quia tactus extenditur ad cæteras partes corporis, distinctus iudicatur sensus ab eo, sed si gustus etiam ad omnes extenderetur, decepti putaremus eundem esse sensum gustum, & tactum; cùm tamen adhuc eos distingueret diuersitas obiectorum, nempe gustabilis, & tangibilis: sufficit ergò diuersitas obiectiua, quam faciunt diuersæ contrarietates qualitatum tangibilium, vt distincti sint sensus tactus, quamuis in toto ipso corpore reperiatur vterque.

In secunda proponit aliud dubium, an sit aliquod medium 38 externum in tactu, sicut in visu, & auditu, vel internum tantùm: & probat dari præsupponens tria. Primum, quod omne corpus habet profunditatem. Secundum quod duo corpora non se rangunt, si aliquod tertium sit inter ea medium, vt si inter manum, & lapidem sit medius aër. Tertium omne humidum, vel humectatum esse corpus. Quibus suppositis sic arguit; si vnum corpus tangatur ab alio in aqua, humectatur ab illa: ergò mediat inter corpus. Quare licet se tangere videantur, non se tangunt. Et multò minus si tangant se in aëre; nam semper erit medius aër, licet ob subtilitatem non percipiatur: & dubium hoc insolutum videtur relinquere.

Tertium dubium est, an sensationes omnium quinque sensuum similes sint in eo, quod per medium externum fiant omnes. Cui respondet omnes quidem per medium externum fieri, quamuis diuersa ratione, discrimen ait in duobus esse positum: in priori quidem, quia tres priores sensus, nempe visus, auditus, & olfactus percipiunt obiectum per medium externum maximum. Gustus verò, & tactus per medium externum breue; & propterea decipimur existimantes non habere medium externum illud non percipientes: cùm tamen in cæteris ob magnitudinem percipiatur. Secundum discrimen est, quod obiecta trium priorum sensuum, prius immutant medium, quàm potentiam: quare medium prius patitur ab obiecto, quàm agat in potentiam: in tactu verò simul patitur potentia ab obiecto, & medio, & huius exemplum assignat in eo, qui habet clypeum capiti superpositum, & percutitur ab alio: tunc enim non prius patitur medium, quàm potentia: sed simul patitur potentia ab vtroque, nempe ab obiecto, & medio, videlicet à manu, & clypeo. 39

Vltimum dubium secundo loco propositum ab Aristotele, sed in vltima parte capitis solutum, est, an caro ista exterior sit organum, seu sensorium tactus, vel aliquid sub ea la- 40

tens,vt neruus,vel quid simile. Cui respondet carnem non esse sensorium: sed medium,sicut aër, vel aqua est medium visus, vel auditus, licet non sit externum discontinuatum ab organo,sicut aër à visu,quod probat hoc argumento: Sensibile positum supra sensorium non sentitur; vt in visu: si color supra oculum ponatur,non videbitur: sed tangibili posito supra carnem sentitur;ergò caro non est sensorium tactus. Minor probatur experientia aëris, & aquæ: nam statim ac approximata sunt carni, sentiuntur, quare aliquid sub carne latens, sensorium est, caro vero, non nisi medium.

41 Obiectum vero huius sensus sunt quatuor primæ qualitates elementorum,vt calor,frigus, humor,& siccitas; istæ enim dicuntur qualitates tangibiles, & quædam aliæ, quæ sequuntur permixtionem earum,vt durum,molle,asperum,lene,&c. Sensorium verò, seu organum eius erit pars illa corporis, quæ est in potentia ad has qualitates percipiendas, in potentia ait esse debere, & non in actu; quia sensorium quantum fieri potest, debet esse denudatum à qualitatibus obiecti; ita vt eis non sit actuatum, quia si actu eas habeat, non poterit eas percipere: cum intus existens prohibeat extraneum. Ex quibus colligit, quod cùm sensorium tactus non possit omninò denudari à qualitatibus tangibilibus quæ sunt obiecta eius, quia (cum mixtum sit) eis constare debet, prouida natura, sic res disposuit,vt eis constaret ad temperiem reductis, vt licet non possit eas recipere,vel sentire in gradu remissiori, in quo illas habet,

42 sentiat saltem gradus intentiores earum. Gratia exempli, si sensorium tactus habet calorem vt duo, non poterit sentire obiectum calidum tantùm vt duo, benè tamen quodcumque aliud intensius;cuius non percipiet totam latitudinem caloris, quam habet: sed eum,vel eos gradus dumtaxat,in quo excedit calorem sensorij,nempe totam intensionem vltra duos gradus. Docet tandem ad obiectum tactus, non solùm pertinere tangibile: sed etiam intangibile: sed illud per actum positiuum percipi sensu, hoc verò solum per negationem: sed intangibile ait dupliciter dici,vel quia vehementes, ac nociuas tactui qualitates habet, aut quia habet adeò remissas, vt percipi à sensu non possit.

TRACTATVS DE SENSV TACTVS, VNITATE EIVS, SENſorio, medio, ac modo, quo immutatur ab obiecto.

QVÆSTIO I.

Quodnam ſit organum tactus.

CIRCA organum huius ſenſus illud neceſſariò præmittendum cenſui, quod Ariſtoteles diuerſis ſuæ doctrinæ locis contraria omninò docere videtur. Nam in lib.de ſenſu,& ſenſib.cap.2. in lib.de iuuen.& ſenectute,cap. etiam 2.& 2.lib. de partibus anim. cap.10. organum guſtus,& tactus in corde collocat. Primo autem lib.de anima,textu 79. negat expreſsè vllum ſenſum eſſe in oſſibus, & neruis, cæteriſque partibus corporis nimis terreſtribus. Et 1.lib. de hiſtoria animal.cap.4.& lib.2. de partibus animal. cap.1.& 5. expreſsè docet non ſolum neruos,aliáſque internas partes corporis eſſe ſenſorium tactus:ſed etiam carnem. At cap.præſenti ſub carne latere organum tactus docet, carnem verò medium quidem eſſe internum, non ſenſorium, ſicut reſpectu ſenſus guſtandi. Ex quibus occaſionem ſumpſerunt interpretes eius diuerſo modo opinandi, qui iuxta hos tres modos loquendi in tres claſſes diuiſi ſunt.

Ad primam pertinent Themiſtius in ſua paraphraſi, cap.39. & 40.& Simplicius 2. lib.de anima ad textum 116.qui propter priora teſtimonia affirmant tactum ſedem habere in corde tanquam in proprio ſubiecto,& organo.

Alij verò in neruis,qui carne obteguntur, carnem vero eſſe medium tactus internum, vt Ariſtoteles, cap. præſenti ſentire videtur; & ita ſentiunt Com.2.lib.de anima,comm.16. Galen. 1.lib.de vſu partium,cap.16.& 18.lib.5.cap.9.& lib.12. cap.2. atque etiam lib.2 de temper. Fernel.in lib. de facultate animæ, cap.6.Veſal.lib.6.cap.17. Albert.Magn.2.lib. de anima tract.3. cap.31.& 34. Concil. diff. 42. atque etiam Ægidius cap. præſenti ad textum 108. dub.2. Iandu. quæſt. 29. Scotus quæſt.29. idem videtur ſentire D.Thom.lect.22. huius lib. Probatur duplici argum.eiuſdem Ariſtot.cap.præſenti.Primo,quia ſenſibili poſito ſuprà organum non fit ſenſatio, vt patet in cæteris ſen-

sibus: sed posito tangibili quocumque supra carnem statim illud sentimus; ergò caro non est organum tactus: sed medium, per quod nerui, & cæteræ partes sub carne latentes sentiunt. Secundo, quia si caro esset sensorium, maximè, quia statim approximato ad illam sensibili, sequitur sensatio: sed hæc ratio id non probat; ergo non est ponenda caro pro organo. Minorem sic probat, si digito superponamus subtilissimam quandam pelliculam, & ei admoueamus tangibile aliquod, non minus sequetur statim sensatio eius; quam si proximè circa carnem poneretur, & tamen ex hoc non sequitur, quod pellicula illa sit sensorium; sed medium duntaxat internum: ergò nec probatur, quod caro sit sensorium: sed medium internum.

Tertia opinio opposita est: nam tenet *non solum neruos, & alias partes internas carne obtectas esse organum tactus: sed carnem* 4 *ipsam, imò & pelliculã eius, quæ statim sentit sensibile sibi approximatum.* Ita Comment. in lib. de sensu, & sensib. cap. 2. & lib. 2. Collectaneorum, cap. 8. & 13. quibus locis præcedentem sententiam, quam alio loco tenuerat retractauit. Alexand. 2. lib. de anima, cap. de contactu. Philop. ibidem ad textum 116. Auicenna 6. natural. par. 2. cap. 3. Fernel. lib. 5. physiolo. cap. 3. Simon Portius lib. de dolore, cap. 10. Toletus, quæst. 3. huius lib. Conimbr. quæst. 1. huius cap. art. 1. & omnes recentiores interpretes. Ita vt iam sit ferè communis in schola, quam D. Thom. 5 tenet expresè opusc. 43. cap. 3. vbi carnem affirmat simul esse organum, & medium diuersa ratione. Hæc igitur tertia opinio videtur nobis probabilior; in hoc tamen sensu accepta, quod sensorium tactus sic est caro, vt etiam nerui, & reliquæ partes internæ.

Probatur primò, experientia, de neruis quidem quia in eis sentitur dolor ex intemperie primarum qualitatum, excisione, aut diuisione, sentiunt quoque dolorem, si pungantur: sed dolor non potest dari sine sensatione tactus, alioqui daretur in ligno, vel lapide; ergò sensatio tactus exercetur per neruos tanquam per organum, vel instrumentum tactionis. Quod verò à quibusdam excogitatur neruos sentire dolorem solùm per coniunctionem cum carne, friuolum est, cùm non sit minus euidens, quòd etiam si carne omninò nudentur, sentient 6 dolorem. Euidens quoque experientia docet, plus doloris sentiri in carne neruosa, hoc est, neruis inserta, vel coniuncta, quàm in quauis alia, vt experimur, atque fatemur omnes: sed hoc non esset possibile, nisi nerui essent per se doloris capaces; ergò non potest hoc eis denegari. De carne verò probatur quoque euidenti experientia: nam si approximentur ei calida,

vel

vel frigida, sentit ipsa, imò, & cutis, quæ est quasi principium eius, atque etiam si pungatur, vel diuidatur, sentit dolorem, aut etiam voluptatem, si ei applicentur tangibilia sibi ex proprio temperamento conuenientia; ergò residet in ea sensus tactus. Nec sentit caro ratione neruorum, quibus coniungitur (vt quidam sine fundamento asserunt) sed ratione sui, quia in multis partibus corporis datur caro distans à neruis, cùm sit diuisibilis; & si ibidem pungatur, vel diuidatur sentietur dolor. Et tandem aliæ sunt partes corporis, de quibus ex visu anatomicæ artis duo constant euidenter. Primum quod neruis careant, vt pulmo, & cor. Secundum, quòd dolorem sentiant si pungantur, aut diuidantur; ergo falsum est, quod solum per neruos, vel coniunctionem cum eis fiat in carne sensatio tactus. 7

Ad primum argumentum neganda est illa propositio vniuersalis, quod sensibili posito supra sensorium non fiat sensatio: nam licet in visu sit vera propter maximam perfectionem eius, & fortè etiam in auditu, in cæteris verò præsertim in tactu vera esse non potest, quia natura eius postulat, vt obiectum per se contingat organum, idem enim significat vocabulum tactus, quod contactus: constat verò illa se tangere apud Arist. 5. lib. physic. quorum vltima sunt simul. 8

Ad secundum distinguenda est vniuersalis illa propositio, videlicet si caro esset sensorium, maximè quia applicato ad eam sensibili, statim sensatio sequitur, non enim propterea organum est caro, quia statim sequatur sensatio: sed quia statim in ea fit, vt probatum est. Applicato verò tangibili ad pelliculam carni superpositam fit quidem statim sensatio, non tamen in ea, sicut fit in cute, & carne: sed in his eadem pellicula media: sed adhuc non necessariò requisita tanquam medium: sed per accidens omninò, quia eodem modo, imò longè melius fiet sensatio in cute, & carne sine illa. 9

Ad Aristotelem verò dicendum sentio, in prioribus testimoniis, in quibus tactum posuit in carne expressius fuisse loquutum, & per modum definientis, vel determinantis; capite verò præsenti per modum dubitantis; ideò in vtramque partem proposuit argumenta, nec videtur vnam potius, quàm alteram partem determinare; quare priori, & absolutæ determinationi standum est: dum verò in corde esse affirmat gustum, & tactum, & aliquando vniuersaliter omnes sensus, non de organo eorum formali, & proximo, in quo resident, & per quod proximè operantur intelligit: sed sensus eius est, quod primam sedem, & quasi radicem habeant, ab eóque originem ducant, 10

quemadmodum alij sentiũt à cerebro originem ducere, quamuis respectu solius sensus tactus pars etiam sit formalis organi eius, sicut reliquæ partes corporis, per quas sensus iste dispersus est; quare nec testimonia illa vllo modo contraria sunt aliis, in quibus organum gustus, & tactus ponit Aristoteles ipse in carne, vel in neruis.

11 Sed circa neruos (quibus in 1. lib. de anima, text. 79. videtur omnem vim sentiendi denegare propter speciale temperamentum eorum, in quo prædominatur terra, & propterea terrestres nimis ac inepti videntur ad sensatiõnum opera,) duo sunt consideranda. Primum non esse ita terrestres, & siccos ac ossa, nec etiam ita duros, vt experientia est satis manifestum: sed temperamentum magis humidum participare, quamuis sicco prædominante. Prætereà satis probabile esse carne nutriri, cui non solum magis sunt coniuncti, quàm ossa: sed quasi ei permixti in multis partibus corporis, nec videntur habere sicut ossa proprium alimentum per determinatas vias eis subministratum. Aliud etiam considerari debet circa illos, quod benè Tolet. adnotauit; videlicet quod etsi ex temperamento innato, aut sibi proprio terrestres sint, & ideò sicciores, ac frigidiores: sed ex temperamento influxo, hoc est, ex participatione spirituum, & carnis calefiunt, & humectantur; & ideò aptiores fiunt ad sensationes, possũntque organum tactus fieri, licet non possint id habere ossa. Vnde non negauit neruis omninò sensum Aristot. loco citato: sed solum sensum perfectum, ídque considerato tantum temperamento eorum naturali; perficiuntur verò per temperamentum influxum. Et vtriusque rationem cap. præsenti non obscurè significauit esse organum tactus, & euidenti experientia probatum est eos sentire.

12 Ossa vero strictiora, ac frigidiora sunt propter maiorem participationem terræ, nec iuuantur temperamento influxo; & proptereà omninò videtur eis denegare sensum. Vnde nec alicubi significat eum habere, quamuis aliis videatur quodlibet temperamentum sufficere ad operationem tactus, & ideò aliqualem habere tactum nimis imperfectum, & eodem modo esse organum eius, Aristotelemque solum eis denegare sensum perfectũ; ego verò primum tanquam probabilius magisque de mente Aristot. teneo, quod sequuntur medici ferè omnes.

QVÆSTIO II.

An sensus tactus habeat medium externum, vel saltem internum.

Duplex

DVplex medium distinguit titulus quæstionis, internum, & externum; internum est pars eiusdem rei sentientis sibi vnita, & secum continuata, vt caro, qua contegitur neruus linguæ, dicitur medium internum gustus. Medium verò externum est corpus aliud distinctum à sentiente vt aër, vel aqua respectu visus, vel auditus : qua distinctione præsupposita, quærit, an sicut visus habet medium externum, ita etiam tactus illud habeat, vel saltem sicut gustus habet internum, ita & tactus. 13

Et prima opinio affirmat tactum per spe, & ideo semper indigere medio externo ad sentiendum. Ita Gom. 2. lib. de anima com. 115. quem videntur sequi Ægidius ad text. 113. eiusdem lib. & Iandu, qu. 28. Probatur testimonio Aristotelis, cap. præsenti, textu 113. vbi docet expresè non posse corpora dura se tangere in aqua, vel in aëre, quin aqua ipsa, vel aër sit medius, aqua necessariò humectari debent, & ideo mediam inter se habere humiditatem, & consequenter aërem, vel aquam, in quibus est; ergò nullum tangibile potest tangere sine medio externo sensorium tactus. Textu verò 114. vniuersaliter docet tam dura, quàm mollia sentiri à nobis per medium externum sicut visibile, & audibile, sed hoc solum esse discriminis, quod sensus illi priores sentiunt propria obiecta à longe, & ideò per medium magnum, tactus verò non sentit tangibile, nisi propè sit positum, & ideò per paruum medium, & fere imperceptibile; & propterea dicipiuntur facile multi iudicantes tactum sine medio externo sentire. Quibus ita contingit, ac nobis contingeret, si digito superposita subtilissima pellicula, & tangibili super eam iudicaremus illum sentiri à tactu sine medio externo, quia talem pelliculam mediam ob nimiã subtilitatẽ nõ percipimus; deciperemur namq; falsum ferẽtes iudiciũ. Ita ergo decipimur circa tactũ quorũ cunque corporũ putãtes absq; vllo medio externo fieri, quia cũ paruũ sit ac subtilissimum illud nõ percipientes iudicamus non esse. Probat verò ratione cõmuni; quia si corpora sint dura, nõ possunt immediatè tangi, quia habent quasdam partes supereminentes aliis, inter quas & sensorium tactus necessariò debet esse aliud corpus mediũ vt aër, vel aqua: si verò sint mollia, vt liquida, nẽpe aër, & aqua posset immediatè contingere organum, sed ex alia parte sunt connaturalia loca eius, sed certum est quod locus naturalis non agit in locatum, alioqui illud conaretur destruere, quod tamen potius conseruat; quare non possunt agere per se immediatè in sensorium, nec illud immutare. 14 15

Secũda opinio distinguit tãgibilia solida, ac dura, & mollia,

aut liquida, vt aquam, & aërem, & ad sentiendum illa semper tactum postulare medium externum affirmat, quasi per accidens, propter eorum inæqualitatem. Ad sentiendum verò liquida non indigere medio externo, sed sine illo posse ea sentire, sed neque hæc, neque illa sentire posse, sine medio interno,

16 quod est caro. Hanc sententiam quantum ad necessitatem medij interni videntur mihi tenere omnes illi authores, qui quæstione præcedente negarunt carnem esse sensorium tactus, simul enim dixerũt esse medium internũ, quia sine medio interno existimant non posse tactum quicquam sentire. Videtur autem hæc sententia quantum ad medium internum pertinet expressa Aristotelis, cap. præsenti textu 116. vbi sic loquitur. *Quare & manifestum est, quod intui sit tangibilis sensorium, sic enim vtique accidet, quod quidem in alijs, apposita enim supra sensorium non sentiunt, super carnem autem apposita sentit; quare medium tactus caro.* Indicat verò rationem hanc; nullus sensus potest sentire suum obiectum supra organum positum, vt de visu patet, & auditu; ergò neque tactus poterit sentire tangibile positum supra organum, sed constat experientia illud sentire positum supra carnem; ergò caro non est organum, sed medium, & internum quidem: cùm sit pars animalis sentientis cum eo

17 continuata. Et hac eadem ratione vtuntur iidem autores ad probandum hanc partem huius opinionis; nam prior alia de medio externo non indiget ratione alia præter dispositionem ipsorum corporum tangibilium; nam æquales habentia partes tangere possunt organum sine medio, vt aër, & aqua, habentia verò inæquales non possunt,

Nostra sententia tribus assertionibus continetur. Prima sit, *per se loquendo non habet tactus medium externum, neque internum, sed sine vtroque potest dura, & mollia, solida, & liquida tangere, ac sentire.* Ita Toletus quæst. 30. & 31. huius libri, Conimb. quæst. 3. huius capitis artic. 3. & quotquot tenent carnem esse

18 sensorium tactus. Atque etiam omnes ferè recentiores. Et probatur primo, non requiri medium externum ad tangenda corpora solida, ac dura; quia corpora hæc non se tangunt in puncto, nec in alio indiuisibili; nam solum hoc potest esse verum de corpore sphærico tangente perfectè planum, aut de corporibus perfectè planis, cætera verò omnia plures partes planas habent, per quas possunt se tangere, vt euidens experientia ostendit in lapidibus, lignis, & aliis, sed ad rationem contactus requiritur, quod per eam partem, per quam fit, nihil sit medium inter corpora se tangentia, quia vltima eorum simul esse debent, vt docuit Aristotel. 5. lib. physic. & ipsamet corpora debent

bent esse contigua, ergò corpora dura, & solida sine vllo corpore medio possunt se tangere, & consequenter ex hac parte poterunt sentiri per tactum, sine vllo medio externo. Probatur deinde, quod mollia, vel liquida possint tangi sine medio externo; nam corpus solidum potest circunscribi ab aqua, & aëre, dum circunscriptum est aqua in profundo eius, nullum corpus medium esse potest inter vltimam superficiem aquæ, & vltimã superficiem eiusdem corporis solidi, præter aliam aquam, cùm in profundo aquæ, nec aër sit, nec aliud corpus, quod medium esse possit: ergò tangit corpus illud aquam sine vllo medio externo sine quo sentietur. 19

Probatur tandem, quod sine medio etiam interno per se loquendo sentiamus. Ex dictis, & probatis in quæstione præcedenti, videlicet cutem, & carnem esse sensorium tactus. Ex quo ita arguo; corpora solida, & dura, atque etiam liquida, in quibus constat esse qualitates tangibiles, tangunt sine vllo medio externo, vel interno cutem, & carnem, in quibus residet tactus tanquam in organo: ergò causant sensationem tactus, quare nullum medium internum, vel externum postulat per se sensus iste.

Secunda assertio, *per accidens contingit tactum habere medium externum, & hoc non semper, sed aliquando.* Probatur hæc in corporibus duris, quæ licet aliqua ex parte possint se tangere sine medio externo: plures habent partes inæquales, quarum aliæ supereminent aliis, ideò non potest per has partes sine medio aëre, vel aqua vnum tangere aliud, & consequenter nec potest tangi sine medio externo ab organo tactus. Quod verò hoc nõ sit per se, sed per accidens Probatur, quia non prouenit ex parte sensorij, sed ex sola inæqualitate tangibilis per accidens se habente ad sensationem. 20

Assertio vltima, sensus tactus per accidens, & quasi materialiter etiam habet medium internum, quæ sic declaranda simul, & probanda est. Qualitates tangibiles primo mouent partes externas animalis, internas vero sub eis degentes non mouent, nisi mouendo eas, à quibus teguntur: ergò istæ quasi medium sunt, per quod mouentur aliæ. Gratia exempli, tangibilia omnia prius mouent cutem, & carnem, quas vocamus partes animalis externas, & his mediis mouent neruos, & aliàs partes ab eis contectas. Ex quo habetur, quod cutis, & caro sint media ad mouendum alias. Quamuis sensoria quoque sint, & verè sentiant; non minus, quàm partes aliæ, quorum respectu media vocari possunt solum per accidens, & quasi ratione materiali, in quantum simul ac ipse sentiunt, quasi pro vehiculo deseruiunt 21

aliis

aliis desetendo eis eadem tangibilia, vel species eorum.

Quod hac etiam ratione efficaciter ostendi potest; nam si nerui denudentur omninò à carne & applicetur eis aliquod tangibile, absque dubio sentient: cùm in se habeant potentiam, quæ mouetur à proprio obiecto sibi approximato, & tamen sine medio interno hoc fit: ergò medium internum non est per se necessarium ad sensationem tactus.

22 Ad illa testimonia Aristotelis à Commentatore opposita, in quibus agit de medio externo tactus, Respondeo, nihil de hac re determinare, sed per modum dubitantis loqui obiiciendo ad vtramque partem; ideò non potest ex verbis eius desumi argument. ad probandum hanc, vel illam esse eius mentem. Quemadmodum de medio interno dubitanter etiam loqui videtur, dum ait carnem non esse sensorium, sed medium: cùm tamen aliis in locis superius à nobis citatis expressis verbis decernat carnem esse sensorium tactus. Et exemplum illud de pellicula digito superposita ostendit Aristotelem non sentire, quod tactus per se habeat medium externum, sed per accidens, & non semper: cùm sensatio illa tactus media pellicula facta posset fieri sine illa, vel alio medio externo, vt per se est, & existit quia si cutis, & caro sentiunt frigiditatem, eis applicatam per mediam pelliculam, melius eam sentient applicata sine medio.

23 Ad rationem verò eius respondeo, falsum omninò esse antecedens, quod corpora dura non possint in aqua, vel aëre immediatè se tangere; nam licet non possint omni ex parte, sed aliqua & aliquibus deesse, euidens est, & à nobis efficaciter probatum. Et quod Aristoteles in contrarium videtur asserere per modum dubitantis, & non decernentis accipiendum est, vt modus loquendi eius ostendit. Et magis falsum est, quod corpus circunscribens alterum tanquam locum eius, non possit in ipsum agere, & his patet expositum esse testimonium Aristotelis oppositum pro secunda sententia, & solutam rationem ex eo deductam.

Argumentum verò, quo eadem opinio vtitur contra primam ad probandum quod tactus non habeat medium externum per se, sed per accidens, nec semper, sed aliquando, non est à nobis soluendum, cùm sit potius in fauorem secundæ assertionis nostræ.

QVÆ

QVÆSTIO III.

An qualitates tangibiles immutent tactum secundum esse reale, vel per species intentionales, aut necessario vtroque modo.

Prima opinio negat omninò species intentionales in tactu,& solum immutari existimat ab obiecto immutatione reali, & naturali, & per hanc sentiri ab eo; nam & qualitates tangibiles duplices sunt,actiuæ quædam, quæ similes alias in passo producunt, quales sunt primæ qualitates elementorum. Aliæ sunt non actiuæ vt secundæ, quæ ex earum permixtione fiunt,vt durities,mollities, & similes. Et actiuas quidam sentiri docet per alias similes in organo productas, vt calor ignis per calorem, quem producit in manu, ita quidem, vt vterque sentiatur,sed extra existens per productum à se in organo, cæteras verò non actiuas per immediatam coniunctionem,& cõtiguitatem cum eodẽ organo absque alia sibi simili producta in eo,atque etiam specie intentionali. Ita sentiunt Toletus 3. lib.de anima q.2.& Valesf.2.lib.controu.med.cap.penul.Probatur primo,quia vnio obiecti cum potentia per speciem intentionalem, sufficit, vt per eam concurrat cum potentia ad sui sensationem;sed perfectius vnitur tactui calor existens in igne ei approximato per alium calorẽ sibi similẽ productũ in organo,cũ iste sit longè perfectior specie:ergò sentietur per illum; quare non erit necessaria species. Secũdo quia aliquod animal si poneretur diuina virtute propè solem ei contiguum, absque dubio calefieret à sole,& calorem sentiret, non quidem in sole existentẽ,quia sol nullum habet calorẽ formalem:ergò sentiret calorem in se productũ à sole,& non per speciem, quia species producitur ad vniendum obiectum cum potentia,sed calor ille per se est ei vnitus,& vnione longè perfectiori : ergò superflua saltem erit species, quod sufficit vt sit naturaliter impossibilis, & sensatio tactus fiat per solam immutationem naturalem sine intentionali.Et vrgeo arg.in eodẽ casu,quia animali illo tãgẽti solẽ posset Deus suspendere quacunque productionẽ speciei intentionalis,quæ fingi potest,et conseruando idẽ animal iuxta solem concurrere cum eodem sole concursu sibi naturaliter debito ad calefaciendum corpus illud medio lumine,sicut modò nos calefacit; tum ergò, vel animal illud sentiret calorem, vel non dicere quod non sentiret, absurdum est, quia non potest negari,quin molestiam,atque dolorem ei inferret, qui sine sensa

24 25 26 27

ſenſatione tactus dari non poſſunt : ergò neceſſariò admittendum eſt , quod in eo caſu haberet ſenſationem tactus ſine ſpecie, quare fruſtra confinguntur ſpecies intentionales in tactu. De qualitatibus verò non actiuis eodem ferè modo probatur, quia per ſe ſunt contiguæ organo : ergò poſſunt cum eo concurrere ad ſenſationem & ei vniri per modum vnius agentis ad eliciendam ſenſationem, ſicut quælibet alia agëria naturalia per ſolum contactum poſſunt vniri per modum vnius agentis âd operandum , ac producendum próprios effectus ; quare non erit neceſſaria ſpecies. Probatur tandem , quia ſi ſenſatio tactus fieret per ſpeciem intentionalem,ſequeretur non ſolum ſentiri gradus intenſionis obiecti ſuperantes eos quos organum in ſe habet,ſed etiam inferiores,aduerſus Ariſtotelem expreſsè tenentem oppoſitum cap.præſenti. Sed probatur conſequentia , quia obiectum naturaliter producit ſpecies intentionales:ergò agit ſecundum totam ſuam virtutem , & ſecundum omnes gradus intenſionis; quare neceſſariò dicendum eſt producere ſpecies omnium graduum, & conſequenter ſentiri omnes,vel dari ſpeciem in potentia productam , & non fieri ſenſationem,quod patet eſſe impoſſibile.

28 Secunda opinio affirmat vtramque immutationem naturalem,& intentionalem per ſpecies eſſe neceſſariam ad ſenſationem tactus. Ita ſentiunt omnes ferè recentiores. Hanc autem immutationem naturalem ſic videntur intelligere, vt per realem,& naturalem actionem agere obiectum in ſenſorium neneſſarium ſit ad ſpecies in eo producendas , & quia ſecundæ qualitates tangibiles non ſunt actiuæ, excogitarunt plures neceſſariam eſſe quandam confricationem,vel quid ſimile,vt ſentiri poſſint.

29 Noſtra ſententia his aſſertionibus continetur.Prima ſit , *ad ſenſationem tactus neceſſaria eſt immutatio per ſpecies intentionales,ita vt ſola naturalis,vel ſolus immediatus contactus obiecti non ſufficiat ad ſenſationem.* Hanc tenet expreſsè D. Thom. 1. part. quæſt.78.artic.3.his verbis.*Ad operationem ſenſus requiritur immutatio ſpiritualis per quam intentio formæ ſenſibilis fiat in organo ſenſus.alioqui ſi ſola immutatio naturalis ſufficeret ad ſentiendum, omnia corpora naturalia ſentirent,dum alterantur.* Probatur expreſſo teſtimonio Ariſtotel.2.lib.de anima,cap.12.text.121.vbi ſic ait.*Oportet autem vniuerſaliter de omni ſenſu accipere , quod ſenſus eſt id,quod eſt ſuſceptiuum formarum ſine materia , vt cera annulli ſine ferro,& auro recipit ſignum. Similiter autem,& ſenſus vniuſcuiuſque,&c.*& expreſſius text.123.& 124. *& propter quid plantæ non ſentiunt,cum habeant quandam partem animalem , & patian*

patiãtur à tangibili, etenim expressius frigescunt, & calescunt, causa enim est non habere medietatẽ, neque huiusmodi principiũ, vt possint recipere formas sensibiliũ, sed pati cũ materia. Probatur 1. ratione illa satis efficaci, qua hoc idem probauimus cap. præcedente de sensu gustus, quod non possit percipere obiectum per solũ contactũ realem, & naturalem: sed necessaria sit ei species: est enim quantũ ad hoc eadem prorsus ratio de gustu & tactu. Sed probatur alia ratione deducta ex duobus aliis principiis Arist. 6. c. huius lib. expressis. Primum est, quod omnis sensus sit potentia passiua, & patiatur ab obiecto, non passione propria, sed perfectiua, hoc est intentionali. Secundum est, quod potentia priusquam sentiat sit dissimilis obiecto, sed fiat similis ad eliciẽdam sensationem simul cum eodem obiecto. Ex quibus ita arguo; potentia non patitur ab obiecto per solum contactum naturalem, quia nihil per hoc recipit, nec etiam per receptionem qualitatis naturalis in organo patitur passione impropria, sed sæpe proprijssima, & corruptiua, sicut patitur lignum ab igne, ergò nec verum est esse potentiam passiuam, nisi recipiat speciem intentionalem ab obiecto: tactus igitur eam debet recipere. Sed nec fit similis obiecto per solum contactum naturalem eius, quia similitudo vnitus cum alio necessariò debet fieri per aliquam formã informantem: sed nec fit similis per receptionem qualitatis in organo, quia hæc est similitudo in esse materiali, & naturali, quam habet lignum per calorem: similitudo verò, quam habere debet potentia cum obiecto, vt sit principium sensationis simul cum eo, debet esse in ratione principij sentiendi, & ideò in esse sensitiui, & cognoscitiui: cum sentire sit cognoscere obiectum: esse autem cognoscitiuum, est esse intentionale, vt per se patet: ergò debet fieri similis obiecto in esse intentionali, quod non potest habere, nisi per formam intentionalem, quæ est species obiecti, per quam debet necessariò immutari ab obiecto tangibili, vt sit principium sensationis, eámque eliciat.

Secũdo probatur in particulari, quod non possit sentiri qualitas tãgibilis externa per aliam similem internam existentem, vel productam in organo, nam hoc est, quod videntur intendere autores primæ opinionis, quia si per illã sentiretur sine specie, sequeretur solum posse sentiri secundum eosdem gradus intensionis, quos habet calor organi, & non secundum exuperantes: quare tactus nunquam sentiret excessus qualitatum tangibilium contra Aristotelem, & omnes ferè interpretes, & contra experientiam. Probatur consequentia, quia calor organi non potest concurrere ad sensationem qualitatis, quam habet.

33 Secunda assertio, *præter immutationem intentionalem necessariò requiritur ad sensationem tactus immutatio aliqua naturalis, ita vt sine illa, nec intentionalis sufficiat, nec fieri possit naturaliter ab obiecto tangibili, nec proinde sensatio.* Hanc etiam expressam reperio apud D. Thom. in eodem artic. ad 4. his verbis distinguitur gustus à tactu, nam tactus immutatur naturali immutatione, & non solum spirituali quantum ad organum suum secundum qualitatem, quæ ei propriè obijcitur: gustus autem organum non immutatur de necessitate naturali, immutatione secundum qualitatem, quæ ei propriè obijcitur, vt scilicet lingua fiat dulcis, vel amara, sed secundum præambulam qualitatem, in qua fundatur sapor, scilicet secundum humorem.

34 Et ratio insinuata à D. Thom. eisdem verbis efficaciter eam probat:quia sensus externi distinguuntur per diuersas rationes, quibus nati sunt immutari ab obiecto, sed specialis ratio per se immutatiua tactus à suo obiecto proprio, per quam distinguitur specie à cæteris sensibus, est per immutationem naturalem simul, atque intentionalem, quæ nulli alteri sensui potest conuenire,vt facile potest inductione probari:ergò nō potest suum obiectum percipere sine reali, ac natutali contactu simul cum intentionali. Quod hoc modo declarari potest, & corroborari simul, quia vt obiectum cuiuslibet sensus producat in eo speciem sui, per quam ab eo sentiatur, postulat conuenientem approximationem ad illum, maiorem, vel minorem iuxta naturam obiecti, & sensus, ac modum,quo ab eo immutatur, vt de visu,ac cæteris patet, sed conueniens approximatio, quam sensus tactus,& operatio eius,(quæ tactio vocari potest) postulant ad immutationem intentionalem, est naturalis immutatio eiusdem obiecti: ergò hæc est præcisè necessaria, vt obiectum tangibile propriam speciem producat in organo, ita vt sicut visibile non potest producere speciem in visu, nisi disiunctum sit ab eo, & medium aliquod intercedat inter illud, & potentiam, sic ex opposito obiectum tangibile non potest producere speciem sui in tactu, nisi immediatum ei sit,& reali contactu eum contingat.

35 Secundo probatur, quia tactus quilibet naturalium corporum, solum distinguitur à vitali in eo, quod naturalis solam cōiunctionem immediatam corporum naturalium dicit. Vitalis verò addit perceptionem, seu notitiam eius, à principio intrinseco vitalis potentiæ elicita. Conuenit ergò iste cum illo in ratione naturali, & materiali coniunctionis naturalis corporum, quæ fit per realem, & naturalem contactum, & per obie

obiecti tangibilis perceptionem à potentia vitali distinguitur; hæc igitur non potest fieri sine naturali, ac reali contactu obiecti tangibilis cum organo.

Assertio vltima, *hæc immutatio naturalis per se requisita ad operationem tactus simul cum intentionali, non est alteratio naturalis organi, sed realis contactus obiecti tangibilis.* Quam prius sic 36 declaro: dum calidum, vel frigidum immutat tactum, duo sunt in hac immutatione, videlicet realis, & naturalis contactus vtriusque, & realis ac naturalis alteratio eiusdem organi, quæ sequitur eundem contactum, & non est aliud, quam realis calefactio, per quam realiter calefit ab eodem calido. Naturalis itaque contactus calidi necessarius est, vt producat speciem in organo, & fiat sensatio: non verò calefactio, sed hæc sequitur post factam sensationem, quæ quidem in instanti, quo tangitur organum fit: calefactio verò non nisi tempore sequenti. Naturalem igitur contactum necessarium esse dicimus ad producendam speciem, & eliciendam sensationem; non verò alterationem naturalem post factam sensationem subsecutam.

Sic autem explicatam assertionem probo primò; quia quod 37 est per se necessarium ad aliquam operationem, ita se habet ad illam, vt sine eo exerceri, vel fieri non possit: sed sine naturali alteratione organi fieri potest operatio tactus: ergò non est per se necessaria ad illam, sed per accidens ei coniuncta. Probatur minor in qualitatibus tangibilibus, non actiuis, quales sunt asperum, lene, durum, molle, & plures aliæ, quæ sine vlla alteratione reali organi sentiuntur per tactum. Et si dicas non per se requiri alterationem naturalem organi ad tactum sub ratione eius vniuersali, sed sub particulari qualitatum actiuarum, quæ nec possunt producere speciem sui, nec sentiri à tactu, nisi media alteratione naturali. Contra hoc est, quod 38 non sunt efficatioris, aut maioris virtutis in ordine ad operationem tactus qualitates secundæ non actiuæ, quàm primæ & actiuæ: sed longè minoris; & constat per solum contactum naturalem organi, sine naturali alteratione eius producere speciem sui, & sentiri per tactum: ergò multò melius qualitates actiuæ idem poterunt, atque efficient per solum contactum naturalem: quare licet sequatur naturaliter alteratio, non erit per se requisita ad sensationem earum. Secundo probatur quia tangibile, sicut & visibile in instanti producit species intentionales, & ideò in instanti fit sensatio tactus: sed alteratio organi fit successiuè, & in tempore, cùm fit motus: ergò sequitur post sensationem iam factam: quare non potest esse neces-

NN 2

ſaria ad illam, vt hoc exemplo ſit manifeſtum, ſi calidum approximetur organo tactus per motum, verum eſt in vltimo inſtanti terminatiuo motus perueniſſe ad immediatam præſentiam cum eo; ita vt verum quoque ſit dicere: nunc primò calidum eſt contiguum organo, illúdque tangit: ergò verum etiam erit: nunc primo imprimere ei ſpeciem ſui, quia agens approximatum paſſo, & carens contrario in inſtanti producit effectum: ergò etiam erit verum in eodem inſtanti fieri ſenſationem tactus, quia potentia informata ſpecie obiecti ſibi approximati in inſtanti elicit ſenſationem.

39 Nunc verò ſoluenda ſunt argum. primæ opinionis, & ad maiorem, & minorem primò reſpondeo ideò ſufficere vnionem obiecti cum potentia per ſpeciem, quia cùm ſit imago intentionalis eiuſdem obiecti, duo præſtat potentiæ, vnit enim eam cum eodem obiecto non quomodocunque, ſed in eſſe ſubiecto, & intentionali; & præterea reddit eam ſimilem obiecto in eodem eſſe intentionali; quæ duo omnino neceſſario requiruntur ad ſenſationem; poſtremum quidem, vt ex vtroque fiat vnum agens completum in eſſe intentionali ad eliciendam ſenſationem; primum verò, vt hoc vnum ex vtroque factum poſſit eſſe principium ſpeciei expreſſæ perfectæ, & in actu ſecundo ſimilis obiecto, quod non poteſt præſtare principium, niſi ſit ſimile eidem obiecto in actu primo; atque in eſſe intentionali, & ſenſibili; quod non poteſt præſtare calor naturalis productus, vel exiſtens in organo: cùm non habeat eſſe intentionale; nec poſſit proinde principium ſenſationis eſſe, quæ cum ſit cognitio, vel notitia obiecti, intentionalis actio eſt, & non naturalis ſicut calefactio.

40 Ad ſecundum argum. & confirmationem eius, ſimul reſpondeo admittendo caſum de homine iuxta ſolem aut ei contiguè poſito, quem etiam admitto calefieri à ſole; ſed nego, quòd calorem in ſole exiſtētem, aut in ſe productum ſentiret. Admitto etiam quod Deus ſuſpenderet productionem ſpecierum quocunque calore ibi exiſtente; quo admiſſo adhuc nego hominem illum ſentire dolorem. Et rationem huius eſſe aſſero, quia nullus dolor ſentiri poteſt, ſine ſenſatione tactus, quam homo ille non poſſet habere excluſis ſpeciebus intentionalibus, quia non poſſet ſine illis vniri ei calor in eſſe ſenſibili, aut cognoſcibili, vel intentionali, & ideò non poſſet potentia elicere ſenſationem. Vniretur verò organo calor in caſu illo vnione naturali, ſed vnio naturalis per inhærentiam non ſolum non ſufficit ad ſenſationem, ſed nihil prorſus ad eam confert: cum

41 conſtet non minus ſenſationem ſine ea, quam cum ea fieri poſſe

posse per vnionem intentionalem obiecti cum potentia, quam in tactu concedimus fieri non posse, sine reali, & naturali contactu obiecti, & organi; bene tamen sine alteratione naturali eiusdem organi.

In casu igitur argumenti, & confirmationis combureretur homo ille calore solis, sed talem combustionem non sentiret sine specie, sed ita se haberet, ac si esset lignum, vel lapis, quæ naturali prorsus alteratione cōburerentur, & corrumperentur.

Vltimum argum. postulat sequentem quæst. ex cuius resolutione constabit solutio eius.

Sed restat argum. difficile à nobis excogitatum in fauorem oppositæ sententiæ; quia quò magis alteratur organum, magis aut melius sentitur actione intentionali: ergo perfectiorem producit speciem in organo, vel iam productam intendit. 42 Vnde sequitur necessariam omninò esse calefactionem intensiorē, ad sensationem: ergò calefactio erit necessaria ad sensationem. Probatur consequentia; quia sicut se habet intensior calefactio ad intensiorem sensationem, ita calefactio simpliciter ad sensationem simpliciter etiam acceptam. Antecedens verò videtur per se euidens; quia quò intentior est calefactio, eo causat maiorem dolorem in organo: sed dolor fit media sensatione: ergò causatur etiam melior, aut perfectior sensatio. Respondeo negando antecedens, quod perfectior fiat sensatio crescente alteratione naturali secūdum intensionem, aut perfectiorem speciem producere calorem in organo. Quia diuerso modo se habet calor in obiecto tangibili in ordine ad calefactionem organi, & in ordine ad productionem speciei intentionalis in ea, & per eam, simul cum potentia eliciendam sensationem. Nam respectu calefactionis contrarium habet in organo, nempe frigus, quod non potest simul vel in momento expellere, sed successiuè, & in tempore; & ideò calefactio successiuè, & in tempore fit. Ad producendam verò speciem intentionalem contrario caret, quia intentionalia non habent contrarium, ideò à principio alterationis non producit tantum calorem, quem potest producere in organo, sed producit speciem secundum totam perfectionem, quamm potest, & eodem modo fit sensatio secundum totam perfectionem, & tam producta species quàm sensatio fiunt in instanti non minus in qualitatibus actiuis, quam in non actiuis; falsum igitur est, quod crescente calefactione perfectior fiat sensatio eiusdem obiecti calidi. Dolor verò maior propter solam maiorem calefactionem sentitur, quia maiorem causat distemperiem organi intensior.

QVÆSTIO IIII.

An tactus solum sentiat excellentias, vel exuperant obiecti tangibilis, aut gradus etiam aequales, vel inferiores.

43 PRo certo præsupponit Aristoteles cap. præsenti poten denudatam esse oportere à natura, vel qualitate ob nam si illam habeat in organo non sentiet obiectum e qualitate affectum, vt si lingua sapore aliquo amaro, vel e dulci affecta sit, cætera omnia obiecta videbuntur ei amar dulcia: quare saporem naturalem, quem habent non poteri tire, & ideò cum organum tactus mixtum sit, & ideò nor fuit denudari omninò qualitatibus tangibilibus elemento prouisum esse à natura, vt temperatas eas haberet, vt ita p sentire easdem qualitates in obiectis tangibilibus existent eo saltem gradu quo excedunt intensionem earum quas h organum. Quo supposito quærit titulus quæstionis, an ve hoc sit, quod tactus solùm sentiat qualitates tágibiles obie rum in gradu superante intensionem, quam habet in org vel etiam in gradu æquali, & inferiori; ita vt habeat calore duo, & si approximetur calidum, vt quatuor, solùm sentiat tium, & quartum gradum eius, vel primum, & secundum.

44 Quæstio hæc sic explicata parùm difficultatis habet, sa quantum ad qualitates actiuas, apud eos qui opinantur ta non immutari ab obiecto per species intentionales, seu se per alterationem realem, & productionem qualitatis sibi s lis in organo. Nam cùm agens naturale nô possit agere in sum sibi omninò simile vt 1. lib. de gener. ostendimus, nec p rit obiectum tangibile immutare organum tactus per nat lem alterationem nisi in eo gradu intensionis, in quo illud cedit: in cæteris namq; inferioribus omninò ei simile erit. cipuè igitur locum habet quæstio apud omnes qui nobi tenent tactum non solum naturaliter immutari à tangibil etiam immutatione intentionali per species. Quo supp probatur 1. non solos gradus in quibus obiectum excedi tensionem organi, sed æquales, & inferiores percipere. obiectum tangibile producit naturaliter speciem sui in p tia: ergò producit eam secundum totam virtutem intensi quâ habet: quare repræsentabit omnes gradus intensionis sed potentia informata tali specie elicit naturaliter sens

nem obiecti, quod repræsentat, & à quo producitur: ergò sentiet per eam omnes gradus intensionis obiecti, quod repræsentat, & non solum eos, in quibus superat qualitatem existentem in organo. Secundo quia ideò agens naturale non potest agere 45 nisi secundum gradus intensionis, quibus, excedit passum; quia non potest agere in omninò simile, & per gradus inferiores omninò similia sunt, quos ideò non potest passum recipere, nec ad eos recipiendos est in potentia. Sed hæc ratio non tollit, quin possit recipere speciem repræsentantem omnes gradus, quia species non constituit potentiam similem obiecto in esse naturali: sed in esse intentionali; ergò quod habeat hos, vel illos gradus intensionis qualitatis naturalis, non tollit, quin possit recipere speciem eorumdem: cum diuersi generis & modi essendi sint: recipiet ergò speciem omnium graduum, & per illam eliciet sensationem eorum, vel si non recipit speciem, nisi superiorum graduum, sequitur dari speciem repræsentantem gradus superiores sine inferioribus, quod patet esse falsum, quia sicut non possunt separari ab eis coniuncti; ita nec dabilis est species sensibilis repræsentans eos sine aliis. Probatur tandem, quia si inferiores gradus obiecti non possunt 46 sentiri per speciem: cùm multò minus possint recipi in organo secundum esse naturale: impedientibus his, quos præhabet organum ex proprio temperamento, sequitur tales gradus non esse qualitatem tangibilem. Probatur consequentia, quia repugnat omninò sentiri à potentia, quæ ex se postulat temperamentum organi eos continens.

Propter hæc argum. (valde difficilia,) tenent recentiores quidam tactum non excessum tantùm, vel solos gradus exuperantes sentire: sed inferiores omnes.

Secunda opinio concedit æquales, atque inferiores gradus obiecti, quibus non excedit intensionem organi, verè esse sensibiles, & ex parte sua sentiri posse: sed tactum solum sentire excedentes, vel exuperantes. Ita expresse Aristoteles capite præ- 47 senti textu 118. his verbis. *Sentire enim pati quoddam est, quare faciens quale ipsum actu, huiusmodi illud facit, cum sit potentia. Vnde simile calidum, & frigidum, aut durum, & molle non sentimus: sed exuperantias, tanquam sensu velut medietate quadam existente eius, quæ in sensibilibus contrarietatis.* Quibus talem rationem indicat. Potentia debet esse denudata à natura obiecti, alioquin non poterit pati ab illo, nec proinde sentire, quia sentire quoddam pati est, & passum carere debet forma agentis, & potentiam habere ad eam recipiendam: sed sensorium tactus, quia mixtum esse debet, non potest esse omnino denudatum à

primis qualitatibus tangibilibus, ex quibus componuntur omnia corpora mixta. Necessarium ergò fuit, quod temperamentum organi tactus, licet carere non potuerit omnino qualitatibus tangibilibus, ad mediocritatem saltem earum quantùm fieri posset reduceretur, vt sic plures differentias tangibilium qualitatum percipere posset. Ex quibus sequitur qualitates tangibiles solum in eo gradu posse percipere, in quo exceditur ab eis temperamentum sui organi, quod est solum posse exuperantias, vel excessus percipere. Quod tenent cum Aristotele omnes eius interpretes tam recentiores, quàm antiqui.

48

49 Hæc autem communis sententia tribus viis defenditur, & probatur à diuersis recentioribus. Prima asserit, qualitatem tangibilem non producere speciem in sensorio tactus, nisi simul alterando alteratione naturali; ita vt iuxta modum alterationis naturalis producatur species. Vnde cùm alteratio sit successiua, in tempore producitur species, & successiuè etiam fit sensatio, & cum qualitas actiua non possit producere eosdem gradus caloris, quos subiectum habet, quia agens naturale non potest agere in passum omninò simile; ita nec potest producere speciem eorumdem graduum, & cum sine specie non possit sensatio fieri, nec potest tactus sentire inferiores gradus obiecti, quos apud se habet: sed superiores dumtaxat, quos exuperantias vocauit Aristoteles. Sed modus iste has difficultates patitur. Prima, quia qualitates tangibiles non actiuæ non indigent alteratione naturali organi ad producendas in eo species: sed per solum contactum eiusdem organi eas producunt; ac sentiuntur: ergò sufficiet qualitatibus actiuis solus contactus naturalis organi, ad producendas species. Probatur consequentia, quia non est minoris virtutis, & efficaciæ contactus earum, quàm aliarũ: sed maioris. Quod verò huic respondent eam esse naturam, & conditionem actiuarum, vt non producant speciem in organo, nisi media alteratione eius naturali, gratis omninò, & sine vllo fundamento asseritur: cùm nulla ratio huius discriminis assignetur, nec assignari possit.

50 Secunda difficultas, & maxima quidem est, quia qualitates tangibiles non actiuæ, vt asperum, & lene, durum, & molle non sentiuntur, nisi secundum excessus intensionis sicut qualitates actiuæ: & tamen nec producunt species, nec sentiuntur simul cum alteratione naturali organi: & vtrumque docet eadem experientia euidens; ergò ratio alterationis naturalis ad probandum, quod in qualitatibus actiuis excellentiæ tantum, vel exuperantiæ sentiantur, friuola est, & nullius momenti.

51 Vltima difficultas ab experientia desumitur; experimur enim

statim

statim ac aër calidus manum, vel faciem contingit sentire nos calorem, & vehementem, & tamen non esse productum tam citò in facie, vel manu nimis intensum, nec potuisse produci, cum alteratio vehemens non possit statim fieri:sed per moram temporis subsequentis contactum; ergò sentitur calor sensatione vitali,atque intentionali,sine vllo respectu per se requisito ad alterationem naturalem.Propterea hæc via difficile potest sustineri.

52 Secunda igitur via non est multum diuersa à priori,quia licet nō ponat necessitatem alterationis naturalis ad hoc,vt obiectum tangibile producat speciem in organo omnium graduum suæ intensionis, etiam inferiorum respectu intensionis, quam in eodem organo habet:sed sine dependentia ab illa produci concedat;ponit tamen necessariã dependentiam quantùm ad vsum speciei productæ; ita vt non possit ea vti potentia,nisi ad percipiendos gradus naturalis qualitatis, quos per alterationem naturalem recipit ab eodem obiecto, vt agente naturali: & quia non potest agens naturale producere in organo, nisi eos gradus intensionis,in quibus excedit calorem eiusdem organi,& non remissiores; ita nec potest sensus per talem speciem repræsentantem omnes, percipere, nisi eos,in quibus exceditur ab eodem obiecto.Hanc viam sequuntur Conimb.cap. præsenti,quæst.3.art.3.

53 Sed non patitur hæc via minores difficultates,quam præcedens:nam licet non ponat necessariam esse alterationem naturalem organi ad producendã speciem, ponit tamen aliud longè difficilius,videlicet,quod necessaria sit,vt potētia iam actuata per speciem eliciat sensationem:quod falsum esse sic ostendo;potentia informata specie sufficienter constituta est in actu primo ad sensationem eliciendam; ergò non indiget alteratione reali,vt eam eliciat. Probatur consequentia,quia impossibile est potentiam informatam specie obiecti, & obiecto posito in debita distantiã respectu eius, eadémque potentia attendente, non sequi sensationem: sed hæc omnia concurrunt, etiam si non detur alteratio naturalis organi ab eodem obiecto, vt per se constat; ergò non potest non sequi sensatio, & ideò sine dependentia ab alteratione naturali fieri. Nec soluitur argum. dum dicitur impeditam esse potentiam ad eliciendam sensationem ex defectu alterationis naturalis organi,quæ est quasi conditio,sine qua non,quia sine tali alteratione sequitur sensatio qualitatis tangibilis non actiuæ; ergò non est necessaria ad sensationem. Et si iterum dicatur non esse necessariam ad sensationem: sed ad sensationem talem; nempe quali-

54

tatis actiuæ: gratis profectò, & absque vllo rationis fundamento dicitur, & solùm ad effugiendam difficultatem excogitatum est, quia nulla potest assignari congrua ratio huius necessitatis in qualitate actiua, potius quàm in nō actiua. Et rursus si remissa qualitas non potens alterare organum potest sine alteratione per solum contactum producere speciem sui in organo; quare hæc species ab ea producta non sufficiet ad eliciendam sensationem cum potentia: cum non sit minoris virtutis, & efficaciæ, quàm species producta à qualitate non actiua eiusdem remissionis.

55 Alia igitur via ab vtraque diuersa incedendum est hac assertione explicanda: *obiectum tangibile siue sit actiua qualitas, vel non actiua, in instanti, in quo tangit organum non expectata, nec requisita alteratione naturali eiusdem organi producit speciem in eo, & sentitur per tactum solùm secundum gradus excedentes intensionem organi, non secundum æquales, vel inferiores vllo modo.* Tria continet assertio hæc.

Primum, quod tam qualitas tangibilis actiua, quàm non actiua producat speciem sui in organo tactus, non expectata, nec vllo modo requisita alteratione naturali organi, quod efficaciter probauimus in vltima assertione præcedentis quæst.

Secundum quod continet est, quod speciem producat in instanti, & in eodem instanti fiat sensatio eius. Quod probatur hoc modo; contactus duorū corporum fit in instanti: sed contactus naturalis sine alteratione naturali organi sufficit ad productionem speciei, atque etiam ad eliciendam sensationem tactus; ergò vtraque fit in eodem instanti, in quo obiectum tangibile organum tangit. Maiorem probo, quia contactus duorum corporum fit per acquisitionem vltimæ, atque immediatæ præsentiæ, quam vnum acquirit iuxta aliud, per quam

56 dicuntur contigua, & vltima eorum esse simul: sed vltima, & immediata præsentia vnius corporis iuxta aliud acquiritur in instanti; ergò contactus in instanti fit. Probatur minor, quia vltima illa præsentia est adæquata corpori, & est primum esse mobilis in termino ad quem, & primum non esse motus; ergò in instanti acquiritur. Omnia hæc sunt manifesta ex libris physicorum. Sed probatur minor, quia qualitates tangibiles non actiuę producunt speciem in organo per solum contactum naturalem, non expectata alteratione naturali: & ideò in instanti, in quo etiam sentiuntur; ergò multò melius eam producent qualitates actiuæ in instanti non expectata alteratione, quia non sunt minoris virtutis, & efficaciæ, quam non actiuæ: sed maioris. Dicere autem quod actiuæ, quia actiuæ sunt, indigent

alteratione

alteratione naturali, tanquam conditione ad producendam speciem, fundamento rationis caret, vt probauimus.

Vltimum, quod continet assertio nostra est, quod omnis qualitas tangibilis actiua, vel non actiua solum producit speciẽ in tactu secundũ gradus superiores, in quibus excedit intensionẽ, quam habet in organo, & non secundum æquales, aut inferiores, & solum secundum illos sentitur per tactũ, non secundum hos. Quod ratione alicuius momenti probare valde difficile omnibus visum est. Probatur autem primo euidenti experiẽtia, quia vnusquisque nostrum experitur, nec inferiores gradus, nec æquales sentire in quocumque tangibili sibi applicato: sed eos tantũ, in quibus excedit intensionem organi, siue in qualitatibus actiuis, siue in non actiuis, quia sicut non sentit calorem, vt vnũ in aqua habens in organo calorẽ, vt quatuor; ita per partem habentem duritiẽ, vt quatuor nõ sentit duritiem vt vnum in obiecto. Quare apertè falsum est, quod à quibusdã recentioribus dicitur veram esse in qualitatibus actiuis sententiam Aristotelis, & communẽ, quod tactus solum sentiat exuperantias, seu excellentias, non tamen in non actiuis: cùm experientia æqualiter probet in omnibus. Sed probatur efficaciter in omnibus argument. ducere ad impossibile eo præsupposito tanquam certo, & in quo conueniunt omnes, quod ad sensationẽ tactus non requiritur obiectum tangibile esse actu diuisum, aut discontinuum ab organo: sed sufficere, quod sit in subiecto distincto realiter ab organo, licet cõtinuo cum eo, quod in visu constat vidente partes continuatas cum oculo; atque etiã in tactu vna pars sentit per tactũ excessum caloris, aut frigiditatis existentis in parte sibi proxima atque cõtinua. Hoc igitur præsupposito sic arguo, si tactus sentiret quoscumque gradus inferiores, vel æquales in obiecto sequitur sentire omnes, quos apud se habet ex proprio tẽperamento, vel quouis alio modo, & cum semper illos habeat præsentes, esse in continua, atque perpetua sensatione eorum contra euidentem experientiam, quia nemo talem sensationem continuã internæ qualitatis expertus est in se. Sed consequentiam probo; quia quælibet pars corporis potest sentire calorem exuperantẽ existentẽ in alia parte sibi continua: ergò potest sentire æqualem, & minorem. Probatur euidenter consequẽtia, supposito, quod tactus nõ sentiat solos gradus excellentes: sed æquales, & quoscũque minores, vt tenet opposita sententia: & cum semper habeant omnes partes corporis calorem aliquem, aut frigiditatẽ ex proprio temperamento, quælibet producet speciẽ sui caloris in partẽ aliã sibi proximã, eamq; cõseruabit præsẽs, & pariter alia sibi proxima in ea: & sic

erit corpus in perpetua ſenſatione reciproca omnium partium contra euidentẽ experientiam. Probatur tandem ratione ſatis congrua ex natura tactus, & guſtus elicita; quia ſenſus iſti apti ſunt immutari ab obiectis immutatione intentionali medio contactu naturali; ergò ſatis congruum eſt, quod in modo immutandi intentionali ſe accommodent obiecta horum ſenſuũ modo immutandi naturali, quo conſtat ſolum immutare ſecundum exceſſus, vel exuperantias, & non ſecundum gradus æquales, vel inferiores.

59 Ad primum argument. oppoſitæ ſententiæ conceſſa maiori, quod obiectum tangibile producit naturaliter ſpecies intentionales, diſtinguenda eſt minor, quod producat eas ſecundum totam virtutem intẽſionis, quam habet. Nam ex parte ſua productiuus eſt ſpeciei ſecundum totam virtutem intenſionis, ſed propter incapacitatem ſubiecti non potentis recipere niſi ſpeciem ſuperiorum graduum, per quos exceditur ab obiecto, ſolùm producit ſpeciem eorum.

Ad ſecundum conceſſa maiori, in eo poſita, neganda eſt minor, quod agens intentionale poſſit agere in paſſum ſibi omninò ſimile. Et cùm dicitur ſimilitudinem naturalem non tollere potentiam ad recipiendam ſpeciem eorundem graduum: negandum quoque eſt, quia in modo agendi intentionali ex propria natura ſe accommodat modo agendi naturali, vt probauimus.

Ad tertium conceſſo antecedente, quod non poſſint ſentiri gradus inferiores obiecti impedientibus aliis eiuſdem intenſionis, quos habet organum, neganda eſt conſequentia, quod

60 tales gradus non ſint ſenſibiles; & ideò nec eſſe qualitates tangibiles. Nam cùm ſint eiuſdem ſpeciei cum ſuperioribus, & eandem habeant proportionem cum ſenſu tactus, per ſe eſſentialiter ſunt tangibiles, propter temperamentum verò organi alias ſimiles habentis ſentiri non poſſunt, hoc verò accidentale eſt eis, & non tollit eſſentialem proportionem; quam cum potentia ſecundum rationem eſſentialem conſiderata habent.

61 Quod poſſumus probare euidenti exemplo; nam ſi demus tactum vnius hominis ad mediocritatem primarum qualitatum eſſe naturaliter temperatum, ita vt quatuor gradus caloris, & totidem frigiditatis habeat, ſicque de cæteris duabus, quandiu permanet in eodem temperamento, non poteſt ſentiri frigiditatem, vt quatuor alicuius obiecti tangibilis, ſed demus ab hoc temperamento morbo aliquo, aut accidenti alio mutari, ita vt remittatur ei frigiditas vſque ad duos gradus (quod ſæpe contingit) & tunc euidens eſt ſentire poſſe tertium, & quartum gradum,

gradum, quos prius non poterat; ergò licet tunc non possent sentiri, erant nihilominus per se tangibiles, & habebant proportionem essentialem cum sensu,& quod non poterant sentiri ex accidenti proueniebat.

QVÆSTIO V.

An per tactum sentiatur qualitas tangibilis producta vel existens in organo, aut ea,quæ est in obiecto, vel vtraque.

62 Certa res est in vtroque reperiri calorem, nempe in organo ex ratione sui temperamenti, atque etiam in obiecto tangibili, si calidum sit,quod sentitur; quærit ergò titulus quæstionis,an per sensationem tactus sentiatur semper vterque,vel alter tantum,videlicet existens in obiecto,aut in organo.

Et prima opinio tenet tactum sentire calorem in se productum ab obiecto tangibili externo vt ab igne, & per eum sentire etiam eundem calorem in igne existentem; & ita sentiri vtrumque. Ita planè videntur tenere Toletus 3.lib.de anima q. 2. & Valesius 2. lib. controuer. med. cap. penultimo; asserunt enim sensationem tactus non fieri per species intentionales, sed per qualitatem realem in organo productā sentiri qualitatem externi tangibilis, à qua procedit. Probant primò, quia 63 qualitas producta in sensorio non est minus sensibilis, quàm quæ est in igne approximato, & est intimius vnita potentiæ: cùm inhæreat eidem sensorio,in quo inhæret sensus ipse, ergò nō minus,sed magis vel perfectius sentietur,quam calor ignis, de quo non est dubitandum, quin sentiatur; nec est aliud per quod sentiri possit præter calorem à se productum in organo: nam quod sensorio inhæreat,non potest impedire sensationem eius,sed potius iuuare. Secundo,si iuxta solem ponatur animal, calefiet ab illo, sentietque calorem per tactum; imò, & dolorem ex distemperie causatum,sed non sentiet calorem existentem in sole, in quo nullus est; ergò calorem in se productum: cum non sit alter,quem sentire possit; néque à quo causetur sensibilis dolor:quare necesse est fateri, quod calor existens in organo sentiatur. Et vrgeri potest argument. quia febricitantes sentiunt ardorem febris, cuius calor est in ipsomet corpore sentiente; ergo experientia probatur sensorium tactus calorem in se existentem sentire.

Secunda opinio asserit *non posse organum tactus sentire qualitatem*

tatem tangibilem in se existentem, sed solam eam, quæ est in ob tangibili externo. Hæc est communis, & vera sententia in pretum huius cap. qui omnes tanquam certum præsuppon tactum non sentire calorem in se existentem, sed solum ex num; non per internum, sed per species ab eo productas in gano. Et probatur primo, quia euidens est qualitates tang les non actiuas inhærere eidem organo, & euidens quoque perientia docet à nemine sentiri mollitudinem, vel durit proprij organi; ergò neque qualitas actiua organi senti nec per eam externa obiecti. Probatur consequentia, quia est minus sensilis per tactum vna, quàm altera, nec min præsens, nec minus bene ei vnita; ergò si sensationem act qualitatis non impedit, quod organo inhæreat, nec impe sensationem non actiuæ.

64 Probatur secundo, quia si calorem organi sentiret tac cùm semper in eo permaneat, inò cum eò cæteras qualit primas pertinentes ad temperamentum eiusdem organi, in tinua, atque perpetua sensatione tactus essemus circa om quatuor primas qualitates, quod patet esse contra experien nemo enim tales sensationes experitur. Et si dicas sentire nes qualitates temperamenti proprij organi. Sed tales se tiones propter paruitatem, & consuetudinem non percip aut non discernere, contra hoc est, quod non sunt paruæ: temperamentum organi mediocrem saltem intensionem nium qualitatum includat, nempe tres, vel quatuor gradu singulis qualitatibus, sensatio verò horum graduum non test esse imperceptibilis.

Ad primum argument. oppositæ sententiæ concedenda est

65 ma pars antecedentis, quod qualitas organi non sit minus sibilis, quam externa obiecti tangibilis, sed ab eodem tactu stente in eo sentiri non potest, propter rationes allatas. Et dicitur intimius esse vnitam potentiæ, quam qualitatem ex ni tangibilis, distinguendum est; nam in esse naturali ve est, sed in esse intentionali falsum; quo pacto debet vniri sentiatur; nam vnio naturalis per inhæsionem, nec est ciens ad sensationem: nec iuuat, vt sentiatur obiectum. multis modis impedit, vt probauimus. Quod verò non p vniri in esse intentionali à posteriori efficaciter probatum atque etiam à priori ratione satis congrua.

66 Ad secundum de homine iuxta solem posito concedi recipere calorem à sole, sed negamus talem calorem sentiri tactum, nisi forte in vna parte intensior, quàm in alia rec retur; tunc enim calor intensior vnius partis posset sentir

alia, in qua esset remissior per speciem intentionalem in ea productam; si verò in omnibus partibus æqualis produceretur calor, nullo modo sentiretur per tactum, nec posset dolorem causare, vt superius probauimus, sed sine dolore posset hominē corrumpere, sicut lignum, vel lapidem. Nec febricitantes sentiūt calorē proprij organi; sed caro, vel neruus in quibus residet tactus, sentiūt ardorem sanguinis, vel inflammatiónem alterius humoris, vel certè alterius partis, in qua viget febrilis calor.

QVÆSTIO VI.

An sensus tactus sit vnus secundum speciem, sicut cæteri sensus, vel multiplex.

TActus versatur in primis circa qualitates primas elementorum summè contrarias, nec solum circa vnam primam contrarietatem calidi, & frigidi, sed circa duas primas, nempe humidi etiam, & sicci, & cum vtraque contrarietas sit prima, & sit summa, neutra videtur posse reduci ad alteram, nec possunt sub vna ratione obiectiua superiori vtramque comprehendente contineri, sicut cōtrarietates obiectorum aliorum sensuum. Vnde nec videntur posse ab eadem potentia sensitiua percipi, sed sicut duæ sunt primæ, ac summæ contrarietates primo diuersæ ita postulare duos sensus tactus specie distinctos, à quibus percipiantur. Discursus iste coēgit Aristotelem cap. præsenti distinguere duos sensus tactus secundum speciem in singulis partibus animalis huius sensus capaces; vnū pro vna prima, ac perfectissima contrarietate caloris, & frigoris, ad quem videtur reduxisse secundas qualitates tangibiles, quæ maiorem eiusdem contrarietatis participationem habent: alterum verò pro contrarietate alia humiditatis, & siccitatis, ad quem videtur etiam reducere alias secundas qualitates, quæ sequuntur temperamentum in quo altera earum, vel vtraque prædominatur. Et hæc est prima opinio circa vnitatem tactus, quam sequuntur cum Aristot. D. Thom. section. 22. huius libri, vterque Caiet. atque Ægidius cap. præsenti ad textum 108. Iand. qu. 27. Apollin. quæst. 40. huius lib. 67 68

Alij verò non solum pro duabus primis contrarietatibus duos tactus multiplicare videntur, sed pro alijs etiam cōtrarietatibus qualitatum secundarum tangibilium videntur tactus alios distinguere; ita vt tot sint potentiæ specie distinctæ, quot sunt contrarietates primæ, vel secundæ, circa quas versantur, sic Themistius in suo lib. 2. de anima, cap. 39. Auicenna verò lib. 6. natur. part. 2. cap. de tactu, & cum eo Albert. Magn. tracta- 69

tu 3.

tu 3.huius libri præter tactus pro singulis contrarietatibus videtur multiplicare duos alios, vnum pro dolore & pro titillatione alterum.Comment.2.collectan. cap. 13. addit alterum pro fame,& siti in stomacho.Cardan.tandem lib.13.de subtilitate,quatuor tactus distinguit; vnum pro quatuor primis qualitatibus: alterum pro grauitate,& leuitate:tertium pro dolore, & voluptate: & quartum pro titillatione. Et omnes istæ opiniones pro eadem numerari possunt tactus multiplicante,
70 licet quædam plures,aliæ pauciores multiplicent.Et ratio horum omnium eadem est; quia dolor, voluptas, fames, & sitis sunt speciales qualitates perceptibiles per tactum:imò speciales actus eiusdem sensus, quos non habet in omnibus partibus corporis,sed in quibusdam determinatis,vt in ventriculo, aut in parte, quæ diuiditur ab alia, vel per alterationem recedit à proprio temperamento; ergo pro his qualitatibus, & actibus non sufficit tactus generalis dispersus per totum corpus, sed speciales,ac distincti multiplicari debent, quia qualitates ipsæ valde diuersæ sunt à cæteris tangibilibus, cum quibus non videntur posse conuenire in vna aliqua ratione communi, & adæquata,& multò minus actus ipsi adeo à cæteris eiusdem sensus diuersi.

71 Secunda opinio est opposita *negans omninò, quod tactus specie distincti multiplicari deueant, sed quemadmodum cæteri quatuor sensus non multiplicantur secundum speciem, sed vnus visus pro cunctis visibilibus ponitur, sicque de cæteris, ita vnus omnino tactus ponendus est pro omnibus qualitatibus tangibilibus, ac pro contrarietatibus omnibus in eis distinctis,siue sint primarum, vel secundarum qualitatum.* Ita antiquiores interpretes Aristotel. Alexand.Simplic.& Philop.ad textum 108.huius capitis, quos sequitur Fernel.libr.5. suæ physiologiæ, capit. 7. & omnes recentiores,& in eam inclinat D.Thom.1.part.quæst.76.artic.3. ad 3.& 4.Et videtur mihi probabilior,& tenenda.Probatur ratione insinuata à D.Thom.nam vt ipsemet docet in eodem articulo,& nos superius docuimus,& probauimus agentes de distinctione potentiarum in generali, obiecta distinguunt potentias in quantum diuersis modis eas immutant, ex quo Aristotel.cap.de gustu probauit, quod etiam si gustus esset in omnibus partibus corporis,sicut tactus, nihilominus esset potentia distincta ab eo,quia diuerso modo immutatur à gustabili, ac tactus à tangibili,& omnia illa obiecta quæ habent eundem modum,vel rationem immutandi pertinent ad eandem potentiam, vt omnes colores ad visum,sed omnes qualitates tangibiles cuiuscunque sint contrarietatis habent eundem modum,

& ratio

& rationem immutandi tactum: ergò pertinent ad eandem potentiam tactiuam: quare non possunt multiplicari plures tactus. Minorem probo, quia modus immutandi tactum, vt D.Thom. asserit in eodem articulo est quod qualitas tãgibilis per contactum naturalem contingat organum, & medio contactu producit in eo speciem intentionalem se repræsentantem, per quam ei vniatur, sed vtraque contrarietas primarum qualitatum, & omnes etiam secundæ immutant hoc modo tactum, vt in præcedentibus ostendimus, etiam ex mente Aristotel. ergò conueniunt in eadem ratione formali immutandi: quare eundem tactum secundum speciem constituunt. Huc accedit nullam rationem vrgere nos ad multiplicandas plures potentias tactiuas: vt patebit ex solutione argument. ergò non sunt vllo modo multiplicandæ. 72

Sed ad argument. Aristotelis neganda est maior: quod vnus sensus sit vnius contrarietatis, sed circa tot potest versari, quot in vna, eadémque ratione immutatiua conuenire possunt, & cum vtraque contrarietas primarum qualitatum, & omnes secundæ conueniant in eadem ratione, & modo immutandi tactum (vt probauimus) ad vnum tactum pertinere debent, nec pro diuersis multiplicandi sunt plures, quia contrarietates ad obiectum materiale tactus pertinent, non ad formale, & ideò plures non sunt causa sufficiens distinguendi plures tactus secundum speciem, sicut nec in aliis sensibus pro sufficientibus habentur. Quod verò sint primæ contrarietates, vel summæ: ratio est etiam materialis, & propterea insufficiens ad distinguendum potentias specie. 73

Argumentum verò commune, quo vtuntur cæteri opinantes, duo opponit; primum de dolore, & voluptate, quæ cùm sint opposita ad eandem potentiam pertinere debent. Quod ergò de dolore dicitur, secundum proportionem accipiendum est de voluptate. Circa dolorem igitur plura hac in parte congerunt interpretes Aristotelis, & diuersis modis eum ad tactum pertinere aiunt, nescio an omnes veræ Philosophiæ naturali, & morali consentanei sint. Eis verò relictis D. Thomam sequor 1. 2. quæst. 35. articul. 1. vbi de passionibus appetitus disserens, egregiè rationem doloris explicat, ad quem tria concurrunt. Primum est diuisio, aut solutio continui, hoc est alicuius partis animalis, vel distemperies eiusdem partis. Nam licet variæ sint sententiæ inter Philosophos, & medicos, an sola diuisio, aut solutio continui sit causa doloris, vel etiam distemperies alicuius partis sine diuisione, ita vt quælibet harũ per se, & independenter ab alia sufficiens sit, & quasi in solidum dolo- 74 75

rem causet, vel diuisio continui sit sola, & vnica causa, ita vt si-
75 ne illa nullus dolor causari possit. Longè tamen probabilius est vtramque in solidum sine alia esse sufficientem causam doloris. Vt Gal. docuit 12. metho. c. 7. his verbis: *Naturalis notitia nos docet, vitium corporis, ex quo sit doliturum, aut continuitatis solutionem oportere, aut alterationem aliquam.* Vnum igitur, vel aliud est, quod primo includit dolor. Secundo est cognitio sensitiua eius sine qua citra dubium est nullum posse dolorem causari, alioqui in corporibus inanimatis daretur dolor: cùm detur so-
76 lutio cõtinui, vel alteratio, seu distemperies. Vltimum est actus appetitus, qui solutionem cõtinui, vel distemperiem, vt disconuenientem, aut nociuam naturæ animalis refugit, sicut in delectatione appetit aliquid tanquã conueniens eidem naturæ sensitiuæ. Et quia sensus externi nihil apprehendunt, vel cognoscũt tanquam conueniens, vel nociuum, sed ad internum sensum id pertinet, vt ad æstimatiuam, vel alterum, propterea duplex cognitio sensitiua externa, & interna necessariò debet ad dolorem concurrere; prior quidem sensus tactus, per quam simpliciter apprehenditur obiectum tangibile, vt tangibile est; posterior interni sensus, per quam iudicatur, vt disconueniens, & vt tale appetitui proponitur, & ideò vt refugiendum. Ex his igitur tribus, primum quasi materiale est in dolore: nempe solutio con-
77 tinui, vel distemperies. Secundum ex parte sensationis tactus materiale est etiam, sed iam ad formale accedit ex parte cognitionis sensitiuæ internæ, per quam proponitur appetitui obiectum materiale, sed sub ratione disconuenientis, & ideò quasi conditio formalis est doloris: in actu verò appetitus, qui quasi nolitio talis obiecti disconuenientis est formalis ratio doloris consistit (ait D. Thom.) Et omnia hæc quasi opposito modo concurrunt ad delectationem, quæ etiam consistit formaliter in actu appetitus, qui vocatur prosecutio obiecti sensibilis sub ratione boni, & conuenientis naturæ sensitiuæ propositi eidem appetitui, & simpliciter apprehensi per sensationem tactus. Ex
78 quibus ad argumentum negandum est, dolorem formaliter esse sensationem tactus, sed hanc solum ad illum concurrere, tanquam conditionem quasi materialem, nec nouam, aut distinctam esse, sed eiusdem rationis, & obiecti: cùm versetur circa primas, vel secundas qualitates eodem modo immutantes. Vnde sequitur propter dolorem non esse tactum multiplicandum, & pari ratione de delectatione, & titillatione sentiendum est, in quibus sicut in dolore nihil distinctum à sensatione qualitatum tangibilium vt talium includitur. Quare nec pro eis distinctus tactus multiplicari debet.

Ad

Ad aliud argum. à nobis additum in fauorem harum opinio- 79
num negādū in primis est de dolore, quod in determinata parte corporis causetur & non in omnibus, nullam enim rationem video, ob quam solutio continui, aut distemperies in quibuscunque partibus corporis sensui capacibus causari non possit, & ex consequenti dolor, sed de voluptate aliqua, ac titillatione id non nego; sed negandum omninò censeo, quod propterea debeat tactus multiplicari pro eisdem actibus, quia sensatio tactus in eis reperta eandem rationem formalem habet ex eadem ratione immutandi obiecti desumpta. Ratio verò propter quam in determinata tantum parte corporis fiunt, est, quia in ea cum primis magis viget sensus tactus. Deinde quia in eadem plures 80
arteriarum concurrunt fines, multa etiam spirituum atque materiæ prurientis copia, quæ non concurrunt in cæteris partibus, & propterea tales actus in eis potius exercentur, qui quidem formaliter ad appetitum pertinent, vt de dolore diximus; ad tactum verò solum in quantum qualitates tangibiles, vel motus includunt, quæ obiecta eius propria, vel communia sunt, & sub eadem ratione formali tactum immutant, ac in cæteris partibus corporis; quare non multiplicant tactus.

De gustu vero iam diximus non distingui à tactu, quia in determinata tantùm parte corporis exercetur, sed quia diuerso modo immutatur à gustabili, ac tactus à tangibili superius à nobis explicata, & inferius magis explicanda. Ita etiam dicendum est de voluptate. Et hæc eadem doctrina applicari debet ad famem, & sitim, ad quas materialiter tantùm concurrit sensatio tactus circa primas qualitates tangibiles exercita, & per actus eiusdem speciei cum cæteris qui circa eas versantur; quare pro his non debet multiplicari tactus. Nec ad nos pertinet agere de fame, & siti, sed medicis relinquenda est explicatio earum.

CAPVT XII.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Oportet autem vniuersaliter de omni sensu accipere, &c.

Breuis expositio textus.

POstquam Aristoteles naturas, & rationes omnium quinque 81
sensuum externorū explicuit, communia quædam omnibus tradit c. præsenti, & hoc est intentum eius; diuiditur verò in tres

partes; in quarum prima duo asserit habere communia, eáq exponit. Secundo ex eorum expositione duo problemata so uit. Et in 3. dubium quoddam proponit ac diluit. Duo igit asserit esse communia omnibus quinque externis sensibus. Pr mum quod suscipiunt formas sine materia, vt visus colore sine subiecto, in quo est, vt sine pariete. Sicut (inquit) ce suscipit figuram sigilli, non solum sine materia, idest, sine fe ro, & auro, in quo est, sed etiam sine materialitate illa, qua habet figura eius in auro, & ferro; nam hac etiam caret cera, in qua solum habet figuram repræsentantem, sine il materialitate artificiali, quam habet in auro, vel ferro. propterea dicuntur sensus receptiui formarum sine materi hoc est specierum, aut similitudinum earundem qualitatu sensibilium sine subiecto, ac sine modo illo essendi natura & materiali, quem habent qualitates ipsæ naturales in suis sul iectis. Et iste est sensus huius loci, vt benè adnotauit D.Thon

82 ita vt sine illo non possit intelligi. Secundum quod omnib conuenit est, quod in subiectis materialibus recipiantur, qu subiecta eorum sensoria vocantur, aut organa, quæ tamen du plicia sunt; quædam quidem quasi communia, aut mediata v cari possunt, alia particularia, ac proxima, quæ vocantur pr ma sensoria; gratia exempli; pars illa heterogenea, per qua potentia visiua exercet actum videndi; nempe oculus, quasi commune, & mediatum sensorium eius, sed propriur atque immediatum est pars illa eiusdem oculi, in qua proxin residet potentia, nempe pupilla, cuius ratione dicitur esse oculo. Et hoc sensorium primum, inquit Aristoteles 2. lib. partibus animal. cap. 1. semper est pars similaris; & homog nea, vt pupilla, neruus, miringua, &c. quamuis sensorium secu darium in quo continetur heterogenea sit. Potentia autem, sensorium ait esse idem subiecto, sed distingui ex natura r Esse autem idem subiecto non sic intelligit, vt vtrumque inh reat in quodam tertio tanquam in subiecto, sicut albedo, dulcedo in eodem lacte; sed ita vt vnum sit in altero tanqua in subiecto, nempe potentia in organo: nam hoc substantia, il accidens eius est.

83 Ex his soluit in secunda parte capitis duo problemata. Pr mum est, quare vehementia sensibilia, vt intensissima lux la dit visum. Et respondet, quia sensorium consistit in certo qu dam temperamento, & quasi harmonia primarum, ac secu darum qualitatum ad certum gradum intensionis attemper tarum: hæc autem temperies, & harmonia turbatur, & alterat per vehementem, atque insolitam commotionem sensibili

& ex

& ex hac eius turbatione, & alteratione læditur potentia, & aliquando extinguitur, quia maximè dependet ab eo tanquam à subiecto proprio, ac naturali in esse, & conseruari.

Secundum problema est, quare plantæ non sentiant: cum animam habeant, & patiantur à sensibilibus qualitatibus: nam calefiunt, & infrigidantur. Et respondet, quia carent his sensoriis prædicto modo attemperatis necessariò requisitis pro subiectis propriis ac proportionatis earumdem potentiarum. Occasione huius solutionis proponit dubium in vltima parte, an sicut plantæ (etiam si non sentiant) patiuntur à qualitatibus eas recipientes; sic aliæ res non sentientes pati possint ab obiectis aliorum sensuum, vt à colore, sono, & aliis, & quod pati possint, probat 1. quia ab obiectis potentiarum sensitiuarum solùm possunt immutari potentiæ eædem, quia relatiua sunt potentia, & obiectum: cùm ergò potentiis careant, pati aut immutari ab obiectis earum non possunt. Secundo, quia anima sensitiua carent, & ideò sensitiua non sunt; quare à sensibilibus, vt talibus pati nequeunt. Et tandem experientia, quia videmus non producere hæc obiecta in eisdem rebus sibi similes effectus, vt albedo non producit aliam albedinem in ligno. 84

Respondet dubio proposito obiecta prædictorum sensuum non agere in quæcumque corpora insensibilia: sed ferè semper in solidis diaphanis, & in his non producere permanentes effectus: sed citò transeuntes, & se habentes tanquam viam ad sensationes, nõ enim mouent aërem, vel aquam, neque aliquid in eis producunt, nisi per modum viæ, hoc est, vt eo tanquam medio immutent potentiam ad sui sensationem, patiuntur ergò ab eis corpora diaphana, & tamen non sentiunt: sed vt media ad sensationem. Ex quo inferre possumus euidens esse, quod sensatio non consistat in sola passione, & receptione ab obiecto: sed præcipuè in actione vitali, quamuis passio ab obiecto omninò necessariò præsupponatur, & hæc est sententia totius capitis. 85

QVÆSTIO VNICA.

Quo modo sensus lædatur ab excellenti sensibili.

PRæsupponit titulus quæstionis tanquam certum, quod sensus lædatur à vehemente sensibili, vt Aristot. & omnes eius interpretes docent, & euidens experientia confirmat: nam experimur lucem solis oculos ex directo inspicientes offuscare, & si in tali visione perseuerent, lædere. Sed circa modum, quo sensus lædatur, non est leuis difficultas. In primis enim nihil 86

læditur, vel corrumpitur, nisi à contrario, vt docet expr
idem Aristoteles in lib. de longitudine, & breuitate vitæ ca
sed sensus carent contrario: ergò minimè lædi, vel corru
possunt. Secundo quia potentia sumit speciem ab obiecto
consequenter essentialem perfectionem, ergò nata est al
perfici. Vnde sequitur, quò perfectius, aut excellentius est ol
87 ctum, magis perficere potentiam. Et ex hoc nullo modo
lædere, aut destruere posse. Et tandem quia obiectum mo
potentiam per species intentionales: sed de speciebus euid
est non posse lædere sensum, in quo recipiuntur, sed potius p
ficere, & quò intensiores, aut excellentiores fuerint, magis
ficere: cum sint accidentia intentionalia, & naturales simil
dines eius, nec vllam possint habere naturalem actionem
quam solum potest lædi, vel corrumpi vnum corpus ab alte
ergò excellēs sensibile non potest lædere, vel destruere sens

88 Prius quàm diuersas autorum sententias circa hanc rem p
ponamus, distinguere oportet duplicem modum excogita
lem, quo sensus possit lædi, vel destrui ab excellenti sensib
Prior est per se, in quantum sensibile est, sensumque immu
per species intentionales, ita vt perfectiorem, aut intensio
speciem in eo producat quàm natura eius postulet: nam cert
est, requiri proportionem inter potentiam, & speciem, quæ
tus eiusdem obiecti est. Secundus modus lædendi potent
excogitari potest in obiecto, non per se, vel quatenus obiect
est talis potentiæ, eámque immutat, sed per accidens rati
alicuius adiuncti, vt in luce possumus considerare, quod quà
nus visibilis est, non possit visum lædere, sed perficere, at
ratione est causatiua caloris, possit organum lædere natura
eius temperiem alterando, & consequenter potentiam à tem
rie naturali eius maximè dependenti.

89 Qua distinctione præsupposita, prima opinio affirmat
sum lædi, aut corrumpi posse ab excellenti sensibili per se
formaliter vt sensibili, quia species intentionales adeò exc
lentes, aut intensas, eidémque sensui improportionatas
test in eo producere, à quibus offendatur, lædatur, aut eti
corrumpatur, vt patet de intensissima luce, vel albedine com
rata cum aliqua potentia visiua infirmiori, ac debiliori,
ab speciebus perfectissimis, atque intensissimis ab ea produ
non potest non offendi, vel lædi. Ita Caietan. 3. libr. de a
ma ad textum 123. & 124. & Toletus quæstion. 4. pro
Toletus testimonio Aristotelis section. 32. probl. quæst. 44.
ait viridem colorem confortare, ac delectare visum; quod pa
non præstare, nisi per speciem intentionalem: cùm non aga

e

eum producendo alterum colorem sibi similem. Probat deinde ratione 1. quia albedo disgregat visum, & nigredo congregat, & isti sunt effectus reales lædentes, aut confortantes potentias, quos patet non efficere, nisi per species intentionales, quæ cùm sint accidentia realia, poterunt eos producere in potentias; quare obiectum per se, & sub ratione obiecti lædit potentiam, quia species est virtus obiecti, quam sibi substituit ad immutandam potentiam in eámque agendum: sed excellens obiectum propter naturalem improportionem, quam habet cum potentia infirmiori, non potest eam non offendere: ergò eodem modo offendetur, ac læditur à virtute eius, quæ est species: nam eundem effectum producit agens per se, & per suam virtutem.

Secunda opinio tria asserit. Primum est *obiecta sensuum per se sumpta, id est, vt obiecta sensuum sunt, non possunt vllo modo lædere sensus, neque organa eorũ.* Secundũ, *obiecta quidē sub ratione agentium naturalium, per naturales qualitates lædere possunt sensus, & aliquando eos destruere.* Tertium, *sensus nō possunt per se, & immediatè lædi, vel destrui ab obiectis, etiam vt agentibus naturalibus consideratis: sed solum per accidens, & quasi mediatè, & indirectè ex læsione organi, à quo tanquā à subiecto dependent in esse, & conseruari.* Hæc sententia communis est omnium interpretũ huius loci, præter Caiet. & Tolet. & nobis videtur longè probabilior. Sed prius declaranda sunt tria hæc, deinde sigillatim probanda. 90

Pro declaratione igitur adnotare oportet duo habere obiectum cuiuscumque sensus; primum est esse immutatiuũ sensus iuxta modum eius, & quia sensus omnes apti sunt immutari ab obiectis modo intentionali per species, hinc est quod obiecta sensuum sub ratione præcisa obiectorum non sunt agentia naturalia, à quibus naturales effectus procedãt; sed intentionalia; nam potentias solùm respiciũt, vt cognoscibilia ab eis, esse autem cognoscibile est esse intentionale, quia cognitio, intentio, vel attētio propriè vocatur. Habent præterea aliud, nempe agere per qualitates naturales sicut cætera agentia naturalia, atque effectus naturales producere per se, vel aliquo alio modo, vt lux præter esse obiectiuũ, quod habet, & immutare visum modo intentionali potest, habet etiã producere calorē, quem sua virtute, aut eminētia continet, vnde & aërem, & sensoriũ visus calefacere potest. Et ratione primi asserimus non posse sensus lædere; posse tamen ratione secundi, non quidem directè, & per se agendo in potentiã: sed indirectè, & quasi per accidens, agendo quidem per se immediatè in organum, à quo tanquam à proprio subiecto dependet potentia, & quo læso dicitur ipsa lædi: 91 92

93 Nunc verò probanda sunt tria illa testimonio Aristotelis, qui capite præsenti textu 123. non dixit excellentia sensibilia lædere, vel corrumpere sensum: sed sensorium, quia suo motu fortiori, aut intensiori lædunt, vel corrumpunt naturale temperamentum eius, ratione cuius conueniens subiectum erat sensitiuæ potentiæ; & ideò eo corrupto corrumpitur potentia, quæ cùm sit accidens, non potest destructo subiecto conseruari. Ex quo efficaciter colligo tria à nobis asserta: Primum quidem, quia temperamentum organi constat qualitatibus naturalibus, quod ideò corrumpitur, vel læditur, quia per intensiorem alterationem plus iusto intenditur aliqua qualitas, cuius intensio dissoluit temperiem innatam, vt patet de intensione caloris nimia, ratione cuius proportio aliarum qualitatum naturaliter requisita tollitur. Sed constat actionem hanc alterantem naturaliter organum non procedere ab obiecto sub ratione obiecti, quia non est intentionalis: sed naturalis; ergò nec obiectum sub ratione obiecti lædit, vel corrumpit organum ex mente Aristotelis: sed vt agens naturale, quod est secundum assertum nostrum.

94 Nec etiam alteratio hæc directè, & per se versatur circa potentiam: sed circa sensorium, & ideò hoc est, quod per se immediatè læditur, vel corrumpitur; potentia igitur non per se immediatè: sed quasi per accidens ratione subiecti: nam corruptio accidentis ad corruptionem subiecti per accidens vocatur, non per se. Et hoc est tertium assertum nostrum in eisdem verbis Aristotelis planè contentum.

Sed probatur iam primum assertum duplici ratione: prima, quia species intentionalis quantumlibet intensa, aut perfecta habet esse diminutum, & longè imperfectius esse naturali: ergò non potest producere effectum naturalem in organo, quia res inferioris ordinis non potest sua virtute producere effectum ordinis superioris: sed temperies organi non læditur, neque destruitur, nisi per alterationem naturalem, cum constet qualitatibus naturalibus ad mediocritatem redactis, & non intentionalibus: ergò nec ab intentionali, neque ab obiecto sub ratione obiectiua, atque intentionali, lædi, vel corrumpi potest.

95 Secundo, cognitio quæcumque est perfectio potentiæ, & quo intensior, vel perfectior, magis eam perficit: sed species nihil aliud habet, quàm esse comprincipium cum eadem potentia, & quò perfectior est, nata est esse comprincipium perfectius: ergò repugnat lædere, vel destruere potentiam, etiam si sit intensissima, & his efficaciter etiam probatum est secundum

dum assertum nostrum, nempe obiecta sensuum non vt obiecta: sed vt agentia naturalia lædere ac destruere sensum, quia solum, vt naturalia agentia, & non vt intentionalia possunt alterare sensum alteratione naturali, vt lux non in quantum visibilis: sed ex perfectione qualitatis naturalis, per quam continet virtute calorem, & eum potest producere in oculo, potest visum lædere.

96 Probatur tandem vltimum assertum, quod adhuc ab obiectis, vt naturalibus agentibus non possit per se immediatè, aut directè lædi, vel destrui potentia ipsa: sed solum per accidens, & quasi remotè, quia nullum accidens læditur per se immediatè nisi à contrario: sed potentia vitalis qualis est sensus omnis, caret omninò contrario, vt per se patet: ergò non potest lædi, vel destrui per se immediatè ab obiecto, etiam secundum esse naturale sumpto: sed solum per accidens, læso, vel destructo per se immediatè organo tanquam subiecto eius.

Ad testimonium Aristotelis pro opposita sententia concedimus viridem colorem oblectare visum: sed negamus talem oblectationem causare per species intentionales: sed ratione alicuius qualitatis naturalis, nempe frigiditatis, vel humiditatis ab eodem viridi emissæ simul cum specie, quæ cùm sit temperamento oculorum consentanea, potentiam visiuam obiectare dicitur. 97

Ad primum argumentum concedenda est maior, quod albedo intensa visum disgreget, eúmque offendat, ac lædat: sed neganda est minor, quod hunc effectum efficiat per species intentionales: sed potius ex eo, quod propter maximam participationem lucis, quam habet albedo, maior fit reflexio lucis in corpore nimis albo, quàm alio colore affecto, & à luce vehementius reflexa, & nimis intensa in medio per eandem reflexionem nimium calorem in oculo producente disgregatur, ac dissoluitur temperamentum oculi, læditúrque potentia. Quod verò in eodem argument. dicitur species esse accidentia realia, concedimus, & cum ex eo colligitur perfectiores producere effectus reales in organo: distinguendum putamus: nam reales naturales non possunt, cum habeant inferiorem modum essendi respectu eorum: sed benè reales intentionales, & cùm non lædatur potentia ab intentionalibus: sed potius perficiatur, à solis verò naturalibus lædi possit (vt probauimus) fit vt non possit per species intentionales lædi ab obiectis. 98

Ad secundum distinguenda est maior, quòd species sit virtus obiecti, est enim virtus intentionalis; ideò potest quidem per eam effectus intentionales operari, nullum tamen natu- 99

talem, & cùm non possit lædi, vel destrui sensorium, ni
effectum naturalem, ratione cuius dissoluatur naturale
peramentum eius,hinc est, quòd non possit lædi,vel dest
excellenti obiecto. An vero lædi sit aliquid entitatis eiu
strui,vel infirmam reddi. Respondeo, quod potentia cor
pitur per accidens ad corruptionem organi, quia ad de
nem eius desinit esse tota eius entitas, sicut cætera acci
100 ad corruptionem subiectorum. Lædi verò,non esse aliqu
titatis eius corrumpi: sed solùm est,quod cùm integra pe
neat secundum totam entitatem læso organo impeditur
pria operatione; ita vt vel non possit eam exercere, vel
aut cum difficultate, ac modo imperfecto. Et hæc de he
cundo libro breuiter adnotasse sufficiat.

COMMENTARIORV
IN TERTIVM LIBRVM
Aristotelis Stagiritæ Philosopho-rum Principis de Anima.

BREVE PROOEMIVM.

1 HVIVS tertij libri initium non omnes e
modo desumunt: sed Arabes à quarto c
in quo Aristoteles incipit agere de intel
putantes tria priora, in quibus doctrin
potentiis sensitiuis perficit ad librum
dum pertinere: quorum partitionem se
tur Comm. Albert. Magn. Ægidius, & Caietanus. Græc
exemplaria (quæ maioris sunt authoritatis) à capite ip
quo de numero exteriorum sensuum differit Aristotele
choari volunt, & hanc distributionem sequuntur Boëti
Argiropilus in suis translationibus. Et omnes ferè antiq
interpretes Aristotelis hoc loco. Simplicius Philoponus
mistius D.Thom. Theophilus & plures alij, quam vt m
authoritatis amplectimur. Et ideò capite hoc initium
nostris Commentariis in tertium librum. Quem in q
partes diuidere placet. In prima quæ velut præambul
ei

eiuſdem libri, agit Ariſtoteles de numero externorũ ſenſuum. Quorum naturam & rationem ſigillatim explicuit in 2. lib. deinde exponit ſenſus internos (vtrumque enim horum præambulum eſt apprimè neceſſarium ad explicandam naturam intellectus,& operationis eius)quod præſtat in tertia parte. Et tandem agit de principio motus animalium.

CAPVT I.

TEXTVS ARISTOT.

Quod autem non ſit ſenſus alius præter quinque.

Breuis expoſitio textus.

INtentum huius primi capitis eſt, tradere numerum externorum ſenſuum. Diuiditur autem in duas partes: in priori probat quinque tantùm eſſe externos ſenſus:in poſteriori verò dubium quoddam proponit,& ſoluit. Probat igitur externos ſenſus non eſſe plures, quàm quinque, triplici ratione: ſed ad formandum primam prolixam ſatis, oportebit ordinem Ariſtot. aliquantulum inuertere. Et ita hoc diſcurſu comprehendi debet: Si alius ſenſus præter quinque enumeratos daretur, vel eſſet eiuſdem ſpeciei cum eis, vel cum aliquo eorum, aut diuerſæ: ſed nec eiuſdem, nec diuerſæ; ergò non dabitur alius, neque huic numero alter deerit. Probatur minor quantùm ad primam partem, quod non deſit aliquis alius ſenſus eiuſdem rationis cum his, quia ſi talis deeſſet; ideò foret,quia quilibet eorum non perciperet omnia ſenſibilia contenta ſub proprio obiecto, pro quibus percipiendis oporteret ponere ſenſum alium eiuſdem ſpeciei: ſed quilibet horum quinque ſenſuum percipere poteſt ſenſibilia omnia eiuſdem rationis formalis obiectiuæ; ergò non eſt neceſſarium multiplicari alterum. Probat hanc minorem inductione diſcurrente per omnes ſenſus: nam viſus viſibilia omnia percipit, nempe lucem & omnes colores;& pariter cæteri ſenſus. Secundam verò partem eiuſdem minoris,quòd non deficiat alter ſenſus diuerſæ ſpeciei ab his, probat hoc modo. Si daretur ſenſus alter diuerſæ ſpeciei ab his quinque; ergò daretur aliud ſenſorium etiam ſpecie diſtinctum à ſenſoriis horum ſenſuum; daretur etiam medium diuerſum ſpecie, per quod ſenſus ipſe propria ſenſibilia perciperet: ſed non datur medium ſpecie diſtinctum: ergò neque aliud ſenſorium, neque alius ſenſus. 1

Maiorem

Maiorem huius vltimi syllogismi probat ex necessaria proportione inter medium & sensorium in eo posita, quod medium debet habere rationem aliquam similem, vel cognatam sensario, & omnia obiecta, quæ possunt in medio recipi sub tali ratione conuenientiæ, possunt quoque percipi per tale sensorium, & à tali sensu in eo existente. Minorem verò, quod non detur aliud medium præter media horum quinque sensuum, probat; quia vel esset intrinsecum, vel extrinsecum, & de intrinseco, euidens est dari non posse, quia medium intrinsecum solum possunt habere gustus, & tactus, & quæcunque sentiri possunt per medium internum, non possunt aliis sensibus præter gustum, & tactum sentiri; quare nec alia media interna, nec alia sensoria eis correspondentia, nec alij sensus operantes per

4 medium internum excogitari possunt, præter gustum, & tactũ, qui modo sunt, de quibus certum est tangibilia omnia & gustabilia percipere. Quod vero non detur aliud medium extrinsecum, præter aërem, & aquam, probat, quia media deseruiunt ad deferenda obiecta, vel species eorum; sed aër, & aqua non possunt deseruire, nisi ad deferenda obiecta, vel species horum trium sensuum, videlicet visus, auditus, & olfactus; & obiecta omnia quæ per hæc deferri possunt; percipiuntur ab eisdem tribus sensibus, quia cùm eis tantùm possunt habere cognationẽ, seu proportionem requisitam inter medium, sensorium & sensum: ergò non datur aliud medium. Probatur minor, quia medium & organum eandem quoque proportionem, & similitudinem habent, vt qualitas medij proportionati cum organo prædominari debeat in temperamento naturali eiusdem organi, sed quatuor tantùm sunt elementa, quæ media extrinseca esse possunt, ex quibus solus aër, & aqua possunt prædominari in sensoriis, quia valde accommodata sunt propter humidita-

5 tem ad recipiẽdum; ignis verò ob maximam actiuitatem prædominari non potest; nam potius desiccabit omnia, quæ per eum traiicienda sunt. Terra verò ob densitatem simul cum summa siccitate inepta est etiam ad recipiendum, & ideò non potest prædominari in sensoriis, nisi forte in tactu, de quo modò non agimus, cum medio externo careat: ergò sequitur non posse dari alia media externa, præter aërem, & aquam, & ex consequenti, nec alia sensoria præter ea, in quibus resident prædicti tres sensus, nempe visus, auditus, & olfactus, à quibus sentiri possunt omnia sensibilia per aquam, & aërem deferenda, & ideò, nec plures, quàm quinque isti sensus ab omnibus positis. Et hanc rationem confirmat, quia perfectis animalibus, hoc est, non orbatis debiti sunt omnes sensus; sed plura sunt perfecta

animalia

animalia in quibus non dantur, nisi quinque sensus numerati: ergò non sunt plures. 7

Secunda ratio ad idem probandum, est, quia si daretur alius sensus, maximè ad percipienda communia sensibilia (nam pro sensibilibus propriis probatum est dari non posse) sed nec datur pro his, quia omne sensibile commune sentitur per se à multis sensibus, ergò nullum sensibile commune potest esse proprium alicuius sensus, repugnat igitur dari pro solis sensibilibus cōmunis particularis sensus, quo percipiantur. Probat tandem, quia si communia sensibilia ab vno alio sensu distincto ab his per se sentirentur: ergò ab aliquo ex his sentirentur per accidens, vt à visu, ex eo solum, quod coniunguntur in eodem subiecto cùm albedine, quamuis nullo modo visum moueant, sed sensibilia communia non sentiuntur per accidens vllo ex his modis ab aliquo ex quinque sensibus: cùm eos per se immutēt, quia sunt sensibilia per se: ergò non potest pro eis dari distinctus sensus. In postrema tandem parte capitis proponit dubium, quanam de causa producti sint à natura plures sensus externi, & non vnus tantum pro omnibus sensibilibus. Et respondet, quia si vnus tantum sensus daretur pro omnibus, confunderentur sensibilia communia cum propriis, omnia enim ad vnum sensum pertinerent, & nullum ad plures, & omnia promiscuè perciperentur ab vno illo sensu, quare ex hac parte non possent distingui. 8

QVÆSTIO I.

An probari possit euidenti ratione quinque tantum esse sensus externos.

NOn quærit titulus quæstionis, an tantùm sint quinque sensus, vt quæsiuit Aristoteles capite præsenti: sed hunc numerum eorum præsupponit ex communi sententia Philosophorum omnium, Scholasticorum & Sanctorum Patrum; ita vt nemo sit, qui vllum addat, vel detrahat ab eo, quem Philosophi cum primis Aristotele antiquiores posuerunt, vt testatur autor operis de secretiore sapientia secundum Ægyptios, & docet Pleto in Teæteto. Aristoteles cap. præsenti, & cùm eo vniuersi interpretes, tam recentiores, quam antiqui, Scholastici cum D. Thom. 1. part. quæst. 78. artic. 3. & denique Sancti Patres. Ambros. in cap. 18. Apocal. August. lib. 2. de gen. ad literam. cap. 5. & lib. de quantitate animæ cap. 23. Hieron. in Psalm. 141. Gregor. Homil. 17. in Ezech. D. Damasc. 2. lib. fidei c. 18. D. Greg. Nissen.- 9

Nissen.oratio.6.in Cant.& plures alij,cum reliquis sacri textus
10 expositoribus super parabolam Euangelicam, de quinque talentis,quæ habetur Matthæi 28. hoc igitur numero præsupposito quærimus,an detur ratio,non solùm probabilis,sed euidens qua probetur,non dari plures,quàm quinque.

Omissis verò aliis rationibus,quæ afferuntur ad probandum non dari plures sensus externos,quam quinque paucis referam eas,quas Aristoteles & D. Thom.afferunt, & Aristoteles quidem id probauit in textu, vt vidimus ex organorum numero, quæ tantùm sunt quinque & non plura, quia non sunt plura media, præter illa, quæ aliquam habent cognationem, & similitudinem,aut propotionem cum eisdem quinque organis.
11 Sed D. Thom. 1. part. quæst. 78. articul. 3. discursu alio longè diuerso id ostendit ex diuersis modis, quibus sensitiuæ potentiæ immutantur ab obiectis; nam ex hoc vidimus,& probauimus superius distingui specie potentias: & cùm modi isti sint quinque, nec alter præter eos reperiatur, concludit D. Thomas, quinque tantùm esse sensus externos, & non plures. Vtrumque autem discursum ab Aristotele, & D. Thom. traditum demonstratiuum nonnulli reputant, & ideò euidenter probare, quod non dentur plures sensus præter hos quinque.

12 Ego verò tria in hac re assero. Primum est *non esse impossibiles plures alios sensus præter hos quinque, sed fieri posse à Deo.* Probatur primo, quia non conuincitur implicare contradictionem produci à Deo alias qualitates valdè diuersæ naturæ ab his, & ideò habentes diuersum modum immutandi sensum sub his quinque non comprehensum: ergò nec repugnabit plures sensus præter hos quinque dari. Secundo, quia non videtur repugnare, quod producantur sensus alij à quibus percipiantur occultæ quædam qualitates corporeæ,vt virtus magnetis. Virtus etiam illius piscis detinentis nauim, virtus piperis, & vini, aliorumque mixtorum corporum, quas sentiri posse non repugnat; cùm sint corporeæ, & constat non sentiri per hos quinque sensus. Præterea non repugnat dari alia corpora præter aërem, & aquam, imò valde ab eis diuersa,
13 quæ possint esse media externa aliorum sensuum; quare dari etiam poterunt alia sensoria valdè diuersa ab his, cùm quibus longè diuersam similitudinem, & proportionem habeant ab ea, quam habent media hæc aëris, & aquæ cum his sensoriis: ex quibus si aliquid valet discursus Aristotelicus: benè probatur dari posse alios sensus præter hos quinque.

Secun

Secundum assertum nostrum est, *eosdem discursus, quibus vtuntur Aristoteles, & D. Thom.* (vero similiores, absque dubio cæteris omnibus ab aliis excogitatis) *non esse demonstrationes, sed solum argumenta probabilia, nec dubito quin solum, vt* 14 *probabiles ab eis afferantur.* Probatur hoc, quia quædam videntur præsupponere incerta, & alia assumere non probata. Nam discursus Aristotelis supponit in primis organa esse necessariò multiplicanda pro multiplicatione sensuum, quod constat esse incertum, & fortè falsum apud ipsum; nam capite de tactu docuit expressè, quod etiam si gustus dispersus foret per omnes partes corporis, in quibus reperitur tactus: adhuc esset sensus distinctus ab eo, ex quo euidenter colligitur non esse necessariò multiplicanda organa pro multiplicatione sensuum: cùm non sequatur distinctos non fore eos qui eundem haberent organum; infirmus igitur est ex hac parte discursus Aristotelicus. Assumit præterea aliam propositionem, nec per se euidentem, nec per se probabilem, nec à se probatam, videlicet media externa aëris, & aquæ non habere cognationem, aut proportionem, nisi cum tribus sensibus, visu, auditu, & olfactu, & ideò non deseruire aliis, quod patet in- 15 certum esse, & à nemine exploratum.

Et tandem assumit alteram magis incertam, nempe non dari plura sensoria, quia aër, & aqua non possunt prædominari, nisi in his sensoriis, hanc verò incertam voco, quia præsupponit tanquam necessarium prædominari debere humiditatem in sensoriis, eo quod sit qualitas ad recipiendum accommodatissima. Quod in primis ostendo falsum apud eundem Aristotelem, qui in cap. de gustu docuit saporem præsuppone- 16 re temperamentum, in quo siccum comprehendat humidum: vnde colligo, quod si organum tanquam subiectum proprium sensus debet obiecto eiusdem sensus proportionari, necessarium esse simile temperamentum habere, in quo siccum comprehendat humidum, eique prædominetur. Prætereà non videtur ab Aristotele probatum, quod humiditas debeat prædominari in quocunque organo, sed satis erit in gradu æquali reperiri cum aliis, vt sit organum accommodatum ad recipiendum, quod patet in tactu præsupponente informari hác perfectione aliquando organum temperatum ad pondus, quod non probatur dari posse in quibusdam aliis sensibus.

Discursus etiam D. Thom. (licet probabilior mihi videatur 17 Aristotelico) quædam tamen continet incerta, & non probata: quale est illud, videlicet sub modo immutandi potentiam

tiam intentionaliter tantùm non dari, nisi sensum visus: quæ est enim ratio propter quam non detur alter, vel plures, qui solo modo intentionali immutentur, sicut dantur plures, qui immutantur modis naturalibus diuersis apud D. Thom. nempe gustum, & tactum. Supponitur prætereà sub modo immutationis naturalis ex parte obiecti necessaria non dari, nisi auditum, & potest quispiam dicere, quod detur alter sensus ab eo diuersus postulans immutationem naturalem ex parte obiecti, longè alio diuerso modo, ac postulat auditus, & ita constituet alium sensum diuersum ab auditu.

18 Assero tandem *alia via ab experientia petita, posse euidenter probari quod non dantur plures sensus.* Probatur autem hoc modo; experientia constant nos non cognoscere plures actus sentiendi, præter eos, quos quinque isti sensus eliciunt, & si darentur, euidens est aliquando, vel ab aliquo exploratos, aut cognitos fuisse; sed distinctio specifica sensuum sumitur ex distinctione specifica actuum: ergò efficaciter sequitur, non dari

19 alios sensus specie distinctos ab his. Et si de tactu dubitatum est, an sit vnus, vel plures specie distincti, nihil refert, quia de numero horum sensuum, vt sunt à nobis cogniti, loquimur inquirentes, an præter eos, quos cognoscimus, & sub quinario numero comprehendimus (etiam si sint plures tactus) dentur alij sensus specie distincti: nam de distinctione numerica, euidenter probatur non dari alios sensus ab his distinctos, quia per vnum possint percipi sensibilia omnia eiusdem rationis, non minus, quam per multos, ergò superuacanei sunt multi. Quod tandem probat efficaciter vltima ratio Aristotelis, quia euidens est hominem esse animal perfectum, & plura ex brutis; ergò euidens est nullum ei deesse sensum, & constat experientia ex actibus, & obiectis non habere alium specie distinctum ab his quinque; ergò nec dantur alij.

QVÆSTIO II.

An omnes sensus externi perfectiores sint in homine, quàm in cæteris animalibus.

20 DVplicem potest sensum habere proposita quæstio; priorem quidem de perfectione specifica essentiali, nempe, an omnes sensus externi maiorem habeant perfectionem essentialem, aut specificam in homine, quàm in cæteris animalibus: posteriorem, an maiorem saltem accidentalem, vel indiuidualem.

Et

Et quantum ad sensum priorem, superius statutum est à nobis, atque probatum non differre specie sensus externos in homine,& in brutis. Ex quo euidenter infertur non habere maiorem perfectionem essentialem in homine,quàm in cæteris animalibus: sed æqualem: nam cum sint eiusdem speciei atomæ, eiusdem erunt perfectionis essentialis. Quo supposito de hac maiori perfectione non procedit quæstio, sed solum de maiori perfectione accidentali,aut indiuiduali. 21

De qua prima opinio tenet omnes sensus externos hominis perfectiores esse sensibus cæterorum omnium animalium. Ita videtur sentire Toletus 2.lib.de anima quæst.24. & cum eo recentiores quidam. Qui primo probant, quia anima sensitiua cuiuslibet hominis perfectior est ex indiuiduali differentia anima sensitiua aliorum animalium propter identitatem cum rationali,& insuper propter naturale temperamentum perfectius in hominibus, quam in quibuscunque brutis, ex quo infertur maior perfectio organorum omnium:& ideò maior perfectio potentiarum, sed omnes sensus externi cuiuscunque hominis secundum rationes indiuiduales accepti sequuntur rationem indiuidualem eiusdem animæ sensitiuæ,& rationalis; ergò necesse est maiorem perfectionem indiuidualem habere omnes. Probant secundo inductione per omnes sensus discurrentes; nam gustus, & tactus perfectiores sunt, tum propter perfectius temperamentum organi, tum etiam, quia vterque suo modo est sensus alimenti ac nutritionis: alimentum verò, & nutritio maiorem habent perfectionem in homine, quia ordinantur per se ad productionem perfectioris substantiæ nempe humanæ; & vtraque hæc ratio suo modo probat de olfactu ad eandem nutritionem ordinato, quia per eum cognoscimus meliora alimenta, & magis eidem nutritioni accommodata: & per eum adquirimus phantasmata ordinata ad intellectionem, quod non habet in brutis. Et eadem ratione probatur visum, & auditum perfectiores esse in hominibus, quia vterque ordinatur ad comparandas scientias. 22 23

In hac re duo mihi videntur certa apud Aristotelem. Primum *quod homo tactu, & gustu, simpliciter superet cætera animalia omnia.* Secundum, *quod olfactu, etiam simpliciter superetur à multis*; quia plures odorum differentias cognoscunt, & clarius, atque distinctus naturam odoris. Vtrumque reperio expressum apud ipsum: primum quidem cap. 9. huius lib. textu 94. vbi ita ait: *Certiorem habemus gustum, propterea quod ipse quidam tactus est. Hunc autem habet sensum homo certissimum, in aliis autem superatur ab animalibus multis. Secundum autem* 24

tactum multò quam cætera excellentius percipit, vnde, & prudentissimum animalium est. Postremum verò asserit textu 92. eiusdem capitis his verbis: *Non enim sic manifestum est, quale quid sit odor, vt sonus, aut lumen, aut color. Causa autem est, quia sensum hunc non habemus certum, sed peiorem multis animalibus: prauè enim odorat homo, & nihil sentit odorabilium, sine molestio, aut iucundo.* Et textu 93. *Rationabile autem est sic, & quæ duros oculos habent colores sentire, & non manifestas ipsis esse differentias odorum, nisi terribile, & non terribile, sic autem, & odores hominum genus.*

25 Nec locum habet hac in parte solutio recentiorum, de excessu quantum ad percipiendum obiectum à maiori distantia, vel in minori magnitudine, & non quantum ad meliorem, aut magis distinctam cognitionem obiecti, cum expresse asserat quantum ad meliorem, & clariorem notitiam obiecti, nempe odoris superari hominem ab animalibus; & in alio testimonio sic dicat superari ab animalibus in cæteris sensibus præter gustum, & tactum, sicut ea superat in his duobus, ea verò superare ait, quia

26 excellentius percipit obiectum, ergò in cæteris sensibus superari sentit, quia melius obiecta aliorum sensuum percipiunt multa ex cæteris animalibus. Expressè etiam id tenet D. Thom. 2. lib. de anima lect. 19. vbi exponens verba Aristotelis à nobis adducta ita ait. *Sensum gustus habet homo certiorem, quàm alia animalia, quia gustus est tactus quidam: tactum autem habet certissimum aliis animalibus licet in aliis sensibus deficiat à quibusdam animalibus. Sunt enim quadam animalia, quæ melius vident, audiunt, & olfaciunt, quàm homo, sed homo secundum tactum multum differt in certitudine cognitionis ab aliis animalibus.* Ita quoque sentiunt Conimb. 3. lib. de anima, cap. 1. quæstio vnica articul. 2. & hoc videtur mihi probabilius.

De aliis verò duobus sensibus, videlicet visus, & auditus eodem modo sentiendum arbitror, quod perfectiores simpliciter reperiantur in quibusdam animalibus, quàm in homine; hoc est, non solum, quia ad maiorem distantiam videant, & audiant, & minutiora sensibilia percipiant ad eandem, sed quia plures differentias visibilium, & audibilium cognoscunt, & melius naturam eorundem obiectorum, quàm homo. Quod expressis verbis citatis docuerunt Aristoteles, & D. Thom.

27 Sed ratione probandum est vtrumque hoc modo, sensus externi valde diuersi sunt considerata ratione propria cuiusque, & modo operandi valdè diuerso, quamuis non omnia æquè sint diuersa, sed quædam magis, quædam minus: ergò requirunt organa diuersa, diuersisque modis temperata: quædam quidem, in quibus prædominetur humidum, vt visus, & auditus, alia in quibus

bus prædominetur siccum, vt olfactus: & alia tandem temperamentum postulant, in quo nulla qualitas prima prædominetur, sed æquale sit ad pondus, si perfectum esse habeat, vt tactus, atque etiam suo modo gustus. Hoc autem temperamentum specialiter reperiri in specie humana, licet non in omnibus indiuiduis eius, sed in perfectissimè temperatis, probauimus 2. lib. de generat. & ideò in hominibus reperiri perfectissimum sensum tactus, qui tale postulat temperamentum: Sed sensus tactus dispersus est per totum corpus, & in omnibus sensoriis aliorum sensuum reperitur, quibus temperamentum æquale ad pondus, non est accommodatum, nec ad organa eorum: ergò licet homo perfectè temperatus habeat perfectè temperata organa, tactus, & gustus, sensoria verò aliorũ sensuum non habebit ita accommodata, & consequenter, nec cæteros sensus ita bonos ad benè percipiendam naturam suorum obiectorum, atque eorum differentias, sicut habent multa animalia ita benè temperata, ac homo; quare satis probabile est, quod Aristoteles, & D. Thomas asserunt hominem excedere animalia bonitate gustus, & tactus, sed superari à multis eorum bonitate visus, auditus, & olfactus. 28

Et probatur secundo, nam qui percipit obiectum à maiori distantia, & in minori magnitudine, pluresque differentias eius, clarius, atque distinctius illud idem percipit, sed aliqua animalia visu percipiunt obiecta minora, & ad maiorem distantiam, quàm homo, pluresque differentias eius, vt euidenti experientia constat, & in sensu olfactus probauimus: ergò obiectum eiusdem magnitudinis, & ab eadem distantia perfectius percipient, quàm idem homo, hoc est, clarius, atque distinctius. 29

Pro solutione primi argumenti oppositæ sententiæ adnotare oportet, quòd differentia indiuidualis animæ sensitiuæ cuiuslibet hominis dupliciter sumi potest: realiter quidem, in quantùm eadem est realiter cum differentia indiuiduali huius hominis: vel formaliter, in quantum est differentia huius hominis, vt est hoc animal: nam sicut Petrus potest considerari, vt est hic homo immediatè sub homine, ita potest considerari, vt est hoc animal immediatè sub animali: & differentia indiuidualis eius licet realiter sit eadem, potest tamen considerari, vt est differentia huius hominis, vt sic, & huius animalis vt sic. Et eò est perfectior sub priori, quàm sub posteriori consideratione, quò perfectior est hic homo, quàm hoc animal. 30

Vnde fit, quod sicut externi sensus, & organa eorum sequuntur naturam sensitiuam, vt sic, & non rationalem: ita determinati isti sensus, & determinata hæc organa eorumque tem- 31

tactum multò quam cætera excellentius percipit, vnde, & prudentissimum animalium est. Postremum verò asserit textu 92. eiusdem capitis his verbis: *Non enim sic manifestum est, quale quid sit odor, vt sonus, aut lumen, aut color. Causa autem est, quia sensum hunc non habemus certum, sed peiorem multis animalibus: prauè enim odorat homo, & nihil sentit odorabilium, sine molesto, aut iucundo.* Et textu 93. *Rationabile autem est sic, & quæ duros oculos habent colores sentire, & non manifestas ipsis esse differentias odorum, nisi terribile, & non terribile, sic autem, & odores hominum genus.*

25 Nec locum habet hac in parte solutio recentiorum, de excessu quantum ad percipiendum obiectum à maiori distantia, vel in minori magnitudine, & non quantum ad meliorem, aut magis distinctam cognitionem obiecti; cum expresse asserat quantum ad meliorem, & clariorem notitiam obiecti, nempe odoris superari hominem ab animalibus; & in alio testimonio sic dicat superari ab animalibus in cæteris sensibus præter gustum, & tactum, sicut ea superat in his duobus, ea verò superare ait, quia

26 excellentius percipit obiectum, ergò in cæteris sensibus superari sentit, quia melius obiecta aliorum sensuum percipiunt multa ex cæteris animalibus. Expresse etiam id tenet D. Thom. 2. lib. de anima lect. 19. vbi exponens verba Aristotelis à nobis adducta ita ait. *Sensum gustus habet homo certiorem, quàm alia animalia, quia gustus est tactus quidam: tactum autem habet certissimum aliis animalibus licet in aliis sensibus deficiat à quibusdam animalibus. Sunt enim quædam animalia, quæ melius vident, audiunt, & olfaciunt, quàm homo, sed homo secundum tactum multum differt in certitudine cognitionis ab aliis animalibus.* Ita quoque sentiunt Conimb. 3. lib. de anima, cap. 1. quæstio vnica articul. 2. & hoc videtur mihi probabilius.

De aliis verò duobus sensibus, videlicet visus, & auditus eodem modo sentiendum arbitror, quod perfectiores simpliciter reperiantur in quibusdam animalibus, quàm in homine; hoc est, non solum, quia ad maiorem distantiam videant, & audiant, & minutiora sensibilia percipiant ad eandem, sed quia plures differentias visibilium, & audibilium cognoscunt, & melius naturam eorundem obiectorum, quàm homo. Quod expressis verbis citatis docuerunt Aristoteles, & D. Thom.

27 Sed ratione probandum est vtrumque hoc modo, sensus externi valde diuersi sunt considerata ratione propria cuiusque, & modo operandi valdè diuerso, quamuis non omnia æquè sint diuersa, sed quædam magis, quædam minus: ergò requirunt organa diuersa, diuersisque modis temperata: quædam quidem, in quibus prædominetur humidum, vt visus, & auditus, alia in quibus

bus prædominetur siccum, vt olfactus: & alia tandem temperamentum postulant, in quo nulla qualitas prima prædominetur, sed æquale sit ad pondus, si perfectum esse habeat, vt tactus, atque etiam suo modo gustus. Hoc autem temperamentum specialiter reperiri in specie humana, licet non in omnibus indiuiduis eius, sed in perfectissimè temperatis, probauimus 2. lib. de generat. & ideò in hominibus reperiri perfectissimum sensum tactus, qui tale postulat temperamentum: Sed sensus tactus dispersus est per totum corpus, & in omnibus sensoriis aliorum sensuum reperitur, quibus temperamentum æquale ad pondus, non est accommodatum, nec ad organa eorum: ergò licet homo perfectè temperatus habeat perfectè temperata organa, tactus, & gustus, sensoria verò aliorũ sensuum non habebit ita accommodata, & consequenter, nec cæteros sensus ita bonos ad benè percipiendam naturam suorum obiectorum, atque eorum differentias, sicut habent multa animalia ita benè temperata, ac homo; quare satis probabile est, quod Aristoteles, & D. Thomas asserunt hominem excedere animalia bonitate gustus, & tactus, sed superari à multis eorum bonitate visus, auditus, & olfactus. 28

Et probatur secundo, nam qui percipit obiectum à maiori distantia, & in minori magnitudine, pluresque differentias eius, clarius, atque distinctius illud idem percipit, sed aliqua animalia visu percipiunt obiecta minora, & ad maiorem distantiam, quàm homo, pluresque differentias eius, vt euidenti experientia constat, & in sensu olfactus probauimus: ergò obiectum eiusdem magnitudinis, & ab eadem distantia perfectius percipient, quàm idem homo, hoc est, clarius, atque distinctius. 29

Pro solutione primi argumenti oppositæ sententiæ adnotare oportet, quòd differentia indiuidualis animæ sensitiuæ cuiuslibet hominis dupliciter sumi potest: realiter quidem, in quantùm eadem est realiter cum differentia indiuiduali huius hominis: vel formaliter, in quantum est differentia huius hominis, vt est hoc animal: nam sicut Petrus potest considerari, vt est hic homo immediatè sub homine, ita potest considerari, vt est hoc animal immediatè sub animali: & differentia indiuidualis eius licet realiter sit eadem, potest tamen considerari, vt est differentia huius hominis, vt sic, & huius animalis vt sic. Et eò est perfectior sub priori, quàm sub posteriori consideratione, quò perfectior est hic homo, quàm hoc animal. 30

Vnde fit, quod sicut externi sensus, & organa eorum sequuntur naturam sensitiuam, vt sic, & non rationalem: ita determinati isti sensus, & determinata hæc organa eorumque tem- 31

tallum multò quam cætera excellentius percipit, vnde, & prudentissimum animalium est. Postremum verò asserit textu 92. eiusdem capitis his verbis: *Non enim sic manifestum est, quale quid sit odor, vt sonus, aut lumen, aut color. Causa autem est, quia sensum hunc non habemus certum, sed peiorem multis animalibus: pranè enim odorat homo, & nihil sentit odorabilium, sine molesto, aut iucundo.* Et textu 93. *Rationabile autem est sic, & quæ duros oculos habent colores sentire, & non manifestas ipsis esse differentias odorum, nisi terribile, & non terribile, sic autem, & odores hominum genus.*

25 Nec locum habet hac in parte solutio recentiorum, de excessu quantum ad percipiendum obiectum a maiori distantia, vel in minori magnitudine, & non quantum ad meliorem, aut magis distinctam cognitionem obiecti; cum expresse asserat quantum ad meliorem, & clariorem notitiam obiecti, nempe odoris superari hominem ab animalibus; & in alio testimonio sic dicat superari ab animalibus in cæteris sensibus præter gustum, & tactum, sicut ea superat in his duobus, ea verò superare ait, quia

26 excellentius percipit obiectum, ergò in cæteris sensibus superari sentit, quia melius obiecta aliorum sensuum percipiunt multa ex cæteris animalibus. Expresse etiam id tenet D. Thom. 2. lib. de anima lect. 19. vbi exponens verba Aristotelis à nobis adducta ita ait. *Sensum gustus habet homo certiorem, quàm alia animalia, quia gustus est tactus quidam: tactum autem habet certissimum aliis animalibus licet in aliis sensibus deficiat à quibusdam animalibus; Sunt enim quædam animalia, quæ melius vident, audiunt, & olfaciunt, quàm homo, sed homo secũdum tactum multum differt in certitudine cognitionis ab aliis animalibus.* Ita quoque sentiunt Conimb. 3. lib. de anima, cap. 1. quæstio vnica articul. 2. & hoc videtur mihi probabilius.

De aliis verò duobus sensibus, videlicet visus, & auditus eodem modo sentiendum arbitror, quod perfectiores simpliciter reperiantur in quibusdam animalibus, quàm in homine; hoc est, non solum, quia ad maiorem distantiam videant, & audiant, & minutiora sensibilia percipiant ad eandem, sed quia plures differentias visibilium, & audibilium cognoscunt, & melius naturam eorundem obiectorum, quàm homo. Quod expressis verbis citatis docuerunt Aristoteles, & D. Thom.

27 Sed ratione probandum est vtrumque hoc modo, sensus externi valde diuersi sunt considerata ratione propria cuiusque, & modo operandi valdè diuerso, quamuis non omnia æquè sint diuersa, sed quædam magis, quædam minus: ergò requirunt orgána diuersa, diuersisque modis temperata: quædam quidem, in quibus prædominetur humidum, vt visus, & auditus, alia in quibus

bus prædominetur ſiccum, vt olfactus: & alia tandem temperamentum poſtulant, in quo nulla qualitas prima prædominetur, ſed æquale ſit ad pondus, ſi perfectum eſſe habeat, vt tactus, atque etiam ſuo modo guſtus. Hoc autem temperamentum ſpecialiter reperiri in ſpecie humana, licet non in omnibus indiuiduis eius, ſed in perfectiſſimè temperatis, probauimus 2. lib. de generat. & ideò in hominibus reperiri perfectiſſimum ſenſum tactus, qui tale poſtulat temperamentum: Sed ſenſus tactus diſperſus eſt per totum corpus, & in omnibus ſenſoriis aliorum ſenſuum reperitur, quibus temperamentum æquale ad pondus, non eſt accommodatum, nec ad organa eorum: ergò licet homo perfectè temperatus habeat perfectè temperata organa, tactus, & guſtus, ſenſoria verò aliorũ ſenſuum non habebit ita accommodata, & conſequenter, nec cæteros ſenſus ita bonos ad benè percipiendam naturam ſuorum obiectorum, atque eorum differentias, ſicut habent multa animalia ita benè temperata, ac homo: quare ſatis probabile eſt, quod Ariſtoteles, & D. Thomas aſſerunt hominem excedere animalia bonitate guſtus, & tactus, ſed ſuperari à multis eorum bonitate viſus, auditus, & olfactus. 28

Et probatur ſecundo, nam qui percipit obiectum à maiori diſtantia, & in minori magnitudine, pluréſque differentias eius, clarius, atque diſtinctius illud idem percipit, ſed aliqua animalia viſu percipiunt obiecta minora, & ad maiorem diſtantiam, quàm homo, pluresque differentias eius, vt euidenti experientia conſtat, & in ſenſu olfactus probauimus: ergò obiectum eiuſdem magnitudinis, & ab eadem diſtantia perfectius percipient, quàm idem homo, hoc eſt, clarius, atque diſtinctius. 29

Pro ſolutione primi argumenti oppoſitæ ſententiæ adnotare oportet, quòd differentia indiuidualis animæ ſenſitiuæ cuiuſlibet hominis dupliciter ſumi poteſt: realiter quidem, in quantùm eadem eſt realiter cum differentia indiuiduali huius hominis: vel formaliter, in quantum eſt differentia huius hominis, vt eſt hoc animal: nam ſicut Petrus poteſt conſiderari, vt eſt hic homo immediatè ſub homine, ita poteſt conſiderari, vt eſt hoc animal immediatè ſub animali: & differentia indiuidualis eius licet realiter ſit eadem, poteſt tamen conſiderari, vt eſt differentia huius hominis, vt ſic, & huius animalis vt ſic. Et eò eſt perfectior ſub priori, quàm ſub poſteriori conſideratione, quò perfectior eſt hic homo, quàm hoc animal. 30

Vnde fit, quod ſicut externi ſenſus, & organa eorum ſequuntur naturam ſenſitiuam, vt ſic, & non rationalem: ita determinati iſti ſenſus, & determinata hæc organa eorumque tem- 31

tactum multò quam cætera excellentius percipit, vnde, & prudentissimum animalium est. Postremum verò asserit textu 92. eiusdem capitis his verbis: *Non enim sic manifestum est, quale quid sit odor, vt sonus, aut lumen, aut color. Causa autem est, quia sensum hunc non habemus certum, sed peiorem multis animalibus: prauè enim odorat homo, & nihil sentit odorabilium, sine molesto, aut iucundo.* Et textu 93. *Rationabile autem est sic, & quæ duros oculos habent colores sentire, & non manifestas ipsis esse differentias odorum, nisi terribile, & non terribile, sic autem, & odores hominum genus.*

25 Nec locum habet hac in parte solutio recentiorum, de excessu quantum ad percipiendum obiectum a maiori distantia, vel in minori magnitudine, & non quantum ad meliorem, aut magis distinctam cognitionem obiecti; cum expresse asserat quantum ad meliorem, & clariorem notitiam obiecti, nempe odoris superari hominem ab animalibus; & in alio testimonio sic dicat superari ab animalibus in cæteris sensibus præter gustum, & tactum, sicut ea superat in his duobus, ea verò superare ait, quia

26 excellentius percipit obiectum, ergò in cæteris sensibus superari sentit, quia melius obiecta aliorum sensuum percipiunt multa ex cæteris animalibus. Expresse etiam id tenet D. Thom. 2. lib. de anima lect. 19. vbi exponens verba Aristotelis à nobis adducta ita ait. *Sensum gustus habet homo certiorem, quàm alia animalia, quia gustus est tactus quidam: tactum autem habet certissimum aliis animalibus licet in aliis sensibus deficiat à quibusdam animalibus; Sunt enim quædam animalia, quæ melius vident, audiunt, & olfaciunt, quàm homo, sed homo secundum tactum multum differt in certitudine cognitionis ab aliis animalibus.* Ita quoque sentiunt Conimb. 3. lib. de anima, cap. 1. quæstio vnica articul. 2. & hoc videtur mihi probabilius.

De aliis verò duobus sensibus, videlicet visus, & auditus eodem modo sentiendum arbitror, quod perfectiores simpliciter reperiantur in quibusdam animalibus, quàm in homine; hoc est, non solum, quia ad maiorem distantiam videant, & audiant, & minutiora sensibilia percipiant ad eandem, sed quia plures differentias visibilium, & audibilium cognoscunt, & melius naturam eorundem obiectorum, quàm homo. Quod expressis verbis citatis docuerunt Aristoteles, & D. Thom.

27 Sed ratione probandum est vtrumque hoc modo, sensus externi valde diuersi sunt considerata ratione propria cuiusque, & modo operandi valdè diuerso, quamuis non omnia æquè sint diuersa, sed quædam magis, quædam minus: ergò requirunt organa diuersa, diuersisque modis temperata: quædam quidem, in quibus prædominetur humidum, vt visus, & auditus, alia in quibus

bus prædominetur siccum, vt olfactus: & alia tandem temperamentum postulant, in quo nulla qualitas prima prædominetur, sed æquale sit ad pondus, si perfectum esse habeat, vt tactus, atque etiam suo modo gustus. Hoc autem temperamentum specialiter reperiri in specie humana, licet non in omnibus indiuiduis eius, sed in perfectissimè temperatis, probauimus 2. lib. de generat. & ideò in hominibus reperiri perfectissimum sensum tactus, qui tale postulat temperamentum: Sed sensus tactus dispersus est per totum corpus, & in omnibus sensoriis aliorum sensuum reperitur, quibus temperamentum æquale ad pondus, non est accommodatum, nec ad organa eorum: ergò licet homo perfectè temperatus habeat perfectè temperata organa, tactus, & gustus, sensoria verò aliorũ sensuum non habebit ita accommodata, & consequenter, nec cæteros sensus ita bonos ad benè percipiendam naturam suorum obiectorum, atque eorum differentias, sicut habent multa animalia ita benè temperata, ac homo: quare satis probabile est, quod Aristoteles, & D. Thomas asserunt hominem excedere animalia bonitate gustus, & tactus, sed superari à multis eorum bonitate visus, auditus, & olfactus. 28

Et probatur secundo, nàm qui percipit obiectum à maiori distantia, & in minori magnitudine, pluresque differentias eius, clarius, atque distinctius illud idem percipit, sed aliqua animalia visu percipiunt obiecta minora, & ad maiorem distantiam, quàm homo, pluresque differentias eius, vt euidenti experientia constat, & in sensu olfactus probauimus: ergò obiectum eiusdem magnitudinis, & ab eadem distantia perfectius percipient, quàm idem homo, hoc est, clarius, atque distinctius. 29

Pro solutione primi argumenti oppositæ sententiæ adnotare oportet, quòd differentia indiuidualis animæ sensitiuæ cuiuslibet hominis dupliciter sumi potest: realiter quidem, in quantùm eadem est realiter cum differentia indiuiduali huius hominis: vel formaliter, in quantum est differentia huius hominis, vt est hoc animal: nam sicut Petrus potest considerari, vt est hic homo immediatè sub homine, ita potest considerari, vt est hoc animal immediatè sub animali: & differentia indiuidualis eius licet realiter sit eadem, potest tamen considerari, vt est differentia huius hominis, vt sic, & huius animalis vt sic. Et eò est perfectior sub priori, quàm sub posteriori consideratione, quò perfectior est hic homo, quàm hoc animal. 30

Vnde fit, quod sicut externi sensus, & organa eorum sequuntur naturam sensitiuam, vt sic, & non rationalem: ita determinati isti sensus, & determinata hæc organa eorumque tem- 31

tactum multò quam cætera excellentius percipit, vnde, & prudentissimum animalium est. Postremum verò asserit textu 92. eiusdem capitis his verbis: *Non enim sic manifestum est, quale quid sit odor, vt sonus, aut lumen, aut color. Causa autem est, quia sensum hunc non habemus certum, sed peiorem multis animalibus: prauè enim odorat homo, & nihil sentit odorabilium, sine molesto, aut iucundo.* Et textu 93. *Rationabile autem est sic, & quæ duros oculos habent colores sentire, & non manifestas ipsis esse differentias odorum, nisi terribile, & non terribile, sic autem, & odores hominum genus.*

25 Nec locum habet hac in parte solutio recentiorum, de excessu quantum ad percipiendum obiectum à maiori distantia, vel in minori magnitudine, & non quantum ad meliorem, aut magis distinctam cognitionem obiecti; cum expressè asserat quantum ad meliorem, & clariorem notitiam obiecti, nempe odoris superari hominem ab animalibus; & in alio testimonio sic dicat superari ab animalibus in cæteris sensibus præter gustum, & tactum, sicut ea superat in his duobus, ea verò superare ait, quia

26 excellentius percipit obiectum, ergò in cæteris sensibus superari sentit, quia melius obiecta aliorum sensuum percipiunt multa ex cæteris animalibus. Expressè etiam id tenet D. Thom. 2. lib. de anima lect. 19. vbi exponens verba Aristotelis à nobis adducta ita ait. *Sensum gustus habet homo certiorem, quàm alia animalia, quia gustus est tactus quidam: tactum autem habet certissimum aliis animalibus licet in aliis sensibus deficiat à quibusdam animalibus. Sunt enim quædam animalia, quæ melius vident, audiunt, & olfaciunt, quàm homo, sed homo secũdum tactum multum differt in certitudine cognitionis ab aliis animalibus.* Ita quoque sentiunt Conimb. 3. lib. de anima, cap. 1. quæstio vnica articul. 2. & hoc videtur mihi probabilius.

De aliis verò duobus sensibus, videlicet visus, & auditus eodem modo sentiendum arbitror, quod perfectiores simpliciter reperiantur in quibusdam animalibus, quàm in homine; hoc est, non solum, quia ad maiorem distantiam videant, & audiant, & minutiora sensibilia percipiant ad eandem, sed quia plures differentias visibilium, & audibilium cognoscunt, & melius naturam eorundem obiectorum, quàm homo. Quod expressis verbis citatis docuerunt Aristoteles, & D. Thom.

27 Sed ratione probandum est vtrumque hoc modo, sensus externi valde diuersi sunt considerata ratione propria cuiusque, & modo operandi valdè diuerso, quamuis non omnia æquè sint diuersa, sed quædam magis, quædam minus: ergò requirunt orgána diuersa, diuersisque modis temperata: quædam quidem, in quibus prædominetur humidum, vt visus, & auditus, alia in quibus

bus prædominetur ficcum, vt olfactus: & alia tandem temperamentum postulant, in quo nulla qualitas prima prædominetur, sed æquale sit ad pondus, si perfectum esse habeat, vt tactus, atque etiam suo modo gustus. Hoc autem temperamentum specialiter reperiri in specie humana, licet non in omnibus indiuiduis eius, sed in perfectissimè temperatis, probauimus 2. lib. de generat. & ideò in hominibus reperiri perfectissimum sensum tactus, qui tale postulat temperamentum: Sed sensus tactus dispersus est per totum corpus, & in omnibus sensoriis aliorum sensuum reperitur, quibus temperamentum æquale ad pondus, non est accommodatum, nec ad organa eorum: ergò licet homo perfectè temperatus habeat perfectè temperata organa, tactus, & gustus, sensoria verò aliorũ sensuum non habebit ita accommodata, & consequenter, nec cæteros sensus ita bonos ad benè percipiendam naturam suorum obiectorum, atque eorum differentias, sicut habent multa animalia ita benè temperata, ac homo; quare satis probabile est, quod Aristoteles, & D. Thomas asserunt hominem excedere animalia bonitate gustus, & tactus, sed superari à multis eorum bonitate visus, auditus, & olfactus. 28

Et probatur secundo, nam qui percipit obiectum à maiori distantia, & in minori magnitudine, pluresque differentias eius, clarius, atque distinctius illud idem percipit, sed aliqua animalia visu percipiunt obiecta minora, & ad maiorem distantiam, quàm homo, pluresque differentias eius, vt euidenti experientia constat, & in sensu olfactus probauimus: ergò obiectum eiusdem magnitudinis, & ab eadem distantia perfectius percipient, quàm idem homo, hoc est, clarius, atque distinctius. 29

Pro solutione primi argumenti oppositæ sententiæ adnotare oportet, quòd differentia indiuidualis animæ sensitiuæ cuiuslibet hominis dupliciter sumi potest: realiter quidem, in quantùm eadem est realiter cum differentia indiuiduali huius hominis: vel formaliter, in quantum est differentia huius hominis, vt est hoc animal: nam sicut Petrus potest considerari, vt est hic homo immediatè sub homine, ita potest considerari, vt est hoc animal immediatè sub animali: & differentia indiuidualis eius licet realiter sit eadem, potest tamen considerari, vt est differentia huius hominis, vt sic, & huius animalis vt sic. Et eò est perfectior sub priori, quàm sub posteriori consideratione, quò perfectior est hic homo, quàm hoc animal. 30

Vnde fit, quod sicut externi sensus, & organa eorum sequuntur naturam sensitiuam, vt sic, & non rationalem: ita determinati isti sensus, & determinata hæc organa eorumque tem- 31

peramentum sequuntur hanc naturam sensitiuam, vt est hęc natura sensitiua: non vt est hæc natura rationalis. Habet autem, quod sit hæc natura sensitiua ex hac quidem anima, quæ realiter est rationalis, non vt est hæc anima rationalis, sed vt est hæc anima sensitiua; ex quo non conuenit ei habere omnes sensus perfectiores ex differentia indiuiduali. Nihilominus, quia hæc natura sensitiua realiter est coniuncta cum rationali,

32 & ex tali coniunctione prouenit, quod sit perfectissima sub proprio genere animalis, & quod homo sit animal omnium perfectissimum, ideo debetur ei corpus perfectissimè temperatum in aliquibus saltem indiuiduis, quia non est possibile ęqualiter perfectum reperiri in omnibus naturaliter loquendo, debetur etiam homini, vt perfectissimo animali talis perfectio sensuum, quæ perfectioni naturæ rationalis, & operationum eius congruit; inter omnes autem sensus vniuersalis est tactus, & quasi cæterorum omnium fundamentum (quamuis imperfectior omnibus sit) dispersus est enim per totum corpus, & in cæterorum sensuum organis residet, vnde fit: vt illud ex quo primo, atque simpliciter dicitur aliquid sensitiuum sit

33 sensus tactus. Et ide maior, vel minor perfectio huius sensus arguit maiorem, vel minorem perfectionem indiuidualem simpliciter naturæ sensitiuæ, nec solum sensitiuæ, sed etiam rationalis, quia maior perfectio tactus arguit perfectiorem complexionem corporis, perfectiúsque temperamentum; ad meliorem autem complexionem, & temperamentum corporis, sequitur nobilior anima, nobiliórque intellectus, quia omnis anima est proportionata suo corpori.

34 Ex quibus intelligitur, solum homini deberi perfectiorem tactum, & consequenter perfectiorem gustum, quia perfectior tactus per se conuenit perfectiori animali, & per se congruit perfectioni naturæ rationalis, & operationum eius, perfectio verò aliorum sensuum, quæ cum perfectione tactus cohærere potest, iuxta temperamentum, quod singuli in propriis organis postulant. Hanc doctrinam desumpsi ex Aristotele 2. lib. de anima, cap. 9. textu 93. & 94. & ex D. Thoma. in commentariis eiusdem loci. Ex qua infero non solum non esse verum, sed nec naturaliter possibile, quod homo superet cætera omnia animalia in perfectione omnium quinque sensuum externorum, vt contendit opposita sententia, quia eo ipso, quod tactu superet omnia, & consequenter gustu, non est possibile habere

35 omnes alios sensus in tanta perfectione; cum constet organa eorum longè diuersum temperamentum postulare, vel longè diuersum habere propter alias causas naturales concurrentes.

Et ex

Et ex his facile soluitur argumentum; neganda est enim maior, quod ex propria differentia indiuiduali naturæ sensitiuæ formaliter sumpta debeantur homini perfectiores sensus, sed solum debentur ei ex coniunctione indiuidualis differentiæ naturæ sensitiuæ cum indiuiduali naturæ rationalis. Propter cuius operationes, tanquam propter potissimum finem dati sunt homini sensus à natura: & cùm tactus sit potissimus sensus, ex cuius perfectione potissimum sequuntur perfectiores operationes intellectus, ideò perfectior tactus cum primis ei debetur, cum quo incõpossibilis est, maxima perfectio aliorum.

36 Quod verò dicitur perfectum temperamentum deberi homini, concedimus, sed ex eo non solùm non sequitur perfectiores habere omnes sensus, sed potius oppositum; nam licet perfectum temperamentum inferat perfectissimum tactum, & consequenter gustum; cæteri verò non possint esse omninò perfecti cum perfecto temperamento totius corporis: cum longè diuersum postulent.

Ad secundum concedendum est tactum, & gustum perfectiores esse in homine propter perfectius temperamentum, atque etiam quia tactus sensus est alimenti, maximéque iuuatur à gustu in ordine ad nutritionem: sed negandum est de cæteris, quia olfactus parùm, vel nihil ad nutritionem conducit in homine. Parum etiam vel nihil ad scientias conducit. De visu verò, & auditu negare non possumus, quod ad comparandas scientias iuuent, sed non propterea maximam perfectionem habere debent in homine, quia cum perfecto temperamento totius corporis non est naturaliter possibile, vt probauimus, & pro scientiis comparandis imperfecti nobis sufficiunt, & per hæc testimonia prædictum interpretamur. 37

QVÆSTIO III.

An sensibile positum supra sensum sentiatur.

38 VT intelligatur titulus quæstionis, adnotare oportet dupliciter intelligi posse, quod sensibile supra sensum ponatur; videlicet ita vt inhæreat organo, sicut calor existens in organo tactus pertinens ad naturalem temperiem eius; vel non inhæreat, sed contiguum eidem organo sit. Ita vt nullum sit medium inter vtrumque, vt si calidum extra organum tactus existens ipsum tangat, & de sensibili inhærente organo non procedit quæstio: cùm dictum sit superius à nobis, atque

probatum sentiri non posse. Solùm ergò procedit de sensibili contiguo, vnde idem est quærere, an sensus sentire possint obiecta supra organum posita, ac si quæratur, an possint ea sentire sine medio, vel medium necessariò requirant.

39 Et prima opinio tenet sensus omnes per se, & ex propria natura medium requirere internum, vel externum; & ideò sensibile contiguum organo nullum sensum sentire posse. Ita Albert. Magn. 2. part. Summæ de homine, quæst. de tactu. Comment. D. Thom. Ægidius, vterque Caiet. 2. lib. de anima, cap. de tactu. Iand. 2. lib. de anima, quæst. 21. Iauel, quæst. 50. Apollin. quæst. 34. Ferra. quæst. 19. Probant testimonio Aristotelis, & ratione: nam Aristoteles 2. lib. de anima, cap. 7. textu 75. de omnibus sensibus in particulari expressè docet non posse sentire obiectum supra organum positum, quod commune esse omnibus sensibus asserit expressè cap. 9. textu 98. & cap. vltim. 2. lib. probauit quinque esse sensus externos, & non plures, quia

40 si plures forent, plura etiam media ponenda essent: nam plura organa consequuntur plura media, quod non esset verum; si sensus omnes medium ex propria natura non postularent. Ratione verò probant, quia organum sensus longè minus est materiale, quàm obiectum; ergò species producta immediatè ab obiecto materialior etiam longè erit eodem organo, quod propterea non erit capax eius: ergò necessariò postulant medium, quod minus sit materiale, quàm obiectum, in quo species etiam minus materiales producantur, & à qua adhuc sub minori possit materialitate produci alia in potentia, magísque ei proportionata.

Secunda opinio ex diametro opposita negat vllum sensum per se postulare medium: sed posse omnes per se loquendo sentire sua obiecta sensoriis contigua. Visum tantùm circa solum colorem medio indigere, non quidem per se. Sed quia cùm non possit, nisi illuminatus videri, si contiguus ponatur oculo illuminato non poterit: sed obscurus ipse permanebit, & pupillam obscurabit. Et ità videri non poterit. Ita sentiunt ex recentioribus nonnulli cap. præsenti.

41 Tertia opinio medium iam ponere incipit inter hæc extrema asserens nullum sensum, præter visum medio per se indigere: visum verò ad quodcumque obiectum sentiendum medium per se postulare. Quam tenet maior recentiorum interpretum pars tribus illis capitibus citatis, & à qua non multùm distat Toletus 3. lib. de anima, cap. 10. quæst. 2. solùm addit visum circa solos colores medium postulare, lumen verò sine medio posse videri. Quod probat duplici experientia: nam clausis

clausis oculis contingit nos aliquem splendorem videre, qui non est aliud, quàm lumen in humore albugineo inhærens, & pupillam tangens. Noctu etiam contingit aliquem fricare oculos, & lumen internum videre, quod sensorio contiguū est.

Vltima sententia de solo gustu, & tactu tenet medio non indigere: sed sentire sua obiecta organis contigua, aut supra ea posita: cæteros verò tres sensus medium per se habere. Ita Alexand.2.lib.de anim.cap.de gustu, & de tactu.

His præsuppositis nostra sententia tribus assertionibus explicatur. Prima sit, *probabilius mihi est, tactum, gustum, & olfactum per se non habere medium externum, neque internum, per accidens verò omnes habere internum, & olfactum etiam externum.* Secunda assertio, *de auditu, & visu probabilius iudico, quod per se habeant medium externum.* Assertio vltima, *omnes isti sensus videntur habere medium internum, non tamen per se: sed per accidens.*

Hæc autem sigillatim probanda sunt: Et de tactu quidem probatum à nobis est cap. de tactu, non solum neruum; sed etiam carnem esse sensorium, & probabilius hoc esse in doctrina Aristotelis. De gustu verò probatur primo, quia tactus quidam est, vt docuit expressè Aristoteles: eisdem igitur legibus, ac tactus ipse subiicitur in proprio modo operandi per medium, vel sine illo. 42

Secundo probatur, quia partes liquidæ, ac subtiliores cibi saliuæ permixtæ facilè possunt per partes porosas linguæ pertransire vsque ad neruum. Tunc ergo sic arguo; sapor pertingens neruum habet ex se virtutem producendi speciem sui: sed sensorium, atque etiam sensus in eo residens sunt subiectum capax speciei; ergò producet eam, & recipietur ab eis, & ita fiet sine medio externo sensatio. Neque sufficiet dicere, contiguum saporem non posse producere speciem, quia non potest producere speciem in sensorio, nisi producendo eam in medio. Quia nisi aliqua ratio huius afferatur, manifesta petitio principij est; cum de hoc sit controuersia, an possit immutare sensum sine medio, & pro ratione afferatur, quod non possit. Alia est ergò tradenda ratio ad id probandum; alioquin argumentum conuincet.

Probatur deinde de olfactu hoc modo; exhalationes odoriferæ ad nares vsque peruenientes attingunt per se processus mammillares, qui sunt organum olfactus, vt constat experientia, & forte vsque ad cerebrum perueniunt: ergò per se immediatè attingunt organū, eique contiguæ possunt per odorem in se existentem producere in eo speciem multò melius, quàm 43

dum erant ab eodem separatæ; quia maior approximatio agentis ex se non potest impedire: sed iuuare potius actionem eius, nisi aliunde probetur oppositum; ergò exhalatio contigua organo immutabit per se olfactum producendo speciem sui in eo, & ita sequetur sensatio.

De auditu verò assero medio indigere externo; quod probo 44 ex qualitate, siue conditione soni, qui non videtur posse tangere sensorium per se, quin illud moueat localiter, & consequenter, quin illud turbet, & per turbationem ipsam impediat sensationem, quæ in quiete fieri omninò postulat. Et proptereà natura tympano circumdedit, & vndique clausit substantiam illam aëream, in qua auditiuam potentiam collocauit, ne turbaretur, & offenderetur ab aliquo corpore extrinseco eam contingente, & huius rei gratia arbitror nunquam sonum contingere organum huius potentiæ. Strepitus vero qui aliquando excitari videtur in auditu infirmorum, non fit, vel excitatur intra tympanum, nec ideò in organo ipso: sed in cauitate aliqua prope tympanum existente. Sed neque dum sonus propè auditum producitur, vel magnus est vsque ad auditum perueniens, idem organum pertingit: sed vsque ad auditum peruenire dicitur, quia vsque ad tympanum peruenit, nec vlterius procedere potest: sed illo medio producit speciem in organo.

45 De visu tandem satis euidenti probatur experientia, quod non possit sentire colorem organo contiguum, ex quo satis efficaciter colligitur, nec posse colorem ipsum immediatum oculo speciem sui ei imprimere: nam si posset, difficile saluari potest, quod obiecto præsente, & potentia informata specie eius, & non læsa, neque impedita ab aliquo extrinseco, non sequatur sensatio. De luce verò non caret difficultate, quia cùm sit contigua organo, vt modo in aëre existens, & ex se sit productiua speciei, non videtur aliquid obstare posse, quin eam producat, & per eam sensationem sui causet. Probatur tamen non posse, quia si obiectum aliquod, etiam lucidum, nimis sit oculo approximatum, minus benè videtur, & quò plus mouetur versus oculum, videtur longè imperfectius; quare si vsque ad contactum pupillæ perueniat, euidens ferè est non posse videri: & consequenter nec posse speciem sui immediatè imprimere. Vnde vero simile satis mihi apparet, quod quemadmodum qualitas tangibilis, quantumcumque perfecta non potest imprimere speciem sui in organo, nisi ipsum contingendo 46 contactu naturali, nec ab eo sentiri. Ita ex opposito nullum obiectum potest mouere visum, nec imprimere ei speciem, & ab eo videri:

eo videri: nisi sit disiunctum ab eo; ita vt medium aliquod inter ipsum, & organum intercedat. Quod rursus probo, quia potentia visiua residet in pupilla, & non in cæteris partibus oculi,& tamen non potest eas videre;nec se ipsam, nec possunt speciem in ea producere. Cuius nulla potest alia ratio conueniens assignari; nisi,quia visus postulat medium externum,sine quo non potest vllum obiectum percipere, neque speciem ab eo recipere.

47 Vltima assertio de medio interno per accidens requisito, inductione satis manifesta probari potest:nam tactus & gustus habent carnem, atque etiam suo modo olfactus; auditus verò tympanum, & visus aliquem fortè transparentem humorem, vel pelliculam,vt ex his,quæ de structura oculi diximus,cap.7. facilè intelligi potest.

Ad testimonia Aristotelis pro prima opinione opposita respondeo varium fuisse, quantum ad medium gustus, & tactus, & magis in eam partem inclinasse,quod medio per se careant, quia expressis verbis asseruit carnem esse sensorium tactus:Nihilominus,quia per medium internum fit sępè sensatio eorum, vniuersaliter loquendo medium internum in his sensibus posuit; atque etiam in olfactu, quia maiori ex parte per medium fit,quamuis etiam sine eo aliquando fieri possit; de visu,& auditu cōcedimus medio externo indigere. Satis est autem quod omnes sensus aliquo modo operentur per medium internum, vel externum, vt probabili argumento deduceret Aristoteles non plures sensus esse, quam quinque: quia si alius adderetur, eo ipso aliud oporteret ponere medium præter hæc, quæ modo sunt, quod patet non dari. Ad argum. vero eiusdem sententiæ respondeo, quamlibet speciem productam in medio satis esse proportionatam organo, & potentiæ ad eliciendam sensationem, quia habet esse magis diminutum, quam organum, quod patet,quia per eam sentiret medium,si esset organum. 48

49 Ad vtramque experientiam Toleti, vno verbo respondeo, quod etiam si in illis casibus splendor aliquis videatur, non est lumen in pupilla inhærens, vel ei contiguum: sed in medio licet paruo, vel minimo existens.

CAPVT II.

TEXTVS ARISTOT.

Quoniam autem sentimus, quod videmus, & audimus, necesse est aut visu sentire, quod videt, aut alio, &c.

Breuis expositio Textus.

1 INtentum huius capitis est ostendere, quod præter quinque sensus externos ponendus sit internus quidam, quo cognoscantur sensationes eorum, & quo discernatur inter eas, atque obiecta diuersa eorundem sensuum, & propterea vocatur sensus communis. Diuiditur autem in duas partes, in priori proponit dubium quoddam disputans in fauorem vtriusque partis, ipsúmque soluit. In posteriori verò ex solutione colligit ponendum esse præter quinque externos sensus internum alterum, & communem, qui versetur circa sensationes, & obiecta eorum.

2 Dubium igitur quod proponit, est, an eodem sensu, quo sentimus, eandem nostram sensationem percipiamus, vel alio; vt dum videmus, visu eodem percipiamus eandem nostram visionem, vel non eodem: sed sensu altero, & in fauorem affirmatiuæ partis arguit. Primo, quia eodem sensu quo percipitur visio, percipitur color, circa quem versatur, quia repugnat illam sine hoc percipere: si ergò alio sensu percipimus visionem, & non eodem, quo videmus colorem: ergò illo eodem sensu percipimus etiam colorem; & ita idem obiectum à duobus sensibus diuersis percipietur, quod patet esse impossibile. Secun-
3 do, si alter sensus ab eo, quo percipitur obiectum, percipit sensationem, vel ille idem sensus percipit sensationem suam, vel alter, si dicas non percipi ab eo: sed ab alio, de hoc erit eadem quæstio; & ita vel in infinitum procedetur, vel tandem perueniendum erit ad sensum aliquem percipientem aliquam sensationem. Quod si tali sensui conceditur, debebit etiam concedi cuicumque sensui externo: cum non sit potior ratio de illo, quàm de his; & ita quicumque sensus externus percipit propriam sensationem.

Pro negatiua etiam parte ita arguit. Visu sentire est videre: sed visus non videt, nisi colorem, vel coloratum: ergò nec visu sentitur, nisi coloratum: at visio coloris, nec est color, nec
4 colorata: ergò non potest per visum sentiri, aut cognosci. Huic autem

autem argumento ait dupliciter posse responderi. Primo distinguendo maiorem, quod visu sentire sit videre. Nam videre duo potest significare, & visu percipere; & visu discernere. Et hæc valde diuersa sunt; nam visu discernimus aliquid; quod non videmus, nempe tenebras, & ita visu possumus discernere visionem: sed non videre illam. Secundo respondet negando minorem; quod visio non sit colorata, nam cùm fiat per speciem coloris, quæ in sensu interno reseruatur, quodam modo colorata dicitur, quia à calore initium sumit per speciem impressam eius; & in eundem colorem per expressam repræsentatum terminatur. Respondet iam proposito dubio asserens sensum externum non operari, nisi moueatur ab obiecto; sed visio non mouet visum, quia non agit in visum, nec omninò sensatio in sensum externum: ergo non potest sentire, vel percipere suam sensationem. 5

Vt autem ex solutione data colligat præcipuum intentum totius capitis; Adnotat tria habere omnes sensus externos. Primum quod quilibet habet suum sensibile tanquam obiectum sibi proprium. Secundum quod quisque sensus est facultas seu potentia residens in proprio sensorio. Tertium, quod omnes, & singuli sensus cognoscunt differentias proprij obiecti, easque discernunt, vt visus album, & nigrum. 6

Ex his probat dari alium sensum, præter quinque externos, hoc argum. Notum est nos discernere sensibilia aliorum sensuum, vt album à dulci: ergò per aliquem sensum id præstamus, sed eiusmodi sunt differentiæ sensibilium, vt patet: ergò ad sensum pertinet eas discernere: Vlterius has differentias non percipit aliquis sensus externus, ergò præter illos datur alter sensus, qui eas percipiat. Antecedens probat, quia si ab aliquo sensu externo perciperentur, maximè à tactu, qui est cõmunis omnibus animalibus, sed à tactu non percipiuntur: ergò à nullo. Minorem probat, quia si tactus perciperet has differentias, tangendo eas perciperet: sed album, & dulce non possunt tangendo percipi: ergò neque à tactu percipi. Et si quispiam diceret percipi à pluribus sensibus externis simul; Probat hoc esse impossibile; quia impossibile est discernere inter album, & dulce, nisi discernens vtrumque cognoscat. Vnde qui inter illa discernit, vnus debet esse, à quo vtrumque cognoscatur; nam multi quorum singuli singula cognoscant, non possunt vtrumque discernere, quia neuter cognoscit vtrumque, sed vnus vnum, & alter aliud, necesse est ergò præter hos quinque sensus externos dari alium internum, qui vtrumque extremum cognoscat: & ita inter vtrumque discernat. Et si obiiciatur iam simul talem 7 8

sensum contraria percipere; respondet, quod cum respectu externorum sensuum sit vniuersalis, potest contraria eorum obiecta simul percipere; nam se habet ad sensus externos, sicut punctum in medio circuli respectu linearum, quæ ab eo in circunferentiam ducuntur, quod quidem in se vnum est; plura verò in quantum plures ab eo ducuntur lineæ, quas omnes terminat, & quarum omnium principium est, & ita simul est principium, & finis omnium diuersa ratione: ita ergò se habet communis iste sensus respectu obiecti, & actus omnium externorum; & ita potest omnia percipere: licet diuersa sint, aut contraria inter se. Hoc loco disputant nonnulli quæstionem propositam ab Aristot. an sensus externus cognoscat propriam sensationem. Sed quià eadem ferè difficultas est de sensu interno, & externo; imò maior de illo, quàm de hoc, in 3. cap. remittendum censemus, vbi de vtroque sensu simul discutietur.

CAPVT III.

TEXTVS ARISTOT.

Quoniam autem duabus differentiis definiunt maximè animam, &c.

Breuis expositio textus.

9 INtentum Aristotelis in hoc 3. cap. est explicare naturam sensus interni, qui imaginatio, seu phantasia vocatur, cuius cognitio non parùm iuuat ad cognoscendum intellectum, de quo acturus est cap. sequenti. Diuiditur autem caput in tres partes. In prima reiicit antiquos Philosophos, sensum & intellectum confundentes: In secunda probat imaginationem non esse sensum, neque intellectum; In tertia verò docet quid sit. Loquitur autem Aristoteles de sensu, intellectu, & imaginatione non tam pro potentiis, quàm pro eorum actibus; quia cum ex eis accipienda sit natura, & ratio eorum, per eosque à nobis cognoscantur, quidquid de distinctione actuum constitutum fuerit, probatum censebitur de distinctione potentiarum.

10 Principio igitur asserit Aristotel. Empedoclem, & Homerum nonnulla dixisse de intellectu, ex quibus colligi videtur eum non distinxisse à sensu. Hunc autem errorem ex alio eiusdem Empedoclis ortum habuisse asserit, quem in secundo lib. refutauit, nempe animam esse corpoream, & propterea omnes eius

eius potentias esse organicas; quare intellectus organo erit alligatus, sicut sensus, à quibus proinde distinctus non erit.

Probat ergò intellectum distingui à sensu primò, quia sensus conuenit omnibus animalibus, intellectus verò quibusdam tantùm, nempe hominibus: ergò distinguuntur. Secundo, quia intellectus sæpe fallitur circa proprium obiectum; sensus verò circa proprium sensibile ferè semper verus est: ergò non possunt esse idem.

Deinde vt probet imaginationem, vel phantasiam nec esse intellectum, nec sensum, præsupponit distingui ab opinione, quod sic explicat; phantasia sic se habet, vt non fiat sine sensu, sed eum sequatur; opinio verò sequitur intellectum, sed præsupponit phantasiam, vnde sic videtur se habere phantasia ad sensum; sicut opinio ad intellectum; quod ex eo videtur intelligi, quod in rebus sensibilibus dum aliquid sentimus, asserimus ita esse, sed dum aliquid per phantasiam percipimus, non dicimus ita esse: sed ita nobis apparere: & modo simili, dum aliquid intelligimus, dicimus ita esse, sed dum aliquid opinamur, non dicimus ita esse, sed sic nobis videri: ergò sicut se habet opinio ad intellectum, sic se habet phantasia ad sensum; & videtur medium quoddam esse inter sensum, & intellectum. 11

Quo explicato probat phantasiam non esse opinionem. Primo, quia phantasiari, vel imaginari semper est in nostra potestate; opinari verò non, quia opinio dicit existimationem, vel assensum alicuius veritatis, quod habere non possumus, sine aliqua ratione: imaginamur verò quæcunque volumus absque vllo fundamento rationis, sed pro libito ea fingendo, vt constat experientia in his, quæ per signa, vel repræsentationes confingunt ea, quæ sibi euenire desiderant. 2. quia opinionem sequitur passio aliqua in appetitu, timoris videlicet, spei, vel gaudij, quæ non sequitur imaginationem: ergò distinguuntur. Antecedens probat quia licet imaginatione fingamus nobis terribilia, nisi existimemus euentura esse, vel imminere nobis, non mouetur ab eis appetitus, quia solum proponuntur ei per simplicem quandam apprehensionem, non per iudicium conuenientiæ, vel disconuenientiæ; vnde nec timentur à nobis, nisi accedat existimatio siue opinio de euentu eorum. In brutis verò mouetur appetitus à bono, vel malo sensibili per iudicium quoddam imperfectum æstimatiuæ simile opinioni. 12 13

Probat deinde phantasiam non esse sensum, nec intellectum, nec opinionem: & quod non sit sensus, quia si phantasia sensus est, aut est sensus prout in potentia ad sentiendum, vel prout actu sentiens non prout in potentia, quia sensus in potentia 14

semper

semper est in animali, sed phantasia, vel imaginatio non semper conuenit animali, quia non semper aliquid ei apparet, circa quod phantasmata formet: ergò non est sensus in potentia.

15 Quod verò non sit sensus in actu, probat. Primò, quia sensus in actu conuenit omnibus animalibus: sed non omnibus conuenit phantasia, saltem perfecta, vt apibus, & formicis. Secundo, sensus semper ferè verus est circa proprium sensibile: sed phantasia vel imaginatio sæpe est falsa. Tertio sensatio certa est ita vt non dubitemus de eo, quod sensu percipimus sed imaginatio sæpius est à dubiis. Et tandem, quia cessante omninò operatione omnium externorum sensuum non cessat imaginatio à sua operatione, vt patet in dormientibus: ergò distincta est à sensu.

Probat deinde, quod imaginatio non sit intellectus hoc argument. Intellectus tres habet actus præcipuos, videlicet assensum principiorum, qui etiam vocatur intellectus, assensum conclusionum per demonstrationem, assensum per syllogismũ probabilem, qui opinio vocatur; sed imaginatio nihil horum est, ergò non est intellectus. Probatur minor, quod non sit intellectus, nec scientia; quia assensus isti semper sunt veri: ima-

16 ginatio verò sæpe falsa. Quod verò non sit opinio iterum probat, quia opinionem sequitur fides, hoc est, assensus alterius partis, qui vocari potest credulitas eius: sed imaginatio non facit fidem: ergo non est opinio. Minorem probat, quia imaginatio brutis conuenit aliquomodo, quibus non conuenit fides, ex his colligit imaginationem non esse vtrunque, videlicet intellectum, & sensum, quia si non est vnum, neque alterum per se sumptum, vt probatur, nec potest esse vtrumque simul.

17 Secunda ratio præsupponit, quod si imaginatio sit sensus simul, & opinio, ita se habebit, vt sit actus eiusdem subiecti, & circa idem obiectum, ita vt verum sit ac necessarium eundem hominem simul sentire eandem rem, & per assensum opinionis circa eam versari. Quo supposito ita arguit; circa id quod imaginamur discordant sensus, & opinio, ergò non cohærent, nec verum esse potest, quod imaginatio sit vterque simul. Probatur minor: nam imaginamur solem esse minorem terra, & circa hanc imaginationem sensus iudicat ita esse; opinio verò ab Astrologis accepta iudicat esse maiorem: ergò impossibile est immanationem esse simul opinionem, & sensum.

18 Hucusque ostendit Aristoteles quid non sit phantasia, vel imaginatio. In vltima tandem parte capitis docet, quid sit: quod vt præstet præsupponit quatuor tanquam certa. Primum possibile esse quod aliquod motum ab alio possit mouere alterum,

rum, vt baculus motus à manu potest mouere lapidem. Secundum quod imaginatio est motio quædam, & passio; nam cùm sit cognitio, necesse est fieri per motionem, seu immutationem potentiæ ab obiecto, vt patet de cognitionibus externorum sensuum. Tertium imaginationem non versari, nisi circa sensata ab externis sensibus, quamuis ex eis possit componere aliud non sensatum, ab eis vt ex auro, & monte per visum cognitis componit montem aureum, quem nunquam vidit. Vltimum, quod obiecta sensata seu cognita per sensus externos possunt mouere aliam potentiam, & ab ea percipi, quod patet cum percipiantur ab intellectu.

Ex his colligit talem definitionem imaginationis: imaginatio seu phantasia est *Motus factus à sensu in actu*; cum enim non percipiamus per imaginationem, nisi sensata ab externis sensibus, fit vt imaginatio moueatur ab eis actu sentientibus, hoc est, ab obiectis actu sensatis per ipsos: sensus igitur definitionis est: *Imaginationem esse sensationem internam causatam ex motione sensibilis actu sensati per sensum externum.* Et hic est actus proprius eius, ipsa verò potentia sic definiri potest, Imaginatio est *Sensitiua potentia apta moueri ab obiecto sensato per externos sensus.* Datam verò ait esse animalibus à natura, vt per eam dirigantur in suis operationibus; sed conuenire cum externis sensibus, & differre ab eis, conuenit quidem in eo, quod sicut decipiuntur ipsi circa sensibilia communia, & per accidens, & ideo veri sunt aliquando, atque etiam falsi, ita etiam imaginatio, cùm versetur circa obiecta sensata ab eis. Hoc autem debet intelligi de simplici operatione imaginationis, non de composita, per quam vnum cum altero componit, nam hæc semper, aut ferè semper est falsa, vt superius docuit Aristoteles. Et tandem concludit dicens, imaginationem accepisse nomen phantasiæ à sensu visus tanquam à principaliori inter externos, qui sine lumine non operatur, & ideò quasi à lumine, & statu etymologia phantasiæ accipitur, vt ex verbo Græco constat,

19 20 21

TRA

TRACTATVS DE NATVRA, MODO OPERANDI, & numero internorum ſenſuum.

QVÆSTIO I.

Quotuplex ſit ſenſus internus.

SEptem officia, vel actus, ſeu ſenſationes internas in nobis eſſe experientia didicimus. Primum eſt, quod ſenſationes omnium externorum ſenſuum percipimus diſcernētes inter omnia obiecta eorum. Quod præſtamus iudicantes ſenſatum per
22 viſum non eſſe ſenſatum per auditum paritérque de cæteris; & facultas ſenſitiua interna hoc præſtans vocatur ſenſus communis; dicitur autem *Senſus communis* non ex eo, quod ſola ſenſibilia communia percipiat, vt viſus eſt aſſerere Alber. Magn. in Summa de homine tract. 2. quæſt. 2. & authór Opuſculi 43. inter opuſcula D. Thom. relati: nec etiam dicitur communis cōmunitate prædicationis, eò quod de ſingulis ſenſibus externis prædicetur, vt benè adnotauit D. Thom. 1. part. quæſt. 78. art. 4. ad primum: Sed quia omnibus externis ſenſibus præſidet, ſenſationes eorum, atque etiam ſenſata ab eis obiecta percipiens, & inter ea vnum ab altero diſcernens, & quia veluti radix &
23 fons eſt, à quo deriuantur. Secundus actus, aut officium eſt, quod non ſolum ſenſibilia ab externis ſenſibus percepta percipimus, dum præſentia ſunt, & ab eis ſentiuntur, ſed etiam in abſentia eorum, & dum non cognoſcuntur per externos ſenſus, ſed cognita fuere, vt in dormientibus conſtat, atque etiam in vigilantibus, qui circa illa phantaſiantur non operante aliquo ſenſu externo, & facultas per quam id præſtamus vocatur *Phātaſia*, de qua agit Ariſtoteles cap. præſenti. Sed officium hoc aut interna ſenſatio ſolum verſatur circa ſimplicia obiecta ab externis ſenſata; vltra quam experimur in nobis actum alium ſeu internam ſenſationem, per quam ex duobus ſimplicibus
24 ſenſatis per ſenſus externos componimus tertium: Vt ex monte, & auro aureum montem, & quædam alia ſimilia; & virtus ita compo

componendi vocatur *imaginatio*, vt idem met Aristoteles cap. præsenti docet. Quartum verò officium est percipere externa sensata sub noua quadam ratione conuenientis, aut disconuenienris non sensata ab externis sensibus; & virtus hæc interna appellatur *Æstimatiua*, à qua proximè mouetur appetitus sensitiuus ad fugiendum obiectum tanquam disconueniens, vt dum ouis apprehendit lupum tanquam sibi disconuenientem, & inimicum, & fugit. Et hæc etiam virtus solùm se extendit ad præsentia. Præter quam datur alia, seu officium aliud cognoscendi sensibilia, prout iam à nobis sensata fuere, & virtus ita cognoscens sola præterita sensata vocatur *Memoria sensitiua*. Et hæc quidem quinque officia non solum in homine, sed in cæteris animalibus reperiuntur. Dantur verò duo alia homini propria, quæ comitantur intellectum circa sensibilia discurrentem, & ideò perfectiora. Vnum est operatio circa sensibilia particularia eodem modo, & ordine, quo operatur intellectus circa eadem, aut circa vniuersalia ab eis abstracta: ita vt obiectum huius actus idem sit, vel necessariam habeat connexionem cum obiecto intellectus, vnde hæc virtus sensitiua quandam habet participationem discursus ab intellectu, cuius discursum comitatur, & proprio nomine dicitur *cogitatiua*, sed circa sola præsentia sensibilia versatur. Vnde cum intellectus non solum circa sensibilia præsentia discurrat, sed etiam circa præterita iam sensata ab externis sensibus, necessarium fuit tribuere homini virtutem sensitiuam internam comitantem intellectum circa præteritas sensationes externorum sensuum, & sensibilia, vt iam per eas sensata, non quidem modo simplici, vt de memoria diximus circa præterita versari, sed cum quadam quasi indagatione vnius ex altero, quodámque discursu imperfecto, & hæc vocatur *Reminiscentia*. 25 26

27 Certum itaque est, & euidenti experientia comprobatum dari septem hæc officia, vel actus septem internæ sensationis: non tamen est certum, an à multis potentiis sensitiuis internis eliciantur: sed hoc postulat titulus quæstionis, videlicet quótnam sint distinguendæ potentiæ sensitiuæ internæ pro eis præstandis.

Et prima opinio quatuor potentias pro omnibus distinguit, nempe sensum communem, phantasiam, æstimatiuam, & memoriam. Ita vt cogitatiua in homine eadem sit potentia, ac æstimatiua in cæteris animalibus, sed in homine perfectior, quia cum quadam collatione, ac discursu circa singularia sensibilia operatur sequens intellectum, in cæteris verò animalibus per simplicem quendam instinctum: Reminiscentia quo- 28

que eadem sit cum memoria sensitiua, sed perfectior in homine, quia non operatur quomodocunque circa præterita sensata conseruando species eorum, sed per quandam collationem quasi discurrendo ab vno ad alterum; & propterea vocatur reminiscentia; in animalibus verò per simplicem tantum recordationem præteritorum, absque tali collatione, aut discursu: & tandem imaginationem, & phantasiam non distingui, quia componere vnum sensibile cum alio non videtur reperiri in brutis, sed in solo homine, in quo perfectior phantasia reperitur, & ideò sufficiens ad talem
29 compositionem efficiendam. His igitur tribus sublatis per reductionem ad alias, solùm restant quatuor, videlicet sensus communis, imaginatio, seu phantasia, æstimatiua, & memoria, & has quatuor dumtaxat distinctas ponit hæc sententia, quam sequuntur Comment. 3. lib. de anima comment. 6. Diuus Thomas 1. par. quæstione 78. articul. 4. Caietan. Bañez, & alij ibidem.

30 Quod vero quatuor istæ potentiæ necessariò sint distinguendæ, probat Diu. Thom. 1. ex distinctione actuum hoc modo, Quotiescunque ita actus sunt distincti, vt non possint ab eodem principio proximo prouenire, plura sunt pro eis distinguenda; sed repugnat quatuor officia quæ tribuuntur his potentiis à paucioribus, vel ab eodem principio præstari: ergò quatuor sunt pro eis distinguenda. Et ideò quatuor potentiæ. Minorem probat, quia maior ac distincta virtus requiritur ad operandum circa absentia, quàm solum circa præsentia: cum necessarium ad hoc sit, non solùm recipere, sed conseruare species receptas, sed sensus communis solùm potest operari circa præsentia sensata ab externis, & nullam speciem conseruare: ergò præter ipsum requiritur alia potentia in animali distincta ad operandum circa absentia, quæ vocatur phantasia, seu imaginatio, & quasi thesaurus est, in quo conseruantur species rerum absentium. Nam animalia non solùm circa præsentia operantur, sed absentia quærunt, & ad ea inuenienda mouentur, vt euidens experientia do-
31 cet. Præterea animalia mouentur ad quærenda obiecta sensibilia propter delectationem, sed ad quærenda sibi conuenientia ad conseruationem vitæ, & fugienda illa, quæ sibi nocere possunt. Sicut ouis ad fugiendum lupum sibi inimicum: ergò indigent potentia sensitiua interna, quæ versetur circa obiectum sensibile sub ratione conuenientis, aut nociui, quod non potest præstare per species productas in se ab externis sensatis, quæ vocantur species sensatæ, sed per alias sua vir-

tute

tute productas earum rerum, quas per sensus externos nunquam cognouit, quas insensatas vocant. Ad producendum verò has species, & operandum per illas à se productas, maior, ac distincta virtus, seu potentia requiritur, quam ad operandum per species productas in se ab aliis sensibus, sed constat sensum communem, & phantasiam solum operari per species sensatas, hoc est productas in se à sensibus, & non per species insensatas, quas sibi ipsi producant: ergò æstimatiua quæ has sibi producit, & per easdem operatur, distincta potentia debet esse ab eis. Probatur consequentia; quia per diuersum modum operandi sufficienter distinguuntur potentiæ: cùm repugnet eandem potentiam habere diuersos modos operandi. Et tandem sicut requiritur virtus, ac potentia distincta ad recipiendum species sensatas, & eas retinendum, operandúmque per vtrasque circa præsentia, & absentia, & ideò distinguuntur sensus communis, & phantasia, ita requiritur distincta virtus ad conseruandas species insensatas, & operandum per illas circa sensibilia absentia sub ratione conuenientis, aut nociui, quam ad eas tantùm eliciendas, & operandum per illas circa res non sensatas præsentes, quia conseruare, & recipere distinctæ virtutis est; præter tres igitur potentias numeratas necessariò debet distingui memoria, quæ sit quasi thesaurus, in quo conseruantur species insensatæ, & per eas operatur circa absentia. Et ita numerabuntur quatuor. 32 33

Secunda ratio D. Thom. quilibet sensus postulat organum temperatum iuxta naturam sui actus, vnde si actus diuersi sint, postulant organa diuerso modo temperata, & in eodem esse non possunt tanquam in subiecto, quod euidens est in sensibus externis; nam visus postulat diuersum organum, diuersoque modo temperatū ab auditu, propter diuersitatem sui actus, sed potentiæ conseruatiuæ specierum postulant organum diuerso modo temperatum ab his, quæ solum recipiunt: ergò necessariò debent poni distinctæ ab eis. Minorem probat, quia ad recipiendum requiritur temperamentum, in quo prædominetur humiditas: cùm constet corpus humidum facile recipere impressiones ab aliis; siccum verò difficile, & ex opposito, siccum melius retinere atque conseruare receptas, quam humidum, à quo facile delentur impressæ, sicut imprimuntur ei facilè. 34

Aliæ verò opiniones aut multiplicant aliam, præter quatuor prædictas, vel auferunt vnam, aut plures ex eis; & ideò, 35

Secunda sententia pro qua refert D. Thom. vbi supra Auicennam lib. 6. naturalium part. 4. capit. 2. quinque ponit di-

ſtinguens præter prædictas quatuor imaginationem à phantaſia, & cæteris, hac ſola ratione; quia maior, ac diſtincta virtus requiritur ad componendum ex diuerſis rebus ſenſatis tertiam, quàm ad apprehendendum ſingulas: cùm illa ſit excellentior operatio: ergò imaginatio habens virtutem componendi ex ſpeciebus montis, & auri, tertiam montis aurei, diſtincta debet eſſe à phantaſia apprehendente ſingulas per ſe. Ita etiam cum Auicenna ſentiunt Albert. Mag. 2. lib. de anima tracta. 4. capit. 7. & lib. 3. tracta. 1. & in Summa de homine tracta. de imaginatione. Algazelus in libello de anima, tract. 4. cap. 4. & Iand. quæſt. 37. eiuſdem lib.

36

37 Tertia opinio non diſtinguit phantaſiam, & imaginationem inter ſe, neque à ſenſu communi, ſed eundem ſenſum communem ſufficere arbitratur pro officiis earum; quare ſolùm ponit ſenſum communem, æſtimatiua, & memoriam. Ita Galen. in libr. de differentiis Symptomatum, cap. 3 quem refert, explicat, ac ſequitur Valeſ. lib. 2. controuer. med, cap. 22. & 23. idem etiam videntur ſentire D. Damaſc. 2. lib. fidei, cap. 17. & Gregor. Niſæn. lib. 4. de viribus animæ, cap. 6. & 7. Toletus verò eundem numerum ternarium alia via defendit, non diſtinguens phantaſiam, & imaginationem ab æſtimatiua, ſed eandem potentiam pro tribus actibus earum ſufficere putans, quam tamen à ſenſu communi diſtingui docet, & ex his duabus cum memoria ternarium componit. Et huius ſententiæ vnicum eſt fundamentum ex vſu anatomicæ artis deſumptum. Ex quo conſtat tres ſinus, vel cellulas in cerebro reperiri, vnum quidem in parte poſteriori (quam occiput vocant) & eiuſmodi ſinus cerebellum appellatur, in quo memoriam reſidere aiunt, & duos alios in duobus aliis anterioribus eiuſdem capitis, in quibus collocant duos alios ſenſus: ſed Tolet. & alij, quatuor ſinus dari cenſent, quia in medio capitis extat aliud, in quo imaginatiuam collocant, & ſenſum communem in duabus anterioribus, duos ei tribuentes, ſicut viſui duos oculos.

38

39 Quarta opinio non diſtinguit æſtimatiuam, & memoriam à phantaſia, ſed huic ſoli tribuit officia earum, & ideò ſolùm ponit duas potentias, nempe ſenſum communem, & phantaſiam. Ita Fonſeca. 5. lib. metaphyſ. cap. 28. quæſt. 7. ſectio. 4. & putat eſſe ſententiam Ariſtotelis, qui cap. 2. huius lib. textu 155. & 156. diſtinguit phantaſiam à ſenſu, & intellectu, nomine ſenſus communem intelligens: ergò hos ſaltem diſtinctos ponit; cæteros verò non videtur diſtinguere. Eandem ſequuntur Conimbric. capit. 3. huius libri quæſtion. 1. articul. 3. Quam probant, primò, quia diuerſo modo immutantur ſenſus com

sus communis & phantasia: nam ille immediatè à sensibus externis, hæc verò immediatè à sensu communi, ab externis verò remotè. Secundò, sensus communis præsentia tantùm, & sensata ab externis percipit, phantasia verò etiam absentia,& insensata: ergò potentiæ sunt distinctæ.

40 Vltima sententia *vnicum tantùm ponit sensum internum pro illis omnibus officiis, vel actibus, & iste est sensus communis, qui secundum diuersos illos actus, & officia diuersis nominibus appellatur, videlicet phantasia, imaginationis, æstimatiua, memoria, & reminiscentia.* Pro hac sententia nullus ex antiquioribus citari potest, sed eam tenent ex recentioribus multi: nobis verò omnes istæ sententiæ probabiles videntur, sed ex omnibus duæ videntur probabiliores, videlicet prima, quæ est D. Thom. & hæc vltima recentiorum, quam sequimur, quia pluribus placet, & plausibilior facta est.

41 Probatur ergò primo, quod phantasia, & imaginatio non sint potentiæ distinctæ, vt tenent omnes aliæ sententiæ contra secundam, testimonio Aristotelis, qui capit. præsenti tanquam de vna potentiâ diuersis nominibus significata loquitur, Imaginationi tribuens proprium actum phantasiæ, vt hæc verba ostendunt ex textu 155. *Si igitur imaginatio est secundum quam phantasma aliquod nobis fieri dicimus, &c.* Constat enim phantasma esse actum, seu speciem expressam phantasiæ: ergò sentit has potentias non distingui inter se, sed eandem esse diuersis omnibus significatam, quod ad finem capitis confirmat docens, (iuxta omnium interpretum sensum) imaginationem desumpsisse nomen phantasiæ à lumine spectante ad visum.

42 Probatur deinde ratione; quia si imaginatio est potentia distincta à phantasia, maximè, quia apprehendit simplicia, illa verò ex simplicibus componit tertium, vt phantasia apprehendit montem, & aurum, imaginatio componit ex vtroque montem aureum: sed hæc ratio non probat distinctionem; quin potius probat eandem esse potentiam: ergò non debent distingui. Minorem sic probo; impossibile est imaginationem componere tertium ex duobus simplicibus, quin simplicia ipsa apprehendat, seu cognoscat prius per proprias species, sicut intellectus non potest componere propositionem ex terminis simplicibus, quin prius eosdem cognoscat per species simplices: ergò impossibile est dari sensum componentem, quin simplicia ipsa apprehendat. Vnde sequitur imaginationem vtrumque præstare; & ideò non posse distingui à phantasia, nisi solo nomine.

43. Probatur secundo, quod imaginatio, aut phantasia non sit potentia distincta à sensu communi testimonio Aristotel. in lib. de memoria,& reminisc.cap.1.prope finem,vbi docet phātasma esse passionem,seu affectionem sensus communis his verbis: *Phantasma communis sensus passio est:* ex quibus sic arguo, phantasma pertinet ad sensum cōmunem tanquam passio eius, aut affectio,& constat esse speciem phantasiæ: ergò sentit Aristoteles eandem esse potentiam communem sensum,& phantasiam. Præterea definitio phantasiæ assignata ab Aristotele cap.

44 præsenti videlicet: *Motus factus à sensu in actu*, conuenit planè sensui communi: ergò eadem potentia sunt apud Aristotelem. Antecedens probo,quia communis sensus operatur per impressionem factam à sensu externo actu operante, & non alio modo,cum solum simplicia, atque præsentia actu sensata cognoscere,aut discernere sit propria eius operatio, vt per se est manifestum:ergò hæc est motus factus à sensu in actu,& ei conuenit prædicta definitio.

45 Probatur etiam ratione, quia phantasiam distinguunt à sensu communi ex eo, quod phantasia cognoscit sensibilia absentia, sensus verò communis præsentia; sed impossibile est phantasiam non cognoscere sensibilia præsentia: ergò impossibile est, quod non conueniat ei operatio sensus communis, & ex consequenti, quod sit potentia distincta ab eo. Probatur minor ex eadem difinitione phantasiæ, quod sit, *Motus factus à sensu in actu*, ex qua euidenter sequitur, quod necessariò moueatur à sensibili præsenti, circa quod operantur sensus externi, atque etiam communis: ergò necesse est recipere speciem à sensibili præsenti sensato, atque adeò illud præsens cognoscere, quod est habere operationem sensus com-

46 munis. Et vrgeo argumentum hoc modo, impossibile est naturaliter vllam potentiam sensitiuam operari, nisi motam ab obiecto per impressionem speciei, sed obiectum sensibile non potest mouere sensum, nisi præsens, quia non potest, nisi in passum præsens operari, sicut cætera agentia naturalia: ergò phantasia non potest operari circa absentia, nisi moueatur à præsentibus sensatis, & consequenter, nisi ea cognoscat; quare necesse est propriam operationem sensus communis ha-

47 bere. Ex quo intelligitur nullam potentiam esse ponendam ad operandum circa sola sensibilia absentia, sed quæcunque talis ponatur necessariò habere virtutem operandi circa præsentia; quare non potest distingui duplex potentia ad operandum circa præsentia, & absentia sensata ab externis sensibus, & consequenter non potest sensus communis distingui à phanta

phantasia. Et si dixeris phantasiam operari circa præsentia: sed longè diuersa ratione, ac sensus communis, quia per species longè diuersas: nam sensus communis operatur omninò dependenter ab obiecto præsenti, & sensatione actuali sensus externi: cùm non possit operari circa obiectum absens: phantasia verò non operatur per species dependentes ab obiecto, eo ipso, quod potest circa absentia operari, nec etiam dependet ab actuali sensatione sensus externi; imò nec mouetur ab eo immediatè: sed à sensu communi, qui immediatè mouetur à sensu externo, & hæc est alia differentia, propter quam distingui debent. Probo hæc omnia esse falsa incipiendo ab hoc vltimo: nam si phantasia non mouetur immediatè ab externis sensibus; ergò non conuenit illi difinitio tradita ab Aristotele cap. præsenti: *Quod sit motus factus à sensu in actu*: nomine enim sensus in actu externum intelligit ibidem Aristot. expresè, & omnes eius interpretes; ergò falsum est, quod non moueatur immediatè ab externis sensibus. Falsum est etiam, quod immediatè non dependeat ab eorum operationibus in recipiendo species: nam si eas recipit ab eisdem actu operantibus; non potest non recipere eas dependenter ab eorum operationibus, & immediatè quidem cùm sit motus factus ab eisdem actu operantibus. Sed ratione probatur, quia vel phantasia recipit species in instanti, in quo operantur sensus externi, siue ab eis, siue à sensu communi, vel intercedit tempus, si in eodem instanti: ergò operatur per eas etiam in eodem instanti, quia potentia cum specie sufficiens, ac naturale principium operationis est: vnde sequitur operari circa præsentia, & non solùm circa absentia, atque etiam operari dependenter ab obiecto præsenti, & per species etiam dependentes ab eo. Et tandem discernere posse circa sensibilia præsentia diuersorum sensuum, quod est actus proprius sensus communis; & ideò esse eandem potentiam, cum eo, à quo proinde moueri repugnat, & necessarium est, quod à sensibus externis immediatè moueatur: sed in quantum conseruare, etiam potest easdem species receptas ab externis, & per illas operari circa absentia sensata est phantasia: de qua non est verum, quod operetur per species diuersas ab eis, per quas operatur sensus communis, quia species non sunt diuersæ ex eo, quod præsentia, & absentia repræsentant, nec etiam ex eo, quod ab obiecto præsente dependeant, vel non, ex hoc enim non habent diuersum modum repræsentandi: sed idem obiectum, & eodem modo repræsentant, propter virtutem tamen potentiæ eas conseruantis, non dependent in conseruari ab obiecto: sed à sola potentia.

48

49

50 Ex dictis sequitur memoriã non esse potentiam distinctam ab æstimatiua, quia ita se habet ad illam sicut phantasia ad sensum communem, & hac sola ratione ab ea distinguitur, quia æstimatiua versatur circa insensata sensibilia præsentia; memoria verò circa illa eadem, vt absentia: sed probatum est hanc rationem non esse sufficientem ad distinguendas tales potentias operantes circa sensibilia sensata; ergò nec erit sufficiens ad distinguendas alias duas omninò eis similes operantes circa insensata. Et quod dici posset in vtrisque potentiam conseruantem species distingui debere à non conseruante, etiam est

51 insufficiens, quia nec pro sola conseruatione ponitur potentia: sed propter operationem, nec etiam possibilis est potentia conseruans species, & operans circa absentia, quæ non operetur circa præsentia (vt probauimus) quare ea quæ pro absentibus ponitur, & memoria vocatur, quia species conseruat, sufficit ad operandum circa præsentia, & ideò frustrà multiplicabitur alia: sed eadem erit vtraque habens duo officia, vel actus inadæquatos circa absentia, & præsentia. Quod ex memoria intel-

52 lectiua corroborari potest, quæ etiam si species conseruet, & circa absentia operetur, non est potentia distincta ab intellectu circa præsentia solum operante vt talia, nec species conseruante, etiam in doctrina D.Thomæ, vt inferius constabit.

Probatur tandem, quod æstimatiua, & memoria, quæ eadem potentia sunt, non distinguantur à sensu communi, phantasia, & imaginatione, de quibus probatum est etiam esse vnam eandémque potentiam: primo ex Aristotele 3. lib. de anima, textu 56. expresè asserente appetitum sensitiuum immediatè moueri ab imaginatione, & ex hoc probat, quod cùm in animalibus imperfectis sit appetitus sensitiuus, quia dolent, & tristantur, necessariò sit eis concedenda imperfecta quædam ima-

53 ginatio. Ex quo sic arguo; appetitus non mouetur, nisi à proponente sibi obiectum sub ratione boni, aut conuenientis, seu nociui: ergò sentit Aristoteles imaginationem proponere appetitui obiectum sub ratione boni, seu conuenientis, aut nociui; sed hoc est proprium officium, & actus æstimatiuæ, vt omnes opinantes; imò & omnes interpretes eum Aristotele fatentur; ergò apud ipsum distingui non potest æstimatiua, nec proinde memoria ab imaginatione, & consequenter, neque à phantasia, & sensu communi.

54 Sed ratione probatur, quia potissima, imò & vnica ratio distinguendi has potentias est, quia æstimatiua, & memoria vtuntur speciebus insensatis, vel certè circa obiecta non sensata sensibus externis versantur, communis autem sensus, & phantasia

taſia ſolùm circa ſenſata: ſed hæc ratio eſt inſufficiens; ergò diſtingui non debent. Probatur minor, quia repugnat potentiam vti ſpeciebus inſenſatis, vel inſenſata percipere, niſi præſuppoſitis ſpeciebus, atque obiectis ſenſatis, alioqui non mouebitur ab obiecto. Probatur conſequentia, quia non poteſt naturaliter moueri vllus ſenſus internus ab obiecto, niſi mediis ſenſibus externis, cum hæc ſit ei vnica, ac naturalis via, per quam immutari debet ab obiecto externo; ergò neceſſarium eſt ſpeciebus ſenſatis vti ad eliciendas inſenſatas, vel quouis alio modo operandum circa obiecta inſenſata. Ex quibus efficaciter colligitur, æſtimatiuam, & memoriam circa vtraque obiecta verſari, videlicet circa ſenſata, & inſenſata, & ideò non eſſe diſtinctas potentias à cæteris: ſed eandem cum eis. Quod hac experientia vrgeri poteſt; impoſſibile eſt ouem lupum fugere tanquam inimicum, niſi eum per viſum, vel auditum, aliúmve externum ſenſum ex aliquo accidenti ſenſibili agnoſcat; ergò impoſſibile eſt, quod inimicitiam, vel diſconuenientiam eius à ſenſibus externis non ſenſatam percipiat, niſi percepto prius per eandem æſtimatiuam aliquo ſenſato ab externo ſenſu; quare nō poteſt circa inſenſata verſari, quin ſimul circa ſenſata verſetur; ergò ex propria natura verſatur circa vtraque, & non erit neceſſarium aliam potentiam diſtinguere, quæ circa ſenſata operetur, vel eandem æſtimatiuam ab ea. 55

Ex quibus probatum manet vnicam eſſe potentiam ſenſitiuam internā pro omnibus officiis, & actibus, qui reſpectu eius inadæquati ſunt, & à ſingulis ſingula nomina accipit: nam vt ſenſata omnia ab externis ſenſibus percipit, & inter ea diſcernit vnum ab altero, ſenſus communis vocatur, & in quantum non ſolum præſentia: ſed reſeruatis eorum ſpeciebus, vt abſentia cognoſcit, vocatur phantaſia. In quantum verò non ſolum abſentia ſimplicia percipit: ſed vnum quodam modo ex duobus componit, imaginatio dicitur: & in quantum non ſolum ſenſata ab externis: ſed aliquo modo rationem conuenientis, vel nociui non ſenſatam ab eis, appellatur æſtimatiua, atque etiam vt circa hæc iam præterita reſeruatis eorum ſpeciebus dicitur memoria, & tandem in homine, vt rationem diſcurrentem comitatur, & cum quadam collatione, ac imperfecto diſcurſu circa ſingularia ſenſibilia verſatur, appellatur cogitatiua, & ſi ſint iam præterita, reminiſcentia: Nec mirum eſt eandem potentiam ſenſitiuam internam, & in ſuo genere ſenſibilium perfectiſſimam hæc omnia officia præſtare poſſe: cum videamus eandem potentiam intellectiuam circa intelligibilia omnia verſari, ſiue vniuerſalia ſint, vel ſingularia, ſiue ſimplicia, vel 56 57 58

composita ex eisdem simplicibus ab eodem intellectu, aut etiam sub ratione conuenientis, & disconuenientis, & tandem siue sint præsentia, vel iam præterita reseruatis apud se eorum speciebus. Et ex diuersis actibus, & officiis, quæ circa omnia hæc exercet, diuersa nomina sortitur: nam intellectus simplex, & componens, speculatiuus etiam, & practicus, memoria quoque, ac reminiscentia vocatur.

59 Ad primum argum. primæ opinionis concessa maiori, quod plura sunt ponenda principia pro diuersis actibus, qui non possunt ab eodem procedere, neganda est minor, quod quatuor illa officia, vel actus qui numerantur, non possunt ab eodem principio prouenire. Et dum dicitur maiorem, ac distinctam virtutem requiri ad operandum circa absentia, quam circa sola præsentia, distinguendum est: nam si pro maiori, ac distincta virtute intelligatur perfectiorem, ac distinctam virtutem esse eam, quæ circa vtraque operari potest, quam esset ea, quæ solum posset operari circa sola præsentia, verum est: sed nec potest dari naturaliter virtus sensitiua operatiua circa sola absentia, nec circa sola præsentia, vt probauimus.

60 Ad secundum de temperamento organorum; Respondeo non posse dari potentiam sensitiuam internam conseruatiuam specierum, quæ non sit etiam receptiua (vt probauimus;) quare non possunt distingui per diuersa organa, aut diuerso modo temperata ad recipiendum, & retinendum. Habere autem organum cum prædominio siccitatis pro conseruatione, & simul cum prædominio humiditatis pro receptione repugnat: sed nec in cerebro datur naturaliter pars nimis sicca: sed omnes sunt magis humidæ, & ita oportebat esse temperatum organum ad recipiendas species, quod primò necessarium est: sed ita temperatum est, vt non multum excedat humiditas, quod sufficit, vt etiam possit conseruare species facile receptas.

61 Ad argumentum tertiæ opinionis, de quatuor illis cellulis, vel sinibus in cerebro repertis, respondeo, quod etiam si dentur, non potest ex eis probari multitudo potentiarum internarum, quia valdè incertum est pro quibusnam officiis in eis exercendis constituantur à natura. Et Galenus medicorum Princeps 8. libr. de vsu partium, cap. 6. eos concedens sentit pro aliis officiis longè diuersis à sensibus internis recipiendis, & sensationibus eliciendis: nam in eo sinu qui est in parte posteriori (quam cerebellum vocant) vigere inquit vim animalem; ibique operari. Sinum verò in medio existentem esse quasi transitum spirituum animalium. In duobus verò anterioribus

terioribus elaborari inquit spiritus animales ad sentiendum necessarios, & aliis possunt officiis deseruire, nobis quidem (vtpote internis) omnino occultis, quod sufficit, vt ex eis infirmum satis deducatur argumentum ad probandum multiplicari sensus internos.

Ad testimonium Aristotelis, quod affert vltima sententia, negandum est, quod per sensum, à quo distinguit phantasiam, intelligat communem; absque dubio intelligit sensum externum, prout comprehendit quinque, à quibus simul, & ab intellectu conatur distinguere phantasiam, vt contextus eiusdem loci planè ostendit, & D. Thom. cum cæteris expositoribus in Commentariis docet. 62

Ad vtrumque verò argumentum eiusdem sententiæ concedenda sunt, quæ assumunt. Sed negandum, quod diuerso modo immutentur ab obiecto: nam licet phantasia possit circa absentia, & insensata versari, non tamen nisi mediis speciebus sensatis, quas primo habet, & per quas primo operatur, atque etiam per quas immutatur, & non per insensatas, quas media immutatione per sensatas, & media operatione per illas, tantùm elicit, eadem est ergò ratio formalis immutandi ab obiecto, quamuis à diuersis sensibus fiat: nam quod ab externis proximè, vel remotè, eam non variat: nam licet diuersæ sint species pro diuersitate causarum, & potentiarum: sed eundem modum repræsentandi res sensatas, præsentes habent: & eo ipso, quod per species rei præsentis, atque sensatæ operatur phantasia, necesse est, quod discernere possit inter sensibilia omnium sensuùm externorum, à quibus processerunt, quod est officium proprium sensus communis. Vnde sequitur non esse distinguendam ab eo, quia licet vltra hoc possit speciebus insensatis vti: sed eo ipso, quod potest officium eius præstare, non potest pro eo distingui alia potentia. Quemadmodum imaginatio potest per species insensatas operari, quod non potest phantasia: sed quia imaginatio potest præstare, quod præstat phantasia per species sensatas, & vlterius insensatis vtitur, non sufficit hoc ad eas distinguendas, etiam iuxta primam opinionem distinguentem quatuor sensus internos, quæ eo ipso, quod imaginatio potest quidquid phantasia, licet possit aliis speciebus vti, pro eadem potentia cum phantasia eam reputat. 63 64

Sed supersunt duo alia testimonia Aristotelis, quibus videtur multiplicare sensus internos: Primum habetur 2. lib. de anima, textu 138. vbi sic ait: *Ab euntibus sensibilibus manent sensus, & imaginationes in ipsis sensoriis.* Sentit igitur plura esse sensoria imaginationis, & aliorum internorum sensuum, & conse- 65

consequenter plures sensus, quia vnus, & idem non potest in multis sensoriis residere. Postremum verò reperitur in libello de insomniis cap. 1. his verbis: *Est quidem idem sensitiuo imaginatiuum, esse autem sensitiuo, & imaginatiuo aliud, &c.* quibus sensum internum videtur ab imaginatione essentialiter distinguere, quamuis concedat esse in eodem subiecto, hoc est, in animali, & ideò duos ad minus sensus internos ponere. Neutrum tamen probat aliquid aduersus nostram sententiam. Nam in primo loquitur planè Aristoteles de sensibus externis, & non

66 de internis, vt ex contextu literæ fit manifestum. Et ita exponitur à D.Thom. qui acutè satis verbum, *imaginationes*, pro apparitionibus quibusdam factis in externis sensibus abeuntibus sensibilibus præcipuis, & præcipuè in sensu visus exponit; quod profectò necessarium fuit, quia de imaginatione pro sensu interno extra propositum loqueretur Aristotel. In alio verò testimonio de imaginatione, vel phantasia pro sensu interno loquitur, sed non comparat eam cum alio sensu interno, sed cum tota parte sensitiua, vt contextus ipse ostendit, & D.Thom. in eius expositione docet.

QVÆSTIO II.

An distinguendi sint plures sensus interni distinctione specifica, & essentiali.

67 QVæstio hæc solùm procedit præsupposita opinione, quam sequimur, quod solum datur vna potentia realis sensitiua interna, cui conueniunt omnes illi actus, & officia omnia, & iuxta singula diuersa nomina, aut denominationes sortitur. Petit verò, an saltem ratione horum actuum diuersorum distingui debeant specie plures potentiæ, quamuis eadem sint realiter, possibilis est enim distinctio specifica cum identitate reali, vt multis exemplis omnibus manifestis constat.

Et forte non desunt, qui hanc partem sequantur, & plures potentias sensitiuas formaliter, & essentialiter distinguant concedentes eandem esse realiter: Quæ probari potest testimonio Aristotel. in lib. de insomniis, & imaginibus. cap. 1. vbi ita ait: *Formandorum visorum facultatem eandem esse, & sensitiuam, quamuis essentia discrepent.* Nomine autem visorum phantasmata intelligit, & per facultatem ea formandi phantasiam, iuxta communem interpretum expositionem, per facultatem verò sensitiuam communem sensum: asserit autem differre formaliter, & essentialiter; ergò distinguit specie plures potentias sensitiuas

sitiuas internas. Probatur etiam ratione,quia potentiæ distinguuntur specie per actus specie distinctos, sed actus iam enumerati distinguuntur ratione formali, & specifica per diuersa obiecta, circa quæ versantur, aut saltem per diuersas rationes formales,quibus versantur circa eadem; ergò distinguũt essentialiter potentias. Secundo, definitio phantasiæ est, quod sit: *Motus factus à sensu in actu*, quæ non conuenit sensui communi,æstimatiuæ,& memoriæ,vel actibus earum, alioqui vitiosa foret; cùm conueniat aliis actibus diuersis,&consequenter diuersis potentiis; ergo soli phantasiæ: quare diuersa erit hæc à sensu communi, & aliis, & ratione quidem specifica cum distinguatur per definitionem explicantem essentiam. 68

Nostra tamen sententia est *supposita identitate reali harum potentiarum,non posse distingui formaliter, & essentialiter ratione diuersorum actuum,sed sicut est vna realiter,ita esse vnam formaliter,essentialiter,& secundum speciem atomam.* Quam sic probo. Potentiæ non distinguũtur specie per actus inadæquatos,& inadæquata obiecta(etiam specie distincta secundum se) quæ cõueniunt in vnà ratione actus, & obiecti communi omnibus, & adæquata eidem potentiæ:vt in intellectu, voluntate, & aliis manifestum est,sed supposita identitate reali potentiæ sensitiuæ internæ omnes illi actus, & eorum obiecta cum ea comparata sunt inadæquata, & conueniunt in vna ratione communi, & adæquata; ergò non possũnt distinguere diuersas potentias secundum speciem: sed ad eandem potentiam specificam pertinere debent. Probatur minor, quia actus sentiendi sensibile externum communis est actui sentiendi sensibilia præsentia,& præterita,sensata, & insensata,& insuper est adæquata ratio respectu eiusdem realis potentiæ;ergò constituit eam sub vnitate speciei atomæ. Probo esse adæquatam,quia ratio conuertibilis cum aliquo est ei adæquata; nam adæquatum quasi æquale est, sed constat rationem illam vniuersalem actus, & obiecti conuerti cum tali potentia; cùm versetur circa omnia sub ea contenta, & circa nihil aliud versari possit; ergò adæquata censenda est. 69

Ad testimoniũ Arist. ex lib.de insomniis,Respõdeo loqui de rationibus particularibus sub quibus eadem potentia realis interna versatur circa præsentia,vt talia:& circa absentia, vt absentia;& ratione illius dicitur sensus cõmunis;ratione verò huius imaginatio, vel phantasia, & has duas rationes essentialiter esse diuersas docet,si inter sese comparentur. cæterum quia inadæquata sunt,sub alia ratione superiori communi, & adæquata continentur, non valent potentias distinguere essentialiter; 70

liter; sed ad eandem pertinere necesse est; quemadmodum in potentia intellectiua diuersæ rationes formales sunt præterita vt talia,& præsentia,vt talia intelligere,scire etiam,& opinari, & ab illa dicitur intellectus, ab hac memoria, ab illa intelle-
71 ctus scientificus,ab hac opinatiuus.Et nihilominus non distinguunt diuersas potentias intellectiuas,etiam formaliter, quia inadæquatæ sunt,& sub eadem ratione communi, & adæquata eidem potentiæ continentur. Cuius ea est ratio à priori, quia potentiæ ex solis actibus, & obiectis adæquatis habent vnitatem specificam, & distinctionem, ex inadæquatis verò solùm distingui possunt quadam ratione accidentali.

72 Ad primum argumentum distinguenda est maior,quod potentiæ distinguantur specie per actus,& obiecta; nam per adæquatos, verum est:, per inadæquatos verò falsum; quo autem modo inadæquati sint omnes isti actus sentiendi interni respectu eiusdem potentiæ realis,explicuimus,atque probauimus.

Definitionem phantasiæ,à qua sumitur secundum argumentum,sic explicat Philoponus cap. præsenti, quod sit motus factus à sensu interno in actu,qui est communis, & mouere potest phantasiam; quare non conuenit eadem definitio sensui communi,qui solùm potest moueri ab externis, & non ab ali-
73 quo interno: cum ex internis sit primus. Hæc tamen solutio in primis expresè contraria est verbis Aristotelis statim post diffinitionem subiunctis, quibus de solis externis sensibus propriam definitionem intelligit, & sensum eius esse docet, quod phantasia sit motus factus à sensu externo in actu, vnde statim assignauit differentiam inter externos sensus, & phantasiam, quæ ab eis mouetur. Deinde est contra rationem, quia vt superius probauimus, phantasia conuenit cum sensu communi in eo, quod à sensatis præsentibus eodem modo, ac per easdem species mouetur; ergò non potest ab eo moueri, quia potentia mouens aliam diuerso principio cognoscendi vti debet, alioqui non distinguetur ab illa. Respondemus igitur illa
74 verba: *Motus factus à sensu in actu*, non esse integram definitionem phantasiæ, sed quasi genus eius, in quo conuenit cum cæteris sensationibus internis, sensus communis, æstimatiuæ,& aliis: omnes enim causantur proximè à sensibus externis actu operantibus. Statim verò post prædicta verba addit Aristoteles alia, per quæ completur definitio phantasiæ, videlicet, *quod habens motum illum præsentia, & absentia cognoscere potest, veram ac falsam cognitionem habere:* in quibus distinguitur ab aliis sensationibus internis, sensus communis, æstimatiuæ, & aliis: sed vt textum exponentes admonuimus,

mus, de imaginatione, seu phantasia loquitur Aristoteles pro actu, ex quo cognoscimus potentiam. Integra igitur definitio 75 phantasiæ, vt potentiæ talis erit, Phantasia, seu imaginatio est: *Potentia interna, quæ mota à sensibus externis actu operantibus versatur circa sensibilia actu ab eis sensata, præsentia, & absentia, cuius cognitio aliquando vera est, & sæpe falsa*; per quam definitionem quidam actus determinatus eius explicatur, distinctus quidem ab aliis, quos habet circa sensibilia solùm præsentia, vt est sensus communis, & circa eadem præsentia sub ratione conuenientis, aut nociui, vt est æstimatiua, & circa absentia, vt est memoria: concedimus ergò his sensationibus non conuenire definitionem phantasiæ, sed proprias habere, atque distinctas, per quas formaliter distinguũtur, sed distinctione inadæquata respectu eiusdem potentiæ realis, à qua procedunt omnes; quare non possunt potentias adhuc formaliter, & essentialiter distinguere, vt probatum est.

QVÆSTIO III.

An sensus internus cognoscat sensationes externorum.

IAm incipimus agere de obiecto sensus interni quærentes, an 76 ad ipsum pertineant sensationes externorum. Et licet plures referantur de hac re opiniones; sed omnes possunt reduci ad duas.

Prior negat sensum internum percipere sensationes externorum, sed sensibilia dumtaxat, circa quæ versantur, vt colorem, & non visionem eius. Sed dari particularem quandam potentiam per quam percipiatur, quam Plutarchus vt refert Philoponus statim citandus vocabat opinatiuam, Philoponus verò ipse cognitionem sensationum externorum, non alicui virtuti sensitiuæ tribuendam esse censet, sed peculiarem pro eis percipiendis dari animæ rationali propriam, & ideò nec sensitiuam neque organicam, & siue ab hac, vel illa cognoscantur, 77 sentit hæc opinio, à solo homine, & non à brutis cognosci. Hanc sententiam præter Plutarchum sequitur Simpli. 3. lib. de anima cap. 3. Niphus in collectaneis. Nemes. de natura hominis cap. 2. & 7. Probatur 1. species expressa sensus externi, & sensatio per quam fit non potest imprimere speciem sui in sensu interno, sed solius obiecti, cuius est similitudo, sicut species producta in aëre ab obiecto non producit similitudinem sui in potentia, sed obiecti: ergò non potest ab eo sentiri.

Secundò si visio imprimeret speciem sui in sensu interno; 78 ergò

ergò distinctam à specie coloris visi, quia valde diuersa ab eo est,& res diuersæ diuersas similitudines imprimere debent,poterit ergò percipi à sensu interno visio coloris non percepto eodem colore viso,atque etiam color visus non percepta visione,quia id quod percipitur per distinctam speciem ab alio sine illo percipi potest, cùm species cuiusque rei sit sufficiens principium cognitionis eius simul cum potentia, sed vtrumque est falsum, quia cùm visio dicat intrinsecum ordinem ad obiectū, atque etiam obiectum visum ad visionem,neutrum potest sine altero cognosci à sensu. Deinde sequeretur ita perfectè cognosci per sensum internum sensationem externi,ac obiectum eius,cùm ita per propriam ac distinctam speciem cognoscatur: consequens autem contra experientiam est,quia nunquam ferè cognoscimus distinctè sensationem, sed solum obiectum sensibile.

79 Secunda opinio *tenet necessarium esse, quod sensus internus cognoscat non solum obiecta externorum, sed etiam sensationes, per quas ea ercipiunt,vt colorem,& visionem eius,sonum,& auditionem.* Ita expresse D.Thom.1.part.quæst.78.artic.4.ad 2.& qu. 87.art.3.ad 3.& 2.contra gent.cap.60.Scotus in 4. d. 45. qu. 3. atque etiam recentiores vniuersi,præsertim Toletus, 3. lib. de anima quæst.3.& nobis videtur non solùm probabilior,sed vera.Probatur expresso testimonio Aristotelis cap.1.huius lib.vbi agens de cognitione sensationum externarum docet, & probat non cognosci à propriis sensibus,sed à sensu communi. Probatur etiam experientia: nam omnes experimur recordari nos, quod aliquid viderimus. Nec potest hoc soli intellectui tribui,

80 sed etiam sensui interno, quia simul & semel,ac videmus, vel audimus obiectum aliquod,recordamur nos illud idem iterum vidisse,vel audiuisse:ergò per eandem potentiam percipi-

81 mus vtrumque,sed constat nos percipere obiectum per memoriam sensitiuam:ergò per eandem percipimus sensationem eius iam habitam. Ratione verò; quia bruta pertimescunt quædam loca,in quibus fuere percussa, & redeunt ad alia, in quibus cibum,vel potum inuenere:ergò recordantur doloris perpessi, ac delectationis perceptæ, quos mediis operationibus externorum sensuum percepisse constat: ergò illorum operationum recordantur. Secundò, perfecta animalia habent sensum communem; ergò discernunt per eum inter sensibilia externorum sensuum,vt actu ab eis sensata,quia non alia ratione ab eis mo-

82 ueretur, sed repugnat discernere inter illa, vt actu sensata ab eis,nisi vt talia cognoscantur,& repugnat,vt talia cognosci,nisi cognitis sẽsationib.ergò negari nõ potest, quin eas cognoscat.

Sed

Sed explicare oportet, per quam speciem cognoscantur, propriam quidem, ac distinctam à specie, per quam cognoscunt obiectum, vel per eandem speciem obiecti. Toletus vbi supra, & Bañez 1. parte quæstion. 78. articul. 3. dubio. 10. per eandem speciem cognosci arbitrantur à sensu interno obiectum externi actu sensatum, & sensationem eius. Sed quonam modo possibile sit, res adeò diuersas repræsentari per eandem speciem, non explicant. Dicendum igitur est per eandem absque dubio speciem repræsentari, atque cognosci, eo ferè modo, quo superius diximus per eandem speciem repræsentari, atque cognosci à sensu externo proprium sensibile, atque commune, ita quidem vt proprium eam imprimat sensui, commune verò eam determinet, ac modificet producendo in ea modum, quendam, per quem repræsentetur. Itaque sicut proprium sensibile, & commune vniuntur per modum vnius obiecti determinati, ac modificati in ordine ad sensationem, quia color extensus vnum obiectum visus est, ita vniuntur ad productionem vnius, eiusdémque speciei determinatæ, aut modificatæ, quolibet eorum concurrente iuxta propriam naturam, videlicet sensibili proprio ad entitatem speciei; commune verò ad modum, & ita per modum vnius percipiuntur à sensu. Sic intelligi debet obiectum sensatum ab externo sensu, & sensationem eius se habere ad producendam speciem in sensu interno; nam sicut obiectum non potest percipi secundum se ab eo, nisi vt actu sensatum à sensu externo; ita nec potest secundum se imprimere ei propriam speciem, sed vt actu sensatum: per sensationem igitur determinatur, & quasi modificatur, & vt sic determinatum, & non alio modo potest eum immutare, & imprimere ei propriam speciem. Vnde sequitur, quod sicut obiectum vt sensatum vnum quid est à sensu interno perceptum, & non duo, ita idem obiectum simul cum propria sensatione, non vt plura obiecta, sed per modum vnius percipiuntur ab eo. Et ex consequenti non vt plura obiecta, sed per modum vnius eundem sensum immutant: immutatio verò est productio speciei: ergò vniuntur ad eam producendam, & per modum vnius obiecti determinati, ac modificati eam imprimunt: ita vt ab obiecto imprimatur secundum entitatem, à sensatione verò secundum modum, per quem determinatur, ac modificatur. Vtrumque igitur repræsentat per modum vnius, obiectum quidem per entitatem, & sensationem per modum. Et hinc est, quod sicut non potest percipi à sensu externo proprium sensibile sine communi, neque commune sine proprio: ita non possit percipi à sensu interno ob-

83

84

85

86

iectum sensus externi sine sensatione, nec ista sine obiecto sensato.

87 Ad primum argumentum negandum est antecedens, & cum dicitur ipsammet speciem expressam esse similitudinem formalem obiecti. Respondeo esse quidem, sed non tantùm id habere, sed etiam quod comparata ad sensum internum sit obiectum cognoscibile ab ipso. Itaque duo habet sensatio externa, seu species expressa eius; primum, quod comparetur cum obiecto, cuius est formalis similitudo. Secundum, quod comparetur cum potentia interna, cuius est immutatiua, & in prio-

88 ri comparatione non est, quod cognoscitur, sed quo aliud, vel in quo aliud expressè cognoscitur à sensu externo; in posteriori verò est, quod cognoscitur, vel cognosci potest simul cum obiecto, quod repræsentat tanquam sensatum. Et ideò imprimit speciem sensui interno, ad quem comparatur tanquam modus eiusdem obiecti, & cum ex re, & modo fiat vnum modificatum, producitur à sensatione externa vna tantùm species modificata repræsentans vtrumque per modum vnius. Hæc autem non habet species impressa, quia solum est virtus obiecti non sensibilis per potentiam, sed quæ solum est ratio sentiendi obiectum, prius per sensum externum, quam cum interno comparetur, vel comparari possit; quare nec potest producta in aëre imprimere aliam speciem sui in eodem sensu, sed solius obiecti.

89 Ad secundum neganda est prima consequentia, quod sensatio imprimat speciem distinctam ab obiecto sensato, sed eandem modificatam: nam ita est ab eo diuersa sicut modus à re, quam modificat in ordine ad sensum internum, quem immutare potest, nec sequitur vt sensatio eidem inhæreat; sed sufficit, vt adhæreat ei quadam ratione extrinseca per repræsentationem, ex hoc enim potest vniri ad agendum circa extrinsecum, nempe circa sensum, ita vt per modum vnius cognoscatur ab eo vtrumque simul, & vtrumque tanquam quod cognoscitur, sicut cognoscuntur simul sensibile proprium, & commune,

90 & vtrumque tanquam, quod cognoscitur. Quod verò non ita perfectè cognoscatur sensatio, sed aliquando confusè tantùm, ex defectu aduertentiæ ipsius potentiæ prouenit, quæ ab obiecto tanquam à principaliori sensibili fortius mouetur, & quasi rapitur. Ideò minus ad modum, quàm ad sensationem ipsam attendit. Quod patet in sensatione externa, per quam perfectius, atque distinctius cognoscitur proprium sensibile, quàm commune, quamuis per eandem speciem repræsentetur vtrumque, & per eandem cognitionem percipiatur.

QVÆ

QVÆSTIO IIII.

An sensus internus cognoscat propriam sensationem.

PRiusquã diuersas sententias referamus,hæc distinctio præmittenda est circa modum cognoscendi proprium actum, videlicet per alium actum distinctum ab eo, quo cognoscitur obiectum,qui reflexus vocatur;cum sit cognitio cognitionis vt obiecti,vel per eũdem actum directum, ita vt eodem ipso actu, quo sensus cognoscit obiectum sensatum ab externo,cognoscat se cognoscere illud.

Hoc supposito,licet titulus quæstionis de solo sensu interno quærat,intelligitur tamen quæstio,etiam de externis,quia licet maior sit de interno in hac re difficultas,propter maiorem perfectionem eius, iidem ferè sunt modi opinandi de omnibus, & rationes singularum opinionum,quæ de externis,ac de internis procedunt eædem;propterea breuitatis studio placuit quæstionem simul de omnibus agitare. 91

Et tenet prima sententia sensum sentire propriam sensationem tanquam obiectum,quod,& ideò per aliam cognitionem, distinctam ab ea,qua cognoscit obiectum, quam meritò possumus attribuere Simplicio,quem citat Toletus 3.lib. de anima, q.3.id concedenti sensibus externis, non omnibus:sed humanis propter coniunctionem cum intellectu. Probatur testimonio Aristotelis in lib.de memoria & reminisc.cap.2.ferè per totum, vbi loquens de sensu communi , & memoria, vel de actibus eorum volẽs eos distinguere, asserit vtrumque versati circa phantasma,quòd duo habet,videlicet quòd sit res quædam inhærens potentiæ ,& quod sit imago alterius iam visi , aut sensati, sicut imago depicta in pariete habet , quod sit res quædam , nempe homo pictus, & quod sit imago veri hominis iam cogniti. Et sensus communis versatur circa illud, vt rem quandam:memoria verò vt imaginem obiecti iam sensati,seu cogniti , sentit igitur Aristoteles sensum internum cognoscere phantasma, sed phantasma est terminus sensationis : ergò non potest cognosci, quin cognoscatur sensatio ipsa. 92

Probatur etiam ratione , quia intellectus cognoscit actum phantasiæ , vt quod : ergò eodem modo debet illum cognoscere phantasia. Probatur consequentia , quia nihil potest cognoscere intellectus , nisi circa illud idem operetur phantasia propter intrinsecam dependentiam intellectus operantis in corpore à sensu. Secundo probatur efficaciter argum. ad ho- 93

minem præſuppoſita ſententia, quam ſequimur de vnitate ſenſus interni hoc modo: experientia nobis conſtat, quod per memoriam recordemur præteritæ imaginationis à nobis habitæ, aut etiam præteriti actus ſenſus communis, quo cognoſcimus colorem aliquando viſum, ſed duo iſti actus ſunt eiuſdem ſenſus interni apud nos: ergò vnus iſte ſenſus internus cognoſcit actum proprium per alterum ab eo diſtinctum, & reflexum quidem: cùm ſit cognitio alterius cognitionis.

94 Sed hæc ſententia duobus modis declaratur à recentioribus, quia dupliciter cognoſci poteſt proprius actus à potentia, vel ſecundum ſe, hoc eſt, non coniunctus cum obiecto cognito, vel vt ipſi coniunctus, & quaſi ipſum modificans: ſicut ſupra diximus ſenſum internum cognoſcere ſenſationem externi, quod ſine reflexione fit: cùm non ſit cognitio cognitionis, vt obiecti, ſed vt modificantis obiectum, & ideò ſecundum quid.

Secunda opinio negat internũ ſenſum cognoſcere propriam ſenſationem per alium actum diſtinctum, ſed concedit ei, quod eam cognoſcat per eundem actum directum, quo cognoſcit obiectum, quod de viſu, & aliis externis ſenſibus tenuerunt Ægid. & Venet. cap. præſenti, & cum eis recentiores alij. Qui etiam id ex conſequenti tenent de ſenſibus internis, vtpote perfectioribus.

95 Et videtur eandem ſequi D. Thom. 3. lib. de anima, c. 2. & 12. q. 112. art. 5. ad 2. nam in 1. loco concedit duplicem operationem ſenſibus etiam externis, nempe apprehenſionem, & iudicium, & per iudicium ait quaſi indirectè cognoſcere apprehenſionem. In ſecundo verò aſſerit aſſenſum fidei, & ſcientiæ ſimul reddere certum intellectum de obiecto: ac de ſe ipſo. Quod non videtur poſſe negari internis ſenſibus; nã de externis etiam

96 id tenent Ægid. & Venet. cap. 2. huius libr. & Ferrar. 2. contra gent. cap. 66. quamuis in quodam ſenſu particulari ab hoc authore explicetur. Modum verò quo ſenſus internus cognoſcit propriam ſenſationem, ſic explicant recentiores iſti, vt non cognoſcatur ab eo tanquam obiectum, & ideò nec per ſpeciem, quia non poteſt ita cognoſci eodem actu directo, niſi diſtincto, atque reflexo. Sed immediatè per ſe ipſam, & quaſi per experientiam; nam cùm immediatè per ſe ipſam, & non per ſpeciem inhæreat potentiæ, per eandem inhærentiam quaſi experientiam ſui cauſat in eadem potentia, & hoc eſt ab ea cognoſci actu directo. Sed probatur hac ratione; nam ſpecies expreſſa ſenſus interni repræſentat obiectum vt actu, & expreſsè cognitum cognitione ipſa, ergò non poteſt vt tale cognoſci, quin cognoſcatur ipſa cognitio, quaſi illud modificans, & tribuens eſſe actu cognitum.

Tertia

Tertia opinio negat sensum externum, vel internum vllo 97 modo cognoscere propriam sensationem, hoc est, neque alio actu distincto ab eo, per quem cognoscit obiectum, neque eodem. Et de sensu externo id tenet expresse Aristot. cap. 2. huius lib. Vbi cùm proposuisset dubiũ an sensus externus cognoscat propriam sensationem. Respondet non cognoscere, ex qua solutione colligit necessariò ponendum esse sensum communem internum ad eam cognoscendam, quia euidẽti experientia nobis constat congnitione sensitiua cognoscere nos, quod videamus, & audiamus, & per cæteros sensus sentiamus, quod non posset colligi, si sensus quisque externus suam cognosceret sensationem. Quod sequuntur etiam omnes ferè interpretes, præsertim Albert. Magn. 2. lib. de anima, tract. 4. cap. 7. Iauel. q. 56. Iand. q. 33. Apollin. q. 37. Tien. ad text. 138. eiusdem lib. Tolet. 98 3. de anima, q. 3. Capreo. in 3. dist. 44. q. 1. art. 3. & plures alij. Et tandem D. Tho. 1. p. q. 78. art. 4. ad 2. his verbis. *Cum aliquis videt se videre, hoc non potest fieri per sensum proprium, qui non cognoscit, nisi formam sensibilis, à quo immutatur: in qua immutatione perficitur visio coloris, ex qua sequitur alia immutatio in sensu communi, qui visionem percipit.* Atque etiam D. August. 2. lib. de libero arbitr. cap. 4. in principio, vbi sic ait: *Non enim bestia moueret se, vel appetendo aliquid, vel fugiendo, nisi se sentire cognosceret, quod non vtique aliquo eorum ex quinque sensit.* De sensu verò interno idem tenent D. Thom. 2. contra gent. cap. 66. & ibid. Ferrar. & 1. part. quæst. 78. art. 4. ad 2. & ibid. Caiet. & tandem, quæst. 78. art. 3. ad 3. & Scotus in 4. dist. 45. quæst. 3. §. circa istam quæstionem. Et probatur de vtroque sensu simul, 1. ratione D. Thom. in vltimo loco quæ sic habet. Sensus ex propria natura cognoscit per immutationem organi corporei ab obiecto extra se existente, & propterea vocatur potentia passiua, & passione quidem transeunte: ergò non potest à se, vel à proprio organo, vel ab his, quæ in eo sunt immutari, nec proinde ea cognoscere; vt probatur in omnibus sensibus externis: sed sensatio recipitur in ipsomet organo cuiuslibet sensus etiam interni: ergò non potest ab eo percipi. Et vrgeri potest hæc ratio, quia quilibet sensus est materialis, & extensus, & residet in organo extenso, & materiali: ergò nihil potest percipere sine extensione; quare si percipit propriam sensationem: ergò percipit extensionem eius, imò & organum à quo extenditur; quia eo ipso quod sentimus accidens, sentire debemus subiectum per ipsum, vt patet de colore, & colorato: sed contra experientiam est, quod hæc sentiamus: ergò nec sentimus propriam sensationem internam.

99 Sed dices probare hæc, quod non poteſt ſenſus internus ſentire propriam ſenſationem tanquam obiectum, quod, & alio actu, non tamen, quod non poſſit eam ſentire tanquam actum proprium, & non per alium actum, ſed per ſe ipſam. Contra hoc tamen eſt, quod nihil poteſt percipi à potentia cōtra proprium modum immutationis naturalis, ſed modus proprius ſentiendi eſt per immutationem rei materialis, & naturalis extra exiſtentis; vnde conſtat nullum ſenſum poſſe percipere, neque actu directo, neque reflexo ſe ipſum, neque proprium organum, niſi, vt obiectum extra repræſentatum: ergo neque vllo modo poteſt percipere per ſe immediatè ſenſationem propriam intra ſe exiſtentem, etiam eodem actum directo.

100 Secundo probatur, quia ſi propriam ſenſationem ſentiret actu directo, quia immediatè ei inhæret, & ideò per actualem inhærentiam quaſi experientiam ſui facit, ſequitur eadem ratione ſentire ſpeciem expreſſam per eundem actum productam; cùm ſit actualis notitia eiuſdem obiecti, & immediatè inhæreat potentiæ; & ideò experientiam ſui efficiat, ſi eam facit cognitio. Conſequens autem falſum eſt, quia ſi ſpecies expreſſa ſentiretur, euidens eſſet dari: conſtat verò ſub dubio adhuc eſſe, & negari à multis; ergo non cognoſcitur ab eodem ſenſu.

101 Teſtimonium Ariſtotelis pro prima opinione oppoſitum ſatis difficile eſt, quia non poteſt intelligi de memoria intellectiua, vt à quibuſdam recentioribus explicatur, cùm manifeſtum ſit ex verbis, atque contextu eius differentiam conſtituere inter actum ſenſus communis, & memoriæ ſenſitiuæ. Quo ſuppoſito à pluribus aliis exponitur de memoria ſenſitiua: quorum expoſitiones propterea non refero, quia non poſſunt verbis quadrare. Senſum igitur Ariſtotelis eſſe arbitror, quod eodem

102 phantaſmate vtantur ſenſus communis & memoria, ſiue diſtinctæ ſint potentiæ, ſiue eadem diuerſos actus inadæquatos habens: ſenſus quidem communis vtitur eo tanquam re ſibi impreſſa à ſenſato præſenti, memoria verò tanquam imago rei iam cognitæ apud ſe reſeruata. Itaque non intelligit Ariſtoteles, quod ſenſus interni per hos diuerſos actus percipiant phantaſma tanquam obiectum, quod; nam hoc planè impoſſibile eſt, & doctrinæ eius contrarium. Sed quod vtantur eo, vt principio diuerſorum actuum ſecundum diuerſas rationes, quas habet. Ex quo nihil probatur contra noſtram ſententiam, quia potentia ſenſitiua non cognoſcit principium ſuæ operationis, vt per ſe patet.

Pro ſolutione argum. vnum eſt adnotandū, quod intellectui, & ſuo

& suo modo voluntati conceditur, quod per actus reflexos versentur circa actus proprios propter duplicem perfectionem maximam vtriusque potentiæ, videlicet propter immaterialitatem propriam,& vniuersalitatem obiectorum. Nam intellectus habet pro abiecto vniuersalissimum ens,sub quo tam ipse, quàm proprij actus, & omnia quæ apud se habet comprehenduntur, & voluntas vniuersalissimum bonum,sub quo ipsamet cum propriis actibus, & habitibus continetur; quare necesse est vtramque potentiam se ipsam, & proprios actus posse cognoscere tanquam obiecta, non minus cognoscibilia per se, quàm res alias;& ideò propria, atque reflexa cognitione: nam & immaterialitas ipsa confert potestatem ad quamlibet reflexionem, sensus verò caret vtraque perfectione, quia obiectum habet limitatum ad id tantum, quod potest immutare potentiam sensitiuam, & materialem; at per species sensibiles, sub quo constat non comprehendi species, neque actus proprios, quia tale esse sensibile immutatiuo carent, & longe inferius, magisque diminutum habent,quod intentionale vocatur;quare nec proprias species, nec proprias operationes potest cognoscere, nec vllum actum reflexum habere, quia materialitas impedit omninò reflexionem; cum reflecti supra se, & supra proprios actus arguat perfectissimum modum operandi, & ideò à materialitate alienum.

Ad primum argumentum eiusdem sententiæ respondeo, 104 quod cum actus proprius non sit sensatus vllo modo per sensus externos, nec potest per phantasiam percipi tanquam obiectum:nam obiectũ nullo modo cognoscitur per species sensatas, nec potest vllo modo per insensatas cognosci, vt mox ostendetur. Vnde sequitur,nec posse ab intellectu cognosci talem actum per propriam speciem, quia non potest intellectus per propriam speciem cognoscere, nisi id quod per propriam speciem à sensu percipitur,vt inferius ostendetur. Percipit igitur actum phantasiæ per species aliarum rerum similium per species proprias sensatarum; & ideò solum sequitur,quod circa has debeat simul operari phantasia, & has cognoscere, & non actum proprium.

Ad secundum concedimus,quod sicut supposita distinctione 105 internorum sensuum,& subordinatione eorum, perfectior, seu superior potest cognoscere operationem inferioris absque propria reflexione, sine qua etiam cognoscit sensus internus sensationem externi, eodem modo præsupposito, quod sit vnus tantùm habens plures, ac diuersas operationes maioris perfectionis, potest per superiorem operationem cognosce

re inferiorem se habentem tanquam obiectum à quo immutatur ad eliciendum actum superiorem, quod non est supra proprium actum reflecti: nam proprius actus, qui est obiectum reflexæ cognitionis, ille idem debet esse, qui circa obiectum elicitur, & non alius ei necessariò præsuppositus tanquam obiectum, nec præcisus quidem, aut seiunctus ab obiecto per eum cognito: sed solùm tanquam modus eius.

106 Modus autem ille, quo potentiam cognoscere proprium actum affirmat secunda opinio, videlicet non tanquam obiectum: sed in quantum per immediatam inhærentiam in potentia experientiam sui causat in ea, impossibilis est, quia pugnat cum modo inferiori, & materiali operandi cuiuslibet sensus, natus solum moueri à sensibili extra se existenti, vel extra se repræsentato, vt probauimus. Negandum est igitur, quod sensatio per immediatam inhæsionem in potentia causet in ea notitiam, vel cognitionem experimentalem, sui sed solius obiecti, imò sui nullam potest experientiam causare, quia potentia adeò materialis, & quæ non nisi modo materiali immutari nata est, non potest, nisi ab obiecto extra se existenti immutari, non ergò à cognitione ipsa intra se existente, sicut neque à seipsa, neque proprio organo, nec ab speciebus, quas apud se habet immutari potest, nec aliquid eorum etiam actu directo

107 cognoscere. Quidquid autem ex his attribuitur intellectui, propter immaterialitatem, & perfectionem maximam ei potest conuenire; vnde ea quæ D. Thom. loco illo citato in argumento concedit intellectui, negat sensibus in alio loco primæ partis à nobis citato pro nostra sententia, probátque non posse eis conuenire.

Ad argum. verò negandum est, quod non possit cognosci obiectum actu, & expresse repræsentatum, quin cognoscatur cognitio ipsa, per quam cognoscitur, quia obiectum non habet esse actu cognitum per talem cognitionem tanquam principium eius: sed tanquam terminus; quare nec requiritur, nec potest cognosci sensatio ipsa, quamuis cognoscatur obiectum per speciem actu, & expresse repræsentatum: nam expresse, & actu repræsentari per speciem expressam ex parte ipsius speciei se tenet, & propterea non cognoscitur eadem cognitione modus ipse actualis, & expressæ repræsentationis, neque re-

108 præsentatur per speciem. Sed est modus ipsius speciei: non enim sequitur, species expressa repræsentat actu, & expresse obiectum, & obiectum sic repræsentatum cognoscitur: ergò cognoscitur repræsentatio ipsa, & ex consequenti neque cognitio.

Et

Et si obiiciatur, quod voluntas eo ipso, quod aliquid liberè vult; vult etiam se velle, quod est eodem actu directo velle suum actum. Distinguendum est antecedens: nam formaliter, & expresè falsum est, cum nihil possit hoc modo velle voluntas, nisi ei proponatur ab intellectu; constat autem proprium actum non proponi vllo modo ei ab intellectu, quoties proponitur aliquod obiectum, quia neque tunc cognoscitur vllo modo ab intellectu: sed dicitur, quod voluntas semper ac vult, velit se velle, quadam ratione virtuali, & interpretatiua, quam per hoc explicamus, quod si proprius actus ei proponeretur simul cum obiecto proposito, quod vult, cum veller. Constat verò hoc non posse conuenire sensibus externis. Nec internis, quibus repugnat proponi proprium actum tanquam obiectum sentiendum.

109 Ex resolutione harum duarum quæstionum facilè potest colligi, quodnam sit adæquatum obiectum sensus interni, per quod ab omni alia potentia cognoscitiua distinguatur. Est enim sensibile, vt sic in toto suo ambitu acceptum, quo pacto comprehendit sub se non solum sensibilia externorum sensuum: sed etiam sensationes eorum, & ex consequenti eadem omnia sensibilia, non solùm prout percipi ab eis possunt: sed etiam prout percepta aut sensata ab eisdem, & tandem quamlibet sensationem internam alteri inferiorem, & consequenter obiectum eius, prout per eam sensatum. Itaque sicut intellectus habet pro obiecto adæquato vniuersalissimum ens; ita sensus internus vniuersalissimum sensibile. Cuius rationem, vt

110 per eam distinguatur à cæteris potentiis cognoscitiuis hoc exemplo explicamus. In colore vel luce, & pariter in quouis alio obiecto sensus externi, triplicem rationem considerare possumus: videlicet, visibilis, sensibilis, & intelligibilis: & sub ratione visibilis pertinet per se ad visum, sub ratione sensibilis sensati à sensu externo, aut etiam ab interno inferiori, seu per operationem inferiorem, ad sensum internum. Sub ratione verò intelligibilis ad intellectum. Et ita distinguitur internus à sensibus externis, & intellectu per rationem obiectiuam quasi mediam inter vtrumque. Quod non est sic accipiendum, vt ta-

111 lis ratio sensati explicata sit formalis obiectiua eiusdem interni sensus, vt recentiores quidam voluerunt, alioqui actus æstimatiuæ, qui versatur circa rationem conuenientis non sensatam per sensus externos, nec per alium actum sensus interni, non habebit obiectum contentum intra adæquatum sensus interni; quare non erit actus interni sensus, quod patet esse falsum: solùm ergò est conditio obiecti hoc modo intelli-

genda, vt obiectum adæquatum interni sensus sit sensibile, sensatum quidem à sensu externo, aut dependenti aliquo modo à sensatione eius, vt ita comprehendatur obiectum æstimatiuæ, atque phantasiæ componentis tertium ex duobus sensatis à sensu externo, eo modo quo dicemus infra obiectum intellectus pro hoc statu esse ens aliquo modo dependens à sensu, vel phantasmate per quam dependentiam limitatur, & coarctatur ens, & pariter coarctatur per dependentiam à sensu externo tanquam per conditionem vniuersale sensibile, vt sit obiectum interni sensus.

QVÆSTIO V.

An sensus internus verum, & proprium iudicium habeat de obiecto, vel solam apprehensionem.

112 POst discussionem obiecti interni sensus, sequitur disputatio de actu eius, an solum sit apprehensio obiecti, vel etiam iudicium.

Quod vt melius intelligamus diuersæ sunt explicandæ acceptiones iudicij, ex quibus duas afferunt D. August. 8. lib. de Ciuit. Dei, cap. 7. & lib. 11. cap. 27. Gregor. Nissen. 4. lib. de homine, cap. 4. Nemes. de natura hominis, cap. 8. & Galen. lib. 5. de placitis, cap. 2. & lib. 7. cap. 16. Prior vniuersalissima est, & ideò impropriissima pro quacumque cognitione rei, etiam simplici: nam eo ipso quod potentia cognoscit obiectum, vt sibi repræsentatum per speciem, dicitur aliquo modo iudicium ferre

113 de illo. Posterior quasi per extremum propriissima est, dicitque non solam cognitionem quamcumque: sed collationem vnius cum alio, qua cognita affirmat, vel negat vnum esse aliud: vnde iudicium hoc in sola compositione reperitur, & veritatem ac falsitatem compositam continet formaliter. Præter has duas acceptiones videtur mihi addenda tertia quasi media inter vtramque, quia plusquam prior importat, & non pertingit perfectionem posterioris, estque cognitio non vnius rei simplicis tantùm: sed duarum cognoscendo naturam vtriusque, & quod vna non est altera, non tamen conferendo vnam cum altera, neque cognoscendo proportionem, vel disproportionem inter eas existentem, nec ideò affirmando, vel negando,

114 quod vna sit altera. Quod facit visus cognoscendo albedinem, & nigredinem, & eo ipso discernendo inter vtramque, & consequenter aliquo modo iudicando, quod vna non sit altera.

Et de

Et de iudicio in prima, & tertia acceptione sumpto certum est dari in sensu interno: tum quia, & in externis datur: tum etiam, quia sensus communis versatur circa obiecta externorum sensuum discernendo inter illa:& ideò aliquo modo indicando,quod obiectum vnius non sit obiectum alterius, neque ad eum pertineat. Quæstio igitur ad iudicium propriè sumptum in secunda acceptione reducitur, an sensui interno conueniat secundum aliquem eius actum;procedit autem quæstio de omni sensu,etiam brutorum.

115 Et prima opinio concedit sensui interno solius hominis verum,ac proprium iudicium per compositionem,& diuisionem, & ex consequenti verum discursum circa singularia sensibilia, non ex perfectione sensitiua,vt sic, quia etiam conueniret sensui interno brutorum:sed ex coniunctione ad partem rationalem, à qua deriuatur in sensum internum per actum cogitatiuæ potestas componendi, & diuidendi, & vtendi syllogismo quodam ad inferendum vnum ex altero. Ita D.Thom.1. part. q.78.art.4.ad 5.& 22. quæst.47.art.3.& ibid. Caiet. Greg. in 1. disp.3.quæst.1. art.1. Gabr.quæst.1.prologi art.2. Alens.2.part. quæst.67.membr.1. Marsil.in 2. quæst.16. art.1. Capreol. in 2. dist.35.quæst.2.Soncin.10.lib.Metaph.quæst.26.Ferrar.q.9.huius lib. & Auerr.comment.62. Auicen.lib.6.natur.par.4. cap.2. atque etiam Bañez dub.2.Sotus,& plures alij interpretes Arist. lib.2.Posterio.cap.vlt.atque etiam in prologo Metaph.Niphus disput.7. Antonius Andræas quæst.5. Iauellus quæst.6. Iandun. 3.lib. de anima, quæst.37.

116 Quod etiam concessere sensui interno brutorũ antiqui Philosophi tribuẽtes brutis verum discursum, & ratiocinationem, vt Pithagoras, & Anaxagoras,quos refert Plutarchus, lib.5. de placitis Philos.cap.2.imò,& Plutarchus ipse videtur ita sensisse in dialogo qui inscribitur(quod brutis ratio insit)& tandem Lauren.Valla,in libello quem scripsit in Dialect.cap.9.Et probatur:nam Iob.11.dicitur: *Nonne auris verba diiudicat, & fauces comedentis saporem?* Et cap.12. *Auris enim verba probat, & guttur escas.* Et tandem Prouerb.6. *Vade ad formicam ò piger, & considera vias eius, & disce sapientiam, &c.* Concedit ergò formicæ sapientiam,quæ sine iudicio non habetur. Aristot. etiam apibus,& formicis concedit prudentiam,1. Metaphys.cap.1. & sensum internum hominis vocat rationem particularem,6.lib. Ethic. cap.11. & 3.lib. de anima intellectum passiuum propter iudicium,ac discursum,vt latè prosequitur lib.8.& 9.de histor. animal.cap.6.atque etiam Plin.lib.9. naturalis historiæ, cap.3. & Albert.Magn.8.lib.de animalibus,à principio. 117

Ratione

118 Ratione verò sic probo; quia verum iudicium reperitur in collatione extremorum, & attributione vnius ad alterum per compositionem & diuisionem, sed hæc omnia præstat sensus internus per diuersos actus: nam per actum imaginatiuæ componit ex duobus tertium, vt ex monte, & auro montem aureum, & per actum æstimatiuæ confert vnum alteri iudicans esse ei conueniens, aut nociuum; ergò verum ac proprium actū iudicandi habet. Secundo, quia nihil potest intellectus noster pro hoc statu cognoscere nisi dependenter à phantasmate: ergò

119 non potest ferre iudicium, nec discurrere deducendo vnum ex altero quin phantasia eum comitetur iudicando, ac discurrendo circa singularia illa, à quibus intellectus vniuersales rationes abstrahit, & circa quæ discurrit; ergò ex consortio saltem intellectus deriuatur ad actus interni sensus iudicium, ac discursus.

120 Vera tamen sententia, *nec verum, ac proprium iudicium, nec verum discursum, & ratiocinationem concedit vlli sensui interno: imò nec toti naturæ sensitiuæ, etiam in homine, sed improprium dumtaxat iuxta primam, & tertiam acceptionem: nam proprium in solo intellectu reperitur.* Sic Toletus. 3. libr. de anima, cap. 3. quæst. 3. conclus. 2. & omnes ferè recentiores interpretes, & absque dubio est sententia D. Thomæ. 1. 2. quæst. 1 art. 1. & 2. & quæst. 13. artic. etiam 1. & 2. & ex principiis Aristotelis efficaciter colligitur. Sed eam in primis probo hoc discursu ex doctrina eius-

121 dem D. Thomæ eisdem locis citatis elicito, quibus hoc modo probat soli homini conuenire propter finem propriè agere; vt aliquis se moueat, ac dirigat in finem, necesse est cognoscat media, & finem, atque etiam proportionem, quam habet medium cum fine, & conferat vnum cum altero, sed solus homo per intellectum cognoscit proportionem, quam habet medium cum fine, & confert vnum cum altero, brutum verò per sensum internum cognoscit quidem rem, quæ est finis, & quæ est medium, quam proponit appetitui sensitiuo, & iste naturaliter, & non liberè mouetur ab eis, & naturaliter mouetur brutū ipsum ab eo ad assumendum medium, & consequendum per illud finem, sed non cognoscit proportionem, quam habet medium cum fine, neque confert vnum alteri, quia cognitio proportionis, & collatio vtriusque excedunt virtutem sensitiuam, & ad solum intellectum pertinere possunt; ergò non se mouent, nec dirigunt in finem, sed mouentur naturali instinctu, qui est naturalis ipsa inclinatio appetitus in bonum sensibile, quam dedit eis author naturæ eorum, & illa media mouet ac dirigit ea

122 in finem. Et ex hoc colligit Diuus Thomas, electionem non

conue

conuenire brutis, quia præsupponit iudicium, & sententiam de conuenientia vnius medij præ alio in ordine ad consecutionem finis, quam solus intellectus ferre potest. Ex eisdem verò ita arguo, formale iudicium, ac discursus præsupponunt non quamcunque cognitionem extremorum, sed proportionis eorum cum collatione formali vnius cum altero; proportio verò cum sit relatio inter extrema, vel eam importet, non est sensibilis, nec eam aliquando cognouit vllus sensus, sed solus intellectus; & ex consequenti collatio extremorum cognitionem eius præsupponens non potest ad sensum pertinere, sed ad intellectum, & consequenter, nec iudicium, ac discursus. Et hæc ratio non minus efficaciter conuincit de sensu interno hominis, quàm bruti. Quod sic probo; ideò verum ac proprium iudicium, seu sententia, ac discursus non conceditur sensui interno brutorum, quia superat conditionem, cuiuscunque obiecti sensibilis: & nulla potentia potest vagari extra rationem sui obiecti: sed sensus internus hominis habet idem obiectum sensibile, ac sensus bruti; ergò etiam ex coniunctione ad intellectum, non potest operatio eius extra illud vagari, vel ad obiectum non sensibile, sed intelligibile se extendere; qualis est formalis proportio, formalisque collatio extremorum inclusa in formali iudicio, aut ei necessariò præsupposita; quare non minus est ei denegandum, quàm sensui brutorum. 123

Secundò quia si sensus bruti, vel hominis per coniunctionem cum intellectu habet verum, ac proprium iudicium, sequitur posse cognoscere proportionem inter subiectum, & prędicatum, & iuxta eam vnum attribuere alteri, vel negare de illo; sed in tali iudicio reperitur formalis veritas, aut falsitas, ergò hæc dabitur in operationibus sensuum: contra expressam sententiam Aristotelis, eam in sola operatione perfectissima intellectus ponentis. 6. lib. metaphys. textu vltimo, & 1. lib. de interpretatione, capit. 1. & cum eo omnes interpretes. Et tandem posse sensum internum cognoscere proportionem inter duas compositiones, vel affirmationes, atque etiam inter compositionem, & diuisionem, seu affirmationem, & negationem, & componere vnam cum altera, quod est syllogizare, & ratiocinari, & ideò bruta habebunt vsum rationis. & homo secundum partem sensitiuam, & ex consequenti libertatem; & capacitatem virtutis, & vitij, meriti, & peccati, quæ planè absurda sunt. 124 125

Vt autem clarius constet hæc veritas, & testimonia ac rationes soluantur, adnotare oportet, quod sicut rebus naturalibus cognitione carentibus dedit author naturæ inclinationes naturales, 126

turales, quibus mediis ducerentur in suos fines determinatos ab eoque præfixos per proprias operationes ab eisdem inclinationibus procedentibus: sic dedit rebus sensitiuis inclinationem naturalem appetitus in bona sensibilia determinata,& conuenientia suæ naturæ, atque etiam sensus internos, & externos, qui per proprias, & naturales operationes eadem
127 bona sensibilia eidem appetitui proponerent, & per talem propositionem ordinatissimè mouerentur in suos fines, non quidem ex iudicio, ac discursu proprio, sed per instinctum naturæ, ordinatæ, atque directæ in finem per media ab authore naturæ, in quo perfectissimum iudicium, perfectissima sapientia, ac prouidentia præsupponitur, à qua procedit tota eorum ordinatio, ac directio in suis operationibus, potius quam in eisdem inueniatur, nisi tanquam in effectibus diuinæ sapientiæ ea, & per easdem operationes dirigentis, & ordinantis.

128 Et in hoc sensu docuit sacer textus formicam suo modo operandi ostendere nobis sapientiam; imò docere nos prudenter,ac sapienter operari, vel certè Deum (in quo potius sapientia,& prudentia reperitur) per illam.

Duo verò alia testimonia de iudicio, quem sensus habere possunt iuxta primam, & vltimam acceptionem intelliguntur, non de iudicio formali, ac proprio soli intellectui concesso & eundem sensum tenuit Aristoteles prudentiam concedens formicis, & apibus,& cogitatiuam nostram vocans rationem particularem, non quod ratione sit prædita, sed quod in suis operationibus circa singularia rationem discurrentem sequatur,eique deseruiat.

129 Ad primum argumentum concessa maiori neganda est minor, quod omnia illa præstet sensus internus per diuersos actus; nam per actum imaginatiuæ coniungit quidem duo phantasmata simplicia, vt montis, & auri, non tamen cognita proportione, vel facta collatione inter illa, nec per modum attributionis vnius ad alterum; & ideò non per iudicium verum, ac proprium, sed solum per materialem quandam coniunctionem, & compositionem. Nec propriè iudicat per opus æstimatiuæ, quia solum apprehendit conuenientiam, vel disconuenientiam obiecti materialiter, non formaliter, hoc est, solum apprehendit rem sensibilem conuenientem suæ naturæ; non tamen cognoscit conuenientiam ipsam, aut proportionem, nec rem apprehensam cum eadem natura propria, aut cum appetitu confert, quia conuenientia,proportio, & collatio cùm in relatione consistant, non sunt obiecta sensibilia,

lia, sed solùm intelligibilia; sine cognitione verò earum constare non potest formale, & proprium iudicium.

130 Ad secundum concedendum est, non posse intellectum in corpore operari, nec discurrere circa rationes vniuersales rerum, nisi operante sensu circa singularia earum, & ideò materialirer discurrente per diuersa singularia, non tamen formali, ac proprio discursu, quia iste ex se dicit non solum cognitionem plurium rerum habentium inter se connexionem, sed cognitionem ipsiusmet connexionis, videlicet causæ, & effectus, aut effectus, & causæ, & sensus quidem cognoscere potest plura singularia, & à cognitione vnius transire ad alterius cognitionem comitando intellectum, sed connexionem ipsam, & ordinem consecutionis intercedentem inter ea solus intellectus potest cognoscere, non sensus, & consequenter solus ille verum potest habere discursum, iste verò materialem dumtaxat, atque impropriissimum.

QVÆSTIO VI.

An sensus internus cognoscat proprium obiectum, vt præsens, atque etiam, vt præteritum, & futurum.

131 HOc solùm restabat inquirendum, breuiterque agitandum circa obiectum interni sensus, nempe an cognoscat per proprios actus obiecta, vt præsentia, præterita, aut futura. Et rationem dubitandi præbuit Aristoteles, in lib. de memoria, & reminisc. capit. 1. & 2. nam in 1. capit. non longè à fine memoriam vocat sensum temporis, & tempus cognoscere docet statim his verbis: *Semper enim cum agit memoria, sicut & prius diximus, quod vidit hoc, aut audiuit, aut didicit, simul sentit, quia prius, prius autem, & posterius in tempore sunt.* Præterea in eodem capite ante medium distinguens actum memoriæ ab actu sensus communis ita ait: *Est enim præsentis quidem sensus, futuri vero spes, facti autem memoria; vnde post tempus memoria omnis.*

132 Ex quibus planè colligitur sensum internum cognoscere proprium obiectum sub differentia præsentis, præteriti, ac futuri temporis, alioqui non possunt actus eius causare in appetitu desiderium, & spem, de quibus constat versari circa bonum futurum. Præterea, nec possent distingui actus sensus communis, & memoriæ: cùm solum differre asserat, quia ille versatur circa obiectum, vt præsens, hoc verò, vt futurum: Quod docuit expressius vocans memoriam sensum temporis, hoc namque verum esse non posset, nisi cognosceret

obie

obiectum sub tali differentia temporis.

133 Nihilominus nostra sententia est, *sensum internum, nec per actum memoriæ, aut reminiscentiæ, nec per quemlibet alium cognoscere obiectum sub ratione formali præsentis, aut præteriti, vel futuri, sed solum materialiter, in quantum verum est cognoscere obiectum sensibile sub conditione præsentis, hoc est, actu eum mouentis, aut sub conditione iam cogniti per speciem reseruatam in memoria, ex illo enim dicitur cognoscere, vt præsens, quia obiectum sensibile nõ mouet actu sensum, nisi præsens loco, ac in præsenti tempore.* Ex hoc verò quod illud iam cognouit, & reuera non est præsens, sed absens, dicitur illud cognoscere, vt præteritum. Quod sic probo, sensus non potest per vllum actum percipere rationem formalem temporis; ergò neque obiectum sensibile sub formali conditione temporis. Euidens est consequentia. Et antecedens probatur, quia formalis ratio temporis dicit ordinem prioris, & posterioris in partibus motus, dicit etiam formalem rationem durationis; neutrum verò sensibile est, quia nec sensus vllum ordinem vnius rei ad alteram percipere potest, nec etiam

134 formalis ratio durationis sensibilis est. Et certè si tempus posset cognosci per sensus, non esset tam incerta, tam lubrica ratio eius, vixque perceptibilis ab intellectu, sed euidenti experientia sensuum explorata à nobis foret. Ex perceptione autẽ motus, quem tanquam commune sensibile percipit sensus, solum habetur quod percipiat materialiter tempus, & ideò materialiter etiam tempus, præsens, & præteritum, vt lib. 2. cap. 6. docuimus, atque probauimus, quod non est aliud, quàm percipere sensibile, vt per se actu mouens, quod non potest, nisi sit præsens, & in differentia temporis præsentis, vel iam sensatum, & absens, quod non potest habere, nisi transacto tempore, & ideò

135 in differentia temporis præteriti. Et secundum hanc rationem materialem, nõ solum percipit tempus præsens, & præteritum, sed vt præsens, & præteritum, & sensibilia vt presentia, vt percipit sensus communis, atque etiam præterita, vt præterita, vt percipit memoria: & in hoc sensu asserit Aristoteles memoriã esse sensum temporis, & percipere obiectum transacto tempore, vel etiam vt præteritum, hoc est, vt iam sensatum, in quo etiam distinxit memoriam à sensu communi, qui solum percipit obiectum, vt per se, & actu mouens. Nunquam tamen docuit, quod rationem temporis perciperent, nec obiecta prout præsentia, aut præterita formaliter: & ecce explicata testimonia Aristotelis, & solutum primum argumentum ex eis deductum.

136 Quod verò additur appetitum moueri motu desiderij ad

quæren

quærenda sensibilia futura, quod desiderium vocauit Aristoteles spem, nō probat sensum cognoscere futura vt futura formaliter, sed ad summum materialiter, sicut præterita, & præsentia, quod sufficit, vt ab obiecto sub ratione conuenientis moueatur appetitus motu prosecutionis, vel fugæ, vt dum canis vestigia leporis sibi præsentia primo percipit, vel ouis vestigia lupi, vel ab odore aliquo mouetur ad inueniendum, vel fugiendum eiusmodi animalia, quamuis nunquā anteà ea cognouerit, nec eorū vestigia, vel signa aliqua viderit, quæ non intelligo moueri ad inquirendum, vel fugiendum eadem animalia in particulari, sed fortè sub ratione alicuius rei singularis sibi conuenientis, aut nociuæ, in quam naturali instinctu æstimatiuæ ductus appetitus fertur motu prosecutionis, vel fugæ.

137 Et ex eadem doctrina constat, in quo sensu intelligatur, quod Aristoteles de memoria asseruit, quod sit sensus temporis; solùm enim vult esse sensibilis, vt iam à se sensati, quod cùm non possit esse sensatum, nisi in præterito tempore, materialiter dicitur ipsum cognoscere, & ideò sensum temporis vocari.

QVÆSTIO VII.

Quodnam sit subiectum sensus interni.

138 PRimum de subiecto interni sensus discutiendum est in quanam parte animalis resideat tanquam in proprio organo. Circa quod diuisa est Philosophorum, & medicorum schola; nam Aristoteles multis suæ doctrinæ locis expressis verbis docuisse videtur sensum communem, & consequenter alios sensus internos (si plures sint) in corde collocandos esse tanquam in proprio subiecto, vel organo: imò tanquam in fonte, ac radice totius virtutis sensitiuæ, præsertim internæ: ita enim loquitur 2. lib. de gener. anim. cap. 4. & lib. 5. cap. 3. lib. 3. de partib. anim. capit. 3. & 4. de iuuent. & senect. cap. 1. & 2. de somno, & vigil. c. 2. cum sequuntur Comm. 2. lib. de partibus anim. cap. 7. & in collectan. lib. 2. cap. 11. Auicenna fen. 1. doctrina 6. cap. 10. & Apolli. 2. lib. de anima quæst. 27. Iandun. de somno & vigil. quæst. 9. Præsupponit verò Aristo. cor esse omnium venarum, arteriarum, ac neruorum principium. Item omnium, spirituum, non solùm vitalium, sed animalium officinam, & cum species externorum sensuum mediis spiritibus animalibus per neruos deducantur vsque ad sensum internum, in eo esse sedem, & organum eius.

139 Probat Aristot. hoc argum. cerebrum non potest esse organum sensus communis; ergò in corde collocari debet. Euidens est consequentia, quia non potest collocari in alia parte, præter has (nam quod aliqui in spiritibus animalibus esse dicunt, quorum sententiam videntur sequi, Nemes. in lib. de natura hominis capit. 6. & D. Damascen. 2. lib. fidei capit. 19. & 20. non consonat veræ Philosophiæ: cùm nec spiritus viuant, vt alibi probauimus; & ideò nec sint sensus capaces, & præterea instabiles sunt, & quasi in continuo motu, organum vero sensus in determinato situ permanere debet.) Antecedés verò multis modis probat, quia cerebrum discontinuum est à cæteris partibus corporis; ideo virtus sensitiua, si in eo ponatur, non poterit eis communicari. Et tandem frigidissimum est, nimisque humidum, ideóque ineptum ad conseruandas species; propter hæc igitur non potest esse organum interni sensus; ex alia verò parte, cor situm habet in centro corporis, à quo tota virtus animæ deriuatur in cæteras partes. Deinde pars præcipua est, quæ primo viuit, & mouetur; ergò totius vitæ, & motus naturalis, ac sensitiui principium esse debet. Præterea appetitus est in eo, vt ostendunt passiones iræ, amoris, & odij, quæ sunt actus eius, & fiunt in corde; ergò in eo est sensus internus, à quo proximè mouetur; nam si foret in cerebro adeò à corde remoto, non posset mouere appetitum, quia mouens & motum debent esse simul, & tandem cor est principium neruorum omnium, ac spirituum, vt præsuppositum est.

140 Secundam opinionem statuit Galenus, primam sedem sensitiuæ virtutis non in corde, sed in cerebro collocans. Ita docet lib. 8. de vsu partium cap. 3. & 4. atque etiam lib. 7. de decretis, quem sequuntur D. Thom. 3. part. quæst. 8. articul. 1. & 6. & quæst. 66. articul. 7. ad 3. Albert. Mag. 1. lib. de anima tractat. 4. cap. 11. Toletus 3. lib. de anima, quæst. 5. Conimbr. quæstio 1. huius libri, articul. 4. Et est iam communis inter recentiores, nobisque probabilior videtur. Quam vt probet Galenus, præsupponit, cerebrum esse radicem neruorum, non cor, & ideò principium sensus, qui per neruos administratur, quod probat his experientiis. Prima, quia ex vsu anatomicæ artis constat neruos à cerebro deriuari, in cóque coniungi; cor verò non attingere. Secundo, quia nerui, quò propinquiores sunt cerebro, eò apparent grossiores, & maiores, quod argumento est initium ab eo sumere: nam hoc eodem argumento probat Arist. venas, & arterias deriuari à corde, quia iuxta illud la-

141 tiores, ac maiores conspiciuntur. Tertio, si neruus ligetur medius, experientia constat partem eius versus cerebrum tenden-

tem mo

tem moueri, atque sentire, partem verò versus cor, nec moueri, nec sentire; signum igitur est à cerebro, & non à corde emanare. Et tandem læsio capitis impedit, aut tollit sensum, & motum illæso prorsus corde: ergò non hoc, sed illud est organum sensus interni: experimur etiam ex vehementi, aut diuturna attentione ad sentiendum adhibita lædi caput, aut lassari, non cor, & læsa phantasia applicari capiti medicamenta, non cordi. Experimur quoque rerum imagines, atque phantasmata, & consequenter somnia in capite fieri. Vnde Danielis 2. dictum est Regi Nabuchodonosor: *Somnium tuum, & visiones capitis tui huiusmodi sunt, &c.* Et situs ipse cerebri, cui propinquiores sunt externi sensus, accommodatior est organo interni sensus, qui ab eis moueri debet. Sed in quanam parte cerebri resideat sensus internus, non est certum, sed qui plures ponunt, ad cellulas illas, vel sinus, aut ventriculos cerebri confugiunt, & in singulis singulos collocant.

142 Duo tamen videntur mihi in hac re certa: primum est, *quod sensus internus, siue vnus sit, vel multiplex proprium organum, vel organa habere debet distincta ab organis externorũ sensuum.* Quod probo, quia distincta potentia realis est ab eis, à quibus mouetur, & quorum sensationes percipit, & per distinctas species operatur, impressas quidem ab obiectis, vt sensatis per eos, & ideò distinctum organum postulat. Secundo, illud videtur mihi certum, *quod qui plures sensus internos ponunt, non possunt ex cellulis certò colligere determinata organa singulorum:* quia vt superius ostendimus, non est certum, in quos vsus factæ sint à natura, videlicet vt sensuum organa sint, vel in alios.

143 Sed nec de organo sensus communis certum est in quanam parte cerebri situm sit. Sed quidam in medulla cerebri, aut in eius membranulis, quæ meninges vocantur, esse affirmant. 144 Alij verò in duabus illis concauitatibus, quæ cernuntur in parte cerebri anteriori supra concauitates oculorum, singulæ quidem versus singulas, ad quas cellulas videntur confluere nerui omnes descendentes ad organa externorum sensuum; atque in eis coniungi. Alij verò sub his concauitatibus collocant organum huius sensus. Et tandem alij tertiam aliam concauitatem inferiorem eisdem aiunt cerni, ex vsu anatomicæ artis, ad quam dicunt neruos externorum sensuum concurrere, & in ea collocandum esse sensum communem putant. Sed cum nihil horum sit certum; & duæ illæ concauitates oculis superiores euidentiores sint, licet non sit certum in eis residere organum huius sensus:

Verisimilius tamen videtur ratione situs, & concursus neruo-

rum inferiorum in eis esse collocandum organum sensus communis,& iuxta nostram sententiam non ponentem sensus alios internos ab eo distinctos non sunt nobis inuestiganda alia organa, sed hoc vnum sufficere arbitramur, in quo vnicus sensus internus collocetur.

Et ad primum argumentum Aristotel.respondeo falsum esse, quod cerebrum non sit continuum cæteris partibus corporis, sed(vt superius adnotauimus)continuatur per neruum eiusdem naturæ cum eo. Deinde negamus, quod in cerebro non sit motus,nec sensus; nam licet in quibusdam partibus eius imperfectus valde, & quasi obtusus sit, perfectior est in aliis, quod ex dolore eiusdem cerebri ostendi potest. Ad sensum verò non requiritur sanguis,vt nerui,& cartilagines ostendunt.

146 Quod verò de situ cordis affert, ac de dignitate eiusdem, ex qua habet,vt sit totius vitæ, & motus principium,multò minus probat, quod in eo sit sensus internus; imò potius cum motus naturalis, & sensitiuus sint adeo diuersi, diuersas longè partes corporis postulant, & diuerso modo temperatas; imò in diuerso collocatas situ. Nam motus vitæ naturalis calore, tanquam instrumento præcipuè perfici debet. Et propterea originem eius calidissimam esse oportet, quia in ea debet fieri, vel saltem deputari sanguis, atque etiam spiritus omnes quasi per

147 venas, & arterias volitantes. Motus verò sensitiuus originem magis temperatam postulat, in qua ijdem spiritus vitales attemperentur & animales fiant, hoc est, ad motum sensationis animali proprium iuuandum tanquam instrumenta accommodari. Situs verò cordis longè distat ab externis sensibus, sed cerebrum proximius est, & propterea magis accommodatum pro sede interni sensus. Frigiditas verò eius nec negatur,nec impedimento esse potest, vt sit radix virtutis sensitiuæ, quin potius cum spiritus generentur, & procedant à corde, calidissimi, & ideò facile mobiles, necessarium fuit, vt frigiditati cerebri temperarentur, & consequenter redderentur minus faciles ad motum; & ideò aptiores ad recipiendas species sensibiles ab externis sensibus, & hoc medio transmittendas ad sensum internum,nam constat quietum aërem aptiorem esse ad recipiendas species ab obiectis & transmittēdas ad organa externorum

148 sensuum.Quod verò appetitus sensitiuus sit in corde,& à sensu interno moueatur, non probat in eodem corde esse debere vtramque potentiam, sed licet in distinctis, imò distantibus partibus resideant, sufficit, quod in eadem anima radicentur per naturalem subordinationem vnius cum altera, & quod per concursum eiusdem animæ cum vtraque operentur, vt cognoscitiua

citiua possit mouere appetitiuam per propositionem obiecti.

Et quod tandem obijci posset ex illo Matthæi 9. *De corde exeunt cogitationes*, quæ sunt actus interni sensus, qui cogitatiua vocatur, & cum dicantur exire de corde, videtur in eo residere potentia. Difficultate caret: cùm de cogitationibus potius intellectus proponentis voluntati obiecta vitiorum intelligatur, vt contextus verborum planè docet.

QVÆSTIO VIII.

An omnibus animalibus concedendi sint omnes sensus interni.

NOn desunt, qui animalibus imperfectissimis, vt Conchiliis omninò denegent sensum internum, quia cum non habeant externos præter gustum, & tactum, non videtur in quem vsum possit eis aliquis sensus internus concedi. Alij verò, vt Toletus q. 8. huius lib. quendam sensum imperfectissimum eis concedit, quem vocat imaginationem indeterminatam, atque confusam, quæ non percipit aliud conueniens, vel disconueniens, nisi in ordine ad gustum, & tactum, & hoc solum præsens, non absens, & ideò non est distinctus internus iste sensus à gustu, & tactu, nec habet determinatum organum, sed dispersus est per totum corpus, sicut gustus, & tactus. 149

Sed nostra sententia duo asserit his duabus opinionibus contraria. Primum est, *nullum animal dari omni sensu interno destitutum, sed aliquem esse omnibus, etiam imperfectissimis concedendum.* Hoc est contra priorem opinionem, & ab omnibus ferè interpretibus capit. præsenti concessum. Quod puto expressum in primis esse apud Aristotelem 3. libr. de anima, capit. 11. text. 56. vbi animalibus imperfectissimis concedit imaginationem. Sed id probo duplici ratione: primò quia negari non potest his animalibus, quod duas illas sensationes externas, gustus, & tactus eis concessas cognoscant, discernendo inter vtramque, atque etiam inter obiecta vtriusque modo saltem imperfecto, sed hæc sunt officia sensus interni, quem communem vocamus: ergò sensus iste debet saltem eis concedi. Secundò, non potest animalibus etiam imperfectissimis denegari aliqualis appetitus sensitiuus: cùm euidens sit appetere sibi conuenientia ad conseruationem propriæ naturæ, delectationem dolorémque sentire, quia si pungantur, se contrahunt: sed hæc pertinent ad appetitum sensitiuum tanquam proprij actus: ergò 150

non est eis omninò denegandus. Vlterius appetitus sensitiuus non potest immutari proximè ab externis sensibus, qui nihil de conuenienti, vel nociuo percipiunt; ergò necessariò est in his animalibus ponendus aliquis sensus internus, à quo sub tali ratione proponatur obiectum.

151 Sed quisnam sensus sit iste internus, vel an sit vnus tantum, aut plures? Respondeo duos esse necessariò eis concedendos apud eos, qui plures sensus internos multiplicant: nempe sensum communem, atque æstimatiuam, vel apud nos vnum cum duplici actu distincto. Quod probant duæ rationes prædictæ.

Secundum quod asserimus est *sensum internum quantumuis imperfectum vnum, vel plures his animalibus concessos distinctos esse realiter, atque etiam specie à gustu, & tactu eorum, siue proprium organum, ac distinctum habeant (quod verius puto) siue dispersi sint per totum corpus cum gustu, & tactu.* Hoc est contra posteriorem sententiam Toleti. Quod ex duobus probatur euidenter, videlicet ex diuerso modo, quo immutantur ab obiectis externi, atque interni sensus: nam illi ab externo obiecto secundum se, iste verò non nisi ab obiecto, vt sensato per externum sensum. Vnde illi percipiunt sensationes istorum. Ex quo procedit modus operandi valde diuersus, per quem etiam distinguuntur realiter, atque essentialiter potentiæ.

152 Præter hos autem duos sensus internos, non videntur imperfectissima hæc animalia habere alios, non enim habent memoriam, vt docet expresè Aristoteles, 1. lib. Metaphysic. cap. 1. longè à principio his verbis. *Natura itaque animalia sensum habentia fiunt, à sensu verò quibusdam eorum non innascitur memoria, quibusdam verò innascitur.* Et probat ratio, quia non mouentur, nec ad eadem loca, vel similia redire possunt, ad id enim memoria deseruit, cuius nulla signa aliquando præbent.

153 De aliis verò perfectioribus animalibus decernere oportet, an præter sensum communem, & æstimatiuam sint eis concedendi cæteri sensus interni, aut actus eorum, & præsertim imaginatio, seu phantasia. Et Aristot. quidem omnibus eam videtur concedere 3. lib. de anima, cap. 11. textu 56. atque etiam 1. lib. Metaph. cap. 1. nuper citato. Vbi postquam de animalibus quæ prudentia quadam prædita sunt, & ab homine plura addiscunt locutus fuerat, de aliis imperfectioribus ita ait: *Cætera verò imaginationibus, ac memoria viuunt.* Capite verò præsenti denegat expresè formicis, & apibus imaginationem. Propterea interpretes eius cap. præsenti multa congerunt variisque vtuntur expositionibus ad hæc loca concilianda. Sed

(nisi ego fallor) ex verbis eorum colligitur non habere sensus oppositos: sed ex eis potius constare, quid de hac re senserit Aristoteles.

Et in primis tanquam certum præsupponere debemus apud Aristotelem pro eadē potentiā, seu virtute sumi imaginatiuam, & æstimatiuam. Probatur euidenter ex 1. loco, vbi ex eo quod perfectissima animalia habēt aliqualem appetitum sensitiuum ad appetendum sibi conuenientia, & fugiendum nociua, colligit necessariò esse eis concedendam imaginationem aliquam, per quam appetitui proponatur aliquid tanquam conueniens, vel nociuum: sed hoc modo proponere obiectum, est actus proprius æstimatiuæ: ergò sentit hanc esse eis concedendam.

154 Quo supposito ex verbis eiusdem loci, & aliorum ego elicio diuersos gradus imaginatiuę virtutis in animalibus, ita vt quædam sit imperfectissima, & infima, quæ solum versatur circa sensata per gustum, & tactum & conuenientiam, vel disconuenientiam eorum in ordine ad appetitum. Secundus gradus est perfectior coniunctus cum memoria, & quasi recordatio, vel reminiscentia vocatur; quare ad plura alia se extendit. Tertius verò magísque perfectus efficit animalia disciplinæ capacia. Et primum gradū tetigit Aristoteles tribuitque imperfectissimis animalibus in 1. loco hisce verbis. *Considerandum autem, & de imperfectis quid est mouens, quibus sensus solùm inest tactus, vtrum contingat imaginationem inesse his, aut non, & concupiscentiam, videtur enim dolor, & voluptas inesse, si autem hæc, & concupiscentiam inesse necesse est, imaginatio autem quomodo vtique inerit? an sicut mouetur indeterminatè. Et hæc insunt quidem, indeterminatè autem insunt.* Ecce imperfectissimam imaginationem indeterminatam, & quasi confusam vocat, eámque imperfectissimis animalibus non habentibus alios sensus externos præter gustum, & tactum tribuit. Secundum verò, & tertium gradum in-

155 dicauit in 2. loco distinguens duo genera animalium perfectioris sensus, ex quibus quædam ait prudentia prædita esse: sed non esse disciplinæ capacia, hoc est, nihil ab homine discere posse, vt apes; & id quidem quia carent sensu auditus, vnde fit imperfectiorem magísque limitatam imaginationem habere, quia ad sensata auditus non se extendit, & imaginatio ad sensata huius sensus non se extendens imperfectior est; quare nec doceri possunt ab homine, quia auditus sensus disciplinæ est; canes verò, equi, psitaci, & alia perfectiores imaginationes habent se extendentes ad sensata auditus, nempe ad sonos, & voces, quibus mediis addiscere possunt ab homine, & ideò disciplinæ capacia vocantur.

156 Ex his iã patet, quid nam de hac re senserit Aristoteles: nam imaginationem secundum totum ambitum perfectionis omnibus animalibus concedit: ita vt infimis imperfectissimã tantum, & quasi indeterminatam, seu confusam tribuat; vt in primo testimonio: aliis verò perfectioribus, quibus deest sensus auditus, vt formicis, & apibus, concedit secundum gradum imaginationis, determinatæ quidem ac distinctæ: sed adhuc in hoc genere imperfectæ, & ideò denegat eis tertium gradum perfectiorem: quem solum concedit animalibus sensu perfecto auditus præditis, ac disciplinæ capacibus. Et ecce tibi sensus horum testimoniorum, non solum inter sese non repugnantes: sed valdè consentaneos.

157 Et si quæsieris, an imaginationes horum trium graduum differant specie in diuersis animalibus, quibus conceduntur, vel solum accidentaliter. Respondeo non esse certum, an hoc vel illo modo differant: sed probabilius mihi videtur specie differre. Primo, quia differunt ex parte obiecti: nam in animalibus imperfectissimis habet obiectum magis contractum, & minus vniuersale, in aliis verò perfectioribus: sed disciplinæ incapacibus magis vniuersale, quàm in imperfectissimis, & in postremis vniuersalius, quàm in vtrisque; maior verò, aut minor extensio obiecti, licet materialis videatur, arguit tamen in potentia perfectiorem modum ipsum attingendi; & ideò specificam differentiam. Secundo, quia gradus isti perfectioris imaginationis, vel minus perfectæ non sequuntur rationem genericam horum animalium: sed specificas, aut differentiales; quare necessarium videtur specie differre.

QVÆSTIO IX.

An sensus interni operentur per species intentionales eiusdem rationis cum speciebus externorum sensuum, vel diuersa, & à quonam eas accipiant.

158 PRæsupponit titulus quæstionis, quod sensus internus indigeat speciebus intentionalibus ad sentiendum, non minus, quàm externi: quod non est minus certum, quam de externis. Nam præter experientias, & rationes quibus de his à nobis probatum est superius, ex quibus planè colligitur necessarias quoque esse in sensu interno; hac satis manifesta specialiter de eo probatur. Nam constat, quod postquam semel obiectum aliquod

aliquod sensu percepimus, possumus iterum eo iam absente, & nullo externo sensu operante circa illud phantasiari, aut de illo cogitare, & in somnis quidem, etiam quando non operatur intellectus: ergò euidens est post primam sensationem eiusdem obiecti aliquid remanere, quod simul cum potentia phantasiæ, vel imaginatione concurrat ad nouam recordationem eius:nam sola, & nuda potentia, non potest talem actum præstare,vt ex superius dictis constat. Hoc igitur vocamus speciem,vel similitudinem obiecti.

159 Ex quibus sequitur solutio eius,quod primò quæritur;nempe an sensus internus operetur per species diuersæ rationis ab his,quibus vtuntur externi, *necesse est enim per species diuersa rationis operari.* Quod sic probo secundò, quia diuersæ potentiæ secundum speciem,quales sunt externus,atque internus sensus, diuersum quoque principium operandi postulant, quia diuersum actum, atque etiam diuersum modum operandi habent, quem non possunt præstare per principium eiusdem rationis.

160 Restat secundum longè difficilius, à quanam causa producantur istæ species. Circa quod plures opiniones extitere,quas consultò prætermitto, quia penè in desuetudinem abierunt; ex his verò, quæ in schola circunferuntur celebris est illa de sensu agente. Nam sicut Aristoteles cap. 5. huius 3.lib. posuit potentiam quandam ad imprimendas species intelligibiles intellectui cognoscenti, quam ideò omnes vocant intellectum agentem: ita hæc sententia ponit præter sensus internos percipientes obiecta sensata ab externis quandam aliam potentiam sensitiuam, non quidem cognoscentem: sed producentem species impressas in sensibus internis cognoscentibus, per quas propria obiecta cognoscant. Tribuitur hæc sententia Commentat. 2. lib. de anima, comm.60. Niph. ibidem. Iandu. quæst.11. & 13. & Apollin. quæst.16. Et potest proba-

161 ri primò; quia non possunt species sensus interni produci immediatè ab obiecto extra existente, sicut producuntur species sensus externi: cùm non possit agere tale obiectum per se in sensum internum propter impedimentum corporis, nec producuntur media specie impressa, aut expressa sensus externi: ergò à sensu agente, quia non superest alius modus, quo produci possint.Probatur minor,quod nō media specie impressa: nam si hæc media produceretur, cùm sit agens naturale,necessariò eam produceret eo ipso, quod ipsa in sensu externo produceretur, sed constat sequi in sensu externo, vt in visu, & non sequi visionem: nec proinde speciem in sensu interno: ergo non producitur ab ea, imò nec potest produci, quia

aliam in potentia interna: medium autem in quo producitur species impressa sensus interni ab expressa externi sunt spiritus animales valdè similes aëri externo, qui per concauitates internas corporis diffusi sunt, vt species in se recipientes quasi deferant, & ab his speciebus in eis receptis multiplicentur aliæ in potentia, vnde deficientibus his spiritibus, vel impeditis viis, per quas transire, ac moueri possint, cessant operationes internorum sensuum. Et cum dicitur per has species diffusas in medio percipi debere obiectum à sensu tactus diffuso etiam per totum corpus, neganda est consequentia, quia spiritus, per quos diffunduntur, non informantur anima, nec organa alicuius sensus esse possunt, & licet esse possent, species tamen non sunt proportionatæ sensui tactus, sed alterius conditionis; quare non possunt per eas elicere sensationem tactus.

167

QVÆSTIO X.

An sensus interni solum operentur per species sensatas, vel etiam per insensatas.

168 VT titulum quæstionis explicemus, adnotare oportet duplices species distingui in solis sensibus internis, qui cum apti sint operari per species receptas ab externis, vel inferioribus, species, quas ab eis recipiunt, vocantur sensatæ, quia repræsentant eis obiectum sensatum per alium sensum; si verò excogitemus speciem aliquam non receptam in eis ab alio sensu, & ideò nec repræsentantem obiectum iam sensatum, per quam operentur, talis species dicetur insensata. Quærit igitur titulus quæstionis, an omnes sensus interni, (si plures sint) vel (si vnus tantùm) in omni suo actu operetur per species sensatas, vel aliqui sint sensus, seu aliquæ sensationes, quas eliciant per species insensatas, hoc est, non receptas ab alio sensu; neque repræsentantes obiecta vt ab eo sensata. Vt dum ouis percipit lupum vt sibi inimicum per æstimatiuam, & fugit, cognoscat inimicitiã eius per speciem eiusdem lupi, quam recepit à sensu externo, aut communi; quæ ideò sensata vocatur, vel per aliam non receptam ab eo; nec ideò repræsentantem eandem inimicitiam sensatam.

169 Et prima opinio negat æstimatiuam percipere obiectum vt conueniens, vel nociuum per alias species insensatas, sed per easdem receptas à sensu communi; quæ sensatæ vocantur. Ita recentiores non pauci: & probant, quia, nec tales species insensatæ sunt necessariæ, nec naturaliter possibiles. Et necessa-

riæ

riæ quidem non sunt, quia sufficit ouem videre lupum per speciem sensatam, vt statim naturali instinctu eum fugiat Sed nõ sunt possibiles naturaliter, quia non est à quo producantur, non enim ab obiecto, vt sensato per sensum externum, nec per communem, quia sensus isti non cognoscunt obiectum vt conueniens: ergò nec possunt producere speciem ipsum repræsentantem sub ratione conuenientis. Imo si ab eo producerentur, sensatæ forent, non insensatæ, sed nec potest produci ab eadem æstimatiua, quia sensus quicunque solum habet virtutem cognoscendi obiectum ab eo immutatus: ergò per speciem sibi ab eo impressam, quia immutatio potentiæ ab obiecto fit per impressionem speciei ab eo, vt per se est manifestum in cæteris sensibus; nulla igitur potentia habet virtutem imprimendi sibi speciem obiecti, per quam ipsum cognoscat.

Secundò quia si æstimatiua operatur per species insensatas, maximè vt cognoscat aliquid non sensatum per sensus externos, atque communem. Sed hoc non potest esse aliud, nisi ratio conuenientis, & boni, aut discõuenientis, & mali, aut idemmet obiectum sensatum sub hac noua ratione conuenientis non sensata, sed hoc est impossibile: ergò non potest speciebus insensatis vti. Minorem probo, quia ratio conuenientis, aut disconuenientis non est cognoscibilis per vllum sensum; ergò nec potest cognosci per species insensatas ab eo. Antecedens probatur, quia conuenientia boni sensibilis cum natura sensitiua, atque etiam disconuenientia consistit in proportione, seu relatione eiusdem boni cum eadem natura: nam ideò conueniens est ei, & bonum eius, quia sibi proportionatum, & ideò disconueniens, quia improportionatum, sed constat relationem, vel proportionem non esse cognoscibilem per sensum, quem ideò superius probauimus, non posse habere formale iudicium, quia non potest cognoscere conuenientiam vnius extremi cum alio, & ideò nec attribuere vnum alteri: ergò eadem ratione non potest cognoscere conuenientiam rei sensibilis cum sensibili natura, nec etiam speciebus insensatis vti ad illam cognoscendam. 170

Secunda opinio asserit *æstimatiuam non solùm recipere species sensatas à sensu communi, vel phantasia, per quas res etiam sensatas ab eo cognoscat, sed insensatis vti ad cognoscendas easdem res sensatas, sub noua ratione conuenientis, aut disconuenientis non sensata & has species insensatas reseruari in memoria, vt per eas possit easdem res iterum cognoscere.* Hæc est expressa D. Thom. 1. par. quæst. 78. art. 4. vbi sic ait. *Ad apprehendendum autem intentiones, quæ per sensum non accipiuntur, ordinatur vis æstimatiua, ad conseruan-* 171

species sensus externi imperfectior est & quasi ordinis inferioris respectu speciei interni sensus; non ergò potest eam
162 producere,quia ageret vltra propriam perfectionem. Sed nec potest produci media specie expressa,quia sensatio tactus, gratia exempli fit in toto corpore: ergò fit in pede, valde distante ab organo sensus interni, tunc ergo, vel species impressa tactus producit impressam in sensu interno diffundendo illam per medium, sicut obiectum externi sensus diffundit species per aërem, à quibus producuntur aliæ in potentia, vel immediatè agendo in sensum; neutrum est possibile: ergò non producitur hoc modo species. Probatur minor,quia agēs naturale non agit in extremum, nisi per medium; ergò species expressa sensus externi non agit in sensum internum,nisi agendo in medium; necesse est ergò diffundere speciem per medium, & cum per totum medium sparsus sit sensus tactus, non sentietur obiectum à sensu interno, quin sentiatur per tactum in intermediis partibus existentem, quod contradicit experientiæ.

163 Hæc tamen sentētia singularis est,& contra communē consensum Philosophorum omnium confingit sensum agentem. Imò sine vlla necessitate,quia obiectum sensibile proportionatum est cuicumque sensui; quare non indiget sensu agente ipsum eleuante ad producendam speciem sui in sensu interno: sed sine eo potest eam producere; obiecta verò nostri intellectus, præsertim corporea pro statu præsenti, non sunt ei proportionata: cùm sit ipse spiritualis, & propterea non possunt eum immutare,nec ab eo percipi; quare necessaria omninò est virtus aliqua spiritualis, quæ possit producere spiritualem speciem in intellectu repræsentantem ei obiectum materiale, per quam percipi ipsum possit.

Propterea secunda opinio asserit speciem impressam sensus interni produci à sensu externo determinato ad talem productionem per solam præsentiam sensationis externæ, per quam percipit idem obiectum, non tamen ea vllo modo concurrente ad productionem eius, nisi tanquam conditione. Ita sentiunt recentiores quidam. Sed hæc etiam sententia videtur mi-
164 hi falsa; primo quia si sensatio externi sensus non concurrit cum eo ad productionem speciei impressæ interni sensus, sine fundamento dicitur non posse eundem sensum eam producere, nisi ad præsentiam eius. Probatur consequentia, quia præsentia visionis non est approximatio visus ad organum sensus interni, quod est passum: nec est intelligibilis alia ratio conditionis secluso penitus concursu eiusdem visionis cum potentia;

potentia: ergo sine fundamento fingitur, quod ad praesentiam eius producatur. Praetereà; vel potentia concurrit propria virtute, vel tanquam virtus obiecti: sed neutro modo; ergò nec poterit ab ea produci species. Minorem probo, quia potentia cum sit longè perfectior obiecto, non potest esse virtus eius, nec vt talis concurrere, sed nec virtute propria, quia imperfectior est sensu interno: ergò non potest propria virtute in illum agere. Secundo, quia in omnibus potentiis cognoscitiuis verum est & ab omnibus receptum dictum illud D. Augustin. *Ab obiecto, & potentia paritur notitia, vel cognitio*, sed si haec sententia vera sit, non potest obiectum vllum praestare concursum ad internam sensationem cum non praestet illum per sensationem externam. & multò minus per potentiam, quam constat non esse virtutem eius: ergò nullo modo procedet ab eo species sensus interni, nec sensatio eius.

His omnibus exclusis *nihil aliud videtur excogitari posse, à quo producantur species impressa interni sensus, nisi ab obiecto sensus externi vt cognito per eum.* Ita vt cognitio ipsa, atque species expressa per eam producta illud perfectè repraesentantes sint virtus eius, à qua imprimantur species eiusdem obiecti cogniti in sensu interno. Nam cum sensatio atque species expressa sensus externi sint actus vitalis eius, expressèque repraesentent obiectum, perfectiores sunt speciebus impressis interni sensus, quae nec vitales sunt nec obiectum cum tanta perfectione repraesentāt. Ita Fonsec. noster 1. lib. Met. cap. 2. quaest. 3. sect. 8. atque etiam Molin. 1. part. quaest. 1. art. 2. disp. 4. quod insinuauit planè D. Thom. 1. p. qu. 78. artic. 4. ad 2. asserens sensus externos ita esse cum internis ordinatos, vt ex immutatione sensus externi facta ab obiecto, per quam illud percipit, sequatur alia immutatio in sensu communi, per quam percipit eandem sensationem sensus externi; & proinde obiectum per eam sensatum, & repraesentatum. Ab eadem ergò sensatione, aut obiecto per eam sensato immutatur sensus internus tanquam ab obiecto sibi proprio ex mente D. Thomae: constat autem immutationem sensus ab obiecto fieri per productionem speciei impressae; haec igitur producitur ab obiecto, vt sensato ab externo sensu tanquam à causa efficiente. Hanc sententiam sequuntur iam omnes ferè recentiores, & videtur nobis probabilior, efficaciterque ex refutatione aliarum corroborata.

165

166

Et ad primum argument. oppositae dicimus sensationem externi sensus, & speciem eius expressam diffundere speciem per medium, & speciem in medio productam multiplicare

aliam

species sensus externi imperfectior est & quasi ordinis inferioris respectu speciei interni sensus; non ergò potest eam
162 producere, quia ageret vltra propriam perfectionem. Sed nec potest produci media specie expressa, quia sensatiò tactus, gratia exempli fit in toto corpore: ergò fit in pede, valde distante ab organo sensus interni, tunc ergo, vel species impressa tactus producit impressam in sensu interno diffundendo illam per medium, sicut obiectum externi sensus diffundit species per aërem, à quibus producuntur aliæ in potentia, vel immediatè agendo in sensum; neutrum est possibile: ergò non producitur hoc modo species. Probatur minor, quia agēs naturale non agit in extremum, nisi per medium; ergò species expressa sensus externi non agit in sensum internum, nisi agendo in medium; necesse est ergò diffundere speciem per medium, & cum per totum medium sparsus sit sensus tactus, non sentietur obiectum à sensu interno, quin sentiatur per tactum in intermediis partibus existentem, quod contradicit experientiæ.

163 Hæc tamen sentētia singularis est, & contra communē consensum Philosophorum omnium confingit sensum agentem. Imò sine vlla necessitate, quia obiectum sensibile proportionatum est cuicumque sensui; quare non indiget sensu agente ipsum eleuante ad producendam speciem sui in sensu interno: sed sine eo potest eam producere; obiecta verò nostri intellectus, præsertim corporea pro statu præsenti, non sunt ei proportionata: cùm sit ipse spiritualis, & propterea non possunt eum immutare, nec ab eo percipi; quare necessaria omninò est virtus aliqua spiritualis, quæ possit producere spiritualem speciem in intellectu repræsentantem ei obiectum materiale, per quam percipi ipsum possit.

Propterea secunda opinio asserit speciem impressam sensus interni produci à sensu externo determinato ad talem productionem per solam præsentiam sensationis externæ, per quam percipit idem obiectum, non tamen ea vllo modo concurrente ad productionem eius, nisi tanquam conditione. Ita sentiunt recentiores quidam. Sed hæc etiam sententia videtur mihi
164 hi falsa; primo quia si sensatio externi sensus non concurrit cum eo ad productionem speciei impressæ interni sensus, sine fundamento dicitur non posse eundem sensum eam producere, nisi ad præsentiam eius. Probatur consequentia, quia præsentia visionis non est approximatio visus ad organum sensus interni, quod est passum: nec est intelligibilis alia ratio conditionis secluso penitus concursu eiusdem visionis cum

potentia;

potentia: ergo sine fundamento fingitur, quod ad præsentiam eius producatur. Præterea; vel potentia concurrit propria virtute, vel tanquam virtus obiecti: sed neutro modo; ergò nec poterit ab ea produci species. Minorem probo, quia potentia cum sit longè perfectior obiecto, non potest esse virtus eius, nec vt talis concurrere, sed nec virtute propria, quia imperfectior est sensu interno: ergò non potest propria virtute in illum agere. Secundo, quia in omnibus potentiis cognoscitiuis verum est & ab omnibus receptum dictum illud D. Augustin. *Ab obiecto, & potentia paritur notitia*, *vel cognitio*, sed si hæc sententia vera sit, non potest obiectum vllum præstare concursum ad internam sensationem cum non præstet illum per sensationem externam. & multò minus per potentiam, quam constat non esse virtutem eius: ergò nullo modo procedet ab eo species sensus interni, nec sensatio eius.

His omnibus exclusis *nihil aliud videtur excogitari posse, à quo producantur species impressæ interni sensus, nisi ab obiecto sensus externi vt cognito per eum.* Ita vt cognitio ipsa, atque species expressa per eam producta illud perfectè repræsentantes sint virtus eius, à qua imprimantur species eiusdem obiecti cogniti in sensu interno. Nam cum sensatio atque species expressa sensus externi sint actus vitalis eius, expressèque repræsentent obiectum, perfectiores sunt speciebus impressis interni sensus, quæ nec vitales sunt nec obiectum cum tanta perfectione repræsentāt. Ita Fonsec. noster 1. lib. Met. cap. 2. quæst. 3. sect. 8. atque etiam Molin. 1. part. quæst. 1. art. 2. disp. 4. quod insinuauit planè D. Thom. 1. p. qu. 78. artic. 4. ad 2. asserens sensus externos ita esse cum internis ordinatos, vt ex immutatione sensus externi facta ab obiecto, per quam illud percipit, sequatur alia immutatio in sensu communi, per quam percipit eandem sensationem sensus externi; & proinde obiectum per eam sensatum, & repræsentatum. Ab eadem ergò sensatione, aut obiecto per eam sensato immutatur sensus internus tanquam ab obiecto sibi proprio ex mente D. Thomæ: constat autem immutationem sensus ab obiecto fieri per productionem speciei impressæ; hæc igitur producitur ab obiecto, vt sensato ab externo sensu tanquam à causa efficiente. Hanc sententiam sequuntur iam omnes ferè recentiores, & videtur nobis probabilior, efficaciterque ex refutatione aliarum corroborata.

165

166

Et ad primum argument. oppositæ dicimus sensationem externi sensus, & speciem eius expressam diffundere speciem per medium, & speciem in medio productam multiplicare aliam

ſpecies ſenſus externi imperfectior eſt & quaſi ordinis inferioris reſpectu ſpeciei interni ſenſus; non ergò poteſt eam producere, quia ageret vltra propriam perfectionem. Sed nec poteſt produci media ſpecie expreſſa, quia ſenſatio tactus, gratia exempli fit in toto corpore: ergò ſit in pede, valde diſtante ab organo ſenſus interni, tunc ergo, vel ſpecies impreſſa tactus producit impreſſam in ſenſu interno diffundendo illam per medium, ſicut obiectum externi ſenſus diffundit ſpecies per aërem, à quibus producuntur aliæ in potentia, vel immediatè agendo in ſenſum; neutrum eſt poſſibile: ergò non producitur hoc modo ſpecies. Probatur minor, quia agẽs naturale non agit in extremum, niſi per medium; ergò ſpecies expreſſa ſenſus externi non agit in ſenſum internum, niſi agendo in medium; neceſſe eſt ergò diffundere ſpeciem per medium, & cum per totum medium ſparſus ſit ſenſus tactus, non ſentietur obiectum à ſenſu interno, quin ſentiatur per tactum in intermediis partibus exiſtentem, quod contradicit experientiæ.

162

163 Hæc tamen ſentẽtia ſingularis eſt, & contra communẽ conſenſum Philoſophorum omnium confingit ſenſum agentem. Imò ſine vlla neceſſitate, quia obiectum ſenſibile proportionatum eſt cuicumque ſenſui; quare non indiget ſenſu agente ipſum eleuante ad producendam ſpeciem ſui in ſenſu interno: ſed ſine eo poteſt eam producere; obiecta verò noſtri intellectus, præſertim corporea pro ſtatu præſenti, non ſunt ei proportionata: cùm ſit ipſe ſpiritualis, & propterea non poſſunt eum immutare, nec ab eo percipi; quare neceſſaria omninò eſt virtus aliqua ſpiritualis, quæ poſſit producere ſpiritualem ſpeciem in intellectu repræſentantem ei obiectum materiale, per quam percipi ipſum poſſit.

Propterea ſecunda opinio aſſerit ſpeciem impreſſam ſenſus interni produci à ſenſu externo determinato ad talem productionem per ſolam præſentiam ſenſationis externæ, per quam percipit idem obiectum, non tamen ea vllo modo concurrente ad productionem eius, niſi tanquam conditione. Ita ſentiunt recentiores quidam. Sed hæc etiam ſententia videtur mihi falſa; primo quia ſi ſenſatio externi ſenſus non concurrit cum eo ad productionem ſpeciei impreſſæ interni ſenſus, ſine fundamento dicitur non poſſe eundem ſenſum eam producere, niſi ad præſentiam eius. Probatur conſequentia, quia præſentia viſionis non eſt approximatio viſus ad organum ſenſus interni, quod eſt falſum: nec eſt intelligibilis alia ratio conditionis ſecluſo penitus concurſu eiuſdem viſionis cum potentia:

164

potentia: ergo sine fundamento fingitur, quod ad præsentiam eius producatur. Prætereà; vel potentia concurrit propria virtute, vel tanquam virtus obiecti: sed neutro modo; ergò nec poterit ab ea produci species. Minorem probo, quia potentia cum sit longè perfectior obiecto, non potest esse virtus eius, nec vt talis concurrere, sed nec virtute propria, quia imperfectior est sensu interno: ergò non potest propria virtute in illum agere. Secundo, quia in omnibus potentiis cognoscitiuis verum est & ab omnibus receptum dictum illud D. Augustin. *Ab obiecto, & potentia paritur notitia, vel cognitio*, sed si hæc sententia vera sit, non potest obiectum vllum præstare concursum ad internam sensationem cum non præstet illum per sensationem externam. & multò minus per potentiam, quam constat non esse virtutem eius: ergò nullo modo procedet ab eo species sensus interni, nec sensatio eius.

His omnibus exclusis *nihil aliud videtur excogitari posse, à quo producantur species impressæ interni sensus, nisi ab obiecto sensus externi vt cognito per eum.* Ita vt cognitio ipsa, atque species expressa per eam producta illud perfectè repræsentantes sint virtus eius, à qua imprimantur species eiusdem obiecti cogniti in sensu interno. Nam cum sensatio atque species expressa sensus externi sint actus vitalis eius, expresseque repræsentent obiectum, perfectiores sunt speciebus impressis interni sensus, quæ nec vitales sunt nec obiectum cum tanta perfectione repræsentāt. Ita Fonsec. noster 1. lib. Met. cap. 2. quæst. 3. sect. 8. atque etiam Molin. 1. part. quæst. 1. art. 2. disp. 4. quod insinuauit planè D. Thom. 1. p. qu. 78. artic. 4. ad 2. asserens sensus externos ita esse cum internis ordinatos, vt ex immutatione sensus externi facta ab obiecto, per quam illud percipit, sequatur alia immutatio in sensu communi, per quam percipit eandem sensationem sensus externi; & proinde obiectum per eam sensatum, & repræsentatum. Ab eadem ergò sensatione, aut obiecto per eam sensato immutatur sensus internus tanquam ab obiecto sibi proprio ex mente D. Thomæ: constat autem immutationem sensus ab obiecto fieri per productionem speciei impressæ; hæc igitur producitur ab obiecto, vt sensato ab externo sensu tanquam à causa efficiente. Hanc sententiam sequuntur iam omnes ferè recentiores, & videtur nobis probabilior, efficaciterque ex refutatione aliarum corroborata.

165

166

Et ad primum argument. oppositæ dicimus sensationem externi sensus, & speciem eius expressam diffundere speciem per medium, & speciem in medio productam multiplicare

alia

species sensus externi imperfectior est & quasi ordinis inferioris respectu speciei interni sensus; non ergò potest eam
162 producere, quia ageret vltra propriam perfectionem. Sed nec potest produci media specie expressa, quia sensatio tactus, gratia exempli fit in toto corpore: ergò fit in pede, valde distante ab organo sensus interni, tunc ergo, vel species impressa tactus producit impressam in sensu interno diffundendo illam per medium, sicut obiectum externi sensus diffundit species per aërem, à quibus producuntur aliæ in potentia, vel immediatè agendo in sensum; neutrum est possibile: ergò non producitur hoc modo species. Probatur minor, quia agēs naturale non agit in extremum, nisi per medium; ergò species expressa sensus externi non agit in sensum internum, nisi agendo in medium; necesse est ergò diffundere speciem per medium, & cum per totum medium sparsus sit sensus tactus, non sentietur obiectum à sensu interno, quin sentiatur per tactum in intermediis partibus existentem, quod contradicit experientiæ.

163 Hæc tamen sentētia singularis est, & contra communē consensum Philosophorum omnium confingit sensum agentem. Imò sine vlla necessitate, quia obiectum sensibile proportionatum est cuicumque sensui; quare non indiget sensu agente ipsum eleuante ad producendam speciem sui in sensu interno: sed sine eo potest eam producere; obiecta verò nostri intellectus, præsertim corporea pro statu præsenti, non sunt ei proportionata: cùm sit ipse spiritualis, & propterea non possunt eum immutare, nec ab eo percipi; quare necessaria omninò est virtus aliqua spiritualis, quæ possit producere spiritualem speciem in intellectu repræsentantem ei obiectum materiale, per quam percipi ipsum possit.

Propterea secunda opinio asserit speciem impressam sensus interni produci à sensu externo determinato ad talem productionem per solam præsentiam sensationis externæ, per quam percipit idem obiectum, non tamen ea vllo modo concurrente ad productionem eius, nisi tanquam conditione. Ita sentiunt recentiores quidam. Sed hæc etiam sententia videtur mi-
164 hi falsa; primo quia si sensatio externi sensus non concurrit cum eo ad productionem speciei impressæ interni sensus, sine fundamento dicitur non posse eundem sensum eam producere, nisi ad præsentiam eius. Probatur consequentia, quia præsentia visionis non est approximatio visus ad organum sensus interni, quod est passum: nec est intelligibilis alia ratio conditionis secluso penitus concursu eiusdem visionis cum

potentia;

potentia: ergo sine fundamento fingitur, quod ad præsentiam eius producatur. Præterea; vel potentia concurrit propria virtute, vel tanquam virtus obiecti: sed neutro modo; ergò nec poterit ab ea produci species. Minorem probo, quia potentia cum sit longè perfectior obiecto, non potest esse virtus eius, nec vt talis concurrere, sed nec virtute propria, quia imperfectior est sensu interno: ergò non potest propria virtute in illum agere. Secundo, quia in omnibus potentiis cognoscitiuis verum est & ab omnibus receptum dictum illud D. Augustin. *Ab obiecto, & potentia paritur notitia, vel cognitio*, sed si hæc sententia vera sit, non potest obiectum vllum præstare concursum ad internam sensationem cum non præstet illum per sensationem externam. & multò minus per potentiam, quam constat non esse virtutem eius: ergò nullo modo procedet ab eo species sensus interni, nec sensatio eius.

His omnibus exclusis *nihil aliud videtur excogitari posse, à quo producantur species impressa interni sensus, nisi ab obiecto sensus externi vt cognito per eum.* Ita vt cognitio ipsa, atque species expressa per eam producta illud perfectè repræsentantes sint virtus eius, à qua imprimantur species eiusdem obiecti cogniti in sensu interno. Nam cum sensatio atque species expressa sensus externi sint actus vitalis eius, expresséque repræsentent obiectum, perfectiores sunt speciebus impressis interni sensus, quæ nec vitales sunt nec obiectum cum tanta perfectione repræsentãt. Ita Fonsec. noster 1. lib. Met. cap. 2. quæst. 3. sect. 8. atque etiam Molin. 1. part. quæst. 1. art. 2. disp. 4. quod insinuauit planè D. Thom. 1. p. qu. 78. artic. 4. ad 2. asserens sensus externos ita esse cum internis ordinatos, vt ex immutatione sensus externi facta ab obiecto, per quam illud percipit, sequatur alia immutatio in sensu communi, per quam percipit eandem sensationem sensus externi; & proinde obiectum per eam sensatum, & repræsentatum. Ab eadem ergò sensatione, aut obiecto per eam sensato immutatur sensus internus tanquam ab obiecto sibi proprio ex mente D. Thomæ: constat autem immutationem sensus ab obiecto fieri per productionem speciei impressæ; hæc igitur producitur ab obiecto, vt sensato ab externo sensu tanquam à causa efficiente. Hanc sententiam sequuntur iam omnes ferè recentiores, & videtur nobis probabilior, efficaciterque ex refutatione aliarum corroborata.

Et ad primum argumentum oppositæ dicimus sensationem externi sensus, & speciem eius expressam diffundere speciem per medium, & speciem in medio productam multiplicare aliam

165

166

aliam in potentia interna: medium autem in quo producitur species impressa sensus interni ab expressa externi sunt spiritus animales valdè similes aëri externo, qui per concauitates internas corporis diffusi sunt, vt species in se recipientes quasi deferant, & ab his speciebus in eis receptis multiplicentur aliæ in potentia, vnde deficientibus his spiritibus, vel impeditis vijs, per quas transire, ac moueri possint, cessant operationes internorum sensuum. Et cum dicitur per has species

167 diffusas in medio percipi debere obiectum à sensu tactus diffuso etiam per totum corpus, neganda est consequentia, quia spiritus, per quos diffunduntur, non informantur anima, nec organa alicuius sensus esse possunt, & licet esse possent, species tamen non sunt proportionatæ sensui tactus, sed alterius conditionis; quare non possunt per eas elicere sensationem tactus.

QVÆSTIO X.

An sensus interni solum operentur per species sensatas, vel etiam per insensatas.

168 VT titulum quæstionis explicemus, adnotare oportet duplices species distingui in solis sensibus internis, qui cum apti sint operari per species receptas ab externis, vel inferioribus, species, quas ab eis recipiunt, vocantur sensatæ, quia repræsentant eis obiectum sensatum per alium sensum; si verò excogitemus speciem aliquam non receptam in eis ab alio sensu, & ideò nec repræsentantem obiectum iam sensatum, per quam operentur, talis species dicetur insensata. Quærit igitur titulus quæstionis, an omnes sensus interni, (si plures sint) vel (si vnus tantùm) in omni suo actu operetur per species sensatas, vel aliqui sint sensus, seu aliquæ sensationes, quas eliciant per species insensatas, hoc est, non receptas ab alio sensu; neque repræsentantes obiecta vt ab eo sensata. Vt dum ouis percipit lupum vt sibi inimicum per æstimatiuam, & fugit, cognoscat inimicitiã eius per speciem eiusdem lupi, quam recepit à sensu externo, aut communi; quæ ideò sensata vocatur, vel per aliam non receptam ab eo; nec ideò repræsentantem eandem inimicitiam sensatam.

169 Et prima opinio negat æstimatiuam percipere obiectum vt conueniens, vel nociuum per alias species insensatas, sed per easdem receptas à sensu communi, quæ sensatæ vocantur. Ita recentiores non pauci: & probant, quia, nec tales species insensatæ sunt necessariæ, nec naturaliter possibiles. Et necessa-

riæ

riæ quidem non sunt, quia sufficit ouem videre lupum per speciem sensatam, vt statim naturali instinctu eum fugiat Sed nō sunt possibiles naturaliter, quia non est à quo producantur, non enim ab obiecto, vt sensato per sensum externum, nec per communem, quia sensus isti non cognoscunt obiectum vt conueniens: ergò nec possunt producere speciem ipsum repræsentantem sub ratione conuenientis. Imo si ab eo producerentur, sensatæ forent, non insensatæ, sed nec potest produci ab eadem æstimatiua, quia sensus quicunque solum habet virtutem cognoscendi obiectum ab eo immutatus: ergò per speciem sibi ab eo impressam, quia immutatio potentiæ ab obiecto fit per impressionem speciei ab eo, vt per se est manifestum in cæteris sensibus; nulla igitur potentia habet virtutem imprimendi sibi speciem obiecti, per quam ipsum cognoscat.

170 Secundò quia si æstimatiua operatur per species insensatas, maximè vt cognoscat aliquid non sensatum per sensus externos, atque communem. Sed hoc non potest esse aliud, nisi ratio conuenientis, & boni, aut discōuenientis, & mali, aut idemmet obiectum sensatum sub hac noua ratione conuenientis non sensata, sed hoc est impossibile: ergò non potest speciebus insensatis vti. Minorem probo, quia ratio conuenientis, aut disconuenientis non est cognoscibilis per vllum sensum; ergò nec potest cognosci per species insensatas ab eo. Antecedens probatur, quia conuenientia boni sensibilis cum natura sensitiua, atque etiam disconuenientia consistit in proportione, seu relatione eiusdem boni cum eadem natura: nam ideò conueniens est ei, & bonum eius, quia sibi proportionatum, & ideò disconueniens, quia improportionatum, sed constat relationem, vel proportionem non esse cognoscibilem per sensum, quem ideò superius probauimus, non posse habere formale iudicium, quia non potest cognoscere conuenientiam vnius extremi cum alio, & ideò nec attribuere vnum alteri: ergò eadem ratione non potest cognoscere conuenientiam rei sensibilis cum sensibili natura, nec etiam speciebus insensatis vti ad illam cognoscendam.

171 Secunda opinio asserit *æstimatiuam non solùm recipere species sensatas à sensu communi, vel phantasia, per quas res etiam sensatas ab eo cognoscat, sed insensatis vti ad cognoscendas easdem res sensatas, sub noua ratione conuenientis, aut disconuenientis non sensata & has species insensatas reseruari in memoria, vt per eas possit easdem res iterum cognoscere.* Hæc est expressa D. Thom. 1. par. quæst. 78. art. 4. vbi sic ait. *Ad apprehendendum autem intentiones, quæ per sensum non accipiuntur, ordinatur vis æstimatiua, ad conseruan*

conseruandum autem eas vis memoratiua, quæ est thesaurus quidam huiusmodi intentionum. Et Caietan. ibidem, & quæstion. vnica de anima. artic. 3. Toletus.Martinez,Perez.Iauell.3.lib. de anima cap.3.Titel.lib.10. suæ phil.estque communis & ve-
172 ra.Quam 1.hoc discursu efficaciter probo; appetitus sensitiuus tendit in rem sensibilem sub ratione conuenientis naturæ sensitiuæ, eamque sub ratione boni delectabilis appetit, & rem disconuenientem eidem naturæ sub ratione mali, aut nociui refugit; ergò ratio formalis obiectiua est conuenientia, aut bonitas sensibilis, sed cùm sit cæca potentia non potest ferri in aliquid incognitum: nec sub ratione formali obiectiua incognita; ergò necesse est, quod obiectum sensibile sub ratione formali conuenientis, & boni, aut disconuenientis, & mali proponatur ei à potentia sensitiua eam cognoscente; constat verò æstimatiuam versari circa obiectum sensibile conueniens: ergò necesse est cognoscat illud sub formali ratione conuenientis, vt sic repræsentatum appetitui possit sub eadem ratione illud appetere, vel sub ratione disconuenientis, vt
173 possit illud refugere. Constat denique non cognosci rationem conuenientis, & boni à sensibus externis, nec à sensu communi: ergò nec potest cognosci ab æstimatiua per species sensatas ei impressas ab ipsis, sed necessariò per nouas alias non sensatas, Et vrgeri potest argument. hoc modo: idemmet appetitus rationalis, qui est voluntas, & sensitiuus conueniunt in eo, quod vterque versatur circa bonum sub ratione boni, ex eo verò distinguuntur, quia holuntas versatur circa bonum vt apprehensum per rationem: & ideò vocatur appetitus rationalis; sensitiuus verò versatur circa bonum, vt cognitum per sensum; & ideò appellatur sensitiuus: ergò sicut non potest voluntas ferri in bonum sub ratione vniuersali boni, quin sub tali ratione formali obiectiua apprehendatur ab intellectu, & proponatur ei; pari ratione non potest appetitus sensitiuus versari circa bonum sensibile sub ratione boni delectabilis nisi sub eadem cognoscatur per æstimatiuam, &
174 ei repræsentetur. Et si forte dixeris satis esse, quod cognoscatur ab æstimatiua bonum ipsum sensibile materialiter, hoc est, pro reipsa conuenienti, vt in eam tendat appetitus, & non requiri, vt cognoscatur ratio ipsa formalis conuenientiæ aut boni. Probatur esse falsum, quia ratio formalis boni, & conuenientis est obiectum formale appetitus: ergo non potest in ipsum tendere sub tali ratione formali incognita, alioqui tenderet in incognitum formaliter, & ex consequenti posset multò melius voluntas ferri in bonum sub ratione boni, quin,
hæc

hæc ratio formalis boni cognosceretur ab intellectu, quod est euidenter falsum.

Ad primum argument. oppositæ sententiæ negandum est, quod species insensatæ non sint necessariæ ad operationem æstimatiuæ: & cum dicitur statim ac ouis videt lupum naturali instinctu eum refugere, distinguendum est, quia vel per naturalem instinctum intelligitur operatio aliqua naturalis eiusdem ouis, vel nulla; nullam operationem intelligi, planè falsum est, quia si antequam illum videret; non refugiebat, & eo viso statim refugit; per aliquam operationem illum refugit; alioqui ante quam illum videret, refugeret: sed hæc operatio non est sola visio: nam per solam visionem non est maior ratio fugiendi lupum, quam agnum: ergò absque dubio naturali instinctu lupum refugere, & agnum prosequi est naturalis ipsa æstimatio, quæ proprius actus est æstimatiuæ, & est notitia rei vt conuenientis, aut nociui, quam sequitur naturaliter prosecutio, vel fuga, & hanc naturalem æstimationem vocat instinctum naturæ D. Thom. in 3. d. 26. qu. 1. artic. 1. ad 4. his verbis. *Animalia cognoscunt rationem conuenientis, & nociui non per inquisitionem rationis sicut homo, sed per instinctum naturæ, qui dicitur æstimatio.* Quod verò additur non esse possibile, negandum est, quia eo ipso quod appetitus non potest ferri in obiectum formale sibi proprium non cognitum ab aliquo sensu, necesse est cognosci, vt tale ab æstimatiua, à qua natus est proximè moueri, & ideò necesse est cognosci vt tale ab hac potentia, & cùm non possit vt tale cognosci per solas species sensatas (vt probaui) necesse est per insensatas cognosci, & ideò non solum esse possibiles, sed necessarias, sed à quanam producantur causa dicetur qu. sequenti.

175

176

Ad 2. neganda est minor, quod cõuenientia, vel disconueniẽtia rei sensibilis cũ natura ipsa sensibili, in qua cõsistit ratio boni, aut mali, nõ sit cognoscibilis per sensum. Et dũ dicitur, consistere in relatione, & proportione ad appetitũ, negãdũ est, quia ratio boni siue in integritate, siue in appetibilitate posita sit, absoluta est, quamuis non possit à nobis explicari nisi per respectum ad appetitum, vel appetitus ad ipsam, quemadmodũ de ratione scibilis docuit Aristotel. in prædicamento ad aliquid, quod sit absoluta, ac prior sciẽtia quã tamẽ non possumus explicare, nisi per respectũ ad sciẽtiã in ea nõ inclusum. Vnde sequitur conuenientiã formalẽ rei sensibilis cũ appetitu, vel natura sensibili cognosci posse ab æstimatiua nõ cognita relatione, quã nõ includit, licet nõ possit sine ea explicari. De cõueniẽtia verò, aut identitate duorum extremorũ inter quæ versatur formale

177

178

formale iudicium per attributionem vnius ad alterum, diuersa est ratio, quia vel in relatione consistit, vel eam saltem includit; identitas enim duorum, vel similitudo relatio quædam est, quam sensus non potest cognoscere, & ideò nec vnum attribuere alteri per iudicium.

QVÆSTIO VLTIM.

A quanam causa producantur species insensatæ æstimatiuæ, & quonam modo.

179 PRima opinio asserit species insensatas, quibus æstimatiua vtitur, produci immediatè à Deo. Sed in modo, quo ab eo producuntur dissentiunt opinantes. Nam quidam eorum, vt Salas noster refert in 1.tom.comm.super 1.2.D.Thom.tract.1. dispu.4.n. 72. putant infundi à principio generationis animalium æstimatiuæ has species insensatas, quibus fauet D.Thom. quæst.18.de Veritate,art.7.ad 7.hisce verbis. *Animalia bruta in sui principio accipiunt naturalem æstimationem ad cognoscendum nociuum, & conueniens, quia ad hoc ex propria inquisitione peruenire non possunt, homo autem ad hæc, & multa alia potest per rationis inquisitionem peruenire, vnde non oportuit quod omnis scientia naturaliter insit.* Loquitur autem non de sola potentia, sed de actu, cuius principium est species: nam potentiam intellectiuam etiam accipit homo à principio: constat verò non esse aliud, à quo species à principio possint accipere, præter Deum; 180 ergò tenet. D.Thom. eas à Deo accipere. Alij verò, non à principio sed ad præsentiam obiectorum, vel specierum sensatarum, quas ab inferiori sensu recipiunt; ita vt in eodem puncto, quo circa conuenientia, vel disconuenientia obiecta operari oportet, eis imprimantur à Deo immediatè, vel mediis eisdem speciebus sensatis, immediatè quidem, hoc est, à solo Deo, dum operari oportet circa obiecta conuenientia, vel nociua, nullo modo percepta per sensus externos, mediis verò speciebus sensatis, dum circa conuenientiam obiectorum sensatorum operantur, sed tunc concurrente Deo specialiter, & tales species sensatas modificante, atque eleuante, ratione cuius eleuationis, & modificationis possint repræsentare conuenientiam, vel disconuenientiam, non perceptam ab vllo alio sensu. Ita Viguerius in Institutionibus cap.1.§.8.vers. 9. & 10. quem idem Pater Salas omninò sequitur.

181 Probatur primò, quia æstimatiua non potest habere speciem conuenientiæ, nisi eam accipiat ab eadem conuenientia, vel re

vt

vt conuenienti tanquam ab obiecto: sed obiectum non potest imprimere per se immediatè speciem in sensu interno, nisi mediis externis, à quibus sentiatur; constat verò externos sensus nihil posse de conuenientia obiecti percipere; imò neque vllum internum, præter æstimatiuam: ergò nec potest ab obiecto recipere æstimatiua tales species; neque ab alio sensu externo, vel interno: sed nec potest ipsa eas sibi imprimere, quia nullam potest operationem habere, sicut nec cæteri sensus, nisi præcedente specie obiecti, cum qua sit principium eius; quare repugnat saltem naturaliter eam sibi imprimere, vel in se producere: ergò necesse est ad Deum recurrere, qui eas eidem potentiæ imprimat, sicut in cæteris effectibus, quæ non possunt habere aliam causam, recurrimus semper ad Deum.

182 Secundo probat, quia sæpe contingit animalia appetere obiecta sensibilia sibi conuenientia, vel disconuenientia fugere, nunquam à se percepta per alios sensus, vt animalia quædam herbam purgatiuam quærunt, dum ægrotant, quam tamen nunquam viderunt, nec alio sensu perceperunt; ergò non possunt ab obiectis sensatis, vel speciebus eorum species insensatas recipere ea repræsentantes sub ratione conuenientis, aut nociui: sed sub tali ratione ea quærũt: ergò sub eadem ea cognoscunt, quia ad quærenda omninò incognita moueri non possunt. Quare necesse est à Deo accipere species eorundem obiectorum vt conuenientium.

183 Hæc tamen sententia secundum vtrumque modum eam defendendi valde mihi displicet propter duo. Primum quidem, quia potentiæ sensitiuæ ex propria natura immutantur ab obiectis: ergò ex propria natura habẽt ab eisdẽ obiectis recipere species, quibus in ordine ad proprios actus perficiantur. Quare non est naturaliter possibile, quod à Deo immediatè infundatur, vel imprimantur eis species, sed æstimatiua est sensitiua potentia: ergò apta est perfici in ordine ad propriũ actum ab obiecto per se, vel per suam speciẽ, & non à Deo immediatè eam infundenti, sicut nec alteri potentiæ sensitiuæ, aut intellectiuæ, infunduntur species in ordine ad obiecta naturalia; sine fundamẽto ergò ponitur, quod à solo Deo perficiatur, siue à principio, siue postea ad præsentiã obiectorũ, & ex eo solum quod ignoratur modus, quo possit eas à se, vel ab alio sensu accipere. Secundo, quia omnes potentiæ sensitiuæ subordinatæ sunt: ita vt superiores, ac perfectiores accipiant species obiectorum ab inferioribus, vt internæ ab externis, & internæ inferiores à superioribus (si distinctæ sunt) ergò æstimatiua iuxta naturalem ordinem debet species recipere suo modo ab inferioribus, & non à solo Deo.

184 Secunda opinio tenet æstimatiuam perfectiorum animalium operari quidem per species insensatas, eásque ex sensatis elicere, sed modum quo eas eliciat, non explicat; æstimatiuam verò animalium imperfectorum non elicere tales species, nec eis vti, fugere tamen eadem animalia nociua, & appetere conuenientia instinctu naturæ, qui non est aliud in eis, quàm modus quidam obscurioris iudicij comparatione eius, quod perfectiores belluæ formare consueuerunt. Ita Conimb. cap. 3. huius lib. q. 1. art. 5. Sed non minus displicet hæc sententia, quam præcedens. Primo, quia euidens est apud Aristotel. & omnes animalia imperfecta, imperfectum quoque habere appetitum: cùm constet sentire dolorē, séque contrahere, si pungantur, sed etiam est euidens appetitum imperfectum versari circa conuenientia, ac disconuenientia sensibilia modo imperfecto, sicut est euidens appetitum perfectum sub eadem ratione versari perfectè.

185 Deinde euidens est etiam quemlibet appetitum moueri ab obiecto sensibili sibi repræsentato, aut proposito sub ratione conuenientis, aut nociui: ergò non est minus euidens, quod æstimatiua brutorum imperfecta moueatur ab obiecto sensibili sub ratione conuenientis aliquo modo cognito: cum constet non posse ab incognito moueri. Quare necesse est ponere in æstimatiua eorum animalium imperfectam saltem cognitionem obiecti, vt conuenientis, aut disconuenientis, quam rationem constat non posse repræsentari etiam imperfectè per species sensatas: ergò necesse est repræsentari per species insensatas, & ideò non possunt æstimatiuæ imperfectorum animalium denegari, quia iudicium illud imperfectum (quod vocant instinctum naturæ) cùm sit circa obiecta, vt conuenientia, vel nociua, habere non possunt, nisi media specie, non quidem sensata, quia conuenientia non est percepta ab aliquo sensu interno, vel externo: ergò insensata, quam proinde malè his animalibus denegat hæc sententia.

186 Nostra igitur sententia asserit *species insensatas produci ab eadem æstimatiua medijs sensatis, quas recipit à sensu communi, vel phantasia.* Modum autem, quo id fiat, colligi debet, ex doctrina D. Thom. 1. part. quæstion. 78. articul. 4. ad 2. & 4. vbi tanquam fundamentum huius rei præsupponit, quod in eodem obiecto cognito ab inferiori, & superiori potentia, plura cognoscit superior, quàm inferior, siue in ordine intellectiuo, siue sensitiuo, & exemplum assignat: primo, in sensu, & intellectu, atque etiam in diuersis sensibus. In intellectu quidem qui licet nihil cognoscat, nisi acceptum per sensus, & dependenter ab eis, sed in eadem re cognita per sensum plura ipse

cognos

cognoscit, quàm sensus, vt colorem cognoscit visus solùm in ratione visibilis; intellectus verò cognoscit esse visibilem, esse secundam qualitatem, esse qualitatem passibilem tertiæ speciei, pluráque alia; non solum, quam cognoscat visus, sed quicunque sensus internus. Deinde in diuersis sensibus; nam cùm visus solum cognoscat colorem, vt visibilem, sensus communis cognoscit eum, non solum vt visibilem, sed vt visum, atque etiam vt diuersæ naturæ à sono, à tangibili, & gustabili. Et efficax ratio huius fundamenti est, quia perfectior potentia altior est, vniuersalior, habénsque proinde obiectum, ac rationem formalem eius vniuersaliorem plura sub se comprehendentem. Et ex consequenti maioris virtutis ad cognoscendum. Et ad propositum nostrum descendens D.Thom. æstimatiuam virtutem ait (cùm sit altior potentia à cæteris sensibus) vniuersalius obiectum habere, quia non solùm cognoscit in eadem re rationem sensibilis proprij, & communis, sicut sensus externi, nec solùm rationem sensati, & diuersæ naturæ, à quocunque alio sensato, vt sensus communis, sed rationem conuenientis, & nociui præsupponentem alias, & addentem supra eas aliquid, quod à nullo alio sensu percipi potest; nam rationem couenientis, & nociui nullus alius sensus potest percipere. Quod hoc exemplo declarari potest; videt ouis colorē, figurā, magnitudinem, & motum lupi, & hæc eadem percipit sensus communis, sed non habet virtutem deducendi ex eis notitiam disconuenientiæ: æstimatiua verò cum sit altior potentia eadem accidentia perfectius cognoscit: nempe in quantum ducunt in notitiam aliarum proprietatum, vel accidentium sensibilium, per quæ sibi aduersatur, & ideò potest cognitionem, seu expressam notitiam elicere eiusdem lupi, vt sibi disconuenientis, & hac media in se producere speciem aliam eiusdem lupi, vt nociui in memoria reseruandam. Quod perfectiori modo præstat intellectus: nam dum phantasia cognoscit Petrum per accidentia eius, intellectus agens media specie expressa phantasiæ (quam phantasma vocant) producit in intellectu possibili speciem impressam intelligibilem eorundem accidentium, per quam intellectus possibilis elicit cognitionem, aut speciem expressam aliarum proprietatum, quas non repræsentat sibi species impressa, nisi quadam ratione virtuali, in quantum accidentia illa, quæ per se repræsentabat, signa erant, vel indicia aliorum, & hæc repræsentatio virtualis, quam habebat etiam phantasma, non erat sufficiens, vt phantasia accidentia illa cognosceret, vel speciem expressam eorum deduceret propter imperfectionem

187

188

189

propriam; sufficit verò vt intellectus tanquam altioris virtutis
190 eam deducat. Et eadem similitudine intelligendum est speciem sensus communis, & eam, quam imprimit ipse æstimatiuæ solum repræsentare, primò, & per se colorem, figuram, magnitudinem, & motum lupi, sed quasi secundario, & virtualiter proprietatem, aut accidens per quod nociuus, ac disconueniens
191 est oui, cuius accidentis signa, aut indicia sunt illa priora. Hæc verò virtualis repræsentatio non sufficit, vt possit cognosci ab inferiori sensu propter eius imperfectionem, sufficit verò, vt possit cognosci ab altiori, atque eminentiori, qualis est æstimatiua. Quod docuit exprese D. Tho. vbi supra ad 4. nam cùm proposuisset argum. hoc modo. *intellectus nihil potest cognoscere, nisi quod accipit à sensu. ergo neque æstimatiua, quæ plus dependet à sensibus, quàm intellectus, poterit cognoscere, nisi ea quæ ab inferioribus sensibus accipit: sed sensus inferior non cognoscit, nisi sensata ab externis sensibus: ergo nec æstimatiua potest nisi eadem cognoscere, & ideò nullam rationem insensatam, nec vlla specie insensata vti.* His verbis respondet. *Ad 4. dicendum, quod licet intellectus operatio oriatur à sensu, tamen in re apprehensa per sensum intellectus multa cognoscit, quæ sensus percipere non potest, & similiter æstimatiua, li-*
192 *cet inferiori modo.* Et cùm non sit excogitabilis alius modus, quo possit plura cognoscere, nisi eliciendo speciem insensatam alterius rationis in eodem obiecto sensato contentam, quam quidem non formaliter repræsentabat sensata species, sed quasi ex consequenti, aut ratione virtuali, & non sufficienti, vt eliceretur species eius ab inferiori potentia, sufficiente verò, vt eliciatur à superiori excellentioris virtutis, ideò potest æstimatiua in formata specie impressa sensata, elicere ex ea expressam talis rationis non sensatæ, & per hanc expressam imprimere sibi aliam repræsentantem eandem rationem reseruandam in memoria pro futuris vsibus, aut operationibus circa eandem rationem, vel obiectum.

193 Testimonium verò eiusdem D. Thomæ pro prima opinione propositum difficultate prorsus caret: nam intentum illius argum, quod verbis relatis soluit, erat probare, quod pueri in statu innocentiæ ab ipsa natiuitate haberent scientiam, & vsum eius, & consequenter vsum rationis, & ad id probandum assumpsit actum æstimatiuæ, quem animalia habent à principio sui ortus. Respondet verò actualem æstimationem habere animalia à principio, quia non possunt alia via sibi conuenienti eam acquirere, & nociua fugere: homo verò potest acquirere scientiam per vsum intellectus, non sic verò accipere actualem æstimationem à principio animalia, intelligit D. Thom. vt talis

actus,

actus, vel species insensata infundatur eis immediatè à Deo, sed mediis speciebus sensatis insensatas eliciendo modo iam exposito, de quo eo loci nihil asserit, nec negat.

194 Ad primum argum. secundæ opinionis neganda est minor, quod non detur causa particularis, à qua producantur species: datur enim potentia ipsa simul cum speciebus sensatis, à qua produci potest. Et cum dicitur inferiorem potentiam per speciem sensatam, non posse cognoscere conuenientiam obiecti, quia nec repræsentatur per talem speciem, concedendum est, quod non possit, quia inferior, atque imperfectior est: de repræsentatione verò conuenientiæ per speciem sensatam distinguendum; nam primo, & per se non repræsentatur, sed quasi secundariò, & ex consequenti, aut ratione virtuali, in quantum illa accidentia per se repræsentata indicia sunt, & quasi naturalia signa aliorum, per quæ lupus infensus, & inimicus est oui, hæc autem imperfecta repræsentatio disconuenientiæ per speciem sensatam non est sufficiens, vt à sensu inferiori cognoscatur: sufficit tamen vt cognoscatur à potentia superiori, qualis est æstimatiua.

195 Ad secundum negandum est antecedens, quod animalia quærant alia nullo modo à se cognita per aliquem sensum externum, hoc est, ipsamet, vel aliquem effectũ eorum, per quem ea sub ratione tantum communi, aut confusa conuenientis apprehendunt, & quærunt, aut disconuenientis, & fugiunt.

196 Sed restat explicandum, an, & quomodo phantasia vtatur speciebus insensatis, in quo minor est difficultas, quia omnes ferè admittunt posse ex duobus simplicibus sensatis à sensu communi tertium quoddam componere, vt ex speciebus montis, & auri montem aureum. Sed an id efficiat tertiam quandam speciem simplicem repræsentantem montem aureum ex duabus simplicibus montis, & auri eliciendo, vel non nisi per vnam compositam ex eisdem simplicibus in ea permanentibus, non est apud omnes certum; sed quidam modo priori id præstare intelligunt; alij verò modo posteriori. 197 Mihi verò ita videtur explicandum, vt phantasia duabus illis speciebus simplicibus ei impressis à sensu communi per modum vnius, & tanquam vno principio partiali sensationis vtatur, per quam sensationem producit speciem expressam simplicem repræsentantem, non quidem montem, & aurum, sed montem aureum habentem etiam modum vnius rei repræsentatæ, media autem tali sensatione, aut specie expressa imprimit sibi aliam eiusdem montis aurei, quam apud se reseruat pro eodem obiecto iterum à se percipiendo.

CAPVT IIII.

TEXTVS ARISTOTELIS.

De parte autem animæ, qua cognoſcit anima, & ſapit, &c.

Breuis expoſitio textus.

1 EXplicata iam natura, & ratione totius ſenſitiuæ partis, videlicet externis, atque internis ſenſibus, ex quibus plena, atque perfecta notitia animæ ſenſitiuæ conſtat: ſermonem transfert Ariſtoteles ad animam rationalem, cuius notitiam modo ſimili ex potentiis, ſeu facultatibus eius inueſtigare intendit. Incipit vero ab intellectu cognoſcente (quem poſſibilem vocant) tanquam à prima eius potentia, quam explicare intendit in hoc primo cap. in duas partes diuiſo, in priori docet, quid ſit potentia ipſa, & quomodo diſtinguatur à cæteris, quo etiam modo operetur, vel in actum reducatur: in poſteriori verò tria, aut quatuor proponit, ac ſoluit dubia, ex quorum ſolutione 2 magis vtrumque innoteſcit. Naturam intellectiuæ potentiæ per ſimilitudinem ad ſenſum iam explicatum intelligendam eſſe ait, vt ſicut ſentire eſt quoddam pati pro paſſione perfectiua, & impropria, quæ per receptionem formarum intentionalium fit, ſic intelligere, quod eſt proprius actus intellectus. Ex quo tria colligit; primum, quod intellectus non ſit capax paſſionis propriè dictæ. Secundo ex propria natura aptum eſſe ad recipiendas obiectorum formas, ſeu ſpecies. Poſtremum nullam ex hiſce rerum ſpeciebus ex ſe, vel à ſe habere, receptiuum tamen eſſe omnium, ita vt quemadmodum materia prima in 3 genere naturæ eſt pura potentia nullam ex ſe habens formam naturalem, potens tamen recipere omnes, ſic intellectus in genere intelligibili pura potentia ſit, nullam habens ex ſe intelligibilem formam, potens tamen omnes in ſe recipere; & in his cum ſenſu conuenire docet, ſed differre ab eo in duobus; in priori quidem, quia non eſt potentia organica, ideò nec corporea, vel corpori permixta, ſicut ſenſus, quia ſi intellectus aliquid corporeum foret, non poſſet omnia corporea percipere; quemadmodum ſi guſtus aliquo ſapore naturaliter afficeretur, non poſſet cæteros ſapores percipere, vt experientia oſtendit, & ex hoc efficitur, quod ſicut actu nullum corpus eſt, ita eſt omnia corpora in potentia, quia omnium ſimilitudines recipere

recipere potest, vt per eas percipiat omnia: non tamen eas habet à principio, vt deceptus Plato posuit. Posterius in quo differt à sensu est, quod sensus ab excellenti sensibili læditur ex parte organi, vt superius ostendimus. Intellectus verò non læditur à perfectissimo intelligibili, quin potius perficitur ipsum intelligens, quia non est in organo corporeo ratione cuius lædatur.

Quo autem modo operetur intellectus, vel in actu fiat, hac distinctione explicat; dupliciter potest intellectus exire de pura illa potentia, quam à principio, & ex se habet. Primo per receptionem speciei, vel similitudinis obiecti: nam species actus quidam est eius, per quem determinatur ad hoc, vel illud obiectum percipiendum, cum ex se sit in potentia quadam æquè indifferenti ad percipiendum omnia, & actus iste vocatur primus, & adhuc imperfectus; in actu autem quasi secundo, atque perfecto fit per vsum speciei, qui est perceptio actualis eiusdem obiecti. 4

Proponit tandem, & soluit in posteriori parte capitis tria, vel quatuor dubia, quorum primum pertinet ad obiectum intellectus, videlicet an per eandem animæ potentiam, seu facultatem percipiamus rem vniuersalem, & singularem, vel per diuersas, & loquitur de vniuersali, & singulari in rebus materialibus; nam de immaterialibus non est dubium, quin à solo intellectu percipiatur vtrumque. Vt autem respondeat, distinguit singulare ab vniuersali, quia singulare, inquit, dicit hanc materiam cum his conditionibus, & accidentibus, per quæ determinatur ad hanc formam recipiendam, vt hæc caro includit hanc magnitudinem, & hoc temperamentum primarum qualitatum, sed vniuersale abstrahit ab hac materia, & his conditionibus, seu accidentibus, & solùm dicit naturam, vel essentiam, seu essentialia prædicata, vt caro in communi solum essentiam & naturam, vel esse carnis. 5

Quo supposito respondet per diuersas potẽtias nos cognoscere vniuersale, & singulare: nam per sensus singularia materialia tantùm cognoscimus, non vniuersale: sed cognitio huius pertinet ad intellectum. In horum autem cognitione, ait, se habere animam sicut lineam rectam, & reflexam; cuius sensum explicabimus in controuersiis. 6

Dubium secundum est, circa id quod in principio docuerat de intellectu, quod sit potẽtia passiua apta recipere rerum omnium formas; dubitat ergò, quonam modo verum hoc esse possit; cùm nihil pati possit ab alio, nisi ratione materiæ, quæ principium totius passionis, & receptionis est. Et respondet di- 7

ſtinguens duplicem paſſionem; propriam, atque impropriam, quas agentes de ſenſibus in 2. lib. explicuimus, propriam igitur per naturalem alterationem factam, & inter qualitates contrarias ſe expellentes concedit non fieri, niſi in rebus materialibus: impropriam verò, ac perfectiuam in immaterialibus locum habere, & de hac intelligi ait, quod intellectus ſit potentia paſſiua, non de illa.

8. Proponit tertium dubium, an intellectus ipſe ſit intelligibilis, hoc eſt, an poſſit ſe intelligere, ſicut intelligit alia; & videtur (inquit) quod non: quia vel eſt intelligibilis in quantum eſt intellectus, & tunc omne quod intelligitur, eſſet intellectus. Si verò non ſit intelligibilis in quantum intellectus, erit intelligibilis per quid aliud ſibi ſuperadditum, ex quo, & ratione intellectus propria erit compoſitus, contra propriam naturam, quæ ſimpliciſſima eſt. Reſpondet intellectum eſſe per ſe intelligibilem, quia immaterialis eſt, immaterialia verò dicuntur

9 per ſe intelligibilia, quia per ſe ſunt proportionata eidem intellectui ſua natura immateriali; & ideò per propriam ſpeciem poſſunt vniri intellectui: nam materialia improportionata ſunt eidem intellectui; quare non poſſunt ab eo per ſe percipi, niſi prius fiant quodammodo immaterialia per ſpeciem intelligibilem productam ab intellectu agente. Ad argumentum verò reſponderi poſſet intellectum eſſe intelligibilem, vt entitatem immaterialem; quare ſolùm ſequitur, quod omne immateriale ſit per ſe intelligibile, quod veriſſimum eſt.

10 Sed dubitat tandem, quare intellectus non ſemper actu ſe intelligit, ſi per ſe intelligibilis eſt. Cui nihil reſpondet: ſed ſolùm aſſerit rationem huius inueſtigandam eſſe. Hæc autem fortè erit ſatis congrua, quia intellectus dum eſt in corpore, non intelligit per ſe immaterialia: ſed per ſpecies corporum à ſenſibus receptas, & quia non ſemper verſantur ſenſus circa res corporeas intellectui ſimiles, nec poteſt ſemper ab eis recipere ſpeciem, per quam ſe intelligat, nec ſemper poteſt recepta vti, & cùm non ſemper circa has operentur ſenſus, nec poteſt ſemper ſe intelligere intellectus. Concludit tandem ſententiam capitis dicens: Res purè materiales non eſſe actu intelligibiles: ſed potentia tantùm; & ideò non poſſe eis conuenire potentiam intellectiuam.

CAPVT V.

De intellectu agente.

TEXTVS ARISTOT.

Quoniam

Quoniam autem in omni natura est aliquid, hoc quidem materia cuicumque generi.

Breuis expositio Textus.

EXplicato intellectu possibili, quasi continuato sermone agit de intellectu agente; caput autem licet admodum breue diuiditur in tres partes. In quarum prima asserit, & probat in anima rationali, præter intellectum possibilem ponendum esse agentem. In secunda enumerat tres conditiones eius, in quibus conuenit cum intellectu possibili; & quartam, in qua ab eo distinguitur, & in tertia agit de intellectu in actu, & enumerat proprietates totius intellectiuæ partis, explicátque vno verbo, an intellectus separatus operetur. 11

Asserit igitur necessariò ponendum esse intellectum agentem, tanquam virtutem, aut potentiam animæ rationalis, probátque hac ratione. In omni re, quæ non semper est in actu, sed aliquando in actu, & aliquando in potentia, necesse est ponere aliquid, per quod sit in potentia ad omnem actum sui generis, & aliud, per quod, vel à quo reducatur in talem actum, alioqui nunquam erit in actu: sed semper in potentia; sed anima rationalis, nec est semper in actu intelligendi, nec semper in sola potentia: sed aliquando intelligit actu, & aliquando solum est in potentia ad intelligendum; ergò præter intellectum possibilem, per quem solum est in potentia ad intelligendum, indiget agente aliquo, à quo reducatur in actum per productionem formarum intelligibilium, & receptionem earũ; & agens hoc est alia potentia, ad quam non pertinet cognoscere obiecta, nec accipere species: sed eas producere in intellectu cognoscente, quæ vocatur possibilis, vt ita intellectus agens sit omnia agere in genere intelligibili, sicut possibilis est omnia pati, vel omnia fieri. 12

Enumerat deinde quatuor conditiones, seu proprietates intellectus agentis: primam, quod sit separabilis à subiecto, siue organo corporeo, quia non est potentia organica. Secundo quod sit impassibilis. Tertio, quod sit immixtus, id est, nõ compositus ex naturis corporis, neque actus alicuius organi corporei. Quartam, quod secundum suam substantiam, vel entitatem est in actu, possibilis vero secundum propriam entitatem potius est in potentia, fit autem in actu per receptionem specierum. 13

Quòd verò omnes istæ conditiones ei conueniant, probat hoc argumento; agens nobilius est patiente in eodem ordine 14

essendi: sed intellectus agens comparatur ad possibilem in ordine intelligibili; ergò sub ratione agentis nobilior est illo. Tres autem priores conditiones conueniunt intellectui possibili; ergò potiori ratione conueniūt agenti, & ex ratione agentis conuenit ei quarta, quia agens nobilius est passo ex eo, quod est in actu, & passum in potentia, actus verò nobilior est potentia.

15 . In extrema parte capitis agit de intellectu in actu, cuius tres sunt conditiones: prima, quod intellectus in actu (quem scientiam vocat) idem sit cum re intellecta, vel scita, seu cognita: non quidem in esse rei: sed in esse repræsentatiuo, in quantum repræsentatur sibi obiectum per speciem receptam ab intellectu agente. Secunda conditio est, quod licet intellectus, seu scientia in potentia sit prior tempore scientia in actu in eodem homine, quia quilibet homo aliquo tempore scientia caret, & solùm est in potentia ad illam: sed vniuersaliter loquendo prior est intellectus, seu scientia in actu tempore, & natura,

16 tum quia potentia non reducitur in actum, nisi per aliquod, quod iam est in actu, tum etiam, quia scientia ipsa actualis à nemine comparatur, neque aliquis fit actu sciens de sciente in potentia, nisi ex alia cognitione actuali in se præcedente, vt docuit ipse 1. lib. Poster. cap. 1. Postrema conditio intellectus in actu est, quod semper sit in actu, intellectus verò possibilis aliquando in actu, & aliquando in potentia. Et ex his conditionibus, quæ per quandam congruentiam applicantur intellectui agenti, insinuat Aristot. qualis sit, & quanta sit perfectio eius: nam est intellectus semper in actu, etiam si non semper operetur.

17 Ex dictis colligit tres conditiones totius partis intellectiuæ; primam, quod sit aliquid separatum, hoc est, quod nihil eius sit actus organi corporei, vel ei alligatum; secundo quòd sit incorruptibilis. Et tertia, quod sit perpetua, hoc est, permanens corrupto corpore. Explicat tandem vno verbo, quonam modo se habeat intellectus in anima separata ad intelligendum, videtúrque asserere, quod non intelligat, quia corrumpitur (inquit) intellectus passiuus, sine quo non potest intelligere; per intellectum verò passiuum cogitatiuam, aut phantasiam intelligit, quæ cùm sit potentia sensitiua, & in organo corporeo, corruptibilis est, & in separatione animæ rationalis à corpore necessariò corrumpi debet.

* * *

TRA

TRACTATVS DE NATVRA, ET RATIONE, atque officio intellectus agentis.

QVÆSTIO I.

An detur intellectus agens.

NOMINE intellectus agentis significatur apud omnes facultas quædam spiritualis animæ rationalis, non quidem cognoscitiua, nec ordinata ad cognoscendum: sed productiua speciei intelligibilis spiritualis, per quam repræsentetur intellectui cognoscenti materiale obiectum, sicque repræsentatum fiat ei præsens & proportionatum, & possit illud cognoscere. De qua quærimus, an sit, hoc est; an verè detur in anima. 18

Et prior sententia negat dari. Quam tenuerũt quidam, quos retulit Albert. Magn. in Summa de homine, quæst. de intellectu agente, atque etiam Isaac Narbonensis, vt testatur Mirandul. in suis conclusionibus, & tenuit posteà Durand. in 1. dist. 3. 2. par. dist. quæst. 5. Quam probat 1. quia si intellectus agens necessarius est, vel vt agat in phantasma, vel in intellectum possibilem ad producendam speciem intelligibilem; sed ad neutrum horum requiritur: ergò admitti non debet. Minorem probat, 19 quia intellectus agens non potest agere circa phantasmata, nisi aliquid eis imprimendo, vel auferendo, aut ab eis abstrahendo: sed hæc omnia repugnant, quia neque Angelus potest formam aliquam corporibus imprimere, quantò minus intellectus agens aliquid corporeis phantasmatibus imprimere poterit, & eadem ratione nihil ab eis aufferre potest, sicut nec Angeli à corporibus. Sed nec potest aliquid ab eis abstrahere; nam vel abstractio hæc erit eductio speciei intelligibilis de potentia eorum; quæ non minus repugnat: nam cùm species intelligibilis spiritualis sit, nec potest in potentia corporei phantasmatis contineri, nec in eo recipi, vel tandem abstrahe- 20 re potest aliquid à phantasmatibus producendo speciem repræsentantem naturam rei materialis, sine conditionibus indiuidualibus materialibus, quod non est minus impossibile; quia cùm sit phantasmati intrinsecum repræsentare naturam materialem, & singularem, repugnat, quod ab eo possit abstrahi talis species.

Quod

Quod verò non sit necessarius ad agendum in intellectum possibilem pro speciei productione, probat, quia vel ex se solo ageret, vel simul cum phantasmate;& vtrumque repugnat; primum quidem, quia si solus ageret; cum agat ex necessitate naturæ, semper ageret, produceretque semper speciem intelligibilem, per quam semper, & ab initio introductionis animæ in corpus intelligeret intellectus possibilis, quod patet esse falsum. Secundo verò, quia eodem modo posset poni sensus agẽs, qui simul cum obiecto ageret in sensum passiuum, vel sentientem, quod ab omnibus reiicitur.

Secundò, quia res materialis non est minus intelligibilis actu ex propria natura, cùm sit ens actu, quàm obiectum sensus actu sensibile: ergò non minus poterit imprimere speciem sui intellectui possibili, quam obiectum sensibile sensui: quare sicut non admittitur sensus agens, sic non debet admitti intellectus agens.

21 Posterior sententia ponit tanquam necessarium in anima intellectum agentem. Et est propria Aristotel. cap. 5. huius lib. D.Thom. 1.part. quæst. 54. art. 4. & quæst. 79. art. 3. 2. lib. contra gentes cap. 76. de Veritate. qu. 10. art. 6. & qu. de anima artic. 4. ita etiam Scotus in 1. d. 3. quæst. 8. ad primum, & omnes sectatores eius: imò cæteri etiam Scholastici in 1. d. 3. & omnes interpretes Aristotelis.

Vt autem eam efficaciter probemus, duo sunt præsupponenda tanquam certa in schola. Primum est: Quemcunque intellectum creatum speciebus indigere ad percipiendum quæcunque alia obiecta creata, & propterea fatentur omnes de Angelis per species eis inditas adeò omnia alia à se intelligere, & consequenter de anima nostra speciebus indigere in statu quo-

22 cunque ad intelligendum. Cuius ratio à priori est, quia quælibet substantia creata habet limitatam essentiam, limitatam perfectionem, & virtutem nullo modo continentem res alias à se, & si intellectualis sit, limitatum intellectum; quare non potest in se nec per propriam essentiam res alias à se intelligere: ergò indiget speciebus earum, per quas sibi repræsententur, & præsentes fiant in esse intelligibilis actu, & intelligantur. Probatur etiam à posteriori illis experientiis, quibus probauimus in 2. libro dari species sensibiles esseque omninò necessarias ad sentiendum contra Durand. æquè enim probant dari species intelligibiles esseque nobis necessarias ad intelligendum. Secundum præsuppositum est animam nostram in instanti, quo creatur à Deo, & infunditur corpori nullam habere speciem alicuius rei, sed vt Aristoteles docuit esse sicut tabulam rasam,

in

in qua nihil depictum est, & intellectum eius esse quidem in ordine intelligibilium potentia omnia intelligibilia,actu verò nullum. Cuius ratio à priori est,quia anima est substantia incompleta,& partialis apta consequi perfectionem in modo essendi per vnionem cum corpore,& consequẽter in modo operandi intellectuali sibi proprio,vnde sequitur per corporis ministerium omnium rerum species acquirere debere; ad quarum acquisitionem dati sunt corpori à natura sensus omnes interni,& externi; Angelus verò completa substantia est non respiciens corpus, ideò nec aptus est perfici in suo esse, nec in suo modo intelligendi per corpus; quare nec per eum acquirit species,sed in principio suę creationis eas accepit à Deo immediatè per infusionem. Quare errauit Plato in Mænone putans cum quibusdam aliis antiquioribus philosophis animas creari à Deo ante corpora speciebus rerum omnium plenas, per quas corporibus iam infusæ paulatim, & quasi per reminiscentiam quandam eas intelligerent.Ex his duobus principiis efficax argument. desumitur ad probandam necessitatem intellectus agentis hoc modo:Ad quamlibet cognitionem sensitiuam, vel intellectiuam necessariò requiritur, quod obiectum in ratione sensibilis,vel intelligibilis fiat præsens,& proportionatum potentiæ,vt sic ei vnita eliciat operationem, per quam ipsum cognoscat: sed obiecta præsertim materialia, licet per sensus cognita,& per phantasmata repræsentata sunt extra intellectum, & ei vtpote spirituali improportionata,& propter eandem improportionem non possunt per se eum immutare imprimendo ei propriam speciem, sicut obiecta sensibilia immutant sensus imprimendo eis proprias species.nam res corporea cùm sit inferioris ordinis,nec potest propria virtute agere in spiritualem (qualis est intellectus,) nec speciem spiritualem ei imprimere, quam cum apud se non habeat, necessaria est superior quædam virtus,à qua producatur in intellectu possibili species eiusdem obiecti, per quam possit ab eo intelligi:& hæc virtus appellatur intellectus agens.

23

24

25

Ad 1. argument. Durand. respondeo intellectum agentem producere speciem in intellectu possibili, non quidem agendo in phantasmata,sed in eundem intellectum, de cuius potentia educit eandem speciem.

Et cùm rursus quærit, an solus agat in intellectum possibilem,vel simul cum phantasmate;Dicimus simul cum phantasmate vt instrumento agere. Sed negamus, quòd possit poni sensus agens,quia cum obiectum sensibile secundum se sit proportionatum sensui,non indiget sensu agente,sed per se potest

cum

eum immutare, speciemque imprimere: obiectum verò materiale non est proportionatum intellectui pro hoc statu, quo est in corpore, nec est actu intelligibile ab eo, sed solùm in potentia; ideò non potest ei imprimere speciem sui, nec ab eo intelligi, nisi adsit alia virtus superior spiritualis, à qua producatur & sic soluitur secundum argumentum eius.

QVÆSTIO II.

Quodnam sit proprium officium intellectus agentis, ad quod exercendum reputatur necessarius.

VT officium intellectus agentis proprium commodius explicemus, hoc ordine procedendum esse arbitror, vt prius quæ sunt ei deneganda officia ostendamus, vt ex eo constet, quæ sint ei concedenda.

26 Et in primis intellectum agentem non intelligere formaliter, communis est sententia ferè omnium interpretum Aristot. cap. 5. huius lib. quam expressit D. Thom. in 3. d. 13. qu. 1. art. 1. atque etiam Henrici, quod lib. 8. qu. 12. & colligitur planè ex 4. & 5. cap. huius lib. nam cum in 4. docuisset expresse intelligere esse quoddam pati, sicut sentire, & propterea intellectum cognoscentē esse potentiam passiuam. In 5. asseruit expressè, præter intellectum cognoscentem, qui est omnia fieri, vel omnia pati, dari in anima intellectum, qui sit omnia facere, ex quibus sequitur Arist. planè sentire, quod officium proprium intelle-

27 ctus agentis non sit intelligere. Quod hac ratione efficaciter probatur, quia pro vno, & eodem actu formaliter eliciendo vna tantùm facultas ponenda est, & plures erunt superfluæ, sed intellectus possibilis formaliter intelligit: ergò agens nō intelligit formaliter. Quare singularis est, & falsa sententia Ianduni cap. 5. huius lib. q. 23. asserentis intellectum etiam agentem intelligere. Quod sic explicat, vt producat intellectionem non in se; quare nec ipse eam recipit, sed in intellectum possibilem eā recipientem, & non efficientem. Sed falsitatis conuincitur; primo, quia actio intelligendi immanens est; ergò in eodem principio, à quo actiuè elicitur, debet recipi: fallò igitur ponit author iste, quod ab vno principio actiuè eliciatur, & in alio recipiatur; quia hoc est esse actionem transeuntem. Secundò, quia si hoc modo se habent ad actum intelligendi intellectus agēs,

28 & possibilis, sequitur neutrum intelligere formaliter. Probatur consequentia, quia cum actio intelligendi sit vitalis, necesse est, quod potentia formaliter intelligēs sit principium actiuū,

& intrin

& intrinsecum eius, illamque in se recipiat: nam si solùm eam producit in alia potentia, non erit per eam intelligens formaliter, & si solum eam recipiat ab alio, nec eam eliciat; non erit principium eius effectiuum intrinsecum, & vitale: ergò non erit actio vitalis eius.

An intellectus agens illuminet phantasmata.

SVpposito igitur quod intellectus agens non habeat officiũ intelligendi, sed præuium, aut prærequisitum ad intellectionem, meritò dubitamus, an eiusmodi operatio eius intellectioni præuia versetur circa phantasmata, & sit quasi illustratio eorum. Et ratio dubitandi sumitur ex Aristotele cap. 5. huius lib. text. 18. vbi ait intellectum agentem se habere ad intelligibilia sicut lumen externum se habet ad colores, quos sua illustratione efficit actu visibiles: cùm ex se solùm sint visibiles in potentia; ergò sentit Aristot. proprium officium intellectus agentis esse illustrare phantasmata tanquam spirituale lumen, qua illustratione obiecta materialia, & solùm intelligibilia in potentia fiunt quodammodo spiritualia, & actu intelligibilia. 29

Propter hoc tenet prima opinio intellectum agentem habere actionem realem in phantasmata, per quam eis imprimit qualitatem quandam realem lumini externo similem, & per eam sic illustrata quasi habilia fieri (vt sic loquamur) ad agendum in intellectum possibilem, & imprimendum ei speciem intelligibilem obiectorum ab eisdem repræsentatorum, & hãc illustrationem phantasmatum esse primum officium intellectus agentis. Et fauet huic sententiæ D. Tho. 2. lib. contra gentes capit. 77. hisce verbis. *Est igitur in anima intellectiua virtus actiua in phantasmata, faciens ea intelligibilia actu & hæc potentia animæ vocatur intellectus agens.* Et eam probabilem reputat Tolet. qu. 13. huius lib. consc. 6. Sed ratione probatur; quia non potest intellectus agens illustrare phantasmata vllo modo, nisi per realem actionem illustrationis: sed talis actio non potest esse in intellectum possibilem, quia ex actione circa eum nihil intrinsecum potest prouenire phantasmatibus. Nec etiam potest esse talis actio illustrationis circa medium; quia nullum datur inter intellectum agentem, & phantasmata: ergò necesse est fateri, quod circa eadem phantasmata sit imprimens eis spirituale lumen, per quod formaliter illustrata dicantur. 30 31

Sed hæc sententia falsitatis conuincitur hoc argum. agens

spiri

ſpirituale creatum non poteſt qualitatem, vel formam realem imprimere corporibus, vt communis ſententia totius ſcholæ tenet id denegans Angelis; ſed intellectus agens eſt ſpiritualis,& phantaſmata ſunt corporea: ergò repugnat talem qualitatem èis imprimere. Secundo,quia vel talis qualitas eſſet cor-

32 porea,vel ſpiritualis: & hanc repugnat recipi in ſubiecto corporeo propter manifeſtam improportionem; illa verò non poteſt facere phantaſmata proportionata intellectui poſſibili: cùm conſtet adhuc illa recepta corporea permanere, ac materialia,& ideò adhuc ei improportionata: ergò aut impoſſibile eſt,quod eis imprimatur talis qualitas, aut nullius effectus eſſe poteſt,& ideo ſuperuacanea omninò.

Neque aliquid valet quod Toletus affert de anima rationali ſpirituali,& recepta in materia per informationem, quia longè diuerſa eſt ratio de accidenti recipiendo in altero, quale eſt lumen ſpirituale recipiendum in phantaſmatibus corporeis, quia nullum accidens poteſt recipi in alio accidenti, aut ſubiecto corporeo,niſi media quantitate, ſed lumen ſpirituale, cum ſit indiuiſibile, non poteſt extendi in ſubiecto per quan-

33 titatem:ergò nec in eo recipi.

Propterea ſecunda opinio ponit intellectum agentem illuſtrare phantaſmata,non quidem illuſtratione formali,aliquam formam eis imprimendo, ſed obiectiua tantùm, & quaſi extrinſeca,& ideò abſque aliqua actione reali circa ipſa, vel circa aliud,ſed per ſolam aſſiſtentiam.Nam eodem modo lumen exiſtens in aëre dicitur illuſtrare colorem in pariete inhærentem, ſine vlla actione circa ipſum,ac ſine productione alicuius formæ,vel qualitatis, ſed per ſolam extrinſecam aſſiſtentiam. Ita videtur ſentire Enrri,quod libr.6. quæſt.12.& 13.aſſerens phãtaſmata illuſtrata,ſine vlla ſpecie intelligibili,per quam repræſentetur obiectum poſſe per ſe immediatè immutare intellectum poſſibilem.Sed Caietan. id tenet expreſsè,docens tamen neceſſatiam eſſe ſpeciem intelligibilem,ſed per illuſtrationem phantaſmatum fieri, vt in eis repræſentetur natura vniuerſalis, ſine conditionibus indiuiduantibus, ſicut per illuſtrationem, qua illuſtratur pomum à lumine,fit,vt appareat in eo viſui color non apparente odore,ita ſentit 1.p.q.85.art.1.

34 Hæc tamen ſententia duo aſſerit valdè difficilia. Primum quod intellectus agens per ſuam aſſiſtentiam illuſtret phantaſmata. Hoc enim falſum eſſe oſtenditur,1.quia intellectus agẽs eſt potentia actiua animæ ordinata ex ſe ad operandum: ſed potentia actiua nullum præſtat effectum ante operationem, nec omninò, niſi media operatione, vt euidente deductione

conſtat

constat in cæteris omnibus potentiis:quarum nulla præstat vllum effectum per solam assistentiam: ergò falsum est, quod intellectus agens per solam assistentiam illuminet phantasmata.

Secundum, quod asserit est,per solam assistentiam efficere in phantasmatibus illustratis,quod repræsentent naturam vniuersalem, sine conditionibus. Hoc verò non solum probatur falsum, sed impossibile. Falsum quidem, quia phantasmata adhuc illustrata permanent intra ordinem specierum sensibilium, & materialium. Sed repugnat species sensibiles, & materiales repræsentare naturam vniuersalem, sine conditionibus singularitatis: ergò falsum est, quod eam repræsentent. Et vrgeo argumento, quia sic repræsentare naturam, sine conditionibus est aliquid reale nouum in phantasmatibus, quod ante illustrationem non habebant:ergò productum est in eis per illustrationem, sed effectus realis non producitur per solam assistentiam causæ, sed per realem actionem eius: ergò impossibile est, id habere de nouo phantasmata per solam assistentiam intellectus agentis, sine reali actione, vt ponit Caietan. & eisdem rationibus probatur falsa sententia Enrri. Quibus addo contra ipsum, repugnare prorsus, quòd intellectus possibilis operetur, nisi mediis speciebus sibi proportionatis, sed phantasmata sic illustrata sunt adhuc corporea: ergò improportionata intellectui spirituali, nisi per speciem spiritualem repræsententur ipsa, vel obiectum per ea repræsentatum. Præterea cum materialia sint, & extra intellectum possibilem, non potest vniri ei materiale obiectum, quod repræsentant, nec fieri ei intimè præsens, & proportionatum, quod præcisè necessarium est, vt intelligatur ab eo. Similitudo verò, quam affert Caietan. de colore pomi apparente visui sine odore, valde dissimilis est, quia quod sic appareat, non prouenit à lumine, nec effectus eius est, sed à natura ipsa coloris, apparentis quidem visui non apparente ei odore, quia solus color, & non odor pertinet ad visum,in quantum ipse,& non odor visui potest apparere:in proposito verò tam vniuersale,quàm singulare pertinent ad intellectum, & ideò non potest apparere vnum sine alio: cùm prius appareret cum eo coniunctum absque mutatione reali phantasmatum, quam non potest efficere intellectus agens per solam assistentiam.

Tertia igitur opinio asserit intellectum agentem, nec per actionem in ipsa illustrare phantasmata,nec per solam assistentiam, sed solùm ex eo, quod phantasia hominis per coniunctionem cum intellectu habet perfectiora phantasmata,& ideò efficaciora, & quæ simul cum intellectu agente possunt impri-

mere speciem obiectorum,quæ repræsentant in intellectu possibili. Ita Ferrar.2.libr.de anima c.4.& Capr. in 2.d.3.q.2.art.3. hoc tamen quamuis verum sit,nihil ad præsentem quæstionem facit,quia nullum actum,nullum effectum,nullum officium intellectus agentis explicat. Imò nihil asserit, quod iure vocari possit illustratio phantasmatum.

Nostra igitur sententia duo asserit. *Primum est, intellectum agentem vnicam habere actionem intellectioni præuiam,& hanc non circa phantasmata,sed circa intellectum possibilem,qua est productio speciei intelligibilis spiritualis in eo, ac de eius potentia educta, per* 37 *quam repræsentatur ei obiectum materiale repræsentatum in phantasmate,fitq; eidem intellectui intimè præsens,& proportionatum,vt possit intelligi, & per eandem speciem reducitur idem intellectus de pura potentia in genere intelligibili ad actum primum, atque proximum intelligendi, nec alia actio intellectus agentis necessaria est; imò nec possibilis naturaliter.* Asserit secundo *per eandem actionem circa intellectum possibilem illustrari phantasmata ab eo*; & hunc sensum tenuisse Arist. ac D.Thom. dum de illustratione phantasmatum ab intellectu agente locuti sunt. Ita noster Fonf. 5. 38 lib.Met.cap.28.quæst.8. Conimb.3.lib.de anima,cap.5.quæst.2. artic.1.& magna ex parte Toletus: éstque iam communis ferè inter recentiores.

Et primum quidem assertum, quod vnica actio intellectus agentis sit circa intellectum possibilem, per quam producat in eo speciem intelligibilem. Probatur, quia nullam potest habere circa phantasmata,vt ostendimus,& aliquam habere est omninò necessarium; nec restat aliud præter intellectum possibilem circa quod agere possit. Et quod hæc actio circa illum sit productio speciei, probatur efficaciter ex necessitate specierum ad intelligendum, sicut ad sentiendum inferius ostendenda; quas cùm non habeat à principio, debet eas recipere ab intellectu agente.

39 Quod verò nulla alia sit ei tribuenda actio, probatur; nam si aliqua, vel hæc foret circa intellectum possibilem, vel circa phantasmata,sed circa neutrum horum: ergò non potest habere aliam. Probatur minor, quia actio intellectus agentis circa possibilem, præter productionem specierum solùm potest esse illuminatio earundem specierum intelligibilium à se productarum,quam videtur excogitasse Toletus quæst.13.huius libr. concl. 6. vel productio intellectionis, sed hæc est à nobis iam refutata,& illa non est necessaria, sed impossibilis: ergò solum potest ei tribui productio speciei. Minorem probo, quia illustratio alicuius rei eo tendit,vt res illa (si sit obscura) manifestetur,

stetur, & appareat, sed species intelligibiles productæ in intellectu possibili, clarè, & distinctè repræsentant res intelligibiles, eo modo, quo repręsentabiles sunt per species impressas, nec sunt capaces talis repræsentationis: ergò nec necessaria est, nec naturaliter possibilis talis illustratio specierum. Quod verò nullam possit habere actionem intellectus agens circa phantasmata, probatum est à nobis iam contra primam opinionem. 40

Probatur tandem vltimum assertum nostrum, quod per productionem speciei intelligibilis in intellectu possibili illustrentur phantasmata, quia illustrari phantasmata metaphorica locutio est desumpta ex vera, ac materiali illustratione eorum, quæ sunt in aëre tenebroso, vt colores, & ex eo dicuntur illustrari, quia illuminato aëre apparere incipiunt visui & ab eo percipi, sed producta specie in intellectu possibili, per quam repræsentantur eædem res, quas repræsentant phantasmata, incipiunt apparere intellectui, & ab eo cognosci, cùm prius nec ei apparerent, nec ab eo cognoscerentur, sed se haberent in ordine ad intellectum, sicut colores existentes in obscuro loco se habent ad visum: ergò per productionem speciei dicuntur ipsæ illustrari, & consequenter phantasmata, à quibus repræsentantur, per quandam metaphoricam locutionem. Qua vsus est Aristoteles c. 5. huius libri comparans intellectum agentem, & operationem eius cum lumine, & illuminatione eius materiali, vt verba eius ostendunt; atque etiam D. Thom. vbicunque de hac re loquitur, vt actionem intellectus agentis circa possibilem explicarent. Ex quo intelligitur actionem intellectus agentis per quam producit species intelligibiles, simul esse circa intellectum possibilem & circa phantasmata, diuersa tamen ratione: nam circa intellectum dicitur esse tanquam circa subiectum, de cuius potentia educitur species, & in quo eadem actio cum specie recipitur. Circa phantasmata verò non tanquam circa subiectum, sed tanquam circa obiectum extrinseca ratione illuminatum, in quantum obiectum repræsentatum in phantasmate soli phantasiæ, repræsentatur de nouo intellectui in eadem specie intelligibili producta in eo ab intellectu agente. Et in hoc sensu asserit Diuus Thomas actionem intellectus agentis versari circa phantasmata, non in priori, in quo constat præuiam esse intellectioni talem illustrationem eorundem phantasmatum. 41 42 43

Ad argumentum verò eiusdem sententiæ concedendum est, quod intellectus agens non possit illuminare phantasmata, nisi per actionem; negandum verò, quod talis actio non possit esse circa intellectum possibilem, & cum dicitur per actio-

44 nem circa intellectum possibilem nihil prouenire posse phantasmatibus, distinguendum est; quia nihil intrinsecum eis prouenire potest, sed bene aliquid extrinsecum, nempe fieri actu intelligibilia obiecta in eis repræsentata: cùm prius solùm essent intelligibilia in potentia; atque etiam abstrahi à phantasmatibus, in quantum altiori, ac eleuatiori modo repræsentantur per species spirituales, & immateriales.

QVÆSTIO III.

An & quo modo concurrat phantasma cum intellectu agente ad productionem speciei intelligibilis.

VT melius intelligatur quæstio, illud præsupponere oportet tanquam in hac re certum, necessariò requiri præsentiam phantasmatis, vt possit intellectus agens producere speciem obiecti intelligendi in intellectu possibili, quòd experientia patet: quia in omnibus potentiis cognoscitiuis constat non produci speciem, nisi præsente obiecto: ergò nec in intellectu produci potest, obiectum autem intelligibile non est præ-45 sens, nisi vt repræsentatum per phantasma: ergò necessaria est præsentia phantasmatis, vt determinetur intellectus agens ad producendam speciem talis obiecti; nam ex se indeterminatus est, nec determinari potest, nisi ab obiecto pręsente per phantasma. Sed an phantasma præsens adiuuet intellectum agentem, vel cum eo concurrrat ad producendam speciem, & quonam modo, in hoc est posita difficultas quæstionis.

Circa quam prima opinio asserit phantasma concurrere cum intellectu agente ad productionem speciei tanquam causam partialem; ita vt ex vtroque resultet vna totalis eiusdem effectus. Ita videtur sentire Scotus in 1. dist. 3. quæst. 8. ad 1. & quamuis Toletus putet velle Scotum asserere quod solum sit causa instrumentalis: sed contextus verborum Scoti partialem causam potius quàm instrumentalem denotat. Et probari potest, quia obiectum est causa efficiens speciei per virtutem obiectiuam, quam habet: ergò non potest concurrere tanquam instrumentum, quia hoc non agit per virtutem propriam: sed per eleuationem ab agente principali; quare phantasma repræsentans obiectum intelligibile, concurret cum intellectu agente ad productionem speciei, non vt instrumentum, sed vt partialis causa.

Secunda opinio ex diametro opposita negat omninò, quod phantas-

phantaſma vllum concurſum effectiuum præſtet ad productionem ſpeciei intelligibilis, hoc eſt, nec partialem, nec inſtrumentalem: ſed ſolùm ſe habere putat tanquam materiam determinantem intellectum agentem, qui cum ex ſe ſit indifferens ad producendam ſpeciem cuiuſcumque obiecti, per præſentiam phantiſmatis determinatur ad producendam ſpeciem eiuſdem obiecti per phantaſma repræſentanti, & non alteram, eo ferè modo, quo concurrit exemplar externum ad productionem effectus artificialis, vt dum artifex aſſumit ſibi imaginem aliquam quaſi pro exemplari determinante actionem eius, non quidem per effectiuum concurſum, (quem certum eſt non præſtare) ſed ſolum per ſuam præſentiam præbendo determinatam materiam. Ita ſentiunt ex recentioribus nonnulli. Probatur teſtimonio D. Auguſt. 12. ſuper Geneſ. ad literam in fine cap. 15. & in principio 16. his verbis loquentis. *Nec ſanè putandum eſt facere aliquid corpus in ſpiritu tanquam ſpiritus corpori facienti materia vice ſubdatur. Omni enim modo præſtantior eſt, qui facit ea re, de qua aliquid facit, neque vllo modo ſpiritu præſtantius eſt corpus, imò perſpicuo modo ſpiritus corpore, &c.* Quæ ſi benè expendantur, probare videntur ex mente D. Auguſt. nullam poſſe cauſalitatem efficientem tribui phantaſmati ad productionem ſpeciei. Nam in primis aſſerit non poſſe ſpiritum vice materię ſubdi corpori circa ſe aliquid facienti: ſed ſi phantaſma concurrit effectiuè cum intellectu agente, ſiue vt cauſa partialis, ſiue vt inſtrumentum, verum eſt agere in intellectum poſſibilem, & hunc ei ſubdi vice materiæ; cum ſit ſubiectum actionis eius, atque effectus producti, videlicet ſpeciei intelligibilis; & hoc reputat impoſſibile D. Auguſt. Ergò ex mente eius nulla cauſalitas efficiens poteſt tribui phantaſmati: nam ex quacumque etiam ſequitur idem phantaſma præſtantius eſſe intellectu. Quod patet eſſe falſum.

Probatur deinde ratione primo, quia res inferior non poteſt naturaliter agere in rem ſuperiorem, neque corpus in ſpiritum, etiam vt inſtrumentum; quod adeo verum eſt, ac neceſſarium, vt ex Scholaſticis non pauci putent, nec de potentia abſoluta Dei fieri id poſſe, & ideò maxima premuntur difficultate omnes in explicando modo, quo dæmones, & animæ torqueantur igne inferni, quod non foret adeò difficile explicatu, ſi poſſet ignis tanquam inſtrumentum Dei agere in ſpiritum: ſed phantaſma quamuis illuſtratum, vel eleuatum ab intellectu agente, corporeum eſt; ergò non poteſt vllo modo agere in intellectum poſſibilem ad producendam ſpeciem intelligibilem. Secundo, quia inſtrumentum præſertim apud D. Thom.

45 47 48 49 50

debet habere præuiam aliquam operationem ex propria virtute circa passum,per quam disponatur,vt possit eleuari à principali agente, alioqui si nihil proprium habeat, non dicetur agere ipsum, sed solum agens præcipuum, vt si serra propria virtute non secaret,eleuari non posset ab artifice ad producendam cum eo effectum artis, sed constat phantasma, etiam illuminatum nihil agere posse propria virtute circa intellectum possibilem: cùm iste sit spiritualis, & illud corporeum:ergò nec poterit vllam habere causalitatem, etiam instrumentalem ad producendam speciem.

51 Tertia opinio asserit *ad productionem speciei intelligibilis concurrere intellectum agentem vt præcipuam causam;phantasma verò vt instrumentum*. Ita Diuus Thom. 3. par. quæst.9.artic.4.ad 2. sed expressius id docet quæst.10.de Veritate.artic.6.ad 7. hisce verbis:*In receptione, qua intellectus possibilis species rerum accipit à phantasmatibus,se habent phantasmata, vt agens instrumentale,& secundarium,intellectus verò agens,vt agens principale,& primum, & ideò actionis effectus relinquitur in intellectu possibili secundum conditionem alterius tantùm,& ideò intellectus possibilis recipit formas vt intelligibiles actu ex virtute intellectus agentis, sed vt similitudines determinatarum rerum ex cognitione phantasmatum.* Ca-

52 preol.in 2.dist.3.quæst.2. ad argum. Durand. contra 8.conclus. Caietan.1.par.quæst.55.articul. 2. ad 2. & quæst. 79. articul.3. Ferrar.2.lib.contra gentes,cap.77.Soncin.7.lib.Metaphys.quæstio.12.& 14.Iauel.3.lib.de anima,tractat. de intellectu agente, quæst.3. Bañez 1.par. quæst.79.articul.3. dub.4. & omnes ferè recentiores: & videtur nobis probabilior : quamuis difficile sit rationem aliquam efficacem eius reddere.

Duo igitur à nobis probanda sunt, primum, quod aliquo modo concurrat effectiuè phantasma ad productionem speciei intelligibilis, & non solum tanquam materia, aut in genere causæ materialis. Hoc enim est, quod secunda opinio negat, & in quo conueniunt, prima, & tertia. Secundo probandum nobis est, quod talis causalitas efficiens phantasmatis instrumentaria tantùm sit, & non principalis, etiam partialis, vt asserit prima opinio; & primum quidem difficile est efficaciter probare, sed egregiam rationem eius insinuauit Diuus Thomas (si verba eius citata expendantur) sic formandam, species intelligibilis producta ab intellectu agente duo habet, & quod spiritualis sit, & quod sit similitudo talis rei deter-

53 minatæ : ergò secundum vtramque rationem debet ei assignari efficiens causa, sed intellectus agens, qui absque dubio causa efficiens est eiusdem speciei secũdum rationem priorem,

non

non poteſt eam producere ſecundum poſteriorem, niſi effectiuè concurrente phantaſmate; ergò non poteſt ei denegari aliqua efficientia. Probatur minor, quia à ſolo intellectu agente, & conuerſu eius non poteſt habere ſpecies determinatam repræſentationem; imò nec poteſt eſſe repræſentatiua obiecti: quia intellectus agens ex ſe nullam habet ſimilitudinem cum obiecto: ergò nec poteſt ſolus producere ſimilitudinem eius, quæ eſt ſpecies; neceſſe eſt ergò tribuere aliquam efficientiam phantaſmati coniuncto cum intellectu agente, vt ita ſpecies ſecundum vtramque rationem poſſit ab eo ſimul cum phantaſmate operante effectiuè procedere. Et ſi dixeris ſufficienter determinari intellectum agentem per ſolam præſentiam phantaſmatis præbentis ei determinatam materiam pro determinata ſpecie producenda, etiam ſi nullam efficientiam præſtet ad productionem eius: ſed materialiter tantùm concurrat, quemadmodum imago ad cuius ſimilitudinem altera depingitur. Probo non poſſe hoc modo ſe habere phantaſma: quia nulla cauſa realis determinatur per ſolam præſentiam alterius rei ad productionem talis effectus, vt euidenti inductione conſtat; ita vt nullus dari poſſit caſus talis determinationis: ſed vt minimum ad eam requiritur ſubiectum, vel materia ſub determinatis diſpoſitionibus talem formam potius, quàm aliam petentibus; ergò non ſufficit præſentia phantaſmatis ad determinandum intellectum agentem ex ſe omninò indifferentem, quia nec poteſt ſe habere tanquam ſubiectum, vel materia tali modo diſpoſitum: cum conſtet non poſſe intellectum agentem circa illud agere, vt circa ſubiectum. Nec tandem poteſt ſe habere phantaſma, tanquam cauſa exemplaris: quia exemplar ſolum poteſt reperiri in agentibus per cognitionem, qualis non eſt intellectus agens: quare nec poteſt ſe habere phantaſma ad illum tanquam imago, ex qua veluti depingat alteram. Quod verò à quibuſdam recentioribus excogitatur, nempe phantaſma per ſolam ſympathiam determinare intellectum agentem abſque concurſu aliquo efficiente. Inſufficiens eſt, quia cum ſit determinatio obiectiua in ordine ad productionem ſimilitudinis eiuſdem obiecti, & ſpecies producta ſit virtus eiuſdem obiecti, vt talis concurrens ad intellectionem, nō eſt intelligibile, quod abſque efficientia eiuſdem obiecti, ſeu phantaſmatis naturaliter producatur. Alioqui etiam poſſet dici, quod per ſolam ſympathiam determinatur ſenſus interior ab ſpecie expreſſa inferioris abſque vlla efficientia; quod patet eſſe falſum; denegari ergò non poteſt phantaſmati efficientia aliqua ad productionem ſpeciei.

54 55 56

57 Sed quod efficientia hæc non sit partialis causæ, etiam minus principalis, vt asserit Scotus: sed solius instrumenti; probatur, quia hoc est apertum discrimen inter partialem causam, & instrumentum, quod illa attingit effectum propria virtute, & non per solam motionem alterius causæ: instrumentum verò non potest propria virtute effectum attingere: sed tanquam virtus alterius, vel per solam eleuationem eius: sed phantasma non potest propria virtute agere circa intellectum possibilem, nec attingere speciem intelligibilem: cùm vtrumque sit spirituale, phantasma verò quomodocumque acceptum materiale, & corporeum: ergò repugnat ei concursus partialis causæ efficientis.

Ad argumentum pro Scot. distinguendum est antecedens, 58 quod obiectum sit causa efficiens speciei per virtutem obiectiuam, quam habet: nam speciei proportionatæ propriæ virtuti, & in potentia etiam sibi proportionata; verum est, & experientia probatum in obiectis sensibilibus: sed speciei superioris ordinis, & in potentia etiam altioris ordinis producendæ, planè falsum; & ita se res habet in phantasmate repræsentante obiectum materiale, cuius virtus obiectiua inferioris ordinis est respectu speciei intelligibilis, atque etiam intellectus, in quo producenda est, cùm materiale, & corporeum sit phantasma; intellectus verò, & species spirituales, & incorporeæ, & propterea nec phantasma, aut obiectum ab eo repræsentatum propria virtute possunt immutare intellectum, nec producere in eo speciem. Et si dicatur effectum cuiuslibet causæ procedere similem virtuti propriæ eius, per quam operatur, & non instrumento: sed species intelligibilis procedit similis phantasmati, & obiecto ab eo repræsentato: cùm illud idem repræsentet; ergò erit causa eius per virtutem propriam, & non instrumentum, quia effectus non assimilatur instrumento non

59 agenti per virtutem propriam. Respondeo phantasma, seu obiectum ab eo repræsentatum duo habere; nempe rationem obiectiuam: sed improportionatam, & ratione prioris non est instrumentum: sed ratione posterioris, quia propter improportionem non potest agere, nisi eleuetur; imò propter eam eleuatur, quia si haberet proportionem, præcipua, ac totalis causa foret speciei, & nullo modo indigeret intellectu agente ad illam producendam; propter rationem igitur obiectiuam assimilatur ei species intelligibilis, & propter improportionem habet rationem instrumenti, cui non posset assimilari species, nisi adesset obiectiua ratio. Ad formam igitur argumenti dum dicitur, effectum non assimilari instrumento, distinguo; sub

ratione

ratione instrumenti concedo: nam alioqui cuicumque instrumento assimilaretur: nego tamen, quod non assimilatur ei vt instrumento tali, nempe obiectiuo, quod quidem propter improportionem habet rationem instrumenti, non propter rationem obiectiuam.

60 Testimonium D. August. in fauorem secundæ opinionis propositum intelligitur de causalitate propriæ virtutis, qualis est in causa principali totali, vel partiali; non de instrumentaria, quam non habet instrumentum ex propria virtute: sed ex virtute causæ principalis, quæ cùm fit eiusdem ordinis cum subiecto, circa quod agit, & cum effectu, quem circa illam producit, non dicitur agere in rem superiorem, nec producere effectum se superiorem, vt si ad propositũ accommodetur. Phantasma non agit in intellectum possibilem, nec producit in eo speciem intelligibilem propria virtute corporea, & materiali, & ideò nec vt materiale, & corporeum est: sed vt eleuatum ab intellectu agente spirituali, & immateriali; quare licet secundum se sumptum sit inferioris ordinis, non vt tale agit: sed vt aliquo modo attingit ordinem superiorem, hoc igitur modo non negat D. Augustinus agere posse: sed priori, vt contextus verborum ostendit.

61 Ad primum argumentum eiusdem sententiæ negandum est antecedens, quod corpus non possit agere in spiritum, etiam vt instrumentum: nam valdè probabile est Sacramenta producere gratiam in anima, vt instrumenta Physica eleuata à Deo. Nec in eo posita est præcipua difficultas pœnæ dæmonum, an possit ignis vt instrumentum Dei actione Physica in eos agere: sed potius in modo, quo per talem actionem ignis, vel per alligationem in eo, aut quouis alio possit eis grauis adeò inferri pœna; quare ex hoc non potest probari, quod phantasma non possit agere in intellectum possibilem virtute agentis. Sed licet admitteretur corpus nullo modo posse agere in spiritum, non probaretur, quod phantasma non possit agere in intellectum: nam ipse, & anima, non sunt purè spirituales, sicut Angeli: sed sic anima spiritualis est, vt sit vera forma corporis, sic intellectiua, vt simul sit vegetatiua, & sensitiua; sic spiritualis, vt per informationem corporis perficiatur in proprio esse, atque etiam in modo intelligendi sibi connaturali. Vnde fit, vt sic intellectus eius habeat sibi naturaliter subordinatas potentias sensitiuas, vt mediis operationibus earum perficiatur in eodem modo intelligendi: & hinc est, quod phantasma hominis propter radicationem in eadem anima cum vtroque intellectu, & propter naturalem subordinationem, & sympathiam aptum sit

eleuari ab eodem intellectu agente ad producendam speciem in intellectu possibili eiusdem obiecti materialis à se repræsentati.

62 Ad secundum respondeo ex his, quæ in 7. lib. Physic. adnotaui de instrumentis, necessarium quidem esse, quod instrumentum aliquid proprium habeat ratione cuius possit eleuari ab agente præcipuo, eique correspondeat aliqua ratio in effectu producto ab vtroque; quamuis non sit necessarium, quod habeat ex propriis operationem distinctam ab actione agentis præcipui; habet igitur ex propriis phantasma esse expressam similitudinem obiecti naturaliter subordinatam intellectui, & quæ posset imprimere speciem obiecti à se repræsentati in potentia sibi proportionata, ex quo aptum est, vt eleuetur ad imprimendam speciem eiusdem obiecti in intellectu, ex quo etiam correspondere potest ei in specie intelligibili ratio similitudinis talis obiecti, quamuis non possit ex propria virtute distinctam habere operationem ab intellectu agente circa possibilem: sed solùm eandem operationem cum eo, eleuatum ab eo exercere, quod ad rationem instrumenti sufficere putandum est.

QVÆSTIO IIII.

An intellectus agens, & possibilis sint potentiæ animæ realiter distinctæ.

63 PRæsupponit titulus quæstionis, quod intellectus agens sit potentia, seu virtus animæ, per quam materialia obiecta intelligibilia solum in potentia ab intellectu possibili fiunt actu intelligibilia per speciem intelligibilem spiritualem productam in eo ab eodem intellectu agente simul cum phantasmate: & hanc potentiam animæ spiritualem esse, & immaterialem, sicut anima ipsa, in qua est. Nec esse corpori, aut alicui parti, vel organo eius permixtam, quod est nō esse organicam, sicut visum, & alios sensus: sed immediatè inhærere animæ, & ideò separabilem esse à corpore cum eadem anima, quæ omnia docuit expressè, atque probauit Aristoteles cap. 5. huius libri, & D. Thom. efficaciter etiam probauit 2. lib. contra gentes, cap. 78. & 1. par. quæst. 79. art. 4.

64 Vnde sequitur primò errasse in principiis veræ philosophiæ omnes, qui intellectum agentem admittentes illum non intra animam: sed extra, ac separatum ab ea posuerunt. Et in primis Plato

Plato 6.lib. de Republic. qui videtur sensisse intellectum agentem esse lumen diuini intellectus mentes nostras irradians, ac eis imprimens intelligibiles species, per quas materialia obiecta fiant actu intelligibilia. Deinde errauit Auicenna 9.lib. Metaphys. cap. 4. & in lib. natural. cap. 5. qui intellectum agentem posuit substantiam quidem creatam extra animam, vt Angelum, vel quid simile, à quo nobis imprimantur earundem rerum species. Quod etiam tenuere cum eo Auemp. in epist. de lumine, & Auerr. in lib. de beatitudine animæ, cap. 5. & tam isti, quàm Plato consequenter putauerunt vnum esse intellectum agentem in omnibus hominibus: nam si separatus est ab anima, non est cur multiplicetur: sed vnus cum sit, poterit omnibus hominibus species imprimere. Secundo sequitur errasse etiam alios (licet minus) qui cum ponerent intellectum agentem intra animam, dixerunt esse habitum principiorum, per quem cognoscimus prima principia. Et vocatur ab Aristotele intellectus principiorum, 6.lib. Ethic. cap. 6. & 11. & cap. 5. huius libri, vocat eum habitum, vel artem. Hanc sententiam referunt Albert. in Summa de homine, cap. 3. & Diuus Bonauent. in 2. distinct. 14. artic. 2. quæst. 4. Et tandem errarunt alij, qui putarunt esse lumen quoddam deriuatum in animas nostras ab aliqua substantia superiori creata, & habere modum qualitatis tertiæ speciei, quam sententiam refert idem Arbert. Magn. 2. lib. de anima, tract. 2. cap. 8. Probatur autem vtrosque errasse, quia habitus principiorum præsupponit notitiam terminorum: ergò intellectum agentem, à quo producuntur species eorum, quare repugnat intellectum agentem esse habitum: & cum intellectus agens sit virtus naturalis animæ proximè ordinata ad agendum, non potest esse qualitas tertiæ speciei: sed primæ, quæ est naturalis potentia. 65 66

Hac igitur veritate præsupposita, ac probata aduersus hos omnes Philosophos, quod intellectus agens sit potentia animæ, præsupposito etiam alio quod superius ostendimus, videlicet non esse potentiam cognoscitiuam, aut intellectiuam, quærimus an sit eadem cum intellectu possibili, seu cognoscente, vel distincta realiter.

Et prima opinio negat esse potentias realiter distinctas: sed eandem esse putat prædicta officia diuersa habentem, à quibus diuersa nomina intellectus agentis, & possibilis accipit, quam probabilem reputant Tolet. quæst. 14. huius libri, Conimbr. cap. 5. quæst. 1. artic. 2. Suarius tom. 1. in 3. part. Diuus Thom. disputat. 30. sectio. 2. ad finem: sequuntur verò Maior. in 2. distinctio. 16. quæstio. vnica. Abulens. in 67

cap. 23.

cap.23.Exodi.quæst.70. Niphus lib.1.de intellectu,tract.4.cap. 21. & ex recentioribus non pauci. Quorum præter rationes alias, hoc videtur potissimum fundamentum, quod non sunt multiplicandæ entitates reales (præsertim si sint potentiæ ad operandum) sine ratione conuincente,sed non datur ratio cõuincens ad distinguendas has potentias,vt constabit ex discursu quæstionis; ergò non debent poni distinctæ potentiæ intellectus agens,& possibilis.

68 Sed ratione probant primo,quia si intellectus agens distincta potentia est à possibili: sequitur hæc aperta contradictio, quod sit potentia vitalis,& non vitalis,vitalis quidem,quia sequitur naturaliter animam, quæ est principium vitæ; cum ea conuertitur, & cum ea separatur à corpore: quod verò vitalis non sit,probatur, quia non est principium actus vitalis, nam solum est principium producẽdi speciem intelligibilem, quam productionem fatetur opposita sententia non esse actum vitalem: & probatur apertè, quia productio speciei sensibilis impressæ non est actus vitalis:cum fiat à solo obiecto non viuente:ergò nec productio speciei intelligibilis. Probant secundo,

69 quia si intellectus agens ponatur distincta potentia à possibili sequitur hanc potentiam ociosam esse in anima,& omninò inutilem in statu separationis à corpore, quia nullum prorsus actum in eo statu habere potest; cùm nulla sit ibi productio specierum ex phantasmatibus,hoc autem magnum incommodum est.

70 Secunda opinio *ponit intellectum agentem esse potentiam animæ realiter distinctã ab intellectu possibili ita* D. Thomas expressè.1.p.qu.79.artic.7.his verbis. *Diuersificatur tamen potentia intellectus agentis,& intellectus possibilis,quia respectu eiusdem obiecti aliud principium oportet esse potentiam actiuam: quæ facit obiectum esse in actu, & aliud patentiam passiuam, quæ mouetur ab obiecto in actu existente,&c.* Et paucis interpositis.*Sic igitur nulla alia differẽtia potentiarũ in intellectu esse potest,nisi possibilis,& agentis.* Et artic. 10. eiusdem quæstionis vbi sic ait: *Intellectus agens,& possibilis sunt diuersa potentiæ,sicut & in omnibus alia est potentia actiua, & alia passiua*, Ita Caietan.& Bannez, artic. 3. eiusdem quæstionis dubio.1.Ferrar.2.lib.contr.gent.cap.77. & 78.estque communis in schola D. Thom. quam Scotus etiam sequitur in 1.distint.3.qu.8.ad primum. Albert.Magn.in Summa de homine,tract.de intellectu agente,quæst.6. & ex recentioribus Toletus, Conimb. locis citatis, & noster Valentia, 1. part.disput.6.qu. 5.puncto.2.ad finem:qui omnes sentiunt esse propriam Aristotel. quia vbicunque de intellectu agente, & possibili

possibili loquitur, tanquam de diuersis potentiis loquitur, præsertim in principio huius capitis, text. 18. vbi sic ait: ***Est quidam talis intellectus, qui omnia fit, quidam verò, qui omnia facit.*** Et tex. 19. ***Et hic intellectus separabilis est, & immixtus, & impassibilis, substantia actu existens, semper enim honorabilius est agens patiente, & principium materia.*** Et videtur nobis probabilior; non solum propter tantorum virorum authoritatem, sed ob efficaciora argumenta.

71 Primum colligimus ex verbis D. Thom. in primo loco; nam potentiæ distinguuntur ex diuerso modo operandi circa sua obiecta, non enim possunt diuersi modi operandi comprehendi ab eadem potentia, vnde hac potissimum ratione probamus intellectum esse potentiam realiter distinctam à voluntate, quia diuersos habent modos operandi; nam intellectus tanquam potentia cognoscitiua, & ideò passiua operatur attrahendo ad se obiectum, sibique coniungendo: voluntas verò potius operatur per modum inclinationis, ac tendentiæ in obiectum præsupposita cognitione intellectus, & quia isti modi operandi diuersi, quorum vnus præsupponit naturaliter alterum, non possunt per eandem virtutem exerceri, distinguunt diuersas: sed intellectus agens, & possibilis habent diuersos modos operandi; quorum vnus præsupponit naturaliter alterum; ergò sunt potentiæ realiter distinctæ. Minorem probo, quia proprius modus operandi cuiuslibet potentiæ cognoscitiuæ, & consequenter passiuæ est per attractionem obiecti ad se, sibique illud coniungendo: modus verò operandi intellectus agentis, tanquam potentia actiuæ, nec est per attractionem obiecti ad se, neque illud sibi coniungendo: sed potius producendo illud, nempe speciem intelligibilem, quæ est proprium eius obiectũ, ad quod producendum per se ordinatur & hanc productionem præsupponit naturaliter modus operandi per cognitionem; ergò habent distinctos modos operandi: quorum vnus præsupponit naturaliter alterum. Nec potest dici quod modi isti operandi diuersi, sint inadæquati, & ideò possint conuenire eidem potentiæ, sicut modi operandi internorum sensuum, pro quibus vnam tantùm potentiam ponimus. Quia operationes, vel modi operandi inadæquati debent conuenire in vna aliqua ratione communi, adæquata quidem tali potentiæ, sub qua comprehendantur omnes, tanquam inadæquati, vt in eisdem internis sensibus contingit; nam omnes modi operandi, & omnes operationes internæ conueniunt in ratione communi adæquata cognoscendi obiectum sensibile, sub qua comprehenduntur omnes tanquam inadæquatæ: sed modus operandi intellectus agentis,

72

73

agentis, & possibilis, & operationes eorum, non possunt habere rationem communem, quæ sit adæquata eidem potentiæ, & sub qua comprehendantur propriæ, tanquam inadæquatæ; ergo nec possunt esse inadæquatæ. Minorem probo, quia neque conueniunt in modo operandi per attractionem obiecti ad se, nec operationes in ratione cognitionis obiecti.

74 Ex quo aliud argumentum desumo satis efficax, quia nulla potentia cognoscitiua inuenitur, quæ possit habere actum, qui non sit cognitio, nec appetitiua, quæ non sit appetitio, vt in sensibus, voluntate, & appetitu constat, sed intellectus possibilis est potentia cognoscitiua; ergò nullum potest habere actum, qui non sit cognitio: sed constat productionem speciei non esse cognitionem; ergò nec potest esse actus intellectus possibilis, sed alterius potentiæ ab eo distinctæ, quæ est intellectus agens.

75 Probatur tandem, quia ad productionem speciei intelligibilis concurrit phantasma cum intellectu agente tanquam instrumentum eius, sed eadem est actio realis instrumenti, & principalis causæ: ergò eadem est actio realis phantasmatis, & intellectus agentis circa intellectum possibilem, sed actio phantasmatis circa intellectum possibilem est transiens: cùm non maneat apud se, sed transeat ad intellectum possibilem, tanquam ad subiectum, in quo recipitur: ergò repugnat hanc eandem actionem esse ab intellectu possibili realiter, tanquam à principio actiuo, sed ab alia potentia, quia nihil potest agere in se ipsum actione transeunte, sed immanente, nec possibile est eandem actionem realem simul esse immanentem, & transeuntem.

76 Fundamentum oppositæ sententiæ conditionatum est, quod non sint entitates, vel potentiæ multiplicandæ sine vrgenti ratione: vrgens verò ratio non debet esse demonstratiua, sed satis est intra latitudinem probabilitatis esse efficacem. Et in hac parte extant rationes pro distinctione reali intellectus agentis à possibili satis probabiles, & in hoc genere vrgentes, atque efficaces à nobis allatæ, extat etiam authoritas totius fermè Scholæ, quæ abundè satis sufficiunt, vt nostra potius sententia, quam opposita amplectanda sit. De sensibus verò internis, qui obijci possent, diuersam esse rationem, probauit prima ratio nostra, & efficatiores longè rationes attulimus pro eorum vnitate, quàm afferantur pro identitate intellectus agentis, & possibilis.

77 Primum argumentum si aliquid probat, æquè procedit contra sententiam oppositam, ac contra nostram; nam ex eorum

rum sententia sequitur eandem operationem esse vitalem, & non vitalem, quod sic probo: operatio per quam intellectus possibilis imprimit sibi species, procedit à potentia consequente naturam animæ rationalis, quæ est principium vitæ; ergo est vitalis; nam hæc videtur esse definitio vitalis operationis, ex alia verò parte probatur, quod non sit vitalis, quia terminus eius, qui est species, produci potest ab agente extrinseco, & in sensibus à solo obiecto non viuente producitur. Dicendum igitur est, intellectum agentem non esse potentiam vitalem, sed inferiorem vitalibus, vt ex modo agendi eius, simili modo agendi potentiarum inferiorum, vt caloris, aut luminis satis est manifestum, & ideò nec productio speciei ab eo vitalis est operatio, sed solum habet esse præuiã, atque ex se ordinatam ad vitalem operationem. Nec satis est, quod intellectus agens procedat ab anima, quæ est principium vitæ, quia non procedit ab ea, vt à principio vitæ, sed secundum rationem inferiorem formæ substantialis eo ferè modo quo procedit ab eadem anima, tanquam à substantia spirituali proprietas substandi accidentibus spiritualibus, vel alia similis. Imò eo modo quo tenentur dicere authores oppositæ sententiæ productionem speciei procedere ab intellectu possibili, non vt à potentia vitali, sed secundum rationem inferiorem potentiæ non vitalis.

78 Ad secundum neganda est consequentia, quod intellectus agens in statu separationis animæ à corpore ociosus sit, vel superfluus, quia licet pro tempore illo careat propria operatione, habiturus est eam post reunionem eiusdem animæ perpetuò in corpore permansuræ. Quemadmodum ergò non iudicatur inutilis, vel ociosus in statu separationis appetitus naturalis animæ ad informandum corpus, quamuis pro toto illo tempore non informet, sed satis esse existimatur, vt ociosus non sit, quod suo tempore informatura sit, & informauerit: ita non potest ociosus iudicari intellectus agens in statu separationis, licet in eo non operetur, sed satis est operaturum esse, dum anima reuniatur corpori. Imo etiam, si nunquam foret amplius operaturus, ociosus non esset, sed satis esse iudicaretur, quod aliquando operatus fuerit, & prò toto sequenti tempore, aut etiam pro tota æternitate ad ornatum, & integritatem animæ rationis quantum ad omnes suas virtutes permaneret. Quod exemplo potentiæ vegetatiuæ ostenditur in corporibus beatorum permanentis, quamuis nullam operationem sit habitura in tota æternitate; nam in illo statu, nec nutriuntur corpora, nec vlla fit cõuersio alimenti, quã constat esse 79

propium

proprium actum huius potentiæ, & nihilominus nec ociosa iudicatur, quia iam habuit proprium actum, & ad integritatem corporis viuentis, quoad omnes suas potentias, quas accipit ab anima necessarium iudicatur permanere.

APPENDIX

DVBIVM.

Vter sit altero perfectior intellectus agens, vel possibilis.

PRæsupposito, quod sint distinctæ potentiæ, quærimus, vtra sit nobilior altera.

Et videtur nobiliorem esse intellectum agentem, quia Aristoteles id expresse docet, & probat; c. 5. huius libri textu 19. his verbis. *Semper enim honorabilius est agens patiente, & principium materia.* Nomine autem agentis, atque principij agentem intellectum designat, & nomine patientis, & materiæ intellectum possibilem; ergò sentit illum esse nobiliorem. Quod docuit etiam D. Thomas 2. dist. 20. qu. 2. art. 2. ad 2. inquiens intellectum agentem altiorem potentiam esse, quam possibilem.

80

Dubium hoc hac distinctione soluendum est: Intellectus possibilis potentia passiua vocatur, non quod purè passiua sit, vel solùm habeat pati, seu recipere; nam si hoc solùm haberet, omnium potentiarum esset imperfectissima: sed passiua ideò dicitur, quia cognoscitiua est, & in ordine potentiarum intellectiuarum infima, quia ex se non habet vllam formam intelligibilem, per quam possit proprium actum cognitionis exercere, nec petit ex propria natura, vt ei infundatur, sed vt ab obiecto media aliqua actiua virtute eam recipiat eductam ex propria potentia, quod est sub genere intellectiuæ potentiæ imperfectissimum. Habet igitur perfectionem intellectiuæ potentiæ (quæ absque dubio maxima est) sed cum prædicta imperfectione sibi ab intrinseco annexa. Ideò dupliciter considerari potest, vel secundum proprium actum vitalem intelligendi, quem tanquam actiuum, atque intrinsecum principium elicit, vel secundum passionem, & receptionem speciei intelligibilis præuiam, ac necessariam ad intelligendum.

81

Et iuxta has duas considerationes dicendum est, quod si fiat comparatio intellectus possibilis cum agente secundum priorem (quæ absoluta est,) longè perfectior est illo, sicut potentia vitalis, & actus cognitionis perfectiores sunt non vitalibus: Si verò comparentur secundum considerationem posteriorem

(quæ

(quæ solùm vocatur secundum quid) perfectior est intellectus agens, quia in quolibet genere perfectius est agens passo. Aristoteles igitur,& D.Thom. solùm loquuntur iuxta hanc posteriorem considerationem; non iuxta priorem, & eodem modo procedit argumentum: quare nihil probat aduersus solutionem dubij traditam.

TRACTATVS DE NATVRA, ACTV, ET obiecto intellectus possibilis.

QVÆSTIO I.

An sit, & quid sit intellectus possibilis.

Qvidam putantes animam rationalem non informare corpus, sed ei assistere ad intelligendum, sicut nauta assistit naui ad motum, consequenter posuerunt intellectum possibilem separatum à corpore cum ipsa anima, plenúmque speciebus à principio: per quas intelligens anima ipsa communicat intellectionem corpori, sicut nauta communicat motum naui. Ita quidem vt pro singulis,ac distinctis hominibus dentur singuli, ac distincti intellectus eis assistentes. Ita videtur sensisse Plato, & eum secutus Plutar. vt testatur Philop.cap.4. huius lib. 82

Alij vero putauerunt intellectum possibilem pertinere ad substantiam animæ rationalis, quæ ex possibili, & agenti tanquam ex duplici parte substantiali composita est: ex possibili quidem,vt materia,& ex agente,vt formaȝ vnumque in omnibus hominibus singulis assistentem ad intelligendum;eam verò semper intelligere, quia non intelligit per species, sed ex eo solùm, quod lumen intellectus agentis communicatur possibili;homines verò successu temporis intelligere,quia licet à principio suæ generationis eis assistat anima, & intellectus,sed non communicatur eis à principio lumen intellectus agentis, sed procedente tempore,& quò plus vel minus eis communicatur, plus etiam vel minus intelligunt. Ita sentiunt Themist. in suo 2. lib. de anima, à cap. 13. Ita etiam Theophrastus, vt testatur Auerr. 3. lib. de anima comm. 5. & ab hac sententia hoc solùm 83 84

differt idem Auerr. quia vtrumque intellectum ponens in anima, non eos ponit tanquam partes componentes, sed tanquam virtutes eius. Et hi omnes negant omninò intellectum esse potentiam organicam, sed extra organicas eum omninò collocant in anima.

Sed alij, organicam potentiam illam efficiunt ex mixtione elementorum resultantem cum anima ipsa, & ideò vtrumque corruptibilem, ac mortalem. Ita sentiunt Auemp. & Albumazar, quos citat Auerr. vbi supra. Et Alex. ca. 4. huius lib. Sed diuersis incedunt viis: nam isti putant intellectum possibilem esse virtutem animæ organicam recipientem influxum ab intellectu agente separato, qui est Deus, & per talem influxum recipere

85 etiam ab eo species, per easque intelligere. Illi verò influxum intellectus agentis separati concedentes, negant quod ab eo recipiat species, sed putant intellectum esse virtutem imaginatiuam singulorum hominum habentem propria phantasmata à se formata mediis externis sensibus, eiusmodi autem phantasmata imaginatiuæ virtutis per influxum intellectus agentis illustrari, & per talem illustrationem relucere in eis naturam vniuersalem, sine conditionibus singularitatis: cùm ante illustrationem repræsentarentur cum eis: & ita imaginationem ipsam per species proprias, seu phantasmata sic illustrata intelligere, & non per alias ab intellectu agente receptas.

Vera tamen sententia Aristotelis cap. 4. huius lib. duo asserit.

86 Primum, *quod intellectus possibilis, seu cognoscitiuus rerum sit potentia animæ rationalis ei inhærens, & propriam naturam eius consequens, eiq; concessa ad intelligendum res omnes.* Secundum, *non esse potentiam organicam, sicut sensitiuam, nec immediatè inhærere corpori, vel alteri parti eius, sed animæ, & media anima esse in toto corpore, & in singulis partibus eius; & ita animam esse, quæ immediatè per ipsum intelligit, & communicata anima corpori per informationem, communicari ei intellectum, & operationem eius; ita vt verum sit hominem intelligere per animam, & intellectum.* Ita sentiunt cum Aristotele cæteri omnes interpretes, tam recentiores, quàm antiqui, in eodem capit. 4. ita etiam Scholastici cum Diuo Thoma 1. par. quæst. 79. artic.

87 1. & 2. & Schoto in 1. distinct. 3. Et probatur hoc argumento, sicut sentire conuenit homini ratione naturæ sensitiuæ sibi essentiali, atque intrinsecæ, ita intelligere, & velle conueniunt homini per naturam rationalem: cùm notum sit ei soli, & non brutis conuenire; sed sensus per quos elicit sensationes non possunt esse extra ipsum nec virtutes ab eo separatæ: ergò nec intellectus, & voluntas, per quas virtutes elicit intelle-

ctiones,

ctiones, & volitiones possunt esse ab eo separatæ, aut extra ipsum; sed necesse est intra ipsum hominem esse, præsertim cùm anima cuius virtutes, & potentiæ sunt, sit vera forma informans corpus, & constituens cum eo hominem. Probatur minor, quia sensationes, & intellectiones sunt vitales operationes hominis, vt sensitiui, & intellectiui, sed operationes vitales debent procedere à principio intrinseco efficiente: ergò sensus & intellectus qui sunt potentiæ, à quibus procedunt, debent esse intra ipsum, & non extra, falsum est ergò extra hominem intellectum ponere. 88

Secundum quod asserit vera sententia, est intellectum possibilem non esse potentiam organicam immediatè inhærentem corpori, vel alicui parti eius; sed immediatè esse in anima tanquam in subiecto, & media anima esse in corpore, & singulis eius partibus; Probatur primò, ex modo operandi, quia virtus organica ita alligatur corporeo organo, vt nihil possit præter sensibilia ac singularia accidentia percipere, nec reflecti supra proprium actum, vt eum cognoscat: quæ omnia euidenti experientia sunt omnibus nota; sed intellectus non sola singularia cognoscit, sed vniuersalia, nec solùm sensibilia, & corporea, sed incorporea, reflectitúrque supra proprium actum, & illum cognoscit, quæ omnia non minus euidenter ostendit experientia: ergò euidenter falsum est, quod intellectus sit potentia organica, vt plures ex eisdem philosophis sentiunt. 89

Secundo quia euidens experientia docet omnem virtutem organicam lædi à vehementi sensibili, & debilitari debilitato corpore. Et eadem experientia docet intellectum non lædi ab excellenti intelligibili, sed quò perfectius est, magis ab eo perficitur, & quò magis debilitatur corpus, eò intellectus perfectius intelligit; vnde prudentiores videntur esse seniores: ergò intellectus possibilis non est potentia organica. 90

QVÆSTIO II.

An necessariò sint ponendæ species intelligibiles in nostro intellectu ad intelligendum.

SVfficeret in 2. lib. disputasse de speciebus sensibilibus, probasséque necessarias omninò esse ad sentiendum, vt putaremus non esse minus necessarias intellectui nostro ad intelligendum. Nisi adessent plures etiam ex his, qui eas in sensu admit- 91

tentes, negauerint in intellectu dari, sed posse immediatè moueri à phantasmatibus, & per illa intelligere singularia omnia in eis repræsentata, & consequenter vniuersalia. Ita ex antiquioribus interpretibus Aristotelis Themistius in suo 3.lib. de anima cap.10. Theophrastus,& Auemp.ad 4.cap.huius libri; ex Theologis verò Henrri. quodlib.4.q.4.5.& 8.& quodlibet.5.q.4. Durand.in 2.d.3.q.6. Bachon, q.2. prolog. Goffri.quodlib.9.q.19. & Gab.in 2.d.3.q.2.quamuis author iste ad cognitionem intuitiuam dumtaxat necessarias non esse arbitretur, benè tamen ad abstractiuam. Probari potest hæc sententia exemplo internorum, atque externorum sensuum; nam propter solam subordinationem naturalem possunt interni cognoscere obiecta

92 proximè eis repræsentata per actus externorum. Et appetitus fertur in suum obiectum ei repræsentatum per sensum, atque etiam voluntas in bonum repræsentatum sibi per intellectum: ergò poterit intellectus ipse ferri in obiecta sibi repræsentata per phantasmata, præsertim illustrata, in quibus naturæ vniuersales relucent, & quæ sunt actus, vel species expressæ phantasiæ sibi subordinatæ absque aliis speciebus. Secundo quia si intellectus intelligit per species: ergò semper,& necessariò erit in actuali intellectione contra euidentem experientiam. Probatur consequentia, quia eas quas semel accipit, semper apud se retinet in memoria: ergò semper intelligit per eas, quia sola potentia, cum specie obiecti sufficiens principium intellectionis est.

93 Communis tamen, & vera sententia Scholæ, *tenet necessariò ponendas esse species obiectorum in intellectu possibili, per quas obiecta omnia possit percipere, nec sufficere phantasmata ad intelligendum.* Ita Alensis 2.p.q.24.memb.2.& 3.& q.26.num.2.& cæteri omnes Scholastici in 2.d.3. Alb. Magn.art.15. D.Bonauen. art.2.q.1. Richa.art.3.q.2. Scotus q.6. D. Thom.1.p.q.55.art.1. ac tandem omnes interpretes Arist. præter citatos pro opposita sententia,cap.4.& 5.huius lib. Colligitur verò ex his,quæ de intellectu possibili docet Arist. capit. 4. & 5. videlicet actu nullum esse intelligibile, sed potentia omnia, fieri autem omnia actu per intellectum agentem, qui est omnia facere, quæ non possunt esse vera,nisi ratione specierum in eo productarum,per quas ei vniuntur obiecta, & dicitur ipse singula fieri in esse intelligibili,in quantum sibi repræsentantur per species; nam per se extra sunt,& ab eo separata.

94 Probatur deinde ratione primò, quia ab obiecto, & potentia paritur notitia, vt ex D. August. superius attulimus:ergò ex vtroque fit vna causa totalis, & completa eius; quare necesse est obie

est obiectum vniri intellectui ad talem concursum præstandum cum eo, sed constat non posse ei vniri per se; cùm sit extra ipsum, & ab eo separatum: ergò necesse est, quod per aliquam virtutem propriam vniatur, & hanc virtutem vocamus speciem intelligibilem. Hæc igitur necessaria est ad intelligendum. Ex quo efficaciter sequitur non esse minus necessarias in intellectu nostro, quia si obiecta sensibilia proportionata sensibus non possunt cum eis concurrere ad sensationes, nisi eis vnita per species, à fortiori eadē obiecta sensibilia, & corporea omnia intellectui improportionata non poterunt percipi ab eo, nec cum eo concurrere ad intellectionem, nisi proportionata fiant, & vniantur ei per species. Et hæc argumenta planè ostendunt non posse phantasma repræsentans obiectum concurrere per se cum intellectu ad notitiam eius eliciendam, cùm non sit ei proportionatum, nec intimè præsens: sed extra ipsum, nec ideò posse per se ei vniri; nec eum reducere de potentia in actum, nisi media specie intelligibili spirituali, per quam fiat obiectum, quod repræsentat proportionatum eidem intellectui, & actu intelligibile ab eo, sitque intra ipsum, & intimè ei præsens; & ideò falsum esse fundamentum oppositæ sententiæ. 95

Exemplum verò de sensibus internis, & externis nihil valet; nam sensus internus non operatur per speciem, vel sensationem externi, sed necesse est, quod his mediis producatur species alia in sensu interno ei proportionata, per quam fiat in actu primo potens elicere sensationem. Ita ergò licet phantasia sit potentia subordinata intellectui possibili, non sufficit species, vel sensatio eius ad reducendum in actum intellectum possibilem, quia inferioris ordinis est, & omninò improportionata; cùm sit materialis, & corporea: sed requiritur necessariò species alia superior spiritualis proportionata intellectui, ad quam producēdam ponitur intellectus agens eleuans phantasma, vt secum concurrere possit ad eam producendam. Voluntas verò, & appetitus non sunt potentiæ cognoscitiuæ, sed appetiuæ, & ideò non operantur attrahendo ad se obiectum sibique vniendo, sed per modum inclinationis, ac tendentiæ in ipsum, vt est in se; quare nec sunt potentiæ passiuæ, nec indigent specie per quam reducantur in actum, sed sufficit eis per speciem expressam potentiæ cognoscitiuæ repræsentari obiectum extra ipsas, vt in ipsum tendere possint. 96

Secundum argum. facile soluit Auicenna lib. 6. natur. p. 6. cap. 6. admittens quidem species in intellectu, asserens verò statim intellectione facta transire, sicut species visibiles statim desi- 97

98 nunc visione facta. Cuius ratio est, quia quidquid recipitur in intellectu, recipitur intelligibiliter: ergò transacta intellectione desinit, nec permanere potest. Hæc tamen sententia tanquam apertè falsa reiicitur à D. Thom. 2. lib. contra gentes, cap. 74. & 1. par. quæst. 79. art. 3. quia si in parte sensitiua conseruantur species ad sentiendum obiecta iam sensata, & pro eis conseruandis ponitur memoria, potiori iure debet poni in parte intellectiua, vt conseruentur; falsum est igitur, quod statim facta intellectione transeat: sed euidenti experientia probatur permanere in memoria intellectiua: cùm experiamur nos recordari præteritorum conceptuum rerum, quas iam semel cognouimus. Recipiuntur ergò in intellectu species intelligibiliter, hoc est, ad modum ipsius intellectus: sed non vt res intellectæ; imò potius vt formæ quasi habituales, & ideò non transeunt: sed permanent. Nec tamen semper intelligimus: sed indiget intellectus excitari à phantasmate, vt actu intelligat, de quo dicemus inferius.

QVÆSTIO III.

An species intelligibiles, quæ producuntur ab intellectu agente in intellectu possibili sint repræsentatiuæ rerum singularium, vel vniuersalium.

99 PRæsupposita necessitate specierum, iam incipimus agere de obiectis, quæ per eas intelligit intellectus. Et primo occurrit disputandum de singularibus sensibilibus, atque corporeis, an ea intelligat per species proprias ea repræsentantes receptas ab intellectu agente, vel solùm recipiat ab eo species vniuersalium, per quas consequenter, aut indirectè percipiat singularia. Præsupponit autem titulus quæstionis tanquam certum, quod per cognitionem intellectiuam cognoscimus sin-

100 gularia sensibilia, & non solùm per sensus. Quod euidenti ratione ab experientia deducta probatur: nam experimur omnes nos intellectu cognoscere vniuersalia, quæ per sensum cognosci non possunt, eáque definire, & distinguere à singularibus, atque etiam vnum ab altero, vt genus ab specie; sed impossibile est per sensum hæc præstari, nec per intellectum, quin singularia sensibilia, ac determinata cognoscat: ergo euidens est ea cognoscere per se, & non solùm per sensum. Minorem sic probo; vniuersale non est cognoscibile, nisi cognitis inferioribus, ad quæ intrinsecum dicit ordinem: cùm sit vnum in

multis

multis ex propria definitione. Et si sit vniuersale specificum, vt homo, vel equus, habet indiuidua pro inferioribus, vt Petrum, & Ioannem, hunc, & illum equum: ergo repugnat cognosci speciem, nisi cognitis indiuiduis, per quæ definitur, & ad quæ dicit intrinsecum ordinem; euidens igitur est intellectum singularia cognoscere; intellectus etiam efficit propositiones de subiecto singulari, vt hanc, Petrus est homo, & similes: ergò coniungit extrema, quod non posset, nisi cognoscendo vtrumque. Nec posset corrigere sensum circa magnitudinem solis, nisi eum cognoscendo. Et tandem cum sit potentia superior sensitiuis, necesse est cognoscat, quidquid possunt ipsæ cognoscere, & hæc sunt singularia. Ex quibus sequitur euidenter falsam esse sententiam Philop. & Alexand. cap. 4. & 5. huius lib. Themist. in suo 3. lib. de anim. cap. 20. & Auerr. 3. lib. de anima comm. 9. qui omnes negant intellectum per se cognoscere singularia, & solum ea cognoscere per sensus sibi subordinatos. Præsupposito igitur tanquam certo, quod intellectus sua cognitione intelligat singularia materialia, quærit titulus quæstionis, an per speciem propriam, quam sibi imprimat intellectus agens ea cognoscat, vel per speciem vniuersalis. 101 102

Et prima opinio tenet non dari speciem impressam repræsentantem singulare materiale, nec per talem speciē propriam ea cognoscere intellectum. Et ideò nec directè: sed per quandam reflexionem. Ita D. Thom. expressè 1. p. quæst. 86. art. 1. & ibidem Caiet. atque etiam 2. lib. contra gentes, cap. 100. & ibid. Ferra. Capre. in 1. dist. 25. quæst. 2. ad argum. contra 2. concl. Argen. in 4. dist. 50. art. 3. & cæteri Thomistæ nemine discrepante, & nouissimè eam sequuntur noster Fonsec. 2. lib. Metaph. cap. 2. quæst. 3. sect. 5. & Conimbr. 1. lib. Phys. cap. 2. quæst. 4. art. 3. Probatur testimoniis Aristotelis, qui 2. lib. de anima, cap. 5. hoc discrimen constituit inter sensum & intellectum, quod sensus est singulariū, intellectus verò vniuersalium; quare sentit intellectum non cognoscere singularia per se, & directè. Quod asserit etiam in hoc 3. lib. textu 10. his verbis: *Sensitiuo igitur calidum, & frigidum indicat, & quorum ratio quædam ipsa caro, alio autem separabili, aut circumflexa se habet ad se ipsam cum extensa fuerit, carni esse discernit.* Quibus (licet obscuris) duo asserit: primum, quod intellectus cognoscit hanc carnē singularem constantē tali temperamēto calidi, & frigidi, aliisque qualitatibus in certo gradu, atque etiā cognoscit esse, seu essentiam carnis, quæ est quidditas eius abstrahens à conditionibus singularibus, & hoc est, cognoscere carnem in vniuersali. Postremū, quod in cognitione vtriusque se habet sicut linea recta, 103 104

hoc eſt, extenſa ſecundum directam longitudinem, & rurſus ſupra ſe reflexa, aut retorta. Et illo modo (recto quidem) vniuerſale cognoſcere intellectum, hoc verò modo, ſcilicet ſupra ſe reflexo, aut retorto cognoſcere ſingulare.

105 Probatur deinde ratione: primò, quia intellectus eſt immaterialis: ergò ex proprio modo cognoſcendi abſtrahit à materialitate ſingulari tanquam à ratione ſenſui proportionata; ſibi verò improportionata. Vnde intellectus agens producens ſpecies intelligibiles dicitur eas abſtrahere, & conſequenter naturas repræſentatas ab eiſdem conditionibus ſingularibus, ac materialibus: ſed ſic abſtrahere intellectum agentem eſt producere ſpecies repræſentantes naturas non repræſentatis conditionibus ſingularibus, & materialibus: ergò cognoſcere eas intellectum poſſibilem abſtrahendo ab eiſdem conditionibus eſt cognoſcere eaſdem in vniuerſali; quare primo, per ſe, atque directè ſola vniuerſalia cognoſcit; ſingularia verò indi-

106 rectè tantùm, & per reflexionem. Secundo probat Fonſeca, quia intellectus noſter medius eſt inter ſenſum, & intellectum Angelicum, perfectior quidem illo: ſed imperfectior hoc; ergò ſpecies intelligibiles noſtri intellectus medias quoque eſſe oportet inter ſenſibiles, & Angelicas: ſed ſpecies ſenſibiles repræſentant ſola ſingularia, & ſpecies Angelorum naturam vniuerſalem, & omnia, vel plura ſingularia eius: ergò ſpecies noſtri intellectus ſolùm repræſentant naturam vniuerſalem, & non ſingularia; quare non poterit hæc: ſed illam tantùm per eas cognoſcere directè, & ſingulare per reflexionem.

107 Eiuſmodi autem reflexio, per quam hæc ſententia aſſerit ſingularia materialia cognoſci ab intellectu (in quo conſiſtit maxima difficultas eius) tribus modis explicatur à diuerſis. Primo quidem à Caiet. vbi ſupra hoc modo, intellectus cognoſcens primo & per naturam vniuerſalem videt non poſſe per ſe conſiſtere: ſed neceſſariò eſſe debere in ſingularibus, & ex hoc quaſi per conſequentiam, vel argumentum deuenit in notitiam ſingularium, & ideò aſſerit intellectum argutiuè ea cognoſcere: ſed fatetur Caiet. per hunc modum eam cognoſcendi nullum ſingulare determinatum cognoſcere, quia non poteſt tale argumentum ducere ab vniuerſali ad aliquod determinatum ſingulare, potius quàm ad aliud; ideò ad nullum determinatum: ſed ſolùm ad ſingulare vagè ſumptum; quare

108 hoc modo dumtaxat poſſe illud cognoſcere. Secundo modo ſic explicatur ab aliis, intellectus cognoſcens vniuerſale reflectitur ſupra ſuum actum, quem videt factũ per ſpeciem ortam à phantaſmate, & ita cognoſcit phantaſma, & ex conſequenti

naturam

naturam singularem per ipsum repræsentatam. Tertio modo id explicat Fonseca, & eum secuti Conimb. vbi supra, & asserunt quod species rei vniuersalis non repræsentat determinatè hoc, vel illud singulare: sed confusè, & quasi indeterminatè omnia, & intellectus per eam informatus non potest hoc potius determinatum singulare, quam illud cognoscere, & ideò nullum prorsus determinatum. Determinatur verò à phantasmate huius determinati singularis cum eodem intellectu concurrēte ad cognitionem talis singularis potius, quam alterius, quia sicut phantasma potest actiuè concurrere cum intellectu agente actionem eius determinando; ita potest concurrere actiuè cum possibili terminando cognitionem eius, eámque determinando ad hoc singulare, quod repræsentat cognoscendum potius, quàm ad aliud. Et meritò quidem determinari posse à phantasmate intellectum possibilem aiunt propter cognationem, aut similitudinem, quam habet species intelligibilis cum phantasmate, à quo producta est, & quæ naturam vniuersalem repræsentat existentem in singulari eodem per idem phantasma repræsentato. Et hunc modū cognoscendi singularia videtur tradere D.Thom. 1. part. quæst. 86. artic. 1. asserens non posse intellectum cognoscere naturam vniuersalem per propriam eius speciem, nisi conuertendo se ad phantasmata, & per hanc conuersionem, quæ est quasi reflexio quædam dicitur cognoscere singulare. 109

110 Secunda opinio tenet intellectum nostrum per se, & directè, & ideò per propriam speciem cognoscere singulare materiale, & ita species, quas producit intellectus agens in possibili per se, ac directè repræsentare singularia materialia. Ita Scotus in 4. distinct. 45. quæst. 3. Richard. in 2. distinct. 24. quæst. 4. Gregor. in 1. dist. 3. quæst. 1. artic. 2. Ocham. quæst. 5. Burlæus, Mars. & Thienen. 1. lib. Physic. Apollin. 3. lib. de anima, quæst. 12. Toletus ibidem, Valen. vbi sup. disput. 6. quæst. 7. puncto 1. con. 2. ita etiam sentit Durand. in 2. distinct. 8. quæst. 7. & est iam communis ferè inter recentiores. Probant primo, quia si aliquid obstaret vt per se, & directè cognosceretur ab intellectu nostro singulare materiale, & species ipsum per se ac distinctè repræsentans produceretur ab intellectu agente, esset singularitas, vel materialitas, vel vtraque simul: sed nihil horum obstat: ergò per se, & directè, ac per propriam speciem cognoscitur. Probatur minor, quia singulare materiale cognoscitur ab Angelo per se, & directè, atque etiam ab anima separata, & repræsentatur per se per species eorum: ergò nec impedit singularitas, nec materialitas, & de materialitate con: 111

uincitur non impedire, quia vniuersale naturæ materialis, vt homo in communi, vel equus materiale est, & cum sua materialitate repræsentatur per speciem, & intelligitur per se ab intellectu, ergò non impediet materialitas rei singularis, quin per se repræsentetur, & per se intelligatur.

112 Secunda ratio; quidquid potest cognoscere potentia cognoscitiua inferior per se, & directè, potest etiam superior: nam cum hoc perfectionis sit, non potest in potentia inferiori reperiri, quin reperiatur etiam in superiori: sed sensus qui sunt inferiores potentiæ respectu intellectus, cognoscunt per se, & directè singulare materiale, ipsúmque repræsentant per se, & distinctè species sensibiles: ergò multò melius poterit per se, & directe cognosci ab intellectu, & repræsentari per species intelligibiles. Quibus non solùm euidens fit singularia cognosci ab intellectu: sed esse quæ primò se offerunt ei cognoscenda, quàm vniuersalia: nam hæc non cognoscit intellectus, nisi à singularibus ea abstrahat; quare singularia non solùm per se, & directè: sed priusquam vniuersalia. Ideò falsum planè esse, quod per reflexionem ex cognitione vniuersalis cognoscantur.

113 Ex his duabus opinionibus prior videtur mihi valdè probabilis propter solam authoritatem Diui Thomæ: posterior verò efficacioribus rationibus probatur, & quibus vix potest satisfieri, & ideò ab omnibus ferè hoc tempore defenditur, longéque plausibilior est. Et propterea eam defendere statui, & his assertionibus explicare eam, ac modum simul, quo cognoscatur singulare materiale.

Prima est, *intellectus agens per se, & directè producit in intellectum possibilem speciem repræsentantem distinctè singulare materiale determinatum.* Hanc probo ex his, quæ superius etiam ex mente Diui Thomæ definita sunt à uobis, & probatur hoc modo, intellectus possibilis est pura potentia in ordine ad formas intelligibiles nullam habens in se, reducitur verò in actum ab intellectu agente circa ipsum operante medio phantasmate tanquam instrumento, à quo actio eius determinatur, vt speciem talis obiecti, potius quam alterius producat: cum ex se sit indifferens ad producendam speciem cuiuslibet: sed phantasmata repræsentat naturam materialem contractam per conditiones materiales indiuiduales, ac determinatas: ergò vt eam sic repræsentans concurrit cum intellectu agente & determinat actionem eius: vt producat speciem obiecti à se repræsentati, potius quàm alterius; vnde sequitur per

114 talem actionē sic determinatā per se produci speciem intelligibilem

gibilem in intellectu possibili repræsentantem illud idem singulare materiale, vt tale per phantasma repræsentatum.

Secunda assertio *naturaliter est impossibile, quod intellectus agens producat speciem repræsentantem naturam vniuersalem, sed semper, & necessariò producit speciem repræsentantem singulare.* Probatur primo, quia non potest intellectus agens producere speciem in intellectu possibili, nisi secundum exigentiam phãtasmatis, & obiecti per ipsum repræsentati, à quibus modificatur, ac determinatur actio eius, sed phantasma non repræsentat naturam vniuersalem, sed singularem, ac determinatam per tales conditiones materiales: ergò naturaliter est impossibile, quod concurrat cum intellectu agente ad productionem speciei repræsentantis naturam vniuersalem; constat autem nullam speciem posse producere intellectum agentem, nisi concurrente cum eo phantasmate, & modificante actionem eius: ergò naturaliter est impossibile, quod intellectus agens producat speciem rei vniuersalis. Et argum. hoc eodem modo probat, si dicatur phantasma concurrere tanquam instrumentum, siue vt partialem causam, vel vt materiam, siue tanquam exemplar, vel quouis alio modo, vt consideranti est manifestum. Secundo, quia intellectus agens, & phantasma sunt agentia naturalia; ergò operantur ex determintione ad vnum, & ex consequenti semper eodem modo, sed phantasma concurrit in quantum repræsentat obiectum; ergò semper, & necessariò concurrit secundum quod repræsentat ipsum obiectum, sed quodcunque repræsentat rem singularem materialem, & nullum rem vniuersalem; ergò semper producitur species rei singularis, & nunquam rei vniuersalis. Probatur consequentia, quia species intelligibilis procedit similis obiecto repræsentato per phantasma, quia concursus eius semper est obiectiuus, & ideò tale obiectum, & non aliud debet necessariò repræsentare species producta, quale repræsentatur phantasmate obiectiuè concurrente.

115

116

Tertia assertio *per primam cognitionem cuiuscunque obiecti nunquam cognoscitur vniuersale, sed semper singulare; & ideò primò cognitum ab intellectu nostro non est vniuersale, sed singulare.* Hæc sequitur ex præcedenti, quia prima cognitio cuiuslibet rei fit per speciem productam ab intellectu agente, & phantasmate eam in singulari determinato repræsentante, sed non potest produci ab intellectu agente, & phantasmate species repræsentans naturam vniuersalem, sed singularem tantùm, vt in præcedente conclusione assertum est; atque probatum; ergò vera est hæc tertia assertio, quod prima

117

cogni

cognitio cuiuscunque obiecti non potest esse eius vt vniuersalis, sed vt singularis.

118 Ex his autem tribus assertionibus tria alia infero. Primum, *non esse verum, quod singulare materiale cognoscatur à nostro intellectu cognitione reflexa, & non directa.* Quod efficaciter etiam probari potest ex refutatione illorum trium modorum quos retulimus, quibus talis reflexio explicatur à diuersis. Et primum à Caietan. excogitatum constat esse falsum, quia ex eo sequitur (id, quod Caietan. ipse concedit) nullum singulare determinatum cognoscere intellectum, sed vagum dumtaxat contra euidentem experientiam, quia species repræsentans vniuersale, & vniuersale ipsum repræsentatum non potest esse ratio cognoscendi vnum potius; quàm aliud: imò nullum secundum rationem determinatam, cùm nullum repræsentetur in specie.

119 Quod verò secundus sit falsus, ita probo: dum dicitur intellectum cognoscentem naturam vniuersalem reflecti supra talem cognitionem, quam videt factam per speciem eductam ex phantasmate, inquiro, quonam modo cognoscat talem speciẽ eductam esse ex phantasmate, videlicet, cognito phantasmate, vel non cognito: hoc secundum repugnat ex terminis; cognosci verò phantasmata iuxta eandem sententiam non est possibile: cùm fateatur non posse repræsentari per vllam speciem intelligibilem, quia est singulare materiale, & sine specie cognosci repugnet.

120 Nec habet minorem difficultatem tertius modus reflexionis per conuersionem ad phantasma. Primo quia vel talis conuersio est cognitio phantasmatis, vel rei singularis materialis per ipsum repræsentatæ, & cum vtrumque sit singulare materiale, quæritur per quam speciem impressam, vel expressam cognoscatur; & nullam talem designare poterunt: cum teneant singulare materiale per nullam speciem repræsentari posse.

Secundò infero, *falsum esse quod à quibusdam recentioribus dicitur, videlicet per eandem speciem impressam ab intellectu agente repræsentari vniuersale, & singulare.* Quod ex nostris tenent Valentia vbi supra, & Conimb. 3. lib. de anima, cap. 5. quæst. 6. art. 1. addentes, etiam phantasma repræsentare naturam vniuersalem, & singularem simul. Et probare videtur Valentia,

121 quia intellectus agens dicitur abstrahere species intelligibiles à phantasmatibus; ergò repræsentant naturam abstractam à conditionibus singularitatis, quod est repræsentare illam in vniuersali: neque obstat, inquit, quod simul repræsentetur cum eisdem conditionibus, & ideò vt singularis: nam hoc habet ex modo,

modo, quo repræsentatur per phantasma, illud verò ex virtute intellectus agentis. Quod probari etiam posset ex speciebus Angelorum, & animæ separatæ, per quas vniuersalis natura, & singularia eius simul repræsentantur. Nihilominus falsum esse vtrumque assero; & probo primo, quod phantasma non repræsentet vllo modo naturam vniuersalem, sed singularem dumtaxat, quia phantasma est species sensibilis, sed species sensibilis non repræsentat obiectum, nisi vt sensibile, & non est sensibile, nisi in singulari, quia nullus sensus potest percipere vniuersale; ergò nec repræsentatur, nisi in singulari. Secundo quia si phantasma repræsentaret naturam vniuersalem, & singularem simul: cùm sit species expressa phantasiæ, sequeretur phantasiam vtrumque etiam percipere, quod patet esse falsum. Secundo probatur, quod neque species impressa ab intellectu agente repræsentet vtrumque, quia phantasma determinat obiectiuè quam libet actionem intellectus agentis, & nullum est aliud, à quo obiectiuè determinetur, vnde sequitur, quod sicut habet species, quod sit spiritualis à solo intellectu agente, ita habet, quod repræsentet tale obiectum à solo phantasmate; ergò impossibile est producere speciem alio modo repræsentantem obiectum, ac repræsentatur per ipsum phantasma, sed per phantasma repræsentatur solum, vt contractum cum his conditionibus singularitatis; ergò hoc tantùm modo, & non alio potest repræsentari in specie producta per actionem intellectus agentis.

122

Nec argumenta in contrarium aliquid probant; nam virtute intellectus agentis hoc solum fieri potest, vt species intelligibilis producatur spiritualis, & in subiecto spirituali: quod verò repræsentet vniuersale, aut singulare, non ex virtute eius habet, sed solùm ex phantasmate, quia hoc pertinet ad modificationem obiectiuam à phantasmate faciendam. Quod verò dicitur intellectum agentem abstrahare species intelligibiles à phantasmatibus, non est verum, si sic intelligatur, quod producit species repræsentantes naturam vniuersalem, sed in hoc tantum sensu, quod producit speciem abstractam à materia, & modo materiali, eleuatiori modo quo idemmet singulare repræsentatur per phantasma.

123

De speciebus verò Angelorum, & animæ separatæ diuersa est ratio, quia illæ à superiori causa producuntur, nempe à Deo, & vt congruunt naturæ superiori, vel habenti statum eius, & propterea vniuersaliores esse debent: species verò nostri intellectus producuntur limitatæ à phantasmate secundum repræsentationem: & ideò solùm possunt repræsentare singulare ab eo repræsentatum.

Tertio

124 Tertio infero *falsum esse, quod à quibusdam aliis dicitur, videlicet per actionem intellectus agentis circa phantasmata præuiam productioni speciei intelligibilis, vel per eandem, quæ est productio eiusdem speciei fieri, vt natura vniuersalis reluceat in eisdem phãtasmatibus, & ideò possint concurrere cum intellectu agente ad producendam speciem vniuersalis.* Falsum verò hoc esse assero: & sic probo, naturam vniuersalem relucere in phantasmate non potest esse aliud, quàm repræsentari ab eo; nam si non repræsentatur, nec verum est in eo apparere, aut relucere, aut conspici: sed repræsentari in phantasmate repugnat: cum sit species sensibilis repræsentans naturam contractam per singularitatem; nam sic est perceptibilis per sensus, & non sine tali conditione: ergò repugnabit etiam in eo relucere, quantumcunque illustrato ab intellectu agente, quia per talem illustrationem nihil reale intrinsecum ei prouenire potest, & ex consequenti, nec noua repræsentatio, neç nouus modus repræsentandi obiectum, vterque enim aliquid reale intrinsecum est in repræsentante.

Quonam modo cognoscatur vniuersale ab intellectu nostro.

125 SVpposito, quod non detur species intelligibilis producta ab intellectu agente repræsentans naturam vniuersalem; explicare oportet, quonammodo cognoscatur vniuersale à nostro intellectu: nam cognosci sine specie, per quam repræsentetur impossibile est. Cui respondeo cognosci per similitudinem, aut conuenientiam singularium hoc modo, productis speciebus singularium ab intellectu agente, cognoscit per eas intellectus possibilis primò, & per se, atq; directè singularia ipsa. Deinde considerat in eis naturam in qua conueniunt non consideratis differentiis indiuidualibus, per quas differunt, elicitque cognitionem, atque speciem expressam vniuersalis, & hæc est vera, & propria abstractio, vt explicui in quæstionibus vniuersalibus Dialecticæ; nam abstrahere vnum ab alio non est aliud, quàm cum potentia abstrahens possit vtrumque cognoscere, vnum cognoscere non cognito alio, ex quibus illud dicitur abstrahere ab altero, quod cognitionem alterius præsupponit.

126 Et propterea dicitur intellectus abstrahere potius vniuersale à singularibus, quàm singularia ab vniuersali, quia cùm natura vniuersalis existat in singularibus, cognitio eius cognitionem singularium præsupponit, quod autem ita fiat abstractio, probatur ex vulgato illo in Schola Dialecticorum inculcato, quod scriptum nobis reliquit Arist. 1. phys. tex. 18. *Abstrahentium*

rium non est mendacium, quasi dicat abstractionem esse simplicem cognitionem absque vlla affirmatione, aut negatione, & ideò sine vero, & falso in eo solum consistens, quod vnum cognoscatur non cognito alio; cum vtrumque possit cognosci à potentia. Media autem cognitione; atque specie expressa repræsentante naturam vniuersalem imprimere sibi potest intellectus possibilis aliam speciem intelligibilem repræsentantem naturam vniuersalem, quam sibi reseruat, in quantum est memoria pro vsu futuro; nempè, vt quoties se obtulerit occasio, possit eandem naturam vniuersalem iterum cognoscere sine noua cognitione singularium. Quam virtutem formandi sibi vnam speciem ex aliis præconceptis tribuit D.Thom. non solùm intellectui, sed etiam imaginationi, & cum eo sentiunt ferè omnes: & constat nobis experientia primam cognitionem vniuersalis longè difficiliorem esse cognitione singularium; quare non mirum est, si hæc primo directè, ac facile fiat, illa verò saltem dum primo fit, post cognitionem singularium fiat & quasi indirectè, & per quandam reflexionem, & discursum ex illa colligatur. 127 128

Testimonium verò Aristot. quod pro opposita sententia affertur, satis obscurum est, & ideò intentum, & contextum eius expendere oportet, vt germanum sensum eius eliciamus. In eo enim textu quærebat Aristoteles (vt verba ostendunt) an per eandem potentiam sensitiuam, qua cognoscimus singularia sensibilia, cognoscamus naturam vniuersalem in eo existentem, vel per diuersam. Et respondet per aliam quidem, aut separabilem, hoc est; distinctam realiter ab ea, vel saltem habentem se ad ipsam atque cum extensa fuerit linea flexa, hoc est distinctam esse ratione, sicut distinguitur ratione linea flexa à se ipsa cum extensa fuerit, eadem est enim linea realiter, quæ modo flexa est; deinde verò extenditur, & recta fit. Sensus itaque illorum verborum rectæ, ac reflexæ lineæ non ad cognitionem vniuersalis, & singularis refertur, sed ad distinctionem potentiarum, per quas vnum, & alterum cognoscitur, quam realem esse, vel rationis non determinat illis verbis, sed in futurum decernendum relinquit. Nihil ergò de modo cognoscendi vniuersale, & singulare disputat eo loci Aristotel. & proptereà nihil aduersus nostram sententiam colligi ex eo potest. 129 130

Ad primum argument. concessa antecedente, quod intellectus sit immaterialis, distinguendum est consequens, quod in modo cognoscendi abstrahat à materialitate; nã ex parte ipsius cognitionis, & principij eius, quod est species impressa, atque etiam 131

etiam ex parte termini, qui est species expressa verum est, sed ex parte obiecti cognoscendi necessarium non est, alioqui nullus omninò intellectus posset singulare materiale cognoscere,

131 quod patet esse falsum. Nihil ergò impedit singularitas, nec materialitas rei singularis repræsentatæ per phantasma, quin possit per se, directè, ac primò intelligi ab intellectu nostro, quia licet sit improportionatum, & solùm intelligibile in potentia secundum se, per speciem tamen intelligibilem propriā productam ab intellectu agente fit quodammodo immateriale, atque spirituale, & actu intelligibile, sufficienterque proportionatum, vt per se, & directè intelligatur, nec potest habere maiorem proportionem vniuersale: cum etiam sit materiale, & corporeum secundum se, & hæc sufficit iuxta oppositam sententiam vt per se sit intelligibile, & primo, atque directe intelligatur.

132 Ad secundum respondetur intellectum nostrum medium quodammodo esse inter sensum, & Angelorum intellectum, & ideò speciem eius medium aliquo modo tenere inter species vtriusque, non quidem in repræsentando vnum, vel plura, sed in modo cognoscendi, & repræsentandi; nam licet vnam tantum rem vniuersalem, vel singularem repræsentet species nostri intellectus, longè tamen perfectiori modo, ac species sensibilis rem singularem, sed nec ita perfectè, ac species Angeli repræsentat eandem rem singularem.

QVÆSTIO IIII.

An substantia materialis, & accidentia eius non per se sensibilia cognoscantur ab intellectu nostro pro hoc statu per speciem propriam, & ideò directè, ac per se.

133 PRima opinio tenet dari speciem propriam substantiæ, & omnium accidētium eius, etiam temporis, ac relationum: per quam per se cognoscitur conceptu proprio, non solùm ab intellectu, sed etiam à phantasia; quare non solùm dantur species intelligibiles horum omnium propriæ, sed etiam propria phantasmata, à quibus producuntur in intellectu possibili, & per eas cognoscit primo substantiam; deinde accidentia. Ita sentiunt Soncin. 7. met. quæst. 14. Iauel. quæst. 3. & ex nostris Fonseca 2. met. cap. 1. quæst. 2. sect. 6. & 5. metaphysic. capit. 28. quæst. 4. sectio. 4. & Conimb. 3. lib. de anima cap. 5. quæst. 5. art. 1. concl.

1.concl.2.&3.pro qua etiam referunt Diuum Thomam de Veritate, quæstione 10.articulo quinto. 2. libro Post. textu 27. & opusculo 29. Auerro.2.lib.de anima comm.63. Ferra.lib.3.q.3. Apollin.q.12.Abulen.super ca.25.Matthæi.q.608. Caiet.3.p.q. 76.artic.7. Probatur testimonio Aristot.7.Metaphys.text.4.vbi docet expresse substantiam priorem esse cognitione accidentibus, sicut prior est secundum entitatem:cum intelligibilitas sit propria passio entitatis: ergo sentit prius cognosci ab intellectu, quàm accidentia, quod non potest esse verum,nisi per propriam speciem cognoscatur. Probatur etiam ratione; primo quia phantasia,aut æstimatiua habet virtutem eliciendi ex accidentibus sensatis per sensus externos speciem aliorum non sensatorum: ergò à fortiori habebit virtutem eliciendi speciem substantiæ,quamuis non sit sensata per externos sensus. Probatur consequentia, quia accidentia omnia sensibilia à sensibus externis habent fundamentum in substantia, & vt ei inhærentia percipiuntur ab eis:ergò poterit phantasia tãquam superior virtus elicere ex speciebus sensatis insensatam eius, & hæc poterit imprimere speciem intelligibilem eiusdem substantiæ in intellectu possibili virtute agentis. Secundo quia phantasma concurrit tanquam instrumentum cum intellectu agente ad producendam speciem: ergò etiam si sola accidentia repræsentaret, posset imprimere speciem substantiæ. Probatur consequentia,quia accidens secundum proprium esse per modum instrumenti potest concurrere ad productionem ipsiusmet substantiæ:ergò potiori ratione accidens vt sensatum,vel eius species poterit tanquam instrumentum animæ producere speciem substantiæ,& aliorum accidentium.

134

Secunda opinio nonnihil differt à prima, asserit enim primam cognitionem nostri intellectus, nec esse distinctam substantiæ, nec accidentis, sed totius coniuncti, seu aggregati ex substantia, & accidenti. Et ideò speciem primo productam ab intellectu agente, & phantasmate totum illud coniunctum repræsentare per modum substantiæ, quia repræsentat illud per modum per se existentis, vt album, cognito verò coniuncto ab intellectu prima cognitione simplici per modum vnius,separat substantiam ab accidenti per discursum, & intelligit vtrumque seorsum ab alio, non quidem substantiam prius necessariò, nec accidens,sed indifferenter potest intelligere vnum prius altero, & per alterum,vt accidentia per substantiam,& substantiam per accidentia;ita tamen vt neque conceptus substantiæ sit absolutus,neque accidentis, sed vterque connotatiuus,quia nec intelligimus accidens,nisi in substantia, & cum ordine ad illam,nec

135

substantiam, nisi in ordine ad accidentia; quare conceptus substantiæ semper accidentia connotat. Ita Tolet. 3. lib. de anima,
136 q. 6. qui pro hac sententia refert Apollinarem. Probat primo experientia, quia quisque in se experitur non percipere animal, nisi vt substantiam se mouentem, neque hominem, nisi vt habentem principium discurrendi, paritérque de cæteris, sed conceptus isti non sunt absoluti, sed connotatiui, vt per se patet: ergò nec aliquem conceptum substantiæ absolutum habemus, sed connotatiuos omnes. Probat secundo ratione, quia intellectus dependet in sua cognitione à phantasmate: ergò quidquid intelligit, habet ordinem ad phantasma, & cum tali ordine intelligitur: sed phantasma repræsentat accidentia: ergò necesse est quamlibet substantiam intelligere cum ordine ad accidentia, & consequenter non conceptu absoluto, sed connotante accidentia. Et potest sic vrgeri ratio, res omnes intelligimus, sicut sunt à parte rei, sed à parte rei quælibet substantia corporea naturaliter est coniuncta alicui accidenti, & quodlibet accidens est in aliqua substantia, ita vt ex vtroque fiat vnum coniunctum seu aggregatum: ergò aggregatum concipimus, & ideò conceptu connotatiuo, non absoluto.

137 Vltima opinio vtrique opposita est, negans omninò, quod detur species propria substantiæ, aut totius coniuncti ex substantia, & accidente, sed ab intellectu agente produci speciem propriam solius accidentis per se sensibilis, & hoc tantùm intelligi prima cognitione, ex quo ita cognito peruenit intellectus per discursum ad cognitionem substantiæ, & accidentium insensibilium per se. Ita Scotus in 1. dist. 3. q. 1. & 3. & dist. 8. q. 2. Ricard. in 2. dist. 24. q. 3. art. 3. Herue. quodlib. 3. q. 12. Tignosius 1. lib. de anima, ad textum 11. Iandu. ibidem q. 10. Vales. in lib. de sacra philos. cap. 74. pag. 478. & est iam ferè communis inter recentiores, & videtur nobis probabilior. Quam his assertionibus explicamus.

138 Assertio prima, *substantia nullo modo repræsentatur per phantasma, nec per aliquam speciem sensibilem impressam, vel expressam, nec per eam potest percipi ab vllo sensu.* Hæc est contra primam opinionem, & ad eam probandam duo præsuppono in doctrina Aristotelis certa, & ab omnibus admissa, primum est, quod substantia non est per se sensibilis, sed per accidens. Secundum, sensibile per accidens esse id, quod coniungitur per accidens, ei quod est per se sensibile, vt substantia Petri dicitur sensibilis per accidens, quia per accidens coniungitur albedini per se sensibili; vtrumque docet expresè Aristotel. 2. lib. de anima, capit. 6. Ex his autem duobus sic arguo: sensibile per accidens

accidens nullam habet in se rationem sensibilis,sed solùm dicitur sensibile, quia coniungitur per accidens habenti illam:ergò nullam habet in se rationem, per quam possit mouere sensum, sed ex eo solùm mouere dicitur,quia sensibile per se(ei coniunctum per accidens) mouet sensum, sed sensibile mouet sensum per speciem,quam ei imprimit se repræsentantem: ergò si non habet in se rationem,per quā moueat,sequitur nec habere in se rationē aliquam, per quā repræsentetur per speciem:nulla ergò talis species dari potest, quæ sit propria sensibilis per accidens, à qua repræsentetur: ex quo efficaciter sequitur non posse dari speciem sensibilē impressam, vel expressam in sensu aliquo interno,vel externo,aut etiam phātasma,per quam repræsentetur substantia,vel accidentia eius per accidens tantùm sensibilia.

139 Secunda assertio, *intellectus agens non potest imprimere intellectui possibili propriam speciem substantiæ eam repræsentantem.* Hæc est etiam contra primam opinionem: & probatur hac ratione; intellectus agens nullam potest imprimere speciem, nisi determinetur per phantasma vt repræsentans obiectum:ergò nullius obiecti potest speciem producere, nisi eius quod repræsentatur per phantasma,sed substantia,nec repræsentatur, nec est repræsentabilis per phantasma: cùm nullam habeat in se sensibilitatem, ratione cuius repræsentetur per speciem sensibilem: ergò nec potest intellectus agens simul cum phantasmate imprimere intellectui possibili speciem propriam substantiæ, nec accidentium eius non sensibilium.

140 Assertio 3. *non potest dari phantasma repræsentans totum coniunctum,vel aggregatum ex substantia, & accidenti per se sensibili, nec proinde potest produci ab intellectu agente species intelligibilis repræsentans intellectui idem coniunctum.* Hæc est contra secundam opinionem & in primis sequitur ex 2.& 3.nostra assertione:Sed probatur etiam,quia vel repræsentari simul cum alio est repræsentari vtrumque,vel illud tātùm, quod in se sensibile est;aliud verò quòd non est sensibile,solum dici repræsentatum per accidens;quia eidem coniunctum est:sed vtrumque est impossibile; primum quidem,quia substantia nullam habet in se sensibilitatem,ratione cuius repræsentetur: ergò repugnat, quod repræsentetur simul cum alio,ita vt repræsentetur vtrumque.Postremum verò,quia ex eo solùm quod substantia coniungatur sensibili per se, nulla potest aduenire ei sensibilitas, per quam repræsentetur per speciem: ergò ex hoc non potest esse verum, quod repræsentētur vtrumque per phantasma, & consequenter nec per speciem intelligibilem medio phantasmate productam ab intellectu agente.

141 Et ex his tribus assertionibus tria inferuntur. Primum, quod substantia non potest primo cognosci ab intellectu, sed prima eius cognitio assequenda est ex cognitione alicuius proprietatis eius per se sensibilis aduersus primam sententiam. Secundo infertur non esse primum cognitum ab intellectu coniunctum, vel aggregatum ex substantia, & accidenti per se sensibili, quod etiam fit ex probatis manifestum: nam si non est coniunctum illud repræsentabile per phantasma, nec proinde producibilis species intelligibilis eius ab intellectu agente, repugnat esse primum cognitum ab intellectu possibili.

142 Infertur tandem, veram esse nostram sententiam; nam sicut solum dantur propria phantasmata accidentium per se sensibilium, sic solum producuntur ab intellectu agente species intelligibiles eorum, & ita hæc sola sunt per se, & primo, & cognita ab eo; substantia vero, & accidentia insensibilia non per se, nec per speciem propriā, sed solùm post cognitionem & ex cognitione eorum. Sed explicare oportet, quonā modo cognoscatur substantia, si non datur species propria eius producta ab intellectu agente. Cui respondeo, eodem modo cognosci per species accidentium per se sensibilium, sicut diximus suprà cognosci vniuersale ex cognitione singularis sensibilis eius, nam habita notitia huius, & illius singularis cognoscit intellectus similitudinem inter ea non considerata tunc differentia per cōditiones indiuiduantes; & hæc est abstractio vniuersalis à singularibus: cum quibus deinde confert, aut comparat eandem naturam sic abstractā, & efficit eam formaliter vniuersalē per relationē vniuersalitatis resultātem ex tali comparatione. Ad similitudinem igitur huius cognitionis intelligi debet cognitio substantiæ corporeæ ex accidentibus, quibus cognitis per species proprias intelligit non esse per se, sed apta inhærere alicui à qua sustententur, & ita elicit ex specieb. accidentiū conceptum substātiæ, & modo simili cognoscit accidentia, non per se sensibilia.

143 Sed vt intelligamus, an conceptus iste substantiæ sit ei proprius, & quonam modo, adnotare oportet conceptum propriu m alicuius duplicē esse: nam vel ita est proprius, vt entitatem, aut essentiam eius per se, & proximè, & adæquatè repræsentet, quo pacto cōceptus quem format vnus Angelus de propria substantia, vel de substantia alterius, vocatur proprius. Alio modo proprius dicitur conceptus, qui repræsentat rationem aliquam cum aliquo cōuertibilem, & propterea talis conceptus proprius vocatur, licet rem talem per se inmediatè non repræsentet; & hoc modo vocatur proprius conceptus Dei, quē format Angelus ex propria, vel alterius natura, de quo certum est non repræsentare

adæqua

adæquatè, & proximè entitatem aut essentiam infinitam Dei, sed non est minus certum Deo soli conuenire & cum eo conuerti, & ideò dicitur proprius non modo priori, sed posteriori. Et iuxta hanc distinctionem dicimus intellectum nostrum pro hoc statu quasi discurrendo ex propria cognitione accidentium per species proprias formare proprium conceptum substantiæ per alienas species; non quidem eam proximè, & adæquatè repræsentantem, sed conuertibilem, atque ei soli conuenientem. Sicut nos ex corporeis creaturis per modum similitudinis, aut dissimilitudinis per modū attributionis, aut negationis formamus proprium conceptum Dei, & Angelorum. Vnde intelligimus non repugnare, quod plurium rerum, quas non cognoscimus per species proprias, formemus proprios conceptus hoc posteriori modo, non priori, qui conceptus vocantur etiam species expressæ propriæ earum, quibus mediis existimamus, quod intellectus ipse possibilis ibi imprimat species, quas reseruat in memoria pro vsu futuro, nempe vt facile possit, & sine nouo discursu easdem res iterum, & sæpius cognoscere, sed tales species impressæ non sunt propriæ modo priori, sed posteriori, sicut conceptus ipsi, quibus mediis imprimuntur. 144 145

Ad testimonium Aristotelis, quod opponit prima opinio, admitto substantiam ex propria natura esse notiorem accidentibus; quo ad nos verò, qui nihil pro hoc statu percipimus, nisi mediis sensibus, notiora sunt accidentia, quæ solùm cognosci possunt per speciem propriam: quamuis ab alio quocunque intellectu non cognoscente hoc modo, sed res ipsas vt sunt in se, non solum per speciem propriam, sed prius, quàm accidentia cognoscantur.

146 Ad primum argumentum distinguendum est antecedens, quod phantasia, vel æstimatiua habeat virtutem eliciendi speciem accidentium non sensatorum ex speciebus sensatis, nam accidentium per se sensibilium, licet per inferiores sensus non sensatorum habet quidem; non tamen alicuius nullo modo sensibilis per se, quia repugnat hoc repræsentari per speciem sensibilem vllius sensus, vt probauimus, & cùm substantia nullam habeat in se rationem sensibilitatis, ratione cuius possit repræsentari per speciem sensibilem: repugnat vllum sensum, etiam ex sensatis à sensu inferiori elicere speciem eius. Et cùm eadem substantia non sit per se sensibilis ab vllo sensu, nec proinde repræsentabilis per vllam speciem sensibilem sensatam, vel insensatam, nec potest elici à phantasia proprium phantasma eius, per quod sentiatur, & ita non potest intellectus agens producere speciem intelligibilem propriam eiusdem

substantiæ in intellectu possibili, quia nullius rei speciem producere potest, nisi determinetur obiectiuè à phantasmate eam repræsentante.

147 Ad aliud verò, quod additur de instrumento, dicimus, quod sicut non quodcunque accidens potest concurrere tanquam instrumentum substantiæ, sed illud tantum, quod est virtus eius. Ita nec potest quodcunque phantasma concurrere, vt instrumentum cum intellectu agente ad producendam speciem intelligibilem alicuius rei, nisi illud solum, à quo repræsentatur, & cum non repræsentetur substantia per vllum phantasma, non potest produci ab intellectu agente species eius: nec sufficit, quod repræsentetur accidens eius, quia licet virtus eius sit ad naturales actiones cum ea eliciendas, sed respectu huius concursus obiectiui cum intellectu agente non concurrit obiectum, nisi vt per se repræsentatum per phantasma, & cum non repræsentetur substantia per phantasma, nec sufficit repræsentari accidens eius, neque ad talem concursum potest aliquid concurrere per aliud, sed necesse est, quod per se ipsum repræsentatum concurrat, vt species producta similis ei euadat ipsum repræsentans.

148 Quod verò intellectus possibilis ex vno repræsentato per speciem impressam elicit conceptum alterius, ideò habet, quia potentia cognoscitiua, ac discursiua est. Intellectus verò agens cùm non sit potentia cognoscitiua, nec discursiua, sed purè naturalis, & ex se indeterminata, determinabilis verò per phantasma, non potest cum vno phantasmate producere speciem alterius rei, nisi eius tantùm, quod per se repræsentatur per idem phantasma, qui ab illo solùm potest obiectiuè determinari, & non ab alio, etiam si sit causa, vel effectus eius.

149 Ad primum argumentum secundæ opinionis negandum est, quod detur species producta ab intellectu agente repræsentans illud coniunctum ex substantia, & accidenti: negandum est etiam, quod conceptus omnes, quos de substantia formamus sint connotatiui, sed quia omnes formantur in sua origine ex speciebus accidentium, proptereà primi accidentia connotant, post verò intellectus suo discursu alios elicit absolutos, vt cum concipimus definitionem hominis, nempe *Animal rationale*, absolutos conceptus eius formamus absque vllo ordine ad accidentia. Ad argumentum verò concedimus quemlibet conceptum substantiæ mediis phantasmatibus accidentium, formari; & ideò primi, quia immediatè ab eis dependent quodam modo possunt ex hoc connotatiui appellari. Cæteri verò, quos per discursum format intellectus non nisi remotam quandam de

dam dependentiam habent, & ideò non formalem, nec essentialem, & propterea absoluti esse possunt modo exposito. Et quod tandem additur intellectum percipere res, vt se habent à parte rei, distinguendum est: nam ita, vt se habent, eas intelligit, quia cum eisdem prædicatis eis conuenientibus: sed in modo eas percipiendi, sensus sequitur; & ideò solùm eas potest intelligere, vt per sensus perceptas, & quia substantia non est per se sensibilis, nec per species repræsentabilis, quamuis à parte rei sit coniuncta cum accidentibus, non percipit eam coniunctam: sed sola eius accidentia potest percipere per species proprias; eam verò, non nisi per speciem accidentium, & ideò quodam modo ab eis diuisum. Non quod diuisam esse à parte rei iudicet: sed quòd non sit perceptibilis simul cum accidentibus, licet ex hoc non diuidatur ab eis diuisione, aut separatione reali. 150

QVÆSTIO V.

Quonam modo cognoscantur ab intellectu pro hoc statu substantiæ separatæ, vt Deus & Angeli.

VNum præsupponit titulus quæstionis tanquam certum; & alterum quærit tanquàm dubium. Præsupponit quidem intellectum nostrum pro hoc statu aliquo modo substantias separatas, atque spirituales cognoscere, vt Deum & Angelos. Quod euidens est in doctrina Aristot. nam vt cætera eius testimonia omittamus, id expressè docet 1. lib. de partibus anim. cap. 5. non longè à principio hisce verbis. *Res namque illas superiores tametsi leuiter attingere possumus, tamen ob eius cognoscendi generis excellentiam, amplius oblectamur, quam cùm hæc nobis coniuncta omnia tenemus.* Et huius ratio est manifesta, quia sub obiecto intellectus nostri (quod secundum se est vniuersalissimum ens secundum totum suum ambitum) continentur: ergo aliquo modo tanquam ab eo cognoscibiles. Et euidens experientia docet, quod saltem per effectus corporeos, ac sensibiles à nobis cognoscantur. Sed quonam modo per corporea cognoscãtur spiritualia in dubium reuocat titulus quæstionis. 151

Circa quam prima opinio recentiorum tenet nullam dari speciem propriam, nec proprium conceptum rei spiritualis in nostro intellectu: sed idolum tantum rei materialis, quod à nobis eius loco substituitur, & ad cuius similitudinem excogitat intellectus se habere Angelum in spiritualibus, eo modo, 152

quidem quo imago depicta substituitur pro re, quam repræ-
153 sentat. Probatur experientia: nam cum volumus intelligere Angelum, iuuenem quendam pulcherrimum depingimus, quem loco eius nobis substituimus intelligẽtes pulcherrimum adeò, seu perfectum esse Angelum in ordine rerum spiritualium: ac nobis videtur iuuenis ille depictus in rebus corporeis: ergò nullam aliam speciem, vel conceptum proprium Angeli formamus: sed per solam similitudinem eius depictam cognoscimus. Probatur etiam ratione; quia solùm ea potest intellectus noster per se intelligere, quæ percipiuntur per sensus: sed per sensus solum possumus percipere res corporeas; ergò solùm possumus habere species, ac formare conceptus rerum corporearum, ad quarum similitudinem percipiamus spiritualia, horum verò, neque propriam speciem, neque conceptum.

154 Secunda opinio per extremum opposita affirmat intellectum nostrum pro hoc statu intelligere res spirituales per species intellegibiles proprias earũ productas ab intellectu agente, eo quidem modo, vt prius intellectus possibilis cognoscat vltra eas dari alias superioris, ac excellentioris ordinis habentes esse quodam modo eis oppositum carens imperfectionibus materialibus, & corporeis, quo discursu, atque cognitione præsuppositis virtutem habet intellectus agens (cùm sit spiritualis) producendi speciem spiritualem eas repræsentantem. Ita
155 sentiunt, & explicant recentiores alij. Probant primo, quia præsupposita determinatione sensus externi producitur per sensum internum species quædam noua, atque insensata repræsentans rationem vniuersalem, ac superiorem, quam non attingit sensus externus, vt rationem conuenientis, aut disconuenientis: ergò supposito discursu intellectus determinato circa eadem accidentia sensibilia, & phantasmata eorum, à quibus determinatur intellectus agens, poterit producere speciem intelligibilem rei spiritualis, per quam directè, & per se eam percipiat intellectus possibilis, quia nulla potest afferri
156 ratio alicuius momenti, qua probetur id repugnare. Secundo quia intellectus animæ separatæ intelligit Angelos per proprias species eorum sibi infusas à Deo, vt in tractatu de anima separata ostendetur: ergò potest eosdem intelligere per species proprias eorum adquisitas per virtutem intellectus agentis, & phantasmatum. Probatur consequentia: nam si talem cognitionem habere non potest in corpore: ergò imperfectior erit status animæ in corpore, quam extra illud, cum perfectiorem habeat operationem, ex qua perfectior modus essendi euidenter colligitur.

Tertia

Tertia opinio communis est *negans intellectui pro statu corporis omnem cognitionem substantiarum separatarum per proprias species intelligibiles, à quibus per se immediate repræsententur* contra secundam sententiam, *& ei concedens, quod per alienas species rerum corporearum proprios conceptus earum formet, & non solùm idolum rei corporeæ* contra primam. Ita expressè D. Thom. 3. lib. contra gentes, cap. 45. & ibidem, Ferr. & 1. part. quæst. 88. artic. 1. & 2. & ibidem Caiet. Bañ. ac cæteri eius interpretes. Scotus in 1. distinct. 3. quæst. 2. §. *Quinto dico, quod ista quæ cognoscuntur de Deo cognoscuntur per speciem creaturarum.* Et cum his omnes ferè recentiores. Et videtur mihi non solùm probabilior, sed vera. Quæ primo explicanda à nobis est, deinde probanda. Explicatur autem hoc modo. Duabus viis, aut modis potest intellectus pro hoc statu peruenire ad cognitionem rerum spiritualium per corporeas; prior vocatur negationis, aut remotionis, quam ponit D. Thom. 1. p. q. 88. art. 2. ad 2. remouendo, aut negando à re corporea omnes imperfectiones. Vt si intellectus directè, & per se cognoscat albedinem per speciem propriam productam ab intellectu agente, & ex cognitione eius discurrendo intelligat esse formam, vel actum inhærentem subiecto corporeo, quod maximæ imperfectionis est, qua carent spirituales substantiæ, quas ideò intelligit esse actus complectos per se subsistentes non corporeos, nec materiales: sed spirituales, vt sunt Angeli, in quibus adhuc intelligit dependentiam ab alio in suo esse, quod cognoscit non habere à se: sed ab alio, atque etiam limitationem ad certum genus, & speciem, & ex consequenti compositionem ex esse, & essentia, atque etiam ex substantia, & accidentibus spiritualibus, quæ sunt potentiæ, & actus, remouens igitur hæc à substantia spirituali format conceptum cuiusdam substantiæ simplicissimę his omnibus carenti, quæ purus actus sit à nullo dependens, & ideò non habens esse limitatum: sed infinitum, & talem substantiam spiritualem intelligit esse Deum. Alia via est positionis, seu attributionis, quam posuit Scotus vbi supra, in qua procedit intellectus attribuendo substantiæ spirituali quidquid perfectionis cognoscit in rebus corporeis: sed sine imperfectione; imò cùm maiori perfectione; ita vt ex pluribus positiuis, ac perfectis eliciat conceptum perfectiorem absque imperfectione, quem Deo attribuit, & isti sunt conceptus proprij, quos de Deo & Angeli format intellectus, non quidem proprij, hoc est, per propriam speciem rei formati nec repræsentantes per se immediatè entitatem, vel substantiā eorum, & ideò nec quidditatiui, quamuis sint conceptus prædicatorum pertinentium ad quid-

157 158 159

ditatem eorum, & cum eis conuertibiles, quia eis solis conueniunt; quare meritò vocãtur proprij, quamuis per species alie-
160 nas formati. Et ecce apertam deceptionem primæ opinionis, quæ solum putat alienum conceptũ dumtaxat formare intellectũ eis aliquo modo similem, vt pulcherrimi iuuenis, & non proprium, qui eis solis conueniat. Colligitur etiam deceptio secundę opinionis concedentis intellectui quidditatiuum con-
161 ceptum per speciem propriam earum formatum. Quod formare non posse efficaciter probari potest. Primo à priori hoc modo, quantumcumque discurrat intellectus circa accidentia sensibilia, impossibile est acquirere propriam speciem harum substantiarum: nam virtus & operatio intellectus agentis ad producendam quamcumque speciem intelligibilem ex communi omnium sententia determinatur, ac modificatur per phantasma obiectiuo modo concurrens cum eo: ergò impossibile est
162 intellectum agentem producere speciem, nisi illius obiecti, quod per phantasma repræsentatur. Probatur consequentia, quia ex se indifferens ad producendum speciem repræsentantem quamlibet rem, & non potest determinari, nisi ab aliquo tribuente ei obiectum determinatum, cuius speciem potius, quàm alterius producat: sed constat per phantasmata, nec repræsentari spiritualia obiecta: sed sola corporea cùm sit species sensibilis; ergò non potest ab intellectu agente produci species spiritualia repræsentans: sed rem dumtaxat sensibilem; quare nec poterit spiritualia cognoscere per proprias species, nec conceptus earum quidditatiuos formare.

163 Quod vero dicitur non posse intellectum agentem ex se producere talem speciem, nisi præcedente illo discursu intellectus possibilis, friuolum est, & ideò non tollit efficacitatem argum. quia quantumcumque discurrat intellectus circa sensibilia, nihil potest pet talem discursum ponere in phantasmatibus, nec mouere, vel eleuare illa ad repræsentandũ rem aliam altiorem, nec altiori modo, ab eadem re sensibili, quam ex se repræsentant, quia impossibile est hoc fieri sine mutatione intrinseca eorum, quam non potest vllo modo efficere intellectus agens nec possibilis, vt superius probauimus.

164 Secundo probatur à posteriori & quasi ab inconuenienti, quia si cognoscimus substantias spirituales per proprias species, sequitur euidens nobis esse, quod præter Deum dentur substantiæ purè spirituales, completæ & omni prorsus corpore carentes, quod patet esse falsum, quia multi de hoc dubitarunt. Probatur consequentia, quia quod per propriam speciem cognoscimus, licet imperfectè illud cognoscamus, repræsentatur

nobis

nobis per propriam entitatem: ergò per illam immediatè cognoscitur à nobis,quod est euidenter cognosci. Sequitur etiam naturaliter dari speciem propriam ipsius Dei eum quidditatiuè repræsentantem,& sicut est in se, per quam etiř à nobis euidenter,& quidditatiuè cognoscibilis naturaliter.Contra communem sententiam totius Scholæ, & Sanctorum Patrum, atque etiam contra euidentem experientiam: experimur enim omnes, nunquam nos cognoscere diuinam essentiam, aut aliquod attributum Dei,vt in ipso est: sed solum per quandam similitudinem creaturarum. Idémque de Angelis, & anima nostra inferioribus notum est.

165 Ad experientiam primæ opinionis respondeo, iuuari quidem intellectum iuuene illo pulcherrimo depicto ad intelligendum Angelum, in quantum ex pulchritudine eius, & aliis per discursum format proprium conceptum Angeli seclusis adhuc imperfectionibus eiusdem simulachri.

Vnde ad argum.eiusdem sententiæ distinguendum est antecedens, quod solum ea possit intellectus noster pro hoc statu intelligere,quæ percipiuntur per sensus: nam per se & directè, verum est, indirectè verò, & per discursum potest etiam proprium conceptum rerum spiritualiũ formare modis explicatis.

166 Ad primum verò secundæ opinionis concedendum est,quod potentia sensitiua superior possit rationes alias in obiecto sensato ab inferiori sensu percipere per species insensatas, quas sibi producit repræsentatas: sed hoc ideò potest, quia rationes istæ insensatę sensibiles à se sunt,sibique proportionatæ;quamuis respectu inferioris sensus improportionatæ. Et quia potentia cognoscitiua formare potest speciem expressam obiecti sibi proportionati,ea media potest in se producere impressam, etiã insensatam,qua pro vsu futuro sibi reseruat in memoria. Vtraque autem hæc ratio cessat in intellectu agente respectu substantiarum separatarum, quæ omninò sunt ei improportionatæ: cùm per phantasmata non repræsententur, imò & intellectui possibili pro hoc statu improportionatæ sunt: cum nihil per se immediatè possit percipere,nisi à sensibus perceptũ,constat autem spirituales substantias nõ esse per sensus perceptibiles; quare neque agẽs intellectus potest speciem producere per se immediatè eas repræsentantem. Deinde intellectus agens non est potentia cognoscitiua sicut sensus externus:sed naturalis atque inferioris ordinis,& ideò solum potest producere speciem impressam secundum determinationẽ phantasmatis, hoc est,eius tantùm obiecti, quod per phantasma repræsentatur.

167 Ad secundũ dicimus negari nõ posse,quod intellectio animæ separatæ

separatæ respectu substantiarum spiritualium perfectior sit ea, per quam in corpore easdem percipit, & ex hac etiam parte status ille perfectior. An verò, & quomodo maior hæc perfectio compensetur per informationem corporis; ita vt omnibus pensatis absolutè sit perfectior status animæ in corpore statu separationis: mox explicabitur à nobis in tractatu de anima separata.

QVÆSTIO VI.

Quonam modo anima pro hoc statu se ipsam cognoscat.

168 PRæsupponit titulus quæstionis tanquam certum, quod anima pro statu præsenti se ipsam aliquo modo cognoscat; quod satis est cuique per se manifestum: & in sacris literis plura de anima ipsa habentur, atque etiam hæc pars philosophiæ, quam elucidamus, eam habet pro parte principaliori sui subiecti, ac de potentiis, seu proprietatibus eius copiosè disserit. Modum verò, quo se cognoscat, in dubium reuocat.

169 Prima opinio asserit animam se cognoscere per propriam substantiam, quæ ei loco speciei intelligibilis deseruit, sicut de Angelo docet D.Thom. 1.p.qu.56.art.1.& cum eo ferè omnes Scholastici; & ideò absque vlla specie vel re materiali cognita. Ita Henrr. quodlib. 4. quæst. 7. Gregor. in 1.d.3.qu.2. quam vt probabilem defendit noster Valentia 1.p.disput.6.qu.7.puncto 2.& videtur expressa à D.Aug. 9 lib. de Trinitate c.3. hisce verbis. *Mens ergo ipsa, sicut corporearum rerum notitias per sensus corporis colligit, sic corporearum rerum per semetipsam: ergò & semetipsam per se ipsam nouit, quoniam est incorporea.* Et ratione probatur, quia anima non est minus intimè præsens, & proportionata per se ipsam intellectui proprio, quàm Angelus respectu proprij intellectus: ergò non indiget phantasmate, neque vlla cognitione rei materialis ad cognoscendum se ipsam, imò

170 neque vlla specie sui. Probatur consequentia, quia phantasmate, aut cognitione rerum materialium indiget intellectus noster pro hoc statu ad cognoscendas substantias separatas, quia cùm corpore prorsus careant & ipse sit in corpore, improportionatæ censentur: & ideò non potest eas per se immediatè cognoscere, sed mediis corporeis rebus sensibus corporeis perceptis, sed licet anima sit spiritualis, est tamen forma corporis, & in corpore ipso, sicut intellectus: ergò erit anima per se ipsam omni ex parte proportionata intellectui proprio in corpore existenti, & cùm sit ei intimè præsens, erit etiam per se ipsam

ipsam intelligibilis ab eo absque phantasmate, vel cognitione alicuius rei materialis:& etiam absque vlla specie sui: cum per se ipsam exercere possit omnia officia speciei, longè melius, quàm species ipsa, quæ ideò superflua censeretur. Quod ex eadem anima separata vrgeri potest se intelligente per se immediatè, sine specie; ergò cùm non sit minus sibi intimè præsens, quam est extra corpus, per se ipsam, & sine specie intelligitur.

171 Secunda opinio tenet intellectum pro hoc statu cognoscere animam propriam sicut cæteras substantias spirituales separatas per propriam speciem eius productam ab intellectu agente, non quidem ex aliquo phantasmate eam repræsentante, sed ita vt præsupposita determinatione sensuum operantium circa effectus sensibiles & supposito discursu intellectus possibilis per quem ex actibus,& operationibus vitalibus cognoscat dari quasdam alias formas excellentioris ordinis supra formas rerum inanimatarum; producat idem intellectus agens sua virture speciem intelligibilem repræsentantem formam excellentioris ordinis supra formas rerum inanimatarum,& habentem operationes vitales, non solùm corporeas,sed spirituales, qualis est anima rationalis. Et fundamentum huius opinionis

172 est,quod intellectus agens est virtus spiritualis superior,& quasi vniuersalis ad producendum speciem cuiuslibet rei quamtumlibet excellentioris, excitatus à sensibus operantibus, circa sensibilia quæcumque,& ab intellectu possibili discurrente circa effectus sensibiles aliarum rerum inferiorum potest producere speciem intelligibilem propriam eius,& ideò speciem animæ,sicut aliarum rerum spiritualium,per quam cognoscit eam intellectus cognitione quidditatiua. Ita sentiunt recentiores quidam interpretes Aristotelis superius citati pro modo intelligendi substantiam corpoream diuinam, & Angelicam per proprias species hac etiam ratione productas,quia nulla in hoc inuenitur repugnantia, nec ratio alicuius momenti eam probans,& cùm ex alia parte pertineat ad dignitatem,& excellentiam intellectus agentis productio talis speciei, & ad excellentiam intellectus possibilis talis cognitio per eam, non sunt eis denegandæ.

173 Tertia opinio *duo negat, & vnum affirmat, primum quod negat est, animam se cognoscere per se ipsam immediatè, sicut angelus se cognoscit contra primam opinionem. Secundo negat se cognoscere per propriam speciem, à qua per se immediatè repræsentetur. Et tandem affirmat, quod per aliud se cognoscat, videlicet cognoscendo proprium actum, vel etiam per species rerum materialium eo modo,*

quo

174 *quo cognoscere diximus substantias separatas.* Ita Diuus Thomas quæstion. 10. de Veritate, atticul.8. & 1.part.quæstion.87.art. 1.& ibidem Caietan.& Bannez. Fetrar. 3. contra gentes capit. 46.& cæteri Thomistæ, Ægidius quodlibet.1.quæst.3. & quodlib.2.quæstion.23. & est etiam communis ferè inter recentiores, nobisque videtur probabilior, & magis consentanea do-
175 ctrinæ Aristotelis. Probatur hoc vltimum contra primam opinionem ex capit. 4. huius libr. textu 8. vbi loquens Aristoteles de intellectu constituto in actu primo ad intelligendum per species, asserit expressè, tunc posse non solum alia à se, sed etiam se ipsum intelligere: ergo sentit planè nec alia, nec se ipsum posse intelligere antequam species recipiat, sed esse in pura potentia respectu cuiuscunque intellectionis, tàm aliorum obiectorum, quàm sui ipsius, ita vt nullam prorsus habeat, ex quo planè deducitur non se intelligere per se ipsum immediatè, & sine specię, vt asserit prima opinio. Verba Aristotelis hæc sunt: *Cum autem singula factus est, vt sciens dicitur, qui secundum actum: hoc autem accidit: cum potest operari per se ipsum: est quidem & tunc potentia quodammodo, non tamen similiter, vt erat antequam addisceret, aut inueniret. Et ipse autem se ipsum tunc potest intelligere.*

176 Vt autem probemus tandem sententiam nostram aduersus vtramque oppositam, vnum oportet adnotare; videlicet animam nostram duo habere: vnum quod sit forma physica informans corpus, etiam vt rationalis, sub qua consideratione euidens est pertinere ad statum, & ordinem physicum, materialem, atque sensibilem: alioqui non posset per se, & tanquam obiectum proprium pertinere ad hanc partem naturalis philosophiæ. Habet præterea aliud, nẽpe extra corpus esse, quod est habere modum essendi similem substantiis separatis, & consequẽter modum operandi: ita vt sicut illæ operantur per species infusas à Deo, sine vlla dependentia à sensibus; pari ratione anima separata. Et quemadmodum in his duobus statibus habet diuersum modum intelligendi actiuè, ita habet diuersum modum intelligibilitatis passiuæ, quia modus intelligibi-
177 litatis cuiuscunque rei, sequitur modum essendi eius. Vnde fit, quod extra corpus existens sicut habet modum intelligendi similem modo intelligendi Angelorum, ita habet modum intelligibilitatis passiuæ similem modo intelligibilitatis eorum; quare sicut Angeli sunt actu intelligibiles, & ideò cùm sint sibi intimè præsentes, non indigent specie, per quam intelligantur à proprio intellectu, sed intelliguntur per se ipsos immediatè, sic anima in statu separationis est per se ipsam actu

actu intelligibilis, sibique vt in tali statu existenti intimè præsens, & propterea non indiget specie, vt vniatur proprio intellectui modo intelligibili, sed per se ipsam ei vnitur, & per se ipsam intelligitur, & non per speciem. Sed in statu informandi corpus exercet officium formæ corporeæ, vegetatiuæ, sensitiuæ, & rationalis; quamuis entitas eius sit spiritualis, & sicut habet modum essendi formæ corporeæ, habet modum operandi eiusdem; ita vt in quantum vegetatiua, & sensitiua habeat potentias organicas per quas exercet actus corporeos, atque sensibiles; imò modum intelligendi quodam modo corporeum habet, quia licet intellectus adhuc in corpore non sit organica potentia, nec dependeat à corpore tanquam ab organo, dependet tamen à sensibus tanquam administrantibus sibi obiectum, sine quorum ministerio non potest naturaliter illud intelligere; & sicut habet modum essendi & operãdi, ac intelligendi, ita corporeum, pari ratione habet modũ intelligibilitatis passiuæ corporeũ, & sensibilem, sed res corporei ac sensibilis ordinis non possunt percipi ab intellectu pro statu corporis, nisi mediis sensibus, hoc est, nisi per sensus percipiantur, & phantasmata eorum possint concurrere cum intellectu agente ad producendam speciem in intellectu possibili, per quã intelligatur: ergò neque anima prout informans corpus potest alio modo intelligi à proprio intellectu, sed constat non esse per se sensibilem cum sit entitas immaterialis, sed solum per suos actus, aut effectus sensibiles; ergò nec est per se intelligibilis, sed per species eorum. 178 179

Ex quibus sic probatur nostra sententia, & refutantur aliæ; 180 modus intelligibilitatis cuiuslibet rei sequitur modum essendi eius, sed anima prout informãs corpus habet modũ essendi corporeũ, & ens corporeũ ex se non est actu intelligibile, sed solũ in potentia, fit autẽ actu intelligibile per speciẽ productã ab intellectu agẽte medio phãtasmate proprio à quo repræsentatur, & nullo alio modo: ergò anima vt informãs corpus nõ est actu intelligibilis, sed solũ in potẽtia; quare debet fieri actu intelligibilis per speciẽ. Vnde sequitur nõ posse per se immediatè ac sine specie intelligi contra primã opinionẽ. Vlterius non habet 181 propriũ phantasma, à quo determinetur obiectiuè intellectus agẽs ad producẽdã speciẽ sui per se immediatè eã repræsentantam: ergò non potest intelligi per speciẽ propriã cõtra secundã opinionẽ. Restat igitur solum posse fieri actu intelligibilem, in quantũ per species proprias suorum effectuum, vel per propriũ actum intelligendi, quem habet in corpore, eam potest intellectus discurrendo percipere, vt asserit nostra sententia.

Tertimo

182 Testimonium D. August. pro prima opinione oppositum, difficilem habet expositionem, & absque dubio videtur inclinare in primam sententiam, quod anima se cognoscat per semetipsam,& non per speciem,nec per discursum ex notitia rerum sensibilium,nec per proprium actum,vt asserimus, sed adhuc si verba eius expendamus, non videbitur contra mentem eius expositio D.Thom.qu.illa 87.art.1.ad primum in eo consistens,quod D.August.comparat notitiam rerum spiritualium, quam consequitur anima per se ipsam notitiæ rerum corporearum, quam consequitur per sensus; nam ex comparatione hac colligit se cognoscere animam per se ipsam, quia est incorporea, vt autem comparatio illa recta sit, non est necessarium, quod anima se cognoscat per se ipsam, hoc est, sine medio, (in hoc enim consistit tota difficultas verborum Augustini) sed licet se cognoscat per proprium actum cuius principium est, benè potest ex notitia sui sic habita colligere notitiam aliarum rerum spiritualium eo modo, quo colligit per sensus notitiam rerum corporearum. Cognoscere autem se per se ipsam non necessariò tollit medium suæ cognitionis esse actum proprium, sed cum eiusdem actus ipsa sit principium actuale, cognoscens se ipsam vt actu existentem per actualem existentiam sui actus, quia actuale principium eius est,ex consequenti dicitur se cognoscere per se ipsam,& hunc sensum tenuit Diuus Augustinus.

183

184 Ad argum. eiusdem sententiæ distinguendum est primum antecedens, quod anima non minus sit proportionata intellectui proprio, quàm essentia Angeli proprio etiam intellectui; nam secundum statum separationis à corpore, verum,est, & propterea in eo statu se cognoscit per se ipsam, sicut Angelus. Falsum verò secundum statum informandi corpus, ex quo potius pertinet ad ordinem rerum corporearum ac sensibilium: & propterea hoc modo considerata non est actu intelligibilis, sed potentia tantum,sicut cæteræ res corporeæ:quare nec per se intelligi potest, sed sicut res aliæ sensibiles per species, quas cum non possit habere proprias:cùm nec habeat propria phantasmata,solùm potest intelligi per species alienas.

185 Fundamentum verò secundæ opinionis, quod intellectus agens sit virtus vniuersalis ad producendum species omnium rerum, planè falsum est, quia potius ex propria natura limitatur per phantasma obiectiuè determinans actionem eius;quare solum potest producere species earum rerum,quæ per phantasmata repræsentantur, & ideò non speciem animæ.

QVÆ

QVÆSTIO VII.

Quonam modo cognoscat intellectus se, & suos actus, habitus, atque species, necnon voluntatem, & eius actus, & habitus.

PRæsupponitur tanquam certum, quod intellectus hæc omnia aliquo modo cognoscit. Quod his verbis certissimum esse docuit D. August. 10. lib. de Trinitate, cap. 10. *Viuere se, & meminisse, & intelligere, & velle, & cogitare, & scire, & iudicare quis dubitet*; Et post Augustinum D. Thom. 1. par. q. 87. artic. 3. & cum eo omnes. Quod quisque apud se satis euidenter experitur, & propterea nulla indiget probatione.

Sed hoc supposito modum quærimus, quo hæc ab intellectu pro hoc statu cognoscantur.

Et prima opinio tenet, quod sicut anima se cognoscit per se ipsam, sine vlla specie, ita hæc omnia, quia intra ipsam sunt. Ita sentiunt omnes illi, quos in præcedenti quæstione citauimus pro prima opinione. Quorum fundamentum est etiam idem, nempe hæc omnia esse actu intelligibilia ex se, & intimè præsentia intellectui; quare nulla specie indigent, vt intelligantur. Et de intellectu ipso, speciebus, & intellectione per se putant manifestum; sed de voluntate, & actibus, & habitibus eius eodem modo sentiendum esse docent, quia vt D. Thom. asserit 1. par. q. 87. artic. 3. & 4. Voluntas non est aliud, quàm inclinatio intelligibilis per modũ principij, & actus eius inclinatio intelligibilis actualis: sed inclinatio intelligibilis est in intelligente; & ideò verè vtraque inclinatio intra intellectum esse dicitur. Quod probat in solutione ad primum; quia licet intellectus, & voluntas sint diuersæ potentiæ, & ex hac parte quælibet videatur esse extra aliam, & quæ in vna sunt, respectu alterius videantur extranea, cæterum quia in eadem anima tanquam in subiecto radicãtur, & actus vtriusque habet necessariam dependentiam ab alia, & ab actu eius: propterea voluntas ipsa, & quæcunque in ea sunt, dicuntur quodam modo esse in intellectu, & ideò intimè ei præsentia; vnde per se intelligi ab eo possunt.

186

187

Secunda opinio negat sine specie intelligi, concedit tamen proprias species eorum produci ab intellectu agente præsuppositis duobus, nempe exercitio sensuum circa quæcunque sensibilia, & discursu intellectus circa potentias sensitiuas, species earum, & actus, atque etiam circa appetitũ sensitiuum, & actus eius; quo discursu colligit quasdam alias potentias, actus, & species altioris ordinis dari, & his duobus quasi excitari intellectũ

188

agentem docet, vt sua virtute vniuersali ad producẽdas species quarumlibet rerum, producat proprias cuiuscunque horum, per quas intelligatur. Ita sentiunt recentiores illi quæst. præcedente citati, ac refutati.

189 Tertia opinio est aliorum recentiorum, qui diuerso modo loquuntur de intellectu, & voluntate, ac speciebus, & habitibus, & de actibus vtriusque potentiæ: nam de illis asserunt, neque per se ipsa, neque per proprias species cognosci; sed per alienas rerum sensibilium. De actibus verò intellectus, & voluntatis affirmant per species proprias, quas ipsi per se, & immediatè imprimunt intellectui cognosci ab eo. Et hoc vltimum probant hoc discursu: vel actus isti cognoscuntur ab intellectu per alienas species rerũ sensibilium, aut per species proprias productas ab intellectu agente; vel tandem sine speciebus: sed nullo ex his modis possunt cognosci: ergo cognoscuntur per species proprias, quas ipsi immediatè per se imprimũt intellectui, quia non

190 superest alius modus quo possint cognosci. Antecedens probatur; & primo quod non cognoscantur per alienas species rerum sensibilium, quia licet quidditas, & essentia horum actuum possit cognosci per discursum ex sensibilibus, sicut cognoscitur anima ipsa, existentia verò eorum in anima, hoc est, quando sint in ea, quando eliciantur ab ipsis potentiis, vel quod idem est actus ipsi in indiuiduo, non possunt ex sensibilibus cognosci, quia nulla datur res sensibilis, & sæpe nullus datur effectus sensibilis eorum, per quem cognoscere possimus, quando sint, vel non sint in intellectu, vel in voluntate; nam licet quando aliqua actio externa, vel motus corporis, aut alicuius partis eius resultat ex actu intellectus, vel voluntatis, vt ex intellectione loquutio externa, & ex actu voluntatis motus progressiuus, vel aliqua excitatio appetitus sensitiui, aut quid simile, possemus forte dicere, quod per species eorum cognoscãtur: sed cùm sæpè contingat eosdem actus existere in eisdem potentiis ab eisque elici, nullo motu, vel actu externo, aut excitatione appetitus causata, nulla restat via eos cognoscendi per alienas species re-

191 rum sensibilium: quare necessariò dicendum erit esse à nobis prorsus incognitos. Vnde sequitur concedendum quoque esse, quod dentur sæpe in nobis actus voluntatis perfecti, ac plenè deliberati nobis prorsus ignoti, imò naturaliter incognoscibiles. Et tandem sæpe hominem grauiter peccare, quin possit peccatum suum, cognoscere, & consequenter, quin possit de illo conteri: quod non solum videtur falsum, sed periculosum in fide; nam talia peccata videbuntur omninò irremissibilia; quia nisi cognoscantur, non poterunt deleri per contritionem, vel attritio

attritionẽ simul cum Sacramento, aut vllo alio medio. Probant deinde, quod non cognoscantur per speciem productam ab intellectu agente, quia hæc non potest produci, nisi medio phantasmate eos repræsentante; constat verò nullũ posse dari phantasma eorũ, cùm non sint per se sensibiles ab vllo sensu, sed incorporei prorsus, atq. per se insensibiles. Et tandẽ quod cognoscantur per speciẽ propriam, probant ex sensationibus: nam sensatio sensus externi simul cum obiecto per eam sensato producit speciem propriã in sensu interno, quamuis non sit ab eodem sensu externo cognita, quia obiectum eius est cognoscibile ab eodem sensu interno: ergò intellectio, & volitio, qui sunt actus proprij harum potentiarum: quamuis non sint cognitæ per sensus, producent speciem propriam in intellectu, à quo obiecta earum cognoscuntur, & per talem speciẽ cognoscentur ab eo. Et quod non cognoscantur per se immediate sine specie, ostendunt ex eo, quod non solùm percipimus hos actus, dum præsentes sunt, sed iam preteritos: nam per memoriam recordamur nos eos aliquando habuisse præsentes, sed iam præteriti non possunt per se immediatè percipi, quia quod non est, non potest per se mouere potentiam ad sui perceptionem, ergò necesse est concedere, quod speciem produxerint, per quam præsentes percepti sint ab intellectu; & eam reliquerint in memoria asseruatam pro futuro actu recordationis, vel contra experientiam negare, quod eorum recordemur per actum memoriæ.

192

193

Vltima opinio, *tam de intellectu, & speciebus eius, quàm de voluntate, & actibus, & habitibus vtriusque potentiæ negat vtrumque, & quod eos intelligat per se immediatè, sine specie, atque etiam quod eos intelligat per species proprias eorum, siue productas ab intellectu agente, siue ab eis immediatè: Et solum admittit, quod eas cognoscat per species alienas rerum sensibilium.* Ita D. Thom. exprefsè 1. par quæst. 87. artic. 3. in corpore, & ad primum. Ita etiam Caietan. ibidem, & Bañez dub. vnico, in solutione confirmationis primi argum. Ferrar. 1. contra gent. cap. 53. & Toletus 3. lib. de anima, quæst. 11. Conimb. ca. 8. eiusdem lib. quæst. 5. artic. 2. & plures alij: videtúrque nobis probabilior, & sequenda.

194

Sed circa hos authores adnotare oportet, Bañez excipere species intelligibiles, quas asserit cognoscere intellectũ sub ratione specierum per seipsas, & non per alias species, vt D. Thom. docet q. 10. de Veritate, art. 9. ad 10. sed probat, quia ipsamet species, quæ per se ipsam repræsentat quidditatem rei, repræsentat se ipsam intellectui, quantum necesse est, vt possit cognosci

195

per actum reflexum: ergò non est ponenda alia species, per quam cognoscatur. Nec tamen propter hoc intellectus cognoscit aliquid sine ordine ad quidditatem materialem, quia ipsamet species est quidditatis materialis species, vnde censetur quidditas materialis. Et prætereà quia si species non cognosceretur per se ipsam, deberet cognosci per aliam speciem, & hæc per aliam; & ita daretur processus in infinitum, qui nullo modo admitti debet.

196 Conimb. verò excipiunt solos actus voluntatis in fine eiusdem articuli, inter quos, & actus intellectus hoc esse discrimen asserunt, quod actus intellectus cum ab eo eliciatur, non possunt directa cognitione ab eo percipi, sed reflexa opus est, reflexam verò habere non potest, nisi per speciem, quam cum non possit per se producere, nec potest per propriam speciem cognosci, sed per alienam rerum sensibilium. Actus autem voluntatis cùm sint alterius potentiæ, & simul sint per se intelligibiliter præsentes intellectui, vt asserit D. Thom. loco citato in principio huius quæstionis, possunt percipi ab eo directa cognitione, ac per se, & non per species alienas rerũ materialium.

197 Nos vero iuxta vltimam sententiam asserimus prædicta omnia nullo excepto per alienas species rerum materialium, & ad similitudinem earum, & non per proprias, nec per se ipsa sine specie cognosci ab intellectu pro hoc statu. Hanc probo, primo hac ratione desumpta, ex D. Thom. 1. par. quæst. 87. artic. 3. ad primum. Quia obiectum adæquatum nostri intellectus pro hoc statu est ens, & verum, non in toto suo ambitu, sed consideratum in rebus materialibus, ac sensibilibus: ergò solùm potest sensibilia percipere per se, spiritualia verò solũ in quantum per hæc eadem sensibilia ei innotescere possunt, quod est solum per species, ac similitudinem eorum ea percipere: sed constat prædicta omnia secundum propriam entitatem spiritualia esse: ergò non possunt per se ipsa, vel per species proprias percipi ab intellectu (vt de cæteris spiritualibus ostendimus) sed solum per species rerum sensibilium, & ad similitudinem eorum. Probatur antecedens, quia anima pro hoc statu est actualis forma corporis: ergò sicut perficitur in suo esse communicando illud corpori, ita nata est perfici in suo modo operandi per ministerium corporis; corpus verò non exhibet ei ministerium ad intelligendum: nisi per sensus: ergò solùm potest per se intelligere sensibilia, spiritualia verò (qualia sunt prædicta omnia) non per se, & ideò nec per species proprias, sed solum per species sensibilium, & similitudinem eorum.

198 Quod probat etiam efficaciter experientia ipsa; nam experimur omnes

omnes intellectum, & voluntatem, habitus, species, & actus vtriusque potentiæ secundum quidditates, & essentias difficile admodum à nobis cognosci, & post longum discursum, & studiosam inquisitionem, vt asseruit D.Thom.art.2.eiusdem quæstionis, quod non esset verum, si per se immediatè, ac sine specie cognoscerentur, aut per species proprias ab eis immediatè productas, quin potius semper, & à principio esset intellectus in actuali cognitione eorum: cùm nullum posset habere impedimentum, nec phantasmatibus, vel operationibus sensuum indigeret ad ea cognoscenda, quod eidem experientiæ contradicit. Hanc sententiam sic probatã recipiunt omnes citati pro tertia opinione, atq; etiã plures ex citatis pro prima, & secũda. 199

Sed restat eandem nostram sententiam specialius probare contra eos, qui vnum, vel alterum excipiunt, quod per se immediatè, ac sine specie cognosci affirmant. Et primo quia si species intelligibiles per se ipsas sine aliis perciperentur ab intellectu, euidenter cognoscerentur: ergò non posset dubitari de existentia earum in intellectu, aduersus prędictam experientiam. Probatur euidenter consequentia, quia quod per se ipsum cognoscit intellectus, per se ipsum intuetur, quod est euidenter illud cognoscere: nam intuitio euidentem notitiam importat. Consequens autem falsum est: cum constet plures dubitasse, & hucusque adhuc de speciebus sensibilibus solum à posteriori probatum esse per extrinsecam experientiam: ergò apertè falsum est, quod actus isti spirituales per se cognoscantur ab intellectu. Nec D.Thom. oppositum sentit, vbi eum citat Bañez, quin potius docere videtur nostram sententiam. Nam verba eius hæc sunt. ***Intellectus cognoscit speciem intelligibilem, non per essentiam suam, neque per aliquam speciem, sed cognoscendo obiectum, cuius est species per quandam reflexionem.*** Constat verò obiectum repræsentatum per speciem esse sensibile, ex cuius cognitione reflexa cognoscitur species: ergò sentit D.Thom. non cognosci speciem per se ipsam (vt affirmat Bañez) sed per cognitionem rei sensibilis. 200

De actibus verò voluntatis aduersus Conimbr. qui eos excipiunt à communi modo cognoscendi cætera spiritualia, atque etiam de actibus intellectus aduersus primam, & secundam opinionem, in primis probo, quod non possint cognosci immediatè per se ipsos, ac sine specie, quia actus isti secundum proprias entitates sunt spirituales: ergò improportionati respectu modi intelligendi, quem habet anima in corpore in quo nihil potest per se intelligere, nisi ministerio corporis, & sensuũ eius; & ideò nihil nisi corporeũ, vel per speciẽ corporis. 201

202 Quod verò nec per species productas ab intellectu agente ex superioribus cõstat, quia intellectus agens nullã potest speciem producere, nisi determinatus per concursum obiectiuum phantasmatis, sed actus isti non possunt per phantasma repræsẽtari, cum sint entitates spirituales: ergo nec potest intellectus agens producere species eorum, per quas cognoscantur.

Quod verò nec per species quas ipsi per se immediatè imprimant intellectui, sic probo; vel actus isti sunt actu intelligibiles, vel potentia tantum: Si dicatur primum: statim infero nõ 203 indigere specie, sed per se ipsos intelligi: probatur consequẽtia, quia si sunt per se actu intelligibiles; cum sint etiam vt tales præsentes intellectui, sequitur per se etiam ab eo, ac sine specie intelligi: Si verò solùm sunt intelligibiles in potentia, sequitur non posse per se immediatè imprimere speciem: sed per virtutem intellectus agentis, quod probatum est impossibile.

Probatur tandem de actibus voluntatis, quod nec per se immediatè, nec per proprias species, quas ipsi imprimant intelle- 204 ctui, possint ab eo intelligi, quia euidenti experientia constat omnibus, & singulis hominibus sæpe ignorare an habuerint deliberatum, sed liberum consensum circa obiecta aliqua, vnde plures traduntur regulæ à Theologis in tractatu de conscientia ad curandos scrupulos, & conscientias timoratas sedandas; ergò sæpe homines incerti sunt de existentia actuum liberorum in voluntate propria, quod euidens signum videtur esse, eos nec per se ipsos immediatè, nec per species proprias cognoscere, quia si ita eos cognoscerent certa, & euidens foret eorum cognitio; quare dubij esse non possent de existentia eorum.

Huic argum. posset responderi, posse quidem eosdem actus per seipsos, vel per speciem propriam causare euidentem notitiam sui in intellectu, sed eam non causare, quia requiritur aduertentia ipsius intellectus, & quia sæpe homines non aduertunt, ideò non certò eos cognoscunt, sed dubitant de exi- 205 stentia eorum in voluntate. Sed nec hæc solutio vera est, nec satisfacit argumento; quia si actus ipsi per se immediatè percipiuntur, vel per speciem, quam per se immediatè imprimunt, nihil potest esse, quod aduertentiam intellectus impediat, quia cum cognitio eorum, nec ex phantasmatibus, neque omnino à sensibus dependeat, sed eo ipso, quod voluntas tendit in obiectum, ipsamet eius tendentia, quæ est actus eius imprimat speciem sui in intellectu, nullum est aliud obiectum, à quo impediatur intellectus ipse, quin informatus specie eiusdem actus, ipsum percipiat, præsertim cùm nulla

prorsus

prorsus reflexio sit necessaria ad eum percipiendum, nec discursus aliquis, sed cùm sit actus alterius potentiæ ab intellectu, per actum directum, ac simplicem, & absque mora temporis ab eo percipiatur.

Vt autem nostram sententiam explicemus, & argum. opposita soluamus, duo sunt adnotanda ex doctrina D. Thom. 1. pat. quæst. 57. art. 2. 3. & 4. Primum est dupliciter esse præsentes intellectui voluntatem, habitum eius, & proprium actum; imò, & intellectum ipsum cum suis speciebus, habitibus, & actibus; primo, secundum propriam rationem; qua concurrunt ad actum tanquam principia eius, vel qua sunt actus ab eisdem potentiis producti, quam præsentiam habent per se ipsos, & non per speciem propriam, vel alienam, quia per proprias entitates sunt principia actus, vel actus ipsi ab eo eliciti, & non per species. Et hanc præsentiam explicuit D. Thom. art. 4. eiusdem quæstionis dicēs voluntatem esse in intellectu, vel ei præsens intelligibiliter, & actum eius tanquam principiatum in suo principio: cùm intellectus sit quodammodo principium actus voluntatis. Alia est præsentia obiectiua, quam res habet respectu potentiæ, à qua cognoscibile est, & in quantum actu ab ea cognoscibilis, & hoc modo solùm est præsens intellectui nostro pro hoc statu obiectum materiale repræsentatum per speciem in eo receptā, spiritualia verò non sunt ei secundum se præsentia, sed solùm per extrinseca, hoc est, ratione materialiū obiectorum, per quorum species, & similitudinem cognoscibilia sunt; quare nec voluntas est per se præsens intellectui præsentia obiectiua, nec actus, vel habitus eius, neque species intelligibiles, nec actus eiusdem intellectus; imò nec intellectus ipse sibi. Et quia plures recentiores hanc distinctionem præsentiæ apud D. Thom. expressam non considerarunt, non solùm contra mentem eius locuti sunt de cognitione horum: sed etiā contra expressa verba eiusdem loci, ex quibus planè intelligitur D. Thom. sentire, quod nihil horum per se immediatè, nec per speciem propriam cognosci possit ab intellectu: sed solùm per alienam speciem, ac similitudinem rerum materialium.

206

207

208

Secundo adnotare oportet hæc omnia cognosci ab intellectu per cognitionem reflexam obiecti materialis directè cogniti ab eo hoc modo, aut discursu, si intellectus cognoscat hominem, statim reflecti potest supra eundē hominem, vt à se cognitum, & cognoscens eum vt à se cognitum, colligit se habere apud se notitiam, vel cognitionem eius, & cum cognoscat notitiam propriam esse actum vitalem ab obiecto, & potentia tanquam ab vno completo principio eliciendum, colligit

209

notitiam proprij intellectus,& speciei eiusdem obiecti cogni-
210 ti. Actus verò voluntatis ex aliquo signo externo,aut ex motu aliquo corporis, aut alicuius partis eius, vel ex commotione appetitus sensitiui ab eo causata, quod si nihil horum procedat ab eo solùm potest per actum reflexum cognoscere illud obiectum fuisse à se propositum voluntati, hoc vel illo modo, hoc est,intensa,aut vehementi propositione,vel remissa,ex quo per quasdam coniecturas colligere poterit modum, quo voluntas erga illud affecta fuerit, hoc est, an attracta, vel allicita ab eo, & ideò an per actum liberum ei consenserit, vel non: sed certò cognoscere talem actum liberum fuisse in voluntate, aut non fuisse non poterit.

211 Argum. primæ opinionis sumitur ex verbis D.Thom. asserentis actus intellectus, & voluntatis esse intra intellectum intelligibiliter. Cui respondeo tantùm significare(vt ibidem explicat D.Thom. esse intra intellectum, tanquam aliquid contentum intra ambitum, vel latitudinem sui obiecti:ex quo solùm inferri potest,quod sit vtcumque intelligibile siue potentia, siue actu, quod sufficiebat ad intentum illius articuli, in quo solùm in communi quæsiuit D.Thom. an intellectus co-
212 gnoscat actus voluntatis,nihil curando de modo quo cognoscantur,de quo nec verbum loquitur in toto articulo, quin potius ipse se explicans dixit actus voluntatis esse intelligibiliter in intelligente sicut in primo principio,& in proprio subiecto, quod cõstat habere siue sint actu intelligibiles, siue solùm potentia, & siue per se immediatè intelligantur, siue per speciem propriam, siue per solas species alienas rerum materialium.

213 Fundamentum secundæ opinionis iam fuit à nobis superius explicatum,& efficaciter satis refutatum. Nunc verò soluenda sunt argum.illorum, qui de vna,vel altera re spirituali tenent, quod per se immediatè, atque directè cognoscatur. Et argum. quibus probauit Bañez de sola specie intelligibili, quod per se ipsam cognoscatur directè,sic soluuntur. Primum quidem negando antecedens,quod species obiecti sicut repræsentat ipsum intellectui, sic etiam repræsentet seipsam:nam cum ipsa debeat cognosci tanquam obiectum, & reflexa cognitione, debet esse obiectum per se proportionatum intellectui, quod patet esse falsum, cùm non percipiatur per sensus, & solùm obiecta sensata proportionata sint ei, vt probauimus. Quod verò asserit sufficere, quod sit species obiecti materialis, vt materialis ipsa dicatur, etiam est falsum:cùm debeat cognosci tanquam obiectum, quod; & sumpta,vt quod, sit spiritualis, & nullo modo sensibilis.

Ad

Ad secundum negamus dari processum in infinitum ex eo, quod vna species debeat cognosci per aliam, quia non cognoscitur per aliam sibi propriam: sed per discursum ex similitudine rei materialis.

Ad primum atgum.eorum,qui excipiebant actum voluntatis, concedendum est, quod infert, videlicet sæpe contingere, quod actus voluntatis deliberatus, vel consensus liber eius in obiectum aliquod sit in voluntate, & non certò cognoscatur ab intellectu,neque ab homine illum habente,atque etiã commisisse hominem mortale peccatum,& dubitare an illud commiserit,vel non;imò ignorare, quod illud commiserit. Quod verò tale peccatum sit irremissibile, vel non possit homo veniam eius consequi, negamus. Quin potius existimo necessarium esse, & ex sacris literis efficaciter probari. Nam si homo cognoscit,vel sibi constãt omnes actus peccati, etiam purè interni,quomodo potest esse verum illud Psal.18.*Delicta quis intelliget? ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo*, quibus regius Psaltes à Deo petit veniam delictorum sibi occultorum,censet igitur plura hominem peccata interna perpetrare,quæ vel certò non cognoscit,vel simpliciter ignorat se ea cõmisisse:quod quisque in se experitur; idque prouenit ex maxima difficultate cognoscendi pro hoc statu actus nostræ voluntatis, quia non possunt, nisi ex sensibilibus cognosci, & iste modus cognoscendi multis implicatur difficultatibus, ac proptereà necesse est plures dari in voluntate,qui vel non cognoscuntur ab intellectu, vel non certa,& euidenti cognitione. Et tandem falsum est, quod eiusmodi peccata purè interna, quorum existentia in voluntate nobis fuit ignota, irremissibilia sint:nam remittuntur per actum contritionis extra Sacramentum Pœnitentiæ:sed cum voto eius,vel per Sacramentũ ipsum, in quo directè absoluitur homo à peccatis confessis, indirectè verò ab oblitis,aut ignoratis inculpabiliter.

214

215

Ad secundum concedendum est antecedens de sensatione sensus externi, quod producat speciem sui in sensu interno:sed neganda consequentia,quod actus intellectus,& voluntatis per se immediatè producant speciem sui in intellectu; & ratio discriminis(egregia satis)est; quia sensatio sensus externi est obiectum proportionatum respectu sensus interni, actus verò intellectus,& voluntatis non sunt proportionati in ratione obiecti respectu eiusdem intellectus pro hoc statu; quare non possunt imprimere speciem sui in intellectu, nec per eam cognosci: sed solùm per species rerum materialium. Cætera argum. eiusdem opinionis non procedunt contra nostram sententiam.

216

Solùm restat explicandũ quonam modo intelligantur actus internorum, atque externorum sensuum atque etiam actus appetitus. Et de sensibus ipsis tam externis, quam internis constat per species organorum, in quibus resident, intelligi de actibus verò externorum per actus internorum, vel phantasmata, à quibus repræsentantur. De eisdem verò actibus internorum dicimus cognosci per speciem obiectorum, quę phantasmata ipsa repræsentant: cum ea repræsentent, vt sensata, & vt sic imprimant speciem eorum in intellectu possibili simul cum agente; imò eodem modo cognoscuntur phantasmata ipsa: cum imprimant speciem obiectorum, vt per ea repræsentatorum.

217 De actibus verò appetitus, dicimus intelligi per speciem obiecti, circa quod versantur; sensatum quidem per æstimatiuam præsupposita sensatione sensus externi, atque cõmunis, quamuis non repræsentent rationem ab eis sensatam: sed à sola ipsa æstimatiua percipiente conuenientiam obiecti, speciémque expressam eius formante, per quam reprçsentatur expresse eadem conuenientia; & consequenter actus ipse eam exprimens, qui simul cum obiecto sic sensato cõcurrere potest cum intellectu agente ad producendam speciem eiusdem obiecti, vt sic sensati, & eiusdem sensationis. Ita vt quasi per modum vnius ab ea repræsententur.

APPENDIX,

DVBIVM.

Quodnam sit obiectum adæquatum nostri intellectus pro hoc statu.

218 PRæsupponit dubiũ hoc dupliciter sumi posse intellectum nostrum; videlicet secundum se, aut prout est in corpore: & si secundum se accipiatur, eadem est quæstio de illo, ac de intellectu Angelorum; imò ac de intellectu diuino: nam idem est obiectum adæquatum omnium, licet in modo illud attingendi valdè differant. Si verò sumatur noster intellectus, prout est in corpore, diuerso modo loquendum est de illo quantum ad obiectum adæquatum.

Vt autem ei vtroque modo sumpto proprium obiectum assignemus, distinguendum est primo obiectum adæquatum in motiuum, & terminatiuum, motiuum est, quod mouet intellectum ad sui perceptionem: terminatiuum, quod actum eius terminat, etiam si eum non moueat: sed ad similitudinem eius, quod mouet, percipiatur. Secundo distinguendũ est obiectum,

tam

tam motiuum, quam terminatiuum, in per se, & per accidens, siue (quod idem est) in directum, aut proportionatum, & in indirectum, atque improportionatum. Obiectum per se intellectus dicitur illud, quod per propriam speciem ipsum per se immediatè repræsentantem, aut per se immediatè sine specie percipitur (vt omnes opiniones comprehendamus) obiectum verò per accidens siue indirectum, quod nec per se immediatè, nec per propriam speciem impressam, vel expressam ipsum repræsentantem percipitur: sed per similitudinem aliorum, vt spiritualia. 219

His suppositis dicendum est primo, *adæquatum obiectum vniuersalissimum intellectus nostri, siue secundum se accipiatur, siue pro statu corporis comprehendens quidquid aliquo modo perceptibile est ab eo, siue per se, vel per accidens, siue per speciem propriam, vel alienam, aut alio quocumque modo esse ens vniuersalissimum in toto suo ambitu, hoc est, prout comprehendit entitatem increatam, atque creatam, naturalem, & supernaturalem, substantialem, & accidentalem, positiuam, & negatiuam, realem tandem, & rationis.* Ab hoc nullum fermè dissentientem reperio: nam licet dissentiant nonnulli in modo, quo percipiuntur ab intellectu secundum se accepto particularia entia, omnes tamen sentiunt hæc omnia percipi posse vno vel alio modo, non solùm ab intellectu nostro secundum se: sed etiam pro statu corporis, vt ex precedentibus quæstionibus manifestum est; ergò obiectum adæquatum vniuersalissimum prout comprehendit directum, ac per se, indirectum & per accidens, est vniuersalissimũ quoque ens comprehendens quodcumque aliquo modo cognoscibile. 220

Secundo dicendum est, *obiectum adæquatum per se pro statu corporis, hoc est, siue per se motiuum, vel per se terminatiuum esse ens per se sensibile, & nihil aliud, & cùm ens per se sensibile solum sit illud, quod per se percipi potest ab aliquo sensu interno, vel externo, & hoc solum comprehendat accidentia aliquo modo per se sensibilia, erit adæquatum eius obiectum per se accidens aliquo modo per se sensibile.* Colligitur planè hoc ex præcedentibus quæstionibus agitatis circa modum, quo percipiuntur ab intellectu pro hoc statu particularia entia. Nam in primis ostendimus Deum, & Angelos non per se ipsos, nec per species proprias percipi ab eo: sed nec animam ipsam, nec intellectum, & voluntatem eius, nec species, habitus, & actus vtriusque; imò nec substantiam corpoream; ergò nihil horum pertinet ad obiectum per se eius; imò nec accidentia etiam corporea non per se sensibilia: sed tantum per accidens: prçter hæc autem omnia tantum supersunt accidentia aliquo modo per se sensibilia. 221 222

ergò

ergò accidens per se sensibile,& nihil aliud,est obiectum per se adæquatum eius,tam motiuum,quam terminatiuum. Nam licet substantiæ corporeæ,& rerum spiritualium formemus proprios conceptus, hoc est,illis solis, & non aliis conuenientes
223 cum eisque conuertibiles, non tamen eas per se repræsentantes,sed illa tantùm prædicata eis propria ex similitudine rerum per se sensibilium per discursum collecta; quare non dicuntur obiecta per se,& directè terminatiua intellectus.

TRACTATVS DE ACTV INTELLECTVS POSSIBILIS.

QVÆSTIO I.

Quid nam sit speculari phantasmata, & an sit necessarium in omni prorsus intellectione pro statu præsenti.

EXplicatis his, quæ pertinent ad obiectum intellectus possibilis, agendum est de actu eius. Circa quem primo quærimus, an pro statu præsente intelligere possit,sine speculatione phantasmatum, aut sine conuersione ad illa.

Vt autem necessitatem huius conuersionis,aut speculationis discutere possimus,explicare oportet,quidnam sit,vel quid per eam intelligatur. Duobus autem locis loquitur de ea Aristoteles; prior habetur tex. 30. huius lib. vbi ita ait. *Nunquam sine*
224 *phantasmate intelligit anima.* Posterior tex.39.vbi hæc expressa habet verba, *Qui non sentit aliquid nec addiscet, nec intelliget. Et cùm speculetur,necesse est simul phantasma aliquod speculari.* Quibus verbis manifestum in primis est, vt benè adnotauit Ferrar. quæst.15.huius lib.& Bannez 1.part.quæst.84.artic.7.dub.3.ad 2.asserere Aristotelem, quod dum intelligit homo, necesse sit aliquod speculari phantasma; non tamen quod per eundem intellectum illud speculetur aut cognoscat,sed per imaginationem seu phantasiam,quia intellectus non potest aliquam operationem habere circa phantasma, neque illa, vel obiecta in eis repræsentata immediatè per se cognoscere propter manifestam.

festam improportionem, vt superius probauimus cõtra Er[illegible]icum: quare sensum eius esse affirmant, quod necesse sit intelligente intellectu simul versari phantasiam circa aliquod phãtasma, & tunc dicetur ipse etiam intellectus circa phantasma versari, vel illud speculari, non per operationem propriam, sed phantasiæ, quæ per operationem, seu imperium eiusdem intellectus mouetur ad formandum phantasma. Hæc tamen explicatio insufficiens est, quia antequam intellectus habeat speciem alicuius rei, & eam intelligat, operatur phantasia circa illam, vt medio phantasmate, quod est species expressa eius, producat intellectus agens in possibili speciem eiusdem rei, per quam intelligat; per talem ergò intellectionem primam rei non potest moueri ab intellectu, aut excitari phantasia ad operandum circa talem rem nec ex imperio intellectus operari circa illam, simul cum intellectu; quare in tali intellectione non dicetur intellectus speculari phantasma, si speculari ea non sit aliud, quàm ex imperio intellectus simul moueri ad phantasiam sicut circa idem obiectum, quod intellectus intelligit. Et prætereà experientia docet sæpe excitari intellectum à phantasia ad operandum circa obiectum cuius habet iam speciem, ergo euidens est non moueri ab eo ad operandum circa illud, sed ipsam sua operatione præuenire operationem intellectus: quare in ea non dicetur speculari phantasma; cùm non moueatur phantasia ex eius imperio ad operandum circa illud obiectum, circa quod intellectus ipse operatur: non enim potest per imperium eam mouere, nisi media cognitione eiusdem obiecti. Sensus igitur Aristotelicæ propositionis est. Necessarium esse, quod operante intellectu circa aliquod obiectum simul operetur phantasia circa illud, vel alterum simile, vel aliquo modo ad illud pertinens, siue moueatur ab intellectu, siue à suo proprio obiecto, vel à quocunque alio: hoc enim non tetigit Aristoteles, sed solùm docere voluit operationem phantasiæ necessario comitari operationem intellectus pro hoc statu, & per speculationem phantasmatis, vel conuersionem ad illud, nihil aliud significare voluisse. Et ita sentiunt omnes ferè recentiores interpretes.

225

226

Sed an eiusmodi speculatio phantasmatis, vel conuersio ad illud ita explicata semper, & in intellectione quacunque necessaria sit, vel in quibusdam tantum, non est apud omnes certum.

Sed prima opinio tenet intellectum pro hoc statu non habere in sua operatione necessariam connexionem cum operatione phantasiæ, vel alterius sensus: sed sine illis intelligere posse,

233 conuenire in statu separationis à corpore:cum non habeat tūc apud se phantasmata,ad quæ conuertatur: ergò non est ei naturalis ratione sui: sed nec ratione vnionis ad corpus, alioqui eum necessariò haberet in quolibet statu vnionis ad corpus: sed constat in corpore glorificato non necessariò intelligere cum dependentia ab operatione phantasiæ, sed sine illa posse: ergo talis modus intelligendi absque dubio est pœna animæ, potius quàm natura. Sed hic modus dicendi probabilitate caret, quia subordinatio potentiarum sensitiuarum respectu intellectus, & dependentia eiusdem intellectus ab operatione earum,naturalis est,sicut naturale est animæ esse formam corruptibilis corporis; quo medio sicut perficitur in suo esse ex eo, quod illud communicat corpori, ita perficitur medio corpore,ac sensibus eius in suo modo operandi,quem eidem corpori communicat,vnde cum peccatum nec modum essendi naturalem destruxerit,nec mutauerit,non potest esse verum,quod talis modus intelligendi per conuersionem ad phantasmata ex peccato originali prouenerit,tanquam pæna eius.Propterea D. Thom.1.part.quæst.94.art.2.egregie docuit,quod primus homo in statu innocentiæ eundem modum naturalem intelli-

234 gendi habuit per conuersionem ad phantasmata. Quod considerans Scotus, vidensque insufficientem esse prædictam causam,aliàm assignauit dicens,talem dependentiam in modo intelligendi prouenire ex naturali ordine potentiarum animæ pro hoc statu,quem ordinem confirmant experientiæ assignatæ.Et ita sentiunt cum Scoto quidam alij.

235 Quam causam veram esse arbitror, remotam tamen, & insufficientem, & quæ certò quodam modo principium petere videtur. Nam subordinationem naturalem inter potentias sensitiuas internas, & externas nouimus, sed tantam dependentiam, vt non possit interna vllam habere operationem, nisi actu operante externa, nemo posuit:cùm euidenter constet phantasiam in somnis operari, quando euidens est etiam nullum operari sensum externum. Naturalis igitur subordinatio non est causa sufficiens, nec proxima, vt intellectus cum tanta dependentia ab actuali operatione phantasiæ operetur. Et præterea rationem eiusdem dependentiæ quærimus,ob quam tanta sit,quare principium petere videtur, qui eam pro causa sufficiente assignat:proximior ergò ac sufficiens designari debet.

Quam ex D. Thom. loco proximè citato,atque etiam ex 3. p.qu.11.art.2.colligendam esse arbitror,quibus locis duos status distinguit animæ informantis corpus, naturalem quidem, & super

& supernaturalem, naturalem vocat eum, quem habet anima à prima informatione corporis corruptibilis, quod respicit tanquam proprium, ac naturale receptiuum. Supernaturalem verò, quem non habet ex propria natura, sed ex gratia, non qualibet; sed consumatæ beatitudinis, & hunc statum habebunt animæ beatorum in corporibus gloriosis, non in hac vita. Hoc autem 236 discriminis esse inter vtrumque statum, quod in naturali sic anima informat corpus, vt omninò ei sese accommodet, & quasi ei obligata, & quodammodo subiecta, ac dependens ab eo sit: Nec enim habere potest operationes naturales sensuum, nec motum exercere in eo, nisi dependenter ab eius dispositione, non enim potest ipsum quando vult, & versus omnes differentias loci mouere, nec tanta velocitate, quanta vellet, nec 237 etiam operationes sensuum exercere, nec vigilare dum libet, sed impedimentis eius quasi premitur, atque compellitur ab operatione cessare, & hoc est ei subijci, & ab eo dependere in modo informandi, & operandi, & pari ratione dependet in modo intelligendi, ita vt non possit vllam operationem intellectus exercere, nisi operante phantasia circa idem obiectum, aut ei simile, vel ad ipsum aliquo modo pertinens, etiam si speciem eius apud se habeat, vt probauimus. In statu verò su- 238 pernaturalis beatitudinis ex gloria animæ prouenit informatio corporis cum pleno dominio eius, & in corpus ipsum redundat, vt plenè, atque perfectè subijciatur animæ in suis operationibus, à quibus iam non necessariò dependet anima, sed potest operari in corpore, sine illa obligatione, & subiectione.

Ex quibus deducitur rationem dependentiæ intellectus in sua operatione à phantasia actu operante esse imperfectum modum informandi corpus corruptibile, cui sese accommodat anima in modo operandi, & intelligendi, qui totam illam dependentiam ab operatione phantasiæ postulat. In statu vero beatitudinis informabit corpus, sine tali subiectione, & accommodatione, imo cum pleno dominio. Et propterea quamuis possit vti phantasmatibus in sua intellectione, liberum sibi 239 erit, sine illis intelligere, & sine vlla prorsus dependentia ab eis operabitur.

Et ex hoc patet solutio ad argumentum pro modo dicendi Scoti: nam intelligere cum dependentia à phantasmate conuenit animæ, non ratione sui, nec ratione vnionis ad corpus, vt sic; sed ratione status, ac talis modi imperfecti informandi corpus, & ideò non est necessarium ei conuenire in quocunque statu.

140 Ad primum argu. primæ opinionis neganda est maior, quod non possit intellectus maiorem habere dependentiam ab operatione phantasiæ, quàm sensus internus ab operatione externorum. Nam eadem experientia, quæ docet posse sensum internum operari per species iam receptas nullo sensu externo actu operante, docet ex opposito non posse intellectũ operari, etiam per species iam receptas, sine actuali operatione phantasiæ, vt ostendimus; eadem igitur experientia cognoscimus maiorem habere dependentiam.

Ad secundum concedimus intellectum sibi aliquando imprimere species, quas admittimus non dependere in esse, nec in fieri, & conseruari ab operatione phantasiæ, sed negamus quod non dependeant quantum ad vsum; nam licet non sint immediatè productæ ab intellectu agente, & phantasmate, talis est modus operandi intellectus per illas, vt ab operatione phantasiæ dependeat, non minus quã dum operatur per eas, quas immediatè accipit: itaque dependentia non tam ex parte speciei desumitur, quàm ex modo operandi intellectus pro hoc statu, siue per speciem proximè, vel remotè accepta à phantasmatib.

141 Ad vltimum de altissima contemplatione negamus, quod intellectus, dum in ea versatur, non dependeat ab operatione phantasiæ, sed ita se res habet tunc, vt quasi tota virtus finita animæ se diffundat per vnam potentiam, & nihil fermè ei relinquatur effundendum per alteram: vnde intensissimè operante intellectu remississimè operatur phãtasia, ita vt operatio eius nec impediat intellectum, nec sentiatur. Quod sic declaro. Operatio cuiuslibet potentiæ cognoscitiuæ requirit attentionem, quæ est quasi applicatio eiusdem potentiæ ad percipiendum obiectum. Et quò maior est attentio, eò est intensior

142 operatio; virtus autem animæ attentionem præstantis finita est, & ideò quò plus attendit per vnam potentiam, minus potest attendere per alias, in altissima autem contemplatione totam ferè virtutem attendendi applicat anima per intellectum, & ideò nihil ferè virtutis relinquitur ad attendendũ per phantasiam: remississima vero attentio remississimã producit operationem, & imperceptibilem, vt propterea viri illi doctissimi, & contemplationi dediti, dixerint nullam tunc dari operationem phantasiæ, quia imperceptibilis est. Quod verò obiectum contemplationis spirituale sit, nihil refert: cùm non intelligatur per propriam speciem, sed per similitudinem rei sensibilis, cu-

143 ius datur phantasma. De raptu verò respondet benè D. Thom. 2.2.q.175. suspendi diuina virtute supernaturali actualem conuersionem ad phantasmata, sed hoc non tollere naturalem dependen

pendentiam, quam apta est habere anima, & re vera habet ab operatione phantasiæ in omni sua intellectione naturali pro statu præsente.

QVÆSTIO II.

An intelligere consistat in actione aliqua intellectus, vel in sola receptione speciei impressæ ab obiecto, aut in sola receptione actus intelligendi.

QVamuis de sola intellectione quærat titulus quæstionis, de quocunque actu potentiæ cognoscitiuæ, vt de sensationibus externis, atque internis intelligitur quæstio quia eadem est quantùm ad hoc ratio de omnibus, idem est autem quærere an intelligere, vel sentire consistat in sola receptione speciei impressæ, aut actus intelligendi, ac si quæratur, an intellectus, & sensus sint potentiæ purè passiuæ, vel etiam actiuæ. 144

Prima igitur opinio tenet intellectum passiuè tantùm se habere in intellectione, quæ sententia duabus viis deffenditur aduersis: nam quidam id asserunt, quia putant intellectionem in sola receptione speciei intelligibilis consistere, quod sensisse videntur Gotfridus quodlib.8. vt testatur Scotus in 1.d.3.qu.7. Ægid. quæst. 1. de cognitione Angelorum, Venetus 1. lib. de anima ad textum 60. & in Summa de anima lib. 2. tractat. 4. cap. 10. Niphus in libello de sensu agente contra Iandun. Et pro eadem sententia citat Toletus vtrumque Caietan.. libr. de anima cap. 5. & Capreolus in 4. dist. 14. quæst. 2. Ioannem de Ripa. Sed authores isti distinguunt duplicem receptionem speciei, vel duplicem vnionem eius cum potentia: quasi materialem, quam appellant mortuam, quæ quidem fit sine attentione, seu conatu potentiæ, qualis est receptio speciei in visu dormientis apertis oculis, aut in intellectu distracto circa alia obiecta, & in tali receptione, vel vnione aiunt non consistere sensationem, vel intellectionem, sed in ea quæ fit cum potentia attendente, & quasi conatum adhibente, quam receptionem viuam, seu vitalem appellant, & hanc esse intellectionem, aut sensationem dicunt, quia eo ipso, quod potentia attendens speciem obiecti in se recipit secluso alio quocunque, vel nullo alio subsecuto intelligere censetur. Alij verò passiuè tantùm se habere intellectum ad intellectionem existimant; non quia in sola receptione speciei consistat, sed quia licet sit actus aliquis, non tamen elicitus ab eodem intellectu possibili, sed à phantasmate, vel intellectu agente 145 146

147 tanquam à causa eius effectiua,& receptus ab intellectu possibili,& ideò conueniunt cum authoribus citatis in eo,quòd intellectus possibilis purè passiuè se habeat ad intellectionem,& potentia purè passiua sit. Ita Almay. in 3.d.3.q.1. art.2. Duran. in 4.d.49.q.2. Ocham.in 1.q.2.& in 4.q.13. Gabr. in 1.d.1.q.2. & Aliacens.ibidem. Et prior modus deffendendi hanc sententiam videtur expressus ab Aristotele 3. libr. de anima, capit. 2. vbi vniuersaliter docet eundem prorsus esse actum realem sensus, & obiecti circa ipsum, sicut idem actus mobilis sunt actio, & passio,licet sint ratione diuersi,verba Aristot.sunt. *Vnus quidem est actus sensibilis,& sensitiui,esse autem alterum.* Sed constat actũ sensibilis, in sensum esse impressionem speciei in eodem sensu

148 receptæ: ergò idem est actus sensus, vel sensatio apud Arist. & non alter consequens receptionem speciei, & ideò sensum esse potentiam purè passiuam,& consequenter intellectum:cum eadem sit ratio de vtroque quantum ad hoc. Et ratione probatur, quia tunc intellectus dicitur intelligere,quando factus est similis obiecto, eique intimè vnitus modo intentionali per intimam ac formalem similitudinem eius, sed totum hoc habet per solã receptionem vitalem speciei intelligibilis iam explicatam: ergò in sola ea intellectio consistet. Probatur minor, quia species intelligibilis est formalis similitudo obiecti,& intimè vnita intellectui per receptionem:ergò cõstituit eum formaliter similem eidem obiecto in esse intentionali repræsentans ei obiectum. Posterior modus defendendi eandem sententiam probatur, quia si intellectus recipiens in se intellectionem effectiuè eam eliceret, sequeretur coincidere materialem causam, & efficiẽtem,hoc est,intellectum simul vtramque causalitatem exercere respectu eiusdem intellectionis, quod est impossibile.

149 Communis tamen, & vera sententia duo asserit. Primum *ad intellectionem, sensationem, & quamlibet cognitionem nostram præsuppositam esse speciem obiecti, & receptionem eius in potentia, per quam constituatur sufficiens principium operationis.* Postremum *in tali receptione speciei adhuc nõ consistere intellectionem, vel sensationem, sed omninò necessarium esse effectiuum concursum vitalem eiusdem potentiæ informatæ specie, siue per veram, & realem actionem, aut sine illa.* Ita Philop.2.libr. de anima textu 121.Alex.1. lib.de anima ca.12.& cap.de intellectu practico,& speculatiuo. Comm. 1, lib. de anima, comm. 149. Galen. 7.lib. de placitis cap.4.Gregor. Nis.lib. de viribus animæ cap.1.& 4. Nemes. lib. de natura hominis cap.4. D.Thom.1.p.qu.27. art.1. & ibidem Caiet. & Canariensis,& Bañez, atque etiam Zumel 1. p. q. 37. art.1.

art.1.dub.4. Capreo. in 4.d. 49.q.4. Ferra.7.cont.gen.cap.53.& omnes recenriores nullo excepto.

Probatur primo ex rribus principiis Aristotelis per se manifestis,quæ habenrur 2.libr.de anima cap.2. Primum est duobus differre animata ab inanimatis, 1. per vitam quam eis tribuit anima tanquam vera forma. 2. per vitales operationes,quarum principium effectiuum intrinsecum est anima. Secundum principium est diuersos esse gradus vitæ, quos diuersæ animæ tribuunt corpori,vt gradus vegetandi,& sentiendi, quemlibet autem gradum vitæ sequit ur vitalis potentia, per quam vitalem quoque operationem efficit anima,vt gradum vegetādi sequitur potentia nutritiua, per quam efficit nutritionem, & sic de cæteris vltimum principium est viuentia omnia se mouere, hoc est, principium effectiuum intrinsecum proprij motus, aut propriæ operationis vitalis iuxra proprium gradum vitæ habere intra se, vt vegetatiuam principium intrinsecum nutritionis, sensiriuam sensationis, & intellectiuam intellectionis. Ex quibus sic est formandum argum.anima intellectiua tribuit homini gradum vitæ rarionalis, & iuxta illum operationem vitalem intelligendi, sed viuens iuxta proprium gradum vitæ se mouet, hoc est principium habet effectiuum intrinsecum proprij motus, seu propriæ operationis vitalis:ergò intellectiuum, aut rationale habet in se principium effectiuum intrinsecum operationis vitalis intelligendi, sicut vegetatiuum habet principium effectiuum intrinsecum nutritionis, & hoc principium intelligendi est anima, & non materia, quæ nullius est actiuitatis:ergo anima rationalis in homine est principium effectiuum intelligendi per intellectum, qui est propria potentia vitalis consequens gradum vitæ rationalis; qua re falsum est, quod sola passio, vel receptio speciei in inrellectu fit intelligere: sed præter hanc requiritur planè aliqua efficientia, vel effectiuus concursus animæ,per intellectum. Secundò probatur falsitas eiusdem sententiæ arg.ad hominem hoc modo, euidens est,& ab eadem sententria concessum, quod non quælibet receptio speciei est intellectio,sed vitalis,hoc est cum attentione, aut conatu eiusdem intellectus,sed non est intelligibile, quod atrentio, seu conatus potentiæ ad intelligendum non sit efficientia aliqua eiusdem intellectus, sicut non est intelligibile, quod intellectus conetur, vel attendat, quin efficiar, vel effectiuum concursum præstet, vt per se est manifestum: ergò manifestum quoque erit, quod non sola receptio speciei sit intellectio, sed vltra illam requiratur efficiētia eiusdem intellectus.

251

252

Testimonium Arist. egregiè explicatur à D. Tho. in Commentariis eiusdem, cuius sensum esse docet, eandem esse actionem sensibilis, & sensitiui circa potentiam identitate subiecti, circa quod fit, & in quo recipitur, quia idem est sensus, vel intellectus recipiens in se actionem obiecti sensibilis, vel intelligibilis, quæ est impressio speciei: atque etiam actionem propriam efficienter à se elicitam, quæ est sensatio, vel intellectio, sicut idem est subiectum, in quo recipiuntur actio, & passio, & in hoc tantum tenet similitudo actionis, & passionis, quia in hoc tantum sensu deseruiebat instituto eiusdem loci, in quo non intendebat Aristoteles similitudinem identitatis realis, quæ nihil referre poterat; quare nec probatur ex hoc testimonio eandem esse actionem realem impressionem speciei ab obiecto cum sensatione, vel intellectione, licet idem sint realiter actio, & passio, quę reperiuntur in eadem mutatione, vel motu, sed solum, quod sunt idem identitate subiecti: cum qua euidens est stare posse non minus distinctionem realem, quam realem entitatem, vt consideranti patet.

253

254 Ad primum argum. eiusdem modi distinguenda est maior, quod tunc dicitur intellectus intelligere, quando factus est similis obiecto: nam de similitudine expressa, atque perfecta, verum est, quam non habet per speciem impressam: sed imperfectam tantùm, quia species impressa (vt superius vidimus) non est formalis similitudo obiecti, sed virtualis tantùm: cum solùm sit quasi semen eius, & (vt sic loquamur) similitudo efficiens, quia productiua cum potentia formalis, expressæ, atque perfectæ similitudinis eiusdem obiecti, quæ informans potentiam intellectio vocatur.

255 Ad argum. verò secundi modi respondeo primo, in pura materia, qualis est prima, non posse coincidere causam efficientem, & materialem, quia prima materia nullam potest actiuitatem habere, in materia verò non pura, quale est subiectum quodcumque recipiens accidentia, non repugnat concurrere; ita vt eadem sit efficiens causa accidentis per virtutem actiuam, quam habet, & materialis, in quantum recipit in se idem accidens. Et ita se res habet in quibuscumque operationibus vitalibus, atque immanentibus. Secundo respondeo adhuc in eis non omninò coincidere hæc duo genera causarum: nam causa efficiens intellectionis, ac sensationis non est nuda potentia: sed informata specie. Materialis verò nuda ipsa potētia, quia ad recipiendū non indiget specie: sed immediatè per se eā recipit; potentia verò specie informata realiter distinguitur à se ipsa nuda, & ideo diuersæ sunt res, materia, & efficiens.

Ex

Ex dictis in quæstione hac colligitur intellectum, & quamlibet aliam potentiam cognoscitiuam comparari posse, vel cum obiecto motiuo eius, vel cum actu à se elicito, & si cum obiecto comparetur, est potentia passiua, si cum actu est potentia actiua, atque etiam passiua diuersa ratione, quia & illum elicit tanquam effectiuum principium; & illum in se recipit 256 tanquam passiuum, & propterea sub vtroque genere potentiarum videlicet actiuarum, & passiuarum collocatur diuersa ratione considerata.

QVÆSTIO III.

An intellectio consistat formaliter in vera & reali actione intellectus, verum, & realem terminum habente, vel saltem eam necessariò præsupponat.

SVpposito ex præcedenti quæstione, quod intellectio ità consistit in receptione speciei, vt præter illam requirit quid aliud efficientiæ eiusdem potentiæ, quærimus quidnam hoc sit, hoc est, an sit actio aliqua realis, & physica habens terminum, qui per eam producatur: quæstio autem non de sola intellectione: sed de quacumque alia cognitione sensitiua procedit.

Et prima opinio tenet intellectionem, vel sensationem præ- 257 ter receptionem speciei, quam præsupponit esse actionem realem immanentem, hoc est, in eodem intellectu, à quo elicitur manens, nullum tamen terminum per eam produci: sed per se immediatè terminari ad obiectum, & ita quod in reali ipsa actione posita sit formalis ratio intellectionis. Ita Aureolus apud Capreol. in 1. d. 2. pro qua etiā referunt nonnulli Scotum: sed immeritò, quia vt inferius patebit, oppositum omninò sentit. Probatur testimonio Aristot. 9. lib. Metaphys. tex. 16. & 1. Ethicor. cap. 1. quibus locis hoc discrimen ponit inter actiones immanētes, & transeuntes, quod per has aliquis terminus producitur, qui effectus sit agentis, vt calor per calefactionem, per immanentes verò nihil præter ipsas, quod discrimen respiciens D. Thom. 1. lib. contra gentes, cap. 90. definit actionem immanentem dicens eam esse, per quam nihil præter ipsam producitur: sed intellectio, & quæcumque cognitio est actio immanēs, cùm in eodem agente à quo elicitur, maneat, vt intellectio in intellectu, & sensatio in sensu; ergò ex mente Aristotelis, & D. 258 Thom. nullum producit terminum: sed ad obiectum per se immediatè terminatur. Probatur deinde ratione, quia in

his actionibus solum posset desiderari terminus, vt per ipsum coniungeretur obiectum cum potentia,& ab vtroque tanquam ab vno principio eliceretur actio: sed pro tali coniunctione ponitur species intelligibilis; ergò non est necessaria alia species producta tanquam terminus. Probatur consequentia, quia terminare intellectionem non est agere cum potentia: sed sola denominatio extrinseca in obiectò, per quam dicitur actu intellectum: ergò non petit nouam aliam vnionem eiusdem obiecti cum potentia: sed extra intellectum existens potest eam terminare,sicut dici actu intellectum.

259 Secunda opinio distinguit actionem immanentem in intuitiuam, quæ versatur circa obiectum per se præsens, & proportionatum,quales sunt sensationes externæ;& in aliam,quę versatur circa obiectum absens,vel improportionatum, quod solùm fit pręsens,& proportionatum per speciem intelligibilem, quales sunt multę intellectiones:Et per illas negat produci terminum,vel speciem expressam,per has verò produci censet. Ita Caiet.1.par.quæst.27.art.1.Capreo.in 1.dist.27.quæst.2.Ferrar. 1.lib. contra gent. cap.53. Canariens.1.par. quæst.27. disput.3. prope finem,& disput.5. ad 3.& 1.par. quæst.37. art.1. dub. an beati videntes Deum forment verbum, ad 3. & videtur esse D. Thom.quodlib.5.art.9.ad 2.vbi ait sensum externum non formare aliquam formam rei sensibilis, quia eius operatio perficitur per solam immutationem ab obiecto externo. Et idem

260 asseruit,1.p.quæst.88.art.2. ad 3. Probatur primo, quia vbi obiectum est per se immediatè præsens, & proportionatum, non indiget specie impressa, per quam vniatur potentiæ in ratione intelligibilis: sed per immediatè ei vnitur,& sine specie: ergò etiam per se immediatè terminabit eandem intellectionem, quæ ideò non indigebit termino, vel specie expressa à qua terminetur. Probatur consequentia, quia sicut tale obiectum per se immediatè est præsens in ratione actus intelligibilis;ita etiã in ratione actus intellecti, qua ratione terminat intellectio-

261 nem. Secundo,quia si per quamlibet intellectionem produceretur species expressa, aut verbum mentis:ergò de ratione eius esset habere terminum productum: sed euidens est, quod in Deo sit intellectio perfectissima; ergò euidens foret produci diuinum Verbum, quod tamen absurdum est: cum sola fide constet,& nulla possit naturali ratione probari.

Tertia opinio quodammodo opposita est his duabus, quia istæ ponunt in omnibus, vel pluribus cognitionibus actionem realem,sine termino; & hæc ponit terminum sine actione:nam asserit verbum mentis in intellectione, & speciem expressam in sensa

in sensatione esse qualitates,& formales, atque expressas simi- 262
litudines obiectorum non productas per aliquam actionem:
sed per se immediatè, hoc est, sine vlla actione emanare, seu
fluere, ac dependere à potentia informata specie intelligibili,
quemadmodũ de actione vera, & reali concedimus per se im-
mediatè dependere ab agente, & non per aliam actionem, &
sicut sic dependere essentiale est actioni: ita est essentiale ver-
bo, vel speciei expressæ, & eiusmodi qualitatem informantem
intellectum dicunt esse formaliter intellectionem, vnde non
solum negant, quod intellectio sit formaliter vera, & realis
actio intellectus, sed quod eam præsupponat, & solum esse
actionem grammaticalem, quia per verba actionem denotan-
tia significatur. Et hoc aiunt voluisse significare Aristotelem,
dum dixit locis citatis pro prima sententia, actiones imma-
nentes non habere terminum, quia non sunt veræ actiones:sed 263
qualitates,quamuis per modum actionis significentur.Ita sen-
tiunt recentiores nonnulli, qui pro hac sua sententia citant
omnes illos authores,qui vniuersaliter docent actiones imma-
nentes non esse veras actiones prædicamentales:sed qualitates,
vt D.Thom.opusc.48.cap.1.Caiet.2.lib.de anima,cap.5.Ferrar.
2.lib.contra gent.cap.9.Sonci.5.Metaph.quæst.36.Iauel.9. Me-
taphys. quæst.7. & ex Sanctis Patribus August.9. lib.de Trinit.
cap.7. Et pluribus aliis locis, vbi asserit cognitionem esse ima-
ginem rei cognitæ,quam constat esse verbum,Damasc.1.lib.fi-
dei, cap.18. & Ansel. in monolo. cap.32. qui eodem modo vi-
dentur loqui.

Sed ratione probant primo ex illo principio D.Thom.1. p. 264
q.105.art.2.videlicet erroneum esse negare,Deum posse facere
per se ipsum omnes determinatos effectus, qui fiunt per cau-
sam secundam quamcumque,ex quo inferunt, quod si verbum,
vel species expressa sit ab intellectu per veram actionem,pote-
rit Deus per se ipsum, sine concursu intellectus illud produce-
re, & in lapide ponere, quod est falsum, quia operatio vitalis
non potest fieri,nisi à principio intrinseco vitæ,si verò dicamus
per se immediatè fluere ac dependere, nihil tale sequitur, vt
consideranti patet.

Secundo, quia verbum mentis, aut species expressa ex pro-
pria natura,& essentia,& secluso quocumque respectu acciden-
tali ad superadditam actionem includit dependentiam à vita,
seu principio vitali,sicut creatura à creatore: sed hæc dependet
per se,& essentialiter, sine media actione; ergò, & verbum,seu
species expressa à principio vitali.Probatur consequentia. Pri-
mo quia actus vitalis per se, & non per aliud pendet à vita.

Secundo quia ex propria ratione ita coniungitur cum principio vitali,vt prorsus sit ab eo inseparabilis;ergò habet se ad illud tanquam modus ad rem : sed modus dependet essentialiter
265 à re,& ideò per se , & non per actionem ; ergò verbum vel species expressa,qui est actus vitalis essentialiter dependet à principio vitali,qui est intellectus,& non media actione. Et vrgeri potest argum. hoc modo ; actio non requiritur,vt formalis cognitio , neque vt fieri cognitionis , neque vt dispositio ad cognitionem ; ergò nullo modo,sed species expressa,sine illa sufficit , & ideò sine illa procedit per se immediatè ab intellectu. Probatur antecedens,quia potentia per cognitionem formaliter fit similis obiecto,vt Aristot.sæpe docet:sed vera actio non potest constituere intellectum formaliter similem obiecto:er-
266 gò nec requiri tanquam formalis cognitio. Minorem probo, quia per solam qualitatem inter accidentia fit aliquid propriè, & formaliter simile alteri : sed constat veram actionem non esse qualitatem , sed prædicamentum constituere valdè diuersum : ergò non potest efficere intellectum formaliter similem obiecto.Quod verò non requiratur vera actio ad cognitionem tanquam fieri eius,probatur ; quia actio debet ordinari ad verbum,vt fieri eius : sed cognitio fit per verbum ; ergò actio non potest esse fieri cognitionis. Et quod tandem non concurrat actio,vt dispositio ad cognitionem, clarius est, quia nunquam actio disponit ad terminum : sed in termino actionis fit cognitio:ergò actio non disponit ad cognitionem.

267 Vltima sententia *affirmat in qualibet cognitione,tam sensitiua, quàm intellectiua interuenire actionem verã,& realem,atque etiã terminũ per eam productum,quod in intellectione vocatur verbum, & in sensatione species expressa.* Ita Scotus in 1. d.2. q.vlt. dist.7. q.vnic.& d.27.q.2. Durand.ibid.dist.27.q.7.num.26. Gabr.ead. dist. Gregor.in 2.dist.7.q.3.art.1. Palud.ibid. quæst.3. Sotus in 4.d.49.q.2.& 3.lib.Phys.q.1.concl.5.Bañez 1.p.q.2.art.2.concl. 5.& noster Molina 1.p. q.27. art.1.d.8. & videtur mihi probabilior,& tenenda.Sed differunt opiniones istæ in explicando,in quonam intellectio,seu cognitio formaliter consistat:nam prima opinio in sua illa actione,vera quidem : sed non producẽte terminum cõsistere docet,illámque formalem cognitionẽ esse, cum quibus quantũ ad intellectiones intuitiuas, videtur cõuenire opinio secũda, cùm nihil aliud ponat, in quo possit intellectio formaliter cõsistere,præter actionẽ veram,& realem non producentẽ terminũ ; sed Canariensis cum quibusdam aliis expositoribus D.Tho.asserit in actione ipsa,vt producente verbũ consistere formaliter intellectionem. Caiet.vero,& plures alij quos

quos inferius citabimus in solo termino, vel qualitate producta informante intellectum, & hoc idem sentit 3. & 4. opinio, vt statim ostendemus.

Nostra verò sententia duabus assertionibus explicatur. Prima assertio sit, *in cognitione quacunque creata: siue sit intellectio hominis, vel Angeli, per quam seipsum intelligit, siue sit viatoris, aut beati clarè videntis Deum, atque etiam in quocunque actu voluntatis, & appetitus, vel sensatio interior, aut exterior, datur vera, & realis actio de prædicamento actionis, atque etiam verbum, vel species expressa, aut alius terminus iuxta naturam eius pertinens ad prædicamentum qualitatis, non quidem immediatè fluens, ac dependens ab intellectu, sed per realem actionem productus.* 268

Probatur primo ex Sanctis Patribus, Augustino libro illo 9. de Trinitate cap. 7. vbi sic ait: *Conceptam rerum veracem notitiam, tanquam verbum apud nos habemus, & dicendo intus gignimus:* duo igitur in nostra intellectione ponit, nempe verbum, atque internam generationem, & proinde veram actionem, quia generatio cuiusque rei vera actio aut productio est. Et Anselm. in Monol. cap. 31. ex cogitatione asserit imaginem nasci, quod est verbum procedere per cogitationem, vt actio simul denotetur, & terminus. Et tandem D. Thom. 1. par. quæst. 27. artic. 1. ita, loquitur. *Quicunque intelligit ex hoc ipso, quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua proueniens, & ex eius notitia procedens.* Duo planè distinguens. Videlicet cōceptionem rei intellectæ, quæ verbum est, vel species expressa, seu conceptus mentis, atque etiam conceptionem, quæ vera est actio, per quam procedit. 269 270

Sed ratione probatur, & primo dari terminum, & non solam actionem, quia cognitio quæcunque, vt docet sæpe Aristoteles, fit per assimilationem potentiæ cum obiecto: nam potentia ex se dissimilis est obiecto, fit autem ei similis per cognitionē; ergò cognitio est formalis similitudo eius, à qua potentia ipsa cognoscens fit ei similis, sed vera actio etiam immanens non est similitudo, quia sola qualitas facit propriè, & formaliter simile inter accidentia, non actio, quæ aliud prædicamentum diuersum constituit, ergò actio non est intellectio, sed nec species impressa, licet sit qualitas, quia hæc non constituit potentiam actu cognoscentem, sed solum cognitionis principium; necesse est igitur præter speciem impressam, & actionem ponere terminum, per quem potentia fiat actu similis, actuque cognoscens, & hic est verbum, vel species expressa. Secundo, quia actio (si vera est) duo habet intrinseca, nempe, quod sit dependētia alicuius ab agente, & fieri eius, quod per ipsā depēdet 271

& pro

& propterea dicitur causalitas agentis; ergò impossibile est dari veram actionem etiam immanentem,quin detur aliquid per ipsam factum,vel productum,atque dependens, quod vocamus
272 terminum eius. Et vrgeri potest argum. ex principiis Aristot. docentis operationes vitales esse actiones immanentes. 9.libr. Metaph.cap.4.tex.16.& esse veras actiones collocandas in prædicamento cap.de actione in prædicamentis; quare necesse est habere aliquem terminum per eas productum: cum vera actio sit dependentia alicuius ab agente, & fieri eiusdem. Quod verò in intellectione non detur species expressa aut verbum sine actione; Probatur primo, quia non potest esse magis intima emanatio verbi aut speciei expressæ ab intellectu nostro,quam sit emanatio Verbi Diuini à Patre per intellectum:sed Verbum Diuinum procedit per emanationem ab eo distinctam,quæ est
273 intellectio Patris,vel dictio,& non per se immediatè:ergò verbum nostrum non potest procedere ab intellectu nostro, nisi per emanationem,quæ sit vera productio,& consequenter vera actio,qua media,& non per se immediatè, aut essentialiter dependebit ab intellectu,quod adeò necessarium est,vt D.Thom. 1.par. qu.27.artic.1.& cæteri Scholastici suis locis,ex actionibus intellectus,& voluntatis nostræ explicauerint, & probabiliter ostenderint dari in diuinis duas processiones veras,& reales intellectus,& voluntatis,quæ sint productiones Verbi Diuini, & Spiritus Sancti; ergò ex communi consensu eorum est, quod in intellectione nostra vera, & realis actio interueniat, alioqui non erit vnde manu ducatur intellectus noster ad intelligendas diuinas processiones personarum, quin potius si immediatè dependet verbum nostrum, & non per productio-
274 nem,posset quis existimare ita etiam procedere Diuinum Verbum. Secundo quia vel dependet per se immediatè verbum ab intellectu,sine actione media,quia est entitas modalis,vel quia est actus vitalis,vel quia est inseparabilis ab intellectu, ita vt sine dependentia, & concursu eius fieri omninò repugnet: sed nulla ex his causis potest habere fundamentum, ergò neque opinio ipsa,quæ tollit actionem.Probatur minor,quia verbum est species expressa, & ideò perfectissima qualitas, ergò non est modus, quia modus imperfectissima entitas esse debet. Et licet modus foret,non sequeretur per se immediatè dependere,quia præsentia est modus, & producitur per actionem mediam in motu locali inclusi.Nec esse actum vitalem tollit,quin per veram actionem producatur: cum constet actualem amorem esse actum vitalem voluntatis, & produci per actionem.
275 Et quod tandem non possit separari ab intellectu,nec produci, sine

sine concursu eius, non probat, quod sine productione media emanet ab eo, quia inseparabilitas non arguit immediatam, aut essentialem dependentiam in modo procedendi: cùm constet modos plures inseparabiles esse, & tamen per actionem mediam dependere. Probatur tandem, quia euidens est intellectum nihil posse intelligere, sine actuali attentione, sed actualis attentio, vel est actio intellectus, vel non est intelligibilis, sine actione; ergò falsum est, quòd nulla interueniat in ea actio, sed sola qualitas, vel solus terminus sine actione.

276 Secunda assertio, *intellectio vel cognitio formaliter non consistit in vera, & reali actione, sed in qualitate, hoc est, in specie expressa, aut verbo actu informante intellectum.* Hanc inuenio expressam apud D. Thom. 1. par. quæst. 34. art. 1. ad 3. hisce verbis. *Intelligere importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla ratio originis importatur, sed solum informatio quædam in intellectu nostro, prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectæ.* quibus hoc discrimen ponit inter intelligere ex vna parte, & dicere ex altera, quod dicere importat originē alicuius, nempe verbi ab intelligente, hoc est, processionem eiusdem verbi ab eo. Et cùm processio importet realem actio-

277 nem, vel productionem, dictio importat eandem actionem, vel productionem, intelligere verò nullum ordinem originis, vel processionis dicit ad intelligentem, & ideò nullam prorsus actionem: sed solam informationem intellectus à verbo procedēte, vel producto per dicere, per quā informationem manifestatur eidem intellectui informato obiectum expressè, atque perfectè repræsentatum per idem verbum, quod est cognosci ab eo; quare in eadem informatione consistit formalis ratio intellectionis apud D. Thom. & non in vera actione. Quod etiam docuit expressè Scotus in 1. dist. 27. quæst. 3. in solu. ad 3.

278 argum. primæ quæstionis, hisce verbis: *Actualis intellectio non est actio de genere actionis, sed est qualitas nata terminare talem actionem, quæ significatur per hoc, quod est dicere, vel in communi per hoc, quod est elicere, non igitur verbum est aliquid productum actione, quæ est intellectio, quia ipsa intellectio non est productiua alicuius, sed ipsa est producta actione, quæ est de genere actionis.* Quod probo etiam ratione, quia tunc intellectus formaliter intelligit obiectum, quando fit ei expressè, atque perfectè simile in esse intentionali, sed per informationem intellectus à verbo, vel specie expressa fit intellectus expressè, atque perfectè similis obiecto in esse intentionali; ergò fit formaliter intelligens per talem verbi informationem; quare in tali informatione, & non in actione aliqua consistit ratio formalis

intelle-

intellectionis. Quod secundo probo, quia vera actio duo habet,& quod sit prior naturá proprio termino per eam producto; & quod solùm denominet subiectum, in quo recipitur
279 passum,non simile, quia sola qualitas facit simile,& ex vtroque sequitur planè, non posse intellectionem formaliter consistere in actione reali interueniente in ea. Ex priori quidem, quia talis actio habet pro termino verbum, aut speciem expressam, ergò est prior illo, & consequenter prior assimilatione formali, & expressa intellectus cum obiecto, quàm sola species expressa constituere potest; cum sit qualitas perfecta,& nō actio, sed in formali, & expressa assimilatione consistit ratio formalis cognitionis: ergò repugnat,in actione consistere. Quod etiam sequitur ex posteriori,quia si ab actione solùm denominatur subiectum passum,non potest denominari formaliter intelligens:cùm intellectio non in passione, sed in perfectissima assimilatione posita sit.Iuxta mētē igitur Scoti,& D.Tho.quos
280 sequuntur Soncinas.9.libr.Metaphys.quæst.20.& 21.Iauel.ibidem quæst.7.Caiet.1.par.quæst.79.artic.3.§. *Quo ad secundum*, & plures recentiores,dicimus in intellectione duas interuenire actiones, sed vnam tantum veram,realem, & immanentem (quæ est productiua verbi) necessariò præcedentem,& præsuppositam intellectioni, & ideo in qua non consistit formaliter intellectio: Alteram non veram, & realem actionem, sed veram, & realem qualitatem informantem intellectum, in qua consistit formaliter intellectio. Cæterum, quia per modum actionis, & verbo denotante actionem significatur, dum eam vocamus intellectionem, vel intelligere, actio grammaticalis vocatur, & terminus veræ actionis necessariò præsuppositæ
281 est,vt egregiè asseruit Scotus,verbis nuper citatis.

Ad testimonia Aristotelis pro prima opinione adducta respondeo ex verbis eiusdem constare sensum: nam actionem transeuntem asserit esse eam, quæ habet effectum, vel terminum extra agentem,vel operantem; & ita transit ipsa cum tali effectu ad passum extra operantem existens, vt calefactio cum calore producto ab igne transit ad lignum; immanentem verò quæ nullum producit effectum, vel terminum extra operantem, & ideò, neque ipsa ad passum extrinsecum transit, sed in eodem operante manet,vt visio in vidente.Ex hoc autem sensu non potest colligi, quod Aristoteles sentiat actionem immanentem nullum habere terminum, qui intra idemmet agens maneat cum ipsa actione,sed solum, quod non habeat terminum extra illud productum.

Ad argumentum verò respondeo actionem immanentem indigere

indigere termino, vt per ipsum tanquam per speciem expressam perfectè rapræsentantem obiectum fiat potentia eidem obiecto perfectè similis in esse intentionali, sibique manifestetur obiectum, in qua similitudine, & manifestatione consistit formaliter cognitio, aut intellectio eiusdem obiecti. Itaque necessarius est terminus ad intelligendum, ita vt sine illo intellectus non cognoscat obiectum, quantumlibet informatus sit specie intelligibili, nec sufficit obiectum ad terminandā actionem intellectus, quia si non producatur terminus, non cognoscetur à potentia idem obiectum, nec actionem eius terminabit, adhuc ratione extrinseca; nam in tantum hoc modo terminat, in quantum verbo dicitur, & per illud cognoscitur. 282

Ad primum argumentum secundæ opinionis concesso antecedenti, quod obiecta per se præsentia potentiæ, & per se ei proportionata non indigent specie intelligibili, neganda est consequentia, quod non indigeant specie expressa, quæ sit terminus actionis immanentis, aut quod possint eam per se immediatè terminare, quia cum actio immanens prærequisita ad intellectionem, non sit intellectio, sed expressio verbi, per eam non intelligitur obiectum, nec proinde expresè repræsentatur intellectui, sed producitur species expressa, per quam ei repræsentetur, in qua repræsentatione cōsistit formaliter intellectio. 283

Ad secundum respondeo, non esse omninò certum, quod in intellectione interueniat actio, per quam producatur terminus: quare nec ex nostra intellectione sumi potest euidens argument. ad probandum, quod in diuinis procedat verbum. Præterea nec licet foret certum intellectum nostrum producere verbum, posset euidenter inferri, quod in diuinis producatur, quia cum essentiale sit Deo se, & omnia per se ipsum perfectissimè intelligere, propter infinitam perfectionem diuini esse, ac diuini intellectus, nec indigere aliquo, vt sibi sint manifesta obiecta omnia; non potest colligi euidenter necessariam esse in eo processionem verbi.

Quod verò D. Thom. asseruit sensus externos non formare idolum, in quo repræsentetur obiectum, non intelligitur de specie expressa; nam hæc ad quamlibet cognitionem sensitiuam, sicut ad qamlibet intellectiuam omninò requiritur: sed de idolo alio, quod ex duabus speciebus expressis format imaginatio, vt ex speciebus montis, & auri format idolum montis aurei. Quod non habent virtutem formandi externi sensus. 284

Primum argumentum secundæ opinionis excitat sequentem quæstionem, in quo soluendum erit. 285

Ad 2. argum. negatur antecedens, quod species expressa ex propria

propria natura, & essentia, & secluso quolibet respectu accidentali, ad superadditam actionem dependeat à principio vitali, sicut nec Verbum diuinum seclusa origine, aut processione, quæ sit vera, & realis productio potest emanare à Patre. Et ratio huius sumitur ex propria natura verbi, quod non est formabile, aut producibile, nisi per veram locutionem, aut prolationem; vnde multò minus in nobis poterit verbum sine locutione, aut prolatione media produci: quam constat esse veram, & realem actionem superadditam, atque accidentalem. Quare negandum est, quod non minus per se immediatè dependeat actus vitalis à principio vitæ, quam creatura à creatore, cuius discrimen non est minus manifestum, quia infinita virtus Dei, sicut potest ex nihilo creaturam producere, ita potest sine me-
186 dia actione accidentali, quia modum habet operandi longè perfectiorem, quem non attingit creatura, etiam in operatione vitali, quia sicut virtus operandi eius accidens est, ita non potest, nisi media actione, quę sit accidens, operari. Quod ex eo fit manifestum, nam immediatius emanant passiones à substantia, & intellectus ipse ab anima, quã actus vitalis ab eo, & nihilominus ipse, ac cæteræ passiones, non nisi media actione emanant concedentibus etiam patronis eiusdem sententiæ; potiori ergò iure censendum est emanare actum vitalem à principio vitali, qui est intellectus, & anima media actione vitali, quæ accidens sit, & per eam dependere, & non essentialiter.

187 Ad vltimum distinguenda est maior, quod actus vitalis dependeat essentialiter, & per se à principio vitali; nam si per essentialem dependentiam intelligatur ordo dependentiæ actualis ab intellectu, qui sit ei intrinsecus, & essentialis, verum est; si verò quæ sit ei immediatus, hoc est, vt sine media actione eum habeat, falsum. Vnde malè infertur, quod per se immediatè, & non media actione vitali dependeat, non enim sequitur accidentalem esse dependentiam ex eo, quod sit media actione. Nõ enim dependet verbum ab intellectu tanquam à principio vitali, & à dictione per quam producitur tanquam ab actione vitali, sicut cæteri effectus communi ratione dependent à suis causis, & termini actionum à suis actionibus, per quas producuntur: quia dependentiæ istæ non essentiales, sed accidentales sunt: cum constet posse non dependere ab eis, si immediatè à
188 Deo producantur, vt omnes possunt: & ideò relationes sunt eis accidentales pertinentes ad secundum genus prædicamenti ad aliquid, sed dependentia verbi tanquam actus vitalis à principio vitali, & actione vitali essentialis est, respectumque includit essentialem ad idem principium eandemque actionem, non quidem

quidem pertinentem ad prædicamentum ad aliquid, alioqui accidentalis relatio foret, sed quem vocant secundum dici pertinentem ad idem prædicamentum qualitatis, vbi collocatur ipsum verbum, cuius essentiam complet, quemadmodum respectus ad obiectum expresè a se repræsentatum, est ei essentialis. Quod verò additur verbum esse inseparabile à principio vitali, concedendum est: sed negandum, quod ex eo infertur, se habere tanquam modum eiusdem intelligentis, non est enim modus nec modalis entitas, sed perfectissima qualitas, longéque perfectior specie intelligibili: cùm perfectiorem longe modum repræsentandi habeat, constat verò speciem impressam non modum, sed rem completam esse; ergò multò minus modus vocari debet verbum. Inseparabilitas verò ab 289 intelligente non probat esse modum, quia licet sit de ratione modi inseparabilitas, non est tamen de ratione inseparabilitatis modus, quia etiam inter res potest dari inseparabilitas, nam Verbum Diuinum inseparabile est ab intellectu patris, & non est modus, sed res perfectissima.

Ad aliud tandem, quod dicitur actionem non requiri, vt formalem cognitionem, neque vt dispositionem ad illam, concedendum est, sed negandum, quod non requiratur tanquam fieri eiusdem cognitionis; nam cum cognitio consistat in eo, quod 290 intellectui manifestetur obiectum, & hæc manifestatio non sit aliud, quàm informari à verbo, eo ipso, quod per dictionem producitur verbum: cùm producatur in intellectu, eadem dictione producitur verbum in intellectu, quod est produci verbum informans intellectum, & consequenter informationem ipsam eiusdem verbi, in qua consistit intellectio formaliter.

Sancti verò, quos pro se citat hæc sententia, asserunt quidem intellectionem esse imaginem rei intellectæ (quod fatemur) non tamen negant, quod talis imago per veram actionem immanentem eidem intellectioni necessario præsuppositam (quæ vocatur dictio, aut prolatio verbi) producatur.

QVÆSTIO IIII.

An per potentiam absolutam possit intellectio produci à solo Deo sine vllo concursu effectiuo intellectus.

VT melius intelligatur quæstio, placet distinguere dupli- 291 ces operationes vitales: nam quædam sunt infimi ordinis omnibus viuentibus communes, vt generatio, nutritio, aug-

mentatio, & motus localis progressiuus. Aliæ vero maioris perfectionis, quia cognitiones sunt, aut volitiones, seu appetitiones.

Et de prioribus certum est posse Deum terminos earum producere, sine concursu potentiarum: nam potest alimentum sua virtute disponere & conuertere in substantiam viuentis, per quam nutriatur, & augeatur viuens, sed si id fiat, non dicetur viuens se nutrire, vel augere, sed Deus nutrire ipsum. Vnde nec
292 efficiet Deus operationes vitales sine concursu potentiarum vitalium, quia implicat contradictionem dari has operationes vitales, quin viuenti conueniant sub ratione viuentis; implicat etiam conuenire viuenti sub ratione viuentis, quin per eas se moueat, quia viuens sub ratione viuentis mouet seipsum, & tãdem implicat mouere seipsum, quin operatio, vel motus procedat ab eo tanquam à principio efficiente: nam quod solum recipit motum ab alio, non dicitur se ipsum mouere, sed moueri ab alio; hoc igitur discursu probatur non esse factibiles à Deo has operationes vitales, sine concursu potentiæ vitalis, quamuis termini earum possint à Deo produci.

293 Quæstio igitur ad altiores operationes sensitiuæ, atque intellectiuæ partis reducitur, videlicet, an possit Deus sensationes, intellectiones, & appetitiones voluntatis, & appetitus, sine concursu harum potentiarum facere. Habet autem minorem difficultatem apud eos, qui intellectionem ponunt formaliter in actione vitali, cui videtur intrinsecum, quod à principio vitæ procedat, & ideo implicare contradictionem, quod fiat à
294 solo principio extrinseco, nempe Deo. Sed difficilior longè est apud D.Thom. Scotum, & alios cum quibus tenemus intellectionem necessariò præsupponere veram, & realem actionem immanentem, per quam producatur qualitas in potentia, sed non consistere formaliter in eadem actione, sed in sola qualitate, aut specie expressa producta in potentia, & informante illam. Nam si non consistit in tali actione, sed in sola qualitate informante potentiam, videtur posse fieri intellectionem à solo Deo per potentiam eius absolutam, per quam nulla apparet repugnantia, quin possit talem qualitatem, vel speciem expressam se solo producere in intellectu, sine vllo concursu eius effectiuo, & talis qualitas informans potentiam erit vera, & formalis intellectio.

Sed prima opinio affirmat posse per absolutam potentiam intellectionem, vel sensationem fieri à solo Deo, sine concursu effectiuo intellectus, vel sensus: sed hæc diuersis modis, aut in
295 diuerso sensu defenditur à diuersis. Et inprimis eam sequuntur, qui

qui tenent operationem intellectus clarè videntium Deum fieri à solo Deo, sine concursu effectiuo eiusdem intellectus, vt ita verum sit creaturam à solo Deo beari efficienter, & non à se. Ita Ocham. in 1.d.1.q.2.concl.2.& in 2.q.19. Gab.in 1.d.1.q.1. art.2.concl.4.& eius supplem. in 4.d.49.q.2.art. 3. dubio 2. Paludan.in 4.d.49. quæstio. 1. in confirm. 3. conclusion. & artic. 3. in resp.ad 3. instantiam, Richard. in 4. distinct. 49. artic. 2. quæstion. 10. 2. part. 1. dub. incidenti; quam sententiam probabilem reputant Maior in 3.distin.14.quæst.2.Et Petrus Aliacensis in 1. quæstion. 2. artic. 1. Vniuersaliter verò non implicare contradictionem, quod vera, & formalis intellectio, per quam intellectus intelligat à solo Deo, sine concursu intellectus fiat, tenent Scotus in 1. d. 13. §. ad 3. quæstionem, Vega lib. 6. in Concil. Trident. capit. 8. Alij denique fieri à solo Deo sentiunt qualitatem illam, in qua consistit formaliter intellectio, sed à solo Deo factam non habere rationem formalem intellectionis, aut cognitionis, sed solum esse qualitatem quandam materialem & quasi mortuam, per quam nec intelliget, homo, nec actu intelligens de nominabitur. Ita Sotus in 4. d. 49. quæstion. 2. artic. 4. Angelus in Moral. cap.14.fol. 49. Maior in 4.d.12.quæstion.1.ad 5. argum.& d.49.quæstion. 9. in fine, Capreo. ibidem quæstio.4.artic.3.ad 4.ex dubiis quæ quarto loco adducta sunt. Et Ferrar. 3. contra gent.cap.54.§.ad primum dicitur. 296

Probatur primo, quia euidens est, & ab omnibus receptum posse Deum supplere omne genus causæ efficientis. Et hoc negare erroneum vocat D. Thom. 1. p.quæ.105.artic. 2. his verbis. *Erroneum est dicere Deum non posse facere per se ipsum omnes determinatos effectus qui fiunt per quamcumq; causam creatam.* Sed intellectio est quædam qualitas producta in intellectu ab anima medio eodem intellectu, ergò poterit Deus eandem qualitatem producere, sine vllo concursu effectiuo eiusdem animæ, aut intellectus, & per eam sic productam intelliget, sine vllo cõcursu adhibito. Secundo quia ea quæ distinguuntur ex natura rei, separari possunt inter sese, ita vt detur vnum sine alio, sed valde probabile est talem qualitatem distingui ex natura rei ab actione reali, per quam producunt (quam vocamus dictionem, aut expressionem verbi) ergo valde probabile erit, quod possit sine tali actione produci, ab eâque hoc modo separari, quod est posse fieri à Deo, sine dependẽtia ab intellectu; cùm cõstet dictionẽ esse dependentiã eius ab eodem intellectu. 297

Secunda opinio quorundam recentiorum negat posse intellectionem, & alias omnes cognitiones, & volitiones 298

produci à Deo in eisdem potentiis, sine concursu effectiuo earum; concedit tamen, quod extra subiectum possint produci, etiam secundum rationem formalem cognitionis, & appetitionis. Probant primum, quia ex eo quod producantur à solo Deo in eisdem potentiis, sequitur aperta contradictio; nam si in eis producantur; cùm ex propria natura, & effectu formali constituant subiectum intelligentem, & volentem, sequeretur per eas sic productas à Deo intellectum actu intelligere, & voluntatem amare; quia repugnat habere in se formalem intellectionem, & appetitionem, quin actu, & formaliter sint intelligentes, & appetentes; intelligere vero, & appetere potentiam repugnat solùm passiuè se habentem, quia actus isti conatum potentiæ necessariò requirunt, & ideo efficientiam aliquam. Ex eo verò, quod extra subiectum fiant à Deo, nulla talis contradictio sequitur: quare non est denegandum diuinæ omnipotentiæ, quod eos extra subiectum producere valeat.

299 Vltima sententia, *quam probabiliorem existimamus, negat talem qualitatem vllo modo posse produci à solo Deo per potentiam absolutam, hoc est, nec extra intellectum nec in intellectu ipso, etiam sub ratione qualitatis: & ita non posse vllo modo produci intellectionem, sensationem, aut appetitionem, sine actuali, atque effectiuo concursu potentiæ vitalis.* Hanc in primis existimo esse Di-

300 ui Thomæ, quia ex duobus testimoniis eius efficaciter colligitur: primum de intellectione: secundum de appetitione. Et habetur primum 1. part. quæstion. 34. articul. 1. hisce verbis. *Ipse autem conceptus cordis de ratione sua habet, quod ab alio pro-*

301 *cedat, scilicet à notitia concipientis.* Ex quo ita argumento Diuus Thomas expresè tenet (vt superius vidimus) quod inlectio consistat in conceptu ipso cordis, hoc est, intellectus, quem informat, sed hunc conceptum asserit de ratione sua habere quod procedat à notitia concipientis, hoc est, ab actione eiusdem intellectus proferentis, ac producentis illud: ergò sentit implicare contradictionem, quod sine tali notitia, vel actione intellectus fiat. Postremum testimonium de amore vel dilectione habetur 2. 2. quæst. 23. articul. 1. vbi docet actum charitatis non posse procedere à solo Spiritu Sancto mouente voluntatem, ita vt voluntas passiuè tantùm, vt mota ab eo, se habeat, sed necessarium esse, vt procedat ab ea effectiuè simul concurrente, quia nisi hoc modo concurrat repugnat actum dilectionis eius esse voluntarium, quia voluntarium est, quod procedit à principio extrinseco cum cognitione, verba Diui Thomæ hæc sunt. *Hoc enim est contra rationem voluntarij cuius oportet principium in ipso esse, sicut supradictum est, vnde sequeretur,*

quaeretur, quod diligere non esset voluntarium, quod implicat contradictionem, cùm amor de sui ratione importet, quod sit actus voluntarius.

Sed probari solet ratione primo, quia intrinsecum est intellectioni,& appetitioni, vt per eas tendant intellectus,& appetitus in obiectum,sed non tendit potentia in obiectum, fine aliquo concursu effectiuo: ergo repugnat intellectionem, & appetitionem fieri è solo Deo sine concursu effectiuo potentiarum. Praetereà de cognitione euidens est non posse vllo modo haberi,sine attentione intellectus, sicut neminem videre etiam si habeat obiectum praesens,& oculum specie eius informatum,nisi attentionem praestiterit, sed constat attentionem esse conatum potentię,& potentiam non conari,nec attendere, sine aliqua actione:ergo nec intellectio, aut visio, sine concursu actiuo potentiae possunt vllo modo haberi, nec ideo à solo Deo fieri. Sed vtraque haec ratio inefficax est;prior quidem, de tendentią in obiectum,quia vel tendentia importat actionem realem potentiae,per quam versatur circa obiectum,vel simplicem respectum potentiae informatae specie expressa obiecti ad ipsum. Et si primum importare dicatur, infirma planè ostenditur ratio: cùm valde probabilis sit sententia Diui Thomae, & Scoti, quam secuti sumus,videlicet intellectionem non consistere formaliter in actione; quare nec importabit talem tendentiam in obiectum hoc modo sumptam, & ideò ex tali tendentia non probatur,quod repugnet à solo Deo fieri, sine vlla actione: & proinde sine vllo concursu effectiuo potentiae: & multò melius fieri poterit ab eo, si solùm importet simplicem respectum potentiae informatae specie expressa obiecti; nam producta specie à solo Deo,dicetur per illam potentia tendere in obiectum, & ex consequenti intelligere, sine vllo concursu obiecti. Posterior etiam ratio de attentione, non est minus infirma;nam si attentio dicat concursum actualem potentiae, & ideo veram,& realem actionem, non potest includi in ratione formali intellectionis iuxta eandem sententiam, quam sequimur negantem omnino,quod vera actio realis pertineat ad rationem formalem intellectionis:quare intellectio formalis in sola informatione speciei expressae consistens poterit a Deo fieri sine attentione potentiae, & proinde sine concursu eius, quamuis eadem attentio concursum actiuum potentiae importans includatur in actione,quae est expressio verbi,sine qua non repugnat formalem intellectionem fieri à solo Deo producente speciem expressam in potentia sine concursu effectiuo eius. Si verò dicatur attentionem potentiae non importare

302

303

304 concursum actuum eius, aut realem actionem, sed solùm actionem Grammaticalem, hoc est, informationem speciei expressæ significatam per modum actionis, non probatur vlla repugnantia, quin possit à solo Deo fieri, sine concursu effectiuo potentiæ: cum non probetur repugnare, quin possit se solo producere speciem in potentia, quæ eo ipso, quo per eam informatur, dicetur attendere absque vllo concursu effectiuo. Quia per talem informationem actu ordinatur in obiectum, ad quod potius dicit ordinem attentio, quam ad principium effectiuum, vt docuit expresse Diuus Thomas.

Secundo probant ratione ducente ad impossibile hoc modo, si Deus possit producere qualitatem prædictam, sine concursu effectiuo intellectus, separatus ab anima intelligere posset, & effici beatus clarè videndo Deum, quod est absur-
305 dum. Probatur consequentia, quia subiectum proximum, quod qualitas illa informat, & in cuius informatione consistit formaliter intellectio, est intellectus: sicut quantitas est subiectum proximum albedinis; sicut ergò quantitas separata formaliter est alba, & disgregat visum per albedinem in se inhærentem, ita intellectus separatus ab anima, in quo produceretur talis qualitas, in qua consistit formaliter intellectio, esset per illam formaliter intelligens, potens clarè videre Deum, & effici beatus.

Hęc tamen ratio in primis non probat apud Scotum & alios, qui cum teneat non distingui intellectum realiter ab anima, non concedunt posse ab ea separari: sed nec tenet apud omnes asserentes intellectionem formaliter consistere in vera, & reali actione vitali, quæ cum intrinsecum ordinem importet ad principium intrinsecum vitæ, quod est anima, non potest elici ab intellectu, nisi radicato in eadem anima.

Alia igitur via quærenda est, qua possit efficacius, & à priori probari, non posse produci talem qualitatem à Deo, sine concursu effectiuo intellectus, & proinde nec intellectionem. Et talis via vniuersalis erit iuxta omnes opiniones tenentes sine specie expressa nullo modo posse dari intellectionem: nam il-
306 la, quæ intellectionem ponit in sola actione intellectus, sine termino, nihil ferè probabilitatis habet: & ideò nemo eam hac tempestate sequitur.

Hæc autem via non est alia, quam natura ipsiusmet speciei expressæ, de qua præsuppono esse, & vocari conceptum mentis, quem concipit intellectus de re, quam intelligit. Ita à tota Schola conceptus vocatur, quia sicut ex congressu maris, & fœminæ concipitur intra vterum fœtus, qui per natiuitatem in lucem

in lucem editur; ita ex congressu obiecti, aut speciei eius cum intellectu concipit intellectus ipse intra se fœtum, qui est verbum, aut speciem expressam actu, & expresse repræsentantem obiectum, vnde & verbum diuinum appellant Ecclesia, & Sancti Patres prolem atque conceptum paterni intellectus, quod verbum internum conceptum quasi in lucem editur per verbum vocale.

Secundo præsuppono, quod verbum mentis, non solum est conceptus intellectus: sed etiam expressa imago obiecti repræsentari per speciem intelligibilem, cùm sit similitudo expressa ad repræsentandum producta, ac instituta, (hæc est enim definitio imaginis ab Schola recepta) & est imago intentionalis; de intrinseca verò ratione imaginis est respectus originis ad principium, de qua expressa est, non enim dicit imago solam similitudinem: sed vt de eo, quod repræsentat, expressa sit, quod est illud respicere respectu intrinseco rei expressæ à principio de se. Quod hoc exemplo explicuit Diuus Augustinus in lib. 83. qq. quæst. 73. *duo inquit oua similia sunt: sed neutrum est imago alterius, quia non est de illo expressum.* Et propter hunc respectum originis, aut processionis, à principio intrinsecum imagini docet communis sententia Scholasticorum cum Diuo Thoma 1. part. quæst. 35. articul. 1. ex Patribus, & Scriptura, nomen imaginis in diuinis personale esse soli verbo diuino conueniens, & non aliis personis, sicut & nomen verbum, quia ipsum solum est expressum à Patre de se ipso. Vnde sequitur verbum mentis ex intrinseca sua ratione esse imaginem internam conceptam ab intellectu de obiecto repræsentato in specie intelligibili. 307 308

Ex quibus sic desumo argumentum. Verbum ex sua ratione intrinseca est conceptus mentis: sed de ratione intrinseca conceptus est, vt per virtutem vitalem concipientis aliquo modo formetur; ita vt repugnet à solo Deo formari, aut fieri: ergò intrinsecum est verbo, quod per virtutem vitalem intellectus, & animæ formetur, ac producatur, & à solo Deo formari, vel produci in intellectu repugnat. Intrinsecum est etiam imagini, quod sit expressa de principio, quod repræsentat; ergò verbum non erit imago obiecti repræsentari potentiæ per speciem, nisi formatum sit, atque expressum per virtutem eius; ex ratione igitur imaginis efficaciter probatur, non posse verbum à solo Deo produci sine concursu intellectus specie informati. 309

Ex his sequitur 1. falsam esse secundam opinionem eorũ, qui nobiscum tenentes intellectioné non consistere in vera, & reali

actione: sed in qualitate producta per actionem,& informante intellectum, asserunt non posse produci talem qualitatem à Deo in intellectu,sine concursu effectiuo eius, benè tamen extra intellectum: nam cum intrinsecum sit tali qualitati esse imaginem, & imaginem procedere à principio, quod repræsentat effectiuè, non minus repugnat produci extra intellectum, sine concursu effectiuo eius, quàm extra intellectum; imò magis spectata conditione subiecti: nam intellectus est proprium subiectum eius, & quæcumque res alia ineptissima, vt in ea recipiatur.

311 Tandem sequitur non minus falsam esse opinionem tertiam Soti, & aliorum, quos quæstione præcedenti citauimus, asserentium posse Deum eandem qualitatem, etiam in intellectu ipso efficere, non quidem sub ratione formali intellectionis: sed quasi materiali qualitatis; quare per illam non constituetur intellectus actu intelligens:sed affectus quadam qualitate. Quod sic probo esse falsum,eo supposito, quod Authores isti concedunt; nempè intellectionem formaliter non consistere in aliqua actione vera, & reali intellectus: sed solùm in qualitate illa informante intellectum per modum actionis significata, ex quo euidenter sequitur non posse informare intellectum sub ratione qualitatis, quin eum informet sub ratióne intellectionis: nam rationem intellectionis habet, in quantum est expressa imago obiecti constituens intellectum eidem obiecto similem perfectè repræsentando ei obiectum:

312 sed repugnat informare intellectum,quin repræsentet ei obiectum,cùm hæc repræsentatio sit ei intrinseca; ergò necesse est, quod eum constituat formaliter intelligentem, & ideò quod intellectio fiat à solo Deo, sine concursu effectiuo intellectus. Et secundo quia impossibile est formam informantem subiectum tribuere ei proprium effectum formalem sub ratione generica, & non sub ratione specifica, non est enim possibile, quod albedo informans subiectum tribuat ei esse coloratum, quin etiam tribuat esse album:ergò repugnat planè qualitatem illam informare intellectum secundum rationem qualitatis, & non secundum rationem intellectionis, vt asserunt authores isti.

313 Ad primum argum. distinguenda est maior,quod Deus possit supplere omnem efficientiam secundarũ causarum ad producendos quoscumque effectus: nam si efficientia talis sit, à qua essentialiter depẽdeant effectus, vel actiones, quibus mediis producuntur,falsum est; si verò non sit talis,verum;& quia efficientia potentiæ vitalis talis est, ad quam intrinsecum ordinem

dinem importat qualitas illa vitalis, in qua consistunt cognitiones, & appetitiones, non potest sine concursu eiusdem potentiæ vllo modo produci. Verba autem citata D.Thom. non de his; sed de cæteris omnibus accipienda sunt, cùm constet ex suprà dictis non posse ex mente eius suppleri concursum potentiarum vitalium respectu suorum actuum.

Circa secundum arg. disputati solet, an verbum mentis, seu imago expressa, quæ est intellectio formalis, distinguatur ex natura rei, vel sola ratione ab actione vera, & reali intellectus, per quam fit (& quam vocant dictionem) sed supposito, quod vera sit actio, & mutatio realis intentionalis intellectus, non continet nouam, aut distinctam difficultatem, præter communem à nobis disputatam de cæteris mutationibus, motibus, actionibus, & passionibus 3. lib. physicorum: quare sicut de cæteris ibidem ostendimus, quod ex natura rei distinguantur à suis terminis, non tanquam aliæ res: sed tanquam modi reales eorum, eodem modo dicimus de dictione, seu expressione verbi distingui ex natura rei ab intellectione, hoc est, à qualitate illa seu, verbo mentali, vel conceptu, tanquam modum eius. Quod verò ex hoc infertur posse ab eo separari, vel qualitatem ipsam ab actione reali, per quam fit, negandum est, quia licet efficaciter sequatur ex reali separatione distinctio realis, vel ex natura rei; sed ex hac distinctione non benè infertur separabilitas, quia contingere potest ex modo particulari essendi, quod aliquid habet intrinsecum ordinem actualem vnionis cum altero, à quo proinde separari nulla ratione possit, & talem habet verbum, cui intrinsecum est vnitum esse cum suo principio vitali: cùm sit actus vitalis; quare licet ab eo realiter distinguatur, nequit ab eodem separari, cuius exemplum habemus in Verbo diuino distincto realiter à Patre æterno, & inseparabili ab eo; imò in quibuscumque relatiuis, quæ licet distinguantur realiter, vt talia, nequit vnum vt tale sine alio esse.

314

315

QVÆSTIO V.

An in parte intellectiua sit propria memoria, & tanquam alia potentia distinguatur ab intellectu.

316 TRia continet discutienda titulus quæstionis. Primum, an in parte intellectiua sit ponenda memoria. Secundum an talis memoria sit propria, sicut in parte sensitiua, vel impropria tantùm. Tertium, an sit potentia distincta realiter, & specie ab

intellectu, vel idemnet intellectus sit memoria. Quare tribus dubiis absoluenda est quæstio.

DVBIVM PRIMVM.

An in parte intellectiua sit memoria.

Circa primum præsupposita definitione memoriæ ab omnibus recepta, quod sit locus, vel thesaurus in quo conseruantur species.

317 Prima sententia fuit Auicennæ 6. naturalium p. 5. cap. 6. negantis omninò in parte intellectiua memoriã; quia putat non conseruare hominem species intelligibiles, per quas semel intellexit, & ideò nec habere facultatem intellectiuam memorandi. Sed quoniam euidenti experientia constat sæpe hominem recordari eiusdem obiecti, vt iam à se intellecti, hunc actum tribuit cuidam intelligentiæ mentem nostram irradianti per infusionem cuiusdam intellectualis luminis. Cuius sententiam refutauit D. Thom. 2. lib. contra gentes, cap. 74. & eiusdem meminit Scotus in 1. dist. 3. quæst. 6. Fundamentum Auicennæ fuisse refertur, quia si species intelligibiles conseruantur in intellectu, vt propterea dicatur memoria, sequitur semper esse in actu intelligendi, quia potentia informata specie sufficiens principium intellectionis est. Consequens verò contradicit experientiæ. Secundo, si omnes species obiectorum conseruantur in intellectu, vt per eas reminisci valeat, non potest assignari sufficiens aliqua ratio ob quam vnius potius obiecti, quàm alterius recordetur, & cum non possit omnium simul recordari, sequitur nec posse vti vlla specie earum; quare inutiles prorsus erunt. Et si dixeris primo à voluntate libera

318 applicari intellectum ad vsum huius speciei potius, quàm alterius, non soluis argumentum, quia sæpe fit recordatio, sine libertate, nec potest à voluntate applicari intellectus, sine cognitione præcedente, quia voluntas non potest sine illa operari: ergò redit eadem difficultas de operatione intellectus necessariò præcedente applicationem voluntatis. Et si dixeris secundo recurrendum esse ad sensum, vel imaginationem, à qua excitetur intellectus ad memoriam huius obiecti potius, quàm alterius. Eadem extat difficultas de imaginatione, à quanam excitetur causa, vt circa hoc potius singulare, quàm circa alterum operetur, vt ita possit per talem operationem excitare ipsa intellectum ad vsum talis speciei potius, quàm alterius.

Nostra

Nostra sententia *asserit non in sola parte sensitiua: sed etiam in parte intellectiua dari memoriam*, contra Auicennam, cuius sententia omninò est improbabilis, & propterea error debet in Philosophia vocari potius, quàm opinio. Ita expressè Aristoteles 3. lib. de anima, cap. 4. textu 6. hisce verbis. *Benè vtique qui dicunt animam esse locum formarum, nisi quod non tota: sed intellectiua.* Ita etiam Sancti Patres, & Scholastici Doctores. Et probatur euidenti experientia, quia sæpè recordamur nos intellexisse rem in vniuersali, nec possumus per memoriam sensitiuam, quia sensus non cognoscunt vniuersalia: ergò per intellectum; quare necesse est ponere memoriam in parte intellectiua. Nam quod hos actus intellectus, per quos rerum vniuersalium recordamur, attribuit Auicenna irradiationi ab intelligentia factæ per lumen infusum nostro intellectui ab ea, apertè falsum est, vt suo loco probatur à Theologis. Sed ratione probatur, quia species intelligibiles, per quas intelligimus res præsentes (quas non negat Auicenna) sunt ex propria natura incorruptibiles, vel quæ rarò corrumpuntur, cùm sint accidentia spiritualia, & contrario careant: ergò negari non potest, quin illæ per quas semel obiecta intelligimus, permaneant in intellectu post intellectionem, in eóque reseruentur; quare necesse est fateri, quod in parte intellectiua sit virtus eas conseruandi, quæ est primum, quod memoria importat: sed intellectus informatus eisdem speciebus est sufficiens principium iterum eas intelligendi, & iterata intellectio eiusdem rei iam non præsentis est actus recordationis, ac memoriæ: ergò necesse est ponere memoriam in parte intellectiua. Vbi adnoto non benè Toletum negasse incorruptibilitatem specierum, quia non sunt (inquit) connaturalia accidentia animæ; sed ab extrinseco agente ei impressa: nam quod imprimantur ab extrinseco agente, non tollit esse animæ connaturalia: quia cum sit forma corporis, nata est per sensus corporis (quibus naturaliter imprimuntur species à sensibilibus extrinsecis) species recipere: vnde sicut naturale est sensus perfici ab externis sensibilibus, naturale est etiam animæ perfici ab eisdem mediis sensibus.

319

320

321

Ad primum argumentum pro Auicenna concessa maiori, & minori neganda est consequentia, quod animâ semper sit in actu intelligendi: nam licet intellectus informatus specie sit sufficiens principium intellectionis pro conditione tamen necessaria sine qua non potest pro statu præsenti intelligere, requirit operationem phantasiæ, vt superius ostendimus, quæ etiam non semper est in actu sentiendi; imò sæpe ob defectum

322

323

phantasiæ

phantasiæ non possumus, etiam si velimus recordari rerum præteritarum, quia multis modis impediri potest, vel turbari: cùm & in subiecto sit corporeo mutationibus subdito, quibus in sua operatione impeditur, & à sensibus externis saltem in primis sensationibus obiectorum dependeat.

Secundum argument. longè difficilius est, quia cùm certò cognoscamus aliquando nos excitari ab vna specie, & non ab alia; & ideò vna potius quàm alia nos vti, & actum memoriæ circa vnum obiectum potius, quam circa aliud exercere, & 324 causam talis excitationis ignoremus, videtur nobis casu id contingere, sed reuerà causam subesse existimandum est, conandumque eam explicare.

Et in primis certum est non posse intellectum vti simul omnibus speciebus, quas habet in memoria, nec omnia simul obiecta iam à se intellecta intelligere, cùm nec possit limitata virtus eius omnibus simul attendere. Quo supposito primo dicimus, quod dum ex deliberatione procedit recordatio huius, vel illius rei potius, quàm alterius, quia eius volumus recordari, causa talis recordationis præ aliis est libera applicatio phantasiæ à voluntate ad operandum circa tale obiectum: sæpe enim dependet phantasia quantùm ad applicationem à voluntate, quamuis aliquando præueniat voluntatem, & in operationem prorumpat non expectata libera applicatione eius, quod quisque in se experitur. Tunc ergò alia causa excogitanda est talis excitationis, quæ aliquando est purè extrinseca; nê- 325 pè Angelus bonus, vel etiam malus; habent enim Angeli naturalem potestatem suprà res corporeas in ordine ad motum localem, & cum phantasia sit potentia corporea, & species eius corporea accidentia, potest eas commouere, & per vnam potius, quàm per alteram excitare phantasiam ad operandum, sed quia nec semper ab his causis excitatur, alia restat perquirenda. Quã absque dubio esse existimo talẽ dispositionẽ corporis, vel organi interni sensus, aut humoris prædominantis: nam pro diuersa corporis dispositione, & humore prædominante, determinatur phantasia, aut memoria sensitiua ad vsum vnius speciei præ alia, quia res sensibilis repræsentata per eam habet connexionem cum hac temperie, & humore, vel dispositione modo prædominante, magis quàm cum alia, à quacunque verò 326 ex his causis excitetur phantasia, sufficiens ratio est, ob quam intellectus excitetur etiam ad vsum talis speciei intelligibilis in memoria reseruatæ, & ad recordationem talis obiecti, potius quàm alterius: propter naturalem subordinationem, ac sympathiam harũ potentiarũ, quæ in eadem anima radicãtur.

DVBIVM SECVNDVM.

An in parte intellectiua sit propriè memoria.

PRima opinio negat propriè dari memoriam in parte intellectiua, sed quadam tantum ratione impropria; propria verò in sola parte sensitiua. Ita videtur sentire D. Thom. 2. lib. contra gent. cap. 74. hisce verbis. *Memoria in parte sensitiua ponitur, quia est alicuius, prout cadit sub determinato tempore, non est enim, nisi praeteriti, & cùm non abstrahatur à singularibus conditionibus, non pertinet ad partem intellectiuam, quae est vniuersalium. Sed per hoc non excluditur, quin intellectus possibilis sit conseruatiuus intelligibilium quae abstrahuntur ab omnibus conditionibus.* Idem sentit Ferrar. eodem capit. & sensisse videtur prius Albertus Magnus in Summa de homine tractat. de memoria. Atque etiam Scotus in 4. d. 45. quaest. 3. §. de secundo. Probatur testimonio Aristotelis in lib. de memo. & reminis. cap. 1. circa finem, vbi sic ait. *Manifestum est quod primum sensitiui horum cognitio est, memoria autem ea, quae est intelligibilium, non sine phãtasmate est; quare intellectiui secundum accidens vtique erit, per se autem primi sensitiui.* Probatur etiam ratione insinuata à D. Thom. Memoria versatur circa praeteritum. Sed praeteritum dicit determinatam differentiam temporis, in qua res cognita habet esse: & res quae habet esse in determinata differentiâ temporis, est singularis: quia vniuersale abstrahit ab hic, & nũc; ergò memoria propriè loquendo de solis singularibus esse potest: sed solùs sensus versatur circa singularia, quae ab intellectu non per se, sed quasi per accidens, vel indirectè cognoscuntur, ergò in solis sensibus potest esse memoria, non in parte intellectiua. 327

Pro solutione huius dubij adnotare oportet, in quonam cõsistat propria ratio memoriae, vt hinc possimus intelligere, an conueniat parti intellectiuae, aut sensitiuae tantum. Duas conditiones memoriae assignat Aristoteles loco citato. Prior est; quod sit de obiecto, vt iam sensato, in quo distinguitur ab aliis sensibus, praesertim externis, qui solùm versantur circa obiectum praesens, etiamsi iam semel, & iterum fuerit sensatum, vel nunquam. Posterior conditio est, quod versetur circa obiectum, vt praeteritum, nam versatur circa illud, vt iam sensatum: quod conditionem intrinsecam praeteriti importat: & ideò Aristoteles asseruit eodem loco, solis animalibus conuenire memoriam, quae aliquo modo percipiunt tempus. His duabus conditionibus necessarium est addere tertiam, quam tetigit 328

idem

communis est iam in Schola, & vera. Probatur primo, quia euidens est pro sola conseruatione specierum, non exigi potentiam distinctam ab ea, quæ per illas operatur, quia potentia naturalis respectu alicuius actus eliciendi tribuitur à natura, & non pro sola receptione, cùm constet euidenti experientia eandem potentiam operantem, quasi antecedenter recipere proprias species, per quas operatur; ergò pro sola conseruatione specierum non potest poni memoria, sed eo ipso, quod species recipit, necesse est per eas operari, quia ad finem operandi ordinantur, & ideò ad finem operandi recipiuntur, sed nec est possibile vnam potentiam recipere species, & aliam ab ea distinctam operari per illas, vt per se est manifestum; necesse est ergò memoriam recipientem, & retinentem species operari per illas, & eodem modo, ac intellectus; nempe apprehendendo, & iudicando, & respectu eiusdem obiecti formalis; nempe entitatis, & veritatis, quia esse veritatem præteritam non variat rationem formalem obiectiuam, nisi ratione accidentali, sicut nec ratio præsentis, aut futuri; nam fuisse iam intellectum obiectum, non distinguit ipsum essentialiter in ratione obiecti, à se ipso, vel ab alio primò intellecto, ergò omni ex parte intelligitur non posse distingui illam potentiam pro memoria intellectiua ab ipso intellectu. Secundo quia euidens est intellectum possibilem recipere species, nam ideò possibilis appellatur, quia recipiendo species patitur ab obiecto, atque etiam recipiendo in se propriam operationem: repugnat etiam cognoscere obiectum; nisi per speciem in se receptam, sed istæ species à se receptæ, per quas intelligit primò obiectum, sunt spirituales, & carent contrario; ergò non corrumpuntur, sed conseruantur: nec transeunt ad aliam potentiam, quia idem accidens non transit de vno subiecto ad aliud: ergo in eadem potentia intellectiua permanent, eadem est igitur, quæ recipit species, quæ operatur per illas, & quæ eas conseruat, quod est esse simul intellectum, & memoriam; non sunt ergo vllo modo memoria, & intellectus distinctæ potentiæ, sed vna, & eadem.

336 (margin, at "prehendendo")

337 Ad testimonium August. respondet D. Thom. loco citato ad primum, quod per illa tria, nempe memoriam, intelligentiam, & voluntatem non intelligit tres potentias animæ: sed memoriam pro actuali conseruatione, aut receptione specierum, intelligentiam verò pro actu intelligendi, voluntatem pro actu voluntatis, qui est amor: vt ex alio loco eiusdem D. August. 14. lib. de Trinitate apertè colligitur.

Ad primum argum. respondet D. Thom. 1. par. quæst. 93. art.

articul. 7. & cum eo Durand. in 1. distinct. 3. par. 2. quæs. 3. rationem imaginis, quæ in anima nostra reperitur comparatione Dei, aut Diuinæ Trinitatis, primò, & per se accipiendam esse secundum actus mentis nostræ, prout scilicet ex notitia, quam habemus cogitando interius, verbum formamus, & ex hoc in amorem prorumpimus: & ita Pater æternus per actum notionalem suæ intellectionis generat filium, & pater simul ac filius per actum amoris, quo se diligunt producunt Spiritum Sanctum. Quasi secundariò verò sumitur etiam ex parte potentiarum, in quantùm ijdem actus virtute continentur in potentiis, vtcumque distinctis, & non necessariò omnes realiter, vel essentialiter. 238

CAPVT VI.

TEXTVS ARISTOTELIS.

In diuisibilium igitur intellectio in his est, circa quæ non est falsum, &c.

Breuis expositio textus.

INtentum huius capitis est distinguere duos actus intellectus, & explicare rationem eorum; diuiditur in duas partes; in prima diuidit actum intellectus in simplicem, & compositum; in secunda explicat vtrumque. Actus siue operatio intellectus, (inquit Aristot.) duplex est; simplex & composita: operatio simplex est ea, per quam res simplices apprehendimus, vt hominem; composita per quam eadem simplicia apprehensa coniungimus, vel separamus, vt si coniugamus hominem cum animali, efficientes hanc compositionem, homo est animal. Inter has autem duas operationes duplex esse discrimen ait. Primum quod in simplici non est falsitas, nec etiam veritas: nam dum apprehendimus hominem, nihil falsum, aut verum dicimus: in composita verò iam est veritas, & falsitas, quia si vnum simplex coheret alteri, vera est compositio; si verò non cohæret, falsa. Secundum discrimen est, quia simplex præcedit compositam, & ad illam ordinatur. Falsa verò compositio duobus modis constitui potest: primo, si coniungamus, quæ non possunt coniungi, vel separemus, quæ coniuncta sunt. Secundo si coniungamus, quæ coniuncta sunt, vel separemus, quæ sunt separata, sed non pro eo tempore quo coniuncta, vel separata sunt, vt si dicamus de eo; quod nunc est album, fuisse, 1 2

vel futurum esse album, vtraque compositio potest esse falsa ratione temporis.

3 In secunda parte explicat membra diuisionis; & primo operationem simplicem, quam vocat cognitionem indiuisibilium, seu incomplexorum; asseritque indiuisibilia, seu incomplexa triplicia esse. Primum est totum quodcunque habens partes, sed intellectum per modum vnius, & ex hoc modo habet rationem indiuisibilis, etiam si sit complexum, vt si hominem album intelligamus per modum vnius extremi huius propositionis, homo albus ambulat. Hoc autem totum tribus modis potest intelligi; primo, vt totum quoddam non diuidendo illud in partes: secundo, diuisum intelligendo partes: tertio, simul omnes intelligendo. Et si primo modo intelligatur habet rationem indiuisibilis actus ipsum intelligendi, & intelligitur in tempore indiuisibili, hoc est, aut in instanti, aut sic in tempore, vt non intelligatur aliquid eius in vna parte temporis, & aliquid in parte alia, sed in qualibet parte illius temporis

4 totum, & in toto etiam tempore totum. Secundo modo potest intelligi totum, ita vt seorsum intelligantur partes, & hoc est non intelligi per modum vnius, aut indiuisibilis, sed per modum diuisi; vnde non intelligitur in tempore indiuisibili, sed diuiso potius, quia intellectioni cuiuslbet partis correspondet diuersa pars temporis, aut instans diuersum, & ita successiuis intellectionibus intelligitur. Tertio tandem modo intelligi potest, ita vt intelligantur omnes eius partes, simul tamē componentes totum, & hoc etiam modo intelligitur in tempore secundum partes eius simul sumptas, & dicitur tempus indiuisibile, quia non sigillatim intelliguntur partes, sed simul; & ideò ac si vna, & eadem foret: quare nec tempus diuiditur, sed per

5 modum vnius, & ideò ac si esset indiuisibile. Secundum indiuisibile est illud, quod habet vnam speciem licet ex multis, ac diuersis partibus sit compositum, vt domus, homo, ignis. Dicitur autem indiuisibile, quia modum vnius, & non plurium habet in ordine ad intellectum; quare licet habeat partes, quasi eas non haberet, ab eodem intellectu accipitur. Vnde in tempore etiam indiuisibili intelligitur, hoc est, in instanti per se, vel si in tempore per accidens, quia sic sumitur tempus, ac si non haberet partes, sicut ipsummet indiuisibile. Tertium indiuisibile est secundum modum, & rem quia nec habet actu partes, nec potentia, vt punctum, & hoc indiuisibile vocat diuisionem, quia per illud continuantur, ac diiduntur partes.

6 Tandem intellectionem compositam, vocat dictionem, hoc est affirmationem, vel negationem alicuius de aliquo. Et hanc

opera

operationem asserit semper esse veram, vel falsam: sed addit, quod quamuis omnis operatio composita sit vera vel falsa non tamen omnis intellectus, quasi dicat intellectum non semper esse verum, vel falsum: nisi quando componit, aut diuidit, hoc est, quando aliquid alicui attribuit, cui non conuenit, vel ab aliquo cui conuenit, remouet. Et hoc est quod ait intellectum circa quidditatem rei non falli, sed solùm circa applicationem eius, sicut sensus non fallitur circa proprium sensibile, nisi ipsum applicando suo modo rei cui non conuenit, vel non inest.

CAPVT VII.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Videtur autem sensibile ex sensitiuo, quod potentia est.

Breuis expositio textus.

INtendit Aristoteles cap. præsenti diuidere intellectũ in practicum,& speculatiuum, non tanquam in diuersas potentias, sed tanquam diuersos actus eiusdem potentiæ, vt doctrinam de intellectu illustriorem reddat. Diuiditur autem caput in duas partes: nam in prima repetit distinctionem intellectus in intellectum actu,& potentia, quam posuit cap. 5. huius lib. explicans singula membra. In secunda distinguit actus intellectus speculatiui, & practici,& explicat singulos. 7

Duplex igitur discrimen ponit inter intellectum in actu, & intellectum in potentia. Primum est, quod intellectus in actu est idem cum re intellecta, non quidem in esse reali, sed in esse intentionali, & repræsentatiuo: nam intellectus constituitur in actu per intellectionem, quam diximus formaliter consistere in qualitate eum actuante, ac informante, quæ est actualis, & expressa similitudo obiecti, per quam dicitur habere in se obiectum; imò esse idemmet obiectum secundum esse intentionale repræsentatum, sicut imaginem Cæsaris dicimus esse Cæsarem vt repræsentatum. Intellectus verò in potentia cum tali similitudine obiecti careat, non est obiectum ipsum, sed valde diuersum ab eo. Postremum discrimen est quod intellectus in potentia prior est intellectu in actu, & ei præsupponitur, quod in eodem homine debet intelligi: nam vniuersaliter loquendo ait, in diuersis hominibus 8 9

prior est intellectus in actu, & patet, quia intellectus diuinus, qui semper est in actu, præcedit omnem intellectum creatum ab eo deriuatum.

Hoc supposito diuidit in secunda parte intellectum in practicum, & speculatiuum, & quia sensus habet proportionem, & similitudinem cum intellectu, per sensum explicat vtrumque membrum. Habet autem sensus tria; primum quod de potentia ad actum reducitur ab obiecto, non per propriam, ac physicam alterationem, sed intentionalem consistentem in receptione speciei impressæ ei ab obiecto.

10 Secundum quod habet sensus est cognoscere sensibile per modum conuenientis, aut disconuenientis, & hæc operatio est quasi compositio conuenientis cum sensibili, non quidem formalis, quia sensus non componunt, nec diuidunt formaliter, sed solum est quasi compositio virtualis:cùm sit cognitio vnius in alio,& quasi attributio,& per hanc operationem mouet sensus appetitum, & hoc est tertium, quod habet simile compositioni intellectus, quam diximus esse secundam operationem eius, & ei assimilatur per hanc motionem. Applicat deinde ea quæ habere docuit sensum, intellectui, præsertim practico asserens, sic se habere phantasmata ad eum, sicut sensibilia ad sensum; quia sicut hæc agunt in sensum, ita phantasmata in intellectum. Præterea sicut sensus versatur circa sensibile, vt conueniens, vel disconueniens, qua ratione mouet appetitum; ita intellectus practicus versatur circa obiectum intelligibile sub ratione conuenientis, & disconuenientis, sed modo per-

11 fectiori, nempe per compositionem veram, vel falsam. Conueniunt quoque in alio, videlicet, quod sicut datur vnus sensus communis, in quem agunt, & quem mouent omnes sensus externi per sua sensibilia qui sensus est quasi punctum centri in circulo, in quem terminantur omnes lineæ ductæ à circunferentia; eadem similitudine intellectus est quasi communis quidam punctus, & quasi centrum, in quod tendunt omnes lineæ, hoc est, omnes sensus externi & interni per sua sensibilia, & phantasmata omnia.

12 Quibus expositis docet iam à quibus phantasmatibus moueatur intellectus practicus. Et aliquando quidem moueri ait à phantasmate præsentis sensibilis; aliquando verò à phantasmate sensibilis absentis conseruato in phantasia, & ponit exemplum præsentis sensibilis, vt si aliquis videat hominem faciem ignitam habentem, & sensu communi cognoscat versus se, statim per intellectum practicum iudicat esse sibi hostem (solebant enim olim pugnare homines facibus ardenti

ardentibus) & modo simili mouetur à sensibili absente. Et ex his intelligi posse ait quonam modo distinguatur intellectus speculatiuus à practico : nam cùm vterque versetur circa verum, speculatiuus versatur circa verum in communi ; practicus verò circa tale verum limitatum, nempe circa verum conueniens, vel disconueniens, opetabile,vel ordinatum ad operationem, quod statim explicat Aristoteles exemplo quodam Mathematicarum disciplinarum. Et tandem videtur dubitare, an intellectus dum est in corpore possit cognoscere substantias separatas à materia. Solutionem verò talis dubitationis in alium locum refert.

CAPVT VIII.

TEXTVS ARISTOT.

Nunc autem quæ de anima dicta sunt, recapitulantes.

Breuis expositio Textus.

INtentum Aristotelis in capite isto est summatim colligere ea, quæ in duobus præcedentibus de anima, & intellectu docuit. Diuiditur in tres partes ; in prima docet animam esse omnia, quodamque exemplo confirmat : in secunda asserit intellectum in omni sua operatione dependere à phantasmate, & in tertia assignat discrimen inter operationem phantasiæ, & intellectus. Docet igitur primum animam esse omnia per sensus,& intellectum,non quidem secundum esse reale:sed secundum esse intentionale, vt explicuimus capite præcedenti. 13

In secunda parte asserit intellectum in omni sua intellectione dependere à phantasmate. Quod sic explicat ; res omnes, tam Physicæ, quàm Mathematicæ (nam Metaphysica à materia abstrahentia per species horum percipiuntur) sunt extra sensum, & intellectum, nec possunt ad eos reduci, nisi per species, sensibiles quidem ad sensus, & his mediis per intelligibiles ad intellectum:sed ita se habet intellectus ad phantasmata, sicut sensus externus ad sensibilia : nam sicut iste mouetur à sensibilibus ; ita intellectus à phantasmatibus : sed sensus externi nihil sentire possunt, nisi præsens ; ergò nec intellectus potest aliquid intelligere, nisi fiat sibi præsens medio phantasmate, à quo simul cum intellectu agente producitur species : & hoc est,intellectum in omni sua operatione dependere à phantasmate. 14

15 Ponit tandem discrimen inter actum intellectus, & phantasiæ in eo, quod actus intellectus, qui est compositio, vel diuisio, verus est, aut falsus, quod non habet actus phantasiæ, quia veritas, aut falsitas in sola complexione, seu coniunctione intelligibilium reperitur; actus vero phantasiæ similis est intellectioni simplicium, in quibus non reperiuntur veritas, & falsitas.

CAPVT IX.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Quoniam autem animalium anima secundum duas definita est potentias.

Breuis expositio Textus.

16 INtendit Aristoteles cap. præsenti agere de potentia motiua secundum locum animalibus propria, & cuius actus est motus, non quicunque, sed progressiuus, (quem incessum vocare solent) & primo quidem conatur ostendere, quid non sit, quod cap. præsente præstat, cap. verò sequenti ostendit, quid sit. Diuiditur verò cap. in duas partes; nam in priori duas quæstiones proponit de potentia motiua; in posteriori verò probat non esse potentiam vegetatiuam, sensitiuam, nec intellectiuam: prior igitur quæstio de potentia motiua esse posse ait, an sit aliqua pars animæ, vel facultas, seu potentia, vel ipsa animæ substantia: posterior an dato, quod sit aliqua facultas animæ, sit aliqua ex illis tribus à se enumeratis in posteriori definitione animæ, vel alia ab eis distincta: & solutio prioris quæstionis constabit capite sequenti.

17 Ad posteriorem verò deueniendo probat sigillatim Aristot. facultatem progrediendi non esse vegetatiuam, nec sensitiuam, nec intellectiuam. Et primo, quòd non sit facultas vegetandi, quia motus progressiuus semper, & necessariò coniungitur cum imaginatione, & appetitu: cum per talem motum semper, & necessariò tendat animal ad prosequendum aliquod bonum, aut sibi conueniens, vel ad fugiendum malum, ac sibi disconueniens, appetitio autem vel fuga actus sunt appetitus ab imaginatione moti, sed facultas vegetandi, nec dependet ex imaginatione, nec ex appetitu: cùm reperiatur in plantis cognitione, & appetitu carentibus, ergò facultas loco motiua non est eadem cum vegetatiua, & certè si eadem foret, (inquit Aristoteles) plantæ quibus conueniret, haberent instru

instrumenta omnia ad talem motum præstandum necessaria, quod constat esse falsum. Quod verò non sit eadem potentia cum sensitiua, probat; quia si eadem foret, omne animal haberet facultatem motiuam necessariò, & per eam moueretur: cum habeat necessariò aliquem sensum: sed plura sunt animalia saxis affixa, de quibus constat non moueri tali motu; ergò talis facultas non est sensus.

18 Et quod tandem non sit facultas intellectiua, probat; quia intellectus aut est practicus, aut speculatiuus: sed non est aliquis horum; ergò nec est facultas intellectiua. Minorem sic probat, ad intellectum speculatiuum solum pertinet speculari naturas rerum nihil considerando de agendis, vel operandis; imò nec de prosequendis, vel fugiendis: sed motus progressiuus non conuenit, nisi prosequenti, vel fugienti aliquid; ergò intellectus speculatiuus non potest esse principium huius motus. Quod verò nec sit intellectus practicus facultas motiua ostendit, quia sæpe contingit intellectum practicum proponere, quid prosequendum sit, aut quid fugiendum, nec tamen sequitur motus progressiuus; sequeretur verò, si talis intellectus foret facultas motiua; ergò euidens est talem facultatem non esse, & modo simili probat non esse appetitum, quia experimur aliquando inclinare in talem motum, & tamen non sequi.

CAPVT X.

TEXTVS ARISTOT.

Videntur autem duo hæc mouentia, aut appetitus, aut intellectus.

Breuis expositio Textus.

19 Ostendo quid non sit facultas motiua animalis, intendit cap. præsenti ostendere, quidnam sit: & hoc est, intentum capitis, quod in tres partes diuidi potest: nam in prima docet duo esse principia motus progressiui, nempe appetitum, & cognitionem, in 2. parte distinguit duplicem appetitum rationalem, & sensitiuum. In tertia enumerat omnia, quæ concurrunt ad eundem motum.

Duo igitur asserit esse principia à quibus animalia mouentur, nempe appetitum, & intellectionem; nomine autem intellectionis, non solum intelligit cognitionem intellectiuam, sed etiam sensitiuã imaginationis: nõ tamen quamlibet cognitio-

nem intellectiuam: sed practicam tantùm, quæ appetitui deseruit, & circa obiectum vt conueniens versatur, non speculatiuam, quæ nihil de appetendis cognoscit, nec appetitum mouere potest. Intellectum verò speculatiuum, & practicum, cognitionésque eorum fine differre docet, quia speculatiuus intelligit, vt speculetur naturas rerum; practicus verò, vt operetur; ideò circa operabile versatur. Probat igitur duo hæc esse principia motus progressiui, nempe appetitum, & cognitionem, præsupponens, quod omnis appetitus est propter aliquid, hoc est, propter aliquem finem consequendum, cuius gratia mouetur, & id quod appetitus intendit est principium, seu obiectum intellectus practici: quasi dicat nempe esse id, quod primo cognoscit intellectus practicus, & per cognitionem eius mouet appetitum, vt in eum tendat per affectum. Quo supposito talem constituit rationem; appetitus non mouet corpus motu progressiuo nisi propter aliquid: sed istud aliquid non potest appetere, nisi cognitum, quia in incognitum nullo modo ferri potest, cùm sit potentia cæca; ergò ad motum necessariò requiritur intellectus, vel imaginatio, & practicus quidem: cum proponere debeat id, quod per motum intendit appetitus. Deinde intellectus practicus, seu imaginatio mouet, in quantum proponit appetibile; ergò non concurrit ad motum, sine appetitu; quare vtrumque est principium motus animalis, nempe intellectus, seu imaginatio, & appetitus. Sed quia duo hæc principia inordinata non sunt: sed vt vnum alteri subordinatum, concurrunt ad motum, necessarium esse ait, vt vnum concurrat propter alterum, & ita ad vnum reducantur tanquam ad præcipuum mouens, & huiusmodi esse appetitum ad quem reducitur intellectus, vel imaginatio, quod sic probat, intellectus non mouet, sine appetitu, quia non mouet, nisi proponendo appetibile, ad quod mouetur appetitus: appetitus verò mouet, sine ratione, vt patet de hominibus, qui mouentur ad prosequendum bonum delectabile, quod non est bonum secundum rationem: sed secundum appetitum: ergò intellectus mouet dependenter ab appetitu: & ei subordinatus, quare primum mouens erit appetitus. Quod probat secundo, quia intellectu existente recto, imaginatione verò non recta, nihilominus appetitus, quasi immobilis, aut inuariabilis perseuerat in modo mouendi; quia semper mouetur à bono, vero quidem, aut apparente: ergò vniuersalius mouens est, & propterea primum ad quod intellectus, & imaginatio reducuntur.

In secunda parte appetitum asserit non esse vnum: sed duplicem:

plicem : nam vnus eſt, inquit, qui mouetur ab appetibili apprehenſo per ſenſum, ſeu imaginationem : qui dicitur ſenſitiuus, alter verò, qui mouetur ab appetibili apprehenſo per rationem, ſeu intellectum practicum, & dicitur rationalis, & hic eſt voluntas. Et quod appetitus iſti ſint diſtincti, probat, quia ſimul mouentur motibus contrariis, experimur namque rationem aliquid proponere tanquam bonum, & proſequendum, quod voluntati placet, & appetitui ſenſitiuo diſplicet, & ex oppoſito imaginationem proponere bonum aliquod delectabile, quod appetitui placet : ſed voluntati diſplicet : ergò appetitus iſti ſenſitiuus, & rationalis diuerſi ſunt; ita tamen diuerſos eſſe docet, vt ſub communi genere appetitus conueniant, & ſpecie diſtinguantur. Hanc autem diuerſitatem appetitus ex cognitione diuerſorum temporum præuenire docet, quia homo non ſolùm præſentia: ſed futura cognoſcit, contingit verò aliquid bonum eſſe, & appetibile, vt præſens : ſed malum, ac fugiendum, vt futurum, & hinc prouenit, quod appetitus ſenſitiuus, qui ſequitur ſenſum pręſentia ſolum reſpicientem, illud appetat, rationalis verò, qui ſequitur rationem illud fugere, vt appetitus febricitantis appetit vt bonam aquam, quia ſecundum præſentem delectationem mouet : ſed per rationem præuidentem damnum futurum, iudicatur mala, & ideò rationalis appetitus eam fugit. 25

In tertia tandem parte enumerat omnia, quæ concurrunt ad communem motum progreſſiuum animalium proprium, & dicit eſſe tria, nempe id quod mouet, id quod mouetur : videlicet inſtrumentum motus. Prætereà id quod mouet duplex eſſe, vnum quod mouet, & non mouetur, vt in motu cœli intelligentia, aliud quod mouet, & mouetur, vt corpus cœleſte ab ea motum. Ita ergò in motu animalium eſt mouens immobile, nempe appetibile, quod mouet appetitum, ſed non mouetur; & mouens motum, videlicet appetitus, qui mouetur ab appetibili, non quidem motu materiali : ſed quaſi intentionali. Eſt etiam, quod mouetur, & non mouet; nempe corpus, & tandem eſt, quo mouet corpus, & hoc eſt, pars quædam corporis, quæ eſt quaſi inſtrumentum motus; quam triplicem conditionem habere docet; primam quod ſit principium motus; ſecundam quod ſit finis motus; tertiam quòd ſit immobilis. 26

CAPVT XI.

TEXTVS ARISTOT.

Omnino igitur sicut dictum est, in quantum animal appetitiuum est, &c.

Breuis expositio textus.

27 POstquam Aristoteles ostendit principia motus progressiui esse appetitum, & cognitionem practici intellectus, vel phantasiæ, docere intendit cap. præsenti, quonammodo hæc principia reperiantur in animalibus imperfectis, quibus tantum inest sensus tactus. Atque etiam quonam modo reperiantur in perfectissimis animalibus, qualia sunt homines, & ita in duas partes diuiditur caput: nam in priori præstat illud, in posteriori hoc.

Proponit igitur primò dubium de imperfectissimis animalibus, an habeant imaginationem & appetitum. Et respondet habere appetitum, & imaginationem, sed vtrumque imperfectissimum, & de appetitu probat; quia si pungantur, sentiunt dolorem; & ideò se contrahunt, & aliquando se dilatant, quod est signum voluptatis, dolor autem, & voluptas ad appetitum pertinent: cùm sint de conuenienti, ac disconuenienti. Tàlis verò appetitus imperfectus est, quia non versatur circa conueniens, & bonum determinatum, ac distinctum: sed quasi confusum. De imaginatione verò præsupposito appetitu euidens est, quia appetitus non fertur in incognitum: sed in id, quod ei repræsentatur tanquam conueniens, vel disconueniens: necesse est ergò habere cognitionem conuenientis, ac disconuenientis, quæ ad imaginationem pertinet. Sed imaginatio eorum imperfectissima est, propter duo; quia non percipiunt distinctè hoc vel illud conueniens, aut disconueniens: sed confusa tantùm ratione, atque etiam, quia à præsentibus dumtaxat mouentur, ex quo infert in omnibus animalibus ab homine esse aliqualem imaginationem & appetitum: nam si in imperfectis reperitur, melius inuenietur in imperfectis.

28 In posteriori parte docet, quonam modo hæc principia motus sint in homine, asseritque esse perfectissimam imaginationem, hoc est, cognitionem deliberatiuam, quæ est actus proprius intellectus practici, deliberare verò inquit esse comparare multa sub vna communi mensura, & ex ea assumere illud, quod conuenientius est, prætermissis aliis, quod solis hominibus

nibus conuenit, per syllogismum, & ratiocinationem. Vna autem illa mensura communis sub qua multa comparat, est communis ratio conuenientiæ mediorum in ordine ad finem, per quem mensuratur maior, aut minor conuenientia mediorum.

29 Hanc autem deliberationem soli homini conuenientem asserit Aristot. non semper se habere eodem modo: sed aliquando appetitum sensitiuum vincere rationalem, & hunc illi subiici, aliquando verò rationalem vincere sensitiuum, quantumuis repugnantem, & secum trahere, quasi inuitum, sicut sphæra superior trahit secum, & quasi rapit inferiorem, & hoc ait esse naturæ consentaneum, quia ordine naturæ inferiora subiiciuntur superioribus; rationalis verò appetitus superior est sensitiuo: ergò secundum naturæ ordinem ei debet subiici; quod verò sensitiuo subiiciatur rationalis contra naturam est, & cùm hoc contingat ferè semper, ac homo peccat, meritò dicitur peccatum esse contra naturam. Sed dum appetitus rationalis sensitiuum vincit (ait Aristot.) fertur homo tribus lationibus, vel motibus: Primus est rationis, & voluntatis vincentis; secundus appetitus sensitiui; tertius est corporis rationi obedientis. Sed 30 si appetitus sensitiuus vincat, duobus tantùm fertur motibus; appetitus, & corporis ei obedientis: nàm voluntas subiicitur appetitui, nec mouetur in contrarium, quia non potest cogi, aut inuita trahi, sicut potest appetitus, quando verò contingit appetitum non resistere: sed parere voluntati, modo simili duo tantum sunt motus. Asserit tandem Aristot. quod quoties peccat homo vincente appetitu voluntatem, errat practica ratio suo syllogismo, non ex parte maioris quæ cùm sit vniuersalis continens bonitatem finis vniuersalis, non potest esse falsa: sed ex parte minoris, quam sub eadem maiori sumit, & consequenter ex parte conclusionis, quarum vtraque singularis est, & falsa. Et hoc est, quod dici solet; Omnis peccans est ignorans, id est, in syllogismo præcedente electionem falsum concludit.

CAPVT XII.

TEXTVS ARISTOT.

Nutritiuam igitur animam necesse est habere omne quodcumque viuit, & animam habet, &c.

Breuis

Breuis expositio textus.

31 INtendit Aristotel. cap. præsenti comparare facultates, seu potentias animæ inter sese, & in ordine ad diuersa genera viuentium, atque ostendere, quænam earum his vel illis viuentibus tanquam necessariæ insint, quæ verò solùm tanquam vtiles. Diuiditur caput in duas partes, quia idem intentum duabus conclusionibus explicat.

Prior conclusio est, omne viuens quamdiu viuit necessariò debet habere nutritiuam potentiam, sensitiuis verò non indi-
32 get, nec habere potest. Primum probat hac ratione, totum vitæ tempus diuiditur in augmentum, statum, & decrementum: sed nihil horum constare potest, sine nutritione; ergò nec sine facultate nutritiua; quare, sine hac non potest naturaliter consistere.

Probat postremum, quia quæ solam vitam habent, vt plantæ, sensibus non egent; imò neque habere possunt, quia nimis prædominatur in eis terra, organa verò sensuum postulant temperamentum magis ad mediocritatem, & præsertim tactus: ergò repugnat habere sensum tactus, sine quo cæteri sensus esse non possunt: cùm sit tactus quasi fundamentum totius sensitiuæ virtutis.

33 Secunda conclusio, animalia omnia habere debent tactum, & gustum tanquam sensus sibi necessarios ad conseruandam vitam; cæteri verò sensus nulli conceduntur animali tanquam sibi necessarij, sed solum vt vtiles. Probat priorem partem hoc modo; animalia quæ potentiam loco motiuam habent, non mouentur motu progressiuo, nisi vt quærant sibi conuenientia, & noxia fugiant, sed non possunt sibi conuenientia, aut noxia cognoscere, sine sensu tactus & gustus, vt per se patet: ergò duo isti sensus sibi necessarij sunt. Cætera verò animalia, quæ potentia motiua carent, indigent quidem eisdem sensibus ob eundem finem cognoscendi conuenientia, & noxia; non tamen per motum quærenda, quia coniunctum semper habent alimentum, & propterea non ingent motu locali & ex conse-
34 quenti, nec habent virtutem motiuam. Et si aliquis dixerit hominem non indigere sensibus: cùm possit per intellectum discernere sibi conuenientia, & noxia. Respondet non esse possibile, quod corpus aliquod intellectum habeat sine sensu, & sine facultate motiua secundum locum, quia tali corpori nec vniretur anima propter bonum proprium, nec propter bonum eiusdem animæ, quod repugnat. Sequelam verò probat, quia anima intellectiua vnitur corpori, vt per ministerium eius re-

rum

rum cognitionem acquirat,quam sine sensibus comparare non potest, quare nec vniretur propter bonum eiusdem corporis. Posteriorem verò partem eiusdem assertionis de cæteris sensibus probat, non concedi animalibus tanquam necessariis, sed solùm vt vtiles, quia gustus,& tactus sufficiunt ad conseruandam vitam.

CAPVT XIII.

TEXTVS ARISTOT.

Quod autem impossibile sit simplex esse animalibus corpus, &c.

BREVIS EXPOSITIO TEXTVS.

HOc est vltimum caput huius libri, totiusque operis, in quo Aristoteles intendit probare quandam propositionem à se prolatam capite præcedenti.Diuiditur autem in duas partes. In prima vno quodam præsupposito probat prædictam propositionem. Ie secunda tria deducit corolaria ad eandem propositionem spectantia. Propositio ab Aristotele prolata capite præcedenti, fuit; corpus animalis simplex esse non posse, hoc est vno tantùm elemento constans, vel qualitatibus, quibus vnum constat elementum, sed mixtum potius ex quatuor qualitatibus elementorum attemperatis in certo gradu compositum. Quam vt probet, præsupponit omne sensitiuum necessariò habere sensum tactus,quod probauit in 2.lib. hoc supposito probat intentum duplici ratione. Prior est, tactus non vtitur medio externo simplici ad percipiendas primas qualitates tangibiles: ergò organum eius non est corpus simplex. Euidens est consequentia, quia quiliber sensus vtitur medio consentaneo suæ naturæ,hoc est naturæ proprij organi, in quo tanquam in proprio subiecto residet. Antecedens verò probat, quia tactus non habet medium externum, vt etiam in 2. lib. cap.de tactu probauit: sed ad summum internum, vt carnem, de qua constat esse corpus mixtum. Secunda ratio, quia tactus non est perceptiuus vnius tantùm qualitatis, sed plurium contrarietatum, vt frigoris, & caloris, humiditatis, ac siccitatis: ergò est in potentia ad omnes, sed non erit in potentia, nisi consistat in temperie illarum: ergò omnibus attẽperatis constare debet. Probatur minor,quia non poterit percipere excessus earum, nisi eisdem attemperatis constet, sed experientia constat excessus omnium percipere: ergò necesse est componi ex temperamento omnium, & non habere vnam tantum, vel alteram,

alteram, sicut habent elementa.

37 Ex dictis tria colligit: primum est destructo tactu necessariò destrui animal, quia cum tactus sit sensus alimenti, non conseruatur animal, nec viuit sine illo. Secundo colligit excellentia sensibilia corrumpentia tactum consequenter corrumpere animal, quia sine tactu non conseruatur animal: cum sit sensus alimenti, cùm tamen excellentiæ aliorum sensibilium, etiam si sensus proprios corrumpant; non tamen ipsum animal, nisi fortè per accidens ratione alicuius adiuncti. Colligit 3. solum tactum esse simpliciter necessarium ad vitam animalis, reliquos verò non simpliciter. Sed de solo gustu adnoto, dupliciter considerari posse. Primo secundum se, & hoc modo non est simpliciter necessarius, sed solùm ad percipiendam voluptatem, qua alliciatur animal ad assumendum alimentum, & alia opera vitæ, in qua delectatio capitur.

38 Alio modo consideratur in quantum in eodem sensorio adiungitur naturaliter tactui, eumque comitatur, & hoc modo censetur necessarius, non tamen ratione sui, sed eiusdem tactus, & hac distinctione explicantur diuersa loca Aristotel. in quibus videtur sibi contrarius, quia nunc asserit gustum non esse necessarium; postmodum verò necessarium esse iuxta prædictas considerationes eius diuersas.

TRACTATVS DE VOLVNTATE ET POTENTIA MOTIVA.

QVÆSTIO I.

An voluntas sit potentia distincta realiter ab intellectu, & appetitu sensitiuo.

39 TAnquam certum nobis est præsupponendum triplicem dari in rebus appetitum; naturalem, sensitiuum, atque intellectiuum: naturalis appetitus ideò talis vocatur, quia non sequitur cognitionem aliquam, sed immediatè naturam, nec est aliud quàm inclinatio, aut propensio rei naturalis actiua, vel passiua in id, quod conueniens est propriæ naturæ, vt inclinatio lapidis in centrum appetitus naturalis eius vocatur. Præter hunc appetitum duos alios posuit Aristot. ca. 10. huius lib. & 1. libr.

libr.Magn.Moral.ap.17.& cum eo tota Schola,qui non sequũtur proxime naturam,sed cognitionem,sensitiuam quidem,aut intellectiuam,seu rationalem. Et qui sensitiuam sequitur, vocatur appetitus sensitiuus:rationalis verò,aut voluntas qui sequitur intellectiuam.

40 Secundo certum est hos duos appetitus specie,ac realiter distingui inter sese;& distinctionem quidem specificam ex propriis eorum obiectis probandam esse sicut probatur distinctio aliarum potentiarum,hoc modo.Appetitur rationalis, (qui est voluntas) & appetitus sensitiuus habent diuersa obiecta : ergò distinguuntur specie.Antecedens probo;quia obiectum appetitus cuiusque est bonum:sed voluntas fertur in bonum lõgè diuersum ab appetitu sensitiuo : ergò distinguitur ab eo specie. Respicit enim voluntas bonum vt cognitũ per rationem , vel intellectum;& ideò vniuersalissimam rationem boni comprehendentem,non solùm bonum singulare,sed etiam bonum vniuersale,nec solum bonum corporeum,ac materiale,sed bonum spirituale,ac immateriale,vsque ad Deum ipsum,quẽ per amorem diligit.Appetitus autem sensitiuus solùm in bonum sensibile fertur,& singulare quidem , non vniuersale ; sicut sensitiua cognitio,quam sequitur, ad sola singularia sensibilia se extendit.

41 Quod verò sint potentiæ distinctæ,etiam realiter,probatur; quia appetitus rationalis consequitur naturam animæ rationalis,& in eius substantia radicatur;quare spiritualis est,sicut anima ipsa,quia repugnat corporeũ accidens proximè inesse subiecto spirituali,& ideò non est potentia organica.Sed appetitus sensitiuus consequitur cognitionẽ sensibilẽ, & corpoream:ergò potentia corporea est ex consequenti organica in corde , tanquã in proprio organo residẽs iuxta cõmunẽ sententiã:ergò distinguũtur realiter,cũ idẽ accidẽs reale nõ possit in duobus subiectis realiter distinctis inesse,nec eadẽ entitas realis possit esse spiritualis,& corporea.Et vtrãq; distinctionẽ specificã, & realẽ docuit Arist. ca.10. huius lib.probans habere actus contrarios.

42 Præter distinctionem specificam , & realem, quæ sunt quasi communes differentiæ ; habent alias particulares isti duo appetitus rationalis, & sensitiuus , prima est, quod actus voluntatis sunt per se, & simpliciter liberi, ità vt proposito ei obiecto ab intellectu, possit, velle, & nolle illud; vel saltem actum suspendere , ita vt nec volitionem eliciat. Appetitus verò solùm habet in suis actibus libertatem quandam nimis imperfectam,hoc est,participatam à voluntate,quam proinde habet in solo homine,nõ in brutis. Nam sic mouetur à voluntate,vt resistere possit,sed nõ ita quin possit voluntas illum compellere,

vt cic

vt circa bonum sensibile moueatur propriumque exerceat actũ appetitionis, quod satis est, vt motus appetitus imputetur voluntati ad culpam, vel meritum, si eum non reprimat; cùm possit, & teneatur. Vnde fit diuerso modo moueri à voluntate appetitum, ac mouentur membra corporis, vt pes, & manus; nã hæc mouentur, sine vlla resistentia, & ideò ad libitum voluntatis; & propterea dicuntur moueri ab ea imperio despotico, & quasi seruili. Appetitus verò quia non pro libito mouetur, sed aliquando cum resistentia in contrarium, moueri dicitur imperio ciuili, hoc est, quasi ciuis mouetur à gubernatore; nam licet exequatur eius imperium, resistere tamen potest, & cum resistentia moueri. Secundo differunt, quia voluntas reflectitur supra actus proprios, eosque actu reflexo potest diligere; appetitus verò quia materialis est, & organica potentia non est capax talis reflexionis. Differunt tertio, quod voluntas mouet appetitum, & iste subditur voluntati iuxta illud Genes. *Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius*; non tamen subditur semper, sine resistentia in contrarium; quam explicuit D. Paulus ad Roman. 7. illis verbis: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ*; & sicut appetitum, sic suo modo mouet voluntas cæteras potentias, quæ aptæ sunt subiici voluntati, vt internos sensus, & aliqua ex parte externos, in quantum potest saltem organa eorum impedire; & ideò se habet voluntas in homine, quasi Rex in suo Regno; idque habet, quia vniuersalis est appetitus, qui fertur circa vniuersale bonum, sub quo comprehenduntur omnia obiecta particularium potentiarum tanquam bona particularia. Quamuis aliæ sint potentiæ, vt nutritiua, quæ nullo modo subiicitur voluntati, nec enim in potestate voluntatis est efficere, vt nutritiua cesset à disponendo, & conuertendo alimentum.

43

44

45 Ex his omnibus sequitur, quod sicut appetitus sensitiuus est distincta potentia à voluntate realiter, & essentialiter, ita ab intellectu: cùm sit iste spiritualis, & appetitus corporeus. Quæstio igitur solum esse potest de voluntate, an sit potentia distincta realiter, & essentialiter ab intellectu; quia vtraque est spiritualis, & vtraque oritur ex eodem gradu rationalitatis. Et immediatè est in anima tanquam in subiecto.

Ideò prima opinio tenet esse eandem omninò potentiam habentem diuersa munera, intelligendi scilicet, & volendi, quorum ratione diuersa sortitur nomina intellectus, & voluntatis. Ita Durand. in 3. dist. 3. quæst. 4. quam sententiam videtur sequi Aureolus apud Capreolum, in 1. dist. 3. quæst. 3. Probatur testimonio Aristotelis 6. libr. Ethicor. cap. 2. ad finem, vbi ele-

ctionem

ctionem quæ vnus actus voluntatis est, his verbis definit, *Appetitus intellectus, vel intellectiuus appetitus electio est*: censet igitur hunc actum procedere ab intellectu, & voluntate tanquam ab vna eadémque virtute. Probatur consequentia, quia vnus actus non potest procedere à duabus potentiis, sed solum ab vna. Probatur deinde ratione ex duplici conditione harum potentiarum: prior est, quod versantur circa eandem rem; nam bonum, quod est obiectum appetitus, non est res distincta ab ente, circa quod versatur intellectus, sed potentiæ, quæ versantur circa eandem rem, non possunt re distingui, alioqui maior esset distinctio potentiarum, quam obiectorum; ergò non sunt potentiæ re distinctæ voluntas, & intellectus. Posterior conditio est, quod actus earum non possunt separari, nec enim potest voluntas vllo modo appetere, nisi bonum cognitum, si verò distinguerentur realiter, ac essentialiter, possent actus earum separari saltem per potentiam Dei absolutam, & ita posset voluntas in incognitum ferri, quod repugnat. 46

Secunda opinio *affirmat realiter, & essentialiter distingui has duas potentias animæ*. Et hæc est communis, & vera; quam tenet in primis Diuus Thomas 22. quæstion. de Veritate, artic. 10. Ferrar. 4. libr. contra gentes capit. 19. Capreolus in 1. dist. 3. quæstion. 3. articul. 2. Argentin. ibidem, & plures alij. Probari autem solet rationibus non admodum vrgentibus, quas consultò prætermitto. 47

Et probandam esse efficaciter censeo ex diuerso modo operandi harum potentiarum, qui absque dubio distinguit necessariò potentias, cùm euidens sit pro quolibet modo operandi diuerso ab alio suam potentiam tribuisse naturam distinctam ab alia diuerso modo operante; ideò enim potentias cognoscitiuas à naturalibus, sine cognitione operantibus natura distinxit, quia diuersi sunt modi operandi per cognionem, & sine illa. Atque etiam potentias cognoscentes ex diuerso modo, quo immutantur ab obiectis, & circa illa feruntur, potius quam ex obiectis ipsis materialibus diuersis; ex quo sic arguo; Potentiæ distinguuntur realiter per diuersos modos operandi, quos habent ex propria natura, sed intellectus, & voluntas habent diuersos modos operandi: ergò sunt diuersæ potentiæ realiter, & essentialiter. Probatur minor; primo quia modus operandi intellectus est attrahendo obiectum ad se, illúdque sibi coniungendo per se, vel per suam similitudinem; modus autem operandi voluntatis est tendendo in obiectum, seque ei coniungendo, constat autem hos esse modos, 48

non solùm diuersos,sed oppositos,atque incompossibiles: ergò repugnat conuenire eidem potentiæ. Probatur secundo, quia actus voluntatis circa particularia bona in quantum honesta, est formaliter liber; nam positis omnibus requisitis ad agendum potest eum suspendere voluntas, sed actus intellectus etiam circa veritates particulares non est formaliter liber, sed ad summum radicaliter, in quantum potest proponere voluntati diuersa obiecta: ergò repugnat hos duos modos operandi conuenire eidem potentiæ: cum manifestam incompossibilitatem habeant.

49 Pro solutione argum.oppositæ partis adnotare oportet,quod licet duæ istæ potentiæ sint realiter, & essentialiter distinctæ, sic tamen subordinatæ per intrinsecam connexionem, vt nec voluntas possit ferri in bonum, nisi cognitum per intellectum, sibíque ab eo repræsentatum; quod adeo verum esse ac necessarium puto,vt non solùm implicet contradictionem ferri in incognitum,quod efficaciter probaui 2.lib. Physic. agens de causalitate finis, sed etiam quod proponatur ei obiectum immediatè à Deo, & non media cognitione proprij intellectus, sine qua non potest vllo modo in ipsum tendere, & propterea definiens Aristot. electionem, quam constat esse actum voluntatis, asseruit esse *appetitum præconsiliati*, consilium verò esse actum intellectus practici euidens est: ergò tanquam certum præsupponit Aristoteles, actum voluntatis intrinsecum habere ordinem ad actum intellectus, siue ad cognitionem eius, & sine illa non potest esse motiuum voluntatis, neque ab ea appeti.

50 Ex quo facile deducitur explicatio testimonij Aristotel. nam electionem esse appetitum intellectus, vel intellectiuum appetitum, non probat, quod intelligere, & velle sint actus eiusdem potentiæ, sed sic esse subordinatos, & adeò intrinsecam habere connexionem, quamuis diuersarum sint potentiarum, vt actus voluntatis intrinsecum ordinem importet ad actum intellectus tanquam ad conditionem intrinsecam sui obiecti, & actus intellectus intrinsecum ordinem ad actum voluntatis, in quantum præstat obiecto eius conditionem omninò necessariam, vt sit appetibile.

51 Ad argu.respondeo neutram illarum conditionum sufficere, vt eadem sint potentia realis, aut secundum speciem, intellectus, & voluntas, non quidem priorem de identitate reali obiectorum, quia nec identitas realis potentiarum sumitur ex identitate reali obiecti, cùm constet sensum, & intellectum versari circa eandem rem; nam omne obiectum sensibile est etiam intelligibile. Sed nec posteriorem de inseparabilitate actuum, ad quam

quam sufficit intrinseca earum connexio iam explicata, quam constat saluari posse cum distinctione potentiarũ. Vnde quamuis separabilitas efficaciter probet distinctionem realem; inseparabilitas verò non probat efficaciter identitatem: cùm possit ex extrinseca connexione rerum distinctarum prouenire, vt de relatiuis est manifestum.

QVÆSTIO II.

An potentia motiua vitalis consistat in actu appetitus, vel intellectus practici, vel in executiua virtute in aliqua parte corporis residente.

VT ad difficultatem quæst. perueniamus annotare oportet, 1. ex D. Thom. opusc. 35. de motu cordis, duplicem esse potentiam loco motiuam in viuentibus, vna est purè naturalis, & vitalis altera: illa non dependet à cognitione, vel appetitione, sed ex solo impetu naturæ operatur, & talis est potẽtia motiua, qua mouetur cor motu dilationis, & constrictionis. Atque etiã illa, qua mouentur imperfectissima animalia saxis affixa propria membra dilatando, & contrahendo, & hæc potentia motiua quamuis vitalis sit, non est tamen propria animalis de qua agimus, sed aliquo modo reperitur in plantis. Alia est potentia motiua secundum locum animalibus propria, quæ non mouet, nisi præcedente cognitione, & appetitu; & actus proprius huius potentiæ est motus progressiuus. De hac ergò quærimus, an sit cognitio ipsa sensitiua præcedens, vel actus appetitus, vel quædam alia in aliqua parte corporis residens, 52 53

Secuno præsupponendum est ad motum progressiuum tria concurrere, videlicet cognitionẽ intellectus practici, vel phantasiæ; actum appetitus, quem vocamus appetitionem; & tandem virtutem immediatè mouentem membra. Et cognitio quidem concurrit vt dirigens, appetitus per suum actum vt imperans motum. Ita expresse Aristot. in hoc 3. lib. tex. 6. & c. 10. text. 48. & 52. & D. Thom. in commentariis eorundem locorum, atque etiam in eodem opusc. citato. Et ratio eius est manifesta, quia animalia mouentur motu isto ad quærenda sibi conuenientia, vel fugienda sibi noxia: ergò ex appetitu, quo ea appetunt, vel fugiunt, sed appetitus non operatur, nisi præuia cognitione, per quam proponitur ei obiectum conueniens: ergò vtraque hæc potentia per proprium actum concurrit ad talem motum; intellectus quidem, aut phantasia per modum dirigẽtis, quia appetitus cognitione ducitur, appetitus 54

verò per modum imperantis. Quod verò virtus executiua in parte corporis residens concurrat ad eundem motum apertè insinuauit Aristoteles in hoc 3.libr. cap. 10. textu. 55. his verbis: *Quod vero sicut instrumento mouet appetitus, id iam corpori tribuendum est:* & docuit D.Thom.in opuscul. de motu cordis.2. libro contra gentes, cap.81.ad finem,& 1.p.quæst.75.artic.3.ad 3. Et probat euidens ratio, quia cognitione, & appetitione præsuppositis restat difficultas ex parte membrorum, quæ cum grauia sint, & per grauitatem non inclinentur in talem motum, sed potius impediantur, & difficiliora reddantur in ordine ad illum, indigent virtute motiua intrinseca, per quam talis difficultas vincatur,& ita moueantur.

55 Præsupposito ergo, quod tria hæc concurrant ad motum, petit titulus quæstionis, quidnam eorum sit potentia motiua vitalis animalium propria, de qua loquimur, & cuius mentionem fecit Aristoteles in posteriori definitione animæ dicens: *Animam esse principium, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus.* Nam eam explicantes de anima tanquam de principio radicali intelligi posse ostendimus, atque etiam de potentia formaliter.

56 Et prima opinio asserit, appetitum directum ab intellectu practico, vel imaginatione esse potentiam motiuam,quia solus ille mouet corpus,potentiam verò executiuam solùm se habere passiuè recipiendo motum. Ita videtur sentire Caietan. 3. lib. de anima, cap. 6. & sentit planè Ferrar. 2. contra gentes, capit. 81. & videtur expressa sententia Aristotelis cap. 10. huius lib. textu 50. vbi sic ait: *Imaginatio quoque cum moueat, non mouet sine appetitu, vnum quid igitur mouens ipsum appetitum*: & textu 54. appetitum ait esse præcipuum mouens, potentiam verò executiuam instrumentum, quo mouet. Et Diuus Thomas duobus locis proximè citatis,non solum asserit appetitum mouere, sed potentiam executiuam passiuè tantum se habere disponendo membra corporis, aptáque efficiendo, vt moueantur ab appetitu,& concludit asserendo, quod actus eiusdem potentiæ non est mouere, sed moueri. Et ratione probatur, quia ita mouet anima corpus,sicut intelligentia cœlum, sed intelligentia mouet cœlum per intellectum practicum,& appetitum absque aliqua alia potentia motiua in corpore cælesti residente, & ita potentia motiua eius est appetitus, seu voluntas directa ab intellectu: ergò anima mouet corpus per appetitum, aut voluntatem tanquam per potentiam motiuam passiuè tantùm se habente corpore.

57 Secunda opinio asserit appetitum, & executiuam potentiam mouere

mouere tanquam duas causas subordinatas, ita vt appetitus sit quasi causa vniuersalis, executiua verò vt particularis; quare ex virtute motiua vtriusque videtur quasi vna, & eadem potentia motiua integrari. Ita videntur sentire Conimb. 3. lib. de anima, cap. 13. q. 5. art. 2. & 3.

Alij denique appetitum, & executiuam potentiam censent se habere vt duo mouentia partialia, & ideò potentiam motiuam quasi partialiter componere. Quod videtur probari posse, quia motus pendet ab vtroque simul concurrente tanquam à principio effectiuo: ergò vniuntur per modum vnius agentis, sicut agentia naturalia, quæ eo ipso, quod concurrunt ad eundem numero effectum, vniuntur per modum vnius agentis, cuius quodlibet censetur quasi pars.

58 Vt nostram sententiam proferamus, adnotare oportet potentias dependentes à voluntate, & appetitu sensitiuo esse in duplici differentia; nam quędam sunt sic ex determinatione ad vnum operantes, vt per se, & directè non subijciantur voluntati, vel appetitui, sed quasi indirectè, & per accidens ratione alicuius extrinseci, quo indigent ad operandum, & istæ dicuntur solum ei subdi quantum ad applicationem, & non quantum ad operationem ipsam, vel actum, & huiusmodi sunt virtus nutritiua, & generatiua, atque etiam sensus externi: nam quamuis à voluntate non dependeat, quod applicato obiecto, aut alimento operentur, sed vtriusque applicatio sæpe prouenit à voluntate. 59 Aliæ sunt potentiæ, quæ non solum subduntur voluntati quantum ad applicationem, sed etiam quantum ad proprias operationes, vt intellectus, sensus interni magna ex parte, & appetitus ipse sensitiuus: hoc est autem discrimen inter modum applicationis harum, & illarum, quod applicatio illarum distincta operatio est à propria earum, sed istæ non applicantur per distinctum actum à propria operatione, sed non est aliud applicari à volũtate, quàm operante voluntate ipsas quoque statim operari. Constat vtrunque proprio exemplo; nam obiectum visus applicatur ei à voluntate, vel visus ipse applicatur obiecto per motum localem sensationi præuium: sed intellectus, vel interni sensus non applicantur per operationem præuiam, aut distinctam, sed per eandem, quia non est in eis aliud applicari à voluntate, quàm eo ipso, quod hæc operatur illa operari. 60 Et ratio huius discriminis est manifesta; quia obiecta sensuum externorum extra organa eorum vagantur: ergò non possunt applicari ad ea percipienda, nisi per aliquam actionem eorũdem obiectorum præsentia eis fiant, vt producta specie intra eadem organa: post hanc verò actionem quasi applica-

tiuam ſequitur ſenſatio. Intellectus verò, atque interni ſenſus ſpecies obiectorum præſentes habent in memoria; quare non indigent præuia actione, per quam applicentur, nec eſt intelligibilis talis actio voluntatis, vel appetitus in eiſdem recepta, per quam moueantur, aut excitentur, vel applicentur ad opus.

61 His præſuppoſitis tria aſſerit noſtra ſententia. Primum eſt, *appetitum non mouere ſenſus, nec voluntatem, intellectum, appetitum, & corpus per phyſicum concurſum, vel actionem circa ipſum.* Ita ſentiunt omnes ferè recentiores. Et probatur ratione, quia vel hæc actio eſt præuia ad propriam harum potentiarum, vel eſt cōcurſus ſimultaneus cum eis, eo ferè modo, quo cauſa prima concurrit cum ſecundis; ſed neutrum eſſe poteſt, ergò per nullam talem actionem poteſt eas mouere. Minor quantum ad actionem præuiam efficaciter probata eſt. Quod verò non ſit concurſus ſimultaneus cùm eiſdem potentiis, qui ſit eadem eorum actio vt prouenięns à voluntate, ſic probo: quęlibet harum potentiarum eſt cauſa ſufficiens, atque completa ſui actus, vt potentia motiua motus corporis, intellectus, & ſenſus ſimul cum ſpecie ſunt completa, atque ſufficiens cauſa intellectionis, & ſenſationis; ergò non indigent concurſu phyſico alterius cauſæ, præter primam. Probatur conſequentia ex quibuſcumque cauſis particularibus, ac ſufficientibus, quæ non admittunt conſortium aliarum cauſarum particularium.

62 Secundum quod aſſerit noſtra ſententia eſt, *voluntatem, & appetitum mouere cæteras potentias per quandam efficientiam quaſi moralem*, hoc eſt, per naturalē ſympathiam, & conſenſionem, ac ſubordinationē, quam habent ex eo, quod radicantur in eadem anima, ex qua prouenit, vt operante volūtate operentur aliæ, & proponente intellectu obiectum voluntati, aut imaginatione appetitui, dicatur mouere illū, & operante intellectu circa aliquod obiectum operetur etiā phantaſia circa illud, vel aliquid eius, aut circa alterum ei ſimile: in quibus caſibus manifeſtū eſt vnam potentiam nullum concurſum phyſicum præſtare alteri, quā mouere dicitur, vel aliquid reale ei imprimere. Et modus iſte aliquando vocatur imperiū, quod dicitur habere voluntas circa alias potentias; aliquando vocatur applicatio ad opus, vel vnam mouere aliam, vel alias dicimus, quantum ad applicationem, vel exercitium, aut quantum ad ſpecificationem actus.

63 Aſſerit tertio noſtra ſententia, *intellectum, aut imaginationem, non concurrere ad motum progreſſiuum concurſu naturali, ſed morali dirigendo voluntatem, vel appetitum, & voluntatem, & appetitum per modum imperantis iam explicatum, & ideo nihil lterum eſſe potentiam motiuam phyſicam, & vitalem, præter potentiam*

tiam executiuam in parte corporis residentem, vt in musculis, aut aliis similibus partibus. Probatur hoc, quia potentia executiua est causa sufficiens Physica motus progressiui, non indigens alia concausa Physica, sicut quælibet alia virtus motiua inferior: ergò sola ipsa est potentia vitalis loco motiua, quamuis morali modo moueatur à voluntate, vel appetitu, sicut cæteræ potentiæ cognoscitiuæ vitales.

Ex quo infero planè falsum esse, & Aristoteli contrarium asserere, quod potentia executiua passiuè tantùm se habeat ad motum progressiuum, & non tanquam principium eius effectiuum intrinsecum, & vitale. Probatur ex 3. lib. de anima, cap. 10. textu 54. vbi sic ait: *Quod autem mouetur, est animal, quò verò mouet instrumento, appetitus; iam hoc corporeum est, vnde in communibus animæ, & corporis considerandum est de ipsis:* docens planè potentiam executiuam esse instrumentum, quo medio appetitus mouet corpus. Instrumentum verò motus constat non se habere passiuè ad motum: sed actiuè.

64 Testimonia vero Aristot. pro prima opinione de potentia motiua morali modo, hoc est, per imperium, vel applicationem intelligenda sunt, in quo ordine benè potest appellari potentia executiua instrumentum appetitus, quo in eodem sensu vtitur ad mouendum corpus.

Eundem etiam sensum tenuit Diuus Thomas, dum asseruit appetitum mouere eandem potentiam executiuam, quam potius moueri docuit, quàm mouere; quia nullam aliam potentiam mouet eo modo, quo ipsa mouetur ab appetitu, Physicè tamen mouet corpus tanquam potentia vitalis præsupposita directione intellectus, aut imaginationis, & imperio, seu applicatione voluntatis, aut appetitus, quibus in hoc ordine mouendi subditur, sicut sensus interni, & intellectus eidem voluntati, & appetitui subduntur; quare nec Aristoteles, nec Diuus Thomas senserunt potentiam motiuam esse appetitum, aut voluntatem, vt ex verbis eorum facilè potest intelligi.

65 Ad argumentum vero neganda est maior, quod ita anima moueat corpus motu progressiuo, sicut intelligētia mouet cœlum: nam intelligentia mouet tanquam principium assistens, non informans; & ideò tanquam principium omninò extrinsecum, & nō vitale, quamuis moueat per intellectum practicum, & appetitū, vnde nec mouet motu vitali: sed omninò inferiori, respectu cuius nullum principium effectiuum intrinsecum habet cœlū, sed purè passiuè se habet tanquam recipiēs motum ab intelligentia. Anima verò mouet corpus motū progressiuo, 66 tanquam vera forma eius, veráque anima, & ideò tanquam

verum principium intrinsecum vitæ, mouetque motu vitali, & ideò media potentia physica vitali loco motiua: sicut sentit mediis potentiis vitalibus sensitiuis; quare falsum est, quod præter appetitum non sit ponenda in corpore alia potentia loco motiua: nam appetitus,aut voluntas non mouet corpus per concursum Physicum,nec tanquam potentia physica.Vnde nec est potentia physica vitalis;& ideò necesse est præter ipsum ponere physicam, ac vitalem potentiam mouentem physicè corpus; & hæc est potentia vitalis loco motiua, quam non negamus moueri per imperium, & applicationem ab eodem appetitu,aut voluntate, sicut sensus, intellectum, ac cæteras potentias vitales.

67 Ad argumentum secundæ opinionis distinguendum est antecedens, quod motus progressiuus dependeat à potentia motiua,& appetitu tanquam à duobus principiis effectiuis: nam si de principiis effectiuis physicis intelligatur, falsum est, quia neque appetitus, nec intellectus sunt principia physica talis motus,sed quodammodo moralia (vt expositum est)ex principio verò morali,& physico: (cùm sint diuersi generis, & ordinis)non fit vnum totale,sed quodlibet in suo ordine concurrit ad motum tanquam completum, & integrum, vt ex dictis est manifestum.

Et hæc sufficiant pro his commentatiis Aristotelicis ad laudem,& gloriam Triadis sanctissimæ, Beatissimæ Deiparæ, Angelicique Doctoris Diui Thomæ, cuius doctrinam tanquam humilis discipulus sequutus, ac tutatus sum, ex qua emanare profiteor, quidquid laude dignum in eis repertum fuerit, atque etiam quidquid fructus pro communi bono literariæ Reipublicæ attulerint.

FINIS.

TRA

TRACTATVS DE ANIMA SE-PARATA.

IN huius nostri operis Procemio admonuimus, quod licet conside-ratio animæ rationalis separatæ à corpore, & omnium quæ ex ratione illius status ei conuenire possunt, per se pertineat ad considerationem primæ Philosophiæ, potius quàm ad naturalem; nihilominus vt completa sit doctrina Philosophica, & ne Philosophus ad perfectam eius assecutionem explicationem illius vniuersalissimæ scientiæ omninò expectare compellatur, aliqua de eodē statu separationis ad calcem eiusdem nostri operis (quanquam breuissimè) tradenda fore, quæ ad quatuor referre placuit. Videlicet ad eius originem, & simplicitatem, ad eius immortalitatē, ad rationem illius status separationis, & ad modum intelligendi, quem in eo statu habitura est. Nam cætera de modo existendi in loco, de motu eius locali, dependent planè ex materia de Angelis, & ideò Theologis relinquenda sunt; prima igitur quæstio erit:

QVÆSTIO I.

An anima rationalis educatur de potentia materiæ, vel ex nihilo producatur.

1 Primus error circa originem animæ fuit eorum, qui existimarunt, partem quandam esse diuinæ substantiæ ab ea quasi decisam; eo ferè modo, quo semen pars quædam est substantiæ viuentis ab eo decisa. Primus inuentor huius erroris fuit Carpocrates quidam, vt testatur Irenæus lib. 1. aduersus hæreses, cap. 24. & eum postea sequuti sunt hæretici (quos Gnosticos vocant) atque etiam Manichæi, & Priscilianistæ, vt docet August. lib. 1. de hæresibus, cap. 14. & lib. de origine animæ, eiusdem meminit D. Tho. lib. 2. contra gentes, cap. 81. & 1. p. q. 90. art. 1. & D. Bonau. in 2. d. 17. art. 1. q. 1. Damnatur autem à Leone I. Epist. 91. atque etiã in Concil. Brachar. 1. cap. 5. & nos superius rationibus eum refutauimus agentes de substantia animæ. Sed quantum ad modum productionis, quo ponit productam esse animam, euidentem continet falsitatem, quia diuina substantia indiuisibilis est, & partibus caret; ergò repugnat aliquid ab ea extrahi per decisionem, & cum sit infinitè perfecta repugnat esse formam, quia ratio formæ incompleta est, & ideò nimis imperfecta. Benè igitur sapiens ille Trismegistus in Asclepio hunc errorem videtur refutasse his verbis: *Mens siue anima non est abscissa ex Dei substantia, sed quasi explicata sicut solis lumen.*

2 Secundus error fuit aliorum, qui tenuerunt animas non fieri à Deo immediatè ex nihilo, sed secundis causis, nempe ab Angelis, vel ab aliis hominibus per seminalem propagationem, aut generationem, sicut fiunt cæteræ animæ sensitiuæ, ac vegetatiuę ab agente eiusdem speciei: quem tribuit August. lib. de hæresibus, cap. 84. Tertulliano, affirmans tamen propter hanc positionem non fuisse proclamatum hæreticum.

3 Et ex 5. lib. historiæ Tripartitæ, cap. 44. atque etiam ex D. Thom. 2. contra gent. cap. 86. constat in eodem fuisse errore Apollinarem Alexandrinum, ac tandem in lib. de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 13. & 14. tribuitur Luciferianis; & August. ipse agens de modo, quo producantur animæ rationales à Deo. 10. lib. de Genesi ad literam, cap. 4. asserit certum quidem esse non produci ex aliquo corpore, sed an producantur ex aliqua substantia spirituali; ita vt Deus aliquam animam ex nihilo fecerit, & ex illa cæteras, vel ex nihilo omnes faciat, non solum sub dubio relinquere videtur, sed magis in eam partem inclinare: quod non omnes ex nihilo fiat,

fiat, vt hæc eius verba ostendunt. *Quapropter, si neque de corpore, neque de anima irrationali, neque de se ipso Deus animam hominis fecit, restat, vt aut de nihilo eam faciat, aut de aliqua spirituali, tamen rationali creatura. Sed de nihilo fieri aliquid consumătibus operibus, quibus creauit omnia simul: violentum est velle monstrare, & vtrum perspicuis documentis obtineri possit, ignoro, &c.*

Veritas huius rei est, *quod anima rationalis, nec sit educta de potentia materia corporea, nec de potentia, vel substantia, formaue spirituali, nec de aliqua creatura, nec producta ab aliquo agente, sed à solo Deo ex nihilo, quod est esse propriè creatam, & oppositum huius veritatis non caret temeritate hoc tempore.* Præsupponit hæc veritas quod solus Deus potest propria virtute producere aliquid ex nihilo, vt docet, & probat, D. Tho. 1. par. qu. 44. art. 5. & cum eo tota Schola, & hoc supposito eam tenet communis consensus Scholasticorum, & Sanctorum Patrum, præsertim D. Hieronim. super cap. 12. Zachariæ in principio ad illa verba, fingens spiritum hominis in eo, vbi sic ait: *Dominus igitur, qui cælum extědit vt pellem & terram alta mole solidauit, & spiritum hominis finxit, in eo idem animarum creator est omnium, vt ex duobus substantiis anima, & corporis vnum animal compingeret, &c.* Et D. August. quamuis aliis locis dubitare videatur, sed in lib. de spiritu, & anima cap. 44. expresè id docet his verbis: *Anima nec elementum est, nec ex elementis, sed de nihilo est facta, & soli creatori suo cognita &c.* D. Th. 1. cont. gent. c. 87. & 1. p. q. 118. art. 2. D. Bonau. in 2. d. 8. q. vlt. & cæteri Scholast. ibidě. Et ex verbis Scripturæ sacræ colligunt, præsertim ex 2. cap. Geneseos vbi dicitur: *Formauit igitur Dominus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.* Per vitæ spiraculũ rationalem animam intelligentes, & inspirationis nomine creationě eiusdem animæ, & infusionem in corpus. Ex illo etiam Ecclesiast. 12. vbi de morte hominis sic dicitur. *Reuertatur puluis in terram suam vnde erat.* Hoc est corpus: *& spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Nempe animam per creationem, &c. Eandem quoque veritatem assecuti sunt plures philos. quos citat Eugu. lib. 9. de perenni Philos. cap. 5. qui quamuis creationem ex nihilo non cognouerint, bene tamen animam non esse factam ex re aliqua, nec eductam de potentia materiæ, sed à solo agente primo productam: quo autem modo, vel per quam actionem, nescierunt. Refert autem idem Eugubinus cap. 8. oraculum quoddam Chaldaicum, quod sic habet. *Accelerare opus est te ad lucem, vnde tibi animus est missus multa inductus mente.* Quod oraculum explicans Psellus antiquior, magnusque philosophus, ita loquutus est. *Postquam non ex seminibus accepit*

accepit substantiam anima, neque corporis subsistit temperamentis sed à Deo supernè habuit esse: ad illum conuertatur oportet. Et Ari-7 stoteles 2. lib. de Generatione animalium cap. 3. circa medium hoc idem expressè sentit; nam cùm docuisset cæteras animas vegetatiuam, & sensitiuam in semine contineri, hoc est, in potentia materiæ, ex qua educuntur ab agente naturali, de anima rationali expressè id negat his verbis. *Restat igitur vt mens sola extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit, nihil enim cum eius actio-8 ne communicat actio corporalis.* Ex quibus hæc ratio satis efficax deducitur ad id probandum. Educi de potentia materiæ, vel alicuius alterius est dependere in esse, & fieri ab eo vt ex 1. lib. physi. habetur: sed anima rationalis non dependet in esse, & fieri à materia, aut corpore, vel alio subiecto: ergò non educitur ex potentio eius. Minorem probo, quia operari sequitur esse, & modus operandi modum essendi, sed anima in sua operatione propria, quæ est intelligere non dependet à subiecto, vel materia, sicut nec potentia, à qua procedit, nempe intellectus, de quo probatum est supra non esse potentiam organicam, & ideò non dependere ab organo, quod est proprium subiectum organicæ potētiæ, nec ipsum, nec propriam eius operationem; & probabitur etiam inferius: ergò esse eiusdem animæ modusque essendi non dependet à subiecto, nec proinde dependet in fieri, quia fieri ordinatur ad esse: ergò non educitur de potentia materiæ, vel alterius subiecti.

9 Secundo probatur præsupposita fide, quod anima rationalis permanet post mortem separata à materia, vel corpore; nam ex hoc sequitur euidenter non dependere ab ea in esse, & proinde nec in fieri. Probatur consequentia, qui à quo potest esse naturaliter separatum aliquid, non dependet in suo esse, quod sine illo retinet. Ex eo autem quod anima rationalis non educatur de potentia alicuius, euidenter sequitur ex nihilo fieri, quod est propriè creari; nam creatio non est aliud, quam productio rei ex nihilo: Probatur consequentia, quia fieri ex nihilo non est aliud, quàm fieri non ex aliquo præsupposito subiecto, sed eo ipso, quod non educitur de aliquo tanquam de subiecto, fit non ex presupposito subiecto: ergò fit ex nihilo, & propriè creatur.

APPENDIX

DVBIVM.

10 PRæsupposito, quod anima rationalis creata sit à Deo ex nihilo, dubium est, quo tempore, vel instanti creetur, videlicet,

cet,an prius tempore,quam corpori infundatur,illudque informet,vel non nisi in puncto, vel instanti, in quo verum est materiam esse complete dispositam pro introductione eius.

Et videtur non creari animas in eo stanti, sed prius tempore,hoc est,in principio, quo creatus est mundus creatas fuisse omnes, successu autem temporis corporibus infundi,dum cōpleta est dispositio materiæ. Nam postquam Deus omnia creauit, quæ ad hunc mundum pertinent per sex dierum spatium, dicitur requieuisse ab omni opere, quod patrarat cap. 2. Genesis:ergò nihil postea creauit,neque aliquid nunc creat. Probatur consequentia, quia si aliquid de nouo crearet modo, non requiesceret ab opere, sed operaretur adhuc, quod contradicit Scripturæ verbis.

11 Nihilominus tenendum est, *animas rationales non creari à Deo prius tempore,quàm infundantur corporibus,sed in eodem puncto,quo materia sufficienter disposita est creari simul,atque infundi, & vniri corpori,& contrarium videtur,sine erroris saltem periculo non posse defendi.* propter verba Leonis primi Epistol.93.ad Episcopum Asturicensem cap. 10. quæ sic habent. *Catholica Fides constanter, atque veraciter prædicat, quod animæ hominum priusquam inspirentur corporibus non fuere,&c.* quæ vniuersaliter videntur intelligenda,hoc est nō de solis animabus aliorum hominum,sed etiam de animabus primorum parentum, sic enim id intelligunt. D.Hieron.in Epistola ad Pāmachium,& in Epistol.ad Cyprian.Damasc.2.lib.fidei cap.12. Gregor. Nyssen. in lib.de homine,cap.29.& D.Thom.2.contrà gent. cap. 83. & 1. par.quæst.90.art.4.& quæst.118.art.3.D.Bonau.in 2.dist.9. art. 1.quæst.3.& Scholastici ibidem,quamuis de anima Adæ solùm vt probabilius id videatur tenere D.August. 12.lib. de Ciuitate Dei cap.23.Tunc autem creari animam cum primum completa est dispositio materiæ, in qua recipienda est, & non prius tēpore, consonum esse naturæ animæ rationalis probauit Aristoteles ex differentia inter causas efficientes,& formales,quod illæ possunt prius tempore existere,quàm operentur, non verò formales,sed simul ac fiunt,informant, sed constat animam rationalem esse veram formam; ergò non prius fit, quàm materia sit complete disposita,sed simul.Verba Aristotelis sunt.*Causa itaque mouentes tanquam anteà orta existunt,quæ verò vt ratio simul sunt, cum enim sanus sit homo,tunc etiam sanitas est,& forma æneæ sphæra,simul atque ænea sphæra. Si autem aliquid posterius permanet,considerandum est,in quibusdam enim nihil prohibet, veluti si anima tale sit non omnes,sed intellectus,omne namque fortassis impossibile.*Quibus non solum probat intentum,sed quandam 12

obiectio

obiectionem insinuat, quę contra se fieri potest hoc modo. Anima rationalis potest naturaliter permanere sine corpore: ergò potest etiam ante illud esse. Probatur consequentia, quia si potest, sine illo esse à parte post, ideò est, quia esse eius non dependet à corpore, sed hoc idem à fortiori probat posse esse ante illud. Solutionem huius argument. insinuauit D. Thom. 1. par. quæst. 118. art. 3. ad 3. quæ hoc modo perficienda est; anima rationalis duo habet ex propria natura, & quod sit forma existere potens separata à corpore, & quod sit forma corporis corruptibilis, & ex vtroque: sed præsertim ex vltimo prouenit illi sic informare corpus, vt naturaliter futura sit aliquando sine illo: consonum est igitur naturæ eius esse sine corpore post primam informationem, non tamen quod sit sine corpore ante illam, sed contratriũ potius naturæ formalis causæ est esse prius

13 tempore, quàm formalem effectum tribuat materiæ, aut subiecto, vt asseruit Aristoteles. Quod secundo probari potest ex ipsa natura formalis causæ, ex qua motus fuit Aristot. ad id asserendum, quia forma habet esse incompletum, & partiale ordinatum ad constituẽdum compositum cum alia parte se illi communicando, vnde sequitur, vel non posse naturaliter esse ante compositum, si sit corruptibilis, vel saltem non esse, suæ naturæ consonum, vt ante illud sit, quia toto illo tempore, quo illud antecederet, priuaretur suo fine, ac perfectione naturali, quia non se communicaret corpori, neque constitueret compositum; quam perfectionem non potest habere semper, quin potius naturaliter futura est sine illa, quia forma corporis corruptibilis est, & aliquando naturaliter, & necessariò corrumpendi. Quare consonum est naturæ eius permanere sine corpore post primam informationem, dissonum verò ante illam, & proinde non potest naturaliter creari ante infusionem in corpore, quamuis possit esse sine corpore post primam informationem.

14 Ad argument. verò in contrarium ex Genesi. Respondetur cessasse Deum post sextum diem, vel requieuisse à nouis rerum generibus, & speciebus condendis, quæ nullo modo præextiterunt in primis operibus à se factis, sed omninò ab eis diuersis. Ex quibus certum est nihil nouum fecisse post primam creationem rerum, non tamen cessasse ab eisdem rebus nunc condendis & in suis speciebus multiplicandis, quod in corporibus quotidie de nouo genitis est manifestum, pro quorum generatione postulat natura eorum, vt producantur nouæ animæ, quibus ex intrinseca ratione formæ naturale est in eo puncto, in quo completa est dispositio corporis, creari simul atque infundi

infundi eisdem corporibus, & non prius tempore, vt probauimus. Itaque non potest intelligi Deum omninò requieuisse ab opere: cum Christus dixerit, Ioannis 5. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor; operatur verò, & operabitur ad conseruandas species in principio à se productas per nouam, atque continuam productionem indiuiduorum, quæ secundum exigentiam naturæ postulant nouam creationem animarum. Noua igitur creatio animarum non contradicit sensui prioris testimonij, & consentanea est verbis posterioris. Hæc est solutio D.Thom. 1.par.qu.118.art.3. ad primum, prius quidem tradita à D.Hieron. vt testatur August. Epist. 27. ad eundem Hieron. vbi eam ipse sequitur, & meritò quidem: cùm per vnum Scripturæ locum explicet aliud iuxta optimum interpretandi modum, quo vtuntur passim Sancti Patres.

QVÆSTIO II.

Vtrum anima rationalis sit simplex forma purè spiritualis.

Prior quæstionis pars.

DVo postulat titulus præsentis quæstionis. Primum, an anima rationalis sit simplex, vel aliquo modo composita: postremum, an sit purè spiritualis; ideò in duplicem partem placet quæstionem diuidere. 15

Circa primam verò de simplicitate animæ rationalis, videtur necessariò ei tribuenda aliqua compositio realis ex materia, & forma; siue corporeis, siue spiritualibus. Quod probo ex Aristotel. 8. lib. Metaph. cap. 8. textu 16. asserente, quod ea, quæ materia carent, non habent causam sui esse, sed euidens est animam rationalem habere causam sui esse: cùm sit creata à Deo ex nihil; ergò necessariò concedendum est habere materiam. Et cum ipsamet anima ex propria ratione formæ sit actus, habebit potentiam, & actum in ea receptum, ex quibus sit realiter composita, & ideò non erit simplex forma. Probatur etiam ratione, quia si anima rationalis non habet materiam, seu potentiam, ex qua simul, & actu componatur, erit purus actus, & simplicissimus, sicut Deus, quod patet esse falsum. Probatur antecedens, quia Deum esse purum actum & entitatem simplicissimam non est aliud, quàm carere omni materia, aut potentia reali receptiua, atque etiam omni compositione reali. 16

Vera

17 Vera sententia, & à nobis tenenda est, *quod neque anima rationalis, nec alia quæcunque forma substantialis, potest esse composita ex materia, & forma, siue ex potentia receptiua reali, & actu, reali, seu forma in ea recepta.* Ita tenent de anima rationali D. Augustin. 7. lib. de Genesi ad literam, cap. 7. & D. Thom. 1. par. qu. 75. art. 5. de quacunque anima, & est communis in Schola, ita vt nemo sit: qui talem compositionem tribuat animæ. Probatur primo ratione D. Thom. nam vel anima, aut quæcunque forma informat secundum se totam, vel solum secundum aliquam sui partem; si secundum se totam; ergò secundum se totam est actus; quare nihil habebit potentiæ receptiuæ, ex qua componatur: si verò solùm informat secundum aliquam sui partem, & non secundum alteram: ergò solùm erit actus, & forma secundum illam partem, & secundum aliam erit potentia receptiua eiusdem formæ; & ita fiet vnum per se completum ex vtraque parte, quia ex potentia per se, & actu per se completum quid resultat, & hoc erit primum animatum, & nō aliud, quod cum materia corporea constituit anima, & vtrumque destruit rationem formæ, & animæ, quæ ex propria natura est ens incompletum, & non animatum, sed constitutiuum corporis ani-

18 mati. Secundo, quia si talis compositio formæ admittatur, vnū è duobus sequitur euidenter; nempe, aut dari processum in infinitum in compositionibus Physicis ex materia, & forma, aut deueniendum tandem esse ad aliquam formam carentem tali compositione. Probatur consequentia, quia si anima, aut forma componitur ex materia, & forma corporea, aut spirituali, vel forma huius compositionis est omninò simplex, vel adhuc cōposita, si composita est; ergò ex altera materia, & forma, & de hac procedit eadem quæstio, & ita in infinitum: si verò dicatur non esse compositam, sed simplicem; ergò datur iam forma omninò simplex absque tali compositione, quæ si semel admittitur, sine fundamento negatur cuicunque formæ, vel animæ, præsertim rationali, cùm sit perfectissima.

19 Vt autem ad primum argum. deductum est testimonio Aristotelis respondeamus, adnotare oportet discrimen inter res materiales ex vna parte, & immateriales ex altera, quantum ad modum dependendi à suis causis in esse, & fieri, quod materiales dependent in suo esse à causa formali; nempe à forma, à qua recipiunt esse, & à materiali recipiente in se formam; in fieri verò dependent ab efficiente sua actione transmutante materiam de potentia ad actum educentéque formam de po-

20 tentia eius, vel saltem vniente eidem materiæ; immaterialia verò non dependent in suo esse, neque in suo fieri vllo modo à causa

causa formali: nec ab efficiente sic transmutante materiam: imò neque ab aliqua causa particulari, sed à sola prima, & per actionem longè diuersam, quam per modum simplicis emanationis à primo agente intelligimus, & quasi simplicem participationem, atque immediatam totius esse vocamus, & cum non præsupponat materiam, vel subiectum, creatio dicitur, hoc est, quasi immediata productio totius entitatis ex nihilo, quam nec Aristoteles, nec cæteri philosophi eo antiquiores in particulari videntur cognouisse, sed confusa tantum ratione distinxit Aristoteles modum procedendi rerum immaterialium à materialibus, euidenter cognoscens illas non habere vllam causam formalem sui esse, nec efficientem particularem, à qua per transmutationem materiæ, & eductionem formæ fiant, sicut materiales habent, sed solum fieri per immediatam participationem sui esse à primo agente, & iste est germanus sensus illius loci, vt docet D. Thom. 1. par. quæst. 75. articul. 5. ad 3. ex quo nihil probatur aduersus simplicitatem animæ rationalis. 21

Ad argumentum concesso quidem antecedente, quod anima rationalis careat compositione reali essentiali ex forma, vel actu reali, & ex materia corporea, vel spirituali, neganda est consequentia, quod sit purus actus, quia esse purum actum excludit omnem potentiam realem, & ideò omnem compositionem, non solum essentialem, sed substantialem, & vtramque habet anima, essentialem quidem potentiam, in quantum essentia eius non est eius esse, & ideò non est in se completa, sed habet esse participatum à primo agente, sibique proportionatum, per quod completur: compositionem verò substantialem, quia eadem essentia, vel natura tanquam potentia realis respectu eiusdem esse, quod se habet ad illam tanquam realis actus substantialiter eam terminans, atque complens, efficit cum eo compositionem realem substantialem ei similem, quæ in Angelis reperitur, quamuis non physicam ex materia, & forma: ex tali verò compositione vnum quid substantiale subsistens (licet incompletum cum sit forma) resultat. 22

Quæ cum ita sint, constat animam non esse purum actum, licet compositione physica ex materia, & forma careat, sed est simplex essentia incompleta, ac partialis: potentiam nihilominus essentialem habens, quia intra propriam essentiam eam includit, atque etiam compositionem substantialem cum proprio esse. 23

* * *

Posterior pars quæstionis.

24 SEd restat adhuc inquirendum in posteriori parte quæstionis, an anima sit purè spiritualis, ita vt in sua entitate nihil corporis admixtum habeat.

Quod vt melius intelligatur, duplex corpus excogitare debemus, physicum, aut materiale, quod est materia ipsa, vel ex materia compositum aptúmque extendi per quantitatem;aliud verò quod nihil horum habet, sed subtilius est,& quasi ordinis superioris; & ideò non efficiens rem materialem.

Et secundum priorem acceptionem accepto corpore videtur tenuisse Plato, quod anima sit corpus, vt retulit, & refutauit Aristoteles in primo libro; quam positionem tribuit August. Luceferianis hæreticis in lib.de hæresibus non longè à fine,dubitans, an sit inter errores contra Fidem enumeranda, & affirmans etiam ibidem eam tenuisse Tertullianum,nec tamen proptereà vocatum fuisse hæreticum, sed quia ad Cataphryges hæreticos transiens secundas nuptias cum eis detestatur est. Et eandē tribuit Origeni D.Hier. in epistola ad Pammachium, & tandem in lib.5. historiæ Tripartitæ cap.44. refertur pro ea Apollinaris quidam Alexandrinus.

25 Corporeo verò iuxta posteriorem acceptionem desumpto plures ex Sanctis Patribus videntur sensisse animam rationalem esse corpoream: illi inquam omnes, qui de Angelis tenuerunt subtilia quædam habere corpora ex propria natura, vt refertur 1.p.q.50.art.5.à recentioribus,quod etiā tenuit Ioannes Tessalonicensis Episcopus his verbis relatis in Concilio Nicæno 2. actione 5.in principio. *De Angelis,& Archangelis, & eorum potestatibus,quibus,& nostras animas adiungo, ipsa Catholica Ecclesia sic sentit, esse quidem intelligibiles sed non omninò corporis expertes,& inuisibiles,verum tenui corpore præditos,*& inferius:*nemo,vel Angelos, vel Dæmones, vel animas dixerit incorporeas.* Ex quibus colligit pium esse vsum imaginum,quibus repræsentantur,& in quibus adorantur; & ideò sententiam eius videtur approbare

26 Concilium. Et in lib.de Ecclesiasticis dogmatibus(quem referunt inter opera D.August.tom.3.) cap.11.vniuersaliter statuitur solum Deum omninò incorporeum esse, & omnem creaturam,etiam Angelicam corpoream his verbis.*Nihil incorporeum, & inuisibile natura credendum est,nisi solum Deum, idest,Patrem, & Filium,& Spiritum Sanctum. Creatura omnis corporea est, Angeli, & omnes cœlestes virtutes corporea, licet non carne subsistant, &c.* Et licet id non asserant expressè D.Hier. & D.Aug.dubitare videntur,Hier.quidem super 10.caput Matthæi ad illa verba.

Nolite

Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non occidere, vbi sic ait: *Si qui corpus occidunt, animam non possun. dere, ergo anima inuisibilis, & incorporalis est, secundum crassi dico nostri corporis substantiam.* August. verò in epist. 18. ad Hi ron. nō longe à principio hæc verba scribit: *Qua propter, si anim. corpus esse dicenda est, non est certè corpus, quale terrenum est, nec quale humidum, aut aëreum aut æthereum, &c.*

Veritas huius rei est, *quod anima sit simplex quidam, atque purus spiritus nihil corporis quantumlibet subtilis habens.* Ita sentit vniuersa Schola Philosophica, atque Theologica; & quamuis aliqui ex Sanctis Patribus obscurè aliquando de hac re loquantur, & aliqui videantur aliquando dubij, si tamen diuersa eorum opera legantur, & verba expendantur, absque dubio inuenietur tenuisse ferè omnes animam rationalem esse prorsus incorpoream, ita vt neque aliquid subtilis corporis permixtum habeat, quidquid de Angelis nonnulli dixerint; nam eam vocant incorpoream, atque spiritualem substantiam, sine vllo additamento corporis. Ita D. Dionys. cap. 4. de diuinis nominib. Ambros. in lib. de Noë & arca. August. 6. lib. de Trinitate cap. 6. & in lib. retract. cap. 56. Gregorius 4. lib. dial. cap. 6. & lib. 5. moral. cap. 26. Nazian. in apologe. cap. 1. Damas. 1. lib. fidei cap. 12. Nyssen. in lib. de Opificio hominis cap. 4. & 15. & lib. 2. philosophiæ, vbi testatur ita sensisse Platonem. Ita etiam sentiunt Scholastici cum D. Thom. 1. p. q. 65. artic. 1. Omnésque interpretes Arist. 2. lib. de anima cap. 2. & 3. Et potest colligi ex diuersis locis Scripturæ, in quibus anima rationalis vocatur spiritus, Ecclesiastici vltimo de morte hominis sic dicitur: *Quousque reuertatur puluis in terram suam, vnde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Ad Roman. 8. *Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro quia sumus Filij Dei.* Et Lucæ 23. *In manus tuas commendo spiritum meum.* Est autem certum in his locis, non sumi spiritum pro aëre, aut vento, quia nunquam pro vento accipitur, nisi vbi ex contextu literæ significetur, aut ex antecedentibus, & consequentibus intelligatur, vt Ioannis 3. *Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quò vadat.* Sumitur ergò pro re incorporea, quare efficaciter satis probatur ex his locis quod anima sit incorporea, quemadmodum ex illo Ioannis 4. *Spiritus est Deus: & eos, qui adorant eum, in spiritu, & veritate oportet adorare.* Efficaciter probant Sancti Patres Deum esse omninò incorporeum, vt testatur D. Thom. 1. p. q. 3. artic. 1. Quod vsque adeò verum est, vt nonnulli putauerint tanquam veritatem fidei definitum esse quod anima rationalis sit spiritualis: & omninò incorporea in Con-

Posterior pars quæstionis.

24 SEd restat adhuc inquirendum in posteriori parte quæstionis, an anima sit putè spiritualis, ita vt in sua entitate nihil corporis admixtum habeat.

Quod vt melius intelligatur, duplex corpus excogitare debemus, physicum, aut materiale, quod est materia ipsa, vel ex materia compositum aptúmque extendi per quantitatem; aliud verò quod nihil horum habet, sed subtilius est, & quasi ordinis superioris; & ideò non efficiens rem materialem.

Et secundum priorem acceptionem accepto corpore videtur tenuisse Plato, quod anima sit corpus, vt retulit, & refutauit Aristoteles in primo libro; quam positionem tribuit August. Luceferianis hæreticis in lib. de hæresibus non longè à fine, dubitans, an sit inter errores contra Fidem enumeranda, & affirmans etiam ibidem eam tenuisse Tertullianum, nec tamen propterea vocatum fuisse hæreticum, sed quia ad Cataphryges hæreticos transiens secundas nuptias cum eis detestatur est. Et eandē tribuit Origeni D. Hier. in epistola ad Pammachium, & tandem in lib. 5. historiæ Tripartitæ cap. 44. refertur pro ea Apollinaris quidam Alexandrinus.

25 Corporeo verò iuxta posteriorem acceptionem desumpto plures ex Sanctis Patribus videntur sensisse animam rationalem esse corpoream: illi inquam omnes, qui de Angelis tenuerunt subtilia quædam habere corpora ex propria natura, vt refertur 1. p. q. 50. art. 5. à recentioribus, quod etiā tenuit Ioannes Tessalonicensis Episcopus his verbis relatis in Concilio Nicæno 2. actione 5. in principio. *De Angelis, & Archangelis, & eorum potestatibus, quibus, & nostras animas adiungo, ipsa Catholica Ecclesia sic sentit, esse quidem intelligibiles sed non omninò corporis expertes, & inuisibiles, verum tenui corpore praditos*, & inferius: *nemo, vel Angelos, vel Damones, vel animas dixerit incorporeas.* Ex quibus colligit pium esse vsum imaginum, quibus repræsentantur, & in quibus adorantur; & ideò sententiam eius videur approbare

26 Concilium. Et in lib. de Ecclesiasticis dogmatibus (quem referunt inter opera D. August. tom. 3.) cap. 11. vniuersaliter statuitur solum Deum omninò incorporeum esse, & omnem creaturam, etiam Angelicam corpoream his verbis. *Nihil incorporeum, & inuisibile natura credendum est, nisi solum Deum, idest, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum. Creatura omnis corporea est, Angeli, & omnes cœlestes virtutes corporea, licet non carne subsistant, &c.* Et licet id nōn asserant expresse D. Hier. & D. Aug. dubitare videntur, Hier. quidem super 10. caput Matthæi ad illa verba.

Nolite

Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, vbi sic ait: *Si qui corpus occidunt, animam non possunt occidere, ergo anima inuisibilis, & incorporalis est, secundum crassiorem dico nostri corporis substantiam.* August. verò in epist. 18. ad Hieron. nō longè à principio hæc verba scribit: *Quapropter, si anima corpus esse dicenda est, non est certè corpus, quale terrenum est, nec quale humidum, aut aëreum aut æthereum, &c.*

27 Veritas huius rei est, *quod anima sit simplex quidam, atque purus spiritus nihil corporis quantumlibet subtilis habens.* Ita sentit vniuersa Schola Philosophica, atque Theologica; & quamuis aliqui ex Sanctis Patribus obscurè aliquando de hac re loquantur, & aliqui videantur aliquando dubij, si tamen diuersa eorum opera legantur, & verba expendantur, absque dubio inuenietur tenuisse ferè omnes animam rationalem esse prorsus incorpoream, ita vt neque aliquid subtilis corporis permixtum habeat, quidquid de Angelis nonnulli dixerint; nam eam vocant incorpoream, atque spiritualem substantiam, sine vllo additamento corporis. Ita D. Dionys. cap. 4. de diuinis nominib. Ambros. in 28 lib. de Noë & arca. August. 6. lib. de Trinitate cap. 6. & in lib. retract. cap. 56. Gregorius 4. lib. dial. cap. 6. & lib. 5. moral. cap. 26. Nazian. in apologe. cap. 1. Damasc. 1. lib. fidei cap. 12. Nyssen. in lib. de Opificio hominis cap. 4. & 15. & lib. 2. philosophiæ, vbi testatur ita sensisse Platonem. Ita etiam sentiunt Scholastici cum D. Thom. 1. p. q. 65. artic. 1. Omnésque interpretes Arist. 2. lib. de anima cap. 2. & 3. Et potest colligi ex diuer- 29 sis locis Scripturæ, in quibus anima rationalis vocatur spiritus, Ecclesiastici vltimo de morte hominis sic dicitur: *Quousque reuertatur puluis in terram suam, vnde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Ad Roman. 8. *Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro quia sumus Filij Dei.* Et Lucæ 23. *In manus tuas commendo spiritum meum.* Est autem certum in his locis, non sumi spiritum pro aëre, aut vento, quia nunquam pro vento accipitur, nisi vbi ex contextu literæ significetur, aut ex antecedentibus, & consequentibus intelligatur, vt Ioannis 3. *Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quò vadat.* Sumitur ergò pro re incorporea, quare efficaciter satis probatur ex his locis quod anima sit incorporea, quemadmodum ex illo Ioannis 4. *Spiritus est Deus: & eos, qui adorant eum, in spiritu, & veritate oportet adorare.* Efficaciter pro- 30 bant Sancti Patres Deum esse omninò incorporeum, vt testatur D. Thom. 1. p. q. 3. artic. 1. Quod vsque adeò verum est, vt nonnulli putauerint tanquam veritatem fidei definitum esse quod anima rationalis sit spiritualis: & omninò incorporea in Con-

Posterior pars quæstionis.

24 Sed restat adhuc inquirendum in posteriori parte quæstionis, an anima sit purè spiritualis, ita vt in sua entitate nihil corporis admixtum habeat.

Quod vt melius intelligatur, duplex corpus excogitare debemus, physicum, aut materiale, quod est materia ipsa, vel ex materia compositum aptúmque extendi per quantitatem; aliud verò quod nihil horum habet, sed subtilius est, & quasi ordinis superioris; & ideò non efficiens rem materialem.

Et secundum priorem acceptionem accepto corpore videtur tenuisse Plato, quod anima sit corpus, vt retulit, & refutauit Aristoteles in primo libro; quam positionem tribuit August. Luceferianis hæreticis in lib. de hæresibus non longè à fine, dubitans, an sit inter errores contra Fidem enumeranda, & affirmans etiam ibidem eam tenuisse Tertullianum, nec tamen proptereà vocatum fuisse hæreticum, sed quia ad Cataphryges hæreticos transiens secundas nuptias cum eis detestatur est. Et eandē tribuit Origeni D. Hier. in epistola ad Pammachium, & tandem in lib. 5. historiæ Tripartitæ cap. 44. refertur pro ea Apollinaris quidam Alexandrinus.

25 Corporeo verò iuxta posteriorem acceptionem desumpto plures ex Sanctis Patribus videntur sensisse animam rationalem esse corpoream: illi inquam omnes, qui de Angelis tenuerunt subtilia quædam habere corpora ex propria natura, vt refertur 1. p. q. 50. art. 5. à recentioribus, quod etiā tenuit Ioannes Tessalonicensis Episcopus his verbis relatis in Concilio Nicæno 2. actione 5. in principio. *De Angelis, & Archangelis, & eorum potestatibus, quibus, & nostras animas adiungo, ipsa Catholica Ecclesia sic sentit, esse quidem intelligibiles sed non omninò corporis expertes, & inuisibiles, verum tenui corpore praditos*, & inferius: *nemo, vel Angelos, vel Dæmones, vel animas dixerit incorporeas.* Ex quibus colligit pium esse vsum imaginum, quibus repræsentantur, & in quibus adorantur; & ideò sententiam eius videtur approbare

26 Concilium. Et in lib. de Ecclesiasticis dogmatibus (quem referunt inter opera D. August. tom. 3.) cap. 11. vniuersaliter statuitur solum Deum omninò incorporeum esse, & omnem creaturam, etiam Angelicam corpoream his verbis. *Nihil incorporeum, & inuisibile natura credendum est, nisi solum Deum, idest, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum. Creatura omnis corporea est, Angeli, & omnes cœlestes virtutes corporea, licet non carne subsistant, &c.* Et licet id nōn afferant expresse D. Hier. & D. Aug. dubitare videntur, Hier. quidem super 10. caput Matthæi ad illa verba.

Nolite

Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, vbi sic ait: *Si qui corpus occidunt, animam non possunt occidere, ergo anima inuisibilis, & incorporalis est, secundum crassiorem dico nostri corporis substantiam.* August. verò in epist. 18. ad Hieron. nō longè à principio hæc verba scribit: *Quapropter, si anima corpus esse dicenda est, non est certè corpus, quale terrenum est, nec quale humidum, aut aëreum aut æthereum, &c.*

Veritas huius rei est, *quod anima sit simplex quidam, atque purus spiritus nihil corporis quantumlibet subtilis habens.* Ita sentit vniuersa Schola Philosophica, atque Theologica; & quamuis aliqui ex Sanctis Patribus obscurè aliquando de hac re loquantur, & aliqui videantur aliquando dubij, si tamen diuersa eorum opera legantur, & verba expendantur, absque dubio inuenietur tenuisse ferè omnes animam rationalem esse prorsus incorpoream, ita vt neque aliquid subtilis corporis permixtum habear, quidquid de Angelis nonnulli dixerint; nam eam vocant incorpoream, atque spiritualem substantiam, sine vllo additamento corporis. Ita D. Dionys. cap. 4. de diuinis nominib. Ambros. in lib. de Noë & arca. August. 6. lib. de Trinitate cap. 6. & in lib. retract. cap. 56. Gregorius 4. lib. dial. cap. 6. & lib. 5. moral. cap. 26. Nazian. in apologe. cap. 1. Damasc. 1. lib. fidei cap. 12. Nyssen. in lib. de Opificio hominis cap. 4. & 15. & lib. 2. philosophiæ, vbi testatur ita sensisse Platonem. Ita etiam sentiunt Scholastici cum D. Thom. 1. p. q. 65. artic. 1. Omnésque interpretes Arist. 2. lib. de anima cap. 2. & 3. Et potest colligi ex diuersis locis Scripturæ, in quibus anima rationalis vocatur spiritus, Ecclesiastici vltimo de morte hominis sic dicitur: *Quousque reuertatur puluis in terram suam, vnde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Ad Roman. 8. *Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro quia sumus Filij Dei.* Et Lucæ 23. *In manus tuas commendo spiritum meum.* Est autem certum in his locis, non sumi spiritum pro aëre, aut vento, quia nunquam pro vento accipitur, nisi vbi ex contextu literæ significetur, aut ex antecedentibus, & consequentibus intelligatur, vt Ioannis 3. *Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quò vadat.* Sumitur ergò pro re incorporea, quare efficaciter satis probatur ex his locis quod anima sit incorporea, quemadmodum ex illo Ioannis 4. *Spiritus est Deus: & eos, qui adorant eum, in spiritu, & veritate oportet adorare.* Efficaciter probant Sancti Patres Deum esse omninò incorporeum, vt testatur D. Thom. 1. p. q. 3. artic. 1. Quod vsque adeò verum est, vt nonnulli putauerint tanquam veritatem fidei definitum esse quod anima rationalis sit spiritualis: & omninò incorporea in Con-

27 28 29 30

Posterior pars quæstionis.

24 Sed restat adhuc inquirendum in posteriori parte quæstionis, an anima sit purè spiritualis, ita vt in sua entitate nihil corporis admixtum habeat.

Quod vt melius intelligatur, duplex corpus excogitare debemus, physicum, aut materiale, quod est materia ipsa, vel ex materia compositum aptúmque extendi per quantitatem:aliud verò quod nihil horum habet, sed subtilius est,& quasi ordinis superioris; & ideò non efficiens rem materialem.

Et secundum priorem acceptionem accepro corpore videtur tenuisse Plato, quod anima sit corpus, vt retulit, & refutauit Aristoteles in primo libro; quam positionem tribuit August. Luceferianis hæreticis in lib.de hæresibus non longè à fine,dubitans, an sit inter errores contra Fidem enumeranda, & affirmans etiam ibidem eam tenuisse Tertullianum,nec tamen proptereà vocatum fuisse hæreticum, sed quia ad Cataphryges hæreticos transiens secundas nuptias cum eis detestatur est. Et eandé tribuit Origeni D.Hier. in epistola ad Pammachium, & tandem in lib.5. historiæ Tripartitæ cap.44. refertur pro ea Apollinaris quidam Alexandrinus.

25 Corporeo verò iuxta posteriorem acceptionem desumpto plures ex Sanctis Patribus videntur sensisse animam rationalem esse corpoream: illi inquam omnes, qui de Angelis tenuerunt subtilia quædam habere corpora ex propria natura, vt refertur 1.p.q.50.art.5.à recentioribus,quod etiã tenuit Ioannes Tessalonicensis Episcopus his verbis relatis in Concilio Nicæno 2. actione 5.in principio. *De Angelis,& Archangelis, & eorum potestatibus,quibus,& nostras animas adiungo, ipsa Catholica Ecclesia sic sentit, esse quidem intelligibiles sed non omninò corporis expertes,& inuisibiles,verum tenui corpore præditos,*& inferius:*nemo,vel Angelos, vel Dæmones, vel animas dixerit incorporeas.* Ex quibus colligit pium esse vsum imaginum,quibus repræsentantur,& in quibus adorantur; & ideò sententiam eius videur approbare

26 Concilium. Et in lib.de Ecclesiasticis dogmatibus(quem referunt inter opera D.August.tom.3.) cap.11.vniuersaliter statuitur solum Deum omninò incorporeum esse,& omnem creaturam,etiam Angelicam corpoream his verbis.*Nihil incorporeum, & inuisibile natura credendum est,nisi solum Deum, idest,Patrem, & Filium,& Spiritum Sanctum. Creatura omnis corporea est, Angeli, & omnes cœlestes virtutes corporeæ, licet non carne subsistant, &c.* Et licet id non asserant expresśe D.Hier. & D.Aug.dubitare videntur,Hier.quidem super 10.caput Matthæi ad illa verba.

Nolite

Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, vbi sic ait: *Si qui corpus occidunt, animam non possunt occidere, ergo anima inuisibilis, & incorporalis est, secundum crassiorem dico nostri corporis substantiam.* August. verò in epist. 18. ad Hieron. nō longè à principio hæc verba scribit: *Quapropter, si anima corpus esse dicenda est, non est certè corpus, quale terrenum est, nec quale humidum, aut aëreum aut athereum, &c.*

Veritas huius rei est, *quod anima sit simplex quidam, atque purus spiritus nihil corporis quantumlibet subtilis habens.* Ita sentit vniuersa Schola Philosophica, atque Theologica; & quamuis aliqui ex Sanctis Patribus obscurè aliquando de hac re loquantur, & aliqui videantur aliquando dubij, si tamen diuersa eorum opera legantur, & verba expendantur, absque dubio inuenietur tenuisse ferè omnes animam rationalem esse prorsus incorpoream, ita vt neque aliquid subtilis corporis permixtum habeat, quidquid de Angelis nonnulli dixerint; nam eam vocant incorpoream, atque spiritualem substantiam, sine vllo additamento corporis. Ita D. Dionys. cap. 4. de diuinis nominib. Ambros. in lib. de Noë & arca. August. 6. lib. de Trinitate cap. 6. & in lib. retract. cap. 56. Gregorius 4. lib. dial. cap. 6. & lib. 5. moral. cap. 26. Nazian. in apologe. cap. 1. Damas. 1. lib. fidei cap. 12. Nyssen. in lib. de Opificio hominis cap. 4. & 15. & lib. 2. philosophiæ, vbi testatur ita sensisse Platonem. Ita etiam sentiunt Scholastici cum D. Thom. 1. p. q. 65. artic. 1. Omnésque interpretes Arist. 2. lib. de anima cap. 2. & 3. Et potest colligi ex diuersis locis Scripturæ, in quibus anima rationalis vocatur spiritus, Ecclesiastici vltimo de morte hominis sic dicitur: *Quousque reuertatur puluis in terram suam, vnde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Ad Roman. 8. *Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro quia sumus Filij Dei.* Et Lucæ 23. *In manus tuas commendo spiritum meum.* Est autem certum in his locis, non sumi spiritum pro aëre, aut vento, quia nunquam pro vento accipitur, nisi vbi ex contextu literæ significetur, aut ex antecedentibus, & consequentibus intelligatur, vt Ioannis 3. *Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quò vadat.* Sumitur ergò pro re incorporea, quare efficaciter satis probatur ex his locis quod anima sit incorporea, quemadmodum ex illo Ioannis 4. *Spiritus est Deus: & eos, qui adorant eum, in spiritu, & veritate oportet adorare.* Efficaciter probant Sancti Patres Deum esse omninò incorporeum, vt testatur D. Thom. 1. p. q. 3. artic. 1. Quod vsque adeò verum est, vt nonnulli putauerint tanquam veritatem fidei definitum esse quod anima rationalis sit spiritualis: & omninò incorporea in Con-

28 29 30

Posterior pars quæstionis.

24 SEd restat adhuc inquirendum in posteriori parte quæstionis, an anima sit purè spiritualis, ita vt in sua entitate nihil corporis admixtum habeat.

Quod vt melius intelligatur, duplex corpus excogitare debemus, physicum, aut materiale, quod est materia ipsa, vel ex materia compositum aptúmque extendi per quantitatem; aliud verò quod nihil horum habet, sed subtilius est, & quasi ordinis superioris; & ideò non efficiens rem materialem.

Et secundum priorem acceptionem accepto corpore videtur tenuisse Plato, quod anima sit corpus, vt retulit, & refutauit Aristoteles in primo libro; quam positionem tribuit August. Luceferianis hæreticis in lib. de hæresibus non longè à fine, dubitans, an sit inter errores contra Fidem enumeranda, & affirmans etiam ibidem eam tenuisse Tertullianum, nec tamen propterea vocatum fuisse hæreticum, sed quia ad Cataphryges hæreticos transiens secundas nuptias cum eis detestatur est. Et eandē tribuit Origeni D. Hier. in epistola ad Pammachium, & tandem in lib. 5. historiæ Tripartitæ cap. 44. refertur pro ea Apollinaris quidam Alexandrinus.

25 Corporeo verò iuxta posteriorem acceptionem desumpto plures ex Sanctis Patribus videntur sensisse animam rationalem esse corpoream: illi inquam omnes, qui de Angelis tenuerunt subtilia quædam habere corpora ex propria natura, vt refertur 1. p. q. 50. art. 5. à recentioribus, quod etiā renuit Ioannes Tessalonicensis Episcopus his verbis relatis in Concilio Nicæno 2. actione 5. in principio. *De Angelis, & Archangelis, & eorum potestatibus, quibus, & nostras animas adiungo, ipsa Catholica Ecclesia sic sentit, esse quidem intelligibiles sed non omninò corporis expertes, & inuisibiles, verum tenui corpore præditos*, & inferius: *nemo, vel Angelos, vel Dæmones, vel animas dixerit incorporeas.* Ex quibus colligit pium esse vsum imaginum, quibus repræsentantur, & in quibus adorantur; & ideò sententiam eius videur approbare

26 Concilium. Et in lib. de Ecclesiasticis dogmatibus (quem referunt inter opera D. August. tom. 3.) cap. 11. vniuersaliter statuitur solum Deum omninò incorporeum esse, & omnem creaturam, etiam Angelicam corpoream his verbis. *Nihil incorporeum, & inuisibile natura credendum est, nisi solum Deum, idest, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum. Creatura omnis corporea est, Angeli, & omnes cœlestes virtutes corporea, licet non carne subsistant, &c.* Et licet id nōn asserant expresse D. Hier. & D. Aug. dubitare videntur, Hier. quidem super 10. caput Matthæi ad illa verba.

Nolite

Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, vbi sic ait: *Si qui corpus occidunt, animam non possunt occidere, ergo anima inuisibilis, & incorporalis est, secundum crassiorem dico nostri corporis substantiam.* August. verò in epist. 18. ad Hieron. nõ longè à principio hæc verba scribit: *Quapropter, si anima corpus esse dicenda est, non est certè corpus, quale terrenum est, nec quale humidum, aut aëreum aut athereum, &c.*

Veritas huius rei est, *quod anima sit simplex quidam, atque purus spiritus nihil corporis quantumlibet subtilis habens.* Ita sentit vniuersa Schola Philosophica, atque Theologica; & quamuis aliqui ex Sanctis Patribus obscurè aliquando de hac re loquantur, & aliqui videantur aliquando dubij, si tamen diuersa eorum opera legantur, & verba expendantur, absque dubio inuenietur tenuisse ferè omnes animam rationalem esse prorsus incorpoream, ita vt neque aliquid subtilis corporis permixtum habeat, quidquid de Angelis nonnulli dixerint; nam eam vocant incorpoream, atque spiritualem substantiam, sine vllo additamento corporis. Ita D. Dionys. cap. 4. de diuinis nominib. Ambros. in lib. de Noë & arca. August. 6. lib. de Trinitate cap. 6. & in lib. retract. cap. 56. Gregorius 4. lib. dial. cap. 6. & lib. 5. moral. cap. 26. Nazian. in apologe. cap. 1. Damas. 1. lib. fidei cap. 12. Nyssen. in lib. de Opificio hominis cap. 4. & 15. & lib. 2. philosophiæ, vbi testatur ita sensisse Platonem. Ita etiam sentiunt Scholastici cum D. Thom. 1. p. q. 65. artic. 1. Omnésque interpretes Arist. 2. lib. de anima cap. 2. & 3. Et potest colligi ex diuersis locis Scripturæ, in quibus anima rationalis vocatur spiritus, Ecclesiastici vltimo de morte hominis sic dicitur: *Quousque reuertatur puluis in terram suam, vnde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Ad Roman. 8. *Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro quia sumus Filij Dei.* Et Lucæ 23. *In manus tuas commendo spiritum meum.* Est autem certum in his locis, non sumi spiritum pro aëre, aut vento, quia nunquam pro vento accipitur, nisi vbi ex contextu literæ significetur, aut ex antecedentibus, & consequentibus intelligatur, vt Ioannis 3. *Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quò vadat.* Sumitur ergò pro re incorporea, quare efficaciter satis probatur ex his locis quod anima sit incorporea, quemadmodum ex illo Ioannis 4. *Spiritus est Deus: & eos, qui adorant eum, in spiritu, & veritate oportet adorare.* Efficaciter probant Sancti Patres Deum esse omninò incorporeum, vt testatur D. Thom. 1. p. q. 3. artic. 1. Quod vsque adeò verum est, vt nonnulli putauerint tanquam veritatem fidei definitum esse quod anima rationalis sit spiritualis: & omninò incorporea in Con-

28

29

30

cilio Lateran. cap. de summa Trinitate, & fide Catholica his verbis. *Deus ab initio vtramque de nihilo condidit creaturam, corporalem & spiritualem, Angelicam scilicet, & mundanam, deinde humanā quasi communem ex spiritu, & corpore constitutam*: Mihi verò non videtur definitionem hanc ad id se extendere, sed solum ad veritatem illam, quam aduersus errorem Manichæorum de duobus principiis bono, & malo intendebat Concilium: de ceteris verò nihil nouum definitur, sed quasi pro doctrina communi recitantur. Nihilominus licet de fide non sit hæc nostra veritas, existimo non solùm absque temeritate, sed absque erroris periculo negari non posse.

31 Probatur autem ratione philosophica à posteriori ex operationibus animæ rationalis propriis hoc modo (nam à priori non potest ostendi) Si anima rationalis secundum propriam entitatem aliquo modo corporea est, cùm sit forma corporis, sequitur omnes eius potentias corporeas esse, communésque corpori, & consequenter organicas, & actus earum per organa corporea exerceri, quòd euidenti experientiæ contrarium est: cùm nullum detur in corpore organum potentiæ intellectiuæ ab ea informatum, nulláve pars, cuius sit forma specialis, vt constat dari in cæteris potentiis organicis.

32 Sensum autem, quem Sancti Patres citati pro opposita sententia tenuerunt, intelligemus, si verba D. August. quæ eadem epist. 18. ad D. Hieron. non longè à principio scripsit, inspiciamus, quæ ita habent. *Incorpoream quoque esse animam, & si difficile tardioribus persuaderi potest, mihi tamen fateor esse persuasum, sed ne verbi controuersiam, vel superfluo faciam, vel merito patiar, quoniam cum de re constat, non est opus certare de nomine, si corpus est omnis substantia, vel essentia, vel si quid aptius nuncupatur id, quod aliquo modo est in se ipso corpus est anima. Item si eam solum incorpoream placet appellare naturam, quæ summè incommutabilis, & vbique tota est, corpus est anima, quoniam tale aliquid ipsa non est. Porrò si corpus non est, nisi quod per loci spatium aliqua longitudine, latitudine, altitudine ita sistitur, vel mouetur, vt maiorem locum occupet, & breuiore breuiorem, minúsque sit in spatio, quàm in toto, non est corpus anima, per totum quippe corpus, quod animat, non locali diffusione, sed quadam vitali intentione porrigitur: nam per omnes eius particulas tota simul adest, nec minoribus, & in maioribus maior, sed alicubi intensius, alicubi remissius, & in omnibus tota, & in singulis tota est.*

33 Quibus triplicem acceptionem corporis distinguit D. Augu. primam vniuersalissimam, & ideò valde impropriam pro qualibet natura, vel essentia reali habente esse in se, hoc est, per se, & in se subsistente, vt distinguatur ab accidentibus,

tibus, in qua acceptione,non solum cœlos, & elementa,nec solum Angelos, & animam rationalem, sed Deum ipsum corporeum nonnulli vocarunt. Secundam verò minus vniuersalem,& 34 ideò minus impropriam pro natura quacunque finita, & limitata, non solùm certo genere, & differentia, sed certo quodam loco, extra quem non reperitur, in qua acceptione quamlibet naturam extra Deum corpoream appellarunt,& propterea,non solum cœlestia, atque inferiora corpora, sed Angelos, & animam rationalem.Et in hoc sensu intelliguntur verba illa citata ex libro de Ecclesiasticis dogmatibus,quibus vniuersaliter dicitur,nihil omninò esse incorporeum præter Deum,& si quæ sunt similes loquutiones apud Sanctos Patres. Et huic acceptioni 35 valde similis est quædam alia comparatiua, quam tradit Diuus Greg. lib.2.moral.cap.2.vbi loquens de Angelis ait. *Ipsi illorum spiritus comparatione quidem nostrorum corporum spiritus sunt, sed comparatione summi, & incircunscripti, spiritus sunt corpus.* Qua etiam acceptione vtuntur alij Sancti ; & Angelos & animam nostram corporeos vocantes, quia licet corpore careant & spiritus sint, sed quia longè absunt, à summa illa puritate, & immaterialitate diuini esse ; comparatione illius non spiritus, sed corpora meritò vocantur, nec immateriales substantiæ, sed materiales. Vltima acceptione corporis, inquit August. sumi 36 corpus pro substantia capaci extensione quantitatiua, & ideò habente partes maiores, & minores, non solùm secundum entitatem ; sed quia maior, vel minor pars loci eis debetur ratione quantitatis, cuius capaces sunt, & hanc solam acceptionem corporis propriam ipse arbitratur, iuxta quam incorpoream vocat animam nostram.Et ita senserunt omnes sancti,qui propriè locuti sunt de corpore, cæteri verò ferè omnes,qui aliquo modo corpoream esse insinuant, vel asserunt, secundum priores acceptiones improprias eiusdem corporis loquuntur, vel certè acceptione illa comparatiua (à D. Gregor. exposita) vtuntur, & ideò à veritate non recedunt secundum propriam intellecta à cæteris Sanctis, vel etiam ab ipsissimet diuersis in locis suæ doctrinæ.

Sententia autem illa Ioannis Episcopi Tessalonicensis solùm 37 fuit approbata à Concilio quantum ad intentum præcipuum eius de conseruando imaginum vsu,de quo solo tunc agebatur, rationem verò quam attulit de corporeitate Angelorum,& animæ, neque approbauit, nec refutauit Concilium, quia ad rem non pertinebat ; quare ex verbis eius nullum potest deduci argumentum aduersus veritatem confirmatam,sed potius vt omninò falsa,& in fide periculosa reijcienda est illa sententia.

QVAESTIO III.

De immortalitate animae secundum Philosophos.

Quidnam antiquiores Philosophi & praesertim Aristoteles, senserint de immortalitate animae rationalis.

38 IMmortalitas dupliciter summi potest: primo, pro eo quod adeò necessarium esse habet, vt contradictionem implicet illud amittere, vel esse desinere, & in hac acceptione nulla creatura quamtumlibet spiritualis, aut independens à corpore potest esse immortalis, sed solus Deus, cuius esse à nullo prorsus dependet; qua acceptione vsus de Diuus Paulus primae ad Timoth. 6. vbi de Deo loquens asseruit. *Qui solus habet immortalitatem.*

39 Posterior significatio immortalitatis est pro eo, cuius esse nullum haber desinendi principium, & ideò natura eius postulat, vt postquam illud accepit, perpetuò retineat, in eóque conseruetur, & proinde licet à Deo dependeat, à quo emanauit, non tamen potest secundum potentiam ordinariam illud destruere, & in hoc sensu Angeli sunt immortales, quia nullum intra se habenr desinendi principium, & ideò debita est eis perpetuitas. In quo etiam sensu quaerimus, an animae rationalis debeatur perpetuitas, & sua sit natura immortalis, & quidnam de hac re senserint antiquiores Philosophi. Nam valdè inter eos controuersum hoc fuit, & dignum absque dubio est, in cuius discussione ingenia exerceantur.

40 Et negatiuam partem tenuerunt in primis Epicurei omnes, quos Plinius secutus est 7. libro historiae naturalis, cap. 55. & plures alij, putantes animam cum corpore interire. Galenus verò Medicorum peritissimus dubius fuisse videtur, quia diuersis suae doctrinae locis diuerso modo loquitur, in libro namque qui inscribitur: *Quod animi mores corporis temperamentum sequantur*, Platonem reprehendit, quod immortalitatem animae concesserit. Sed in libro de tremore, & rigore asseruit non decipi eos, qui eam immortalem ponunt. Et quod Arist. immortalem esse negauerit, sentiunt multi, vt Iustinus Philosophus, & Martyr, in sua paraenesi, Theodosius quoque in libro de natura hominis, Gregorius Nissenus in lib. de anima. Gregor. Nazianzen. in disputatione cõtra Eunomium. Plutarc. in lib. de placitis Philos. c. 1. Pompon. in suo lib. de immortalitate animae, Simon

Portius

Portius in libello de mente humana. Quod probant primo, ex 41 8. lib. Phys. & ex lib. 3. nam in priori loco posuit mundum fuisse æternum, ex quo euidenter colligitur, (si immortalis est anima) quod dentur actu infinitæ, quia in infinito tempore infiniti fuissent geniti homines, qui licet passim intereant, permanebunt nihilominus omnes animæ, eruntque actu infinitæ, sicut infiniti forent homines, si nullus periisset; sed in loco posteriori asseruit, & probauit non posse dari infinitum actu in rebus: ergò vel sibi apertè contrarius erit, vel sentire non potuit, quod immortalis esset anima, nisi fortè Pytagoricum errorem admisisset de transmigratione earundem animarum in diuersa corpora, suæ doctrinæ apertè contrarium. Secundo, quia si animam putasset immortalem, necessariò sentiret, non fuisse eductam de potentia materiæ, quia quidquid de potentia materiæ educitur, corrumpi tandem necessarium est, sed quod non educitur de potentia materiæ, per locum ab intrinseco debet fieri ex nihilo, & ideò per creationem; ergò cognouisset creationem, quod patet esse impossibile; cùm pro certo ipse tenuerit cum omni ferè Philosophorum turba ex nihilo nihil fieri. Tertium testimonium habetur 1. lib. Metaph. cap. 7. tex. 39. vbi describit sempiternam fœlicitatē, docens hominibus, non nisi per breuem tempus huius vitæ conuenire. Vnde Solonem reprehendit 1. lib. Ethic. cap. 10. quod veram hominis fœlicitatem post mortem, superesse dixerit: hæc verò stare non possunt cum immortalitate animę: ergò non putauit esse immortalem. Vltimum tandem habetur 1. lib. de anima, cap. 1. textu 10. vbi 43 de intellectu loquens conditionalem hanc protulit, si autem est, & hoc imaginatio quædam, vel non sine imaginatione, non continget hoc sine corpore esse: sed 3. lib. de anima docuit expresè intellectum non esse sine imaginatione, vel quod idem est, sine conuersione ad phantasmata non intelligere: ergò censuit intellectum non posse, sine corpore esse, nec operari, & proinde post corpus non permanere, & consequenter neque animam, cuius potentia propria est inseparabilis ab eo.

Secunda opinio expensis diuersis testimoniis in vtramque partem, dubium de hac re fuisse affirmat. Ita Scotus in 4. dist. 43. q. 2. art. 2. Heruæus in 1. dist. 1. q. 1. & quodlib. 1. q. 11. & Nimphus in opusc. de immortalitate animæ, cap. 1.

Nihilominus longè plures Philosophi, & maioris momenti 44 expresè tenuerunt immortalitatē animæ rationalis, Pherecides, vt refert Tullius 1. Tuscul. quæst. Pytag. Trismegistus, Diogenes, Tucidides, Thales Milesius, Zoroastes, Anaxagoras, Aratus, Plotinus, Porphyr. Proclus, Numeneus, Theophil. Tullius.

Quos referunt Nicolaus Fabentinus lib. 1. de immortalitate animarum ad Clem. 8. c. 11. & Eugub. lib. 9. de perenni Phil. & egregiè Plato hanc partem tutatus est in Timæo, Philebo, & Menone, atque etiam in lib. de Repub. Verum est quosdam ex his Philosophis, præsertim Stoicos, putasse non semper durare animam, sed corpore solutam longo post tempore debilitari, & tandem perire: sapientum verò animas vsque ad mundi finem perseuerare: Alios verò paruo tempore durare censuerunt.

45 Sed maior, & melior pars eorum absolutam immortalitatem concessit, & perpetuam durationem. Et de Aristot. quoque plures prioribus asseueranter docuerunt immortalem fecisse animam, Olympiodorus, Ammoni. Philop. Simpl. Auicenna, quos refert Mirand. lib. 4. de examine vanitatis, cap. 9. D. Tho. 2. contra gentes, cap. 79. & ibidem Ferrar. 8. lib. Physic. lection. 12. & 12. Metaph. lect. 3. & sæpe alibi. Albert. Magn. tract. 2. dist. 18. quæst. 3. Eugub. lib. 9. de perenni Philo. cap. 18. & sequentibus. Et est iam communis sententia recentiorum, quam vt longè probabiliorem semper secutus sum, quia illustrioribus longè testimoniis eius, & multò majore fidè facientibus probatur: & potissimum habetur 2. lib. de gener. animal. cap. 3. vbi postquam probauit de cæteris animabus in virtute seminis contineri, & ab ea in actum deduci ab agente naturali, de anima rationali expressè id negat, ac simul asserit deforis aduenire.

46 Ex quo efficaciter sequitur ex mente eius esse immortalem, quia forma quæ non continetur in potentia materiæ, neque ab ea deducitur ab agente naturali, non potest, nisi à Deo creata ex nihilo in materiam infundi: verba Aristot. hæc sunt. *Restat igitur vt mens sola extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit, nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis.* Et similia verba protulit 1. lib. de anima, cap. 4. text. 65. & 66. vocans intellectum nostrum diuinum, & passionis expertem. Et lib. 2. cap. 1. textu 11. nihil obstare ait, quò minus aliquæ partes animæ separabiles sint per eas significans intellectiuam, quia nullius corporis sunt actus. Et lib. 2. textu 21. intellectũ qui speculatur, asserit esse aliud quoddam genus animæ à sentiente, & vegetante distinctum, tanquam perpetuum à corruptibili, separarique posse, lib. etiam 12. Metaph. cap. 3. text. 17. docet dissoluto corpore posse permanere formam eius, quod de sola anima rationali constat verum esse posse.

47 Ad testimonia verò in contrarium opposita respondendum est, & ad primum, ex 3. & 8. lib. Physicorum concedimus Aristotelem docuisse, quod mundus fuerit ab æterno, ex quo negari non potest, quod euidenter sequatur dari infinitum numerum

rum

rum animarum;sed in 3.lib.Physicorum solum asseruit,& probauit non esse possibile actu infinitum in corporibus; ita vt nec factibile sit corpus actu infinitum, nec numerus infinitus corporum; de numero verò rerum spiritualium, an possit esse actu infinitus,vel non,nihil prorsus disseruit: vnde nihil contradictionis ex his locis deduci potest, etiam si animam rationalem immortalem esse senserit.

Ad secundum concedimus sensisse Aristotelem,quod anima rationalis non educatur de potentia materiæ, sed quod à sola prima causa fiat,quo autẽ modo, nẽpe ex aliquo, aut ex nihilo non explicuit,potuit verò certus esse,quod non fieret per eductionem de potentia materiæ, modum verò particularem, quo producta fuerit nondum exploratum habuisse. 48

Aliud autem, quod additur ex 2. lib. de generatione animalium, necessariò debet intelligi de potentia materiæ, in qua, non ex qua, hoc est, de potentia materiæ receptiua, non eductiua, aut non ex qua educatur, si enim de potentia ex qua intelligatur, dabitur aperta contradictio in verbis eiusdem paginæ: cùm statim de anima rationali doceat deforis aduenire, hoc est,non de potentia materiæ educi, aut produci: sed à solo Deo.

Alia de fœlicitate opposita intelligenda sunt de fœlicitate huius vitæ,vt ex antecedentibus,& consequentibus deduci potest.Quod verò asseruit 3.lib.de anima,cap.5.textu 20. intellectum possibilem corrumpi, omnes ferè interpretes exponunt de imaginatione, quam eo loci per intellectum significauit,vt contextus,& verba planè ostendunt, & vtitur eodem modo loquendi sæpe in eodem 3. lib.de anima. Postremum verò testimonium egregiè exposuit Caiet. iuxta contextum literæ, asserens sensum illius conditionalis non esse, quod si intelligere est imaginatio,vel non sine imaginatione, non sit separabile à corpore,aut immortale: sed non erit sine corpore, quasi dicat, non erit in sola anima tanquam in subiecto,& ideò neque erit propria operatio eius: sed erit totius coniuncti, sicut imaginatio totius coniuncti operatio est. Quod verò dicit, aut non sine imaginatione, intelligit absque dubio eo modo, quo imaginatio non est sine sensu externo accipiendo species sensibiles, aut materiales ab illo; ita si intelligere non sit sine imaginatione,à qua species materiales,ac sensibiles accipiat,non erit operatio propria animæ, recepta in ea, tanquam in subiecto: sed totius coniuncti, sicut eadem imaginatio. 49 50

QVÆSTIO IIII.

Quid sentiendum sit de immortalitate animæ secundum principia luminis naturalis.

51 SAdducæi magnæ auctoritatis viri apud Iudæos, vt refertur in Euangelio Matth. 22. & Actuum 23. tenuerunt animam rationalem mortalem esse, & cum corpore interire. Quem errorem suscitauerunt postea hæretici quidam, quos retulit Castro. 2. lib. aduersus hæreses, verbo Anima, hæres. 2. circa annum 245. Nec multum dissimilis fuit error alter in partibus Arabiæ exortus circa annum 24. cuius meminit D. August. in lib. de hæres. num. 85. & quem Euseb. retulit lib. 6. histor. Eccles. cap. 27. eorum, qui dixerunt interire quidem animam cum corpore: sed in communi resurrectione reuiuiscere.

52 Secunda sententia, immortalem quidem in eo sensu vocari posse animam asserit quod in perpetuum duratura sit ex Dei voluntate gratuita eam semper conseruante, non quod ex natura sua immortalitatem habeat; quo pacto primi homines (si in statu originalis iustitiæ permanerent) ex dono, aut gratia Dei immortales forent: sed ex propria natura corruptibiles. A qua sententia non longè recesserunt alij (inter quos refertur Pomponatius) asserentes secundum fidem nostram immortalem esse animam, non secundum principia naturalis Philosophiæ: sed ex hoc cap. mortalem potius probari.

Alij denique temperatius loquentes dixerunt, saltem non posse conuinci, aut demonstrari immortalitatem animæ ex principiis luminis naturalis, sed probabilibus duntaxat rationibus probari. Ita Scotus in 4. dist. 43. quæst. 2. Caiet. in cap. 9. Epist. ad Rom. & cap. 4. Ecclesiastes, vbi etiam Vatablus, num. 2.

53 Nostra sententia duabus assertionibus explicatur. Prior est *animam rationalem sua natura esse immortalem, ita vt perpetua conseruatio eius in esse, quod accipit per creationem non sit ex gratia Dei, sed ex propria natura ei debeatur, sicut debetur Angelis.* Probatur primo ex eo, quod docuimus superius, nempe animam non educi de potentia materiæ, sed à Deo immediatè produci ex nihilo per creationem, ex quo efficaciter sequitur naturæ eius deberi perpetuam durationem, & conseruationem. Ita vt nec possit ab aliquo agente naturali corrumpi, vel destrui postquam creata est, sed à solo Deo per annihilationem, & quidem solùm per potentiam absolutam, non ordinariam, quæ naturas rerum, & ordinem, quem ex eis postulant, respicit. Quod non tollit,

tollit, quin sit ex propria natura immortalis. Secundo probatur ex illo verbo Christi Matth. 10. *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.* Ex quo ita arguo, Nulla datur virtus, aut potestas in hominibus ad corrumpendam animã, nec per corporis diuisionẽ, nec occisionem, nec per applicationem alicuius agentis naturalis, vel alio quouis modo; ergò ex propria natura incorruptibilis est. Probatur consequentia, quia si naturaliter foret corruptibilis, posset aliquo ex prædictis modis corrumpi. Quod etiam vrgeo ex definitione Concilij Lateranens. 3. sub Leone X. sess. 8. vbi duo decernuntur de anima rationali eisdem verbis. Nempe per se, atque essentialiter esse veram corporis formam, & immortalem; ergò decreuit Concilium vtrumque habere ex propria natura. Quod tandem confirmat communis consensus Sanctorum Patrum, imò, & fidelium omnium, qui perpetuam durationem, & proinde immortalitatem debitam esse naturæ eius intelligunt. Vnde colligo, non solum temerarium, sed periculosum esse in Fide asserere, quod anima rationalis sua natura mortalis sit, & ex sola gratia, aut voluntate Dei immortalis, vel duratura in perpetuum. 54

Secunda assertio, *non solùm conuenit animæ rationali immortalitas ex propria natura, sed euidenti ratione probatur esse immortalem.* Hanc etiam tenent recentiores quidam esse ita certam, sicut præcedentem; ita vt negare, quod immortalitas demonstretur de anima temerarium, & in fide periculosum esse velint. Quod probant, quia si certum est, quod ex propria natura conuenit ei esse immortalem, eodem modo erit certum, quod ex principiis physicis possit euidenter demonstrari, aut quod plus est esse ex terminis euidenter notum. 55

Nihilominus non puto esse ita certum, quod euidenti demonstratione probetur, nec sententiam Scoti, Caiet. & aliorum aliqua censura dignam existimo: sed solum esse minus probabilem quia ferè omnes alij euidenter demonstrari censent, & id nobis videtur lõgè probabilius. Nam probabilius est vnum, vel alterum argument. ex his quæ afferuntur ad probandam immortalitatem eius esse demonstrationẽ. Illud autem ostendo, quia certissimum esse potest in communi, quod aliquid conueniat alicui ex propria natura, cuius demonstratio inuenta adhuc non sit à nobis, quia principia particularia per quæ demonstrandum est de eo, non sunt nobis euidentia: ergò licet videatur Ecclesiam definisse, quod immortalitas conueniat animæ ex propria natura, non est certum, nec necessarium, quod à nobis cognoscatur per euidentem demonstrationem, 56

nec eo ipso definire censendum est, quod aliquor argument. ex his quæ adducuntur ad eam probandam vera sit demonstratio. Maiorem probo, exemplo Aristotelis in prædicamento Qualitatis de quadratura circuli, quam docet expresè demonstrabilem esse, nondum tamen esse adinuentam demonstrationem, per quam probetur.

57 Ad probandam verò immortalitatem animæ innumera afferri solent argument. ex quibus duo, vel tria seligimus, quæ nobis videntur demonstrationes naturales, vel morales saltem à posteriori. Et prima sit, quam tetigit Aristotel. diuersis locis superius citatis ex operatione intellectus sic formanda: Modus operandi rei sequitur modum essendi eius: ergò id quod habet operationem independentem omninò ab aliquo, habebit etiā esse independens omninò ab eo: poteritque proinde sine illo esse, aut ab eo separari, sicut potest sine illo operari; sed anima rationalis habet operationem intelligendi independentem omninò à corpore, ergò habebit esse independens ab eodem corpore, & poterit separata ab eo consistere, quod est esse immortalem, & perpetuam ex propria natura. Probatur minor, quia euidens est intellectum non esse potentiam organicam, nec intellectionem exerceri per organum corporeum, sicut visum censemus potentiam esse organicam, & visionem exerceri

58 per oculos. Nam si intellectus foret potentia organica, in aliqua parte corporis resideret, per quam exerceretur operatio eius, sicut residet visus, & omnes alij sensus, sed euidenter constat nullam talem dari partem in corpore, in qua resideat intellectus, & per quam operetur, potius quàm per alias: ergò non est in aliqua tanquam in organo, nec operatur per aliquā, sed in anima ipsa, tanquam in proximo subiecto, in quo recipitur eius operatio; ergò euidens est non dependere à corpore, vel parte eius in operatione intelligendi, sed hanc esse propriam operationem animæ, & non coniuncti, vel non communem corpori sicut est visio.

59 Sed dices hac ratione solùm probari, quod anima habeat operationem non dependentem à corpore tanquam ab organo, per quod exerceatur, non tamen omninò independentem à corpore, quia etiam si per organa corporis non exerceatur, dependet tamen à sensibus tanquam à ministrantibus ei species obiectorum, sine quibus constat intelligere non posse; ergò nec verum erit, quod possit operari sine corpore, aut quod non dependeat ab eo in sua operatione, & consequenter nec in suo esse; quare nec probabitur hac ratione, quod extincto corpore

60 permaneat, vel immortalis sit. Nihilominus probata independentia

dentia à corpore tanquam ab organo, vt prædicta ratio euidenter probat, eo ipso probatum censetur euidenter, quod nec dependeat necessariò ab eo, aut à sensibus eius, tanquam à ministrantibus speciem, & obiectum. Nam licet secundum naturæ ordinem non possit recipere species, nisi ab intellectu agente mediis sensibus; euidens cum primis est posse ei species tribuere Deum immediatè: cùm sit euidens posse Deum per se eas producere, nõ solum in intellectu, sed in eisdem sensibus. Deinde euidens est posse Deum suspendere operationes omnium sensuum, & consequenter intellectus agentis, & tribuere intellectui possibili concursum ad intelligendum per speciem, aut ab eisdem sensibus acceptam, & in memoria reseruatam, aut à Deo solo impressam. Illud enim experimur fieri in raptu in quo anima, quasi vires suas in vnum colligit, easque applicat ad solam operationem intellectus, & voluntatis, nihil earum applicans ad operandum per sensus, & ideò tunc operatur intellectus absque vlla dependentia actuali à sensibus. Quod profectò sufficit, vt euidens esse sentiamus dependentiam à sensibus, aut corpore in intelligendo non esse intrinsecam animæ, vel intellectui eius, quamuis sit naturalis, & ideò non repugnare, quin sine tali dependentia operetur, & cùm euidens etiam sit non repugnare, quod alia via recipiat speciem, & non per sensus, ex vtroque colligitur euidens esse, quod possit adhuc non dependere ab eis tanquam à ministrante speciem, vel obiectum. 61 62

Ex quo infero hanc rationem desumptam ex independentia animæ à corpore in intelligendo, non necessariò præsupponere vt euidens sit, quod anima dum est in corpore, naturaliter habeat aliquam intellectionem omninò independentem à corpore, vel sensibus, vt putauit noster Valentia, 1. parte disput. 6. qu. 2. puncto 3. addens non esse euidentem; imò nec efficacem ad probandam immortalitatem animæ, nisi id præsupponat. Quod falsum puto, quia talem habere operationem, dum est in corpore, non solùm non est constans apud omnes, sed ab omnibus interpretibus Aristotelis, tam recentioribus, quàm antiquis (paucis admodum exceptis) negatur; nec principiis Aristotelis consentaneum est, vt superius ostẽdimus; ergò eo ipso, quod prædicta ratio id præsupponeret, demonstratio esse non posset; imò nec efficax argumentum ad probandam immortalitatem animæ rationalis. 63

Secunda ratio ad eam probandam sumitur ex intellectu ipso hoc modo. Intellectus est potentia purè spiritualis; ergò anima rationalis à qua emanat, purè etiam spiritualis est; sed entitas 64

titas pure spiritualis non dependet à corpore: ergò anima rationalis habet esse spirituale independens omninò à corpore; quare sine corpore esse potest,& consequenter eo corrupto per mortem non corrumpetur. Antecedens primi enthymematis probatur, quia si intellectus esset potentia corporea,esset etiam organica, sed euidenti inductione constat omnem potentiam organicam esse limitatam ad obiectum sensibile, aut corporeum; ita vt nihil spirituale possit percipere, quia potentia debet habere obiectum sibi proportionatum, atque eiusdem ordinis,vltra quod non possit se extendere. Et non minus euidens est, quod intellectus percipiat spiritualia, imò quod sit vniuersalis potentia habens pro obiecto vniuersalissimam rationem entis comprehendentem corpoream, atque spiritualem: ergò non potest esse potentia corporea, sed spiritualis.

65 Tertia ratio moralis est, & sumitur ex diuina prouidentia; nam euidens est in lumine naturali, sicut Deum fecisse hunc mundum, ita illum regere sua prouidentia infinita; sed euidens est etiã ad prouidentiam summi rectoris pertinere malos punire, & præmio afficere bonos; ergò euidens est hoc pertinere ad diuinam prouidentiam. Nec minus est euidens, quod non fiat in vita præsenti, in qua potius videmus bonos, & studiosos multa pati, & à malis innumeris affici iniuriis; hos verò prosperam vitam deliciisque affluentem degere: ergò vel necesse est fateri, quod diuina prouidentia in multis deficiat; imò quod Deus ipse planè iniustus sit, non tribuens vnicuique præmium iuxta propria merita,quod lumini naturali contrarium est, vel aliam vitam concedere post mortem corporum, in qua permanentes animæ iustorum condigna meritorum præmia recipiant; iniquorum vero debitas suis sceleribus pœnas luant, & ex consequenti immortales esse omnes.

66 Et ratio hæc tanti ponderis fuit apud Sanctos Patres, præsertim apud D. Chrysostom. homil. 4. de prouidentia vt asseruerit meridiana luce euidentiorem esse ad conuincendam immortalitatem animæ rationalis, & D. Clemens Petri Apostoli discipulus. 3. lib. Recognitionum testatur se eam sub forma huius breuissimi enthymematis ex ore eius accepisse. *Si Deus iustus est,ergò anima rationalis immortalis est.*

QVÆSTIO V.

Quidnam sentiendam sit de immortalitate animæ rationalis, secundum Fidem Catholicam.

Præter

PRæter philosophos illos superius citatos qui animam rationalem mortalem esse, & cum corpore interire senserūt, non defuerunt hæretici immortalitatem eius negantes; quos referunt D.Aug.lib. de hæresibus.83.D.Isidor.lib.8.ethym.c.5. Castro lib.2. aduersus hæreses, verbo anima,hæres. 7. quorum mentio quoque fit 23. quæst.3.cap.Quidam.Quibus fauere in primis videntur Scripturæ testimonia,quæ sequuntur,& si quæ sunt eiusdem tenoris alia:Primum habetur Ecclesiastici.3.hisce verbis:*Dixi in corde meo de filiis hominum,vt probaret eos Deus, & ostenderet similes esse bestiis:idcirco vnus interitus est hominis,& iumentorum,& æqua vtriusque conditio;sicut moritur homo,sic & illa moriuntur:similiter spirant omnia,& nihil habet homo iumento amplius*, Et Sapientiæ 2. *Ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquam non fuerimus* Et Iob 14.*Omnis spes homini præcidi ur resurgendi.* Facit secundo, quod de Angelis videntur sentire plures ex Sanctis Patribus natura quidem mortales, atque corruptibiles esse, sola autem gratia, ac voluntate Dei duraturos in perpetuum. Ita enim loquuntur Hieron. lib. 2. contra Pelag. Bern.lib.5.de consid.& Damascen.2. lib. Orthodoxæ fidei,cap. 3.quod etiam scribitur in Epistol. Sophronij recitata in 6. Synodo actione 11. & recepta ab eadem Synodo actione 13. ex quibus tale argument. desumitur, perfectiores longè sunt Angeli anima rationali, sed illi sunt natura mortales, atque corruptibiles ex mente horum Patrum: ergò multò magis erit corruptibilis, atque mortalis anima. Probatur consequentia, quia incorruptibilitas, atque immortalitas ad perfectionem spectat.

67

68

Nihilominus *certissima fide tenendum est animam rationalem immortalem esse:& tanquam fidei proximum id habere non ex gratia,aut sola Dei voluntate,sed ex natura.* Quam probare possemus innumeris penè testimoniis Sacræ paginæ, ex quibus pauca hæc, vt expressiora sufficiant, Ecclesiastes 12. *Ibit homo in domum æternitatis suæ.*Et post pauca.*Reuersatur puluis in terram suam,vnde erat,& spiritus redeat ad Deum; qui dedit illum,* & in libr. Sapientiæ à capit. 2. vsque ad 5. clarissimè dicitur animas cum corporibus non interire, siue piorum, vel impiorum hominum sint. 2. etiam Machabæor. lib. cap. 12. in sacrificium mittuntur pecuniæ Hierosolymam pro animabus defunctorum à pœnis exoluendis. Idem probant ea, quæ de diuite illo dicuntur, qui horrea amplificanda decernebat Lucæ 12. cui dictum est: *Stulte hac nocte repetent à te animam tuam,&c.*Atque etiam quæ latroni in cruce pendenti statimque morituro promisit Christus dicēs, *Hodie mecum eris in Paradiso,*

69

70

Paradiso, & tandem quod Matthæi 10. protulit. *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed eum timete, qui potest animam, & corpus in gehennam perdere*, ex quibus, ac præsertim ex hoc vltimo statuit Ecclesia in Concil. Lateran. 5. sub Leone X. sess. 8. immortalitatem animæ firma fide tenendam esse, & omnes qui eam negarunt tanquam hæreticos damnandos his verbis: *Damnamus, & reprobamus omnes asserentes animam intellectiuam mortalem esse, & hoc in dubium vertentes: cum illa non solùm verè, per se, & essentialiter humani corporis forma existat: verùm, & immortalis, quod manifestè constat ex Euangelio.* Quibus etiam id ex natura sua habere expresse ferè decernit, quia continuis verbis vtrumque docet sua natura habere; nempe quod sit forma corporis, & quod sit immortalis, quamuis à quibusdam sic exponatur: vt primum tantum ex natura habere decernat; immortalitatem verò absolutè, & sine hoc addito: sed minus bona expositio est, vt verba ipsa consideranti facile constabit. Propterea diximus immortalitatem animæ ad diuinam fidem pertinere: quod verò eam habeat ex propria natura, fidei proximum esse, & consequenter id negare periculosum in fide. Eandem veritatem decernit Ecclesia in Concilio Vienensi, & refertur in Clement. 2. de summa

71

72 Trinitat. & Fide Catholic. §. porro. Quam efficaciter confirmat communis consensus Sanctorum Patrum. Ex quibus nullus vnquam de immortalitate animæ dubitauit, quamuis de eius origine, aut productionis modo diuersa ratione sint locuti, vt de D. August. superius adnotauimus, qui tamen immortalitatem eius omnibus esse notissimam his verbis docuit Epistol. 3. ad Volusianum. *Quis nunc est extremus idiota, vel quæ muliercula, quæ immortalitatem animæ non credat? Vitamque post mortem futuram.*

73 Primum verò testimonium in contrarium adductum, ex persona impij prolatum esse docent omnes ferè eius interpretes, præsertim D. Greg. 4. Dialog. cap. 4. & D. Thom. 1. p. qu. 75. art. 6. ad primum: Et pariter verba secundi testimonij, vt insinuat sacer ipse textus in eiusdem cap. initio illis verbis. *Dixerunt impij cogitantes apud se non rectè, &c.* quod ibidem adnotauit D. Thom. addens posse etiam hæc testimonia intelligi de homine quantum ad corpus pertinet, quod sequentibus verbis significatur: *De terra facta sunt, & in terram pariter reuertuntur, &c.*

Testimonium verò ex lib. Iob. Naturali modo, & ordine intelligi debet, aut per naturales vires eiusdem hominis naturaliumve causarum, hoc enim modo impossibilis reputatur resurrectio

rectio hominis, & consequenter omnis spes hoc modo resurgendi sublata. In hoc sensu intelligi debere assero, quia resurrectionem hominis futuram per diuinam virtutem clarissimis verbis confitetur.cap.19.

74 Ad aliud vero de Angelis respondeo perfectiores quidem esse animabus, & sua natura incorruptibiles, atque immortales; eorum verò immortalitatem, nec adeò clarè constare in sacra pagina, nec esse hucusque ab Ecclesia definitam, sicut constat esse definitam de anima. Et propterea ad fidem non pertinet, sicut pertinet immortalitas animæ. Cuius ea est ratio, quia omninò necessarium fuit, vt nobis certò constaret immortalitas animæ nostræ ad vitam nostram moréſque componendos: & propterea quia huic veritati innituntur plura nostræ fidei mysteria, ea præsertim quæ ad Christi humanitatem pertinent. 75 Quod verò Angeli sint immortales, atque incorruptibiles, vel non minus est nobis necessarium, minúsque proinde refert id certò cognoscere; quare nec fuit necessarium id expresſè reuelari in Scriptura.

Quod verò sententiam illam Sophronij non receperit Concilium quantum ad modum corruptibilitatis Angelorum, quia nihil ad intentum eius imaginum venerandarum referebat, superius ostendimus; quare nec probari ex ea potest aliquid statuisse Concilium de Angelorum immortalitate, aut incorruptibilitate, nec aliquid etiam potest deduci aduersus immortalitatem animæ rationalis à nobis probatam.

QVÆSTIO VI.

An status separationis à corpore sit naturalis animæ rationalis.

76 PRæsupposita immortalitate animæ rationalis à nobis probata, necesse est, duplicem statum ei concedere; primum quidem in corpore ipsum informando; postremum à corpore separatæ per mortem. Querimus ergò, an status iste separationis à corpore sit ei naturalis, vel contra eius naturam; & ideò violentus, sicut status lapidis in aëre, vel saltem sit præter eius naturam, vt motus circularis ignis, quo mouetur ad motum primi cœli.

Quod vt melius intelligatur adnotare oportet tribus modis accipi naturale. Primo vniuersalissima ratione, prout supernaturali opponitur. Secundo accipitur pro omni eo, quod

non est contra naturam, vel naturalem inclinationem rei, & conuenit illi ratione alicuius causæ naturalis, vt motus circularis ignis dicitur eiam in hac acceptione naturalis. Et tandem naturale significat illud tantum, quod violento opponitur, quo pacto significat ea omnia, quæ sunt secundum inclinationem, vel appetitum alicuius, vt motus lapidis deorsum, & aëris sursum. Quærimus ergò, an animam esse separatam à corpore, & sine illo consistere, sit aliquo ex his modis naturale.

77 Et prima opinio tenet nullo modo esse naturalem animæ hunc statum, sed omninò contra naturam, & proinde violentum. Ita Ferrar. 1. lib. contra gent. cap. 83. circa 4. rationem, & cap. etiam 94. Probatur testimonio D. Thom. & ratione; nam D. Thom. 4. contra gent. cap. 89. ratione 3. & 1. par, quæst. 118. artic. 3. in corpore, expressis verbis asserit contra naturam animæ esse, quod sit separata à corpore: censet ergò talem statum esse ei violentum. Quod sic probo 1. violentum est illud, quod est contra naturalem inclinationem, & appetitum rei, sed animam esse sparatam à corpore est contra naturalem inclinationem, & appetitum, quem habet informandi corpus, & componendi cum eo totum: ergo status separationis à corpore est ei violentus. Secundo contra naturam rei est priuari perfectione sibi naturaliter debita, sed per separationem à corpore priuatur anima perfectionibus sibi debitis: nempe communicare se corpoti, & in eo esse principium vegetandi, sentiendi, & intelligendi, quæ maximam perfectionem eius important, & quibus carere in statu separationis manifestum est: ergò status ille violentus erit ei.

78 Secunda opinio negat statum separationis esse naturalem; negat etiam esse violentũ, & asserit esse præter naturam animæ eo modo, quo motus circularis ignis, quo mouetur raptus ab orbe Lunæ, nec naturalis, nec violentus censetur, sed præter naturam vocatur: quia nec habet inclinationem ad talem motum, nec repugnantiam naturalem. Ita sentiunt Henrr. quodlib. 7. q. 13. Caiet. 1. p. q. 89. art. 1. & Conimb. ad finem 3. lib. de anima, tract. de anima separata. disp. 2. q. 2. art. 2. & ex recentioribus non pauci.

Et quidem quod non sit naturalis animæ status separationis, efficaciter satis probatum est argumentis primæ opinionis, 79 quibus hoc addunt; Naturale esse alicui rei id quod natura eius appetit, vel in quod inclinatur, vt est naturalis terræ motus deorsum, & est naturalis materiæ coniungi formæ, vel eam recipere; sed anima rationalis nec appetit esse separatam à corpore, nec in talem separationem inclinatur: ergò non est ei naturalis.

naturalis. Minorem probant, quia separari à corpore est malum ipsius corporis; imò, & compositi, cùm illud amittat per separationem esse vitale, & humanum, quod recipiebat ab anima, & compositum desinat esse: ergò nec potest anima appetere separationem à corpore, aut in eam inclinari, nec potest esse consentanea naturæ eius.

Quod verò status separationis non sit violentus animæ probant duplici argum. 1. quia si status iste violentus esset animæ, sequeretur naturale ei fore post separationem iterum vniri corpori: quemadmodum, quia lapidi violentum est detineri in loco superiori, naturale est ei sic detento moueri deorsum; sed anima separata iterum vniri corpori est corpus ipsum mortuum, & hominem iam per mortem extinctum resurgere: ergò resurrectiò mortui hominis esset naturalis, quod est plusquàm falsum; pluráque absurda continens. Secundo de ratione violenti est, quod sit à principio extrinseco, sed separatio animæ à corpore sæpe fit absque extrinseco agente contrario: cum constet mortem contingere, sine dolore aliquo, & sine contrario per solam consumptionem humidi, & ita naturalis omninò iudicetur: ergò separatio animæ à corpore non est violenta, & ex consequenti, nec erit violentum, quod separata à corpore sit, ac permaneat: Relinquitur ergò statum separationis esse præter naturam animæ, hoc est nec naturæ eius consentaneum, nec contra principia, vel inclinationem eius, sed aliunde prouenniens quasi per accidens, videlicet ex corruptibilitate corporis; nam si anima informaret corpus incorruptibile, sicut forma cœli, non foret separabilis à corpore, sed constitueret hominem incorruptibilem sua natura, atque perpetuum. 80

Nostra sententia vtrique contraria est, & duabus assertionibus explicatur. Prior est, *status separationis* à corpore, nec violentus est, nec præter naturam, sed simpliciter naturalis animæ rationali. Et quod violentus non sit efficaciter probatum est rationibus secundæ opinionis contra primam; Ad probandum verò, quod non sit præter naturam animæ, sed simpliciter ei naturalis contra secundam. 81

Præsuppono tria principia certissima. Primum, quod anima sit ex propria natura immortalis, & perpetua. Secundum quod sit vera forma corporis humani ex propria natura corruptibilis. Tertium, quod ex propria natura informet corpus modo amissibili, seu dissolubili, sicut cæteræ formæ inferiores, & non modo inamissibili, sicut formæ cœlorum. Vnde prouenit, quòd modo, & nodo dissolubili vniatur corpori, & ideò cum eo constituat compositum sua natura corruptibile; formæ 82

verò cœlorum vniuntur materiæ modo, & nodo sua natura indissolubili,& ex tali vnione resultat compositum sua natura incorruptibile.

83 Ex his tribus principiis tria desumo argum. satis efficatia ad probandam priorem assertionem, quod status separationis simpliciter sit naturalis animæ: & ex primo ita arguo, Anima rationalis sua natura est immortalis,& perpetua: ergò naturaliter est ei debita perpetua conseruatio in proprio esse, sed non potest naturaliter conseruari proprium eius esse in corpore: ergò debita est naturaliter conseruatio corrupto corpore; sed conseruari corrupto corpore est conseruari separata ab eo;ergò naturaliter debita est ei à corpore separatæ conseruatio in proprio esse; quod est statum separationis à corpore esse ei naturalem. Secunda ratio ex secundo principio sic formanda est; Anima rationalis sua natura est forma corporis corruptibilis, & aliquando corrumpendi: ergò vnitur ei per modum vnionis naturaliter dissolubilem, & aliquando naturaliter dissoluendum.

84 Probatur consequentia; quia corruptio corporis, quamuis non sit per se primò intenta,natura est tamen intenta per se secundo (vt 1. lib. de gener. ostendimus) & ideò est simpliciter naturalis: ergò naturale est, quod corpus separetur ab anima, & ex consequenti naturale est, quod anima permaneat sine corpore. Quod est naturalem ei esse statum separationis à corpore. Tertia ratio sumitur ex tertio principio hoc modo; Anima rationalis nata est informare corpus amissibiliter, sicut cæteræ formæ sublunares: ergò naturaliter potest eam amittere corpus, & consequenter naturaliter ipsa potest sine corpore permanere præsupposita immortalitate,& incorruptibilitate eius,etiam sibi naturali.

85 Assertio posterior, *status separationis non est naturalis animæ rationali ex inclinatione, & appetitu sicut status informationis: sed naturali consecutione ex inclinatione, & appetitu ad informandum corpus consequitur: quare nec est naturalis ei modo ita perfecto, ac status informationis; sed ita vt status informationis sit quasi per se primò ei naturalis, status verò separationis quasi per se secundò, & ex consequenti.* Quam prius sic declarare oportet, Cum essentia animæ rationalis sit esse formam humani corporis, & aptam componere cum eo hominem, per se primò inclinatur ad informandum, & componendum, ac propterea statum informationis postulat per se primò ei naturalem, sed quia eadem informatio non est cuiuscunque corporis, sed per se corruptibilis, & naturaliter corrumpendi, sequitur quod possit naturaliter amittere statum in

tum informandi, & sine illo esse, naturali eius immortalitate, & perpetuitate præsupposita, & ideò statum separationis à corpore esse ei naturalem, licet non per se primò & ex inclinatione: sed per se secundò; atque ex naturali consecutione; & ideò simpliciter naturalem, nisi forte velis quasi per se secundò, & ex consequenti in eum inclinari, eúmque appetere, quod non videtur, sine fundamento dici posse.

Sic igitur explicatam assertionem probo hac ratione. Anima rationalis sua natura immortalis est, & perpetua: ergò debetur ei naturaliter perpetua conseruatio in proprio esse: sed conseruatio perpetua includit vtrumque statum: ergò vterque est ei naturalis. Minorem sic probo, anima rationalis non potest naturaliter habere conseruationem perpetuam in corpore, cum modo amissibili illud informet, & modo vnionis naturalis dissolubili, & aliquando dissoluendo ei vniatur: ergò naturale est ei, quod possit etiam conseruari, sine corpore, alioqui non erit ei naturalis conseruatio perpetua, quam proinde necesse est vtrumque statũ naturaliter comprehendere, & vtrumque esse ei naturalem suo modo, & ordine explicato. Secundo, anima rationalis habet esse sua natura perpetuum, & independens à corpore, etiam in sua operatione propria: ergò ex natura talis esse est, quod dissoluto corpore in eo permaneat, quod est statum sine corpore, vel separationis ab eo esse ei naturalem. 86 87

Vtramque assertionem nostræ sententiæ tenuerunt Auicenna, vt citat Caiet. 1. par. quæst. 89. art. 1. Seneca epistola 102. ad Lucillum, & ex recentioribus plures, & absque dubio D. Thom. 12. quæst. 5. art. 1. ad 2. vbi docet expresse, quod sicut anima in statu præsentis vitæ habet modum intelligendi per conuersionem ad phantasmata; ita post huius vitæ statum habet alium modum intelligendi sibi connaturalem. Ex quo ita arguo, modus operandi sequitur modum essendi: sed anima separata habet modum operandi sibi connaturalem: ergò habet etiam ex mente D. Thom. per locum ab intrinseco modum essendi sibi connaturalem, quod est statum illum separationis esse ei connaturalem.

88 Pro solutione argum. duo sunt adnotanda: Primum est dupliciter aliquid esse naturale alicui, videlicet ex naturali perfectione, & ex naturali imperfectione; vt ex naturali perfectione conuenit homini esse perfectissimam speciem sui generis; ex imperfectione verò, quod sit corruptibilis, & illud naturale est ei ex parte formæ, à qua habet speciem animalis perfectissimam, hoc verò est ei naturale ex parte corporis, aut materiæ

naturaliter respicientis non solam animam, sed quamlibet aliam sublunarem formam, quam etiam naturaliter appetit, & ex tali appetitu naturali prouenit, vt & naturaliter possit eas habere, & ex consequenti naturaliter appetat dispositiones eis conuenientes, & cum dispositiones vnius naturaliter sint incompossibiles cum dispositionibus alterius, fit vt expelli ab eis possint;& consequenter possit naturaliter expelli forma,vel anima, & naturaliter aliquando expellatur, sicut aliquando naturaliter expelluntur dispositiones, quia sine illis non potest naturaliter conseruari in materia, vel corpore: & tandem cum per expulsionem formæ substantialis corrumpatur subiectum, sequitur naturaliter corruptio subiecti, & eadem corruptio est naturalis.

89 Ex hoc infero secundum, quod adnotari debet, videlicet corruptionem hominis, aut cuiusuis alterius compositi naturalis factam à causis naturalibus esse naturalem ex naturali imperfectione eius.Quod asserui,& probaui 1.lib.de gener.vbi docui,quod licet corruptio non sit naturalis ex primaria intentione naturæ,quæ non intendit per se primò corruptionem rei, sed potius generationem, aut conseruationem eius: sed quia non potest vnum generare, & aliquando nec illud conseruare, sine corruptione alterius, per se secundo, & quasi ex naturali

90 consecutione intendit illud corrumpere. Et hinc est,quod sicut generatio est naturalis ex primaria intentione naturæ, ita corruptio sit naturalis ex secundaria intentione, & vtraque sit per se naturalis in suo gradu.Quare miror profectò Patres Conimbricenses egregiè versatos in doctrina Aristotelis asserere, quod corruptio,vel mors eueniens per causas naturales violenta sit, & non naturalis, & hinc deducentes violentum esse, & non naturale,quod anima rationalis permaneat in suo esse,sine corpore: cuius contrarium probatum est à nobis efficaciter ex eo,quod corruptio,& mors naturales sint.

91 Et ecce sensum,quem tenuit D.Thom. asserens statum separationis animæ à corpore contra naturam eius esse, aut etiam præter naturam, voluit enim nihil aliud, quam quod non sit ex inclinatione, & appetitu eius ad informandum corpus ordinatus, quod est non esse naturalem per se primo, aut directè, seu ex primaria intentione naturæ,sed ex secundaria, & quasi consequente,& indirectè, ac per se secundò; nihilominus simpliciter naturalem. Quamuis possit vocari violentus, aut intentionem naturæ respectu intentionis primariæ, quo etiam modo loquendi vti solemus.

92 Ad primum verò argum. prioris sententiæ concessa maiori, neganda

neganda est minor, quod status separationis sit contra naturalem inclinationem animæ, & appetitum informandi corpus. Nam licet primo aspectu videantur contraria informare corpus,& separari ab eo; si tamen modum informandi in tali inclinatione, & appetitu inclusum consideremus, inueniemus contraria non esse, quin potius ex eadem inclinatione, & appetitu tali modo informandi deduci per naturalem consecutionem naturaliter absolui posse animam ab informando corpore, & aliquando fore naturaliter absoluendam; ita vt sine illo permaneat in proprio esse; quare eadem ratio,quæ probat naturalem esse animæ statum informandi corpus ex inclinatione,& appetitu,quod est esse naturalem per se primò, consequenter probat statum separationis esse etiam naturalem per se secundò.

93 Ad secundũ concessa maiori,quod violentũ sit priuari perfectionibus sibi debitis,negãda est minor,quod anima in statu separationis priuata sit aliqua perfectione sibi debita, quia licet non informet corpus,nec sit actuale principium potentiarũ, & operationum,non sunt ei amplius hæc naturaliter debita,postquam ea amisit,quia informatio corporis nõ debetur naturaliter animæ,nisi præsupposita in eo vltima dispositione naturali, non enim habet anima inclinationem,vel appetitũ informandi corpus, nisi cum ordine ad dispositiones conueniẽtes introductioni,& conseruationi eius in eodẽ corpore;sed anima semel à corpore separata, nec possunt naturaliter induci in eo conuenientes dispositiones,nec est agẽs in natura, quod possit attingere vnionẽ eius cũ corpore:ergò in tali statu permanẽs nõ debetur ei naturaliter informatio, & consequenter nec debentur cætera quæ non potest habere in eo, nisi informatione supposita;quare nec censetur eis priuari,quia priuatio non est,nisi rei debitæ & consequenter,nec violenter in eodẽ statu permanere.

94 Ad primum argumentũ secundæ opinionis concesso antecedenti, quod separatio animæ à corpore cedat in malũ compositi,distinguendum est consequens, quod non sit ex intentione naturæ,quia licet natura non intendat per se primò malũ compositi præcedentis, hoc est,non esse eius, intendit tamen per se secundo,in quantum naturaliter sequitur ex noua generatione alterius per se primò intenta;quare separatio animæ à corpore secundariò intenta à natura, quasi per se secundò est naturalis, & hoc modo dicimus esse naturalem statum separationis animæ,quamuis cedat separatio ipsa in malum compositi.

95 Ad secundum negandum est antecedens, quod ex separatione nihil boni proueniat animæ, prouenit namque illi habere

modum essendi,& operandi substantiis completis spiritualibus similem,sibique connaturalem,quia intra ambitum naturalem perfectissimæ,atque immortalis formæ(qualis est anima)vterque status informationis,& separationis cōprehenditur. Quod verò additur separationem animæ, vel mortem hominis esse violentam,& non naturalem, negandum est, quia licet proueniat ex imperfectione materiæ, naturali tamen, & per naturales causas ideò naturalis simpliciter vocatur, quod ex communi modo loquendi fit manifestum:nam dum quispiam moritur, dicimus naturæ debitum soluisse.

QVÆSTIO VII.

An anima separata habeat appetitum naturalem informandi corpus.

96 SCotus in 4.dist.43.q.3.art.3. Ferrar.2. contra gent. cap.60. Bañez 1.p.q.76. art.1. dub.5. denegant animæ separatæ appetitum naturalem informandi corpus probántque,quia si anima separata haberet naturalem appetitum ad informandum iterum corpus, debita esset ei reunio, quia appetitus naturalis non versatur,nisi circa rem naturaliter debitam appetenti : sed reunio non est ei naturaliter debita ; ergò non habere appetitum ad illam. Probatur minor, quia quidquid est debitum naturaliter alicui,potest ab eo naturaliter haberi,hoc est,per media naturalia : sed constat nullum esse naturale medium, per quod iterum possit anima separata vniri corpori : ergò non habet appetitum ad talem reunionem.

Secundò potest vrgentius probari hoc modo : Appetitus naturalis respectu cuiuscumque termini, vel actus naturaliter expleri potest, alioqui erit frustrà, sicut potentiam naturalem dicimus frustrà poni, quæ non potest naturaliter reduci ad actum,quod ratio ipsa naturalis appetitus,aut potentiæ postulat:nam certum est,quod omnis potentia passiua naturalis postulat actiuam naturalem, à qua reducatur in actum : & ideò naturaliter reduci potest : ergò aptitudo ad informandū,quam nomine appetitus intelligunt, si naturalis est, intrinsecùm dicit ordinem ad agens naturale, per cuius virtutem actiuam naturalem expleatur:sed non datur in tota natura agens, cuius virtute actiua possit anima separata iterum vniri corpori, ipsúmque informare : ergò nec in anima ipsa potest poni talis appetitus naturalis ad informandum corpus, alioqui frustrà omninò

omninò erit, cùm non possit per totam vim naturæ expleri.

Pro altera verò parte, quod illud habeat, extant D. August. 12. lib. de Genesi ad literam cap. 33. & D. Thom. 1. part. quæst. 75. art. 1. ad 6. expresse asserentes *permanere in anima separata appetitum naturalem, vt vniatur corpori*. Et videtur mihi probabilius, & tenendum. 97

Quod vt ostendamus explicare oportet, quidnam sit in anima appetitus iste informandi corpus, & quonammodo distinguatur ab ea. Quod intelligetur considerata anima in primo illo instanti, quo creatur à Deo, in quo non inuenimus in ea præter incompletam, aut partialem entitatem eius, nisi formalem capacitatem, seu aptitudinem informandi corpus, non quidem re distinctam ab eadem eius entitate, quia euidens est non esse formaliter capacem, seu aptam informandi corpus, per aliquod accidens superadditum entitati propriæ, sed per eandem ipsam entitatem propriam, quia actus informandi non est actio aliqua ad quam eliciendam, aut exercendam indigeat forma aliquo accidente superaddito, sicut indiget, vt sit principium actiuum aliorum actuum: sed est formam præbere seipsam, propriámque entitatem materiæ, quam ei præbendo dicitur actuare, & informare, nec se præbere actu materiæ est agere in ipsam, quamuis non possit forma se præbere ei, nisi media actione agentis: ex quo plane intelligitur, quod sicut anima non informat actu corpus per accidens aliquod: sed per propriam entitatem; ita non fit formaliter capax, aut apta informandi per aliquod accidens sibi superadditum: sed per propriam entitatem, vel substantiam; quare capacitas seu aptitudo informandi non est aliquid distinctum ex natura rei ab eius entitate, vel substantia: sed sola ratione, & cùm nihil aliud reperiatur in forma præter eius entitatem, in quo possit appetitus informandi consistere, nisi capacitas hæc, seu formalis aptitudo, hæc absque dubio, & non aliud est appetitus ipse. Quod ex similitudine materiæ explicari amplius potest, in qua non est aliud appetitus naturalis recipiendi distinctum ex natura rei ab entitate ipsius materiæ: sed sola ratione. 98

Ex quibus duo argumenta satis efficacia desumo ad probandum appetitum informandi permanere in anima separata. Primum tale est: Appetitus informandi non distinguitur ex natura rei ab ipsa forma: ergò non est separabilis ab ea: repugnat ergò permanere animam in statu separationis, quin habeat talem appetitum. Secundum, Appetitus informandi in anima non est aliud, quàm formalis aptitudo, aut capacitas informandi, sicut in materia non est aliud appetitus ad for- 99 100

mam, quàm capacitas, seu aptitudo recipiendi eam in se: sed anima in statu separationis non est minus ex se apta informandi corpus, quàm erat in instanti suæ creationis: ergò nec minus appetit appetitu naturali informare, quàm appetebat prius, sicut materia amissa vna forma non minus eam appetit, quàm prius.

101 Ad argum. verò eiusdem sententiæ distinguenda est maior, quod si anima separara habet appetitum, debita sit ei informatio. Nam duplex excogitare possumus debitũ; vnum quasi cõmune, & remotum; & ideò valdè improprium, quo pacto dicimus materiæ secundum se consideratæ debitam esse informationem, vel receptionem formæ, quia potentiæ naturali aliquo modo debetur naturalis actus. Aliud est debitum determinatum, atque distinctum, & ideò proprium, & proximum, & hoc est, tale simpliciter. Concedenda est igitur maior de debito priori, quod non est aliud, ac dicere animæ secundum se consideratæ debitam esse informationem, & vnionem cum corpore, sicut cuilibet alteri formæ, quia informatiuo debetur informatio secundum hanc rationem communem, & quasi remotam. De debito verò posteriori neganda, quia quousque dispositum sit sufficienter corpus, non debetur determinata, & propria informatio animæ, nisi remota quadam ratione: & tale debitum sufficiens non est, vt dicatur propriè, ac proximè priuata forma proprio actu informandi, & consequenter nec sufficiens, vt naturaliter possit eam consequi, quia requiruntur dispositiones in corpore, quas nullum agens naturale potest inducere, & ideò nec anima naturaliter reuniri corpori.

102 Ad secundum argumentum respondeo appetitum animæ ad informandum corpus secundum se consideratum ordinem naturalem habere ad agens naturale per cuius virtutem, & actionem expleri possit; & talem habuit ordinem in primo instanti creationis animæ in quo naturaliter expletum est per primam informationem, & vnionem eius cum corpore, quam sua actione attigit naturale agens generantis hominem, satis est autem semel habuisse talem ordinem, & per talem actionem naturalem semel fuisse expletum, & non requiritur in quacumque alia dispositione iterum expleri debere, vel respicere naturale agens. Quod exemplo materiæ primæ appetentis eandem animam, vel formam semel amissam, licet non possit naturaliter eam iterum habere, facile intelligi potest. Et hæc de appetitu naturali animæ separatæ ad reunionem.

103 Sed quid dicendum de appetitu elicito (per quem nihil aliud intelligimus, quàm actum voluntatis, quo anima appetit,

tit, aut desiderat aliquid, & cum vocamus appetitum elicitum, quia est actus elicitus à voluntate) an talem appetitum elicitum informandi corpus habeat anima separata, vel non? Respondeo appetitum elicitum efficacem reunionis ex naturali cognitione non habere, quia cognoscit non esse naturaliter possibilem, impossibile verò, vt tale non potest sic appetere voluntas. Appetitu verò supernaturali efficaci ex visione beatifica prouenicns appetunt absque dubio beatorum animæ reunionem ad corpus, & appetitu intensissimo, vt apertè significatur, Apocalypsi 6. capite.

QVÆSTIO VIII.

Quænam potentiæ, qui habitus, quæ species, & quinam modi cognoscendi sint in anima separata.

VT certa separemus à dubiis: Dicendum est primò, *nullam potentiam organicam, aut corpoream permanere in anima rationali separata à corpore.* Ita sentiunt omnes. Et ratio eius manifesta est, quia omnes istæ potentiæ sunt communes animæ, & corpori, hoc est, sunt in coniuncto ex anima, & corpore, aut aliqua eius parte composito, tanquam in proprio subiecto, vel organo: ergò dissoluta vnione animæ, & corporis desinit esse coniunctum illud, & ex consequenti potentia, quæ ei vt subiecto inhærebat, in anima separata. 104

Secundo certum est *permanere in anima separata omnes potentias spirituales, vt sunt intellectus agens, & possibilis, atque etiam potentiam motiuam animæ, per quam separata potest se mouere.* Et huius ratio est, quia omnes istæ potentiæ sunt in anima, tanquam in subiecto proximo, & adæquato, & nulla earum est organica, vel corporea, nec proinde respicit coniunctum ex anima, & corpore totale, vel partiale; ergò à sola anima dependent, cuius accidentia sunt, non à corpore, nec à coniuncto; quare licet dissoluatur vnio animæ cum corpore, & coniunctum pereat, non possunt ipsæ perire: sed necesse est in anima separata permanente permanere. 105

Et si dicatur intellectum agentem non posse permanere, quia cessat omninò operatio eius abstrahendi species à phantasmatibus. Respondent quidam intellectum agentem præter officium 106

officium abstrahendi species habere aliud illustrandi intellectum possibilem suo lumine spirituali,quo disponitur,vt possit recipere species, atque eis vti,& cum vtatur speciebus acceptis ab intellectu agente,etiam in anima separata, adhuc ad talem vsum indiget noua illustratione,pro qua efficienda permanere potest intellectus agens. Sic videtur loqui Ægid. quodlib. 2.q. 22.& 24.Caiet.3.p.q.13.art.4.Ferrar.3.lib.contra gent. cap. 4. Bannez 1.p.q.79.art.3.Abulens.in cap.21.Matthæi.q.579.ad 9.

107 Sed hæc sententia videtur nobis falsa propter duo; Primum, quia illustratio hæc intellectus possibilis ab agente alia debet esse actio eius à productione speciei: cùm eam habeat in anima separata, non producendo speciem: ergò habet alium terminum realiter distinctum à specie, qui sit spirituale lumen productum ab eodem intellectu agente in possibilem. Quid autem hoc lumen sit,non est intelligibile, cùm non sit species,

108 nec habitus,nec potentia, nec alia qualitas. Postremum, quia nec sensus externi,neque interni indigent illustratione aliqua, nec dispositione ad recipiendas species ab obiecto, vel ab alio sensu, & multò minus ad vsum earum postquam eas receperunt, sed per se ipsos sunt sufficienter dispositi ad earum receptionem,& per receptionem ad vsum, sed intellectus est longè perfectior potentia: ergò non indiget illustratione aliqua ad recipiendas species; & multò minus ad vsum earum: & ideò sine fundamento ponitur talis illustratio; quare propter eam non potest permanere intellectus agens in anima separata.Respondeo igitur intellectum agentem necessariò ponendum esse in anima ab eius creatione, & vnione cum corpore ad abstrahendum species à phantasmatibus, sine quibus non posset naturaliter intelligere in corpore: qua necessitate supposita iam pertinet ad integritatem accidentalem animæ, atque etiam ad ornatum eius,& hoc sufficit, vt permaneat in anima separata, quamuis aliud officium ,vel actum in ea non habeat. Quod possumus probare exemplo earum virtutum, quæ ponuntur in appetitu sensitiuo,vt temperantiæ,& castitatis; imò,& virtutis pœnitentiæ: quas permanere in beatis concedimus post resurrectionem corporum ad animæ & corporis ornatum,licet actibus quos habuerunt in via(deficiente materia)careant.

109 Tertio dicimus *permanere in anima separata omnes species intelligibiles, omnes habitus scientiarum, & virtutum, quas habuit in statu corporis, atque etiam vsus specierum omnium,* Ita D.Tho. 1.p.qu.89.art.5.& 6.& 12.qu.53.art.1. & 2. & omnes eius interpretes. Et ratione probatur,quia species omnes acquisitæ in corpore permanent in memoria intellectiua animæ: quæ cùm sit in

sit intellectus ipse, necesse est eas quoque permanere in anima separata, & consequenter species, & habitus in ea existentes, quia nec habent contrarios habitus, nec actus in statu separationis, à quibus corrumpi possint, nec per obliuionem aut cessationem ab actibus, & licet habuerint dependentiam à phantasmatibus in prima acquisitione; non tamē dependent necessariò ab eis in conseruari, neque in vsu, quia dependentia quam habet in vsu anima, dum est in corpore non est essentialis, sed necessaria tantùm propter naturalem sympathiam ac subordinationem potentiarum sensitiuarum cum intellectu in corpore existente: nam tunc radicantur omnes in eadem anima; & ideò necesse est operante superiori operari etiam suo modo inferiores circa idem obiectum. Sed cum alium modum intelligendi habere debeat à corpore separata, sicut habet alium modum essendi, non habebunt species & habitus dependentiam à phantasmatibus quantum ad vsum. Sed eis vti poterit secundum conuenientiam illius status. 110

Videntur tamen obstare huic resolutioni duo testimonia Sacræ paginæ; Primum ex Paulo 1. ad Corinth. 13. vbi ait. *Scientiam destrui post mortem*, cui responderi potest. 1. loqui Paulum de scientia aut rerum cognitione obscura, vt ostendit contextus literæ. Quam destrui concedimus. Vel secundo loqui de dono scientiæ comitante fidem, & de quauis alia obscura cognitione, quæ ratione obscuritatis desinet, & hanc expositionem sequitur D. Thom. in eiusdem loci commentariis, desumptam forte ex D. Hieron. in Prologo Bibliorum ad Paulinam cap. 7. ad finem. 111

Alterum testimonium habetur Ecclesiastes 9. vbi dicitur. *Mortui nihil nouerunt amplius*; & infrà, *nec opus, nec ratio, nec sapientia apud inferos.* Cui respondet D. Hieronymus ibidem Sapientem loqui per prosopopeiam in persona impij suadentis aliis, vt voluptatibus se dedant. Et ideò statim subdere. *Vade & comede in lætitia panem tuum.* Vnde non tollit, quin prædicta permaneant in anima separata. Secundò exponit eadem verba Nicol. Lyra. de Damnatis, qui nihil eorum quæ illis possent ac deberent prodesse, cognouerunt, nec est illis ratio, vt propriam salutem veramque sapientiam conquirant. Vnde cum subditur: *Vade & comede*, non significatur trade te voluptatibus, sed comede cum lætitia, hoc est, cum testimonio bonæ conscientiæ; quare statim additur: *Quia Deo placent opera tua.* 112

Sed quantum ad modum cognoscendi dubium est; an solas habeat species, quas acquisiuit in corpore, & per eas tantum cognoscat, vel nouas alias accipiat per infusionem à Deo eidē statui 113

statui separationis congruentes,& ita per vtrasque operetur.

Et prima opinio asserit naturaliter loquendo solum habere in statu separationis illas species,quas acquisiuit in corpore, &

114 per has tantum cognoscere. Probat,quia anima essentialiter est forma corporis : ergò solùm est capax speciebus per ministeriũ corporis recipiendis,quas constat non posse tunc accipere,cum corpore & sensibus careat,ergò non potest habere alias,præter eas quas acquisiuit in corpore, quia per infusionem à Deo accipere species solum pertinet ad completas substantias spirituales,nempe Angelos.

Hæc tamen sententia falsa probatur; quia intellectus in quocumque statu animæ ordinatur per se ad cognitionem rerum:ergò in quocunque statu debet habere aliquàm cognitionem congruentem eidem statui:si verò non dantur illi species, contingere poterit nullam prorsus habere cognitionem, per totam æternitatem quantùm est ex parte naturæ, quod patet esse absurdum. Minorem probo in pueris decedentibus sine speciebus acquisitis, & in peccato originali, qui nullam poterunt cognitionem habere. Quare necesse est tribuere animæ separatæ species alias,præter eas,quas acquisiuit in corpore.

115 Sed quonam modo eas comparet,non est certum.Nam Scotus in 4.d.45.qu. 2. & Gab.in canonem lect. 32. asserunt in eo statu eas acquirere de nouo per opus intellectus agentis, non minus quàm dum erat in corpore. Hæc tamen sententia planè falsa est;quod sic probo,Intellectus agens, vt in 3. lib. ostendimus ex se indeterminatus est,& quasi indifferens ad producendam quamlibet speciem cuiuscumque obiecti; quare nullam potest producere, nisi determinetur ab obiecto:sed non potest determinari ab obiecto in statu separationis, cum in eo nullum habeat phantasma; imò nec phantasiam, nec possit ab obiecto,nisi per sensum apprehenso determinari, vt ex superioribus constat : ergò nec potest naturaliter, illam speciem producere.

116 Dicendum igitur est *animam separatam nouas species habere, præter eas, quas acquisiuit in corpore, eas tamen non acquirere per opus intellectus agentis,nec vllo alio modo eas à rebus accipere, sed per infusionem à Deo,& ita per has intelligere,atque etiam per eas, quas secum in memoria detulit.* Ita D.Thom. 1.par.q.89.art.1.ad

117 primum,& cum eo omnes eius interpretes.Et probatur ratione satis congruenti,quia modus operandi sequitur modum essendi, sed anima rationalis in statu separationis habet alium modum essendi; cùm non informet corpus : sed separata sit ab eo, nec etiam habeat officium formæ, sed omninò subsistat per se ad

ad modum, & similitudinem Angelorum, ergò debet habere modum operandi similem,& ex consequenti principia tali modo operandi congrua, quæ sunt species, quas debebit eodem modo accipere; non igitur à rebus,sicut nec accipiunt eas à rebus Angeli,sed à Deo per infusionem.

Et si quæsieris, vtronam ex his modis perfectius intelligat anima separata,per species in corpore acquisitas,vel à Deo infusas? Respondet D.Thomas in eodem articulo proximè citato,clarius, atque distinctius, & ideò perfectius intelligere per species in corpore acquisitas,quam per infusas.Cuius ea est ratio, quia licet modus intelligendi per species infusas sit ex se perfectior modo intelligendi per acquisitas in corpore,& species ipsæ infusæ sint ex se perfectiores acquisitis,sed est animæ improportionatus,quæ cùm sit forma, etiam dum est separata, magis est ei proportionatum perfici per corpus: quare clarius, atque distinctius intelligit per species à sensibus corporis acceptas, quam per infusas, quæ propter improportionem magis confusè,& obscurè repræsentant animæ obiecta:& ideò vnitur corpori,vt perfectiorem assequatur modum intelligendi. 118

Alij verò clarius, atque distinctius putant intelligere animam in statu separationis per species infusas,quàm per acquisitas:quia perfectiores sunt species,& ad vsum earum caret anima impedimentis corporis. 119

Ego verò incertam omninò esse rem hanc existimo, quia licet in communi cognoscamus vtrumque modum intelligendi, in particulari verò prorsus ignoramus naturam, & modum repræsentandi specierum animæ separatæ infusarum, & improportionem earum cum anima,& fortè sententia D. Thom. posset intelligi de rebus,quas clarè ac distinctè & intuitiuè intelligimus in corpore, non de aliis, de quibus sententia opposita explicari posset.

FINIS.

INDEX
RERVM NOTABILIVM,
QVÆ IN HIS COMMENTARIIS super tres libros Aristot. de Anima continentur.

Litera L. Librum. C. Caput. Q. Quæstionem. T. Tractatum. P. Paginam. N. numerum denotat.

A

Anima.

ANIMA Potest esse obiectum scientiæ, quæstione 1.pag.3.& 4.n.1.& 2
Anima vegetatiua, & sensitiua pertinet ad obiectum philosophiæ,q.1.p.4.n.3.
Rationalis secundum hos gradus. ibidem.n 4
Anima rationalis,vt rationalis est corporea,vt quo,p.10.n.12.
Duplicem habet statum.ibid.n.13
Anima rationalis, vt est principium intelligendi in corpore per se pertinet ad considerationem naturalis philosophiæ, p.11.n. 14
Anima rationalis, vt est in corpore, nullam habet operationem omnino independentem à phantasmate, ibidem.p.12.n.16
Anima rationalis separata simpliciter pertinet ad naturalem philosophiam,p.13.n.17
Secundum illa vero, quæ habet ex statu separationis pertinet ad metaphysicam,ibidem
Sed hæc etiam commodius tractantur hic,p.13.n.18
Anima est subiectum huius operis,q.2.p 20.n.38
Et hoc illi conuenit, etiam si opus istud cum paruis naturalibus vnum integret.ibid.n.34
Animam esse in rerum natura probatur,l.2.c.2.tract.1.p.53.n 24
Anima non est accidens,sed substantia,l.2.c.2.t.1.q.1.p.54.n.26

GG

Animam esse corpoream, qui dixerint. ibidem. quæstione 2.p.58.n. 36.& 37

Anima non est corpus.p.59.num.39

Anima est actus corporis, quæstione 2.pagina.61. numero 46.47. & 48

Actus primus,& secundus in quo differant.Ibidem.p.64.num. 59

Anima est actus primus prioritate naturæ,l.2.q.4.p.66.n.54

Actus primus substantialis,non solum entitatiuè, sed sub ratione formali actus absolute perfectior est actu secundo.ibid.pag.68. num.61

Actus primi omnes,siue sint potentiæ naturales, siue supernaturales habitus, perfectiores sunt actibus secundis ab eis elicitis,ibi. pag.69. num.65

Actus quo generatur habitus adquisitus perfectior est illo. ibid. p.70. num.69

Actus primus perficitur per secundum accidentaliter tamquam principium actiuum eius,ibid.p.71.n.72

Anima optimè potest definiri per materiam organicam, & per corpus animatum q.5.p.76.n.2

Anima melius definitur per corpus animatũ quàm per materiam organicam,ibid & per hoc definiuit eam Ar.ibid.p.77.n.2.

Arist.sumit illa verba(potentia vitam habentis,in definitione animæ pro vita secunda accidentali,ibidem.p 79.n.8

Animæ definitio expenditur,ibidem.p.80 n.10

Anima prima definitione essentialiter definitur.l.2.q.6.p.81.num. 17.& 18

Animæ non est essentialis actualis informatio, sed aptitudinalis, ibidem.

Anima duplex,informans,& assistens,l.2.c.2 q.7.p.87.n.36

Anima hic definita vniuoca est respectu animæ vegetatiuæ,& sensitiuæ,ibid.n.38

Anima assistens, non definitur vllo modo definitione animæ tradita ab Arist.ibid.p.91.n.50

Anima rationalis est vera forma informans corpus,ibid.n.52

Non solùm secundum alios gradus, sed etiam secundum gradum rationalitatis informat corpus.ibid.p.94 n.59.& 60

Animæ definitio vniuoca est ad omnes animas informantes, ibid. p.95.96 97. à num.50. vsque ad 70

Anima in communi,in quantum se extendit ad particulares definitur secunda definitione animæ, cuius sensus est distributiuus, & copulatiuus, distributiue tamen, accommoda, in qua definitione particula, viuimus sumitur, pro speciali operatione animæ vegetatiuæ,l.2.c.2.q.8.p.102.& 103.à n.90.vsque ad 96

Arist.

Arist. definiuit animam secunda definitione descriptiuè, q. 9. p. 107. n. 104. & sequentibus.
Anima accidentaliter est principium operationum actuale, aut aptitudinale formale, ibidem p. 108. nu. 108
Essentialiter tamē est principium radicale potentiarum vitalium, & operationum, & sic per vtrasque potest definiri essentialiter, ibi. p. 110 n. 115. & 116
Anima quomodo sit principium radicale, vel formale, ibidem. p. 111. n. 118
Anima quo modo potest duplici definitione essentiali definiri, ib. p. 113. n. 122
Animarum genera tantum sunt tria l. 2. c. 3. q. 1. p. 127. n. 7
Anima vegetatiua est verè anima à sensitiua distincta, ibid. p. 129. num. 11
Anima sensitiua continet gradum vegetandi, & animam vegetatiuam formaliter, & eminenter, & eodem modo anima rationalis vtrumque gradum, & vtramque animam includit, c. 3. q. 2. p. 139. n. 40. & 41
Anima rationalis est formaliter corporea, vt quo, non vt quod, ibid. p. 142. n. 53
Anima singularis dicit indiuidualem ordinem ad determinatum corpus. q. 5. p. 146. n. 63
Anima vnitur materiæ, propter bonum proprium, & composit. ibidem.
Animæ eiusdem speciei possunt esse inæquales in perfectione substantiali indiuiduali, ibidem. p. 147. n. 61. 62. & 63
Plures vero æquales esse possunt, ibid. p. 150. n. 70
Anima quæcumque omnes partes corporis informat, quæ aliquam operationem vitalem exercet, quælibet iuxta propriam naturam. l. 2. c. 3. q. 4. p. 173. n. 133. & 134
Non tamen est omni totalitate essentiali, integrali, & potestatiua. p. 176. n. 136
Animæ plures non sunt in eodem viuenti etiam rationali, q. 5. p. 179. n. 146. vsque ad 150
Et oppositum in hoc saltem temerarium ad minus videtur. p. 180 n. 148. & 149
In generatione tamen humana tres animæ introducuntur, & non simul perseuerant, ibid. p. 183. n. 153. vsque ad 157. secus res se habet in nutritione.
Animæ singulæ sunt in singulis viuentibus secundū Ar. rationem naturalem. Et secundum fidem, q. 10. p. 224. n. 141
Arist. quid de hoc sentiat. ibid p. 225. n. 143. & 144
Animæ possunt multiplicari numero, etsi careant materia, ibidem

p 217.n.147
Anima concurrit ad productionē potentiarum, vt instrumentum, q.6.p.191 n 18
Auditus structura explicatur,l.2.cap.8.q.6.p.502.n.114
Auditus organum,& subiectum est substantia aerea tympano contecta,quæ anima informatur ibidem p 502.n.119.120. & 121

Anima separata.

ANima rationalis non educitur de potentia materiæ, sed producitur à solo Deo ex nihilo per creationem,lib.3.q. 1.p.784 n.3.Non creatur prius tēpore, quam formetur corpus; sed in eodem instanti, in quo completa est dispositio eiusdem corporis pro receptione eiusdem animæ.p. 787.n. 10. Non est vllo modo composita ex materia,& forma corporeis, aut spiritualibus,nec omnino ex potentia reali receptiua, & actu reali in ea recepto : sed simplex ac perfectissima forma corporis.pag. 790.n.17.nihil corporeum, etiam subtilissimum habet:sed pure spiritualis est,pag 793 n.27.Immortalem esse censuit maior, & melior antiquorum philosophorum pars : & præsertim Aristoteles,& Plato.p 797.n.44. Quod docet etiam fides catholica,p. 805.n.69.Et probat euidenter naturalis ratio,p. 801.n 54.& 55. Et immortalitatem quidem habet ex propria natura sicut Angeli,& non ex gratia Dei.Habet duplicem statum, informationis,& separationis à corpore,p.807. nu.76.Et vterque est ei simpliciter naturalis,quamuis magis prior. p.809 n.81. & p.810.n. 84.In statu separationis retinet apud se species, & habitus, quos acquisiuit in corpo.p.810 nu.105.& 106. Quamuis nullam potentiā sensitiuam,neque organicam:sed solas spirituales, etiam intellectum agentem.p.817.num 105.& 106. Et operatur quidem in statu separationis per easdē species, quas habuit in corpore ex phantasmatibus,nec solum per eas, sed etiam per alias, quas de nouo accipit, non quidem ab intellectu agente : sed à solo Deo per infusionem, sicut acceperunt Angeli in prima sua conditione,p.820.n.114.& 115. Non est tamen exploratum per quas nam species intelligat,videlicet per acquisitas in corpore, vel infusas in separatione,sed valde dubiū,p.821.n. 118.& 119.

Appetitus.

APpetitus Triplex explicatur naturalis sensitiuus, & rationalis.lib.3.c.13.q.1.p.772.nu.39
Appetitus rationalis,& sensitiuus specie, & realiter distinguuntur, p.773.n.40.& 41
Appetitus rationalis actus sunt per se, vel simpliciter liberi. Sensitiui verò actus in homine habent libertatem participatam, & imperfectam,p.773 n 42

Appetitus sensitiuus mouetur à rationalis imperio, non seruili, sed ciuili. p. 774. n. 43
Appetitus rationalis reflectitur supra proprios actus, non sensitiuus. ibidem.
Appetitus sensitiuus subditur rationali sicut plures aliæ potentiæ, sed aliquando non sine resistentia. ibid. n. 44
Appetitus sensitiuus est potentia distincta realiter, & essentialiter ab intellectu, ibid. n 45
Appetitus rationalis realiter, & essentialiter distinguitur ab intellectu, p. 775. n. 48. & 49
Appetitus rationalis, & intellectus habent intrinsecam connexionem ita vt non solum implicet voluntatem ferri in incognitum, sed etiam ei, proponi obiectum, nisi ab intellectu, p. 776. num. 50
Appetitus sensitiuus, aut rationalis, qui est voluntas, non est causa physica motus progressiui: sed ad eum concurrit quasi morali modo per impetium. p. 780. q 2. n. 63.

C.

Certitudo scientiarum duplex est, lib. 1. quæstion. 3. pag. 28. num. 45
Continentia alicuius alia formalis, alia eminentialis. l. 2. c 3. q. 2. p. 135. num. 29
Alia continentia, vt quo, alia, vt quod ibidem. p. 138. n. 37
Cadauera distinguntur ex distinctione corporum viuentium, quibus succedunt & assimilantur, l. 2. c. 3. q. 6 p. 259. n. 96

Color.

Colores veri sunt secundæ qualitates resultantes ex per mixtione primarum, atque adeo distincti à lumine, l 2. c. 7. q. 1. p. 411 num 15. & sequentibus.
Colores verò apparentes sunt lumen diuersimode in corporibus receptum, ac perinde distincti à coloribus, ibidem.
Coloris vtraque definitio expenditur, ibid. 413. numer. 19. 20. & 21 & 22

D.

Diuisio huius operis. lib. 1. q. 5 p. 34
Dignitas huius scientiæ, vtilitas, & methodus, l. 1. c. 1. p. 35. num. 1. & 2
Dialecticus quare dicatur definire per formã, physicus per materiam, l. 1. q. 1. p. 38
Demonstratur prior definitio animæ per posteriorem, l. 2. c. 2. q. 10. p. 114. n. 125 & 126
Demonstratio est à posteriori si operationes sumantur, vt effectus, ibid. p. 118. n. 136

Quod etiam est, si viuere sumatur in definitione pro gradu substantiali vitæ in commune, ibid. n 137
Si operationes animæ sumantur per modum causæ formalis, vt possunt, aliquo modo demonstrabitur prior definitio, per secundam, quasi à priori, ibidem, p. 119 n 139
Diuisibilitas in omnes partes integrantes conuenit animabus animalium imperfectiorum, & plantarum, l. 2 c. 3. q. 2. p. 161. n. 101
Habent tamen quamdam rationem indiuisibilitatis ibid. pag. 165. n. 112
Quid de hoc sentiat August. ibidem p 164. n. 110
Diuisibilitas, aut indiuisibilitas formæ ex perfectione eius, & ex entitate desumenda est, ibidem. n. 110
Diuisibilitas etiam conuenit animabus animalium perfectorum, ibid. q. 3 p. 168. n. 119
Sunt tamen indiuisibiles in ordine ad consistentiam, p. 171. n 128

E.

EManatio naturalis, & alia actio in quo distinguatur, libr. 2. c. 3. q. 1. p. 131. n. 16

F.

FOrma corporeitatis nullo modo ponenda est in composito substantiali viuenti, aut non viuenti. l. 2. c. 3. quæst. 6. p. 188. num. 164
Vnde in morte Christi nihil fuit miraculosum, sed fuit verum cadauer per formam cadaueris ipsius corporis, ibidem, p. 191. n. 171. & 173. Habuit tamen idem suppositum, non verò eandem naturam forma cadaueris per se producitur, tantum à causis vniuersalibus, ibidem dubio in fine quæstionis, p. 191. num. 175.
Forma quæ dat esse genericum dat esse specificum, quæst. 7. p. 202. num. 193.

G.

GRadus essendi vegetatiuus continetur in sensitiuo, & vterque in rationali formaliter, aut eminenter, l. 2. ca. 3. q. 2. p. 136. nu. 30
Generatio est duplex propria, & impropria, c. 4. q. 4. p. 304. nu. 71
Generatio propria definitur, ibidem num. 72
Generatio propria non est quando genitum non est eiusdem speciei ex vi generationis, licet sit aliunde, ibidem. p. 306. n. 76
Generatio propriissima erit si genitum procedat in eadem numero natura, vt generatio Verbi diuina, ibi. p. 306. n. 77
Generare sibi simile est naturalissimum opus viuentis, idest animæ vegetatiuæ, quia intendit conseruationem sui in specie, vel quia communicat aliis, quantum potest, ibidem, p. 308. nu. 80. 81. & 82

Gustus organum sunt nerui per mediam linguam pergentes, & vsque ad palatum,l.2.c.10.q.2 p.534.n.24
Gustus magis viget in cuspide linguæ.ibid.n.25
Gustus,& tactus sunt ex Aristot.in corde remota tamen,n.26
Gustus caret medio extrinseco, habet tamen internum,idest spongiosam carnem, qua tegitur neruus ibidem,p.535.n 26. in fine.
Gustus distinguitur specie essentiali à tactu, q.3.pa.536.nu.29. vsque ad 32
Gustus conuenit cum tactu, quia etiam contactum obiectæ petit, p.537. num.33

I

INdiuisibile tribus modis dicitur,l.2.c.3.q.1.pag.155.n.83
Indiuisibilitas partium integrantium conuenit animæ rationali,& oppositum est periculosum.l.2.c.3.q.1.p.156.n.87

Intellectus.

INtellectus agentis nomine quid significetur. lib.3.c. 5.q.1.pag. 657.nu.18
Intellectus agens necessario ponendus est in anima,p.658.numer. 21.& 24
Intellectus creatus quicunque indiget speciebus ad percipienda alia obiecta creata.p.658.n.22
Intellectus noster in instanti creationis nullam habet speciem alicuius rei, sed est, sicut tabula rasa,p.658.n.23
Intellectui Angelico in instanti creationis infunditur species à Deo,p.659.n 23
Intellectus agens formaliter non intelligit,p.660.n.26.27.& 28
Intellectus agens non illuminat phantasmata per solam assistentiam.p.663.n.34
Intellectus agens non illuminat phantasmata producendo in illis qualitatem realem.p.661.n.32
Intellectus agens per solam assistentiam non efficit in phantasmatibus,quod repræsentent naturam vniuersalem,ibidem.
Intellectus possibilis non potest per se immutari à phantasmatibus illustratis,sine specie intelligibili,663.n.35
Intellectus agens vnicam habet actionem intellectioni præuiam circa intellectum possibilem, quæ est productio speciei intelligibilis spiritualis in eo,& de eius potentia eductæ,per quam repræsentatur obiectum materiale repræsentatum in phantasmate,p.664.nu 37.38.39.& 40
Intellectus agens per eandem actionem,qua producit speciem,illustrat phantasmata,ibidem.& pag.665.n.41.& 42
Intellectus agens concurrit ad productionem speciei intelligibilis,vt præcipua causa,q.3.pag.668.n.51.& 52

Intellectus agens est virtus animæ spiritualis, & immaterialis, sicut ipsa in qua immediate inhæret, q 4 p.672.n.64
Intellectus agens non est habitus principiorum, nec qualitas tertiæ speciei, p.673 n.66
Intellectus agens est potentia animæ realiter distincta ab intellectu possibili, p.674.n.70. & sequentibus.
Intellectus agens in statu separationis non est superfluus. p.677.n. 78. & 79
Intellectus possibilis secundum proprium actum intelligendi vitalem, longe, & simpliciter perfectior est, intellectu agente, at vt recipit speciem, & secundum quid imperfectior est illo. pag. 678.num.81
Intellectus possibilis est potentia animæ rationalis ei inhærens ad intelligendas res omnes, c.5.quæst.1.p.680 num.86.87 & 88
Intellectus possibilis non est potentia organica, sed est in corpore, sicut anima, cui inhæret, p.681.n.89.& 90
Intellectus possibilis indiget necessario speciebus intelligibilibus, q.2.p.682.n 93.& 94
Intellectus possibilis conseruat apud se species intelligibiles pag. 683.numer.98
Intellectus cognoscit per se singularia sensibilia, quæst.3.pag.684. numero 100
Intellectum non recipere speciem impressam repræsentantem singulare materiale valde probabiliter defendit S. Thom. p. 687. numero.112
Intellectus agens per se, & directe producit in intellectu possibilem speciem repræsentantem distincte singulare materiale determinatum, p.688.n.113.& 114
Intellectus agens naturaliter non potest producere speciem repræsentantem naturam vniuersalem, sed semper & necessario singularem, p.689.n.115
Intellectus primo cognoscit singulare, p.689.n.117
Intellectus noster non cognoscit singulare materiale cognitione reflexa, sed directa, p.690.numero.118.119 & 120
Intellectui non repræsentatur singulare, & vniuersale per eandem speciem, pagin.690 numer.121 & 122
Intellectus agens non facit relucere in phantasmatibus naturam vniuersalem, 692.n.124
Intellectus noster cognoscit vniuersale per conuenientiam singularium, cognoscendo naturam in qua conueniunt non consideratis differentiis indiuidualibus, & eliciendo speciem expressam illius. p.692.n.126
Intellectus media cognitione, & specie expressa vniuersalis, imprimit sibi

mit sibi aliam speciem impressam vniuersalis,ibid.n.127
Intellectus agens non potest imprimere in possibili propriam speciem substantiæ,p.695.n.135
Intellectus agens non potest producere speciem repræsentantem coniunctum ex substantia,& accidenti, sicut nec phantasma illud potest repræsentare.695.n.136
Intellectus non potest primo cognoscere substantiam, sed ex aliqua proprietate,p.696.n.137
Intellectus non cognoscit primo coniunctum ex substantia,& accidenti,ibidem.
Intellectus noster primo, & per se solum cognoscit accidentia per se sensibilia,secus substantiam,& alia accidentia.696.n.138
Intellectus cognoscit substantiam, & accidentia insensibilia ex speciebus sensibilium eliciendo propriam speciem expressam,& ex hac aliam impressam.p.697.n 140
Intellectus noster qualem conceptum proprium eliciat de substantia,& insensibilibus.698.n.142
Intellectus noster aliquo modo cognoscit pro hoc statu substantias spirituales quæstio.5.pag.701.nu.151
Intellectus pro statu corporis non cognoscit subsistentias separatas per propias species à quibus immediate repræsentetur, pagina 703.numero 157.vsque ad numer.164
Intellectus in corpore proprios conceptus format rerum spiritualium per alienas species corporearum rerum, ibidem.
Intellectus pro hoc statu aliquomodo cognoscit propriam animam,q.6.p.706.n.168
Intellectus pro hoc statu, non cognoscit propriam animam per se ipsam immediate, sicut Angelus se cognoscit,p.558.n.173
Intellectus in corpore non cognoscit propriam animam per propriam speciem,à qua per se immediate repræsentetur, pag.707. num.173
Intellectus cognoscit propriam animam cognoscendo proprium actum,vel per species rerum materialium,ibid.vsq.ad n.181
Intellectus separatus intelligit propriam animam per se ipsam, & per se ipsam habet intime vnitam,p.711.n.177
Intellectus aliquo modo cognoscit se,suos actus, habitus, & species, nec non voluntatem, & eius actus, & habitus, quæst. 7. p. 711.nu.186
Intellectus non cognoscit se,& ipsius species, voluntatem, actum, & habitus vtriusque per se immediate,nec per species proprias, p.713.n.194
Intellectus cognoscit prædicta omnia per alienas species rerum materialium,p.714 n.197.& sequen.

Intellectus habet prædicta omnia præsentia per se, secundum propriam eorum rationem, & entitatem, non vero præsentia obiectiua. p. 717. n. 206. & 207
Intellectus cognoscit prædicta per reflexionem, & discursum, pag. 718. num. 209. & 210.
Intellectus cognoscit sensus tam internos, quam externos per species organorum in quibus resident p. 710. n. 116
Intellectus cognoscit actus externorum sensuum, per actus internorum vel phantasmata, ibidem.
Intellectus cognoscit actus internorum sensuum per species obiectorum, quæ phantasmata ipse repræsentant, & si cognoscuntur ipsa phantasmata, ibidem.
Intellectus cognoscit actus appetitus per speciem obiecti circa quod versantur, vt sensatum. p. 720. n. 217
Intellectus nostri duplex status, & obiecti ipsius variæ acceptiones explicantur. p. 721. n. 118. & 119
Intellectus nostri secundum se obiectum adæquatum vniuersalissimum est vniuersalissimum ens, quodcunque cognoscibile comprehendens. p. 721. n. 22
Intellectus nostri pro statu corporis adæquatum obiectum per se est tantum ens, vel accidens per se sensibile. pag. 721. num. 221. & 241
Intellectus speculatur phantasmate quia eo operante simul phantasia operatur circa idem obiectum, vel alterum simile, q. 1. p. 722. nu. 226
Intellectus pro hoc statu semper operatur speculando phantasmata, hoc est, dependenter naturaliter ab operatione phantasiæ, pag. 725. nu. 231. quæ dependentia non est data in pœnam peccati originalis. n. 234
Intellectus dependet in sua operatione à phantasia ex imperfecto modo, quo anima informat corpus corruptibile, cui in modo operandi se accommodat, pagin. 727. numero 236. & sequentibus.
Intellectio, & quælibet cognitio præsupponit speciem obiecti, & receptionem eius in potentia, quæstione 2. pagina 730. numero 249
Intellectio, & alia cognitio non consistit in receptione speciei, sed ad illam requirit concursus vitalis eiusdem potentiæ informatæ specie, p. 731. nu. 250 251. & 252
Intellectio quælibet, aut alia cognitio seu actus appetitus dicit veram actionem realem, & verbum, aut alium terminum de prædicamento qualitatis, quæstion. 3. pag. 736. num. 267. vsque ad 275

Intellectio, vel cognitio quælibet formaliter non consistit in vera, & reali actione sed in qualitate, hoc est in specie expressa informante potentiam. p.739.n.276. vsque ad 281

Intellectio, & cognitio formaliter præter veram actionem præsuppositam dicit, & terminum, & actionem Grammaticalem, p. 740.nu.280

Intellectio, sensatio, & appetitio formaliter, hoc est qualitates istæ non possunt per potentiam absolutam à solo Deo in subiecto vitali, & notionali, siue actuali potentiæ vitalis efficientia produci, q.4 p.746.n.199 vsque ad 212

Intellectio formalis distinguitur ex natura rei ab actione reali, qua producitur, p.751.n.314.

L.

Lumen.

LVmen, & lux non distinguuntur essentialiter, l.2.c.7.q.2. pag. 416.nu.28

Lumen non est corpus, ibid. p.416.nu.29

Lumen non est forma substantialis, nec substantia solis, aut ignis. p.417.nu.31.& 32

Lumen est qualitas realis, physica naturalis, & non intentionalis, p.419.nu.37

Luminis reflexio fit per reproductionem luminis versus anteriores partes, p.419.nu.38

Lumen videtur per speciem intentionalem, sicut color, q.3.p.423. num. 46

Lumen recipitur in corpore opaco, & non in sola extima superficie q.4.p.427.nu.56

Lumen, aut aliud visibile percipi non potest sine medio intercedente inter ipsum, & potentiam, q.5.p.429.nu.62

Lumen non semper impedit visionem, sed aliquando, si non sit contemperatum potentiæ, & obiectum, p.430.num.63

Lumen non est necessarium ex parte medij ad videndum aliud lumen, q.5.p.432 nu.69

Lumen est necessarium ex parte totius medij ad visionem coloris, p.433.n.71.72.& 73

Lumen nullo modo requiritur ex parte obiecti colorati ad illius visionem, q.6.p.438. vsque ad 444 à 84. vsque ad 99

M.

Memoria.

MEmoria Necessario ponenda est in parte intellectiua, & non in sensitiua l.3.c.5.q.5.dub.1.p.752.n 317

Cur huius rei potius, quàm illius recordemur cum species vtriusque in memoria retineant, p.754 num.314

Memoria versatur circa obiectum iam sensatum, & vt preteritum, estque quasi thesaurus specierum.p.755.n.328
Memoriæ ratio proprius, & perfectius repetitur in parte intellectiua quam in sensitiua,p.756.n.332
Memoria intellectiua est eadem omnino potentia realiter, & essentialiter cum intellectu,p.758.n.335.336.& 337

O.

Ordo.

ORdo istius tractationis de anima cum cæteris partibus Philosophiæ quis sit,lib.2.q.4.pag.66.n.55.56.& 57.

Organum.

ORganum est pars animati corporis certa dispositionis potentia vitali informata, & ordinata ad operationem vitalem exercendam,l.2.q 6.p.84.num.27
Oculi structura quinque constat tunicis, tribus humoribus, & septem musculis,c.7.q.8.p.451.n.115.& sequent.
Organum potentiæ visiuæ nec est neruus, nec neruorum coniunctio,sed oculus,p.455.n.124
Oculi humor cristalinus est pupilla & proptium sensorium visus, p.456.n.127.& 128
Humor cristallinus informatur anima sensitiua,pag.457.n.131

Obiectum.

OBiectum diuerso modo multiplicat speciem rectam, & reflexam q.9.p.460.n.142
Obiectum per reflexionem,non repræsentatur cum tota distantia. ibidem.

Odor.

ODor non est fumosa substantia, aut exhalatio. l.2.c.9. q.10. p.507.n.1
Odor est qualitas per se sensibilis ab olfactu,p.508.n.4
Odor est secunda qualitas causata ex certa permixtione primarum,in qua siccum comprehendit humidum,p.509.n. 5.& 6.
Odorifera corpora, & simul sapida habent quod secundum diuersas partes siccitas comprehendat humiditatem, & econtra, pag. 511.num.12
Odor non necessario immutat olfactum vsque ad illum pertingens in exhalatione, quæstio.2.p.514.num.20
Odor nec medium,nec organum immutat per multiplicationem realem,pagin 515.num.24. & 25
Odor nō semper defertur per medium in exhalatione ad aliquam distantiam,sed aliquando, numquam tamen fit olfactio per exhalationem ipsam immutantem organum, nu.517.p.27. vsque ad 30.

Olfactus.

Olfactus.

OLfactus Medium est aer,vel aqua,quæst.2.pag. 512.num.16. & 17
Olfactus organum, illiusque structura exponitur, q.3.pag. 519. num.34.& 35
Olfactus non est in receptaculis anterioribus cerebri, pag. 520. nu.37
Nec in ramis neruorum deriuatis à cerebro,p.521.n.39
Nec minus in tota respirationis via,p.521.n.39
Olfactus organum sunt processus mamillares p.521.n.40
Olfactus æque perfectus est essentialiter in omnibus animalibus, q.4.p.522.num 44
Accidentaliter vero perfectior est in multis animalibus, quam in homine,ibid.num 46.

P.

Pars.

PArtes triplices sunt libr.2.cap.3.quæstion.1.pag. 155. num.83
Pars qualibet animæ diuisibilis est animæ, sed definitio animæ,illis non conuenit, nisi inadæquate:datur enim per corpus organicum,tamquam per adæquatum perfectibile.q.2.pag.166. num. 115
Partes corporis animati in multiplici sunt differentia:q.7.p. 100. num.82
Partes heterogeneæ eiusdem compositi substantialis viuentis, vel non viuentis non habent partiales animas,vel formas distinctas ab anima, vel forma totali.lib.2.c.3.q.7.p.197.n.182
Nec partes eiusdem animæ diuisibilis informantes diuersas partes heterogeneam,nec partes ipsæ heterogeneæ specie partiali distinguuntur.p.200.num.188.189.& 190
Partes heterogeneæ eiusdem viuentis non distinguuntur solum accidentaliter.quæstio.7.p.204.num.195
Nec sunt specie essentiali diuersæ propter diuersum modum vnionis,pag.202.num 192.& 193
Nec differunt differentia partiali in diuiduali ex modo solum vnionis indiuidualiter distincto proueniente, pag.204. numer. 196.& 197
Partes organicæ eiusdem viuentis sunt diuersæ perfectionis substantialis indiuidualis partialis,quæ diuersa perfectio prouenit per se ex diuersitate perfectionis indiuidualis partium animæ diuisibilis & in anima indiuisibili ex eo, quod perfectius, aut minus perfectè informet diuersas partes,pag. 205.num,198.

Potentia,

Potentia.

POtentiæ vitales quinque, lib.2.cap.3.pag.124.num.2.
Potentiarum distinctio sumitur ex diuerso modo operandi, q. 1 p 132.num.21.& sequent.
Perfectio duplex, specifica, & indiuidualis, q.3 p.144.nu.55
Potentiæ vitales sunt accidentia realiter distincta à substantia animæ q.1.p.126 & 127 à num.6.vsque ad 12
Tribuentur animæ propter imperfectionem illius, ibid.nu.20
Nec aliqua creatura est producibilis, quæ sine his potentiis superadditis operetur, ibid.num.22.& 23
Potentiæ vitales, & propriæ passiones per potentiam Dei absolutam ab anima possunt separari, ibid.quæstio.2.nu.27.& 28
Et separatione mutua.ibid.
Potentia vitalis nequit per vllam potentiam vniri subiecto extraneo, num.31
Potentia vitalis separata, aut aliud accidens non haberet modum perseitatis supperadditum, sed negationem inhærentiæ in subiecto, q.3.p.235.à num.38. vsque ad 48
Modus iste perseitatis duplex, lib.2.c.3.p.240.num.49
Modus perseitatis positiuus non potest communicari potentiæ separatæ per vllam potentiam, ibid.nu.50
Potentiæ vitales naturaliter procedunt ab anima, tamquam ab efficiente, q.5.p.254.& 193.nu.83.vsque ad 86
Sed ab anima procedunt tamquam ab instrumento in instanti generationis à generante, vel creante principaliter, ibid. p.255. num.86
Potentiæ vitales procedunt ab anima per veram, & realem actionem distinctam à generatione compositi, vel creatione animæ, quamuis non per transmutationem, q.6.p.257.& 258. nu. 92. & sequen.
Potentiæ productio, non est mutatio, sed naturalis emanatio.pag. 259.num.96
Tot sunt actiones, aut productiones, quot potentiæ, vel passiones procedentes à subiecto p.260.nu.98
Potentiæ vitales procedunt ab anima ordinate ita vt imperfectiores ordinentur ad perfectiores, ordine perfectionis, & finalis causæ, duratione vero omnes sunt simul. quæstion. 7.p.261.nu. 100.& 101.& 102
Nullus est ordo inter potentias, & passiones efficientiæ, sed omnes per se immediate manant à subiecto, p.262.nu.105
Quo sensu D.Thom. ordinis prioris, & posterioris, inter potentias vitales posuerit, p.264.nu.109
Potentiæ organicæ sunt in aliqua parte determinata corporis, & eo cor

eo corrupto corrumpuntur, p.266.num.113.

Potentiæ vitales, & eis inferiores sumunt vnitatem, ac distinctionem specificam ex actibus, & obiectis pag. 268. num. 115. 116. & 118

Actus tamen, & obiecta non sunt de essentia potentiarum, sed ordo ad illa, p.268.num.119

Duplex potentia actiua, & passiua, p. 270.num.119

Potentia sumit distinctiones ab actibus, & obiectis adæquatis, pag. 271.num.121

Potentia visiua hominis & leonis, & sic de cæteris sunt eiusdem speciei, p.272.num.122

Ad desumendam vnitatem vt distinctionem specificam potentiarum, præsupponenda est distinctio generica, quæstion. 9. pag. 274. num.126

Potentiæ distinguuntur specie sub eodem genere, per objecta formalia diuersa: hoc est secundum specialem modum immutandi potentiam desumpta.num.127. vsque ad 133

Ex quo simul probatur distinctio realis potentiarum, & non est necessarium eam præsupponi.p.276. num.132

Potentia nutritiua est qualitas superior, quæ vtitur calore, aut temperamento ad nutritionem, c.4.q.1.p.284.nu.15

Potentia nutritiua, augmentatiua, & generatiua vna, & eadem est realiter habens tria officia diuersa, quæst.2. pag.290. num.33

Potentia nutritiua est in omnibus partibus corporis ab anima informatis secundum diuersas partes, qua partes inæquales sunt in perfectione indiuiduali, q.3.p.296.num.50

Potentia generatiua neque est in semine coniuncto, neque deciso, sed in ea parte viuentis in qua semen fit, quæstione 4 pag. 303.num.68

Potentia non est duplex in quolibet organo actiua, & passiua, c. 6. q.1.p.314.num.13

Cur ad intelligendum ponatur duplex potentia intellectiua, & non ad sentiendum, num.19

Potentia sensitiua non est passiua tantum, & receptiua speciei, vt virtutis obiecti, cum aduertentia potentiæ, p.316.num.17

Potentia sensitiua habet veram efficientiam in sensationes, & non solum anima, p.317.num.22

Potentia sensitiua est ex parte passiua, & ex parte actiua, p.318.nu. 24 & 25.& 26

Potentia simul, & species impressa concurrunt effectiue ad sensationes, q.2.p.320.num.28.& seq.

A neutra tamen procedit sensatio, vt à principio totali, pag. 321. num.30

Concur

eo corrupto corrumpuntur,p.266.num.113
Concurrunt partialiter cum subordinatione, non sine illa; ibid. num.32
Potentia & species impressa sunt instrumenta ad operationes vitales,p 324.num.37
Potentia loco motiua in viuentibus alia est pure naturalis,& vitalis altera,l.3.c.9.p.764.num.16
Sed hæc non est appetitus sensitiuus nec imaginatio, aut intellectus practicus seu voluntas in homine: sed in omnibus est qualitas in parte corporis residens vt in musculis, quæ tamen operatur directa ab imaginatione, aut intellectu practico, & mota ab appetitu,aut voluntate per modum imperij.pag.780.num. 61.& 62

Perspicuum.

PErspicui definitio expenditur. l. 2.cap. 7. quæst. 1. pagin. 412. num.18

Phantasma.

PHantasmatis præsentia necessaria est, vt intellectus agens producat speciem intelligibilem, l. 3. cap. 5. quæst.3. pag 666.num.45
Phantasma concurrit ad productionem speciei intelligibiles vt instrumentum,p.668.num 51.& 52
Phantasma habet veram efficientiam in speciem intelligibilem, pag.669.num. 53.& sequentib.
Phantasma solum concurrit instrumentaliter,p.670.num.57
Phantasma quomodo producat effectum similem,pagin. 671. numer.59

S.

Scientia

SCientiam de anima cum primis posuit Arist. non præcipuam, l.1.q.3 p 24.num.38
Scientia de anima essentialiter est nobilior cæteris omnibus scientiis naturalibus præter Methaphysicam à qua exceditur, lib. 1. quæst.3.p 27.num.43
Certitudine demonstrandi exceditur à Methaphysica, & Mathematica,cæteras verò scientias excedit lib.1.p.27.num.44
Certitudine accidentali, & improptia excedit cæteras philosophiæ partes, non essentialiter,q.3.pag 28.num.46

Scien

Scientia de anima vtilis est ad reliquas omnes etiam ad Theologiam, quæst. 4. pag. 31. numer. 52. 53. & 54

Sanguis.

SAnguis est aliquo modo pars integralis viuentis, l.2.q.8.p.210, num.208
Idem est de aliis humoribus, ibidem.
Sanguis non est duplex specie distinctus, pag.211.nu. 112.& 113. & 114
Sanguis, & alij humores non informantur anima, sed forma inferiori, p.213.nu.115.& sequent.

Subsistentia.

SVbstantia per potentias Dei absolutas potest esse sine vlla subsistentia, lib.2.c.3.q.3.p 242.nu.54.& 55
Subsistentia procedit effectiuè à natura substantiali, & actualis inhærentia à natura accidentali, quæstion. 4. pagin. 246. numero 65
Vtraque verò producitur distincta actione aliquomodo ab ea, qua producitur natura, p.247.nu.66

Semen.

SEmen animalis non fit ex sanguine excrementitio, lib.2.capit. 4.quæstio.3.p.299.numer.56
Semen animalis non viuit, p.300.num.59
Semen in decissione animas non acquirit pagin. 301. numero. 63. & 64
Semen fit solum in parte determinata corporis, pag.302. num.66. & 67
Seminalis virtus non est vitalis, pag.303.num.69
Semen vt generationi deseruiat, non prius conuertitur in sanguinem p.303.num.70

Species.

SPecies impressæ ab obiecto in potentiis dantur, lib. 2. capit. 6. quæstion.3 p.327.num.43.vsque ad 48
Species est ratio cognoscendi objecta extrinseca non habens eundem modum essendi cum obiecto, pa.229.num.49
Species sensibilis est diuersæ naturæ ab obiecto, quæstion. 4. pag. 330. num.52

Species quæcunque externorum sensuum imperfectior est obiecto repræsentato, quæst. 5. p. 332. num. 56
Species impressa non est similitudo formalis obiecti, sed virtualis tantum, quæstion. 6. p. 334. numero 61. & 62
Species sensibiles non sunt substantiæ, sed accidentia educta de potentia subiecti, quæstion. 7. pag. 338. num. 70. & 71
Species procedit ab obiecto tanquam à causa æquiuoca, pag. 337. num. 68
Species est ratio cognoscendi obiecti, quamuis ipsa non cognoscatur à potentia, pag. 229. num. 49
Species sensibilis per se solam repræsentat obiectum secundum accidentia sensibilia. pag. 331. num. 54
Quare species sensibiles, aut intelligibiles dicantur intentionales, pag. 332. num. 57
Ex speciebus & potentia fit vnum accidentale, si summantur vt accidentia, si verò vt sunt similitudines obiectorum non efficitur aliquod tertium, sed potentia fit quodammoddo obiectum, pag. 339. num. 73. & 74
Species impressæ sunt diuisibiles subiectiuæ quoad extensionem, q 8. p. 340. num 76
Sunt etiam diuisibiles secundum extensionem obiectiuam, p. 342. num. 81
Species sic producitur ab obiecto in toto subiecto, vt etiam producatur in qualibet eius parte secundum omnes partes obiectiuas, pag. 344. num. 84
Quælibet pars extensionis obiectiuæ specierum, & quodlibet indiuisibile continuatiuum extensum est per totum subiectum. pag. 344. num. 85
In qualibet parte subiecti producunt omnes, & singulæ partes extensionis obiecti partes specierum. pag. 345. num. 87
Per species non procedit ab obiecto sicut lumen à luminoso, pag. 345. num. 88
Cur species pluribus corpus calorum immutent potentias cum vnius cuiusque species non sufficiat, pag. 347. nu. 91
Species impressa diuisibilis est secundum intensionem in ordine ad plures gradus intensionis obiecti, q. 9. p. 349. num. 96
Species habet diuisibilitatem intensionis respectu eiusdem gradus obiecti aut obiecti non intensi. pag. 353. nu. 104
Species productæ ab obiecto in medio multiplicant alias cum actuali tamen dependentia ab obiecto, quæstion. 10. pag. 359. num. 119. & 120
Species producit aliam vt instrumentum obiecti, pagin. 362. numero 124

Species

species insensatæ non producuntur à Deo immediatè, neque in prima generatione, neque in præsentia obiecti, quæst. vlt. pag. 399. numer.206.& 207
Species insensatæ concedendæ sunt animalibus etiam imperfectis, p.401.num.209
Species insensatæ producuntur ab æstimatiua mediis sensatis quas recipit à potentia inferiori.p.401.num.211
Species insensata expressa producitur ab impressa sensata, & ab æstimatiua, quæ rursus per speciem expressam imprimit sibi aliam impressam rei insensatæ pro vsibus futuris memoriæ,pag. 405.num.219
Phantasia vtitur duabus speciebus simplicibus impressis per modum vnius principij partialis sensationes per quam producit vnam speciem expressam repręsentantem compositum ex monte, & auro, & media hac producit aliam impressam talis entis. p.406.nu.524
Substantia non repræsentatur per phantasma,nec per vllas species sensibilem propriam, potest percipi à sensu. & idem est de accidentibus per accidens sensibilibus, cap. 5. quæst. 4 pag.744. num. 292. & 293. & 294

Sensibile.

SEnsibile indiuisibili modo existens non potest naturaliter percipi per aliquem sensum, lib. 2. capit. 6. pagin. 372. numero 146
Sensibile indiuisibili modo existens nullum habet ordinem ad extrinseca corpora, nec potest agere in ea, aut ab eis pati, ibidem.
Sensibile sub modo indiuisibili existens nec videri potest, nec alio sensu percipi, nisi viso,aut percepto modo ipso indiuisibili,pag. 378.num.159
Sensibile commune est quod pluribus sensibus percipi potest, quæstione 11. pagina 363. numero 127
Sensibilia communia quinque numerantur, & quomodo accipienda sint exponitur, p.364.num.128 & 129 & 130
Extensio quantitatiua, & non alia, est sensibile commune, pag. 366.num. 133
Sensibile commune non percipitur sine specie, nec per aliquam propriam, sed per speciem sensibilis proprij modificatam, aut per modum illius speciei, pagina 169. & 310. à num. 138. vsque ad 149
Sensibile proprium est sensibile per se primo, commune verò per

se secundò,& tamquam aliquid eius,p.370.num.140
Quoties variatur sensibile commune variatur modus speciei sensibilis proprij,pag.370.num.141
Sensibile commune non potest percipi sine proprio, pagina 371. num.143
Sensibile proprium sine communi naturaliter percipi non potest, quæst.12.p.373.num.146
Sensibile proprium prout habet modum indiuisibilem percipi nequit etiam de potentia Dei absoluta,p.377.nu. 156

Sensus.

Sensus externus naturaliter non potest percipere obiectum absens,q.12. p. 376. num.155. potest tamen illud percipere supernaturaliter per speciem sui conseruatam à Deo, aut de nouo productam,ibid.
Notitia intuitiua non petit terminari ad rem secundum esse reale præsentem, sed satis est ad esse repræsentatum præsens, p. 388. num.181
Sensus, & quælibet potentia cognoscitiua potest elicere cognitionem circa obiectum absens, etiam sine specie impressa supplente Deo absoluta potentia concursum obiecti,quæst.14.pag. 393.num.193
Sensus externi per se loquendo non possunt falli circa sensibilia propria siue in communi siue in particulari considerata, sed solum per accidens q.15.p.397.num.201
Sensus externus circa sensibilia communia etiam per se possunt falli, & multò magis circa sensibilia per accidens, ibid.
Sensus secundum communem modum operandi raro decipiuntur circa sensibilia propria etiam secundum speciales rationes, circa communia verò frequenter, & multò magis circa sensibilia per accidens,p.398.num.204
Sensus,positis omnibus requisitis ita raro circa communia,ac circa propria errat,p.399.num.205
Sensus non semper errant:pag.400.num.207
Sensus dum errat operatur per speciem veri sensibilis, ac si non erraret.q.16.p.401.nu.211.vsque ad 216
Sensus decipitur,quia percipit sensibile aliter ac est in se, & aliter, ac per speciem repræsentatur propter nimiam distantiam, aut ex indispositione organi,vel medij,p.404 nu.217
Sensus læditur,à vehementi sensibili,c.12.q.1.p.571.num.86
Sensus, & organum illius non potest vllo modo lædi ab obiecto per se sumpto,& vt tali,p.573.nu.91.vsque ad 96

Sensus

Sensus læditur aliquando, imò & destruitur ab obiectis sub ratione agentium naturalium, ibidem.
Sensus non potest per se,& immediatè lædi ab obiectis, etiam sub ratione agenrium naturalium, sed per accidens, & mediatè ex læsione organi. ibidem.
Sensus externi sunt tantùm quinque, lib. 3. capit. 1. quæst. 1. pag. 579. num 9
Sensus alij externi præter quinque non sunt impossibiles, pag. 580. num. 12
Sensus esse tantum quinque probabiliter tantùm ostenditur à D. Thom.& Arist. p. 581. num. 14
Sensus esse tantùm quinque experientia potest euidenter probari, p. 582. num. 18. & 19
Sensus tactus, & gustus in homine superant cætera animalia perfectione accidentali, q. 2. p. 583. num. 24
Sensu visus,& olfactus vincitur homo à multis animalibus, ibid.
Sensus tactus, gustus,& olfactus per se non habent medium externum, per accidens verò habent internum & olfactus etiam externum q. 3. p. 589. n. 42. vsque ad 47
Sensus auditus,& visus per se habent medium externum, ibidem.
Sensus tamen omnes habent medium internum per accidens, ibid.
Sensus interni quinque sunt officia vel actus in alijs animalibus, in homine verò septem, l. 3. c. 3. q. 1. p. 598. n. 22. vsque ad 27
Sensus internus vnicus tantum est realiter pro illis omnibus officijs. p. 598. 599. n. 24. vsque ad 68
Phantasia,& imaginatio sunt idem sensus realiter, p. 606. num. 51. & 52.
Sensus communis non distinguitur à phantasia, p. 606. n. 53. vsque ad 59
Memoria non distinguitur ab æstimatiua. p. 606. n. 60. 61. & 62
Sensus communis idem est realiter cum æstimatiua, & memoria, p. 609. nu. 63. 64. & 65
Sensus interni non sunt plures distincti formaliter,& essentialiter ratione diuersorum actuum, sed sicut identificantur realiter, ita & essentialiter secundum atomam speciem, q. 2. p. 614. numero 78. & 79
Actus aut sensus isti secundum rationes proprias, & inadæquatas respectu eiusdem potentiæ possunt definiri, pag. 615. n. 85
Sensus externus cognoscit non solū obiecta externorum, sed etiam eorum sensationes, q. 3. p. 616. num. 89. & seq.
Sensus internus percipit obiectum sensatum,& sensationem ipsam per eandem speciem impressam modificatam, p. 618. num. 93. & sequenr.

Sensus externus, & internus nullo modo cognoscunt propriam sensationem,neque eodem actu,neque alio distincto, q.4. pag. 623.n.107.108.& 109
Hoc conceditur intellectui,& suo modo voluntati propter immaterialitatem propriam, & vniuersalitatem obiectorum. p. 625. n.115
Sensus interni obiectum est sensibile vt sic, in toto suo ambitu, pag.626.n.120
Sensus internus distinguitur ab intellectu, & sensibus externis per rationem obiectiuam,quasi mediam,p.620.n.121
Sensus interni adæquatum obiectum est sensibile sensatum sensu externo aut dependens aliquo modo à sensatione eius, ibidem.
Sensu interno,imo etiam externo aliquale iudicium conuenit, q. 5.pag.627.n.125
Sensui interno etiam in homine non est concedendum proprium iudicium,p 629.& 630.n.130.& sequentib.
Sensus internus per nullum actum cognoscit obiectum sub ratione formali præsentis,præteriti,aut futuri, q.6.p.630.n.134.135. & 136
Sensus internus percipit obiectum sub his differentijs temporum secundum rationem materialem,p 631.n.137
Sensus interni subiectum est cerebrum non cor.q.7. p. 632.n. 140. 141.& 142
Sensus interni organum non potest ex cellulis cerebri colligi, p.633.num.142
Sensus interni organa sunt cauitates oculis superiores, pag. 633. n.145
Sensus aliquis internus omnibus animalibus, etiam imperfectissimus est concedendus.q.8.p.637.n.156.& 157
Sensus internus in animalibus imperfectissimis debet habere saltem duos actus communis sensus,& æstimatiuæ,p.638.n.158
Sensus internus animalium imperfectorum realiter, & specie distinguitur à gustu,& tactu,p.638.n.159
Memoria vel actus eius imperfectissimis animalibus non ceditur. p.638.n.170
Sensus internus secundum omnes actus reperitur in animalibus perfectioribus,p.638.n.171
Imaginationis triplex gradus exponitur,p.638.n.172
Sensus iste secūdum totum ambitum omnibus animalibus conuenit ex mente Arist.ibid.n.175
Imaginationes trium graduum specie diferunt inter se.n.156
Sensus internus speciebus intentionalibus indiget ad operandum. q 9.p.639.n.158

Species istæ sunt diuersæ rationis ab speciebus sensuum externorum.p.643.n.177
Sensus agens producens speciem impressam in sensu interno non est ponendus,p.648.n.184
Sensus externus non producit speciem in sensu interno determinatus à propria sensatione,& illa non concurrente, p. 648.num. 185.& 186
Species impressa interni sensus producitur ab obiecto sensus externi, vt per eum cognito per cognitionem, & speciem expressam externitam quam virtutes proprias obiecti, num.187.188. & 189
Sensus interni aliæ species sensatæ insensatæ aliæ nuncupantur,q. 10.p.642.n.190.& 191
Sensus internus secundum actus æstimatiuæ, & memoriæ vtitur speciebus insensatis.p.643.n.195.& 196
Sensibiles rei conuenientia cum nata sensibili non est relatio, est tamen cognoscibilis per sensum,p.644.n.172

Sonus.

Sonus non est motus aeris, resilientis, sed qualitas distincta c.11.q.8.p.466.n.19.& 20
Sonus est qualitas cito transiens producta per se in corpore resiliente,per alterationem per accidens vero per motum localem. p.467.n.23
Sonus est qualitas media inter purè successiua, & purè permanentia,p.468.n.26
Sonus dependet in fieri,& conseruari à motu resilientis corporis, à motu vero corporis sonatiui in fieri tantum,p.469.n.27
Sonus quo modo audiatur successiuè.p.470.n.30.
Ad soni productionem tria corpora distincta realiter necessariò requiruntur,sed non semper discontinua,q.2.p.470.n 35
Soni nulla datur particularis causa per se,p.473.n.39
Soni causa per accidens proxima, & principalis sunt corpora sonantia,resilientia medij,& impulsus ei impressus est instrumentum.p.474.n.40
Sonus non recipitur in corporibus sonantibus, tanquam in subiecto,sed in solo medio,q.3.p.475.n.46.vsque ad 54
Medium verò est aer,& aqua,aut corpus fluidum p.480.num.57
Sonatiua corpora sunt etiam fluida ad perfectum verò sonum necessaria sunt corpora dura,& solida,p.482.n.64 & 65
Sonum realem vsque ad auditum semper peruenire impossibile est,& nullo modo necessarium. q.4.pagina.486. numero 77.78. num. 79.80.

num. 79.80.& 81
Sonus à principio,quo fit multiplicat speciē per quam fit auditio, nec est necessaria realis soni multiplicatio,pagina 489. nu. 83.
Sonus realis nullo modo multiplicatur,sed ad aliquam distantiam defertur per aërem commotum,p.490.n.87
Sonus minorem habet quam visibilem sphæram actiuitatis postulatque fieri successiuè,pag.493.num.92
Sonus reflexus vel echo quid sit,q. 5.p.495.n.98
Sonus reflectitur per species intentionales,p.498.n.106.
Idem sonus numero primo auditus iterum auditur in echo, ibid. n.107

Sapor.

SApor est secunda qualitas resultās ex permixtione primarum, in qua humidum comprehendit,siccum,immutatiua gustus, lib.2.capit.10.quæst.1.pag.527.n.6
Saporis septem sunt species,pag.528.n.9
Sapor dulcis,& amarus sunt prima extrema immutatiua gustus, & prima contrarietas.p.529.n.11
Sapor mouet gustum nō per se ipsum immediatè, sed per speciem intentionalem,pagina 530.531.& 532. à numero 14. vsque ad num.21

T.

Temperamentum.

TEmperamentum primarum qualitatum necessarium est ad nutritionem,& cætera officia vegetatiuæ animæ,lib.2.cap. 4.quæst.1.pagin.282.num.10.& 11

Tactus.

TActus Organum est neruus,& caro,imò & pellicula eius,lib.2. c.11.q.1.pag.542.num.4.5.& 6
Temperamentum neruorum quomodo sit aptum ad sensum tactus,ibid.p.544.n.11
Tactus non est in ossibus,ibid.p.544.n.12
Tactus per se non habet medium externum,neque internum, q.2. p.546.n.18.& 19
Tactus per accidens habet aliquando medium externum,pag.547. num.20
Tactus per accidēs,& quasi materialiter habet medium internum. ibid.n.21
Tactus ad sensationem requirit necessario immutati[illegible]em per species intentionales,q.3.p.551.n.29.30.& 31
Tactus præter immutationem intentionalem requirit etiam, ad sensationem immutationem aliquam naturalem.pag.55[illegible] num. 33.34.& 35

Tactus

Tactus solum sentit excellentes qualitates.q.4.p.556.n.47
Refutantur, qui dicunt hoc prouenire propter alterationem requisitam ad productionem specierum,ibid.49.& 50
Refutantur,qui alterationem requirunt ad vsum specierum,p.559. num.53
Tactus species producitur in instanti & in eodem fit sensatio.pag. 560.num.56
Omnis qualitas tangibilis solum producit speciem in tactu secundum gradus superiores, in quibus excedit intensionem organi, & secundum hos tantum sentitur.p.561.n.58.& 59
Tactus non recipit qualitatem tangibilem existentem in proprio organo,sed quæ est in obiecto externo.q. 5.p. 564.n.64.& 65.
Tactus doliferi tam diuisio continui quam distemperies alicuius partis causa sufficiens esse potest,ibi.n.75
Quæ ad dolorem,& quæ ad voluptatem concurrant.p. 568. n. 76. 77.& 78.

V.

Vita.

VIta dupliciter sumitur.l.2.q.5.p.79.n.7
Viuentium gradus sunt quatuor.l.2.c.3.p.130.n.13.& 14
Sed hæc distinctio sumitur in ordine ad diuersa subiecta in quibus gradus reperiuntur separati: essentialiter verò tres tantum distinguuntur.c.3.q.1.p.132.n.18.& 19.

Vngues.

VNgues & capilli non informantur anima vegetatiua distincta specie à sensitiua bruti,& rationali hominis:sed anima totius viuentis secundum omnes gradus.q.9.p.219.n.129
Hæc partes licet non simpliciter necessariæ ad constitutionem animalis,iuuant tamen ad operationem & conseruationem illius.ibid.n.130

Vnio.

VNio animæ cum corpore est substantialis.quæst.10. p.227. n.148.

Violentia.

VIolentia Potest inferri creaturæ à Deo.q.4.pag. 244. & 245. n.60
Violentum non solum est principium efficiens aut formale, sed etiam contra materiale licet non æquè perfectum, q.4. p.249. n.72.73.74.& 75
Violenta esset materia sine vlla forma non cum aliqua,p.251.n.77
Humanitas Christi,non est violenta,sine propria subsistentia, quia habet aliam continentem perfectionem illius,p.251.n.78
Violentum esset quodlibet accidens separatum à subiecto.ib. n.79

Quod

Quód verum est de potentia vitali etiam si haberet modum perseitatis,p.252.n.80

Visio.

VIsio non fit per extramissionem à potentia sed per receptionem speciei ab obiecto. c.7.q.7.p.449.n.110.& 111
Visiua potentia est duplex numero in singulis animantibus duos oculôs habentibus,q.7.p.456.n.129.& 130.
Non videtur per reflectionem in speculo species obiecti, sed obiectum duntaxat,q.9.p.458.& 459.n.135

Vox.

VOx quibus instrumentis fiat,lib.2.q 5.p.494.n.95
Vox quid & in quo differat à sono & sermone.p.495.n.97

Vitales.

VItales aliquæ operationes infimi ordinis, non sunt factibiles à Deo sine concursu potentiæ vitalis, sed termini earum possunt à Deo produci, l. 3.c.5.q.4.p.744.n.292.

LAVS DEO.